ZEGERI BERNARDI VAN-ESPEN ... JUS ECCLESIASTICUM UNIVERSUM CAETERAQUE...

ZEGERI BERNARDI

VAN-ESPEN

PRESBYTERI, JURIS UTRIUSQUE DOCTORIS
ET SACR. CANONUM IN ACADEMIA LOVANIENSI PROFESSORIS

JUS ECCLESIASTICUM UNIVERSUM

CÆTERAQUE SCRIPTA OMNIA

Decem Tomis comprehenſa.

OPUS NATIVÆ INTEGRITATI SUMMO STUDIO RESTITUTUM
Epiſcopis, eorum Vicariis, & Officialibus Eccleſiaſticis, ac Laicis Judicibus, Advocatis, Patronis, Parochis, Confeſſariis, tam Sac. Theologiæ quam Juriſprudentiæ Viris ſtudioſis utiliſſimum, & apprime neceſſarium.

EDITIO RECENTISSIMA

Omnibus anteactis longe præſtantior, & nitidior, plurimis Tractatibus hactenus ineditis, Litteris, & Monumentis paſſim ſuo loco poſitis, præſertim vero ſelectis Adnotationibus

CLARISS. DOCT. THEOLOGI, ET CANONISTÆ

JOANNIS PETRI GIBERT

NUPERRIME AUCTA ET ILLUSTRATA

TOMUS SEPTIMUS.

VENETIIS, MDCCLXXXI.
EX TYPOGRAPHIA JOANNIS GATTI,
IN VICO S. RAPHAELIS ARCHANGELI,
SUPERIORUM APPROBATIONE, AC PRIVILEGIIS.

INDEX
CAPITUM ET PARAGRAPHORUM COMMENTARII IN CANONES JURIS VETERIS ET NOVI
Quæ in hoc Septimo Volumine continentur.

OBSERVATIO EDITORIS
In prætermissos Canones Concilii Ephesini.

DISSERTATIO PROŒMIALIS
In negotium Eutychetis, & in Concilium Chalcedonense.

CAPUT PRIMUM.
De Negotio Eutychetis.

CAPUT II.
De Convocatione, & actis Concilii Chalcedonensis.

CAPUT III.
Scholia in Canones Concilii Chalcedonensis.

DISSERTATIO
In Synodum, & Canones Sardicenses.

SCHOLIA
In Canones Sardicenses.

DISSERTATIO

In Synodos Africanas, & earum Canones.

ARTICULUS I.

SCHOLIA

In Canones Africanos.

DIGRESSIO.

SCHOLIA.

DIGRESSIO.

SCHOLIA.

TRES ARTICULI

In Codice Africano inserti post Canonem LVI.

PRÆFATIO

SCHOLIA

SCHOLIA

PRO-

PROOEMIUM

SCHOLIA

PROOEMIUM

SCHOLIA

PROOEMIUM

SCHOLIA

PROOEMIUM

SCHOLIA

SCHOLIA

PROOEMIUM

SCHOLIA

CONCILIUM

SCHOLIA

DISSERTATIO

SCHOLIA

In Canones Synodi Quini-sextæ, sive in Trullo.

DISSERTATIO

In Synodum OEcumenicam Septimam sive Nicænam secundam, ejusque Canones.

SCHOLIA

In Canones Synodi Nicænæ II.

DISSERTATIO.

In Schisma Photii, & conventus tunc habitos.

SCHOLIA

In Canones pseudo-Synodi Constantinopolitanæ sub Photio 879.

COM-

COMMENTARIUS IN JUS NOVUM CANONICUM.

PARS PRIMA.

De primis Decretalium Collectionibus.

DISSERTATIO PRIMA.

De Collectione Isidori vulgo Mercatoris.

DISSERTATIO II.

De Capitulis vulgo Hadriani Papae.

DISSERTATIO III.

De Capitularibus Regum Francorum.

DISSERTATIO IV.

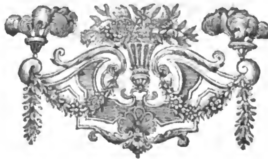
De Collectione Reginonis Abbatis.

DISSERTATIO V.

De Decreto Burchardi Episcopi Wormatiensis.

DISSERTATIO VI.

De Collectione Ivonis Episcopi Carnutensis.

ELEN-

ELENCHUS

Eorum, quæ in Septimo volumine continentur.

PARS SECUNDA.

ZECE-

ZEGERI BERNARDI VAN-ESPEN IN CANONES JURIS VETERIS COMMENTARIUS.

OBSERVATIO EDITORIS

IN PRÆTERMISSOS CANONES CONCILII EPHESINI.

Canonibus Concilii Constantinopolitani succedere deberent Concilii Ephesini Canones, & eorum Scholia: at Synodum hanc, quæ tertia OEcumenica est, omisit Doctissimus Van-Espen; nec istius prætermissionis ullam rationem dedit. Suspicari tamen licet hos Canones, quos plurimi Canonistæ collegerunt, a nostro Auctore fuisse omissos;

1. Quia in Latinis Dionysii Exigui, Isidori Mercatoris, aliorumque Collectorum editionibus non reperiuntur; quapropter in latino Codice Canonum Ecclesiæ Romanæ desiderantur. Cum vero Doctissimus Van-Espen utplurimum sequi videatur Ecclesiæ Romanæ Codicem, inde forsan contigit, quod Ephesini Canones ab Auctore nostro omissi fuerint.

2. Clarissimus Scriptor Canones Ephesinos fortasse omisit, quia septem primi solum de fide, nihil de disciplina, de statu & regimine Ecclesiæ decreverunt. Porro id unum in suo Commentario sibi proposuit, ut Ecclesiæ disciplinam in Canonibus contentam exponeret.

3. Forsan eruditus Van-Espen arbitratus est, Canones, qui Ephesini dicuntur, non esse ejusdem Concilii Decreta. Et sane Guillelmus Beveregius *annotatione in Canonem I. Ephesinum* existimat *primo introitu deprehendi, quod isti Canones non seorsim aliorum ad instar Canonum editi fuerint, sed aliis, quæcumque fuerint, verbis annexi ..... in Actis Concilii Ephesini* addit Auctor ille, *quod extet Epistola quædam Synodica, qua sequentes sex primi Canones ordine quisque suo continentur.*

Canon VII. qui a plurimis Canonistis ultimus dicitur, exaratus non legitur in Epistola Synodica, quæ modo citata est, sed videtur constare quibusdam Concilii Ephesini Decretis, *quæ*, inquit Beveregius, *aliis occasionibus Synodo emergentibus edita sunt*. Quamquam Canon iste e numero Ephesinorum Canonum excluditur ab iis Criticis, qui septimum nuncupant eum Canonem; quem alii octavum solent computare.

Istæ rationes aut simul collectæ aut separatæ ab invicem probabiliter moverunt Doctissimum Van-Espen, ut in suo Commentario Canones, qui Ephesini dicuntur, non collocaret.

DISSERTATIO PROOEMIALIS.

In Negotium Eutychetis & in Concilium Chalcedonense.

Tria erunt hujusce Dissertationis Capita: primum de Negotio Eutychetis; secundum de convocatione & Actis Concilii Chalcedonensis; tertium de Scholiis in Canones ejusdem Synodi.

CAPUT PRIMUM.

De Negotio Eutychetis.

§. I.

De Eutychete, ejusque in Concilio Constantinopolitano sub Flaviano damnatione.

Hæresis Eutychetis.

ÆRESIM Eutychianam præbuisse præcipuam occasionem indictioni Concilii Chalcedonensis apud omnes in confesso est. Quapropter hujus hæreseos initia, & quæ ejus occasione acta sunt, priusquam Concilium Chalcedonense indiceretur, præmittenda censui.

Eutyches, a quo hæresis hæc nomen mutuavit, Presbyter erat & Archimandrita, præsidens Constantinopoli celeberrimo cuidam Monasterio.

Monachus hic adversarius acerrimus semper fuerat Nestorii, qui duas in Christo personas dogmatizabat, ac propterea in Concilio Œcumenico Ephesino damnatus fuerat.

Verum hæresim hanc Nestorianam ardentiore zelo impugnans, in oppositam hæresim incidit; non unam duntaxat in Christo personam, sed & *unam naturam* adstruens. Scribit enim Liberatus Diaconus in Breviario *cap. 11. Urgente Satana prædicabat (Eutyches) Dominum nostrum Jesum Christum consubstantialem nobis non esse secundum carnem, sed de cælo corpus habuisse. Rursusque, varians dicebat ante adunationem duas in Christo fuisse naturas, post adunationem vero* unam *factam esse.*

Apertius id expressit Domnus Patriarcha Antiochenus in sua Synodica ad Theodosium Imperatorem, apud Facundum Hermianensem, *lib. 8. cap. 5.* scribens: *Vestram docere cogitur pietatem, quoniam Apollinaris Hæresiarchæ impietatem Eutyches Presbyter renovare pertentat, & Apostolicas labefactare doctrinas, Mysterii Incarnationis dogma corrumpens, & Divinitatem Unigeniti & humanitatem unam naturam vocans, commixtionemque, & confusionem asserens factam, & salutarem passionem ipsi incontaminabili Deitati adnectens.*

Hæc sua dogmata primum suis Monachis instillabat; tum furtim cum amicis, & iis, quos novitatis avidos noverat, communicabat.

Porro inter amicos & familiares Eutychetis (*a*) erat Eusebius Episcopus Dorylei, civitatis Provinciæ Phrygiæ salutaris, uti citato *cap. 11.* testatur Liberatus Diaconus, qui *Eutychetem audiens talia docentem (inquit) cum esset orthodoxus, & prius ejus amicus, prohibuit eum talia sapere & docere.*

Addit dein Liberatus pertinaciter: *sed Eutychete audire nolente, retulit Eusebius causam ad Flavianum Constantinopolitanum Episcopum.*

Eutyches citatus coram Concilio Constantinop. sub Flaviano. Anno 448.

Cum autem circa idem tempus haberetur a Flaviano Constantinopoli Synodus, convenissentque triginta Episcopi ad dirimendam litem Florentii Sardeorum Episcopi, Lydie Metropolitani, adversus Episcopos suæ Provinciæ Joannem & Cossinium, Eusebius Episcopus Dorylei *obtulit libellos Flaviano, & omni Concilio conjurans omnes advenire adversus Eutychetem Presbyterum, ut sub eorum præsentia convinceretur ab eo, hæretica dogmata sapere & docere, uti scribit Liberatus citato cap. 11. & latius refert in actis hujus Concilii quæ relata sunt Actione* I. Concilii Chalcedonensis

His autem libellis adversus Eutychetem lectis, Patres illico detestati doctrinæ pravitatem, rogavere Eusebium, ut dignaretur convenire eum, & disputare cum eo de recta fide. Sed abnuit Eusebius, dicens, quod quidem amicus illi erat prius; quodque non semel, nec secundo, sed sæpius convenisset cum eo pro hac causa, & invenisset eum non recta sapere; omnemque movisse lapidem, ut eum ad meliora reduceret, sed irrito conatu: uti fusius acta Concilii referunt apud Labbeum, *t. 4. Conc. col.* 154

Quibus auditis Patres ablegarunt Joannem Presbyterum, & Andream Diaconum, ut *pergentes ad Eutychem, porrectum adversus eum libellum ei relegant, & commoneant occurrere ad hoc sanctum Concilium, & se ipsum defendere*: non enim (*ait Concilium*) in levi accusatur causa". Acta Concilii *col.* 155.

Cum vero Eusebius Episcopus Dorylei accusator Eutychetis, aliique Episcopi orthodoxi Nestorianismi insimularentur ab Eutychete & Monachis ei adhærentibus, petiit Eusebius *Act.* 2. hujus Concilii, ut relegerentur Litteræ Cyrilli Alexandrini ad Nestorium, & ad Joannem Antiochenum; quibus lectis, ipse Eusebius, aliique Episcopi, literas, & in iis contenta probarunt; plerisque adjicientibus, eas esse consonas fidei Nicænæ; atque hoc pacto se a Nestorianismi suspicione purgarunt.

Actione 3. auditi sunt qui a Concilio ad Eutychem fuerant destinati, retuleruntque: *Cum pervenissemus ad eum in ejus Monasterium, libellos ei legimus, & exemplaria ei dedimus, & accusatorem ei manifestavimus, & vocationem ei denuntiavimus, & satisfactionem apud vestram sanctitatem: ipse autem occurrere quidem & satisfacere penitus abnegavit, dicens: hoc apud se esse decretum, & definitione quadam ab initio teneri, ut nusquam alibi egrediatur a sua fraternitate: quodammodo enim tamquam in sepulcro degere in Monasterio*". Acta Concilii *col.* 191. Responsio Eutychetis.

Postulavit insuper Eutyches nuntiari Concilio per dictos Commissarios quod Eusebius Dorylei Episcopus detractionis, & injuriæ causa hanc accusationem adversus eum confecerit, eo quod inimicus ei jamdudum existeret.

Adhæc referebant, quod Eutyches assereret, se paratum „ expositioni SS. Patrum, qui in Nicæa, & in „ Epheso congregati sunt, consentire, & subscribere „ interpretationibus eorum spondebat. Addit tamen: „ Si vero aliquid contigit eos in aliquibus dictis aut „ falli, aut errare, hoc neque reprehendere, neque „ suscipere: solas autem scripturas scrutari, tamquam „ firmiores Sanctorum Patrum expositionibus". Ibidem *col.* 194.

Hic obiter notandum, hodiernos & vicinos nobis Hæreticos rejicientes auctoritatem Ecclesiæ, necnon traditionem juxta unanimem SS. Patrum expositionem in decidendis dogmatibus fidei, sed solas scripturas pro judice controversiæ statuentes, ipsum Eutychem hæresiarcham magistrum habere & imitari.

Referebant præterea Commissarii, quod Eutyches professus hæc fuisset: „ Post incarnationem Dei Ver- „ bi, hoc est post nativitatem D. N. J. C. unam *naturam* adorare, & hanc Dei incarnati & inhumanati.

Dixit insuper Eutyches, uti testantur allegati „ contumelias aliquas adversus se ab aliquibus dictas quasi „ dixerit, quia *Deus Verbum carnem secum de cælo deduxerit*: se innoxium ab hujusmodi contumelia esse. Ex duabus autem naturis unitis secundum subsistentiam factum fuisse D. N. J. C.: neque didicisse „ ex expositionibus SS. Patrum, neque suscipere, si „ contigerit ab aliquo ei tale aliquid legi; quia divinæ scripturæ, ut dicebat, meliores sunt Patrum doctrinis.

§. II.

De secunda citatione Eutychetis, & Commissariorum relatione.

Secunda citatio Eutychetis.

FACTA relatione Commissariorum de iis, quæ responderat Eutyches, dixit Eusebius Dorylei Episcopus, hæc quidem sufficere, ut innotescat Concilio quem habeat impium sensum, & contrarium expositionibus SS. Patrum. Supplicabat, tamen, ut secundo citaretur. *Paratus enim sum (inquiebat) arguere eum testimoniis multorum, male sapuisse, & sapere & docere*". *Col. sum.* 195.

Supplicationi annuit Concilium, iteratam citationem in scriptis decernens, directique fuere Mamas & Theophilus Presbyteri: *ut commonerent eum, reddentes ei a nobis transmissa vocationis scripta, quatenus ad nostram sanctam perveniat Synodum, scandalizatam non solum ex accusatoriis libellis adversus eum porrectis ab Eusebio Dei amantissimo Episcopo, sed etiam ex facta depositione, quasi male sentiente eo, & pertinaci manente, ut dictum est a religiosissimo Joanne Presbytero & Defensore, & Andrea, & Athanasio, reverendis Diaconibus; forte si quando veniens, & evomens priorem suam impietatem, & cognoscens rectam fidem, & expositionem sanctorum Patrum nostrorum, veniam mereatur, quam decet dari a nobis his, qui ad pœnitentiam resipiscunt.* Ejus responsum.

Hi Presbyteri ad Monasterium Eutychetis perveni-

(*a*) In hujus Dissertationis decursu, legetur modo *Eutychetis* · *Eutycheti*, &c. modo *Eutychis*, *Eutychi*; id ortum ex eo quod D. Van-Espen nihil in textibus, quos citavit, voluerit mutare.

nientes, invenerunt ante januas Monasterii Monachos, quibus cum nuntiassent se velle alloqui Archimandritam, dixerunt eum ægrotare, & alloquium non dare; cumque Presbyteri a Concilio directi acquiescere noluissent, tandem Eutyches eos ad colloquium admisit, eique scriptam citationem prælegerunt: qua prælecta, dixit: ,, Ego apud me definitum habeo, citra mortis ,, necessitatem non egredi Monasterium ". Dedit autem & Chartulam manu sua subscriptam ad Synodum deferendam; uti latius refertur in actis *col.* 199. & apud Liberatum Diaconum *cap.* 11.

§. III.

De tertia citatione Eutychetis, & Deputatorum relatione.

Tertia citatio Eutychetis.

POstquam Synodo exposuerunt Commissarii, quæ cum Eutychete acta erant, & quæ respondisset, petiit Flavianus Synodi præses, ut quod placet declaret. Sancta Synodus dixit: *Rationis est & tertio a sancta & magna hac Synodo reverendissimum Presbyterum & Archimandritam Eutychem commoneri, ut ad hanc sanctam Synodum occurrat. Quod si hoc minime fecerit, seipsum culpabit.*

Decreta est ergo tertia citatio in scriptis, in qua dicit Concilium: *Arbitrabimur te non ignorare, quæ a sanctis Regulis definita sunt adversus minime obedientes, & nolentes ad satisfaciendum occurrere, cum & tertia ad eos vocatio facta fuerit* ". Acta Concilii *col.* 201. & 203.

Directi sunt autem Memnon, & Epiphanius Presbyteri, & Germanus Diaconus.

Procuratores Eutychetis.

Sequenti autem die a decreta tertia citatione venit ad Flavianum Archiepiscopum Constantinopolitanum, & Synodi præsidem Abraamius Archimandrita, & tres Diaconi Monasterii, cui Eutyches præerat, ab eo missi. Dixit autem Abraamius: *Direxit nos (Eutyches) ægrotans*, Respondit Flavianus: *Et intermittimus, non urgemus. Dei enim est dare sanitatem, nostram autem expectare sospitatem ipsius. Neque enim in abjectionem inspicimus, sed ad incrementum.*

Cumque dixisset Abraamius, quod & alia quædam ei mandasset Eutyches; *quæ (ait) si interrogatus fuero, dico*. Flavianus dixit: *Quomodo (rogo te) est possibile, altero accusato, pro eo alterum dicere?* Etenim & Canones & Leges *criminali* judicio sisti mandant ipsum reum, excluduntque procuratorem. Itaque urget Flavianus, ut Eutyches ipse responsurus Concilio se sistat, idque affectu plane paterno. *Adveniat huc (ait); ad Patres veniat, & ad fratres, non ad ignorantes eum, immo hactenus in amicitia permanentes.* Deinde eum ad resipiscentiam & pœnitentiam invitat dicens: *Pænitentia non adfert confusionem: sed permanere in peccato, opprobrium est: sicut enim vermis consumit lignum, ex quo nascitur, ita & peccatum permanens in faciente illud.*

Præteritorum, si resipiscere velit, plenam veniam & oblivionem ultro offert, uti latius in actis, *col.* 206. refertur; ubi quoque refertur ferventem admodum fuisse in hac Eutychetis accusatione Eusebium Episcopum Dorylei; dicebat enim ad Abraamium Flavianus: *Cognoscitis zelum accusatoris? quoniam & ipse ignis frigidus illi videtur propter pietatis zelum, & Deus scit. Et monui & rogavi dicens: Noli obsecro: intermitte. Cum autem immineret; quid eram facturus? Numquid ego dispersionem vestram volo? Absit; & non magis congregari vos? Inimicorum est dispergere; Patrum autem colligere* ". Acta *col.* 206.

Relatio Commissariorum Concilii.

Actione 3. quæ habita est 17. Novembris, relationem fecerunt, qui pro tertia citatione Eutychetem nomine Concilii accerserant, retulitque Memnon: *Pervenientes usque ad Reverendissimum Presbyterum & Archimandritam Eutychetem redidimus ei scripta, quæ a vestra sancta Synodo transmissa sunt ei. Accipiens autem & perlegens, dixit nobis:* Quia direxi Reverendissimum Presbyterum & Archimandritam Abraamium ad sanctissimum & beatissimum Archiepiscopum nostrum, necnon & sanctum Concilium, quatenus ex persona mea consentiat omnibus, quæ dicta sunt a sanctis Patribus in Nicæa, vel in Epheso congregatis, & omnibus quæ a beato Cyrillo.

Postquam autem Eusebius Dorylensis pro suo zelo aliqua interposuisset, adjicit Memnon: ,, Dicebat vero Eutyches: *eo quod in infirmitate constitutus sum*, hac de causa *misi Presbyterum* & Archimandritam Abraamium.

Sed cum Memnon, aliique a Synodo missi ferventius Eutychem urgerent, ut se Synodo sisteret, tandem respondit: *Peto supplicari Domino Archiepiscopo & sanctæ Synodo, quatenus inducias mihi tribuant præsentis septimanæ: & secunda feria, volente Deo, ingredior & satisfacio & Domino, & sanctæ Synodo.*

His auditis instabat Eusebius Eutychetis accusator sufficientia esse, quæ ad Synodum relata sunt ad depositionem Eutychis, hasque petitas inducias esse duntaxat technas & tergiversationes.

Induciæ concessæ Eutycheti.

Flavianus dixit: ,, sufficiunt quidem universa, quæ ,, adversus Eutych. Presbyterum & Archimandritam ,, deposita sunt ad ostendendum nobis, quia aliena a ,, recta fide sapit, & conturbare festinavit Ecclesiam, ,, quatenus amodo jam vindictæ Canonicæ subjaceret, ,, & alienaretur, & a Sacerdotali, qua fungitur, di- ,, gnitate, & a principatu Monasterii. *Propter plenio-* ,, *rem vero examinationem* (ait) postulatas ab eo ,, præstamus inducias: sic enim occurrens in faciem ,, convincetur ". Acta *col.* 211.

§. IV.

De comparitione Eutychetis coram Synodo, ejusque condemnatione.

Eutyches comparet in Synodo Monachis, militibusque, & Ministris Imperatoris stipatus.

EUtyches impetratis octo dierum induciis ad comparendum coram Synodo *refugiens ad Imperatorem Theodosium, impetravit ab eo, ut fertur, per Chrysaphium Eunuchum, quem Eutyches susceperat de sacro Baptismate, ut cum Patricio Florentio & magno Silentiario Concilium illud Flaviani ingrederetur: timere enim se dicebat Flaviani calumnias* ", Ita refert Liberatus Diaconus in Breviario *cap.* 11.

Itaque cum magno Silentiario, & maxima multitudine militum, sive excubitorum & clamydatorum & Monachorum, venit Eutyches die statuta, id est 22. Novembris, ad Concilium, quemadmodum & acta, & Liberatus Diaconus testantur.

Mandatum Imperatoris, ut Florentius Patricius interesset audientiæ Synodi.

Intromissus magnus Silentiarius, annuente Synodo, recitavit Imperatoris mandatum, ita se habens: ,, Nos ,, pacem cogitamus sanctarum Ecclesiarum & Catholi- ,, cæ fidei, & custodiri volumus rectam, & Deo in- ,, spirante prædicatam fidem a sanctis Patribus nostris. ,, qui in Nicæa congregati sunt, trecentis decem & ,, octo, & ab his, qui Ephesi interfuerunt damnatio- ,, ni Nestorii. Hoc ergo volumus, ne scandalum in ,, prædicta Catholica fide immittatur. Et quoniam sci- ,, mus, magnificentissimum Patricium Florentium esse ,, fidelem & testimoniis probatum in recta fide, volu- ,, mus ipsum interesse audientiæ Synodi, quoniam ser- ,, mo de fide est.

Dum hoc Imperatoris mandatum legeretur, Synodus fausta omnia Imperatori acclamavit, eique gratias egit; tametsi satis pateret, hoc mandatum esse opus Chrysaphii Eunuchi Eutycheti faventis, ipsam Synodum sprete Synodi Ephesinæ & resuscitati Nestorianismi suspectam reddens; uti recte notavit Christianus Lupus t. 1. Schol. in Canones *pag.* 490.

De admissione Florentii Expræfecti, *Flavianus dixit: Domnum Florentinum fidelem omnes scimus, & testificationibus probatum in Catholica fide, & volumus eum interesse.*

Voluit autem Synodus audire ab Eutichete, num ipse interesse vellet, qui dixit: *Quod vult Deus, & Sanctitas vestra, facite: ego me vobis commendo.*

Petiit ergo Flavianus a magno Silentiario, ut dignaretur accedere Patricium Florentium, eumque rogare ad Synodum venire.

Examen causæ Eutychetis.

Hic cum venisset, sancta Synodus dixit: ,, stent in ,, medio accusator & accusatus, & legantur ab initio, ,, quæ acta sunt de negotio, quod vertitur inter Dei ,, amantissimum Episcopum Eusebium, & venerabilem ,, Presbyterum & Archimandritam Eutychem, ut in- ,, structi ex his, quæ gesta sunt, congruentem æqui- ,, tati & sanctis Canonibus terminum demus his, quæ ,, mota sunt.

Ubi autem perventum est ad locum S. Cyrilli, ubi asserit, unionem naturæ divinæ & humanæ factam in Christo, interrupit Eusebius Dorylensis, dicens: ,, Iste ,, (Eutyches) per vestigia vestra, hoc non confitetur, ,, nec his aliquando consensit, sed contraria illis sen- ,, sit, & locutus est ad unumquemque ad se venien- ,, tem, & docuit.

Florentius Patricius tunc dixit: ,, Si placet vestræ ,, sanctitati, interrogetur Papas Eutyches, utrum his ,, consentiat.

Verum Eusebius Dorylensis veritus, ne his consensisset Eutyches; petiit ut pergeretur in lectione actorum: ,, neque si modo consenserit, sumens aliunde do- ,, cumentum seu expositionem, debeo pati præjudi- ,, cium. Nam ego demonstravi eum, & per professio- ,, nes eorum, qui ad eum missi sunt a sancta Synodo, ,, & per testes Episcopos sanctissimos; eadem possum ,, rursus ostendere, si negaverit.

Fatebatur candide ipse Eusebius, quod *metueret ipsius concussionem seu circumventionem*; dicebatque: *Ego pauper sum, nihil possidens. Minatur mihi exilium; divitias habet. Designat mihi jam nunc Oasim (id est peram exilii).*

Tum Florentius Patricius dixit: ,, Interrogatio of- ,, feratur Eutychi Presbytero, ut exponat quemadmo- ,, dum credit & dicit; & tunc rursus interrogeretur, ,, cur modo ista asserens, ante aliter asserebat,

Consensit Eusebius, modo præjudicium sibi non fieret ex ejus repentina confessione. Respondit Flavianus: ,, Non erit tibi præjudicium, si modo consenserit: nam quæ ante acta sunt, habent propriam firmitatem.

Confessio Eutychetis. Illis dictis interrogatus fuit Eutyches, utrum confiteretur Dominum nostrum Jesum Christum consubstantialem nobis secundum carnem? Tandem post varias tergiversationes & æquivocas responsiones, interrogante eum Patricio Florentio: ,, Duas naturas dicis, & ,, consubstantialem nobis esse ,, ? Tandem respondit Eutyches: ,, Ego legi scripta B. Cyrilli, & SS. Pa- ,, trum, & sancti Athanasii, quoniam ex duabus qui- ,, dem naturis dixerunt ante adunationem, post adu- ,, nationem autem & incarnationem, *non jam duas* ,, naturas, sed *unam* naturam dixerunt.

Tum Florentius Patricius; ,, Confiteris duas naturas *post adunationem*? dic: si non dixeris, damnaberis ,, . Eutyches Presbyter dixit: ,, legi jubete sancti ,, Athanasii scripta, ut advertatis quoniam nihil tale ,, dicit.

Ejus condemnatio. His auditis universa Synodus exurgens anathematizavit eum, & Flavianus Archiepiscopus Constantinopolitanus Synodi Præses, dixit: ,, Per omnia Eutyches quondam Presbyter & Archimandrita, & ex ,, hisque antea acta sunt, & nunc propriis ejus con- ,, fessionibus, Valentini & Apollinaris perversitate re- ,, pertus est ægrotare, & eorum blasphemias incom- ,, mutabiliter sequi; qui nec nostram reverens persua- ,, sionem atque doctrinam rectis voluit consentire dog- ,, matibus. Unde lacrymantes & gementes perfectam ,, ejus perditionem, decrevimus per Dominum no- ,, strum Jesum Christum ab eo blasphematum, extra- ,, neum eum esse ab omni officio Sacerdotali, & a ,, nostra communione, & primatu Monasterii; scien- ,, tibus hoc omnibus, qui postea colloquentur ei, & ad ,, eum convenerint, quoniam rei erunt, & ipsi pœ- ,, næ excommunicationis, ut qui non declinaverint ,, confabulationes ejus.

Huic sententiæ subscripserint viginti novem Episcopi, & viginti quatuor Archimandritæ, sive Monasteriorum Abbates.

§. V.

De appellatione, quæ a sententia Synodi Constantinopolitanæ per Eutychetem facta dicitur.

Prætensa appellatio Eutychetis. POst latam a Flaviano nomine Concilii in Eutychetem sententiam, ipsum appellasse dixit Constantinus Monachus Eutychetis defensor: *Eutyches* (*ait*) *dum legeretur damnatio, appellavit sanctum Concilium sanctissimi Episcopi Romani, & Alexandrini*, & *Hierosolymitani, & Thessalonicensis, & hæc in gestis non sunt inserta. Tomo 4. Concil. col.* 244.

Idipsum & ipse Eutyches affirmat in pseudo-Ephesino Concilio dicens se a Flaviano damnatum provocasse ad Concilium & Episcopos: *Nullum* (*inquit*) *verbum facientes* (*Flaviano*) *de appellatione mea ad vestram sanctitatem . . . . . Sed sicut potestatem habens, omnia de fide solus agere, & nihil vestræ sanctitati de talis æquitate judicii reservare, condemnavit me, & ab Ecclesia, ut putabat, abscidit, & sacerdotio, ut arbitratus est, privavit . . . . . sed . . . . . .* post appellationem *fecit in me prolatam legi sententiam, & anathematizabat me, & eos, qui conveniebant ad me . . . . . . non expectans vestræ sanctitatis judicium, sed & subscribere dictam adversus me sententiam compellebat . . . . . & in Orientem, & per alias diversa loca destinavit chartas, ut etiam & ab aliis religiosissimis Episcopis & Monachis, & hoc qui non judicaverunt subscriberentur, cum magis aperuerit ante omnibus* (*alia lectio habet, ante omnia*) *Pontificibus scribere, quos & appellaveram*. Acta *col.* 143. Verum hanc appellationem Eutychetis, si quæ fuerit, non contigisse coram Synodo, sed Synodo jam soluta, Florentius Patricius, qui jussu Imperatoris Synodo interfuerat, testatus est, dicens: *Turba facta, & dissoluto conventu, dixit ad me silenter, appellans Romanum, & Ægyptium, & Hierosolymitanum Concilium. Et ego arbitratus indecens esse, latere hoc sanctissimum & Reverendissimum Archiepiscopum Flavianum, abscendens, dixi ei*. In actis *columna* 244.

Subjunxit Basilius Reverendissimus Episcopus: *Jam in veritate dico, adhuc ipso conventu sedente & proponente hoc sanctæ Synodo, ut diceret ille duas naturas inseparabiles & inconfusas in uno Domino & post adunationem; scio quia dixit religiosissimus Archimandrita Eutyches: si præceperint mihi Patres, Romanus & Alexandrinus, dico hoc ipsum. Hoc autem non quasi appellans dixit; sed dicens: Non sum ausus dicere propter Patres.*

Similiter Flavianus Archiepiscopus dixit: ,, *Non audivi ego ab illo, sed a viro magnificentissimo & gloriosissimo Exconsule & Patricio ascendente me in superius hospitium post solutam Synodum.*

Obtestatus est post hæc Florentius Patricius Episcopos, ut, si Eutychetem appellantem audiverint, dicant: *Julianus* (*Coensis*) *Episcopus dixit: Coram Deo dico: Nihil tale ab Eutyche Monacho audivi tu confessi*.

Seleucus Episcopus quoque dixit: *Dum esset Concilium, & interrogatio proveniret, nihil tale cognovimus dictum ab Archimandrita Eutychete de appellatione. Ipsum & reliqui Episcopi præsentes dixerunt*.

Ex his fit probatum est Eutychetem, dum pronunciaretur adversus ipsum sententia, non appellasse coram Synodo, illudque mendaciter ab Eutychete & per ejus procuratorem Constantinum Monachum fuisse assertum.

Illud quoque habetur ex testimonio Florentii & Flaviani, ab Eutychete appellationis verba fuisse usurpata, quamvis *silenter*, & post *solutam* Synodum. Insuper ex dictis Basilii Episcopi discimus, dum causæ examini incumberetur, ab Eutychete mentionem factam Episcoporum Romani & Alexandrini, non tamen ut ad eos provocaret, sed ut eum, quem præscriberent, loquendi modum sequeretur.

Hæc partim latenter, partim æquivoce dicta, audaciam fecerunt Eutycheti, imponendi Patribus, se in Synodo Constantinopolitana appellasse, & hanc appellationem neglectam, & actis non insertam fuisse. Assertio enim hæc a Constantino Monacho facta fuit in conventu Constantinopolitano sex circiter mensibus a soluta priore Synodo coacto, in quo Synodi acta relata sunt, ut infra dicetur.

§. VI.

De Litteris Eutychetis ad S. Leonem Papam, & quomodo eum circumvenire studuerit.

EUtyches videns se nihil proficere, de sua damnatione ad S. Leonem Romanum Episcopum retexuit, & apud Constantinopolim posuit edicta, & injustitiam se fuisse passum, populum contestatus est; uti scribit Liberatus Diaconus in Breviario *cap.* 11. Eutyches conatur circumvenire S. Leonem.

Epistolam Eutychetis ad Leonem edidit Christianus Lupus, eamque reculam una cum aliis ab eodem Lupo editis inseruit tomo primo novæ collectionis Conciliorum Stephanus Baluzius *col.* 932. & 933. edit. Parisiensis anni 1683.

Hic scribit Eutyches, quod Eusebius Dorylensis Episcopus libellum contra ipsum obtulerit Flaviano Episcopo Constantinopolitanæ Ecclesiæ, & quibusdam aliis Episcopis inventis in eadem urbe, qui propter diversas causas suas huc convenerant; *non veritate* (ait) *accusationem movens, sed perniciem mihi machinans, & perturbationem Ecclesiis Dei*.

Exponit præterea, quod vocatus, sed gravi ægritudine supra ætatem retentus, occurrerit ad purgationem, *non ignorans* (ait) *compositam factionem contra salutem meam*.

Dicit a se oblatum libellum manu sua subscriptum, ac insuper scripta, *ostendens* (ait) *de sancta fide professionem meam*.

Conqueritur autem hæc a Flaviano non fuisse suscepta, additque. *Et respondente me ipsis verbis, fidem, quæ Nicææ exposita est a sancta Synodo, confirmata vero apud Ephesum*, (*Flavianus*) *expetebat* (ait) *duas naturas fateri, & anathematizare eos, qui hoc negarent*.

Hoc fateri se noluisse fat aperte agnoscit Eutyches; dicens, quod metuens definitionem Synodi, nec adimere, nec addere verbum contra expositam fidem a Nicæna Synodo voluerit: *Sciens* (*ait*) *sanctos & beatos Patres nostros, Julium, Felicem, Athanasium, Gregorium sanctos Episcopos refutantes duarum naturarum vocabulum, & non audens de natura tractare Dei Verbi, qui in carnem venit ultimis diebus in uterum sanctæ Virginis Mariæ immutabiliter, quomodo voluit & scit in veritate; non in phantasmate homo factus, aut anatematizare supra dictos Patres nostros*.

Clarum hic est vafrum hominem tegere duntaxat hæresim suam studuisse, ac propterea merito adactum fuisse in Synodo Constantinopolitana, ut clare & sine ambagibus, duas in Christo *post adunationem & incarnationem confiteretur naturas*, uti §. 4. notavimus.

Dicit præterea in hac Epistola, se rogasse, ut *innotescerent ista* (*ait*) *sanctitati vestræ, & quod vobis videretur, judicaretis, profitens omnibus modis me secuturum, quæ probassetis*.

Hæc postrema plane consona sunt his, quæ de Eutychete dixit Basilius Episcopus, cujus verba supra relata sunt, & e quibus cognoscimus, uti notavimus, his verbis Eutychetem non instituisse *appellationem* ad S. Leonem, sed tantum petiisse, quid ille de fide Incarnationis sentiret; pollicitus, se consensurum iis, quæ probasset: quod & de Alexandrino Episcopo cum dixisse ex citatis verbis Basilii Episcopi patet.

Post hæc conqueritur, quod iis omnibus neglectis, sententiam dejectionis contra ipsum publicarint: *quam* (*ait*) *adversus me calumniæ factione instruebant, ut & saluti meæ discrimen incumberet, nisi cito opera Dei*, ora-

orationibus sanctitatis tuæ militaris manus me ab incursione repulisset.

Quod præterea *duces aliorum Monasteriorum cœgere cœperint in (suam) dejectionem subscribere, quod (ait) nunquam ne in ipsos, qui se Hæreticos professi sunt, vel adversus ipsum Nestorium factum est.*

Insuper queritur, quod nec permiserint publicari justificationem suam, qua plebi satisfaceret: *ut exinde (inquit) tamquam hæreticus apud omnes haberet.*

In hoc igitur statu constitutus, dicit, se ad ipsum S. Leonem, tamquam religionis defensorem, & hujusmodi factiones execrantem confugere, quodque anathematizet *Apollinarium, Valentinum, Manem, & Nestorium, & eos, qui dicunt carnem D. N. J. C. Salvatoris e cælo descendisse, & non e Spiritu Sancto, & Sancta Virgine Maria, & omnes hæreses usque ad Magum Simonem, & nihilominus (ait) tamquam Hereticus de vita periclitor.*

Denique obsecrat S. Leonem: *ut nullo præjudicio facto ex his, quæ contra me per insidias (ait) gesta sunt, quæ visa vobis fuerit, super fidem proferre sententiam, & nullam deinceps permittere a factiosis contra me calumniam procedere, & non excuti & eximi de numero orthodoxorum eum, qui in continentia & omni castitate septuaginta annos vitam peregit, ita ut ipso exitu vitæ naufragium patiatur.*

Adjunxit & huic epistolæ libellum supplicem, quem contra ipsum obtulerat Eusebius Dorylæensis, necnon professionem fidei, quam ipse Synodo exhibuerat, quæ & subjicitur huic epistolæ in citato tomo Baluziano, *col.* 934. continetque damnationem hæresum Apollinarii, Nestorii, & omnium hæreticorum usque ad Simonem Magum, sed de duabus in Christo naturis *post incarnationem* altum silentium.

Hinc patet quomodo vaferrimus hic & versipellis Monachus hæresim suam involvere, & S. Leonem circumvenire per technas & fallacias conatus sit.

§. VII.

Qualiter Eutyches opera Chrysaphii impetraverit a Theodosio Imperatore novum Concilium, in quo acta prioris fuerunt relecta.

Alterum Concilium Constantinop. coactum anno 449.

NEc his contentus homo inquietus *obtulit preces Imperatori, questus de falsitate gestorum, quasi aliqua a notariis superaddita fuissent, aliqua vero dicta, nec gestis inserta*: ait Liberatus Diaconus in Breviario *cap.* 11.

Postulavit autem (ait Liberatus) *ut sub præsentia Thalassii Episcopi, & Florentii Patricii rursus in palatio, Flaviano occurrente, ipsum congregaretur Concilium, & ex interrogatione personarum veritas panderetur.*

Neque difficile fuit homini freto potenti patrocinio Chrysaphii Eunuchi id ab Imperatore impetrare: unde & subjicit Liberatus: *Annuit Imperator fieri, & easdem preces manu sua ita subscripsit*: Deponant apud reverendissimos Episcopos non solum qui dudum convenerunt verum etiam & apud reverendissimum Thalassium, ut omnibus his præsentibus, quæ supplicatio loquitur, negotii veritas inquiratur.

Concilium hoc congregatum fuit 1. Aprilis anno 449. præsentibus triginta Episcopis, quorum aliqui priori Concilio quoque interfuerunt. Thalassius Cæsareensis in Cappadocia præcipuum locum tenebat, uti Eutyches optaverat: similiter Florentius Patricius ut judex interveniebat, & Tribunus Macedonius Notarius & Referendarius Synodum dirigebat.

Procuratores Eutychetis audiuntur jussu Imperatoris.

Igitur ingressis & sedentibus Episcopis, Macedonius Notarius & Referendarius mandavit, ut vocarentur, qui ab Eutyche missi erant. Patricius ad hoc Macedonii mandatum, dixit: *Quid pro hoc placet reverendissimis Episcopis?* Eusebius Dorylæensis respondit: *Si per procuratorem dicit, me jubete recedere.*

Patricius ad hæc dixit: *Quod Imperialis præcepit auctoritas, omnibus modis observandum est. Unde si consentiunt reverendissimi Episcopi, ut suscipiantur hi, qui pro persona reverendissimi Monachi agere parati sunt, dicant.*

Respondit Meliphthongus Episcopus Julionopolitanorum civitatis: *Tali facta accusatione, consequens est adesse eum, qui accusatur, præsertim quia hujusmodi accusationes non sine periculo fiunt.* Et cum Imperator Regulas Canonicas nolit violari, petit hæc referri ejus clementiæ: *Et si jusseris (inquit) in criminali causa alterum pro altero decertare, & hoc suscipimus, præcipue quia universalem præcepit fieri Synodum, & necesse est majores causas in illud reservare Concilium.*

Cumque alii Episcopi similiter respondissent, se velle suscipere quod Imperator jusserit, interrogavit Florentius Patricius Macedonium, quæ mandata haberet: qui respondit: *Piissimus Dominus noster cognoscens damnatum esse prædictum virum Eutychem, vel (Eutychetem) jussit pro eo omnibus modis directos ingredi, ut cognoscant in relectione chartarum, quæ ab Archiepiscopo ad eum dicta sunt, & quæ ab eo ad sanctissimum Archiepiscopum.*

Quibus dictis, mandante Florentio Patricio ingressi, qui ab Eutychete missi erant, Constantinus, Eleusinius, & Constantius Monachi, & stantes in medio, Macedonius præ se ferens sanctum Evangelium *jussit eos, qui dudum præsentes fuerunt, sacratissimos Episcopos sub* Sacramento *dicere, si veræ sunt elegendorum monimentorum professiones ab utraque parte illatæ.*

Respondit Basilius Seleuciensium Ecclesiæ Episcopus: *Hactenus juramentum Episcopis nescimus oblatum, sed & præceptum est nobis a Domino Christo, non jurandum, neque per cælum, quia thronus Dei est, neque per terram, quia scabellum pedum Dei est; neque per caput suum quemquam jurare, quia nullus potest unum capillum eorum, qui a Deo creati sunt, ipse facere. Unusquisque vero sicut antealtare Dei stans, Dei timorem habens præ oculis, & propriam conscientiam mundam servans Deo, quod in memoria retinet, nullatenus debet intermittere.* — Declaratio in fide Sacerdotis loco juramenti.

Post hæc mandante & instante Florentio Patricio post varias altercationes tandem relecta fuere acta Concilii, in quo Eutyches fuerat damnatus; nihilque a fautoribus Eutychetis actorum sinceritati objectum, nisi hoc fere unum, quod appellatio Eutychis, actis inserta non esset; sed ostendebatur nullam coram Concilio ab Eutychete appellationem fuisse interjectam, uti supra notavimus.

Unde scribit Liberatus Diaconus in Breviario, *cap.* 11. *quod discussis gestis, instantibus Notariis cum Episcopis Deum timentibus, cum Eutychi aliqui faverent pro tempore, nihil falsitatis inveniri potuit.*

§. VIII.

Flavianus, aliique orthodoxi Episcopi ab Eutychete in suspicionem Nestorianismi accusantur.

EX actis & hactenus narratis manifestum est aulam Imperatoris Eutychi favisse, patrocinante ei Chrysaphio, qui singulariter infensus Flaviano, Eutychi ejus adversario impense patrocinabatur. Hinc & facile resipiebatur, quidquid ab Eutyche contra Flavianum, & ei adhærentes Episcopos spargebatur, nimirum quod a Nicæna & Ephesina Synodo recederent, Nestorioque faverent. — Aula Imperatoris favet Eutycheti.

Quare sub hoc tempus contigisse videtur, quod teste Liberato Diacono citato, *cap.* 11. *expetiverit a Flaviano Imperator fidei ejus confessionem, manu ejus scriptam & subscriptam.* Confessionem hanc manu sua scriptam & signatam obtulit Imperatori Flavianus, eaque exstat integra apud Liberatum, & parte prima actorum Concilii Chalcedonensis, *cap.* 5. *tom.* 4. *Concil. general. editionis Labbæanæ, col.* 15. dixitque in initio: *Nihil ita convenit Sacerdoti Dei & dogmatibus erudito divinis, quam paratum esse ad satisfactionem omni petenti rationem de spe, quæ in nobis est & gratia* Non enim erubesco Evangelium Dei. Virtus enim Dei est ad salutem omni credenti. Ad *Rom. cap.* 1. *vers.* 16. — Flavianus jussu Imperatoris exhibet professionem fidei suæ.

Profitetur se sequi expositiones SS. Patrum, qui Nicææ; item 150. qui Constantinopoli; item qui Ephesi sub Cyrillo Alexandrino congregati fuerunt. Profitetur unum Dominum Jesum Christum ante sæcula quidem ex Deo Patre sine principio secundum divinitatem natum, & propter nostram salutem ex Maria Virgine secundum humanitatem, Deum perfectum, & perfectum hominem, *consubstantialem Patri secundum divinitatem & consubstantialem Matri* secundum humanitatem, in duabus naturis unam personam, unum Christum, & unam Verbi Dei naturam (ait) incarnatam tamen & inhumanatam dicere non negamus, eo quod ex ambabus unus atque idem sit Dominus Jesus Christus. Anathematizat autem eos, qui dicunt duos filios, duas substantias, aut duas personas, & notanter Nestorium, ejusque Sectatores. — Prima S. Leonis ad S. Flavianum Epistola in causa Eutychetis.

§. IX.

De Litteris S. Leonis ad Flavianum, & Theodosium Imper. in causa Eutychis, & Flaviani ad Leonem.

INterea dum Constantinopoli acta relegerentur, aliaque agerentur, S. Leo Pontifex Romanus receptis litteris Eutychis, una cum libello eis adjuncto, scribit ad Flavianum: „ Cum Christianissimus Imperator „ (ait) sancta & laudabili fide pro Ecclesiæ catholi„ cæ pace sollicitus, ad nos scripta transmiserit de „ his, quæ apud vos perturbationis strepitum commo„ verunt, miramur fraternitatem tuam, quid illud „ scandali fuit, nobis silere potuisse, & non potius „ procurasse, ut primitus non insinuatio tuæ relatio„ nis instrueret, ne de rerum gestarum fide possemus „ ambigere.

Addit, se accepisse libellum Eutychis Presbyteri, quo quæritur se „ immerito communione pri„ vatum, maxime cum vocatum se adfuisse teste„ tur,

,, tur, nec suam præsentiam denegasse; adeo ut in
,, ipso judicio *libellum appellationis* suæ se asserat ob-
,, tulisse, nec tamen tantæ susceptam, qua ratione
,, compulsus sit, ut contestatorios Libellos in Constan-
,, tinopolitana urbe proponeret.

Hæc sat manifeste respondent litteris Eutychis ad Leonem, quarum summam supra exhibuimus.

Contestatorii libelli, quorum hic meminit S. Leo, fuisse videntur edicta, de quibus loquitur Liberatus in Breviario *cap. 11.* scribens: *Et Eutyches .... posuit edicta apud Constantinopolim, & injustitiam se fuisse passum, populum contestatus est.*

Scribit ulterius S. Leo, quod nondum agnoscat, qua justitia a communione Ecclesiæ fuerit separatus Eutyches; nihil tamen voluisse definire, priusquam plenam causæ notitiam habuerit; rationem notandam addens, *Qui Sacerdotum Domini matura volumus esse judicia nihil possumus incognitis rebus, in cujusquam partis præjudicium definire, priusquam universa, quæ gesta sunt, veraciter audiamus.*

Idcirco monet Flavianum, ut *plenissima relatione significet, quid contra antiquam fidem novitatis emerserit, quod severiori sententia dignum fuerit, vindicari.*

Asserit insuper, non difficile sibi videri, *pacem*, quam magnopere optat, obtinere: *cum memoratus Presbyter* (*Eutyches*) *libello proprio sit professus, paratum se esse ad corrigendum si quid in se inventum fuerit, quod reprehensione sit dignum. Decet enim* (*ait*) *in talibus causis hoc maxime provideri, ut sine strepitu concertationum & charitas custodiatur, & veritas defendatur.* Est hæc inter Epistolas Leonis 20. in editione Quenelli.

S. Leoni ad Theodosium Imperatorem Epistula.

Scripsit & S. Leo ad Theodosium Imperatorem Epistolam, quæ est 21. Multum ejus pro fide pietatem & zelum laudat, ne scilicet *in populo Dei aut schismata, aut hæreses, aut ulla scandala convalescant; quia tunc* (*ait*) *est optimus regni vestri status, quando sempiternæ & incommutabili Trinitati unius Deitatis confessione servitur.*

Deinde significat nondum se potuisse plene cognoscere, quid acciderit Constantinopoli, quid ita Flavianum potuerit commovere, ut Eutychem Presbyterum communione privaverit; quamvis memoratus Presbyter *ad Sedem Apostolicam per libellum doloris sui querimoniam miserit.*

Post hæc scribit se a Flaviano plenam de toto negotio instructionem petiisse; eumque de meroso suo in hac causa silentio arguisse.

Prima Epistola Flaviani ad Leonem.

Cæterum postquam ex litteris Leonis intellexisset Flavianus, Eutychem ad Leonis patrocinium confugisse, quo sibi Occidentalium favorem conciliaret, censuit & ipse de tota hac difficultate, actisque in hac causa Leonem informare, scripta Epistola, quæ extat in actis Concilii Chalcedonensis *part. I. cap.* 4. & græce ac latine apud Quenellum post Epistolam 21. Leonis.

In hac Epistola primum describit Flavianus errorem Eutychis nolentis *duas* in Christo *naturas post incarnationem* agnoscere.

Deinde eum ab Eusebio Episcopo " accusatum, in-
,, quit, & occurrentem ad sanctum Concilium, pro-
,, priaque voce quid ipse sentiret) Patribus Synodi
,, detegentem, ut qui alienus sit a recta fide, deposui-
,, mus, prout *sanctitatem vestram docebunt cuncta su-*
,, *per eo confecta acta, quæ & misimus cum hisce no-*
,, *stris litteris.*

Finalia verba evincunt, nihil de hoc negotio ante has litteras ad Leonem fuisse a Flaviano transmissum, neque eum per Flavianum de hæresi Eutychis, aut ejus in Synodo damnatione fuisse edoctum; ut merito proinde ab eruditis passim contra Baronium notatum sit, hanc esse primam de hoc negotio per Flavianum ad S. Leonem de hac causa datam Epistolam & informationem.

Cur autem post receptas has Leonis litteras, totam seriem negotii ei intimandam censuerit, subjicit:
,, Æquum porro est mea quidem sententia, ut hoc
,, quoque edoceamini, quod Eutyches idem juste & ca-
,, nonice depositioni subjectus, cum debuisset saltem
,, secundis curare priora, necnon per exactam pœni-
,, tentiam, multasque lacrymas Deum placare, & cor
,, nostrum valde in lapsu ejus contristatum vera resi-
,, piscentia delinire; non solum id non fecit, quin
,, immo per omnia connisus est sanctissimam hujusce
,, loci Ecclesiam conturbare, tabulas publice propo-
,, nens, contumeliarum & maledictorum plenas; &
,, insuper hæc, preces offerens piissimo & Christi
,, amantissimo nostro Imperatori, easque arrogantia
,, & petulantia refertas, in omnibus divinos Canones
conculcare tentans.

Post hæc addit: " Verum his ita ex consecutione
,, peractis, redditæ nobis sunt litteræ Sanctitatis ve-
,, stræ per Comitem omni admiratione dignum Pau-
,, sopium: ex quibus edocti sumus, eumdem Eutychem
,, libellos ad vos misisse plenos fallacia & astu, dicen-
,, tem se tempore judicii libellos appellationis tradi-
,, disse nobis & sanctæ Episcoporum tunc præsentium
,, Synodo, atque appellasse ad vestram Sanctitatem,
,, quod nequaquam ab eo factum est, sed hac quoque
,, in parte fefellit, velut pater mendacii, se vestris
,, auribus subrepturum arbitratus.

Hic aperte scribit Flavianus, *mentitum* Eutychem, dum persuadere voluit S. Leoni, a se tempore judicii, fuisse *appellatum* ad ipsum Leonem.

Ulterius liquet, Flavianum non ante de litteris ea de re ad Leonem scribendis cogitasse, quam cum didicit Pontificem improbis Eutychis artibus deceptum falsam de judicio Constantinopolitano opinionem concepisse.

Concludens tandem Flavianus convertit se ad Sanctum Leonem, dicens: *Commotus igitur, Sanctissime Pater, ob omnia, quæ ausus est, & propter ea, quæ adversus nos, Sanctissimamque Ecclesiam facta sunt atque fiunt, solita fiducia utere, sicut Sacerdoti convenit, & vindicans communem rem, sanctarumque Ecclesiarum compositionem, dignare per proprias quidem litteras suffragari depositioni canonicæ adversus eum factæ.*

Rogat quoque confirmari Imperatoris fidem, quem sciebat per Eutychem favente Chrysaphio præoccupatum. " Res namque (ait) solo indiget ex vobis im-
,, pulsu atque subsidio, quod per vestram prudentiam
,, ad tranquillitatem & pacem cuncta statim translatu-
,, rum est. Sic enim & quæ insurrexit hæresis, & ob
,, eam excitatus tumultus facile cessabit, Deo coope-
,, rante, per vestras sacras litteras: prohibebitur vero,
,, & quæ evulgatur futura esse Synodus; ut ne san-
,, ctissimæ totius orbis Ecclesiæ perturbentur.

Hæc nos docent, jam tum de Synodo *generali* habenda rumorem fuisse, priusquam de ea convocanda a Leone esset scriptum ad Imperatorem. Patet quoque ex his, quod Flavianus non putaverit conveniens, novam Synodum congregari, *ut ne sanctissimæ totius orbis Ecclesiæ perturbentur* propter unius Monachi inquieti & seditiosi errorem ac malitiam. Prævidens & indubie Flavianus, quam periculosa tunc esset Synodi congregatio, præcipue in Oriente, ubi Eutyches faventem sibi aulam habebat.

Secunda Epistola Flaviani ad Leonem.

Extat & secunda Epistola Flaviani ad S. Leonem, in qua elucet magnus Flaviani pro veritate & fide zelus: exponitque breviter errorem & impietatem Eutychis; dicitque acta, quæ in hoc negotio confecta sunt, se direxisse, in quibus & ipsius Eutychis a Sacerdotio depositio, & a communione abscissio continetur. " Ut (ait) sanctitas vestra hoc cognoscens,
,, quod circa illum actum est, omnibus Episcopis sub
,, Beatitudine vestra degentibus manifestare dignetur
,, illius impietatem: ne nescientes aliqui quid ille sen-
,, serit, quasi ad orthodoxum vel per litteras, vel per
,, aliquam conjunctionem loquantur.

Altera Leonis ad Flavianum Epistola.

Receptis igitur gestis Synodi Constantinopolitanæ una cum litteris Flaviani, respondit S. Leo Flaviano; atque inter alia ipsi significat se cognovisse, quod Eutyches, aliter quam convenit, de fide sentiat; laudatque in Flaviano zelum fidei: additque quod non patietur ipsum diutina adversæ partis impugnatione turbari; aut Eutychem in suæ persuasionis pravitate persistere. Datæ sunt hæ litteræ 21. Maji 449. Est Epistola 22. apud Quenellum.

Altera ad Imperatorem.

Quia autem Flavianus petierat a Leone; ut Imperatoris fidem firmaret, eumque a Synodo indicenda abstraheret, scripsit S. Leo ad Theodosium Augustum 25. ejusdem mensis Maji, dicitque quod jam ante satis significaverit, quæ ab ipso, atque ab omnibus Catholicis Sacerdotibus, Evangelicæ fidei pietas defendatur: *Nos enim .....* (*ait*) *sicut Nestorii dogma perversum merito anathematizavimus, ita juste etiam horum impietatem, qui veritatem carnis nostræ negant a Domino Jesu Christo susceptam esse, damnamus.* His verbis, insinuatam voluisse Eutychis impiam assertionem evidens est.

Remedium hisce contentionibus & scandalis sedandis & removendis suggerit scribens: " Si pietas vestra sug-
,, gestioni ac supplicationi nostræ dignetur annuere,
,, ut intra Italiam habere jubeatis Episcopale Conci-
,, lium, cito auxiliante Deo poterunt omnia scanda-
,, la, quæ in perturbationem totius Ecclesiæ sunt
,, commota, resecari: ut per universum vestrum re-
,, gnum Catholicæ fidei integritate servata, & pacem
,, christianam manere, & vestram apud Deum cresce-
,, re gloriam gaudeamus.

Quando hæc scribebat Leo, ipsi innotuerat Synodum generalem Ephesi ab Imperatore esse indictam. Scribit enim in Epistola 27. ad Pulcheriam, litteras Imperatoris convocatæ Synodi indices sibi tertio idus Maji redditas; adeoque 12. circiter diebus ante scriptam Epistolam ad Theodosium.

Mirum ergo cur de eadem Synodo indicta nullam apud Principem mentionem faciat. " Forte (ait)
,, Quenellus in nota ad *Epistolam* 25. ad Theodosium,
,, dissimulandum censuit Pontifex, ut liberius Syno-
,, dum intra Italiam congregandam postulare a Theo-
,, dosio posset, vel dicendum in alterutra Epistola
,, mendosum est numerum diei aut mensis.

Quidquid sit, hoc satis constat, Leoni non minus,
quam

quam Flaviano persuasum fuisse, quod admodum periculosa esset indictio Synodi in Oriente, ob patronos, quos in aula habebant potentissimos Eutyches, ejusque fautores. Quam autem fundatus fuerit hic metus, docuit eventus, ipsaque gesta hujus indictæ Synodi Ephesinæ docebunt.

§. X.

Quomodo Eutyches impetraverit a Theodosio Imp. indictionem Concilii Ephesini; & qualiter indictio in favorem Eutychis fuerit adornata.

Indictio Concilii Ephesini per litteras Theodosii Imperatoris.

SCRIBIT Liberatus Diaconus in Breviario *cap.* 12. quod postquam Eutyches novisset, nihil repertum fuisse falsi in actis Synodi Constantinopolitanæ sub Flaviano relectis in conventu 30. circiter Episcoporum, petierit Dioscorum Alexandrinum Episcopum, *ut quæreret, quæ de illo acta sunt, & causam examinaret*: additque Liberatus: *Scripsit ergo Dioscorus Theodosio Imperatori, quia aliam fieri Synodum generalem oporteret, & ut fieret persuasit Eutyches. Annuit Imperator* (ait Liberatus) *& dirigens Sacram Dioscoro in Alexandriam, præcepit, ut cum decem Metropolitanis Episcopis, quos voluisset, ipse eligeret, & veniret Ephesum.*

Sacra hæc, sive Epistola Imperatoris data tertio calendas Aprilis, qua mandat, ut Episcopi ad calendas Augusti Ephesum Asiæ Metropolim convenire absque ulla dilatione festinent, exstat inter acta Concilii Chalcedonensis, tomo 4. Concil. general. *col.* 99.

Finem seu scopum indictæ Synodi generalis expressit his verbis; *Quatenus universis sanctissimis & beatissimis Episcopis, quos convenire per sacras nostras Epistolas sancimus ad prædictam concurrentibus civitatem, & subtilissime investigantibus, & quærentibus, omnis de medio error contrarius auferatur, Catholica autem doctrina, & orthodoxæ fidei Salvatoris N. Christi amicissima solidetur, & consuete effulgeat; quod universi in posterum inconcussum, Deo propitio, & intemeratum custodiant.*

Deinde addit, quod si quis ad tam necessariam Synodum non convenerit, nullam apud Deum, neque apud se excusationem inveniet: *Sacerdotalem enim conventum* (ait) *non nisi quis mala propria conscientia sauciatus evitat.*

Theodoretus Cyri Episcopus ex Synodo excludi jussus.

Theodoretum Episcopum Cyri civitatis, quem pridem jussimus (inquit) *suæ soli vacare Ecclesiæ, sancimus non prius ad sanctam Synodum convenire; nisi universo sancto placuerit convenienti Concilio, & ipsum concurrere, & pariter interesse.* Hanc Theodoreti exclusionem etiam notavit Liberatus citato *cap.* 12. scribens: *Theodoretum vero Cyri Episcopum adesse Concilio interdixit, & in sua civitate permanere eum jussit.*

Epistola Theodosii ad Dioscorum, qua jubet Barsumam Archimandritam Synodo assistere.

Scripsit & Imperator Epistolam singularem ad Dioscorum Alexandrinum Episcopum die 15. Maji, qua significat, intentionis suæ esse, ut Archimandrita Barsumas, nomine omnium Monachorum Orientalium, qui adversus quosdam Episcopos, qui *Nestoriana impietate ægrotare dicuntur*, pro Catholica fide contenderet, Synodo assisteret, additque: *Digneris proinde tua religio, videns quia nobis est pro Catholica fide sollicitudo, affectuose & prædictum Archimandritam suscipere, & operam dare vestræ eum sanctæ Synodi participem fieri.* Ipsum dicit, *puritate vitæ & Catholica fide probatissimum.* Extant hæ litteræ tomo 4. Concil. general. *col.* 103.

Alia ad Barsumam.

Die præcedenti scilicet 14 Maji 449. dederat & litteras ad ipsum Barsumam, in quibus scribit, quod *Imperatoriam pietatem latere non potuit, in quali sint certamine constituti per Orientem religiosissimi, & sanctissimi Archimandritæ, pro fide laborantes Catholica, &* quosdam Episcopos *in civitatibus Orientis constitutos* Nestorianæ hæreseos *participes aversantes, collaborante', etiam orthodoxo populo eisdem religiosissimis Archimandritis.* Extant ibidem *col.* 106.

Cum inter illos eminerit Barsumas, significat illi Imperator, intentionem suam esse, ut ipse locum teneat in Synodo omnium Archimandritarum Orientalium. Cujus deputationis meminit quoque Liberatus Diaconus citato *cap.* 12. dicens: " Jubens (Imperator) " Barsumam Archimandritam interesse Concilio, & vices agere omnium Monachorum Orientales Episcopos accusantium.

Porro hi Archimandritæ erant fautores Eutychis, & illorum Coryphæus Barsumas; Episcopi vero, qui Nestorianæ hæreseos & impietatis accusabantur, & ut tales hisce in litteris insimulantur, erant Flavianus, aliique orthodoxi ei adhærentes, impietatem Eutychis detestantes; ut vel solæ hæ litteræ palam ostendant, aulam Imperatoris pro Eutyche contra Flavianum, & alios orthodoxos Episcopos multum fuisse præventam; quod sequentes Imperatoris litteræ evincunt.

Quidam primarii Ministri Imper. jubentur Synodo assistere.

Sub idem enim tempus dedit litteras ad Elpidium comitem sacri Consistorii, ut Synodo Ephesi habendæ, una cum Eulogio Tribuno & Notorio, assistat, & nullum *tumultum fieri permittat*: Sed & si quem (ait) „ videritis conturbationibus & tumultui studentem ad „ læsionem sanctæ fidei, hunc custodiæ mancipare, & „ ad nostram perferre notitiam.

Flavianus cum suis jubetur adesse synodo absque suffragio.

Addit dein, quod hi, qui pridem *Eutychetis religiosissimi Archimandritæ* judices extiterunt, præsentes quidem sint *& tacentes nullum tamen judicantium habentes locum, sed communem aliorum omnium sanctorum Patrum sententiam expectantes: quoniam* (ait) *ea, quæ dudum ab ipsis judicata sunt, nunc retractantur.*

Itaque ex præscripto Imperatoris Flavianus Archiepiscopus Constantinopolitanus, aliique orthodoxi Episcopi jubentur cum Eutyche, & aliis Monachis coram Synodo disceptare, & tamquam reos se judicandos sistere. Ecce quid non valeat præventio & favor etiam in materia fidei & religionis!

Litteræ Imperatoris ad Proconsulem Asiæ.

Litteras quoque scripsit Theodosius ad Proculum Proconsulem Asiæ, quibus indicat ad Synodum indictam se destinasse Elpidium Comitem Sacri Consistorii, & Eulogium Tribunum ac Notarium *quibus volumus* (ait) *necessarium a te conferri præsidium, per quos omnis ab his, quæ aguntur, conturbatio repellatur, & ex nostræ serenitatis jussione nullus tumultus fieri permittatur.*

Idem ad Synodum.

Dedit insuper litteras ad ipsam Synodum, quibus contestatur, se optasse, quod ipsos (Episcopos) apud suas Ecclesias permittere potuisset; sed quod *Flavianus* Episcopus aliqua de sancta fide movere voluerit contra Eutychem Archimandritam, & congregata Synodo aliqua agere cœperit; quodque quidem sæpius conatus sit conturbationem, quæ mota est, compescere, monendo Flavianum sibi sufficere debere traditam in Synodo Nicæno fidem: quam & Synodus, quæ in Ephesio facta est, confirmavit (*a*); sed frustra; ideoque " cogitantes non esse tutum, absque vestra sancta Synodo, & ubique Sanctarum Ecclesiarum Præsulibus hujusmodi quæstionem de fide renovari; necessarium duximus vestram convenire sanctitatem, quatenus „ vos, quæ hic acta sunt, cognoscentes, & quæstionem motam & omnem diabolicam stirpem possitis „ evellere, & eos, qui impii Nestorii blasphemiam „ sectantur aut retinent, a sanctis Ecclesiis repellere; „ catholicam vero fidem firmissimam & inconcussam „ custodiri disponere: quoniam nostra omnis spes, & „ nostri Imperii firmitas ex catholica fide, & ex vestris sanctis orationibus pendet.

Item ad Dioscorum quibus eum designat Concilii Præsidem.

Denique litteras alias scripsit ad Dioscorum, quibus ipsi auctoritatem, & primatum in hac Synodo ante omnes alios Episcopos assignat, quoniam suspicabatur „ aliquos *Sectatores Nestorii* assumere studium & conferre, ut Theodoretus Episcopus Cyri (quem Imperator interesse Synodo nolebat) omnimodo intersit sancto Concilio.

Scribit præterea se scire: " quod & Archiepiscopus „ Hierosolymorum Juvenalis, & Thalassius, & omnis „ talis fervens amator & æmulator orthodoxæ fidei, „ consentanei erunt (ait) tuæ sanctitati, radianti per „ Dei gratiam honestate vitæ & catholica fide ". Ita de Dioscoro, aliisque Eutychis fautoribus loquitur Theodosius.

Tandem concludens ait: *Eos namque, qui aliquid per additamentum aliquod aut immutationem conati sunt dicere præter quæ sunt exposita de fide catholica a sanctis Patribus, qui in Nicæa, & postmodum qui in Ephesio congregati sunt, nullam omnino fiduciam in sancta Synodo habere patimur, sed & sub vestro judicio esse volumus.*

Hæc adversus Flavianum, cæterosque adhærentes Episcopos dirigi haud obscurum est, unde nec mirum, si contra ipsos per aulam Imperatoriam jam quodammodo damnatos in justum judicium prolatum sit, uti ex dicendis patebit.

§. XI.

De vocatione Leonis Papæ ad hanc Synodum: & ejus ad eam missis Legatis, & variis litteris ea occasione scriptis.

VOCATUS est quoque ad hanc Synodum S. Leo Pontifex Romanus uti ex ejus litteris manifestum est.

S. Leo ad Synodum vocatus, mittit Legatos.

Respondit S. Leo, non esse consuetudinem Romani Episcopi extra Romam Conciliis interesse; nec esse tempora, quibus civitatem deserat, neque opus esse Synodo ad fidem defendendam, cum tam evidens causa fidei sit; de qua tamen si cogitandum esset, expedire magis (ait) ut in Italiæ partibus congregaretur. Ne tamen fidei videatur deesse, significat se mittere, qui amputandis scandalis pro causæ qualitate sufficiant: „ quique (ait) præsentiæ meæ impleant vicem: „ quia non talis quæstio orta est, de qua aut „ possit

(*a*) Eo loci agitur de Concilio III. OEcumenico quod Ephesi anno 431. adversus Nestorii errores habitum fuit; cur de eo & ejus Canonibus non disseruerit D. Van-Espen, rationes saltem probabiles superius redditæ sunt.

„ possit, aut debeat dubitari " . Missi autem sunt a Leone, Julius Episcopus Puteolanus, Renatus Presbyter titulo S. Clementis, Hilarus Diaconus, & Dulcitius Notarius. Quæ omnia habentur ex *Epist.* 23. & 33. ad Theodosium, & *Epist.* 27. & 30. ad Pulcheriam.

De celebri Epistola S. Leonis ad Flavianum.

Plures Litteras in Orientem deferendas iisdem Legatis tradidit S. Leo, at quæ pleræque sunt ejusdem *datæ*, scilicet die 13. Junii anni 449. Inter eas eminet, meritoque primum locum tenet celebris illa Epistola 24. ad Flavianum, a Patribus in Concilio Chalcedonensi probata, & multis encomiis celebrata, atque ad fidem Ecclesiæ de Christi Incarnatione explicandam compositam, de qua Gelasius I. in Decreto de libris Apocryphis. „ Probamus Epistolam B. Leonis Papæ ad Flavianum Episcopum Constantinopolitanum destinatam, cujus textum quispiam si usquam ad unum iota dispunxerit, & non eam in omnibus venerabiliter receperit, anathema sit.

Post expositam dilucide admodum in hac Epistola fidem Ecclesiæ catholicæ circa Incarnationis Mysterium, addit: „ Ad omnem vero causam pie ac fideliter exequendam, fratres nostros Julium Episcopum & Renatum Presbyterum tituli S. Clementis, sed & filium meum Hilarum Diaconum vice nostra direximus. Quibus Dulcitium Notarium nostrum . . . . sociavimus.

Ex hac itaque, aliisque S. Leonis Epistolis, constat Julium Episcopum ad Synodum Ephesinam fuisse missum, quamvis in Synodo legamus Julianum Coensem Episcopum vices Leonis egisse, quia verisimiliter Julius ante inchoationem Synodi abierat, & in locum ejus fuit suffectus Julianus, uti multis adstruit argumentis Quenellus *nota* 39. in hanc Epistolam

Notandum quod & Julium Episcopum, & Renatum Presbyterum Leo vocet *Fratres nostros* „ quod congruit illius ævi moribus, cum Episcopi Presbyteros fratres vocitabant "; ait Quenellus ibidem *nota* 38.

Epistola Leonis ad Julianum Coensem.

Aliam dedit Leo Epistolam ad Julianum Coensem Episcopum, in qua rursus fidem catholicam de Mysterio Incarnationis adstruit, & errorem Eutychis vehementer insectatur; eumque vocat *imprudentissimum senem*, qui Nestorianæ hæreseos nomine eorum lacerat opinionem, quorum piissimam non potest convellere fidem.

Ad Theodosium.

Epistola 26. ad Theodosium scribit, quod licet „ Eutiches, quantum gestorum Episcopalium ordo patefecit, imperite atque imprudenter errare detectus sit, debueritque a sua merito reprobabili persuasione discedere; quoniam tamen (ait) *pietas vestras*, quæ in honorem Dei religiosissime catholicam diligit veritatem, apud Ephesum constituit Synodale judicium, ut *imperito seni* ea, in qua nimis caligat, veritas innotescat, *fratres meos* Julium Episcopum, & Renatum Presbyterum, & filium meum Hilarum Diaconum misi, qui ad vicem præsentiæ meæ pro negotii qualitate sufficerent.

Hinc manifestum est, quod Leo Pontifex nequaquam judicaverit Synodum in causa hac esse indicandam; vocatus tamen ad eam ab Imperatore indictam, crediderit mittendos, qui ejus vicem in ea gererent, ne fidei causam deserere videretur.

Ad Pulcheriam.

Ejusdem diei legitur *Epistola* 27. ad Pulcheriam Augustam, qua fidem Incarnationis rursus exponit; una declarans, merito damnatum Eutychem, quia in errore suo obduratus permansit „ damnationis sententiam utique si in suo sensu voluerit permanere, nullus (ait) poterit relaxare. Sedis enim Apostolicæ moderatio hanc temperantiam servat, ut & severius agat cum obduratis, & veniam cupiat præstare correctis.

Conqueritur insuper, quod „ Imperator Episcopali Concilio, quod Ephesi vult haberi, nimium breve & angustum tempus indixerit, diem calendarum Augustarum præstituendo conventui. Cum (ait) a tertio iduum Majarum, quo serenitatis ejus scripta suscepimus, major pars reliqui sit temporis absumenda, ut profectio Sacerdotum, qui negotio sufficiant, valeat ordinari.

Itaque constat, non tantum auctoritate Imperatoris indictam fuisse Synodum hanc Ephesinam; sed & diem ab ipso esse præstitutam, qua inchoanda erat; atque ad eam litteris Imperatoris Leonem Pontificem fuisse vocatum.

Ad Archimandritas Constantinop.

Dedit præterea S. Leo Epistolam 28. ad Martinum, & reliquos Archimandritas Constantinopolitanos, qui Eutychis errori se opponebant; ipsosque pro pleniore instructione remittit ad litteras, quas ad Flavianum scripserat: „ ut per insinuationem Præsulis vestri (ait) quid secundum Evangelium Domini nostri Jesu Christi in omnium fidelium cordibus fixum esse cupiamus, noscatis.

Ad Synodum.

Epistolam 29. dedit ad Synodum indictam & congregandam Ephesi; atque in ea, prius damnato errore Eutychetis, scribit, quod „ & pie ac religiose Christianissimus Imperator haberi voluerit Episcopale Concilium, ut pleniore judicio omnis possit error aboleri; fratres nostros (inquit) Julium Episcopum, Renatum Presbyterum, & filium meum Hilarum Diaconum, cumque his Dulcitium Notarium probatæ nobis fidei misi: qui vice mea sancto conventui vestræ fraternitatis intersint, & communi vobiscum sententia, quæ Domino sint placitura constituant.

§. XII.

Exordium Synodi; quis præsederit, & quæ recitata?

Dioscorus præses Concilii, item ordo sessionis.

TANDEM die 8. Augusti anno 449. habetur Synodus Ephesi in Basilica Dei Genitricis; in qua ante an. 18. celebratum fuerat Concilium generale Ephesinum I. contra Nestorium.

Convenerunt 130. Episcopi ex Diœcesibus Ægypti, Orientis, Thraciæ, Ponti, & Asiæ.

Præsidebat ex mandato Imperatoris Dioscorus Alexandrinus Episcopus; post eum sedebat Julius vel Julianus Episcopus, *agens vices & locum tenens sanctissimi Episcopi Romanæ Ecclesiæ Leonis*, uti habent acta hujus Synodi relata *actione* 1. Concilii Chalcedonensis, tomo 4. Concil. general. *col.* 115.

Juvenalis Hierosolymorum tertium, Domnus Antiochenus quartum, & Flavianus quintum locum occupabant. Sed hic Flavianus non tamquam judex, sed tamquam judicandus sedebat, uti testatur Liberatus Diaconus in Breviario *cap.* 12.

Post hæc cunctis Episcopis sedentibus, Joannes Presbyter & Primicerius Notariorum, dixit, ipsos „ ab Imperatore huc convocatos; quatenus quæ nuper emerserunt de catholica & immaculata nostra fide, quærantur, & ea radicitus evellantur, & ut ea custodiantur in perpetuum inconcussa & immaculata, quæ in Nicæna Synodo primum definita, postmodum in Ephesina I. confirmata fuerunt.

Leguntur litteræ convocatoriæ.

Tum litteras Imperatoris Synodi convocatorias coram omnibus legit. His lectis Episcopus locum tenens Leonis Papæ, dixit, quod eodem tenore ab Imperatoribus Leo Papa Romanæ Ecclesiæ Præpositus, vocatus sit. Idem asseruit alter Leonis legatus Hilarus Diaconus; dixitque quod voluntate Imperatoris obsequi potuisset „ si hujus rei aliquod præcessisset exemplum. Nam melius (ait) vestra potest cognoscere sanctitas, quia neque in Nicæna, neque in Ephesina sancta Synodo, neque in alio tali sancto Concilio Papa perpetuæ sanctissimæ sedis adfuit. Pro qua re, hujus formæ sequens consuetudinem, nos direxit.

Dioscorus avertit lectionem celebris Epistolæ Leonis ad Flavianum.

Petiit dein Legatus, ut legerentur litteræ Leonis ad hanc Synodum scriptæ; sed cum ad lectionem litterarum, & præcipuæ earum, quæ ad Flavianum datæ erant (quibus Mysterium Incarnationis apertius exponebatur) perventum esset, divertit Dioscorus, jussitque legi litteras Imperatoris. Post hæc secutæ sunt variæ acclamationes, quibus extollebantur definitiones Synodi Nicænæ & Ephesinæ, & anathema pronuntiabatur in Nestorium.

§. XIII.

In Synodo admissus Eutyches & absolutus.

Vafra confessio Eutychetis.

LITTERIS recitatis, introducitur Eutyches; qui continuo conatur diluere labem hæreseos. Hinc confessionem fidei suæ Synodo offert, in qua integrum Symbolum Nicænum continebatur; dixitque; *Et in hac fide baptizatus, signatus sum, & usque hodie vixi, in ea & opto mori*, nihil addi vel demi velle protestans, uti nec doctrinæ S. Cyrilli a Synodo Ephesina I. approbatæ; ac deinde adjecit: „ Et omnes enim sanctos Patres, sicut & vestra sanctitas, catholicos habui & fideles, & doctores meos posui, anathematizans Manem, Valentinum, Apollinarium, & Nestorium, & omnes hæreticos, usque ad Simonem Magum, & eos qui dicunt, carnem Domini & Dei nostri Jesu Christi de cælo descendisse.

Hac vafra ac perplexa fidei expositione lecta, aliisque auditis, quæ Eutyches in suam defensionem coram Synodo dixerat, tunc „ Flavianus Episcopus Constantinopolitanus dixit: Iste accusatorem habuit Eusebium, jubete eum adesse.

Patres Concilii Constantinop. sub Flaviano in judicium vocantur ut rei.

Verum recusavit Elpidius Comes, dicens „ Imperatorem præcepisse, eos qui dudum judices fuerunt, in loco eorum esse qui judicandi sunt "; addiditque „ Patres convenisse, ut eos, qui judicaverant, judicent; non ut iterum accusatoris personam suscipiant, & perturbationis rursus initium alterum fiat. „ Jubete ergo (inquit) si placet, secundum ordinem, reliqua omnia, quæ in causa acta sunt, relegi ad id quod vobis visum fuerit.

Acta ejusdem Concilii releguntur.

Propositio Elpidii placuit Juvenali Hierosolymitano, aliisque pluribus Episcopis, quibus & suffragatus est Dioscorus. Unde tandem Synodus dixit: *Omnes volumus acta recitari: legantur quæ gesta sunt.*

Interrogatus post hæc a Dioscoro Julianus Episcopus Vicarius sanctissimi Episcopi Romanæ Ecclesiæ Leonis, „ si congruit huic sanctæ Synodo, & vult & ipse relegi, quæ de hoc negotio acta sunt Constan-

„ tino-

„ tinopoli... dixit: Hac ratione volumus gesta rele-„ gi, ut prius Papæ legatur Epistola ". Idem respondit Hilarius Diaconus, alter Leonis Vicarius.

Eutyches hæc audiens dixit, hos Leonis Vicarios sibi esse suspectos. *Manserunt enim (ait) apud religiosissimum Flavianum Episcopum, & pransi sunt apud eum, & munerati sunt, & omne obsequium ei præbuit. Postulo ergo sanctitatem vestram, si quid ab eis injuste factum fuerit contra me, id præjudicium mihi non generare.*

His per Eutychem dictis, conclusit Dioscorus: *Consequens & rationabile est primitus, quæ in hoc negotio acta sunt, relegi, & ita Epistolam beatissimi Episcopi Romani. Unde secundum quod placuit Sancto Concilio acta percurrantur.*

Eutyches absolvitur.

Recitata itaque sunt acta Concilii Constantinopolitani, in quo Eutyches damnatus & depositus fuerat. His lectis declararunt Concilii Patres: cum Eutyches semper professus sit fidem Synodi Nicænæ & Ephesinæ, eum esse orthodoxum, & injuste condemnatum; eique consequenter Presbyteri locum, & Archimandritæ, sive Præfecturam Monasterii, cui præfuerat, restituendam.

Horum Patrum sententias confirmans Dioscorus Episcopus Alexandriæ, dixit, *Omnes sancti hujus & universalis Concilii sententias super reverendissimo Archimandrita Eutyche confirmans, & meam ipsius simul introduco voluntatem, quatenus numeretur in ordine Presbyterii, præsit etiam & proprio Monasterio sicut antea.*

Sic Eutyches turbulentus Monachus, & impius ac vafer hæresiarcha, favore Dioscori & Chrysaphii Eunuchi triumphanti similis, declaratur innocens, & solvitur ab excommunicationis vinculo.

§. XIV.

De condemnatione Flaviani, & aliorum orthodoxorum Episcoporum.

Damnatur S. Flavianus cum suis recitata act. 4. Concilii Ephesini.

POSTQUAM favore Dioscori & Chrisaphii Eutyches esset absolutus, eorundem furor, se in Flavianum & alios ei adhærentes Orthodoxos convertit.

Hos ut opprimeret Dioscorus, jussit recitari actionem sextam Concilii Œcumenici Ephesini, ut vel hinc prætextum sæviendi in Flavianum Episcopum Constantinopolitanum captare posset. Hujus enim Actionis actis recitatis Dioscorus pronuntiavit Flavianum, uti & Eusebium Dorylei Episcopum, tamquam Nicænæ fidei corruptores, juxta definitionem Concilii Ephesini (quod fidei Nicænæ quidquam addi aut demi vetuerat) esse damnandos. *Unde & nos (ait) quæ eorum sunt (Conciliorum Nicæni & Ephesini) confirmantes, memoratos, idest Flavianum & Eusebium ab omni Sacerdotali & Episcopali dignitate esse judicamus alienos.*

Dioscoro consenserunt Juvenalis Hierosolymorum, Domnus Antiochiæ, Thalassius Cæsareæ Cappadociæ, aliique plures Episcopi.

Scribit autem Liberatus Diaconus in Breviario *c.* 12. Cum Dioscorus Flavianum damnavit: *surgentes quidem venerabiles Episcopi tenuerunt genua Dioscori, & rogabant, ne Flavianus innocens damnaretur: qui nec diu petere potuerunt (ait)* metu militum & monachorum *stantium cum gladiis & fustibus.*

Hic adverte, Episcopos metu & violentia ad damnandum Flavianum obsequendumque Dioscoro fuisse inductos; quod & ex dicendis §. sequenti amplius patebit.

Scribit & ibidem Liberatus, a Dioscoro fuisse damnatum Flavianum, „ quasi male damnantem Euty-„ chem, & quia dixerit, *in duabus naturis cognosci Christum.*

Apellatio Flaviani.

Porro quando Dioscorus depositionis sententiam contra Flavianum pronuntiabat, advertens Flavianus Dioscorum jam non ut Episcopum aut Consilii præsidem, sed ut tyrannum agere, dixit: *Recuso te*, ut habent græca: vel ut habent latina, *Appello a te*: quod posterius magis conforme apparet iis, quæ narrat Liberatus Diaconus *citato c.* 12. scribens: „ Flavianus „ autem, „ contra se prolata sententia, per ejus (Papæ Leonis) „ Legatos, Sedem Apostolicam *appellavit* libello ". Quis finis fuerit & vis hujus appellationis, apparebit ex dicendis §. sequenti.

Contradictio Hilarii Legati Leonis.

Similiter cum a Dioscoro sententia damnationis Flaviani pronuntiaretur, „ Hilarus Diaconus Romanæ „ Ecclesiæ dixit: *Contradicitur* ": uti habent acta. Liberatus autem Diaconus scribit: Porro locum obti-„ nentes Papæ Leonis, omnibus, quæ gesta sunt, *con-„ tradixerunt* ". Verisimile est hanc contradictionem factam esse sub finem Concilii, quod & Liberatus insinuat, periodum, e qua dicta verba sunt desumpta, ita concludens. „ Et hunc *terminum* illa Synodus habuit.

Quanta autem sustinuerint Legati Leonis Papæ ob hanc contradictionem, patebit ex epistolis Leonis infra §. *sequenti* referendis.

Ibas Edessenus absens damnatus.

Constat præterea ex Liberato citato *cap.* 12. quod Synodus *jussione Dioscori, Ibam Edessenum damnaverit ut absentem, multis nescientibus Episcopis quid de illo actum esset. Et tertio vocatum tamquam contemptorem, & non occurentem ad sanctum Concilium, damnavit absentem.*

Prætextum depositionis subjicit Liberatus: *Clamabatur autem, inquit, quoniam testimonium contra eum perhibebatur ab adversariis, tamquam dixisset*: Non invideo Christo facto Deo, quoniam si volo & ego fio: *& quasi dixisset*: Hodie Christus factus est Deus: *& alia hujusmodi, & propter epistolam ad Marim ab Iba directam.*

Plura de hoc Episcopo Edesseno dicentur in actis Concilii Chalcedonensis; ubi de ejus restitutione agitur.

Theodoretus Cyri absens damnatur.

Quamvis Theodoretus ad Synodum non accessisset, immo decreto Imperatoris vetitum ei esset accedere, nihilominus absens damnatus est: *propter illa (ait Liberatus) quæ scripsit contra* 12. *anathema Cirilli, & propter Epistolam missam ab eo Clericis, & Monachis, & Laicis, contra primam Ephesi Synodum ante Ecclesiæ pacem.*

De recursu Theodoreti ad S. Leonem Papam, & quomodo hic ipsum in communionem receperit; ac tandem a Synodo Chalcedonensi ut orthodoxus restitutus sit, infra dicetur.

Eusebius Dorylecensis damnatus.

Adhæc damnavit quoque memorata Synodus (uti scribit Liberatus) Eusebium Episcopum Dorylei, eo quod dixerit, duarum naturarum perfectarum Christum.

Ulterius deposuit & Savinianum Episcopum Perrhensium, teste ibidem Liberato.

Domnus Antiochenus absens damnatus.

Et licet Domnus Antiochenus consensisset Dioscoro in injusta Flaviani depositione, nihilominus & ipse depositus est dolo Dioscori. Ita enim scribit Liberatus: *Post omnes autem Domnum Antiochenum remanentem ab orthodoxorum depositione, quia particeps factus Dioscori in depositione orthodoxorum, & Eutychetis absolutione. Depositus est autem dolo Dioscori sic: Postquam consensit in omnibus Dioscoro, datis in medio ejus epistolis, quas ad ipsum Dioscorum Antiochenus Domnus contra duodecim Cyrilli capitula scripserat, eo quod essent obscura, damnavit ægrotum & absentem illa die.*

Episcopi coguntur subscribere, & S. Flavianus necatus.

Hactenus Liberatus Diaconus in Breviario, ex quo, uti & ex actis ejusdem pseudo-Synodi intelligimus, quod in ejus gesta timore *Episcopi subscripserint in Eutychetis absolutionem, & orthodoxorum Episcoporum depositionem hæresim non respientium: & quoquo modo omnibus gestis ejus contradicentium*: uti apud Liberatum *cap.* 12. legendum conjicit Quenellus in Dissert. de gestis S. Leonis ad annum 449. *num.* 12.

Quin & addit Liberatus: *His ergo omnibus malis a Dioscoro perpetratis, cæsus Flavianus, & multis injuriis affectus, dolore plagarum migravit ad Dominum. Ordinatusque est pro eo Anatolius Diaconus, qui fuit Constantinopoli Apocrysarius Dioscori.* Licet diversimode a variis mors hujus sancti viri referatur, hoc tamen sat constat, impulsu Dioscori pessime affectum fuisse, ut & propterea merito in Concilio Chalcedonensi plurimi Dioscorum *percussorem* & *homicidam* Flaviani, & alterum *Cainum* appellaverint.

§. XV.

Sanctus Leo acta hujus Synodi, necnon errorem Eutychetis improbat.

SCRIBIT Liberatus Diaconus in Braviario *cap.* 12. quod *Legati Sedis Apostolicæ ab ipso Concilio fugientes, retulerint Papæ Leoni iniquitates Dioscori: quomodo Dioscorus, vi magis, quam justitia, in illa egerit Synodo.*

Hilarus Legatus refert S. Leoni gesta in Latrocinio Ephesino.

An plures Legati e manibus Dioscori elapsi sint, incertum. Hoc constat ex epistolis S. Leonis, Hilarum Diaconum ejus Legatum, ne per vim subscribere cogeretur, vix effugisse, sive *ab Epheso furtim elapsum* esse; atque per illum de gestis in Synodo S. Leonem fuisse instructum.

Litteræ Leonis ad Theodosium.

His itaque intellectis, S. Leo mox Concilium Episcoporum cogit, e quorum sententia litteras scribit ad Theodosium, quibus deplorandam Ecclesiæ faciem, & vulnera, quæ religio Catholica ex hoc Ephesino Latrocinio acceperat, ob oculos ponit.

Atque in primis scribit, quod compererit *convenisse ad Synodum plurimos Sacerdotes, quorum utique frequentia (ait) consultationi & judicio profuisset, si is qui sibi locum principem vendicabat, sacerdotalem moderationem custodire voluisset; ut, sicut moris est, omnium sententiis ex libertate prolatis, id tranquillo & æquo constitueretur examine, quod & fidei congrueret, & errantibus subveniret.*

Episcopi judices in Conciliis.

Hic obiter meretur notari, S. Leonem supposuisse, in legitima Synodo concludendum esse ex omnium Sacerdotum seu Episcoporum *sententiis ex libertate prolatis*: ac per consequens, omnes Episcopos, qui adsunt, esse veros judices, e quorum sententiis sive suffragiis conclusio formanda sit.

Verum deplorat S. Leo, in hac Synodo ,, alios fuisse rejectos, alios intromissos, qui pro supradicti Sa- ,, cerdotis (Dioscori, qui principem locum vendicabat) ,, arbitrio, impiis subscriptionibus captivas manus de- ,, derant, & nociturum statui suo sciebant, nisi impe- ,, rata fecissent, talemque ab ipso prolatam esse sen- ,, tentiam, ut in omnes, per eam, sæviretur Eccle- ,, sias.

Addit dein, hunc procedendi modum adeo impium & catholicæ fidei contrarium apparuisse his, qui ab Apostolica Sede erant directi: ,, ut ad consentiendum ,, nulla potuerint oppressione compelli: constanterque ,, in eadem Synodo, ut decuit, fuerint protestati, ,, nequaquam id quod constituebatur, Sedem Apostoli- ,, cam recepturam: quoniam revera (ait) omne chri- ,, stianæ fidei sacramentum, quod absit a temporibus ,, vestræ pietatis, exscinditur, nisi hoc scelestissimum ,, facinus, quod cuncta sacrilegia excedit, aboleatur.

§. XVI.

Agit S. Leo apud Theodosium ut generalis Synodus indicatur; sed frustra.

Epistola S. Leonis ad Theodosium adversus Latrocinium Ephesinum.

IN litteris, quibus Theodosio ostenderat S. Leo irregularem & tyrannicum modum, quo in Synodo processerat Dioscorus; & Hæreticum Eutychis dogma ibidem esse probatum (de quibus §. præcedenti) una rogat Theodosium: ,, ut omnia in eo statu esse jubeat, ,, in quo fuerunt ante judicium, donec major ex *toto* ,, orbe Sacerdotum numerus congregetur.

Et quia mysterio sive sacramento Incarnationis, quo confitemur veram divinitatem & veram humanitatem in Christo, nunc a paucis imprudentibus obviatur: ,, omnes partium nostrarum Ecclesiæ, omnes Mansue- ,, tudini vestræ cum gemitibus & lacrymis supplicant ,, Sacerdotes, ut quia & nostri fideliter reclamarunt, ,, & eisdem libellum appellationis Flavianus Episcopus ,, dedit, generalem Synodum jubeatis intra Italiam ,, celebrari, quæ omnes offensiones ita aut repellat aut ,, mitiget, ne aliquid ultra sit vel in fide dubium, vel ,, in charitate divisum: convenientibus utique Orien- ,, talium provinciarum Episcopis, quorum si qui supe- ,, rati minis atque injuriis a veritatis tramite devia- ,, runt, salutaribus remediis in integrum revocentur, ,, ipsique, quorum est causa durior, si consiliis melio- ,, ribus acquiescant, ab Ecclesiæ unitate non excidant.

Appellatio ad Concilium Œcumenicum.

Hic obiter notandum, ex appellatione Flaviani Episcopi Constantinopolitani, *sive libello appellationis*, quem Flavianus dederat Legatis suis, uti hic scribit Sanctus Leo, sanctum Leonem arguisse necessitatem congregandæ Synodi Œcumenicæ.

Ex quo evidens apparet, hanc Flaviani appellationem fuisse ad Synodum Œcumenicam; sive Flavianum a judicio Dioscori sive ejus Synodi appellasse ad *majorem* Synodum, ut in hac de novo discuterentur acta in priore Synodo.

Ut convocationem Synodi fortius persuadeat S. Leo, adducit & auctoritatem Canonum sub nomine Synodi Nicænæ, dicens: ,, Quam autem post appellationem ,, interpositam hoc *necessario* postuletur, Canonum Ni- ,, cææ habiturum decreta testantur, quæ a totius mun- ,, di sunt Sacerdotibus constituta, quæque subter an- ,, nexa sunt.

Dubitari nequit, quin S. Leo hic præ oculis habuerit Canones, qui volebant, ut post appellationem Episcopi depositi a Synodo interpositam, alia Synodus *necessario* indiceretur, ad quam conferretur appellatum.

Porro inter Canones Nicænos nullum extare, qui hoc statuat, apud omnes expeditum est: ideoque censent passim eruditi, Canones hic a Leone indicatos fuisse Canones Sardicenses, quos sub nomine Canonum Nicænorum a Romanis Pontificibus sæpius citatos esse noscitur. Vide inferius Dissertationem in Synodos & Canones Africanos §. *X. num.* 3. *&c.* Juvatur hæc conjectura ex actis græcis Concilii Chalcedonensis, quæ in calce hujus epistolæ subjectum habent Canonem IV. Sardicensem.

Ex hisce Sardicensibus Canonibus, ac signanter VII. aliqua saltem verisimili consequentia elicere potuit S. Leo, necessitatem congregandæ Synodi Œcumenicæ, propter interjectam a Flaviano appellationem.

Cum enim Canon facultatem tribuat Episcopo Romano decernendi Synodum ex finitima & propinqua provincia, in qua renovetur examen causæ Episcopi, a sententia propriæ provinciæ appellantis (ut in Scholiis ad Can. III. Sardicensem ostenditur): si ab universali Orientalium Provinciarum Synodo appellaretur (uti appellavit Flavianus) sequitur, ut universalem alteram in Occidente, ad quam & concurrant Orientales, postulare possit.

Itaque hoc voluit S. Leo, ut convocaretur *major* sive *generalis* Synodus, in qua causa Flaviani rursus examinaretur, præsertim post appellationem per Flavianum interpositam, conformiter ad Canones Sardicenses, ut latius ostendit Quenellus in Dissertatione octava operibus S. Leonis subnexa, in qua erudite de hac appellatione Flaviani, & mente S. Leonis disserit, solideque probat, nequaquam ad S. Leonem, sed ad majorem & generalem Synodum provocasse.

Epistola Leonis ad Pulcheriam.

Eodem tempore, eodemque die dedit quoque litteras S. Leo ad Pulcheriam Augustam, in quibus inter alia scribit, quod ,, hi qui missi sunt, quorumque unus ,, vim Alexandrini Episcopi sibi omnia vendicantis ef- ,, fugiens, rerum gestarum nobis (ait) ordinem fide- ,, liter nuntiavit; reclamarunt in Synodo, sicut op- ,, portuit, unius hominis non tam judicio, quam fu- ,, rori; protestantes ea, quæ per vim, metumque ge- ,, rerentur, Sacramentis Ecclesiæ, & ipsi symbolo ab ,, Apostolis instituto præjudicare non posse.

Significat insuper: ,, quoniam Flavianus Episcopus, ,, in nostra omnium communione persistit; atque hoc ,, quod factum est sine consideratione justitiæ, & con- ,, tra omnem Canonum disciplinam, ratum haberi ra- ,, tio nulla permittit: & quia dissensionis scandalum ,, non abstulisset Ephesina Synodus, sed auxisset; ha- ,, bendo intra Italiam Concilio, & locus constituere- ,, tur & tempus, omnibus querelis, & præjudiciis par- ,, tis utriusque suspensis: quo diligentius universa, quæ ,, offensionem generaverunt, retractentur, & absque ,, vulnere fidei, absque religionis injuria, in pacem ,, Christi redeant, qui per impotentiam subscribere ,, coacti sunt Sacerdotes, & soli auferantur errores.

Rogat dein Pulcheriam, quatenus ad id obtinendum se apud Imperatorem Theodosium dignetur impendere: ,, Ut priusquam civile hoc & exitiale bellum intra Ec- ,, clesiam convalescat, redintegrandæ unitatis copiam, ,, Deo auxiliante concedat, sciens Imperii sui viribus ,, profuturum, quidquid catholicæ libertati benigna ,, ipsius fuerit dispositione collatum.

Ejusdem ad Flavianum.

Scripsit & eodem die ad ipsum Flavianum, eumque consolatur; hortaturque, ut patienter toleret, quæ sibi ad æternam gloriam non dubitat profutura. Opem quoque suam ei addicit, asserens, se ,, pro communi ,, causa nihil eorum, quæ agenda sunt, præterire; ut ,, primitus ad ea, quæ universitati fidelium prosunt, ,, pervenire mereamur.

Ad Anastasium Thessalonicensem.

Datæ sunt & eodem die litteræ ad Anastasium Episcopum Thessalonicensem, in quibus primum narrat, ,, se relatione Diaconi sui Hilari cognovisse ,, magnum ,, facinus Alexandrino Episcopo auctore vel executore ,, commissum esse: ut dum in fratrem nostrum Fla- ,, vianum (ait) veteres æmulationes & odia privata ,, deſæviunt, nec innocentiæ probatissimi Sacerdotis, ,, nec Christianæ fidei parceretur.

Per *veteres æmulationes* intelligit Leo æmulationes, quæ jam dudum fuerant Alexandrinum inter & Constantinopolitanum Episcopum ob prærogativam sedis suæ Ecclesiæ, quam Constantinopolitano delatam ægre ferebat Alexandrinus.

Per *privata odia*, intelligere voluit odia Crysaphii in Flavianum; quæ potissimum omnem hanc tragœdiam excitarunt.

Itaque congratulatur S. Leo huic Episcopo, quod ,, ad illam Synodum ire cupientem, opportunis obsta- ,, culis manus divina retinuerit, ne (ait) abfuturus ,, rus proculdubio a tanto scelere, indignis injuriis sub- ,, jaceres; & furori impio, militibus, quantum didi- ,, cimus, armisque suffulto, contraire non posses.

Post hæc eum monet, quod cum in apertum prorumperet ,, perfidia, quæ latebat, & in nefandissimam hæ- ,, resim unius imperitissimi senis (Eutychis) asseclæ ,, transierint, tempus probationis nostræ debeamus a- ,, gnoscere, & contra impetus adversantium munitio- ,, nibus cœlestibus freti, incommutabilis animi con- ,, stantiam præparare.

Tandem hortatur, ne vel in damnationem fratris insontis, id est Flaviani, vel in receptionem nefarii dogmatis consentiat.

Ad Julianum Coensem.

Consolatorias quoque scripsit litteras eodem die ad Julianum Episcopum Coensem; eumque hortatur, ut in fide firmus permaneat.

Ad Constantinop. Litteræ.

Similes scripsit ad Constantinopolitanos, quibus significat, quanta violentia omnia in Synodo ad nutum Alexandrini Episcopi acta sunt, eosque hortatur, ut a suo Sacerdote Flaviano non separentur: ,, cum major ,, gloria (ait) vestram sit subsecutura constantiam, ,, si a probabili Sacerdote vestro nullæ vos minæ, nul- ,, la formido diviserit.

Protestatur dein, quod quisquis incolumi & superstite Flaviano Episcopo Sacerdotium ejus fuerit ausus invadere, nunquam in communione sua habebitur, nec inter Episcopos poterit numerari. Excitat & ipsos ad patientiam; & ut nolint arbitrari quod sanctæ Ecclesiæ ,, suæ desit, aut defutura sit divina protectio. *Splen-* ,, *descit enim* (ait) *fidei puritas, cum ab ea sordes* ,, *separantur errorum.*

S. Leonis ad Clerum Constantinop.

Dedit & litteras speciales ad Clerum Constantinopolitanum, in quibus congratulatur ipsis, quod & Flaviano semper adhæserint, & errori resistant: ipsam dein fidem catholicam de mysterio Incarnationis latius exponit, utque hanc fidem constanter teneant, adhortatur. Et quia oportet ipsos ,, post divinum auxilium, ,, etiam Principum Catholicorum gratiam promereri ,, (monet) ut humiliter ac sapienter exposcant, ut ,, petitioni suæ, qua plenariam indici Synodum postu-

lavit,

„ lavit, clementissimus Imperator dignetur annuere: „ qua citius, adjuvante misericordia Dei, & sanis fortitudo augeatur, & morbidis, si curari acquiescant, „ medicina præstetur.

Hæc evincunt S. Leoni firmum fuisse, necessariam esse generalem Synodum, ut iis quæ perperam in hac Synodo Ephesina erant acta rescinderentur, & remedium iis adhiberetur.

Litteræ S. Leonis ad Archimandritas Constantinop.

Per particulares insuper litteras ad fidei constantiam & patientiam in adversis hortatus est Archimandritas Constantinopolitanos: „ custodientes (ait) unitatem „ cum fratre nostro Flaviano Episcopo, quem ad tempus Dominus permisit impiorum factione tentari, ut „ probatum sibi Sacerdotem suum perseverantiæ merito faceret clariorem.

Litteræ Valentiniani ad Theodosium.

Nec hic stetit zelus Leonis. Apud Valentinianum quippe Occidentis Imperatorem, ejusque matrem Placidiam Augustam, necnon Liciniam Theodosii filiam (qui Romam venerant) effecit, ut per litteras a Theodosio petierint, quatenus votis Leonis Romani Episcopi annueret; ac generalis Synodus in Italia convocaretur, in qua acta in Ephesino Concilio raexaminarentur.

Has omnes litteras scriptas fuisse hortatu & consilio Leonis; quin & ab ipso Leone dictatas, ex epistolarum serie conjicit Quenellus in monito Epistolæ 47. S. Leonis subjecto.

Theodosii responsoriæ.

Verum nec hæ litteræ Thodosii animum contra Flavianum, aliosque orthodoxos Episcopos per Dioscorum & Chrysaphium præventum inclinare quiverunt; sed rescripsit quod ob contentionem, quæ circa fidem exorta erat, Synodum decreverint Ephesi fieri; atque, quod ibidem „ in præsentia reverendissimorum Episcoporum, „ cum multa libertate, ac integra veritate, & indigni Sacerdotio remoti sint, & qui judicati sunt esse „ digni, suscepti sint.

Ac dein concludit: „ omnis igitur contentio sacro „ judicio examinata est: Flavianus autem, qui reus „ inventus est læsibilis novitatis, debitam pœnam re„ cepit. Et hoc remoto, omnis pax & omnis concor„ dia regnat in Ecclesia, & nihil aliud quam veritas „ viget". Tomo 4 Concil. general. *col.* 58. ibidemque ejusdem tenoris litteræ ad Placidiam Augustam.

Nec acta duntaxat hujus Latrocinii seu pseudo-Synodi non improbavit, sed & lege lata illa confirmavit, rataque esse voluit, quæ lex extat actorum Concilii Chalcedonensis *part.* 3. *cap.* 10. tenoris sequentis: „ *Et nos igitur ejusdem sanctæ Synodi decreta laudamus atque firmamus, hanc orthodoxam fidem putantes atque nominantes, quæ a 318. Patribus exposita est, & firmata in sanctis Conciliis, quæ Ephesi congregata sunt.*

Et post pauca: *Omnino autem nullus, qui Nestorii aut Flaviani, & eorum, qui ejusdem hæresi sententia detinentur, ullo modo Episcopus ordinetur.*

Ex his, & toto citatæ legis contextui, evidens rursus est, persuasum fuisse Theodosio, Flavianum, aliosque orthodoxos Episcopos ei adhærentes, hæresi Nestoriana fuisse infectos; atque ipsos a definitione Conciliorum Nicæni & Ephesini I. recedere.

Hinc & ad S. Leonem scribens Theodosius, ei Nicænum commendaverat Concilium; quodque ab illo non patiatur ipse Sacerdotes Domini deviare, uti intelligimus ex *epistola* 53. S. Leonis ad Theodosium, data 16. aut 17. Julii anno 450.

Ex hac quoque epistola Sancti Leonis patet, missos tunc fuisse a Leone in Orientem quatuor Legatos, Abundium, & Asterium Episcopos, necnon Basilium, & Senatorem Presbyteros, qui fidem catholicam de mysterio Incarnationis latius exponerent, & propius cognoscerent, quæ esset fides Anatolii, quem in locum Flaviani Episcopum Constantinopolitanum constituerat Theodosius, & a S. Leone in communionem recipi postulaverat.

Anatolius successor Flaviani.

Insuper mittebat hos Legatos Leo, ut Synodum generalem tantopere expetitam, a Theodosio impetrare conarentur; ad quam obtinendam iteratas preces his litteris jungit S. Leo, additque, eam & a Synodo, quæ ob hanc causam Romæ convenerat, etiam petitam.

Legati Leonis in Orientem missi.

Et quia viderat Summus Pontifex, quod Theodosius præcipue fidem Nicænam urgeret, petit, ut Concilium universale intra Italiam concedat, nec „ cuiquam ultra sit liberum, ita Nicæna Synodi facere mentionem, „ ut ejus inveniatur esse fidei contrarius". Quibus verbis indicare volebat S. Leo, quod multi, qui Synodum Nicænam continuo habebant in ore, a fide Nicæna circa mysterium Incarnationis revera recederent: quales revera erant Eutyches, & ejus asseclæ.

Mors Theodosii.

Verum priusquam Legati Leonis Constantinopolim advenerunt, vita functus erat Theodosius die 28. Julii hujus anni 450.

Marcianus Imperator.

Theodosio mox communi applausu in imperium successit Marcianus, quem Pulcheria Theodosii soror & imperii hæres, in conjugem acceperat.

CAPUT II.

De Convocatione & Actis Concilii Chalcedonensis.

§. I.

Marcianus ad Imperium assumptus zelum pro fide catholica ostendit; & Synodum Nicææ habendam indicit.

Litteræ Marciani Imperatoris ad S. Leonem.

MARCIANUS Imperium adeptus, ad Leonem Pontificem litteras dedit, quibus eum de sua ad Imperium sublimatione certiorem reddit; sanctis apud Deum precibus juvari se flagitans; una significans, quanto desiderio componendi pacem Ecclesiæ teneretur per *generale Concilium*, quod Leo rogaverat.

Item Pulcheriæ ad eumdem.

Dedit quoque Pulcheria Augusta Marciani conjux litteras ad Leonem, quibus inter alia scribit: „ ut „ significare dignetur, ut omnes etiam totius O„ rientis Episcopi, Thraciæ atque Illyrici, sicut „ etiam (ait) nostro Domino piissimo Imperatori „ meo conjugi placuit, in unam civitatem velo„ citer ab Orientalibus partibus valeant convenire.

Notandum hinc injungi Leoni Episcopo Romano, ut congreget Episcopos *Thraciæ* atque *Illyrici*; quia eo tempore Thracia & Illyricum adhuc suberant Patriarchatui Romano, a quo demum in Concilio Chalcedonensi avulsæ sunt, & Episcopo Constantinopolitano assignatæ.

Significat insuper, jussu Principis allatum corpus Flaviani Constantinopolim, conditumque honorifice in Basilica SS. Apostolorum: exules extorresque Episcopos reverti debere „ robore, inquit, pragmatici sui „ præceperit, quatenus per approbationem Synodi, „ atque sententiam omnium Episcoporum convenien„ tium, Episcopatum & Ecclesias proprias recipere de„ cernantur.

Hic obiter nota, restitutionem Episcoporum in Latrocinio Ephesino depositorum, non Leoni Pontifici, sed Synodo & sententiæ omnium Episcoporum ad eam convenientium deferri.

Alteræ Marciani ad Leonem Litteræ.

Alias insuper litteras ad S. Leonem dedit Marcianus, quibus suam in fidem catholicam propensionem ostendit, significatque Legatos a Leone missos grato animo se suscepisse.

Insuper invitat Leonem in Orientem venire, & Synodum celebrare. *Si vero hoc onerosum est* (ait) *ut tu ad has partes advenias; hoc ipsum nobis propriis litteris tua sanctitas manifestet, quatenus in omnem Orientem, & in ipsam Thraciam & Illyricum sacræ nostræ litteræ dirigantur, ut ad quemdam definitum locum, ubi nobis placuerit, omnes Sanctissimi Episcopi debeant convenire, & quæ Christianorum religioni atque Catholicæ fidei prosint, sicut sanctitas tua, secundum Ecclesiasticas Regulas definiverit, sua dispositione declarent.*

Responsoriæ Leonis ad Marcianum.

Sanctus Leo litteris datis 23. Aprilis anno 451. respondit Marciano, acceptissimum se illi referre, quod causam Ecclesiæ defendendam suscipiat; hoc rogans, fidem Catholicam in disceptationem non debere venire „. Nimis autem iniquum est (ait) ut per pauco„ rum insipientiam ad conjecturas opinionum, & ad „ carnalium disputationum bella revocemur". Additque, quod non sit tractandum cujusmodi sit fides tenenda, sed quorum Episcoporum, qui in Ephesina pseudo-Synodo condemnationi Flaviani consenserunt, & nunc redire cupientium precibus, & qualiter sit annuendum.

Circa Synodum, quam indicendam scripserat Marcianus, respondet, quod „ per legationem, quæ confe„ stim ad clementiam vestram (inquit) Deo annuen„ te perveniet, quidquid ad causæ utilitatem arbitror „ pertinere, plenius atque opportunius suggeretur.

Alteræ Leonis ad Marcianum litteræ, quibus rogat differri Synodum.

Alias rursus litteras ad Marcianum dedit 7. Junii eodem anno: mittitque duos Legatos Lucentium Episcopum, & Basilium Presbyterum.

In his agnoscit, quod Synodum fieri ipse poposceret; sed scribit quod præsentis temporis necessitas eam habe-

haberi nulla ratione permittat, rogatque Marcianum, ut opportuniori tempore eam jubeat reservari.

Scripsit quoque ad Pulcheriam Augustam: eique significat, se Legatos misisse, de quibus in præcedentibus scripserat, rogatque præterea, ut Eutyches totius scandali & pravitatis auctor, „ ab eo loco, qui Constan-„ tinopolitanæ urbi nimis vicinus est, longius transfe-„ ratur, ne frequentioribus solatiis eorum, quos ad „ impietatem suam traxit, utatur.

Rogat præterea, ut Monasterio, cui Eutyches præfedit, catholicum Abbatem jubeat præponi: „ qui il-„ lam fervorum Dei congregationem & a parvo dog-„ mate liberare, & instituis veritatis possit imbuere.

Marcianus indicit Synodum Nicææ.

Verum etsi Sanctus Leo Pontifex Romanus differri Synodum, & in Italiam fieri optaret, Marcianus tamen necessitate rerum, & votis Orientalium pressus, indicendæ Synodi consilio capto eam litteris datis ad omnes ubique Episcopos indixit habendam in Nicæa Bithyniæ civitate, volens ut quisque Metropolitanus „ cum quantis approbaverit reverendissimis Episcopis „ sub suo Sacerdotio constitutis sanctarum Ecclesia-„ rum, expertas habentibus divinas scripturas, & in „ scientia & doctrina orthodoxæ & veræ fidei præ „ cunctis eminentibus, ad memoratam Nicænam civi-„ tatem proximis Kalendis Septembris advenire festi-„ net ". Habentur hæ litteræ parte I. actorum Concilii Chalced. *cap.* 36. & dein *cap.* 37. referuntur ejusdem tenoris litteræ ad Anatolium Episcopum Constantinopolitanum.

§. II.

Quomodo circa indictam hanc Synodum se gesserit S. Leo?

Litteræ Leonis ad Marcianum, item Legati ad Concilium.

Litteræ indictionis ad Sanctum Leonem quoque datæ fuere, quibus acceptis ipse scribit ad Marcianum *Epist.* 69. se credidisse, quod ob temporum necessitatem Imperator ad opportunius tempus Sacerdotalem Synodum differri jussisset: ut revocatis de cunctis Provinciis Sacerdotibus, vere posset esse universale Concilium: „ sed quia vos (ait) amore Catholicæ „ fidei congregationem nunc fieri voluistis, ne devoto „ viderer obviare arbitrio, fratrem & Coepiscopum „ meum Paschasinum de ea Provincia, quæ videtur esse securior, evocatum, qui vicem præsentiæ meæ pos-„ sit implere, & direxi ".

Huic & sociavit Bonifacium Presbyterum, quibus & adjunxit duos alios, quos antea præmiserat Lucentium & Basilium. Iliis autem in socium addidit & Julianum Coensem Episcopum.

Scribit & in iisdem litteris, convenire, ut prædictus Paschasinus Episcopus Lylibitanus vice sua Synodo præsideat: „ quia quidam de fratribus, quod sine dolore „ non dicimus, contra turbines falsitatis non valuere „ catholicam tenere constantiam.

Hic notandum, quod Leo roget, ut Synodo præsideat Paschasinus ejus vices agens, *quia*, inquit, *de fratribus contra turbines falsitatis non voluere catholicam tenere constantiam.*

Item ad Anatolium Constantinop.

Eodem tempore scripsit Sanctus Leo Anatolio Episcopo Constantinopolitano. Hic rursus de præcipitata Synodi indictione, & angustiore ad comparendum temporis termino conqueritur, nihilominus Legatos suos misisse nuntiat *Epist.* 70.

Ad Julianum Coensem.

Scripsit quoque ad Julianum Coensem, ut cæteris suis Legatis se jungat, „ quoniam scimus (ait) om-„ nium illic actarum rerum majorem te quam nostros habere notitiam ". *Epist.* 71.

Ad Synodum.

Epistola 72. ad Synodum Nicææ congregatam directa 17. Junii 451. significat: „ amplectendum clementissimi „ Principis plenum religione consilium, qui sanctam „ fraternitatem vestram (ait) ad destruendas insidias „ diaboli, & ad reformandam ecclesiasticam pacem „ voluit convenire, beatissimi Petri Apostoli jure at-„ que honore servato, adeo ut nos quoque suis ad „ hoc litteris invitaret, ut venerabili Synodo nostram „ præsentiam præberemus; quod quidem nec ne-„ cessitas temporis, nec ulla consuetudo poterat per-„ mittere.

Deinde rogat, ut eum in suis Vicariis „ æstiment „ præsidere, non abjuncta a vobis præsentia mea, qui „ nunc in Vicariis meis adsum, & jamdudum fieri ca-„ tholicæ prædicatione non desum.

Ad Marcianum & Pulcheriam Litteræ.

Dedit & alias ad Marcianum & Pulcheriam litteras, quibus Legatos suos commendat; & rursus insinuat se optasse, ut Concilium in tempus opportunius dilatum, & in Italia habitum fuisset.

§. III.

Episcopi Nicæam conveniunt; sed Chalcedonem ab Imperatore evocantur, ubi Synodus celebratur.

Episcopi Nicææ congregati scribunt Marciano.

Perlatis litteris indictionis Synodi per Provincias ad Metropolitanos, per eosdem admoniti Episcopi, complures Nicæam se contulerunt, Imperatorem ibidem expectantes, utpote qui Synodo se interfuturum addixerat. Verum cum Kalendæ Septembris habendæ Synodo præstitutæ præteriissent, neque Marcianus adesset, Episcopi ibidem congregati Marciano scripsere, ut Synodum more majorum haberi liceat: multos namque aut ex itineris molestia, aut mala corporis valetudine deficere.

Imperator invitat Episcopos Chalcedonem, ut possit ipse esse præsens.

Imperator rescribit, visum Legatis Apostolicæ Sedis non fieri Synodum, nisi se præsente: se detentum hactenus Reipublicæ negotiis; se tamen magis Imperio quam Ecclesiæ defuturum: si Chalcedonem accedere velint, eo statim profecturum, licet alio Reipublicæ cura avertat animum.

Moleste ferebant Episcopi alio Synodum transferri. Rescribunt itaque per Atticum Constantinopolitanum Diaconum, metuere se, si Chalcedone Synodus habeatur, ne Eutyches, qui factione valet, opportunitate loci usus, turbas misceat, fallatque Patrum expectationes.

Responsoria Episcoporum.

His respondet Marcianus, daturum se operam, ne quid adversus Synodum moliatur Eutyches: hortari igitur ut sine mora Chalcedonem veniant, *ne per vestram moram* (ait) *dilationem habeat inventio veritatis*. Hæc ex litteris Marciani relatis *parte I. actorum Concilii Chalcedonensis cap.* 41. & 42.

Responsio Marciani.

Patres postremis hisce litteris acceptis, ultro Chalcedonem accedunt, congregataque Synodus in basilica Sanctæ Euphemiæ Martyris extra urbem octavo idus Octobris anno 451. Quid hic actum sit per singulas actiones paucis exponemus.

Interim ex his, quæ cum hoc §. tum præcedenti directa, & ex litteris S. Leonis, & Marciani Imperatoris relata sunt, manifestum est, Marcianum non dubitasse, non tantum esse sibi auctoritatem Concilium generale convocandi, sed & diem & locum designandi & præfigendi.

§. IV.

Quis fuerit Patrum numerus; quis ordo sessionis; & quæ Commissariorum Imperatoris auctoritas in Synodo Chalcedonensi.

Synodus Chalcedonensis anno 451.

Evocati litteris Marciani Episcopi primum Nicæam, ac tandem Chalcedonem ad iteratas Imperatoris litteras accesserunt: ibique in basilica S. Euphemiæ Virginis & Martyris octavo Octobris anno 451. inchoata fuit Synodus Chalcedonensis.

Quis fuerit numerus Patrum hujus Synodi, admodum incertum est. Creditur quidem communiter convenisse sexcentos aut circiter. Scribit enim Liberatus Diaconus in Breviario *cap.* 13. ad universale Concilium, quod Marcianum, pro Papæ & Principum Romanorum petitione in Nicæa congregari jusserat, occurrisse *sexcentos & triginta Episcopos*: quos omnes postmodum Chalcedonem accessisse asserit.

Nicephorus vero *Lib.* 15. *cap.* 26. scribit sexcentos triginta sex adfuisse. Ab his non multum dissonat S. Leo *Epistola* 77. ad Episcopos Galliæ; vocat enim Synodum *sexcentorum fere fratrum Coepiscoporumque nostrorum*.

Numerus Patrum copiosus, sed incertus.

Verum in actis Concilii non nisi 350. circiter Episcopi nominantur. Et sane parum verisimile apparet, ut ex solis Diœcesibus Ecclesiæ Græcæ congregari potuissent sexcenti Episcopi, uti notat Ludovicus Dupin in sua Bibliotheca Ecclesiastica: putatque in *cifra* potuisse errari, vel quod S. Leo numerum *sexcentorum* acceperit pro numero notabili, sed indefinito, prout eum a Latinis ordinarie accipi credit. Quidquid, sit dubitari nequit, quin admodum copiosus fuerit Episcoporum numerus: ut merito Synodum *magnam* vocaverit Epiphanius Tyrius, *Act.* 5. Concilii Constantinopolitani sub Menna, & Facundus Hermianensis *Lib.* 2. *cap.* 6. loquens de hac Synodo jure dixerit: *Qua Numerosior alia pro fidei veritate non fuit.*

Non statim ab initio Synodo adfuit Marcianus, sed ad eam missi fuere quidam primarii Officiarii Imperatoris, adjunctis etiam quibusdam ex Senatu, quorum omnium nomina in actis exprimuntur.

Ordo sessionis.

Judices hi a Marciano ad Synodum missi, in ipso meditullio Ecclesiæ ante cancellos sanctissimi altaris consedebant. A sinistra parte (quæ secundum Græcorum consuetudinem est nobilior) sedentibus Legatis S. Leonis Paschasino & Lucentio Episcopis, & Bonifacio Presbytero: hos sequebantur Anatolius Episcopus Constantinopolitanus, Maximus Antiochenus, & alii permulti Orientales.

S. Evangelium in medio Concilii.

A dextra parte Dioscorus Alexandrinus, Juvenalis Hierosolymorum, & alii plures Episcopi Ægyptii, Illyrici & Palæstini: antepositis in medio sacrosanctis & venerabilibus Evangeliis, uti latius in actis refertur tomo 4. Concil. *col.* 94.

Legati Leonis præsident.

Ex his manifestum est, Legatos, Leonis Episcopi Romani in hoc Concilio sedisse ante omnes alios Episcopos & Patriarchas; atque Concilio præfuisse, quemadmodum Leo *Epist.* 69. ad Marcianum petierat: *Quia quidam de Fratribus contra turbines falsitatis non valuere catholicam tenere constantiam.*

In

Quo sensu Imperatores Conciliis præsederint?

In relatione Synodi ad Leonem Papam, asserunt quidam Patres: *Imperatores vero fideles ad ordinandum decentissime præsidebant*: Quia per hoc tantum significatur, Imperatores per se vel suos judices præsedisse, quatenus omnia rite, ordine, & secundum præscriptas regulas fiant, & ne quid turbarum a quoquam edatur, aut vis cuiquam inferatur: hocque ad externæ disciplinæ Ecclesiasticæ regimen & constitutionem spectat: cujus ratione Constantinus se *communem Episcopum* rerum *externarum* vocabat.

Et sane ex omnibus Actionibus hujus Synodi liquet, Marcianum Senatum sive judices constituisse, qui Synodo ad tranquillitatem servandam præsiderent; atque auditis & subductis Patrum suffragiis, hoc aut illo modo Canonem condi oportere pronuntiarent; omnemque occasionem altercandi auferrent Patribus. Quæ omnia ad tranquillitatem procurandam tendunt, nequaquam vero ad decisionem juris, quæ solis Patribus competiit, & eorum judicio relicta fuit, ut ex sequentibus apparebit.

Monitum de ordine Actionum Synodi.

Monitum autem velim lectorem, quod in exponendis singularum actionum actis sequi intenderim vulgatum eorum ordinem, quem in Conciliorum generalium editione tenuit Labbæus; quamvis non ignorem varium earum ordinem in variis codicibus hujus Concilii editis MSS. haberi, uti videri potest apud Baluzium in præfatione ad acta Concilii Chalcedonensis, quam tomo I. novæ collectionis Conciliorum inseruit.

§. V.

Expendantur gesta Actionis primæ.

Actio prima.

ACTIONE prima Paschasinus Vicarius Sedis Apostolicæ, priusquam quidquam aliud esset propositum, petiit ut Dioscorus Episcopus Alexandrinus e Synodo discederet, dicens se habere mandatum Episcopi urbis Romæ, quæ est caput omnium Ecclesiarum, *ut Dioscorus . . . . non sedeat in Concilio, sed audiendus intromittatur*, id est, ut *reus* audiatur. Gloriosissimi judices & Commissarii Imperatoris dixerunt: *Quid enim specialiter objicitur Dioscoro reverendissimo Episcopo*: Vicarii Sedis Apostolicæ insistebant dicentes, *necesse esse judicii sui tum dare rationem. Non patimur tantam injuriam nec vobis fieri, nec nobis, ut iste sedeat, qui judicandus advenit*.

Dioscorus in medio sedet judicandus.

Tandem post plures altercationes interlocuti gloriosissimi judices, dixerunt, ut Dioscorus *in medio sederet*; adeo ut reo similis magis esset quam judici.

Hoc modo controversia hac sedata, & in medio sedente Dioscoro, *Eusebius Episcopus Dorylæi civitatis transiens in medium dixit. Per salutem vos Dominorum universi mundi, jubet etiam preces meas legi, sicut placuit piissimo Imperatori læsus sum a Dioscoro, læsa est fides*.

Jubentibus judicibus lectus fuit libellus accusatorius ab Eusebio contra Dioscorum oblatus. Summa libelli erat, quod Dioscorus in nupero Concilio Ephesi a se congregato, multa contra fidem & justitiam per violentiam attentasset, protegendo Eutychem ob hæresim in Concilio Constantinopolitano sub Flaviano damnatum, & orthodoxos Episcopos opprimendo & condemnando, quare rogat Synodum, ut *præcipiat Dioscorum respondere de his (ait) quæ a nobis ingeruntur, relictis scilicet in hoc Concilio monumentis ab eo contra nos gestis, per quæ possumus ostendere, eum & alienum esse a catholica fide, & impietate repletam hæresim roborasse, & injuste nos deposuisse, & gravia in nos operatum*.

Dioscorus respondit Flavianum fuisse depositum in Synodo, quæ secundum nutum piissimi Imperatoris fuerat congregata, postulans ea, quæ in illo Concilio contra Flavianum acta erant, recenseri.

Hoc audiens Eusebius Dorylæi Episcopus dixit: *hæc & nos postulamus*. His applaudentes gloriosissimi judices, & amplissimus Senatus, dixerunt: *Omnia, quæ in hoc negotio subsecuta sunt, per ordinem recitentur*.

Dioscorus unice intendens rem alio divertere, mutata sententia petiit ante lectionem actorum, in primis *quæ de fide sunt examinari*.

At Judices dixerunt: *Interim adversus accusationem te convenit respondere. Ergo sustine actorum fidei lectionem, quod & ipse fieri postulasti*.

Recitantur acta Latrocinii Ephesini.

Itaque lectæ sunt litteræ Imperatoris Theodosii Indictionis Concilii Ephesini sub Dioscoro, omniaque illius Concilii acta, quibus & inserta erant acta Concilii Constantinopolitani sub Flaviano, in quo Eutyches damnatus & depositus fuerat.

Verum lectio actorum plures interruptiones passa est, atque nonnullis altercationibus occasionem præbuit.

Prima interruptio recitationis occasione Theodoreti.

Prima interruptio fuit occasione Theodoreti Episcopi Cyri civitatis, quem in dictis litteris convocationis Concilii Theodosius abesse a Synodo jusserat. Mox enim ut hæ litteræ lectæ essent, judices dixerunt: *Ingrediatur & reverendissimus Episcopus Theodoretus, ut sit particeps Synodi, quia & restituit ei Episcopatum sanctissimus Archiepiscopus Leo, & sacratissimus & piissimus Imperator sanxit eum adesse sanctæ Synodo*.

Secundum hæc ingresso Theodoreto, Ægyptii, & Illyriciani, & Palæstini Episcopi clamaverunt: *Misereremini, fides perit: istum Canones ejiciunt; hunc foras mittite, magistrum Nestorii foras mittite*. Cum autem econtra pro Theodoreto clamarent Episcopi Orientales, tandem post plures eorum hinc inde altercationes, judices interlocuti pronuntiarunt, ut Theodoretus in medio sederet locum obtinens *accusatoris*; idque sine præjudicio partium, *reservata videlicet post hæc omni accusatione; & vobis & illi, & quæ invicem exercere volueritis*.

Verum nec sic clamores & altercationes cessarunt; immo jam sedente in medio Theodoreto amplius invaluerunt, ita ut periculum esset, ne Synodus in tumultuarium & popularem conventum tandem degenerasset; nisi judices hos tumultuarios clamores compressissent, dicentes: *Acclamationes istæ populares neque Episcopos decent, neque partes juvant. . . . Patiamini ergo universorum actorum fieri lectionem*. Sed nec his acquiescentes Ægyptii, & qui cum ipsis erant Episcopi, clamaverunt: *Unum ejicite, & omnes audimus. Pro pietate clamamus, pro catholica fide hæc dicimus*. Judices dixerunt: *Magis acquiescite secundum Deum audientiam fieri, & permittite omnia secundum ordinem recenseri*. Hic tandem quieverunt, & in lectione actorum perfectum est.

Hic videmus, quam necessaria fuerit Commissariorum præsentia & auctoritas, ut debitus ordo in Concilio servaretur.

Secunda interruptio occasione damnationis Flaviani.

Secunda interruptio facta est occasione actorum, in quibus legebatur *in Synodo damnatum fuisse Flavianum, Episcopis omnibus ejus damnationi subscribentibus*. Dixerunt enim Orientales & qui cum ipsis erant Episcopi: *In damnationem beati Flaviani Constantinopolitani Archiepiscopi, & Eusebii Episcopi nullus voluntarie consensit: Violentia facta est, Vis cum plagis; in pura charta subscripsimus. Minabatur nobis damnatio, minæ exilii tendebantur, milites cum fustibus & gladiis instabant: timebamus & fustes & gladios. Ubi gladii & fustes, qualis Synodus est*.

Deinde multis adductis, quibus violentiam Episcopis illatam describunt, tandem conclusere, se non nisi per violentiam, & timore territos subscripsisse. Verum an propterea a culpa vacui essent, quis dicet? Unde Ægyptii ipsis reposuerunt: *Christianus neminem timet, catholicus neminem formidat. Ignis ponatur, & discimus si homines timerentur, martyres non fierent*.

Sane pœnitentia, quam SS. Patres jampridem decreverunt lapsis in persecutione etiam post plura perpessa tormenta, uti in Scholiis in Canones notanter Ancyranos notatum est, sat evincit eos nequaquam existimasse ob metum exilii aut cruciatuum similem subscriptionem a culpa omnino immunem.

Tertia interruptio propter falsificata a Dioscoro acta Ephesina.

Tertia interruptio fuit, quod Orientales dicerent per Dioscorum acta Synodi Ephesinæ, cui ipse præsederat, fuisse falsificata: atque per suos Notarios omnia jussisse secundum suum nutum excipi: multaque, quæ ab Episcopis nec dicta nec probata erant, fuisse inserta, atque inter alios Theodorus Episcopus Claudiopolis Isauriæ dixit: *Deducat Notarios suos (Dioscorus)* ejiciens enim omnium notarios, suos fecit scribere.

Cumque Dioscorus, aliique ipsi adhærentes replicarent, quod unusquisque Episcopus per suos Notarios scripsisset, reposuit Stephanus Ephesiorum Episcopus:
„ Excipiebant Notarii mei, Julianus, qui nunc est re-
„ verendissimus Episcopus Lebedi, & Crespinus Diaco-
„ nus, & venerunt Notarii reverendissimi Episcopi
„ Dioscori, & deleverunt tabulas eorum, & digitos
„ eorum pene fregerunt, volentes tollere & thecas
„ eorum, & neque eorum actorum exemplaria ac-
„ cepi, neque novi de cætero, quid actum sit. sed
„ in eadem die, in qua facta est examinatio, subscri-
„ psimus in charta, & si qui Episcoporum non sub-
„ scripserunt, ego eos in fide mea suscepi, & alio die
„ scripserunt.

Dein declararunt alii Orientales Episcopi, quomodo subscripsissent puræ chartæ compulsi, & violenter habiti, & multa mala perpessi, nolentes, quæ latius in actis exponuntur, *col.* 130.

Post hæc jubentibus judicibus perrectum est in lectione actorum Pseudo-Ephesinæ Synodi. Cumque legeretur confessio fidei, quam Eutyches Synodo illi obtulerat, Eusebius Dorylæi, aliique Episcopi interruperunt lectionem, quod Eutyches quidem fateretur, carnem Jesu Christi non descendisse de *cælo*; sed unde esset nunquam dicere voluisset.

Hac occasione de unione naturæ humanæ & divinæ in Christo aliquandiu disceptatum fuit. Cumque ostendissent quod Flavianus, aliique Episcopi in Pseudo-Ephesina Synodo damnati nihil a fide catholica alienum sustinuissent; judices petierunt a Basilio Episcopo Seleuciæ verba faciente, *& sic catholice docens, pro qua re in damnatione sanctæ recordationis Flaviani subscripsisti*. Respondit Basilius: *quoniam in judicium centum viginti aut triginta Episcoporum traditus, necessitatem habui parere his, quæ ab illis ordinabantur*.

Additur in actis, quod Orientales, & qui cum ipsis erant Episcopi clamaverant: *omnes peccavimus*, omnes veniam postulamus.

Tan-

Conclusio Actionis, & depositio Dioscori ejusque asseclarum.

Tandem relictis omnibus, tum Ephesini sub Dioscoro, tum Constantinopolitani sub Flaviano Conciliorum actis (quorum supra in hac dissertatione Synopsim exhibuimus) gloriosissimi judices & amplissimus Senatus concluserunt: quandoquidem ex actis, & ipsa ultronea confessione etiam eorum, qui Ephesinæ Synodo sub Dioscoro præfuerunt, constet injuste damnatos & depositos fuisse Flavianum Episcopum Constantinopolitanum, & Eusebium Dorylæi Episcopum, justum videri, *eidem pœnæ Dioscorum reverendissimum Episcopum Alexandriæ, & Juvenalem reverendissimum Episcopum Hierosolymorum, & Thalassium reverendissimum Episcopum Cæsareæ Cappadociæ, & Eusebium reverendissimum Episcopum Ancyræ, & Eustachium reverendissimum Episcopum Berythi, & Basilium reverendissimum Episcopum Seleuciæ Isauriæ, qui tunc potestatem & principatum Synodi tenuerunt, subjacere, & a Sancto Concilio secundum regulas ab Episcopali dignitate fieri alienos.*

Huic tamen suæ sententiæ eam conditionem apposuerunt, *si placuerit divinissimo & piissimo Domino nostro*, cui totam actionem hanc referendam censuerunt his verbis: *& omnibus, quæ consequenter acta sunt, ad sacrum apicem referendis*; e quibus manifestum est Marcianum Imperatorem, cui omnia referenda censuerunt, tunc Synodo Chalcedonensi non adfuisse.

Episcopi Orientales judicium hoc contra Dioscorum probarunt, dicentes: *Dioscorum Christus deposuit: homicidam Christus deposuit: hæc justa sententia. Hoc justum Concilium, hoc sanctum Concilium, Justus Senatus, justum Concilium. Martyres Deus vendicavit.*

Post hæc judices dixerunt, ut *unusquisque Episcoporum præsentis sancti Concilii, quomodo credit in scriptis sine ullo metu, Dei timorem ante suos oculos ponens, exponere festinet, cognoscens quoniam divinissimus & piissimus Dominus noster secundum expositionem in Nicæa congregatorum trecentorum decem & octo Sanctorum Patrum, & secundum expositionem, qui post eos fuerunt centum quinquaginta, & secundum Canonicas Epistolas, & expositiones Sanctorum Patrum, Gregorii, Basilii, Athanasii, Hilarii, Ambrosii, & Cyrilli duas Canonicas Epistolas in Ephesina prima Synodo publicatas & confirmatas, credit, nullo modo ab earum fide recedens.*

Addentes denique quod Archiepiscopus senioris urbis Romæ Leo scripserit epistolam ad Flavianum *adversus Eutychis insidelem & contrariam catholicæ religioni emergentem dubitationem.*

CANON VI.

Referuntur gesta Actionis secundæ.

Actio secunda.

ACTIONE, quæ juxta ordinem vulgarem numeratur secunda, cœptum fuit de fide tractari, *pro qua maxime & Concilium factum esse* affirmabant gloriosissimi judices, his verbis Patres alloquentes; *Scientes igitur quia & Deo rationem reddituri estis tam pro propriis animabus singuli vestrum, quam & pro nostris omnibus, qui & doceri quæ ad religionem pertinent recte desideramus, & omnem ambiguitatem auferri, ex omnium sanctorum Patrum concordia & consensu & conjuncta expositione & doctrina: festinate sine ullo timore & gratia atque inimicitia, fidem puram exponere, ita ut & qui videntur non eadem cum omnibus sapere, per veritatis agnitionem ad concordiam revocentur.*

Post hæc gloriosissimi judices significarunt Patribus, quod & Imperator, & etiam ipsimet fidem a Nicæna & Constantinopolitana, & prima Ephesina Synodo, & cæteris sanctis Patribus traditam custodirent. His auditis Episcopi clamaverunt: *Expositionem alteram nullus facit, neque tentamus, neque audemus exponere.*

Cecropius Episcopus Sebastopolitanus dixit, quod circa ea, quæ ad Eutychem pertinebant, jis forma data sit a Leone Archiepiscopo Romanæ urbis, *& sequimur eum, & omnes subscripsimus.* Episcopi clamaverunt: *Ista omnia dicimus. Sufficiunt quæ exposita sunt, alteram expositionem non licet fieri.*

Hinc dum judices proposuissent Synodo, ut singuli Metropolitani (quos Patriarchas vocant) singularum Provinciarum eligerent unum aut duos e suis respective provinciis, qui simul convenientes, *& de fide tractantes, quæ complacita fuerint omnibus manifesta constituant.* Episcopi responderunt: " In scriptis expositionem non facimus. Regula est, quæ prædicat sufficere quæ sunt exposita. Regula vult aliam expositionem non fieri. Ea quæ sunt Patrum teneantur ". Verisimiliter spectabant Patres prohibitionem factam in Ephesino Concilio Œcumenico, ne conderetur aliud Symbolum.

Interim Florentinus Episcopus Sardium dixit, quod cum impossibile esset subito omnes de fide instrui, ideo precatur judices; *præstari inducias, quatenus cum decenti tractatu accedere ad veritatis causam possimus; quamvis in nostra persona, qui epistolæ sanctissimi Leonis subscripsimus, non indigeamus correctione*; In actis t. I. 340.

Legitur Symbolum Nicænum & Constantinop. item duæ Epistolæ Cyrilli.

Tum jubentibus judicibus lectum est Symbolum fidei Nicænum & Constantinopolitanum; item duæ Epistolæ S. Cyrilli Alexandrini: quibus dum omnes Episcopi consensissent & clamassent, *sic credimus*, tunc jubentibus judicibus lecta est Epistola Leonis ad Flavianum contra Eutychem, adjunctis variis Patrum testimoniis.

Itemque celebris Epistola Leonis ad Flavianum.

" Post lectionem autem prædictæ epistolæ (inquiunt acta) reverendissimi Episcopi clamaverunt. Hæc Patrum fides, hæc Apostolorum fides. Omnes ita credimus, orthodoxi ita credunt. Anathema ei, qui ita non credit. Petrus per Leonem ita locutus est: Apostoli ita docuerunt. Pie & vere Leo docuit, Cyrillus docuit. Cyrilli æterna memoria. Leo & Cyrillus similiter docuerunt, anathema ei, qui sic non credit. Hæc vera fides, catholici ita sapimus. Hæc Patrum fides. Hæc in Epheso cur lectæ non sunt? Hæc Dioscorus occultavit.

Quidam dubitant circa quædam, quæ in Epistola Leonis leguntur, ideo differtur decisio.

Verum ut eadem acta habent, aliqui Episcopi difficultatem aliquam movebant super quibusdam locis dictæ epistolæ Leonis; sed cum ostenderetur, similia apud Cyrillum Alexandrinum reperiri, plures acquieverunt: sed quia nonnulli adhuc hæsitare videbantur, judices dixerunt, differendam *audientiam*, seu actionem usque ad quinque dies; interea de fide tractetur; *ut qui dubitant doceantur.*

Addideruntque judices, non esse necessarium, ut omnes Episcopi propterea conveniant: *sed quia (inquit) conveniens est, omnibus dubitantibus persuadere, Anatolius eligat de his, qui subscripserunt, quos putaverit idoneos esse ad docendum eos, qui dubitant.* Et ita dilata fuit absoluta fidei definitio, de qua infra.

Interim hinc patescit, epistolam S. Leonis in Synodo fuisse examinatam; liberumque fuisse patribus sua circa eam dubia movere; nec ei a Patribus subscriptum fuisse, nisi postquam dubiis ipsorum fuisset satisfactum, uti infra rursus notabitur. Videri potest Petrus de Marcha de concordia Sacerd. & Imp. *lib. 5. cap. 8. num. 3.*

Tandem Actio hæc finita fuit inter Episcoporum clamores, Orientalibus petentibus, ut omnibus, venia daretur, excepto Dioscoro, quem in exilium mitti petebant. Illyriciani & qui cum ipsis erant, volebant omnium misereri, etiam Dioscori, eumque Synodo & Ecclesiis reddi. Judices finem imponentes dixerunt: Quæ interlocutionibus prolata sunt, effectui mancipentur.

CANON VII.

Gesta Actionis III. ac præsertim depositio Dioscori.

Actio tertia.

HAC Actione absentibus Commissariis, Paschasinus Episcopus Lilybæi exposuit, notum esse Concilio, sacras esse litteras destinatas ad Papam Leonem, quatenus huic sancto Concilio se præsentare dignaretur: *sed quoniam (ait) neque antiqua hoc tenuit consuetudo, neque generalis temporum necessitas permittere videbatur, nostram parvitatem huic sancto Concilio pro se præsidere præcepit.*

Hæc præfatus jussit Concilio prælegi libellum Eusebii Dorylæi Episcopi adversus Dioscorum. In hoc libello repetit Eusebius ea, de quibus in primo suo libello Imperatori oblato, & in prima Actione coram Commissariis Imperatoris recitato, Dioscorum accusaverat; rogatque declarari a Concilio, omnia a Dioscoro contra se in Pseudo-Synodo Ephesina acta, esse nulla, nullasque vires habere: *Anathematizari autem Dioscori sceleratum dogma . . . . & illorum, quæ audacter commisit, luere pœnas.*

Post hæc petiit Eusebius Dioscorum ad Concilium evocari; ut libello accusationis respondeat. Respondit Aetius Archidiaconus Ecclesiæ Constantinopolitanæ, aliquos accessisse Dioscorum, priusquam consessus fieret, eumque hortatos fuisse, ut conveniret, nuntiasse autem, *se quidem velle venire, non autem permitti a custodientibus se, sicut dicebat.* Tum missi sunt duo Presbyteri, qui inquirerent, num Dioscorus præ foribus hæreret; qui inquisitione facta, retulerunt: *Peragrantes atria sancti hujus loci, quæsivimus, & non eum invenimus.*

Prima citatio Dioscori.

Hac relatione facta misit Synodus tres Episcopos cum uno Lectore & Notario ad *accersendum* Dioscorum *& manifestum ei facere, quæ adversus eum facta est accusatio.*

Cum hi exposuissent Dioscoro mandatum & intentionem Synodi, respondit ipse: Custodior ego, *Si vero permittunt me discedere, dicant Magistrati.* Cumque recedentes Episcopi occurrissent Adjutori gloriosissimi Magistri sacrorum officiorum, isque una cum Episcopis Dioscorum hortaretur ad Concilium accedere, rursus tergiversatus est dicens, se apud se tractasse quid sibi expediret; ac cognovisse non expedire ad Concilium venire, nisi & judices Commissarii adsint ad examinandum ea, quæ ipsis præsentibus fuerint resoluta. Cumque unus deputatorum ei replicaret; eum ad Synodum non evocari *ad subvertendum ea, quæ sub judicum & sacri Senatus præsentia, acta sunt.*

Sed

Sed quidquid deputati dicerent, perstitit Dioscorus, Synodo non velle se sistere, nisi præsentibus judicibus & sacro Senatu.

His per deputatos Synodo relatis, secundo citatus fuit, missis ad eum tribus aliis Episcopis cum litteris ad ipsum, quibus expresse declarat Synodus; *nihil de prioribus, quæ de te acta sunt in illo sacro Concilio retractari; sed de aliis quibusdam, de quibus nunc idem Dei amantissimus Episcopus Eusebius, per libellum accusans tuam religiositatem, a nobis petiit fieri examinationem*. Quapropter concludunt, *ut sine ulla excusatione perveniat* ad Concilium *satisfacturus: sicut ordo expedit regularum*.

Deputatis autem Synodi respondit Dioscorus: *Jamdudum renuntiavi vestræ religiositati, quia & infirmitate detineor, & postulo magnificentissimos judices, & sacrum Senatum esse præsentem in eorum, quæ nunc examinanda sunt, audientia*.

Deinde petiit Dioscorus, num ad Concilium venissent Juvenalis, Thalassius, & Eustathius, qui ipsi in Synodo Ephesina consenserant. Reposuit unus deputatorum, ipsis a Synodo non esse mandatum super hac interrogatione respondere; sed tantum ipsum secundo citare. Cumque persisteret Dioscorus, nolle se Synodo sistere, nisi adessent Judices & sacer Senatus, præsentibus etiam *& religiosissimis Episcopis, qui simul* (ait) *mecum feruntur in accusatione, quæ nobis ingeritur ab Eusebio*: reposuit Cecropius Episcopus alter deputatorum, quod ipse solus ab Eusebio accusaretur; atque ita necesse non esset alios adesse. Judicum & sacri Senatus quoque non esse necessariam præsentiam dixit: *Quando enim* (ait) *quædam regularia examinantur, neque judices, neque aliquos Laicos interesse oportet, nisi tantummodo tuam sanctitatem, quæ in propria accusatur persona. Non est igitur opus ista tarditate aut dilatione, siquidem volueris & Deo & Canonibus obedire, & non per dilationes confirmare, quæ ab accusatore dicuntur*. Id est quod de sola causa Dioscori Episcopi ageretur, judices Laicos interesse non sinebat regula Ecclesiastica, quæ judicia de Episcopis ad solos Episcopos pertinere vult.

Post hæc omnia nihilominus in sua persistebat contumacia. Hæc cum Concilio relata essent, dixit Eusebius, se neminem Episcoporum præter Dioscorum velle accusare; petiitque, ut pro tertia vice citaretur.

Primus Libellus accusatorius Theodori Diaconi adversus Dioscorum.

Interea dum hæc aguntur, nuntiat Aetius Archidiaconus præ foribus esse Clericos & Laicos urbis Alexandriæ, volentes offerre libellos adversus Dioscorum. Qui admissi sunt, & eorum libelli suscepti, & coram Synodo relecti. Primus erat Theodori Diaconi Alexandrini, qui querebatur, quod Dioscorus ipsum *clericatu privavit, comminans* (ait) *& magna illa civitate me fugare, propter nihil aliud, nisi ob id quod familiaritatem & benevolentiam sanctæ memoriæ Cyrilli* (Alexandrini prædecessoris Dioscori) *merebar*.

Deinde asserit intentionem Dioscori esse persequi, immo & *vita privare, non solum parentes, verum etiam familiares* ipsius Cyrilli: Eum ea, quæ Origenis sunt sapere: neque homicidii expertum esse: Quod coegisset decem Episcopos Ægypti signare excommunicationem in Leonem *Apostolicæ Sedis magnæ Romæ Episcopum*; eaque omnia probare obtulit; libellumque propria manu signavit.

Secundus Libellus Ischyrionis Diaconi adversus Dioscorum.

Secundus Libellus fuit Ischyrionis Diaconi Alexandrini, in quo & de iisdem excessibus, de quibus in præcedenti accusatur Dioscorus; additurque quod " & „ frumentum, quod . . . . ab Imperatoribus Ecclesiis „ Lybiæ, propter ariditatem illius Provinciæ, & quia „ ibi omnino triticum non nascitur, præstitutum est, „ in primis quidem ut incruenta ex ipso hostia offe„ ratur, deinde ut & peregrini necnon etiam provin„ ciales pauperes aliquod mereantur solatium, non „ permitteret suscipere sanctissimos Episcopos illius Pro„ vinciæ, sed adæraret & coæmeret memoratum fru„ mentum largissimis pecuniis, ipsum vero in tempo„ re famis gravissimis æstimationibus venumdaret.

Atque *ex hoc* (ait) neque *Terribile & Incruentum Sacrificium celebratum est, neque peregrini aut provinciales hoc solatio fruiti sunt*.

Accusabat insuper Dioscorum, quod multam quantitatem pecuniarum, quam quædam Domina nomine Perissteria pro *salute* animæ suæ jusserat præstari Monasteriis, nec non Xenodochiis & Ptochiis, & aliis pauperibus Provinciæ Ægyptiacæ, fecerit distribui personis infamibus, ut *neque* (ait) *incensum ex oblatione illius clarissimæ memoriæ Perissteriæ, quantum ad eum pertinuit, Deo offerretur*.

Exponit dein quomodo ipse per Dioscorum omnibus fuerit spoliatus; immo & ad mortem quæsitus, quæ omnia late describit; *paratus* (ait) *tempore cognitionis & sanctissimos viros, vita & fide probabiles, producere ex jussione vestræ sanctitatis, qui de his omnibus . . . testificari valeant*.

Tertius Libellus Athanasii Presbyteri

Tertius Libellus Athanasii Presbyteri Alexandrini & Nepotis Cyrilli Alexandrini accusabat Dioscorum, quod & se & fratrem suum expulisset Alexandria; & propterea coacti fuissent fugere Constantinopolim, ubi eos Dioscorus male tractari fecit per Chrysaphium atque illico sub custodia habiti diversis pœnis fuerint subjecti, " quousque (*ait*) omnia, quæ in mobilibus „ habemus, daremus, ita ut cum tormentis non suf„ ficeremus, quasi pro remedio cogeremur gravissimis „ usuris multos fœneratores inquirere; ita ut noster „ quidem frater clarissimæ memoriæ Paulus, non su„ stinens cruciatus & injurias humanis rebus excede„ ret. Ego autem Athanasius & nostræ matertera & „ uxor & filii fratris mei malo nostro in humanis rebus permansimus, nihil aliud quam fœneratores ha„ bentes sub gravissimis, sicut dixi, usuris, ut de „ cætero, nec procedendi haberemus licentiam, pro „ frequentissima fœneratorum contra nos interpella„ tione, cum non haberemus, unde absolveremus, „ debitum.

Plura alia, eaque gravissima, quæ & ipse, ejusque propinqui passi essent: exponit.

Quartus Libellus Sophronii Laici adversus eundem.

Quartus Libellus erat Sophronii Laici, accusantis Dioscorum in primis, quod non permisisset executionem mandatorum Imperatoris contra Macarium civitatis Alexandriæ curialem, *qui conjugem meam nomine Theodotam* (ait) *ex qua & filios suscepi, neque repudio consequente, neque tristi aliquo commisso, sed in communi connubio constitutam, desiderio captus, raptam apud se habuit*:

Quod insuper Dioscorus miserit quemdam Diaconum, *cum latrocinantium agmine tam rusticorum quam quorumdam aliorum, ut me* (ait) *de rebus humanis faceret alienum*. Cum vero ipse fugisset, Diaconus omnes ejus abstulerit facultates, *ex quibus* (ait) *cum nostris infantibus victum habebam*.

Addidit insuper, se paratum ostendere; *Dioscorum & adversus sanctam & consubstantialem Trinitatem sæpius blasphemas emisisse voces, nec non etiam adulteria perpetrasse, & in ipsam devotionem peccasse*.

Voluisse insuper Dioscorum se erigere in supremum Principem provinciæ Ægyptiacæ.

Offerebat Sophronius se paratum coram Synodo ostendere, Dioscorum omnia in libello allegata revera perpetrasse.

His omnibus perlectis, petiit Florentius Episcopus Metropolitanus Sardensis, ut pro tertia vice vocaretur Dioscorus, *quoniam* (ait) *hoc vult Ecclesiastici ordinis consequentia, ut si & post hanc tertiam convocationem venire recusaverit, regulæ suo itinere gradiantur*.

Tertia citatio.

Florentii suggestionem probavit Synodus, deputavitque tres Episcopos ad Dioscorum, qui *manifestam et tertiam constituant vocationem, cum fraterne monentes*. Adjuxit Synodus litteras suas inscriptas, *sanctissimo Episcopo Dioscoro*. Respondet iis, quæ in excusationem veniendi ad Synodum ab ipso allegata erant, & Synodo a deputatis erant relata, *quorum singula* (ait Synodus) *nullo modo veritati concordant*; rogatque ut ad sacrum Concilium veniat ad satisfaciendum iis, quæ tum ab Eusebio, tum in prædictis Libellis accusatoriis ipsi objiciuntur. Quod si post tertiam regularem vocationem venire distulerit, ei significandum esse, quod Synodus *ad illum veniet modum, qui contra pertinaces & contemptores synodalis vocationis scit movere pœnam a Canonibus jure constitutam*.

Episcopi deputati multis argumentis conati fuut eum inducere ad comparendum, & se coram Concilio purgandum; sed nihil ab ipso aliud obtinere potuerunt, quam quod iis, quæ præcedentibus deputatis Episcopis dixerat, nihil haberet addendum. Hæc latius in actis referuntur *col.* 420.

Cum igitur hæc Synodo essent relata, & pateret Dioscorum jam tertio vocatum nolle se Concilio sistere, nec accusatoribus respondere, Paschasinus Vicarius Sedis Apostolicæ petivit a Synodo: *quo igitur dignus est ita contemnens?* Sancta Synodus dixit: *Indignatione, quæ contra inobedientes a sanctis Regulis constituta est*. Et Stephanus Ephesi Episcopus addidit: *Hoc consequens est, ut qui secundum sanctos Canones vocatur, eosdem Canones conculcavit, eorum sententiæ subjaceat*. In actis *col.* 421.

Idipsum omnes Episcopi dixere, depositionem Dioscori sine nova dilatione postulantes.

Depositio Dioscori per Synodum.

Ex sententia igitur Synodi procedentes Vicarii Sedis Apostolicæ declararunt, *manifesta esse, quæ a Dioscoro quondam Alexandriæ magnæ Episcopo commissa sunt adversus sanctiarum Regularum ordinem, & Ecclesiasticam disciplinam; tam ex iis, quæ dudum examinata sunt in priori consessu, quam ex iis, quæ hodie acta sunt. Hic enim* (*ut plurima intermittamus*) *Eutychem similia sibi sapientem, & regulariter a proprio damnatum Episcopo . . . præsumens sibi primatum irregulariter in communionem suscepit, priusquam considerer in Ephesum cum Dei amantissimis Episcopis. Quod illis quidem Apostolica Sedes veniam præstitit de his, quæ* (in dicta Ephesina Synodo) *non voluntarie ab iis gesta sunt, quæ & hactenus Leoni Archiepiscopo, & omni sancto & universali Concilio permanserunt obedientes*. Dioscorus inobediens in suis factis persistens, venia indignus sit.

Ulterius constare dicunt, quod Dioscorus non permisso-

miserit in Synodo Ephesina legi Epistolam S. Leonis ad Flavianum, & *hoc frequenter* (inquiunt) *rogatus a portioribus recitari eam, & cum juramento fieri lectionem promittens: qua non lecta, scandalum & læsionem sanctæ Dei Ecclesiæ per totum orbem terræ pertulerunt*.

Addunt & his, quod *præsumpserit & excommunicationem dictare adversus sanctissimum & beatissimum Archiepiscopum Leonem*. Denique quod tertio vocatus comparere noluerit, licet de multis criminibus accusatus, *propria utique conscientia stimulatus*. Et multos, qui a Conciliis regulariter erant damnati, contra leges susceperit: *ideo ipse* (inquiunt) *contra se tulit sententiam, & sæpius conculcans Canones*.

His præmissis depositionis sententiam pronuntiant, dicentes: " Unde sanctissimus & beatissimus Archiepiscopus magnæ & senioris Romæ Leo, per nos & per præsentem sanctam Synodum, una cum ter beatissimo & omni laude digno beato Petro Apostolo, qui est petra & crepido Catholicæ Ecclesiæ, & rectæ fidei fundamentum, nudavit eum tam Episcopatus dignitate, quam etiam & ab omni Sacerdotali alienavit ministerio.

Pronuntiata sententia, dixere Vicarii Sedis Apostolicæ; *igitur sancta hæc & magna Synodus, quæ placent Regulis, super memorato Dioscoro decernant*.

Post hæc singuli Episcopi sua suffragia dederunt, & unanimi consensu, licet dolentes, sententiam in Dioscorum pronuntiatam Probarunt, ejus præsertim contumaciam allegantes.

Evidens autem est, quod Episcopi supponerent, eum ab ipsa Synodo damnatum, non autem a solo Leone; immo & quidem nullam mentionem Leonis ejusve Vicariorum facientes, ejus damnationem solis Episcopis Concilii adscribebant. Simeon Episcopus Metropolitanus " Amidenæ civitatis *dixit*: Concors & ego sum regulariter gestis super damnatione Dioscori quondam Episcopi Alexandriæ magnæ civitatis, a sanctissimo ac beatissimo Anatolio Archiepiscopo Constantinopolitanæ civitatis novæ Romæ, & sanctissimis & Dei amantissimis Episcopis in hoc sancto Concilio congregatis, alienum judicans eumdem Dioscorum ab omni Episcopali dignitate & ministerio.

Sententia adversus Dioscorum data est ab universo Concilio.

Plura suffragia sub hac verborum formula occurrunt, quæ evincunt, sententiam hanc non ex solius Leonis Papæ ejusve Vicariorum auctoritate, sed omnium Patrum consensu & suffragio prolatam & vim suam habuisse.

Hinc & sententia insinuata fuit Dioscoro, uti & Clero Alexandrino sub nomine *sanctæ, & magnæ, & universalis Synodi, quæ gratia Dei secundum constitutum piissimorum & Dei amantissimorum Principum nostrorum collecta est in Chalcedonensium civitate*. Diciturque in formula insinuationis, uti & in edicto, quo in urbe Constantinopolitana sententia publicata fuit; Dioscorum *a sancto & universali Concilio esse ab Episcopatum depositum, & ab omni Ecclesiastica functione submotum*.

Relatio etiam pronuntiatæ sententiæ facta est Imperatori; in qua eadem motiva depositionis a Paschasino supra adducta repetuntur. Informatio quoque missa est ad Pulcheriam Augustam, in qua dicuntur ea, quæ placuerunt ejus insinuari Imperio, *ut illum pro suis erroribus execretur, nostram vero sententiam probet, a quibus pro totius corporis providentia, quod computruerat, est abscissum*.

Evidens hic rursum, toti Concilio sive Episcopis simul congregatis depositionem seu abscissionem Dioscori tamquam putridi membri adscribi.

§. VIII.

Actio IV.

Actio quarta.

ACTIONI IV. quæ habita fuit 17. Octobris anni 451. rursus interfuerunt Commissarii Imperatoris & amplissimus Senatus.

Cœpta fuit hæc Actio per lectionem eorum, quæ in prima Actione per gloriosissimos Judices & Senatum pronuntiata fuerant, lecta quoque, quæ secunda Actione decreta circa dilationem decisionis *fidei*, ut scilicet hæc differretur ad dies quinque; ut interea instruerentur *dubitanter* circa celebrem Epistolam S. Leonis.

His relectis, gloriosissimi Judices & amplissimus Senatus dixerunt: " Manifestatis iis, quæ jampridem constituta sunt, quod placuit reverendo Concilio de sancta fide, ipsum nos doceat: Paschasinus, & Lucentius reverendissimi Episcopi, & Bonifacius reverendissimus Presbyter, Vicarii Sedis Apostolicæ, per virum reverendissimum Paschasinum Episcopum dixerunt: sancta & beatissima Synodus fidei Regulam, quæ apud Nicæam a Patribus est constituta, sequitur & tenet; sed etiam & centum quinquaginta apud Constantinopolim sub sanctæ recordationis Theodosio majore congregata Synodus; ipsam fidem confirmavit; cujus symboli expositionem a beatæ recordationis viro Cyrillo apud Ephesum expositam (quando Nestorius est pro sui calliditate damnatus) similiter amplectitur. Tertio vero beatissimi atque apostolici viri universalis Ecclesiæ Papæ Leonis, Nestorii & Eutychetis hæresim damnantis, directa scripta, quid de vera fide habeat, exposuerunt. Similiter vero & sancta Synodus hanc fidem tenet, hanc sequitur, nihil amplius nec addere potest nec minuere.

Hæc a Vicariis Sedis Apostolicæ *latine* dicta, per Secretarium divini Consistorii græce reddita sunt; qua redditione facta, *Episcopi clamaverunt: Omnes sic credimus, sic baptizati sumus, sic baptizamus, sic credidimus, sic credimus*.

Episcopi judices in Conciliis.

Sedis similia clamarosa comprobatio Judicibus & Senatui visa non est sufficiens, ut pro Synodi sententia haberetur: unde interloquentes dixerunt; *Quoniam sacra Evangelia posita a Reverentia vestra perspicimus, singuli Reverendissimi Episcopi, qui convenerunt, doceant, si expositio trecentorum decem & octo Sanctorum Patrum, qui olim in Nicæa collecti sunt, & post hæc centum quinquaginta, qui in regia congregati sunt civitate, consonat Epistolæ reverendissimi Papæ Leonis*.

Hinc manifestum est judices existimasse ex sententia Episcoporum determinari & intelligi debere quid *fide* tenendum sit.

Ulterius Judices voluisse, ut omnes & singuli Episcopi judicarent, utrum Epistola Leonis Papæ scripta ad Flavianum contra Eutychem, consona esset expositioni fidei in Nicæna & Constantinopolitana Synodis factæ.

Denique ex his constat nec Judices nec Senatum quidquam sibi circa fidei decisionem arrogasse, sed eam Episcopis integram & liberam permisisse.

Post hæc singuli Episcopi suam sententiam dicentes, pronuntiarunt, Epistolam Leonis expositioni fidei in dictis Synodis factæ consonam.

Approbatur Epistola Leonis ad Flavianum.

Cum autem nonnulli hæsissent circa quædam in Epistola Leonis expressa *quasi partitionem & separationem aliquam personarum in Christo demonstrantia* (uti Actione 2. notatum fuit) hi in hac Actione declarant, super eo sibi a Vicariis Sedis Apostolicæ satisfactum; eo quod hi declarassent, quod textus Epistolæ *nullam partitionem in Domino & Deo & Salvatore Nostro Jesu-Christo*, induceret, *sed unum eumdemque Dominum Filium Dei*: quapropter & ipsi Epistolæ Leonis subscripserunt.

Postquam plurimi Episcopi singulatim sententiam dixerunt, tum Judices dixerunt, ut & qui *non specialiter sunt confessi* propria *voce* doceant, utrum dicta aliorum consentiant; & omnes clamaverunt: *Omnes acquiescimus, omnes similiter credimus, omnes eadem sapimus: sic sapimus: sic credimus*.

Dein addunt. *Patres ad Synodum, concredentes ad Synodum, qui subscripserunt ad Synodum . . . . Ipsi etiam quinque Episcopi fidei subscripserunt, sicut Leo, sic sapiunt*. In Actis *col.* 507.

Admissio quinque Episcoporum, qui Dioscoro Ephesi faverant.

His postremis verbis postulabant admitti ad Synodum *quinque* Episcopos, qui actione I. fuerant exclusi; eo quod cum Dioscoro præcipui auctores fuerant eorum, quæ contra Flavianum & Eusebium, aliosque orthodoxos Episcopos in pseudo Synodo Ephesina acta fuerant.

Huic postulationi respondent Commissarii, quod causam *quinque* illorum Episcoporum significassent Imperatori, *& expectamus* (inquiunt) *pietatis ejus mandata*.

Addideruntque Commissarii, quod Deo rationem essent reddituri *de Dioscoro, qui a vobis* (inquiunt) *damnatus est, ignorante divo vertice & nobis; & de ipsis quinque, pro quibus petitionem facitis, & de omnibus Actis in sancta Synodo*.

Ad hæc clamaverunt Episcopi: *Dioscorum Deus deposuit, Dioscorus juste damnatus est, Dioscorum Christus deposuit*.

Haud obscurum quidem est, ægre tulisse Commissarios, a Patribus ad Dioscori depositionem, aliaque notanter quæ ad ipsam *fidei* expositionem proprie non spectabant, in Synodo processum fuisse, sine participatione Imperatoris, ejusve Commissariorum.

Interea dum Actio agitur, supervenerunt mandata Imperatoris, quibus permittitur Episcopis libertas statuendi *de quinque* illis Episcopis, quæ ipsis placuerint.

Hæc cum Synodo essent intimata per Commissarios, mox omnes clamaverunt eos esse admittendos, utpote qui eadem sapiunt, qui subscripserunt Epistolæ Leonis: dixeruntque Commissarii, *intrent*. Intromissi cum reliquis Episcopis, suo ordine, tamquam orthodoxi consederunt.

Dein Commissarii exposuerunt Synodo quosdam Episcopos Ægyptiacæ regionis, libellum obtulisse Imperatori, quo fidem suam exponunt. Jussi sunt intrare; & recitatus est ipsorum libellus, qui continebat, eos tenere fidem, quæ a Sancto Marco Evangelista, & S. Martyre Petro, & sanctissimis eorum Patribus Athanasio, Theophilo, & Cyrillo tradita est: item fidem a Patribus Nicænis expositam; *anathematizantes omnes hæreses, & Arii, & Eunomii, & Manichæi, & Nestorii, & illos qui dicunt e cælo carnem Domini nostri fuisse*.

Episcopi Ægypti impetrant dilationem ad subscribendum Epistolæ Leonis.

fuisse, & non ex sancta Dei genitrice Virgine Maria.. ad similitudinem omnium nostrum sine peccato. Super hæc & omnes hæreses, quæ extra Ecclesiam Catolicam sapiunt & docent.

Huic Libello scripserant tredecim Episcopi. In Actis *col.* 511.

Recitatione Libelli coram Synodo facta, multum displicuit Patribus Synodi, quod non condemnaret *nominatim Eutychem*, nec probarent Epistolam S. Leonis, Episcopi Ægyptii responderunt: „ Si quis præter ista, „ quæ a nobis in petitionibus porrecta sunt, sapit, si„ve Eutyches, sive alter aliquis, anathema sit. De „ Epistola autem sanctissimi & Deo amantissimi Archie„piscopi Romani Leonis, sciunt omnes sanctissimi Pa„tres nostri, quia in omnibus expectamus sentiam bea„ti nostri Archiepiscopi; & petimus vestram clemen„tiam expectare, Præsulis nostri sententiam, quia „ eum in omnibus sequemur. Nam & sanctissimi Pa„tres, qui in Nicæa congregati sunt, trecenti decem „ & octo, hanc regulam dederunt, ut sequatur omnis „ Ægyptiaca regio Archiepiscopum magni nominis ci„vitatis Alexandrinæ, & nihil absque ipso agatur ab „ aliquo ei subjacente Episcopo.

His nihil moti Patres, pergunt clamare, ut Eutychem damnent, & Epistolæ subscribant. Episcopi Ægyptii tandem dixerunt: *Anathema Eutychi & credentibus ei.*

Sed nec sic acquievere Patres Synodi, clamantes: *Subscribant Epistolæ Leonis. Qui non ei subscribit, Hæreticus est.*

Rursus exposuerunt Episcopi Ægyptii, quod suam *fidem* orthodoxam jam sufficienter exposuissent, unice petentes sanctam Synodum, ut dignetur ipsorum misereri, & expectare eorum novum Archiepiscopum, ut *secundum antiquam consuetudinem* (inquiunt) *illius sequamur sententiam. Quia si extra voluntatem præsidis nostri aliquid faciamus sicut præsumptores, & non servantes secundum Canones antiquam consuetudinem, omnes Ægyptiacæ regiones insurgent in nos.* Additur præterea in Actis Concilii: *Et iidem reverendissimi Episcopi jactaverunt se in terram, & dixerunt: Clementes estis, miseremini nostri.*

Sæpius hæc repetiverunt, terminis ac verbis adeo lamentabilibus & humilibus, ut lectori etiam lacrymas exprimerent; professique sunt se consentire his, quæ Concilium decrevit. *Non contradicimus* (ajunt) *sed eligite Archiepiscopum. Hic exspectamus usque dum ordinetur.* Sed his omnibus nihil movebantur Episcopi, quin & clamorea eorum adversus hos Ægyptios Episcopos magis invalescebant; certoque in condemnationem eorum itum fuisset, nisi gloriosissimi Judices & amplissimus Senatus se interposuissent. Hi enim attendentes Episcopos Ægyptios non distulisse subscribere Epistolæ Leonis, *ut repugnantes Catholicæ fidei .... sed dicentes, consuetudinem esse in Ægyptiaca regione, extra sententiam & jussionem Archiepiscopi nihil tale posse, poscunt autem sustineri se, donec consecratur Episcopus, qui ordinandus est magnæ civitatis Alexandriæ*, indicarunt eam petitionem esse justam.

Paschasinus Vicarius Sedis Apostolicæ probavit sententiam Commissariorum, modo præcipiatur Episcopis Ægyptiis, caveant *datis fidejussoribus, non exeant de ista civitate, quamdiu Alexandria Episcopum accipiat.* Commissarii itaque dixerunt: *Sanctissimi Paschasini firmum sit judicium*: Edixeruntque, ut Episcopi hi *permanentes in proprio habitu, aut dent fidejussores, si hoc illis est possibile; aut per sacramentum eis credatur.*

Sic magna illa & minax procella prudentia Commissariorum sedata est, ut vel inde rursus appareat, quam utilis, immo pene necessaria fuerit ipsorum in Synodo præsentia.

Libellus Monachorum Eutychi faventium recitatus.

Post hæc, eadem Actione; ex mandato Judicum & Senatus lectus fuit coram Synodo libellus Caroli, Dorothæi, & aliorum Archimandritarum & Monachorum Eutychi faventium, oblatus Marciano Imperatori, varia capita complectens.

Primus ut *Marcianus præcipiat fieri universalem Synodum, quam sanxerat convenire*, Chalcedonensem enim non agnoscebant, nisi ibi Dioscorus cum suarum partium Episcopis assisteret.

Secundo, *ut vacent turbationes & subscriptiones, quæ per violentiam fiunt, & persecutiones, quæ semper a Clericis contra nos* (inquiunt) *exercentur.*

Subscriptiones condemnationis Eutychis, & approbationes Epistolæ S. Leonis, quas Synodus exigebat, subscriptiones violentas hic vocant: earumque exactionem persecutioni Clericorum in Monachos adscribunt.

Tertio petebat, *jam neminem jactari*, seu ejici, *nec a Monasterio, nec ab Ecclesia, neque a Basilica Martyris, usque ad justum sanctæ Synodi judicium.*

Lecto libello, cum inter Monachos visus esset *Barsumas*, unus Episcoporum dixit: *Barsumas, qui inter illos intravit, occidit beatum Flavianum.* Dein omnes Episcopi clamaverunt. *Omnem Syriam Barsumas evertit, duxit super nos mille Monachos.*

Invitati dein Monachi a Judicibus, ut definitioni Synodi acquiescerent, hanc jussionem nova petitione eludentes, rogarunt, ut Libellus ipsorum Synodo oblatus legeretur; qui & jubentibus Judicibus recitatus est.

Hoc Libello petebant, *ut ad hoc Concilium conveniant sanctissimus Archiepiscopus Dioscorus, & qui cum ipso sunt sanctissimi Episcopi*: vix verba hæc erant recitata, quin mox Episcopi ea execrari cœperint, atque clamare: anathema Dioscoro; *Dioscorum Christus deposuit. Istos mitte foras.* Judices interlocuti mandarunt, ut *sine præjudicio recitetur Libellus.*

Perfectum igitur est in lectione Libelli, quod ulterius asserebant injuste damnatum Dioscorum, petuntque, ut ii, qui cum eo sunt Episcopi ad Concilium venire præcipiantur, *ut & scandala* (inquiunt) *quæ facta sunt de fide, incidantur, & ortodoxi populi non habeant inter se discordiam.*

Quin & plus ultra progressi audaces & rebelles Monachi minantur Synodo, „ si autem contra hæc (*ajunt*) „ qua nos tam consequenter requirimus, vestra nititur „ reverentia, & velit auctoritate uti, quæ contraria „ est utilitatibus: testamur Dominum Christum, & „ pissimum Imperatorem, & magnificentissimos judi„ces, & amplissimum Senatum, & vestram conscien„tiam, & vestes nostras excutimus, & extra commu„nicationem vestram nosmetipsos efficiemus.

Rationem rebellibus & impudentibus Monachis dignam subjungunt: *Non enim patimur Symbolo fidei trecentorum decem & octo recusato, communicatores eorum fieri, qui hoc respuunt.* Ita enim hi perfidi Monachi audent per summam calumniam insimulare Chalcedonenses Patres quasi Symbolum Nicænum respuant, quia Constantinopolitanum etiam vindicabant. Hoc vero Symbolum hi Monachi execrabantur, quia per hoc Eutychiana perfidia clarius jugulabatur. Unde Symbolum Nicænum, & Decretum Ephesini Concilii, quo huic Symbolo Nicæno quidquam addi vetabatur, vafro & hæretico animo, libello suo attexuerunt.

Lectione libelli absoluta, Aetius Archidiaconus e Codice Canonum legit Canonem V. Antiochenum contra Clericos & Monachos, qui a communione semetipsos separant Ecclesiæ: quo lecto Episcopi dixerunt: *Hæc justa regula Patrum*, Quid eo Canone decernatur dictum est in Scholio ad illum Canonem supra *Tom. VI. pag.* 506.

Interrogantibus autem judicibus, si vellent dogmatibus totius sanctissimæ Synodi consentire, aliud responsum non dederunt, nisi quod inhærerent fidei Nicænæ & Ephesini Concilii contra Nestorium; neque ad damnationem Eutychis adduci potuerunt, hoc unum post multa dicentes: *Si non credit Eutyches, sicut credit universalis Ecclesia, anathema sit.*

Inter hæc recitatus quoque est libellus a Monachis orthodoxis adversus Monachos Eutychis fautores antea Marciano oblatus; rogantibus sibi permittatur, *ut Monachorum spiritualibus constitutis eos subdant, qui inverecunde a nostra fide recta recesserunt.* Recitatus Libellus orthodoxorum.

Recitato libello Dorothæus Monachus Eutychianus apologiam Eutychis suscepit, dixitque eum esse hominem *Orthodoxum*, eique fieri calumniam.

Judices autem hæc audientes dixerunt: *Eutyches ait quod corpus Salvatoris nostri J. C. non fuit nostræ substantiæ: tu de hoc quomodo confiteris?* ille fidei professionem mox edidit, multis ambagibus involutam, ut nec Eutychem condemnaret; nec epistolæ Leonis subscriberet. Unde Patres acclamarunt: *Subscribis Epistolæ; aut non?* Respondit audacter: *Ego in baptisma credo, epistolæ autem non subscribo.* Similiter & Carosus perstitit.

Cumque judices & senatus annuente Synodo, ipsis inducias duorum aut trium dierum ad deliberandum offerrent, Carosus dixit: „ Hic sum, Quid opus habe„tis duos aut tres dies sustinere? Ecce modo, si vul„tis aliquid facere, potestatem habetis. *Dorothæus au„tem dixit*: In fide permaneo trecentorum decem & „ octo Patrum, in qua & baptizatus sum, & in defi„nitione Ephesina, & aliud aliquid non dico. *His au„ditis judices dixere*: A sancta Synodo formula da„bitur.

Hinc specialis consessus Patrum habitus est 20. Octobris de causa horum Monachorum, in eoque relata sunt mandata Imperatoris per Alexandrum Presbyterum, qui a Synodo & Commissariis ad Imperatorem missus fuerat, quibus jubebantur Monachi Decretis Synodi parere. Rogantibus autem judicibus, & annuente Synodo datæ sunt rursus Monachis hisce induciæ usque ad 15. Novembris *ad deliberandum & ad obediendum sancto huic & OEcumenico Concilio, & iis quæ ab eo de recta fide statuta sunt*: quibus elapsis, mittentur ad eos Clerici, „ qui admoneat, ut vel recto pede ambu„lent in veritate, ac iis cedant, quæ platita sunt „ huic sancto Concilio, ad totius hæreticæ pravæque „ opinionis destructionem, aut sciant se cum Mona„chis, qui cum ipsis sunt, privatos esse & gradu, & „ omni dignitate, & communione, una cum eo ut de„sinant præsse monasteriis. Ac siquidem perfugere co„nentur, valere in eos eamdem pœnam decernit san„ctum hoc & universale magnum Concilium: externa „ videlicet auctoritate, juxta divinas sacrasque Patrum „ regulas corroborante sententiam in contumaces latam, Discutitur causa Monachorum Eutychianorum, eisque dantur induciæ.

Per Patrum regulas hic intelliguntur Canones Antiocheni, quorum IV. & V. in Synodo fuerunt relecti.

Deciditur controversia de jure Metropolitico in Episcopos Tyri & Berythi.

In eodem consessu proposita & decisa fuit controversia inter Photium Episcopum Tyri & Eustathium Episcopum Berythi. Controversia hæc erat de jure Metropolitico in primam Phœniciam: Cum enim per Pragmaticam sive litteras Leonis Imperatoris Berythensis civitas esset erecta in Metropolim, Eustathius Episcopus vi hujus erectionis prætendit quoque jus Metropolitum: eoque jure occupavit quasdam Ecclesias, quæ antea jure Metropolitico spectaverant ad ordinationem Tyriorum Episcopi. Quin & huic dimembrationi, jubente Eustathio, consenserat Potius, actæque dimembrationis subscripserat; sed uti prætendebat, non voluntarie sed violente seu *metu minarum*.

Itaque jam congregato Concilio obtulit Photius libellum Imperatori, quo petit, non obstante sua subscriptione, controversiam hanc in Concilio jam congregato examinari & decidi. Annuit Imperator. Itaque rogavit Photius, ut libellus Imperatori oblatus legeretur. Judices dixerunt; *Legantur preces Photii reverendissimi Episcopi*. Et Eustathius non desiderans hanc quæstionem in Synodo terminari, & volens lectionem libelli avertere, dixit, quod Imperator & Imperatrix, nec non Judices & Senatus, & sanctum generaleque Concilium, *cujus Principes sunt Deo amantissimi Patres nostri Leo & Anatolius, fidei causa eos hic congregassent: ac jubete* (inquiunt) *ante omnia subscribi definitionem, ut quæstio fidei absolvatur*. Sed tamen ne suæ causæ diffidere videretur, adjunxit: *Quod si de mea quaque causa jubetis nunc quæri, non sum in mora, sed protinus respondeo*.

Judices interlocuti dixerunt legendas preces Photii Imperatori oblatas, quibus lectis, petierunt Judices ab Eustathio Berythiorum Episcopo, *quid ad hæc allegaret?* qui dixit: *Jubete eum* (id est Photium) *dicere utrum secundum Canones moveat, an secundum leges?* Respondit Photius: *Ego a regulis non discedo, nec volo typos Patrum evertere, sed postulo ne jura illa evertantur:* hoc est ut jura & termini Episcopatuum jam constituti non evertantur.

Judices & Senatus dixerunt: *Sacratissimo Domino orbis placuit, non juxta sacras litteras* (id est litteras Imperatorum) „ aut pragmaticos typos res sanctissi-„ morum Episcoporum procedere, sed juxta regulas a „ sanctis Patribus latas. Omni igitur cessante e sacris „ pragmaticis definione, Canones de hoc Capitulo edi-„ ti legantur.

Sententiam Judicum probavit & Synodus dicens: *Contra regulas nihil pragmaticum valebit. Regulæ Patrum teneant.*

Post hæc lectus fuit Canon IV. Nicænus, qui vult, ut „ suprema auctoritas eorum, quæ fiunt, detur in „ unaquaque Provincia Metropolitæ. *Cumque petenti-„ bus Judicibus dixisset Synodus*: Unum juxta regulas „ sanctorum Patrum volumus esse Metropolitam. Pe-„ timus, ut regulæ SS. Patrum teneant, *tandem Judi-„ ces pronuntiarunt*: Juxta regulas trecentorum decem „ & octo Sanctorum Patrum, & sullam sententiam to-„ tius Sanctæ Synodi, Photius reverendissimus Episco-„ pus Tyriorum Metropolis omnem potestatem ordi-„ nandi in universis civitatibus primæ Phœnices Pro-„ vinciæ habebit. Eustathius vero reverendissimus E-„ piscopus e sacro pragmatico typo nihil amplius sibi „ vendicet, quam reliqui Episcopi ejusdem Provinciæ. „ Et an his consentiat Sancta Synodus edoceat. San-„ cta Synodus acclamavit: Hoc justum judicium, hoc „ Dei judicium, hæc justa sententia.

Erectio novæ Metropolis civilis non præjudicat Episcopo Metropolitano.

Ita controversia terminata, Cecropius Episcopus Sebastopolis suggessit, ne posthac similes contentiones & quæstiones oriantur, statuendum esse „ ut in posterum cessent ea „ Pragmatica, quæ in detrimentum Cano-„ num a quibusdam facta sunt in omni Provincia: Ca-„ nones autem per omnia teneant. Sic enim & fides „ custoditur, & unaquæque Ecclesia tutum statum ha-„ bebit." Petentibus autem Judicibus, an Synodus sententiæ Cecropii consentiret, Synodus acclamavit, „ Omnes eadem dicimus, universa pragmatica cessa-„ bunt; Regulæ teneant: & hoc a vobis fiat." Annuentes Judices dixerunt: „ Ex sententia sanctæ Sy-„ nodi, in aliis quoque omnibus provinciis regulæ te-„ neant." Apud Lasibæum tomo 4. *Concil. general.* „ *column.* 552.

§. IX.

Actio V.

Actio quinta.

ACTIO V. habita est 22. Octobris, in eaque lata fuit definitio fidei, quæ pridie a Patribus concepta & probata fuerat. Qua lecta, „ Omnes reverendissimi E-„ piscopi præter Romanos & aliquos Orientales cla-„ maverunt: Definitio omnibus placet: hæc fides Pa-„ trum. Qui præter ista sapit, hæreticus est; qui ali-„ ter sapit, anathema sit.

Non obstantibus hisce clamoribus, persistentes Romani sive Sedis Apostolicæ Vicarii contestati sunt multa deesse in fidei definitione ad profligandam hæresim Eutychianam, volentes inferri epistolam Leonis ad Flavianum; idque tanta animositate petebant, ut dicerent: „ si non consentiunt epistolæ Apostolicæ & bea-„ tissimi viri Papæ Leonis, jubete nobis rescriptæ da-„ ri, ut revertamur, & ibi Synodus celebretur." Hæc petitio excitavit summos clamores Episcoporum, qui volebant simpliciter definitionem tamquam sufficientem ab omnibus suscipi.

Alteratio circa formam definitionis fidei.

At & ipsi Judices aliquam moverunt difficultatem, dicentes: „ Dioscorus dicebat, propter hoc se dam-„ nasse Flavianum, quia duas naturas ajebat esse: Defi-„ nitio autem ex duabus habet naturis. *Anatolius Ar-„ chiepiscopus Constantinopolitanus respondit*: Propter „ fidem non est damnatus Dioscorus, sed quia excom-„ municationem fecit Domino Archiepiscopo Leoni & „ tertio vocatus est, & non venit, & ideo damnatus „ est.

Cumque ulterius peterent Judices, *Epistolam sanctissimi Leonis suscipitis?* clameverunt: *Etiam suscepimus & subscripsimus*. Replicantibus Judicibus: *Ergo ea, quæ in ea inseruntur, inserantur definitioni*. Episcopi clamaverunt & responderunt: *Altera definitio non fit. Nihil deest definitioni ... Epistolam definitio firmavit*.

Cum ergo Judices viderent clamores non cessare, immo continuo amplius ingravescere, rem ad Imperatorem detulerunt, cui placuit, uti & antea a Judicibus fuerat suggestum, convenire sex Episcopos Diœcesis Orientalis, & tres ex qualibet alia cum Anatolio Episcopo Constantinopolitano, & Vicariis Sedis Apostolicæ, qui definitionem fidei conciperent, „ vel si hoc „ non placeret, singuli fidem suam per suum Metro-„ politam manifestam constituant, ut nulla similiter „ dubietas aut discordia relinquatur; si autem neque „ hoc vestra velit sanctitas (*ait*) cognoscite, quia in „ partibus Occidentalibus habet fieri Synodus, eo quod „ Religiositas vestra hic noluit de vera & orthodoxa „ fide indubitanter definire.

His propositis multum clamaverunt Episcopi, qui omni modo volebant definitionem ante conceptam recitari, dicentes: *Aut definitio perstat, aut discedimus, Petimus recitari definitionem, & ii, qui contradicunt, & non subscribunt, ipsi ambulent*, scilicet ad partes Occidentales, ubi Synodum habendam Imperator minabatur. Alii clamabant: *Qui contradicunt, manifesti fiant. Qui contradicunt Nestoriani sunt. Qui contradicunt Romam ambulent*; nimirum ad Synodum.

Ut hos clamores compescerent Judices, dixerunt: Dioscorus dicebat; „ quod ex duabus naturis est, sus-„ cipio, duas non suscipio. Sanctissimus autem Ar-„ chiepiscopus Leo duas naturas dicit esse in Christo „ unitas inconfuse, inconvertibiliter & indivisibiliter „ in uno unigenito filio Salvatore nostro. Quem „ igitur sequimini? sanctissimum Leonem aut Diosco-„ rum.

Responderunt Episcopi; „ ut Leo sic credimus. Qui „ contradicunt, Eutychianistæ sunt: Leo recte expo-„ suit. *His replicarunt Judices*: Ergo addite definitio-„ ni, secundum judicium sanctissimi Patris nostri Leo-„ nis, duas esse naturas unitas in Christo inconverti-„ biliter, & inseparabiliter, & inconfuse.

Definitio fidei complectens Symbolum Nicænum & Constantinopolit. item Epistolam S. Cyrilli, & S. Leonis.

Sic Episcoporum animis tandem mitigatis, juxta primum medium ab Imperatore propositum electi ex singulis Diœcesibus Episcopi, una cum Anatolio Constantinopolitano Episcopo, & Vicariis Sedis Apostolicæ intrarunt in oratorium sanctissimæ Martyris Euphemiæ, & de fidei definitione tractaverunt; quæ & Synodo exhibita, & publice Patribus prælecta fuit. Continebat primo Symbolum Nicænum: secundo Symbolum Constantinopolitanum. quod utrumque coram Synodo relectum fuit, & actis insertum. Tertio continebat epistolas Synodicas Cyrilli Alexandrini ad Nestorium & Orientales, „ ad convincendas [illegible] Nestorii ver-„ sanias, & ad [illegible] eorum, qui salutaris „ Symboli pro zel[illegible] intellectum. *Quar-„ to continet epistolam L[illegible]*, quæ scripta est ad san-„ ctæ memoriæ Archiepiscopum Flavianum ad peri-„ mendam Eutychis malam intelligentiam, utpote & „ magni illius Petri confessioni congruentem, & com-„ munem quamdam columnam existentem adversus per-„ verse sentientes. ad confirmationem rectorum dog-„ matum congruenter aptavit.

Omnibus autem prælectis, tandem conclusere: „ His „ igitur cum omni undique exacta cura & diligentia a „ nobis dispositis, definivit sancta & universalis Syno-„ dus alteram fidem nulli licere proferre, aut conscri-„ bere, vel componere, aut sentire, aut alios doce-„ re. Eos autem qui audent componere fidem alte-„ ram, aut proferre aut docere, aut tradere alterum „ symbolum volentibus ad agnitionem veritatis con-„ verti, vel ex gentilitate, vel ex Judaismo, vel ex „ hæresi quacumque: hos si Episcopi fuerint aut Cleri-„ ci, alienos esse Episcopos ab Episcopatu, & Cleri-„ cos a Clero: si vero Monachi, aut Laici fuerint, „ anathematizari eos.

Post lectionem definitionis omnes clamaverunt: *Hæc fides Patrum Metropolitani modo subscribant:*

præ-

præsentibus ipsi Judicibus modo subscribant ; quæ bene definita sunt, dilationem non suscipiant. Hæc fides Apostolorum, huic omnes consentimus ; omnes ita sapimus. Magnificentissimi & gloriosissimi Judices dixerunt : Quæ a Sanctis Patribus statuta sunt, & omnibus placuerunt, manifesta fient sacro Vertici.

Sic finita fuit hæc Actio, & definitio fidei prius per Episcopos examinata & varie discussa, ac tandem judicio totius Synodi, omniumque Episcoporum suffragio conclusa & probata.

§. X.

Actio VI.

Actio sexta.

IN fine præcedentis Actionis dixerant Commissarii Imperatoris : *Quæ a Sanctis Patribus statuta sunt, & omnibus placuerunt, manifesta fient sacro Vertici* : id est Imperatori. Cum ergo ex hac relatione intellexisset Marcianus convenisse Patres circa fidei definitionem (circa quam contentiones inter Episcopos præcipue versabantur, & ad quam stabiliendam Synodus præcipue fuerat convocata) : hac tandem Actione, quæ celebrata est 25. Octobris, *personaliter* ipse cum Pulcheria conjuge sua (*a*) multisque aulicis Synodo interfuit : sermonem ad hanc Synodum habens, dixit : *Se ad fidem confirmandam, non ad potentiam aliquam exercendam exemplo religiosi Principis Constantini, Synodo interesse voluisse, ne vel ulterius populi pravis suasionibus separentur .... Studium nostrum est* (ait) *ut omnis populus per veram & sanctam doctrinam unum sentiens, in eamdem religionem redeat, & veram fidem catholicam colat, quam secundum institutiones Patrum exponere concordantibus æque animis Religio vestra festinet : quatenus sicut a Nicæna Synodo usque ad proximum tempus, erroribus amputatis, vera fides cunctis innotuit, ita & nunc per hanc sanctam Synodum remotis caliginibus, quæ in his paucis annis, sicut superius dictum est, pravitate atque avaritia quorumdam emersisse videntur, perpetuo, quæ statuta fuerunt, conserventur.*

Marcianus & Pulcheria Synodo adsidunt.

Veram & ordinariam radicem contentionum super materia fidei inter Ecclesiasticos hic notat Marcianus, scilicet *pravitatem* atque *avaritiam*.

Post hæc Ætius Archidiaconus recitavit definitionem fidei Actione præcedenti Patribus prælectam & probatam ; quam hic rursus approbarunt, & signarunt : nonnullique Metropolitani signarunt etiam pro omnibus Episcopis absentibus sub suis respective Metropolibus constitutis : quod forsan occasionem dedit numerum Episcoporum, qui huic Synodo interfuerunt, ita multiplicandi.

Rogante Imperatore fidei definitio denuo probatur.

Postquam igitur unanimi consensu fidei definitio, præsente & petente Imperatore probata fuit ; atque iterato ab Episcopis acclamatum fuisset Imperatori tamquam *novo Constantino* & fidei conservatori, ipseque vicissim Imperator sanctæ Synodo congratulatus esset, quia per ipsam *multorum errantium circa fidem amputata discordia, in unum eamdemque religionem omnes nunc una voluntate convenirent*, tunc ad omnem de cætero contentionis occasionem, de sanctæ fidei religione penitus amputandam, statuit : „ Si quis idiota (id „ est communis Laicus) vel militaris seu Clericus pu„ blice de fide turbam congregans, sub obtentu dispu„ tationis tumultum fecerit, sciat quia si quidem idiota „ sit, ab urbe regia expelletur : militaris vero & Cle„ ricus gradus sui periculum sustinebunt, & pœnis aliis „ subjacebunt.

His dictis rursum acclamavere Patres : *Multos annos Imperatori ...... Ecclesias tu erexisti, orthodoxam fidem tu confirmasti.*

Dicunt eum fidem *confirmasse*, quia executionem promovit, vetando, ne de fide ulterius disputaretur ; sed omnes hanc a Synodo propositam sequerentur ; quod & postmodum, Synodo absoluta, speciali edicto fecit, uti infra dicemus. Hæc pene omnia brevi compendio retulit & expressit Liberatus Diaconus in Breviario *cap.* 13. „ Adveniens Marcianus Imperator ad Concilium cum „ Judicibus & sacro Senatu, & allocutionis verba fe„ cit in Concilio, & inter alia dixit, se ad confirman„ dam fidem, non ad potentiam ostendendam, exem„ plo Constantini, Synodum intrasse : unde abjecta „ omni pravitate & avaritia, quorumdam amputatis „ erroribus in perpetuum, quæ a vobis ordinata fue„ rint, observentur. Et recitata fidei definitione, & „ ab omni Concilio sine aliqua dubitatione, & ab „ omnibus subscripta.

Fidei causa absoluta, Imperator tria Capitula Synodo proposuit, quorum primo Monachis præcipitur, ne absque Episcopi licentia Monasteria construere audeant. Secundo, ne Clerici possessiones conducant, aut procurationem suscipiant. Tertio ne ex una Ecclesia ad aliam transeant. Ex his articulis conflati sunt Canones III. IV. & XX. quorum Scholia videri possunt.

Imperator proponit 3. Capitula a Synodo sancienda.

Notanda autem sunt verba Imperatoris hæc Capitula Synodo proponentis : *Quædam Capitula sunt, quæ ad honorem vestræ Reverentiæ vobis servavimus, decorum esse judicantes, a vobis hæc regulariter potius formari per Synodum, quam nostra lege sanciri.*

Hæc ex reverentia Synodo defert Marcianus : aliquin enim quis ambigat, quin Principi tamquam Canonum executori & Religionis vindici auctoritas competat, legibus suis edicendi, illa quæ ad Canonum & disciplinæ exterioris observantiam conducunt ? Atque hoc & non aliud voluisse Marcianum scribit Facundus Hermianensis *lib.* 12. *cap.* 3. ipsi hoc adscribens elogium : „ Sciens igitur ille modestissimus Princeps, Oziæ regi „ non impune cessisse, quia sacrificare præsumpsit, „ quod licitum est singulo cuique etiam secundi ordi„ nis Sacerdoti : multo magis impune sibi cedere non „ posse cognovit, vel, quæ jam de fide Christiana rite „ fuerant constituta, discutere, quod nullatenus licet : „ vel novos constituere Canones, quod non nisi mul„ tis, & in unum congregatis primi ordinis Sacerdoti„ bus licet. Ob hæc itaque vir temperans, & suo con„ tentus officio ecclesiasticorum Canonum executor es„ se voluit, non conditor, non exactor.

Hinc & Patres Chalcedonenses Marciano acclamantes dixerunt ; *Sacerdoti Imperatori multos annos.*

Denique Marcianus ad *honorem sanctæ Martyris Euphemiæ ... : Chalcedonensem civitatem, in qua sanctæ fidei Concilium gestum est, Metropolis privilegia habere sancivit* ; addita hac clausula : *nomine tantum hanc honorantes, salva Nicomediensium propria dignitate.* De qua specie erectionis Metropolis vide infra Scholion Canonis XII.

Tum supplicarunt Episcopi, ut eos Imperator dimitteret : At ipse respondit, adhuc tres aut quatuor dies esse substendum, ut omnia tandem absolvantur.

§. XI.

Actio VII. VIII. IX. & X.

Actio septima.

ACTIONE septima, quæ celebrata fuit 26. Octobris proposita fuit controversia, quæ dudum fuerat agitata inter Antiochenam & Hierosolymorum Ecclesiam, super provinciis, ad quas hujus vel illius jurisdictio se extenderet.

Verum paucis absoluta fuit actio hæc ; eo quod partes inter se pacifice convenerint, & mutuo consensu a Synodo postularint, ut Antiochenæ Diœcesi duæ Phœniciæ, & Arabia adjudicarentur ; tres vero Palæstinæ Hierosolymorum Episcopo subditæ essent. Quam conventionem Synodus probavit ; eamque & gloriosissimi Judices, auctoritate a Marciano sibi demandata, firmarunt missis in irritum rescriptis ab utraque parte ab Imperatoribus impetratis : *Vacantibus* (inquiunt) *secundum jussionem divinissimi & piissimi Principis, omnibus Pragmaticis, & quocumque modo sacris ab utraque parte litteris impetratis, insuper & multatione, quæ in eis hujus rei causa noscitur contineri*, *col.* 617. sciendum enim est, quod Juvenalis Hierosolymorum Episcopus a Theodosio rescriptum impetrasset, quo trium Palæstinarum, & duarum Phœniciarum, & Arabiæ ipsi administratio fuerat concredita : quæ Theodosii pragmatica sine consessu hic in irritum mittitur auctoritate Marciani (*a*).

Controversia composita circa jus Patriarchale Antiochenum & Hierosolymitanum.

Eodem die celebrata fuit Actio octava, in qua agitata fuit causa *Theodoreti* Episcopi Cyri sub Patriarchatu Antiocheno.

Actio octava.

Ut autem occasio hujus actionis intelligi queat, meminisse oportet, Theodoretum factione Dioscori non tantum a pseudo-Synodo Ephesina jussu Imperatoris Theodosii fuisse exclusum, sed insuper in eadem Synodo, auctore Dioscoro, damnatum etiam absentem & nec egressum de sua civitate, uti loquitur Liberatus in Breviario *cap.* 12.

Theodoretus tamquam orthodoxus admissus.

Cum autem Theodoretus videret se per summam violentiam opprimi, recurrit ad Leonem Episcopum Romanum „ eique suggessit quanta mala pertulerit ex „ insidiis Dioscori, rogans ut celerius tali causæ sub„ veniretur per alium conventum Episcoporum „ : ait ibidem Liberatus.

Porro dum ex litteris Theodoreti, ac relatione suorum legatorum intellexisset Leo, quomodo omnia per-

vim

(*a*) Negat eruditus Pater Pagi in sua Critica in Annales Baronii *tom.* 2. *p.* 306. *Col.* 2. Pulcheriam Augustam in locum Synodi fuisse ingressam : nititur his momentis. I. Quia ista verba, quæ in *Edit. Labb. p.* 574. leguntur *præsente ex divino zelo ... Regina Augusta Pulcheria*, desunt in antiquis exemplaribus, præsertim in textu græco, ut observat Baluzius in *nova Concil. collectione pag.* 1284. II. Valentinus Episcopus Philippopolitanus, Episcopi Hellesponti & veteris Epiri scribentes ad Leonem Imperatorem cap. 26. 33. & 46. *Codicis Encyclii* ; Auctor Historiæ Eutychianistarum, Ferrandus Diaconus Epist. ad Pelagium & Anatolium. Liberatus, Evagrius, & Theophanes nullam in hoc loco Pulcheriæ mentionem faciunt, sed tantum Marciani, Judicum, & sacri Senatus. Antiquum tamen hunc esse errorem patet ex vetustis Codicibus, in quibus hoc additamentum invenitur.

(*a*) Hanc controversiam fusius discutit eruditus Dominicanus Pater Le Quien in suo opere, quod inscribitur *Oriens Christianus. Tom.* 3. *col.* 109. 110. *&c.*

vim ac violentiam, sine ullo plane ordine & justitia in illa pseudo-Synodo acta fuissent, ipsamque Theodoreti fidem orthodoxam perspectam haberet; declaravit *se ipsi communione non interrupta, mansisse conjunctum*; rescripsitque, nec standum esse judicatis, nec expectandum ei esse aliud judicium, ut Ecclesiam suam solito more gubernaret: quoniam quæ gesta erant in pseudo-Synodo Ephesina, *per unius hominis* (Dioscori) *impudentiam nulla Catholicæ fidei ratio rata esse permittebat*, uti scribit ipse Leo *Epist.* 47.

Itaque Theodoretus non obstante damnatione suæ personæ in dicta pseudo-Synodo, a Leone in communionem susceptus fuerat.

Verum hæc Theodoreti in communionem susceptio, causam ejus non finivit; nec enim per hanc communionis continuationem dirimere prætendebat Leo, sed duntaxat sensum suum aperiebat de actis istius pseudo-Synodi, prætendens per ea, quæ in illa pseudo-Synodo acta erant, nullum orthodoxis Episcopis præjudicium factum esse, omniaque in illo statu manere debere, quo ante illam Synodum fuerant.

Et quidem id unum a Theodosio, absoluta hac Synodo, postulavit Leo, scilicet ut omnibus a Dioscoro decretis supersederetur, *& omnia in eodem statu essent, in quo fuerant ante omne judicium, donec major ex toto orbe Sacerdotum numerus congregaretur*, uti scribit Leo *Epist.* 40. *cap.* 2.

Quia igitur Theodoretus longe ante pseudo-Ephesinum Concilium suspectæ fidei notatus fuerat, & Nestorio patrocinari creditus, nequaquam a Patribus & fidei catholicæ propugnatoribus, hæ suspiciones abstersæ credebantur, sed earum examen majori ex toto orbe Concilio reservatum est.

Hinc est quod etsi Theodoretus titulo communionis cum Leone, & edicti Imperatoris, accersitus esset ad hanc Synodum Chalcedonensem Actione I. reclamare tamen non dubitarint Episcopi Ægyptii, Palæstini, & Illyriciani, qui ducem habebant Thessalonicensem Episcopum, qui vices gerebat Romani Pontificis in Illyrico; notatumque fuit supra §. 21. post plures interlocutiones Commissariorum non ante admissum fuisse, nisi Episcopus Antiochenus, sub cujus erat Patriarchatu, testimonium Catholicæ fidei ei perhibuisset, & sub hac insuper conditione quod *salva maneret contra ipsum instituenda accusatio*.

Itaque occasione hujus adjectæ clausulæ renovata fuit hac Actione causa Theodoreti. Comparens ergo Theodoretus „ & in medium transiens dixit: Et precer obtuli . . . . & si vobis videtur, legantur coram vobis, *ut sicut sapio, cognoscatis* ". Responderunt Episcopi: *Nihil relegi volumus: modo anathematiza Nestorium*. Restitit aliquamdiu Theodoretus, non quod Nestorio faveret; sed partim quia moleste ferebat, aliam sibi, quam aliis legem imponi, qui cum cæteris *Actione* 4. professus fuerat Nicænum & Constantinopolitanum symbolum, nec non epistolam Leonis, quæ Nestorio anathema dicit, complexus fuerat; sicemque suam solemni subscriptione firmaverat; partim quia eum damnatus a pseudo-Synodo sub Dioscoro reclamasset omnia rite & pro more Conciliorum ex ordine recenseri ac recognosci volebat; ne clancularism ac velut furtivam absolutionem ex delicti conscientia quæsiisse videretur.

Et sane sanctus hic Episcopus de integritate fidei suæ probandæ, magis sollicitum se esse publice protestabatur, quam ut vel Synodo interesset, vel suæ Ecclesiæ dignitatique restitueretur: *Vere non dico* (ait) *nisi quomodo novi Deo placere; Prius satisfacio vobis, quia neque de civitate cogito, neque honore opus habeo, neque ob hoc adveni; sed quia calumniam passus sum, veni persuadere me esse orthodoxum*.

Hinc non nisi post expositam suam fidem, tandem dixit; quod pluribus indecoris Episcoporum clamoribus erat flagitatum; *Anathema Nestorio, & ei qui non dicit Dei genitricem Mariam, & qui in duos filios partitur unum filium unigenitum*. Addens & hæc: *Ego autem & fidei definitioni subscripsi, & epistolæ sanctissimi & Deo amantissimi Archiepiscopi Domini Leonis; & sic sapio, & post omnia hæc* (dixit) *salvete*.

Hac professione emissa Judices dixerunt; *Omnis jam dubitatio de Theodoreto reverendissimo Episcopo est soluta; quippe & Nestorium coram nobis anathematizavit, & a sanctissima & Dei amantissimo Archiepiscopo senioris urbis Romæ Leone susceptus est, & definitionem fidei a religiositate vestra prolatam libenter suscepit, & insuper epistolæ memorati sanctissimi Archiepiscopi Leonis subscripsit. Deest igitur ut sententia proferatur a reverentia vestra, ut Ecclesiam suam recipiat, sicut & sanctissimus Leo Archiepiscopus judicavit*.

Omnes Episcopi clamaverunt: *Theodoretus dignus est Sede Ecclesiæ; orthodoxum Ecclesia recipiat Pastorem; orthodoxum Doctorem Ecclesia recipiat. Archiepiscopo Leoni multos annos. Post Deum Leo judicavit. Populus orthodoxum recipiat dignum sua Sede: Theodoreto Catholico Doctori reddatur Ecclesia*.

Post hæc Vicarii Sedis Apostolicæ sententiam conformem, in favorem Theodoreti pronuntiarunt: in qua dicunt, quod jamdudum Episcopus urbis Romæ Leo eum in *communionem* susceperit; cumque subscripserit epistolæ ejusdem Leonis, atque Nestorium & Eutychem non solum scripto, sed & sub præsentia totius consessus proprio ore anathematizaverit *hoc judicio* (ajunt) *sanctissima & venerandissima Synodus, insuper vero & nostra humilitas reddi ei Ecclesiam propriam definivit*.

Ita judicio Synodi orthodoxus pronunciatus est, & sede sua dignus Theodoretus, quem Dioscorus expulerat; uti & Liberatus annotavit in Breviario *cap.* 12. de quo ei post solutam Synodum scriptis litteris gratulatus est Leo Papa, scribens *epist.* 93. atque gaudere se ostendit, quod agnoverit per eos, quos ad sanctum Concilium destinaverat, *dilectionem tuam* (ait) *superno adjutorio, nobiscum tam Nestorianæ impietatis, quam Eutychianæ vesaniæ, extitisse victricem*.

Secundo agit Deo gratias, qui nullum se in fratribus detrimentum sustinere permisit: *Sed quæ nostra* (ait) *prius ministerio definiverat, universæ fraternitatis irretractabili firmavit assensu*.

Hic manifestum est Leonem non dubitasse, quin ipsius de Theodoreto judicium in Synodo discussum fuerit; atque demum Synodi seu *universæ fraternitatis* approbatione *irretractabili assensu*, judicium suum firmatum.

Quare & addit, se nequaquam dolore, aliquos se ejus judicio opposuisse, ne si absque ulla contradictione ab omnibus fuisset probatum, videretur ex assentatione potius, quam ex amore veritatis processum. „ Nam „ (ait) ne *aliarum sedium* ad eam, quam cæteris om„ nium Dominus statuit præsidere, consensus, *assenta„ tio* videretur, aut alia quælibet subrepere posset ad„ versa suspicio, inventi prius sunt, qui de judiciis „ nostris ambigerent.

Tandem ei congratulando finit: „ Benedictus Deus „ noster, cujus invincibilis veritas ab omni hæreseos „ macula mundum te, secundum Sedis Apostolicæ ju„ dicium demonstravit.

Hoc judicium Sedis Apostolicæ non aliud fuisse videtur, quam judicium, quo Leo judicavit Theodoretum, non obstante ejus damnatione in Synodo Dioscori in sua communione retinendum, cujus & Vicarii ipsius Leonis in sententia pro Theodoreto duntaxat meminere: prout late ostendit Quenellus in Dissertatione *de causa Theodoreti*, operibus Leonis subnexa.

Eodem die habita fuit Actio nona, in qua agitata fuit causa Ibe Edesseni Episcopi. Actio nona. Discutitur causa Ibæ Edesseni.

Ibas a Dioscoro in Latrocinio Ephesino depositus, pro sua restitutione obtulerat libellum Imperatori, qui ejus examen & decisionem commiserat Photio Tyriorum, & Eustathio Berythiorum Episcopis.

Hi itaque Episcopi, auditis accusatoribus, & perspectis articulis, quos adversus Ibam Episcopum allegabant, *audientium*, sive Judicum, *ordinem ad modicum relinquentes, & ad sanctarum Ecclesiarum communem utilitatem respicientes, pro Judicibus, pacis mediatores eis partibus seipsos effecerunt*. Acta *col.* 629.

Hi itaque Episcopi causam tamquam *pacis mediatores* composuerant; hujus causæ acta, instante Iba coram Synodo lecta fuerunt, & quamvis ex iis sat appareret, quod se in omnibus probasset orthodoxum; ex abundanti tamen (inquiunt Synodi Acta) *prædictus religiosissimus vir* (Ibas) *promisit & in suæ civitatis Ecclesia alloqui, & manifeste anathematizare malignæ impietatis Principem Nestorium, & eos, qui sicut ille sapiant & qui vel libris vel codicibus ejus utuntur*.

Deinde in causæ instrumentis habebatur, quod consensisset concordiæ inter Joannem Antiochenum & Cyrillum Alexandrinum factæ; præterea quod fidem Nicænam, Constantinopolitanam, & Ephesinam amplecteretur; insuper, quod promisisset oblivisci, nullamque rationem habere eorum, quæ a Presbyteris, aliisve adversus ipsum acta fuerant; sed quod eos omnes ut filios complexurus esset.

Denique promiserat Ibas, quod de cætero res suæ Ecclesiæ secundum formam Antiochenæ Ecclesiæ per Œconomos ex Clero ordinatos, ab ipso gubernarentur.

Actis recitatis, gloriosissimi Judices dixerunt: *Audivit Sancta Synodus, quæ relecta sunt, quid igitur ei videatur, edicat*. Tum petitum fuit a duobus illis Episcopis, qui Ibam *decreto proprio inculpabilem & ab omni accusatione liberum declararunt*, edicerent, *si propriam sententiam recognoscant*.

Qui cum eam pro sua agnovissent, Vicarii Sedis Apostolicæ dixerunt, ut Synodus declarare dignaretur, *de statu Ibæ quid videatur*. Tacentibus autem omnibus Episcopis, Judices dixerunt: *Subsequente die suam sententiam sanctissima Synodus efficiet manifestam*.

Die igitur subsequente, rursus habitus fuit Patrum consessus, qui Actio *decima* Concilii communiter dicitur; ibi lecta fuere acta Synodi Berythensis, in qua Ibas de multis excessibus, iisque admodum enormibus accusatus fuerat. Actio decima. Ibas ut orthodoxus admissus, suæque Ecclesiæ restitutus.

Cumque multa essent puncta, dixere Episcopi ad accusatores: *Ex capitulis a vobis oblatis, tria sane sunt gravissima, & facilius quam alia coargui possunt. Hæc igitur si probare potestis ... propria lingua testamini*. At cum se viderent probatione destitui, unus eorum effugium quærens, dixit: *De fide movemus prius, & alia capitula post movemus*. Episcopi reposuerunt: *Si propo-*

sui-

fuimus vobis, ut horum trium Capitulorum probationi insteteis, non ex hoc inquisitionem negavimus reliquorum. Accusator dixit: *Capitulum de fide movemus prius.* Hæc audientes Episcopi petierunt; *Quid habes de fide movere?* Tum accusator articulum protulit. *Alloquens* (Ibas) *dixit: Non invideo Christo facto Deo; in quantum enim ipse factus est, & ego factus sum.* Verum Ibas mox dixit: *Anathema ei, qui dixit & ei qui calumniatur; ego enim non dixi, absit.*

Cum autem accusatores ejus dicerent, quod testes ejus rei existerent, rursum dixit Ibas; *Decies millies ego secari patior, quam dicere hoc verbum. Absit a me hoc vel cogitare.*

Postquam accusatores multa dixissent, sed nullam possent probationem proferre, tandem ad aliud punctum accusationis dilapsi sunt, dicentes, Ibam quemdam Clericum increpasse, quia dixisset, quod *vita mortua est.*

Dixit Ibas, quod eum non increpasset, sed dumtaxat interrogasset: *Amice, quomodo dixisti, vita fuisse mortuam? Divinitatem dicis, an carnem Dei vivificantem dicis? Etenim vita est, & vivificans. Et sic credo & confiteor ore meo, sicut jussit ipse Deus, quia ore fit confessio ad salutem.*

Dum adversus hoc Ibæ responsum nihil solidi afferre possent ejus accusatores, alium accusationis articulum arripuerunt, nimirum, quod damnasset & anathematizasset S. Cyrillum Alexandrinum; cumque hæreticum vocasset. Respondit Ibas, fatendo, quod antequam Orientales cum Cyrillo composuissent, ipseque sua Capitula fuisset interpretatus, illum uti cæteri Orientales, tamquam hæreticum habuisset. „ At postquam sua Ca-„ pitula interpretatus est, tantum abest (*ait*) ut eum „ virum anathematizaverim, ut etiam litteras ab eo „ acceperim, & litteras ei miserim, & communicato-„ rem me habuit, & communicatorem eum habui.

Cumque multoties Episcopi ursissent accusatores, ut probarent Ibam anathema dixisse Cyrillo etiam postquam Orientale Concilium eum ut Catholicum suscepisset, adducta fuit epistola Ibæ ad Marim Persam; sed quæ nihilo-magis probabat. Condemnabat quidem in ea Capitula S. Cyrilli adversus Nestorium, tamquam *omni impietate plena;* sed probat & laudat unionem Orientalium cum Cyrillo: adeoque patebat, quod Cyrillum, aut ejus Capitula non damnasset, post datam a Cyrillo explanationem, quam Orientales receperant.

Post hæc & ipse Ibas petiit prælegi litteras a Clero suo datas ad Episcopos Photium & Eustathium, quibus exponunt quod a multis atque diversis de Phœnice advenientibus cognovissent, multa objici ipsorum Episcopo Ibæ, eaque etiam, *quæ transcendunt & illorum, qui sine Deo sunt, & infidelium, & Hæreticorum, & Judæorum & Paganorum auditum; quia* (ajunt) *nobis præsentibus dixisset idem Deo amatissimus Episcopus noster: Non invideo Christo facto Deo, quoniam & ego, si volo, possum fieri secundum illum, & omnes nos* (ut dicunt) *audivisse.* Dicunt autem, se nec ab illo, ac nullo alio tale unquam dictum audivisse, *anathematizantes* (ajunt) *nosmetipsos, & terribili gehennæ nosmetipsos obnoxios facientes, si novimus aliquid tale dictum ab eo, aut aliud aliquid contrarium Catholicæ fidei.*

Post hæc rogant Episcopos, ut Ibæ Episcopo suadeant, *quatenus velociter ad suum gregem reverti festinet, qui periclitatur ab omnibus lacerari, cum nullus sit qui ei adesse prævaleat, & maxime* (ajunt) *festivitate salutifera sancti diei Paschalis imminente, in qua & propter catechismos, & propter eos qui digni sunt sancto baptismate, opus est ejus præsentia.*

His omnibus relectis, Judices dixerunt: *Ea quidem, quæ relecta sunt, clarent: ut autem nihil desit juste indicare debentibus, relegantur quæ in Epheso in ultimum de Iba reverendissimo Episcopo gesta sunt.* Responderunt Vicarii Sedis Apostolicæ, quod *Synodus illa proferri non possit, in qua illa nefaria delicta relecta sunt, & ob hoc ad lectionem videri superflua ea, quæ ibi sunt acta.* Adjunguntque necessarium esse, ut rursum adeatur Princeps, *quatenus illud Concilium sacra & pia lege neque nominari præcipiat.* Vicariis Sedis Apostolicæ consensit Anatolius Episcopus Constantinopolitanus declarans, nihil valere eorum, quæ in hoc pseudo-Concilio Ephesino acta sunt, præter ordinationem Maximi Episcopi Antiocheni, quoniam *Leo Romanus Archiepiscopus in communionem eum recipiens, præesse eum Antiochensium judicavit Ecclesiæ.* Dein deprecatur piissimum Imperatorem, *quatenus & pia lege sanciant, neque Synodum illam, quæ post primam in Ephesо facta est, nominari, neque quidquam, quod in ea actum est, tenere.* Subscripserunt & reliqui Episcopi.

Post hæc, causam Ibæ resumentes, tandem a Vicariis Sedis Apostolicæ prolata est sententia, qua Ibas *innoxius* declaratur; atque *relecta eius epistola, recognitum fuisse orthodoxum, & ob hoc & honorem Episcopatus, & Ecclesiam, a qua injuste & absens expulsus est, ei restituendam.*

Simile de ipso judicium tulit Anatolius, ac dein reliqui Episcopi; aliqui scripto sententiam proferentes; reliqui acclamando cum hac tamen clausula: *Nestorium modo anathematizet: Eutychen & eius dogmata modo anathematizet.* Mox Ibas ad has voces dixit: *Et jam in scripto anathematizavi Nestorium eiusque dogma, & nunc anathematizo eum decies millies. Quod enim semel cum satisfactione fit, si fiat decies millies non contristat. Anathema & ipsi Nestorio, & Eutychi, & unam dicenti naturam, & omnem eum, qui non sapit, sicut hæc sancta Synodus, anathematizo.*

Denique Judices judicium Synodi de absolutione Ibæ probarunt, volentes, ut *quæ de eo judicata sunt, propriam vim retineant.*

Conformiter ad hæc acta scribit Liberatus Diaconus in Breviario *cap.* 13. quod *Ibæ epistola ad Marim Persam scripta, in hac Actione orthodoxa pronuntiata monstratur: ex eius tenore dignus sit judicatus Ibas Episcopatum, suamque Ecclesiam recipere.*

Cum autem in locum Ibæ Nonnus ordinatus fuisset Edessenorum Episcopus: relictum est judicio Maximi Antiocheni, sub cujus Patriarchatu erat Ecclesia Edessæ, ut statuat, prout melius ei videbitur. Judicium autem Maximi fuit, ut Nonnus *maneret in eadem Episcopatus dignitate, quoad simul* (ait) *cum Dei amatissimis Episcopis eiusdem Diœcesis meæ, de ipsius ordinatione deliberem.*

§. XII.

Actio de Domno Antiocheno.

IN editione Conciliorum generalium per Labbæum, ad calcem Actionis decimæ adjungitur specialis Actio seu sessio de Domno Patriarcha Antiocheno. Actio supposititia de Domno Antiocheno.

Brevis admodum est, nec hactenus in ullo codice græco reperta. Eam Petrus Crabbe se reperisse dicit in manuscripto codice Patrum Juliæ, transcriptam ex codice vetusto chartaceo, & dicitur ipsa fuisse Proculi & Albini Germanorum Scholasticorum, uti monuit Petrus, Crabbe, & post eum Labbæus *to.* 4. *Concil. col.* 682.

In hac Actione scribitur comparuisse Maximum Episcopum Antiochenum, qui deprecabatur sanctam Synodum, ut humanitatem in Domnum, qui fuit Antiochiæ Episcopus, exercere dignaretur, *& statuere* (ait) *ei certos sumptus de Ecclesia, quæ sub me est.*

Huic Maximi postulato responderunt Vicarii Sedis Apostolicæ per Paschasinum: *Sanctus & beatissimus Papa* (Leo) *qui Episcopatum sancti ac venerabilis Maximi Episcopi Antiochenæ Ecclesiæ confirmavit, justo satis judicio ejus meritum approbasse videtur; si quidem memoratus reverendissimus Episcopus Maximus suo arbitrio Domno voluerit esse consultum, ut sumptus ei de sua Ecclesia, miserationis intuitu prout æstimaverit, largiatur; ut contentus alimoniis quiescat in posterum.*

Anatolius affectus compassionis Maximi in Domnum laudavit, ac preces ejus suscepit, quibus spontanea voluntate ipse obtulit, ut *sumptus præstaret Domno, qui fuit Episcopus Ecclesiæ sanctæ, quæ sub eo est, præter hoc prædicto* (Domno) *nihil requirente.*

Applausit Synodus; applausere & Judices; qui audita sententia Synodi dixerunt: *Et nos eidem consentimus, eius arbitrio derelinquentes quæ sunt de Domni honorificentia:* Et ita Actio hæc finita dicitur.

Ut recte intelligantur, quæ tum hac Actione, tum præcedenti de Domno, & Maximo dicta sunt, quæque materiam copiosam suppeditarunt exercendi eruditorum ingenia, & calamos stringendi, quædam prænotanda sunt.

Primum, quod Domnus ex civitate Antiochena oriundus, Joannis Patriarchæ Antiocheni ex sorore nepos, fuerit juvenis receptus, in Monasterio S. Euthymi, uti in hujus vitæ scribitur *c.* 41. ex editione Joannis Baptistæ Cotelerii *to.* 2. *monumentorum Ecclesiæ Græcæ.*

Auctor *cap* 76. narrat, quod *Domnus* cum audisset, Joannem avunculum suum & Patriarcham Antiochenum esse inductum, ut eadem sentiret cum Nestorio, resolverit, deserto Monasterio eum adire. Resolutionem ei dissuasit Euthymius dicens: „ Si quidem in quo „ vocatus es loco, in eo usque ad finem permanseris, „ proficies, & gloriam consequeris; gloriam nempe „ veram, & secundum Deum, quæque numquam excidit. Quod si hæc neglexeris, & contemptis perseve-„ rantiæ cogitationibus a Laura discederet tentaveris, „ obtinebis quidem dignitatem & principatum avunculi „ tui: verum rursus tibi auferetur a malis & præsti-„ giatoribus hominibus; cum per illos prius seductus „ fueris ignoratione.

Quidquid sit de veritate hujus prædictionis, constat equidem ea ei accidisse, quæ ipsi ab Euthymio prædicta narrantur.

Constat enim Domnum, postquam deserto Monasterio ad avunculum perrexit, ei in Episcopatum Antiochenum successisse; atque in pseudo-Ephesina Synodo per Dioscorum fuisse depositum, postquam prius per eumdem seductus, depositioni Flaviani, & aliorum Episcoporum Orthodoxorum subscripsisse; uti supra §. 14. ex Liberato, & actis ipsius pseudo-Synodi notavimus.

Addit autem citatus auctor vitæ S. Euthymii *cap.* 57. quod Domnus „ videns omnia, quæ ei prædicta ab Eu-„ thymio effectum esse sortita, ille magna ductus post-„ modum pœnitentia, quod non obedisset, ad ipsum

(En-

(Euthymium) reversus sit , gravi dolore visceribus
„ cruciatus , & amare plorans .

An apud Euthymium in monasterio, vel eremo usque ad finem permanserit Domnus , atque ibidem defunctus sit , incertum est.

Hoc constat , quod Justinianus Imperator crediderit, Domnum Episcopum Antiochenum obiisse ante celebratam Synodum Chalcedonensem: nam in prolixo scripto, quod inscribitur : *Confessio rectæ fidei Justiniani Imperatoris adversus tria Capitula , & universo cœtui catholicæ & apostolicæ fidei Ecclesiæ directo* , legitur : *Sancta Chalcedonensis Synodus , Domnum Antiochæ Episcopum* post mortem *condemnavit, quod solum ausus est scribere oportere tacere duodecim Capitula Cyrilli .*

Nec Imperator duntaxat , ejusque administri , quorum opera in hoc negotio utebatur , sed & ipsa universalis Synodus V. in eadem sententia fuit ; ut scribitur sub finem collationis sextæ . „ Chalcedonensis Synodus (inquit) Domnum Antiochiæ Episcopum , eo quod scripsit debere taceri duodecim capitula sanctæ memoriæ Cyrilli , *post mortem* condemnavit , cum confirmasset condemnationem ejus , & suscepisse Maximi ordinationem .

Evidens est , etiam Synodum hanc universalem credidisse, quod tempore Synodi Calcedonensis *mortuus esset* Domnus Antiochiæ Episcopus .

Hinc ulterius concluditur, nec Justiniano , ejusve administris , neque hujus Synodi quintæ Patribus notam fuisse, hanc de *Domno* Actionem . Si enim nota fuisset , nequaquam sine manifesto ac formali mendacio dicere potuissent , cum a Synodo Chalcedonensi *post mortem* fuisse damnatum: quandoquidem ex ipsa actione constitisset , ipsi non *ut mortuo* , sed *ut viventi* alimenta seu sumptus a Maximo oblata esse ; atque per Vicarios Sedis Apostolicæ Synodo fuisse relatum , quod " Episcopus Maximus suo arbitrio Domno voluerit esse consultum , ut sumptus ei de sua Ecclesia miserationis intuitu , prout æstimaverit largiatur : ut contentus alimoniis quiescat in posterum ". Hancque Maximi oblationem laudavit Anatolius Constantinopolitanus Episcopus , ut habet Actio .

Vix autem credibile est, hanc Actionem Justiniano, ejusque ministris , quin & universis Patribus Synodi V. potuisse fuisse ignotam , si eo tempore inter Actiones vel acta Synodi Chalcedonensis recensita esset.

Scitur enim omnes , tum temporis circa acta hujus Synodi fuisse occupatos; nihilque fuisse intermissum , quod ad exactam gestorum in illa Synodo notitiam assequendam conducere posset . Illius inquam Synodi , cujus unius gratia totam Ecclesiam commovebant defensores *trium Capitulorum* ; contendentes per horum condemnationem , ut minus enervari auctoritatem Concilii Chalcedonensis .

Actionem hanc quoque ignorasse Liberatum Diaconum verisimile est . Licet enim sat accurate Synodi Chalcedonensis gesta recitet , atque accuratissime *cap.* 13. sui Breviarii , tam actiones , quam sessiones , in Synodo habitas , recenseat, nullibi tamen hujus Actionis de Domno habitæ meminit, aperteque scribit *capite* 14. in *duodecim* secretariis , & *sexdecim* Actionibus, Concilium fuisse expletum : quæ tamen *septemdecim* fuissent , si ei innotuisset hæc de Domno Actio.

Præterea Evagrii , qui sub idem tempus scripsit , temporibus notam non fuisse hanc Actionem , non obscure probatur ex eo quod scribit *lib.* 1. *hist. cap.* 10. ubi de Episcopis a pseudo-Synodo Ephesina depositis agens, ait , *Abdicatur etiam ab aliis Theodoretus Episcopus Cyrenensis ; & Domnus quoque Ecclesiæ Antiochiæ ; Antistes de quo quid postea factum sit , non constat* . Sane si Evagrio innotuisset hæc Actio , ipsi indubie constitisset , quid de Domno postea factum esset.

Præterea hæc actio de *Domno* inter omnes alias Actiones Concilii Chalcedonensis , latine tantum edita reperitur , græce autem nusquam apparuit , uti notavit Quenellus in dissertatione nonna ad opera S. Leonis , qua prædictis , aliisque pluribus eisdem solidissimis argumentis ostendit , hanc de Domno Actionem esse omnino fictitiam , ab aliquo latino impostore reliquis sinceris Actionibus hujus Concilii assutam . (*a*).

Scio unum , Stephanum Baluzium in præfatione ad acta Concilii Chalcedonensis , quæ novæ collectioni Conciliorum a se adornatæ inserta est , velle hanc Actionem contra Quenelli objectiones , ut genuinam vindicare . Verum si quis non nihil attentius argumenta a Quenello proposita , eorumque vim expenderit , facile videbit nihil solidi a Baluzio iis opponi ; nec argumentis Quenelli satisfieri , ut proinde hæc actio primum per Petrum Crabbe Actionibus hujus Concilii adjecta , reputanda sit recentiore manu adornata .

(a) Tom. III. suorum operum *part.* 2. *sect.* 3. *tit.* 11. *cap.* 1. *num.* 6. hujus editionis præsupposuerat nost. Auctor hanc de Maximo & Domno actionem ut certam , sed ad apices artis criticæ factum illud nondum revocaverat , uti eo loci ejus auxilio actionem hanc mature discussit.

§. XIII.

Actio XI. & XII.

Die 29. Octobris celebrata est actio undecima , in qua agitata fuit controversia inter Bassianum & Stefanum super Episcopatu Ephesiorum. Actio undecima.

Prætendebat Bassianus se legitime fuisse ordinatum Episcopum Ephesiorum , & per quatuor annos pacifice eumdem Episcopatum possedisse ; ac dein violenter , & sine ullo juris ordine expulsum ; maxime opera ipsius Stephani , qui seipsum in eam sedem tum intruserat . Disceptatio inter Bassianum & Stephanum super Episcopatum Ephesiorum.

Stephanus autem ex adverso dixit : *Iste neque ordinatus est in Epheso, sed vacante sancta Ecclesia , colligens seditiosorum turbam cum gladiis , & alii quibusdam arenariis* (id est gladiatoribus , qui in *arena* depugnant , uti notatur apud Labbæum) *superingressus est , & sedit ibi* .

Pergebat Stephanus ; *hoc ergo expulso secundum Canones , & projecto , ut merebatur , me quadraginta Episcopi Asiani , suffragio & nobilium & plebis , & totius reverendissimi Cleri , & omnis civitatis , ordinaverunt* .

Hic obiter notanda forma primitus in electione & ordinatione Episcoporum servari solita .

Hisce Stephanus dictis reposuit Bassianus : *Noli me circumvenire . Ego & canonice factus sum Episcopus , & ostendo hoc , & a nullo depositus sum , nec accusatus ab aliquo , neque culpatus* .

Addit præterea quod in juvenili ætate fundaverit Hospitale , & in eo posuerit septuaginta lectos , omnesque languentes & ulceratos hospitio susceperit . Quod his Memnon Ephesiorum Episcopus *invideret* , *quoniam* (ait) *diligebar ab omnibus* : quod propterea Memnon nihil non egerit ut ipsum civitate expelleret ; ideoque ordinaverit ipsum Episcopum Evazorum . *Ego autem* (ait) *non acquiescebam , sed ab hora tertia usque ad sextam coram altari me plagis afflixit , & sanctum Evangelium , & altare sanguine est impletum* . Deinde asserit , se sic mansisse Ephesi ; nec unquam Ecclesiam Evazorum voluisse suscipere , nec eam penitus vidisse .

Mortuo autem Memnone , Basilius ejus successor *evocans Concilium Provinciæ , & agnoscens ab eis violentiam quam fueram passus* (inquit) : *& quoniam machinatio fuerat , alium in illa civitate* (Evazorum) *ordinavit Episcopum , mihi vero reddidit communionem & locum Episcopatus* .

Pergit dein referre , quod Basilio Episcopo Ephesiorum defuncto , ipsum *cum multa necessitate & vi intronizaverunt in eadem civitate Ephesi populus , Clerus , & Episcopi , quorum unus Episcopus Olimpius hic est* , inquit .

Addidit quod & Imperator ordinationem suam confirmaverit , & hoc *continuo commonitorium aperte declaraverit , confirmans Episcopatum* .

Dein asserit se venisse Constantinopolim , atque ibidem communicasse Proclo Episcopo ; ab eoque obtinuit & *Synodicam* directam *civitati , Episcopis & Clericis* . Tum subdit : *Mansi itaque sic quatuor annis , ita ut decem Episcopos ordinarem , & multos Clericos* .

Narrat post hæc ; quod cum in pace degeret : *Missas celebrassent omnes simul , & post missas manus injicientes intulerunt me* (ait , *& cum vi abripuerunt pallium Sacerdotii mei , & omnia bona mea , & sumentes unum ex ipsis hunc Stephanum , fecerunt eum Episcopum* .

Stephanus replicuit , quod Bassianus fuisset expulsus a Sanctis Patribus , id est per Synodum consentientibus Leone Episcopo Romano , Flaviano Constantinopolitano , & Patriarchis Alexandrino & Antiocheno , eo quod ipse Ecclesiam subintrasset *cum gladiis & arenariis , & aliis quibusdam* . Quod insuper Imperator misisset Eustachium *primicerium silentiariorum , ut cognosceret inter eum & Clerum & pauperes , qui ab eo injustitiam fuerant passi* , quodque ibi Eustathius *tres menses exegerit cognoscendo* : quæ autem apprehendit manifesta fecit , *& Clericis & pauperibus manifesta sunt* , inquit . Concludebatque : *subintravit ibi , hodie quatuor anni sunt ; & Romanus Episcopus eum deposuit , & Alexandrinus eum damnavit* .

His dictis , gloriosissimi Judices dixerunt : " Confiteris reverendissimum Bassianum quatuor annis obtinuisse sanctam Ephesiorum civitatis Ecclesiam , velut Episcopum . Respondit Stephanus ; velut tyrannus , non ut Episcopus . Quomodo enim obtinere poterat , qui per manus impositionem constitutus non est , sed cum gladiis est ingressus , & sedet ibi .

Cum autem contra Cassianum urgeretur , quod ordinatus esset Evazorum Episcopus , & consequenter Ecclesiam Ephesiorum occupare non potuisset , respondit: *Evazorum ego neque unquam factus sum , neque profectus illuc , sed vim passus , denominatus sum Episcopus . Canones manifesti sunt . Dicant Patres , si præjudicium est ordinari , nec proficisci* .

Stephanus mox petiit relegi Canones *qui dicunt , ut is , qui in alia civitate ordinatus est , constitui non possit in altera* .

Tunc

Tunc Leontius ex Codice relegit Canonem XVI. & XVII. *Antiochenum*, qui in Codice annotati erant sub *nu.* 95. & 96. de quo vide dicta supra *Tom. VI. part.* 1. *dissert.* 4. §. 1. & 2.

Cum autem Bassianus dixisset, Olympium Episcopum in Synodo præsentem, fuisse unum e suis ordinatoribus, jussus est Olympius Synodum edocere, quæ gesta essent.

Hic declaravit, quod per obitum Basilii vacante Ephesiorum Ecclesia, rogatus est ab ejusdem civitatis Clericis, ut canonice ordinationem novi Episcopi faceret; quod postulatis annuens, Ephesum venerit, credens ibi plures alios Episcopos adventuros. Sed postquam per tres dies ibidem in quodam hospitio substitisset, nullus Episcoporum venit; tandem venientes quidam Clericis dixerunt: “Alii Episcopi non sunt hic, quid facto est opus? Dicebam ego (*ait*) solus quid possum facere? Quoniam extra rationem Canonum est, solum Episcopum disponere Ecclesiam, & Maxime tantæ Metropolis. Cum ergo hæc loqueret mecum, circumdedit mansionem, in qua eram, innumera multitudo: & nescivi ubi essem, & coram tanta potestate; & coram altari, quidam enudans gladium Holosericus nomine, qui puto, & Comitianus est, venit & ipse & omnis multitudo, & portantes me profecti sunt in Ecclesiam. Et ita cum ducentis aut trecentis hominibus & me ipsum levaverunt ad sedem, & inthronizatio celebrata. Usque ad hoc, quemadmodum factum est novi.

Bassianus ad hanc Olympii relationem excandescens, dixit: *Mentitus est*. Tum Judices interlocuti interrogarunt Clerum Constantinopolitanum, si Proclus Episcopus susceperit Bassianum, & communicaverit ei tamquam Episcopo Ephesiorum Metropolis: Theophilus autem Presbyter, cui omnes Clerici Constantinopolitani consentiebant; dixit: “Ut coram Deo, & suscepit eum sanctæ memoriæ Proclus communicantem, & synodalibus litteris honorans dimisit eum ad Ephesum, & in diptychis posuit ejus nomen, & recitabatur usque ad modicum adhinc tempus.

His auditis Judices interrogaverunt Stephanum, *quemadmodum novisset Bassianum ab Episcopatu remotum, & si ipse per Synodum ordinatus est*. Respondit quod jubente Imperatore Theodosio informatio fuisset capta, & relatio facta ab Episcopo Alexandriæ, & litteræ quoque a Papa Romano scriptæ, quatenus istum esse non oportet Episcopum, & manifestæ sunt litteræ. *Jubete* (ait) *venire Notarios, ut declaretur quomodo remotus est, & quomodo est rejectus, & quomodo ego sum ordinatus. Nos propter fidem venimus. Numquid ergo sciebam, quoniam hoc potuisset emergere? Semel finem accepit causa*.

Bassianus his auditis de violentia sibi illata rursus alte conquestus est: dixitque, Stephanum ipsi communicasse tamquam Episcopos *quatuor* annis; quodque ipsum tribus mensibus tenuerint inclusum: *Episcopi autem* (ait) *qui a me ordinati sunt, ipsi & hunc* (Stephanum) *ordinaverunt Episcopi dum essem inclusus*. Dein ex his concludebat: *Si non sum ego Episcopus, neque illi, qui a me sunt ordinati, esse debent Episcopi, neque Clerici*.

Post hæc auditi sunt Clerici Ephesini, qui deposuerunt maximas & horribiles violentias Bassiano fuisse illatas: dixeruntque Episcopi, qui sub Metropoli Ephesiorum erant constituti, quod reliqui Episcopi ipsos obstrinxissent, ut dicerent, quod novissent in veritate, *& ad pietatem tendere*; hoc est ad pacem, adeoque ut Bassianus cederet *pacis causa*, tamen ad id induci non possent, *quoniam quatuor annis operatus est in Sede sine contentione, sine contradictione, & ordinavit decem Episcopos, & Clericos multos, & communicavit ei, qui nunc est Episcopus Stephanus, cum esset ejus Presbyter, & omnes reliqui Clerici. Et quomodo possibile est nunc Bassianum expelli præter consequentiam regularem, cum præcipue beatissimus Proclus regiæ Constantinopolis Episcopus ei communicaverit, & per Synodicas litteras firmaverit ejus Episcopatum*.

Hisce aliisque a Clericis Ephesinis in favorem Bassiani relatis, Episcopi ipsi favere videbantur, clamantes: *Justitia Bassianum vocat. Regulæ valeant*. At gloriosissimi Judices dixerunt: *Nobis quidem videtur, neque Bassianum reverendissimum dignum existere, ut sit Ephesiorum civitatis Episcopus, quoniam ex invasione violenta Episcopatum sibimet vendicavit, neque Stephanum reverendissimum Episcopum, qui per conjurationes & tales adinventiones Episcopatum sibimet acquisivit; justum vero esse, ut eligatur alius, qui & fidem integre sciat, & vita noscatur ornatus, ut esse possit Episcopus*.

Sed ne viderentur sibi auctoritatem judicandi de negotiis Ecclesiasticis assumere, addiderunt; *Totum autem Concilio sancto relinquimus; quatenus sententiam, quæ in hac causa fuerit visa, depromat*. Synodus Judicibus consentiens, acclamavit; *Hæc justa sententia est: hoc Dei judicium*.

Dein nominatim sententiam probarunt Vicarii Sedis Apostolicæ: ac post ipsos Anatolius Episcopus Constantinopolitanus, hæc insuper addens: *Dabitur autem Ephesiorum Metropoli Episcopus a Deo monstratus, & ab omnibus, qui pascendi sunt, eligendus ad ordinationem illius Episcopatus, qui & recte prædicet verbum veritatis: memoratis scilicet dignitatem tantummodo Episcopatus habentibus, & communionem necessariaque salaria, quæ a sanctissima hac consequenter Ecclesia*.

At Episcopi Asiani se opposuerunt, petieruntque ut sibi *clementia condonetur. Nam si Bassiano successorem suadeat aliquis hic ordinari, & filii nostri moriuntur, & civitas deperit*. Tum Judices dixerunt, *quoniam secundum voces sancti Concilii, neque Bassianus, neque Stephanus digni sunt, qui in Ephesiorum civitate sint Episcopi*. Asiani autem Episcopi hic reperti dixerunt: *Si hic ordinetur alter Episcopus, Ephesiorum conturbari civitatem: dicat sancta Synodus, ubi volunt Canones Episcopum Ephesinæ sanctissimæ Ecclesiæ ordinari*.

Clerici Constantinop. prætendunt ordinationem Episcopi Ephesini Constantinopolitano competere.

Super hac propositione contentio inter Patres exorta fuit; Asianis contendentibus, Episcopum Ephesinum esse ordinandum in Provincia: Constantinopolitanis vero prætendentibus, ordinationem in *Epheso* Episcopo Constantinopolitano competere; clamaverunt Clerici Constantinopolitani: *Ea quæ sanctorum Patrum centum quinquaginta sunt, teneant: privilegia Constantinopolis ne depereant. Ordinatio secundum morem ab Archiepiscopo nostro fiat*.

Judices hujus quæstionis gravitatem attendentes dixerunt: Perspicimus quia hic deliberatione opus habet sanctum Concilium, de ordinatione Episcopatus Ephesinæ Ecclesiæ. Unde si videtur, cras hoc perfectius disponatur.

Actio duodecima

Et sic in diem sequentem decisio causæ dilata fuit, habitaque *Actio* 12. in qua hujus causæ facta est prosecutio.

Judices primum exposuerunt, quod sollicitudo necessaria Reipublicæ negligatur, dum ipsi in sancto Concilio *propter fidem* continuo occupari, ab Imperatore erant jussi: quapropter hortantur Patres, “velocem quæstionibus solutionem imponere festinent: *Dicatque Concilium*, si quid amplius deliberavit de sanctissima Ephesiorum Ecclesia; utrum alium ei Episcopum oporteat ordinari, an certe Bassianum reverendissimum recipere Episcopatum, an Stephanum reverendissimum Episcopum esse. Omnia enim, quæ ad eos pertinent, sicut novit eadem sancta Synodus, hesterno die sufficienter examinata noscuntur. *Tunc primum Anatolius pronuntiavit, sibi placere*, si etiam sancto Concilio videtur, neutrum horum illius esse civitatis Episcopum, sed alium debere ordinari, eo quod præter Canones sibimet Episcopatum usurparunt: habere autem eos & a sancta pascendos Ecclesia. *Ita editio Labbæana; sed uti recte monet Stephanus Baluzius, hæc editio hoc loco mutila est. Superiores editiones habent*: “Habere autem eos & dignitatem Episcopatus, & a sancta pascendos Ecclesiæ.

Indubitatum videtur quod in editione Labbæana sit error, forsitan Typographorum; uti patet ex altero responso ejusdem Anatolii, quo hoc suum responsum renovat.

S. Evangelium in medio Synodi.

Post Anatolium Vicarii Sedis Apostolicæ singuli suam protulere sententiam, sed ita ut appareret Judicibus, non dari perfectam de hac causa responsionem: unde interloquentes voluerunt, ut “venerabile & immaculatum Evangelium in medio proferatur. Et allato sanctissimo Evangelio in medio, *Judices* propositis sanctis Evangeliis *adhortati sunt Patres*, neque duorum (*de cathedra Ephesiorum contendentium*) quemquam lædere, si forte quisquam eorum dignus est, ut in memorata sanctissima Ecclesia Episcopatum debeat obtinere; sive si uterque indignus est declarate.

Anatolius primus rursus sententiam dicens, in sua perstitit opinione, nimirum “ut neuter eorum sit Ephesiorum civitatis Episcopus, sed alius ex electione omnium, qui pascendi sunt ordinetur ad gubernandum Episcopatum, eo quod ambo præter regulas sibimet Episcopatum usurpaverint: habere autem eos & dignitatem Episcopatus, & communionem, & ab Ecclesia pascendos.

Episcopus a Clero & populo eligendus.

Hic observa quomodo ad electionem & ordinationem sui Episcopi sive Pastoris concurrerent qui ab ipso erant *pascendi*, id est *populus* ei subjectus.

Post hæc Vicarii Sedis Apostolicæ, pluresque alii Episcopi singulatim sua protulere judicia, quorum aliqua videbantur non nihil a sententia Anatolii discrepare: quare Judices proposuerunt, an placeat propositio Anatolii supra expressa, & mox Synodus exclamavit, hæc pia interlocutio. *Hæc secundum regulas est*.

Bassianus & Stephanus removentur ab Episcopatu quoad curam, assignata eis pensione.

Hinc Judices tandem pronuntiarunt, quod cum sententia Anatolii, & Paschasini locum obtinentis Leonis Archiepiscopi senioris Romæ, placeat omnibus Episcopis, *removebuntur quidem a sancta Ephesiorum Ecclesia Bassianus & Stephanus reverendissimi, habeant autem dignitatem Episcopi, & ex reditibus memoratæ santissimæ Ecclesiæ, nutrimenti gratia & consolationis, annis singulis solidos aureos ducentos* (a) *accipiant; alter vero se-*

(a) Illustris Antonius Godæus Venciensis Episcopus, *Hist. Eccles.* 8. p. 333. arbitratur quod ducenti solidi aurei tantundem valere possint, quantum ducenti ducatus; porro tempore Godæi id est circa medium sæculum XVII. ducatus æquivalebat sex libris cum quatuor assibus monetæ franciæ.

ro secundum regulas ejusdem santissimæ Ecclesiæ Episcopus ordinabitur.

Nihil hic a Judicibus actum sive pronuntiatum, quod prævie non erat a Patribus conclusum & judicatum, hoc uno excepto, quod ipsi Judices summam annuam pensionis utrique ex reditibus Ecclesiæ Ephesiorum subministrandam determinaverint *ad ducentos solides aureos annis singulis*; cum Patres duntaxat generalibus & illimitatis terminis dixissent *eos ab Ecclesia Ephesiorum nutriendos*. (a).

Habemus hic exemplum *pensionis canonicæ*, quæ pacis causa annuitur; sed quo nostra ætate multi enormiter abutuntur, uti latius ostendi in Dissertatione Canonica de *Pensionibus Eccles. Tom. V.*

Bassianus petiit, ut sibi restituantur, quæ sibi erant abrepta; Judices responderunt, quod omnia restituentur *ab his, qui abstulerunt, vel causa læsionis fuerunt*, postquam judicialiter probaverit, sive *post judiciales probationes*.

§. XIV.

Actio XIII.

Actio decima-tertia.

Actio hæc a Liberato Diacono jungitur præcedenti; sed in editis codicibus distinguitur, licet eodem die scilicet 30. Octobris fuerit celebrata.

Controversia inter Episcopum Nicomediensem & Nicænum super jure Metropolitico in quasdam Ecclesias.

In hac Actione seu potius in hoc consessu, agitata & decisa fuit lis inter Eunomium Nicomediensem, & Anastasium Nicænum Episcopos.

Querebatur Eunomius in libello Imperatori oblato, & Synodo prælecto, quod Anastasius *confunderet & conturbaret in Bithynorum Provincia formas Ecclesiasticas & Imperiales, quæ hactenus tenuisse noscuntur in Ecclesiis; usurpando nimirum Ecclesias, quæ de sua non erant jurisdictione.*

His ab Eunomio dictis interlocuti Judices dixerunt: „ Quid ad hæc reverendissimus Anastasius allegat? *Anastasius dixit*: Accusavit me quasi aliquas novita„ tes . . . . . introduxissem, aut violentiam fecerim. Ego autem diversa monstraturus sum, quoniam abri„ puit Parochias meas, & multa, quæ non est con„ suetudo facere, Nicomediensem. *Unde* jura sua exa„ minare deposcit secundum antiquitatem & regulas; „ Nec enim ego (*ait*) aliquid *amplius volo*.

Judices inter loquentes, mandarunt Eunomio, ut *proprie dicat, in quo* ab Anastasio injustitiam passus sit. Respondit, quod civitates aliquas, ac nominatim Basilinopolim, Nicomediensis Ecclesiæ objectas, sibi Anastasius vendicaret; *Clericosque Ecclesiæ Basilinopolis, mihi* (ait) *subjectos, excommunicavit, quod Canonibus prohibetur*. Anastasius dixit, se ostensurum, Basilinopolim sub Nicæa jam olim fuisse.

Ad id probandum dixit, primo Basilinopolim a Juliano factam esse civitatem, cum prius fuisset regio; atque perspicuum esse illo tempore *ab Episcopo Nicæno* ibidem Episcopum fuisse ordinatum & semel & secundo. Allegabat & litteras Joannis Episcopi Constantinopolitani vulgo Chrysostomi, ad Proclum Episcopum Nicænum, *ut iret & emendaret Ecclesiam sibi competentem, scilicet Basilinopolitanam.*

Eunomius dixit; Ordinationem Basilinopolitani Episcopi *ostendere non potest se fecisse; quod & si fecit semel per subreptionem, secundum Canones nequaquam mihi prejudicare potest.*

Ad hæc Anastasius dixit: *Non ego, sed decessor meus fecit*. Eunomius reposuit; *Semel fecit sicut dicis, an frequenter?*

Lectus est deinde, jubentibus Judicibus, e codice Canonum, Canon IV. Nicænus, quo sancitur, ordinationum in singulis Provinciis potestatem penes Metropolitanum esse.

Canone lecto, Anastasius dixit: *Consentio Canoni, si non sum Metropolitanus, nec ego illic habeo potestatem.*

In hujus sui juris probationem petiit prælegi litteras Valentiniani, quibus civitatem Nicæam erexit in Metropolim, *consuetudine tamen in processu Bithyniæ Judicis permanente. Nullus enim aufert aliquid aliorum.*

Hac clausula satis videbatur expressum, jura Ecclesiæ Nicomediensis manere salva. Ut tamen id clarius evinceret Eunomius, alias litteras protulit ejusdem Valentiniani ad Nicomedienses, quibus declarat privilegia Ecclesiæ Nicæmediensis non lædi per erectionem civitatis Nicææ Metropolim. *Nec enim* (ait) *honoris adjectio Nicænorum civitatis jus vestrum lædere poterit, cum augeatur dignitas Nicomediensium civitatis, quando illa, quæ secundo loco est, Metropolis nomine vocatur.*

Decisio in favorem Episcopi Nicomediensis.

Interlocuti Judices dixerunt: Cum litteræ Imperatoris erigentes Nicæam in Metropolim, nullum jus aliis civitatibus auferri velint, ac signanter Nicomediensium; " & regula Sanctorum Patrum de uno Metro„ polita in unaquaque Provincia decrevit; quid igitur „ hac de re Concilio sancto videtur? *Omnibus placuit,* „ *ut Nicomediensis Episcopus*, quoniam hæc ab initio „ Metropolis est, debeat omnes Episcopos, qui in ea„ dem Provincia sunt, ordinare.. Canones unum sciunt „ (*inquiunt*) Metropolitam antiquiorum, & manife„ stum est, quoniam religiosissimo Episcopo Nicomediæ „ ordinationes competunt, & quia leges etiam (sicut „ perspexit & vestra magnificentia) nomine Metropo„ lis solummodo honoraverunt Nicænum, & præpo„ nitur reliquis Episcopis Provinciæ honore solum„ modo.

Aetius autem Archidiaconus Ecclesiæ Constantinopolitanæ protestationem interjecit, de non præjudicando juribus Sedis Constantinopolitanæ, quæ *aut ordinationem ipsa facit in Basilinopolim cum reliquis, aut eam permittit fieri*. Synodus simpliciter respondit: *Canones teneant, Canonibus satisfiat.*

Conformiter ad Synodi sententiam Judices pronuntiarunt, " auctoritatem quidem Metropolitani inter „ Ecclesias Provinciæ Bithyniæ Nicomediensis reve„ rendissimus habebit Episcopus, Nicæno habente ho„ norem Metropolitani tantummodo, subjacente au„ tem ad exemplum aliorum Episcoporum Provinciæ „ Nicomediensis. Hoc enim visum est etiam sancto „ Concilio (a).

§. XV.

Actio XIV.

Actio decima quarta.

Die 31. Octobris celebrata est Actio 14. in qua discussa & terminata fuit contentio de Perrhenorum Episcopatu inter Sabinianum & Athanasium.

Contentio inter Sabinianum & Athanasium super Episcopatu Perrhensi.

Primo lecti sunt libelli a Sabiniano oblati Imperatori & Synodo. In his exponebat, quod " cum a „ puero esset in monasterio dispensator asceterii mul„ torum virorum, nihil de Episcopatu cogitans, ne„ dum rogans quemquam hujus gratia dignitatis. Dum „ ergo essem in Monachorum providentia constitutus, „ adstitit mihi repente illius temporis Metropolitanus „ Episcopus cum provincialibus Episcopis, & me Per„ rhæ ordinavit Episcopum, de qua dejectus fuerat „ Athanasius ex scripto de gravissimis Capitulis accu„ satus, nec valens unquam pro illatis sibi criminibus „ reddere rationem; nunc quidem Episcopatum repu„ diabat, nunc vero citationes Synodorum eum ad „ judicium vocantium, varie declinabat. *Ita Sabinia*„ *nus in libello Imperatori oblato. In actis* col. 720.

Quin & addebat; *quod is* (Athanasius) *in Ephesina Synodo: ex præcepto Alexandrini Præsulis* (Dioscori) *in meam Ecclesiam superingressus est; & ego præter meam voluntatem ordinatus, expulsus sum.*

Hoc libello, nec non illo, qui Synodo erat oblatus, relectis, jussus Athanasius ad hæc respondere, dixit: „ Mea causa a longo tempore inchoata est: & hanc „ audierunt beatæ memoriæ Cyrillus & Proclus, & „ certas formas scripserunt Domno, qui fuit Antio„ chenus Episcopus: promisitque ille, eas complere. „ Et cum cognovisset mortem beati Cyrilli, resilivit, „ & ad judicium me vocavit. Ego rescripsi, quia si „ vellet permanere in datis sententiis ab Archiepisco„ pis, paratus essem; si vero vellet aliud aliquid, non „ audire me ejus citationem.

Dein postulante Athanasio lectæ fuere litteræ Cyrilli & Procli ad Domnum Antiochenum, quibus ipsum rogaverat, ut injuriæ a Clericis Perrhensibus irrogatæ Athanasio vindex esset; & si civitas Perrhensis ab Antiochia longe est, *quibusdam per proprias litteras audientiam delegare* dignetur: eo quod assereret Athanasius, *eum se suspectum habere, qui nunc jus Metropoliticum Provinciæ obtinet, tamquam vesana flammæ inimicorum ejus ex odio adversus eum vim præbentem atque materiam*, ut in litteris Procli scribitur.

Post hæc lecta sunt acta Synodi Antiochenæ sub Domno in causa prædicti Athanasii.

Hæc acta in primis fidem faciebant, quod Domnus delegasset causam hanc Panolbio, qui tunc Metropolitanus erat ejus Provinciæ, ut causam audiret; quem favorabilem & amicum fuisse Athanasii notum erat: & tamen tertio ab eo vocatus, noluit coram eo comparere; quin & scripto eum recusaverat. Unde Episcopi præsentes, eum condemnarunt tamquam *sibi conscium nonnullorum, de quibus accusatur, eo quod noluerit apud amicum proprium Panolbium causam dicere secundum epistolas repudii ab eo conscripta*. Ita Valerius Episcopus Anazarbi; cui reliqui in substantia consentiebant.

In iisdem actis insuper asserebatur, postquam declinasset judicium Panolbii sui Metropolitani & amici, egressum esse de civitate, & propria sponte abdicasse Episcopatum; atque postmodum ad Cyrillum & Proclum confugisse, & ab ipsis per subreptionem & obreptio-

(a) Ex dictis constat ab Evagrio *lib. 2. Hist. cap. 4.* perperam scriptum fuisse, quod expulso Bassiano Stephanus admissus fuerit.

(a) Patres Chalcedonenses non crediderunt priscum Ecclesiarum ordinem mutari, mutato Provinciarum statu ab Imperatoribus Valentiniano I. & Valente. Decretum vero Synodi Chalcedonensis dudum perseraravit inviolatum, adeo ut septimi Concilii Œcumenici ævo Nicænus Antistes nullos Episcopatus potestati suæ obnoxios agnosceret.

ceptionem prædictas litteras obtinuisse: quod nihilominus hisce litteris receptis, Dominus Antiochenus convocaverit Provinciæ Episcopos, ut hæc causa examinetur; sed evocatus ad Synodum, ut se a criminibus objectis purgaret, venire renuit. Ideoque Synodus eum Episcopatu exutum, ut contumacem & Canonum contemptorem, & alterum in ejus locum esse ordinandum declaravit.

Post recitata hæc acta, gloriosissimi Judices dixerunt: „ Dicat Athanasius reverendissimus Episcopus, cur „ tertio evocatus a sancto Concilio Antiocheno, non „ occurrit ut propriis allegationibus uteretur. Athanasius dixit: Quoniam inimicus meus erat ipse, qui „ judicabat, Antiochenus. Et rogo hæc relegi, & „ veritatem probari.

Sententia provisionalis in favorem Sabiniani. Judices causam terminatam desiderantes, hanc judicii formam proposuerunt: " Sabinianus reverendissimus Episcopus, quoniam post depositionem Athanasii reverendissimi ordinatus est a provinciali Concilio, in Perrhenorum civitatis Episcopatu (sicut „ nos perspicimus) manere debet. Neque enim ex „ una parte remotus, justum est ut præjudicium patiatur: quoniam neque vocatus est, nec contradictio „ ei servata est. Athanasius vero depositus, tamquam „ evocationibus non obaudiens, postea vero ex una „ parte a Dioscoro Episcopatum obtinere jussus, interim, sicut perspicimus, debet quiescere. Causas „ vero illatas ei, examinandas esse decernimus apud „ sanctissimum Episcopum Antiochenum Maximum, „ & Concilium, quod cum eo est: ita tamen ut intra octo menses a præsenti die numerandos, & examinatio fiat eorum qui dudum accusationem adversus eum proposuerunt, aut si quivis alius contra eum „ de his ipsis instare voluerit: & si quidem convictus „ fuerit omnia præsumpsisse, quæ ei criminaliter seu „ pecunialiter sunt illata, & gestis inserta, aut unum „ ex illis, quod damnatione sit dignum, non solum „ eum alienum esse ab eodem Episcopatu, sed etiam „ legibus publicis esse subdendum. Si vero intra hoc „ tempus non agatur adversus eum, neque convincatur, sicut prædictum est; Athanasius quidem Episcopatum ejusdem recipiat civitatis & Ecclesiam per „ sanctissimum Episcopum Antiochiæ Maximum; Sabinianus vero reverendissimus Episcopus, & dignitatem Episcopatus habeat, & substitutus sit, & pascatur, sicut reverendissimus Episcopus Antiochenorum „ Maximus secundum facultatem Perrhenorum sanctissimæ Ecclesiæ disposuerit.

Hac judicii forma enunciata Synodum alloquentes dixerunt: *Hæc audiens sanctissima Synodus, dicat, si ea, quæ sunt ordinata, decernit, ad aliud quid disponit?* Synodus respondit: *Nihil justius, nihil integrius. Quæ disposita sunt effectui mancipentur, quia cum Deo vos judicatis.*

Sed ne quis crederet, sæculares Magistratus sua auctoritate Episcoporum causas decidere, notanda sunt verba Judicum, quæ præcedente Synodi responso subjiciuntur, & huic Actioni finem imponunt. *Ea* (inquiunt) *quæ a nobis quidem approbata* (vel ut alia lectio habet, *Nobis quidem visa*) *sunt: Disposita vero a sancto Concilio, firma consistant.*

Justa visa est Judicum propositio Sabiniano Episcopatum asserens, eo quod constaret Synodali sententia Athanasium depositum, nec restitutum nisi per Synodum, cujus acta jam in irritum missa erant. Quia tamen & Stephanus Episcopum Antiochenum, qui Synodo, quæ ipsum deposuerat, præsederat, ut *suspectum* accusabat, merito voluerunt, ut quæ contra ipsum fuerunt allegata, de novo examinarentur: manente tamen prioris Synodi sententia, quousque in alia Synodo fuerit retractata (*a*).

Alterum exemplum pensionis Ecclesiasticæ. Quod autem in sententia injungitur, ut casu quo Athanasius judicetur Ecclesiæ suæ restituendus, Sabinianus *pascatur sicut Maximus Antiochenorum Episcopus, secundum facultatem Perrhenorum sanctæ Ecclesiæ, disposuerit*, vestigium est pensionis Ecclesiasticæ ex beneficiorum Ecclesiasticorum fructibus delibatæ, uti recte reflectit R. P. Natalis Alexander tomo 9. Hist. Ecclesiast. *art.* 13. §. 17. monetque, similes pensiones nullibi in Ecclesiasticæ antiquitatis monumentis memorari ante Concilium Chalcedonense, hasque pensiones in hoc Concilio concessas esse, ratione habita *paupertatis* ad quam redacti erant; quibus assignabantur. Neque aliam unquam fuisse Ecclesiæ mentem in assignandis, similibus pensionibus, quam succurrere necessitati eorum, qui aliunde vitæ necessariis destituuntur; quod & latius deduxi in Dissertatione de Pensionibus Ecclesiasticis, *Tom. V. pag.* 503.

§. XVI.

Actio XV.

Actio decima-quinta. Canones, in ea conditos fuisse probatur. IN vulgatis Conciliorum editionibus huic Actioni Canones seu Regulæ Ecclesiasticæ adscribuntur; atque ea Actione a Patribus Chalcedonensibus universos Canones 28. conditos & evulgatos fuisse verisimile est.

In primis enim Liberatus Diaconus compendio exhibens gesta singulis actionibus, vel sessionibus, quas *secretaria* appellat, post enumerata decem prima secretaria, sub quibus comprehenduntur tredecim Actiones, subjungit quod *undecimo* secretario duæ habitæ fuit actiones: " in quarum prima (ait) Ecclesiæ Parensium „ (*a*) redditus est Sabinianus, quem Dioscorus expulerat ": quæ Actio in vulgatis editionibus est *Actio* 14.

Dein subjicit aliam Actionem, quæ respondet nostræ *Actioni* 15. " in qua (ait) post dicessum Judicum & „ Senatorum & Legatorum Apostolicæ Sedis, Regulæ „ constitutæ sunt Ecclesiasticæ, & quædam privilegia „ deputata Constantinopolitanæ Ecclesiæ, usurpante „ sibi hoc Anatolio ejusdem urbis Episcopo, occasione „ accepta ex Dioscori damnatione.

Liberato suffragatur Codex Acumitensis Monasterii admodum antiquus, & ut creditur, ipsi Concilio Chalcedonensi fere coævus. Ad calcem enim Actionis 14. ex Codice Bohieriano annotat Labbæus *col.* 753. " Explicit *Actio* 14. incipit XV. cod. Acumitensium: „ Termini (id est Canones) Ecclesiastici promulgati a „ sancta & magna & universali Synodo, quæ Chalcedone collecta est.

Eodem situ, scilicet hac Actione 15. habentur Canones in Codice illo Aquensi vetustissimo, e quo Petrus Crabbe Concilium Chalcedonense publicavit: de quo hæc monet: " Exemplar hoc Chalcedonensis Concilii „ desumptum est ex bibliotheca Monasterii Fratrum „ ordinis Cruciferorum in civitate Aquensi. Anno namque 1468. in Aquensi Passagio R. D. Petrus Sirici „ Legatus Romanus in causa Leodiensi, postea Cardinalis, excopiari exemplar disposuit ex vetustissimo „ codice eidem Monasterio a quoquam Aquensi Decano dono dato, quod plurium judicio scriptum non „ multo longe post hujus Chalcedonensis Concilii tempora præsumitur; aut ea siquidem vetustate fuit, „ ut nisi cum difficultate legeretur, & unus duntaxat „ in Coloniensi civitate excopiare præsumeret.

Huic insuper codici conveniunt unus latinus & alter græcus codex Vaticanæ bibliothecæ, ad quos exemplar suum emendaverat Cardinalis Sirletus: quo exemplari usus fuit Petrus Crabbe, ut illa, quam adornabat, editio emendatior prodiret.

Et sane modus, quo Concilia jam pridem procedere solebant, postulare videtur, ut Canones demum post absolutam causam *fidei*, & Synodalia gesta condantur.

Solet enim plerumque Canonum, qui disciplinam attineut, materia ex privatis Episcoporum querelis, dissentionibus, & causis manare, quin & sæpe sæpius contigit, occasione unius alicujus abusus, generalem constitui legem, ne illud in exemplum traheretur.

Et quid naturalius, quam ut prius, ad charitatem & animorum unionem dissidentes Synodus conciliet; contentionesque componat, ac tum dein pari consensu, animis sedatis, per Canones seu Regulas, mores Ecclesiæ actusque componat?

Neque obscurum est plures hujus Concilii Conones compositos occasione causarum particularium, quæ Actionibus præcedentibus terminatæ fuere, uti in Scholiis ad Canones notabitur.

Proinde vix ambigi potest, demum Actionibus illis absolutis, Canones conditos fuisse occasione eorum, quæ ibidem dicta aut agitata fuerant.

Quod & facile evincetur, si expendantur materiæ & causæ, negotiaque, quæ singulis Actionibus agitata definitaque fuere. Apparebit enim, nullam Actionem vacuam fuisse, nec otium Patribus potuisse superesse Canonibus concipiendis, & sanciendis: præsertim, quia Actiones illæ non ultra unius, alteriusque diei tempus protrahebantur: quod tempus etiam integrum Canonibus concipiendis, & firmandis non suffecisset.

Merito ergo unam integram Actionem hisce impenderunt Patres: quæ alia præter hanc XV. esse nequit, cum nulla aliarum ab alia materia vacua reperiatur.

Testatur præterea in supra citatis verbis Liberatus Diaconus, quod Regulæ Ecclesiasticæ constitutæ sint *post discessum Judicum & Senatorum & Legatorum Apostolicæ Sedis, quando & quædam privilegia deputata Constantinopolitanæ Ecclesiæ confirmata sunt.*

Porro id contigisse in Actione sive consessu Patrum die præcedenti Actionem XVI. manifestum est ex interlocutione Paschasini Sedis Apostolicæ Legati, qui sub exordium Actionis XVI. triplicem classem, seu ordinem rerum in Synodo gestarum proponit.

Primus ordo est, qui res fidei complectitur. *Domini* (*ait*) *totius orbis pro catholica fide decertantes, per quam & augetur eorum & lucet Imperium sancire dignati sunt; quatenus unam fidem teneant Ecclesiæ, pro bono pacis.*

Secundus ordo est, qui contentiones & causas Episcoporum complectitur, quem expressit his verbis: *Majore autem cura & nunc & in posterum illorum clemen-*

(*a*) Athanasii causam fuisse instauratam nusquam legimus. Van-Espen Tom. VII.

(*a*) Id est Perrhensium; de eo Episcopatu actum est paragrapho præcedenti.

mentia providere dignata est, ne qua rursus contentio inter Sacerdotes Dei, aut schisma, aut aliquod nascatur scandalum. Hæc concernunt gesta Actionum 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. quibus contentiones inter Episcopos sopitæ fuerunt. Hactenus nihil de Canonibus. Manifestum indicium, posthac demum Canones conditos fuisse.

Tertiam igitur Actorum partem Canones constituunt, quam Paschasinus ita retulit: *Hesterna* (*inquit*) *die, postquam potestas vestra surrexit, & humilitas nostra vestigia vestra secuta est, quædam gesta facta dicuntur, quæ nos & præter Canones & Ecclesiasticam disciplinam æstimamus affecta*.

Ex hac triplici Actorum classe a Legato Sedis Apostolicæ expressa, planum est, quod nullus alius locus Canonibus sit extra eum consessum, in quo privilegia Ecclesiæ Constantinopolitanæ novo Canone fuere roborata; qui Canon certo editus fuit Actione pridie ante Actionem XVI. habita.

Nec mirum, Canones absentibus Legatis Sedis Apostolicæ conditos; hi enim Ecclesias præcipue Orientales spectabant, & ad postulationem Episcoporum Orientalium conditi fuerant.

Accedebat, quod Legati sat præsagirent de asserendis & renovandis privilegiis Ecclesiæ Constantinopolitanæ actum iri; cum id Clericis Constantinopolitanis Judices quodam modo addixissent.

Ad hæc ex responso Synodi facto Dioscoro Actione 3. evincitur: quando quædam canonica examinantur, neque Judices, neque aliquos Laicos interesse oportere, ut proinde mirum non sit, si post discessum Judicum consessus Patrum pro examinandis & condendis Canonibus habitus sit.

Hæc nonnihil fusius dicenda & probanda fuere eo quod plures viri eruditi, ac novissime Stephanus Baluzius credant, Canones non in uno eodemque consessu editos, vel etiam Actioni VI. esse alligatos, saltem 27. priores.

Ducuntur præcipue auctoritate Evagrii Liberato Diacono pene coævi, qui *lib. 2. hist. Ecclesiastic. cap. 18.* enarrata Actione sexta, cui adstitit Marcianus Imperator, materiamque trium Canonum Synodo suggessit, immediate subjungit: *alius postea consessus habitus est, in quo alii Canones constituti sunt*. Et dein descripto 14. consessu sive 14. Actione, in qua examinata & terminata fuit causa Sabiniani Episcopi, ait: *Postremo decretum est, ut Constantinopolitana Sedes post Romanam primum locum obtineret.*: quibus aperte significat Evagrius; post actionem 14. de causa Sabiniani, unum duntaxat Canonem de prærogativa sedis Constantinopolitanæ esse editum; reliquos autem Canones post absolutam actionem sextam conditos esse.

Neque id negari posse videtur, quin Evagrius historiam sive compendium Concilii Chalcedonensis in suum historiæ volumen referens, ordinem Actionum & gestorum retulerit, quem exemplar Concilii Chalcedonensis, quod habebat, repræsentabat.

Hinc ulterius consequens est, exemplar Concilii Chalcedonensis Evagrianum repræsentasse Canones alligatos Actioni hoc consessu immediate post Actionem sextam celebratæ, unico Canone 28. de privilegiis Sedis Constantinopolitanæ Actioni XV. assignato. Quem ordinem & in antiquo codice Parisiensi, & in altero, qui in Serenissimæ Suecorum Reginæ bibliotheca servatur, repræsentari testatur Stephanus Baluzius.

His positis, evidens est codicem Evagrianum, aliosque ei conformes, repræsentare ordinem diversum ab illo, qui in codice, quo usus fuit Liberatus Diaconus Carthaginensis, necnon Rusticus Diaconus, qui Canones Actione XV. editos referunt.

Sane dubitari nequit, quin Liberatus Diaconus, propter trium Capitulorum controversiam, quam ut illorum strenuus defensor cordi habebat, admodum sollicitus fuerit, ut exactam Concilii Chalcedonensis notitiam assequeretur, sinceraque ejus acta consuleret: utpote a cujus Concilii actis unice pene tota illa ac serventissima, quæ Ecclesiam in partes scindebat, controversia de tribus Capitulis dependebat.

Accedit, quod Liberatus illa se parte historiæ continuit, quæ res Concilii Chalcedonensis attingebat, ac per consequens, verisimile est, quod attentius ac operosius eam historiæ partem excusserit & investigarit.

E contrario Evagrius, qui decem libros historiæ de variis gestis seu profanis seu Ecclesiasticis composuit; minus accurate potuit singula facta codicumque, quibus utebatur, sinceritatem examinare & discutere, eorumque notitiam assequi non valuit.

Accedit, quod Evagrius professione fuerit causidicus (unde & cognomentum retulit Scholastici): causidici namque officium Antiochiæ exercuit; atque a Gregorio Antiocheno Episcopo in advocatum & assessorem assumptus fuit, uti in præfatione observat Henricus Valesius ejus interpres & illustrator, & qui monet propterea „ illud in eo reprehensionem mereri, quod non „ tantam diligentiam adhibuit in conquirendis *Ecclesia-* „ *sticæ antiquitatis* monumentis, quantam in legendis „ profanis scriptoribus.

Jure merito igitur codex & fides Liberati Diaconi codici & relationi Evagrii præferuntur: maxime quia ordo a Liberato exhibitus cæteris gestis Concilii optime respondet; Evagrii autem iis contrarietur, uti & ex ante dictis patet.

Itaque verisimile est Evagrium incidisse in codicem mendosum, haud sincere acta Concilii Chalcedonensis, eorumque ordinem referentem: cum & ex suo codice referat, quod Actione sexta hortatu Imperatoris conscripti sint Canones, cum tamen certum sit ea Actione nullos conscriptos esse Canones: sed duntaxat materiam quorumdam Canonum ab Imperatore Patribus suggestam, uti constare potest ex iis, quæ §. 16. de gestis hujus Actionis dicta sunt.

Duorum quoque codicum, Parisiensis & Reginæ Suecorum admodum incerta est & vacillans auctoritas, cum incertæ sint eorum & ætas & origo, & in illis appareant, quæ medicam manum desiderent.

Neque mirum, in diversis codicibus varium esse Actionum consessuumque ordinem. Acta enim singularum Actionum a Notariis in distinctis separatisque schedis excipiebantur ac describebantur, ut ex quarta Actione manifestum est, ubi postulantibus Judicibus, *ut relegerentur ea, quæ in præcedentibus* audientiis erant constituta, Constantinus secretarius legit primam ex *Scheda* gestorum: Beronicianus vero secretariorum alter, Actionem alteram recitavit *ex alia Scheda gestorum*.

Ex hac ergo *Schedarum* varietate facile contingit; ut a collectoribus & ex scriptoribus, nescientibus quo ordine omnia gesta essent, genuinus gestorum ordo fuerit inversus.

Ita testatur Facundus Hermianensis *lib. 5. cap. 3.* quod in quibusdam codicibus Actio *tertia* hujus Concilii juncta sit *prima*: *propterea* (ait) *sicut existimo, quia in Actione prima judicatus erat idem Dioscorus Episcopatus honore privandus*. Ac ob id collector genuinum ordinem ignorans ob connexionem materiæ; Actiones illas conjunxit, quasi una post alteram immediate habita esset; cum tamen revera secunda inter utramque intercessisset.

Præcipue ergo ex ipsis Concilii actis; non autem a codicibus, in quibus frequenter collectores & scriptores suo proprio judicio ordinem confecerunt, nativus ipse sessionum Actionumque ordo, rerumque gestarum series requirendi & statuendi sunt.

§. XVIII.

De numero Canonum Chalcedonensium.

CANONES duntaxat 27. leguntur apud Dionysium Exiguum; neque plures in quacumque alia Latina versione, Isidoriana, Justelliana, Romana antiqui codicis a Quenello evulgati: quin & editores Romani ad calcem Canonis 27. monent, nec plures extare in codicibus græcis manuscriptis, quos habuerunt hujus Concilii, nec plures a se inventos Acumitensium, aliisve græcis exemplaribus a Rustico annotatum legimus. Viginti & octo Canones Chalcedonensium.

Certum nihilominus est, præter dictos Canones 27. esse insuper Canonem de privilegiis & prærogativa Episcopi Constantinopolitani, qui 28. numeratur: Unde apud Balsamonem, aliosque græcos hic cæteris annectitur, sed a latinis omissus fuit: quia Sedis Apostolicæ Legati in Synodo apud Judices se fortiter opposuerunt; & S. Leo Papa eum reprobavit, uti ex Scholio illius Canonis videri potest.

Bini propter hos 28. Canones extant apud Balsamonem, Zonaram, Aristenum, aliosque recentiores græcos commentatores; sed, ut apparet, recentiore manu concinnati, & excerpti ex Actione de Photio & Eustathio, & ex prima quarti consessus Actione, ubi Ægyptiis Episcopis, ne epistolæ S. Leonis ante Episcopi Alexandrini ordinationem subscribere cogerentur, induciæ datæ sunt. Neque enim ulla e veteribus sive latinis sive græcis Canonum collectionibus, hos binos Canones exhibet. Neque plures quam 28. habet Joannes Antiochenus seu Scholasticus, qui a Justiniano Imperatore Patriarcha Constantinopolitanus designatus est, in sua Canonum collectione, omnium post primam a Synodo Chalcedonensi laudatam, antiquissima.

Primus qui geminum hunc Canonem suæ collectioni inseruisse cognoscitur, videtur fuisse Alexius Aristenus in ea collectione, quam jussu Joannis Comneni Imperatoris concinnavit.

Solus primus e duobus his Canonibus extat in collectione Canonum, quam sub nomine codicis Canonum Ecclesiæ universæ publicavit Christophorus Justellus, qui & textum græcum ex codice Joannis Tilii se se bona fide exscripsisse asseverat: cum tamen discrimen eo loco maximum intercedat inter codicem Tilianum græcum an. 1540. publicatum, & codicem Justellianum.

In codice enim Justelliano unicus excerptus ex Actione de Photio & Eustathio exhibetur, idque per formam Canonis contractioris, qui apud Balsamonem refertur.

Tilianus autem codex utrumque exhibet, non per modum Canonis, sed facile integram paginam pro unoquoque replet, ut potius compendiosæ Actionum illarum relationis quam Canonum formam habeant.

Veri-

Verisimile igitur est, quod cum in Actione de Photio & Eustathio quodam velut statutum conditum esset de Episcopis ad Presbyteri gradum non dejiciendis; & alia Actione de quodam Ægyptiorum privilegio seu consuetudine: integras primum Actiones ad finem Canonum translatæ fuere, ut in codicibus Vaticanis: successu autem temporis, ut scribentium ac legentium parceretur labori, abbreviatæ sunt Actiones, uti sunt in codice Tiliano. Demum in breviorem Canonis formam redacta sunt decreta illic a Synodo constituta; quemadmodum apud Balsamonem, aliosque recentiores græcos nunc extant. Quod vero postremum in paucioribus codicibus extet, inde accidisse apparet, quod cum solas Ægypti Ecclesias concerneret, inutile judicarint, qui pro aliis Ecclesiis codices compilarunt, hunc Canonem referre.

His igitur tamquam spuriis omissis, solos 28. Canones referemus, Scholiisque illustrabimus.

CAPUT III.

Scholia in Canones Concilii Chalcedonensis.

CANON I.

Regulas Sanctorum Patrum per singula nunc usque Concilia constitutas, proprium robur obtinere decrevimus.

SCHOLION.

Antiquiores Canones a Synodo confirmantur. PLURIUM Synodorum non generalium duntaxat, sed & localium Canones ad usum Ecclesiarum Orientalium in unum codicem, sub continua numerorum serie collectos fuisse ante hanc Synodum, & ex illo codice nonnullos Canones a græcis in Synodo fuisse relectos ostendimus *Tom. VI. Parte I. dissert. IV. §. 1. hujus editionis.*

Sed & illud certum est, quod cum *Actione 16.* hujus Synodi relegeretur ex hoc Codice *Canon* Constantinopolitanus pro asserenda prærogativa Episcopi Constantinopolitani, auctoritas hujus Canonis a Lucentio Vicario Sedis Apostolicæ rejecta fuerit, eo quod *Canones istius Synodi in Synodicis Canonibus non haberentur*, id est, in codice, quo tum temporis utebatur Ecclesia Romana.

Ut ergo Canonibus, præsertim Constantinopolitanis, major accederet auctoritas, atque hoc pacto prærogativa Episcopi Constantinopolitani firmius stabiliretur, præsens Canon verisimiliter conditus est; quo Patres Chalcedonenses *decreverunt* (sive G. *æquum censuerunt*) *qui a sanctis Patribus in unaquaque Synodo hucusque expositi sunt, observari Canones*. Hæc generalis expressio, *in unaquaque Synodo*, sat ostendit, generalem hic esse Canonum confirmationem, non tantum OEcumenicarum, sed etiam particularium Synodorum; earum scilicet, quarum Canones in codicem Ecclesiæ Orientalis jam relati erant: quod & Balsamon & Zonaras observarunt; idque & Justinianus in *Novella* 131. *cap.* 1. supponere videtur, præcipiens: „ legum vicem „ obtinere sanctos Ecclesiasticos Canones a sanctis quatuor Synodis editos vel confirmatos, hoc est, in „ Nicæna 318. & in Constantinopolitana sanctorum 150. „ Patrum; & in Ephesina prima, in qua Nestorius est „ damnatus, & in Chalcedonica, in qua Eutyches cum „ Nestorio anathematizatus est. Prædictarum enim quatuor Synodorum dogmata sicut sanctas scripturas accipimus, & regulas sicut leges observamus.

Cum enim hic non tantum legum vicem obtinere præcipiantur Canones, qui a quatuor Conciliis OEcumenicis editi sunt, sed etiam qui confirmati fuere; constetque a nulla istarum quatuor Synodorum Canones esse confirmatos, præter quam ab hac in præsenti Canone, evidens est hunc Canonem spectari in dicta Novella; aliquotque in ea supponi confirmatos Canones a nominatis quatuor Synodis non editos, qui alii esse non videntur, quam qui a Provincialibus quidem editi, sed in codicem una cum Canonibus Nicænis & Constantinopolitanis tempore hujus Synodi sub una numerorum serie, quasi unius Synodi, erant collecti.

Extat apud Gratianum *cauf. 25. quæst. 1. Can. 14.*

CANON II.

Si quis Episcopus per pecuniam fecerit ordinationem, & sub pretio redegerit gratiam, quæ non potest vendi, ordinaveritque per pecunias Episcopum, aut Presbyterum, aut Diaconum, vel quemlibet ex his, qui connumerantur in Clero, aut promoverit per pecunias dispensatorem, aut defensorem, vel quemquam, qui subjectus Regulæ, pro suo (vel sui) turpissimi lucri commodo: is, cui hoc attentanti probatum fuerit, proprii gradus periculo subjacebit. Et qui ordinatus est, nihil ex hac ordinatione, vel promotione, quæ est per negotiationem facta, proficiat: sed sit alienus a dignitate, vel sollicitudine, quam pecuniis quæsivit. Si quis vero mediator tam turpibus & nefandis datis, vel acceptis extiterit; & ipse si quidem Clericus fuerit, proprio gradu decidet; si vero Laicus aut Monachus, anathematizetur.

SCHOLION.

PRÆSENS Canon damnat ac punit omnem simoniam non tantum in Ordinum susceptione, sed & in quorumlibet Ecclesiæ substantiæ dispensatorum, aut aliorum Ecclesiæ officiatorum designatione commissam. Simoniaca Ordinatio Clericorum, & promotio œconomorum Ecclesiasticorum.

Prima quidem parte vetat *per pecunias ordinari Episcopum* (G. I. *vel Chorepiscopum*) *aut Presbyterum, aut Diaconum; vel quemlibet ex his, qui connumerantur in Clero.*

Secunda parte agit de eo, qui *promoverit per pecunias dispensatorem, aut defensorem* (*OEconomum, vel Paramontarium seu monasterii administrum*) vel uti alia lectio Dionysii, & etiam aliqua Isidori habet (*Mansionarium*) *vel quemquam, qui Regulæ subjectus est* (sive G. *omnino aliquem ex Canone*) *pro suo turpissimi lucri commodo* (seu G. *turpis quæstus gratia*).

Vox græca, *Paramonarius* varie apud auctores Ecclesiasticos occurrit. Videtur autem hic accipi pro aliquo rerum Ecclesiasticarum administrationi præfecto; uti & Justinianus Imperator *in lib. 46. §. 3. Cod. de Episcopis & Clericis*, annumerat *Paramonarios* œconomis, xenodoxis, nosocomis, aliisque piarum actionum dispensatoribus per Episcopos constitutis; notatque ibidem Dionysius Gothofredus ad vocem *Paramonarios*: „ Hi erant villici, sive actores possessionum, ex eo„ rum genere qui res Ecclesiasticas administrant. Sensus hujus vocis Paramonarius.

In versione latina Dionysii Exigui, prout ex codice MS. edita est in bibliotheca juris Canonici veteris Chrystophori Justelli, nulla vox latina correspondet huic voci græcæ *Paramonarius*; at in eadem versione prout extat in tomis Conciliorum apud Labbæum, correspondet dictæ voci græcæ, vox latina *Mansionarius*, quæ & in quibusdam Isidori versionibus occurrit, uti in margine notat Labbæus *tom. 4. Concil. col. 779.*

Hujus vocis, *Mansionarius*, variam esse significationem ostendit Du-Cange in Glossario, verbo, *Mansionarius*; sed ex ipso textu græco manifestum est, per *Mansionarium* hic intelligi debere rerum Ecclesiast. administratorem; eumque intelligi per *Paramoniarum* (cui in versione latina respondet *Mansionarius*) ex lege Justinianæa constat.

Vetat ergo Canon tam horum, quam Clericorum promotionem per pecunias fieri.

Specialiter autem notandum, hos rerum Ecclesiasticarum dispensatores, seu œconomos, vel Paramonarios expresse distingui ab iis, qui in *Clero* sunt. Unde & ipsi promoveri dicuntur: Episcopi vero, Presbyteri, Diaconi, & qui in Clero sunt, *ordinari*.

Verum quidem est, & de his dici, quod sint *sub Regula* (vel G. *ex Canone*); sed per hoc non aliud significatur, quam eos in Canone seu laterculo vel matricula Ecclesiæ describi; eoque titulo ab Ecclesia, tamquam ejus Ministros, sive operarios, eique incorporatos atque addictos esse alendos: non tamen Clericis esse adnumerandos, cum hi magis ad spiritualia destinentur.

Si quis igitur ex his, qui vel *ex Clero*, sive ex his, qui „ ex Canone sunt, hoc attentanti probatum fue„ rit, proprii gradus periculo subjacebit. Et qui ordi„ natus est, nihil ex hac ordinatione, vel promotio„ ne, per negotiationem facta proficiat (*sive Isid.* nul„ lum habeat fructum ex hujusmodi mercimonia & crea„ tione probrosa) sed sit alienus a dignitate, vel sol„ licitudine (*sive G.* curatione) quam pecuniis quæ„ sivit.)

Hic rursus observa, quod Patres utantur voce *ordinationis* & *promotionis*; ut illam ad Clericos, hanc ad rerum Ecclesiasticarum dispensatores referant, prout & ad illos vocem *Dignitate*, & ad hos vocem, *sollicitudine* sive *curatione* referri oportet.

Nec tantum ipsis sic promotis pœna infligitur, sed & *si quis mediator* (vel G. *sequester & intercessor*) *tam turpibus & nefandis datis vel acceptis extiterit: si quidem Clericus fuerit, proprio gradu decidat* (sive G. *excidat*); *si vero Laicus, aut Monachus, anathematizetur.*

Interim hic notandum, Patres Chalcedonenses præsenti Canone pari pœna plectendos censuisse, qui per pecunias & turpis quæstus gratia promovent œconomos, Paramonarios, sive quoscumque rerum Ecclesiast. Paresimonia.

dispensationi & curationi præfectos, quam qui interveniente simili mercimonia ordinant Clericos: ut proinde nec ambigi queat, quin ex sententia hujus Synodi simoniacum sit, propter pecuniam promovere quempiam in *matricularium*, vel *custodem* Eccl. cum certum sit, hujusmodi officiarios æque, immo potiore jure, Ministris Ecclesiæ esse annumerandos, quam œconomos, aliosve dispensandis & curandis proventibus Ecclesiæ destinatos, uti latius ostendi in *Jure Eccles. T. I. part. 1. tit. 4.*

Denique Monachos a Clericis tempore hujus Synodi fuisse distinctos ex diversitate pœnæ utriusque inflictæ hic passim notant interpretes.

Extat hic canon apud Gratianum *caus. 1. q. 1. Can. 8.* (*a*) qui pro *Paramonarium*, legit *Mansionarium*; non extat tamen in antiquis Gratiani edit. ante Romanam correctionem; sed simpliciter ex vers. Dionysii, prout a Justello refertur, legebatur *dispensatorem* aut *defensorem*, *vel quemlibet*, *qui subjectus est regulæ*: ubi ad vocem *dispensatorem* notat Gloss. *id est œconomum vel quemlibet rerum Ecclesiast. administratorem*, *ut præpositum*, *œconomum*, *vel Vice-Dominum*. Et ad vocem defensorem: *Id est*, *advocatum vel judicem*, *vel castaldiam*. *Hic collige quod castaldiam emere est peccatum: nam dispensationem religiosæ domus emere est peccatum*.

Act. 13. Ibas Episc. Edessenus accusatus fuit, quod pro ordinationibus aliquid acceperit: quæ accusatio huic Canoni condendo occasione dare potuit.

CANON III.

Pervenit ad sanctam Synodum, quod quidam, qui in Clero videntur allecti, propter lucra turpia conductores alienarum possessionum fiant, & sæcularia negotia sub cura sua suscipiant: Dei quidem ministerium parvipendentes, sæcularium vero discurrentes domos, & propter avaritiam, patrimoniorum sollicitudines adsumentes; decreverit itaque sanctum hoc magnumque Concilium, nullum deinceps, non Episcopum, non Clericum, vel Monachum, aut possessiones conducere, aut negotiis sæcularibus se miscere: præter pupillorum, si (vel nisi) forte leges imponant, inexcusabilem curam aut civitatis Episcopus Ecclesiast. rerum sollicitudinem habere præcipiat, aut orphanorum, & viduarum, earumque, quæ sine ulla provisione sunt, personarum, quæ maxime Ecclesiastico indigent adjutorio, & propter timorem Domini causa deposcat. Si quis autem transgredi decætero statuta tentaverit, hujusmodi Ecclesiast. increpationibus subjacebit.

SCHOLION.

Sæcularibus negotiis non se immisceat Clericus vel Monachus.

INTER Cap. ab Imp. Marciano *act. 6.* Synodo proposita, secundum erat his expressum verbis. „ Quoniam vero aliqui Cler. coetus & Monachorum, pecuniæ amore languentes, curis mundanarum rerum semetipsos subjiciunt, aut possessionum conductores, aut procuratores constituti, ut in domibus sæcularium, observantes tamquam dispensatores effecti: placuit huic sancto & magno Conc., nullum Clericum conducere possessiones, aut procurationem suscipere, nisi forte ei a proprio Episc. jubeatur Eccl. possessionum habere sollicitudinem. Si quis autem post hanc definitionem aut ipse conducere præsumpserit, aut per alium quemlibet hanc curam suscipere, Ecclesi. pœnæ subdatur: quod si in contentione persliterit, dignitate privetur.

Si hoc Cap. conferatur cum presenti Canone, nequaquam obscurum erit, PP. voluisse hoc Canone satisfacere propositioni ab Imper. Synodo factæ, ipsumque Capitulum esse hoc Canone comprehensum, paucis additis.

Itaque decrevit sanctum hoc magnumque Conc., *nullum deinceps*, *non Episc.*, *non Clericum*, *vel Monachum aut possessiones conducere*, *aut negotiis sæcularibus* (seu Isid. *sæcularibus procurationibus*) *se miscere*.

„ Sunt vero conductores (*inquit Zonaras*) qui spe „ lucri aliena onera vel negotia tractant, seque proinde curis humanarum rerum, perturbationibusque, atque adeo contentionibus implicantes, alienarum quoque possessionum administrationem, auri cupiditate illecti, suscipere non recusant.

Hoc Synodale Decretum fundatur in illo Apost. 2. ad Tim. *c. 2. v. 4.* „ Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus. Quod exponens S. Cyprianus ep. 66. ait: Quod de omnibus dictum sit, quanto magis molestiis & laqueis sæcularibus obligari non debent, qui divinis rebus & spiritualibus occupati ab Ecclesia non „ recedere, & ad terrenos & sæculares actus vacare non possunt.

Quin inter negotia sæcularia recensendæ sint tutelæ & curatelæ, nemo dubitat; cum pene nulla negotia nata sint magis hominem molestiis & tricis sæcularibus intricare, & ab officiis Ecclesiasticis avocare, quam tutorum & curatorum officia.

Hinc & præsens Canon non permittit Clericis aut Monachis tutelam suscipere, *præter pupillorum*, *si forte leges imponant inexcusabilem curam* (sive G. *nisi utique ex lege ad inexcusabilem impuberum tutelam vocetur*).

Supponit Canon Clericos & Monachos subinde ex legum præscripto *ad inexcusabilem impuberum tutelam* vocari; eo quod tempore hujus Synodi, nulla extaret lex Imperialis, quæ ipsos a legitima tutela, quæ jure cognationis aut agnationis defertur, eximeret.

Clerici & Monachi a curatela & tutela exempti.

At Just. Imperator in *L. 51.* „ Cod. de Episc. & Cler. „ generaliter sancivit, omnes viros reverendiss. Episcopos, nec non Presbyteros, Diaconos & Subdiaconos, & præcipue Monachos, licet non sint Clerici, „ *immunitatem* jure omnes habere tutelæ sive testamentariæ, sive legitimæ, sive dativæ; & non solum tutelæ eos esse expertes, sed etiam *curæ*, non solum „ pupillorum, & adultorum, sed & furiosi, & muti, „ & surdi, & aliarum personarum, quibus tutores vel „ curatores a veteribus legibus dantur. *Quod & rursus confirmavit* Nov. 123. *c. 5. eamdem immunitatem* „ *Presb. aliisque Clericis attribuens*: Episcopos autem „ & Monachos, ex nulla lege tutores aut curatores „ cujuscunque fieri permittens.

Admodum vero notanda ratio concessæ hujus immunitatis expressa in citata *lege 51.* „ Eos autem Clericos „ & Monachos hujusmodi habere beneficium sancimus, „ qui apud sacrosanctas Eccl., vel Monasteria permanent, non divagantes, neque circa divina ministeria „ desides: cum propter hoc ipsum beneficium eis indulgeamus, ut, aliis omnibus derelictis, Dei omnipotentis ministeriis inhæreant.

Sunt tamen casus in quibus Clerici possunt tutelam suscipere.

Clerici, qui hodie tutelas & curatelas spe lucri facile suscipiunt, indubie in hunc Can. impingunt, qui tutelam vel curam pupillorum inexcusabilem suscipi duntaxat permittit.

Porro licet Clericis non imponatur per leges *inexcusabilis* tutela vel cura, cum eam seculare quærant; nihilominus hæc nonnunquam potest esse personarum conditio omni adjutorio destitutarum; aut negotiorum qualitas, ut eorum curam suscipere proximi charitas, & Clericorum officium jubeant: quod & indicat præsens Canon, alterum exceptionem a generali regula subjiciens: „ Aut civitatis Episcopus Ecclesiast. rerum sollicitudinem habere præcipiat, aut orphanorum, & „ viduarum, earumque, quæ sine ulla provisione sunt, „ personarum; quæ maxime Ecclesiastico indigent adjutorio; propter timorem Domini causa deposcat.

Notanda sunt Can. verba, *quæ sine ulla provisione* (sive Isid. *indefensæ*) *sunt*; quibus innuitur non omnium pupillorum aut viduarum curam a Clericis suscipiendam; sed earum duntaxat, quæ aliunde *indefensæ & sine ulla provisione sunt*: quæ consequenter tamquam vere desolatæ *maxime Ecclesiast. indigent adjutorio*: quorum curam Clerici suscipere debent, non ex cupiditate *lucri*, sed *propter timorem Dei*, sive ex sola erga Deum pietate. Hoc ex cap. notavimus in *Jur. Eccl. T. IV. p. 3. tom. 6. cap. 2. num. 56.* a S. Carolo constitutum fuisse Clericum, qui esset *advocatus pauperum*.

Illud præterea attendendum in susceptione similium sæcularium officiorum, ut zelus juvandi pupillos, viduas, aliasve personas miserabiles, sit secundum scientiam: ut scilicet ea cum moderatione Sacerdotes, ac præsertim Pastores iis se impendant, ut curam animarum & salutem populi sibi incumbentem non negligant, ne dum proximum circa temporalia & corporalia juvare volunt, eorum negligant spiritualia & æterna.

Pluribus jam Canonibus hæc eadem, quæ de negotiis sæcularibus fugiendis hic decernuntur, erant tempore hujus Synodi statuta, eædemque pœnæ decretæ; quas in contravenientes rursus renovat præsens Canon, decernens, ut *si quis transgredi de cætero hæc statuta tentaverit*, *hujusmodi Ecclesiast. increpationibus* (seu G. *pœnis Ecclesiasticis*) *subiacebit* (seu G. *subjiciatur*).

Deplorat Zonaras, quod licet huic malo tot Canones sint objecti, non *tamen idcirco* (ait) *facta huic malo medicina*, *quod omnibus locis nunc quoque grassatur*: *& nemo coercendæ huic pesti*, *non Patriarcha*, *non Imper.*, *non Episcopus animum intendit*.

Utinam hæc querela de solis Orientalibus, & non de nobis Occidental. sive Latinis verificari posset?

Extat hic Can. apud Grat. *D. 86. C. 26.* ex vers. Isid.

CANON IV.

Qui vere & sincere singularem sectantur vitam, competenter honorentur. Quoniam vero quidam utentes habitu Monachi, Ecclesiastica negotia civiliaque conturbant, circumeuntes indifferenter urbes, necnon & Monasteria sibi instituere tentantes, placuit nullum quidem usquam ædificare, aut constituere monasterium,

vel

(*a*) Hic Canon extat in Epistola Encyclica Concilii Constantinopolitani, quod an. 459. celebratum fuit, & in Actis Concilii Parisiensis quod an. 829. habitum est. Relatus quoque est a Clero Gallicano in Comitiis an. 1655. eo loci & hujus Canonis auctoritate damnantur Præsulum Amanuenses, qui pro sigillo Episcopi, & cæteris ejus juribus immoderata salaria exigant. Quapropter Michael Turonensis Archiepiscop. 1675. mandato prohibuit, ne pro litteris ordinum & pro qualibet expeditione aliquid daretur, vel acciperetur.

vel orationis domum, præter conscientiam civitatis Episcopi. Monachos vero per unamquamque civitatem aut regionem subjectos esse Episcopo, & quietem diligere, & intentos esse tantummodo jejunio, & orationi in locis, quibus renuntiaverunt sæculo, permanentes. Nec Ecclesiast. vero, nec sæcularibus negotiis communicent, vel in aliquo sint molesti, propria monasteria deserentes: nisi forte his præcipiatur propter opus necessarium ab Episcopo civitatis. Nullum vero recipere in monasteriis servum obtentu Monachi, præter sui Domini conscientiam. Transgredientem vero hanc definitionem nostram excommunicatum esse decrevimus; ne nomen Dei blasphemetur. Verumtamen Episcopum convenit civitatis competentem monasteriorum providentiam gerere.

S C H O L I O N.

Monastica disciplina.

HIc Can. quemadmodum præcedens, conditus fuit conformiter ad ea, quæ *Act.* 6. suggesserat Marcianus Imper. cujus primum ibidem Synodo expositum Capitulum erat his verbis conceptum. *Eos qui vere & sincere solitariam arripiunt vitam, debito honore dignos judicamus. Quoniam vero quidam sub prætextu solitariæ vitæ & Ecclesias & communes perturbant causas; placuit nullum quidem ædificare monasterium præter voluntatem Domini possessionis. Eos vero Monachos, qui per singulas civitates sunt atque provincias, subjici Episcopo, & quietem amplecti, & intendere solum jejunio & orationi, & neque Ecclesiasticis, neque publicis importunos rebus existere; nisi forte jubeatur eis propter necessariam causam ab Episcopo civitatis. Sed neque potestatem habere Monachos suscipiendi in monasteriis suis servos, aut inscriptitios, præter voluntatem Dominorum.*

Ex collatione hujus Cap. cum Canon super expresso facile apparebit, paucis admodum omissis aut additis, Synodum in confectione Canonis integrum a Marciano suggestum Capitulum assumpsisse.

Plura suggerit hic Canon notanda puncta Canonicæ disciplinæ, præsertim circa Monachorum instituta admodum subservientia.

1. Jampridem visum fuisse PP. esse competenti honore dignos, *qui vere & sincere singularem*, (sive Isid. *solitariam*) (seu G. *monasticam*) *sectantur vitam*.

Monachi sint solitarii.

2. Docet nos præsens Can. nec pridem defuisse, qui *utentes habitu monachali* (sive G. *monachico prætextu*) *Ecclesiastica civiliaque negotia conturbant circumeuntes indifferenter urbes* (sive G. *temere citra ullam discriminis rationem conversantes*), *necnon & monasteria sibi instituere tentantes*.

Notum est, quomodo circa hujus Synodi tempora, Eutyches & Barsumas Monachi cum suis asseclis conspirantes omnem Oriental. Ecclesiam horrende conturbarint, hæresim Eutychianam sparserint, quam & huic Synodo occasionem dedisse in hac dissertatione *cap.* 1. notavimus.

Interim hic discant nostri temporis hæretici, non esse vituperandum aut rejiciendum institutum monasticum, tametsi plures eo non recte utantur; exemplo PP. Chalced. qui *vere & sincere* vita monastica utentes laudant: abutentes autem reprehendunt, & abusibus, & excessibus evellendis remedia adhibenda censuerunt.

Non ædificent sibi Monasterium sine consensu Episcopi.

Et quoniam nonnulli ex falsis Monachis sibi monasteria instituere tentabant, idque ex ambitione, ut in Archimandritas erecti illorum monaster. Episcopo non subjicerentur; propterea placuit, *nullum quidem usquam ædificare, aut constituere monast. vel orationis domum* (sive G. *oratoriam domum*) *præter conscientiam* (sive G. *sententiam*) *civitatis Episcopi*.

Per *orationis, vel oratoriam domum*, intelligi *monasteriola*, & cappellas notat Christianus Lupus ad hunc Canonem. *Quod namque* (ait) *ad ejusmodi per Orientem altaria, oratoria, seu cappellas consueverint Monachi ædificare, liquet ex quinta hujus Synodi Act., ubi adversus quosdam Monachos Eutych., usurpantes* Archimandritæ *nomen dixere* Archimandritæ *Constant.* Carolus & Dorothæus Archimandritæ sunt. *Elpidius monumentorum Procopiens. custos est. Eutychius de Basilica cælestina est, monasterium non habet. Theodorus in monumentis habitat. Rogamus aliquos mitti, ut ambulent & videant monasteria eorum, & discant, si habent monasteria, an deludant, & noceant honoribus Archimandritarum, & amodo debent accipere disciplinam, ut non se dicant Archimandritas, qui in monumentis habitant, id est, in memoriis Martyrum, in oratoriis forensibus, aut cappellis*. Hæc Lupus, qui & ibidem monet: *Gentis multiplicatio lætitiæ magnificationem quandoque subnervat. Quocirca non nisi sub Episcopali oculo & examine congruit monasteria multiplicari*.

Canonem sæpius renovatum, novissime innovavit Synodus Tridentina *sess.* 25. *cap.* 3. *De Regularibus*, pro cujus executione edita est a Clemente VIII. Constitutio, quæ incipit: *Quoniam ad institutum* 99. in Bull. Rom. de quibus latius actum est in *Jure Eccles. Tom. I. part.* 1. *tit.* 24. *cap.* 3. *num.* 3. & 4.

In articulo per Marcianum Imp. Synodo proposito *Act.* 6. addebatur: *Neque in possessione præter voluntatem Domini possessionis*.

Sane monasterium in alieno fundo sine Domini consensu ædificare nunquam licuit. Nec enim religionis causa fas est alienum usurpare: quin in monasterii ædificatione omnes interesse habentes audiendi sunt, uti latius deduxi in Jure Eccles. loco mox citato.

Præterea ad coercendos falsos Monachos, placuit, *Monachos per unamquamque civitatem, aut regionem subjectos esse Episcopo*. Sint Episcopo subjecti.

Id constitutum esse ait Lupus, *adversus Barsumæ asseclas, qui Syriæ Episcopis obedientiam denegarant, seque separarant ab eorum communione. Adeo pridem cœperunt Monachi ad exemptionem adspirare*.

Cæterum de subjectione hac Monachorum, eorumque, quæ sensim invaluit, exemptione, & multiplici circa hanc excessu, sat actum in *Jure Eccles. Tom. IV. pag.* 3. *tit.* 12. *cap.* 1. *usq. ad* 6. & in speciali opusculo, cui titulus: *Repagulum Canonicum adversus nimiam &c.* (a)

Mandat ulterius Canon noster, Monachos & *quietem diligere* (sive G. *amplecti*) & *intentos esse tantummodo jejunio & orationi, in locis in quibus renuntiaverunt sæculo* (seu G. *ordinati sunt*) (sive Isidor. *semel Deo se devoverunt*) *permanentes* (seu G. *fortiter perseverantes*). Jejunio & orationi intenti.

Hic Synodus expressit paucis verbis genuinam Monachorum professionem & institutionem. Nam quietem & solitudinem colere, & a mundi strepitu se abscondere adeo proprium est huic professioni; ut a *singularitate* hac nomen Monachi derivetur. *Monos* enim græce, latine est *unus*, uti & observatur apud Gratianum *caus.* 16. *qu.* 1. *Can.* 8.

Hinc & Monachos passim mundo *mortuos*, quin & *sepultos* dixere Patres. Et Eutyches volens se perfectum ostentare Monachum, dixit ad S. Flaviani Legatos, se in monasterio vivere *quasi in sepulchro*. Et ad Romanam Ecclesiam, quæ Eugenium III. e monasterio ad Papatum attraxerat, exclamat S. Bernardus *epist.* 236. *Parcat vobis Deus, quid fecistis? Sepultum hominem revocastis ad homines; fugitantem curas & turbas curis de novo implicuistis, & immiscuistis turbis*. Et ante hos S. Hieronymus ad Paulinum apud Gratianum loco cit. *Can.* 5. *Si cupis esse quod diceris Monachus, id est,* solus, *quid facis in urbibus, quæ non sunt* solorum *habitacula, sed multorum*. Hinc illud vulgatum apud Gratianum dicto *Can.* 8. *Monachus claustro sit contentus: quia sicut piscis sine aqua caret vita: ita sine monasterio Monachus. Sedeat itaque Solitarius & taceat; quia mundo mortuus est, Deo autem vivit*.

Quantopere Monachorum etiam posteriores Constitutiones desiderent, ut Monachi in suis remaneant claustris, quantaque moderatione & restrictione egressum permittant, notavi in *Jure Eccles. Tom. I. part.* 1. *tit.* 27. *cap.* 4. *num.* 2. & 3.

Non minus proprium est Monacho, quod adjungit Synodus, eos intentos esse oportere *jejunio & orationi*. Monachi enim officium est, instar pœnitentis, & lugentis, & sua & mundi peccata plangere, uti notat S. Hieronymus ad Riparium Presbyterum apud Gratianum *Caus.* 16. *Can.* 4. dicens: „ Monachus non docentis, sed *plangentis* habet officium: qui vel se, vel mundum lugeat, & Domini pavidus præstoletur adventum". Quin & supra citatus Canon 8. ait: „ agnoscat nomen suum: *Monos* enim græce, latine est „ *unus*: *Achor* græce, latine *tristis* sonat. Inde dicitur, „ idest *unus tristis*. Sedeat ergo *tristis* & officio vacet.

Recte ergo ad hunc Canonem observavit Lupus: „ Monachus est pœnitentis species, cujus unicum munus est plangere & purgare, quod fit potissimum jejunio & oratione.

Si ea sit Monachorum professio, recte addit Synodus in præsenti Canone: *Nec Ecclesiasticis vero, nec sæcularibus negotiis, vel in aliquo sint molesti* (hæc postrema, *vel in aliquo sint molesti*, desunt apud Græcos) *propria monasteria deserentes, nisi forte his præcipiatur propter opus necessarium* (sive Is. *urgentis necessitates*) *ab Episcopo civitatis*: Græci vero simpliciter legunt: (G. *nisi quandoque a civitatis Episcopo eis permissum fuerit*).

Hinc rursus habemus, Monachos non fuisse de numero Clericorum, qui Ecclesiasticis officiis sive negotiis mancipati sunt. Non sunt e numero Clericorum.

Insuper probat rursus hæc Canonis clausula, quomodo Synodus voluerit Monachos esse Episcopis subjectos, ut nec ad Ecclesiastica, nec ad sæcularia negotia tractanda possint propria monasteria deserere sine Episcopi licentia. „ Neque vero (ait Zonaras) ut „ rebus gerendis vacare liceat, monasterii sui stationem relinquant, nisi re necessaria coactus Episcopus, aliorumque hominum facultate destitutus, „ Monachorum alicui, probatæ sibi in eo genere industriæ, negotii procurationem committendam esse „ existimaverit.

Eccle-

(a) Prædictum citatum Opusculum jam excusum extat Tom. VI. hujusce editionis.

Ecclesiastica negotia a Monachis sine licentia Episcopi non esse suscipienda, suadet & exigit ipsa Ecclesiasticæ Hierarchiæ conservatio; quæ stare nequit, nisi omnes, qui hierarchicas functiones in unaquaque Ecclesia seu Diœcesi, quæ specialem Hierarchiam constituit, obeunt, uni & eidem Hierarchiæ istius capiti scilicet Episcopo subdantur.

Exemptiones Monachorum quales?

Quapropter quæcunque a Romanis Pontificibus contra hunc Canonem Monachis concessa fuerit a subjectione Episcoporum exemptio, ea nunquam ex mente Pontificum functiones hierarchicas seu Clericales comprehendit, sed solam disciplina monachalem spectat, sive Monachos ut Monachos eximit: non vero ut Clericos, sive ad aliam plane disparatam conditionem translatos; uti latius in citato opusculo ostendi, id est in *Repagulo Canonico adversus nimiam exemptionem extensionem*.

At quia difficile fuit, exemptiones illas intra legitimos limites concludere; hinc altæ illæ & frequentes Patrum de illis exemptionibus querelæ; tamquam ordinis Ecclesiastici eversivis, & plurimorum scandalorum, & turbarum in Ecclesia occasionem præbentibus.

Et quidem privilegia & exemptiones, quæ variis titulis plerisque conceduntur, hodie perturbationem in Episcoporum jurisdictione excitare, & exemptis laxioris vitæ occasionem præbere, agnovit Synodus Tridentina *sess. 24. capit. 11. De reform.*

Unde ad quemdam Episcopum scribit Sanctus Franciscus Salesius *Lib. 1. Epist.* 30. „ In hoc maximam „ esse Dei gloriam, quod ordo Episcopalis agnoscitur „ qualis est: quodque Muscus *ille exemptionum* ab Ec„ clesiæ arbore sit avulsus, in qua tantum mali fecit ". Plura hujusmodi vide in epilogo jam citati *Repaguli Tom. VI.* in quo una referuntur decem Regulæ in materia exemptionum a Canonistis communiter probatæ: Quæ ni observentur contra mentem Pontificum innumera ex iis exemptionibus nata sunt in Ecclesiam & regimen Episcopale incommoda, & turbationes oriri.

Ne & prætextu religionis, & vitæ perfectioris amplectendæ jus privatorum lædatur, & Ecclesia injustitiæ arguatur, decrevit Synodus: *Nullum recipere in monasteriis servum obtentu Monachi* (sive G. *ad hoc ut fit Monachus*) *præter sui Domini conscientiam* sive G. *voluntatem*.)

Subdit Canon: *Transgredientem vero hanc definitionem nostram, excommunicatum esse decrevimus, ne nomen Dei blasphemetur.*

Ex pœna *excommunicationis* inflicta, quæ hic, ut patet ex *Canone II.* ac præcipue *VIII.* non Clericorum, sed Laicorum pœna est, rursus probatur, Monachos Clericis haud fuisse annumeratos. Josephus Ægyptius in sua Paraphrasi Arabica legit: *Stricte præcipimus, ut Ecclesiam ingredi prohibeatur, ne proba in religionem nostram jactantur.* Dicit autem, *ne nomen Dei blasphemetur.* „ Cujus æternum servus (inquit Zonaras) in„ vito ipso detonsus fuerit, rem totam nimirum ini„ quo animo feret, sanctumque habitum execrabitur, „ totumque Monachorum genus conviciis proscindet, „ convitia vero in habitum eum conjecta, ad ipsum „ etiam Deum transibunt.

Episcopus eorum curam gerat.

Ut vero Monachi quietem servare) & in suis monasteriis vere ac sincere vitam monasticam agere queant, declarat Synodus concludendo: *Verumtamen Episcopum convenit* (seu G. *oportet*) *competentem* (vel If. *necessariam*) *monasteriorum providentiam* (sive G. *eam quam par est monasteriorum curam*) *gerere*. Josephus Ægyptius in citata Paraphrasi legit: *Episcopus autem monasteria visitet, eaque, ut par est, in cura habeat*; id est, monasteriis ita provideat, eorumque in spiritualibus & temporalibus eam curam & sollicitudinem gerat, ut Monachi in suis remanentes monasteriis quietam & solitariam vitam vere & sincere agere queant: ne prætextu necessitatis sibi de necessariis providendi occasionem evagandi arripere possint.

Refert hunc Canonem Gratianus *Caus. 16. qu. 1. Can. 12.* non tantum in multis a textu recedens; sed insuper intermediam Canonis periodum omittens; e quibus omissis una cum nonnullis ex *Canone 8.* hujus Synodi desumptis constavit separatum Canonem *Caus. 1. quæst. 2. Can. 10.* ut vel hinc pateat, quam parum fidendum sit Gratiano in Canonum relatione. Præsentem errorem Gratiani notavit Antonius Augustinus *Lib. 1. de emendat. Grat. Dialogo 12.*

CANON V.

De his, qui transmigrant de civitate in civitatem, Episcopis, aut Clericis, placuit, ut Canones, qui de hac re a Sanctis Patribus statuti sunt, habeant propriam firmitatem.

SCHOLION.

Translatio Episcoporum, & Clericorum prohibita.

NUllis unquam repagulis sisti potuit, & utinam vel hodie non continuo augeretur transmigratio Episcoporum, Pastorum, aliorumque Ecclesiasticorum de una ad aliam Ecclesiam, quo vel major proventum copia, aut sæcularis honor allicit. Immo vix sperandum huic abusui repagulum per Canones opponi posse, quamdiu avaritia & ambitio, aliique humani affectus in Clericis dominabuntur, & ad dignitates & beneficia ipsos impellent.

Huic Canoni occasionem dedisse potest causa Bassiani, qui ex Episcopo Evazorum in Ephesinæ Ecclesiæ Episcopum promotus fuerat, & ex ea dejectus Actione undecima, uti in secunda parte Dissertationis præcedentis notatum est.

CANON VI.

Nullum absolute ordinari debere Presbyterum aut Diaconum, nec quemlibet in gradu Ecclesiastico; nisi specialiter Ecclesiæ civitatis, aut possessionis, aut Martyrii, aut monasterii, qui ordinandus est pronuntietur. Qui vero absolute ordinatur, decrevit Sancta Synodus, irritam haberi hujusmodi manus impositionem, & nusquam posse ministrare ad ordinantis injuriam.

SCHOLION.

VEtat præsens Canon, aliquem absolute ordinari, id est ordinari absque designatione seu adscriptione alicujus loci, in quo functiones sui ordinis exerceat, uti in textu exponitur, & notarunt Balsamon & Zonaras; aitque hic: „ quemvis hominem ita Clero „ adscribi, ut ubicumque voluerit proficiscatur, sacra„ que administret, aut Sacerdotalem aliquam exerceat „ functionem, hic Canon vetat. — Absoluta ordinatio irrita.

Et post hos Josephus Ægyptius in sua paraphrasi Arabica primam hujus Canonis partem ita reddit: „ Nemo ordinationem accipiat, nisi declaretur ei lo„ cus & sedes, ubi resideat; non Presbyter, nec Dia„ conus, nec alius ab iis, neque qui istis inferior „ est, sed locus ejus declaretur, & in eo con„ stans maneat, & si ab eo translatus fuerit, eidem „ restituatur.

Loca autem, in quibus designari possunt, subjungit ipse Canon, vetans aliquem ordinari, *nisi specialiter Ecclesiæ civitatis, aut possessionis, aut Martyrii, aut Monasterii, qui ordinandus est pronuntietur* (seu G. H. *definetur*) (sive Isid. *mereatur ordinationis publicatæ vocabulum*).

In antiqua versione apud Justellum in bibliotheca juris Canonici veteris legitur, *prædicatur*, quod Justellus interpretatur: *id est*, palam & publice *prædicatus vel nominatus adscribatur ministerio hujus vel illius Ecclesiæ*.

Quantumvis admodum verisimile sit, Ecclesiam, ad quam quis ordinabatur, etiam olim publice in ipsa ordinatione fuisse publicatam, uti hodie titulus ordinationis publicari solet, nihilominus unicus hujus Canonis scopus fuisse apparet, ne Clerici ordinarentur, nisi una alicui certo loco, in quo functiones ordinis suscepti, constanter & permanenter obirent, adscribantur.

Martyrium de quo hic Canon, dicitur ædes sacra sub Martyris alicujus nomine, sive potius ad ejus sepulchrum & reliquias exstructa, uti latius exponit Du-Cange in Glossario mediæ & infimæ latinitatis verbo *Martyrium*.

Itaque permittit Canon, ut quis ordinetur, qui hujusmodi ædi sacræ, sive Martyrio præficiatur: ibique functionibus Ecclesiasticis incumbat.

In *Monasterio* etiam aliquem ordinari permittit Canon, id est ordinari in eum finem, ut alicui Monasterio serviat, ibique functiones Ecclesiasticas obeat. Cum enim primis sæculis Monachi solerent esse Laici, unus ei dabatur Presbyter, qui Missarum solemnia, aliaque sacerdotalia iis impenderet. Ita in sua Regula, & in epistolis S. Augustinus non semel distinguit Monasterii Præpositum, (*a*) & Monasterii Presbyterum. Et S. Gregorius *lib. 5. epist.* 41. scribit Victori Episcopo Panormitano, ut ad postulationem Abbatis Monasterii S. Hermæ ordinet Presbyterum ad Missarum solemnia in Monasterio celebranda: *eum, qui ad ministerium de eadem Congregatione electus fuerit; cujus vita mores & actio tanto ministerio possint convenire .... quatenus nec ille de Monasterio suo hac pro causa regredi, nec extraneum sibi ad peragendum sacrum opus cogatur adducere.*

Ad relata S. Gregorii verba reflectens Vir eruditus Petrus Gussanvillæus in notis. „ Aut nulli aut pauci „ erant in monasteriis presbyteri. Extraneum sæpe „ adducebant, qui coram illis sacrum faceret. Hunc „ qui cum nostro morem contulerit, mirabitur; nam „ in unoquoque monasterio tot fere sunt presbyteri „ quot monachi; immo jam nonnullis sacerdotium ita „ vide-

(*a*) Regula, quam sanctus confecit Augustinus, nunquam a sancto Doctore elucubrata est pro viris, sed pro Monialibus; unde in ea legitur *præposita* non *præpositus*, quod sit in exemplaribus, quibus viri utuntur, reperitur *præpositus*, hæc mutatio longe post Augustini tempora facta est a viris, qui suo instituto hanc Regulam deinceps accommodarunt.

„ videtur necessarium, ut ætatem legitimam præveniant, & ante 24. annum ordinentur.

Itaque ex mente Canonis, ordinari in monasterio, sive ad monasterium, est ordinari eum in finem, ut presbyter sit monasterii, ibique suis functionibus occupetur.

Et quidem hoc Canone in tantum improbantur similes *absolutæ* ordinationes, ut decreverit Synodus, eorum, qui *absolute* ordinantur, *irritam* (G. H. *ac invalidam*) (seu Isid. *vacuam*) (sive Q. *inefficacem*) *habere hujusmodi manus impositionem; & nusquam posse ministrare ad ordinantis injuriam*, (sive G. H. *& nusquam exercere ac operari posse ad ejus, qui ordinavit, contumeliam*) (seu Isid. *nullum ejus tale factum valere ad injuriam ipsius, qui eum ordinavit*.)

Hæ expressiones innuere videntur, quod Synodus Chalcedonensis, non tantum habuerit hujusmodi ordinationes pro *illicitis*; sed etiam pro invalidis *irritis & cassis*.

Pristina disciplina circa ordinationes contra Canonum præscripta attentatas.

Neque id mirum videbitur, si pristinam Ecclesiæ disciplinam, & veterum etiam Scholasticorum multorum opinionem attendamus, qui docuere " quædam esse „ Ecclesiasticæ institutionis, quæ licet mutari possint, „ & pro temporum & locorum varietate aliter atque „ aliter observari, tanti tamen esse momenti quamdiu ab Ecclesia revocata aut abrogata non sunt, ut „ eorum omissio ordinationem reddat non modo inhonestam & illicitam, se etiam irritam & nullam, „ omnique effectu & gratia cassam ": uti multis citatis antiquis Scholasticis probat Morinus de Sacris Ordinat. *par.* 3. *exercit.* 5. *cap.* 9. prætenditque; " de „ hoc Sacramento analogice dicendum, quod de Matrimonio & Pœnitentia, quorum materias videmus „ Ecclesiam sæpe sub interminatione *irriti* sacramenti „ restrinxisse, dilatasse, vario tempore variis modis „ determinasse.

Ad illa non reflectens Glossographus apud Gratianum loco infra citando, eumque secuti recentiores Canonistæ, & Theologi, hunc, similesque Canones, invaliditatem Ordinationis præferentes, interpretantur de nullitate non absoluta, sed tantum *quoad executionem*, id est, quod Ordinatus nequeat *licite* exequi seu obire functiones Ordinis suscepti; quamvis *valide* sit ordinatus, ideoque si functiones illicite & contra Canones obiret, equidem exerceret valide.

Quid hodie de iisdem ordinationibus censetur?

Quidquid sit de occasione introductæ modernæ Ecclesiæ disciplinæ, certum est, quod ea jam recepta & ab Ecclesia non probata, nequaquam de validitate similium ordinationum, licet attentatæ sint contra Canones, esse dubitandum, nec eam validitatem in dubium revocandam, tametsi pristini Canones invaliditati amplius favere videantur.

Absoluta ordinatio a Tridentino prohibita.

Disciplinam contra *absolutas* ordinationes hoc Canone expressam aliqua ex parte renovavit Synodus Tridentina *sess.* 23. *cap.* 16. *de Reform.* quippe statuit: *ut nullus in posterum ordinetur, qui illi Ecclesiæ, aut pio loco, pro cujus necessitate aut utilitate assumitur, non adscribatur, ubi suis fungatur muneribus, nec incertis vagetur sedibus*. Non dicit, ordinationem aliter factam esse invalidam, irritam aut cassam: eo quod tempore hujus Synodi, Ecclesia hujusmodi ordinationes licet illicitas, reputaret validas.

Cæterum de hac disciplina latius actum est in *Jure Ecclesiastico*, *Tom. I. parte* 1. *tit.* 1. *cap.* 4.

Quod autem dicit Canon, *nusquam posse ministrare* sic ordinatum *ad ordinantis injuriam*, ita interpretatur Zonaras: " Inuritur haud dubie collatori nota de„ decoris, cum ei, cui contulit sacros ordines, ab „ ipso Antistite communicata obeundi sacra ministeria „ facultas eripitur; hominemque eodem loco, ac si „ nunquam initiatus fuisset, haberi decernitur.

Mendum Glossæ.

Hunc Canonem refert Gratianus *Dist.* 70. *can.* 1. ex versione Isidori, qui loco vocis *pagi* vel *vici*, ponit, uti Justelli editio, vocem *possessionis*, quam contra mentem Canonis Glossographus accepit pro *patrimonio*, quasi ibidem titulus *patrimonii* probaretur, qui tamen multis sæculis post Synodum Chalcedonensem demum innotuit, uti ostendi in *Jure Eccles. Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 9. *cap.* 6. *num.* 6. & 7.

CANON VII.

Qui semel in Clero deputati sunt, aut Monachorum vitam expetiverunt, statuimus neque ad militiam, neque ad dignitatem aliquam venire mundanam; sed hos tentantes, & non agentes pœnitentiam, quominus redeant ad hoc, quod propter Deum primitus elegerunt, anathematizari.

SCHOLION.

Clericus vel Monachus ad statum sæcularem rediens anathematizatur.

PRo intellectu præsentis Canonis observandum Patres jampridem existimasse, per professionem Clericalem in cujuscumque ordinis etiam minoris susceptione, ita Clericum vitæ & professioni Clericali adstringi, ut sine quadam apostasia non liceret ad vitam sæcularis exercitia, professioni Clericali opposita, transire; licet ad statum matrimonialem, tamquam Clericatui haud repugnantem, transire non esset interdictum.

Unde Concilium Turonicum I. quod decem circiter annis post Synodum Chalcedonensem habitum est, ait *can.* 5. " Si quis Clericus, relicto officii sui ordine, „ Laicam voluerit agere vitam, vel se militiæ tradi„ derit, excommunicationis pœna feriatur.

Et multis hanc disciplinam in suis Novellis, præsertim *Novella* 123. *cap.* 15. inculcat Justinianus Imperator. Rationem illius reddit S. Ambrosius *epist.* 17. „ Quid enim, ait, stultius, quam relictis cœlestibus ad „ terrena intendisse, & posthabitis perpetuis elegisse „ ea, quæ caduca sunt & fragilia "? Et nonnullis interjectis: „ Tu quicumque in Clero es Domini portio „ ejus & possessio noli recedere de Domini possessione.

Constans igitur erat Patrum persuasio, quod qui vitam Clericalem & Monachalem elegisset, eam deserere, & militiam, aut alia sæcularia magistratus exercitia assumere nequiret: quam disciplinam etiam sæculo XIII. superstitem fuisse contendit Ludovicus Thomassinus *de discipl. Eccles. part.* 4. *lib.* 2. *cap.* 4. una observans, nec hodie ad Clerum, etiam per primam tonsuram, esse assumendum de quo non sit probabilis conjectura, quod eo animo accedat, ut Deo & Ecclesiæ in hoc vitæ genere intendat *stabiliter* servire; quod & confirmavimus in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 1. *cap.* 1.

Itaque statuitur hoc Canone, eos " qui semel in „ Clero deputati sunt (*sive G.* ordinati sunt) aut „ Monachorum vitam expetiverunt (*seu G.* itidem „ Monachi) (*aut Isid.* in Monasteriis deputati) ne„ que ad militiam (*sive G.* militarem expeditionem) „ neque ad dignitatem aliquam venire mundanam; aut „ hoc tentantes (*sive G.* qui autem hoc audent) (*vel* „ *Isid.* eos autem qui hoc ausi fuerint facere) & non „ agentes pœnitentiam, quominus redeant ad hoc (*sive* „ *G.* non pœnitentia ducti ad id revertuntur) quod „ propter Deum primitus elegerunt (*vel Isid.* & non „ ejus rei pœnitere maluerint, ut ad hoc idem rever„ tantur, quod ante obtentu Dei propoluerunt sibi) „ anathematizari.

Haud obscurum est, præsertim juxta Græcorum lectionem, hic agi de Clericis & Monachis, qui abjecta vita Clericali, aut Monachali transiverunt ad vitam sæcularem; atque in hac, licet moniti, perseverare malunt, quam ad pristinam, quam semel elegerant, redire.

Hi igitur, quia hoc agendi modo se ipsos deponunt a Clericatu, non dicuntur deponendi, sed anathematizandi, tamquam *Laici*, quem statum propria sponte elegerunt. " Ipse enim (ait Balsamon) depositio„ nis sententiam in se tulit, qui se sacra veste etiam „ ante condemnationem exsuit, & Laicus factus est ". Similiter & Zonaras præsentem Canonem interpretatur non de Clericis & Monachis, qui simpliciter sæcularibus negotiis contra Canones se immiscent (de quibus agitur Canone LXXXIII. Apostolorum) sed „ de Clericis, & Monachis, qui sacro habitu rejecto, „ aut ornatum militarem tamquam militiæ professione „ censendi, aut profanum alium, quasi magistratus in „ Republica candidati sumpserunt.

In eumdem sensum præsentem Canonem accepit Aristenus, monens, huic Canoni concurrere Imperatoris Leonis Philosophi Novellam octavam, quæ non permittit Monachis laici habitum resumere.

Hic discimus, Ecclesiam graviter apprehendisse eam apostasiam, qua quis a semel electa militia Christi divertit, quasi canis reversus ad vomitum, ad malitiam sæculi.

Itaque hinc patet sedulo considerandum & expendendum, dum de assumendo hujusmodi statu deliberatur; ne alias dum leviter assumitur, etiam postmodum leviter deleratur; aut si deseri nequeat, eum suscepisse pœniteat, & tunc si habitum & externam professionem mutare nequeant, animo tamen & affectu ad mundana revertantur: quod quam hodie tam in Clericis quam in Monachis sit frequens, notius est, quam hic pluribus probari & exponi necesse sit.

Extat hic Canon apud Gratianum *caus.* 20. *quæst.* 3. *Can.* 3.

CANON VIII.

Clerici, qui præficiuntur Ptochiis (vel Ptochodochiis) & qui ordinantur in monasteriis, & basilicis Martyrum, sub Episcoporum, qui in unaquaque civitate sunt, secundum sanctorum Patrum traditiones, potestate permaneant, nec per contumaciam ab Episcopo suo dissiliant. Qui vero audeat vertere hujusmodi formam quocumque modo, nec proprio subjiciuntur Episcopo: si quidem Clerici sunt, Canonum correptionibus subjaceant, si vero Laici, vel Monachi fuerint, communione priventur.

SCHOLION.

Præfecti Ptochiis, aliisque piis fundationibus Episcopo subjiciuntur.

SUnt Ptochæja (ait Zonaras) domus, quæ pauperibus sustentandis curandisve destinatæ sunt, quales erant, in quas aut pupilli, aut alii ætate, variisque mor-

morborum generibus confecti homines recipi & ali solebant.

Ne vero homines illi infirmi, aut ætate confecti divinis officiis frustrarentur, curæ fuit fundatoribus" & „ in eis ædiculas excitare (ait Zonaras) & divinis „ laudibus persolvendis Clericos constituere, ut ad eas „ auscultandas tota illa qualiscumque familia non difficile conveniret.

In codice Ecclesiæ Romanæ non legitur *qui perficiuntur ptochiis* &c. sed generaliter dicitur, *Clerici, qui pauperum dispensationis, vel Monasteriorum, vel Martyriorum præsunt*.

Huic lectioni etiam consonat paraphrasis Arabica Josephi Ægyptii, qui ita legit: " Quicumque Sacerdos „ in ullis est rebus pauperum, aut orphanorum, vel „ in Monasteriis, aut Martyriis, Episcopo civitatis, „ in cujus territoriis locus est situs, subjiciatur.

Et sat verisimile est, mentem Patrum fuisse, subjectos Episcopo declarare generaliter omnes Clericos & Monachos, qui administrationi locorum, aut bonorum pauperum præfecti sunt.

Cum enim juxta Patrum & Canonum traditionem Episcopis cura pauperum suæ Diœcesis præcipue incumbat, æquum quoque est, ut qui locis & bonis pauperum dispensandis præsunt, eisdem quoque subdantur; ut ipsis constare queat, num recte & fideliter hujusmodi bona dispensentur & administrentur in usum & profectum pauperum.

Credit Balsamon " verisimile esse, quod aliquando „ dicerent nonnulli, solos Episcopatus vel Metropolis „ Clericos regionis Episcopo subjici: Monachos autem, vel etiam Clericos divinorum templorum, quæ „ sunt in orphanotrophiis, vel etiam Gerocomiis, „ vel etiam in Martyriorum Ecclesiis, Episcopo non „ subjici, etiamsi sint in ejus Diœcesi, sed eis, qui „ monasteria & reliqua ædificaverunt.

Hanc ergo Clericorum & Monachorum prætensam exemptionem rejiciens Synodus, vult, ut omnes sive Clerici, sive Laici, sive Monachi similibus locis inservientes, *sub Episcoporum, qui in unaquaque civitate sunt, secundum sanctorum Patrum traditiones*, (sive Isid. *sanctorum Canonum traditionem*) *permanent, nec per contumaciam* (sive G. *per arrogantiam*) *ab Episcopo suo dissiliant* (seu G. *subducant*) (vel Isid. *nec per suam temeritatem Episcopi sui moderationem declinent*).

Hinc discimus, quod Synodus Chalcedonensis voluerit, ut omnes, qui similibus piis locis præsunt, subsint moderationi Episcopi, eique subjici debeant. Idque a Synodo esse decretum juxta Sanctorum Patrum & Canonum traditionem.

Hanc disciplinam jure communi, & a Synodo Tridentina firmata esse ostendimus in *Jure Eccles. Tom. III. part.* 2. *sect.* 4. *tit.* 6. *cap.* 2. Alias *tit.* 2. *part.* 2. *tit.* 37. *cap.* 2. ubi & annotatum, quid in Belgio circa hanc disciplinam mutatum sit.

Licet Canon in prima parte tantum *Clericorum* meminerit, tamen, hic & Monachos contineri, secunda pars Canonis, qua pœna decernitur, satis indicat, & expresse monent Balsamon, & Zonaras.

Refertur hic Canon a Gratiano *caus.* 18. *qu.* 2. *Can.* 10. ubi videndæ notæ correctorum Romanorum.

CANON IX.

Si quis Clericus adversus Clericum habet negotium non deserat Episcopum proprium, & (vel ut) ad sæcularia percurrat judicia: sed prius actio ventiletur apud Episcopum proprium, vel certe Concilio ejusdem Episcopi, apud quos utraque partes voluerint, judicium continebunt (a). *Si quis autem præter hæc fecerit, Canonicis correptionibus subjacebit. Quod si Clericus habet causam adversus Episcopum proprium, vel adversus alterum, apud Synodum provinciæ judicetur. Quod si adversus ejusdem provinciæ Metropolitanum Episcopus, vel Clericus habet querelam, petat Primatum Diœceseos, aut Sedem Regiæ urbis Constantinopolitanæ, & apud ipsum judicetur.*

SCHOLION.

HOc Canone agitur de judice, coram quo Clericorum quæstiones sunt terminandæ: & triplex casus distinguitur. Vel enim Clericus quæstionem habet cum Clerico, vel cum Episcopo proprio; vel cum suo Metropolitano.

Clericus contra Clericum prius agat coram Episcopo.

Circa primum, quando Clericus causam seu negotium habet adversus Clericum, statuitur, *ut non deserat proprium Episcopum, & ad sæcularia judicia percurrat, sed prius actio ventiletur apud Episcopum proprium, vel certe concilio ejusdem Episcopi* (G. *vel Episcopi voluntate*) *apud quos utraque partes voluerint* (seu G. *apud eos, quos utraque pars elegerit*) (sive Isid. *apud arbitros ex utraque parte electos*) *judicium continebunt* (sive G. *judicium agitetur*).

Canon in hoc articulo generaliter loquens de omni negotio & causa inter Clericos vertente; tam de causis civilibus, quam de Ecclesiasticis est intelligendus, ut quæcumque ex his causis inter Clericos oriatur, quæstio ad Episcopum proprium, & non ad sæcularia judicia deferatur.

Notandum autem adverbium *prius*, quo significatur, non absolute & simpliciter inhiberi Clericis, causas suas civiles ad judicia sæcularia deferre; sed *prius* adeundum esse proprium Episcopum, ut per ipsum, aut alios, quos de consilio aut voluntate Episcopi utraque pars elegerit; negotium sine strepitu forensi terminetur.

Idipsum Justinianum confirmavit *Novella* 123. *cap.* 21. non tantum in causis, quæ inter ipsos Clericos aguntur, sed etiam quæ a Laicis adversus Clericos instituuntur. " Si quis contra aliquem Clericum, aut „ Monachum, aut Diaconissam, aut Monasteriam, „ aut asceteriam, habeat aliquam actionem; adeat *prius* „ sanctissimum Episcopum, cui horum unusquisque „ subjaceat; ille vero causam inter eos judicet; & si „ quidem utraque pars iis, quæ judicata sunt, acquieverit, jubemus per loci judicem hoc executioni perfectæ contradi. Si quis autem litigantium intra decem dies contradicat iis, quæ judicata sunt, tunc „ locorum judex causam examinet: & si invenerit judicium recte factum, etiam per sententiam propriam „ hoc confirmet; & executioni propriæ tradat, quæ „ judicata sunt, & non liceat secundo in tali causa „ victo appellare.

Voluit igitur Justinianus, conformiter ad hunc Canonem, ut negotia Clericorum prius ad Episcopum deferantur, quam ad forensia judicia veniatur; ut si fieri queat, quæstiones per Episcopum aut arbitros electos de consilio, aut voluntate Episcopi terminentur, & Clerici, aliæque personæ Ecclesiasticæ forensibus litibus eximantur; uti latius ostendimus in *Jure Eccles. Tom. IV. parte* 3. *tit.* 1. *cap.* 4. alias *cap.* 3. ubi una notatum est, privilegium fori Clericis primitus datum fuisse, ut a strepitu forensi eximerentur, & per Episcopos eorum negotia sine ullo strepitu forensi finirentur.

Clericus contra Episcopum agat coram Synodo provinciali.

Pergit dein Canon, *quod si Clericus habet causam adversus Episcopum proprium, vel adversus alterum, apud Synodum provinciæ* (sive Isid. *apud audientiam Synodi provinciæ ejus*) *judicetur*: conformiter ad Canonem V. Nicænum.

Contra Metropolitanum agat coram Primate, vel coram Episcopo Constantinop.

Quod si adversus ejusdem provinciæ Metropolitanum Episcopus vel Clericus habet querelam, petat Primatem Diœceseos (sive G. *Diœcesis Exarchum adeat*) *aut sedem regiæ urbis Constantinopolitanæ* (sive G. *Imperialis urbis Constantinopolis thronum*) *& apud ipsum judicetur*.

Manifestum est, tum ex hoc, tum ex XXVIII. hujus Synodi Canone, sedem Constantinopolitanam sensim multis privilegiis & prærogativis fuisse exaltatam: & quidem præsenti Canone datur privilegium " quod nemini aliorum Patriarcharum concessum fuit nec a Ca- „ nonibus, nec a legibus, ut Metropolitanus, qui „ uni subjacet Patriarchæ, ab alio judicetur, nisi soli „ Constantinopolitano": uti notat Aristenus hic.

Hoc Canone *Exarchi* nomine non intelligi simplices Provinciarum Metropolitanos manifestum est ex ipso contextu, uti etiam Balsamon annotavit, sed eum, qui toti *Diœcesi* juxta veterem hujus vocis significationem præerat; id est districtui Ecclesiastico, qui sub se plures Provincias continebat. " Diœcesis est (ait hic „ Balsamon) quæ multas sub se habet Provincias.

Hi ergo, qui hujusmodi districtui præerant, pluresque Metropolitanos Provinciarum sub se habebant, vocantur hic *Exarchi Diœcesis*, vel juxta versionem Dionysii, Primates Diœceseos. Sic inter acta hujus Synodi, Domnus Antiochiæ Episcopus, Exarchus Diœcesis *Orientalis* dicitur. Justinianus in citata *Novella* 123. *cap.* 22. ecclesiasticam hanc Constitutionem sua auctoritate confirmans, pro *Exarcho* substituit *Patriarcham*, dicens: " Si vero contra Metropolitam talis „ aditio fiat ab Episcopo, aut Clero, aut alia qua- „ cumque persona, Diœceseos illius beatissimus *Patri-* „ *archa* simili modo causam judicet.

Aristenus quoque per *Exarchum* intelligi voluit *Patriarcham*. Verum an Canon de veris Patriarchis, ut sunt Alexandrinus, & Antiochenus loquatur, merito dubitatur, ob privilegium Episcopo Constantinopolitano datum: quia nullatenus vero simile est Metropolitanos istorum Patriarchatuum, omisso proprio Patriarcha, ad Constantinopolitanum potuisse recurrere; nec unquam hoc prætendisse Constantinopolitanum loquitur.

Multo minus verisimile est, hic de Patriarcha Occidentis, sive Episcopo Romano sermonem fuisse; quandoquidem enim Synodus Canone XXVIII. tantum secundum locum post sedem Romanam tribuat Constantinopolitano, verisimile ne est, quod hoc Canone eam tribuisset prærogativam Sedi Constantinopolitanæ, ut hæc etiam Metropolitanos subjectos Patriarchæ Romano, ipso præterito, judicaret? uti recte advertit Petrus de Marca in dissertatione ad Concilium Claromontanum de primato Lugdunensi, & aliis primatibus §. 9. & 10. habetur *Tom.* 10. *Concil. general. col.* 519.

Ita-

(a) Forte *continuabunt*.

Itaque hoc Canone uti & XVII. post *Exarchum* intelligi videtur Diœceseos Primas seu Patriarcha, quemadmodum & Justinianus hunc Canonem sua auctoritate confirmans intellexit *Novel.* 123. *cap.* 22. " Si vero (ait) contra Metropolitanum talis aditio fiat " ab Episcopo aut Clero, aut alia quacumque persona, Diœceseos illius *beatissimus Patriarcha* simili modo causam judicet.

Iis & Aristenus interpretatur, dicens: " Apud " Diœceseos Exarchum *sive Patriarcham*, cui subsunt " Provinciarum aliarum Metropolitani, litigare debet.

Unde plane absona est Severini Binii interpretatio, qua per Primatem hic intelligi vult Romanum Pontificem; quam interpretationem solide hic refutat Beveregius.

Refertur hic Canon apud Gratianum *caus.* 11. *quæst.* 1. *Can.* 46. & prior Canonis pars extat in *cap. IX. de foro comp.* Hunc Canonem sat bene interpretatur Franciscus Florens in commentario ad *caus.* 11. *quæst.* 1. *part.* 2. *pag.* 5. *& sequentibus*.

CANON X.

Non licere Clericum in duarum civitatum conscribi simul Ecclesiis, & in qua initio ordinatus est, & ad quam confugit, quasi ad potiorem, ob inanis gloriæ cupiditatem; hoc autem facientes revocari debere ad suam Ecclesiam, in qua primitus ordinati sunt, & ibi tantummodo ministrare. Si vero jam quis translatus est ex alia in aliam Ecclesiam, prioris Ecclesiæ, vel Martyriorum, quæ sub ea sunt, aut Ptochiorum, aut Xenodochiorum rebus in nullo communicet. Eos vero, qui ausi fuerint, post definitionem magnæ & universalis hujus Synodi, quidquam ex his, quæ sunt prohibita, perpetrare, decrevit sancta Synodus, a proprio hujusmodi gradu recedere (vel forsan excidere) (a).

SCHOLION.

Pluralitas Beneficiorum damnata.

HIc Canon evincit, esse pestem Ecclesiæ admodum antiquam, quod Clerici non contenti Ecclesia, cui primitus adscripti sunt, ut ibidem Deo & Ecclesiæ fideliter & permanenter ministrent, *ex inanis gloriæ cupiditate*; aut turpis lucri quæstu aliquam majorem sive ampliorem ambiant.

Præcipit igitur Canon, non posse Clericum in duabus *conscribi simul Ecclesiis, & in qua initio ordinatus est, & ad quam confugit, quasi ad potiorem, ex inanis gloriæ cupiditate. Hoc autem facientes revocari debere ad suam Ecclesiam* (sive G. *propriæ Ecclesiæ restitui*) *in qua primitus ordinati sunt, & ibi tantummodo ministrare.*

Eadem pluralitas reprobatur jure civili.

Hanc Clericorum cupiditatem & ambitionem reprobat quoque Justinianus *Novell.* 3. *cap.* 2. *Illud quoque adjiciendum est (ait) ut quod hactenus non decenter fiebat, nequaquam in republica geratur, id est, multos reverendissimorum Clericorum, dedignari quidem in iis, quibus ordinati sunt sanctissimis Ecclesiis aut hic, aut in provinciis deservire: ad sanctissimam vero majorem Ecclesiam, & venerabilem Clerum ejus patrocinium quodlibet accedere, quod de cætero omnimodo fieri prohibemus. Nam si super venerabilibus Monasteriis prohibemus* ex alio Monasterio ad aliud transmigrare: *multo magis neque reverendissimis Clericis hoc permittemus lucri & negotiationis habere demonstrationem, hujusmodi horum desiderium judicantes.*

Recte notavit Christianus Lupus in Scholiis ad hunc Canonem, eum esse *palmarem adversus pluralitatem beneficiorum*. Pro quo notandum, quod juxta modernam Ecclesiæ disciplinam, Clerici per institutionem & possessionem beneficiorum Ecclesiis illis, in quibus beneficia fundata sunt, adscribuntur; quapropter dum quis duo beneficia in duabus Ecclesiis obtinet, in duabus Ecclesiis eodem tempore censetur adscriptus; sive in catalogum Clericorum duarum Ecclesiarum relatus, contra hujus Canonis sanctionem.

Ulterius præcipit Canon sub pœna a proprio gradu excidendi, *si jam quis translatus est* (id est ante Synodum) *ex alia in aliam Ecclesiam, prioris Ecclesiæ vel Martyriorum, quæ sub ea sunt, aut Ptochiorum, aut Xenodochiorum rebus in nullo communicet* (vel Isid. *nihil habeat commune cum priore Ecclesia, sive sub hac Ecclesia constitutis Martyriis, sive in ptochiis, vel xenodochiis, aut eorum negotiis*).

Quæ pensio impingat in hunc Canonem?

Quamvis hodie Clerici ex ambitione, aliave humana consideratione beneficia resignantes aut permutantes, ac ita de una ad aliam transeuntes, priorem Ecclesiam deserant, nec se ulterius negotiis illius immisceant; nihilominus in Canonem hunc frequentissime impingunt, accipientes ex fructibus beneficii dimissi notabilem pensionem annuam, eo solo titulo, quod beneficium dimissum tamquam suum possederint. Quem titulum accipiendæ pensionis esse huic, aliisque Canonibus contrarium, & aliunde plane insufficientem ostendi in tractatu de Simonia circa beneficia, & pensionibus, *T. V. part.* 2. *cap.* 4. *&* 5. *& in Jure Eccles. T. III. par.* 2. *sect.* 3. *tit.* 18. *cap.* 3. alias *tit.* 26. *cap.* 3.

CANON XI.

Omnes pauperes & indigentes auxilio, cum proficiscuntur sub probatione epistolis, vel Ecclesiasticis pacificis tantummodo commendare (b) *decrevimus, & non commendatitiis litteris, propter quod commendatitias litteras honoratioribus tantummodo præstari personis conveniat.*

SCHOLION.

Pauperibus proficiscentibus Pacificæ, honoratioribus commendatitiæ concedantur.

PRæsenti Canone statuitur in primis, ut pauperibus cum proficiscuntur, dentur epistolæ, quæ *pacificæ* dicuntur; idque sub *probatione* sive cum examinatione.

Hæ litteræ optime describuntur a Sozomeno *lib.* 6. *histor. Eccles. cap.* 16. ubi de Juliano Apostata ait: " Sed præcipue notas ac tesseras Episcopalium litterarum admiratus esse dicitur, quibus solent peregrinos " sibi invicem commendare, ut undelibet venientes, " ad quoscumque accesserint, tamquam noti atque amici excipiantur hospitio, & benigne curentur ob " testimonium eius notæ.

Et Gregorius Nazianzenus de eodem Apostata verba faciens, scribit *Orat.* 1. adversus Julianum: " Quin " etiam diversoria & domos excipiendis hospitibus ex" struere constituebat, simulque humanitatem erga pau" peres adjungere, cum aliam, tum eam, quæ *in tesseris epistolaribus* consistit, quibus nos egenos ex gen" te ad gentem transmittimus.

Itaque epistolæ illæ *pacificæ*, quas præcipit Synodus *pauperibus proficiscentibus* dari, sunt illæ, quibus Episcopi testabantur hos proficiscentes esse revera pauperes, & dignos, quibus eleemosynæ darentur: & ne immerentibus sub prætextu similium litterarum eleemosynæ, aliave humanitatis & pietatis opera exhibeantur, vult Synodus, ut dentur sub *probatione*, sive cum *examinatione*: id est prævie examinetur, num revera pauperes sint, & digni qui eleemosynis fidelium gaudeant.

Si & hodie hujusmodi litteræ ab Episcopis & Pastoribus non concederentur, nisi prævio exacto examine de paupertate ac moribus, vitæque instituto, indubie majore cum charitate & affectu peregrini hujusmodi litteris instructi a piis fidelibus acciperentur: sed quia nimia sciuntur facilitate a multis dari, hinc & parum iis a fidelibus deferri solet.

Sensum Canonis quoad hanc partem optime exposuit in sua paraphrasi Arabica Josephus Ægyptius: " De " omnibus pauperibus, qui eleemosynas rogant, man" damus modo, ut scribantur eis epistolæ, cum inqui" situm fuerit in res eorum; & quod illi digni sint " eleemosynis, & quod necessaria iis deficiant. Et hæ " epistolæ in ipsorum manibus sint, ut fideles etiam " eas videant, & misericordiæ in eos commoveantur.

Præcipit autem Synodus, ut *pauperes* his duntaxat litteris commendentur, *& non commendatitiis litteris*. Rationem subjungit: propter *quod commendatitia honoratioribus tantummodo præstari personis conveniat* (sive Isid. *eos tantum accipere convenit, qui in opere sunt clariores*) (vel Q. *quoniam Synodicas litteras his tantum dari convenit, qui bonæ opinionis esse videntur.*)

Hac lectionis inductus vir eruditus Gabriel Albaspinæus Episcopus Aurelianensis in notis ad hunc Canonem, credit litteras has *commendatitias*, non tantum significasse, ut hisce instructi *pacis & hospitalitatis christianæ* jure, sive *necessariis* ad sustentationem gauderent; sed insuper ut cum aliquo *honore* & lautius ac dignius exciperentur; utpote *honoratiores*, vel in *opere clariores*.

Porro Græci, puta Balsamon, Zonaras, Aristenus, & Matthæus Blasteres, quos & sequitur Gentianus Hervetus, finalia hujus Canonis verba, quibus redditur ratio, cur *pauperibus commendatitiæ* litteræ dari non debeant ita legunt: *Quoniam litteras commendatitias iis solis personis, quæ sunt suspectæ, præberi oportet.*

Huic lectioni insistentes, scribunt Græci commentatores, Balsamon, Zonaras, aliique, epistolas commendatitias dici " quæ *segregatis* antea Clericis & Laicis, " aut omnino *ignotis* hominibus in aliam urbem mi" grantibus... tradi consuevere, virosque, ut a pœnis " solutos, aut fideles, illius civitatis Episcopo com" mendantes ". Hæc Zonaras, qui & scribit: *Accipiunt ii quoque commendatitias, qui vocati in judicium*

(a) Si quis conferat hanc istius Canonis versionem cum altera versione, qua usus est D. Van-Espen. *Tom. III. part.* 2. *Juris univ. sect.* 3. *tit.* 3. *cap.* 1. *num.* 3. nonnulla reperiet, quæ diversa sunt, quibus tamen relictis, salvus & integer remanet idem sensus. At illa discriminis nota oriuntur ex eo, quod Auctor noster secutus sit in *suo Jure universali* versionem Gentiani Herveti, in sua vero Dissertatione ad Canones Concilii Chalcedonensis interpretationem Dionysii Exigui admiserit.

(b) Forsan *commendari*.

cium se a culpa immunes ostendunt, quibus & ei, ad quem missi sunt, Episcopo commendentur, & falsa delatione ipsorum innocentiam tentatam fuisse testatum fiat. Cum hæc igitur esset ratio epistolarum, qui inopia pressi, vel auxilii quoquo modo indigentes, ab Ecclesia sibi opem exposcerent, pacificas iis hominibus, non autem commendatitias *litteras concedi Canon oportere decrevit.*

Ab his non dissonat græcus Scholiastes Harmenopoli in epitome Canonum *sect. 1. tit. 3. & sect. 3. tit. 1.* citatus a Justello in notis ad hunc Canonem in codice Ecclesiæ universæ, ubi Canon eodem modo, quo apud Græcos, legitur. Verba hujus Scholiastes sunt: *Commendatitiæ litteræ sunt, quæ censuræ alicui subjectis dantur ad eorum purgationem, & per quas alteri Episcopo commendantur ad communionem.*

Quidni igitur in præsenti per personas *suspectas*, intelligamus *Clericos* & *Laicos*, qui noscuntur aliquando censura innodatos fuisse: qui consequenter ab Episcopis, apud quos *suspicione* laborant, suscipi non oportere, nisi per litteras commendatitias probent se a censuris absolutos; commendenturque Episcopo, ad cujus Diœcesim accedunt, ut eos in communionem tamquam Fideles recipiat: idque sat consonum credunt *Canoni XIII.* vulgo Apostolorum, quo decernitur: *si quis Clericus, vel Laicus segregatus, sive non recipiendus discedens, in altera urbe receptus fuerit absque litteris commendatitiis, segregetur, & qui excepit, & qui exceptus est.*

Verum hanc græcam versionem & expositionem late ac solide refutat citatus Episcopus Aurelianensis; una exponens qualiter litteræ *pacificæ* distinguerentur a litteris *commendatitiis*: atque illas communibus pauperibus, has autem *honestioribus* sive Clericis, seu Laicis dari merito Synodus præcipiat.

Illud equidem recte hic notant Interpretes Græci, ac notanter Zonaras; fuisse semper *Episcopalis officii, pauperum, pupillorumque, ac viduarum adversus potentiorum injurias, & illata detrimenta, rerumque ad illos pertinentium ablationes, Ecclesiæ opem implorantium defensionem suscipere*". Uti loquitur Zonaras, qui addit: *His igitur hominibus qui se omnimodo opis indigos profiterentur, suppetiis, quas optaverant, deferendis, ab Episcopis litteræ tradebantur, eæque pacificæ dicebantur, pacem scilicet illis, quibus aut Principum, aut Primatum iracundia causam injustæ damnationis attulisset, afferentes. Litteras porro ejusmodi, Canon, nisi explorata postulationis æquitate cuiquam concedi vetat. Nec enim consulte ac temere omnes, sed quos injuste vexari compertum sit, auxilio juvandi.*

CANON XII.

Pervenit ad nos, quod quidam præter Ecclesiastica statuta facientes, convolarunt ad potestates, & per pragmaticam formam in duo unam provinciam diviserunt: ita ut ex hoc facto duo Metropolitani esse videantur in una provincia: statuit ergo sancta Synodus de reliquo nihil ab Episcopis tale tentari; alioquin, qui hoc admissus fuerit, amissione (a) gradus proprii subjacebit. Quæcumque vero civitates litteris Imperialibus Metropolitani nominis honore subnixæ sunt, honore tantummodo perfruantur, & qui Ecclesiam ejus gubernat Episcopus; salvis scilicet veræ Metropolis privilegiis suis.

SCHOLION.

Metropolis solo nomine & honore.

UT hic Canon intelligatur sciendum, Ecclesiam in Imperio natam & crescentem, regimen suum externum ad Imperii regimen, quantum possibile fuit, ordinasse. Unde civitates, quæ secundum Reipublicæ distinctionem erant *Metropoles*, etiam in Hierarchia Ecclesiastica voluit esse *Metropoles*; Episcoposque, qui iis præerant, *Metropolitanos*, ut ex Canone IX. Antiocheno, aliisque perspicuum est.

" *Hinc divisa per Principem Provincia* (ait *Lupus*) *quomodo duos Præsules seu civiles rectores, ita duos accipiebat Episcopos Metropolitas.*

Contingebat vero, ut Episcopi dignitatem & honorem Metropolitæ appetentes, ab Imperatore impetrarent, civitatem suam citra realem & veram Provinciarum divisionem, quasi nomine tenus in Metropolim erigi, atque ita suam Cathedram in Metropoliticam.

Exemplum tempore hujus Synodi occurrebat in Eustathio Berythensi, ad cujus preces Theodosius Imperator civitatem Berythensem in Metropolim Ecclesiasticam erexerat, citra veram Provinciarum divisionem; adversus quam erectionem supplicavit Photius Tyriorum Metropolita, cui Berythensis Ecclesia subjecta fuerat, Marciano Imperatori, qui causam Synodo Chalcedonensi commisit, eaque Actione IV. discussa & terminata fuit. Et quidem Judicibus rogantibus, *an e Patrum regulis, an e sacris pragmaticis hæc causa esset examinanda*; respondit Synodus, *contra regulam nihil pragmaticum valere*. Et rursus Judicibus petentibus, *num liceat ex sacro pragmatico alienæ Ecclesiæ jura ab aliis Episcopis averti*: denuo respondit Synodus, *non licet hoc, est præter regulas*. Et infra: *Unum juxta regulas Sanctorum Patrum volumus esse Metropolitam: petimus ut regulæ Sanctorum Patrum teneant.*

Post hæc Atticus Nicopolitanus Episcopus dixit: *Trecentorum decem & octo Patrum Regula* unum *vult* Metropolitam *in unaquaque Provincia Episcopum esse, & supplicamus, ut etiam nunc* virtus Regularum in omnia & in omnes Provincias valeat, *cessantibus* omnibus pragmaticis, *quæ ex concursatione & ambitione fiunt, quæque everterunt ea, quæ spiritualiter. & secundum Deum a sanctis Patribus sancita sunt. Magnificentissimi & gloriosissimi Judices dixerunt: Juxta Regulas 318. sanctorum Patrum, & justam sententiam totius sanctæ Synodi Photius reverendissimus Episcopus Tyriorum Metropolis omnem potestatem ordinandi in universis civitatibus primæ Phœnices Provinciæ habebit. Eustathius vero reverendissimus Episcopus e sacro pragmatico typo nihil amplius sibi vindicet, quam reliqui Episcopi ejusdem Provinciæ, & an his consentiat sancta Synodus, edoceat. Sancta Synodus acclamavit: hoc justum judicium, hoc Dei judicium, hæc justa sententia.*

Ex his perspicuum est, qua occasione præsens Canon sit editus, quippe qui est illud ipsum Decretum in formam Canonis redactum; eo tamen temperamento, ut non tam pragmaticas Principum, quibus Metropoles erigunt, quam Episcopos, has pragmaticas importune & ex vanitate & fastu sollicitantes feriat, ut notat Lupus.

Porro Metropoles sic erectæ *solo nomine & honore* gaudebant; *servato scilicet veræ Metropoli suo jure*. Qui honor præcipue consistebat in duobus; Primo, quod nomine *Metropolitæ* gauderent: Secundo, quod in Synodo Provinciæ primum post Metropolitam locum ante omnes comprovinciales, licet consecratione anteriores, obtinerent. Vide quæ hac de re dicta sunt supra *cap. 2. hujus Dissertationis* §. 14.

Monuit hic Zonaras, quod etiam sua ætate apud Græcos hujus Canonis auctoritas obsolevisset: *Nec deficere* (*ait*) *nostris quoque temporibus Imperatores, quorum edictis Episcopales Ecclesiæ ad Metropolitani fastigii culmen erectæ sunt.*

Hodie Episcopales Ecclesiæ in Metropolitanas eriguntur auctoritate Romani Pontificis, instantibus & petentibus plerumque Principibus, uti ostendi in *Jure Eccles. Tom. I. part. 1. tit. 19. cap. 1.*

Priorem hujus Canonis partem refert Gratianus *Dist. 101. Can. 1.*

CANON XIII.

Peregrinos Clericos & Lectores in alia civitate præter commendatitias litteras sui Episcopi, nusquam penitus ministrare debere.

SCHOLION.

Clerici peregrini & ignoti sine commendatitiis non admittendi.

CANONEM hunc nonnihil intricatum & obscurum reddit vox *Lectores*, quæ non tantum apud Dionysium, sed & Isidorum occurrit, quibus & suffragatur codex Ecclesiæ Romanæ, uti & prisca Canonum latina versio apud Justellum; quos & secutus Gratianus *Dist. 71. Can. 7.* legit: *Extraneo Clerico & Lectori*, &c.

Verum Græcorum lectio, qui & Gervetiana consonat, hanc perplexitatem & obscuritatem tollit. In hac enim lectione pro voce, *Lectores*, ponitur vox *ignotos*, ut sensus sit: *Extraneos Clericos & ignotos in alia civitate sine proprii Episcopi commendatitiis litteris nusquam ullo modo ministrare*. Quam lectionem probat, & sequendam esse recte notavit Cujacius ad *cap. 5. tit. De Clericis non resid.*

Lectionem hanc etiam secutum fuisse Josephum Ægyptium in sæpius citata paraphrasi Arabica constat ex eo, quod generaliter præfatum Canonem interpretetur *de quocumque viro ex Ecclesiæ Ministris, aut Sacerdotibus peregrinis, qui ex Provincia sua ad aliam emigrat.*

Commendatitiæ litteræ hic intelligi videntur, quibus Episcopus de ordinatione, & morum integritate Clerici peregrinantis testimonium reddit; significans eum ab Episcopo, ad cujus Ecclesiam diverterit, posse ad divina celebranda admitti; vel uti loquitur Josephus, *quibus ei permittitur, ut transeat quocumque velit ex provinciis Dei, & ibi honoretur.*

Canonem hunc, eoque contentam disciplinam renovat Synodus Tridentina *sess. 22.* præcipiens Episcopis, ut „ singuli in sui Diœcesibus interdicant, ne cui va„ go & ignoto Sacerdoti missas celebrare liceat ": in Decreto *de observ. & evit. in celebrat. Missæ*: & expressius *sess. 23. cap. 16. de Reformat.* „ Nullus præte„ rea Clericus peregrinus, inquit, sine commendatitiis „ sui Ordinarii litteris ab ullo Episcopo ad divina ce„ lebranda, & sacramenta administranda admittatur.

Quid de his Decretis observandis in Synodis Belgicis decretum sit; quidque in his hodie desideretur, latius expo-

(a) Forsan *amissus*.

exposui in *Jure Eccles. Tom. II. part. 2. sect. 1. tit. 5. cap. 9. num. 5.*

CANON XIV.

Quoniam in quibusdam Provinciis concessum est Lectoribus, & Psaltis uxores ducere, statuit sancta Synodus, non licere cuiquam ex his accipere sectæ alterius uxorem, qui vero ex hujusmodi conjugio jam filios susceperunt, si quidem præventi sunt, ut ex se genitos apud hæreticos baptizarent, offerre eos Ecclesiæ Catholicæ communioni convenit, non baptizatos autem, non posse ulterius apud hæreticos baptizari, sed neque copulari debet nuptura Hæretico, Judæo, vel Pagano, nisi forte promittat, ad orthodoxam fidem se personam orthodoxe copulandam transferre. Si quis autem hanc definitionem sanctæ Synodi transgressus fuerit, correptioni canonicæ subjacebit.

SCHOLION.

Clerici in Minoribus constituti non nubant Acatholicis.

QUOAD continentiam virginalem servandam a ministris Ecclesiæ, variam fuisse Ecclesiarum consuetudinem & disciplinam notum est; præsensque Canon insinuat.

Clarum est, in quibusdam provinciis Orientis tempore hujus Synodi, licuisse Lectoribus, & *Psaltis* uxores ducere, quod hodie & apud Græcos & Latinos ubique obtinet.

De his itaque primo statuit Synodus, *non licere cuiquam ex his accipere alterius Sectæ* (sive G. *diversæ a recta fide opinionis*) *uxorem*.

Secundo decrevit, quod si contigerit ante editum hunc Canonem, quosdam alterius religionis seu *sectæ* uxorem duxisse, & ex ea liberos procreasse, *siq idem præventi sunt, ut ex se genitos apud hæreticos baptizarent, offerre eos Ecclesiæ Catholicæ communioni convenit* (sive Is. *debent eos offerre sanctæ Ecclesiæ Catholicæ, ut ibi communicent*).

Quinam hæretici non valide baptizent.

Notant hic Græci, hæreticorum esse duo genera, unum eorum, qui mysterium SS Trinitatis & Incarnationis agnoscunt, sed in aliis nonnullis fidei articulis falluntur, qui & proinde valide baptizant. Alterum, qui dicta mysteria negant, nec consequenter valide baptismum conferunt.

A prioribus baptizati accedentes ad Ecclesiam, Chrismate solo ninunguntur, & hac sola unctione recipiuntur. Qui a posterioribus accedunt, eos etiam baptizant.

„ Communionis ergo nomine (ait Balsamon) utrum„ que declaravimus, ut vel Chrismate ungantur, vel „ baptizentur.

A ministrante hæretico non suscipiatur baptismus.

Tertio statuit præsens Canon: *Non baptizatos autem non posse ulterius apud hæreticos* (Isid. *in hæretica Ecclesia*) *baptizari*.

Licet Ecclesia etiam hæreticorum baptismum tempore hujus Synodi haberet pro valido; nihilominus semper improbavit, ut fideles Catholici ab iis baptismum susciperent; ne eorum videantur hæresi communicare, & eorum communioni jungi. Unde jampridem Synodi Ilerdensis *Can. 13. Catholicus, qui filios suos in hæresi baptizandos obtulerit, oblatio illius in Ecclesia Catholica nullatenus recipiatur.*

Liberi matrimonio non jungantur hæreticis.

Quarto addit Canon: *Sed neque copulari debet nuptura hæretico, Judæo, vel Pagano: nisi forte persona promittat, ad orthodoxam fidem se personam othodoxe copulandam transferre.*

Si in hoc articulo lectionem Dionysianam attendamus, videbitur solum interdici Lectoribus & Cantoribus, filias suas Hæreticis, Judæis, vel Gentilibus matrimonio copulare, ob vocem *nuptura*; unde & Christianus Lupus hanc versionem secutus, dicit; simile matrimonium hoc Canone *solis fœminis, tamquam seduci facilioribus, interdictum*.

Verum ipsa lectio Græcorum, cui consonat lectio Isidori, & codicis Romani, hanc restrictionem non admittit, sed sicuti generaliter prohibet, liberos in matrimonio a Lectoribus & Cantoribus susceptos ab Hæreticis baptizari, ita & generaliter, eos matrimonio conjungi vetat Hæretico, Judæo, vel Gentili; nisi is promittat ad fidem orthodoxam converti.

In hac generalitate Canonem accipiunt passim interpretes; ac nominatim Balsamon & Zonaras, quos & in sua paraphrasi Arabica secutus est Josephus Ægyptius, qui & addit, quod persona, quæ orthodoxe conjungitur, debeat promittere, se *a parte nostro staturam una cum liberis suis, nobiscum fore, seque in orthodoxa nostra fide credituram esse*.

Licet enim hujusmodi matrimonia non fuerint jampridem invalida, uti nec hodie est matrimonium Catholici cum hæretica, aut Catholicæ cum hæretico, tamen illud Ecclesia merito semper exhorruit, præcipue ob periculum tum parti Catholicæ, tum ipsis prolibus at hæresis infectione imminentibus, uti latius ostendi in *Jure Ecclesiastico Tom. II. part. 2. sect. 1. tit. 13. cap. 9.* alias *cap. 8.* ubi & notandum, parum fidendum promissioni partis hæreticæ, qua se ad fidem Catholicam & orthodoxam convertere spondet, quia quotidiana experientia docet, quod matrimonio semel inito, tacite fidem datam fallant Heterodoxi: unde merito addit Canon: *quod si quis hanc definitionem* (seu G. *decretum*) *sanctæ Synodi transgressus fuerit, correptioni canonicæ* (seu G. II. *canonicis pœnis*) *subjacebit*.

Prima pars hujus Canonis refertur a Gratiano *Dist. 32. Can. 55.*

CANON XV.

Diaconissam non ordinandam ante annum quadragesimum, & hanc cum summo libramine: si vero suscipiens manus impositionem, & aliquantum temporis in ministerio permanens, semetipsum tradat nuptiis, gratiæ Dei contumeliam faciens, anathematizetur hujusmodi, cum eo, qui eidem copulatur.

SCHOLION.

De ætate & Ordinatione Diaconissæ.

CIRCA Diaconissas statuit præsens Canon, primo Diaconissam *non ordinandam ante annum quadragesimum*.

Merito istam ætatem provectam in Diaconissis requisi notavit Zonaras: „ cum mulieribus, aut capi frau„ dibus, aut sponte ad deteriora labi facillimum sit; „ idcirco minorem quadraginta annis Diaconissam eli„ gi, hujus Canonis sanctione vetitum est.

Apparet nihilominus, Concilium requirens duntaxat *quadraginta* annorum, nonnihil a pristino rigore recessisse. Extat enim in codice Theodosiano, titulo de *Episcopis*, *Lege 27.* constitutio Theodosii M. emissa anno 390. qua Diaconissarum professioni modus imponitur; ac primo quidem decernitur: „ Nulla nisi emen„ sis *sexaginta* annis, cui votiva domi proles sit, se„ cundum præceptum Apostoli, ad Diaconissarum con„ sortium transferatur.

Hujus Legis meminit Sozomenus *L. 7. Hist. Eccl. c. 16.*

Hanc Legis partem retulit Tribonianus in codicem Justinianæum in *Lege 4. Cod. de Episcopis*, sed verbis aliquibus expunctis; & pro annis *sexaginta* posuit *quinquaginta*: ita enim ibidem legitur: „ Nullus emensis „ *quinquaginta* annis, secundum præceptum Apostoli, „ ad Diaconissarum consortium transferatur.

Hanc interpolationem summa incogitantia factam esse notavit Jacobus Gothofredus ad dictam *Legem 27.* Nam ut recte notavit hic Auctor, expungi debuissent hæc verba *secundum Apostoli præceptum*; nam præceptum est de 60. annis.

Eadem fuit incuria Justiniani, aut eorum, qui ejus Novellis concinnandis operam impenderunt, dum *Novell. 6. cap. 6.* voluit Diaconissas ætatem *circa 50. annos secundum Divinas Regulas agentes*.

At postmodum Justiniano *Novell. 123. cap. 13.* conformiter ad hunc Canonem, placuit etiam annus *quadragesimus* in ordinatione Diaconissæ.

Habemus & ex hoc Canone, quod Synodus noluerit ordinari aliquam etiam annum agentem quadragesimum in Diaconissam, *nisi cum summo libramine* (seu G. *cum accurata examinatione*) (sive Is. *diligenti probatione*).

Unde notat hic Zonaras, quod „ hanc quoque *qua„ dragenariam* mulierem, non nisi *stricta examinatione* „ diligenter explorata prius, ac probata vivendi ratio„ ne; hic Canon admittat.

Si eam velint Patres adhibere cautionem in admissione mulieris etiam *quadragenariæ*, ne alias temere aut facile nimis ad hunc statum admissa, postmodum resiliat; discant hinc directores filiarum, quum diligens & accuratum examen, & diutina probatio merito præmittantur, priusquam filiæ, non quadragenariæ, sed sedecim vel circiter annorum ad professionem & perpetuæ castitatis votum admittantur.

Diaconissa nubens anathematizatur cum viro.

Quam grave autem sit a suscepto semel ministerio sine professione retrocedere ostendit Canon, subjiciens: „ Si vero suscipiens manus impositionem, (sive G. post„ quam ordinatione suscepta) (vel Is. susceperit ordi„ nationem) & aliquantum temporis in ministerio per„ manens semetipsam tradat nuptiis, gratiæ Dei con„ tumeliam faciens, anathematizatur hujusmodi, cum „ eo, qui eidem copulatur.

Justinianus Imp. in *Novella 6. cap. 6.* Diaconissam, quæ ad nuptias convolat, uti eum cum quo conjungitur pœnæ capitali subjicit, ubi & multa notanda de Diaconissis tradit.

Josephus Ægyptius in sua paraphrasi, finalem hanc Canonis partem ita reddit: „ Quod si nupserit, post„ quam donum Dei opt. max. & eminentis hujus gra„ dus ministerium suscepit, & ipsa, & qui eam duxit, „ anathemati simul devoveantur, oportet.

Sane Diaconissarum ministerium eminentis gradus a Josepho non immerito appellari apparebit; si earum officium sive ministerium attendatur. Observat enim, & pluribus testimoniis adductis probat Morinus de *Sacr. Ordinat. part. 3. Exercitat. 10. cap. 3.* circa mulieres ferre eadem peregebant in Ecclesia Diaconissæ, quæ circa masculos Diaconi. Atque inter illa Concilium Carthaginense IV. *Can. XII.* eis officium docendi mulieres baptizandas imponit; vult ut „ tam instructæ sint ad „ officium, ut possint apto & sano sermone docere „ imperitas & rusticas mulieres tempore quo baptizan„ dæ sunt, qualiter baptizatori interrogatæ responde„ ant, & qualiter accepto baptismate vivant.

Et Justinianus in citata *Novella 6.* dicit, *eat adorandis ministrare baptismatibus, & alii adesse secretis. quæ in venerabilibus ministeriis per eas rite aguntur.*

Licet ergo, teste Morino loco citato *nu.* 5. „ tota „ illa disciplina circa Diaconissas, & ipsæ Diaconissæ „ abhinc annos quingentos & forte amplius abolitæ „ sint, & extinctæ in utraque Ecclesia Græca & Latina“: nihilominus mulieres, quæ hodie pauperes & „ imperitas puellas, & rusticas mulieres diebus Dominicis & festis privatim instituunt, tametsi Diaconissarum nec nomen, nec gradum obtineant, earum tamen officium a Patribus admodum laudatum pia charitate æmulantes, earum indubie, & mercedem amplam consecutæ sunt.

Præterea multum dignitatem & gradum Diaconissarum extollit, quod teste eodem Morino, Diaconissæ ad exemplum Diaconorum, per *manuum impositionem* ordinarentur, præsertim in Oriente, uti ex vetustis Græcorum Ritualibus satis probari credit Morinus loco citato *cap.* 5. præmonetque: „ Hæc videri posse communem Theologorum sententiam evertere, quæ negat „ ordinationem ullam mulieribus posse competere. Verum, ait Morinus, non existimant Græci ista cæremoniarum communicatione mulieribus proprie dictam „ χειροτονίαν infundi, ut disertissime testatur Sanctus „ Epiphanius hæresi 79. “ *Quamquam Diaconissarum in Ecclesia ordo sit, non tamen ad Sacerdotii functionem, aut ullam hujusmodi administrationem institutus est, sed ut muliebris sexus honestati consulatur*, &c. „ Nec opinor Theologos aliquos ita severos fore, ut mulieres „ abdicare velint omni in Ecclesia erga alias mulieres „ ministerio, & sacra aliqua ad illud suscipiendum & „ conferendum cæremoniali inauguratione “. Hæc Morinus.

Favet quoque opinioni Morini præsens Canon Chalcedonensis, prout ex versione Dionysii hic repræsentatur, quia expresse dicit: *Si vero suscipiens manus impositionem*. Plura vide ibidem apud Morinum, & apud Christianum Lupum in Scholiis ad hunc Canonem.

Extat Canon apud Gratianum *Caus.* 27. *quæst.* 1. *Can.* 23.

CANON XVI.

Virginem, quæ se Deo Domino consecravit, similiter & Monachum, non licere nuptialia jura contrahere: quod si hoc inventi fuerint perpetrantes, excommunicentur. Confitentibus autem decrevimus, ut habeat auctoritatem ejusdem loci Episcopus misericordiam eis, humanitatemque largiri.

SCHOLION.

Virgo Deo devota, & Monachus prohibentur nubere sub pœna excommunicationis.

HOc Canone agitur de iis mulieribus, quæ citra ordinationem aut assumptionem ad ministerium aliquid in Ecclesia, virginitatem Deo voverunt, & de Monachis: decernitur que, *virginem, quæ se Deo Domino consecravit, similiter & Monachum, non licere nuptialia jura contrahere*, (sive G. *non licere matrimonio conjungi*). *Quod si inventi fuerint hoc perpetrantes, excommunicentur* (vel G. *sint excommunicati*) (aut Isid. *maneant excommunicati*),

Per *excommunicationem* hic intelligitur segregatio sive privatio communionis in divinis.

Id in sua paraphrasi indicavit Josephus Ægyptius, ita vertens. *Quæ mulier aut Monachus post vota matrimonium inierit, Ecclesiam ingredi prohibeatur.*

Addit autem Canon: *Confitentibus autem decrevimus, ut habeat auctoritatem ejusmodi loci Episcopus, misericordiam eis, humanitatemque largiri* (sive Isid. *posse in eis facere humanitatem, si ita probaverit loci Episcopus*).

Hac finali clausula significat Synodus, Episcopo curam esse debere, quid cum hujusmodi mulieribus & monachis, qui post vota Deo facta ad nuptias convolabunt, agendum sit: num humanitate cum eis agendum, & ad communionem admittendi sint? uti recte in sua paraphrasi expressit Josephus Ægyptius, ita hanc Canonis clausulam referens: „ Sed visum est nobis, ut res „ ipsorum Episcopo provinciæ committatur, & ipse „ misericordiam & clementiam iis administret, eosque „ recipiat, quemadmodum ipsi visum fuerit.

Cum Canon nihil omnino dicat de separatione hujusmodi matrimonii contra emissa vota contracti, sed duntaxat eos ob fractionem votorum segregari jubeat, verisimile est vota hujusmodi, tempore hujus Synodi, non fuisse reputata inter impedimenta dirimentia, sed tantum impedientia, super quibus ipse Episcopus loci, saltem quoad pœnam a Canonibus inflictam, dispensare poterat. Vide latius quæ de mutatione disciplinæ circa hunc articulum successu temporis facta dixi *in Jure Eccles. Tom. II part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 13. *cap.* 5. alias *cap.* 4.

Gratianus retulit hunc Canonem *caus.* 27. *quæst.* 1. *Can.* 22. ex versione Isidori; eumdemque retulerat ibidem *Can.* 12. ex versione Dionysii sub nomine Concilii Triburiensis, uti notarunt correctores Romani. Hinc patet, quam parum exactus fuerit Gratianus in indicandis Canonum fontibus.

CANON XVII.

Singularum Ecclesiarum rusticas parochias, vel possessiones manere inconcussas illis Episcopis, qui eas retinere noscuntur, & maxime si per tricennium eas absque vi obtinentes, sub dispensatione rexerunt: quod si intra tricennium facta fuerit de his, vel fiat altercatio, licere eis, qui se læsos asserunt, apud Sanctam Synodum provinciæ, de his movere certamen. Quod si quis a Metropolitano læditur, apud Primatem diœceseos, aut apud Constantinopolitanam sedem judicetur, sicut superius dictum est. Si qua vero civitas potestate imperiali novata est, aut si potius innovetur, civiles dispositiones & publicas, ecclesiasticarum quoque parochiarum ordines subsequatur.

SCHOLION.

Termini Diœcesium 30. annorum spatio præscribuntur.

PAci & unitati Ecclesiarum consulere volens Synodus statuit, *singularum Ecclesiarum rusticas parochias, vel possessiones* (G. *vicanasque*) *manere inconcussas illis Episcopis, qui eas retinere noscuntur*.

Per *rusticas* parochias intelligi dicunt Balsamon & Zonaras, *parvas*; quæ etiam μονοίκους (hoc est unam tantummodo domum habentes) dicuntur: *Vicanæ* autem (id est multos habitatores habentes).

Vult autem eas omnino firmas & inconcussas manere Episcopis, *maxime si per tricennium* (G. XXX. *annorum tempore*) *eas absque vi obtinentes, sub dispensatione rexerunt*). „ Hoc est, uti notat Zonaras, nulla „ cujuscumque injuria, sed bona fide injustis quibusve „ medis, retentam administraverit. Hoc namque 30. „ annorum intervallum possessioni stabiliendæ sufficere decreverunt.

Si vero nondum exacta 30. annorum possessione pacifica, altercatio sive controversia de parochiis facta fuerit, vel fiat ab uno Episcopo adversus alium, vult Canon, licere eis, qui se læsos asserunt *apud sanctam Synodum provinciæ de his movere certamen*; si autem a Metropolitano se lædi putaverit, apud *Primatem diœcesis* (seu G. *Exarchum diœcesis*) *aut apud Constantinopolitanam sedem judicetur, sicut superius dictum est*, nimirum *Can.* IX. cujus Scholion consule.

Civitas a Principe in Metropolim erecta privilegia Ecclesiastica consequitur.

Addit denique Canon: *si qua vero civitas potestate imperiali novata est, aut si protinus innovetur* (seu G. *etiam deinceps innovata fuerit*) (sive Isid. *si renovetur imposterum*) *civiles & publicas dispositiones* (sive G. *formas*) *ecclesiasticarum quoque parochiarum ordines subsequantur*,

Ad hanc Canonis partem reflectens Christianus Lupus, ait; Hæc „ Canonis pars confirmat antiquam Principis potestatem; qua castrum, aut villa ab ipso in „ civitatem erecta, statim consequebatur, non tantum „ civilia privilegia, sed & Ecclesiastica, quorum principale est Cathedra & Clerus Episcopalis . . . Atque „ ita facta per Principem nova civitas habet Episcopum, „ isque non viciniorem, a cujus Throno divulsus est, „ Episcopum habebit in Metropolitam, sed illum, qui „ secundum laudatos Canones, est verus & antiquus „ Metropolita illius Provinciæ “. Una hic rursus, „ confirmatur quod ad Canonem XII. annotatum est, distributionem diœcesium & provinciarum ecclesiasticarum factam & mutatam fuisse secundum civilem earumdem distinctionem. Ex his, quæ ibi notata sunt, repeti quoque poterit, quid sint *Exarchi* in Canone.

Extat Canon apud Gratianum *Caus.* 19. *q.* 3. *Can.* 1.

CANON XVIII.

Conjurationis ad conspirationis crimen & ab exteris legibus esse omnino prohibitum: multo magis hoc in Dei Ecclesia ne fiat admonere convenit. Si qui ergo Clerici vel Monachi reperti conjurantes, aut conspirantes, aut [illegible] Episcopis, aut Clericis, gradu proprio penitus abjiciantur.

SCHOLION.

Clericorum & Monachorum conjurationes adversus Episcopum, aut Clericum, punitæ.

HOc Canone agitur *de conjurationis vel conspirationis* (seu G. *sodalitatis*) *crimine* (Isid. *quod apud Græcos dicitur phratria*).

„ Conjuratio est, ait Zonaras, cum adversus aliquos „ inito Concilio, numquam se quieturos, donec cogitata perfecerint, mutuo se invicem jurejurando com- „ plures obligavere.

„ Sodalitas sive *phratria*, inquit idem, est conven- „ ticulum, & ad maleficia suscipienda quorumdam „ consensus.

Crimen hoc, ait Canon, *& ab exteris* (sive Isidor. *publicis*) *legibus est omnino prohibitum* (sive Isid. *certum est penitus inhiberi*).

Per *exteras*, sive *publicas* leges, hic intelligi *leges civiles*, nemo dubitat; fitque reflexio *ad l.* 1. *ad legem Jul. Majest.* quo hoc crimen conjurationis damnatur.

Porro Synodo exemplum sumens a legibus civilibus dixit: *multo magis in Ecclesia Dei ne fiat, admonere convenit* (sive Isid. *convenit abdicari* (vel G. *fieri prohibere oportet*. Existimavit enim Synodus, indignum, crimi-

crimina per sæculares leges puniri in laicis, & impune a Clericis aut monachis in Ecclesia perpetrari.

Itaque statuit, *si qui Clerici, aut Monachi reperti fuerint conjurantes aut conspirantes* (vel G. *sodalitates comparantes*) *aut insidias ponentes* (seu G. *aliquid struentes*) *Episcopis aut conclericis, gradu proprio penitus abiiciantur* (vel G. *omnino excident*) (seu Isidor. *omnino cadant de proprio gradu*).

Huic Canoni occasionem dederunt „ Edesseni Clerici, nequaquam Barsumas, aliique Monachi in „ Ibam Edessenum, ac alios Syriæ Episcopos, factio- „ sissimis pro Eutychete & Dioscoro conjurationibus „ colligati " : ait Christianus Lupus in Scholiis ad hunc Canonem.

Canonem hunc renovatum legimus in numerosa plurimorum Patrum Synodo Remensi sub Sonnatio, apud Baldricum in Chronico Cameracensi *lib. 1. cap. 14.*

Utinam nec hodie Clerici & Monachi unquam in optimos Episcopos, pro recta disciplina, & sana doctrina sollicitos, factiosissimis conspirationibus colligarentur; ipsisque bellum atrocissimum indicerent; nec sæpe populum contra suos pastores, facta inter se conspiratione concitarent.

Refertur Canon a Gratiano ex versione Isidori, *Caus. 11. quæst. 1. Can. 21.*

Actione 14. Athanasius Perrensis Episcopus adversus proprios Clericos movit querelam, eo quod *conjuratione* moliti essent adversus ipsum proprium suum Episcopum, quæ est materia hujus Canonis, & forte etiam Canoni occasionem dedit.

CANON XIX.

Pervenit ad aures nostras, quod in provinciis statuta Episcoporum Concilia minime celebrentur, & ex hoc plurima negligantur Ecclesiasticarum causarum, quæ correctione indigent. Decrevit itaque sancta Synodus, secundum Canones Patrum, bis in anno Episcopos in idipsum, in unaquaque Provincia convenire: quo Metropolitanus antistes probaverit, & corrigere singula, si qua fortassis emerserint. Quicumque vero non advenerint Episcopi, resident autem in suis civitatibus, & hoc, dum in sua incolumitate consistunt, omnique inexcusabili, & necessaria occupatione probantur liberi, fraterno corripiantur affectu.

SCHOLION.

Synodus Provincialis bis in anno celebretur.

EX procemio Canonis habemus advertisse Patres Chalcedonenses, quod ex intermissa Synodorum provincialium celebratione, *plurima negligantur ecclesiasticarum causarum, quæ correctione indigent.*

Quis igitur miretur, si abundent abusus, & totalis disciplinæ Ecclesiasticæ collapsio conspiciatur iis in provinciis, in quibus etiam sæculis integris harum Synodorum celebratio neglecta jacet.

Volunt autem Patres Chalcedonenses, *secundum Canones Patrum*, nimirum Canonem V. Nicænum, *bis in anno Episcopos in idipsum* (sive G. *eumdem in locum*) *in unaquaque provincia convenire, quo Metropolitanus Antistes probaverit* (sive G. *ubi Metropolis Episcopo melius esse videbitur*.

In hoc Canone nec mensis, nec certum anni tempus celebrandi Synodum exprimitur, uti in Canone Nicæno erat factum: sed nec locus: sed hæc omnia judicio Metropolitani Episcopi relicta videntur: atque ita Metropolitanorum auctoritatem sensim crevisse notamus.

Præcipit ulterius Canon, in his Synodis *corrigere singula, si qua fortassis emerserint.*

Hic Synodorum finem & scopum expressit Synodus, & Canon Nicænus expresserat, uti in Scholio illius Canonis notavimus.

Porro *quicumque non advenerint Episcopi* (sive Isid. *noluerint convenire*) *resident autem in suis civitatibus* (sive G. *in propriis urbibus domo manent*) *& dum in sua incolumitate consistunt* (vel G. *si quidem sani sunt*) *omnique inexcusabili & necessaria occupatione probantur liberi, fraterno corripiantur affectu* (vel Isid. *licere eos fraternæ charitatis admonitionibus corripi*).

Observet hic lector, quod licet *bis in anno* Synodus habenda esset, non tamen admitti videatur Episcopi excusatio non accedentis, nisi *ob inexcusabilem & necessariam occupationem.*

Notet quoque modum, quo Episcopum absentem, *ut fraterno affectu* (in Isid. *fraternæ charitatis admonitionibus*) corripi velit Synodus.

Extat apud Gratianum *Dist. 18. Can. 6.*

CANON XX.

Clericos in Ecclesia ministrantes, sicut jam constituimus, in alterius civitatis Ecclesia statutos fieri non oportet: sed contentos esse in quibus ab initio ministrare meruerunt, exceptis illis, qui proprias amittentes provincias, ex necessitate ad aliam Ecclesiam transierunt. Si quis autem Episcopus post hanc definitionem susceperit Clericum ad alium Episcopum pertinentem, placuit & susceptum (a) *vel suscipientem communione privari, donec is, qui migraverat Clericus, ad propriam fuerit regressus Ecclesiam.*

SCHOLION.

HIc Canon respondet tertio Capitulo, quod Marcianus Imperator *Actione 6.* Synodo sanciendum proposuerat; ipsaque Synodus Capitulum prout a Marciano suggestum erat immutatum probavit, & sub nomine Canonis promulgavit.

Clericus maneat in Ecclesia, cui primum est adscriptus.

Cum autem hic ageretur de migrationibus Clericorum de una ad aliam Ecclesiam; atque de iis jam Synodus Canone V. egisset, innovando generaliter Canones pridem contra has migrationes evulgatos in præsenti Canone id monendum censuit his verbis: *quemadmodum jam constituimus.*

Vult igitur Canon conformiter ad præcedentes Canones Clericos esse contentos iis Ecclesiis, *in quibus ab initio ministrare meruerunt, exceptis illis, qui proprias amittentes provincias* (sive G. *qui amissa sua patria*) (vel Isid. *qui proprias civitates perdiderunt*) *ex necessitate ad aliam Ecclesiam transierunt.*

Manifestum est, quod Canon in hac exceptione supponat quamdam migrationis *necessitatem*; neque sufficere, quamcumque civitatis afflictionem, inopiam, aut captivitatem intra manus hostiles, uti jampridem recte notavit & ursit Hincmarus Remensis *Epist. 45.* & supponit Hadrianus II. Papa: Actardi enim e Nannetensi Ecclesia ad Turonensem migrationem indulgens Carolo Calvo scribens, addidit, „ Si tamen ejus Ecclesia *pe-* „ *nitus diruta, & in solitudinem* redacta esse digno- „ scitur ". Et refert quoque Flodoardus in Historia Eccles. Rem. *Lib. 4. c. 3.* de Frotario ob similem necessitatem e Burdigalensi ad Bituricensem per Joannem VIII. Papam translato: „ Frotario Bituricensis Ecclesia fuerat „ ad tempus a Joanne Papa propter infestationem bar- „ baricam tali tenore concessa, ut hac *remota necessita-* „ *te*, id etiam removeretur, quod necessitas imperarat.

Hæc probant, quam odiosæ semper fuerint Clericorum de una ad aliam Ecclesiam migrationes, quæ vel ex ambitione vel ex avaritia procedere solent. Probat & hoc ipsa pœna, quam in Episcopum suscipientem Clericum alterius Ecclesiæ, & in Clericum susceptum, Canon decernit. Placuit enim *& susceptum & suscipientem communione privari* (sive G. *esse excommunicatos*); *donec is, qui migraverat Clericus, ad propriam fuerit regressus Ecclesiam.*

Excommunicationem, de qua hic Græca & Isidoriana lectio, non accipi pro anathemate, sive abscissione a corpore Ecclesiæ, sed duntaxat a communione cum reliquis Episcopis, verisimile est; indicatque ipsa versio Dionysii: nisi forte accipiatur pro suspensione functionibus ordinis, uti accepit Josephus Ægyptius in sua paraphrasi Arabica, ita legens: „ Quod si nos Episco- „ pum aliquem post hunc diem inveniremus Sacerdo- „ tem aliquem ad aliam provinciam pertinentem su- „ scepisse, visum est nobis, ut prohibeatur aliquid ad „ *gradus sui ministerum* spectans exequi, & ipse, & „ quem suscepit, donec ea persona ad suam Ecclesiam „ regressa fuerit.

In Codice Ecclesiæ Romanæ insinuatur quoque hic agi de suspensione. Legitur enim, *placuit a communione suspendi.*

Hanc interpretationem posteriores Synodi, ac nominatim Tridentina secutæ videntur, suspensionem ab exercitio Pontificalium decernentes contra Episcopum, qui alienum subditum sine licentia proprii Episcopi ordinare præsumpserit, & suspensionem a functionibus ordinis contra suscipientem. Cæterum de fusiori hujusce Canonis expositione actum est in *Scholiis ad Can. 15. & 16. Nicænum* (b) & agetur in *Scholiis ad Canonem 1. & 2. Sardicensem.*

Extat hic Canon apud Gratianum *Dist. 71. Can. 4.*

CANON XXI.

Clericos aut Laicos accusantes Episcopos, aut Clericos, passim, & sine probatione, ad accusationem recipi non debere: nisi prius eorum discutiatur existimationis opinio.

SCHOLION.

REfert hunc Canonem Gratianus *Caus. 2. quæst. 7. Can. 49.* ex pristina versione Isidori, quæ nonnihil a textu græco, & versione Dionysii recedit, uti notant Correctores Romani; qui & recte monent, ea, quæ hoc Canone dicuntur, copiose exponi in Concilio Constantinopolitano I. *Can. VI.* cujus Scholion videri poterit (c).

Non quilibet ad accusationem Episcopi, aut Clerici admittendus.

CA-

(a) In codice Pithæano legitur, *susceptum*.
(b) Extant notata hæc Scholia ad Can. Nicæn. *Tom. VI.* hujusce editionis.
(c) *Tom. VI.*

CANON XXII.

Non licere Clericis post obitum sui Episcopi, res ad eum pertinentes diripere, sicut antiquis quoque est Canonibus constitutum. Quod si hoc facere tentaverint, graduum suorum periculo subjacebunt.

SCHOLION.

Res Episcopi post ejus obitum a Clericis non diripiendæ.

CANONE XL. vulgo Apostolorum, uti & Canone XXIV. Antiocheno decretum est, ut bona propria Episcopi sint & in potestate morientis, quibus vult, & ut vult relinquere, & ne occasione rerum ad Ecclesiam spectantium, res *propriæ* Episcopi intercidant, statuit, ut manifestæ sint Episcopi res propriæ, & manifestæ res Dominicæ, ut latius in Scholiis ad dictos Canones expositum est (*d*).

Hoc igitur Canone decernitur, *non licere Clericis post obitum sui Episcopi res ad eum pertinentes* (sive G. *quæ illi competere possunt*) *diripere*: additurque, *quod si hoc facere tentaverint, graduum suorum periculo subjacebunt*; id est, periclitabuntur de grado suo dejici.

Prima parte hujus Canonis, citatos Canones, præcipue Antiochenum, renovari sat probabile apparet, præsertim attenta Dionysiana nostra versione, quæ legit: *sicut antiquis quoque est Canonibus constitutum*: cui & consonat Isidorus legens (Isid. *sicut jam præcedentibus Regulis statutum habetur*).

Conformis versioni Dionysianæ est & lectio Codicis Eccles. Romanæ, & Codicis, quem sub nomine Codicis Canonum Ecclesiæ universæ edidit Christophorus Justellus, item & ille Codex, quem idem sub titulo *priscæ Canonum editionis latinæ* evulgavit; quam lectionem occurrere in quibusdam editionibus indicat nota marginalis ad hunc Canonem ex versione Herveti editione Labbæana Conciliorum *tom.* 4. *col.* 756.

Apud Ballamonem, & Zonaram, & Hervetum, pro istis verbis, *sicut antiquis quoque est Canonibus constitutum*, legitur: *Quemadmodum & adjumentibus prohibitum est*. His verbis sensum aliquem alliingere conati commentatores Ballamon & Zonaras conantur: at frustra, ut ostendit Guillelmus Beveregius in notis ad hunc Canonem, & Canonem XXXIX. vulgo Apostolorum: monetque, Latinorum & antiquorum lectionem esse retinendam, quæ planum & non obscurum Canonis sensum reddit.

Extat apud Gratianum *Caus.* 12. *quæst.* 2. *Can.* 43. ex versione Isidori.

CANON XXIII.

Venit ad aures sancti Concilii, quod quidam Clerici & Monachi, quibus nihil ab Episcopo suo commissum est; autem quando & communione ab eo privantur, pervenientes ad urbem regiam Constantinopolitanam, in ea diutius immorentur, excitantes turbas, & statum Ecclesiasticum commoventes, subvertentes etiam quorumdam domos: decrevit sancta Synodus, hujusmodi primo quidem per defensorem Constantinopolitanam sanctæ Ecclesiæ commoneri, ut egrediantur ab urbe regia: quod si iisdem negotiis impudenter insistant, etiam nolentes idem defensor expellat, ut ad propria loca perveniant.

SCHOLION.

Clerici aut Monachi accedentes ad urbem regiam, & turbas excitantes expellentur.

GENUS hoc Clericorum & Monachorum, qui Principum palatia obsident, statum Ecclesiasticum turbantes, & domos subvertentes, quos Canon perstringit, nunquam in Ecclesia defuit.

Optandum, ut, quemadmodum hoc Canone præcipitur, per defensorem Ecclesiæ monerentur, ut *egrediantur*, & ad suas Ecclesias revertantur, & monitis non parentes, etiam nolentes expellerentur, ut ad propria loca remearent.

Porro monent Patres, quod Clerici & Monachi ad urbem regiam accedentes sint ex iis, *quibus nihil ab Episcopo commissum* (seu G. *mandatum*) *est*: aliquando vero & *communione ab eo* privati (vel G. *segregati*) (aut Is. *excommunicati*): quia nimirum hujusmodi solent, arrogantia & ambitione inflati, turbas excitare, & adversus Episcopos aures Principis, & populi favorem sollicitare, & calumniis nonnunquam optimos quosque Episcopos, a quibus male se haberi vident, apud Principem & populum denigrantes, statum Ecclesiasticum commovent, & domos quorumdam evertunt. Quod quam frequens fuerit tempore hujus Synodi paret ex iis, quæ in Dissertatione proœmiali sparsim relata sunt: quam vero id frequens sit, & hodie satis notum est, & optimi pastores nimis experiuntur.

Josephus Ægyptius in sæpius citata paraphrasi Arabica graphice describit nonnullorum modernorum Monachorum genium „ qui in fidelium domibus frequentes sint, ut eos sibi amicitia conjungant, diligunt „ liberos eorum, uxores etiam, & filias eorum, iisque „ se applicant, idque hoc animo, ut eo modo magnas „ sibi opes acquirant, aut facile obtineant, quidquid „ velint, ex rebus sibi necessariis.

Quid hic per *defensorem* intelligetur, vide infra in Scholio ad Canonem XCVII. Africanum, qui specialiter de defensoribus Ecclesiarum agit.

Extat Canon apud Gratianum *Caus.* 16. *qu.* 1. *Can.* 37. notantque Correctores Romani, quod potissimum in postrema parte videatur prisca versio in epitomen redacta, integrum textum græce & latine dein subjiciunt.

CANON XXIV.

Quæ semel dedicata sunt monasteria consilio Episcoporum, maneant perpetuo monasteria, & res, quæ ad ea pertinent, monasteriis reservari, nec posse ea ultra fieri sæcularia habitacula. Qui vero hoc fieri permiserint, Canonum sententiis subjacebunt.

SCHOLION.

Monasteria auctoritate Episcop. erecta, non fiant sæcularia habitacula.

NULLUM usquam construi posse monasterium sine voluntate Episcopi, præsens Synodus decrevit, *Canone IV*. Unde hoc Canone de solis monasteriis loquitur, *quæ semel dedicata sunt consilio Episcoporum* (seu G. *voluntate Episcopi*) (vel Isid. *quæ consecrata fuerint cum judicio Episcopi*). Nam uti notat Zonaras hic: „ Monasterium quodcumque, aut nulla Episcopi au„ ctoritate, aut consecratione legitima nulla instar „ fundamenti longe firmissimi præeunte excitatum, ne „ monasterii quidem loco haberi placet.

Si autem præeunte Episcopi auctoritate monasteria sint dedicata, vult Canon, *maneant perpetuo monasteria, & res, quæ ad ea pertinent, monasteriis reservari, nec posse ea ultra fieri sæcularia habitacula*.

Cum enim legitima auctoritate sint Monachorum usibus dedicata, nefas creditur, ea ad alios usus transferre, nisi legitima auctoritas, quæ in dedicatione intervenit, translationem in alios usus ex justa causa probaret.

Quis enim ambigat, quin legitima auctoritate ex justis causis possent monasteria in Cathedrales & Collegiatas ad usum Canonicorum converti; uti sæpissime conversa esse scitur? Neque de hac commutatione hoc Canone agitur, sed de ea, quæ sine justa causa, & sine auctoritate legitima fieret, præcipue in profanos usus.

Vult autem Canon, quod *qui hoc fieri permiserint Canonum sententiis* (seu G. *Canonum pœnis*) (vel Isid. *condemnationibus, quæ per Canones constitutæ sunt*) *subjacebunt*.

Cum nulli ante hanc Synodum extent de hac re Canones, per *Canonum sententias*, *condemnationes*, sive *pœnas*, intelligi oportet generaliter pœnas Canonicas, uti intelligit Aristenus, qui in commentario ad epitomen hujus Canonis, ait: „ Qui hæc autem transgres„ sus fuerit, *pœnis* Canonicis obnoxius erit.

Josephus Ægyptius in sua paraphrasi Arabica finalem Canonis partem ita reddit: „ Et quicumque mo„ nasterium aliquod sibi domicilium constituerit, aut „ illud cognoverit, & non mutaverit, anathematiza„ tus sit, & maledictus.

Hunc auctorem Canonem intellexisse de conversione monasterii in sæcularia habitacula, facta auctoritate privata manifestum est.

Extat apud Gratianum *Caus.* 19. *qu.* 3. *Can.* 4.

CANON XXV.

Quoniam quidam Metropolitanorum, quantum comperimus, negligunt commissos sibi greges, & ordinationes Episcoporum facere differunt, placuit Synodo, intra tres menses ordinationes Episcoporum celebrari: nisi forte necessitas inexcusabilis præparet tempus dilationis extendi: quod si hoc minime fecerit, correptioni Ecclesiasticæ subjacebit: verum tamen reditus Ecclesiæ viduatæ, penes OEconomum ejusdem Ecclesiæ integri reserventur.

SCHOLION.

Ordinatio Episcopi fiat intra tres menses a vacatione Sedis.

ARGUIT præsens Canon Metropolitanos, qui *negligunt commissos sibi greges, & ordinationes Episcoporum facere differunt*.

Porro „ dum differtur ordinatio Episcopi, non mi„ nima creditur divinorum officiorum offensio, & Ec„ clesiasticarum rerum peritio “: uti jam pridem monuit Synodus Toletana XII. *cap.* 9.

Hinc *placuit Synodo* Chalcedonensi, *intra tres menses ordinationes Episcoporum celebrari*; nisi forte *necessitas inexcusabilis præparet* (vel ut alia lectio Dionysii habet, *coegerit*) *tempus dilationis extendi*.

Josephus Ægyptius in sua Canonum Arabica paraphrasi, aperit causas, quæ Metropolitanos movebant, ut differrent Episcoporum ordinationes: „ Quandoquidem „ (ait) nonnulli Metropolitani, ex *lucri & populi* „ *sibi congregandi aviditate*, ordinationes Episcopo„ rum differunt; visum est Synodo, ut Episcopi ordina„ tio-

(*d*) *Tom. VI. Can.* 40. *Apost.* & *Can.* 24. *Antioch.*

„ tionem non differant ultra tres menses a morte De-„ cessoris.

Finali clausula significat quoque hic Paraphrastes, tempus *trimestre* a Synodo præstitutum incipere *a morte Decessoris*, sive a die vacationis, uti & hunc Canonem subsequentes Synodi Patres intellexisse videntur.

Sanctus Gregorius scribens Constantio Mediolanensi Archiepiscopo *Lib. 6. Epist.* 14. ait: " Sacri Canones „ ultra *tres* menses Ecclesiam præcipiunt non vacare". Et ad Archiepiscopum Ravennæ scribit eodem libro *Epist.* 39. " Ultra *tres* menses Ecclesiam vacare Pon-„ tifice, *statuta* sacrorum *Canonum* non permittunt.

Per *sacros Canones*, & *statuta Canonum* intelligi hunc præsentem Canonem dubitari nequit: quia nullus illius temporis scitur alius Canon, qui terminum *trimestrem* ordinationi faciendæ præfixisset.

Quin & sæculo VIII. Synodus Vernensis *Can.* 17. ait: „ Post *mortem* Episcopi non liceat Episcopatum esse „ sine pastore supra *tres* menses, nisi talis necessitas „ grandis extiterit, ut ullo modo aliter fieri non pos-„ sit". Ut autem ambigi nequeat hunc Canonem hic innovari, addit Synodus Vernensis suo Canoni hanc epigraphem, *Ex Synodo Chalcedonensi*.

Similiter Synodus Lateranensis sub Innocentio II. „ Ultra *tres menses* vacare Ecclesias prohibent Patrum „ sanctiones.

Ex his facile colligitur, tempus hoc Canone præfixum computatum fuisse a tempore *vacationis*; ideoque & pro eodem reputatum est, non posse differri ordinationem Episcopi *ultra tres* menses; & non posse Ecclesiam vacare *ultra tres* menses. Nec mirum, quia juxta disciplinam illius temporis Electio, Confirmatio, & Ordinatio Episcopi eodem quasi tempore peragebantur; neque ipsa Confirmatio ab Ordinatione sejungebatur, eo quod utraque ad Metropolitanum spectaret.

At labentibus sæculis cœpit non tantum Electio, vel Nominatio Episcopi, sed & Confirmatio ab Ordinatione seu Consecratione plane sejungi, quin & tandem Confirmatio Pontifici Romano reservari; ipsique Confirmationi is effectus attribui, ut per confirmationem ante consecrationem possit confirmatus capere possessionem Episcopatus, vi cujus gaudeant omnibus juribus tam temporalibus quam spiritualibus, quæ non sunt Ordinis Episcopalis: atque per confirmationem & captam possessionem, ipsa Ecclesia desinit esse viduata, ut latius ostendi in *Jure Ecclesi. Tom. I. part.* 1. *t.* 14 *c* 5.

Tridentinum renovat hunc Canonem, sed cum aliqua differentia.

Cum autem plures Episcopi parum solliciti essent de iis, quæ ordinis sunt, modo reliquis juribus & præeminentiis gauderent, atque ita consecrationem multo sæpe tempore differrent, Synodus Tridentina *sess.* 7. *cap.* 9. *de Reformat.* statuit: " Ad majores Ecclesias „ promoti munus *consecrationis* infra tempus a jure „ statutum suscipiant; & prorogationes ultra sex men-„ ses concessæ nulli suffragentur". Et *sess.* 23. *cap. de Reformatione*: " Ecclesiis Cathedralibus, seu supe-„ rioribus quocumque nomine ac titulo præfecti, etiamsi „ sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales sint, si munus „ consecrationis infra *tres menses* non susceperint, ad „ fructuum perceptorum restitutionem teneantur: si „ intra totidem menses postea id facere neglexerint, „ Ecclesiis ipso jure sint privati.

Quin in tempore hoc *trimestri* suscipiendæ consecrationi præligendo, Synodus præsentem nostrum Canonem præ oculis habuerit vix dubito, eumque Scholiastes marginalis citat.

Adhæc in Canonem & Decretum Tridentinum intercedit differentia, quod Canon Chalcedonensis, a cœpta vacatione, Tridentinum decretum vero ab obtenta Pontificia confirmatione velit tempus trium mensium computari.

Canon noster vult, ut si Metropolitanus ordinationes Episcoporum *inter tres menses minime fecerit, correptioni ecclesiasticæ* (sive G. *ecclesiasticæ pœnæ*) (vel Isid. *ecclesiasticæ condemnationi*) *subjacebit*: quod Josephus Ægyptius ita reddit; " Quicumque huic Decre-„ to adversatus fuerit, Synodus eum reprehendat, & „ quodcumque sibi visum fuerit, judicium in eum „ ferat.

Synodus Trydentina non in Metropolitanum ordinationem differentem, sed in promotos munus consecrationis non suscipientes pœnas vibrat; eo quod Metropolitani non solerent munus consecrationis recusare; sed ipsi *promoti* ad Ecclesias Cathedrales consecrationem protrahere; parum scilicet de consecratione solliciti, dum fructibus & juribus temporalibus & honorificis gaudere possunt.

Sed licet Synodus enixum suum in hoc desiderium explicaverit, nihilominus nonnulli Episcopi, præsertim majores, ad plures annos, immo vitam totam munus consecrationis differunt, quin nec ullo ordine sacro insigniuntur, sed simplices Clerici Episcopales fructus percipiunt, omniaque Episcopalia exercent, exceptis iis, quæ ordinis sunt, quæ tamquam minora, per aliquem Episcopum *Titularem*, seu *in Partibus*, ut vacant, exercent mediante dispensatione; & ita Decretis sanctissimis illuditur, & disciplina sæculis mulieribus incognita invalescit.

Reditus Ecclesiæ [viduatæ servantur] penes OEconomum.

Ut vero Metropolitanis protrahendi ordinationes incentivum subtraheretur, addit Canon, ut *reditus Ecclesiæ viduatæ penes OEconomum ejusdem Ecclesiæ integri reserventur*.

Hæc ita reddit Paraphrastes Arabicus: " Omnes istius „ Ecclesiæ redditus in Ecclesiæ procuratoris sive OE-„ conomi manibus maneant, ut ipse ea conservet.

Hac ordinatione Metropolitanis adimebatur facultas reditus Episcopatus vacantis sibi interim vendicandi, quæ eum ad providendum Ecclesiæ vacanti segniorem reddebat.

Conformiter ad hoc Decretum ordinavit Synodus Tridentina *Sess.* 24. *cap.* 16. *de Reformat.* ut " Capi-„ tulum, Sede vacante, ubi fructuum percipiendorum „ ei munus incumbit, Œconomum unum, vel plures „ fideles ac diligentes decernat, qui rerum Ecclesiasti-„ carum & proventuum curam gerant, quorum ratio-„ nem ei, ad quem pertinebit, sint reddituri.

Multis sæculis generaliter obtinuit, ut proventus Ecclesiæ vacantis futuro Episcopo integri reserventur; at posteriora sæcula in pluribus Ecclesiis præsertim Gallicanis, jus *Regaliæ* induxerunt, ratione cujus proventus Ecclesiæ vacantis ad Regem devolvuntur, de quo latius egi in *Jure Ecclesiastico Tom* III. *parte* 2. *sect.* 3. *tit.* 8. *cap.* 8. alias *tit.* 52. *cap.* 8.

C A N O N XXVI.

Quoniam in quibusdam Ecclesiis, ut rumore comperimus præter OEconomos, Episcopi facultates Ecclesiasticas, tractant: placuit, omnem Ecclesiam habentem Episcopum, habere OEconomum de Clero proprio, qui dispenset res Ecclesiasticas, secundum sententiam Episcopi proprii, ita ut Ecclesiæ dispensatio præter testimonium non sit, & ex hoc dispergantur Ecclesiasticæ facultates, & Sacerdotio maledictionis derogatio procaretur: quod si hoc minime fecerit, divinis constitutionibus subjacebit, vel subjaceat.

S C H O L I O N.

Episcopus res Ecclesiæ per OEconomum e proprio Clero assumptum administret.

HOC Canone docemur, quod tempore hujus Synodi in plerisque Ecclesiis Episcopi per Œconomos res temporales administrarent, quod & Synodus probabat: sed quoniam in quibusdam Ecclesiis id non observari comperisset Synodus, eam laudabilem praxim Canone præsenti stabilire, & ab omnibus observari voluit; ideoque hoc Canone, *placuit omnem Ecclesiam Episcopum habentem, habere OEconomum de Clero proprio*, aut, vertente Josepho Ægyptio (*e Sacerdotibus ejusdem Ecclesiæ & quidem selectissimis*) *qui dispenset res Ecclesiasticas secundum sententiam Episcopi proprii: ita ut Ecclesiæ dispensatio præter testimonium non sit* (sive Gr. *nec sine testibus sit Ecclesiæ administratio*) *& sacerdotio maledictionis derogatio procuretur* (seu G. *nec ideo res ejus dissipentur, & probrum ac dedecus sacerdotio inuratur*).

Œconomi igitur institutio eum maxime scopum habuit, ut malevolis hominibus subtraheretur occasio traducendi Episcopos tamquam rerum Ecclesiasticarum infideles administratores, dum suæ administrationis haberent testes e suo Clero assumptos. Sic Apostolus cum ipsi credita esset notabilis eleemosynarum dispensatio, socium sibi adjunctum, licet Silam aut Titum designat 2. *ad Corinth. cap.* 8. *vers.* 20. & 21. *Devitantes hoc* (ait) *ne quis nos vituperet in hac plenitudine, quæ ministratur a nobis. Providemus enim bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus*.

Ut autem efficacius omnis calumniandi occasio præscindatur " voluit Canones non ex domesticis ipsius „ Episcopi cuiquam, propinquo forte, aut uni a fa-„ milia, sed homini ex Episcopatus Clero delecto, „ Œconomi munus ab eodem mandari": uti notat „ Zonaras in Canonem 26. Chalcedonensem; addit de-„ inde: Quo quidem, ex Episcopi tamen sententia, „ bona procurante, & quos in usus Ecclesiastici, re-„ ditus insumantur facile apparebit; nec erit cur quis-„ piam in Ecclesiæ patrimonio dissolutum Episcopum „ fuisse suspicari queat: (id enim dissipandi verbo „ ostenditur) eumque quasi sacros proventus perdite „ irreligioseque effundentem, conviciis contumeliisque „ proscindat.... qua quidem ex re, cum Episcopi „ fides multitudini suspecta esse consuevit, tum of-„ fensiones quoque populi, velut ex odio male gestæ „ potestatis excitantur.

Episcopus autem, qui *hoc minime fecerit, divinis constitutionibus subjacebit*; hoc est: " Qui (juxta præ-„ scriptum hujus Canonis) administrandis Ecclesiarum „ bonis delectos ex Clero Œconomos non præfecerint, „ Canonicis in eos pœnis animadverti jubent" ait Zonaras.

Canonem hunc renovavit Synodus Hispalensis I. *Can.* 5. contra Episcopos, qui laicos rerum Ecclesiasticarum Dispensatores præficiebant, statuens, ut " unusquisque „ Episcopus secundum *Chalcedonensium Patrum* Decre-„ ta *ex proprio Clero* Œconomum sibi constituat. In-„ decorum enim est Laicum esse Vicarium Episcopi, „ & sæculares de Ecclesia judicare". Idipsum habet „ Synodus Toletana IV. *Can.* 48.

Hic

Hic videmus, etiam in Ecclesiis Hispaniarum notos & receptos fuisse OEconomos, qui res Ecclesiasticas administrarent. Præcipue tamen & generalior fuit in Ecclesiis Orientalibus OEconomorum usus. Apud Latinos autem in multis Ecclesiis, exemplo Apostolorum, Diaconis, vel potius Archidiaconis hæc cura commissa fuit; ut vel hinc potentia Diaconorum & Archidiaconorum mirum in modum excreverit; ac sensim in eam devenerint arrogantiam, ut & Presbyteris præferri & dominari voluerint; uti ad Canonem XVIII. Nicænum notatum est.

Quandonam per OEconomos de Clero assumptos, aut Archidiaconos res Ecclesiasticas dispensare & administrare Episcopi desierint, incertum est: admodumque verisimile id sensim contigisse.

Deplorat Zonaras sæculo XII. in notis ad hunc Canonem, quod " Decreti hujus auctoritatem, & plerique „ Præsules & nonnulli etiam Monachorum Rectores „ omnino contemnant.

Hoc constat, bona ad mensam Episcopalem spectantia hodie non per OEconomos ad præscriptum hujus Canonis, aut per Archidiaconos, sed solius Episcopi arbitrio dispensari, qui & pro arbitrio Receptores aut Dispensatores constituit.

Illud quoque certum, spectare quidem ad punctum disciplinæ pro temporum & locorum varietate mutabile, quibus personis rerum ecclesiasticarum administratio committatur; sed ad jus naturale ac immutabile spectare, ut fideliter, & secundum piam voluntatem offerentium, & conditionem bonorum administrentur; utpote provideant *Episcopi* in hac dispensatione, *bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus*.

Tametsi ergo Canon hic abierit in desuetudinem, quatenus per OEconomos res Ecclesiæ administrari vult, vires tamen suas etiamnum hodie retinet, & semper obtinebit, non obstante contrario usu, ut Episcopi omnem calumniandi occasionem de male administratis rebus Ecclesiæ a se removere studeant; quam facile a se amolietur Episcopus, si in proventibus Ecclesiasticis dispensandis attendat, & observet Decretum Concili Trid. *sess.* 25. *cap.* 1. *de Reform.* ipsos monentis exemplo Patrum Carthaginensium: " ut non tantum modesta supellectili, & mensa, ac frugali victu contenti „ sint; verum etiam in reliquo vitæ genere, ac tota „ domo, caveant, ne quid appareat quod a sancto „ hoc instituto sit alienum, quodque non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præ se „ ferat ": & adjungit: " ne res Ecclesiasticas, quæ „ Dei sunt, consanguineis donent; sed si pauperes sunt, „ iis ut pauperibus distribuant, omnemque humanum „ hunc erga fratres, nepotes, propinquos, carnis affectum, unde multorum malorum in Ecclesia seminarium extat, penitus deponant.

Accusatus fuerat Ibas a suis Clericis, multa Ecclesiæ suæ bona & instrumenta in proprios usus, & consanguineorum suorum utilitates convertisse. Hæc accusatio occasionem subministrasse potuit Synodo, ut præsenti Canone sanciret, omnem Ecclesiam habentem Episcopum habere OEconomum de Clero proprio, qui res Ecclesiæ dispenset, ut ita Episcopum notam dilapidationis, aut infidelis administrationis facilius evadere possit.

CANON XXVII.

Eos, qui rapiunt mulieres, sub nomine simul habitandi cooperantes, aut conniventes raptoribus decrevit sancta Synodus: ut si quidem Clerici sunt, decidant gradu proprio; si vero Laici, anathematizentur.

SCHOLION.

Raptor mulieris cum cooperatoribus punitur.

CRIMEN raptus semper in Ecclesia & Republica admodum grave & exitiosum habitum fuit; multisque Canonibus & legibus punitum.

Præsens Canon punit *eos, qui rapiunt mulieres, sub nomine simul habitandi* (seu G. *qui nomine conjugii mulierem rapiunt*) (sive Isid. *qui sibi rapiunt uxores*) *cooperantes aut conniventes raptoribus* (G. vel *opem ferunt, ac consentiunt eis, qui rapiunt*).

„ Adjutores quidem intelligimus (ait Zonaras) qui „ ad scelus patrandum operam suam raptori commodarunt, Consentire vero eos dicimus, quorum manus quidem a scelere abfuit, consilio tamen ac studio delinquentibus suppetias ac opem tulerunt.

Plura de crimine raptus & pœnis dicta sunt in *Jure Eccles. Tom. IV. parte* 3. *tit.* 4. *cap.* 6. alias *cap.* 4. & *Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 13. *cap* 11. alias *capit.* 10. de impedimento *raptus* quatenus hodie ex Decreto Concilii Tridentini constituit impedimentum dirimens matrimonium inter raptorem & raptam.

CANON XXVIII.

Sanctorum Patrum decreta ubique sequentes, & Canonem, qui nuper lectus est, centum & quinquaginta Dei amantissimorum Episcoporum agnoscentes, eadem quoque & nos decernimus ac statuimus de privilegiis sanctissimæ Ecclesiæ Constantinopolis novæ Romæ. Etenim antiquæ Romæ throno, quod urbs illa imperaret, jure Patres privilegia tribuerunt. Et eadem consideratione moti centum quinquaginta Dei amantissimi Episcopi, sanctissimo novæ Romæ throno æqualia privilegia tribuerunt, recte judicantes urbem, quæ & imperio & senatu honorata sit, & æqualibus cum antiquissima Regina Roma privilegiis fruatur, etiam rebus Ecclesiasticis, non secus ac illam extolli ac magnifieri, secundam post illam existentem: ut & Ponticæ, & Asianæ, & Thraciæ Diœcesis Metropolitani soli, præterea & Episcopi prædictarum Diœcesum, quæ sunt inter Barbaros, a prædicto throno sanctissimæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ ordinentur, unoquoque scilicet prædictarum Diœcesum Metropolitano cum provinciæ Episcopis ordinante, quemadmodum divinis Canonibus est traditum. Ordinari autem, sicut dictum est, prædictarum Diœcesum Metropolitanos a Constantinopolitano Episcopo convenientibus de more factis electionibus, & ad ipsum relatis.

SCHOLION.

Hic Canon est vere hujus Synodi.

HIC Canon non extat apud Dionysium Exiguum; nec eum collectione Joannis Antiocheni, neque ejus meminit Josephus Ægyptius in sua paraphasi Arabica. Refertur autem in omnibus Balsamonis, Zonaræ, & Joannis Aristeni codicibus, & apud Photium in *Nomocanone tit.* 1. *cap.* 5. & 6. ipsaque acta Concilii Canonem hunc *Actione* 15. Concilii compositum testantur; nec non querelæ S. Leonis contra hunc Canonem eum esse revera a Patribus Chalcedonensibus editum manifestissime evincunt.

Cur autem serius a Latinis quam a Græcis sive Orientalibus fuerit receptus, & in codicem Canonum relatus, ex dicendis in Scholio intelligi poterit.

Actione 16. & ultima hujus Synodi habita postridie *Actionis* 15. Paschasinus Vicarius Sedis Apostolicæ apud gloriosissimos judices graviter conquestus est;, post judicium suumque e Synodo discessum, quædam contra Canones & disciplinam Ecclesiasticam gesta esse.

Petebat itaque Paschasianus, ut judices hæc relegi præciperent: „ ut omnis fraternitatis (ait) inspiciat, utrum justa, an injusta sint ea, quæ gesta sunt.

Adhæc „ gloriosissimi judices dixerunt: si qua gesta post nostrum discessum facta sunt, relegantur.

Verum „ antequam recenserentur, Aetius Archidiaconus sanctæ Ecclesiæ Constantinopolis dixit. Confitendum est, qui formam ea, quæ de fide sunt, congruam susceperunt: consuetudo autem est in Synodis, postquam ea, quæ sunt omnium præcipue, fuerint definita, & alia quædam necessaria exerceri atque formari.

His dictis, relectus est præsens Canon; quo relecto; Lucentius reverendissimus Episcopus Sedis Apostolicæ alter Vicarius, dixit ad Judices: „ Primo gloria vestra „ perpendat, quia circumventione cum sanctis Episcopis gestum sit, ut non conscriptis Canonibus, quorum mentionem fecerunt, subscribere sint coacti.

Hic sat aperte indicabat Lucentius Sedis Apostolicæ Vicarius, Episcopos coactos fuisse ad subscribendum huic Canoni.

At reverendissimi Episcopi clamaverunt: *Nemo coactus est*. Dein addit Lucentius: „ Accedit ad cumulum, quod trecentorum decem & octo Constitutionibus postpositis, centum quinquaginta, qui in Synodicis Canonibus non habentur, mentionem tantum fecisse noscuntur, quæ dicunt ante octoginta prope annos constituta fuisse. Si ergo his temporibus hoc beneficio usi sunt, quid nunc requirunt? Si nunquam usi sunt, quare requirunt?

Lucentium hic conqueri neglecto Canone Nicæno, Canonem III. Constantinopolitanum ab Ecclesia Romana non receptum, fuisse assumptum & renovatum, non obscurum est.

Post hæc postulante Aetio Archidiacono Ecclesiæ Constantinopolitanæ, recitavit Bonifacius presbyter tertius Vicarius Sedis Apostolicæ mandatum Leonis Papæ, quod ipsis ad Synodum accedentibus datum fuerat. " Sanctorum quoque Patrum Constitutionem prolatam nulla patiamini temeritate violari vel imminui, servantes omnimodis personæ nostræ in vobis (quos vice nostra transmisimus) dignitatem. Ac si qui forte civitatum suarum splendore confisi aliquid sibi tentaverint usurpare, hoc qua dignum est constantia retundatis ". Gloriosissimi Judices dixerunt: „ Utraque pars Canones proponat.

Itaque primum Paschasinus Vicarius Sedis Apostolicæ e suo codice recitavit Canones Nicænos. Dein Aetius Archidiaconus similiter e suo codice legit eosdem Canones Nicænos, sed nonnihil inter se discrepante lectione, ut supra *parte I. Dissert.* 3. §. I. notatum est. Adjecit autem Aetius Canonem Synodi Constantinopolitanæ.

Hisce recitatis, gloriosissimi Judices dixerunt: " Hi, qui relecto tomo (id est Canones) subscripserunt, Asiani & Pontici sanctissimi Episcopi dicant, si voluntate

luntate propria, vel imposita sibi aliqua necessitate coacti subscripserat.

Cum autem qui uni universi subscripserant Asiani, & Pontici Episcopi respondissent, nullam sibi illatam esse necessitatem, sed sponte subscripsisse, auditis quoque iis, qui non subscripserant, dixerunt Judices: „ Ex „ his, quæ gesta sunt, & ab unoquoque deposita, per„ pendimus, omnem quidem Primatum & honorem „ præcipuum secundum Canones, antiquæ Romæ Dei „ amantissimo Archiepiscopo conservari; oportere au„ tem sanctissimum Archiepiscopum regiæ Constantino„ polis *novæ Romæ*, ejusdem Primatus honore frui, „ & ipsum dignum esse: & reliqua prout in ipso Ca„ none habentur.

Sed ne viderentur velle sua auctoritate Canones edere, subjungunt: „ Hæc a nobis inspecta sunt. Quæ „ autem sibi videantur, sanctum & universale Conci„ lium docere dignetur ". Reverendissimi Episcopi clamaverunt: Hæc justa sententia est: hæc omnes dicimus hæc omnibus placent: hoc justum Decretum: hæc justa sententia: omnia ordinate decreta sunt. Supplicamus, dimitte nos. Per salutem Imperatorum, dimitte nos. Omnes in hac sententia permanemus, omnes eadem dicimus.

His auditis, Lucentius Vicarius Sedis Apostolicæ dixit; „ Sedes Apostolica nobis præsentibus humiliari „ non debet: & ideo quæcumque in præjudicium Ca„ nonum vel regularum hesterna die gesta sunt, nobis „ absentibus, sublimitatem vestram petimus, ut cir„ cumduci jubeatis: sin alias, contradictio nostra his „ gestis inhæreat, ut noverimus quid Apostolico viro „ universalis Ecclesiæ Papæ referre debeamus, ut ipse „ aut de suæ Sedis injuria, aut de Canonum eversione „ possit ferre sententiam.

Tum Joannes Reverendissimus Episcopus Sebastiæ dixit: Omnes in sententia vestræ Magnificentiæ permanemus. Illustrissimi Judices dixerunt: *Quod interlocuti sumus, tota Synodus approbavit.*

Canon probatus.

Itaque Canon hic a Patribus Synodi probatus fuit, refragantibus licet Vicariis Sedis Apostolicæ.

Duo præsenti Canone statuuntur in gratiam Episcopi Constantinopolitani.

De prærogativa honoris Sedis Constantinop.

Primo confirmatur Canon Concilii Constantinopolitani 150. Patrum, quo decernitur, *ut Constantinopolitanus Episcopus habeat prioris honoris partes post Romanum Episcopum, eo quod sit ipsa* nova Roma.

Addunt Patres Chalcedonenses rationem quare hujusmodi *prioris honoris partes*, sive ut Dionysius legit Canonem Constantinopolitanum, *Primatus honoris* Episcopo Constantinopolitano datus sit. Cum enim antiquæ *Romæ throno jure Patres privilegia tribuerint, quia urbs illa* imperaret, *sive imperialis esset, eadem consideratione (inquiunt) moti 150. Dei amantissimi Episcopi sanctissimo novæ Romæ throno æqualia privilegia tribuerunt, recte judicantes, urbem quæ & Imperio & Senatu honorata sit, & æqualibus cum antiquissima Regina Roma privilegiis fruatur, etiam in rebus Ecclesiasticis, non secus ac illam extolli ac magnifieri secundam post illam existentem.*

Hæc primam Canonis partem conficiunt, quæ nihil nisi nudam Canonis Constantinopolitani confirmationem & renovationem exhibent, & Episcopo Constantinopolitano nil aliud quam *honoris Primatum*, seu *prioris honoris partes* post Episcopum Romanum attribuunt

Manifestum enim est Canone Constantinopolitano solum *honorarium*, sive honoris privilegium inditum fuisse Episcopo Constantinopolitano, quemadmodum Episcopo Hierosolimorum datum erat *Canone VII.* Niceno.

In eodem quippe Canone juxta lectionem Græcorum decreverunt Patres Constantinopolitani, Diœcesim, sive districtum ex pluribus provinciis constantem, a suis Episcopis, sive ab omnium ejusdem Diœceseos Episcoporum Synodo administrari, eosdemque in ista sola Diœcesi Ecclesiasticam suam potestatem exercere.

Cum autem inter Diœceses ibidem expressas, esset Diœcesis Thraciæ, in qua sita erat Constantinopolis, nihil poterat in hac Diœcesi Episcopo Constantinopolitano pro cæteris singulare assignari, præterquam nuda honoris prærogativa: quæ & sola a Concilio Constantinopolitano data fuit Episcopo Constantinopolitano.

Unde & vi hujus Canonis, Anatolius Episcopus Constantinopolitanus in subscriptionibus Concilii Chalcedonensis proximus post sancti Leonis Episcopi Romani legatos legitur subscripsisse.

De jure Exarchico Episcopi Constantinop. in Ponticam, Asiam, & Thraciam.

Secunda parte Canonis ultra *Primatum*, seu *prærogativam honoris*, attribuuntur Episcopo Constantinopolitano privilegia potestatis & auctoritatis; id est, tres Diœceses in unum conjunctæ ei subjiciuntur, quarum Metropolitanos ipse Episcopus Constantinopolitanus ordinaret. „ Ut & Ponticæ, & Asianæ, & Thraciæ „ Diœcesis Metropolitani soli; præterea Episcopi præ„ dictarum Diœcesum, quæ sunt inter barbaros a præ„ dicto throno sanctissimæ Constantinopolitanæ Eccle„ siæ ordinentur, unoquoque scilicet prædictarum Diœ„ cesum Metropolitano cum provinciæ Episcopis, pro„ vinciæ Episcopos ordinante, quemadmodum divinis „ Canonibus est traditum: ordinari autem, sicut di„ ctum est, prædictarum Ecclesiarum Metropolitanos „ a Constantinopolitano Archiepiscopo convenienti„ bus de more factis electionibus, & ad ipsum rela„ tis.

Itaque qui antea Diœcesium istarum Exarchi fuerant, simplices Metropolitani constituuntur, ut Episcopus Constantinopolitanus, qui prius nec Metropolitanus erat, ad Exarchi & Patriarchæ honorem & auctoritatem attolleretur.

Illud quidem verum est, jam ante hanc Synodum Episcopum Constantinopolitanum, favore Imperatorum & adulatione & conniventia. Episcoporum, qui ejus apud Imperatores gratiam ambiebant, jus hoc subinde sibi vendicasse; sed tantum ex *consuetudine*, non autem ex aliquo Canone præsertim Concilii Œcumenici: ut proinde vere dici queat, hoc Canone omnem Patriarchicam potestatem Episcopo Constantinopolitano primum confirmatam esse; a quo etiam primum ei Diœcesis Patriarchalis assignatur.

Quibus prætextibus & gradibus Episcopus Constantinopolitanus sensim, sine ullo Canone, jura illa sibi vendicasset, erudite exponit Quenellus, *Dissertatione de vita & rebus gestis S. Leonis ad annum 452. nu. 5. & sequentibus.*

Patres Synodi per litteras relationem eorum, quæ in Synodo gesta erant, miserunt ad Leonem Papam: atque inter alia significarunt, quæ pro sede Constantinopolitana decreverant; rogaverunt ut his approbationem non denegaret; contradixisse quidem ejus Legatos fassi sunt: *sed* (ajunt) *procul dubio a vestra providentia inchoari & hoc bonum volentes, ut sicut fidei, sic bonæ ordinationis vobis deputetur effectus.* Habetur tom. 4. Concil. general. *col.* 839.

Idipsum & Marcianus Imperator litteris ad Leonem datis postulavit. *Quoniam vero (ait) & hoc sancitum est, quæ centum quinquaginta Episcopi sub divæ memoriæ Theodosio circa honorem venerandæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ constituerunt, & hæc sancta Synodus de eodem negotio constituit, constanter debere observari; scilicet ut post Apostolicam Sedem Constantinopolitanus statim Episcopus in secundis consistat, quod splendidissima urbs nova Roma appelletur, dignetur tua sanctitas etiam hac in parte concinere, licet religiosissimi Episcopi tuæ pietatis nomine, in sacra Synodo comparentes, contradixerint: Nimis enim vehementer impediverunt, ne sancta Synodus aliquid de illa sancta Ecclesia decernerent; speramus autem, cum universi orbis sacerdotes unum atque idem senserint, Romanis rebus divinam providentiam utilia quæque concessuram.*

S. Leo Canoni se opponit.

Verum ut hunc Canonem Leo probaret, neque Imperatoris, neque Augustæ, neque Juliani Coensis legati sui, neque Patrum Chalcedonensium enixis precibus adduci potuit; immo resistere omnibus modis instituit, & validissimis rationibus Decretum hoc infringere studuit. Hanc in rem præ cæteris notanda ejus *epistola* 80. ad Anatolium Episcopum Constantinopolitanum.

In hac asserit coactam Synodum ad fidem vendicandam, perfidiamque Eutychianam perimendam, non ad serviendum Anatolii Episcopi Constantinopolitani cupiditati. Deinde arguit Episcopos vel promissis illectos, vel minis territos; Consilia Anatolii ad perturbationem & Ecclesiæ scandalum tendere, & Canones Nicænos violatos esse sæpius inculcat.

Adhæc, quia Anatalius, aliique Patres, qui hunc Canonem XXVIII. condiderant, suum Decretum tuebantur auctoritate Canonis Constantinopolitani sub Theodosio, vim hujus Canonis multis destruere conatur S. Leo in eadem epistola *cap. 5. Persuasioni enim tuæ (ait) in nullo penitus suffragatur quorumdam Episcoporum ante sexaginta (ut jactas) annos conscriptio, nunquamque a prædecessoribus tuis ad Apostolicæ Sedis transmissa notitiam, cui ab initio sui caducæ, dudumque collapsæ sera nunc & inutilia fulcimenta subjicere voluisti, eliciendo a fratribus speciem consensionis, quam tibi in suam injuriam verecundia fatigata præberet.*

Scripsit & S. Leo ad Marcianum Imperatorem, (*a*) ut eum ad cassandum hunc Canonem induceret; atque inter alia sulvere conatur argumentum, quod ex dignitate præeminentiaque urbis Constantinopolitanæ petebat Anatolius; atque in ipso Canonis contextu a Patribus Chalcedonensibus exprimitur: „ Habeat sicut „ optamus (inquit) Constantinopolitana civitas glo„ riam suam, ac protegente dextera Dei, diuturno „ Clementiæ vestræ fruatur Imperio. Alia tamen ra„ tio est rerum secularium, alia divinarum: nec præ„ ter illam petram, quam Dominus in fundamen„ to mire posuit, stabilis erit ulla constructio; „ sed propria perdit, qui indebita concupiscit. „ Satis sit prædicto, quod vestræ pietatis au-

„ xilio

(*a*) Hæc Epistola 78. recensetur in nova editione operum S. Leonis.

„ xilio , & mei favoris assensu , Episcopatum „ tantæ urbis obtinuit. Non dedignetur regiam civitatem , quam Apostolicam non potest facere sedem ; „ nec ullo speret modo , quod per aliorum possit offensiones augeri.

Urget dein auctoritatem Nicænorum Decretorum , quibus privilegia Ecclesiarum fixa esse asserit; quæ (ait) „ nulla possunt improbitate convelli , nulla novitate „ violari. In quo opere , auxiliante Christo , fideliter „ exequendo, necesse est , me perseverantem exhibere „ famulatum : quoniam dispensatio mihi credita est , „ & ad meum tendit reatum , si paternarum Regulæ „ sanctionum , quæ in Synodo Nicæna ad totius Ecclesiæ regimen Spiritu Dei instruente , sunt conditæ, me (quod absit) connivente , violentur.

Ambitus Anatolii Patr. Constantinop. perstringitur.

Acri quoque stilo perstringit Anatolii ambitum; precaturque, & sedula suggestione obsecrat Marcianum : „ ut ausus improbos unitati Christianæ pacique contrarios , ab omni (ait) pietatis vestræ abjectis assensu, & fratris mei Anatolii, nocituram ipsi, persisterit, cupiditatem salubriter comprimatis ; ne ea, „ quæ vestræ gloriæ atque temporibus inimica sunt , „ cupiens, major suis velit esse prioribus : liberumque „ illi sit , quantis potuerit splendore virtutibus ; quarum non aliter particeps erit , nisi charitate magis „ voluerit ordinari, quam ambitione distendi . Hanc „ autem improbi desiderii conceptionem nunquam debuit intra cordis sui recipere secretum: sed cum illi „ fratres & Coepiscopi mei , qui vice mea aderant , „ obviarent ; ab illicito appetitu , ex eorum saltem „ salubri contradictione cessasset.

Scripsit & ad Pulcheriam Augustam , (*a*) acriter Anatolium Episcopum Constantinopolitanum tamquam hominem ambitiosum, suis terminis & juribus non contentum , exagitans , ipsamque Nicænorum Canonum auctoritatem mirifice extollens : epistolamque ita concludens : *Consensiones vero Episcoporum, sanctorum Canonum apud Nicæam conditorum regulis repugnantes : unita nobiscum vestræ fidei pietate , in irritum mittimus, & per auctoritatem beati Petri Apostoli, generali prorsus definitione cassamus.*

Ex his habemus , sanctum Leonem , in hac contentione; præcipue ac pene unice ursisse auctoritatem Canonum Nicænorum , qui volunt, omnibus Ecclesiis sua servari privilegia secundum morem antiquum.

Prærogativæ Sedium Patriarchalium ad disciplinam pertinent.

Verum cum hic non agatur de puncto fidei , sed duntaxat de puncto simplicis disciplinæ , scilicet de institutione ac certis prærogativis & juribus Sedium Patriarchalium, dubitari nequit , quin ejusmodi Sedium institutio pro bono Ecclesiæ mutari , ampliari , vel etiam restringi possit: quod & Bellarminus agnoscit *lib. 2. de Concil. auct. cap. 8.* dicens: *Decretum de honore Sedium patriarchalium, sicut a Concilio Nicæno factum fuerat, ita poterat ab alio simili Concilio mutari.*

Quæstio igitur superest , num justa fuerit Patribus Chalcedonensibus , eam dandi & confirmandi prærogativam Episcopo Constantinopolitano . Negat id Bellarminus ; ideoque & Pontifices merito repugnasse Canonibus, quibus hæc prærogativa Episcopo Constantinopolitano annuitur . Præcitatis enim verbis subjungit : *Tamen quia nulla justa ratione mutabatur a Constantinopolitano, & postea a Chalcedonensi, Pontifices Romani Damasus & Leo illud probare noluerunt: neque eorum Pontificum temporibus Decretum illud executioni mandatum est.*

Canonis Chalcedonensis necessitas.

Quod hic confidenter asserit Bellarminus mutationem hanc sine *justa ratione* factum esse , negant ipsi Patres Chalcedonenses in relatione gestorum ad S. Leonem . Postquam enim exposuerunt se Decreto Synodali firmasse „ Eam consuetudinem , quæ ex longo jam tempore permansit , quam habuit Constantinopolitanorum sancta Dei Ecclesia , ad ordinandum Metropolitanos provinciarum tam Asianæ , quam Ponticæ , „ & Thraciæ , adjungunt : Non tam Sedi Constantinopolitanæ aliquid præstantes , quam Metropolitanis „ urbibus quietem congruam providentes : eo quod frequenter Episcopis vitam finientibus , multæ turbæ „ nascuntur, Clericis ac populis , qui per easdem sunt „ civitates , absque Rectore remanentibus, & Ecclesiasticum ordinem confundentibus : quod nec vestram „ latuit sanctitatem, maxime propter Ephesios , unde „ quidam vobis sæpius importuni fuerunt.

Certe cum Patres Chalcedonenses hic ipsum S. Leonem testem illius confusionis , cui mederi voluerunt , compellent : ipse autem in omnibus suis litteris nihil huic difficultatis reponat , argumento est , veritatem hujus causæ S. Leonem inficiari non potuisse.

Porro occasio hujus confusionis esse potuit , quod in provinciis illis nullus esset Metropolita cæteris ita præeminens, ut electiones faciendas moderaretur.

Significant insuper S. Leoni in sua relatione Patres Chalcedonenses , quod „ confirmaverint centum & quinquaginta sanctorum Patrum regulam , qui in Constantinopoli congregati sunt sub piæ memoriæ majore Theodosio , quæ præcepit , post vestram sanctissimam & Apostolicam Sedem , honorem habere „ Constantinopolitanam.

Tandem concludentes rogant : „ quæ igitur ad interemptionem quidem totius *confusionis* , confirmationem vero *Ecclesiasticæ ordinationis* , definivimus , „ hæc sicut propria & amica , & ad decorem convenientissima, dignare complecti sanctissime & beatissime Pater.

Denique & hoc accedebat pro justitia hujus Canonis , quod in hanc Episcopi Constantinopolitani exaltationem , ejusque jurisdictionis extensionem consensissent Asiani & Pontici Episcopi , quorum jus & libertas hac Ecclesiæ Constantinopolitanæ exaltatione lædi & minui videbatur ; quin & plures ex iis dixerunt ; *pridem ante fecisse Constantinopolitanum Episcopum ordinationes in Ponto & Asia* , ut potius & consuetudinem jam inductam confirmare , quam novum aliquod jus attribuere viderentur Patres Chalcedonenses.

Hæ rationes nullatenus moverunt S. Leonem , ut a sua sententia deflecteret ; mansitque in reprobando hoc Canone immobilis ; eaque sua constantia tandem obtinuisse videtur, ut, assentiente Anatolio , hic Canon e numero Canonum expungeretur ; atque eo pacto concordiam inter Leonem & Anatolium redintegratam fuisse . Scribit enim ad Anatolium Leo epistola 106. *Gratum mihi , frater charissime , est , quod dilectio tua id profitetur sibi displicere , quod tunc etiam placere non debuit. Sufficit in gratiæ communis regressum , professio dilectionis tuæ.*

Constans ac firmus manet S. Leo in reprobando 28. Canone Chalcedonensi.

Hæ Leonis litteræ responsoriæ erant ad litteras Anatolii ad Leonem ; alluditque in citatis verbis ad ea, quibus Anatolius significavit , se non fuisse Canonis hujus auctorem aut suggestorem ; omnemque a se ambitum amoliri conatur . „ De his autem (ait) quæ „ Constantinopolitanæ gratia Sedis sancita sunt in „ Chalcedonensi nuper universali Synodo , pro certo „ Beatitudo vestra hoc habeat, nullam esse culpam in „ me , homine , qui semper otium & quietem in humilitate me continens , ab ineunte mea ætate dilexerim : sed Constantinopolitanæ Ecclesiæ reverendissimus Clerus est , qui hoc habuit studium , & istarum „ partium religiosissimi Sacerdotes , qui in hoc fuere „ concordes & sibi pariter adjutores . Cum & sic gestorum vis omnis & confirmatio auctoritati vestræ „ Beatitudinis fuerit reservata: Hoc igitur bene compertum Sanctitas vestra cognoscat , nihil ex me istius „ causa factum esse negotii , qui semper omnem jactantiæ levitatem, & aliena appetendi cupiditatem mihi „ vitandam crediderim.

Quo pacto concordia facta videatur inter S. Leonem & Anatolium Episcopum Constantinop.

Itaque admodum verisimile est , in gratiam Leonis , & ad concordiam inter Ecclesias sanciendam , Canone hoc etiam Græcos aliquo tempore usos non fuisse ; quamvis dignitatem & honorem secundæ Sedis ; & administrationem Asiæ , Ponti , & Thraciæ Diœceseon semper retinuerit Anatolius , & Episcopus Constantinopolitanus , nimirum honorem & dignitatem secundæ Sedis vigore Canonis III. Constantinopolitani ; administrationem vero dictarum Diœceseon vigore *consuetudinis* , quæ ante editum hunc Canonem obtinebat.

Quare Zeno Imperator anno decimo quinto post Concilium rescindens acta Basilisci tyranni (qui aliquot provincias a sedis Constantinopolitanæ dispositione avulserat) omnia quidem in integrum restituit, & confessus prærogativam , ordinationumque privilegia Ecclesiæ Constantinopolitanæ in perpetuum ; sed iis verbis utitur , quæ Romanum Pontificem lædere non possint, ad usum enim qui jam invaluerat , non autem ad *Canones* aliquos ea privilegia refert , uti recte notavit Petrus de Marca *lib. 3. de Concord. cap. 3.* Verba Zenonis sunt in *L. 16. cod. de Sacros. Eccles.* „ Privilegia & honores omnes super creationibus Episcoporum , & jure ante alios residendi , & cætera omnia, quæ ante nostrum Imperium , vel nobis imperantibus habuisse dignoscitur (Episcopus Constantinopolitanus) habere in perpetuum firmiter *Regiæ „ urbis intuitu* judicavimus & sancimus.

Similiter Justinianus *Novella* 123. *cap.* 2. honorem secundæ Sedis tribuit Episcopo Constantinopolitano, nulla hujus novi Canonis facta mentione.

Itaque in tuendis hujus sedis *Regiæ urbis* , seu *novæ Romæ* privilegiis non deerant Imperatores , quamvis ea potius a Canone Constantinopolitano & consuetudine, quam a præsenti Canone profecta dicerent.

Id significare voluisse apparet Liberatus Diaconus in Breviario *cap.* 13. loquens enim de hoc Canone , ait : „ Et licet Sedes Apostolica nunc usque contradicat , quod a Synodo firmatum Imperatoris patrocinio , permanet *quoque modo* ": uti legit editio Parisiensis Garnerii anni 1673. vel ut alia lectio apud Labbæum tomo 4. Concil. *col.* 740. *quodam modo* : „ id est (ait de Marca) refragationem Romanorum „ Pontificum obtinuisse quidem , *ut aperte* definitio „ Chalcedonensis non admittatur, cæterum rem ipsam „ quodammodo perseverare , præsidio Principis , qui „ con-

(*a*) Hæc Epistola in nova editione numeratur 78.

„ consuetudini vires addebat ". *Lib. 3. de concord. Sacerd. & Imp. cap. 355.* (a).

Quidquid sit, hoc constat, in Synodo Trulana *Can. XXXVI.* hunc Canonem expresse renovatum fuisse; atque ab eo tempore a Græcis inter Canones numeratum; quin & tandem a Latinis quoque agnitus est, & a Gratiano in suum Decretum relatus, sed plane in alienum sensum Detortus, uti ad dictum Canonem Trullanum notabimus.

Huic Chalcedonensi Canoni occasionem dedisse potuit: quod *Actione XI.* cum quæreretur ubi Episcopus Ephesinus esset ordinandus, Clerici Constantinopolitani clamaverunt: *Ea, quæ sanctorum Patrum 150. sunt, teneant: Privilegia Constantinopolis depereant: Ordinatio secundum morem ab Archiepiscopo nostro fiat.*

Renovatus Canon in Synodo Trullana.

(a) Eruditus Pater le Quien Dominicanus in suo opere, quod inscribitur *Oriens Christianus tom. 1. pag. 66. & 67.* observat quod Innocentius Papa III. ab illa decessorum suorum adversus Calcedonensem Canonem sententia descíverit. „ Capta, inquit, seculo 13. ineunte a Francis Constantinopoli, illicque Latini ritus „ constituto Patriarcha, indulsit tandem (Innocentius III.) ut „ secundum ille locum inter Pontifices teneret, postpositis illi „ Alexandrino, Antiocheno, & Hierosolymitano, quando in primis harum Sedium Antistes quit jam pridem juribus ultro cesserant. Quod quidem ratum factum est in Concilio Lateranensi „ anno 1215.

D I S S E R T A T I O
In Synodum & Canones Sardicenses.

§. I.

De indictione Concilii.

Quæ occasio convocationis hujus Concilii?

SCRIBIT Sozomenus *lib. 3. Hist. Ecclesiasticæ cap. 10.* quod Julius I. Romanus Episcopus postquam ex litteris Episcoporum Ægypti cognovisset falsa esse, quæ contra S. Athanasium Orientales Ario faventes, & Eusebiani ita dicti ab Eusebio Nicomediensi Episcopo eorum antesignano, objiciebantur, litteras dederit ad Orientales, quibus significabat, se reperisse Athanasium, uti Paulum Constantinopolitanum, injuste & præter juris ordinem fuisse damnatos.

Ulterius scribit Sozomenus; dum hisce litteris nihil proficeret, eum causam eorum ad Imperatorem Constantem, qui Occidentali Imperio præerat, retulit. Porro Imperator causam suscepit; auditisque iis, qui a fratre suo Constantio, qui Orienti præerat, missi fuerint, ut justitiam depositionis Athanasii & Pauli, aliorumque Orthodoxorum Episcoporum sustinerent, tandem Constans animadvertit: „ Orientales, seu Eusebianos, injuste insidiatos esse Paulo, atque Athanasio; nec ob crimina, aut ob vitæ turpitudinem, „ ut depositionis sententia continebat, sed ob dissensionem fidei, illorum communionem esse aversatos. „ In Patriam eos (Eusebianorum deputatos) remisit, „ cum persuadere nequivissent cujus gratia venerant ". Hucusque Sozomenus loco citato, qui ibidem quoque refert; *Cap. 11.* quod Constans Augustus id beneficii loco a fratre suo postulasset, ut Athanasium in sedem suam restitueret.

Auctoritate Imp. convocata Synodus.

Verum cum nec his litteris suis quidquam proficeret, obsistentibus scilicet hæreticæ factionis hominibus, ut loquitur Sozomenus; vel uti ait Socrates, *lib. 2. cap. 20.* „ Cum Imperatoris Litteræ, quibus mandabat, ut Paulus, & Athanasius sedibus suis restituerentur, nihil proficerent; Plebs enim continuis „ pene seditionibus agitabatur: Paulus & Athanasius aliud Concilium convocari postulant, ut tum „ ipsorum negotium, tum fidei causa generalis Synodi „ sententia terminaretur.

Postulatis annuit Constans; eaque de re Litteras dedit ad fratrem suum Constantium Imperatorem Orientis, qui & ipse consensit, uti testatur Socrates ibid. scribens: *Indicitur ergo iterum generale Concilium apud Sardicam, quæ urbs est Illyrici, idque de sententia duorum Imperatorum, quorum alter hoc per Litteras flagitaverat, alter vero Orientis scilicet Imperator libenter annuerat.*

Consonat Socrati Sozomenus, *lib. 3. cap. 11. Cumque Athanasius & Paulus Constantem adeuntes, Synodum fieri flagitarent, tamquam idcirco insidiis appetiti, ut rectæ fidei doctrina subverteretur; ex communi consensu* utriusque Imperatoris *placuit, ut tam Orientis, quam Occidentis partium Episcopi constituto die Sardicam convenirent, quæ urbs est Illirici.*

Et Theodoretus *lib. 2. hist. cap. 4.* ubi Litterarum meminit, quas Constans ad Constantium fratrem suum miserat, Concilii convocationem postulans, subdit; *His Litteris adductus Constantius, Orientis, atque Occidentis Episcopos* jussit *Sardicam convenire. Est autem Sardica urbs Illirici, Metropolis Provinciæ Daciæ. Nam & alia multa Ecclesiæ mala suberant, quæ Synodicam curam & medelam deposcerent.*

Hisce historicis conformis est S. Athanasius, pluribus locis scribens ad Synodum hanc jussu duorum Imperatorum convenisse Episcopos, eorumque auctoritate indictam esse. In apologia secunda ad Constantium, recitata epistola Julii Papæ ad Eusebianos, ait. „ *Hæc cum Romæ Synodus per Julium Romanum Episcopum scripsisset, improba iterum audacia Eusebiani, in Ecclesiis perturbandis, insidiisque tendendis usi sunt. Quod cum rescitum esset a Religiosissimis Imperatoribus, Constantio & Constante, jussi sunt Episcopi Orientis & Occidentis Sardicam convenire* ". Et in Epistola ad fratrem suum Constantium; ibique *de amborum sententia*, placuit ut Synodus celebraretur.

Quin & ipsi Patres Sardicenses in Epistola sua Synodica, ad omnes Episcopos, sine ulla ambiguitate fatentur se ad Synodum hanc vocantibus Imperatoribus convenisse. Exponunt enim, quod Eusebiani tanta vi jam contra fidem surrexissent, ut id ne pietatem quidem Religiosorum Imperatorum latuerit. *Quapropter, inquiunt, cooperante Dei gratia, ipsi quoque Religiosissimi Principes nos ex diversis Provinciis e civitatibus, in unum convocarunt, cupientes ut sancta Synodus in Sardorum civitate conveniret; quo omnis controversia præcideretur, & ejecto quidquid pravæ fidei esset, sola in Christum pietas ab omnibus retineretur. Venerunt quoque ex Oriente Episcopi ad id, & ipsi instigati a Religiosissimis* Imperatoribus,

Rursus in Litteris Synodicis ad Julium urbis Romæ Episcopum scribunt: tria fuerunt, quæ tractanda erant.: nam & ipsi Religiosissimi Imperatores permiserunt, ut de integro inversa discussa disputarentur,

Hæc evidenter itaque evincunt jussu Imperatorum, Synodum Sardicensem convocatam; quamvis negari nequeat, quin Julius Episcopus Romanus, apud Constantem institerit, ut Synodus cogeretur; quod indicat Sozomenus, *lib. 3. cap. 10.* scribens de Julio: *Cum Litteris, quas ad Orientis Sacerdotes de Athanasio & Paulo scripserat, nihil proficeret, causam eorum ad Imperatorem Constantem retulit; ille vero Constantio fratri scripsit, &c.*

Existimat perperam Socrates hanc Synodum a Julio convocatam.

Dicit quidem Socrates *lib. 2. cap. 20. quosdam Episcopos ad Synodum Sardicensem non convenisse, quippe, ait, alii infirmitatem corporis causati sunt; alii præstituti temporis angustias prætenderunt, culpam omnem conferentes in Julium Romanæ urbis Episcopum; sed hæc querimonia inepte in Julium confecta fuisset; nisi Julius Synodum congregasset, & diem habendæ Synodi præstituisset.*

Verum recte notat Henricus Valesius, hic falli Socratem, qui ad Sardicensem Synodum retulit ea, quæ ad Romanam Synodum pertinebant; de hac enim loquitur Julius Papa in Epistola ad Orientales apud Athanasium *apol. 2.* cujus verba transcripsit Socrates, & perperam Synodo Sardicensi applicavit. Cum enim Julius Orientales Episcopos Romam advocasset, ut Athanasii causa ibi cognosceretur; Orientales eo venire recusarunt, inter alias causas angustias præstituti temporis prætexentes, ut docet Julius in citata Epistola.

Quod autem Socrates sua ex hac Epistola hauserit, probant quæ verbis jam relatis immediate subjungit. *Eum tamen ab eo tempore, quo Synodus jam indicta fuerat, & quo Athanasius, Synodi consessum expectans, Romæ commorabatur, anni & sex mensium spatium intercessisse.* Quæ verba eadem saltem in substantia in Epistola Julii occurrunt, & ad Synodum Romanam evidenter referuntur. Ibi enim Julius Orientalium tergiversationem accedendi ad Synodum Romanam increpans, de Athanasio ait: *præter hæc omnia, annum totum, & integros sex menses apud nos hæsit, vestram (Eusebianorum) præsentiam expectans, aut quotquot comparere auderent, suaque præsentia pudefecit omnes.*

Socrates postquam de indictione hujus Synodi verba fecit; tempus indicat scribens: *annus tunc agebatur undecimus ab obitu Parentis duorum Augustorum (scilicet Constantini Magni) Consules autem erant Rufinus & Eusebius, quo tempore Synodus Sardicæ congregata est.* Cum autem Constantinus obierit 336., hinc communiter refertur hæc Synodus ad ann. 347. præsertim quia fasti Consulares notant & hoc anno Rufinum & Eusebium Consulatum gessisse.

Synodus celebrata circa annum 347.

§. II.

De numero Episcoporum, qui ad hanc Synodum accesserunt; & qui illi præsederit?

De numero Episcoporum, qui fuit Concilio interfuerunt variant auctores.

THEODORETUS *lib. 2. hist. c. 7.* scribit: „ Sardicam vero „ ducenti & quinquaginta convenerunt Episcopi, „ sicut antiqua monumenta testantur. Socrates autem „ *lib. 2. c. 20.* ait; ex Occidentis quidem partibus, *trecenti* circiter convenerunt Episcopi, ut scribit Athanasius; ab Oriente vero septuaginta sex tantum adfuisse refert Sabinus.

Verum hic rursus Socratem non expressisse sensum verborum Athanasii, monet Henricus Valesius: non enim dicit Athanasius trecentos circiter Episcopos ex Occidentis partibus ad Sardicensem Synodum convenisse; sed tantum dicit, tam eos, qui Synodo interfuerunt, quam eos, qui Epistolæ Synodicæ ad ipsum missæ subscripserunt; eos item qui ante Sardicensem Synodum pro ipso scripserant Epistolas Synodicas ex Phrygia, Asia, & Isauria universos fuisse 344.

Postquam enim acta hujus Concilii retulisset, & Osium, cæterosque subscripsisse, addit: *hæc ita scriptis mandata, sacrum Sardicense Concilium, ad eos, qui interesse non poterant, misit; qui ipsi quoque suis suffragiis Decreta Synodi approbarunt. Eorum autem, qui in Synodo scripserunt, cæterorumque aliorum Episcoporum ista sunt nomina: Hosius ab Hispania: Julius Romæ per Archidamum, & Philoxenum Presbyteros suos.* De expressis autem multorum Episcoporum nominibus, ait: *Qui igitur Decretis Synodi subscripserunt, sunt isti. Plurimique item alii sunt, qui ante hanc Synodum pro nobis scripserunt, tum ex Asia, tum ex Phrygia, tum ex Isauria, quorum singulorum nomina, cum suis Epistolis circumferuntur, proprie sexaginta tres, in universum autem, ait, trecenti quadraginta quatuor.*

Evidens est, Athanasium hoc loco noluisse designare solos Episcopos, qui Concilio Sardicensi interfuerunt, sed generatim omnes, qui & actis Concilii subscripserunt, necnon & eos, qui pro ejus innocentia ante Synodum scripserant. At in Epistola ad Solitarios designat numerum Episcoporum, qui jussu utriusque Imperatoris Sardicam celebrandi Concilii causa accesserunt, cum enim retulisset, de amborum Imperatorum Constantis & Constantii sententia placuisse, ut Synodus celebraretur, subjungit: *conveniunt igitur ab Oriente, & ex Occidente in urbem Sardicam numero* plus minus centum septuaginta Episcopi. Ita legitur in correctiore editione Parisiensi anni 1627. Cum in antiqua Basileensi depravata legeretur, *plus minus centum*.

Verum nec ex eo Athanasii loco concludere possumus, hoc Episcoporum numero constitisse Concilium Sardicense, cui hi Canones adscribuntur; quandoquidem evidens sit Athanasium recensere hic tam Orientales, quam Occidentales Episcopos, qui in urbem Sardicam convenerant celebrandi Concilii causa. Constat autem Orientales Sardica recessisse; neque cum Occidentalibus Concilio interfuisse, uti infra notabitur, & ipse Athanasius ibidem late describit.

Verisimilius solum 90. interfuere.

Itaque cum, teste Athanasio, Sardicam duntaxat ex Orientalibus & Occidentalibus simul sumptis convenerint *plus minus centum septuaginta*, constetque ex Epistola pseudo-Concilii Philippolitani, Orientales, qui se ab Occidentalibus separarunt, fuisse numero *octoginta*, consequens est Concilio Sardicensi non interfuisse plures, quam *nonaginta*, *plus minus*. Gratianus *dist.* 16. *can* 11. scribit, Synodum Sardicensem constitisse duntaxat ex Episcopis *sexaginta*; sed eum in hoc errasse monent correctores Romani.

Error Gratiani circa hunc numerum.

Osius præses Conc.

Inter Episcopos, Osium Cordubensem in Hispania Episcopum huic Synodo præfuisse multa evincunt, & in primis Athanasius, postquam descripsit Epistolam Synodicam hujus Concilii ad Ægyptios & Africanos Episcopos, subdit: „ Osius Episcopus subscripsit; quod „ & cæteri fecere, hæc ita scriptis mandata, sacrum „ Sardicense Concilium ad eos, qui interesse non poterant, misit: qui ipsi quoque suis suffragiis Decreta „ Synodi approbarunt. Eorum autem, qui huic Synodo subscripserunt, cæterorumque aliorum, ista sunt „ nomina. Osius ab Hispania; Julius Romæ per Archidamum & Philoxenum Presbyteros suos, Protogenes Sardicæ " &c. Certe cum Athanasius *Osium* inter Patres Concilii *primo loco* nominet, etiam ante Presbyteros Julii Episcopi Romani legatos, argumento est, ipsum Concilio præsedisse; quare & in Epistola ad Solitarios, ipsum Concilii Principem vocat. „ Statim „ enim, ait, Synodus, cujus Princeps erat Osius, illis „ diserte scripsit " *edit. Paris. anni* 1627.

Quin & ipsi Orientales Philippopoli congregati, Osium Occidentalium Sardicæ congregatorum palam coriphæum & caput agnoverunt, in Epistola sua Synodica, in qua hæc habent: „ Et quoniam Catholicam, „ & Apostolicam fidem voluerunt infringere ii, qui „ cum Osio erant.

Et Concilium Chalcedonense eum pro hujus Concilii Præside agnovit, dum in allocutione ad Marcianum Imperatorem ita loquitur: „ Illis, qui apud Sardicam „ contra reliquias Arii convenerant, Osius ad proferendam sententiam præerat ". Et quid plura? omnes & singuli Canones, Osium fuisse Concilii Præsidem & Ducem clamant: Osium enim tamquam proponentem, & concludentem, quod est proprium Præsidis & Ducis Concilii repræsentant.

Perperam putat de Marca Osium præsedisse vice Epis. Rom.

Quod autem Petrus de Marca *lib.* 5. de concordia Sacerdotii & Imp. *cap.* 4. scribit: Osium huic Concilio præfuisse, ut Episcopi Romani Legatum, nullo valido adstruitur fundamento, nullumque hujus Legationis factæ vestigium occurrit Athanasium, aliosve scriptores, qui hujus Concilii meminere. Quin & repugnat formulæ subscriptionis supra ex Athanasio productæ: primo quippe inter eos, qui subscripserunt, Osium ab Hispania simpliciter, & sine addito nominat; ac dein, ait *Julius Roma, per Archidamum, & Philoxenum Presbyteros suos, &c.*

Quid clarius, quam teste Athanasio Julium per hos duos solos Presbyteros interfuisse, eosque solos ejus Legatos, seu Vicarios fuisse, qui vice ipsius Synodo interessent.

§. III.

De dissensione Orientalium & Occidentalium, illorumque recessu.

Occasio dissensionis Orientalium ab Occidentalibus.

DE Orientalium & Occidentalium ad urbem Sardicam accessu loquens S. Athanasius in Epistola ad Solitarios, ait: „ Occidentales soli erant Episcopi, „ qui Patrem Osium secum habuere; Orientales contra, succincti pædagogis & advocatis, Musanio „ Comite, & Hesychio Castrensi, advenere: eorumque fiducia nisi, audacter sese præsentes obtulerunt, „ sperantes eorum viribus iterum omnia confici posse: „ horum enim opera, se, quibus volebant, terribiles ostendebant, & insidias, quibus libitum erat, „ intendebant. Cæterum ubi jam reipsa experiebantur Ecclesiasticum morem tantummodo observari, „ & ex singulis Ecclesiis, civitatibusque accusatores „ ibi præsto esse, & documenta, rerumque probationes in promptu esse, conspicati ibidem Arium, seu „ Macarium, & Asterium venerabiles Episcopos, una „ quidem secum ex Oriente profectos, sed diverso itinere ingressos, nobisque inveniendo comites factos; „ eosdemque memorantes vafriciem ipsorum, & quantopere res suas suspectas haberent, judiciumque metuerent, ne a nobis quidem Sycophantiæ, ab accusatoribus vero ab ipsis subornatis, omnia per dolum „ fecisse convincerentur; hæc, inquam, illi conspicati, etsi alacriter advenerant, arbitrati nos metu „ conterritos minime occursuros; tamen cum adverterent nostram fiduciam, intra Palatium se recluserunt, quo in loco domicilium habebant.

Post hæc narrant, quod Orientales, collatis inter se consiliis tandem resolverint fuga sibi consulendum: „ & sub eo prætextu, quasi Imperator ipsis triumphalia de Persis per Litteras scripsisset, fugam adornarunt, & sine omni pudore hanc cavillationem pro „ excusatione per Eustachium Presbyterum Sardicensis „ Ecclesiæ renuntiarunt.

Sozomenus *lib.* 3. *cap.* 11. scribit, quod „ Orientales cum Philippopolim Thraciæ prius convenissent, „ Occidentalibus jam Sardicæ congregatis scripserint, „ ut Athanasium a Concilio & communione sua submoveant, utpote depositum Episcopatu, alioqui se „ ad Concilium venturos non esse.

Addit idem Sozomenus: „ quod post hæc Sardicam ingressi, negarint se in Ecclesiam pedem illaturos, quamdiu convenirent ii, qui ab ipsis depositi fuissent.

„ Ad hæc, ait idem auctor, Occidentales Episcopi „ rescripserunt, se nunquam ab eorum communione „ recessisse, nec in præsentiatum recessuros esse: præsertim cum Julius Episcopus Romanus, examinato „ eorum negotio, eos neutiquam condemnasset. Adesse porro illos paratos subire judicium, & crimina „ sibi illata, iterum confutare.

Eamdem dissensionis causam Orientales inter & Occidentales, notat Socrates, *lib.* 2. *cap.* 20. Cum igitur Occidentales induci non possent, ut Athanasius, aliique Orthodoxi Episcopi ab Eusebianis depositi e cœtu ablegarentur, neque Orientales vellent una cum his convenire, ipsi Orientales illico discesserunt, regressique Philippopolim, seorsim Concilium habuerunt, uti loquitur Socrates. Similiter & Sozomenus scribit, quod cum super hoc puncto convenire non possent „ & „ præscriptus jam excessisset dies, quo negotia, quorum gratia convenerant, dijudicari oportebat, ad „ extremum ea sibi ultro citroque scripserunt, per quæ „ insensiores quam antea facti sunt, & separatim collecti, contrarias sententias protulerint.

Certum igitur est Orientales num. 80. se ab Occidentalibus separasse, atque Philippopolim se retraxisse, ibique collectos Decreta edidisse sub nomine Sardicensis Concilii, eo quod Sardicæ ab Imperatoribus indictum fuisset.

Augustinus Orientalium Conventum pro Concilio Sardicensi sumpsisse videtur.

Et quidem hoc solum Concilium sub nomine Sardicensis Concilii notum fuisse S. Augustino apparet: cum enim Cresconius Donatista Augustino objecisset epistolam Concilii Sardicensis ad Donatum Episcopum Donatistam, atque hinc concludere voluisset, Donatistas cum Orientalibus fuisse communione conjunctos. Respondit Augustinus. „ Disce ergo quod nescis, Sardicense Concilium Arianorum fuit, quod totum jamdiu est, ut habemus in manibus, contractum maxime contra Athanasium Episcopum Alexandrinum Catholicum, qui eorum errorem, ex ipsa civitate ortum, præ cæteris acriter arguebat & refellebat ". *Lib.* 3. contra Cresconium *cap.* 33.

Evi-

Evidens est, hic per Sardicense Concilium, uti & Monachi Benedictini in ultima revisione operum S. Augustini annotaverunt, intelligi Philippopolitanum, quod scilicet Orientales Ariani, relicta Sardica, Philippopoli habuerant; cujus & Epistola Synodica ad Donatum Carthaginensem extat *tomo* 2. *Concil. gen. col.* 699. *edit. Labb.*

Quod in hoc Orientalium Conventu actum sit, late describitur in dicta Epistola Syndica, quæ eadem est, quæ *omnibus per orbem consacerdotibus, Presbyteris, & Diaconibus, & omnibus, qui sub cœlo sunt in Ecclesia Sancta Catholica Episcopis* inscripta fuit.

In hac Epistola Marcellum Ancyranum Episcopum describunt, tamquam fuerit hæreticorum omnium execrabilior pestis, quique Sabellii & Pauli Samosatensis hæreses renovavit.

S. Athanasium quoque ut hominem sceleratissimum depingunt, eumque ob varia crimina in Synodo Tyrensi fuisse damnatum ac depositum: quodque propterea Tyro fugiens, Imperatorem appellarit, atque hic sua illum sententia in exilium deportaverit. Dein post varia Athanasio imposita crimina; nec non technas & artificia, quibus, ut ipsi ajunt, judicium Episcoporum Orientalium contra se prolatum infringere fuit conatus, cum sibi hæc incassum provenisse cognovit, ipsum ad Julium Romam perrexisse scribunt; & ad Italiæ quosdam ipsius partis Episcopos, quos seducens per Epistolarum falsitatem, ab eisdem perfacile in communionem receptum fuisse.

Asclepam similiter, aliosque nonnullos Episcopos orthodoxos, tamquam multorum criminum reos, & ob sua crimina jam pridem depositos accusant.

Scribunt post hæc, quod *cum Sardicam venissent, didicerint, in media Ecclesia Athanasium, Marcellum, omnes sceleratos, Concilii sententia pulsos, & merito singulos pro suis facinoribus prædamnatos, cum Osio & Protegene sedere simul & disputare, & quod est deterius, divina mysteria celebrare.*

Verum *nos tenentes, inquiunt, Ecclesiasticæ Regulæ disciplinam, & volentes miseros in aliquantulum vivere, mandavimus illis, qui cum Protogene, Sardicæ Episcopo, & Osio fuerunt, ut de suo cœtu damnatos excluderent, neque peccatoribus communicarent.* Declarant dein, quod cum Occidentales ab eorum communione recedere nollent, ipsi Sardica discedere coacti fuerunt. *His itaque, ajunt, communicare nefas duximus, neque cum profanis voluimus Sancta Domini Sacramenta miscere, servantes & tenentes regulam Ecclesiasticæ disciplinæ.*

Significant post hæc, quod nec Athanasium, nec Marcellum in Episcopatus honore suscipiant, & suscipientes damnent, sed nec alios, qui aut olim, aut postea merito damnati sunt, in Ecclesia recipiant. Quin & ob hanc cum Athanasio, Marcello, aliisque attentatam communionem, Julium urbis Romæ, Protogenem, & Gaudentium, & Maximinum a Treviris damnarunt. *Secundum antiquissimam legem, ajunt, ut auctores communionis Marcelli & Athanasii, cæterorumque sceleratorum; quique etiam homicidiis Pauli Constantinopolitani, & cruentis actibus ejus communicarunt.*

Sed & de Julio Romano Episcopo, cur eum damnaverint, subdunt: *Julium vero urbis Romæ, ut principem & ducem malorum, qui primus januam communionis sceleratis atque damnatis aperuit, cæterisque aditum fecit ad solvenda jura divina, defendebatque Athanasium præsumenter, atque audaciter, hominem, cujus nec testes noverat, nec accusatores.*

Præcipua ratio dissensionis, quod Occidentales communicarent cum Athanasio, & cum aliis Episcopis ab Orientalibus jam pridem damnatis.

Videmus itaque præcipuum Orientalium prætextum separandi se ab Occidentalibus, eosque accusandi, fuisse, quod ipsi in communionem suam admitterent Athanasium, aliosque in Synodis Orientalium damnatos, priusquam a majore Synodo in Oriente essent absoluti.

Hinc & arrogantiæ incusabant Episcopos Occidentales, quod *hanc novitatem moliebantur inducere, quam horret, inquiunt, vetus Ecclesiæ consuetudo, ut in Concilio Orientales Episcopi quidquid forte statuissent, ab Episcopis Occidentalibus refricaretur: similiter quidquid Occidentalium partium Episcopi, ab Orientalibus solveretur.*

Huic praxi, pristinam Ecclesiæ disciplinam esse contrariam observant; atque legitime reddita in Oriente judicia, in Occidente esse firmanda, & e contra. *Verum omnium, inquiunt, Conciliorum, juste legitimeque actorum Decreta firmanda, majorum nostrorum gesta consignant.* Quod exemplis quibusdam adductis confirmare conantur.

Queruntur denique, quod ortus occasusque mundi, propter unum vel duos, paucosque sceleratos, impie sentientes, & turpiter viventes, funditus subvertitur, & dura sævaque tempestate turbatur, in quibus nulla Religionis semina resederunt, quæ si habuissent, imitarentur Prophetam dicentem: tollite me, & mittite in mare, & tranquillabit mare a vobis, quando hæc tempestas propter me facta est. *Sed ideo hæc non imitantur, quia nec justos sequuntur. Ita autem sceleratorum omnium duces, quærunt Ecclesiæ Principatum, quasi aliquod Tyrannidis regnum: nec propter hoc bonum quæ* *que justitiæ inquirunt; non enim Ecclesiis consulunt, qui leges, juraque divina, cæterorum Decreta dissolvere percupiunt.*

Hæc Orientales Arianæ perfidiæ & impietatis fautores, in Athanasium, aliosque vitæ integerrimos, & acerrimos fidei Catholicæ defensores. Quid igitur mirum, si & hodie declinantibus continuo in pejus sæculis, nonnulli zelosiores veritatis propugnatores, & morum integritate illustriores viri, similibus calumniis denigrentur, & apud supremas potestates traducantur?

Professio fidei Orientalium S. Athanasio infensorum.

Denique huic Epistolæ adjungunt formulam fidei, in qua profitentur, se inter alia credere, *in unum genitum filium Dei Dominum nostrum Jesum Christum, qui ante ævum ex Patre generatus est, & ex Deo Deus, ex luce lux, per quem facta sunt omnia, quæ in cœlis & quæ in terra, visibilia & invisibilia.* Condemnant autem ut hæreticos, qui dicunt, *de non extantibus esse filium Dei: aut ex alia substantia, & non ex Deo; aut qui dicunt fuisse aliquando tempus vel sæculum, quando non fuit filius: similiter & illos, qui dicunt tres esse Deos, aut Christum non esse Deum, aut ante ea unum non fuisse Christum, neque filium Dei; aut ipsum Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, aut non natum filium, aut non sententia neque voluntate Deum Patrem genuisse filium.* Videri potest S. Hilarius *lib. de Synodis.*

§. IV.

Quæ in Sardicensi Concilio ab Occidentalibus gesta?

Quid actum ab Occidentalibus, exprimitur in tribus Epistolis ipsorum.

SCRIBIT Sozomenus *lib.* 3. *Hist. Eccles. cap.* 11. quod Orientales & Occidentales, qui Sardicam celebrandi Concilii causa accesserant, post plures inter se habitas altercationes, tandem separatim collecti fuerint, atque contrarias sententias protulerint. Quid ab Orientalibus, seu Eusebianis Philippopoli actum fuerit, præcedenti §. ex eorum Epistola Synodica retulimus. Nunc, videndum quæ ab Occidentalibus Sardicæ remanentibus & collectis decreta actaque sint.

Prima ad Julium Papam.

Tres supersunt Epistolæ Occidentalium, ex quibus fere intelligi possunt, quæ ab iis acta fuerint. Prima est ad Julium urbis Romæ Episcopum, in qua pauca ex his, quæ acta fuerant, narrant. " Quoniam, inquiunt, universa, quæ gesta sunt, quæ acta, quæ constituta, & chartæ continent, & vivæ voces Charissimorum fratrum & Compresbyterorum nostrorum, Archidami & Philoxeni; & Charissimi filii nostri Leonis Diaconi verissime & fideliter exponere poterunt ". Ibidem tamen referunt eos " qui convenerunt ex partibus Orientis, diu tergiversatos, propter diffidentiam ad judicium venire noluisse; tuamque, ajunt, & nostram reprehendere communionem, quæ nullam habebat culpam; quia non solum octoginta Episcopis testantibus de innocentia Athanasii pariter credidimus; sed & conventi (*a*) per Presbyteros tuos, & per Epistolam ad Synodum, quæ erat in urbe Roma, venire noluerint: & satis erat iniquum, illis contemnentibus tot Sacerdotibus testimonium perhibentibus Marcello & Athanasio denegare societatem.

Volunt, ut quæ acta sunt per Julium, publicentur: " Tua autem excellens prudentia, ajunt, disponere debet, ut per tua scripta, qui in Sicilia, qui in Sardinia & in Italia, sunt fratres nostri, quæ acta sunt, & quæ definita, cognoscant.

Hic innotescit vetus consuetudo, Leges etiam Conciliorum per Provincias promulgandi: notandumque, quod Patres Sardicenses postulent a Julio Romano Pontifice, ut Decreta Concilii innotescere faciat Episcopis in Sardinia, Sicilia, aliisque Ecclesiis suburbicariis constitutis, quæ ipsi Romano Pontifici jure metropolico erant subjectæ; uti notatur in *Tract. de promulgatione Legum, part.* 1. *cap.* 2. §. 2. *tom.* IX. hujus edit.

Secunda ad Ecclesiam Alexandrinam.

Secunda Occidentalium Epistola, est data ad Ecclesiam Alexandrinam, in qua innocentiam Athanasii late describunt; & a criminibus ipsi calumniose impactis vindicant; ac ea propter omnes undique Episcopos ejus communionem confirmasse.

Testantur præterea, quod Eusebiani contra Athanasium novas Sycophantias veteribus accumulantes, omnibus machinis id agerent, ut hominem calumniis iterum, post eluta objecta crimina involverent. His tamen non obstantibus, Athanasius " animum non despondit; sed magna cum fiducia eos etiam hac in causa, ad judicium provocavit; quod & nobis, inquiunt, in voto fuit, ac proinde eos (Orientales) hortabamur, ut judicio se sisterent, & si possent, accusationem certis documentis peragerent ". Sed ipsos, ob malam & ob noxiam conscientiam, in judicio comparere ausos non fuisse scribunt.

Post hæc nuntiant ipsis Alexandrinis, Athanasium eorum

(*a*) *Conventi*, id est in judicium, vel ad Synodum vocati. Apud Jurisconsultos, *convenire*, fiat pro *in judicium vocare*, sive *actionem adversus aliquem instituere*.

eorum Episcopum declaratum innocentem : hortanturque ut recipiant suum Episcopum Athanasium : " Gregorium autem, qui illegitime ab hæreticis Episcopus constitutus est, & in vestram civitatem ab illis deductus, ab universa sacra Synodo de Episcopatu, tametsi revera nunquam pro Episcopo habitus fuerit, depositum esse, vestram unanimitatem scire volumus.

De hujus Gregorii in sedem Alexandrinam intrusione, & Athanasii expulsione per Arianos facta, videri possunt, Socrates *lib.* 2. *cap.* 11. & Sozomenus, *lib.* 3. *cap.* 6.

Tertia ad omnes Episcopos.

Tertia Occidentalium Sardicæ congregatorum Epistola, fuit ad omnes Episcopos, qua exponunt : " quod venerit quoque ex Oriente Episcopi ad id & ipsi instigati a Religiosissimis Imperatoribus, & potissimum ob ea, quæ subinde jactaverunt de Dilectis fratribus nostris, Comministris, Athanasio Alexandriæ Episcopo, & Marcello Ancyro-Galatiæ Episcopo.

Deinde exponunt, quomodo Eusebiani semper fugerint cum Athanasio, Marcello, aliisque, quos calumniis suis impetebant, judicium subire ; neque hic quoque ausi fuerint cum ipsis comparere ; " Quamvis, inquiunt, magna fiducia & libertate a Comministris nostris, Athanasio, Marcello, & Asclepa incesserentur, querelas suas proponentibus provocantibus, cum denuntiarent se paratos esse, non solum calumnias eorum refellere, sed ostendere quoque, quæ contra ipsas Ecclesias publice deliquissent.

Ostendunt post hæc, quod non solum ex eorum fuga, & tergiversatione in subeundo judicio, pateat ipsos esse Sycophantas ; sed etiam ex actis clare appareat, nihil aliud quam insidias Athanasio, aliisque Episcopis orthodoxis struisse.

Athanasius Marcellus Ancyranus & Asclepas declarati innocentes

Primo quidem, quæ adversus Athanasium asserebantur, calumniosa esse, & monumenta ad probandum producta, nullam fidem mereri, facto examine, se deprehendisse scribunt.

Secundo de Marcello Episcopo Ancyriano, dicunt ; " Recitata quoque sunt scripta Collegæ nostri in Sacris Marcelli, & deprehensa est Eusebii dolosa ars ; quæ enim Marcellus per modum quærentis protulerat ea, tamquam ita esse profiteretur, calumniati sunt. Recitata propterea sunt in illis, quæ antecederent, & subsequerentur ex illis quæstionibus, & inventa est bona & recta fides istius viri. Non enim ex Sancta Maria, ut ipsi asserebant, verbo Dei initium attribuit ; neque finem ejus in Regno constituit ; sed Regnum ejus initio & fine carere, scriptis prodidit.

Tertio de Asclepa scribunt : " Asclepas quoque Comminister noster in Sacris, prolatis actorum monumentis Antiochiæ confectis, docuit, cum ibi simul & accusatores, & Eusebius Cæsariensis adesset, judicio Episcoporum, qui huic causæ præsidebant, se innocentem pronunciatum esse.

Significant itaque, quod " Athanasium, Marcellum, Asclepam cum cæteris comministris eorum, innocentes & puros pronuntiaverint ; Litteris ad singulas Parœcias missis, ut populi cujusque Ecclesiæ cognoscant sui Episcopi sinceritatem, eumque pro Episcopo habeant & expectent.

" Illos autem, inquiunt, qui luporum more in horum Ecclesias invaserunt : Gregorium, inquam, in Alexandriam, Basilium in Ancyram, Quintianum in Gazam, eos neque Episcopos, neque ullam cum eis communionem habeant, aut eorum Litteras accipiant, aut vicissim mittant.

Plures alios ex Orientalibus tamquam hæresi Ariana infectos, & de variis criminibus convictos, communi calculo exauctoratos omnino ab officio Episcopatus Synodum submovisse significant, eorum etiam nominibus expressis.

Acta Concilii hujus, eodem pene modo, quo ex hisce Litteris hactenus relata sunt, recitant & S. Athanasius in Epistola ad Solitarios, & Socrates *lib.* 2. *hist. cap.* 20. qui & addit, quod *confirmata Nicænæ fidei formula ὁμουσίου quidem vocabulum rejecerint ; Consubstantialis autem vocem apertius promulgarint*. Adde his & Sozomenum, *lib.* 3. *cap.* 12.

Itaque ex his certum est, Occidentales in Concilio Sardicensi, Marcellum Ancyranum tamquam ab omni hæresi immunem, in suam communionem recepisse, & Episcopatui, atque Ecclesiæ ancyranæ restituisse, eumque injuste, & nulliter depositum declarasse.

An in absolutione Marcelli erraverint Occidentales?

Verum etiam hodie inter eruditos quæstio vertitur, non obstante evidenti Concilii hujus declaratione, num Marcellus Concilio Sardicensi, uti & Julio Romano Episcopo non imposuerit ; ipsumque Concilium, & Julius Papa in facto non erraverint, declarando Marcellum ab hæresi immunem.

Et quidem Cardinalis Baronius, ad annum 345. nu. 60. scribit, Synodum Sardicensem ex hoc capite *haud levem passam esse jacturam . . . . . quod Marcellum Episcopum Ancyranum absolverit, qui compertus postea fuit esse hæreticus Sabellianus : unde non parva occasio, ait, patuit Arianis obloquendi in idem Concilium, in quo absolutus fuisset, qui ab ipsis antea hæresis damnatus esset, ac postea, qualis revera existeret, fuisset compertus hæreticus*.

Pro quo notandum, quod Marcellus acerrimus Arianæ hæresis insectator Librum, qui intitulatur *de subjectione Christi* scribens contra Asterium Arianum, mensuram contrarietatis excessit : uti loquitur Epiphanius Scholasticus, variasque propositiones evulgavit, quæ, ut minus, hæresi Sabellianæ favere videbantur.

Itaque Episcopi Ario faventes, in Concilio Hierosolymitano congregati, eum hæresis Sabellianæ, & Pauli Samosatensis accusarunt : atque, si fides Socrati habeatur, *lib* 1. *cap.* 36. ab ipso exegerunt, ut libri a se scripti rationem redderet : dumque deprehendissent, pergit Socrates illum Pauli Samosatensis errore implicatum esse jusserunt, ut mutaret sententiam. Ille pudore suffusus, librum suum se combusturum promisit.

Sed cum Concilio hoc subito dissolveretur ; ac jussu Imperatoris Episcopi Constantinopolim essent vocati, nihil a Marcello factum fuit. Cumque Episcopi Constantinopoli congregati, ipsum ad comburendum Libros urgerent, & id facere recusaret : " Episcopi, qui aderant, ipsum quidem deposuerunt, Basilium vero ejus loco Ancyram miserunt.

Admodum verisimile est, ipsum æque ac Athanasium, suæ sedi, post mortem Constantini magni fuisse restitutum ; sed & postmodum artibus Arianorum, cum Athanasio in exilium relegatum esse : coactumque fuisse ad Julium Romanum Episcopum refugere, a quo in Synodo Romana absolutus fuit, exhibita fidei suæ Catholica professione, uti in Epistola ad Eusebianos testatur ipse Julius.

Unde & de Marcello in Epistola ad Solitarios scribit Sanctus Athanasius : " Ille autem, inquit, Romam profectus, sese innocentem docuit, & ut jussus fuerat ab illis, scripto suam fidem, quam Synodus Sardicensis amplexa est, edidit.

Nihil hoc testimonio illustrius haberi potest : at Athanasio subreptum fuisse, ipsumque postmodum repente Marcellum revera hæresi infectum, & a communione suspendisse scribit Sulpitius Severus, *lib.* 2. *hist. Sacra :* atque hinc Arianos occasionem accepisse Decreta Synodi Sardicensis subvertendi. Verba ejus sunt ; " Interjecto deinde tempore Athanasius, cum Marcellum parum sanæ fidei esse penitus comperisset, a communione suspendit . . . . , Cæterum antea innocens, postea depravatus, videri poterat jam tum nocens fuisse, cum de eo fuerat judicatum. Nacti ergo Ariani hujusmodi occasionem ; conspirant penitus Sardicensis Concilii Decreta subvertere : Etenim eis color quidam suppetere videbatur, quod tam injuste fuisset pro Athanasio judicatum, quam Marcellus fuerat absolutus, qui nunc etiam Athanasii judicio hæreticus probaretur ; namque Marcellus Sabellianæ hæresis auctor extiterat.

Quin & Basilius *Epistola* 52. *ad S. Athanasium*, in qua de Legatis a Romano Episcopo mittendis, ita scribit. " Quæritur autem, & hoc a nonnullis illic, ut & nobis ipsis videtur necessario, ut & Marcelli hæresim ; illi cum venerint, tamquam malam & noxiam, & a sana fide alienam exterminent ; quoniam ad hanc usque diem, in omnibus, quas scribunt, litteris, Arium anathematizare atque ex Ecclesiis eliminare non cessant ; Marcellum vero, qui ex diametro respondentem Ario impietatem attulit, atque contra eamdem Unigeniti, Divinitatisque essentiam impie egit, Verbique appellationem male usurpavit, ne semel quidem accusare videntur : qui Verbum quidem Unigenitum vocari tradit ratione ministerii, ac dispensationis, & quatenus in tempore natus prodiit, cæterum ad eum, unde egressus eras, reversum, nec ante regressum fuisse, nec post regressum subsistere : & hujus experimentum ad demonstrationem, reconditi apud me iniquæ illius syngraphæ libri continent. Attamen illam nequaquam reprobare visi sunt ; & per hoc culpandi, ut qui ab initio illum per ignorantiam veritatis in ecclesiasticam etiam communionem receperint.

Ex his manifestum est S. Basilium non dubitasse, quin Marcellus hæresim sustinuerit, atque hujus rei argumentum fuisse libros ipsius, quos apud se reconditos habere asserit. Ulterius manifestum est, S. Basilium existimasse Marcellum Patribus Sardicensibus fucum fecisse, atque ab iis facilius quam oportuit in communionem esse receptum ; eo quod se Arianorum hostem acerrimum cum S. Athanasio, aliisque orthodoxis Episcopis gessisset, & ab Eusebianis ea de causa damnatus crederetur. Hieronymus quoque *lib. de Scriptorib. Eccles. cap.* 97. Marcellum hæreticum fuisse S. Hilarii testimonio probat dicens : " feruntur contra hunc (Marcellum) Asterii & Apollinarii libri, Sabellianæ eum hæresis arguentes ; sed & Hilarius in septima hæresi, adversus Arianos libros, nominis ejus quasi hæretici meminit.

Conatur quidem Natalis Alexander *diss.* 19. *in sæculum IV.* ostendere contra Baronium, Marcellum Ancyranum integerrimæ fidei Episcopum fuisse ; unde in ejus absolutione, nec Julium Papam, nec Synodum Sardicensem errasse, sed leviori, ut apparet fundamento ;

mento; quæ enim in ejus justificationem adducit, id unum evincere videntur, quod Julius & Athanasius, ab ipso Marcello forsan fabricatis, & subdolis fidei formulis circumventi, & astu, quo contra Arianos, eorumque fautores ferebantur, nonnihil abducti, aliquando sibi persuaserint Marcellum revera innocentem.

Quidquid sit, indubitatum est, hunc errorem, si commissus fuerit, auctoritati Synodi in decidendis vel confirmandis articulis fidei, nihil obesse; cum apud omnes in confesso sit, Concilia, etiam Generalia in particularibus factis non revelatis errare posse.

§. V.

An Concilium Sardicense fuerit OEcumenicum?

Concilium sua convocatione videtur fuisse generale.

CONCILIUM hoc utriusque Imperatoris & Orientis & Occidentis jussu indictum fuisse, ut tam ex Orientis, quam Occidentis Episcopis in unum collectis unum Concilium coalesceret supra §. I. ostendimus. Adeoque nec ambigendum apparet, quin ex indicentium sententia Generale totius Ecclesiæ Concilium indictum fuerit; quod & Socrates *lib.* 2. *cap.* 20 notavit scribens. *Indicitur ergo iterum Generale Concilium apud Sardicam, quæ urbs est Illyrici; idque de sententia duorum Imperatorum.*

Ulterius scimus ex sententia duorum Imperatorum in urbem Sardicam convenisse tam Orientis, quam Occidentis Episcopos: At & hoc scimus ob contentiones inter hos & illos ortas, Concilium ex omnibus, qui Sardicam advenerant, non coaluisse, sed Orientales Sardica discessisse, ac separatim ab Occidentalibus Philippopoli Concilium celebrasse, Occidentalibus Sardicæ persistentibus & Concilium celebrantibus. Ob hanc Orientalium secessionem, Concilium hoc, licet sua convocatione generale, exitu tamen, & celebratione duntaxat particulare, seu Concilium Occidentalium reputatum & dictum pridem fuit; uti constat ex Epiphanio hæresi 61. ubi de Photino sic loquitur. *Infelix doctrinæ suæ solium Constantio Imperante disseminavit, & ad hæc usque tempora superfuit, cum in Sardicensi Occidentis Synodo ob execrandas blasphemias depositus esset.*

Post discessionem Orientalium desiit esse generale.

Quin & sub finem sæculi V. aut initium VI. Dionysius Exiguus Romæ Canonum codicem colligens, Concilium Sardicense pro Generali nequaquam agnovit; illud post omnia generalia cum Concilio Carthaginensi collocans, in Epistola ad Stephanum Episcopum, vice præfationis codici præfixa, ita scribens: „ In principio itaque Canones, qui dicuntur Apostolorum, de græco transtulimus, quibus quia plurimi consensum non præbuere facilem, hoc ipsum vestram noluimus ignorare sanctitatem; quamvis postea quædam constituta Pontificum, ex ipsis Canonibus adsumpta esse videantur. Deinde Regulas Nicænæ Synodi & deinceps omnium Conciliorum, sive quæ ante eam, sive quæ postmodum facta sunt, usque ad Synodum centum quinquaginta Pontificum, qui apud Constantinopolim convenerunt, sub ordine numerorum, id est a primo capite usque ad centesimum sexagesimum quintum, sicut habetur in græca auctoritate, digessimus: tum Sancti Chalcedonensis Concilii Decreta subdentes, in his græcorum Canonum finem esse declaramus. Ne quid præterea notitiæ vestræ credas velle subtrahere; statuta quoque Sardicensis Concilii, atque Africani, quæ latine sunt edita, suis a nobis numeris cernuntur esse distincta.

Ex hoc præterea Dionysii testimonio habemus, quod Canones Sardicenses latine sint editi, neque in græca auctoritate, sive codice, quem e græco vertit Dionysius, Canones Sardicenses essent noti. Interim hinc intelligitur, Canones Sardicenses, nec tempore Concilii Chalcedonensis, & S. Leonis receptos; nec in Codicem Canonum, quo græci tum utebantur, relatos quandoquidem constet Græcos, in Concilio Chalcedonensi eodem illo Codice Canonum usos fuisse, quem Dionysius Exiguus e græco in latinum vertit, & vocat græcam auctoritatem.

Adhæc ex testimonio Dionysii Exigui evidens est, nec apud græcos, nec apud latinos Canones hujus Synodi reputatos fuisse pro appendice Concilii Nicæni; quia alioquin Concilio Nicæno per modum appendicis immediate adjuncti fuissent.

Et sane tempore Zosimi Papæ, idest circa annum 418. Concilium Sardicense non fuisse reputatum, aut saltem receptum ut *OEcumenicum* probat suppositio horum Canonum pro Canonibus Nicænis facta in causa Apiarii Presbyteri Africani, uti ostendemus in Dissertatione Proœmiali ad Canones Carthaginenses, ubi de hac suppositione agitur; unaque ostendetur, quod Africani hos Canones non admittentes, nisi Concilii Nicæni esse probarentur, sufficienter declaraverint sibi Canones Sardicenses hactenus non innotuisse, aut saltem eos pro Canonibus Concilii Œcumenici non agnovisse.

Sed nec posteriores Canonum Collectores, Synodos generales enumerantes, Synodum Sardicensem iis annumerant; quemadmodum videri potest apud Gratianum, *dist.* 15. ubi Concilia generalia enumerat, juxta diversas collectiones, nulla hujus Concilii facta mentione. At *dist.* 16. *Canone* 11. inter Synodos particulares, quæ ibidem, post enumeratas generales (Can. præcedenti) ordine describuntur (quarto loco describitur hæc Synodus Sardicensis, in qua statuti sunt Canones XXI.

Quo autem tempore Canones Sardicenses, præcipue in Oriente, sive ab Orientalibus recepti fuerint, incertum est. Hoc constat quod Joannes Antiochenus tempore Justiniani Imperatoris, Canones hos suo Codici inseruerit; quodque tandem Synodus Constantinopolitana vulgo Trullana, sæculo VII. eos cum cæteris Conciliorum Canonibus in auctoritatem receperit, Canone II. ideoque & interpretes græci Balsamon & Zonaras, aliique, hos quoque suis commentariis illustrarunt, tamquam Canones, quibus tunc etiam in Ecclesiis Orientalibus disciplina Ecclesiastica regi deberet.

Sæculo VI. ab Orientalibus cœperunt recipi Can. Sardic.

S C H O L I A

In Canones Sardicenses.

CANON I.

Osius Episcopus dixit. Non minus mala consuetudo, quam perniciosa corruptela funditus eradicanda est; ne cui liceat Episcopo de civitate sua ad aliam transire civitatem; manifesta est enim causa, qua hoc facere tentant; cum nullus, in hac re inventus sit Episcopus, qui de majore civitate ad minorem transiret: unde apparet avaritiæ ardore eos inflammari, & ambitioni servire, & ut dominationem agant. Si omnibus placet, hujusmodi perniciei sævius & austerius vindicetur; ut nec Laicam communionem habeat, qui talis est. Responderunt universi: Placet.

SCHOLION.

Ne Episcopi transeant de una Ecclesia ad aliam: hujus abusus ratio.

PROPOSUIT Osius Patribus Sardicensibus funditus eradicandam malam consuetudinem seu perniciosam corruptelam, quæ & hodie forsan, non minus quam tempore hujus Synodi, Ecclesiam vexat & infamat; nimirum quod Episcopi passim Ecclesiam, ad quam ordinati, & quam sibi desponsarunt, relicta, ad aliam civitatem transeant.

Manifesta est causa, ait Osius, qua hoc facere tentat sive Gr. *ejus causæ prætextus est manifestus, propter quem talia aggreditur*) *cum nullus in hac re inventus sit* (seu Gr. *adhuc inveniri potuit*) *Episcopus, qui de majore ad minorem transiret* (seu Gr. *transire studuerit.*

Cum nec hodie similis Episcopus inveniatur, quidni & hodie hinc cum Osio concludere liceat: *unde appareat*; (sive H. *constat*) *avaritiæ ardore eos inflammari* (seu Gr. *ardenti plura habendi cupiditate succendi*) *& ambitioni servire, & ut dominationem agant* (vel Gr. *& magis arrogantiæ servire, ut videantur majorem habere potestatem*).

Ad abolitionem illius valido remedio opus fuit.

Has Episcoporum transitiones de una ad aliam civitatem, sive Episcopatum, jam ante per Canones, præsertim Nicænos fuisse improbatas, sciebat Osius; at cum videret Canones non servari, neque malo huic remedium sat efficax adhibitum; proposuit Patribus Sardicensibus: *Si omnibus placeat, ut hujusmodi perniciei*; (seu Gr. *improbitas*) *sævius & austerius vindicetur, ut nec laicam communionem habeat, qui talis est*. Patres non minus quam Osius, gravitatem hujus perniciosi abusus agnoscentes, propositioni Osii annuentes, *responderunt universi* (sive Gr. *omnes Episcopi dixerunt*) *Placet* (Gr. *omnibus*).

Voluit ergo Synodus hujusmodi Episcopo a fidelium consortio esse excludendos, ac ne laicorum quidem more ipsis communionem cum fidelibus permittendam esse, uti exponit Balsamon & Zonaras.

Causam hic in Canone expressam indicaverat Julius Papa, in Litteris ad Eusebianos, conquerens, quod Nicænum XV. *totamque Synodum contemptui haberent, jam in usu habentes a loco ad locum Episcopatus capiendos transire; & rejecta civitate concredita minore, transire ad majorem.*

Partem hujus Canonis retulit Raymundus in Decretales.

Priorem Canonis partem retulit Raymundus in Caput 2. *tit. de Clericis non resid.* his verbis: *Non liceat Episcopo de civitate suo transire ad aliam, manifesta est enim causa pro qua hoc attentat, cum nullus sit inventus*

ventus Episcopus, qui an minorem de majori civitate transierit.

Glossographus hic per *majorem Civitatem* intelligere videtur eam, quæ ordine hierarchico major est; puta Metropolitana respectu Episcopalis, at ex ipso Canonis contextu, manifestum est, per *majorem* intelligi simpliciter, quæ honoris & divitiarum affluentia major est; ut propterea ad eam capessendam, ambitio & avaritia, sive plura habendi cupiditas incitaret.

Quid per majorem civitatem?

CANON II.

Osius Episcopus dixit, etiamsi talis aliquis extiterit temerarius, ut fortassis excusationem afferens, adseveret, quod populi litteras acceperit; cum manifestum sit potuisse plures præmio & mercede corrumpi eos, qui sinceram fidem non habent, ut clamarent in Ecclesia, & ipsum petere viderentur Episcopum: omnino has fraudes damnandas esse arbitror, ita ut nec laicam in fine communionem talis accipiat; si vobis omnibus placet; Statuite. Synodus respondit. Placet.

SCHOLION.

In quo fraus transitus de una Ecclesia ad aliam consisteret?

UT Canon hic intelligatur, reflectendum; primis Ecclesiæ sæculis consuevisse populum electioni Episcopi intervenire; atque solitum fuisse, ut is ordinaretur Episcopus, quem populus postulasset.

Itaque Episcopus de minore ad majorem, sive opulentiorem civitatem transire ambiens, ut se a pœnis Canonicis eximeret, asserebat, quod populi civitatis, seu Episcopatus vacantis *literas accepisset*; (sive Gr. *sibi a populo allatas esse epistolas*, quibus ipsum in Episcopum expetebat). *Osius Episcopus dixit*, hanc excusationem non esse admittendam, *cum manifestum sit, potuisse plures* (Gr. *paucos aliquos*) *præmio & mercede* (Gr. *& pretio*) *corrumpi eos, qui sinceram fidem non habent, ut clamarent in Ecclesia, & ipsum petere viderentur Episcopum*, (sive Gr. *corruptos in Ecclesia, seditionem movere, ut eumdem utique velint habere Episcopum*).

Qua pœna a Synodo compressa ista fraus?

Subjungit dein Osius: *omnino has fraudes* (Gr. *& artes*) *damnandas esse arbitror, ita ut nec laicam in fine communionem talis accipiat* (sive Gr. *ut nemo possit, qui est ejusmodi, ne in fine quidem laica communione dignus haberi*.

Hac propositione ab Osio facta, Synodus respondit: Placet (sive Gr. *placent quæ dicta sunt*).

Negatio Communionis in fine vitæ apud Græcos incognita.

Ad hunc Canonis rigorem reflectens Aristenus, ait: *Hoc enim inauditum & horrendum est, ut neque in discessu communione dignus censeatur, quod alibi in Canonum ullo non invenies cuilibet impositum & inflictum peccato*: A vero forsan non aberravit Aristenus auctor græcus nulli unquam crimini hanc pœnam fuisse impositam, si ad Orientales reflexerit Ecclesias, nam ipse Morinus *lib. 9. cap. 19.* de pœnitentia fatetur in Orientalibus nulli unquam crimini hanc pœnam fuisse impositam: in aliquibus tamen Ecclesiis, primis sæculis tria crimina, nimirum, idololatriam, homicidium, & Mœchiam hac pœna fuisse vindicata: id est illis, qui horum aliquod admisissent, etiam in fine vitæ reconciliationem denegatam fuisse, diffiteri ut opinor, ait Morinus, nemo poterit, qui antiquorum testimonia de hac re tantisper versaverit.

Absit tamen ulli unquam crimini negatam fuisse reconciliationem, quasi alicujus criminis enormitas Ecclesiæ in remittendis peccatis excessisset potestatem, voluit Novatus; sed criminis enormitas, & peccantium audacia & malitia, eum disciplinæ rigorem interdum extorsit.

Raymundus refert hunc Canonem ad sui temporis disciplinam inflexit.

Retulit hunc Canonem Raymundus *in cap. 2.* ✠ *de Elect.* ex versione, ut apparet, Dionysii Exigui supra exhibita, nisi quod pro particula, *eos*, ponatur, *eorum*, quæ sensum reddit hunc multo clariorem. *Cum manifestum sit potuisse plures eorum, qui sinceram fidem non habent, præmio & mercede corrumpi*.

Raymundus tamen advertens ad negatam communionem, etiam *in fine vitæ*, & reflectens ad sui temporis disciplinam, addidisse videtur de suo, hanc parenthesim: *nisi de hoc pœnituerit*: non tantum contra omnium tam græcorum, quam latinorum codicum, & pristinæ collectionis Decretalium constantem lectionem, sed & contra manifestum Canonis intentum & sensum, ut vel hinc patescat, quam utile immo pene necessarium sit recurrere ad primos, sive Canonum, sive Decretalium fontes, ut genuinus eorum sensus habeatur.

In Codice Rom. clausula petperam addita a recentiori manu.

At nec hic silentio premere possum id, quod ad hunc Canonem in Codice E. R. monet in nota marginali Quenellus. In codice MS. Bibliothecæ Thuanæ in fine Canonis, post verbum, *placet*, addi: *In exitu communionem saltem laicam consequantur*. Sed admodum verisimile recentiori manu, ab aliquo, simili Raymundo, ad sui temporis disciplinam reflectente, hæc addita esse, cum nullus antiquorum hujusmodi additionis meminerit; immo unanimiter tam Græci, quam Latini scribant, placuisse Synodo propositionem Osii de negata laica communione etiam in exitu. Quam odiosæ etiam sæculo IX. transitiones Episcoporum de una civitate ad aliam fuerint, colligi potest ex iis, quæ acta fuerunt contra Formosum Pontificem Rom. ea sola de causa, quod a Portuensi Ecclesia transiisset, sive translatus esset ad Ecclesiam Romanam, uti exposui in *Jure Eccles. Tom. I. part. 1. tit. 15. cap. 5. num. 13.*

CANON III.

Osius Episcopus dixit; Illud quoque necessario adjiciendum est, ut Episcopi de sua Provincia ad aliam provinciam, in qua sunt Episcopi non transeant; nisi forte a fratribus suis invitati; ne videantur januam claudere charitatis: Quod si in aliqua Provincia aliquis Episcopus contra fratrem suum Episcopum litem habuerit; unus de duobus ex alia Provincia advocet Episcopum cognitorem. Quod si aliquis Episcopus judicatum fuerit in aliqua causa, & putat se bonam causam habere, ut iterum Concilium renovetur, si vobis placet, Sancti Patri Apostoli memoriam honoremus, ut scribatur ab his, qui causam examinarunt Julio Romano Episcopo, & si judicaverit renovandum esse judicium, renovetur, & det judices: si autem probaverit talem causam esse, ut non refricentur ea, quæ acta sunt, quæ decreverit, confirmata erunt. Si hoc omnibus placet? Synodus respondit: Placet.

SCHOLION.

CAnon hic in tres; aut ut minus in duas partes dividendus, eumque Isidorus in duplicem Canonem divisit. Codex vero Rom. in tres partes distribuit, quarum primum de Episcopis de una in aliam provinciam non transituris jungit præcedentibus Canonibus: ita ut ex primo & secundo supra exhibitis, & partes hujus Canonis, unicus Canon conflectur; ex duobus vero reliquis hujus Canonis partibus, Canones conficiantur.

Varia lectio hujus Canonis.

Juxta lectionem Dionysii & Isidori, necnon Græcorum, tam Balsamonis, Zonaræ, Aristeni, quam Herveti, decernitur, ut Episcopi de sua Provincia ad aliam Provinciam, *in qua non sunt Episcopi*, non transeant.

Hanc lectionem etiam supponunt Commentaria Græcorum Balsamonis & Zonaræ in hunc Canonem; quorum postremus dicit: *non modo permutare urbes, seque de tenuiori in ampliorem transferre, sed alia quoque Provincia in aliam, in qua Episcopi sunt, muneris cujuspiam Ecclesiastici obeundi causa . . . trasmeare Episcopi prohibentur*.

Verum in codice Romano legitur cum negatione; *in qua non sunt Episcopi*; monetque in margine Quenellus, *negationem male in aliis codicibus omitti*. Optandum esset, ut Codicis hujus lectio, aliquorum, seu latinorum, seu græcorum codicum veterum auctoritate fulciri posset.

Equidem fatendum est, quod si attendatur in Canone præcedenti actum esse de Episcopis, qui malis artibus & fraudibus suffragia populi sollicitabant ut de sua ad aliam illustriorem aut locupletionem Ecclesiam transire possent, non omnino improbabile apparebit, hoc Canone inhibuisse Synodum, ne Episcopus de sua Provincia in aliam transeat, *in qua non sunt Episcopi*, id est ubi Ecclesiæ vacant, ut Episcopis populi sollicitandi suffragia occasionem subtraheret. Atque juxta hunc sensum patet hujus Canonis cum præcedenti connexio, quæ indicatur his verbis initialibus: *hoc quoque necessario est adjiciendum*; quæ connexio non intelligitur, dum affirmative legitur.

Episcopus non transeat ad Ecclesiam vacantem alterius Provinciæ nisi invitatus.

Denique addita hac clausula, *nisi forte a tribus, qui ea sunt Provincia vocetur Episcopo fratribus invitati* (sive Gr. *nisi utique a fratribus*) *ne videantur* (vel Gr. *videamur*) *januam claudere charitatis*. Hæc, inquam, clausula ipsa lectionem negativam quoque magis videtur insinuare, cum verisimilius sit ex alia Provincia evocari Episcopos ad loca, in quibus Episcopi non sunt, qui eorum vices suppleant.

Hinc & patescit non incongrue in illo Codice Romano, hanc Canonis partem præcedenti Canoni connecti; atque hinc utilitas & anctoritas hujus Codicis, non parum commendatur, utpote qui solus plausibiliorem præsentis Canonis sensum subministrare videtur.

Secunda Canonis parte cavetur, *quod si in aliqua Provincia Episcopus aliquis contra fratrem suum Episcopum litem*, (seu Gr. *negotium habuerit*) *ne unus de duobus* (seu Gr. *neuter eorum*) *ex alia Provincia advocet Episcopum cognitorem* (seu Gr. *cognitores*).

Episcoporum causæ tractandæ in Provincia.

Omnino evidens est ex toto contextu Canonis, Patres Sardicenses voluisse hoc Decreto renovare Canonem V. Nicænum, quo statuitur causas, sive negotia Episcoporum debere judicari ab Episcopis Provinciæ, sive Synodo Provinciali.

Quare a vero sensu recedit lectio Dionysii ex editione Justelli & Moguntina; dum pro negativa, *ne unus de duobus*, vel *neuter eorum*, legit affirmative, *unus de duobus*, ut sensus sit; *unus de duobus ex alia Provincia advocet Episcopum cognitorem; refragrantibus plerisque manuscriptis, quos vidi*, ait Labbæus, in nota

ta marginali ad hunc Canonem; monetque, & Quenellus ad hunc Canonem sui Codicis Romani, male omissi in editione Justelli particulam, *ne*.

Neque solum lectio affirmativa in hac Canonis parte repugnat latinis & græcis codicibus, sed & insuper disciplinam oppositam pristinis Canonibus inducit. Inauditum enim fuit, ut causæ Episcoporum in prima instantia per alios, quam per ejusdem Provinciæ Episcopos tractarentur juxta citatum Canonem V. Nicænum.

Memoria S. Petri honoratur.

Tertia Canonis parte agitur de Episcopo, qui judicatus sive condemnatus, credit se injuste condemnatum; *& putat se bonam causam habere, ut iterum Concilium* (sive Gr. *judicium*) *renovetur*. Proposuit Osius, *si placet, Petri Apostoli memoriam honoremus, ut scribatur ab his, qui causam examinarunt*, (seu G. *& de iis, qui judicaverunt scribatur*) *Julio Romano Episcopo* (vel Isid. *ut scribatur vel ab his, qui examinaverunt, vel etiam ab aliis Episcopis, qui in provincia morantur, Romano Episcopo*).

Lectio hæc alternativa apud nullum aut latinum, aut græcum præter Isidorum extat; omittiturque & in Codice Romano, licet plerumque lectioni Isidori sit conformis.

Similiter omissio nominis proprii Episcopi Romani singularis est Isidoro; apud Dionysium enim & Græcos constanter additur nomen *Julii*. In codice autem Romano exprimitur nomen *Sylvestri*, manifesto errore, cum notum sit Synodum Sardicensem habitam fuisse mortuo *Silvestro*, & sedente *Julio* Romano Episcopo Silvestri successore. Nec mirum videri debet, nomen proprium Episcopi Romani, scilicet Julii, ab Isidoro omissum; scitur enim collectionem vulgo Isidorianam ad amplificandam Sedis Romanæ potestatem fuisse adornatam: ut igitur ostenderet id, quod hoc manone, suggerente Osio, Romano Episcopo tribuitur, non esse ad personam Julii restrictum, omittendum censuit nomen *Julii*.

Quid porro scribendum sit Romano Episcopo, prosequitur Canon: *Et si judicaverit renovandum esse judicium, renovetur, & det judices* (vel clarius Gr. *ut per propinquos Provinciæ Episcopos si opus sit*) *judicium renovetur, & cognitores ipse præbeat*.

Post hæc adjungit Canon: *si autem probaverit Episcopus Romanus, talem causam esse, ut non refricentur ea, quæ acta sunt, quæ decreverit, confirmata erunt* (vel clarius Gr. *si autem probare non potest causam ejus esse talem, ut eam rursus judicari opus sit, quæ judicata sunt semel, non infirmentur; quæ autem sunt, firma habeantur*).

Satis manifestum est, hoc Canone non deferri Romano Episcopo judicium de lata sententia in Synodo Provinciæ, sed tantum ipsi deferri judicium, an causa sit talis, ut judicium latum mereatur renovari; hoc est, an causa semel judicata mereatur rursus examinari, & si Episcopus Romanus judicet esse renovandum, tunc ipse det judices, qui rursus examinent & renovent judicium, si autem judicaverit Romanus Episcopus causam talem non esse, ut mereatur renovari judicium, tunc quæ a Synodo Provinciæ decreta sunt, non infirmentur, sed firma habeantur.

Genuinus sensus hujus Canonis exponitur.

Hinc apparet genuinus hujus Canonis sensus, quem obscurius expressit Dionysius, clare vero Græcorum lectio, & clarissime vero Gentiani Herveti, quæ pro illis verbis, *firma habeantur*, legit: *sed rata sit lata sententia*. Isidorus vero sensum hunc genuinum plane invertit, legendo, *quæ decreverit Romanus Episcopus confirmata erunt*. Hæc apud solum Isidorum, qui uti jam dictum est, versionem suam in favorem Romanorum adornare solitus est, reperiuntur; & quod notandum, in ipso etiam codice Romano desiderantur.

Pro intellectu & vera hujus Canonis occasione assequenda, proderit meminisse ejus, quod in dissertatione proœmiali monuimus; Synodum hanc præcipue coactam fuisse in gratiam Sancti Athanasii, aliorumque orthodoxorum Episcoporum, qui calumniis & potentia Arianorum, mirum in modum vexabantur, & prope opprimebantur, uti in epistola ad Julium Romanum Episcopum queruntur Episcopi orthodoxi, ac signanter Ægyptii. Cum autem plerique Orientales Episcopi Ariana lue essent infecti, ipsisque faveret Constantius Orientis Imperator, qui S. Athanasium angue pejus oderat, consilium Patrum Sardicensium (qui omnes erant pene Occidentales, & S. Athanasio, & aliis orthodoxis faventes) fuit, causas Episcoporum orthodoxorum ab Arianis oppressorum, quantum possibile esset, in Occidentem pertrahere.

Itaque Osius Episcopus Cordubensis, Occidentalium coryphæus, S. Athanasio, aliisque orthodoxis Episcopis, Arianorum fraudibus vexatis & oppressis addictus, quem & diuturnus rerum ecclesiasticarum usus, & Arianorum importunæ vexationes docuerant, advertens sæpissime accidere, ut sine ulla ratione, ac pro hæreticorum vafritie Episcopi sedibus suis moverentur; censuit optimum fore, si alicui a Concilio facultas daretur judicandi, utrum & quando renovationi judicii locus esse deberet, vel non; ne judicia Ecclesiastica paterent magis nebulonum quorumdam artibus & protervia, quam sæcularia[?], quorum non omnes appellationes recipi docet titulus codicis: *quorum appellationes non recipiantur*.

Cum vero nemo esset qui hoc munere potius honorandus esset, quam Episcopus Romanus, inter omnes Episcopos Primatum obtinens, & in quo beati Petri honoranda memoria; Osius, qui causam Athanasii, ejusque sociorum in Occidentem trahere avebat, proposuit Synodo, si placeret, *ut honoretur memoria S. Petri*, scribaturque ab Episcopis, qui judicarunt, ad Julium Romanum Pontificem, ut ipse judicet, an renovandum sit judicium nec ne; si prius, renovetur, & det judices; si posterius, rata & firma maneat priorum judicum sententia.

Observat Petrus de Marca *lib.* 7. de Concordia Sacerdotii & Imperii *cap.* 3. §. 8. Osium hic Patribus proposuisse, honorandam memoriam S. Petri, ut eos ad consentiendum huic novo juri facilius induceret: uti enim probat de Marca, jus antea plane incognitum hic Romano Pontifici tribuitur.

Extat apud Gratianum, *Causa 6. quæst. 4. Can. 7.* ex versione Isidori.

CANON IV.

Gaudentius Episcopus dixit: addendum, si placet; huic sententiæ, quam plenam sanctitate protulisti, ut cum aliquis Episcopus depositus fuerit eorum Episcoporum judicio, qui in vicinis locis commorantur, & proclamaverit agendum sibi negotium in urbe Roma, alter Episcopus in ejus Cathedra post appellationem ejus, qui videtur esse depositus, omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in judicio Episcopi Romani determinata.

SCHOLION.

Episcopo deposito alius non subministretur ante prolatum judicium Episcopi Romani.

Hic Canon præcedentis Canonis quædam appendix est. Cum enim præcedenti Canone decretum esset, quod judicium Episcoporum Provinciæ contra Episcopum latum posset renovari, adscitis e Provincia propinqua Episcopis, si ita Romano Episcopo videatur. Proposuit Gaudentius, unus e Patribus Sardicensibus, quid agendum, cum Episcopus depositus fuerit in iterato *eorum Episcoporum judicio, qui in vicinis locis commorantur; & proclamaverit agendum sibi negotium in urbe Roma* (sive Gr. *ut dicat sibi rursus defensionis negotium competere*), num interim alius in locum depositi esset ordinandus: & placuit Synodo, „ ut alter Episcopus in ejus Cathedra, post appellatio„ nem ejus, qui videtur esse depositus, omnino non „ ordinetur, nisi causa fuerit in judicio Episcopi Ro„ mani determinata.

Verus sensus hujus Canonis exponitur.

Lectio Gentiani Herveti & Græcorum, resolutio nem Synodi ita exprimit: „ non prius in Cathedram „ alius substituatur, quam Romanus Episcopus causa „ cognita sententiam tulerit.

Hæc lectio verior apparet; in primis enim recte hic omittuntur hæc verba, *post appellationem*; quia non agitur his Canonibus de vera appellatione, sed de renovatione judicii, quæ correspondet hodiernæ *Revisori*, quæ instituitur contra sententiam supremi Senatus Regii, uti ad proximum Canonem probabitur.

Adhæc lectio Dionysiana, cui consonat Isidoriana, insinuat causam ipsam in judicio Episcopi Romani esse terminandam, cum ex præcedenti Canone sat pateat, solum judicium deferri Romano Episcopo, utrum renovandum existimet judicium vel non, atque super hæc sententiam Romani Episcopi expectandam esse, antequam alius in locum Episcopi depositi substituatur.

CANON V. (a)

Osius Episcopus dixit; placuit autem, ut si Episcopus accusatus fuerit, & judicaverint congregati Episcopi regionis ipsius, & de gradu suo eum dejecerint; si appellaverit, qui dejectus est, & confugerit ad Episcopum Romanæ Ecclesiæ, & voluerit se audiri; si justum putaverit, ut renovetur examen, scribere his Episcopis dignetur, qui in finitima & propinqua Provincia sunt, ut ipsi diligenter omnino requirant, & juxta fidem veritatis definiant. Quod si is, qui rogat

(a) Hic Canon a Græcis quintus dicitur, ab Isidoro septimus utra lectio an Græca, quæ hodie extat, an Latina, quæ Isidoro tribuitur, sit primigenia, per se intelligent eruditi, vel fortasse discent ex Dionysio, aut ex Commentariis Zonaræ & Balsamonis, qui hanc lectionem Græcam primam ediderunt.

De loco & ordine, quem inter se obtinere debent Canones Sardicenses, censet de Marca *lib.* 7. *Cap.* 3. *num.* 9. his verbis. „ In „ Codice Dionysii, & in Breviario Cresconii transpositi sunt „ haud dubie hi Canones, removendique ab hoc loco sunt quin„ tus & sextus, qui de materia prorsus diversa tractant, ut ter„ tius, quartus, & septimus simul collocentur. Quod eo ordine „ fieri potest, ut ponantur V. VI & VII. quemadmodum citan„ tur in collectione Ferrandi Diaconi, vel III. IV. V. ut habet „ collectio Græca. " D. Van-Espen methodi causa, & ut Canonum facilior intelligentia habeatur, sequentem in computo Canonum ordinem sibi præscripsit.

gat causam suam iterum audiri, deprecatione suamoverit Episcopum Romanum, ut e latere suo Presbyterum mittat, erit in potestate Episcopi, quid velit, & quid æstimet: & si decreverit mittendos esse, qui præsentes cum Episcopis judicent, habentes ejus auctoritatem, a quo destinati sunt, erit in suo arbitrio. Si vero crediderit, Episcopos sufficere, ut negotio terminum imponant, faciet quod sapientissimo consilio judicaverit.

SCHOLION.

Hic Canon appendix præcedentium.

VIsum fuit hic Canonum, prout a Dionysio referuntur, ordinem invertere, & sequi ordinem Græcorum, qui præsentem Canonem præcedentibus, III. & IV. immediate subjiciunt, atque V. numerant. Dionysius vero, duobus interjectis, uti & Isidorus VII. statuunt. Haud enim obscurum est hunc Canonem esse appendicem, & explanationem III. & IV. Canonis.

A Dionysio VII. recte numeratur.

Cum enim Canone III. decretum esset; quod si Episcopo Romano visum fuerit, renovandum esse *judicium, ipse det judices*: sed ubi postmodum adverterunt, quod forma eos dandi non videretur sat clare expressa, eam Patres Sardicenses hoc Canone clarioribus terminis exprimere voluerunt; ita ut sat verisimile sit, Canonem illum VII. revera fuisse post editos Canones IV. V. & VI. ipsumque Dionysium servasse ordinem Canonum in Synodo expressum.

Forma recursus ad Rom. Episcopum.

Dicunt itaque Patres Sardicenses; *qui dejectus est, & confugerit ad Episcopum Romanæ Ecclesiæ, & voluerit se audiri* (sive Gr. *veluti appellans confugerit ad Beatissimum Romanum Episcopum, & velit ipsum audire*) *si justum putaverit, ut renovetur examen, scribere his Episcopis dignetur, qui in finitima & propinqua Provincia sunt*, (sive Gr. *Coepiscopis, qui sunt propinqui Provinciæ*) *ut ipsi diligenter omnino requirant* (seu Gr. *diligenter & accurate singula perscrutentur*); *& juxta fidem veritatis definiant*.

Post hæc in favorem condemnati Episcopi, & quasi appellantis, sive confugientis ad Romanum Episcopum pro renovatione judicii, adjungunt: *Quod si is, qui rogat, causam suam iterum audiri deprecatione suamoverit Episcopum Romanum, ut e latere suo Presbyterum mittat, erit in potestate Episcopi quid velit, & quid æstimet*; id est, eos mittere, vel solos Episcopos ad cognitionem causæ deputare, & sufficientes declarare, uti sequentia Canonis manifeste determinant.

Dicit quippe: *& si decreverit mittendos esse, qui præsentes cum Episcopis judicent; habentes ejus auctoritatem, a quo destinati sunt, erit in suo arbitrio* (sive clarius Gr. *ut sit in potestate ipsius Episcopi Romani eos mitti, qui cum Episcopis sint judicaturi, habentes auctoritatem ejus, a quo missi sunt*). Deinde alterum membrum additur: *Si vero crediderit Episcopos sufficere, ut negotio terminum imponant, faciet quod sapientissimo consilio judicaverit*.

Itaque in arbitrio est Episcopi Romani ad supplicationem condemnati, & confugientis ad Romanum Episcopum, mittere Presbyterum, aut Presbyteros e latere suo, vel judicium permittere Episcopis.

Si e latere suo mittendus putaverit, hi cum aliis Episcopis auctoritate ejus, a quo missi sunt, causam examinare, & judicare debent.

Hic recursus potius revisioni, quam appellationi similis.

Quapropter hic non proprie de *appellatione*, quæ prioris sententiæ executionem & effectum totaliter suspendit, sermo est; sed potius de renovatione judicii, quæ hodiernæ Revisioni sententiæ supremi Senatus Regii non (*a*) absimilis est: sicuti enim in judicio Revisionis, judices electi ad examinandam sententiam, una cum judicibus, qui priorem sententiam dixerunt, examinare & judicare debent; ita & qui a Romano Episcopo a latere suo mittuntur, ut alias deputantur Episcopi, debent una cum Episcopis Provinciæ, qui priorem sententiam protulerunt, judicium renovare, & sententiam dicere. Hoc jam pridem notavit Hicmarus Rhemensis in litteris nomine Caroli Calvi datis ad Joannem VIII. ecce illius verba. *S. Synodi* (*Nicenæ*) *Constitutionem Canones Sardicenses non convellunt, qui cum Pontificis Romani vicario, vel arbitrio, causam Episcopi in Provinciali Synodo judicati, etiam Episcoporum arbitrio, vel judicio*, qui cum judicaverunt, *cum Episcopis, qui in finitima & propinqua Provincia sunt, præcipiunt terminari, quatenus sive in mutanda sententia, juxta Canones Nicænos, commune sit placitum*.

In hoc igitur improprie dicto appellationis judicio non intervenit, nec judicat cum judice appellationis judex *a quo*. Itaque recte Græci legunt; *ac veluti appellans*, qua expressione insinuant dictionem *appellationis hic improprie* accipi, quod & insinuat hujus Canonis lectio in Codice Africano; ubi is refertur ex commonitorio Vicariorum Zosimi Papæ, quæ habet: *& appellasse videatur*.

Denique sicuti pendente judicio revisionis ratum manet Senatus Regii judicium, ita quoque Episcopus a Synodo depositus ex sententia Patrum Sardicensium manet depositus, quousque renovato judicio declaratum sit, priorem sententiam non rite fuisse prolatam.

Cum vero inde consequens videretur, alium in locum depositi interim ordinari posse, qui postmodum retractata priori sententia, sine tumultu aliquando amoveri non posset. *Gaudentius Episcopus* Patribus proposuit Can. IV. utrum placet decernere, Canonique præcedenti adjicere, ut Episcopus in locum depositi, & ad Romanum Episcopum pro renovatione judicii recurrentis, ordinari nequeat, quoadusque Romanus Episcopus sententiam protulerit.

Et hinc habetur, quænam fuerit occasio Canonis IV. & sensum ejus esse, quod pendente isto ad Romanum Episcopum pro renovatione judicii recursu, nemo in locum damnati substituatur, donec Romanus Episcopus sententiam tulerit judicium non esse renovandum; tametsi per judicii renovationem prioris sententiæ effectus non suspenderetur. Hunc esse verum ac genuinum Canonum Sardicensium sensum, fusius exposuit Petrus de Marca, *lib.* 7. de Concordia Sacerdotii & Imper. *cap.* 3. ostenditque per hos Canones non magis læsam auctoritatem supremam Synodorum Provincialium, in decidendis causis Episcoporum, quam per jus, quod competebat Imperatoribus, qui interdum per sua rescripta eorum, quæ in his Synodis acta & definita erant, revisionem in majori Synodo fieri permittebant; in pluribus ibidem ostendit *cap.* 2. creditque de Marca hoc jus Imperatorum, quod Concilium in Romanum Pontificem transtulit, cum quodam tamen temperamento esse intelligendum, scilicet, quod Principes per suum rescriptum, renovationem judicii permitterent aut imperarent, ac majus Concilium congregarent, ad quod evocabant Episcopos ex diversis Provinciis, prout eis libuerat. At Canones Sardicenses modum adhibent auctoritati Episcopi Romani, cui nihil aliud licere voluit, quam ut novos judices donet Episcopos ex vicina Provincia, qui una cum prioribus judicibus intersit renovationi Concilii & judicii.

CANON VI. (*b*)

Osius Episcopus dixit. Si contigerit in una Provincia, in qua plurimi fuerint Episcopi, unum forte remanere Episcopum; ille vero per negligentiam noluerit ordinare Episcopum, & Populi convenerint; Episcopos vicinæ Provinciæ debere illum prius convenire Episcopum, qui in ea provincia moratur, & ostendere, quod populi petant sibi rectorem, & hoc justum esse, ut & ipsi veniant, & cum ipso ordinent Episcopum. Quod si conventus litteris, tacuerit, & dissimulaverit, nihilque rescripserit, satisfaciendum esse Populis, ut veniant ex vicina Provincia Episcopi, & ordinent Episcopum.

SCHOLION.

De Episcopi ordinatione, quam renuit facere Episcopus, qui solus in provincia remanet.

SI Latinam Dionysii atque Isidori lectionem sequamur, videtur hic esse hujus Canonis sensus, quod si contigerit in aliqua Provincia unum duntaxat Episcopum remanere, qui juxta Canones, præsertim IV. Nicænum, non potest solus ordinare Episcopum; & propterea populi alicujus Ecclesiæ vacantis convenerint Episcopos Provinciæ, ut sibi ordinent Antistitem; prius monendus est Episcopus, qui in ista Provincia moratur, & ostendendum illi, quod populus petat ab eo rectorem, & hoc justum esse, ut ipsi veniant, & ordinent cum ipso Ecclesiæ vacantis Episcopum. Quod si monentibus non responderit, tunc equidem satisfaciendum esse populis, ut veniant ex vicina Provincia Episcopi, & ordinent Episcopum.

Hunc esse Canonis hujus sensum, notavit quoque Christianus Lupus; ipsamque Ecclesiam Gallicanam olim hoc Canone juxta hunc sensum usam fuisse notae ex Flodoardo in historia Rhemensi *lib.* 3. *cap.* 20.

Allegatum Canonis sensum magis dilucide exhibet Codex Ecclesiæ Romanæ; ubi Canon ita legitur: „ Si
„ contigerit in una provincia, in qua plurimi fuerint
„ Episcopi, unum forte remanere Episcopum, & po-
„ puli convenerint Episcopos vicinæ Provinciæ, cen-
„ seo debere illum prius conveniri Episcopum, qui in
„ ea Provincia moratur, & ostendi ei, quod populi
„ petant eum sibi rectorem, & hoc justum esse, ut &
„ ipsi veniant, & cum ipso ordinent Episcopum: quod
„ si conventus litteris, tacuerit, & dissimulaverit,
„ nihilque rescripserit, satisfaciendum esse populis, ut
„ veniant ex vicina Provincia Episcopi, & ordinent
„ Episcopum.

Monet Quenellus, in Codice manuscripto Thuanæo, pro

(*a*) Usus ille sententias, quas suprema Consilia in re tum criminali, tum civili emittunt, revidendi, potissimum obtinet in Artesia, Hannonia, aliisque Belgii Provinciis; quippe cum pars sua causa cecidit, solet supremæ sententia revisionem efflagitare, qua ipsi vulgo conceditur. In Galliis hæc revisio supremæ sententiæ non conceditur in re civili, sed duntaxat & raro in re criminali.

(*b*) Canon iste, qui sextus dicitur, tamen suo ordine vulgo nuncupatur V. prima tamen est pars Canonis VI. & Græca lectione.

fito plurimi, legi *non plurimi*, additque: *optime ni fallor, hæc est enim causa cur contigerit unum remanere Episcopum*.

Insuper monet, *petant eum*, significare *petant ab eo eum*, & Codicem Thuanæum omittere voculam *eum*, quæ sensum nonnihil reddit obscurum, quæque nec apud Isidorum occurrit, quæ lectio, prout extat apud Jacobum Merlinum plane consonat Codici Romano, quamvis Labbæana nonnihil discordet, magisque ad Dionysianam obscuriorem accedat.

Alius plane sensus juxta Græcos.

Græcorum lectio alium omnino sensum Canoni huic reddit, juxta eorum enim lectionem, casus hoc Canone propositus est: *Si contigerit in una Provincia, in qua* sunt plurimi Episcopi, „ unum Episcopum remanere (seu H. conventui non interesse) & ille per „ quamdam negligentiam nolit convenire, & Episco- „ porum constitutioni (sive H. institutioni & electio- „ ni) assentiri; congregata autem populi multitudo „ suadeat; & instet ut fiat constitutio (seu H. insti- „ tutio) Episcopi, qui ab eis quæritur.

En casus plane disparatus a casu, quem latina Canonis lectio repræsentat. Resolutionem Synodi nunc ex Græcorum lectione casui aptatam videamus: *Oportet illum prius qui remansit* (sive H. *qui non adfuerit*) *Episcopum admoneri per litteras Exarchi* (seu H. *Primatis*) *Provinciæ, dico quidem Episcopi Metropolitani* (sive H. *nempe Episcopi Metropolitani*) *quod vult populus sibi Pastorem dari, & existimo recte habere, hunc quoque admitti* (sive rectius H. *hunc quoque exspectari*) *ut adsit*.

Itaque sensus Canonis in hac parte est, quem & Zonaras & Balsamon etiam assignant, quod si populus Episcopum petat, & a conventu Episcoporum Provinciæ unum abesse contigerit, priusquam ad constitutionem, vel institutionem Episcopi procedatur, moneatur ille Episcopus abiens, ut adesse velit; quatenus conformiter ad Canonem IV. Nicænum, Episcopus ab omnibus, qui in Provincia sunt, Episcopis ordinetur. Notat quoque Tillemontius ad vitam Sancti Athanasii *art.* 50. non esse verisimile, casum, quem præfert lectio latina, Concilio fuisse propositum; aut per eum esse decisum; adeoque et præferendam lectionem Græcorum.

Post hæc addit alterum membrum: *Si autem litteris rogatus non adfuerit; sed neque rescripserit* (Episcopus absens) *populi voluntati satisfiat*; id est Episcopus constituatur.

Canonis huius sententia iuxta hanc lectionem eadem est cum Canone IV. Nicæno, ut quantum fieri potest, Episcopus constituatur ab omnibus Provinciæ Episcopis. Si vero id fieri nequeat, a reliquis ordinetur, modo tamen non paucioribus quam tribus. Vide Scholion in Canonem IV. Nicænum.

CANON VII. (a)

Licentia vero danda non est ordinandi Episcopum aut in vico aliquo, aut in modica civitate, cui sufficit unus Presbyter; quia non est necesse ibi Episcopum fieri, ne vilescat nomen Episcopi & auctoritas. Non debent illi ex alia Provincia invitati facere Episcopum, nisi aut in his civitatibus, quæ Episcopos habuerunt: aut si qua talis aut tam populosa est civitas, quæ meretur habere Episcopum, si hoc omnibus placet. Synodus respondit: placet.

SCHOLION.

Non ordinentur Episcopus in vicis aut civitatibus minoribus, ubi unus Presbyter sufficit.

PARTICULA, *vero*, in ipso Canonis initio posita non obscure significat eum a præcedenti dependere, vel eius appendicem esse, quod & Græci supposuerant, hunc præsentem Canonem cum præcedenti in unum conflantes; quos & Isidorus secutus est. Hujus prior pars non indiget explanatione, dilucide enim pronuntiat, tam in latinorum, quam in græcorum lectione non oportere ordinari Episcopum *in vico aliquo, aut in modica civitate, cui sufficit unus Presbyter*.

Notanda ratio a Patribus allegata, *quia non est necesse ibi Episcopum fieri, ne vilescat nomen Episcopi & auctoritas*.

Addit Canon, ex lectione Dionysii: *non debent illi ex alia Provincia invitati facere Episcopum*. Quæ verba manifeste alludunt ad Canonem præcedentem ex lectione Dionysii & Isidori, utpote quæ de invitatis Episcopis ex vicina Provincia loquitur: quia vero lectio Græcorum non meminit Episcoporum invitatorum ex vicina Provincia, etiam in hoc Canone nullam Episcoporum invitatorum mentionem facit, sed tantum Episcoporum Provinciæ, atque simpliciter pronuntiat. „ Sed Provinciæ, ut prius dixi, Episcopi debent in iis „ urbibus constituere Episcopos, ubi etiam prius Epis- „ copi fuerunt; sin autem inveniatur urbs aliqua po- „ pulis tam frequens, ut ipsa Episcopatu digna judice- „ tur, accipiat.

Episcoporum est novos Episcopatus erigere ex causa rationali.

Quoad ipsam sententiam & sensum Canonis latinorum & græcorum lectio convenit: nisi quod latina loquatur de *invitatis*, & quidem *ex alia Provincia*, uti expressit Isidorus, *Episcopis*; hæc vero græcorum, de *Provinciæ Episcopis*; id enim ex hoc Canone manifestum est, tam apud latinos quam græcos, institutionem novorum Episcopatuum ad Episcopos competiisse; quod & hic notat Christianus Lupus, & latius exposui in *Jure Ecclesiastico, Tom. I. parte* 1. *tit* 13. *cap.* 1. ubi una *cap.* 2. notavi, qua occasione tandem apud latinos hæc disciplina mutata sit.

Ex lectione Isidori, & connexione huius Canonis cum præcedenti satis intelligitur, quod occasio condendi præsentem Canonem fuerit instantia populi postulantis sibi in vico aut civitate ordinari Episcopum; si enim *ait Isidorus subito vicus aliquis, aut modica civitas, cui satis est unus presbyter voluerit sibi Episcopum ordinari, &c.*

Duo ergo decreverunt Patres Sardicenses, primo ut ubi populus juste sibi postulaverit Pastorem ordinari, postulationi populi satisfiat: ubi vero populus instat, ut Episcopus ordinetur in vico aut modica civitate, cui unus presbyter sufficit, postulationi eius non annuatur, ne Episcopi nomen & auctoritas vilescet.

Arguuntur Episcopi, qui superfluos Sacerdotes ordinant, & monentur ordinare sufficientes, qui populum instruant.

Utinam hodie Episcopi exemplo patrum Sardicensium postulante populo necessarios Presbyteros ad Sacramentorum administrationem, & instructionem in vicis & civitatibus constituerent, & superfluos Sacerdotes ad nullius instantiam ordinarent, ne ex nimia Sacerdotum ordinatione Sacerdotii dignitas vilescat, quemadmodum hodie mirum in modum, proh dolor vilnisse, & in contemptum venisse videmus (a).

CANON VIII.

Osius Episcopus dixit: importunitates & nimia frequentia, & injustæ petitiones fecerunt, nos non tantam habere vel gratiam vel fiduciam; dum quidam non cessant ad Comitatum ire Episcopi, & maxime Afri (sicuti cognovimus) sanctissimi fratris & Coepiscopi nostri Grati salutaria Consilia spernant atque contemnunt, ut non solum ad comitatum multas & diversas Ecclesiæ non profuturas perferant causas: neque ut fieri solet aut oportet, aut ut pauperibus, aut viduis, aut pupillis subveniatur; sed & dignitates sæculares & administrationes quibusdam postulent. Hæc itaque pravitas, olim non solum murmurationes, sed & scandala excitat. Honestum est autem, ut Episcopi intercessionem his præstent, qui iniqua vi opprimuntur; aut si vidua affligatur, aut pupillus expoliatur: si tamen istæc nomina justam habeant causam, aut petitionem. * *Si vobis ergo, fratres charissimi, placet; decernite, ne Episcopi ad Comitatum accedant, nisi forte hi, qui religiosissimi Imperatoris litteris, vel invitati, aut vocati fuerint; sed quoniam sæpe contingit, ut ad misericordiam Ecclesiæ confugiant, qui injuriam patiuntur, aut qui peccantes, in exilio vel insulis damnantur, aut certe quamcumque sententiam suscipiunt, subveniendum est his, & sine dubitatione petenda indulgentia. Hoc ergo decernite, si vobis placet. Universi dixerunt; placet, & constituatur.*

* Caus. 11. q. 3. c. 26.

SCHOLION.

Contra nimiam Episcoporum ad Curias Principum evagationem.

IN præsenti Canone deplorant in primis Patres Sardicenses, quod importunitates (seu Gr. *importunitas nostra & multa assiduitas, & injustæ postulationes*) *fecerunt nos*, Episcopos, *non tantum habere vel gratiam, vel fiduciam* (Gr. *& libertatem dicendi, quantum habere debemus.*)

Causam huius mali ulterius exponunt, eamque Episcopis Afris nominatim imputant, *dum*, inquiunt, *quidam non cessant ad Comitatum* (seu Gr. *Castra*) *ire Episcopi, & maxime Afri, qui, sicuti cognovimus, sanctissimi fratris & Coepiscopi nostri Grati consilia spernunt atque contemnunt*. Græcorum lectio ita habet: *qui quemadmodum cognovimus a dilecto fratre nostro & Coepiscopo Grato, salutaria consilia non admittunt*.

Hæc Græcorum lectio indicat, Gratum Episcopum testem fuisse excessuum suorum Coepiscoporum, atque de his coram Synodo querelam deposuisse; quod & fat verisimile est, cum hunc ex Africanis unicum Concilio Nicæno, & huic Sardicensi interfuisse legamus: Unde consilia salutaria hic videntur intelligi *Synodicæ* admonitiones, uti & notat Zonaras, quæ tamen & Grati Episcopi Carthaginensis dici possent *consilia salutaria*, eo quod plures Synodi Africanæ ipso præside & dirigente celebratæ sint.

In quo autem maxime consisteret hic contempus saluta-

(a) Canon ille septimus est altera pars Canonis VI. secundum lectionem Græcam. Dicitur autem sextus in versione Dionysii Exigui, & Isidori.

(a) Post ultimum hunc Canonem in versionibus Dionysii & Isidori, suo ordine septimus Canon recensetur, qui superius in quinto ordine collocatus fuit. Canon vero octavus, qui sequitur, à Græcis computatur septimus.

lutarium consiliorum subditur: nimirum quod *ad Comitatum*, seu *Castra* pergentes *Episcopi multas & diversas Ecclesiæ non profuturas* (seu Gr. *quæ non possent juvare Ecclesias*) *perferant causas; neque ut fieri solet aut oportet* (seu Gr. *fieri debet & convenit*) *ut pauperibus, aut viduis, aut pupillis subveniatur* (sive Gr. *opem & auxilium afferant*); *sed & dignitates sæculares, & administrationes quibusdam postulent*. His expositis concluditur: *Hæc itaque pravitas olim non solum murmurationes, sed & scandala excitat* (sive clarius Gr. *hæc ergo perversitas, detrimentum non sine offendiculo & condemnatione nobis conciliat*) &, uti monet Zonaras „ ita nostras vires frangit, ut etiam liberam „ loquendi facultatem ob ea, quæ agimus, offensis hominum animis, nosque sua existimatione condemnantibus, nobis eripiat.

Utinam hæc perversitas ex Africa ad nostri temporis Episcopos non transmeasset, & etiamnum hodie Episcopis & venerationem, & libere loquendi facultatem non eriperet.

Quid porro in Principum aulis agere conveniat Episcopum, Osius suggerit: *Honestum est autem* (seu Gr. *convenientius autem existimavi*) *ut Episcopi intercessionem* (seu Gr. *suum auxilium*) *his præstent, qui inique ui opprimuntur, vel si vidua affligatur* (sive Gr. *injuria afficiatur*) *aut pupillus expolietur* (vel Gr. *privetur iis, quæ ad ipsum pertinent*). *Sed ne iniqua miseratione pro similibus personis moveantur Episcopi; & dum pro hisce intercedere volunt, aliis injuriam faciant*; additur hæc cautio; *si tamen istbæc nomina* (scilicet vidua, pupillus, & similes) justam habeant causam aut petitionem. „ Nam si aliquid alienum ab æquitate illi „ quoque flagitent, ne iis quidem Episcopos in ea re „ patrocinari fas est ": uti recte notat hic Zonaras.

His ita expositis, tum Synodo proposuit Osius, an decernere placeat, *ne Episcopi ad Comitatum accedant, nisi forte hi, qui religiosi Imperatoris litteris vel invitati, aut vocati fuerint?*

Principes in Consilium adhibuerunt Episcopos.

Nihil est notius, quam jampridem Principes in negotiis sive statum Ecclesiæ, sive etiam Reipublicæ tangentibus adhibuisse Episcopos in Consilium, eosque ad se pro causis urgentibus & momentosis evocasse, & apud se subinde retinuisse.

Justinianus Imperator, *Novella 6. cap. 2.* definiens, ut nemo Deo amabilium Episcoporum foris a sua Ecclesia plusquam per totum annum deesse audeat, hanc addit exceptionem: „ nisi hoc per Imperialem fiat jussionem, tunc enim solum erit inculpabile.

Ex Decreto Concilii Toletani VII. & XIII. jubentur Episcopi accedere ad Principem causa salutis alicujus, vel collationis necessariæ, sive pro quibuslibet ordinationibus Principis.

Plurimos sanctissimos Episcopos Principum Consiliarios fuisse, iisque in regimine sui regni adstitisse legimus; & quidem de Sancto Leodegario Augustodonensi Episcopo scribitur, eum a Childerico Francorum Rege adhibitum fuisse, eaque de causa retentum in Palatio: „ S. Leodegarum, eo quod cognoverat præ omnibus „ sapientiæ luce conspicuum secum assidue retinebat in „ Palatio ": ait Contius ad *annum* 61 r. qui & ibidem „ addit de hoc sancto Antistite: „ & quia Sacerdotalis integritas minas regias nescit metuere, Childericum cœpit arguere, cur consuetudines patrias, quas „ converti in melius præceperat, tam subito mutasset.

Hæc est necessaria conditio in Episcopis, ut in aulis Principum utiliter commorentur, ut nimirum quadam sancta & sacerdotali libertate, quæ nihil in hoc mundo meruit aut sperat, nisi Deum, coram Regibus & Principibus veritati & justitiæ testimonium reddere non erubescat; sed quia raro hæc virtus in eo eminenti gradu habetur, ut inter Curiales voluptates & assentationes, non flaccescat, & in aere corrupto, non corrumpatur; idcirco & sancti quique Episcopi, quantum in ipsis fuit, & Episcopale officium permisit, aulas Principum fugerunt, & non nisi quasi coacti accesserunt; quod eatenus præsens Canon, & plures alii statuendum judicarunt, arcentes Episcopos ab aulis Principum, nisi Officium Sacerdotale eo pertrahat; si enim proximi salus subinde Episcopos Principem adire cogat, hoc charitatis officium proximo impendi Canones non prohibent, uti ex hoc ipso Canone manifestum est.

Episcopis permittitur ad Comitatum accedere, ubi necessitas exigit. Uti ad intercedendum pro reis.

Proposuerat enim Osius interdicendum Episcopis accedere ad Comitatum, nisi forte litteris Principis essent accersiti; sed ut ostendat officium charitatis proximo impendendum non excludi, immediate post, eam prohibitionem moderandam censuit, dicens: „ Sed quoniam sæpe contingit, ut ad misericordiam Ecclesiæ „ (seu Gr. qui egent misericordia ad Ecclesiam confugiant) qui injuriam patiuntur, aut qui peccantes „ in exilio, vel insulis damnantur (seu Gr. damnati „ sunt, aut certe quamcumque sententiam excipiunt „ (sive Gr. accipere) subveniendum est his, & sine „ dubitatione (vel Gr. cunctatione) petenda indulgentia.

De hoc Episcopali officio intercedendi pro reis, & præcipue damnatis ad mortem, late agit S. Augustinus in Epistola 153. ad Macedonium, multis ibidem ostendens, quomodo intercessoris officium ex religione descendat; atque Ecclesiam non quærere impunitatem criminis, sed correctionem criminosi. „ Desiderans „ hanc vitam mortalem, non ut temporaliter vivat, „ sed ut spiritualiter per pœnitentiam resurgat. Morum porro corrigendorum, ait, nullus alius, quam „ in hac vita locus est; nam post hanc vitam quisque id habebit, quod in hac conquisierit: ideo compellimur humani generis charitate pro reis intervenire, ne illam vitam sic finiant per supplicium, ut „ ea finita, non possint finire supplicium.

Ulterius proinde hujus intercessionis scopus erat, ut reis pœnitentiæ agendæ, vitæque emendandæ tempus daretur; utque salutari pœnitentia, in se punirent viventes, quod mortis supplicio punire judex decreverit. Quapropter rei Episcoporum intercessione liberati, publicæ & rigorosæ pœnitentiæ subjiciebantur, uti ex dicta S. Augustini Epistola, aliisque Patribus colligitur. Unde & sæculo VII. Synodus Rhemensis anno 630. Can. 7. ait: „ Ille, qui sanctæ Ecclesiæ beneficio „ liberatur a morte, non prius egrediendi accipiat libertatem, quam pœnitentiam se pro scelere esse facturum promittat, & quod ipsi Canonice imponetur „ impleturum.

Quomodo intercessio Episcoporum pro reis valuerit.

Quamdiu apparuit, exitusque docuit Episcoporum & Ecclesiasticorum preces & intercessiones in hunc scopum collimare, sua etiam illis non defuit auctoritas; at cum visum fuit, preces has plurimum ad amicorum sollicitationem fieri, immo & nonnunquam quæstui subservire; potiusque criminum impunitatem fovere, quam peccatorum emendationem & pœnitentiam promovere; suo cœperunt effectu & auctoritate destitui, ipsisque Regiis ministris diligentibus justitiam, reddi odiosæ. Quo factum, ut hoc Episcoporum officium, postremis hisce sæculis, magna ex parte desierit, præsertim postquam invaluit perniciosa illa, & a mente Patrum remotissima multorum praxis, quasi etiam sceleratissimorum hominum conversio, peccatorum expiatio pauco dierum spatio obtineri sine magno labore & pœnitentiæ operibus soleat.

CANON IX.*

* Gr. VIII. & prima pars IX.

Osius Episcopus dixit: hoc quoque providentia vestra tractare debet, qui decrevistis, ne Episcoporum improbitas nitatur, ut ad Comitatum pergant. Quicumque ergo, quales superius memoravimus, preces habuerint, vel acceperint, per Diaconum suum mittant; quia persona Ministri invidiosa non est; & quæ impetraverit, celerius poterit referre; & hoc consequens esse videtur, ut de qualibet provincia Episcopi ad eum fratrem & Coepiscopum nostrum preces mittant, qui in Metropoli consistit, ut ille & Diaconum ejus & supplicationes destinet, tribuens commendatitias Epistolas pari ratione ad Fratres & Coepiscopos nostros, qui & in illo tempore in his regionibus & urbibus morantur, in quibus felix & beatus Augustus rempublicam gubernat, si vero habet Episcopus amicos in Palatio, qui cupit aliquid (quod tamen honestum est) impetrare, non prohibetur per Diaconum suum rogare, ac significare his, quos scit benignam intercessionem absenti posse præstare, si tamen opportunum fuerit.

S C H O L I O N.

Duæ partes hujus Canonis.

PRæsens Canon duas habet partes, quæ in duos distinctos Canones a Græcis dividuntur.

Prima, ut Episcopus negotium apud Principem habens, Diaconum mittat.

Prima parte suggeritur, quod quando ex causis Canone præcedente expressis, Episcopis esset negotium apud Principem agendum, sive pro miseris & oppressis; vel reis preces offerendæ per *Diaconum suum* (seu Gr. *per proprium Ministrum*) *mittant* (sive Gr. *peragant*).

Triplex hujus decreti ratio. Prima.

Triplex hujus Decreti allegatur ratio. Primo ne his de causis ad aulam Principis accedendo, *improbitas Episcopi notetur* (sive Gr. *ne aliquis Episcopus in condemnationem incidat*): id est, ne a Curialibus, aut etiam forsan a propriis subditis in suspicionem veniat, & judicandi ansam præbeat, quod aliquam ex his causis solummodo in prætextum accedendi Principem assumat: revera autem ut propriam causam agat, proficiscatur.

Secunda ratio.

Secundo, *quia persona ministri invidiosa non est*; quasi diceret: „ nec enim quisquam ministro, vel Diacono in castris moranti, quemadmodum Episcopo il„ luc abeunti, succensebit ": uti interpretatur Zo„ naras.

Tertia ratio.

Tertio, quia minister, *quæ impetraverit* (Gr. *quæ mandata fuerunt*) *celerius referre poterit*; id est „ Imperatoris litteras, noxam condonantes, aut aliquid „ hujusmodi continentes ": ut ibidem notat Zonaras.

Interim ex his rursus patet, mentem Patrum fuisse, ut Episcopi non nisi necessitate cogente ad Comitatum, seu Palatium Principis accedant.

Huic Canoni se conformasse legitur S. Ambrosius, quan-

quando apud Theodosium Imperatorem, pro militibus Eugenii Tyranni partes secutis, obsecravit scriptis Imperatorem misso Diacono, *Epist. 16.*

Secunda Canonis pars, prout hic apud Dionysium legitur, & apud Isidorum, nec non in Codice Romano, videtur sequela esse partis præcedentis, atque utrobique de eodem casu tractari, scilicet de causa, quo Episcopus ex causis præcedenti Canone expressis, Diaconum seu ministrum suum mittit ad aulam Principis.

Videtur enim secundum hanc lectionem velle, ut Episcopi dum preces & supplicationes mittere volunt per suos Diaconos aut Ministros ad Principem, eas mittant ad Episcopum, *qui in Metropoli consistit, ut ille & Diaconum ejus & supplicationes destinet, tribuens commendatitias Epistolas pari ratione ad fratres & Coepiscopos, qui in illo tempore in his regionibus & urbibus morantur, in quibus felix & beatus Augustus rempublicam gubernat.*

Ita hunc Canonem intellexit Christianus Lupus, monens in ejus Scholio. " Sola Episcopi auctoritas nequit " Diaconum mittere ad Comitatum: accedere debet " & Metropolitæ judicium, qui preces discutiat, pro- " bet, signet, commendet non tantum Principi, sed " & Episcopo, in cujus parochia (seu Diœcesi) con- " tigerit esse illum.

Num sit hic Canonis genuinus sensus etiam sequendo lectionem latinorum nescio: hoc scio aliam esse ex lectione Balsamonis & Zonaræ, qui partem hanc Canonis separant a prima hujus Canonis parte, & jungunt sequenti Canoni, cum quo unum constituunt.

Ex horum igitur lectione casus proponitur, quo *cujuscumque Provinciæ Episcopi ad fratrem Coepiscopum suum, qui in majori civitate, hoc est in Metropoli, mittunt supplicationes.* Hoc casu volunt Patres Sardicenses, ut is Metropolitanus, *& ministrum suum, & supplicationes mittat, dans ei commendatitias quoque litteras, scribens scilicet per consequentiam etiam ad fratres & Coepiscopos nostros*, inquiunt, *qui illo tempore in locis vel urbibus agant, in quibus Imperator in primis pius rempublicam gubernat.* Amplectendo hanc Canonis lectionem, id unum apparet statui, quod si contingat Episcopum aliquem ad suum Metropolitanum supplicationes, quibus ab Imperatore gratiam aliquam petit, dirigere, is omni modo juvet mittentem, ut postulata impetret, idque & suum mittendo ministrum, commendatitiasque dando ei, qui mittitur, etiam ad Episcopos, qui apud Imperatorem morantur; ut sua auctoritate supplicationum effectus apud Imperatorem obtineant.

Utque nihil omittatur, quo postulata impetrentur: addit Canon: *si vero habet Episcopus amicos in Palatio, qui cupit aliquid, quod tamen honestum est*, (Gr. *& justum*) *impetrare, non prohibetur* (vel G. *ne prohibeatur*) *per Diaconum suum* (seu Gr. *ministrum suum*) *rogare ac significare his*, immo (Isid. *& iis mandare*) *quas scit benignam intercessionem absenti posse præstare, si tamen opportunum fuerit.* Hæc ultima desunt apud Græcos, qui immediate post verba, *& iis mandare* subjungunt, *ut bonum suum auxilium ei petenti velint præbere.*

CANON X.*

* Hujus prior pars Gr. est posterior IX. altera vero apud illos non reperitur.

Qui vero Romam venerint: sicut dictum est sanctissimo fratri, & Coepiscopo nostro Romanæ Ecclesiæ, preces, quas habent, tradant, ut & ipse prius examinet, si honestæ & justæ sunt: & præstet diligentiam atque sollicitudinem, ut ad Comitatum perferantur. Universi dixerunt, placere sibi, & honestum esse consilium. Alipius Episcopus dixit: si propter pupillos & viduas, vel laborantes, qui causas iniquas habent, susceperint peregrinationis incommoda, habebunt aliquid rationis; nunc vero cum ea postulent, præcipue quæ sine invidia hominum, & sine reprehensione esse non possunt, non necesse est ipsum ire ad Comitatum.

SCHOLION.

Episcopo Rom. supplicationes exhibendæ quæ perferantur ad Curiam.

PRior hujus Canonis pars jungitur apud Græcos Canoni nono, uti & apud Isidorum, quibus & congruentia materiæ, & particula adversativa, *vero*, non parum favent.

Volunt igitur Patres Sardicenses, uti *qui Romam venerint, sanctissimo fratri & Coepiscopo* (Gr. Julio) *Romanæ Ecclesiæ, preces, quas habent, tradant* (seu Gr. *præbere debent*) *ut & ipse* (conjunctio, *&*, omittitur apud Græcos) *prius examinet, si honestæ & justæ sunt: & præstet diligentiam, atque sollicitudinem, ut ad Comitatum perferantur* (sive Gr. *nisi aliquæ earum sint impudentes: & sic suam auctoritatem & curam præbens; eos ad Castra mittat*).

Sensus igitur Canonis hac in parte apparet; quod si Episcopi preces suas Romam mittant, eas Episcopo Romano exhibeant, isque, si eas non *impudentes* reperiat, auctoritatem suam apud Principem impendat, ut effectum habeant; atque ita manifesta est hujus partis cum præcedenti Canone connexio.

Quod autem hoc membrum cum præcedenti Canone conjungendum sit, vel inde quoque evincitur, quod in versione Dionysii nulla appareat sententia seu definitio Synodi, sed sola Osii propositio. In hoc vero Canone nulla præponitur propositio Osii, prout in aliis Canonibus occurrit: sed ad calcem hujus membri ponitur sententia Synodi, quæ apud Græcos finit Canonem IX.

Secundum nostri Canonis membrum, quod apud Isidorum IX. confixit Canonem, videtur simplex & nuda querela Alippi Episcopi, cui nulla Synodi sententia, ut definitio respondet; immo nec Synodo proposita legitur, ut suam de ea sententiam diceret: sed narrative duntaxat coram Patribus exposita. Merito proinde hoc membrum omisere Græci, nec Canonibus immiscuere.

Hoc interim optandum esset, ut querela Alipii hodiernos Episcopos, qui aulam Regiam frequentat, non concerneret.

CANON XI.*

* Gr. XX. & XXI.

Gaudentius Episcopus dixit, ea, quæ salubriter providistis, convenientia & Æstimatione omnium, & Deo placitura, tenere hanc firmitatem possunt, si metus huic sententiæ conjungatur. Scimus enim & ipsi sæpissime propter paucorum impudentiam, Religiosum Sacerdotale nomen fuisse reprehensum, si igitur aliquis, contra omnium sententiam nisus, voluerit ambitioni magis placere, quam Deo, is debet scire causis redditis honorem dignitatemque se amissurum: quod ita demum compleri poterit, si unusquisque nostrum, qui in Canali constitutus est, cum progredientem Episcopum viderit, inquirat transitum ejus: causas videat, quo tendat, agnoscat, & siquidem eum invenerit ire ad Comitatum, requirat & illud quod superius comprehensum est, ne forte invitatus sit, ut ei facultas eundi permittatur, si vero, ut superius memoravit sanctitas vestra, propter desideria & ambitiones ad Comitatum pergat, nec in litteris ejus subscribatur, neque in communionem recipiatur. Si vobis placet, omnium sententia confirmari debet. Universi dixerunt, honestum esse, & placere sibi hanc constitutionem.

SCHOLION.

Cautio circa Episcopos ad Curiam accedentes.

HIc Canon videtur recte subjici iis Canonibus, quibus de Episcoporum ad Comitatum profectu tractatum erat, uti apud Dionysium & Isidorum, quandoquidem eamdem materiam tractet.

Gaudentius enim, quæ hactenus ea de re decreta erant, laudans, optabat ad eorum majorem firmitatem, huic sententiæ, quæ vetat Episcopos non invitatos ad Comitatum accedere, metum conjungi, id est in contravenientes pœnam decerni. *Scimus enim*, ait, *& ipsi sæpissime propter paucorum impudentiam Religiosum Sacerdotale nomen fuisse reprehensum* (sive Gr. *in damnationem incurrisse*).

Illud siquidem jampridem observatum fuit, id speciale habere Sacerdotum excessus, & peccata, ut non tantum ii, qui peccarunt, sed universim Sacerdotium, seu nomen Sacerdotale maledicis propterea obtrectatorum criminationibus laceretur.

Proponit ergo Gaudentius: " si aliquis contra omnium sententiam (*sive Gr.* præter ea, quæ omnibus visa sunt) nisus, voluerit (*seu Gr.* ausus fuerit) ambitioni (*Gr.* fastui & arrogantiæ) magis placere quam Deo, is debet scire (*seu Gr.* sciat) causis redditis (*seu Gr.* iam se ipsum criminis defensionis obnoxium constituere) honorem (*Isid.* Episcopatus) dignitatemque (*seu Gr.* auctoritatem amissurum).

Post hæc verba, apud Balsamonem & Zonaram, necnon Gentianum Hervetum sequitur approbatio Synodi his verbis: *Omnes responderunt: decet & placet nobis hæc sententia*, quæ finem esse Canonis indicant: ideoque & Græci ex hoc Canone duos distinctos Canones conficiunt.

Dionysius autem & Isidorus ex utroque membro unum Canonem conflant, & unicam Synodi approbationem & definitionem ad calcem Canonis adjungunt, quod & congruentius apparebit ex materia posterioris membri, & ejus cum præcedenti membro connexione patebit.

Interim quod in primo membro dicitur: *causis redditis* (sive G. *jam seipsum criminis defensioni obnoxium constituere*). Hoc est, uti notat Zonaras, " non se " quacumque ratione condemnandum, sed in judicium " trahendum, eique voluit patrato facinore causam " esse dicendam.

Sed quia pœna frustra decernitur, parumque timetur, nisi appareat eam executioni tradi posse, suggessit ulterius Gaudentius, *quod ita demum compleri poterit* (vel Gr. *porro autem hoc quoque illinc erit maxime notum, & comprobatum*) *si unusquisque nostrum, qui in Canali* (Gr. *in transitu*, seu *Canali*) (sive H. *prope vias publicas* seu *Canales*) *constitutus est, cum progredientem Episcopum viderit, inquirat transitum ejus: causas videat* (sive Gr. *quærat causam adventus*) (*quo tendat, agnoscat* (a).

Ex

(a) Vim hujus vocis (*Canali*) ignotam fuisse plurimis veteribus Canonistis, fidem facit hæc interrogatio, quæ legitur in vetusta collectione Canonum in Bibliotheca Regia Parisiis asservata. *Illud etiam*, inquit istius collectionis auctor, *dignoscere desidero, qualiter illud intelligendum sit, quod in Sardicensi Concilio cap. XI. legitur* (*ut qui in Canali sunt Episcopi.*

Ex lectione Græcorum & Herveti sat intelligitur, per Episcopos *in canali constitutos* intelligi Episcopos, qui *sunt ad vias publicas*, & publicos transitus, sive *in urbibus, quæ in viis sunt publicis, sive Canali, per quæ qui transeunt sine labore permaneant, ut aqua transit in aquæductu: Canalis enim aquæductus dicitur est autem Romanum vocabulum*. Ita Ballamon post Zonaram.

His ergo Episcopis invigilandum esse monet Gaudentius in proficiscentes Episcopos; si inquisitione facta Episcopum " invenerit ire ad Comitatum, requirat & „ illud quod superius comprehensum est, (*sive Gr.* „ quæret conditiones, quæ superius propositæ sunt) „ ne forte invitatus sit, ut ei facultas eundi permit„ tatur (*vel clarius Gr.* & si vocatus veniat, ei abe„ undi nihil impedimenti fiat). Si vero propter de„ sideria (*vel Gr.* propter aliquorum preces) & am„ bitiones (*Gr.* seu ostentationis gratia) pergat, nec „ in litteris ejus subscribatur (*sive G.* subscribat) ne„ que in communionem recipiatur (*seu Gr.* nec cum „ eo communicet).

Sat apertum est hic nonnisi unica ex causa Episcopo permitti, ut ipse per se ad Comitatum seu aulam Principis accedat, nimirum si invitatus litteris Principis fuerit; ut vero pro aliis intercedat, non per se, sed per ministrum suum accedere debet, uti præcedentibus Canonibus constitutum est.

Utinam attenderent Episcopi ex hac tam sollicita Patrum Sardicensium cautione & gravitate pœnæ; quam perniciosum & periculosum existimarint promiscuum illum Episcoporum ad aulam Principis accessum.

* in Græco non est.

CANON XII.

Osius Episcopus dixit: Sed & moderatio necessaria est, dilectissimi fratres, ne subito adhuc aliqui nescientes quid decretum sit in Synodo, veniant ad Civitates eas, quæ in Canali sunt. Debet ergo Episcopus civitatis ipsius admonere eum & instruere, & ex eo loco Diaconum suum mittat, admonitus ipse tamen redeat in parochiam suam.

SCHOLION.

Ratio cur Græci hunc Canonem omiserint.

HÆc propositio Osii in Codice Rom. Canoni præcedenti tamquam appendix illius jungitur. Græci autem eam omisere, verisimiliter, vel quia videbatur duntaxat esse Osii propositio, non autem Synodalis Canon, cum nulla appareat Synodi approbatio; vel quod duntaxat decretum, si quod fuisset, esset temporale, pro illo nimirum tempore, quo Canones necdum erant sufficienter promulgati, ac proinde titulo ignorantiæ nonnulli a pœnis comminatis exempti esse possent.

Instruendus Episcopus, qui ad Comitatum tendit.

Vult ergo propositio Osii, ut si aliqui nescientes Synodale decretum, subito veniant ad civitates, quæ *in canali sunt*, debeat Episcopus civitatis, ad quam venit, eum admonere de decreto, quod vult, ut si preces aut supplicationes porrigendas Imperatori habeat Episcopus, mittat eas per Diaconum, ipse vero redeat ad parochiam suam, id est Diœcesim phrasi hodierna.

* Gr. X. Dist. 61. Can. 10.

CANON XIII.

Osius Episcopus dixit: Et hoc necessarium arbitror, ut diligentissime tractetis, si forte aut dives, aut scholasticus de foro, aut ex administratione Episcopus fuerit postulatus; ut non prius ordinetur, nisi in lectoris munere & officio Diaconi aut Presbyteri fuerit perfunctus; ut per singulos gradus, si dignus fuerit, ascendat ad culmen Episcopatus. Patest enim per has promotiones, quæ habebunt utique prolixum tempus, probari, qua fide sit, qua modestia; qua gravitate & verecundia; & si dignus fuerit probatus, divino Sacerdotio illustretur, quia conveniens non est, nec ratio, vel disciplina patitur, ut temere ordinetur aut Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, maxime cum & magister gentium Apostolus, ne hoc fieret denuntiasse & prohibuisse videatur; sed hi, quorum per longum tempus examinata sit vita, & merita fuerint comprobata.

SCHOLION.

SCopus præsentis Canonis est, ut exacte probetur in Episcopum promovendus, præsertim si forte aut dives, aut scholasticus de foro, aut ex administratione fuerit postulatus.

Quare divites diutius probandi ante ordinationem.

Cum enim divitiæ suppeditent materiam concupiscentiis, & naturæ corruptæ, solent divites majoribus vitiis, præsertim carnalibus, & mundi illecebris præ cæteris esse implicati; ut merito Synodus de eorum integritate & morum castitate exactius requirat instituti examen, quod & justius apparebit, si cum Aristeno intelligamus *aliquos divites & forenses mercatores*, quos parum Sacerdotio idoneos esse consuevisse notorium est.

Qui per Scholasticos intelligendi.

Per *Scholasticum de foro*, intelligi oportet eloquentem & disertum causarum patronum, qui forensibus tricis & litibus intricatus, parum ad Sacerdotium capax præsumitur, ideoque exactiore discussione opus est.

Qui publicis administrationibus occupantur, pluribus quoque solent difficultatibus esse impliciti; ac propterea exactius examen eorum ad Sacerdotium promotioni merito præmittendum censuit Synodus.

Ut ergo sufficiens ante promotionem prædictorum ad Episcopatum informatio, & certitudo de vitæ integritate, aliisque Episcopo necessariis conditionibus habeatur, præcipit Synodus, ut si quis ex prædictis in Episcopum fuerit postulatus per Populum, " non prius „ ordinetur (*sive Gr.* constituatur) nisi ante & le„ ctoris (*Gr.* & hypodiaconi) munere, & officio Dia„ coni vel Presbyteri (*Gr.* & Diaconi & Presbyteri) „ fuerit perfunctus, & ita per singulos gradus, si di„ gnus fuerit, ascendat ad culmen Episcopatus.

Ordines minores præmittendi majoribus.

Qua ratione autem hic per inferiores gradus ad Episcopatum ascensus ad probationem conducat, exponit Synodus. *Potest enim per has promotiones, quæ habebunt utique prolixum tempus, probari, qua fide sit, qua modestia, qua gravitate, & verecundia* (vel ut clarius Gr. *habebit autem uniuscujusque ordinis gradus non minimi scilicet temporis longitudinem, per quod & fides, & morum probitas, & constantia, & moderatio possit cognosci*).

Hinc intelligimus inferiores ordines superioribus jampridem fuisse præmissos atque in singulorum exercitiis tempore notabili ordinatos debuisse continuare, priusquam ad superiorem ascenderent, quod hodie Ordinum *interstitia* dicimus, ut per id temporis probarentur, num superiorem gradum mererentur: ideoque & nunc plures, nunc pauciores Ordines præmittebantur, prout major, vel minor probatio requiri videbatur; uti fusius ostendit Morinus de Sacris Ordinat. *parte* 3. *exercit.* 11. *cap.* 2. una demonstrans, olim nequaquam existimatum fuisse necessarium, ut omnes Ordines inferiores Diaconatui, Presbyterio, vel Episcopatui præmitterentur.

De probatione eorum qui ad Ordines promovendi sunt.

Cur tale ac tam diuturnum examen requirant, exponunt; quia conveniens non est, *nec ratio vel disciplina* (sive Gr. *neque scientia, & bona conversatio*) *patitur, ut temere & leviter* (seu Gr. *prompte ac facile*) *ordinetur aut Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus*. Addit sectio Dionysiana apud Labbæum, *qui Neophytus est*, uti & lectio Isidori, nec non Codicis Rom. quibus & Græci consentiunt, legentes: *sic enim merito Neophytus existimetur*.

Fundamentum hujus prohibitionis petunt dein ab Apostolo, *qui ne hoc fieret* (seu Gr. *ne celeres fierent constitutiones*) scilicet Episcopi, Presbyteri, aut Diaconi *denuntiasse & prohibuisse videtur*.

Porro recte notat Zonaras, quod Apostolus per *Neophytum* " intellexerit eum, qui nuper ex *oleastro*, in„ fidelitatis videlicet, recisus, atque in speciosam „ oleam, fidem scilicet orthodoxam implantatus sit quemadmodum & in eadem significatione Neophytum accepit Synodus Nicæna I. Can. II. uti ibidem notavimus.

Unde hæc Synodus Laicos, de quibus in præsenti agitur, Neophytos vocans, vocem illam latius extendit, spiritum potius Apostoli, & Nicænæ Synodi, quam litteram sequuta; atque ob id extensio hæc sensim probata fuit.

Hanc vocis mutationem notavit jampridem S. Gregorius scribens pluribus Episcopis Galliæ. Relato enim præcepto Apostoli, *non Neophytum*, addit: " sicut „ autem tunc Neophytus dicebatur, qui initio in san„ ctæ fidei erat conversatione plantatus, sic modo „ *Neophytus* habendus est, qui repente in Religionis „ habitu plantatus, ad ambiendos honores sacros ir„ repserit, *lib.* 7. *Epist.* 3.

Approbatio Canonis.

Approbatio Synodalis deest in Dionysiana lectione apud Justellum, uti & in Codice Romano; at in Lectione Dionysii & Isidori apud Labbæum apponitur his verbis: *Universi dixerunt, placere sibi hæc*: & apud Græcos: *omnes dixerunt, ipsis placere, & omnino non oportere ea subvertere*.

Utinam ad hunc Canonem similesque contra festinas ordinationes serio attenderent plures hodie Episcopi, qui quantumvis in vita Ecclesiasticas non exercitatos, sed plane Neophytos; ad sacros Ordines, etiam Presbyteratus admittunt; nequaquam attendentes, quod teste Apostolo, 1. *Timoth. cap.* 5. *vers.* 22. qui *cito manus imponunt, communicent peccatis alienis*, scilicet eorum, quibus cito manus imposuerunt: quæ & in se gravia, & admodum populo & Ecclesiæ perniciosa a similibus temere & leviter ordinatis committi solent.

* Gr. XI.

CANON XIV. *

Osius Episcopus dixit: & hoc quoque statuere debetis, ut ex alia civitate cum venerit ad aliam Provinciam, & ambitioni magis, quam devotioni serviens, voluerit in aliena civitate multo tempore residere. Forte enim evenit, Episcopum loci non esse tam instructum, neque tam doctum; is vero, qui advenit, incipiat contemnere eum, & frequenter facere sermonem, ut debo-

dehonestet & infirmet illius personam, ita ut ex hac occasione non dubitet relinquere adsignatam sibi Ecclesiam, & transeat ad alienam. Definite ergo tempus; quia & non recipi Episcopum inhumanum est; & si diutius resideat, perniciosum est. Hoc ergo ne fiat, providendum est. Memini autem superiore Concilio fratres nostros constituisse, ut si quis Laicus in ea, in qua commoratur, civitate tres Dominicos dies, id est per tres septimanas non celebrasset conventum, communione privaretur. Si hæc circa Laicos constituta sunt: multo magis Episcopo nec licet, nec decet, si nulla sit tam gravis necessitas, quæ detineat; ne amplius a supra scripto tempore absens sit ab Ecclesia sua. Universi dixerunt: Placere sibi.

SCHOLION.

PRo intellectu præsentis Canonis, rursus hic in memoriam revocandum, primis Ecclesiæ sæculis, consuevisse ad postulationem populi Episcopos constitui; quapropter qui Episcopatum ambiebant, corda populi sollicitabant, sibique eorum affectum divincire studebant.

Artes quorumdam Præsulum, qui alienam sedem ambiebant.

Igitur nonnulli Episcopi ambientes de sua paupertate forsan, aut humili, vel minus sibi commoda Ecclesia, ad aliam ditiorem, vel ampliorem, sive magis sibi commodam transire Ecclesiam, in Ecclesia, quam ambiebant, longiores moras quovis quæsito prætextu trahere studebant. Cumque subinde fieret, Episcopum hujus Ecclesiæ, " non esse tam doctum, neque tam „ instructum: *tunc it ut Episcopum loci* dehonestet, „ & infirmet illius personam (*sive Gr.* studens dedecore afficere, & vilipendere personam Episcopi, qui „ ibi est) *incipiebat* contemnere eum, & frequenter „ facere sermonem: ita ut ex hac occasione, non du„ bitet relinquere adsignatam sibi Ecclesiam, ut tran„ seat ad aliam (*vel clarius Gr.* hic enim prætextus „ solet turbas excitare, ejusmodi calliditate alienam „ sedem sibi conciliare, & attrahere studet, cum non „ dubitet traditam sibi Ecclesiam relinquere, & in „ aliam transire): hoc est, ut sese populo ejus regio„ nis admiratione eloquentiæ commendet, ac sibi Ca„ thedram ejusdem urbis despondeat. " *Uti notat hic Zonaras.*

Ut ergo hoc malum auferatur, proposuit Osius, ut tempus, quo Episcopus ab Ecclesia sua abesse, & in aliena morari possit, definiretur. *Quia non recipi Episcopum, inhumanum* (Gr. *& incivile*) *est; & si diutius resideat, perniciosum est: hoc ergo ne fiat providendum est.*

Vetantur Episcopi in aliena Diœcesi diutius manere.

Ut autem expeditior esset hujus temporis definitio, suggessit Osius: *memini* (seu Gr. *recordamini*) *autem in superiore Concilio, fratres nostros statuisse*, seu simpliciter (Gr. *Patres nostros in tempore præterito statuisse*) *ut si quis Laicus in ea, in qua commoratur, civitate* (vel Gr. *in urbe agens*) *tres Dominicos dies, id est per tres septimanas, non celebrasset conventum, communione privaretur.*

Theodorus Balsamon non reperiens antiquiorem Canonem, qui citati ob Osio Decreti meminit, quam Canonem LXXX. Synodi Trullanæ, quæ hac Synodo multo recentior est, quærit " quomodo præsens Canon „ Sardicensis, qui est multo antiquior, ejus meminit? „ pro solutione ait: alius quidem Canon ante præsen„ tem Synodum Sardicensem, nihil ejusmodi decrevit; „ quæ autem hoc Canone continentur, sine scriptis, „ ut est verisimile, exercebantur ab initio, ut etiam „ multa alia; postea autem Synodus in Trullo ea scri„ ptis quoque mandavit.

Verum hæc verisimiliter non dixisset Balsamon, si in colligendis & explanandis Conciliis Latinis eam operam impendisset, quam in colligendis & interpretandis Græcorum Canonibus. Reperisset enim ante hanc Synodum Decretum editum Can. XXI. Concilii Eliberitani, cui & Osius præfuisse dicitur, cujus meminit noster Canon, scilicet; si quis in civitate positus, tres „ Dominicas non accesserit, tanto tempore abstineat, „ ut correptus esse videatur.

Ex hoc Decreto sæpius renovato, communiter tradidere Canonistæ ac Theologi, ac novissime S. Carolus in Concilio Provinciali VI. Mediolanensi jam pridem fuisse arctam Laicorum obligationem frequentandi Missam parochialem, quæ nomine conventus hic significatur, eorumque dierum Dominicarum continuam sine causa absentiam interpretati sunt Ecclesiæ parochialis contemptum, ut videre est apud Zypæum *in jure novo, Tit. de Parochiis.*

Addi possunt, quæ de hac obligatione latius scripsit in *Jure Ecclesiast. Tom.* 1. *parte* 1. *tit.* 3. *cap.* 10. *& c.* 11.

Porro ad materiam, quæ hic ab Osio tractabatur, hunc Canonem ita applicuit Osius, dicens; *quod si hæc erga Laicos constituta sunt, multo magis Episcopum nec licet, nec decet* (Gr. *neque est utile*) *si nulla sit tam gravis necessitas* (vel Gr. *negotium difficilius*) *quæ detineat ut amplius a supra scripto tempore* (vel Gr. *tamdiu*) *absens sit ab Ecclesia sua* (I. *ne populum contristet*) (sive Gr. *sibi commissum populum dolore afficiat.*)

Hic per transennam notent Pastores, ac notanter Episcopi eam ipsorum residentiam requiri, ut sua præsentia Populum ita consolentur, & spirituali gaudio afficiant, ut ex eorum absentia, *dolore afficiatur*. Quod non ignorans Synodus Tridentina, *sess.* 23. *c.* 1. de Reformatione, monens Episcopos, ut specialiter curent ne ab Ecclesiis suis absint, Dominici adventus, Quadragesimæ, Nativitatis, Resurrectionis Domini, Pentecostes, & Corporis Christi diebus, rationem addit: quia his diebus *refici maxime & in Domino gaudere Pastoris præsentia oves debeant*. Vide quæ de hac re latius dicta sunt in *Jure Eccles. Tom.* 1. *part.* 1. *tit.* 16. *cap.* 8. *alias* 5. ubi ostensum est Residentiam Pastorum debere esse laboriosam, non otiosam.

Ex hoc Canone evincitur necessitas residendi, & qualis hæc debeat esse.

Propositionem Osii probarunt Patres Sardicenses, atque universi dixerunt *placere sibi* (sive Gr. *hanc sententiam esse convenientissimam*).

CANON XV. *

* Gr. XII.

Osius Episcopus dixit: quia nihil prætermitti oportet; sunt quidam fratres, & Coepiscopi nostri, qui non in ea civitate, in qua videntur Episcopi esse constituti, vel certe parvam rem illic habeant, alibi autem idonea prædia habere cognoscuntur; vel affectionem proximorum, quibus indulgeant. Hactenus permitti eis oportet, ut accedant ad possessiones suas, & disponant, vel ordinent fructum, laboris sui, ut post tres Dominicos, id est post tres hebdomadas, si morari necesse est, in suis potius fundis morentur, aut si est proxima civitas, in qua est Presbyter, ne sine Ecclesia videatur facere diem Dominicum, illic accedat: ut neque res domesticæ per absentiam ejus, detrimentum sustineant, & non frequenter veniendo ad civitatem, in qua Episcopus moratur, suspicionem jactantiæ & ambitionis evadat. Universi dixerunt: Placere sibi.

SCHOLION.

HUnc Canonem esse appendicem præcedentis, notavit Balsamon, ipseque Canonis contextus satis insinuat; cum enim Canone præcedenti dictum esset, ne quis Episcopus a sua Ecclesia abesset extra gravem necessitatem tribus Dominicis, hoc Canone quædam ejus moderatio subjicitur quoad Episcopos, " qui non „ resident in sua civitate, vel quod parvam rem illic „ habeant, alibi autem idonea prædia (*seu Gr.* ma„ gnas possessiones) habere cognoscuntur (*Gr.* ex qui„ bus etiam possunt opem ferre pauperibus) *vel certe* „ affectionem proximorum, quibus indulgeant. *Hæc* „ *finalia in græco non habentur.*

Permittitur Episcopis per tres hebdomadas abesse, sed ob causam legitimam.

His itaque Episcopis judicat Osius concedendum, ut si accedant ad suas possessiones, fructus suos collecturi, *ad tres Dominicos, id est post tres septimanas* (seu Gr. *tribus septimanis*) *si morari necesse est, in suis potius fundis* (sive Gr. *in suis possessionibus morentur.*

Deinde subjicit: quod *si est proxima* (seu potius Gr. *Ecclesia*) *in qua est Presbyter* (sive Gr. *in qua Presbyter populum congregat*) *ne sine Ecclesia videatur facere diem Dominicum* (vel Gr. *ne a communione alienus videatur*) *illuc accedat* (Gr. *& sacrificium celebret, & ne frequentius in civitate, in qua est Episcopus adsit*).

Post hæc concluditur: ut *neque res domesticæ* (sive Gr. *res ejus*) *per absentiam ejus detrimentum sustineant, & non veniendo frequenter ad civitatem, in qua Episcopus moratur, suspicionem jactantiæ & ambitionis* (seu Gr. *arrogantiæ ac superbiæ crimen*) *evadat*, (Gr. *effugere videbitur.*

Ex his manifestum est, hunc Canonem vice explanationis esse adjectum Canoni præcedenti.

Hic Canon evincit Episcopos sæculo IV. habuisse privatas possessiones.

Ostendit hic Canon, etiam sæculo IV. Episcopos habuisse propria prædia & *possessiones*, atque Synodum censuisse, posse Episcopum aliquanto tempore a sua Ecclesia abesse, ut suas possessiones curare queat; e quibus etiam possit *opem ferre pauperibus*.

Insuper ex hoc Canone habemus, indignum existimasse Patres Sardicenses, ut Episcopus die Dominica non accederet ad Ecclesiam, *in qua Presbyter congregat Populum*, id est ad officium Parochiale, in quo una cum Presbytero Parochiali populus congregatur, & publicum conventum facit; idque, *ne a communione alienus videatur.*

Quare absentia a missa parochiali culpanda?

Hinc intelligitur, quare Canones tantopere improbarent absentiam a Missa, sive ab officio Parochiali; eo quod quis per hujusmodi absentiam, se quodammodo a communione reliqui populi, sive conventus separare videatur.

Hunc Canonem notent Episcopi, qui sua domestica oratoria, & privata officia, publicis conventibus Ecclesiarum Parochialium, ubi in civitate Cathedrali non resident, præferunt, ac quasi ipsos publicos & ordinarios conventus contemnunt.

Denique hic rursus docemur, quantopere cavendum sit Sacerdotibus, ne spiritu arrogantiæ, superbiæ, vel ambitionis, aut jactantiæ, alienas Ecclesias turbent; aut Pastores in vilipendium adducant, vel populi affectum a suo proprio Pastore alienent.

CANON XVI.*

* Gr. XIII.

Osius Episcopus dixit: hoc quoque omnibus placet, ut sive Diaconus, sive Presbyter, sive quis Clericorum ab Episcopo, suo communione fuerit privatus, & ad alterum perrexerit Episcopum, & scierit, ad quem confugit, eum ab Episcopo suo fuisse abjectum, non oportet, ut ei communionem indulgeat: quod si fecerit, sciat se convocatis Episcopis causas esse dicturum. Universi dixerunt: hoc statutum & pacem servabit & concordiam custodiet.

SCHOLION.

Hic Canon coincidit cum V. Nicæno.

PRÆSENS Canon coincidit cum Canone V. Nicæno, VI. Antiocheno, quorum Scholia repetenda. Notanda præsentis Canonis approbatio, quæ tam apud Dionysium, Isidorum, & in Codice Romano, quam apud Hervetum extat, quamvis non legatur apud Balsamon & Zonaram. Universi dixerunt: *hoc statutum & pacem servabit, & concordiam custodiet.*

CANON XVII.*

* Gr. XIV. Caus. 11. Q. 3. c. 4.

Osius Episcopus dixit: Quod me adhuc movet, reticere non debeo. Si Episcopus quis forte iracundus (quod non esse debet) cito & aspere commovetur adversus Presbyterum, sive Diaconum suum, & exterminare eum de Ecclesia voluerit; providendum est, ne innocens damnetur, aut perdat communionem; & ideo habeat potestatem is, qui abjectus est, ut Episcopos finitimos interpellet, & causa ejus audiatur, ac diligentius tractetur, quia non oportet ei negare audientiam roganti; & ille Episcopus, qui juste aut injuste eum abjecit, patienter accipiat, ut negotium discutiatur, ut vel probetur sententia ejus a plurimis, vel [illegible] detur. Tamen priusquam omnia diligenter & [illegible]ter examinentur, eum, qui fuerit a commun[illegible] ratus, ante cognitionem nullus alius debet pr[illegible], at eum communi societ. Hi vero, qui conveniunt ad audiendum, si viderint Clericorum esse studium & superbiam; quia non decet, ut Episcopus injuriam vel contumeliam patiatur, severioribus eos verbis castigent, ut obediant honesta præcipienti Episcopo, qui sicut ille Clericis sincerum exhibere debet amorem charitatis, ita quoque vicissim Ministri infucata debent Episcopo suo exhibere obsequia.

SCHOLION.

Clerici de oppressione Episcopi querentes ad Metropolitanum recurrere possunt.

CANON hic præcipue intendit succurrere Presbyteris, Diaconis, aliisque Clericis, qui se a suo proprio Episcopo ex passione iracundiæ præcipitanter, & sine justa causa excommunicatos, aut suspensos prætendunt: qua in parte consonat præsens Canon V. Canoni Nicæno, in quantum hic permittit hujusmodi, qui se prætendunt gravatos, recursum ad Metropolitanum, seu Synodum Provinciæ.

Sed quod addit hic Canon, secundum lectionem Herveti, & Græcorum: *Si autem Metropolitanum abest, qui ejicitur, potestatem habeat ad finitimum concurrendi & rogandi, ut suum negotium accurate examinet.* In nullo hactenus Canone legebatur: atque Zonaras „ hoc nunquam usurpatum fuisse existimo. Nostri certe temporis consuetudo non admittit. Quomodo „ enim ab altero Metropolitano, cui subjectus non est „ Episcopus segregationis auctor, de ea segregatione, „ jurene an injuria decreta fuerit, quæstionem haberi „ permittat "; hactenus Zonaras apud Beveregium *tom. 1. col. 2.*

Monet præterea hic Canon, ut ille Episcopus, de cujus sententia querela instituitur, *patienter accipiat* (sive Gr. *æquo animo ferre debeat*) *ut negotium discutiatur, vel probetur sententia ejus a plurimis, vel emendetur.*

Arguuntur Episcopi, qui cæcam obedientiam a suis exigunt.

Notent id Episcopi, aliique Prælati, qui spiritu dominandi in Clero, æquo animo ferre nequeunt vel verbum contra sua Decreta opponi, sed cæcam quamdam obedientiam, etiam frequenter cum optimorum Ecclesiasticorum conscientiæ tortura exigunt; eosque ubi prompte & cæce non obedierunt, ut rebelles traducunt, & patienter quidem audire nolunt.

Recursus, de quo in Canone, non est vera appellatio, nec habet effectum suspensivum.

Ne tamen prætextu recursus ad Metropolitanum, vel finitimos Episcopos, justissima Episcoporum decreta & sententiæ, effectu suo destituerentur; addunt Patres Sardicenses: *Tamen priusquam omnia diligenter & fideliter examinentur* (seu potius Gr. *Examinata fuerint*) *eum, qui fuerit a communione separatus ante cognitionem, nullus debet præsumere, ut eum communioni societ* (vel Gr. *qui communionem non habet, non debet ante rei cognitionem sibi suo jure communionem tribuere*). Hoc est, sententia Episcopi firma manet, quousque causa examinata & cognita, judicatum fuerit, eam juste aut præcipitantius prolatam. Hinc habemus non agi hic de appellatione proprie dicta habente effectum suspensivum prioris sententiæ, sed de recursu per modum simplicis querelæ, quæ solo effectu devolutivo gaudet.

Reverentia erga Episcopos.

Ad hæc declarat Synodus, *non decere, ut Episcopus injuriam vel contumeliam* (vel Gr. *injustam expostulationem*) *patiatur*; quare si Episcopi, *qui conveniunt ad audiendum, viderint Clericorum esse studium & superbiam* (Gr. *arrogantiam*) *severioribus eos verbis castigent, ut obediant honesta præcipienti Episcopo*: hoc est verbis " vehementiorem objurgationem continentibus, ad animi remissionem, modestamque subjectionem revocare conentur ". Uti commentatur Zonaras. Rationem notandam adjungit Synodus: quia *sicut ille*, Episcopus, *Clericis* (sive Gr. *ministris*) *sincerum debet exhibere amorem charitatis* (seu Gr. *sinceram dilectionem & affectionem*) *ita quoque vicissim ministri* (seu Gr. *subjecti*) *infucata debent Episcopo suo exhibere obsequia*; (seu Gr. *non fraudulentum ministerium & obsequium*).

CANON XVIII.*

* Gr. non est Dist. 71. Can. 1.

Januarius Episcopus dixit: Illud quoque statuat sanctitas vestra, ut nulli Episcopo liceat alterius Episcopi civitatis ministrum Ecclesiasticum sollicitare, & in suis parochiis ordinare. Universi dixerunt: placet, quia ex his contentionibus solet nasci discordia, & ideo prohibet omnium sententia, ne quis hoc facere audeat.

CANON XIX.*

* Gr. XV.

Osius Episcopus dixit: & hoc universi constituimus, ut quicumque ex alia parochia voluerit alienum ministrum, sine consensu Episcopi ipsius & voluntate ordinare, non sit rata ordinatio ejus. Quicumque autem hoc usurpaverit, a fratribus & Coepiscopis nostris & admoneri debet, & corrigi.

SCHOLION.

Episcopus alienum Clericum in sua Ecclesia non ordinet.

MANIFESTUM est, hos duos Canones continere resolutionem ejusdem casus; ideoque & Græci posteriorem solum referunt, qui continet resolutionem Synodi ad propositionem Osii factam, suggerente Januario Episcopo, cujus suggestio priorem Canonem constituit.

Quis Canonis scopus?

Canonum horum summa est, ut nulli Episcopo liceat alterius Episcopi *ministrum sine consensu & voluntate ejus ordinare* (seu Gr. *in aliquo gradu constituere*); & si secus fiat, *non sit rata ordinatio ejus* (sive Gr. *irrita & infirma ejusmodi constitutio existimetur*).

Addunt deinde merito Patres, ut is, qui contravenerit huic decreto, sive hoc *usurpaverit, a fratribus & Coepiscopis & admoneri debeat, & corrigi*: quia uti priori canone recte notatur, *ex his contentionibus solet nasci discordia*, dum Episcopi mutuos ministros sollicitant, & sibi mutuo eripere studeant.

Canon tantum agit de Clerico alteri Ecclesiæ adscripto.

Hic Canon, omnium tam latinorum, quam Græcorum lectione attenta, agit duntaxat de ordinatione *alieni ministri*, sive alieni Clerici, eumque ita intellexerunt Græci commentatores, Balsamon, Zonaras, & Aristenus, uti ex eorum commentariis constat: at Gratus Carthaginensis Episcopus & Primas Africæ, in Synodo Carthaginensi I. testatur est, hic etiam de laico homine alterius Diœcesis non ordinando sine licentia proprii Episcopi decretum esse, quæ interpretatio sive extensio, sensim ubique recepta fuit, uti ostendetur ad Canonem LVI. Africanum.

Postmodum etiam ad Laicos extensus.

CANON XX.*

* Gr. XVI.

Aetius Episcopus dixit: non ignoratis quanta & qualis sit Thessalonicensium civitas; sæpe ad eam veniunt ex aliis regionibus Presbyteri & Diaconi, & non sunt contenti brevi tempore morari; sed aut resident ibi, aut certe vix post longa spatia, ad sua redire coguntur. Universi dixerunt: ea tempora, quæ constituta sunt circa Episcopos, & circa has personas, observari debent.

SCHOLION.

Presbyteri & Diaconi non absint a suis Ecclesiis ultra tres hebdomadas.

HIc Canon expositione non eget. Hoc unum observandum, hic agi de Diaconis & Presbyteris, juxta disciplinam illius temporis, quo hæc Synodus habita fuit; id est de Diaconis & Presbyteris, qui certæ alicujus parochiæ vel Ecclesiæ curam habebant, eique tamquam ordinarii Ministri erant adscripti: ideoque & merito, tempus eorum absentiæ ad tres hebdomandas limitari, quemadmodum circa Episcopos fuerat statutum.

CANON XXI.*

* Gr. XVII.

Osius Episcopus dixit: suggerente fratre & Coepiscopo nostro Olympio, etiam hoc placuit, ut si aliquis vim perpessus est, & inique expulsus pro disciplina & Catholica confessione, vel defensione veritatis, effugiens pericula, innocens & devotus, ad aliam venerit civita-

vitatem, non prohibeatur immorari, quamdiu aut redire possit, aut injuriæ ejus remedium acceperit: quia durum est eum, qui persecutionem patitur, non recipi; etiam & larga benevolentia & humanitas ei est exhibenda.

S C H O L I O N.

Episcopi, qui e suis sedibus injuste ejecti fuere, ultra tres hebdomadas extra Ecclesiam suam morari sinuntur.

PRÆSENS Canon exceptionem continet superiorum Canonum, qui moram Episcoporum in alia civitate, in qua est proprius Episcopus, limitaverant ad tres hebdomadas.

Visum enim fuit, suggerente Olympio Episcopo, id observandum non esse in Episcopis, qui per injuriam a suis sedibus ejecti, seu deturbari, aut exire coacti sunt; *si*, inquit, *aliquis vim perpessus est, & inique expulsus pro disciplina* (seu Gr. *propter scientiam*) *& Catholica confessione*. „ Quia nimirum tamquam fidei dogmata „ egregie callerent, operamque istis tradendis impende„ rent, hæreticorum conspiratione ejecti fuerint ": uti ait Zonaras: Utinam nec inter Catholicos opprimerentur, & ejicerentur, qui præ cæteris fidei & morum dogmata & disciplinam egregie defendunt.

Addit Canon: *vel defensione veritatis*: „ id est ob „ veritatis patrocinium, quoque iis, ait Zonaras, qui „ potentiorum dominatu injuste opprimerentur, susce„ ptam dimicationem. Quod in Magno Basilio, Chry„ sostomo, aliisque contigit ". Zonaras apud Bevereg. *t.* 1. *col.* 2. Quam frequens sit hodie hæc persecutionis causa, nimis notorium est: pro crimine, pene hodie sufficit bonis optimisque Ecclesiasticis, zelosissimis & intrepidis veritatis defensoribus patrocinari, aut auxilio esse, immo vel pro eorum adhærentibus reputari.

Declarat igitur Synodus: si Episcopus, qui *effugiens pericula, innocens & devotus* (vel Gr. *& execrationi subjectus*) *ad aliam venerit civitatem, non prohibeatur immorari* (sive Gr. *illic tamdiu manere*) *quamdiu aut redire possit, aut injuria ejus remedium accipiat*, tametsi tempus moræ, tempus trium hebdomadarum in præcedentibus hujus Synodi Canonibus præfixum evaderet.

Rationem ex dictamine charitatis desumptam subjicit Synodus: *quia durum est* (Gr. *atque adeo gravissimum*) *eum qui persecutionem patitur, non recipi*; (sive G. *a nobis non suscipi*). Quin addit Synodus, *etiam & larga benevolentia & humanitas ei exhibenda est*: (sive G. *debet a nobis plurima benignitate & humanitate recipi*).

Ad hunc Canonum videtur reflexisse S. Gregorius, *lib.* 3. *Epist.* 43. scribens ad Illyrici Episcopos, de Episcopis per barbaricam hostilitatem ejectis. „ Coepisco„ pos nostros consolandos, convicturosque vobiscum in „ Ecclesiasticis sustentationibus libenter suscipite; non „ quidem ut per communionem Episcopalis Throni di„ gnitas dividatur, sed ut ab Ecclesia juxta possibili„ tatem sufficientiæ debeant alimenta percipere.

Occasione Eusebianorum, seu Arianorum, qui quosvis doctores Episcopos, ut scribit Athanasius, in Epistola ad Solitarios, fictis calumniis, & auctoritate Constantii Imperatoris, ejecerant e suis sedibus, conditum esse hunc Canonem monet Christianus Lupus.

D I S S E R T A T I O

In Synodos Africanas, & earum Canones.

§. I.

De occasione confecti Condicis Canonum Ecclesiæ Africanæ, ejusque partibus.

Occasio hujus Codicis confecti anno 419.

CIrca annum quadragentesimum, exorta hæresi Pelagiana, Romanos inter & Africanos commercium frequentius esse cœpit.

Pelagianorum enim causa ab Africanis tribunalibus ad Romanum per libellos relationis vel appellationis delata fuerat. Cum autem Cœlestius Africanis Episcopis infensus, multa adversus ipsos in aures Zosimi Episcopi Romani calumniose insusurasset, ac insuper nonnullæ etiam querelæ ex Mauritania Cæsariensi ad Zosimum delatæ essent (quæ, ut videtur, non jam fidem, sed disciplinam Ecclesiasticam attinerent) Litteras primum ad quosdam Africanos Episcopos dedit, quibus, ut sæpe S. Augustinus meminit, in Mauritaniam Cæsariensem compulsi sunt proficisci nonnulla Ecclesiastica negotia ex Zosimi voto tractaturi.

Ex prompto hoc Africanorum obsequio, majores animos sumens Zosimus, legationem in Africam decreverit, occasione appellationis ab Apiario Presbytero interjectæ, de qua infra, deditque Legatis commonitorium, eoque plura disciplinæ capita complexus est, præsertim vero de causis tam Episcoporum, quam Clericorum ad transmarinum judicium pertrahendis; quibus antiquus Ecclesiarum Africanorum status convelli, ipsique Episcopi, novis, ignotisque sibi legibus subjici videbantur.

Tanti momenti negotium animos Africanorum merito commovit; statimque Litteras ad Zosimum dederunt, seu ex Mauritaniensi conventu, seu ex minus numerosa Synodo, quæ ad Legatorum Sedis Apostolicæ adventum præcipitanter coaluerat; quibus Litteris spoponderunt, Sardicensi, circa appellationes, disciplinæ (quam Nicænam Romani autumabant) morem se paulisper gesturos, donec de genuinis integrisque Nicænæ Synodi statutis diligens inquisitio haberetur; uti infra latius exponetur.

Interim cum intelligerent Patres Africani, de totius disciplinæ Africanæ summa, de omnium provinciarum statu, de Episcoporum omnium dignitate ac juribus rem esse, duo statuerunt. Primum, generalem Synodum ex universis Africæ provinciis indicendam, quorum Legati ad certum diem Carthaginem convenirent, cum cæteris Episcopis, de re summi momenti communibus suffragiis decreturi.

Secundo decreverunt omnia Africanæ disciplinæ capita, omnes Synodorum codices, omnia Ecclesiarum monumenta evolvenda esse: tum ad Canones Nicænos accurate investigandos, si forte inter illos invenirentur hi, de quibus per ea tempora controvertebatur: tum disciplinæ regulas, quibus Ecclesiarum ordo constituendus erat, huc illucque dispersas in unum codicem redigerent, nonnullis vel rejectis, si jam antiquatæ essent; vel illustratis, si obscuræ; vel suppletis, si breviores; vel ad illius temporis statum, ac necessitatem accommodatis, si quæ huic minus congruæ, opportunæque viderentur: atque ita Zosimo innotesceret, quis fuisset olim, & quis tunc esset Ecclesiæ Africanæ status, qui mores; quæ judiciorum Ecclesiasticorum forma & Leges, & quam perseverans ab ipsis fidei incunabulis, ad illa usque tempora, usus ac consuetudo. Causas omnes, tam Episcoporum, quam inferiorum Clericorum intra Africam finiendi: quam denium accurate ad Nicæni Concilii ingenium ac normam composita esset universa Ecclesiarum Africanarum disciplina.

Hæc itaque occasio fuit conditi codicis Canonum Ecclesiæ Africanæ in Concilio Carthaginensi plenario anni 419 de quo Codice actum est supra, *parte* 1. *Dissert.* 8. §. 1. ibique ostensum, hunc Codicem non esse opus privatum Dionysii Exigui, sed auctoritate Concilii confectum, & publicatum.

Duæ partes hujus codicis; prima continet Canones Nicænos, Carthaginenses sub Genethlio & Hipponenses sub Aurelio.

Hujus codicis duæ præcipuæ partes sunt. Prima, post Symbolum Nicænum, continet ejusdem Synodi Nicænæ Canones XX. aliosque XXIII. ex duabus potissimum Synodis excerptos; Carthaginensi altera sub Genethlio Aurelii decessore anno 390. altera apud Hipponem Regium, anno 393. sub Aurelii Episcopatus primordiis celebrata, quibus utriusque Synodi Canonibus, pauci alii ex occasione interim habentur.

Secunda pars Synodos XVII. Africanos sub Aurelio complectitur.

Pars Codicis altera repræsentat Synodos 17. sub eodem Aurelio Carthaginensium primate celebratas: e quibus plerique Canones delibantur, qui necessarii aut utiles pro præsenti Ecclesiarum statu & disciplina judicabantur; cæterarum Synodorum sola Epocha & nota consulari annotatis. His subjunguntur proprii Canones Synodi 18. sub Aurelio, anni 419. & in qua Codex hic collectus est, quæque dici solet Synodus Carthaginensis VI. ac denium post subscriptiones, Epistola Synodalis ad Bonifacium Papam genuinum Codicem Africanum claudit.

Epistola autem Cyrilli Alexandrini una, & Attici Constantinopolitani altera, ad Synodi Patres, & Orientalia Nicæni Concilii exemplaria, illis adnexa, ad aliud posterius Concilium referenda sunt. Aliud quoque Concilium subsecutum est, cujus est Epistola Africanorum ad Cœlestinum Papam. Hæc enim omnia, quæ trium distinctarum Synodorum opus fuere ad unam eamdemque Synodum, quæ ab anno 419. usque ad tempora Cœlestini Papæ, id est ad annum 424. protracta fuerit, velle referre, absonum plane & ridiculum est.

Discrimen utriusque partis.

Primam Codicis partem ipsi Episcopi ordinavere, nec non Canones, quibus constat, propria industria excerpsere in privatis & præliminaribus congressibus, quos viciniores Antistites, qui ad diem Synodo constitutam convenerant, inter se habuere, donec provinciarum Legati, remotioresque Episcopi Carthaginem advenissent, ac postmodum constatæ Synodo VIII. Kalendas Junias, eidem approbandos, confirmandos, gestisque Synodalibus inserendos proposuerant.

Hæc habemus ex Aurelio in Synodum jam congregatam alloquente. „ Post diem præstitutam Concilii, „ ut recordamini, fratres beatissimi, multa flagitata „ sunt, *expectantes fratres nostros*, qui nunc ad præ„ sentem Synodum advenerunt, quæ gestis necesse est „ socientur: qua de re, Domino Deo nostro de tan„ tæ congregationis cœtu, gratias referimus. Supe-

ster, ut tam exemplaria Nicæni Concilii, quæ nunc
„ habemus, & a Patribus constituta sunt, quam etiam
„ hic a decessoribus nostris, eamdem Synodum firmantibus, vel quæ secundum eam formam, per omnes
„ Clericorum gradus, a summo usque ad ultimum salubriter ordinata sunt, in medium proferantur. Facta hac propositione Aurelii ab universo Concilio
„ decisum est: Proferantur.

Hic duo monumentorum genera de Scriniis Ecclesiasticis proferri jussit Aurelius. Primum, statuta Nicæni Concilii. Secundum, Canones a prædecessoribus conditos ad normam Nicæni Concilii. De Canonibus autem omnium Conciliorum, sub Aurelio habitorum nondum quidquam dicitur; quia in primis illis congressibus, consilium fuerat præcipue de Nicænis solummodo Canonibus, eorumque mente, occasione commonitorii Papæ Zosimi, inquirere, quod certe vel ex sola Canonum ipsorum Nicænorum inspectione, vel ex solis antiquioribus Africanarum Ecclesiarum Constitutionibus innotescere poterat.

De eodem antiquorum Canonum delectu ante Legatorum adventum inchoato, ac postea perfecto, & approbato, intelligendus Faustinus Legatus Zosimi Papæ, qui de mandatis Pontificiis primum agi desiderans, addit: *& postea cætera, quæ acta vel inchoata sunt, inserta firmabuntur.*

Sic porro in excerpendis, ac renovandis pristinis Canonibus, sese gesserunt Patres, ut quem quisque magis utilem judicaverat, in prævijs consessibus hunc publice proponeret, velut de suo penu; adeoque tacito Concilii antiquioris, de quo desumptus fuerat, nomine.

Ita enim agendum judicabant, quo liberior esset facultas aliqua ex ipsis Canonibus resecare, quæ tempori amplius non congruebant; vel addere vicissim quæ necessaria videbantur. Hac forma usi fuere Patres in prima Codicis parte formanda, quæ licet constet Canonibus e Synodis antiquioribus decerptis, tamen Episcopis hujus Concilii ut auctoribus jure tribuitur, ob libertatem, quam in reformandis hisce Canonibus sibi attribuerunt.

Hinc ex MS. Codice, post Canonem XXXIII. Codicis Africani, qui claudit primam Codicis partem, hæc subjicitur clausula apud Labbæum, *tom.* 2. *Concil. col.* 1065. *Finis Canonum Synodi Sanctorum Patrum* 217. *cum Papa Aurelio Carthagine congregatorum.* Qua clausula indicatur Canones hos Synodi illius reputari posse.

Porro cum jam de disciplina agere cœpissent Patres Africani, atque eam in rem Canones antiquiores revolvissent; variosque ex illis excerptos, & præsenti disciplinæ accommodatos, confirmassent, & innovassent; tandem consilium captum est de tota Africana disciplina renovanda, quæ Synodis posterioribus, sub Aurelio habitis, videbatur sufficienter expressa: quare eas omnes Synodos, earumque statuta in medium proferri, atque excerptos ex iis Canones renovandos, & Codici inserendos censuerunt, atque hinc secunda Codicis pars nata est.

Porro circa hos Canones, nihil mutatum a Patribus Africanis in hoc Concilio; sed simpliciter recitati & inserti sunt, quemadmodum indicat monitum subjectum Canoni XXXIII. Codicis Africani, his verbis. *Recitata sunt etiam in ista Synodo diversa Concilia universæ provinciæ Africæ, transactis temporibus Aurelii Carthaginensis Episcopi celebrata.* Hic *recitata* simpliciter dicuntur, non constituta.

Adhæc forma totius collectionis eam inter primam & secundam Codicis partem, distinctionem innuit, utpote in qua nulla, ut in priore, Episcoporum interlocutio inseritur; nulla explicatio, nulla moderatio, aut immutatio Canonum cernitur.

Mirum proinde non est, si prior pars potiore ratione huic Synodo tribui possit, quam posterior; licet utraque eidem Synodo, ut minus tamquam approbanti & renovanti, tribui queat: Hinc forsan & contingit, quod Cresconius duas has partes sub distinctis numeris referat; tametsi utramque eidem Synodo adscribat, ut patet ex *cap.* 30. ipsius collectionis. Post relatum enim *tit.* 39. *universalis Concilii Carthaginensis*, immediate subdit: *Et quod intra annum causam suam peragant Concilio supra scripto tit.* 46. cum ergo dicat, *supra scripto Concilio*, & prior sive immediate præcedens Canon sit ex prima Codicis parte XXXIII. Canonum, & posterior ex secunda parte C. Canonum, evidens apparet, Cresconio persuasum fuisse, quod unum, idemque Concilium idque universale fuerit, cui uterque Canon esset adscribendus.

§. II.

De Concilio Carthaginensi, sub Grato Primate Carthaginensi anno 348.

Concilium Carthaginense sub Grato vulgo I. anno 348.

OMNIUM antiquissimum Concilium, de cujus Canonibus confectus est Codex Africanus, reputatur Concilium Carthaginense habitum anno 348. sub Grato Primate Carthaginensi.

Extat hoc Concilium, in vulgatis Conciliorum collectionibus, sub nomine Concilii Carthaginensis *primi*, non paucis fœdatum. At illud emendatum, & repurgatum, edidit vir eruditus Lucas Holstenius e vetustis Codicibus Vaticanis, & sic emendatum extat quoque apud Labbæum, in appendice ad *tom.* 2. Conciliorum Generalium *col.* 1821.

Hoc Concilium celebratum esse, postquam ab Imperatore in Africam missi essent Paulus & Macarius ad reducendos Donatistas ad unitatem, patet ex allocutione Grati Primatis Carthaginensis ad Patres Concilii. Constat autem ex Optato Milevitano, *lib.* 3. adversus Parmenianum, Paulum, & Macarium in Africam missos esse a Constante filio Constantini: „ Quem
„ enim latet, ait, præter, quia peregrinus es, & po-
„ tuerunt tibi falsa narrari? aut quis negare potest
„ rem, cui tota Carthago principaliter testis est, Im-
„ peratorem *Constantem* Paulum & Macarium primitus
„ non ad faciendam *unitatem* misisse; sed cum elee-
„ mosynis, quibus sublevata per Ecclesias singulas pos-
„ sit respirare, vestiri, pasci, gaudere paupertas?

Unde recte monet Baronius ad annum 348. in allocutionem Grati citatam, irrepsisse mendum, ubi dicitur, Paulum & Macarium missos a *Constantino*. Quia pro Constantino, legendum *Constanti*.

Hanc Legationem Constantis, qua Paulum & Macarium in Africam misit, huic Concilio occasionem dedisse, præfata allocutio sat innuit. & notat Baronius ad annum 348. crediteque, quod Gratus Primas Carthaginensis e Concilio Sardicensi anno 347. absoluto, in Africam, cum suis Collegis Africanis Episcopis rediens, Constanti, qui tum Italiæ, & Africæ imperabat, exposuerit miserandum Ecclesiæ Africanæ statum, diro Donatistarum schismate laceratæ, ac insuper ferociam ac tyrannidem; qua a Donatistis, ac præcipue circumcellionibus, eorum ministris, Episcopi & populus Catholici vexarentur, & opprimerentur. Quapropter rogavit Constantem, ut ad unitatem & concordiam, quam & Catholici summopere desiderabant, aliquos in Africam mitteret: addidit præterea Gratus, quantumvis schismatis auctores præ nimia pertinacia omnes pacis conditiones repudiarent; populum tamen, oblatis concordiæ pacis & unionis conditionibus facile consensurum, si modo missi ab Imperatore Legati, collatis beneficiis, eumdem ad unitatem amplectendam provocaverint.

Huic postulationi annuens Imperator, dictos Paulum & Macarium in Africam ablegavit, hac conditione, ut munificentiam Imperatoris, ad sublevandam pauperum inopiam exterius præferentes, populum collatis Beneficiis & muneribus devinctum, ad ineundam cum fratribus concordiam provocarent & inducerent; cui quoque muneri non defuerunt; ut propterea Optatus Milevitanus eos vocet *unitatis operarios*.

Occasione hujus Legationis plurimi ad unitatem revocati fuere, immo ipsa quodammodo *unitas* Ecclesiæ Africanæ redintegrata, & schisma extinctum est, uti in allegata allocutione testatur Gratus. Gratias agens
„ Deo omnipotenti, & Christo Jesu, qui dedit schis-
„ matis finem, & respexit Ecclesiam suam, ut in ejus
„ gremium erigeret universa membra dispersa.

Ea Ecclesiæ aliquali tranquillitate & unitate oblata, Patres Africani in unum convenere, ut collapsam per schisma disciplinam restaurarent, & errores per Donatistas sparsos corrigerent, quemadmodum in allocutione ad Concilium aperuit Gratus Concilii præses, dicens. „ Ex Dei ergo nutu congregati ad unitatem,
„ ut per diversas provincias Concilia celebraremus,
„ & universæ Provinciæ Africæ hodierno die Concilii
„ gratia ad Carthaginem venirent; unde consideranti-
„ bus nobis, cum mea mediocritate tractentur tituli
„ necessarii, de quibus necesse est nos memores præ-
„ ceptorum Divinorum, & magisterii scripturarum sa-
„ crarum, contemplantes unitatis tempus, id de sin-
„ gulis definire, quod nec Carthago vigorem Legis in-
„ fringat, nec tamen tempore unitatis aliquid duriffi-
„ mum statuamus.

Hic notandum, monuisse Gratum in condendis Canonibus, qui significantur nomine *titulorum necessariorum*, necesse esse, ut „ memores sint præceptorum
„ Divinorum, & magisterii scripturarum sacrarum:
„ contemplantes unitatis tempus, id est, de singulis
„ definire, quod nec Carthago vigorem Legis infrin-
„ gat, nec tamen tempore unitatis, aliquid durissimum
„ statuamus." Ita docens, in condendis Canonibus,
„ disciplinaque Ecclesiæ instauranda formandaque subinde aliquid de duritia seu vigore relaxandum, pacis & unitatis conservandæ amore, modo vigor Legis, Præceptorum Divinorum & scripturarum non infringatur.

Præterea ex allocutione ipsius Grati, constat hoc Concilium fuisse universale totius Africæ, sive ex universis Provinciis Africæ, unde in vulgatis hujus Concilii editionibus, erronee dicitur esse *provinciale*, quasi fuisset ex unius duntaxat provinciæ Episcopis conflatum.

Ex Canonibus hujus Concilii, scilicet X. & XIII. conflatus est Canon V. Codicis Africani; nulla tamen facta hujus Concilii mentione, uti in Scholio dicti Canonis V. annotabitur.

§. III.

§. III.

De Concilio Carthaginensi sub Genethlio, quod vulgo Carthaginense secundum appellatur.

Concilium Carthaginense sub Genethlio vulgo II. IN collectione Conciliorum ex editione Severini Binii, quam & exhibet Labbæus *tom. 2. Concil. gener. col.* 1158. repræsentatur hoc Concilium cum hac Epigraphe: *Concilium Carthaginense, nomine secundum: ordine temporis, inter Carthaginensia extantia vere postremum circa tempora Cælestini Papæ.*

Hanc Epigraphen apposuit Binius, secutus more suo Baronium, qui credidit Concilium hoc demum celebratum fuisse anno 425. Verum Baronius in errorem traxit corruptissima vulgata hujus Concilii editio, in cujus in primis proœmio legitur, habitum Concilium *gloriosissimo Imperatore Valentiniano Augusto IV. & Theodosio viris clarissimis Consulibus*. Cum autem novisset Baronius, Theodosium non gessisse Consulatum cum Valentiniano, nisi anno 425. credidit ad hunc annum rejiciendum hoc Concilium.

At vitio Librariorum, nomen *Theodosii* hic irrepsisse evincunt Codices manuscripti optimæ notæ, e quibus correctiorem, & sinceriorem editionem procuravit & evulgavit Lucas Holstenius, in qua pro *Theodosio* legitur *Neoterius*. Hinc anno 390. cum Valentiniano Consulatum gessit, atque ad hunc annum referendum esse Concilium hoc hodie consentiunt eruditi, notantque & nomina Aurelii, Alipii, Epigonii, aliorumque Episcoporum, in Canonibus Concilii occurrentia, deesse in authenticis hujus Concilii Codicibus, uti & revera exulant in editione Holsteniana, monetque Labbæus in nota marginali ad supra relata tituli verba, *ordine temporis inter Carthaginensia extantia vere postremum*. „ Erravit post Baronium Binius: vere enim „ hoc Concilium celebratum fuit anno 390. sub Gene„ thlio decessore Aurelii, cujus nomen, nec non Ali„ pii exulat a MSS. Codicibus optimæ notæ.

Qui editionem vulgaram hujus Concilii procurarunt, verisimiliter Canones desumpserunt ex Codice Africano, prout scilicet in Concilio Carthaginensi anno 419. a Patribus editi & renovati fuere, idque adscriptis Episcopis, qui in hoc Concilio seu proponentes, seu interloquentes introducuntur, neque adverterunt, ab Episcopis hujus Concilii, anno 419. assumpta quidem verba, & sententias præcedentium Canonum; sed Canones illos, suo proprio nomine expressos proposuisse, & evulgasse, tamquam Canones hujus Concilii, quamquam assumpserint verba Canonum præcedentium; ut ipsorum Decreta facilius notam evitarent novitatis, quemadmodum supra §. 1. notavimus.

Hinc igitur contigit, ut Canones hujus Concilii extantes in Codice Africano, retineant nomina Aurelii, aliorumque Episcoporum, qui an. 419. interfuerant Concilio Carthaginensi, quorum nullum occurrit in authenticis Canonibus Concilii sub Genethlio.

Hic enim tamquam proponens, introducitur non Aurelius, sed *Fenethlius*, aliique Episcopi interloquentes, qui cum Genethlio vixerunt, & Concilio interfuerunt. Editi fuere in hoc Concilio XIII. Canones, qui uno alterove excepto a Patribus Concilii Carthaginensis anni 419. assumpti, & de novo renovati fuerunt, idque subinde aliquibus detractis, immutatis, aut additis; vel etiam nonnunquam duorum Canonum partibus in unum Canonem conflatis.

Tametsi plura essent Carthaginensia habita Concilia ante Concilium Carthaginense sub Grato (de quo actum est §. præcedenti) nihilominus illud appellatum fuit Carthaginense *primum*, & hoc sub Genethlio Carthaginense *secundum*, vel quia antiquioris Concilii acta, Canonesve non supererant, vel quia Concilium Carthaginense sub Aurelio anno 397. alicubi vocatur *tertium*; uti in Concilio Carthaginensi sub Bonifacio anno 525. inscriptum habetur; inde enim duo anteriora, quorum duntaxat Canones servati sunt, *primum* & *secundum* appellanda putaverunt.

Cur autem Concilium illud anni 397. dictum fuerit *tertium*, alia plane ratio est: nimirum, quod in serie Conciliorum sub Aurelio habitorum, revera tertium locum ordine temporis obtineret. Primum quippe fuit Hipponense an. 393. Secundum autem Carthaginense anni 394. de quo in Codice Africano post tactam mentionem Concilii Hipponensis, hæc leguntur: *Gloriosissimis Imperatoribus, Arcadio III. & Honorio II. Consulibus. VI. Kalendas Julias, Carthagine. In hoc Concilio directi sunt Episcopi proconsulares ad Concilium Adrumetinum.*

§. IV.

De Concilio Hipponensi anno 393. celebrato.

Concilium Hipponense ann. 393. PRIMAM Codicis partem, constantem ex XXXIII. Canonibus, pro magna parte desumptam esse e Canonibus Concilii Hipponensis expeditum est; evinciturque monitum Canoni XXXIII. in Codice Africano subjectum, ubi auctor postquam indicasset, sub quibus Consulibus Concilium Hippone Regio esset habitum, monet: „ Gesta hujus Concilii ideo descripta non sunt, „ quia ea, quæ ibi statuta sunt, superioribus proban„ tur inserta: nimirum in 33. illis Canonibus.

Idem monitor tempus celebrati Concilii aperit, scribens: „ Gloriosissimo Imperatore Theodosio III. & „ Abundantio viris clarissimis Consulibus: VIII. Idus „ Octobris, Hippone Regio, Secretario Basilicæ pa„ cis ". Qui Consulatus cum in annum 393. sequatur, hoc anno VIII. Idus Octobris Hipponense Concilium esse habitum.

Idem Concilii tempus designat S. Augustinus *lib.* 1. *retract. cap.* 17. ubi post recensitam disputationem, seu acta contra Fortunatum Manichæum, a se habita apud Hipponem *V. Kalendas Septembris; Arcadio Augusto II. & Rufino viris Clarissimis Consulibus, statim subjicit: per idem tempus, coram Episcopis hoc mihi jubentibus, qui plenarium totius Africæ Concilium Hippone Regio agebant, de fide & Symbolo, Presbyter disputavi*. Hic Consulatus rursus incidit in an. 393. tunc in Oriente regnante Arcadio, & Theodosio in Occidente.

Patescit quoque, quantæ tum temporis æstimationis esset Augustinus; quod adhuc Presbyter, contra morem solitum in Africa, non tantum coram uno Episcopo, sed coram plenario Concilio sermonem habere juberetur. Hæcque fuit occasio componendi Librum *de fide & Symbolo*.

Hæc ex augusto evincunt præterea, Concilium hoc fuisse *plenarium totius Africæ*, id est ex omnibus Africanis Provinciis conflatum.

Quo consilio, quo fine, quo fructu collecta Synodus fuerit, docet nos Epistola Synodica Episcoporum Carthagine Idibus Augusti anni 397. congregatorum. *A plerisque suggestum est, ajunt, en quæ in Concilio Hipponensi jamdudum maturata sunt, & legitime ad corrigendam disciplinam salubriter gesta & statuta noscuntur effrenata temeritate quosdam non servare*. Extat apud Labbæum, *tom.* 2. Concil. gener. *col.* 1179.

Itaque ad restaurandam disciplinam Patres Africani, in hoc Concilium convenerunt: „ quod quidem, ait „ Baronius ad an. 393. adeo efficaciter præstiterunt, „ ut cætera Concilia postea in Africa celebrata, ex „ Hipponensi, tamquam archetypo quodam complura „ mutata fuerint.

Hoc in primis ex XXXIII. Canonibus Concilii Carthaginensis anni 419. patet, & in Scholiis horum Canonum annotabitur.

Sed & hoc constat, Canones hujus Concilii disciplinam Ecclesiasticam corrigentes, & formantes, non ubique benevolo ac prompto animo fuisse receptos: immo quosdam *effrenata temeritate*, eos non servasse, uti in citata Epistola Synodica queritur Concilium Carthaginense.

Hinc contigit, quod hi Canones Hipponenses in pluribus Conciliis Africanis relecti, emendati, minuti, ampliati, ac velut renovati fuerint, ut ita tempori & loco accommodatorum executio promptior, & fructus uberior haberetur.

Quin & inde factum est, ut genuina & integra hujus Concilii acta & Canones, prout apud Hipponem confecta & probata sunt, temporum injuria perierint. Hinc ulterius exurgit difficultas non modica, decernendi, quinam Canones apud Hipponem primum conditi; qui vero a Synodis posterioribus, & a quibus additi, vel saltem ampliati & immutati fuerint.

Apud Labbæum *tom.* 2. Concil. gener. *col.* 1179. extant quædam abbreviationes Canonum Hipponensium, quibus præfigitur hic titulus: *Statuta Concilii Hipponensis breviata, & quædam eorum in Concilio Carthaginensi cum Bizacenis Episcopis collata, & diligentius pertractata hæc sunt.*

Tum sequitur Nicænæ fidei professio, & ejusdem Symbolum integrum; dein Canonum Hipponensium abbreviationes, cum hac Epigraphe: *Concilii Hipponensis abbreviationes factæ a Concilio Carthaginensi III.* Constat autem hoc compendium 41. capitibus. Verum earum abbreviationum auctor Synopsim Canonum reddidit adeo brevem, ac jejunam, ut in pluribus, Canonibus materiam vix delibet, ejusque vel nudam notitiam, nec satis clare ingerat Lectoris animo.

Aliud, illudque prolixius statutorum, seu Canonum Hipponensium compendium, sive *Breve*, aut *Brevis* (expositio) in antiquo codice Ecclesiæ Romanæ, de quo late egimus *Tom. VI. part.* 1. *dissert. III. præcipue* §. *VI. hujus editionis*.

Constituit autem hæc *Brevis* (expositio) secundum Codicis istius Capitulum hoc titulo: *Canones Carthagine habiti, sub die Iduum Augustarum, Attico & Cæsario Consulibus.*

Cum vero constet, quod *Brevis* ista Canonum Hipponensium relecta, pertractata, quin & Canonibus pluribus adaucta sit in Concilio Carthaginensi anni 397. quod vulgo tertium appellatur, de *Brevi* hac dicemus §. sequenti, ubi de hoc Concilio Carthaginensi agetur.

§. V.

De Concilio Carthaginensi anni 397. quod vulgo tertium dicitur & de Brevi (a) *Canonum Hipponensium.*

Concilium Carthaginense vulgo III.

IN Codice Canonum Ecclesiæ Africanæ post Canonem XXXIII. legitur: *Recitata sunt etiam in ista Synodo (anni 419.) diversa Concilia universæ Provinciæ, transactis temporibus Aurelii Carthaginensis Episcopi celebrata*. Deinde facta mentione Concilii Hipponensis an. 393. & Carthaginensis anni 397. subditur: *Cæsario & Attico, viris Clarissimis Consulibus V. Kalendas Septembris, Carthagine, in Secretario Basilicæ Restitutæ, cum Aurelius Episcopus una cum Episcopis consedisset: adstantibus etiam Diaconis, advenientibus quoque Victore sene Puppianense, Tito Migirpense, Evangelo Assuritano, Aurelius Episcopus dixit*. In hoc Concilio *Brevis* Canonum expositio relecta, & pertractata, & nonnullis Canonibus aucta fuit. Hujus historia ut distinctius proponatur, & facilius intelligatur; notandum primo, Bizacenos præ reliquis accusatos fuisse, in ipsorum Provincia negligi Canones Hipponenses, disciplinamque in illis contentam ibidem non vigere. Huic querelæ satisfacere desiderantes Episcopi illius Provinciæ, cujus Primas erat Misonius; e Synodo sua provinciali, dederunt Litteras ad Aurelium Primatem Carthaginensem, unaque miserunt *Breviarium* Canonum Hipponensium, quo expresserant Canones Hipponenses, ita reformatos, prout eos in sua provincia pro temporis & loci circumstantiis observari posse credebant; eo tamen consilio, ut si quid in eo Breviario animadversione dignum deprehenderetur, in melius reformaretur.

Aurelius, receptis his Bizacenorum Litteris, simul cum Canonum Breviario, censuit rem esse majoris momenti, quam ut ipse sua auctoritate, de ea solus constitueret; utpote cum de immutatione Canonum generalis Concilii totius Africæ ageretur. Itaque determinationem hujus causæ, Concilio generali Africæ, quod ex tunc verisimiliter indictum erat, reservavit, quemadmodum ex verbis Aurelii eum in rem, ad Patres hujus Concilii Carthaginensis, jam indicti, & V. Kalendas Septembris anni 397 celebrati manifestum est. Ait enim: *Et ideo, fratres, si vestræ charitati videtur, Litteræ fratrum nostrorum Bizacenorum; sed & Breviarium, quod eidem Epistolæ adjunxerunt, ad hunc Cœtum congregatorum legantur; ut si qua forte illic movere charitatis vestræ animum possunt, in eodem Breviario, quæ diligentius fuerint animadversa, in melius reformentur. Hoc enim frater & Coepiscopus noster primæ sedis vir perspectus merito suæ gravitatis ac prudentiæ Misonius, scribens ad meam pravitatem postulavit*.

Adhæc, cum Episcopi Bizaceni scirent in generali, hoc Africæ Concilio de ipsorum *Breviario* Canonum tractatum iri; cura eis fuit, tempestive Carthagine adesse; ipsumque potius diem indicti Concilii prævenire; prout reipsa prævenerunt. Cumque celebratio Concilii, ob nonnullorum aliarum Provinciarum Legatorum moram, protraheretur. ipsique Bizanceni redditum suum urgerent, ob celebrandam verisimiliter Provinciæ suæ Synodum: convenerunt interim cum Aurelio, & cæteris Episcopis, qui Carthaginem advenerant; atque in eo conventu Epistola Bizacenorum ad Aurelium, una cum Breviario Canonum recitata fuit. Uti manifestum est ex his Aurelii verbis ad Patres Concilio V. Kalendas Septembris in plenaria Synodo congregatos: *Sed cum Sacerdotum nostrorum, inquit, Epistola Bizacenorum fuisset recitata, vel quid mecum iidem, qui tempus & diem Concilii prævenerant, tractassent, vestræ charitati legeretur*, &c.

Admodum probabile est, hunc consessum habitum esse idibus Augusti, anni 397. atque de hoc consessu intelligi titulum in Codice Ecclesiæ Romanæ, Breviario huic præfixum, & supra exhibitum: *Canones Carthagine habiti sub die iduum Augustarum, Attico & Cæsario Consulibus*.

Breviario a Bizacenis misso, in hoc consessu lecto, ac pertractato, adjuncta sunt sex septemve Capitula, quæ in citato Codice Romano exhibentur sub hac epigraphe: Statuta Concilii *Hipponensis breviata, & quidem eorum in Concilio Carthaginensi cum Bizacenis Episcopis collata, & diligentius pertractata hæc sunt*.

Dies autem celebrandi Concilii erat X. Kalendas Septembris, qui dies, in Concilio Hipponensi, celebrationi Synodorum erat deputatus, uti ex Canone Concilii anni 401. qui ex Canone Concilii anni 401. qui in Codice Africano est Canon LXXIII. *Dies Concilii*, ait hic Canon, *idem servetur, qui in Concilio Hipponensi constitutus, id est X. Kalendas Septembris*. Ad hunc diem convenerunt rursus Patres, sed cum propter absentiam Legatorum Provinciæ Numidiæ, qui sperabantur mox adfuturi, celebratio Synodi protraheretur. Interea cum otio, rursus Breviarium Canonum Hipponensium, prout in consessu idibus Augusti reformatum fuerat, examinatum est; atque quatuor Canones additi sunt, tractantibus Legatis Provinciæ Numidiæ, & urgentibus Synodi absolutionem Legatis Mauritanæ Sitifensis, qui se diu detineri, de longinquo venientes non posse testabantur. Tandem Concilium hoc Carthaginense celebratum fuit V. Kalendas Septembris, sive 28. Augusti 397. atque ibidem coram Patribus conciliariter congregatis, recitata Epistola Brizacenorum ad Aurelium cum adjuncto Breviario Canonum Hipponensium; necnon omnia quæ tam in consessu habito Idibus Augusti, quam decimo Kalendas Septembris pro reformatione & augmento ejusdem Breviarii concepta, & præparata erant. Omnia autem Patribus placuerunt, atque Breviario a Bizacenis transmisso, adjuncta sunt sex septemve Capitula breviata probata in consessu iduum Augusti, & 14. Canones concepti in conventu X. Kalendas Septembris Breviario appositi, suggerente Epigonio, qui in Codice Africano conficiunt Canonem XXXIV. & sequentes usque ad XLVII. uti & Scholiis ad *Canonem XXXIV*. notabimus.

Epistola Synodica.

Ab eodem Concilio data quoque fuit Epistola Synodica fratribus & Coepiscopis diversarum Provinciarum Numidiæ & Mauritanæ utriusque, Tripolis & Provinciæ Consularis inscripta, eique subscribunt, Aurelius, Misonius, & cæteri Episcopi. Extat in Codice Ecclesiæ Romanæ ante statuta Concilii Hipponensis breviata, & apud Labbæum ad calcem Concilii Carthaginensis III. *tomo* 2. Concil. general. *col.* 1179.

In hac epistola scribunt, ipsis in urbe Carthaginensi convenientibus Ecclesiasticæ utilitatis causa, à plerisque suggestum esse, ea, quæ jamdudum in Hipponensi Concilio ad corrigendam disciplinam salubriter gesta, & statuta noscuntur, *effrenata temeritate quosdam minime custodire*.

Addunt, *ad hujusmodi excusandos excessus, illud ab aliquibus prætendi, quod ea, quæ jamdudum legibus statuta sunt, ignorantes prætermiserunt*.

Et quia hos excessus in Provincia Bizacena præcipue regnare compertum erat; ideo communi consilio se censuisse scribunt, *hæc per universam Provinciam Bizacenam in notitiam cunctis deducenda: ut ab hinc, quisquis decretorum temerator extiterit, sciat se status sui operatum fuisse jacturam*.

Brevis Canonum Hipponensium.

Significant præterea se suæ Epistolæ subdi fecisse *Brevem statutorum* (Hipponensium) *in quo omnia videntur esse complexa, & quædam diligentius constituta . . . . . ut compendio quæ decreta sunt recensentes, sollicitius observare curemus*.

Nomen *Brevis*, seu Breviarii, vel compendii, sat indicat, Patribus visum non fuisse, omnes Canones, & statuta Concilii Hipponensis huic *Brevi* inserere, sed aliquos dumtaxat, qui pro Ecclesiastica disciplina, eo tempore magis necessarii, vel utiles esse judicabantur; ideoque nihil facere contra sinceritatem & authentiam statutorum Hypponensium breviatorum, prout extant in codice veteri Ecclesiæ Romanæ; quod nonnulli Canones Concilii Hypponensis reperiantur apud Ferrandum Diaconum, qui inter hæc statuta breviata non occurrunt, ostendit Quenellus in additione ad dissertationem 12. operum S. Leonis, qua additiuncula insuper vindicat sinceram dictorum statutorum breviatorum, contra objectiones Emmanuelis Schelstratii, ea ut supposititia rejicientis, *in sua Ecclesia Africana, Dissert.* 3. *cap.* 6.

Adhæc ex præmissis constat, a Concilio Carthaginensi anni 397 quatuordecim Canones breviario Hypponensium fuisse adnexos; qui & a Dionysio Exiguo propterea merito huic Concilio adscribuntur, & sub ejus nomine referuntur a Canone XXXIV. usque ad Canonem XLVII. Immerito proinde de Marca in dissertatione de veteribus Canonum collectionibus *cap.* 5. *num.* 21. arguit Dionysium errati: „ Quod Carthaginensis „ Concilii sub Consulatu Cæsarii & Attici, quod est „ tertium, Canones cum diserte exhibere se profitea„ tur, aliquot tamen permisceat, qui sunt meri Hip„ ponenses „: at erravit ipse de Marca, volens errati arguere Dionysium. In primis enim Dionysius non fuit auctor hujus Codicis, sed eum prout invenit, suo Codici inseruit. Præterea falsum est Hipponenses Canones, hic repræsentari tamquam Carthaginenses; qui enim in Codice Africano referuntur sub nomine Concilii Carthaginensis, celebrati Cæsario & Attico Consulibus V. Kalendas Septembris, sunt hujus Concilii genuini Canones, in hoc Concilio editi, quorum quatuor quatuordecim eo consilio conditio fuere, ut Breviario Hipponensium Canonum assuerentur. Ideoque verius dixisset de Marca, si Breviarium Hypponense existimasset non purum, sed admixtum Canonibus in hoc & aliis Conciliis conditis. Itaque tam quatuordecim illi Canones Breviario Hipponensium annexi, quippe in Codice Africano conficiunt Canonem XXXIV & sequentes, usque ad XLVII. quam reliqui usque ad LVI. inclusive, sunt sinceri, ac veri Canones Concilii Carthaginensis anni 397. Eadem ferie in Concilio Carthaginensi anni 419. selecti & probati, quia in Concilio conditi fuere. Immo, nec plures Canones, aut

Lapsus D. de Marca notatur.

plura

(a) Observandum est circa illud vocabulum *Brevis*: quod D. Van-Espen illud efficiat fœminini generis, & in substantivorum classem illud sæpe collocet: a Græcis dicitur Βρέβιον, id est, teste Zonara in Conc. Carthag. ἐπιτομὴ compendiaria scriptura.

plura hujus Concilii Carthaginensis authentica acta supersunt, quam quæ sub nomine hujus Concilii in Codice Africano nobis reservata sunt.

Quæ enim in vulgatis Conciliorum collectionibus extat sub nomine Concilii Carthaginensis, Cæsario & Attico Consulibus (dictum vulgo Carthaginense III.) quinquaginta Canonum collectio, farrago est diversorum Conciliorum Canonibus, nullo ordine inter se permixtis, & nonnunquam mutilatis & mutatis, recentiore manu adornata, & huic Concilio falso supposita, uti §. sequenti ostendetur.

§. VI.

De Collectione 50. Canonum, quæ sub nomine Concilii Carthaginensis III. extat in vulgatis Conciliorum Collectionibus.

Collectio 50. Canonum sub nomine Concilii Carthaginensis III.

INTER Concilia Carthaginensia, in vulgatis Conciliorum collectionibus extat illud, quod vulgo dicitur: Concilium *Carthaginense tertium*, cum hac præfatione, sive titulo: *Cæsario & Attico, viris clarissimis Consulibus, V Kalendas Septembris Carthagine in Secretario Basilicæ Restitutæ; cum Aurelius Episcopus, una cum Episcopis consedisset; adstantibus etiam Diaconibus, constituta sunt hæc, quæ in præsenti Concilio definita sunt* Dein subjiciuntur Capitula sive Canones quinquaginta, inter quos sunt & illi, qui in Codice Africano huic Concilio adscribuntur; sed ordine inverso, aliorumque Conciliorum Canonibus intermixti, & aliqui mutilati, vel immutati, aut aliquibus additamentis aucti.

Per Pseudo-Isidorum corrupta.

Hæc collectio Canonum, sub nomine Concilii Carthaginensis tertii primum excusa, in hominum notitiam venit per Isidorianæ collectionis publicationem, quæ primum Jacobo Merlino auctore facta est anno 1525. ideoque verisimile credunt eruditi, eodem ingenio, in his Canonibus consarcinandis versatum esse Isidorum, quo in cæteris multis Ecclesiasticis monumentis fingendis, interpolandis, ac omnimodo adulterandis.

Certum enim in primis est auctorem hujus collectionis, hos 50 Canones, sive Capitula, adscribere Concilio celebrato, *Cæsario & Attico Consulibus*: id est anno 397. in quem hic consulatus incidit *Carthagine, in Secretario Basilicæ Restitutæ*, adeoque Concilio, cujus acta & constituta jacent in Codice Africano post *Canonem XXXIII.*

Porro sicuti Pseudo-Isidorus ille, supponendo pristinis Romanis Episcopis famosas Epistolas Decretales, in iis fingendis & adornandis, plura reliquit, suæ fictionis & suppositionis argumenta, quibus fœtidæ ejus merces a puris nullaque admixtione fœditatis secerni potuerunt; ita non pauca in hac Canonum farragine adornanda, reliquit suæ adornationis initia.

Primo, cum sciret summæ semper existimationis fuisse S. Augustinum Episcopum Hipponensem, in Provincia Numidæ; ipsum tanquam huic Concilio subscribentem induxit, cum tamen plura sint quæ evincant, Augustinum huic Concilio Carthaginensi non interfuisse.

Huic Concilio non adfuit S. Augustinus.

In actis enim hujus Concilii apud Dionysium, in Codice Africano referuntur tamquam huic Concilio cum Aurelio Carthaginensi Primate, assistentes, *Victor senex* Puppianensis, *Tito Migirpensis*, & *Evangelus Assuritanus*; verisimile autem non est, quod nomen Augustini, si interfuisset, omissum esset.

Secundo in allocutione Aurelii ad Patres Concilii manifestum est, Episcopos Numidiæ (e quorum numero erat Augustinus) non convenisse ad hoc Concilium; tametsi, teste Aurelio, *promisissent, quod aut ipsi dignarentur venire, aut ad hoc Concilium fuissent ex more destinaturi Legatos.*

Sed hoc minime factum esse, disertis verbis Aurelius Concilio significavit. Idipsum docent nos Honoratus & Urbanus Episcopi, Legati Mauritaniæ Sitifensis Provinciæ, Can. XLVII. Codicis Africani, ita loquentes: *Jamdudum, cum apud sanctitatem vestram allegaremus scripta, dilati sumus, ea contemplatione, quousque fratres nostri advenire possent de Numidia Legati: Sed quia non pauci dies sunt, quibus expectati minime venerunt; ultra prætermittere, quæ nobis mandata sunt a nostris Coepiscopis, non oportet.*

Sane, si vel solus e Numidia ad Concilium venisset Augustinus, eique interfuisset, non dubium quin pro suis Coepiscopis & Collegis respondisset Legatis Mauritaniæ Sitifensis de absentia ipsorum alte conquerentibus.

Præterea S. Augustinum vix potuisse hoc Concilio anno 397. 28 Augusti interesse, suadet ejus Epistola 38. ad Profuturum, in qua scribit: „ Secundum spiritum . . . recte sumus, corpore autem ego in lecto „ sum; nec ambulare enim, nec sedere possum, rhaga- „ dis, vel exochadis dolore & tumore. (*a*)

(*a*) Non erit eo loci superfluum exponere quid Rhagadis & Exochadis nomine intelligi possit. *Rhagades* (inquiunt Doctissimi Benedictini tom. 2. oper. S. Augustini col. 82. nota a.) „ & „ Exochades a medicis referuntur inter vitia sedis, ῥαγὰς scilicet a verbo ῥήσσω rumpo, fissura est circa sedem in venis, „ quæ a sanguinis fluore dicuntur hæmorrhoides, ἐξοχὰς vero „ ab ἐξέχω emineo, tumor est in sede, venis iisdem prominentibus.

Deinde significat se hæc scribere, cum jam dies essent ferme 24. a morte Megalii Numidiarum Primatis. „ Quod senex Megalius defunctus sit, ait, jam vos „ audisse quis dubitet? erant enim a depositione corpo- „ ris, cum hæc scriberem, dies ferme viginti quatuor.

Megalium autem obiisse, eique in Primatum successisse sub tempus hujus Concilii Crescentianum constat ex supra citata allocutione Aurelii, qua testatur Litteras sibi a Crescentiano transmissas fuisse, quibus Crescentianus significabat, se Numidiæ Primatem esse: *Litteras*, ait, *ad pravitatem meam dates Crescentiani primæ sedis, ut ipse insinuat, Numidiarum*. Hinc & eruditi S. Augustini Revisores operum notant, hanc ab Augustino scriptam Epistolam circa tempus hujus Concilii; quo tempore, cum lecto esset affixus, verisimile non est ipsum Concilio adfuisse.

Argumentum præterea suppositionis & confictionis hujus collectionis suppeditat truncatio, & immutatio Canonum Concilii Carthaginensis, in hac farragine occurrens. Canonem IV. Carthaginensem, qui est XXXVII. in Codice Africano, & XXIV. in ea farragine, truncat ea parte, quæ huic Concilio Carthaginensi propria est, uti in Scholiis ad dictum Canonem notabitur.

Canoni XI Carthaginensi, qui est XLIV. Codicis Africani, & XXXIII. farraginis, interserit hæc verba: *in Monasterio Virginum*, quæ recentiorem Collectoris manum redolere, in Scholio Canonis notabitur, eo quod tempore hujus Concilii, non videantur adhuc exstructa fuisse Monasteria Virginum, licet nonnullæ continentiæ propositum intra privatas domos servarent. Meruit quidem S. Augustinus hanc laudem etiam a Donatistis, *lib.* 3. contra Petilianum *cap.* 40. quod hoc genus vitæ instituisset; sed virorum quidem Monasteria instituit adhuc Presbyter existens; at Virginum ante Episcopatum instituisse non legitur. Immo aliquandiu post Episcopatum, id aggressum fuisse, argumento est, quod demum anno 420. cogitaverit de Regula scripto eis tradenda. Unde & supponit contextus Canonis virgines illas sub custodia parentum suorum vixisse.

Quo tempore Monasteria virorum & virginum instituit S. Augustinus?

Quantopere immutaverit hujus farraginis collector Canonem XVIII. Concilii Carthaginensis, qui est XLI. in farragine, & LI. in Codice Africano, in Scholio similiter annotabimus.

At nihil evidentius evincit hujus farraginis suppositionem, quam quod Canone XLVII. referatur decretum de libris Canonicis cum clausula, *de consulendo Bonifacio Episcopo Romano*: Cum certum sit Bonifacium demum circa annum 419 ad Episcopatum fuisse assumptum.

Clausula hæc addita fuit decreto Hipponensi in Concilio Carthaginensi, anno 419. in quo Canones Hipponenses selectos, & immutatos fuisse, supra notavimus. Cum vero hic Canon, cum hac clausula relatus esset in prima Codicis Africani parte, Canone XXIV. verisimile est ex hoc Concilio, a farraginis illius consarcinatore, Canonem hunc desumptum esse.

Merito proinde ab eruditis rejicitur hæc Canonum collectio, tamquam variorum Canonum incondita & indigesta farrago: atque ea duntaxat, quæ in Codice Africano, apud Dionysium Exiguum, sub nomine Concilii Carthaginensis, Cæsario, & Attico Consulibus, id est an. 397 pro genuinis, ac authenticis illius Concilii gestis & Canonibus agnoscuntur, & exprimuntur.

§. VII.

De Conciliis Carthaginensibus 16. Kalendas Julias, & idibus Septembris anno 401. habitis, quorum Canones extant in vulgatis Conciliorum collectionibus sub nomine Concilii Carthaginensis V.

Collectio XV. Canonum sub nomine Concilii Carthag. V.

EXSTAT in vulgatis Conciliorum collectionibus, Concilium Carthaginense, quod V. dicitur, constatque quindecim Canonibus, qui & Canonibus in Codice Africano relatis respondent; tametsi verba quin & sensus in nonnullis eorum sint diversa, quemadmodum in Scholiis ad hos Canones in Codice expressos annotabimus.

Verum Canones, qui sub nomine hujus Concilii Carthaginensis V. repræsentantur in Codice Africano, pro ut suo Codici inseruit Dionysius Exiguus, ut variarum Synodorum Canones exhibentur; scilicet Synodorum Carthaginensium celebratarum 16. Kal. Julias, & 13. seu idibus Septembris anno 401. e quorum Canonibus apparet conflata ea quindecim Canonum collectio, quæ hodie nomen præfert Concilii Carthaginensis V. unico Canone LV. excepto, qui e Synodo Hipponensi, anni 393. excerptus videtur, jacetque in Codice Africano sub num. 26.

Primum prodiit hæc collectio cum Isidoriana.

Porro nec in Codice Africano, nec in antiquis monumentis, ulla extat hujus collectionis, seu Concilii Carthaginensis V. memoria: at primum prodiit cum famosa illa Isidori collectione, de qua §. præcedenti egimus.

Argumenta suppositionis ejus collectionis.

Imposturam autem & fraudem Pseudo-Isidori detegunt primi hujus farraginis Canones, qui nunquam Canones fuerunt, nec esse potuerunt. Sunt enim duo capita supplicis libelli, quem per Legatos suos Episcopi Africani Imperatoribus offerendam resolverant: seu articuli commonitorii eisdem Legatis traditi, ut Leges iis de rebus ab Augustis impetrarent: quod *commonitorium*

Argumentum 1.

per

per hujus unius vocis *petendum*, in illam vocem *flatuendam* mutationem in Canonem conflavit farraginis illius contator, quemadmodum annotabitur in Scholiis ad Canones LIX. & LXIII. Codicis Africani.

Argumentum 2. Recentiorem quoque impostoris manum redolet clausula, quam Canoni VI. qui est LXXII. in Codice Africano, appendit de Ecclesiis reconsecrandis, quoties de earum consecratione dubitatur, uti in Scholiis ad Canonem LXXII. Codicis observabimus.

Argumentum 3. Denique hujus Concilii suppositionem manifestam arguit, ridicula plane præfatio et prætexta: " Post Consulatum placuit, ut die sexta Kalendarum Junii, „ Carthagine in Secretario Basilicæ Restitutæ, subter „ inserta statuerentur. Cum Aurelius Episcopus, una „ cum Episcopis suis consedisset, adstantibus Diaconi„ bus, constituta sunt hæc, quæ in sequenti Concilio „ definita sunt.

Argumentum 4. Præterquam quod stylus & modus loquendi omnino dissonent a stylo & forma præfationum genuinis Conciliis Carthaginensibus, in Codice Africano præfixis, Consulum ipsorum, post quorum Consulatum Concilium hoc habitum dicitur, omissio suppositionem evincit.

Quis enim nescit, Consulatum præmitti, ut annus celebrati Concilii noscatur; sed si Consules, qui expressum Consulatum gesserunt, non annotentur, inutilis plane ac ridicula erit Consulatus annotatio, utpote qui nullum particularem annum designat.

Quod collector hujus farraginis omiserat, supplere enititur Baronius ope Codicis MS. in quo, ait, scriptum est: post Consulatum Cæsarii & Attici die sexta Kalendas Junii, qui Consulatum gessere anno 397. adeoque eorum Consulatus incidit post annum 397. quo an. Concilium hoc celebratum credit Baronius.

Verum nec Codex Africanus, nec ullum monumentum antiquum, aut ejus ætatis scriptor, insinuat ullum eo anno in Africa celebratum fuisse Carthaginense Concilium.

Ulterius, scribit Christophorus Justellus in præfatione ad Codicem Africanum, in collectione manuscripta Isidori Mercatoris, quam penes se habebat, acta hujus Synodi ita exordiri: Post Consulatum *Flavii Stiliconis, 16. Kalendas Julias*, recte proinde arbitratur Schelstratius, *in sua Ecclesia Africana dissert. 3. cap. 9.* nomine Consulum addita fuisse manu recentiore.

Genuini sunt Canones in Cod. Afr. exhibiti ex Concilio Carth. 16. Kal. Jul. & altero Id. Sept. 401. Itaque nihil eorum, quæ in hac *quindecim* Canonum farragine, quæ sub larva Concilii Carthaginensis V. circumfertur, & a posterioribus Canonum collectoribus, etiam Gratiano laudatur, continentur, ut genuinum Patrum Africanorum decretum aut gestum recipiendum est, nisi quod in Codice Africano legitur, & inde in hanc farraginem translatum est, rejectis impostoris additamentis, truncationibus, immo & corruptionibus. Ea propter Ludovicus Dupin, *tom. 2. suæ Bibl. Eccl.* referre volens hujus Concilii Canones, illorum compendium, non ex hac farragine, sed ex Codice Africano conficere voluit.

Similiter eruditi illi S. Augustini operum revisores, in appendicem ad *tom. X.* annotantes Concilia, Carthaginensia, contra Donatistas, aut occasionem illius schismatis celebrata, observarunt duo illa Concilia, quæ in Codice Africano signantur 16. Kalendas Julias; & idibus Septembris anni 401. nulla prorsus hujus Concilii Carthaginensis V. facta mentione. Indicium haud obscurum est, sapientes hos viros de farraginis hujus suppositione non dubitasse; eosque solos Canones pro veris agnovisse, quos Codex Africanus repræsentat.

§. VIII.

De Concilio Carthaginensi celebrato anno 407. Idibus Julis; & de farragine 28. Canonum, sub nomine Concilii Milevitani II.

Farrago 28. Canonum Concilio Milevitano II. suppositorum, inter quos plures pertinent ad Carthaginense 407. IN Codice Canonum Africanorum post Canonem XCIV. consignatur Concilium celebratum gloriosissimis Imperatoribus Honorio VII. & Theodosio II. Augustis Consulibus, Idibus Julias, id est an. 407.

Huic Concilio, in Codice Africano, adscribuntur tredecim Canones, suis numeris distincti, quorum plures extant in collectione viginti octo Canonum, quæ sub nomine Concili Milevitani II. anni 416. prostat in collectione Conciliorum, etiam Labbæana, *Tom. II. col. 1537.*

Verum eam collectionem Canonum sub nomine Concilii Milevitani, esse farraginem conflactam ex Canonibus variorum Conciliorum, passim eruditi hodie agnoscunt. Et quidem octo priores hujus farraginis Canones, adversus Pelagium editos ad Concilium Carthaginense anni 418. referendos esse, notant eruditores, quorum sententiam probat Labbæus in nota marginali ad primum hujus farraginis Canonem apposita; dicens „ hos Canones ab hoc Milevitano Concilio subductos „ merito ad Carthaginense universale anni 418. cele„ bratum, viri petereruditi retulerunt.

Canones autem 9. 10. 12 16. 17. 18. 19. & 20. ex hoc Concilio Carthaginensi 407. desumpti fuere, cui Codice Africano merito adscribuntur.

Canones vero 13. 14. & 15. suffuratus est hujus farraginis consistor ex Concilio Carthaginensi 402. cui eos adscribit Codex Africanus, conficiuntque Codicis illius *Canones 86. 89. & 90.*

Canones 21. 24. 26. 27. & 28. excerpsit e Concilio Carthaginensi anni 418. qui inscribuntur in Codice Africano sub numero 120. & sequentibus.

Superest unicus 25. hujus farraginis Canon, qui in Codice Africano non reperitur, quem abbreviatum refert Ferrandus Diaconus in sua Canonum abbreviatione tit. 11. non sub nomine Concilii Milevitani, sed Carthaginensis, cujus datam non exprimit.

Nec tantum Canones aliorum Conciliorum huic Concilio falso inscripsit hujus farraginis compilator, sed & præfationem Concilii Carthaginensis anni 402. quæ in codice Africano extat post Canonem 84. suæ præposuit farragini, uti monet Labbæus in nota marginali, qui & notat, reliqua præfationi dicti Concilii anni 402. a farraginis auctore adjecta, *prave a sciolo inserta*.

Denique *Canon* 27. farraginis ipsam suppositionem prodit. Hic enim Canon aperte supponit Concilium generale, seu universale totius Africæ, cum tamen constet Concilium Milevitanum II. tantum fuisse provinciale ex solis Episcopis Numidiæ. Hinc ad hæc Canonis verba: *at universo Concilio*, notatur ad marginem, in editione Labbæana, *col.* 1544. " ultimus hicce Ca„ non, aperte indicat verbis istis non ad particula„ rem Milevi Synodum, sed ad Concilium universale „ Carthagine habitum, regulas istas omnes referendas.

Et rursus ad ejusdem Canonis verba, *petiit universum Concilium*; ibidem dicitur: " Notetur hoc ver„ bum, *universi* Concilii electis e quinque Provinciis „ judicibus subjunctis." Quæ nimirum probant, Concilium in quo hi Canones conditi sunt, fuisse universale, e quinque Africæ Provinciis collectum.

§. IX.

De Concilio Carthaginensi (a) habito Kalendis Maii anni 418.

Synodi Carthag. an. 418. 8. vel 9. Canones contra hæresim pelagianam edidit. IN Codice Africano, post Canonem CVIII. occurrit Synodus habita gloriosissimis Imperatoribus Honorio XII. & Theodosio VIII. Consulibus Kalendis Majis Carthagine in Sacretario Basilicæ Fausti.

Huic Synodo, præter alios ibidem attribuuntur octo vel novem famosi illius Canones contra hæresim Palegianam; quos huic Synodo merito adscribi consentiunt passim eruditi; eosque Concilio Milevitano II. ab imperito aliquo impostore, & consarcinatore affictos esse §. præcedenti ostendimus.

Ut occasio hujus Synodi, ac Canonum per eam promulgatorum facilius & clarius percipiatur, prænotandum Pelagium Cœlestiumque hæresiarchas, eorumque hæretica dogmata per diversas Synodos, in Africa, ante Pontificatum Zosimi fuisse damnata; signanter anno 416. per Synodos Carthaginensem, & Milevitanam, quarum Epistolæ ad Innocentium I. Papam, Zosimi prædecessorem, extant inter epistolas S. Augustini consignanturque, in ultima operum S. Augustini editione, sub numeris 175. & 176.

Synodus Carthag. 416. contra Pelagium & Cœlestium. In priore Synodo Carthaginensi, ad quam ex Provincia consulari convenerant sexaginta octo Episcopi, primum lectæ sunt Epistolæ Herotis & Lazari Gallorum Episcoporum (b) ad Africanos Episcopos, quibus Pelagium Cœlestiumque, auctores nefarii dogmatis accusabant.

In eodem conventu, jussum est recitari; quod ante ferme quinquennium, apud Carthaginensem Ecclesiam, super Cœlestii nomine fuerat agitatum. " Quo recita„ to, inquiunt, quamvis & judicatio manifesta con„ staret, qua illo tempore Episcopali judicio excisum „ hoc tantum vulnus ab Ecclesia videretur: nihilomi„ nus tamen, id communi deliberatione censuimus, „ hujusmodi persuasionis auctores, quamvis & ad Pres„ byterium idem Cœlestius postea pervenisse dicatur, „ nisi hæc apertissime anathemaverint, (c) ipsos ana„ themari oportere; ut si ipsorum non potuerit, sal„ tem eorum, qui ab eis decepti sunt, vel decipi pos„ sunt, congnita sententia, quæ in eos lata est, sani„ tas procuretur.

Ut

(a) Carthagine quidem habitum est, sed Africanum vocari solet ab Augustino in *epist.* 215. *num.* 2. lib. de peccato origin. *cap.* 7. 8. & 21.

(b) Heros erat Arelatensis, Lazarus vero Aquensis in Gallia Episcopus: ambo suis pulsi sedibus, cum in Palæstinam venissent, libellum contra Pelagium & Cœlestium Primati dederunt, Eulogio videlicet Cæsareensi, cujus auctoritate Diospolitana Synodus an. 415. celebrata fuit: in litteris, quæ datæ sunt Patribus Carthaginensibus, legebatur libellus Herotis & Lazari adversus Pelagium & Cœlestium confectus.

(c) Jesuita Harduinus in sua Conciliorum editione *tom.* 1. *col.* 2013. legit *Anathematizaverint* & *Anamatizari* contra fidem debitam MSS. Codicibus Gallicanis, qui legunt *Anathemandi*, *Anathemaverint*, & *Anathemari*. Vetus hæc est lectio, & sua canitie veneranda: eam elegerunt Doctissimi Benedictini *tom.* 10. operum S. Augustini *col.* 615.

Epistola Carthag. Synodi anno 416. ad Innocentium I. de Pelagiana haeresi a se damnata.

Ut autem huic malo, quod in dies latius serpebat, multosque inficiebat, efficacius obviam iretur, gesta Synodi Innocentio Episcopo Romano intimanda duxerunt: *ut statuit*, ajunt, *nostræ mediocritatis, etiam Apostolicæ Sedis adhibeatur auctoritas, pro tuenda salute multorum, & quorumdam etiam perversitate corrigenda.*

Una cum epistola, mittebant litteras Herotis & Lazari, Gallorum Episcoporum, necnon acta Concilii Carthaginensis, anni 412. contra Cœlestium: atque expositis breviter perniciosis Pelagianorum dogmatibus addunt, quod Pelagius & Cœlestius nunc quidem negare videantur, hæc a se asseri & sustineri, sed, ajunt multi, qui eorum perhibentur esse vel fuisse discipuli, hæc mala, quibus fundamenta christianæ fidei conantur evertere, quacumque possunt, affirmare non cessent.

Quapropter hanc addunt damnationis sententiam. *Unde etiamsi Pelagius Cœlestiusque correcti sunt, vel se ista nunquam sensisse dicunt, & quæcumque scripta contra eos prolata fuerint, sua esse negant, nec est quemadmodum de mendacio convincantur; generaliter tamen quicumque dogmatizat & affirmat humanam sibi ad vitanda peccata & Dei mandata facienda sufficere posse naturam, & eo modo gratiæ Dei, quæ sanctorum evidentius orationibus declaratur, adversarius invenitur: & quicumque negat parvulos per Baptismum Christi a perditione celebrari, & salutem percipere sempiternam, anathema sit.*

De cæteris autem, quæ Pelagio Cœlestioque objiciebantur, Pontificis relinquunt arbitrio, ut quidquid, relectis Synodi Diospolitanæ actis, judicaverit expedire, ipse statuat.

Epistola Synodi Milevitanæ ad eumdem.

Numidianorum Antistitum Synodus, in urbe Milevo (unde Milevitana dicta) congregata, postquam novit a Carthaginensi Synodo, ad Innocentium Papam de hæresi Pelagii & Cœlestii scriptum esse, resolvit quoque suam adjungere Epistolam, quæ est 176. inter Augustinianas.

In hac primo exponunt, quam perniciosa, & sacris litteris contraria sit hæc hæresis, quæ *Orationis* auxilium necessarium ab adultis, & ab infantibus Baptismi absolutam necessitatem auferat; ac deinde Innocentium rogant atque obtestantur, ut si minus Pelagii atque Cœlestii saluti consulere valeret eos a nefariis suis placitis avocando; saltem eosdem condemnando aliis prospiceret.

Episcopi complures hanc Epistolam signatunt, quorum nomina ad sexaginta in ipso epistolæ frontispicio recensentur, inter quos & S. Augustinus.

Epistola 5. Episcoporum Africæ ad eumdem.

Duabus hisce Epistolis Synodicis adjungebatur tertia familiaris quinque Episcoporum Africanorum, scilicet Aurelii, Alipii, Augustini, Evodii, & Possidii, inter Augustinianas 177. In hac totam Pelagii causam prolixius, & enucleatius proponunt, ostenduntque, & ipsius Innocentii interesse, ut hæresis quæ quantocius supprimatur. Mittunt & ei librum Pelagii, & responsionem Augustini ad eumdem.

Responsa Innocentii I. de eadem hæresi a se damnata.

Tres hæ epistolæ eodem tempore per Julium Episcopum Romam delatæ, & Innocentio redditæ fuere, iisque per eumdem Julium tribus distinctis Epistolis respondit Innocentius anno 417. eadem die 27. Januarii consignatis.

In his litteris primum laudat eruditionem, zelum, & vigilantiam Africanorum Antistitum; utpote qui non modo Ecclesiarum sibi creditarum curam gererent; sed & alias omnes pia sollicitudine complecterentur.

Utrumque Concilium eo præsertim nomine honorificentissime laudat, quod Apostolicam Sedem consuluissent; cujus non parum extollit dignitatem. Post hæc Præsulum Africanorum sententiam probans, Pelagium & Cœlestium Ecclesiæ communione segregatos declarat, utpote sancti illius corporis societate, immo omni catholicorum commercio indignos.

Harum litterarum, sententiæque Innocentii sæpe meminit S. Augustinus, ac signanter sermone 131. hoc eodem anno contra Pelagianos ad populum Hipponensem habito. Hic Pelagianorum errore refutato, & exhortatus populum ne eis faveret; tandem concludit. *Redarguite contradicentes, & resistentes ad nos perducite: jam enim duo Concilia missa sunt ad Sedem Apostolicam; inde etiam Rescripta venerunt; causa finita est, utinam aliquando finiatur error.*

His congruit quod ad Synodum Milevitanam scripserat Innocentius: *fiant enim necesse est cautiores; cum inventores malorum (Pelagium, & Cœlestium) ad duplicis relationem Synodi sententiæ nostræ statutis viderit ab Ecclesiastica communione subjunctos.* Vix litteris

Zosimo Papæ obrepit Cœlestius.

hisce in Africa receptis e vivis discessit Innocentius, nimirum 12. Martii an. 417. eique succedit 18. ejusdem mensis Zosimus Papa; Cœlestius, qui mirum in modum audita Africanorum, & Innocentii in eum damnationis sententia perculsus fuerat, nunc morte Innocentii & Zosimi electione intellectis, omni festinatione Romam accurrit, atque Pontifici se sistit, uti in prima Epistola sua Zosimus ipse significat. *Cœlestius*, ait, *presbyter nostro se ingessit examini, expetens ea, quæ de se Apostolicæ Sedi aliter quam oportuit essent inculcata, purgari.*

Libellum quoque fidei suæ Cœlestius Pontifici obtulit, in quo " cum fidem suam a Trinitate unius Dei- „ tatis, usque ad Resurrectionem, qualis futura est, „ mortuorum, de quibus eum nullus interrogaverat; „ & unde illi nulla quæstio movebatur, quantum di- „ cere libuit explicasset: (ait Augustinus, *tomo 10. lib. de peccato originali cap. 23. vel num. 26.*) " ubi „ ad id, quod agebatur, ejus sermo pervenit: *Si quæ* „ *vero*, inquit, *præter fidem quæstiones natæ sunt, de* „ *quibus esset inter plerosque contentio: non ego, quasi* „ *auctor alicujus dogmatis definita hoc auctoritate statui;* „ *sed ea quæ de Prophetarum & Apostolorum fonte* „ *suscepi, vestri Apostolatus offerimus probanda esse ju-* „ *dicio ut si forte, ut hominibus, quispiam ignorantiæ* „ *error obrepsit, vestra sententia corrigatur.*

Hac ratione suam de gratiæ adjutorio mentem exposuit, seu potius occultavit, & dolose texit: atque ita egit, ut si quid hic esset erratum, non crederetur esse errorem contra fidem, sed *præter* fidem, ut ibidem monet Augustinus.

Quantum autem ad originis peccatum, fatebatur quidem infantes in remissionem peccatorum baptizando; esse culpam tamen generatione transmitti negabat; eamque opinionem, & a Catholica fide abhorrere, & injuria creatorem afficere contendebant, ut loco citato exponit Augustinus.

Adhæc Cœlestius latum in Africa adversus se judicium obscuritatis arguebat; & Paulinum Diaconum Mediolanensem accusatorem suum vocabat ad Apostolicum tribunal; paratumque se contra cujuscumque accusationes, causam tueri prædicabat: quod Zosimi verba in citata Epistola insinuant: *provocat accusantem.*

Hæc vafra fidei expositio, necnon humilis in speciem Cœlestii submissio, qua se suaque profitebatur velle subjicere Sedis Apostolicæ judicio; paratumque se profitebatur coram ejusdem Sedis Tribunali, accusationes suorum adversariorum diluere, Zosimi, aliorumque Romanorum Clericorum animos pellexerunt.

Causam Cœlestii novo examini subjicit Zosimus.

Itaque resolvit Zosimus, non obstante sententia Conciliorum Africanorum, atque hujus sententiæ confirmatorio Innocentii prædecessoris sui decreto, causam hanc novo examini subjicere. Hunc in finem, licet multæ occupationes majoribus vinculis Ecclesiasticorum negotiorum, curam ipsius, sollicitudinemque distraherent: posthabitis omnibus, die cognitionis constituto, consessum habuit in basilica S. Clementis.

In hoc consessu, ad quem præter Clericos Romanæ Ecclesiæ, varii quoque Presbyteri, vel Episcopi convenerant, omnia, quæ sive in Africa, sive Romæ, aut ubi gesta erant, in causa Cœlestii discussa fuere; Cœlestius quoque intromissus, Libellusque ejus quem dederat, recitatus.

Ratus autem Zosimus ejus datum Libellum non debere sufficere ad fidei sinceritatem probandum, variis interrogationibus hominis animum exploravit, num eadem, quæ scripto expresserat, in pectore sentiret; de sinceritate responsionum ipsius, Deo, qui mentium arcana solus introspicit, relinquens judicandum: quemadmodum hæc in citata ad Africanos Epistola Zosimus ipse exponit.

Africanos acriter perstringit.

In hac autem Epistola, Africanos illos sanctos Episcopos sibi rato animo, ob præcitatum in Cœlestium judicium, facilemque nimis litteris & accusationibus Herotis & Lazari datam fidem, acriter perstringit; quamvis ipse se magis præcipitem in causa Herotis & Lazari præbuerit; quippe *Sacerdotali loco, & omni communione* absentes, & inauditos privavit, sive Cœlestii criminationibus, sive Patrocli tum Sedem Arelatensem pro Herote occupantis, commotus.

Herotem & Lazarum damnat.

Hæc, aliaque, quibus hæc Epistola respersa erat, licet non obscure indicarent animum Zosimi in Cœlestium benevolum; nequaquam tamen eum hactenus ab excommunicationis vinculis, quibus innodatus erat, absolvit; sed judicium ad duos menses protraxit; scripsitque Africanis, ac una quidquid in causa actum esset; quidque ad interrogata Cœlestius respondisset, Epistolæ annexuit; vultque, ut *intra secundum mensem aut veniant: qui præsentem redarguant, aliter sentire, quam libellis & confessione contexit, aut nihil post hæc tam aperta & manifesta, quæ protulit, dubii, sanctitas vestra*, ait, *resedisse cognoscat.*

In Pelagium Cœlestiumque absolvendos propensum se exhibet.

Postquam Zosimus Papa, pro Cœlestio in Africam scripserat, *Epistolam acceperat Hierosolymitani Episcopi Prayli, qui causæ Pelagii enixius adstipulator intervenit*, ut ipse Zosimus scribit epistola secunda ad Africanos, de causa Pelagii. qui & ibidem subjungit: *Litteras quoque suas, idem Pelagius purgationem continentes abundantissime misit, quibus & professionis suæ fidem, quid sequeretur, quidve damnaret, sine aliquo fuco, ut cessarent totius interpretationis insidiæ, cumulavit.*

In hac fidei professione seu libello, a Pelagio ad Innocentium Papam misso: sed Zosimo tradito, omnia ita artificiose erant addornata, ut nihil nisi orthodoxorum continere videretur: ita tamen, ut sub variis verborum involucris, hæresim suam tegeret, januamque omnibus Pelagianorum erroribus aperiret: utque versipellis hæresiarcha, sibi Pontificem Clerumque Romanum devinceret, hac insigni periodo libellum concludebat

cludebat: *Hæc fides est, Papa beatissime, quam in Ecclesia Catholica didicimus quamque semper tenuimus, & tenemus; in qua si minus perite, aut parum caute aliquid forte positum est, emendari cupimus a te, qui Petri & fidem & sedem tenes.*

Litteras Pelagii publice lectas fuisse, testatur Zosimus, in citata Epistola: asseritque *omnia quidem paria, & eodem sensu sententiisque formata, quæ Cælestius antea protulerat, continebant.*

Itaque, Pontifice teste, Professio Pelagii & Cœlestii per omnia conveniebant, adeoque, qui unam approbabat, & alteram probabat.

Increpatoriæ Epistolæ Zosimi ad Africanos.

Quantopere autem Zosimo cleroque Romano, Pelagii professio arriserit, Pelagiusque Orthodoxus illi visus sit, sequentia Epistolæ Zosimi ad Africanos verba manifestant: *Utinam ullus vestrum, Dilectissimi fratres, recitatione litterarum interesse potuisset! quod sanctorum virorum, qui aderant, gaudium fuit! quæ admiratio singulorum! vix fletu quidam se & lacrymis temperabant, tales etiam absolutæ fidei, infamari potuisse.*

Post hæc acri admodum stylo, Aurelio & Africanis Episcopis improperat, quod duorum Episcoporum Herotis & Lazari litteris, & Timasii Jacobique testimonio fidem adhibuissent, Pelagiumque inauditum condemnassent. Adhæc stomachabunde magis, quam in prioribus litteris, Herotem & Lazarum proscindit; atque inter alia de Lazaro scribit: quod vetus ei consuetudo sit, innocentiam criminandi. *Per multa Concilia, ait, in sanctum Britium, Coepiscopum nostrum Turonicæ civitatis* diabolicus *accusator inventus est: a Proculo Massiliensi, in Synodo Taurini Oppidi sententiam calumniatoris excepit*: His similibusque in Lazarum conjectis, *de Herote vero inquit, omnia similia.*

Tum Pelagium Cœlestiumque Patribus Africanis ob oculos ponit. *Ecce Pelagius, Cælestiusque, Apostolicæ Sedi in litteris & confessionibus præsto sunt: ubi Heros? ubi Lazarus? erubescenda factis & damnationibus nomina. Ubi illi adolescentes Timasius & Jacobus, qui scripta quædam, ut asserebatur, protulerunt? vos conjicite, si qui talia in Sede Apostolica confitentur: illaque de iisdem a pravis ac levibus auctoribus, ac dubio rumore jactata sunt; oporteat credi.*

Hæc & similia in litteris illis expressa evidenter evincunt, Zosimo a Cœlestio Pelagioque subreptum, atque ab ipso eorum subdolas fidei professiones probatas fuisse, ipsamque condemnationem Cœlestii Pelagiique in Conciliis Africanis decretam, Zosimo displicuisse.

Zosimo subreptum notat Augustinus.

Hujus præventionis, & subreptionis sæpius meminit Augustinus, ac signanter *lib. 6. contra Julianum cap.* 12. ubi respondens Juliano, Zosimum de prævaricatione accusanti, ait Zosimum *non recessisse a suo prædecessore Innocentio. quem*, inquit, *tu nominare timuisti: sed maluisti Zosimum, quia egit primitus lenius cum Cælestio*. Et *lib.* 2. contra duas epistolas Pelagianorum *cap.* 3. idipsum objicientibus Pelagianis, respondet, Zosimum nullibi hoc dogma expressisse, *sed*, ait, *cum hoc Cælestius in suo libello posuisset, inter illa duntaxat, de quibus se adhuc dubitare, & instrui velle confessus est . . . . . voluntas emendationis, non falsitas dogmatis approbata est: & propterea libellus ejus Catholicus dictus est, quia & hoc Catholicæ mentis est, si qua forte aliter sapit, quam veritas exigit, non ea certissime definire: sed detecta ac demonstrata respuere*: sed cum prævideret Pelagianos circa hoc Zosimi factum, verisimiliter cavillaturos: pro pleniori solutione hoc dedit finale responsum. Sed si, quod absit, ita tunc fuisset de Cœlestio vel Pelagio in Romana Ecclesia judicatum, ut illa eorum dogmata, quæ in ipsis & cum ipsis Papa Innocentius damnaverat, approbanda, & tenenda pronuntiarentur, ex hoc potius esset prævaricationis nota Romanis Clericis inurenda.

Idem notat Marius Mercator.

Similiter & Marius Mercator Augustino coævus, in suo commonitorio testatur, quod Cœlestius ob suam, quam profitebatur apud Sedem Apostolicam submissionem " nonnulla illius sancti Sacerdotis (Zosimi) hu-
„ manitate dignus sit habitus: & sic Epistolam quam-
„ dam, *benignitatis* plenam ad Afros Episcopos me-
„ ruerit, qua ille abusus est: vel adhuc, ait, abuti-
„ tur, ad multorum ignorantium deceptionem.

Item Facundus Hermianensis.

Et omnium apertissime Facundus Hermianensis, *lib.* 3. *cap.* 3. scribens: " Invenient postremo beatum
„ quoque Zosimum Apostolicæ Sedis Antistitem, con-
„ tra S. Innocentii decessoris sui sententiam, qui pri-
„ mus Pelagianam hæresim condemnavit: fidem ipsius
„ Pelagii, cujusque complicis Cœlestii, quem in Ec-
„ clesia Carthaginensi convictum, atque appellantem
„ Apostolicam Sedem, & ipse gestis discusserat, tam-
„ quam veram & Catholicam laudantem: insuper
„ etiam Africanos culpantem Episcopos, quod ab il-
„ lis hæretici crederentur; cum needum ipsis Africa-
„ nis Episcopis, dolos eorum multo manifestius dete-
„ gentibus, memoratos Cœlestium & Pelagium puta-
„ ret orthodoxos."

Africanorum ad Zosimum obtestatoriæ litteræ.

Africani Antistites, receptis prioribus Zosimi litteris in causa Cœlestii, necnon familiaribus amicorum epistolis, rumoreque publico instructi, de hac Zosimi ac Cleri Romani in Cœlestium propensione, probe intelligebant, quam grave scandalum Ecclesiæ, & fidei catholicæ periculum immineret, si hactenus per Africam, aliasque regiones adversus Cœlestium habitæ Synodi, ipsumque Innocentii Papæ contra eumdem latum judicium, a Zosimo, hæreticorum artibus, & versutia circumvento, in irritum mitterentur.

Itaque admodum solliciti & anxii fuere Africani, qua ratione hisce imminentibus malis occurrerent: & quidem verisimile est, Aurelium Carthaginensem Episcopum, & totius Africæ Primatum, mox a receptis Zosimi litteris, Episcopis locorum minus dissitorum, puta provinciæ Proconsularis, Numidiæ, ac Bizacenæ significandum curasse, ut ad habendam deliberationem de re tanti momenti convenirent.

Immo quia Zosimus in hisce litteris, duos duntaxat menses assignarat, intra quos accusatores Cœlestii se Romæ sisterent: valde probabile est, quod Aurelius mox cum aliquibus Episcopis, qui forte tunc alia de causa Carthagine adessent: aut e vicinioribus locis citius advenissent, litteras dederit ad Zosimum per Basilicum, qui litteras Zosimi attulerat, quibus Zosimum obtestati sunt, eo usque res, quo in statu erant, relinqueret, donec plenius de ejusdem Cœlestii causa, qui primum quidem apud ipsos accusatus fuerat edoceretur.

Hujus *obtestationis*, in prioribus Africanorum litteris lactæ, meminit Zosimus in litteris 21. Martii 418. ad Africanos datis. *Noverit vestra fraternitas, nihil nos, post illas, quas supertus, vel (in aliquibus additur* nunc) litteras vestras accepimus immutasse, sed in *eodem* cuncta reliquisse *statu*, in quo dudum fuerant, cum hoc nostris litteris, vestræ indicavimus Sanctitati, ut illa, quæ a vobis ad nos missa erat *obtestatio*, remaneret.

Concil. Carth. 214 Episcoporum anno 418.

Accesserunt dein e vicinis Provinciis cæteri Episcopi, e quibus Concilium 214. Episcoporum coaluit: quod verisimiliter anno 417. tempore autumnali celebratum fuit, estque Concilium quod antequam Cælestius a Zosimo damnaretur habitum fuisse testatur Prosper in chronico ad annum 418. his verbis; *Concilio apud Carthaginem habito ducentorum quatuordecim Episcoporum, ad Papam Zosimum Synodalia Decreta perlata: quibus probatis, per totum mundum hæresis Pelagiana damnata est.*

Meminit & hujus Concilii non uno loco Sanctus Augustinus, sub nomine Concilii *Africani*, eo quod in *Africa* quidem celebratum sit a plurium Provinciarum Episcopis, licet non ex omnibus, quo illud ab insequentis anni Concilio generali totius Africæ distinguit: ac signanter epistola 215. num. 2. scribens. *Item quod Papa Zosimo de Africano Concilio scriptum est, ejusque rescriptum ad totius orbis Episcopos missum: & quod* posterioris *Concilio* pleniori, &c.

Litteræ hujus Concilii ad Zosimum.

Ex hoc Concilio litteræ rursus scriptæ sunt ad Zosimum Papam, quas per Marcellinum Subdiaconum, uti ipse refert in epistola responsoria de 21. Martii 418. quam & inscribit Aurelio, & cæteris, qui in *Concilio Carthaginensi adfuerunt*, quo evincitur Zosimum non dubitasse litteras, quibus respondet, esse a Concilio datas.

In His Zosimum ita alloquebantur. *Constituimus in Pelagium atque Cælestium, per venerabilem Episcopum Innocentium de Beatissimi Apostoli Petri Sede prolatam manere sententiam, donec apertissima confessione fateantur, gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum non solum ad cognoscendam, verum etiam ad faciendam justitiam nos per actus singulos adjuvari: ita ut sine illa, nihil veræ sanctæque pietatis habere, cogitare, dicere, agere valeamus*. Ita Prosper contra collatorem, *cap.* 10.

Annectebant & omnia, quæ in causa Cœlestii & Pelagii apud ipsos acta fuerant: & quæ ad elucidandam doctrinam catholicam, & ad detegendas fallacias & technas Pelagii Cœlestiique conducere judicabant: propterea Zosimus epistolam hanc Africanorum, volumen prolixius sibi visum fuisse non dissimulabat in data responsoria epistola.

Porro Aurelius, cæterique Episcopi, veriti ne vel sic nascens hæc hæresis non sat reprimeretur, censuere convocandum generale totius Africæ Concilium post Pascha celebrandum.

Zosimi Responsoria ad Africanos.

Itaque jam ad Concilii celebrationem convenerant, cum epistola Zosimi Responsoria ad binas Africanorum litteras data Romæ 21. Martii anni 419. Africanis Episcopis reddita fuit 29. Aprilis.

In ea magnificis verbis extollit Sedis suæ dignitatem, & quod de Cœlestii causa cum Africanis communicare placuit, hoc *gratiæ* apponi sibi ab ipsis postulat. *Cum tantum, inquit, nobis esset auctoritatis, ut nullus de nostra possit retractare sententia: nihil egimus quod non ad vestram notitiam nostris ultro litteris referremus, dantes hoc fraternitati* &c.

Receptis hisce Zosimi litteris, sat intellexerunt Patres Africani, Zosimi animum in Cœlestium & Pelagium non minus propensum esse, quam ex anterioribus ejus litteris intellexerant.

Con-

Concilium itaque statuto die, scilicet Kalendis Majis celebrandum censuerunt; atque decreta contra Pelagii & Cœlestii errores esse perficienda, & auctoritate generalis Concilii totius Africæ esse roboranda.

Concilium hoc Kalendis Majis, anno 418 celebratum in Basilica Fausti; atque ex Provinciis Bizacena, Mauritania, Sitifensi, Tripolitana, Numidia, Mauritania Cæsariensi, & Hispania congregatum, in veteribus exemplaribus prænotatur, & ex illis hac inscriptione extat apud Labbæum, *tom.* 2. *col.* 1756.

Photius in sua bibliotheca mentionem faciens hujus Concilii dicit, illi interfuisse e variis e provinciis Episcopos 224. præter Aurelium Carthaginensem, & Donatianum.

Huic Concilio adscribendi 8. vel 9. Canones, qui vulgo Milevitano II. adscribuntur.

Huic Concilio adscribendos esse octo, aut novem illos Canones adversus Pelagium & Cœlestium, qui Concilio Milevitano II. anno 416. habito vulgo adscribuntur, compertum est. Monetque Labbæus in nota marginali ad *Canonem I.* dicti Concilii Milevitani, *tom.* 2. *Concil. col.* 1538. eosque huic Concilio jampridem adscripsit Potius loco citato, necnon Codex Africanus, eique consentiens vetustissimum Gandavense S. Bavonis exemplar, cujus meminerunt Benedictini operum S. Augustini Revisores, in appendice ad tomum X. in Notis *littera C. col.* 106. Similiter & Codex Eccl. Romanæ *cap.* 13. hos Canones illi Concilio tribuit, qui & una cum citato Codice S. Bavonis refert, huic Concilio adfuisse e variis Provinciis ducentos tres Episcopos, præter Aurelium Episcopum Carthaginensem, Donatianum Teleptensem, primæ Sedis Episcopum Provinciæ Bizacenæ.

Huic proinde Concilio Carthaginensi plenario Kalendis Maji habito, debentur hi Canones, non autem Concilio Africano 214. Episcoporum, superiore anno celebrato. Hoc tamen admodum verisimile, quod ea quæ Episcopi illi 214. in hoc Africano Concilio adversus Pelagium & Cælestium decreverant, & fusius exposuerant; ac una cum litteris suis per Marcellinum Subdiaconum, miserant ad Zosimum Papam, materiam his Canonibus suppeditasse; immo Canones hos non esse nisi breve compendium in modum Canonum expressum eorum, quæ e superiori Concilio ad Zosimum destinata erant.

Id haud obscure significat Augustinus, *epistola* 215. *num.* 2. his verbis. *Item quod Papæ Zosimo de Africano scriptum est, ejusque rescriptum ad universos totius orbis Episcopos missum, & quod* posteriori *Concilio plenario totius Africæ contra ipsum errorem breviter constituimus.*

Augustinum, nomine *posterioris* & *plenario* totius Africæ Concilii, intelligere Concilium Kalendis Maji habitum, satis constat.

Ulterius, cum specialiter notet in hoc Concilio Patres Africanos *contra ipsum errorem breviter* constituisse, non obscure indicavit ab ipsis ea, quæ fusius erant in Africano Concilio decreta, seu exposita, atque ad Zosimum missa breviter in formam Canonum redacta & constituta.

Neque dicit Zosimum per suum rescriptum probasse, quod *breviter* in hoc plenario totius Africæ Concilio, ipsi constituerant, sed potius id, quod e Concilio Africano missum fuerat; in quo tamen & ipsi Canones quoad materiam continebantur: ut proinde & hoc sensu dici queat, Zosimum hos Canones probasse, quamvis sic formati Canones ante suum rescriptum ad universos totius orbis Episcopos contra errores Pelagii, nondum Zosimo fuissent traditi; immo forsan nec hactenus innotuissent.

De his constitutis, seu expositis contra errores Pelagii per Concilium 214. Episcoporum, & ad Zosimum transmissis, sed nequaquam in formam Canonum formatis, intelligendum, quod refert Prosper in *Chronico ad annum* 418. *Concilio apud Carthaginem habito ducentorum quatuordecim Episcoporum ad Papam Zosimum Synodalia Decreta perlata, quibus probatis* (a). *per totum mundum hæresis Pelagiana damnata est.* Plura de utroque hoc Carthaginensi Concilio videri possunt apud eosdem Benedictinos, in *Præfatione tom. X. præfixa* §. 14. 15 16. & 17. ostenduntque Canones hos *plenario* totius Africæ Concilio anni 418. attribuendos, quamvis & fateantur § 16. Decreta & Constitutiones in præcedenti Concilio Africano factas, & quæ postea orbis universus, Roma, necnon Imperatores Honorius & Arcadius sunt amplexi, materiam suppeditaverint dictis octo, vel novem Canonibus contra Pelagianos. Addi his possunt, quæ magna eruditione de iisdem Conciliis, eorumque gestis scribit Tillemontius in vita S. Augustini, cap. 277. 278. & 280. necnon nota 71. & 280. necnon nota 71. & 72 Item Quenellus, in dissertatione 13. de Conciliis Africanis.

Item 10. edilis Canones contra Donatistas.

Præter hos adversus Pelagianos Canones, editi sunt in hoc Concilio alii decem Canones præcipue Donatistas concernentes, qui in Codice Africano prædictis 8. vel 9. Canonibus subjiciuntur.

(a) Hæc Decreta Zosimo Papa probata fuere an. 418.

§ X.

De Concilio VI. Carthaginensi habito anno 419.

ARTICULUS I.

Occasio Concilii.

A sinne Presbyter in Africa communicatus a suo Episcopo Urbano, a Zosimo absolvitur circa an. 417.

Circa an. 417. contigit, ut quidam Presbyter Eccl. Siccensis Africanæ, ob depravatissimos mores a proprio Episc. Urbano, de suo gradu dejiceretur, quæ dejectio & in Synodo provinciali postea probata fuerat.

Hic autem Presbyter, nuncupatus Apiarius, intelligens sibi in Africa spem exiguam restitutionis affulgere; probeque sciens Episcopos Africanos inter & Zosimum Papam, occasione Cœlestii & Pelagii nonnullas dissentiones intercedere; Romam ad Zosimum Pontificem confugit; atque a sententia dejectionis in Africa contra se pronuntiata, appellationem instituit. Zosimus autem tunc temporis contra Africanos ob condemnationem Cælestii ab ipsis factam, animo nonnihil adversus, uti § *præcedenti*, ex ejus ad Africanos litteris ostendimus, Presbyterum hunc benigne excepit, eumque ab excommunicatione absolvit, graduique suo restituit. Neque hic substitit; sed insuper Faustinum Episcopum Ecclesiæ Potentinæ, cum Philippo & Asello Presbyteris Ecclesiæ Romanæ, in Africam misit, ut causam Apiarii de integro tractarent, & pro executione sententiæ opem Præfecti implorarent; ipsumque Urbanum Siccensis Ecclesiæ Episcopum, qui Apiarium e gradu suo dejecerat, Romam evocarent, aut nisi ea, quæ Legatis emendanda viderentur, corrigeret, excommunicatione innodarent.

Missis Legatis pro Apiario in Africam, Romam evocatur Urbanus.

Hæc est illa appellatio, quæ originem dedit celeberrimæ illi de appellationibus controversiæ, quæ Romanam Africanamque Ecclesiam integro *sexennio* importune excrevit.

Controversia inter Zosimum & Africanos non est orta ex appellatione alicujus Episcopi ad Rom. Pontificem.

Quod autem hanc controversiam natam putat Baronius, ad an. 419. partim ex appellationibus aliquorum Episcoporum Africanorum ad Zosimi tribunal, partim ex Apiarii Presbyteri provocatione, contrarium apparet actis, quæ de controversia supersunt.

De Episcoporum quippe appellationibus ad Zosimum, vel alium Romanum Pontificem delatis, ne apex quidem in actis Africanæ Synodi, vel in Epistolis Synodalibus ad Bonifacium & Cœlestinum Pontifices scriptis occurrit. Cum tamen credibile non sit, quod Africani Antistites solummodo habuissent clericorum uram postposita propria Episcoporum causa, si de Episcoporum appellationibus similiter actum fuisset apud Zosimum.

De uno igitur Apiario actum apparet, atque hujus occasione Legatio a Zosimo in Africam destinata, quæ oppresso Apiario, ut putabat Zosimus, suppetias ferret.

At Zosimus occasione negotii hujus Presbyteri, facile de causis quoque Episcoporum ad se trahendis cogitare potuit: tum quod in Sardicensibus Canonibus, quos præ oculis habebat, causæ Episcoporum, causis inferiorum clericorum connecterentur, tum quod Apiarius Episcopos Africanos apud Zosimum calumniatus, eidem persuaserit, ut eorum se judiciis immisceret. Quod haud difficulter ei persuasum iri intellexit Apiarius; ut pote qui indubie noverat quas litteras in causa Cœlestii & Pelagii ad Africanos Antistites, sub idem tempus, scilicet 21 Mart. an. 418. scripsisset Zosimus.

Ex his enim Litteris perspicuum erat, Zosimum admodum studiosum esse extollendæ Sedis suæ auctoritatis; atque causas, in Africanis Conciliis decisas, ad suum revocandi tribunal, quemadmodum § *præcedenti* notatum est. Itaque occasione unius Apiarii Presbyteri, Legatio in Africam per Zosimum directa est; nec alterius appellationis, aut negotii in actis hanc controversiam concernentibus mentio fit; licet fatendum sit, quod occasione hujus causæ Legatis datum fuerit in mandatis, ut & de causis Episcoporum Romam deferendis ad præscriptum Canonum Sardicensium tractaretur, uti infra videbitur.

ARTICULUS II.

In quo conventu primum recepti Legati Zosimi in causa Apiarii?

Commonitorium Zosimi in conventu Africano per Legatos exhibitum anno 418.

Faustinus Episcopus, Philippus & Asellus Presbyteri a Zosimo in causa Apiarii ablegati in Africam venisse videntur sub medium anni 418. eosque eodem anno in conventu Africano auditos fuisse, atque Commonitorium, quod a Zosimo acceperant, exhibuisse; & illud in conventu publice lectum fuisse manifestum est ex actis Concilii generalis totius Africæ, anni sequentis, quod vulgo *Carthaginense VI. vocatur*.

Verisimiliter ille conventus habitus fuit in Mauritania Cæsariensi.

Sed cum acta prioris illius conventus interciderint aut saltem hactenus reperta non sint; nec in actis posterioris Concilii dicatur quo loco, aut a quibus conventus ille sit habitus, sat obscurum est, cujus loci conventus ille fuerit.

Verisimile est priorem illam Synodum, in qua primum exceptus fuit Faustinus, eisque Commonitorium recita-

tum, illum ipsum esse conventum, quem ex occasione litterarum Zosimi habitum esse non apud Carthaginem, sed in Mauritania Cæsariensi, atque in ipsa civitate Cæsariensi pluribus locis asserit S. Augustinus.

In primis *Epistola* 190. ad Optatum, scribit *num.* 1. „ Quamvis tuæ sanctitatis nullas ad meipsum datas acceperim litteras; tamen quia illæ, quas ad Mauritaniam Cæsariensem misisti, me apud Cæsaream præsente venerunt, *quos nos injuncta nobis a venerabili Papa Zosimo, Apostolicæ Sedis Episcopo, Ecclesiastica necessitas traxerat.*

Idipsum scribit *Epistola* 193. ad Marium Mercatorem *n.* 1. „ Cum vero inde (Carthagine) digressi sumus, inquit, pervenimus usque ad Mauritaniam Cæsariensem, quo *nos Ecclesiastica necessitas traxit.*

Augustinum autem cum aliis Episcopis ibidem conventum habuisse, testatur Possidius in ejus vita *cap.* 14. his verbis: „ In Cæsariensi Mauritaniæ civitate constitutus venerabilis memoriæ Augustinus, quo eum venire *cum aliis ejus Coepiscopis Sedis Apostolicæ litteræ compulerant*, ob terminandas videlicet alias Ecclesiæ necessitates.

Hic notandum, non tantum Augustinum, sed & alios Episcopos, ob *terminandas quasdam Ecclesiæ necessitates* ad Mauritaniæ Cæsariensem civitatem, litteris Sedis Apostolicæ fuisse evocatos.

Augustinum ibidem disputasse cum Emerito Donatista, eaque occasione scripsisse ibidem Librum de gestis cum Emerito testatur ipse Augustinus *lib.* 2. *Retract. cap.* 51. quo vero anno id contigerit, quique Episcopi adfuerint, annotavit ipse in exordio dicti Libri: *Gloriosissimis Imperatoribus Honorio duodecimum & Theodosio octavum Consulibus; duodecimo Kalendas Octobris Cæsareæ in Ecclesia majori: cum Deuterius Episcopus Metropolitanus Cæsariensis, una cum Alipio Tagastensi, Augustino Hipponensi, Possidio Calamensi, Rustico Cartennitano, Palladio Tigabitano, & cæteris Episcopis in exedram processissent.*

Hinc habetur, Augustinum, aliosque Episcopos Africanos, in Mauritaniæ Cæsariensem civitatem convenire compulsos litteris Zosimi Papæ, ad *terminandas Ecclesiæ necessitates.*

Insuper habemus, conventum illum habitum sub idem tempus, scilicet vigesima Septembris 418. quo Legati Zosimi in Africam advenerunt.

Adhæc constat Augustinum Concilio Carthaginensi Kalendis Maji ejusdem anni, adversus Pelagianos interfuisse; ibidemque aliquanto tempore, etiam post absolutum Concilium substitisse, propter *ingentia negotia*, quæ ipsum ibidem *occupatissimum & intentissimum continebant*, uti ipse loquitur, in citata Epistola ad Marium Mercatorem.

Immo ex ordine, quo hunc conventum, & librum de gestis cum Emerito ea occasione in Mauritania scriptum recitat, *lib.* 2. *Retract.* indicatur eum conventum habitum non fuisse, immo nec ipsum in Mauritaniam profectum, priusquam Pelagiana hæresis cum suis auctoribus a Zosimo convicta atque damnata esset. Dicit enim *c.* 50. quod *posteaquam Pelagiana hæresis, cum suis auctoribus ab Episcopis Romanæ Ecclesiæ, prius Innocentio, deinde* Zosimo, *cooperantibus Conciliorum Africanorum litteris, convicta, atque damnata est, scripserit duos Libros adversus eos, unum* de gratia Christi, *alterum* de peccato originali: tum dein capite sequenti narrat ortam illam *necessitatem pergendi in Mauritaniam Cæsariensem*; una enarrans, quod in ea civitate congressus fuerit cum Emerito Donatistarum Episcopo, librumque de gestis cum Emerito scripserit.

Hinc ergo colligimus, Augustinum non nisi declinante anno 418. in Mauritaniam profectum, quandoquidem demum post habitum Concilium Carthaginense Kalendis Maii ejusdem anni Zosimus contra hæresim, ejusque auctores, Tractatoriam sive Epistolam ad omnes Episcopos dederit.

Ex his ulterius intelligimus, litteras Sedis Apostolicæ sive Zosimi, quibus compulsus fuit Augustinus in Mauritaniam Cæsariensem pergere, ad *terminandas Ecclesiæ necessitates*, non spectasse causam, seu hæresim Pelagii, quia hæc una cum suis auctoribus a Zosimo & Africanis Conciliis revicta, & damnata erat.

Cum autem nullum sciatur eo tempore fuisse negotium, quod Ecclesiam Romanam & Africanam tangeret, præter hanc Apiarii causam, eamque ita cordi fuisse Zosimo, ut ad eam terminandam, & commonitorii capita juxta mentem Romani Cleri exequenda, tres Legatos in Africam miserit; haud improbabile est, litteras has Zosimi. pertinuisse ad hanc Apiarii causam & necessitates Ecclesiasticas, quæ Augustinum in Mauritaniam Cæsariensem pergere compulerunt, ad eam causam pertinuisse.

Accedit, quod prior illa Synodus, in qua ipse Faustinus in causa Apiarii fuit auditus, necessario habita fuerit sub finem anni 418. aut saltem initium anni sequentis, quandoquidem in Synodo generali Carthaginensi diei 25. Maji ejusdem anni, mentio fiat istius prioris Synodi, ut tum absolutæ.

Præterea habetur ex actis hujus Synodi Carthaginensis generalis, huic Synodo interfuisse Augustinum & Alipium, quos & constat conventui Cæsariensi in Mauritania 20. Septembris anni 418. etiam adfuisse.

Vix autem possibile est, ut intra tempus, quod fluxit a 20. Septembris anni 418. qui conventus Cæsariensis dies fuit, usque ad 25. Maji sequentis, in aliam adhuc Synodum iidem ipsi Episcopi coaluissent. Præsertim cum liber de gestis cum Emerito, in Mauritania ab Augustino conscriptus, sufficienter probet, Augustinum ibi non exiguo tempore substitisse.

Hæc sunt, quibus probari videtur Legatos Zosimi apud Cæsaream in Mauritania primum susceptos fuisse, atque ibi Episcopis congregatis commonitorium communicatum; & ad Zosimum litteras datas fuisse. Quidam credunt, Legatos Zosimi demum sub finem anni 418. in Africam appulisse; eorumque occasione Aurelium Concilium aliquot Episcoporum congregasse, qui vel Carthagine inveniebantur, vel viciniores erant: in eoque acta & conclusa fuisse, quæ *priori Concilio* attribuuntur, in plenario Concilio habito 25. Maj 419.

Quidquid sit, nihil de gestis prioris illius Synodi nobis conservatum est, nisi quod in posteriore Concilio de eo refertur, quæ hoc §. una cum Epistolis ab Africanis ad Bonifacium & Cœlestinum Episcopos Romanos; necnon litteris Episcoporum Alexandrini, & Constantinopolitani ad Africanos, quæ partem Codicis Africani constituunt, referemus, & paucis exponemus, ne inspectantia particularem Apiarii Presbyteri causam, & controversiam de appellationibus a judiciis Africanis ad Tribunal Ecclesiæ Romanæ, ea occasione exortam, cum Canonibus disciplinam Ecclesiasticam ordinantibus miscere cogamur.

ARTICULUS III.

Generalis Africæ Synodus 25. Maji 419. & in ea recitata Capita Commonitorii dati Legatis Zosimi Papæ.

QUæ fuerint Capita Commonitorii dati a Zosimo suis in Africam pro causa Apiarii Legatis, habemus partim ex actis posterioris Synodi Carthaginensis octavo Kalendas Junias, anno 419. habitæ, partim ex Litteris Africanorum ad Bonifacium Zosimi successorem. Licet enim in superiori Concilio commonitorium Zosimi esset lectum, atque etiam de præcipuis punctis in eo contentis, Litteræ responsoriæ ad Zosimum datæ; quia tamen agebatur de puncto disciplinæ summi momenti, scilicet de causis Episcoporum, Presbyterorum, & inferioris Cleri in Africa judicatis, ad Trasmarinum seu Romanum Tribunal pertrahendis; noluerunt pauci Episcopi, in eo Conventu, seu Concilio congregati, negotium hoc ultimate absolvere, sed ad generalem totius Africæ Synodum referendum censuerunt: ut ibi non tantum hujus negotii discussio fieret, sed & Ecclesiæ Africanæ disciplina, in anterioribus Synodis expresse examinaretur, & confirmaretur: aut etiam mutatis forsan; lapsu temporis, hominum moribus, conditioni Ecclesiæ accommodaretur, atque de illa per suos Legatos Zosimus plene instrueretur. De appellationibus a judiciis Africanorum ad Rom. Pontificem.

Itaque indicta totius Africæ universalis Synodus, de qua initio Codicis Africani legitur: *Post Consulatum gloriosissimorum Imperatorum Honorii XII. & Theodosii VIII. Augustorum, octavo Kalendas Junias Carthagine in Secretario Basilicæ Fausti, cum Aurelius Papa, una cum Valentino primæ Sedis Provinciæ Numidiæ, Faustino Ecclesiæ Potentinæ, Provinciæ Italiæ Picens, Legato Ecclesiæ Romanæ, sed & Legatis diversarum Provinciarum Africanarum; id est Numidiarum duarum, Bizacenæ, Mauritaniæ Sitifensis, & Mauritaniæ Cæsariensis, sed & Tripolis, & Vincentio Colositano vel Culusitano, Fortunatiano Neapolitano, & cæteris Episcopis Provinciæ proconsularis residentibus CCXVII. necnon Philippo & Asello Presbyteris atque Legatis Romanæ Ecclesiæ consedissent, adstantibus Diaconis.*

Post hæc refertur in dicto Codice Aurelii Primatis Carthaginensis, & Synodi Præsidis allocutio ad Patres ibidem congregatos; qui dixit superesse, *ut tam exemplaria Nicæni Concilii, quæ nunc habemus, & a Patribus constituta sunt; atque etiam hic a decessoribus nostris, eamdem Synodum firmantes, vel quæ secundum eam formam per omnes Clericorum gradus, a summo usque ad ultimum salubriter ordinata sunt: in medium proferantur.* Ad hanc Aurelii propositionem, *ab universo Concilio dictum est: proferantur.* Examinantur exemplaria Niceni Concilii.

Prolata sunt petita exemplaria, eaque Notarius Concilii recitare cœpit; at lectionem interrupit, stetitque Faustinus Zosimi Legatus, dicens: *injuncta sunt nobis a Sede Apostolica aliqua per scripturam, aliqua etiam in mandatis cum vestra beatitudine tractanda, sicuti & gestis superioribus meminimus; hoc est de Nicænis Canonibus: ut conserventur, & constituta* (a) *eorum, & consuetudo; quia & aliqua ordine & Canone tenentur, aliqua*

(a) Apud Labbeum legitur *Constitutio.*

quæ consuetudine firmata sunt. De his ergo primitus, si placet beatitudini vestræ, tractemus, & postea cætera, quæ acta, vel incoata sunt, inserta firmabuntur, ut & ad sedem venerandam rescriptis vestris intimari possitis, ad quæ nos admonuisse apud venerabilem Papam evidenter clareat, licet & capitula actionum jam inserta sint gestis. De ipsis ergo, ut superius dixi, quid vestræ beatitudini placeat, agere debemus. Veniat ergo commonitorium in medium, ut scire possit vestra beatitudo, quid in eo contineatur, ut ad singula respondeatur.

Recitatur Commonitorium Zosimi.

Postulatis Faustini annuit *Aurelius Episcopus, & dixit: proferatur Commonitorium, quod fratres & consacerdotes nostri in actis nuper allegaverunt, & cætera, quæ acta sunt, vel agenda sunt, subsequentur.*

Conformiter ad Aurelii mandatum, *Notarius Concilii recitavit,* " *Commonitorium* fratri Faustino & filii Philippo & Asello Presbyteris, Zosimus Episcopus. Vo„ bis commissa negotia non latent vos, ita ac si nostra, „ immo quia nostra ibi in vobis præsentia est, cun„ cta peragite, maxime cum & hoc nostrum possitis „ habere mandatum, & verba Canonum, quæ in ple„ niorem firmitatem huic commonitorio inseruimus; „ ita enim dixerunt fratres in Nicæno Concilio, cum „ de Episcoporum appellatione decernerent.

„ Placuit autem, ut si Episcopus accusatus fuerit, „ & judicaverint congregati Episcopi regionis ipsius; „ & de gradu suo dejecerint eum, & appellasse videa„ tur, & confugerit ad beatissimum Ecclesiæ Romanæ „ Episcopum, & voluerint audiri, & justum puta„ verit, ut renovetur, examen, scribere his Epi„ scopis dignetur, qui in finitima, & propinqua Pro„ vincia sunt, ut ipsi diligenter omnia requirant, & „ juxta fidem veritatis definiant. Quod si quis rogat „ causam suam iterum audiri, & deprecatione sua mo„ verit Episcopum Romanum, ut de latere suo Pres„ byterum mittat; erit in potestate Episcopi quid ve„ lit, & quid existimet; & si decreverit mittendos „ esse, qui præsentes cum Episcopis judicent, haben„ tes auctoritatem ejus, a quo destinati sunt, erit in „ ejus arbitrio, si vero crediderit sufficere Episcopos, „ ut negotio terminum imponant, faciet, quod sapien„ tissimo consilio suo judicaverit.

Canones Sardicenses in Commonitorio allegati nomine Nicænorum.

Hic primum punctum erat Commonitorii; nimirum de appellatione Episcoporum ad Episcopum Romanum secundum Canones Sardicenses, qui sub nomine Canonum Nicænorum in Commonitorio allegabantur, quorumque executionem & observantiam ut urgerent, in mandatis habebant Legati.

Postquam occasione hujus articuli Commonitorii plura tum ab Episcopis Concilii, tum a Faustino Zosimi Legato dicta essent (de quibus infra) *Novatus Episcopus, Legatus Mauritaniæ Sitifensis*, dixit, se meminisse hoc Commonitorio etiam de Presbyteris, vel Diaconis contineri, qualiter ab Episcopis suis audiri, vel a finitimis debeant: quod in Concilio Nicæno minime legimus: unde nobis, ait, hoc ipsum jubeat sanctitas vestra recitari.

Ad hanc petitionem, jubente Aurelio, Notarius Synodi recitavit hoc Commonitorii punctum, in hæc verba. " De appellationibus Clericorum, id est minoris „ loci, est ipsius Synodi certa responsio, de qua re „ quid acturi sitis, credidimus inserendum quod taliter „ dictum est.

„ Osius Episcopus dixit, quod me adhuc movet, „ reticere non debeo. Si Episcopus quis, forte iracun„ dus, quod esse non debet, cito, aut aspere commo„ veatur adversus Presbyterum, sive Diaconum suum, „ & exterminare eum de Ecclesia voluerit, providen„ dum est, ne innocens damnetur, aut perdat com„ munionem, habeat potestatem ejectus, ut finitimos „ interpellet, causa ejus audiatur, & diligentius tra„ ctetur: quia non oportet negare ei audientiam ro„ ganti, & ille Episcopus, qui aut juste, aut injuste „ eum rejecit, patienter accipiat, ut negotium discu„ tiatur, ut aut probetur ejus, aut emendetur sen„ tentia.

Urgent Legati ex Can. Sardicensi appellationes transmarinas.

Rursus, juxta expressionem Canonum Sardicensium, sub nomine Nicænorum allegatorum, formam appellationum Presbyterorum & Diaconorum a sententiis in Africa datis admittendam esse, in mandatis habebant Legati: atque hoc alterum Commonitorii punctum, cujus in actis hujus Synodi Carthaginensis mentio occurrit, & cujus utriusque articuli occasione non exigua inter Romanam & Africanam Ecclesiam concertatio orta fuit, ut mox videbitur.

Duo alia insuper in eodem Commonitorio contenta expresserunt Episcopi Africani, in suis ad Bonifacium Zosimi successorem litteris; nimirum alterum: *ne ad comitatum Episcopi importune navigent. Alterum de Urbano Episcopo excommunicando, vel etiam Romæ vocando, nisi ea, quæ videbantur corrigenda, corrigeret.* At de his duobus Commonitorii articulis, nulla apparet oborta difficultas, nihilque in actis Synodi Carthaginensis de iis occurrit, nec quæ circa illos dicta fuerint, scitur. Verisimile est Africanos ultro probasse, ne Episcopi ad comitatum *importune* navigent; scribuntque in litteris ad Bonifacium: " Coepiscopus noster „ Siccensis Urbanus, quod in eo corrigendum visum „ est, sine ulla dubitatione correxit „. Atque ita satisfactum fuisse apparet huic articulo Commonitorii.

ARTICULUS IV.

Quæ occasione Commonitorii a Zosimo dati, in Synodo Africana anni 419. decreta sunt?

Africanorum de Canonis Sardicensis pro Nicæno suppositione suspicio

RECITATO primo articulo Commonitorii, de appellationibus Episcoporum ad Episcopum Romanum, lectoque Canone Sardicensi, interrupit recitationem Alipius Episcopus Ecclesiæ Tagastensis, Legatus Provinciæ Numidiæ, dicens: *de hoc jam superioribus etiam litteris Concilii nostri rescripsimus, & id nos servaturos profitemur, quod in Nicæno Concilio constitutum est.*

Quod Alipius interloquatur, ubi de actis istius Concilii agitur; non autem Aurelius Primas Carthaginensis, & Synodi Carthaginensis Præses, argumentum est pro sententia eorum, qui putant per *Concilium*, cujus hic meminit Alipius, intelligi conventum Episcoporum, habitum 20. Sept. 418. in Mauritania Cæsariensi, uti supra exposuimus: conventui quippe Cæsariensi interfuerat Alipius, non autem Aurelius, uti ex enumeratione Episcoporum istius conventus apud Augustinum, libro *de gestis cum Emerito* videri potest.

Adhæc insinuare videntur allegata Alipii verba, Africanos, priori Concilio, seu conventu, simpliciter rescripsisse Zosimo, se servaturos, *quod in Nicæno Concilio constitutum est*: quodque nulla tunc de suppositione Canonis Sardicensis pro Nicæno suspicio Africanis Episcopis incidisset; sed demum post maturiorem illius Canonis discussionem, per intervallum utriusque Synodi, & Canonum Nicænorum lectionem, dubium inciderit: quod & Alipii verba subjuncta præcedentibus non obscure insinuant.

Relatis enim, quæ in priori Concilio rescripta erant, subjungit: *adhuc tamen me movet, quomodo cum inspiceremus græca exemplaria hujus Synodi* (Nicænæ) *ista ibi, nescio qua ratione, minime invenimus.*

Ororto autem hoc dubio de Canonibus sub nomine Synodi Nicænæ in Commonitorio allegatis, mox Alipius addit postulationem de consulendis exemplaribus græcis Canonum Nicænorum, quæ in Constantinopolitana, Alexandrina, & Antiochena Ecclesiis servari dicebantur. Dein promissionem, seu professionem de servando, quod in *Concilio Nicæno constitutum est*, in litteris ad Zosimum factam, quasi exponens, restringit ad angustum temporis spatium inquisitioni & collationi dictorum græcorum exemplarium necessarium: *Nos ita*, ait, *ut frater Faustinus attulit, minime invenimus, ita nos tamen paulisper servaturos, ut antea dixi, donec integra exemplaria veniant, profitemur.* Quasi diceret; professi sumus nos servaturos, *quod in Concilio Nicæno statutum est*; sed cum dubium sit, num contenta in Commonitorio sint in Concilio Nicæno statuta; illa duntaxat servaturos professi sumus, & profitemur, quoadusque collatione factum cum integris Nicænorum Canonum exemplaribus ex Orientalibus Ecclesiis requirendis de veritate horum Canonum constiterit.

Quando quidem Alipius requiri velit ex Orientalibus Ecclesiis *integra* Synodi Nicænæ exemplaria, facile intelligitur, quod dicentibus Africanis Canones adductos inter Nicænos haud repertos, Legati Zosimi reposuerint exemplaria Africanorum non esse integra, quod tamen non ita persuadere potuerunt, quin ipsis Africanis de veritate Canonum inhæserit dubium.

Litteræ Africanorum ad Bonifacium Zosimi successorem de servando statuto, donec penitius in statuta Nicæna inquirerent.

Nec tantum Alipius, sed ipsa Synodus Carthaginensis professionem de servando, quod *in Concilio Nicæno constitutum est*, in litteris ad Zosimum per priorem Synodum, promissum ad dictum intervallum restrinxit; idque & in Epistola ad Bonifacium, qui Zosimo sub initium an. 419. successerat, notificavit: *jam superiore anno*, ait Synodus, *etiam litteris nostris ad eumdem venerabilis memoriæ Zosimum datis, insinuare curavimus ut ea servare, sine ulla ejus injuria paulisper sineremus, usque ad inquisitionem statutorum Concilii Nicæni.*

Hæc Epistola ab Aurelio, probante Synodo, missa fuit. Legitur enim in actis, quod post recitata, quæ priore Synodo acta erant, aliisque ab Episcopis, qui illi Synodo adfuerant, expositis, Aurelius ad Synodum dixerit: *præter ista, quæ* (a) *præmisimus actis, necesse est etiam, ut nostræ parvitatis litteris, sancto fratri, & consacerdoti nostro Bonifacio, singula, quæ tractamus, plenissime insinuemus; ergo si omnibus placet prosecutio nostra, ore omnium condiscamus. Universum Concilium dixit: Placet.*

Itaque sententia finalis hujus Carthaginensis Concilii super articulo Commonitorii, de appellationibus Episcoporum ad Romanum Episcopum, ex dicta Epistola ad Bonifacium desumenda est.

Neque enim post jam relatam Concilii resolutionem ad propositionem Aurelii, quidquam in actis Concilii, quod

(a) In Conciliorum editione, quam Pater Harduinus dedit, legitur to. 1. col. 1243. num. 5. *promisimus*; sed mendum profecto est.

quod articulum illum attinet, reperietur, ut proinde sat manifestum sit, Patres Africanos non detulisse appellationibus Episcoporum, nisi usque ad inquisitionem statutorum Concilii Nicæni, quod & infra latius probabitur.

ARTICULUS V.

Quid circa articulum Commonitorii de appellationibus inferiorum Clericorum ad judicia transmarina ab Africanis resolutum sit?

Presbyterorum ad transmarina judicia appellationem non sunt passi Africani.

CAPTA resolutione super primo Commonitorii articulo de appellationibus Episcoporum ad Episcopum Romanum, Novatus Episcopus Legatus Mauritaniæ Sitifensis dixit: *nunc meminimus hoc Commonitorio, etiam de Presbyteris vel Diaconibus contineri, qualiter audiri ab Episcopis suis, vel a finitimis debeant, quod in Niceno Concilio minime legimus; unde hoc ipsum jubeat sanctitas vestra recitari.*

Huic postulato annuente Aurelio, *Daniel notarius* de Commonitorio hæc *recitavit. De appellationibus autem Clericorum, id est minoris loci, est ipsius Synodi certa responsio, de qua re quid actnri sitis, credimus inserendum, quod taliter dictum est.*

Osius Episcopus dixit: quid me adhuc movet, reticere non debeo, si Episcopus, qui forte iracundus, quod esse non debet, cito, aut aspere commoveatur adversus Presbyterum, sive Diaconum suum, & exterminare eum de Ecclesia voluerit, providendum est, ne innocens damnetur, aut perdat communionem; habeat potestatem ejectus, ut finitimos interpellet, ut causa ejus audiatur, & diligentius tractetur, quia non oportet negare ei audientiam roganti, & ille Episcopus, qui aut juste, aut injuste eum rejecit, patienter accipiat, ut negotium discutiatur, ut aut probetur, aut emendetur sententia, &c.

Hic rursus Canon Sardicensis attribuitur Synodo Nicænæ.

Cumque hæc *recitarentur: Augustinus Episcopus Ecclesiæ Hipponensis Provinciæ Numidiæ, dixit; & hoc nos servaturos profitemur, salva diligentiore inquisitione Concilii Niceni.*

Dein proposuit Aurelius, *si hoc* (scilicet quod Augustinus dixerat) *etiam omninm vestræ charitati placet, responsione firmate. Universum Concilium dixit; omnia, quæ in Concilio Niceno statnta sunt, nobis omnibus placent.*

Huic responso specialiter adstipulatus est Jocundus Episcopus Ecclesiæ Sithtulæ (vel *Suffetulæ*) Legatus Provinciæ Bizacenæ, dicens; *quod statutum est in Niceno Concilio, violari a quoquam nullatenus potest.*

Hic notari meretur, quod Concilium non probaverit simpliciter dictum Augustini, sed duntaxat resolverit, *omnia, quæ in Concilio Niceno statuta sunt, omnibus placere.*

Videbat quippe Concilium, quod Romani prætenderent per suum *Commonitorium*, etiam causas Presbyterorum & inferioris Cleri, ad trasmarinum, sive Romanum judicium, via appellationis trahere; interpretantes scilicet Canonem Sardicensem, quasi per *finitimos* Episcopos, ipse etiam Romanus intelligeretur; cum tamen sat clarum sit & Africanis ita appareret; per *finitimos* intelligi *vicinarum* Provinciarum Episcopos.

Itaque Concilium noluit, nequidem per *interim* usque ad diligentiorem Nicænorum Canonum inquisitionem, appellationes Presbyterorum, & inferiorum Clericorum ad judicia transmarina, contra notoriam, & sæpius renovatam Ecclesiæ Africanæ disciplinam admittere. Omnia, *quæ in Niceno Concilio statnta sunt*, facile Africani admittebant: quia etiam illud, quod in Canone Sardicensi, sub nomine Nicæni proferebatur, de appellationibus Presbyterorum, non apparebat contrarium disciplinæ Africanæ, modo verba in alienum sensum non detorquerentur: sed per *finitimos Episcopos* intelligerentur, qui in Provinciis finitimis essent, uti ipse naturalis & obvius verborum illorum sensus deposcit.

Hinc & Africani, in Epistola ad Bonifacium, hunc articulum Commonitorii, non ad sensum Romanorum, sed juxta naturalem Canonis allegati sensum referunt; atque eatenus Canonum sub nomine Nicæni Concilii se observaturos ad Zosimum scriptum esse dicunt. Verba eorum sunt: *quorum omnium, de primo & tertio, id est ut Romam liceat Episcopis provocare, & ut Clericorum causæ apud suarum Provinciarum Episcopos finiantur, jam in priore anno, etiam litteris nostris, ad eumdem venerabilis memoriæ Zosimum Episcopum datis, insinuare curavimus, ut ea servare sine ulla ejus injuria paulisper sineremus, usque ad inquisitionem statutorum Concilii Niceni.*

Nihil ergo circa hoc Commonitorii punctum se *aliquantisper* servaturos usque ad inquisitionem statutorum Concilii Nicæni addixerunt, nisi ut Clericorum causæ *apud suarum Provinciarum Episcopos finiantur*: sive ut Presbyteri, aut alii inferiores ad finitimos suarum Provinciarum Episcopos provocare queant, si se ab Episcopo suo injuria affectos, & injuste damnatos putarent,

ARTICULUS VI.

De resolutione Africanorum requirendi exemplaria Nicænorum Canonum ab Ecclesiis Orientalibus.

De accersendis exemplaribus Nicænis ex Orientalibus Ecclesiis.

LEGITUR in actis Synodi Carthaginensis anni 419. octavo Kalendas Junias, quod recitato primo articulo Commonitorii, seu instructionum Legatorum Zosimi, qui erat de appellationibus Episcoporum, & lecto Canone Sardicensi, sub nomine Nicæni allegato, Alipius Episcopus, de veritate Canonis citati dubium moverit, eo quod inspectis græcis exemplaribus hujus Nicænæ Synodi, citatum Canonem ibi minime invenerit. Ut autem prius de veritate constare posset, petiit ab Aurelio, *ut quia hoc authenticum Concilium Nicænum in urbe dicitur esse Constantinopolitana, aliquos cum scriptis tuæ sanctitatis mittere digneris, & non solum ad ipsum sanctum fratrem nostrum Constantinopolitanum Episcopum, sed etiam ad Alexandrinum; & Antiochenum venerabiles sacerdotes, qui hoc nobis Concilium, sub adstipulationem litterarum suarum dirigant, ut communis postmodum ambiguitas auferatur, quia nos ita, ut frater Faustinus attulit, minime invenimus ista.*

Ulterius petiit; quod *petendus est etiam venerabilis Ecclesiæ Romanæ Episcopus Bonifacius, ut ipse quoque dignetur ad memoratas Ecclesias aliquos mittere, qui eadem exemplaria debeant secundum ejus scripta perferre.*

Interlocutio Faustini, ut hujus quæstionis decisio permittatur judicio Romani Pontificis.

Faustino Sedis Apostolicæ Legato, satis molesta fuit hæc Patrum de Canonibus e Commonitorio recitatis dubitatio, totamque controversiam ad hunc limitem reducere studuit, ut scribentibus Africanis ad Bonifacium & Bonifacio rescribente, tota demum hæc quæstio ex unius Pontificis arbitrio finiretur, quodque illi placeret de appellationibus, vel super dubio de Canonibus decernere, hoc pro lege Africana Ecclesia haberet. Verba Faustini erant: *Nec vestra Sanctitas præjudicat Ecclesiæ Romanæ, sive de hoc capitulo, sive de aliis, quia dicere dignatus est frater noster & Coepiscopus Alipius, dubios esse Canones; sed hæc ipsa ad sanctum & beatissimum Papam nostrum scribere dignemini, ut & ipse integros Canones inquirens, cum vestra sanctitate de omnibus constitutis tractare possit. Sufficit autem, ut ipse beatissimus Episcopus urbis Romæ, sicut & vestra sanctitas apud se tractat, ita & ipse inquirat, ne contentio inter Ecclesias nasci videatur: sed magis charitate fraterna deliberare possitis, ipso rescribente, quod melius observari debeat.*

Aurelius, cæterique Patres, hac Fustini interlocutione quasi neglecta, ad alterum Commonitorii articulum, de causis Presbyterorum, & inferioris Cleri, qualiter tractandæ, perrexerunt.

Per finitimos Episcopos, in Canone non intelligunt Africani Romanos.

Porro recitato hoc Commonitorii articulo, Augustinus confisus in Canone Sardicensi per *finitimos Episcopos* non alios a Romanis Legatis intelligi, quam singularum Provinciarum Episcopos (qui genuinus est Canonis sensus, ut supra notavimus) secure ac sine restrictione dixerat: *& hoc nos servaturos profitemur, salva diligentiore inquisitione Concilii Nicæni*: at ipsum Concilium simpliciter respondit, *omnia, quæ in Niceno Concilio statnta sunt, nobis omnibus placent;* Cui speciali responso adstipulabatur Jucundus Provinciæ Bizacenæ Legatus, uti supra vidimus.

Faustinus insistit priori suæ suggestioni.

Verum displicuit Faustino Sedis Apostolicæ Legato hæc continua Concilii Nicæni commendatio. Cum enim videret omnia ex Synodo Nicæna pendere, atque huic mire Africanos assensum polliceri; ipsosque Canones in Commonitorio, sub nomine Nicænorum consignatos, in dubium revocari; de successu Legationis, quæ potissimum appellationes Presbyterorum spectabat, anxius, negotium rursum ad Pontificem trahere conatur; ita ut relicta Canonum Nicænorum diligentiore inquisitione, ex unius Pontificis arbitrio decerneretur, utrum Presbyteris appellandi ad finitimos Episcopos ad sensum Legati Romani potestas danda esset, an non, etiamsi Nicænis in Canonibus decretum non esset; modo aliquibus probatis Canonibus sancitum inveniretur.

His apparet genuinus sensus verborum Faustini, quæ verbis Jocundi Episcopi subjecit. *Adhuc secundum professionem sanctitatis vestræ tam sancti Alipii, quam etiam fratris nostri Jocundi, aliqua infirmari credo, aliqua firmari, quod non debeat, cum jam in dubium ipsi Canones venerint; ergo, ut places & nobis, & Beatitudini vestræ, ad sanctum & venerabilem Ecclesiæ Romanæ Episcopum vestra sanctitas referre dignetur, ut & ipse, quod sanctus Augustinus statuere dignatus est, deliberare possit, utrumnam & hoc concedendum sit, an reticendum; hoc est de appellatione inferioris gradus; si ergo adhuc in dubium venit & de hoc Capitulo; justum est, ut beatissimæ Sedis Episcopus informari debeat, si tamen approbatis Canonibus hoc inveniri possit.*

Resolvitur, accersenda authentica exemplaria.

Hæc negligens Aurelius, alia Concilii Patribus resolvenda proposuit, qui inter alia, quod ante dictum fuerat, iterum renovarunt: *Ut venerabilibus viris Antiochenæ & Alexandrinæ, sed & Constantinopolitanæ Ecclesiarum Episcopis scribere vestra Beatitudo dignetur, ut exemplaria verissima Concilii Nicæni, sub adstipulatione Litterarum suarum dirigant; quo, declarata veri-*

rita-

ritate; ea Capitula; quæ in Commonitorio præsens frater, & Coepiscopus noster Faustinus, sed & compresbyteri Philippus & Asellus, secum attulerunt, aut ibidem reperta, a Nobis firmabuntur, aut si non inveniantur, collecta Synodo, de hoc in sequenti tractabimus.

De rogando Bonifacio, ut & ipse exemplaria authentica petat ab Orientalibus.

Hanc de requirendis authenticis exemplaribus Nicæni Concilii resolutionem intimarunt quoque litteris scriptis Bonifacio; quia *quamquam, inquiunt, plurimos Codices legerimus; sed nusquam in Nicæno Concilio, in Latinis Codicibus legimus, quemadmodum in supra dicto Commonitorio inde directa sunt; tum quia hic in nullo Codice græco potuimus invenire ex Orientalibus Ecclesiis, ubi perhibentur eadem decreta posse etiam authentica reperiri, magis nobis desideramus afferri.*

Post hæc, & ipsum Pontificem enixe rogant, ut ipse quoque dictis Orientalibus Ecclesiis scribere dignetur: *Et si aliis*, inquiunt, *tuæ placuerit sanctitati, ut inde ad nos iidem Canones apud Nicæam civitatem a Patribus constituti veniant, te potissimum hoc beneficium cunctis Occidentalibus Ecclesiis in Domini adjutorio conferente.*

Rationem, ob quam tam ardenter petant ad Orientales scribi, & exemplaria Nicæni Concilii ab aliis exposci, subjungunt: *Quis enim dubitet exemplaria esse verissima Concilii Nicæni in Græcia congregati, quæ de tam diversis locis, & de nobilibus Græcis Ecclesiis allata & comparata concordant.*

Per Bonifacium Pontificem scriptum fuisse ad Orientales Ecclesias, aut alio modo requisita fuisse authentica Concilii Nicæni exemplaria, non legitur; sed Africanos ad Orientales Ecclesias litteras dedisse per Innocentium Presbyterum, & Marcellum Subdiaconum, atque per eosdem authentica illius Concilii exemplaria, cum litteris Cyrilli Alexandrini, & Attici Constantinopolitani Episcopi, in Africam allata fuisse constat; de quo infra latius, ubi prius de Epistola Africanorum ad Bonifacium egerimus.

ARTICULUS VII.

De Epistola Africanorum ad Bonifacium Papam.

De Epistola Africanorum ad Bonifacium, ut & ipse petat authentica exemplaria ab Orientalibus.

Ut notitia & occasio hujus Epistolæ exactior habeatur, præmittendum, Synodum Carthaginensem generalem totius Africæ inchoatam fuisse 25 Maji anno 419. eamque inchoandam censuisse Aurelium a relectione Canonum Nicænorum, ac deinde recensenda omnia decreta, quæ in Synodis Africanis, post Nicænam Synodum constituta erant.

Porro Notario Concilii, recitationem inchoante, sermonem illico interrumpit Faustinus Sedis Apostolicæ Legatus, postulans prius, de appellationibus Episcoporum, & inferiorum Clericorum, in Commonitorio Zosimi contentis, tractari. Hæc dum importunius urget Faustinus, vicissim ab Aurelio illico abruptus sermo, rogatique Patres, ut Nicænorum & Africanorum Canonum lectionem, sub initium Synodi jam delibatam, absolvi paterentur. Postulatis annuit Synodus, relictaque Faustini petitione, Canonum lectionem ordine proposito absolvendam imperavit.

Huic Canonum recitationi, & renovationi, impensi dies aliquot; atque relectione absoluta, nova rursus sessio Synodi celebrata fuit 3. Kalendas Junias, sive 29. Maji, in qua 22. Episcopi cum Aurelio, qui a Synodo delecti judices fuerant, nominantur; plerisque vero Episcopis conquerentibus, se ad finem Synodi, omniaque peracta sustinere non posse, & ad proprias Ecclesias festinantibus, *placuit universo Concilio, ut ab omnibus eligerentur de singulis quibusque Provinciis, qui propter alia peragenda residerent; & factum est ut hi adessent, quorum subscriptiones eos affuisse testantur: & hi viginti quatuor numerantur.*

In hac Sessione, post conditos sex Canones, *Aurelius Episcopus dixit: juxta statuta totius Concilii congregati, & meæ mediocritatis sententiam, placet facere rerum omnium conclusionem; Universi tituli* (id est Canones) *designati, & digesti hujus diei tractatu, Ecclesiastica gesta suscipiant.* Ita legitur in Codice Africano n. 133. vel ut clarioribus terminis exprimunt Græci: *Præsentis diei constitutionis tractatum acta Ecclesiastica suscipiant.*

Cum autem adhuc quædam pertractanda essent, de eis subjungitur: *quæ vero adhuc expressa* (sive Gr. *pertractata*) *non sunt, die sequenti, per fratres nostros, Faustinum Episcopum, Philippum & Asellum Presbyteros, venerabili fratri, & Coepiscopo nostro Bonifacio rescribemus.*

Hinc colligitur, post finitam Synodum litteras ad Bonifacium de actis in Synodo datas esse per Legatos a Zosimo ejus decessore in Africam missos, Romam deferendas. Ulterius in his litteris comprehendi, quidquid finaliter in causa Apiarii & *Commonitorii* per Synodum resolutum esset, etiam aliqua, quæ in actis, seu gestis Synodi inserta non fuerunt, utpote quæ (ut ait Aurelius) *adhuc expressa*, sive *pertracta* non erant.

Itaque potius ex hac Epistola, quam ex actis Synodalibus, sub initium Synodi confectis, finalis & absoluta, veraque Synodalis resolutio petenda est.

Eam proinde integram exhibemus, prout jacet in Codice Africano sub *n.* 134. sub hac Epigraphe.

Incipit Epistola ab omni Concilio Africano, ad Bonifacium Urbis Romæ Episcopum, per Faustinum Episcopum, Philippum & Asellum Presbyteros Legatos Ecclesiæ Romanæ, directa.

Epistola Concilii ad Bonifacium Papam, quæ constituit Canonem CXXXIV.

,, Domino beatissimo, & honorabili fratri Bonifa-
,, cio, Aurelius, Valentinus primæ Sedis Provinciæ
,, Numidiæ, & cæteri, qui præsentes adfuimus num.
,, CCXVII. ex omni Concilio Africæ. Quoniam Do-
,, mino placuit, ut de his, quæ nobiscum egerunt san-
,, cti fratres nostri, Coepiscopus Faustinus, & com-
,, presbyteri Philippus & Asellus, non beatæ memoriæ
,, Episcopo Zosimo, a quo ad nos mandata & litteras
,, attulerunt, sed tuæ Venerationi, qui in ejus locum
,, es divinitus constitutus, humilitas nostra rescriberet,
,, ea breviter insinuare debemus, quæ utrumque con-
,, cordia terminata sunt, nec ea, quæ prolixis gestorum
,, voluminibus continentur, in quibus, salva quidem
,, charitate, non tamen sine parvo altercationis labo-
,, re demorati sumus, ea gestis deliberantes, quæ nunc
,, ad causam pertinent. Quamquam & ille, si adhuc
,, esset in corpore, hoc acciperet gratius; quod videret
,, pacatius terminatum, Domine frater. Apiarius Pres-
,, byter, de cujus & ordinatione, & excommunicatio-
,, ne, & provocatione exortum, non solum Siccensi,
,, verum etiam totius Africanæ Ecclesiæ, non leve
,, scandalum, de omnibus erratis suis veniam petens
,, communioni est restitutus. Prior autem Coepiscopus
,, noster Siccensis, Urbanus, quod in eo corrigendum
,, visum est, sine ulla dubitatione correxit: quia vero
,, paci & quieti Ecclesiæ, non tantum ad præsens, sed
,, etiam in posterum prospiciendum fuit; quoniam ta-
,, lia multa præcesserant, ut vel similia vel etiam gra-
,, viora deinceps præcaveri oporteret; placuit nobis,
,, ut de Siccensi Ecclesia, retento scilicet honore gra-
,, dus sui, Presbyter removeretur Apiarius, & accepto
,, Epistolio, ubicumque alibi vellet & posset, Presby-
,, terii munere fungeretur. Quod eidem ipsi per litte-
,, ras proprias postulanti sine difficultate concessimus.
,, Sane priusquam hæc causa isto termino clauderetur,
,, inter alia, quæ diuturnis disceptationibus versaba-
,, mus, quia ratio ipsa poscebat, ut apud acta Eccle-
,, siastica, a fratribus nostris Faustino Coepiscopo, &
,, Philippo & Asello compresbyteris quæreremus, ut
,, promerent quidquid eis nobiscum agendum fuisset in-
,, junctum; nonnulla quidem sine ullo scripto, prose-
,, cuti sunt verbis, sed cum id potius flagitaremus,
,, quod in litteris ferrent, Commonitorium protule-
,, runt, quod recitatum nobis, etiam gestis, quæ secum
,, ad vos deferunt, est allegatum, in quo eis quatuor
,, quædam nobiscum agenda mandata sunt: unum de
,, appellationibus Episcoporum ad Rom. Eccl. Sacerdo-
,, tem; alterum, ne ad Comitatum Episcopi importune
,, navigent; tertium, de tractandis Presbyterorum &
,, Diaconorum causis apud finitimos Episcopos, si a suis
,, excommunicati perperam fuerint: quartum de Urba-
,, no Episcopo excommunicando, vel etiam Romam
,, vocando, nisi ea, quæ videbantur corrigenda, cor-
,, rigeret. Quorum omnium, de primo & tertio id est
,, ut Romam liceat Episcopis provocare, & ut Cleri-
,, corum causæ apud suarum Provinciarum Episcopos
,, finiantur, jam priore anno etiam litteris nostris ad
,, eumdem venerabilis memoriæ Zosimum Episcopum
,, datis insinuare curavimus, ut ea servare, sine ulla
,, ejus injuria paulisper sineremus, usque ad inquisitio-
,, nem statutorum Concilii Nicæni; & nunc de tua po-
,, scimus sanctitate, ut quemadmodum ea apud Nicæam
,, a Patribus acta vel constituta sunt, sic ea a nobis
,, facta custodiri, & ibi apud vos ista, quæ in Commo-
,, nitorio attulerunt, facias exerceri, id est, *si Episco-*
,, *pus accusatus fuerit, & judicaverint congregati Episco-*
,, *pi Regionis ipsius, & de gradu suo dejecerint eum, &*
,, *appellasse videatur, & confugerit ad Beatissimum Eccl.*
,, *Rom. Episcopum, & voluerit audiri, & justum puta-*
,, *verit, ut renovetur examen, scribere his Episc. digne-*
,, *tur, qui in finitima & propinqua Provincia sunt, ut*
,, *ipsi diligenter omnia requirant, & juxta fidem verita-*
,, *tis definiat. Quod si is qui rogat causam suam iterum*
,, *audiri, deprecatione sua moverit Episc. Rom., ut e*
,, *latere suo Presbyterum mittat, erit in potestate quod*
,, *velit, & quod æstimet. Et si decreverit mittendos es-*
,, *se, qui præsentes cum Episcopis judicent, habentes*
,, *auctoritatem ejus, a quo destinati sunt, erit in suo*
,, *arbitrio. Si vero crediderit sufficere Episcopos, ut ne-*
,, *gotio terminum imponant, faciet, quod sapientissimo*
,, *consilio suo judicaverit. Item de Presbyteris & Diaco-*
,, *nis. Si Episcopus quis iracundus, quod esse non debet,*
,, *cito, aut aspere commoveatur adversus Presbyterum,*
,, *sive Diaconum suum, & exterminare eum de Eccl.*
,, *voluerit: providendum est, ne innocens damnetur,*
,, *aut perdat communionem; habeat potestatem ejectus, ut*
,, *finitimos interpellet, & causa ejus audiatur, & dili-*
,, *gentius tractetur, quia non oportet & negari audien-*
,, *tiam roganti; & ille Episcopus, qui aut juste, aut in-*
,, *juste rejecit, patienter accipiat, ut negotium discutia-*
,, *tur; ut aut probetur ejus, aut emendetur sententia.*
,, Hæc utique usque ad adventum verissimorum exem-
,, plariorum Nicæni Concilii inserta gestis sunt,
,, quæ sibi, quemadmodum ipso, quod apud nos

fra-

„ fratres ex Apoftolica Sede directi allegaverunt, Commonitorio continentur. Eoque ordine vel apud vos in Italia cuftodirentur, *nullo modo nos talia*, qualia commemorata jam nolumus, vel tolerare cogemur; fed credimus, adjuvante mifericordia Domini Dei noftri, quod tua fanctitate Romanæ Ecclefiæ præfidente, non fumus jam iftum typhum pafluri, & fervabuntur erga nos, quæ nobis etiam non dillerentibus, cuftodiri debeant, cum fraterna charitate, quæ fecundum fapientiam atque juftitiam, quam tibi donavit altiffimus, etiam ipfe perfpicis effe fervanda, fi forte aliter fe habent Canones Concilii Nicæni, quamvis plurimos Codices legeremus; fed nufquam in Nicæno Concilio, in Latinis Codicibus legimus quemadmodum in fupra dicto Commonitorio, inde directa funt. Tum quia hic in nullo Codice Græco ea potuimus invenire, ex Orientalibus Ecclefiis, ubi perhibentur eadem decreta poffe etiam authentica reperiri, magis nobis defideramus afferri. Pro qua re, tuam quoque venerationem obfecramus, ut fcribere etiam ipfe digneris ad illarum partium Sacerdotes, hoc eft Ecclefiæ Antiochenæ, Alexandrinæ, & Conftantinopolitanæ. Et fi aliis etiam tuæ placuerit fanctitati, ut inde ad nos iidem Canones apud Nicænam civitatem a Patribus conftituti veniant: te potiffimum hoc beneficium cunctis Occidentalibus Ecclefiis in Domini adjutorio conferente, Quis enim dubitet exemplaria effe veriffima Concilii Nicænii in Græcia congregati, qui de tam diverfis locis & de nobilibus Græcis Ecclefiis allata & comparata, concordant? Quod donec fiat, hæc quæ in Commonitorio fupra dicto nobis allegata funt, de appellationibus Epifcoporum ad Romanæ Ecclefiæ Sacerdotem, & de Clericorum caufis apud fuarum Provinciarum Epifcopos terminandis, nos ufque ad probationem fervaturos effe profitemur, & Beatitudinem tuam ad hoc nos adjuturam, in Dei voluntate confidimus; cætera vero, quæ in noftra Synodo gefta vel firmata funt, quoniam fupra dicti fratres noftri, Fauftinus Coepifcopus, Philippus & Afellus Presbyteri fecum ferunt, fi dignatus fueris, tuæ nota facient fanctitati. Et alia manu: Dominus nofter te nobis annis plurimis cuftodiat beatiffime frater. Subfcripferant quoque Alipius, Auguftinus, Poffidius, Marinus, & cæteri Epifcopi.

Ex hac Epiftola illud quoque conftat, caufam Apiarii per Patres Africanos fuiffe in Africa terminatam, priufque ad Bonifacium fcriberetur; idque non obftante appellatione Apiarii ad Zofimum Papam interpofita: ut inde appareat, nec ad tempus quidem ab Africanis admiffam effe articulum Commonitorii, de appellationibus Presbyterorum ad fenfum, quem Canoni Sardicenfi dare voluerant Romani, ut fupra dictum eft *num. 5*.

ARTICULUS VIII.

Litteræ Epifcoporum Conftantinopolitanæ & Alexandrinæ Ecclefiæ, cum exemplaribus Canonum Nicænorum ad Africanos.

Legati Africanorum Nicæna exemplaria Alexandrina, & Conftantinopolitana adferunt.

POft abfolutam Synodum generalem Carthaginenfem fub finem menfis Maii, mox ad Epifcopos Ecclefiæ Alexandrinæ & Conftantinopolitanæ, miffi fuere, Innocentius Presbyter, & Marcellus Subdiaconus, ut ex illis Ecclefiis exemplaria authentica Nicæni Concilii referrent, quo certa notitia haberi poffet, num Canones a Zofimo in Commotorio expreffi, effent genuini illius Concilii fœtus. Legati, hi qui iter fuum feftinabant, jam menfe Novembri ex fua Legatione cum authenticis exemplaribus ftatutorum Concilii Nicæni, una cum litteris Cyrilli Alexandrini, & Attici Conftantinopolitani Epifcoporum reverfi erant in Africam, quandoquidem litteræ hæ, una cum exemplaribus fexto Kalendas Decembris ejufdem anni directæ fuerint Bonifacio Papæ, ut infra dicetur. Scribit in litteris fuis Cyrillus Alexandrinus: Quod *per Innocentium Presbyterum fideliffima exemplaria ex authentica Synodo in Nicæna civitate Bithyniæ habita, ipfis* dirigat.

At Atticus in fuis ait: *per filium meum Marcellum Subdiaconum veftrum, nimium feftinantem, ficut ftatuti funt in Nicæna civitate a Patribus Canones, in integro, ut juffiftis, direxi*.

Litteræ hæ in Codice Africano conficiunt numerum 135. & 136. quas hic integras repræfentamus, utpote ad Synodi generalis Carthaginenfis, & controverfiæ in illa difcuffæ, notitiam conducentes, & partem Codicis Africani conficientes.

Epiftola Cyrilli Alexandrini ad Africanos, quæ efficit Canonem CXXXV.

Epiftola Cyrilli Alexandrini Epifcopi ad Africanos, qui exemplaria authentica Synodi Nicænæ poftulaverant.

DOmini *honorabilibus fanctis fratribus Coepifcopis Aurelio, Valentino, fed & omni fanctæ congregationi in Carthaginenfi Synodo congregatæ, Cyrillus falutem in Deo charitatem veftram. Scripta venerationis veftræ multam habentia querimoniam; cum omni lætitia per filium noftrum Innocentium Presbyterum fufcepi, quibus a nobis fperatis, ut de fcrinio noftræ Ecclefiæ veriffima exemplaria, ex authentica Synodo apud Nicæam civitatem, Metropolim Bithyniæ a fanctis Patribus conftituta, atque firmata, fub noftræ fidei profeffione, veftræ dilectioni porrigamus. Unde Domini honorabiles fratres falute præeunte, Domino, neceffe habui per harum latorem filium noftrum Innocentium Presbyterum fideliffima exemplaria ex authentica Synodo, in Nicæna civitate Bithyniæ habita, veftræ charitati dirigere, quod & in Ecclefiaftica hiftoria requirentes invenietis. De Pafcha vero, ut fcripfiftis, nunciamus vobis XVII. Kalendas Majas* (a) *nos futura indictione celebrare. Et alia manu: Deus & Dominus nofter fanctam veftram congregationem cuftodiat, quod optamus, chariffimi fratres.*

Epiftola Attici Conftantinopolitani Epifcopi ad Africanos fuper eodem argumento.

Epiftola Attici Conftantinop. ad Africanos, quæ eft Canon CXXXVI.

DOmini *fanctis, merito beatiffimis fratribus Coepifcopis Aurelio, Valentino, vel cæteris chariffimis, in Synodo apud Carthaginem habita conftitutis, Atticus Epifcopus, per filium noftrum Marcellum Subdiaconum veftrum fcripta veftræ dilectionis, cum omni gratiarum actione fufcepi; Domino gratias agens, quod merui tantorum fratrum benedictione perfrui. Domini beatiffimi fratres, fcripfiftis fane, ut veriffimos Canones, apud Nicæam civitatem Metropolim Bithyniæ, a Patribus conftitutos, fub fidei adftipulatione dirigam. Et quis eft qui communem fidem, vel ftatuta, a Patribus firmata, fuis fratribus deneget? Qua de re, per eumdem filium meum Marcellum Subdiaconum veftrum nimium feftinantem, ficut ftatuti funt in Nicæa civitate, a Patribus Canones in integro, ut juffiftis, direxi: petens ut pro me plurimum veftra fancta congregatio orare jubeat. Et alia manu. Deus nofter fanctitatem veftram cuftodiat, quod optamus, fancti* (b) *fratres.*

ARTICULUS IX.

Litteræ Orientalium una cum exemplaribus Nicænorum Canonum per Africanos ad Bonifacium Papam tranfmiffæ, & quare?

Exemplaria Nicæna cum litteris Orientalium ad Bonifacium mittunt Africani.

CONTROVERSIA inter Romanam & Africanam Ecclefiam oborta, occafione appellationis Apiarii Presbyteri, ad Zofimum Epifcopum Romanum, poft plures collationes & contentiones inter Zofimi Legatos, & Patres Africanos, fuper punctis in Commonitorio ejufdem Pontificis contentis, ad hoc unum punctum tota devoluta erat, utrum Canones a Zofimo commendati inter Nicænos computandi effent; & confequenter ab omnibus obfervandi, & difciplina Ecclefiæ Africanæ inde conformanda.

Jam enim fupra notavimus finalem Synodi Carthaginenfis refolutionem circa controverfiam hanc occafione Canonum in Commonitorio Zofimi, fub nomine Nicænorum allegatorum exortam, petendam effe ex Epiftola Africanorum ad Bonifacium fupra exhibita.

In Epiftola vero Africani ex prolixioribus geftorum voluminibus, ea delibarunt, quæ ad hanc tunc temporis controverfiam fupererant decidenda: reduciturque epiftola tota quanta eft, ad id unum, *ut ea fervare, fine Pontificis injuria, paulifper* finerent Africani, *ufque ad inquifitionem ftatutorum Concilii Nicæni* t hoc unum a Bonifacio poftulant: *Ut quemadmodum ea apud Nicæam a Patribus acta, vel conftituta funt, fic ea a nobis faciat cuftodiri: hæc utique ufque ad adventum veriffimorum exemplarium Nicæni Concilii inferta geftis funt.* Antiquam autem Africanæ Ecclefiæ difciplinam reverfuram, *fi forte aliter fe habeant Canones Nicæni Concilii*, quam in Commonitorio fcriptum erat; ex Orientalibus Ecclefiis afferri exemplaria authentica fe magis defiderare, quæ allata, & comparata, fi cum Africanis concordarent, pro veriffimis habenda: " Quod donec fiat, „ *ajunt*, hæc, quæ in commonitorio fupra dicto nobis allegata funt de appellationibus Epifcoporum ad Romanæ Ecclefiæ Sacerdotem, & de Clericorum caufis apud fuarum provinciarum Epifcopos terminandis, nos ufque ad probationem fervaturos profitemur, & Beatitudinem tuam ad hoc nos adjuturam in Dei voluntate confidimus.

Ex his perquam manifeftum eft Africanos non recepiffe difciplinam Canonibus illis expreffam, nifi *ufque* feu *donec* conftaret, num Canones hi inter Nicænos Canones, in authenticis exemplaribus, ex Orientalibus Ecclefiis mittendis numerarentur.

Canones a Zofimo allegati inter Nicænos non reperiuntur.

Cum ergo ex allatis Concilii Nicæni exemplaribus conftaret, non nifi viginti Canones reperiri, prout iidem reperiebantur in exemplaribus Africanis; neque Canones a Zofimo allegatos ibi inveniri; id unum credebant

(a) Ita legunt omnes Codices. Conftat tamen quod anno 420. Pafcha fuerit celebratum XIV. Kal. Majas.

(b) In quibufdam Codicibus fcriptum legitur, *Sanctiffimi*.

debant Africani, superesse sibi curandum, ut & Bonifacio Episcopo Romano id innotesceret, intelligeretque consequenter Africanos ulterius non adstringi disciplinæ contentæ Canonibus Commonitorio, Nicæno Concilio falso suppositis, posseque pristinis suis moribus libere uti; quod faciendum, in litteris suis ad Bonifacium, verbis summam reverentiam suam erga Sedem Apostolicam testantibus, jam ante significaverant. *Et servabuntur*, inquiunt, *erga nos, quæ nobis etiam non disferentibus, custodiri debeant cum fraterna charitate; quæ secundum sapientiam atque justitiam, quam tibi donavit Altissimus, etiam ipse perspicis esse servanda, si forte aliter se habent Canones Concilii Nicæni*.

Africani sicuti usque pli disciplinæ stabant incaedum. Itaque ut huic controversiæ, quæ quodammodo in suspenso manserat, usque dum allata forent authentica Nicæni Concilii exemplaria, tandem finis imponeretur, atque Africana Ecclesia ad suam pristinam disciplinam reduceretur; sine dilatione Aurelius Primas Carthaginensis litteras a Cyrillo Alexandrino, & Attico Constantinopolitano Episcopis receptas, cum genuinis Nicænæ Synodi Codicibus, per Innocentium Presbyterum, & Marcellum Subdiaconum, qui in Orientem missi fuerant, Romam transmisit ad Bonifacium, uti ex Codice Africano clare innotescit. Hanc enim ibi Epigraphen litteris Orientalibus adscriptam legibus: *Incipiunt Rescripta ad Concilium Africanum, Cyrilli Alexandrini Episcopi, ubi authentica Concilii Nicæni translata de Græco, per Innocentium Presbyterum transmiserunt: Quæ etiam Epistolæ cum eodem Concilio Nicæno per memoratum Presbyterum Innocentium, & Marcellum Subdiaconum Ecclesiæ Carthaginensis sancto Bonifacio Episcopo Ecclesiæ Romanæ sub die VI. Kal. Decembris directæ*.

Similiter decreta, & Symbolum Synodi Nicænæ, quod in Codice Dionysiano habetur num. CXXXVII. Epistolis juncta Epigraphe notata fuere, diem ipsam missionis exprimente, his verbis: *Incipiunt exemplaria Concilii Nicæni directa, sub die VI. Kal. Decembris, post Consulatum gloriosissimorum Imperatorum, Honorii XII. & Theodosii VIII. Augustorum, Bonifacio urbis Romæ Episcopo*.

Quam solliciti fuerint circa hunc articulum. Verisimile autem est, hanc transmissionis epocham tam sollicite ab Africanis notatam fuisse, ut sciri & probari posset tempus quo promissa observantia Canonum Sardicensium, sub nomine Canonum Nicænorum a Zosimo allegatorum finem habuisset, utpote se protendens duntaxat, quousque per diligentiorem Nicænorum statutorum inquisitionem, de veritate Canonum allegatorum constaret.

Decreta, seu Canones Synodi Nicænæ, prout e Græco in Latinum versa, ex Oriente fuerant allata, missa quoque cum litteris Orientalium fuere ad Bonifacium: debuissentque consequenter in Codice Africano, una cum Symbolo dictis litteris adjuncta fuisse; at Dionysius Exiguus brevitati studens, ea omisit, credens sufficere, quod sub initium Codicis sui Nicæni illi Canones, licet ex alia versione, essent inserti, ut ipse relato Symbolo Nicæno, monuit his verbis: *Huic Symbolo fidei, etiam exemplaria statutorum ejusdem Concilii Nicæni, a memoratis Pontificibus annexa sunt sicut superius per omnia continentur, quæ nos hic iterum conscribi necessarium non esse credidimus*.

Defectum Dionysii Jacobus Merlinus, aliique posteriores, Conciliorum collectores, hac in parte suppleverunt ex vetustis Codicibus MSS. acta Concilii Carthaginensis VI. cum Canonibus, Nicænis, prout ex Oriente recepti ad Bonifacium Episcoporum Romanum ab Africanis transmissi, suis in collectionibus inserentes: qui & in Labbæana Conciliorum compilatione subjiciuntur Concilio Carthaginensi VI. *tom. 2. col. 1594.* si quid varietatis in his Canonibus occurrat, eam in Scholiis ad Canones Nicænos notavimus. Hic id unum notandum occurrit, quod Canonibus Nicænis, prout ab Africanis ad Bonifacium transmissi referuntur, subjiciatur hoc statutum. *Sanctum Concilium traditis omnibus, & rite dispositis, ut Ecclesiarum pax & fides, in Orientis & Occidentis partibus, una eademque servetur, hæc Ecclesiastica statuta credimus necessario inserenda*.

Et quidem in omnibus passim Conciliorum collectionibus refertur dicta clausula, sub *num. XXI.* tamquam constituens Canonem Nicænum vigesimum primum; cum tamen constet viginti duntaxat Canones a Synodo Nicæna editos fuisse, uti latius in dissertatione proœmiali ad Canones Nicænos ostendi; hinc & Labbæus, ad notam numeralem supradictæ clausulæ præfixam, monet: *hæc nota numeralis omnino expungenda*, additque in veteri Codice ita legi: *de observatione ejus ut nulla de reliquo varietas oriatur in Ecclesiis*.

Admodum probabile apparet, Africanos eam clausulam Canonibus Nicænis subjecisse exemplo Rufini, qui similem clausulam recensitis a se Concilii Nicæni statutis subjecit. Post recensitos enim Canones Nicænos, his verbis claudit, *cap. 7. lib. 10.* suæ historiæ: "Igitur cum de his, prout divinarum legum reverentia poposcerat, decrevissent, sed & de observatione Paschæ antiquum Canonem, per quem nulla de reliquo varietas oriretur, Ecclesiis tradidissent, omnibus rite dispositis, Ecclesiarum pax & fides, in Orientis, atque Occidentis partibus, una atque eadem servabatur.

Nemo, qui hunc Rufini textum cum dicta clausula contulerit, jure ambigere poterit, quin eam ex Rufino Africani mutuaverint.

Nec mirum, cum sciamus Rufini historiam eo tempore, præsertim per Occidentis Regiones, magno in pretio fuisse, tum ob viri celebritatem, tum quod nulli tunc essent alii historici, unde rerum olim in Ecclesia gestarum notitia hauriri a Latinis posset. Et apud Africanos notam fuisse evincitur auctoritate Sancti Augustini, utpote qui historiæ hujus testimonio utitur *lib. de cura pro mortuis cap. 6.* Promptum ergo fuit Ecclesiæ Africanæ, oborta circa Canones Nicænos controversia, Rufini historiam consulere; cumque ibidem ad calcem horum Canonum reperissent historicam Rufini annotationem, in qua observat, ex custodia Nicænorum statutorum fidei, & pacis Ecclesiarum unitatem secutam esse, nec aliter utramque, tam in Occidente, quam in Oriente posse servari, obvium ipsis fuit, eam ex verbis Rufini clausulam condare, Canonibusque Nicænis adjungere, qua significarent e Canonum Nicænorum observantia, fidei pacisque Ecclesiarum unitatem & concordiam secuturam, atque ex eorum custodia, inter Romanam & Africanam Ecclesiam pacem dependere; nec eam facile servatum iri, si alieni Canones in Ecclesias inveherentur; nec diligenti, exactaque observantia Nicænis ubique, & ab omnibus obtemperaretur.

Neque legitur Bonifacium Papam, qui hanc contentionem non excitaverat, post recepta Nicænorum Canonum verissima, & authentica exemplaria, quidquam ulterius in hac causa appellationum movisse; nec in Africa aliquid præterea gestum scitur hoc negotium attinens, durante Pontificatu Bonifacii: at ipso defuncto, rursus novos motus suscitatos evincit Epistola Africanorum ad Cœlestinum Bonifacii successorem, quæ Codicem Africanorum claudit. Videtur Bonifacius Africanis consensisse.

ARTICULUS X.

De Epistola Africanorum ad Cœlestinum Papam.

QUÆ circa Canones, sub nomine Nicænorum Canonum a Zosimo allegatos, necnon appellationes a judiciis Africanis, ad Romanum judicium per Africanos fuerant Bonifacio intimata, ei sufficientia videntur, ut postulatis Africanorum acquiesceret: saltem non invenitur, quod contentio ulterior in Africa fuerit super his punctis, durante Pontificatu Bonifacii.

At post obitum Bonifacii, famosus ille Presbyter Apiarius, qui apud Tabracenses, post suam e Siccensi Ecclesia ejectionem, se receperat, propter nova crimina denuo depositus, iterum Romam ad Cœlestinum, qui Bonifacio sub finem anni 423. successerat, confugit. Cœlestinus deceptus Apiarium benigne recipit.

Vafer hic homo rursus ita novit sua crimina tegere, calumniasque in Episcopos Africanos adornare, ut Cœlestinus ipsum pari, ac Zosimus, benignitate susceperit; quin & litteras in ejus favorem, per Leonem Presbyterum Africanis miserit, ac demum etiam Faustinum Episcopum, cujus opera nefarius ille Apiarius Presbyterio antea redditus fuerat, iterato in Africam ablegavit.

Hæc cum intellexisset Aurelius, mox Concilium Episcoporum convocavit, in quo de hoc negotio tractatur. Porro hujus Concilii vix quidquam superest, præter Epistolam Synodalem ad Cœlestinum, quam Dionysius Exiguus in Romanis scriniis repertam Codici Africano adjunxit, utpote quæ ad causam Apiarii, & negotium appellationum in Synodo Carthaginensi anni 419. tractatum spectabat. Faustinus denuo pro Apiario in Africam ablegatus.

Plura autem ex his litteris habemus, quæ & ad notitiam hujus Concilii conducunt, & sensum Africanorum circa appellationes ad judicia transmarina exponunt.

In primis docet nos hæc Epistola, eam scriptam esse ab Aurelio, cæterisque Episcopis, *qui in universali Concilio Africano Carthagenis, sive in universali Carthaginensi Synodo interfuerunt*.

Secundo habemus Cœlestino, per Apiarium ita fuisse subreptum, ut ejus in urbem Romam adventu se lætatum esse, Africanis per litteras significaverit. *Optaremus*, inquiunt, *si quemadmodum sanctitas tua, de adventu Apiarii lætatos vos fuisse, nobis per compresbyterum nostrum Leonem litteris intimavit, ita quoque de ejus purgatione hæc scripta* (seu Gr. *præsentes litteras*) *cum lætitia mitteremus*.

Tertio, quod adveniente Faustino legato Sedis Apostolicæ, Synodus congregata sit.

Adveniente sane, inquiunt, *ad nos sancto fratre nostro, & Coepiscopo Faustino, Concilium congregavimus*.

Quarto, credidisse Patres Africanos Faustinum missum fuisse in Africam, ut Apiarium a criminibus ipsi a Tabracenis objectis purgaret; at deceptos fuisse; & deprehendisse Faustinum venisse ut defensorem & Patronum Apiarii. *Credidimus*, inquiunt, *ideo* (*Faustinum*) *missum, quoniam sicut per ejus operam Presbyterio*

brevio ante redditus fuerat; ita nunc posset de tantis criminibus a Tabracenis objectis eo laborante purgari; e... tanta... ac tam immania flagitia, decursus nostri Concilii examen, seu Gr. *nostræ synodi multitudo decurrens invenit; ut & memorati patrocinium potius quam judicium, ac defensoris operam magis quam disceptatoris justitiam superarent*, vel juxta Græcos, *vicerit*.

Quinto, ... hæc Epistola, Faustinum Patribus Africanis ... atque ... suisse, quasi Patres Africani privilegia Ecclesiæ Romanæ infringerent; eo quod Apiarium, quem Episcopus Romanus ad suam communionem admiserat, in Africa communioni restituere nollent.

Sexto, Apiarium fuisse per Pontificem Romanum in communionem susceptum, eo quod Pontifex crederet illum ad Sedem Apostolicam appellasse. Hoc tamen probari non potuisse, & si probaretur, non equidem licuisse eum in communionem suscipere scribunt. Verba Epistolæ sunt: *Nam primum quantum obstiterit* (Faustinus) *omni congregationi* (vel ut legunt Græci, *primum enim toti Synodo valde restitit*) *diversas injurias ingerendo, quasi Ecclesiæ Romanæ asserens privilegia, & volens eum* (Apiarium) *a nobis in communionem suscipi, quem tua sanctitas credens appellasse, quod probari non potuit, communioni reddiderat; quod minime tamen licuit* (vel juxta Græcos, *hoc tamen ei non processit*) *quod etiam gestorum ex lectione melius cognosces*.

Septimo docemur, quod post trium dierum laboriosissimum examen, post multas Apiarii tergiversationes, & Faustini Episcopi dilationes, tandem maximo divinæ providentiæ beneficio, in publicam criminum confessionem Apiarius eruperit. Verba eorum sunt.

Apiarius in confessionem suorum criminum erumpit.

„ Triduano tamen laboriosissimo agitato judicio, „ cum diversa eidem objecta afflictissimi quereremus „ vel moras Coepiscopi nostri Faustini, vel tergiver„ sationes ipsius Apiarii, quibus nefandas turpitudi„ nes occulere conabatur, Deus judex justus, fortis „ & longanimis magno compedio relecavit. Tetriore „ quippe, ac putidiore obstinatione compressa, qua „ tantum libidinum cœnum, impudentia negationis vo„ lebat obruere, Deo nostro ejus conscientiam coar„ ctante, & occulta, quæ in illius corde tamquam in „ volutabro criminum, jam damnabat, etiam homi„ nibus publicante, repente in confessionem cunctorum „ abjectorum flagitiorum dolosus negator erupit, & „ tandem de omnibus incredibilibus opprobriis, ultro„ neus se ipse convicit, atque ipsam quoque nostram „ spem, qua cum & credebamus, & optabamus de „ tam pudendis maculis posse purgari, convertit in „ gemitus, nisi quoniam istam nostram mœstitiam, „ immo tantum solatio mitigavit, quod & nos labore „ diuturnioris quæstionis absolvit, & suis vulneribus „ qualemcumque medelam, etsi invita ac suæ con„ scientiæ reluctante confessione providit, Domine „ frater.

Africani precantur R. Pontificem ne appellationes Episcoporum admittat,

Hisce summatim expositis, enixe obtestantur Cœlestinum, ne deinceps facile admittat ex Africa ad ipsum venientes, neque in Africa excommunicatos ultra ad suam communionem admittat; quod & Nicæno Concilio vetitum esse asserunt. Verba eorum sunt: *Præfato itaque debitæ salutationis officio, impendio deprecamur, ut deinceps ad aures vestras hinc venientes, non facilius admittatis; nec a nobis excommunicatos in communionem ultra velitis recipere; quia hoc Nicæno Concilio definitum facile advertet Venerabilitas tua; nam etsi* (sive Gr. *si enim etiam*) *de inferioribus Clericis, vel Laicis videtur ibi præcaveri, quanto magis hoc de Episcopis voluit observari, ne in sua provincia communione suspensi, a tua sanctitate præpropere, vel indebite videantur communioni restitui?*

Notandum hic, quod licet difficultas nunc esset duntaxat de appellatione Presbyteri, ejusque ad communionem admissione, nihilominus censuerunt Africani Patres, una exponendum quid circa appellationes Episcoporum ad judicia transmarina decrevisset Synodus Nicæna: sciebant enim Africani, quod Zosimus de similibus appellationibus Episcoporum, per commonitorium injunxisset Faustino Episcopo, suo in Africam Legato.

Neque exciderat, quod & in hoc puncto jam ante in Concilio Carthaginensi resolutum esset, & Zosimo, atque Bonifacio intimatum; nimirum quod Africani se vellent in hoc puncto conformare Canonibus Nicænis, mox ut genuina & verissima illorum Canonum exemplaria ex Ecclesiis Orientalibus essent recepta.

Inferiorum Clericorum appellationes ex Africa a R. Pontifice repellendæ

Post suam de Episcoporum perfugiis ad Romanum Episcopum mentem expositam, de altero commonitorii articulo, nimirum Presbyterorum, aliorumque inferiorum Clericorum appellationibus, sensum suum aperiunt. *Presbyterorum & sequentium Clericorum improba refugia* (seu Gr. *impudentes fugas*) *sicut te dignum est repellat* (vel Gr. *persequetur*) *Sanctitas tua; quia*, aiunt, *& nulla Patrum definitione* (sive Gr. *per nullum Patrum decretum*) *hoc Ecclesiæ derogatum est Africanæ, & decreta Nicæna, sive inferioris gradus Clericos, sive ipsos Episcopos suis* (Gr. *propriis*) *Metropolitanis apertissime commiserunt*,

Hinc advertimus, Patres Africanos judicasse Ecclesias *Patrum definitione* sive Canone regi, non absoluta & monarchica potestate, atque ea, quibus non est Patrum definitione derogatum, vim habere, si salva consistere debere.

Statutum Synodi Nicænæ circa appellationes.

Post hæc ostendunt, quod *prudentissime, justissimeque providerunt Patres Nicæni, quæcumque negotia in suis locis; ubi orta sunt, finienda; nec* (Gr. *enim*) *unicuique provinciæ gratiam Sancti Spiritus defuturam* (sive Gr. *deesse*) *putarunt; qua æquitas Sacerdotibus, & prudenter videatur, & constantissime teneatur; maxime*, inquiunt, *quia unicuique concessum est, si judicio offensus fuit, cognitorum* (vel Gr. *si ei videatur*, *de judicum sententia* (*ad Concilia suæ provinciæ, vel etiam universale provocare* (sive Gr. *appellare*).

Addunt, quod nemo conqueri debeat, si Synodi judicio stare teneatur, *nisi forte quisquam est*, aiunt, *qui credat, unicuilibet* (sive Gr. *unicuipiam quicumque is sit*) *posse Deum nostrum, examinis inspirare justitiam, & innumerabilibus congregatis in Concilium Sacerdotibus denegare*.

Causa agitetur ubi crimen admissum.

Rationem dein ex probationum difficultate petitam allegant, cur non expediat causas e propriis provinciis, ad transmarina judicia transferri. *Aut quomodo*, inquiunt, *ipsum transmarinum judicium ratum erit, ad quod testium necessariæ personæ, vel propter sexus, vel propter senectutis infirmitatem, vel multis aliis impedimentis: adduci non poterunt*. Hanc rejiciendi judicii transmarini rationem mutuarunt Patres Africani a Sancto martyre & Episcopo Carthaginensi Cypriano, in causa Fortunati & Felicissimi, qui in Synodo provinciali Africana, ob hæresim exauctorati, Romam confugerant, in communioneque a Papa Cornelio suscipi sperabant, hæc ad ipsum Cornelium inter alia scribente Cypriano Epist. 55. apud Pamelium: " Nam „ cum statutum sit omnibus nobis, & æquum sit pari„ ter ac justum, ut uniuscujusque causa illic audiatur, „ ubi est crimen admissum; & singulis Pastoribus por„ tio gregis sit adscripta, quam regat unusquisque, & „ gubernet, rationem sui actus Domino redditurus; „ oportet utique eos, quibus præsumus, non circumconcursare, nec Episcoporum concordiam cohærentem „ sua subdola, & fallaci temeritate collidere, sed age„ re illic causam suam, ubi & accusatores habere, & „ testes sui criminis possint nisi si paucis desperatis & „ perditis minor videtur esse auctoritas Episcoporum „ in Africa constitutorum, qui jam de illis judicave„ runt, & eorum conscientiam, multis delictorum la„ queis vinctam, judicii sui nuper gravitate damna„ runt.

Obiter hic reflectat Lector, etiam tempore Cypriani, adeoque multo ante Synodum Nicænam tempore statutum fuisse, ac æquum justumque creditum, ut negotia in propriis provinciis finiretur, ac perfugia ad transmarina judicia, eo titulo improbata.

Legatum Apostolicum, tamquam judicem non admittunt Africani.

Verum Romani replicabant incommoda, quæ ob defectum testium, & probationum ex appellationibus ad transmarina judicia oriri dicebantur: caveri posse, si provocatus Episcopus Romanus aliquem in provinciam a suo Latere mittat, qui ibidem causam instruat, & auctoritate Sedis Apostolicæ decidat. Sed Africani, ajunt, in nullo Patrum decretum constitutum. Verba Epistolæ sunt: *Nam ut aliqui tamquam a tuæ sanctitatis latere mittantur, nulla invenimus Patrum Synodo constitutum*.

Simile quidem statuebatur in Canone per Faustinum, jam pridem cum suo *commonitorio* in Africam allato, atque Patribus Africanis sub nomine Nicæni Canonis exhibito: at rescribunt in hac Epistola Africani, quod Canonem per Faustinum allatum, in veracioribus Concilii Nicæni exemplaribus non invenerint. Verba eorum superioribus subjecta sunt: " quia illud quod pri„ dem per eumdem Coepiscopum nostrum Faustinum, „ tamquam ex parte Nicæni Concilii exinde transmi„ sistis, in Conciliis verioribus, quæ accipiuntur Ni„ cæni a Sancto Cyrillo Coepiscopo nostro, Alexan„ drinæ Ecclesiæ, & a venerabili Attico Constanti„ nopolitano Antistite ex authentico missis, quæ etiam „ ante hoc per Innocentium Presbyterum & Mar„ cellum Subdiaconum, per quos ad nos ab eis dire„ cta sunt, venerabilis memoriæ Bonifacio Episcopo, „ decessori vestro, a nobis transmissa sunt, in quibus „ tale aliquid non potuimus reperire.

Hic manifestum est Africanos non agnovisse Canones Sardicenses pro Canonibus paris cum Nicænis auctoritatis, immo nec ut Canones Concilii Œcumenici, quibus omnes ubique parere deberent.

Admodum enim flaccida fuisset eorum ratiocinatio prætensioni Romanorum refellendæ, si Canones a Faustino allati, agniti fuissent ab Africanis ejus auctoritatis, ut iis æque ac Nicænis ab omnibus obtemperari debuisset.

Cum ergo nulla Patrum Synodo, qua Africani se obstringi crederent, constitutum reperiretur, ut aliquis a Latere Pontificis in Africam ad examinandas, vel decidendas ibidem judicatas causas mitteretur, inferunt ulterius tamquam consequens rogando: *executores etiam* (seu Gr. *ergo*) *Clericos vestros, quibuscumque* (vel

Gr.

Gr. aliquibus) petentibus, nolite mittere, nolite concedere, ne famosum Typhum sæculi (seu clarius Gr. *nec permittere, ut famosum mundi fastum*) *in Ecclesiam Christi, quæ ducem simplicitatis, & humilitatis diem, videre cupientibus præfert, videamur inducere* (*a*).

Cum hæc Epistola in Codice Africano, prout apud Dionysium Exiguum extat, conficiat quasi Canonem CXXXVIII. eam hic integram ex editione Dionysii inserendam censui.

Incipit Epistola Concilii Africani ad Papam Cœlestinum urbis Romæ Episcopum.

Epistola Africanorum de negotio Apiarii absoluto, qua est n. 938.

DOMINO dilectissimo, & honorabili fratri Cœlestino, Aurelius, Palatinus, Antonius, Tutus, Servus Dei, Terentius, Fortunatus, Martinus, Januarius, Optatus Celtitius, Donatus, Thealius, Vincentius, Fortunatianus, & cæteri, qui universali Africano Concilio Carthaginis affuimus. Optaremus, si quemadmodum sanctitas tua de adventu Apiarii lætatos vos fuisse, missis per compresbyterum nostrum Leonem litteris intimavit, ita nos quoque de ejus purgatione hæc scripta cum lætitia mitteremus, esset profecto & nostra & vestra medo alacritas certior, nec festinata, nec præpropera videretur, quæ adhuc de audiendo, quam de audito præcesserat. Adveniente sane ad nos sancto fratre & Coepiscopo nostro Faustino, Concilium congregavimus, & credidimus ideo cum illo missum; quoniam sicut per ejus operam Presbyterio ante redditus fuerat, ita nunc posset de tantis criminibus a Tabracenis objectis, eo laborante purgari. Cujus tanta, ac tam immania flagitia decursum nostri Concilii examen invenit, ut & memorati patrocinium potius quam judicium; ac defensoris magis operam, quam disceptatoris justitiam superarent. Nam primum, quantum obstiterit omni congregationi, diversas injurias ingerendo, quasi Eccl. Rom. asserens privilegia, & volens eum a nobis in communionem suscipi, quem tua sanctitas credens appellasse, quod probare non potuit, communioni reddiderat; quod minime tamen licuit, quod etiam gestorum melius lectione cognosces. Triduano tamen laboriosissimo agitato judicio, cum diversa eidem objecta afflictissimi quæreremus, vel moras Coepiscopi nostri Faustini, vel tergiversationes ipsius Apiarii, quibus nefandas turpitudines occulere conabatur. *Deus judex justus, fortis & longanimis, ps.* 7. magno compendio resecavit: tetriore quippe, ac putidiore obstinatione compressa, qua tantum lividum, alias *Libidinum*, cœnum impudentia negationis volebat obruere, Deo nostro ejus conscientiam coarctante, & occulta, quæ illius corde, tamquam in volutabro criminum jam damnabat, etiam hominibus publicante; repente in confessionem cunctorum objectiorum flagitiorum, dolosus negator erupit; & tandem de omnibus incredibilibus opprobriis ultroneus seipse convicit, atque ipsam quoque nostram spem, qua eum & credebamus & optabamus de tam pudendis maculis posse purgari, convertit in gemitus: nisi quoniam istam nostram mœstitiam, uno tantum solatio mitigavit, quod & nos labore diuturnioris quæstionis absolvit, & suis vulneribus qualemcumque medelam, etsi invita ac suæ conscientiæ reluctante confessione providit, Domine frater. Præfato itaque debitæ salutationis officio, impendio deprecamur, ut deinceps ad vestras aures, hinc venientes, non facilius admittatis, nec a nobis excommunicatos, in communionem ultra velitis excipere; quia hoc etiam Nicæno Concilio definitum, facile advertit Venerabilitas tua: nam etsi de inferioribus Clericis vel Laicis videtur ibi præcaveri, quanto magis hoc de Episcopis voluit observari, ne in sua Provincia a communione suspensi, a tua sanctitate præpropere, vel indebite videantur communioni restitui. Presbyterorum quoque, & sequentium Clericorum improba refugia, sicut te dignum est, repellat sanctitas tua, quia & nulla Patrum definitione hoc Ecclesiæ derogatum est Africanæ, & decreta Nicæna (*b*), sive inferioris gradus Clericos, sive ipsos Episcopos suis Metropolitanis apertissime commiserunt; prudentissime enim, justissimeque viderunt, quæcumque negotia in suis locis, ubi orta sunt, finienda, nec unicuique providentiæ (*c*) gratiam Sancti Spiritus defuturam, qua æquitas a Christi Sacerdotibus, & prudenter videatur, & constantissime teneatur; maxime quia unicuique concessum est, si judicio offensus fuerit cognitorum, ad Concilia suæ provinciæ, vel etiam universale provocare. Nisi forte quisquam est qui credat, unicuilibet posse Deum nostrum examinis inspirare justitiam, & innumerabilibus congregatis in Concilium Sacerdotibus denegare. Aut quomodo ipsum transmarinum judicium ratum erit, ad quod testium necessariæ personæ, vel propter sexus, vel propter senectutis infirmitatem, vel multis aliis impedimentis adduci non poterunt? nam ut aliqui, tamquam a tuæ Sanctitatis latere mittantur, nulla invenimus Patrum Synodo constitutum; quia illud quod pridem per eumdem Coepiscopum nostrum Faustinum, tamquam ex parte Nicæni Concilii exinde transmisistis, in Conciliis verioribus, quæ accipiuntur Nicæni (*a*) a Sancto Cyrillo Coepiscopo nostro Alexandrinæ Ecclesiæ, & a venerabili Attico Constantinopolitano Antistite, ex authentico missis; quæ etiam ante hoc per Innocentium Presbyterum & Marcellum Subdiaconum, per quos ad nos ab eis directa sunt, venerabilis memoriæ Bonifacio Episcopo decessori vestro a nobis (per eosdem) transmissa sunt, in quibus tale aliquid non potuimus reperire: Executores etiam Clericos vestros quibusque petentibus nolite mittere, nolite concedere, ne fumosum typhum sæculi in Ecclesiam Christi, quæ lucem simplicitatis, & humilitatis diem, Deum videre cupientibus præfert, videamus inducere; nam de fratre nostro Faustino (amoto jam pro suis nefandis nequitiis de Christi Ecclesia dolendo Apiario) securi sumus, quod eum probitate, ac moderatione tuæ sanctitatis, salva fraterna charitate ulterius Africa minime patiatur. Et alia manu, Dominus noster Sanctitatem vestram ævo longiore orantem pro nobis custodiat, Domine frater.

Nullus ad transmarina audeat appellare.

Porro quia hæc Epistola evincit Africanos se constantissime opposuisse appellationibus & recursibus ad transmarina judicia; admodum verisimile est eidem Concilio Africano, cui debetur hæc Epistola, etiam adscribendum esse decretum, ut *nullus ad transmarina audeat appellare*, quod sub nomine Concilii XX. sed innominati, recitatum est in Concilio Africano generali an. 525. sub Bonifacio Primate Carthaginensi apud Labbæum, *tom.* 4. *col.* 1637.

Accedit, quod in hac Synodo jusserit Bonifacius relegi Canones anteactorum Conciliorum sub Aurelio, uti relectos fuisse in Carthaginensi an. 419. sæpius monuimus.

Quin & verisimile est Codicem hunc, e quo relecti fuere in Concilio Bonifacii, Canones præcedentium Conciliorum eodem ordine & numero Concilio exhibuisse, quo continebantur in Codice Aurelii, quo usa est Synodus Carthaginensis, anni 419.

Quæ enim Synodus *tertia* numeratur in Codice Bonifacii, *tertia* pariter habetur in libro Aurelii; quæ *sexta*, *sexta*; quæ *nona*, & *decima* in uno, pari ordine & numero in altero recensentur. Demumque celebris illa Synodus Carthaginensis Kal. Majis anni 418. adversus Pelagianos celebrata; in utroque Codice *decima sexta* numeretur. Hinc sequitur ut *decimæ septimæ* locus debeatur Synodo illi generali anni 418. præsente Faustino Legato Sedis Apostolicæ celebratæ, in quo Synodum sedecim præcedentium sub Aurelio Canones recitati sunt, constituentes secundam Codicis Africani partem, uti supra §. 1. ostendi. Si igitur his septemdecim Synodis, quarum ultima habita est 3. Kal. Junias 419. jungatur Synodus congregata Kalendis Decembris ejusdem anni, e qua litteræ ad Bonifacium datæ fuere; item illa, quæ recepit ex Oriente Nicæni Concilii exemplaribus, tum hæc Synodus quæ ad Cœlestinum litteras dedit, *vigesima* numerabitur (*b*).

Synodus Africana quæ ad Cœlestinum scripsit, videtur XX.

Sed ut hic numerus habeatur, pro distincta Synodo numerari non potest, cui Canon ille adscribitur, quo cavetur; ut nullus Episcopus naviget, sine formata Primatis, qui Cæsario & Attico Consulibus sexta Kalendas Julias conditus dicitur. Hic enim ad Aurelianam Synodum tertiam, cui appenditur, pertinet, in præliminari ejus consessu constitutus; ac revera ne pro Synodo distincta habeatur, cavit Collector, cum istam appendicem, post Synodum V. Kalendas Septembris 397. collocavit, cum alioquin præmitti debuisset. Cum præterea, nec præsidem notaverit, nec locum, nec solemnitatem consessus, & similia, quæ vice præfationis in aliorum Conciliorum recensione notari solent.

Occasione Apiarii nullum schisma ortum inter R. & Africanam Ecclesiam.

Quantumvis Africani admittere noverint appellationes, vel provocationes Presbyterorum, aut Episcoporum ad transmarina judicia; sed voluerint, juxta Nicænos Canones, & mores Africanos causas Presbyterorum & Episcoporum in propriis Provinciis, aut universalibus Africæ Conciliis ultimate terminari, sine ulteriore ad Romanum Episcopum recursu, nullum tamen hinc inter Romanam & Africanam Ecclesiam schisma ortum fuisse, sed sibi mutua communione junctas mansisse, recte notavit Baronius in notis ad Martyrologium ad 16. Octobris; una ut suppositiciam rejiciens Epistolam Bonifacii II. ad Eulalium Episcopum Alexandrinum; necnon exemplar precum ejusdem Eulalii & Justini principis dictæ Epistolæ subjectum, uti notavi *in Jure Eccl. tom.* 1. *parte* 1. *tit.* 8. *cap.* 4.

SCHO-

(*a*) Quæstionem, quæ appellationes spectat, fuse ac docte pertractavit auctor noster Van-Espen in *tractatu historico Canonico de Censuris*. Cap. 5. §. 4.

(*b*) Ea Decreta continentur in Canone V. Concilii Nicæni.

(*c*) *Forte Provinciæ.*

(*a*) Græce legitur: *In exemplaribus verioribus, quæ accepimus Nicæni Concilii.* Quæ verba sensum clariorem efficiunt.

(*b*) Non abs re erit observare, Comitia generalis Cleri Gallicani similia esse Conciliis Africanis per repræsentationem habitis, in eo scilicet, quod sicut Provinciæ Afrorum Ecclesiasticæ his Conciliis per Legatos adfuerint, ita quoque in Gallia Episcopi variarum Metropoleon per Legatos Comitiis generalibus solent interesse.

S C H O L I A

In Canones Africanos (a).

CANON I.

Aurelius Episcopus dixit: hæc ita apud nos habentur exemplaria statutorum, quæ tunc Patres nostri de Concilio Nicæno secum detulerunt; cujus formam servantes, hæc quæ sequentur constituta, firmata a nobis custodientur.

SCHOLION.

Canones Nicæni servandi secundum exemplaria Africana, donec inveniretur in Authentica.

QUÆ hic de Concilio Niceno decernuntur, dicta sunt occasione controversiæ, quæ orta fuit inter Legatos sedis Apostolicæ, & Patres Africanos, super quibusdam Canonibus, quos Legati sub nomine Canonum Nicænorum proferebant. Patres Africani autem inter Canones Nicænos, quos sui e Synodo Nicæna reduces attulerant, reperiri negabant.

Itaque conventum tandem est, ut pendente diligentiore inquisitione de Canonibus Nicænis, *interim* servarentur statuta Concilii Nicæni, uti & Symbolum, juxta exemplaria quæ Patres Africani, ac signanter Cæcilianus Episcopus, in Africam detulerunt; uti latius in dissertatione proœmiali notatum fuit.

CANON II.

Universum Concilium dixit: Deo propitio, pari professione, fides Ecclesiastica, quæ per nos traditur in hoc cœtu glorioso, primitus confitenda est, tunc demum ordo Ecclesiasticus singulorum, & consensu omnium adservandus. Ad corroborandas autem fratrum & Coepiscoporum nostrorum, nuper promotorum mentes, ea proponenda sunt, quæ a Patribus certa dispositione accepimus, ut Trinitati, quam in nostris sensibus consecratam retinemus Patris & Filii & Spiritus Sancti unitatem, quæ nullam noscitur habere differentiam: sicuti dicimus, ita Dei populos instruamus. Item ab universis Episcopis nuper promotis dictum est, plane sic accepimus, sic tenemus, sic docemus fidem Evangelicam cum vestra doctrina sequentes.

SCHOLION.

Quo præcise tempore Canon iste II. conditus fuerit, controvertitur.

HUNC Canonem, & aliquos sequentes desumptos esse constat ex Concilio Carthaginensi, quod vulgo II. dicitur. At illud non æque constat, quo tempore Concilium hoc sit celebratum. Credit enim Baronius, & eum more suo exscribens Binius, Concilium hoc ordine temporis esse ultimum Carthaginense, sub Aurelio anno 425. celebratum; sed Petrus de Marca, in suo opusculo de veteribus collectionibus Canon *c.* 5. ostendit, hoc Concilium, non sub Aurelio, sed sub Genethlio Aurelii prædecessore anno 390. habitum esse, quod & Labbæus in nota marginali ad Concilium Carthaginense II. monuit *tomo* 2. *Concil. general. col.* 1158. referrens enim vulgatum titulum hujus Concilii, ex editione Binii *Concilium Carthaginense, nomine secundum; ordine temporis inter Carthaginensia extantia vere postremum, circa tempora Cœlestini Papæ*, apponit hanc notam marginalem: *Erravit post Baronium Binius: Vere enim hoc Concilium celebratum fuit anno* 390. *sub Genethlio decessore Aurelii, cujus nomen, necnon Alipii exulat a MS. optimæ notæ.*

Concilium hoc sub Genethlio habitum, ex Codicibus manuscriptis emendatum, evulgavit Lucas Holstenius; & in appendicem *tomi* 2. Conciliorum general. retulit Labbæus, *col.* 1818.

Determinatur Concilium, in quo Canon II. editus est.

Itaque hic Canon primitus conditus non est in Concilio Carthaginensi VI. sub Aurelio; sed desumptus ex Concilio sub Genethlio, relectus & renovatus fuit in hoc Concilio omissa tamen præfatione Genethlii Episcopi Carthaginensis & Concilii Præsidis, quæ in emendata Holsteniana ita legitur: *Genethlius Episcopus dixit: Omnipotenti Deo gratias refero, qui permisit, ut secundum commune consilium habitum in præterito, etiam juxta tenorem petitionis litterarum mearum, ad Carthaginem, pro fide, atque utilitate Ecclesiastica veniretis: etsi non omnes, tamen quoniam charitas totum persuadet, ut qui corpore sunt absentes, nobiscum in spiritu videantur esse conjuncti; idcirco,* &c.

Patres Concilii VI. sub Aurelio hunc Canonem renovantes præfatione omissa, quæ nec ad fidem aut ad mores spectabat, reliqua Canonis retinuerunt & probaverunt.

Conciliis præcipue ad stabiliendam fidem, & formandos mores congregatur.

Hoc Canone ostendunt Patres Africani, præcipuam causam congregandarum Synodorum, esse fidem Catholicam stabilire & exponere, moresque formare; prius tamen de fide, tamquam fundamento esse tractandum.

In materia fidei Patrum traditio tenenda.

Dicunt Patres, ea proponenda esse, *quæ a Patribus certa dispositione accepta sunt*; ut vel hinc patescat, in materia fidei Patrum traditionem sequendam & tenendam esse.

Exponitur mysterium SS. Trinitatis conformiter ad ea, quæ sub idem tempus scripsit Augustinus.

Inter cætera vero fidei Mysteria Trinitatis Mysterium proponunt, asserentes, *Patris & Filii & Spiritus Sancti unitatem, quæ nullam noscitur habere differentiam.*

Id est, ait Balsamon „ nihil inter se differunt, Pa„ter, Filius, & Spiritus Sanctus; exceptis scilicet „ uniuscujusque proprietatibus; sed unitas ipsis statui„tur, nimirum quod tres personæ unum sint & sub„stantia & gloria & potentia.

Nec mirum, a Patribus hoc Mysterium specialiter credendum proponi, cum illud ab Arianis, aliisque hæreticis sub id temporis in Africa oppugnatum fuisse constet: evincuntque Libri *de Trinitate*, sub hoc tempus ab Augustino scribi cœpti, in quibus contra hæreticos fuisse exponit hoc Mysterium, & ab hæreticorum cavillationibus vindicat; præcipue tamen in demostranda unitate, & qualitate Trium Personarum, se impendit; ac insuper *lib.* 9. 10. & 11. ostendit, qua ratione homo in se imaginem SS. Trinitatis impressam gerat, quod & Patres Africani in hoc Canone expressisse videntur, dicentes: *quam in nostris sensibus consecratam retinemus.*

Episcopi in sua Ordinatione hanc fidem Sanctissimæ Trinitatis profitebantur.

Cum consuetudo in Africa haberet, ut in Ordinatione sua Episcopi fidei promissionem emitterent, voluere Patres Africani, ut fidem, quam in Ordinatione emiserant, toti Synodo notam facerent, & palam publicarent *nuper*, sive recenter Ordinati Episcopi.

Hinc illa Genethlii & Aurelii verba; *ad corroborandas fratrum & Coepiscoporum nostrorum, nuper promotorum mentes.* Quibus respondent hæc alia Aurelii verba: *Ab universis Episcopis nuper promotis dictum est; plane sic accepimus, sic tenemus, sic docemus, fidem Evangelicam cum vestra doctrina sequentes.*

Aliqua immutata in hoc Canone per Aurelium.

Notandum tamen in conclusione hæc verba, *nuper promotis*, in Synodo Carthaginensi sub Genethlio desiderari, asserique *ab universis Episcopis* sine limitatione *dictum est; plane sic accepimus*. Desiderantur quoque hæc verba: *cum vestra doctrina*: Ideoque apparet professionem *a nuper promotis* coram Synodo emissam, *ab universis Episcopis* fuisse probatam, & præter mentem dictæ Synodi Carthaginensis ad *nuper promotos* ab Aurelio restrictam.

CANON III.

Aurelius Episcopus dixit: cum in præterito Concilio de continentia, & castitatis moderamine tractaretur; gradus isti tres, qui constrictione quadam castitatis per consecrationes adnexi sunt, Episcopos, inquam, Presbyteros, & Diaconos, ita placuit, ut condecet sacros Antistites, ac Dei Sacerdotes, necnon & Levitas, vel qui Sacramentis divinis inserviunt, continentes esse in omnibus, quo possint simpliciter, quod a Domino postulant impetrare, ut quod Apostoli docuerunt, & ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus.

CANON IV.

Faustinus Episcopus Ecclesiæ Potentinæ, Provinciæ Piceni, Legatus Romanæ Ecclesiæ, dixit: Placet, ut Episcopus, Presbyter, & Diaconus, vel qui Sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes ab uxoribus se abstineant. Ab universis Episcopis dictum est: Placet, ut in omnibus (a) pudicitia custodiatur, qui altari inserviunt.

SCHOLION.

De continentia Clericorum Ex Synod. Carthag. anno 390. sub Genethlio.

UTRUMQUE hunc Canonem desumptum esse ex Canone II. Concilii Carthaginensis sub Genethlio, evincit ipse Canonis contextus, notavitque Petrus de Marca, in opusculo de veteribus Canonum collectionibus *cap.* 5. *n.* 12.

Dicit de Marca, in Concilio sub Genethlio Aurelium interloquentem introduci: at id consistere non potest cum germana æra celebrati hujus Concilii, scilicet anni 390. quia tunc Aurelius necdum Episcopus erat.

Fefellit indubie hunc auctorem vulgata lectio hujus Con-

(a) Eo loci non abs re erit subjicere monitum de cura, quam in describendis & recognoscendis Canonibus Africanis D. Van-Espen assumpsit. „ Canones Africani, inquit, a me descripti & „ recogniti sunt eum ea diligentia & concinnitate, quam mea „ facultas ferre potuit. Typographorum errata, quæ in editione „ Justelli, unde Canones illi desumpti sunt, repellantur, emen„davi. Quod si quorumdam textus adhuc suboscurus videatur, „ non idcirco Codex noster manuscriptus corrigendus erit; sed „ Typis excudendus, uti legitur.

(a) Ad majorem claritatem forsan legendum est: in omnibus & ab omnibus.

Concilii Carthaginensis, quæ in hoc Canone Aurelium interloquentem exhibet; at sincerior ejusdem Concilii editio a Luca Holstenio, ad fidem MS. Codicis Vaticani procurata, non Aurelium, sed Epigonium Bullensium Regiorum, & Genethlium loquentes inducit.

Nonnulla circa hunc Canonem, in Concilio Carthaginensi sub Aurelio mutata, & postmodum Canon in duos divisus.

Faustini Episcopi, nec in Vulgata nec in Holsteniana editione mentio occurrit. Verisimiliter in Concilio Carthaginensi VI. Aurelius propositionem fecit, & Faustinus Episcopus sententiam dixit, atque hinc compilator Concilii VI. occasionem cepit eumdem Canonem in duos distribuendi; in priorem Canonem propositionem Aurelii, & in secundum sententiam Faustini conjiciendi.

Et sane Canon tertius, prout in hoc Codice exhibetur, Aurelii propositionem, potius quam Synodi sententiam, exprimit; Canon vero quartus, ipsam Synodi resolutionem super iis, quæ ab Aurelio proposita erant, exhibet.

Hac divisione, reddita est Canonis sententia obscurior, & multos Canonum commentatores induxit, ut crederent, aliam unius & alterius Canonis esse materiam, anxiosque fecit, ut eam materiæ diversitatem invenirent; uti ex commentariis Balsamonis & Zonaræ cognosci poterit.

Exhibetur Canon prout primitus sub Genethlio.

Ut igitur clarior & genuinus sensus Canonis habeatur, eum integrum ex emendata Holstenii editione, hic exhibeo: „ Epigonius Episcopus Bullensium Regiorum dixit: Cum in præterito Concilio de continentiæ, & castitatis moderamine tractaretur, gradus illi „ tres, qui constrictione quadam castitatis per consecrationes annexi sunt, Episcopus, inquam, Presbyter „ & Diaconus, tractatu pleniore, ut pudicitiam custodiant, doceant. Genethlius Episcopus dixit: ut superius dictum est, decet sacrosanctos Antistites, & „ Dei Sacerdotes, necnon & Levitas, vel qui Sacramentis divinis inserviunt, continentes esse in omnibus: quo possint simpliciter quod a Deo postulant, „ impetrare: ut quod Apostoli docuerunt, & ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus. Ab universis Episcopis dictum est: omnibus placet, ut Episcopi, Presbyteri, & Diaconi, vel qui Sacramenta „ contrectant, pudicitiæ custodes etiam ab uxoribus se „ abstineant, ut in omnibus & ab omnibus pudicitia „ custodiatur, qui altari deserviunt.

Deesse aliquid videtur, post verbum *tractaretur*, nimirum, *placuit ut*, quo suppleto, sensus Canonis plenus & clarus est.

Post hunc Canonem; in Concilio Carthaginensi II. apud Labbæum, *t.* 2. Concil. *col.* 1160. subjicitur hæc nota. „ Ex Codice Vaticano gradus illi tres qui constrictione quadam castitatis per consecrationes annexi „ sunt, Episcopus, inquam Presbyter, & Diaconus, „ *tractatu pleniore*, ut pudicitiam custodiant, doceantur. Genethlius Episcopus dixit: ut superius dictum „ est, decet, &c.

Continentia servanda, aliquando restricta videtur ad Episcopos, Presbyteros, & Diacones.

Ex his admodum verisimile est, eodem anno, quo hæc Carthaginensis Synodus secunda sub Genethlio celebrata est, paucis ante mensibus habitum fuisse conventum Episcoporum, cui & Epigonius interfuit, atque in hoc conventu de Clericorum continentia actum esse ejusque leges temperatas fuisse, ut ultra tres priores sacri ministerii gradus sese non extenderent.

Quia tamen hic conventus plenam & Canonicam Synodum non constituebat; vel quod communis causa, & tanti momenti disciplina, pleniorem Synodum exigere videretur, vel quod nonnulli statuto temperativo intercederent, antiquæ consuetudinis reverentia ducti, ad *tractatum pleniorem*, seu ad plenius Concilium decisio reservata fuit.

Hinc coacto hoc Concilio Carthaginensi, immediate post Canonem de fide, Epigonius de re in superiore conventu proposita, & ad *tractatum pleniorem* remissa, Patres interpellat, exponitque quod in *præterito Concilio*, circa continentiæ tractationem statutum esset.

Sed Genethlio hæc restrictio non placuit.

Genethlio hæc moderatio non placuit, sed pro antiqua consuetudine se stare significat; Subdiaconos, seu inferiores Diacono ministros, qui *Sacramentis divinis inserviunt*, eadem continentiæ lege teneri existimans.

Rationi, quam Epigonius attulerat, ex consecrationis mysterio deductam, opponit Genethlius ministrorum sanctitatem & officium, Apostolorum doctrinam, consuetudinisque antiquitatem. Ait enim: *decet, qui Sacramentis inserviunt, continentes esse in omnibus; quo possint simpliciter quod a Deo postulant, impetrare, ut quod Apostoli docuerunt, & ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus.*

Adjecit Genethlius hæc verba: *ut superius dictum est*, quæ necessario *ad superius præteritum Concilium* referenda sunt. Ex quo non temere conjicias, hoc eodem anno, ut dixi, habitum illud Concilium, cujus meminit Epigonius, in quo, cum plura, forsan difficilia recurrerent, opportunum censuerit Genethlius Carthaginensis Episcopus, missa per Provincias tractatoria, aliquos ex iisdem Episcopis convocare, qui cæteris jam congregatis adjuncti, Synodum plenam conflarent. Inde est quod idem Genethlius initio *Deo gratias refert, qui permisit, ut secundum commune Concilium habitum in præterito, etiam juxta tenorem petitionis litterarum meorum, ad Carthaginem pro fide, atque utilitate Ecclesiastica veniretis.*

Si hic Canon conferatur cum duobus hisce Canonibus Codicis Africani, manifestum erit, ambos ex uno illo esse desumptos.

Quia nec Aurelio placuit.

Proposuit itaque Aurelius in Concilio Carthaginensi VI. anni 419. quid de continentia Clericorum in Concilio Carthaginensi sub Genethlio, jampridem statutum fuerat; cumque circa hoc punctum, variæ essent Ecclesiarum consuetudines, ideoque non conveniret inter omnes; quid statuere conveniret, Sedis Apostolicæ & Ecclesiarum transmarinarum usum & observantiam manifestasse videtur Faustinus Sedis Apostolicæ Legatus, qui morem aliorum sequutus, suam, Sedisque Apostolicæ sententiam expressit verbis ex eadem Genethlii Synodo sumptis. Et quidem in hac sola materia suffragium tulisse Legatum Sedis Apostolicæ legitur. Hoc Faustini Responsum, una cum approbatione Synodi, conficit Canonem IV. Codicis.

Concilio Carth. sub Aurelio probavit sententiam Faustini Legati Apostolici, circa continentiam servandam a Clericis.

Notanda ratio qua Clericos ad continentiam astringit.

Notanda admodum ratio servandæ castitatis a ministris altaris, in Canone adducta: *quo possint simpliciter, quod a Domino postulant, impetrare.* „ Sunt hi namque, ait Zonaras, inter Deum & homines intercessores, qui Numen cæteris hominibus conciliantes, „ fidelibus salutem, universoque terrarum orbi pacem „ deposcunt. Si se igitur in omni virtutum genere, inquit, exerceant, Deumque proinde fidenter alloquantur, ita prorsus ab eo, quæ postulaverunt, impetrabunt: at si libere loquendi facultate ipsimet destituantur, quo pacto deprecatoris munus obire pro aliis „ queant?

Extant hi Canones apud Gratianum *dist.* 31. *Can.* 3. & *dist.* 84. *Can.* 3. ex Concilio Carthaginensi II.

CANON V.

Aurelius Episcopus dixit: Avaritiæ cupiditas, quam rerum omnium malorum matrem esse, nemo qui dubitet: proinde inhibenda est, ne quis alienos fines usurpet, aut per præmium terminos Patrum statutos transcendat, nec omnino cuiquam Clericorum liceat de qualibet re fœnus accipere. Quamquam novellæ suggestiones, quæ vel obscuræ sunt, vel sub genere latent, inspectæ a nobis, formam accipient, cæterum de quibus apertissime Divina scriptura sanxit, non est ferenda sententia; sed potius exequenda. Proinde quod in Laicis reprehenditur, id multo magis debet in Clericis prædamnari. Universum Concilium dixit: Nemo contra Prophetas, nemo contra Evangelia facit sine periculo.

SCHOLION.

HIC Canon conflatus est ex duobus Canonibus, decimo, & decimo tertio Concilii Carthaginensis, sub Grato Episcopo Carthaginensi anno 348. extatque apud Labbæum, sub nomine Concilii Carthaginensis I. *t.* 2. Concil. *col.* 713. ex editione vulgata, notatis in margine variantibus lectionibus, & in appendice ejusdem tomi, ex emendata editione Lucæ Holstenii *col.* 1825.

Avaritia Clericorum reprimitur.

His Canonibus coercetur Clericorum cupiditas, & avaritia; decimo quidem avaritia Episcoporum, *qui & trascendunt suas, & usurpant alienas plebes, ipsis* (proprius Episcopis) *invitis. Ideo inhibet, ne quis alienos fines usurpet, aut transcendat Episcopum collegam suum, & usurpet alterius fines sine ejus petitu; quia*, ait, *inde cætera mala omnia generantur.* Hæc ex editione Holsteniana, cui congruit editio vulgata, nisi quod pro *alterius fines* legat *alterius plebes*.

Episcopi vetantur terminos suarum Diœcesium transgredi lucri causa.

Hæc si conferantur cum priore præsentis Canonis nostri parte, manifestum erit, eam ex dicto Canone Carthaginensi desumptam, ejusque esse compendium; uniceque intendi, ne Episcopi terminos suarum Diœcesium transcendat; neque alienas plebes lucri causa usurpent: eaque verba Canonis nostri: *aut per præmium* (sive Gr. *propter lucrum*) *terminos Patrum statutos transcendat*, accipienda *de terminis* & limitibus Diœcesium a Patribus designatis, non autem de Canonibus, sive Regulis a Patribus editis, uti interpretatur Balsamon, qui fontem Canonis non consuluerat.

Usura Clericis interdicitur.

Secunda pars Canonis nostri complectitur citatum Canonem XIII. quo coercetur avaritia Clericorum usuras exercentium, ac statuitur: *cuiquam Clericorum liceat de qualibet re fœnus accipere.*

Nominatim additum voluit Synodus; *de qualibet re*: „ ne quis esset in adulterando Canone fraudi locus: „ ita ut a pecunia quidem fœneranda; non tamen ab „ usuris ex aliarum rerum mutuatione colligendis, fœrati homines abstinerent " ait Zonaras.

Post hæc dicunt Patres: *Quamquam novella suggestiones* (sive G. *quæ recens quidem editæ*) *quæ vel obscuræ sunt, vel sub genere latent* (sive Gr. *cum obscura sint, & omnino latentia*) *inspectæ* (vel Gr. *considerata*) *a nobis formam accipient.*

Usura Clericis interdicitur. Quid per *suggestiones novellas* intelligatur.

Quæ sint hæ *suggestiones novellæ*, sive recens editæ incertum est. Zonaras intelligere videtur illa, quæ Patribus excusationem usurarum suggesta & significata sunt, quemadmodum ratio humana multa in speciem efformare potest.

Sed verisimilius, quod Patribus suggestæ, sive indicatæ sint Leges Imperatorum, quæ circa tempora hujus Concilii editæ, extant in Codice Theodosiano, sub titulo *de usuris*, ipsasque usuras intra certum modum & certis personis permittere videntur.

Humanæ rationculæ nihil valent contra apertas Scripturæ sententias.

Verum quæcumque Patribus significata, aut suggesta sint, interim eorum occasione notanda regula, quæ hic traditur; nimirum prætextu similium suggestorum, sive editorum, quæ dubia & examinanda sunt, non posse infringi aut violari, *de quibus apertissime Divina scriptura sanxit: de his enim non est ferenda sententia; sed potius exequenda.*

Hinc ulterius concludit, *proinde quod in Laicis reprehenditur, id multo magis debet in Clericis prædamnari.* Quasi diceret: Quandoquidem Divina scriptura apertissime damnet usuras etiam in Laicis, multo magis debent in Clericis prædamnari.

His itaque ab Aurelio propositis, universum Concilium dixit: *nemo contra Prophetas, nemo contra Evangelium facit sine* (a) *periculo.* „ Quod quidem ita accipiendum est, ait Zonaras. Quoniam & veteri Testamento, id namque per Prophetas, indicavere, & „ novo, quod per Evangelium intelligi volunt, fœnerare ne liceat, interdictum est; neminem, qui contra ea quidquam admiserit, immunem esse.

Hic nos docet Concilium, quod quandocumque aliquid in Prophetis aut Evangelio, tamquam illicitum damnatur, id pro damnato habendum, tametsi ratio, aut lex humana, in speciem repugnare videantur; ipsamque rationem & legem humanam ad scripturarum textum esse inflectendam, & ei subdendam.

Docemur quoque Patres Carthaginenses existimasse usuras evidentissime in Scriptura sacra esse damnatas.

CANON VI.

Fortunatus Episcopus dixit: In præteritis Conciliis statutum meminimus esse, ut Chrisma vel reconciliatio pœnitentium, necnon & puellarum consecratio a Presbyteris non fiant: si quis autem emerserit hoc faciens, quid de eo statuendum sit? Aurelius Episcopus dixit, audivit dignatio vestra suggestionem fratris & Coepiscopi nostri Fortunati, quid ad hæc dicitis? Ab universis Episcopis dictum est: Chrismæ (b) *confectio, & puellarum consecratio a Presbyteris non fiat, vel reconciliare quemquam in publica missa Presbytero non licere, hoc omnibus placet.*

SCHOLION.

Chrismatis confectio, & puellarum consecratio, & pœnitentium reconciliatio Presbyteris interdicitur. Ex Syn. Carth. an. 390 sub Genethlio.

CANON hic desumptus est ex Concilio Carthaginensi secundo sub Genethlio, anno 390. unde & editio Holsteniana emendatior suggerentem nominat non Fortunatum, sed Numidium Episcopum Maxulitanum, & pro Aurelio ponit Genethlium.

Tria Episcopis reservat præsens Canon; idque, uti suggerebatur, conformiter ad Decreta *in præteritis Conciliis*. Hoc ostendit disciplinam illam variis in Conciliis in Africa fuisse jam ante stabilitam.

Primo reservatur Episcopis Chrismatis confectio. Hæc autem confectio est sacri olei ex mystico cæremoniarum ritu consecratio, inquit Zonaras.

Non tantum in Africa hanc Chrismatis confectionem jampridem reservatam fuisse, sed & in Hispania evincit *Canon* 20. Concilii Toletani primi, ineunte sæculo V. celebrati.

Puellarum consecratio similiter Episcopo reservata.

Secundo reservatur Episcopis puellarum consecratio. Uti enim observat hic Zonaras: „ antiqui moris fuit, „ puellas, quæ Virginitatem profiterentur, & castitatem voverent, in templo sistere, quas Episcopi ad„ hibitis precationibus, veluti Deo dicatas consecra„ bant, earumque custodiæ & institutionis postquam a „ parentibus secessissent, curam ipsi suscipiebant.

Testis est Hieronymus.

Et sane antiquitus Virginum consecrationem specialiter ad Episcopum spectasse, testis est S. Hieronymus Epistola ad Temetriadem, & Epistola 83. ad Oceanum, ubi propterea Episcopum vocat *Virginum consecratorem*. Et in Sacramentario S. Gregorii legitur *pag.* 174. ex editione Hugonis Menardi, *Benedictio Virginis ab Episcopo dicenda*, & *pag.* 175. habetur oratio *ad Ancillas Dei velandas*. Notat autem ibidem Menardus, hanc solemnem velationem, olim factam post diuturnam Virginis probationem, eo quod ejusmodi velatione, propria quædam fieret Virginis consecratio, & strictissima cum Christo sponso conjunctio.

Hæc consecratio non fiebat ante quadragesimum annum.

Quocirca olim Virgines ante annum ætatis suæ 40. non velabantur, uti pluribus ibidem adstruit Menardus, qui & ibidem monet susceptionem veli a professione seu voto Virginitatis fuisse distinctam, atque hanc potuisse anno ætatis 16. aut 17. emitti juxta Canonem 18. Sancti Basilii. Verum an ætate S. Basilii professio tam arcto vinculo Virginem ad castitatem servandam adstringeret, quemadmodum hodie; an vero id demum per velationem contingeret, non constat. Haud dubium tamen, quin circa hoc punctum, varia fuerit Ecclesiarum disciplina.

Interim ex antiqua disciplina profluxisse videtur, quod ætas 40. annorum, quæ secundum Canones requirebatur in Virgine velanda, hodie requiratur in eligenda in Abbatissam, Priorissam, aut Præfectam, vel Præpositam, ex decreto Concilii Tridentini *sess.* 25. *cap.* 7. *de Reformatione* Regularium, & annus ætatis 16. completus in Moniali profitente.

Reservatur Episcopo pœnitentium reconciliatio in Missa publica.

Tertio, Episcopo reservatur *reconciliatio pœnitentium in Missa publica*; sive decernitur *reconciliare quemquam in Missa publica Presbytero non licere.*

Per *Missam publicam* apud antiquos, intelligi Missam cum conventu populi, indubitatum est. Itaque *reconciliare quemquam in Missa publica*, est in publico fidelium conventu, & palam reconciliare, ac divinis mysteriis, etiam Eucharistiæ, a quibus exclusus erat, restituere; unde Græci legunt: *nec aliquem publico rei sacræ mysterio reconciliare Presbytero liceat.*

Extat Canon apud Gratianum, *caus. quæst.* 6. *Can.* 1. prout legitur in Codice Africano.

CANON VII.

Aurelius Episcopus dixit: si quisquam in periculo fuerit constitutus, & se reconciliare divinis altaribus petierit: si Episcopus absens fuerit, debet utique Presbyter consulere Episcopum, & sic periclitantem ejus præcepto reconciliare; quam rem debemus salubri consilio roborare. Ab universis Episcopis dictum est: Placet, quod Sanctitas vestra necessario nos instruere dignata est.

SCHOLION.

Quid per Missam publicam intelligatur? Quomodo Presbyter infirmum pœnitentem absente Episcopo reconciliare queat?

PRæsens Canon, est Canon 4. Concilii Carthaginensis secundi sub Genethlio; unde in editione emendata Holsteni, non Aurelius, sed Genethlius proponens inducitur.

Cum in præcedenti Canone decretum esset, reconciliare quemquam in *publica Missa* Presbytero non licere; præsenti Canone resolvitur, id nequaquam intelligendum de casu, quo quisquam in periculo constitutus se reconciliari *divinis altaribus petierit*: Sed tunc, si Episcopus absens fuerit, posse sic periclitantem per Presbyterum reconciliari. Additur nihilominus, quod Presbyter eo casu, *debeat utique consulere Episcopum, & sic periclitantem, & ejus præcepto reconciliare.*

Hic sermonem esse de penitente, qui tempore pœnitentiæ nondum completo, ob instans periculum mortis se reconciliari *sacris altaribus* petierat, ipse Canonis contextus satis insinuat, probatque Albaspinæus in notis ad hunc Canonem.

De qua reconciliatione hic agatur?

Verum hoc difficile apparet, quod Canon velit, ut Presbyter etiamsi Episcopus *absens* fuerit, eum tamen consulat, & sic tandem *periclitantem ejus præcepto reconciliet*: cum facile contingere posset, ut sic periclitans moreretur, priusquam Episcopus esset consultus, & præceptum reconciliandi Presbytero dedisset; atque ita reconciliatione petita frustraretur, quæ tamen in articulo mortis pœnitentibus rogantibus neganda non est, uti & notat Albaspinæus; nimirum si de *simplici* & minima *reconciliatione* agatur, „ eam enim, ait, „ omnes Presbyteri, inconsulto Episcopo, in necessita„ te conferre poterant.

At maximam & perfectissimam reconciliationem, quæ, fit per admissionem ad S. *Eucharistiam*, fieri non potuisse, etiam *in necessitate*, inconsulto Episcopo, tradit ibidem Albaspinæus; atque de hac reconciliatione hic agi prætendit: quia *reconciliari divinis altaribus*, prout Canon loquitur, maximam illam reconciliationem significare credit; *quod*, inquit, *omnes testantur Canones*.

An hic explicatio Albaspinæi sit conveniens, merito dubitatur.

Græci, ac signanter Ballamon, hic notant, Presbyteros sine permissione, sive licentia Episcopi, pœnitentes reconciliare non posse. Unde si abest Episcopus, debet Presbyter Episcopum consulere, qui obtinet locum Apostoli, & ligandi & solvendi potestatem accepit, & ejus hortatu facere reconciliationem, ait Balsamon, qui & addit, hanc moderationem „ Si modo „ expeditum sit interrogationem fieri. Si enim, ait, „ longe abest Episcopus, & mors imminet, etiam ab„ sque interrogatione, dabitur reconciliatio a Sacer„ dote". Qua clausula solvit difficultatem superius motam; supponit enim, nequaquam consulendum Episcopum, si instans infirmi periculum non permittat dilationem reconciliationis, donec Episcopum absentem Presbyter consulere potuisset. Quidquid sit de hac Balsamonis interpretatione, hoc interim constat, Patres admodum fuisse sollicitos, ne ante completam pœnitentiam Presbyteri reconciliarent, sine Episcopi licentia.

Extat hic Canon apud Gratianum *causa* 26. *quæst.* 6. *Can.* 5.

(a) *Sine suo periculo*, ut in Concilio Elibertano legitur.

(b) *Chrisma*, loco Chrismatis legitur in MS. Codice Colbertino, qui sua canitie venerandus dicitur.

CANON

CANON VIII.

Numidius Episcopus Maxulitanus dixit: præterea sunt quamplurimi non bonæ conversationis, qui existimant majores natus, vel Episcopos passim vageque in accusatione pulsandos; debent tam facile admitti, nec-ne? Aurelius Episcopus dixit: placet igitur charitati vestræ, ut is, qui aliquibus sceleribus irretitus est, vocem adversus majorem natu non habeat accusandi? Ab universis Episcopis dictum est: si criminosus est, non admittatur: placet.

SCHOLION.

Can. VIII. desumptus ex Concilio sub Genethlio.

PRæsens Canon desumptus est ex Canone sexto Concilii Carthaginensis sub Genethlio, a quo & eum citat Ferrandus in Breviario *num.* 194. ubi & in emendata Holstenii editione, pro Aurelio interloquente legitur, Genethlius.

Criminum rei vel suspecti non sunt recipiendi ad ferendum testimonium contra Episcopos & Presbyteros.

Cavent hoc Canone Patres Africani, ne contra doctrinam Apostolicam adversus Presbyteros (qui hic nomine *majorum natu* intelliguntur) vel Episcopos, accusatio facile recipiatur, atque in primis *si quis criminosus est* (sive Gr. *si quis infamia laboret*) *ad accusandum non admittatur*. Quod si Canones 6. Constantinopolitano cautum fuit, cujus Scholion consule.

CANON IX.

Augustinus Episcopus Legatus Provinciæ Numidiæ dixit: Hoc statuere dignemini, ut si qui forte merito facinorum suorum ad Ecclesia pulsi sunt, & sive ab aliquo Episcopo, vel Presbytero fuerint in communione suscepti, etiam ipse pari cum eis crimine teneatur obnoxius, refugientes sui Episcopi regulare judicium. Ab universis Episcopis dictum est: omnibus placet.

SCHOLION.

In communionem recipi vetantur ab Episcopo exclusi, & recipientes, eodem crimine obnoxii tenentur ex eod. Synodo.

CAnon hic desumptus ex Canone VII. sub Genethlio, quo suggerente, Synodo placuit: " ut qui " merito facinorum suorum, ab Ecclesia pulsi sunt; " si ab aliquo Episcopo, aut Presbytero, vel Clerico, " fuerint in communione suscepti, refugientes sui Episcopi regolare judicium, etiam ipse pari cum eisdem " crimine teneatur obnoxius.

Hæc si cum textu præsentis Canonis conferantur, manifestum fiet S. Augustinum verba ex dicto Canone accepisse; atque hæc verba, *refugientes sui Episcopi regulare judicium*, superius rejicienda esse immediate, post vocem illam *suscepti*. Et sic verus Canonis sensus apparebit.

Cæterum, disciplina hoc Canone stabilita consonat Canoni 5. Nicæno, & Canoni 11. & 12. vulgo Apostolorum quorum Scholia consulenda.

Extat apud Gratianum *causa* 11. *quæst.* 3. *Canone* 29. ubi notanda nota Correctorum Romanorum.

CANON X.

Alipius Episcopus, Legatus Provinciæ Numidiæ dixit: nec illud prætermittendum est, ut si quis forte Presbyter ab Episcopo suo correptus, tumore vel superbia inflatus putaverit separatim sacrificia Deo offerenda, vel aliud erigendum altare, contra Ecclesiasticam fidem, vel disciplinam crediderit; non exeat impunitus. Valentinus prima Sedis Provinciæ Numidiæ dixit: necessario disciplinæ Ecclesiasticæ, & fidei congrua sunt, quæ frater noster Alipius prosecutus est: proinde, quid videatur vestræ dilectioni, edicite.

CANON XI.

Ab universis Episcopis dictum est: si quis Presbyter a Præposito suo correptus fuerit, debet utique apud vicinos Episcopos conqueri, ut ab ipsis ejus causa possit audiri, ac per ipsos suo Episcopo reconciliari: quod nisi fecerit, sed superbia (quod absit) inflatus secernendum se ab Episcopi sui communione duxerit, ac separatim, cum aliquibus schisma faciens, sacrificium Deo obtulerit, anathema habeatur, & locum amittat: ac si querimoniam justam adversus Episcopum non habuerit, inquirendum erit.

SCHOLION

Quædam menda in vulgata editione Carthag. Concilii II. notantur.

HI duo Canones in Concilio Carthaginensi secundo unum Canonem conficiunt, idque indubie concinnius, cum prior propositionem Synodo factam duntaxat; & posterior Synodi resolutionem contineat.

In vulgata editione Concilii Carthaginensis II. legitur; *Alipius Episcopus Ecclesiæ Tagastensis*; at manifesto errore; quandoquidem Alipius, tempore celebrati hujus Concilii Carthaginensis secundi, nondum esset Episcopus. Unde rectius legitur in editione Holsteniana Felix Episcopus Sesemlitanus; & pro *Valentino prima Sedis Provinciæ Numidiæ*, uti habet editio vulgata, legitur, *Genethlius Episcopus*. At in Codice Ecclesiæ Africanæ legitur cum nominibus eorum, qui eum verbis e Synodo Carthaginensi, sub Genethlio mutuatis, in Synodo Carthaginensi anni 419. proposuerunt, & probaverunt.

Presbyteri querelam contra Episcopum in Synodo Episcoporum proponere jubentur.

Docet hic Canon, quod si Presbyteri querelam habeant contra Episcopum, tamquam injuste eos corripientem, seu condemnantem, non debeant ipsi propria auctoritate Episcopo suo recalcitrare; nec temere, vel superbia inflati se a proprii Episcopi communione segregare, & Ecclesiam scindere; se apud vicinos Episcopos conqueri debeant, ut per ipsos suo Episcopo reconcilientur.

Hæc disciplinæ Ecclesiasticæ & fidei congrua esse Patribus visum est. Neque enim aut Ecclesiastica disciplina, sive rectus ordo, vel fidei integritas servari poterunt, si Presbyteri propria auctoritate, prætextu injustæ condemnationis a proprii Episcopi communione recedere queant, *& cum aliquibus schisma, facientes, sacrificium Deo offerre*.

Contrafacientes anathematizantur, & a loco suo removentur.

Igitur merito Patres decreverunt, ut Presbyter hæc faciens, *anathema habeatur, & proprium locum perdat*, de quo videri etiam potest Canon 6. Gangrensis, & Scholion eidem subjectum.

Et ne populum inficiant, longius depellantur.

Quin & Patres Africani considerantes quam perniciosi sint hujusmodi inflati & protervi Presbyteri, & quam facile simplex populus a similibus seducatur, post hæc verba, *loco amisso anathema habeatur*, addiderunt (prout in vulgata & emendata Concilii Carthaginensis editione legitur) " nihilominus & de civitate & " congregatione, in qua fuerit, longius depellatur, " ne vel ignorantes, vel simplices mentes, serpentina " fraude decipiat, quoniam secundum Apostolum, " Ecclesia una est, una fides, unum Baptisma. " At illa in Codice Africano, ubi ex Synodo anni 419. Canon refertur, non ponuntur.

Inquiri tamen debet, num Presbyteri justam querelam habeant.

Verum licet ob periculum infectionis, & unitatem Ecclesiæ, rectumque ordinem servandum, Patres hujusmodi Presbyterum a loco suo amovendum censeant; nihilominus volunt ut & inquiratur, num querimoniam adversus Episcopum justam habuerit, criminenque illius aliquod noverit, ex quo jure se ab illius communione subducat, uti notat Zonaras: quod apud Græcos ita exprimitur: *hoc scilicet considerato numquid adversus Episcopum justam habeat expostulationem*.

Docet hic Canon schismaticos, a communione Episcopi se secregantes schismaticos ducere.

Hæc obiter nota; schismaticos fuisse reputatos non tantum, qui a communione Sedis Apostolicæ recedebant, sed & eos, qui se in causa fidei aut etiam disciplinæ ab Episcopi proprii communione, privata auctoritate sine justa causa subducebant; utpote qui unitatem Ecclesiæ, cui Episcopus præsidet, scinderent. Sed & hoc notandum, Presbytero, qui se ab Episcopo proprio injuste damnato recedit, locum dari suæ defensioni, scilicet recurrendo ad Synodum Provincialem, seu finitimos Episcopos juxta temporis istius disciplinam.

CANON XII.

Felix Episcopus dixit: Suggero, secundum statuta veterum Conciliorum, ut si quis Episcopus (quod non optamus) in reatum aliquem incurrerit, & fuerit ei nimia necessitas non posse plurimos congregare: ne in crimine remaneat, a duodecim Episcopis audiatur; & Presbyter a sex Episcopis cum proprio suo Episcopo audiatur, & Diaconus a tribus.

CANON XIII.

Aurelius Episcopus dixit: Quid ad hæc dicit Sanctitas vestra? Ab universis Episcopis dictum est: a nobis veterum statuta debere servari, sicuti & inconsulto Primate cujuslibet Provinciæ, tam facile non præsumant multi congregati Episcopi Episcopum ordinare; nisi necessitas fuerit, tres Episcopi, in quocumque loco sint, ejus præcepto ordinare debebunt Episcopum: & si quis contra suam professionem, vel subscriptionem venerit in aliquo, ipse se honore privabit.

SCHOLION.

Canones hi desumpti ex Synodo Carthag. an. 390. sub Genethlio.

PRiorem Canonem desumptum esse ex Concilio Carthaginensi secundo, sub Genethlio manifestum est, & probat Ferrandus Diaconus in *Breviario num.* 55. & 96. illud autem notandum, in Codice Africano, tam apud Dionysium, quam apud Græcos, solam propositionem Felicis Episcopi priore Canone exhiberi, resolutionem vero Synodi super dicta propositione rejici in Canonem sequentem: in Concilio autem Carthaginensi, unum eumdemque Canonem ex propositione Felicis, & resolutione Synodi constari, quæ lectio indubie præferenda est, & sensum Canonis reddit clariorem.

Ad evitandam infamiam Episcopi Presbyteri, & Diaconi ca[illegible]

Canon hic prout extat in Codice Ecclesiæ Africanæ tam latino quam græco, item in Concilio Carthaginensi ex editione Holstenii, permittit, *ut Episcopus si in reatum aliquem incurrerit, & fuerit ei nimia neces-*

necessitas, non posse plurimos congregare Episcopos, (sive Gr. *fieri non possit omnino ut multi conveniant*): *ne in crimine remaneat, a duodecim Episcopis audiatur, & a sex Presbyter; & a tribus Diaconus*, cum proprio suo Episcopo. Ita quoque legisse Fetrandum Diaconum evidens est; citat enim *num.* 55. ex Concilio Carthaginensi sub Genethlio: " Ut Episcopos, si causam habuerit, duodecim Episcopis audiatur: & *num.* 96. ex eodem; " Ut Presbyter, qui reatum incurrerit, a sex vel septem Episcopis audiatur.

tra Synodum, coram minori numero Episcoporum auditi permittuntur.

Sed dicet quis, quomodo hic Canon requirit 6. Episcopos, ut judicetur Presbyter, & tres, ut Diaconus, cum juxta Canonum IV. Antiochenum Presbyteri & Diaconi a solo suo Episcopo judicari debeant? Respondet Zonaras, Canonem Antiochenum procedere in prima instantia; hunc vero in secunda, dum scilicet Presbyter aut Diaconus de sententia Episcopi queritur: hæc enim querela juxta Canones, coram Synodo provinciali quidem esset instituenda; at si Synodus convenire nequeat, permittit præsens Canon, ut querela Presbyteri a sex, Diaconi vero a tribus, assistente proprio Episcopo, examinetur; atque de hoc solo casu Canonem loqui, manifestum est.

Canon loquitur de secunda instantia, signanter quoad Presbyteros & Diaconos.

Insuper notandum, in vulgata editione Concilii Carthaginensis secundi legi; ut Episcopus audiatur *a duodecim Episcopis, & a sex Presbyteris, & a tribus Diaconibus*; secundum quam lectionem præsens Canon tantum ageret de judicanda causa Episcopi, non autem Presbyteri aut Diaconi: atque ita haberi in editionibus Conciliorum Parisiensibus & Coloniensibus, quemadmodum & in multis Gratiani manuscriptis monent correctores Romani ad Canonem 4. causa 15. quest. 7. ubi hic Canon refertur iisdem verbis, eoque sensu, quibus extat in Codice Africano. Dicunt Patres, se permittere, ut Episcopus etiam extra Synodum Provinciæ plene congregatam audiatur) quando Episcopi ad Synodum convenire nequeunt: *ne in crimine remaneat*, id est, ait Zonaras: " Ne dum ambigua ejus innocentia est, tamquam accusationi obnoxius a populo, cui præest, despiciatur.

Vulgata editio hujus Canonis in Concil. Carth. recedit a vero sensu Canonis.

Quæ in Codice Africano adduntur posteriori Canoni de ordinatione Episcopi, desumpta sunt ex Canone 12. Concilii Carthaginensis sub Genethlio, sed admodum confuse, & vix intelligibiliter. Summa autem Canonis, prout extat in Concilio Carthaginensi ex editione Holstenii emendata hæc est. " Numidius Episcopus Maxulitanus dixit; quod aliqui Episcopi usurpatione existimarent, contempto Primate cujuslibet Provinciæ suæ, ad desiderium populi ordinare, neque literis ad se primæ cathedræ manantibus, neque potestate accepta.

Finalis clausula Canonis de ordinatione Episcopi exponitur.

" De propositione interrogati Patres per Genethlium, quid videretur; placuit omnibus, ut inconsulto Primate cujuslibet Provinciæ, tam facile nemo præsumat, licet cum multis Episcopis in quocumque loco sine ejus, (Primatis) præcepto Episcopum ordinare. Si autem necessitas fuerit, tres Episcopi, in quocumque loco sint, cum Primatis præcepto ordinare debent Episcopum.

Hic est clarus & genuinus Canonis sensus, coinciditque cum Canone IV. Nicæno. Hoc duntaxat observandum, Primatem hic eumdem esse, qui in dicto Canone Nicæno vocatur Metropolitanus; qui scilicet toti provinciæ præsidet; uti recte monent Balsamon & Zonaras.

Post illa, quæ ad ordinationem Episcopi spectant, additur in Codice Africano, " & si quis contra suam professionem vel subscriptionem venerit in aliquo, ipse se honore privabit": quæ non occurrunt in Canone XII. Concilii Carthaginensis, sed sumpta apparent ex *Canone XIII* ejusdem Concilii, in quo similia repetuntur, sed in alium plane finem & sensum applicata.

Clausula de Episcopo contra subscriptionem suam veniente exponitur.

Cum enim in citato Canone XIII. qui & finalis est, proponente Genethlio, a Concilio dictum esset, placere ut omnia in hoc cœtu statuta custodiantur ab omnibus; additum est, proponente eodem Genethlio, ab universis Episcopis " qui contra suam professionem, vel subscriptionem venerit, ipse ab hoc cœtu separabit.

Evidens est hanc periodum dirigi adversus eos, qui violando decreta Concilii, quibus subscripserunt *contra propriam professionem* vel *subscriptionem venirent*; non autem contra eos, qui suffragio lato in electione alicujus Episcopi, professioni aut subscriptioni adversatus fuerit, quemadmodum in hoc Canone accipi videntur, & notat Zonaras.

Hinc patet verum sensum Canonum in hoc Codice contentorum frequenter petendum esse ex ipsis fontibus, e quibus desumpti, & in hunc Codicem relati fuerunt; omissis, vel mutatis subinde nonnullis etiam incuria exscriptoris, vel etiam nimio brevitatis studio. Si tamen aperte aliquid detractum sit, vel additum Canoni præcedenti Concilii, sequendus & retinendus sensus Canonis, prout ab hac sexta Carthaginensi Synodo reformatus est. Cum & huic Synodo auctoritas fuerint præcedentium Synodorum, Canones in materia disciplinæ, pro temporum circumstantiis limitandi, vel extendendi, prout necessitas; aut utilitas Ecclesiarum videbantur postulare.

CANON XIV.

Item placuit de Tripoli, ut propter inopiam Provinciæ unus Episcopus in Legationem veniat, & ut ibi Presbyter a quinque audiatur Episcopis, & Diaconus a tribus, ut superius memoratum est, proprio Episcopo residente.

SCHOLION.

QUOAD priorem partem Canon desumptus apparet ex Concilio Hipponensi anni 393. cujus statuta breviata nuper evulgavit Quenellus tomo 2. operum sancti Leonis; conficiuntque ibidem Capitulum II. Codicis Canonum Ecclesiæ Romanæ.

Canon desumptus ex statutis Concilii Hipponensis an. 393.

Ex Canone, prout hic ex Codice Africano refertur, intelligitur quidem, quod indulgeatur provinciæ Africanæ, quæ Tripolis dicebatur, ut propter inopiam Provinciæ unum tantum Episcopus in Legationem veniat, sed quanta sit hæc indulgentia, habito respectu ad alias Provincias, & de qua legatione agatur, non dicitur: quæ tamen intelligi possunt ex integro statuto Concilii Hipponensis, prout a Quenello exhibetur, & prout in Canone II. Concilii Carthaginensis, quod vulgo tertium vocatur, refertur.

Ob inopiam Cleri provinciæ Tripoleos permittitur ut unus tantum Episcopus ad Concil. Africanum veniat.

Dicitur enim, statutum fuisse: " ut propter causas ecclesiasticas, quæ ad perniciem plebium sæpe veterascunt, singulis quibusque annis Concilium convocetur; ad quod omnes Provinciæ, quæ primas Sedes habent, ex Conciliis suis *ternos* Legatos mittant, ut & minus invidiosi, minusque hospitibus sumptuosi, conventus plena possit esse auctoritas: & ut de Tripoli, propter inopiam Episcoporum, unus Episcopus veniat.

Hic perquam manifestum est, quæ remissio Provinciæ Tripoli facta sit; quodque de Legatione mittenda ad Concilium Africanum generale tractetur.

Hæc Canonis pars hic a Patribus Concilii Carthaginensis anni 419. omissa; at post Canoni 15. inserta, sed nonnihil mutata, ut ibidem notabitur.

CANON XV.

Item placuit, ut quisquis Episcoporum Presbyterorum, & Diaconorum, seu Clericorum, cum in Ecclesia ei fuerit crimen institutum, vel civilis causa fuerit commota; si relicto Ecclesiastico judicio, publicis judiciis purgari voluerit, etiamsi pro ipso fuerit prolata sententia, locum suum amittat & hoc in criminali; in civili vero perdat quod evicit, locum suum obtinere maluerit. Hoc etiam placuerit, ut a quibuscumque judicibus Ecclesiasticis ad alios judices Ecclesiasticos, ubi est major auctoritas, fuerit provocatum; non eis obsit, quorum fuerit soluta sententia, si convinci non potuerint, vel inimico animo judicasse, vel aliqua cupiditate, aut gratia depravati. Sane si ex consensu partium electi fuerint judices, etiam a pauciori numero, quam constitutum est, non liceat provocari. Et ut filii Sacerdotum spectacula sæcularia non exhibeant; sed nec spectent, licet hoc semper Christianis omnibus indictum sit, & ubi blasphemiæ sunt, non accedant.

SCHOLION.

HIc Canon tria diversa capita complectitur, quæ tam in statutis Concilii Hipponensis, quam in Concilio Carthaginensi, quod *tertium* dicitur, tres distinctos Canones conficiunt.

Canon ex Concilio Hipponensi ann. 393. Et Concil. Carthagin. vulgo III.

Primo Capite agitur de Episcopo vel Clerico, " qui, cum in Ecclesia ei fuerit crimen institutum, vel civilis causa fuerit commota, relicto Ecclesiastico judicio, publicis judiciis purgari voluit. De hoc statuitur, quod etiamsi pro ipso prolata fuerit sententia, locum suum amittat, & hoc in criminali actione; in civili vero, perdat quod evicit (*sive Gr.* id pro quo actionem intendit) si locum suum obtinere maluerit.

Episcopus relicto judicio Ecclesiastico ad sæculare confugiens locum amittat.

Hoc caput conficit Canonem IX. Hipponensem apud Quenellum, uti in vulgato Concilio Charthaginensi tertio, addita hac clausula, " cui enim ad eligendos judices undique patet auctoritas, ipse se indignum fraterno consortio judicat; qui de universa Ecclesia male sentiendo, de judicio sæculari poscit auxilium: cum privatorum Christianorum causas, Apostolus ad Ecclesiam deferri, atque ibi determinari præcipiat.

Refertur quoque hæc pars Canonis nostri ex Concilio Carthaginensi tertio apud Gratianum caus. XI. quæst. 1. Can. 43. eamque *referri in Concilio apud Palatium Vermis habito cap.* 18. monent ibidem Correctores Romani, quamvis nec in Codice Africano, nec apud Dionysium, nec apud Græcos habeatur: immo scribit Christophorus Justelius in notis ad Codicem Ecclesiæ Africanæ hæc verba in omnibus Latinis Græcisque Codicibus editis & manuscriptis, quibus in hac editione Codicis Africani usus est, desiderari.

Quid-

Judicia publica opponuntur Ecclesiasticis, & quare?

Quidquid sit, ex contextu Canonis patet, quod Patres *judicia publica* opponant judiciis Ecclesiasticis, atque per illa intellexerunt judicia sæcularia, quod & pluribus sæculis in usu fuit, eo quod judicia Ecclesiastica potius formam arbitrorum, quam forensium judiciorum præferrent, uti latius ostendi in *Jure Ecclesiastico, Tom. IV. part. 3. tit. 1. cap. 2.* ubi & observavi, quod olim Episcopi erant admodum solliciti, ne Clerici ad judicia sæcularia confugerent, sed causas suas Episcopis & Ecclesiæ submitterent, unice intenderint Clericos a litibus abstrahere, quodque hic fuerit præcipuus scopus exemptionis Clericorum a jurisdictione laicali.

Vera ratio exemptionis Clericorum a foro sæculari.

Ab arbitris non provocandum.

Secunda pars Canonis nostri conficit *Canonem* 10. tam Hipponensis apud Quenellum, quam Carthaginensis Concilii, quod *tertium* vulgo dicitur, & in eo placuit, ut a quibuscumque judicibus Ecclesiasticis, *ad alios judices Ecclesiasticos, ubi est major auctoritas* (seu Gr. *majorem potestatem habentes*) *fuerit provocatum* (vel Gr. *fiat appellatio*) *non eis obsit, quorum fuerit soluta sententia* per judicem, ad quem appellatum est, *si convinci non potuerint, vel inimico animo judicasse, vel aliqua cupiditate vel gratia depravati*; quod hodiernis moribus consonat, uti notavi in *Jure Eccles. Tom. IV. part. 3. tit. 9. cap. 2.* & pluribus citatis notavit D. Christineus ad *caput* 124. *libri primi* Bugnonii *de Legibus abrogatis*; uti & quod ibidem dicitur de non provocando *a judicibus consensu partium electis*, quos *arbitros* dicimus, ab hodiernis moribus haud dissentit; uti observavimus in *Jure Eccles. Tom. IV. part. 3. tit. 5. cap. 4.* nisi quod *reductionem*, quæ vicem appellationis supplet, suprema Tribunalia frequentius admittant.

Error Gratiani in relatione hujus Canonis fuit occasio reductionis a sententia Arbitrorum.

Hæc postrema periodus refertur a Gratiano causa 2. quæst. 6. Can. 34. sed omissa *negatione*, atque ita Canon, prout a Gratiano refertur, permittit a judicibus *consensu partium* electis *provocari*; sed contra omnium tam MSS. quam editorum exemplarium Carthaginensis Concilii fidem, in quibus omnibus legitur negative, *non liceat*, uti monent Correctores Romani. Quemadmodum & Ivo legit in suo Decreto, *part. 6. cap.* 363. & ita legendum esse, præcedentia Canonis verba (quæ extant apud Gratianum, *Can.* 37.) evincunt.

Nihilominus ex hoc Gratiani Decreto profluxisse hodiernum morem admittendi remissionem a *Laudo* arbitrorum admodum verisimile est, uti notavit vir eruditus Joannes a Costa in Commentario ad titulum Decretalium *de Arbitris*.

Vitanda spectacula præsertim filiis Clericorum.

Tertia Canonis nostri pars conficit undecimi Hipponensem, & Carthaginensem, & quidem in vulgata editione Concilii Carthaginensis tertii sensus Canonis concinnius & clarius exprimitur, his verbis: *Ut filii Episcoporum vel Clericorum spectacula non exhibeant, sed nec spectent, quandoquidem a spectaculis & omnes Laici prohibeantur; semper enim Christianis omnibus hoc interdictum est, ut ubi blasphemi sunt, non accedant.*

„ Spectacula dicuntur, ait hic Balsamon, non solum „ equorum cursus, sed & omnis generis spectatio, bel„ luarum scilicet certamina, histrionum ludicra, salta„ tiones, & hujusmodi alia opera diabolica.

Hæc quamvis omnibus Christianis, etiam Laicis interdicta sint, exhibere aut spectare, nihilominus specialiter filiis Episcoporum & Clericorum hic interdicitur; quia Episcopi & Clerici præ reliquis debent filios & domesticos suos in doctrina ac lege Domini instituere, juxta Apostolum, qui scribens ad Titum, *cap.* 1. *vers.* 6. inter alia circa ordinandum Episcopum inquiri jubet: *Si filios habeat fideles, non in accusatione luxuriæ.* Et 1. *ad Timotheum cap.* 3. *vers.* 4. inter conditiones ordinandi Episcopi, ponit: *filios habentem subditos in omni castitate*. „ Qui vero, ait Zonaras, mimorum „ equorumque spectaculis, aliisque hujusmodi ludicris „ occupantur, neque intemperantiæ crimen effugient; „ neque integritatis & castimoniæ testimonio commen„ dabuntur.

Notandum, merito hic in fine dici omnibus christianis semper fuisse interdictum, ut ab iis abstineant, *& ubi blasphemia sunt* (Gr. & *maledicta*) *non accedant*. Supponebant igitur Patres, blasphemias & maledicta hisce spectaculis immisceri. Monet autem Zonaras „ blasphemiæ nomine, ea quæ licenter & inverecunde „ fiunt, significavit. Ob illa quippe fideles quasi tem„ perantiæ integritatisque contemptores, ab Infidelibus „ blasphemantur ". Quam hæc hodiernis spectaculis frequenter & multorum scandalo intermisceantur, notum est, ut propterea merito ab his spectaculis fideles abstrahantur.

CANON XVI.

Item placuit, ut Episcopi, Presbyteri, & Diaconi, non sint conductores aut procuratores, neque ullo turpi negotio & inhonesto victum quærant, quia respicere debent scriptum esse: nullus militans Deo implicat se negotiis sæcularibus. *Item placuit, ut Lectores, cum ad annos pubertatis pervenerint, cogantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri. Item placuit, ut Clericus si commodaverit pecuniam, pecuniam accipiat: si speciem, camdem speciem, quantam dederit, accipiat: & ut ante viginti quinque annos ætatis nec Diaconi ordinentur, nec Virgines consecrentur: & ut Lectores populum non salutent.*

SCHOLION.

Canon occurrit partim in Concilio Carthaginensi III. partim in Hipponensi ann. 391.

HOc Canone, rursus diversi Canones, qui tum inter Statuta Concilii Hipponensis a Quenello evulgata, tum inter Canones vulgares Concilii Carthaginensis III. continentur, in unum conflantur.

Prima parte exhibetur Canon 15. Carthaginensis, quo placuit, ut Episcopi, Presbyteri, & Diaconi non sint *conductores aut procuratores*.

Monet Labbæus, in Conciliorum collectione *col.* 1169. quod in vetustis quibusdam libris, post verba, *conductores, aut procuratores*, addatur, *privatorum*.

Vetantur Clerici turpi quæstu victum quærere, & sæcularibus negotiis se implicare.

Ulterius, in vetustis quibusdam libris, additur in fine hæc notabilis clausula: *Neque ullo negotio tali victum quærant, quo eos peregrinari, & ab Ecclesiasticis officiis avocari necesse sit.*

Hæc clausula, uti & vox, *privatorum*, occurrit similiter in dictis statutis breviatis Concilii Hipponensis *Can.* 15.

Monet ad hunc Canonem Zonaras, quod Synodus non *lucrum* dixerit, sed *victum*; ex quo infert: „ Quamvis enim eo inopiæ redigantur sacris initiati „ homines, ut alimenta quoque deficiant, ne tunc „ quidem eos turpi aut sordido artificii genere vitæ „ subsidia comparare oportet.

Quam hoc Canone feriantur hodierni isti Sacerdotes, qui, victus parandi causa de celebratione Missarum faciunt artem ad pane lucrando, nemo non videt, qui infame & sacrilegum illud Missarum commercium vel leviter expendit.

Universim autem vult Canon, ut Clericus abstineat ab iis omnibus quæ ipsum ab Ecclesiasticis officiis, sive Ecclesiastica militia cui adscriptus est, nata sunt avocare; quod indicat applicatio sententiæ Apostolicæ, 2. *ad Tim. cap.* 2. *vers.* 4. *nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus.* Vide quæ dicta sunt *in Jure Eccles. Tom. I. part. 1. tit. 2. cap.* 6.

Refertur a Gratiano ex Carthaginensi tertio *causa* 23. *quæst.* 3. *Can.* 3.

Ad Lectoratum etiam impuberes olim admissi & quare?

Secunda pars nostri Canonis exhibet Canonem 19. Carthaginensis tertii, prout in vulgata Concilii illius editione legitur. Monet autem Labbæus, quod vetusti Codices sic habeant: *ut lectores usque ad annum pubertatis legant, deinceps autem, nisi uxores custodita pudicitia duxerint, vel continentiam professi fuerint, legere non sinantur*: prout & in Statutis Hipponensibus legitur.

Quemodo occurrat Canon periculo incontinentiæ Lectorum?

Hic Canon, quocumque modo legatur, exhibet pristinam Patrum disciplinam recipiendi in clerum etiam impuberes, quos Ecclesiasticis officiis pro ætatis illius capacitate applicabant; ut ita ab infantia, in militia Christi exercitati, tandem ad majora Ecclesiæ ministeria obeunda forent exercitatiores. Unde de S. Joanne in Episcopum Cabillonensem electo, scribit Sidonius Apollinaris *lib. 4. Epist.* 25. „ Lector hic primum fit „ minister altaris, idque ab infantia; post laborum „ temporumque processu Archidiaconus &c.

Et de Sancto Felice martyre canit S. Paulinus, in eius vita, Carm. 4. *Sese a pueris pia mens Cœlestibus edens, instituit servire Deo .... Primis lector servivit in annis.*

Meminit quoque puerorum ad Lectoris officium assumptorum S. Augustinus *lib.* 1. de consensu Evangelistarum *cap.* 10.

Non ergo a Patrum disciplina deflecterent hodie Episcopi, pueros militiæ clericali adscribentes, modo eo duntaxat fine adscriberent, ut minoribus muniis occupati, facilius probarentur & exercerentur, ut ad majora exinde Ecclesiæ munia obeunda sensim redderentur aptiores.

Insuper ostendit præsens Canon, quod Patres Africani non excluserint a Lectoris officio, qui postquam impuberes legerunt, puberes facti, custodita pudicitia uxores duxerunt. At non judicasse eis hoc officium credendum, si puberes facti, neque uxores duxerint, neque pudicitiam professi sint, ob periculum indubie incontinentiæ, quod ea ætas patitur, nisi vel matrimonio tamquam remedio utatur, aut professione continentiæ, ut quodam vinculo retineatur. Extat apud Gratianum *dist.* 2. *Can.* 8.

Usura a Clericis vitanda.

Tertia parte Canonis decernitur: *Si Clericus commodaverit pecuniam* (seu Gr. *mutuas pecunias dederit*) *pecuniam accipiat, si speciem, camdem speciem, quantam dederit, accipiat.*

Extat hæc pars Canonis in farragine Concilii Carthaginensis tertii Canone 16. ubi ita legitur: *Ut nullus Clericorum amplius recipiat, quam cuiquam accommodaverit; si pecuniam accipiat, speciem eamdem, quam dederit, accipiat.* Post hæc additur generalis clausula, omnem plane usuram excludens. *Et quidquid aliud tantum quantum dederit, accipiat*: quæ clausula nec in statutis Hipponensibus apud Quenellum occurrit, ubi Canon 22. his verbis exhibetur. *Ut nullus Clericorum amplius accipiat, quam cuiquam commodaverit, sive pecuniam det, sive quamlibet speciem.*

Extat

Extat Canon cum hac clausula apud Gratianum *caus. 14. quæst. 4. Can. 6.*

Requisita ætas in ordinandis Diaconis.

Quarta Canonis pars tria exhibet puncta, primo ut *ante 25. annos ætatis nec Diaconi ordinentur*, prout & legitur in *Canone* 4. Carthaginensis tertii. Ubi tamen monet Labbæus, hoc Capitulum in quibusdam vetustis Codicibus sic haberi: *Item placuit, ut lectores populum non salutent; & ante 25. annos nec Clerici ordinentur, nisi primum divinis scriptis instructi, vel ab infantia eruditi propter fidei professionem, vel assertionem.* Hæc lectio occurrit quoque Canone I. inter statuta Hipponensis Concilii.

Hæc lectio dubium relinquit, num statutum de non ordinandis Clericis ante 25. annos non restringatur ad Lectores, quorum immediate antea mentio facta est; quod dubium tollit nostra lectio, primam partem de Lectoribus ad calcem Canonis reducendo, ut mox dicetur.

Hinc ulterius consequens, quod, si genuina sit hæc posterior lectio, dubitari queat, num tunc temporis Lectores essent Clerici.

Si autem sine limitatione ad Lectores Canon generaliter *de Clericis ante 25. annos non ordinandis* in Concilio Hipponensi editus fuerit, probabile est, in Concilio Carthaginensi ad Diaconos esse restrictum, ob penuriam ministrorum, qua tunc temporis ob schisma Donatistarum Ecclesia Africana laborabat.

Item in Virginibus consecrandis.

Secundo additur; *nec Virgines consecrentur*, scilicet ante 25. annos ætatis.

Hæc periodus legitur non tantum apud Dionysium Exiguum, sed & in Concilio Carthaginensi tertio *Can.* 4. at desideratur in memorato Concilio Hipponensi, necnon in versione Græca apud Balsamonem, & Zonaram; qui nec hujus periodi in suis ad hunc Canonem commentariis meminere.

Revera autem Canonem de ea re conditum fuisse probat Ferrandus Diaconus, in cujus Breviario Canonum, *num.* 131. hæc leguntur; *Ut ante 25. annos, nec Clerici ordinentur, nec Virgines consecrentur.* Neque dici potest Ferrandum ea accepisse ex Concilio Carthaginensi VI. quandoquidem hic tantum Diaconis ea ætas præscribatur; apud Ferrandum autem, generaliter *Clericis*.

Denique Canonem editum ea de re ante Concilium Carthaginense VI. evidenter evincit Canon 126. hujus Codicis, desumptus ex Concilio Africano anni 418. uti in Scholio hujus notabitur.

Lectores populum non salutent.

Postremo adjicitur ad calcem, *ut Lectores populum non salutent*, quod in Concilio Hipponensi & quibusdam vetustis Codicibus, de quibus supra, facit initium Canonis, legitur.

Refertur a Gratiano, *dist.* 77. *Canone* 5. ex Concilio Carthaginensi tertio, ubi glossographus volens exponere hanc Canonis partem, *& ut lectores populum non salutent*, ait: " Solebant forte Lectori in pulpi-
,, to, aliquam salutationem nobis ignotam præmittere;
,, vel dicebant, *Dominus vobiscum*, ubi modo dicunt,
,, *Jube Domine benedicere.*"

Verum verba hæc sincerius exponit vir in antiquitate Ecclesiastica versatissimus, Gabriel Albaspinæus Episcopus Aurelianensis, observans eo tempore, quo Canon hic est editus, moris fuisse, ut non Diaconi, sed Lectores Evangelium, ab Episcopo in conventu populi exponendum, legerent: priusquam vero Evangelii pronuntiandi initium faceret Lector, elata voce proferebat; *pax vobis*; uti hodie Diaconus dicit *Dominus vobiscum*. Quia vero Patres hanc cæremoniam habebant pro divina salutatione; & ab Ecclesia ad impertiendam Christi *Pacem*; adoptatam, adeo quidem ut qui ea formula salutabatur, in communionem & pacem Ecclesiæ receptus videretur: Synodus Carthaginensis, eam auctoritatem ampliorem majoremque existimans, quam ut Lectoribus competeret, edixit, ne deinceps Lectores dicant, *pax vobis*: sive, quod idem est, populum salutent.

C A N O N XVII.

Placuit, ut Mauritania Sitifensis, ut (a) postulavit, Primatem Provinciæ Numidiæ, ex cujus cœtu separatur: ut suum habeat Primatem: quem consentientibus omnibus Primatibus Provinciarum Africanorum, vel omnibus Episcopis, propter longinquitatem habere permissa est.

S C H O L I O N.

Sensus hujus Canonis petenda a divisione Africæ.

Hic Canon nec in Carthaginensi Synodo III. nec in Hipponensi occurrit; pro intellectu ejus notandum, variam fuisse totius Africæ divisionem. Primitus quidem divisam fuisse in tres Provincias: in Numidiam, Mauritaniam, & Africam proprie dictam; ubi Carthago sita est, quæ & Proconsularis vocata, quia ipsa Proconsuli subjecta erat; cum reliquæ duæ præfecto Prætorio, vel Vicario ejus subessent.

Hæ rursus Provinciæ successu temporis ulterius divisæ fuere: & quidem Mauritaniæ, in Sitifensem & Cæsariensem; notantque auctores, Mauritaniam e Numidia distractam primitus fuisse, ideoque & a Primatu Numidiæ absolutam.

De Primate Mauritaniæ Sitifensis.

Sensus itaque hujus Canonis videtur, quod subtractio Mauritaniæ Sitifensis, a Primate Numidiæ jam antea facta, nunc omnium Primatum & Episcoporum, aliarum Provinciarum auctoritate confirmetur: consentiantque, ut hæc Provincia proprium Primatem distinctum a Primate Numidiæ habeat.

Hic Primatus Mauritaniæ Sitifensi datus in Concilio Hipponensi anno 393. non videtur a Numidiæ Primate, & ejus Coepiscopis probatus, ut propterea in Concilio Milevitano, anno 402. Aurelius institerit, ut Numidiæ Episcopi Decretis Hipponensibus subscriberent, ut ibi notabitur.

C A N O N XVIII. *

* GRÆCE apud Bevereg. complectitur hic Canon XVIII. XIX. XX. & XXI.

Item placuit, ut ordinatis Episcopis vel Clericis prius ab ordinatoribus suis placita Conciliorum auribus eorum inculcentur: ne se aliquid contra statuta Concilii fecisse pœniteant. Item placuit, ut corporibus defunctorum Eucharistia non detur. Scriptum est enim: accipite & edite: cadavera autem nec accipere possunt, nec edere: & ne jam mortuos homines baptizari faciat Presbyterorum ignavia: pro quare confirmandum est in hac sancta Synodo, ut secundum Nicæna statuta, propter causas Ecclesiasticas, quæ ad perniciem plebium sæpe veterascunt, singulis quibusque annis Concilium convocetur: ad quod omnes Provinciæ, quæ primas Sedes habent de Conciliis suis binos, aut quantos delegerint, Episcopos Legatos mittant, ut congregato conventu plena possit esse auctoritas.

S C H O L I O N.

Hic Canon ex variis Canonibus præcedentium Conciliorum conflatus.

PRÆSENS Canon rursus ex tribus diversis Canonibus, seu eorum saltem fragmentis conflatus est.

Episcopis vel Clericis in ordinatione Canones prælegendi. Id statutum suasu S. Augustini.

Prima pars exhibet *Canonem tertium* Carthaginensis tertii, sive *Canonem secundum* Hipponensis Concilii apud Quenellum, quo decernitur, ut *Episcopis & Clericis ordinatis*, (vel juxta Gr. *cum ordinatur Episcopus vel Clericus*) *prius ab ordinatoribus suis, placita Conciliorum auribus eorum inculcentur: ne se aliquid contra statuta Concilii fecisse pœniteant.*

Hunc Canonem in Synodo Hipponensi suasu S. Augustini editum fuisse colligitur ex Possidio in ejus vita, ibi enim de ejus contra Canonem Nicænum ordinatione loquens, ait: " Quod in se ipso postea fieri
,, non debuisse, ut vivo suo Episcopo ordinaretur,
,, & dixit & scripsit propter Concilii universalis Ni-
,, cæni primi vetitum, quod jam ordinatus didicit;
,, nec, quod sibi factum esse doluit, aliis fieri voluit.
,, Unde etiam sategit, ut Conciliis constitueretur E-
,, piscoporum, ab ordinatoribus ordinandis, vel or-
,, dinatis, omnium statuta Sacerdotum in notitiam es-
,, se deferenda.

Quandoquidem id suggerente Augustino, jam Episcopo ordinato constitutum sit, non potest hoc decretum tribui Concilio Hipponensi, anni 393. quandoquidem S. Augustinus ante annum 395. non fuerit ordinatus Episcopus, unde & eruditi Monachi Benedictini, in nota marginali ad citata verba Possidii, indicant Concilium Carthaginense anni 397. ut hujus decreti auctorem.

Hinc tamen non concluditur Augustinum Concilio interfuisse.

Hinc concludendum appareret, quod S. Augustinus huic Concilio Carthaginensi interfuisset: verum id nequaquam efficaciter inde probatur: quandoquidem potuerit sollicitare & procurare per alios, ut id statueretur, licet ipse præsens non esset; id quod Possidius innuere videtur, dicens: *sategit*: præsertim cum non desint graves rationes, quæ suadeant, Augustinum non interfuisse: uti notavi in dissertatione procemiali §. 5. & ostendit D. Tillemont in nota 26. ad vitam S. Augustini.

Hic reflectant Ecclesiastici, quam utilem, immo necessariam Clericis, jampridem judicaverint Patres, Canonum notitiam, atque propterea studium eorum nullatenus ipsis esse negligendum, uti latius ostendi, *Tom. V.* in dissertatione *de Instituto Canonicorum, parte 1. cap. 3. §. 2. & 3.*

Eucharistia non danda mortuis.

Secunda pars Canonis, de Eucharistia mortuorum corporibus non danda, desumpta est ex Canone sexto Carthaginensis tertii Hipponensis.

Evidens est ex toto Canonis contextu, Patres Africanos vetuisse, ne Eucharistia corporibus mortuorum daretur: quod & Balsamon & Zonaras observarunt: tametsi apud Græcos pro *mortuorum*, legatur *morientium* corporibus.

Ea olim mortuis consepeliebatur.

Olim moris fuisse sepeliendi cum mortuis Eucharistiam, colligitur ex vita S. Basilii, Amphilochio adscripta, ubi refertur: cum tempore sacrificii, hostiam in tres partes divisisset, unam servaverit, una *secum sepeliendam*. Extat quoque ejus moris notabile

---

(a) Volunt nonnulli hanc particulam ut esse superfluam, adeoque esse delendam.

bile exemplum, apud Sanctum Gregorium *lib. 2. dialog. cap. 24.*

An ex hoc more invaluerit tandem mos, non tantum Eucharistiam mortuis consepeliendi; sed & ori mortuorum per modum communionis imponendi, incertum est; hoc interim constat, Patres Africanos, morem hunc mortuis sacram Eucharistiam dandi improbasse: tam quod *mortuorum corpora nec accipere possint, nec edere*; tum quod cavendum est, ne mortuum etiam baptizari posse fratrum infirmitas credat, cum Eucharistiam dari mortuis animadvertit.

Ex eodem more videtur profluxisse mos mortuos baptizandi.

Sane non adeo absonum videbatur, quod ex datione Eucharistiæ, ab aliquibus concluderetur, baptismum quoque eis dari, & post vitam prodesse posse.

Hicque videtur esse genuinus sensus hujus Canonis, quem præfert, non tantum hujus Canonis lectio in Codice Africano, tam apud Dionysium, quam apud Græcos, sed etiam in Concilio Hipponensi apud Quenellum. Ut proinde vitiosa videatur lectio hujus Canonis in vulgata editione Concilii Carthaginensis tertii, ubi ultima Canonis periodus legitur negative: *cum Eucharistiam mortuis non dari animadvertit*. Videri poterit nota huic Canoni a Quenello subjecta; qui licet dicat, quod utraque lectio sensum non ineptum patiatur, fatetur tamen priorem esse præferendam.

Ad evitandos hos abusus, Episcopis & Clericis in ordinatione Canones prælegi jubentur.

Admodum verisimile est, quod Patres Africani, in Concilio Carthaginensi VI. ob hos abusus, quos produxerat *Presbyterorum ignavia*, moti fuerint, ut eodem Canone jungerent decretum de intimandis Conciliorum placitis iis, qui Episcopi, aut Clerici ordinantur.

Hunc nexum inter utramque hanc Canonis partem intellexisse videtur Cresconius, dum utramque sic abbreviando simul conjunxit *cap.* 243. sui Breviarii Canonum. *Ut Clericus, qui ordinatur, moneri debeat, constituta Patrum servare, maxime vero, ut corporibus mortuorum Eucharistia, & baptisma non dentur*.

Eumdem in finem statutum, ut Synodus annue habeatur.

Eamdem abusuum considerationem, dedisse Patribus occasionem renovandi Canonum statuta de annua Conciliorum celebratione, manifestum est ex his Canonis verbis; *pro qua re confirmandum est*, &c.

Canon de anniversariis Synodis habendis conditus in Concilio Hipponensi anno 397. Can. 5. in Concilio Carthaginensi anni 407. si non abrogatus, saltem multum mitigatus erat, ut infra ex Canone 95. hujus Codicis, ubi Canon istius Concilii refertur, patebit.

Porro Patres Concilii Carthaginensis VI. anni 419. attendentes abusus invalescentes, ac insuper statutum Nicæni Concilii hujusmodi Synodos anniversarias haberi præcipiens, ac denique *propter causas Ecclesiasticas, quæ ad perniciem plebium sæpe veterascunt*, Canonem antiquum restituendum existimarunt, statuentes, ut singulis annis Concilium convocetur.

Primates ad Synodum aliquos Episcopos mittere debent.

Ut autem minori incommodo Episcoporum & Ecclesiarum Concilium hoc celebrari queat, volunt Patres, ut ad illud *omnis Provinciæ, quæ Primates habent, de Conciliis suis* (seu Gr. *ex propriis Synodis*) *binos aut quartos delegerint Episcopos Legatos mittant*. *Canone Hipponensi & Carthaginensi* simpliciter dicitur *ternos Legatos mittant*: unde in hoc Concilio, quoad numerum mittendorum, major libertas Primati relicta est.

Addit Canon noster rationem: *ut congregato conventu, plena possit esse auctoritas*.

Alia ratio sat apposita diminuti numeri Episcoporum additur in Canone Hipponensis & Carthaginensis Concilii tertii: (a) *ut & minus invidiosi, minusque hospitibus sumptuosi, conventus plena possit esse auctoritas*.

Vox Concilium, sumitur hic pro districtu cujusque Primatur.

Notandum quod hic dicitur, Primates Provinciarum debere mittere de Conciliis suis. Per *Concilia*, non intelligi *Synodos*, aut conventus Episcoporum; sed districtus, sive Ecclesias Provinciarum, uti frequenter apud auctores Ecclesiasticos, vox illa accipitur.

Per Primates Provinciarum intelligendi sunt Metropolitani, sive ii, qui in Africa Metropolitanorum vice fungebantur.

In editione Græcorum hic Canon quatuor Canones conficit.

Græci ex hoc Canone quatuor Canones distinctos conficiunt; primus quidem, qui Canonem 18. ibidem conficit, est merus titulus trium sequentium his verbis expressus: *Si quis Clericus ordinatur, admoneri ut servet constituta, & ut mortuorum corporibus Eucharistia non detur, nec baptismus, & ut singulis annis in omnibus Provinciis ad Synodum conveniant*: qui est ipsissimus titulus hujus Canonis apud Dionysium.

Pars Canonis, de prælegendis Conciliorum statutis iis, qui Episcopi aut Clerici sunt ordinandi, conficit Canonem 19

Altera pars Canonis, de Eucharistia corporibus mortuorum non danda, constituit Canonem 20.

Denique articulus Canonis, de Conciliis habendis, facit Canonem 21. atque hinc numerorum diversitas apud Græcos & Latinos exorta.

(a) In edit. Harduini tom. 1. Concil. col. 961. Capitulo 2. legitur: *minusque hospitibus sumptuosi existant; & in congregato conventu plena possit esse auctoritate*

CANON XIX.

Aurelius Episcopus dixit: Quisquis Episcoporum accusatur, ad Primates Provinciæ ipsius causam deferat accusator, nec a communione suspendatur, cui crimen intenditur, nisi ad causam dicendam electorum judicum, die statuta, litteris evocatus, minime occurrerit: hoc est infra spatium mensis, ex ea die, qua eum litteras accepisse constiterit. Quod si aliquas veras necessitatis causas probaverit, quibus eum occurrere non potuisse manifestum sit, causæ dicendæ intra alterum mensem integram habeat facultatem: verum tamdiu post mensem secundum non communicet, donec purgetur. Si autem ad Concilium universale anniversarium occurrere noluerit, ut vel ibi causa ejus terminetur; ipse in se damnationis sententiam dixisse judicetur, tempore sane, quo non communicat, nec in sua Ecclesia, vel in Parochia communicet. Accusator autem ejus, si nunquam diebus causæ dicendæ defuerit, a communione non removeatur, si vero aliquando defuerit, subtrahens se, restituto in communione Episcopo, ipse removeatur a communione accusator: ita tamen, ut nec ipsi adimatur facultas causæ peragendæ, si se ad diem occurrere non noluisse, sed non potuisse probaverit. Illud vero, ut cum agere cœperit in Episcoporum judicio, si fuerit accusatoris persona culpabilis, ad arguendum non admittantur, nisi proprias causas, non tamen Ecclesiasticas, asserere voluerit.

SCHOLION.

Can. Conc. Carth. III. & Hippon.

Episcopus accusandus apud suum Primatem, vel ejus Synodum.

Hic Canon legitur in Concilio Carthaginensi tertio, Canone VII. & in Concilio Hipponensi apud Quenellum, sed in duos Canones divisus. Priori parte Canonis, quæ constituit Canonem 6. Hipponensem, statuitur: ut si quis Episcopum accusare velit, *ad Primatem Provinciæ ipsius causam deferat accusator*.

Ob solam accusationem non suspendendus.

Addit Canon: „ *nec a communione suspendatur, cui crimen intenditur ob solam accusationem* ": & merito, quia sola accusatio, qua & innocentissimi frequenter onerantur, neminem reum constituit, aut de crimine suspectum facit, ut mox a communione suspendi queat.

Datur ei ad se defendendum spatium unius mensis.

Verum si *ad causam dicendam, electorum judicum* (seu Gr. *eorum, qui ad judicandum electi sunt*) *litteris evocatus, minime occurrerit* (sive Gr. *præstituto die non stiterit*); *hoc est infra spatium mensis ex ea die, qua eum litteras accepisse constiterit*: tunc ob suspicionem criminis ex hac mora resultantem, a communione removetur.

Si justam causam non comparendi habeat, conceditur, secundus mensis.

Si autem veras aliquas causas probaverit, ob quas intra mensem judicio se sistere nequiverit; indulget Synodus ut *causæ suæ dicendæ*, sive ad respondendum iis, quæ adversus eum proposita sunt, *intra alterum mensem integram habeat facultatem*.

Hoc elapso, si non compareat non communicet donec se purgaverit.

Hoc secundo mense elapso, si nondum ad se purgandum, sive ad defendendum in judicio comparuerit, tam vehemens contra accusatum oritur de crimine objecto suspicio, ut Synodus velit, *ut tamdiu post mensem secundum, non communicet, donec purgetur* (sive Gr. *donec purus ostensus sit*).

Hæc est prima pars Canonis, constituens integrum *Canonem 6.* Hipponensem, in quo nulla occurrit mentio *electorum judicum*: uti nec in Concilio Carthaginensi, quorum litteris evocandus esset Episcopus, sed solius Primatis

Verior lectio hujus Canonis nullam facit mentionem electorum judicum.

Et hæc lectio verior apparet, quandoquidem Episcopi secundum Canones, in prima instantia, non coram *electis judicibus*, sed coram *Metropolitano*, ejusque Synodo conveniendi sint: unde nec Balsamon, nec Zonaras, in suis commentariis ad *electos judices* reflectunt, sed ad solum Primatem, tametsi & apud Græcos electorum judicum, sive eorum, *qui ad judicandum electi sunt*, mentio fiat, supponentes forte per hos intelligi Episcopos Provinciæ, qui ad judicandum, in Synodo Provinciali a jure designati, sive *electi sunt*.

Ex Canone præcedenti, & Scholio ad Canonem 14. patet, singulis annis indictum fuisse ad causas Ecclesiasticas terminandas, Concilium generale Africæ.

Episcopus non comparens in Synodo annue celebranda reus criminis judicatur.

Itaque secunda parte Canonis, quæ facit *Canonem 7.* Hipponensem, decernitur, quod si Episcopus accusatus nec huic anniversariæ, & universali Synodo se stiterit, *ut vel ibi causa ejus terminetur* tanta adversus ipsum de objectio crimine præsumptio ex hac mora & contumacia in purgando oritur, ut declaret Synodus, quod non comparens, *ipse in se damnationis sententiam dixisse judicetur*.

Sic suspensus, nec in sua Diœcesi communicare potest.

Cum autem Episcopus in judicio non comparens a communione removeatur, ob criminis objecti suspensionem, quæ ex mora exurgit, merito declarat Synodus, quod tempore, quo non communicat, *nec in sua Ecclesia vel Parochia*) id est Diœcesi juxta phrasim hodiernam) *communicet*. Hoc est, uti exponit Zonaras: „ Illo segregationis tempore, neque in ipsius Ecclesia, „ neque alibi velut in subjecta sibi Parochia cum eo communicandi facultas erit.

Accusator Episcopi, ob moram suspenditur.

Tertia parte Canonis agitur de accusatore Episcopi, statuiturque, quod si ipse die statuto non comparuerit,

resti-

rifiituto in communione (seu Gr. *communicationi Episcopo*) *ipse removeatur a communione accusator*, ita tamen ut nec ipsi adimatur facultas causæ peragendæ si probaverit, se non potuisse die præstituto adesse. Ex illa quippe non comparitione accusatoris, nisi ex justa causa contigisse probetur, suspicio exurgit, accusationem hanc leviter nimis inchoatam esse: cum accusatorem, præsertim Episcopi, puncta accusationis oporteat habere parata, & rite discussa & probata, ipsumque accusatorem sufficienter omnibus instructum, priusquam accusationem contra Episcopum instituat.

Nisi moram purgaverit, ab ulteriori accusatione repellitur.

Cum agi cœperit, *in Episcoporum judicio, si fuerit accusatoris persona culpabilis* (sive Gr. *infametur*) *ad arguendum non admittatur, nisi proprias causas, non tamen Ecclesiasticas, afferere velit* (sive Gr. *de proprio negotio, non tamen Ecclesiastico, velit agi*) id est, nisi de re sua privata, & pecuniaria duntaxat agatur, non autem Ecclesiastica, quæ Episcopum, si probaretur, depositioni subjicere posset. Uti notant Balsamon & Zonaras.

Repellitur & accusator de crimine infamatus, nisi causam privatam non Ecclesiasticam habeat.

Pro ulteriori hujus partis expositione, consule Scholion Canonis sexti Concilii Constantinopolitani primi.

CANON XX. *

* Gr. XXIII.

Si autem Presbyteri vel Diaconi fuerint accusati, adjuncto sibi ex vicinis locis cum proprio Episcopo legitimo numero Collegarum, quos ab eodem accusati petierint: id est una secum in Presbyteri nomine sex; in Diaconi tres, ipsorum causam discutiant, eadem dierum & dilationum, & a communione remotionum, & discussione personarum inter accusatores, & eos qui accusantur forma servata. Reliquorum autem Clericorum causas, etiam solus Episcopus loci agnoscat & finiat.

SCHOLION.

Canon ex Carth. III. & Hippon.

CANON hic respondet Canoni VIII. Concilii Carthaginensis III. & Hipponensis in Codice Ecclesiæ Romanæ; ubi in margine notatur, omnes quidem legere in textu, *discussione*, videndum tamen esse, an pro *discussione*, non sit legendum *discussionis*.

Causæ criminales Presbyterorum & Diaconorum ab Episcopo cum adjunctis collegis, inferiorum autem Clericorum a solo Episcopo judicantur.

Et sane sensus Canonis eam lectionem exigere videtur; sensus enim Canonis genuinus videtur, ut Episcopi causam discutiant, eadem dilationum, vel a communione remotionum, & discussionis personarum inter accusatores & accusatos forma servata. Et antiquus glossographus ad hunc Canonem apud Gratianum *caus.* 15. *q.* 7. *Can.* 5. brevi compendio sensum horum verborum ita expressit. „ Id est, eædem dilationes dantur accusatori, quæ & reo, & æque excommunicabitur accusator, si non venerit, sicut reus.

Quis numerus collegarum, & a quo eligendi.

Ad examinandam accusationem adversus Presbyterum intentatam requirit Canon, prout extat in Codice Africano, tam apud Dionysium, quam apud Græcos, *sex* Episcopos, & adversus Diaconum *tres*, qui una cum proprio Episcopo judicent. At tam in Concilio Carthaginensi tertio, quam Hipponensi, *quinque* duntaxat in causa Presbyteri, & *duo* in causa Diaconi requiruntur.

Gratianus licet Canonem referat sub nomine Concilii Carthaginensis tertii, *sex* tamen in Presbyteri, & *tres* in Diaconi accusatione requirit: notantque ibidem Correctores Romani; „ Sic in cæteris Codicibus impressis „ & MSS. præterquam in editione Coloniensi quatuor „ tomorum, in qua habetur; *in Presbyteri nomine quinque*, *in Diaconi duobus* ". Ex hac editione, in alias facile transiverunt, & a Labbæo in sua Conciliorum editione retenta sunt. Labbæum secutus est Harduinus. Utriusque editionem Conciliorum lector conferre poterit.

Ulterius Canon, ut est in Codice Africano, vult ut ab Episcopo proprio accusati, sive Presbyteri, sive Diaconi, sibi adjungi ex vicinis locis, *quos ab eodem accusati petierint*, quemadmodum & Gratianus legit.

Sed neque in vulgata editione Concilii Carthaginensis, neque Hipponensis quid simile dicitur, sed simpliciter, ut Episcopi proprii causas eorum discutiant, *adjuncto sibi ex vicinis locis legitimo numero collegarum; id est in Presbyteri nomine, quinque, & in Diaconi, duobus*. Quæ lectio supponit, electionem horum adjungendorum Episcoporum esse penes Episcopum proprium accusati; sed cum constans sit tam in Latinorum, ac præcipue Dionysii Exigui, quam Græcorum, supra relata Canonis lectio; verisimile est clausulam, quæ electionem defert accusato, a Patribus Concilii Carthaginensis sexti, additam esse Canoni Hipponensi, qui & videntur numerum Episcoporum adjungendorum auxisse.

Recte observavit glossographus Gratiani, hunc Canonem esse partem præcedentis, quod & particula conjunctiva, *autem*, sufficienter innuit. Præcedenti enim de forma servanda in accusatione Episcopi actum erat, & sane duos hos Canones unum eumdemque confecisse Canonem, tempore Sancti Augustini, colligitur ex ejus Epistola 78. nu. 4. ubi scribit. „ Et in Episcoporum „ Concilio constitutum est, nullum Clericum, qui non„ dum convictus sit, suspendi a communione, nisi ad „ causam examinandam se non præsentaverit ". Cum enim nec prior Canon meminerit Clericorum, & posterior nihil statuat de non suspendendo a communione non legitime convicto, verisimile est utrumque Canonem per modum unius statuit habitum fuisse, atque ita in prima parte, dicta de Episcopis etiam Clericos respexisse.

CANON XXI. *

*Gr. XXIV.

Iterum placuit, ut Filii Clericorum gentilibus vel hæreticis matrimonio non jungantur.

SCHOLION.

PARTICULA, *iterum*, quæ supponit præcedens eadem de re fuisse decretum, deest in Concilio Carthaginensi, & Hipponensi, & in Codice Africano apud Justellum, ubi Canon incipit per particulam, *item*, & apud Balsamonem per *similiter*. Ut proinde scrupulose inquirendum non sit, ad quem Canonem hic relatio fiat, quamvis in Synodo Laodicæna Canone 31. simile decretum reperiatur: cujus Scholion consule.

Quæritur, an iste Canon habeat relationem quamdam, cum altero Canone?

CANON XXII. *

*Gr. XXV.

Et ut in eos, qui Catholici Christiani non sunt, etiamsi consanguinei fuerint, per donationes rerum suarum, Episcopi vel Clerici nihil conferant.

SCHOLION.

IN Concilio Carthaginensi tertio, *Can.* 13. & Hipponensi *Can.* 14. ubi præsens Canon refertur, adduntur hæc verba; *nec per testamentum*: quibus significatur, nullo modo, nec mortis causa aliquid posse a Clericis in non Catholicos conferri; quod & generaliter omnibus fidelibus interdictum esse legibus civilibus monet hic Zonaras.

Clericis vetatur donatio, in favorem Acatholicorum etiam consanguineorum.

Hic interim nota Canonem Hipponensem a Patribus Concilii Carthaginensis sexti, omissione horum verborum fuisse mitigatum, quia forsan ob Donatistarum multitudinem rigor non conveniebat.

Nomen Catholici Christiani, quo Patres Africani distinguunt Christianos orthodoxos ab hæreticis, qui nomine Christiano gloriabantur, manifestat novum non esse, si & hodie Ecclesia se eo nomine ab omnibus hæreticorum conventibus secernat, ac ut vere Ecclesiæ notam assumat.

CANON XXIII. *

*Gr. XXVI.

Item, ut Episcopi trans mare non proficiscantur, nisi consulto primæ Sedis Episcopo suæ cujusque Provinciæ: ut ab eo præcipue possint sumere formatam, vel commendationem.

SCHOLION.

QUod hoc Canone de profectione *trans mare* legitur, idem est quod proficisci ad *trans marinas* Italiæ partes seu Regiones, uti notat hic Justellus, & latius exponetur infra ad Canonem 28. Vult igitur Canon, ut Episcopus *trans mare* non proficiscatur, *nisi consulto primæ Sedis Episcopo suæ cujusque Provinciæ, ut ab eo præcipue possit sumere* (sive Gr. *nisi ab ipso Primate præcipue acceperit*) *formatam* (Gr. *eam, quæ dicitur dimissoria*) *vel commendationem*.

Episcopi Africani trans mare non proficiscantur sine litteris commendatitiis.

Hæc finalia verba, *vel commendationem*, desunt in Concilio Carthaginensi & Hipponensi, additaque videntur expositionis causa, ut intelligeretur, *formatam* hic accipi pro litteris duntaxat *commendationis*, quibus Primas, sive Metropolitanus Episcopum proficisci meditantem *trans mare*, aliis Episcopis *commendet* a vita & doctrina, causamque legitimam proficiscendi exponat. Vide Sirmondum in notis ad Epist. 8. libri 6. Sidonii Apollinaris.

Quid formata.

Verebantur enim jampridem Patres, in suam communionem suscipere Episcopum, cujus vita & doctrina ipsis nota non erat; ne subinde sub vestimentis ovium, lupi in gregem intrarent. Hanc sane cautelam merito adhibent Pastores, circa Sacerdotes sive regulares, sive sæculares, qui se sacris functionibus volunt immiscere.

Ratio petendi formatam.

CANON XXIV. *

* Gr. XXVII.

Item, ut præter scripturas Canonicas nihil in Ecclesias legatur sub nomine divinarum Scripturarum. Sunt autem Canonicæ Scripturæ, id est Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Jesu Nave, Judicum, Ruth, Regum libri IV. Paralipomenon libri II. Job, Psalterium, Salomonis libri V. libri XII. Prophetarum, Hisaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Thobias, Judith, Esther, Esdræ libri II. Machabæorum libri II. Novi Testamenti, Evangeliorum libri IV. Actuum Apostolorum liber unus, Epistolæ Pauli XIV. Petri Apostoli II. Joannis Apostoli III. Jacobi Apostoli una, Judæ Apostoli una, Apocalypsis Joannis liber unus, Hoc etiam fratri & consacerdoti

doti nostro Bonifacio. vel aliis earum partium Episcopis pro confirmando isto Canone innotescat, quia a Patribus ista accepimus in Ecclesia legenda.

SCHOLION.

Cathalogus prout extat, conformis est catalogo Conc. Trid. Libri duo Machabæorum omittuntur in editione Græca; sed præferenda Latina.

CATALOGUM divinarum Scripturarum hoc Canone a Patribus expositum habemus.

Et quidem in hoc Canone, prout legitur in Codice Africano apud Dionysium Exiguum, catalogus Scripturarum, in omnibus consentit cum catalogo Concilii Tridentini *sess.* 4.

Verum notat Christophorus, Justellus, quod „ hic „ Canon Carthaginensi Concilii extet in collectione „ Cresconii Africani Episcopi nondum edita; sed ibi „ Machabæorum libri non recenseantur, nec in omnibus Græcis Codicibus editis & manuscriptis.

Hoc ultimum observat quoque Beveregius ad hunc Canonem; sed cum etiam fatentibus Beveregio & Justello constet, Canones Africanos Latine primum fuisse editos; quis ambigat, quin potius exemplaribus Latinis, utpote originalibus, quam Græcis e Latino, & quidem multo tempore ab eorum editione translatis, esse credendum? Præsertim quia Dionysius eodem sæculo, quo hic Canon conditus est, eum non translatum, sed, prout reperit Latine editum, in suam collectionem additis Machabæorum Libris transtulit?

Probatur auctoritate S. Augustini.

Denique omne dubium de veritate lectionis Canonis, uti apud Dionysium, aliosque Latinos collectores legitur, eximit, qui confectioni Canonis interfuit, Sanctus Augustinus, cujus est hæc toties decantata sententia *lib. 18. de civit. Dei cap. 36. Libros Machabæorum, non Judæa, sed Ecclesia pro Canonicis habet.*

In Canone Concilii Hipponensis quidam libri omittuntur.

In Concilio Hipponensi *Can.* 36. omittuntur & hi duo Libri Machabæorum, necnon secunda Epistola Petri, tres Joannis, una Judæ, & una Jacobi, ex harum scripturarum silentio Schelstratius in sua *Africana Ecclesia dissert.* 3. *cap.* 6. in dubium vocat Breviarium Canonum Concilii Hipponensis, quod in Codice Canonum Eccl. Rom. conficit *Capitulum secundum*.

Ut contra hanc Schelstratii objectionem, Codicis sui sinceritatem & antiquitatem vindicet Quenellus, in additione ad dissertationem suam 12. respondet; primo omnes libros illos, qui omissi sunt (si primam Petri, & primam Joannis excipias) non fuisse olim ab omnibus Ecclesiis receptos; secundo Canonem illum adhuc incertum fuisse Africanis Ecclesiis, de quo nimirum statuerunt, transmarinas Ecclesias esse consulendas, antequam confirmaretur. Denique facile fuit, ut properanti scribæ vel incauto exciderint libri illi, quorum mentio hoc loco desideratur.

Clausula de consulendis Ecclesiis transmarinis probat magni momenti esse determinare catalogum librorum Canonicorum. Nomen Bonifacii, quod occurrit indicat Canones huic Concilio non posse adscribi.

Quidquid sit de Quenelli responso, de quo etiam vide Tillemontium in vita S. Augustini *cap.* 78. & *nota* 181. hoc satis ostendunt Patres magni admodum momenti se existimasse Catalogum scripturarum divinarum determinare, dum volunt transmarinas Ecclesias consulendas, earumque suffragio Canonem confirmari petunt. *Hoc etiam fratri, & consacerdoti nostro* (sive G. *in sacris comministro*) *Bonifacio* (vel Gr.) *aliis earum partium Episcopis, pro confirmando isto Canone innotescat* (seu G *ad Propositi Canonis confirmationem significetur*).

Hæc clausula prout legitur in hoc Codice apud Dionysium, extat quoque in Canonem 47. Concilii Carthaginensis III. anni 397. cui nullatenus tribui potest, quandoquidem *Bonifacius*, cujus hic fit mentio, demum creatus sit Pontifex 28. Decembris 418. Hoc rursus probat farraginem illam, quæ Concilium Carthaginense III. vulgo vocatur, in Conciliorum collectionibus, non esse genuinam unius Concilii Carthaginensis collectionem, sed supposititiam, ex variis Canonibus aliunde corrasis conflatam, ex Hipponensibus nimirum, ex vero Concilio Carthaginensi, quod anno 397. celebratum fuit: estque non absolute tertium, sed tertium sub Aurelio Primate, & ex Concilio Carthaginensi, quod anno 419. coram Romani Pontificis Legatis habitum est, uti monet Quenellus.

Admodum verisimile est Canonem hunc primitus conditum fuisse in Concilio Hipponensi, utque dein in Concilio Carthaginensi anni 419. tempore *Bonifacii* Romani Pontificis esse relectum, ipsique clausulæ de consulendis Ecclesiis transmarinis, in hoc Concilio insertum esse nomen *Bonifacii*.

Quidni & libri Canonici a Concilio Hipponensi omissi, hic suppleti? Cum certum sit, pro temporum & Ecclesiarum diversitate varios jam olim fuisse Canonicarum scripturarum catalogos, uti notavimus ad Canonem finalem vulgo Apostolorum; quem consule, *T. VI. Can.* 85. *hujus editionis*.

Equidem in Concilio Hipponensi *Can.* 36. sic breviter hæc clausula exprimitur: *Ita ut de confirmando isto Canone, transmarina Ecclesia consulatur*.

Eamdem lectionem exhibet & vetustus quidam Codex, uti ex Binio monet Labbæus, *tom.* 2. *Concil. col.* 1177. Eadem verba se in antiquis Codicibus MSS. legisse asserit Quenellus, in nota dicto Canoni 36. subjecta, quæ in Oxoniensi & Thuanæo occurrere testantur auctores editionis Venetæ 1581.

Finalia Canonis verba: *quia a Patribus ista accepimus in Ecclesia legenda:* nobis significant, Patres Africanos in concinnando catalogo sacrorum librorum, voluisse inhærere traditioni Patrum (a), nihilque novi voluisse fidelibus credendum obtrudere. Hæc finalia Canonis verba in Concilio Hipponensi quoque desunt, ac verisimiliter a Carthaginensi Concilio VI. addita sunt, omissis his, quibus Canon Hipponensis, & in Concilio Carthaginensi tertio clauditur; nempe, *liceat etiam legi passiones martyrum, cum anniversarii eorum dies celebrantur:* quæ Canonem 46. Codicis nostri conficiunt, ut ibidem notatur.

In confirmando catalogo librorum S. Scripturæ, inhærendum traditioni Patrum.

CANON XXV. *

Aurelius Episcopus dixit: Addimus fratres Charissimi præterea, cum de quorumdam Clericorum, quamvis Lectorum, erga uxores proprias incontinentia referretur, placuit, quod & in diversis Conciliis firmatum est, ut Subdiaconi, qui sacra mysteria contrectant, & Diaconi, Presbyteri, sed & Episcopi, secundum propria statuta, etiam ab uxoribus se contineant, ut tamquam non habentes videantur esse. Quod nisi fecerint, ab Ecclesiastico removeantur officio. Cæteros autem Clericos ad hoc non cogi, nisi maturiori ætate. Ab universo Concilio dictum est, quæ vestra sanctitas est juste moderata, & sancta, & Deo placita sunt, confirmamus.

SCHOLION.

De continentia Clericorum.

HIc Canon desumptus videtur ex Concilio Carthaginensi, quod vulgo *quintum* dicitur, *Can.* 3. in quo tamen Aurelius proponens non introducitur, neque habentur hæc verba, *quamvis Lectorum*, velut Græci legunt, *præterquam Lectorum*, sed simpliciter legitur, *cum de quorumdam Clericorum; quamvis erga uxores proprias incontinentia referretur*: uti & legitur apud Gratianum, *dist.* 84. *Can.* 4. exhibetque sensum planiorem.

Ad comprehendantur Subdiaconi?

Huic rumori incontinentiæ occurrere volenti Synodo *placuit, quod & in diversis Conciliis firmatum est, ut Subdiaconi, qui sacra mysteria contrectant, & Diaconi, Presbyteri, sed & Episcopi secundum propria statuta, etiam ab uxoribus se abstineant; ut tamquam non habentes videantur esse. Quod nisi fecerint, ab Ecclesiastico removeantur officio.*

In Concilio Carthaginensi, *Subdiaconorum* mentio non fit, omittunturque hæc: *ut Subdiaconi, qui sacra contrectant*; sed tantum *Episcopi*, qui primo loco nominantur. *Presbyteri & Diaconi* exprimuntur, uti & apud Gratianum, loco citato; quamvis in antiquis editionibus, *dist.* 32. *Can.* 13. ubi idem Canon extat, *Subdiaconi* exprimantur, omissis tamen his verbis; *qui sacra contrectant*. At in editione Gratiani correcta, vox *Subdiaconi* sublata est: „ Quoniam, inquiunt Correctores, abest ab originali, & ab Africano *cap.* 37. & a Carthaginensi Græco *cap.* 71.

Sensus hujus clausulæ, qui sacra contrectant.

Interim tam apud Dionysium, quam apud Græcos, constanter leguntur hæc verba: *Subdiaconi, qui sacra mysteria contrectant:* Admodumque verisimile est a Concilio Carthaginensi anni 419. dum Canon Carthaginensis legeretur, hæc verba addita esse: quia scimus disciplinam circa continentiam Clericorum etiam in Africa sæpius variasse: creduntque Græci commentatores per hæc verba, *qui sacra contrectant*, significari Subdiaconos, ab uxoribus debere abstinere, *tempore suæ vicis*; sive quando secundum suas vices *sacra tractare debent*. Quod & ita de Episcopis, Presbyteris, & Diaconis interpretantur; ipsique pro his verbis, *secundum propria statuta*, legunt, *in propriis terminis*, id est juxta ipsos, recurrentibus singulorum vicibus sacra tractandi.

Sensus hujus clausulæ, secundum propria statuta.

Unde ad epitomem hujus Canonis extat hoc Aristeni Scholion. „ Oportet eos, qui altari assistent, tempore „ quo sacra tractant, a propriis uxoribus se continere, ut consequi omnino possint quod a Deo petunt".

Et hoc sensu ad firmandam suam disciplinam. De indulto actu conjugali Presbyteris & Diaconis conjugatis præsentem Canonem allegavit Synodus Trullana, *Can.* 13. cujus Scholion consule.

CANON XXVI. *

*Gr. XXIX.

Item placuit, ut rem Ecclesiæ nemo vendat: quod si reditus non habet, & aliqua nimia necessitas cogit, hanc insinuandam esse Primati Provinciæ ipsius, ut cum statuto numero Episcoporum utrum faciendum sit, arbitretur. Quod si tanta urget necessitas Ecclesiæ, ut non possit ante consulere, saltem vicinos testes convocet Episcopos, curans ad Concilium omnes referre suæ Ecclesiæ necessitates: quod si non fecerit, reus Deo & Concilio venditor, honore amisso, teneatur.

SCHO-

(a) Hac de re legantur vindiciæ Deutero-Canonicorum vet. Testamenti, quas anno 1730. elucubravit P. Batre Canonicus Regularis.

SCHOLION.

Canon ex Conc. Carth. V.

PRæsens Canon extat in Concilio Carthaginensi quinto *Can.* 4. ejusque naturalis sensus est hic : Nemo rem Ecclesiæ vendat : *Quod si reditus non habet , & aliqua nimia* (seu Gr. *magna*) *necessitas cogit , Primati* seu Metropolitano insinuetur, qui cum statuto numero Episcoporum de necessitate cognoscat , & utrum alienatio facienda sit, judicet . Quod si tanta necessitas Ecclesiæ urgeat , ut consuli Primas , sive Metropolitanus nequeat , tunc saltem Episcopus *curiositatem* (id est *curam* , dictione Africana) *habeat* , vicinis Episcopis hoc ante indicare , ut ipsi de necessitate alienationis sint testes ; curans ad Concilium referre Ecclesiæ necessitate . *Quod si non fecerit , reus Deo & Concilio venditor , honore amisso teneatur .*

Episcopus in alienatione rerum Eccl. Primatem consulere debet , vel saltem, necessitate urgente , vicinos Episcopos.

Hunc esse genuinum Canonis sensum patebit , si Canonis lectio apud Dionysium conferatur cum dicto Canone 4. Carthaginensi , uti etiam notat de Marca in *opusculo de veteribus Canonum collectionibus , cap.* 9. *n.* 4. qui tamen apud Græcos clarius exprimi videtur , quod posteriorem partem his verbis : *Si autem tanta premat Ecclesiarum necessitas , ut non possit , antequam vendat , consultare ; saltem vicinos ad testimonium docet Episcopos , curam adhibens ., ut Synodo demonstret urgentes omnes incommoditates , quæ suæ Ecclesiæ venerunt ; quod nisi fecerit , & Deo & Synodo rationi reddendæ obnoxius videbitur venditor , & a proprio honore alienus .*

Per statutum Episcoporum numerum . intelligendus videtur numerus *duodenarius* , uti notant Balsamon & Zonaras ; quia hic numerus statutus est , ut de criminationibus adversus Episcopum judicetur.

Extat hic Canon apud Gratianum *caus.* 17. *quæst.* 4. *Can.* 39. ex Concilio Carthaginensi *cap.* 26. quo judicatur Codex Africanus , qui sub nomine Concilii Carthaginensis collectioni Dionysii est insertus ; quare & ibidem refertur iisdem verbis , quibus apud Dionysium habetur : notantque ibi Correctores Romani verba hæc : *quod si reditus non habet* , quæ ibidem videntur referri ad *Ecclesiam* . in Græco ita legi , *quæ quidem res , si reditus non habeat* : hoc est , si res , de cujus alienatione agitur , sit sterilis & infructuosa , uti notat Zonaras .

Notant quoque Correctores verba hæc , *honore amisso* ,, esse in Concilio inserto in Codice Canonum , in ,, Codice Soriensi regio , & Canone Græco ; abesse autem ab omnibus Concilii quinti Carthaginensis , & ,, duobus exemplaribus Vaticanis & Ivone .

Gratianus hunc Canonem desumsit ex Codice Africano, quem sub nomine Concilii Carth. citat.

Hinc patet , Gratianum hunc Canonem non ex Concilio Carthaginensi V. sed ex Codice Canonum Africanorum sumpsisse ; huncque Codicem sub nomine *Carthaginensis Concilii* citasse ; quo nomine eum Dionysius Exiguus appellavit .

Canon hic indicat curam Patrum Africanorum in conservandis rebus Ecclesiæ , & ne ab Episcopis temere & sine justa necessitate alienarentur , quo contingeret , ut Ecclesia ministris & pauperibus subveniendi facultates non haberet . Quæ autem juxta Sacros Canones & modernam disciplinam in alienatione rerum Ecclesiæ observanda sunt , exposui *in Jure Eccl. parte* 2. *t. III. sect.* 4. *tit.* 5. *cap.* 3. *& cap.* 4. alias *parte* 2. *to.* 1. *tit.* 36.

** Gr. XXX.*

CANON XXVII. *

Item confirmatum est , ut si quando Presbyteri , vel Diaconi in aliqua graviori culpa convincti fuerint , qua eos a ministerio necesse sit removeri , non eis manus , tamquam pœnitentibus , vel tamquam fidelibus Laicis , imponatur : neque permittendum , ut rebaptizati ad Clericatus gradum promoveantur .

SCHOLION.

CAnon iisdem verbis legitur in Concilio Carthaginensi quinto , *Can.* 2. similiter & a Latinis & Græcis , nisi quod pro his , *tamquam pœnitentibus* Græci legant , *ut pœnitentiam agentibus* ; & pro his , *neque permittendum , ut rebaptizati ad Clericatus gradum promoveantur* , apud Græcos habeatur , *neque permitti eis , tamquam rebaptizatis , ad Cleri gradum promoveri .*

Quid induxerint Patres ad hunc Canonem constituendum.

Credit Schelstratius in *sua Ecclesia Africana diss.* 3. *c.* 9. *in Scholiis Canonum* , *n.* 6. ,, hunc Canonem positum ,, esse , ne error Donatistarum in Ecclesiam Catholicam ,, irreperet , & contra antiquam Ecclesiæ disciplinam ,, habuisse , ut manus Episcopis & majoris ordinis Clero ,, non imponeretur in pœnitentiam .

An tribus primis sæculis quoad pœnitentiam publicam fuerit distinctio inter Clericos & Laicos?

In primis itaque supponit Schelstratius , *antiquam Ecclesiæ disciplinam habuisse* ; ut manus Episcopis & majoris ordinis Clero non imponeretur in pœnitentiam, cum tamen ex multis antiquorum testimoniis ostendat Morinus , *lib.* 4. de Sacramento Pœnitentiæ , *c.* 12. tribus primis Ecclesiæ sæculis , etiam Presbyteris & Diaconis in crimen prolapsis , non secus ac Laicis pœnitentiam publicam fuisse impositam , nec ante sæculum quartum hanc inter Clericos & Laicos distinctionem invaluisse , ut hi publicam , illi occultam & privatam agerent pœnitentiam . Neque antiquius istius distinctionis testimonium haberi , quam responsum Siricii Papæ Epist. 1. c. 14. relatum a Gratiano *dist.* 50. *Can.* 66.

Ea demum sæculo quarto invaluisse videtur , quamvis S. Leo ad tempora Apostolorum illam referre videatur.

Unde quod sæculo quinto S. Leo , postquam dixit : ,, alienum est a consuetudine Ecclesiastica , ut qui in ,, Presbyterali honore , aut in Diaconi gradu fuerint ,, consecrati , ii pro crimine aliquo suo , per manus im- ,, positionem remedium accipiant pœnitendi , (addit) ,, quod sine dubio ex Apostolica traditione descendit '' benignius explicandum est , uti latius ostendit Quenellus in nota 7. ad S. Leonis Epist. 2.

Clericus in crimen lapsus , nunquam restituendus.

Secundo supposuit Schelstratius , mentem Patrum Africanorum fuisse per hunc Canonem præscribere & firmare disciplinam , ne Presbyteris Diaconis in crimen prolapsis , manus imponatur in pœnitentiam , *uti fidelibus Laicis* , hoc sensu & Canonem intellexisse Gratianum , manifestum est : relato enim ritu pœnitentiæ publicæ ex Concilio Agathensi , *dist.* 50. *Can.* 64. subjungit ; *hanc pœnitentiam nulli unquam Clericorum agere conceditur* . Atque in hujus probationem immediate adducit præsentem Canonem . Hanc Gratiani interpretationem recentiores Canonum interpretes passim sequuti sunt ; hosque & verisimiliter sine ulteriore examine sequutus fuit Schelstratius.

Verum Balsamon in suo ad hunc Canonem commentario , credit hoc Canone votari , ne Sacerdotibus aut Diaconis gravioris criminis convictis , possint manus imponi , ob *qualemcumque in Clerum receptionem , etiamsi pœnitentiam agant , & ut fideles Laici recipiantur* . Prætendebant enim hujusmodi Presbyteri & Diaconi depositi , quod post actam pœnitentiam , & in Laicorum locum redactionem , possent saltem ad eos gradus provehi , ad quos Laici provehuntur . Quod Patres renuunt , eo quod sit Canonibus definitum , Clericum in crimen prolapsum , nunquam posse ad Clerum restitui .

Quid intelligi possit per rebaptizationem?

Hanc Canonis expositionem videtur quoque amplexus Joannes Dartis , Canonum antecessor in Academia Parisiensi in *commentario ad dist.* 50. Gratiani , finalemque clausulam : *ut rebaptizati ad Clericatus gradum non provehantur* , intelligit de rebaptizatione per pœnitentiam dicens : ,, nec permittendum , ut *rebaptizati* , id ,, est renovati *per pœnitentiam* , quæ baptismus dicitur, ,, ad Clericatus ordinem promoveantur '' . Huic interpretationi favet lectio Græcorum : *nec permitti eis , tamquam rebaptizatis* , ad Cleri *gradum promoveri* : particula , *tamquam* , haud obscure innuente . de impropria rebaptizatione agi : Quamquam Balsamon , & Zonaras credant hic de propria rebaptizatione tractari , idque contra quosdam Clericos depositos ,, qui petebant ,, secundo baptizari , ait Balsamon , ut elueretur forsan criminis macula , propter quam sunt depositi , ,, & sic in Clericum reciperentur .

** Gr. XXXI.*

CANON XVIII. *

Item placuit , ut Presbyteri , Diaconi , vel cæteri inferiores Clerici , in causis quas habuerint , si de judiciis Episcoporum suorum questi fuerint , vicini Episcopi eos cum consensu sui Episcopi audiant , & inter eos definiant adhibiti ab eis Episcopi . Quod si & ab eis provocandum putaverint , non provocent ad transmarina judicia , sed ad Primates suarum Provinciarum ; sicut & de Episcopis sæpe constitutum est . Ad transmarina autem qui putaverit appellandum , a nullo intra Africam ad communionem suscipiatur .

SCHOLION.

An clausula , sicut & de Episcopis sit supposititia?

PRæsens Canon iisdem pene verbis adscribitur Synodo Milevitanæ II. *Can.* 22. ac rursus refertur in hoc Codice Canone 125. excepta hac clausula *sicut & de Episcopis sæpe constitutum est* .

Clausulam hanc esse supposititiam , & privata manu Canoni adjectam contendunt Baronius , Perronius , aliique non pauci , ac novissime auctor Gallicus , *de judiciis Episcoporum* , *cap.* 12. *art.* 2. Et sane fatendum est eam in Canone Concilii Milevitani deesse ; uti & in hoc Codice , *Can.* 125. Similiter constat , Cresconium Episcopum Africanum , ipsum Canonem Milevitanum referre sine hac clausula , qui tamen in Africa collectionem suam instituit post hanc Synodum Carthaginensem anni 419. in qua alii prætendunt eam clausulam huic Canoni additam fuisse.

Quamquam & illud constet , in omnibus hujus Synodi Carthaginensis Codicibus , tam Græcis , quam Latinis MSS. pariter ac editis , eam clausulam reperiri , atque a Dionysio Exiguo , Romæ suum Codicem colligente , referri ; quo argumento , post Balsamonem , Zonaram , aliosque Græcos eam tuentur Petrus de Marca , & Guillelmus Beveregius .

De hoc saltem ambigi , nequit , quin tempore hujus Conc. VI. Carthaginensis , summa fuerit inter Africanos & Romanos , de appellationibus Episcoporum ad judicia transmarina contentio , ut mirari nemo debeat , si a Patribus hujus Concilii addita fuisset Canoni Milevitano hæc de Episcoporum appellationibus clausula . Vide notam 84. Tillemontii ad vitam S. Augustini , in qua late discurrit de disciplina circa appellationes Episcoporum ad Sedem Apostolicam , quæ in Africa olim viguit .

De Presbyteris , Diaconis , cæterisque inferioribus Clericis statuit præsens Canon .

Primo

Ad quos a sententia Episcopi inferiores Clerici appellare debeant?

Primo, quod si de judiciis Episcoporum suorum querantur; *Vicini Episcopi eos cum consensu sui Episcopi audiant, & inter eos definiant adhibiti ab eis Episcopi* (vel Gr. *vicini Episcopi eos audiant, & cum propriorum Episcoporum consensu, quæ inter eos intercedunt, controversias evocati Episcopi componant*).

Illud autem, *cum consensu sui Episcopi*, non sic intelligitur, quasi Episcopus, qui judicavit, & de cujus judicio ad vicinos Episcopos fuit querela delata, debeat judicio vicinorum Episcoporum interesse, & de ejus consensu, judicium ab iis ferri; sed *cum consensu* dictum est, ut " non per impudentiam, & sine scientia „ Episcopi ad appellationem prorumperent Clerici, sed ejus definitione ": uti loquitur hic Balsamon: quemadmodum hodie *Apostoli*, seu litteræ dimissoriales per appellantem peti debent a judice *a quo*.

Vetita appellatio ad transmarina judicia.

Secundo statuit Canon, quod si a judicio vicinorum Episcoporum ulterius Presbyteri & inferiores Clerici voluerint provocare, *ad transmarina judicia non provocent, sed ad primates suarum Provinciarum*; id est ad Metropolitanos, eorumque Synodos Provinciales.

Utque ostenderent, Patres quantopere appellationes ad extranea judicia, sive extra Africam reprobarent, additur: *Ad transmarina autem qui putaverit appellandum, a nullo, intra Africam, ad communionem suscipiatur*, monet hic Balsamon: " quia præsentes Ca„ nones Carthagine seu in Africa editi sunt, trans„ marina omnia judicia vocabantur Romana.

Scopus igitur hujus Canonis est retinere causas Presbyterorum, & inferiorum Clericorum intra Africam, atque earum evocationes, etiam prætextu appellationis ad transmarinum judicium, etiam Romanum impedire, quemadmodum hi ipsi Patres hujus Concilii latius exposuere in Epistola Synodica ad Cœlestinum Papam, quem his inter alia verbis allocuti sunt: " Pres„ byterorum quoque, & sequentium Clericorum im„ proba refugia, sicut te dignum est, repellat Sancti„ tas tua; & nulla Patrum definitione hoc Ecclesiæ „ derogatum est Africanæ; & decreta Nicæna, sive „ inferioris gradus Clericos, sive ipsos Episcopos, suis „ Metropolitanis apertissime commiserant. Prudentis„ sime enim, justissimeque viderunt quæcumque nego„ tia in suis locis, ubi orta sunt finienda. Nec uni„ cuique providentiæ gratiam Sancti Spiritus defutu„ ram, qua æquitas a Christi Sacerdotibus, & pru„ denter videatur, & constantissime teneatur. Maxi„ me quia unicuique concessum est, si judicio offen„ sus fuerit cognitorum, ad Concilia suæ Provinciæ, „ vel etiam universale provocare.

Quod autem ad hanc in Africa stabilitam disciplinam appellando ad Romanum Pontificem dicat Beveregius: quod quidem " eximium argumentum est, Pa„ pam Romanum, Africanorum horum Patrum judi„ cio, nec caput Ecclesiæ esse, nec summum Eccle„ siasticarum causarum judicem, ad quem Episcopo „ aut Clerico in sua Provincia condemnato appellare „ liceat ": si dicere intendat, quod ex denegata a sententia Primatis Provinciæ appellatione, vel in speciem, omnis Romani Pontificis in Africanos Episcopos Clericosque negaretur auctoritas & superioritas, multum hallucinatur.

Cur enim coercendis malevolorum tergiversationibus & frivolis appellationibus hæc statui non potuit disciplina sine Episcopi Romani Primatus, aut superioritatis læsione, æque ac sine Regiæ auctoritatis violatione ubique pene receptum est, a sententia capitali lata a Magistratu civili nullam admitti appellationem ad supremum Principis Senatum.

Inepta Gratiani additio.

Canonem hunc refert Gratianus *caus.* 2. *quæst.* 6. *Can.* 34. qui more suo Canones ad sui temporis disciplinam inflectens, ei hanc parum convenientem clausulam appendit; *nisi forte Romanam Sedem appellaverit*: " Quasi Africani trans mare appellantes, alio „ quam ad Romanum Pontificem appellare consuevis„ sent, inquit Severinus Binius in notis ad Canonem „ 22. Milevitanum.

CANON XXIX. *

* Gr. XXXII.

Item placuit universo Concilio, ut qui excommunicatus fuerit pro suo neglectu, sive Episcopus, sive quilibet Clericus, & tempore excommunicationis suæ, ante audientiam, communionem præsumpserit; ipse in se damnationis judicetur protulisse sententiam.

SCHOLION.

Canon extat apud Gratianum, sed perperam attribuitur Concilio Africano.

HIC Canon refertur a Gratiano *caus.* 11. *quæst.* 3. *Canon.* 9. ex Concilio Africano: at monent Cor„ rectores Romani, in Concilio, inquiunt, quod ho„ die inscribitur Africanum, caput hoc non habetur; „ sed in Carthaginensi inserto in *Codice Canonum*, & „ in Græco *cap.* 29. & refertur in Synodo V. sess. 7. „ in Epistola Vigilii.

Codex Africanus.

En rursus argumentum pro auctoritate *Codicis Africani*, qui sub nomine Concilii Carthaginensis in Codice Canonum Dionysii Exigui extat.

Pro intellectu hujus Canonis videri potest Scholion in Canonem V. Nicænum, & in Can. XIV. Sardicensem, in quibus eadem disciplina circa excommunicatos præscribitur.

CANON XXX. *

* Gr. XXXIII.

Item placuit, ut accusatus vel accusator in eo loco, unde est ille, qui accusatur, si metuit aliquam vim temerariæ multitudinis, locum sibi eligat proximum, quo non sit difficile testes perducere, ubi causa finiatur.

SCHOLION.

Accusatio instituenda in loco quo testes tuto adduci possunt.

HAUD obscurus est Canonis sensus. Unice intendit Synodus, & accusatori, & accusato, plenam dare libertatem, & accusatori accusationem probandi, & accusato se defendendi & purgandi; ut si unus eorum probet locum ordinarium judicii, id est *unde* (vel Gr. *in quo est ille qui accusatur*) tutum non esse producendis testibus, *ipse locum sibi eligat proprium*; id est " non longo intervallo disjunctum, ne adversario „ & judicibus illuc convenire difficile sit, utque illic „ facile testes exhibere, controversiamque dirimere li„ ceat " ait hic Zonaras.

Canon de solo accusatore videtur intelligendus.

Canonem hunc citat Ferrandus Diaconus *num.* 108. sub nomine Concilii Hipponi-regiensis, tit. 5. omissis his verbis, *vel accusatus*, quæ revera in Canone abundare videntur; totius enim Canonis contextus videtur satis innuere de solo accusatore agi.

CANON XXXI. *

* Gr. XXXIV.

Item placuit, ut quicumque Clerici, vel Diaconi pro necessitatibus Ecclesiarum non obtemperaverint Episcopis suis, volentibus eos ad honorem ampliorem in sua Ecclesia promovere: nec illic ministrent in gradu suo, unde recedere noluerunt.

SCHOLION.

Quid per ampliorem honorem intelligatur?

PER *ampliorem*, vel majorem *honorem* in hoc Canone intelliguntur Ordines majores: Ea quippe ætate necdum erectis beneficiis aut dignitatibus, amplior vel major honor non nisi a majoritate & dignitate Ordinum susceptorum desumebatur.

Adhæc, juxta illius temporis disciplinam, functiones Ordinum inferiorum non exercebantur per constitutos in Ordine superiore; puta Presbyter non obibat officium Diaconi; aut Diaconus Subdiaconi; immo mox ut Diaconus ordinatus erat Presbyter, excidebat omnibus juribus & officiis, quæ tamquam Diaconus habebat, & obibat.

Quæ ratio induceret Clericos ut ad majores honores promoveri nollent?

Hinc haud difficile est intelligere, quare Clerici nonnulli renuerent obedire Episcopis suis, *dum eos vellent, propter urgentes aliquas suarum Ecclesiarum necessitates ad honorem ampliorem*, id est ad majorem Ordinem, *in sua Ecclesia promovere*.

Non raro quippe magis lucrosum & commodum ipsis erat, in functione Ordinis minoris manere, quam ad majorem Ordinem & functiones ei annexas promoveri. Renuebant ergo obedire Episcopis volentibus eos ad ampliorem honorem promovere: " eo quod mallent „ quiescere in iis, quos jam habebant, gradibus, lu„ cro, fortasse, vel quieti corporali addicti ": ait Balsamon; itaque hoc Canone perstringuntur Ecclesiastici, qui vel lucro temporali, vel corporali quieti nimium addicti, renuunt legitimis Superioribus obedire, dum eos a statione, quam tenent, vocant ad aliam; forsan quidem minus lucrosam, minusve commodam, sed in qua plures laborare, talentaque sua majori cum fructu impendere possent.

Qui hodie his similes.

CANON XXXII. *

* Gr. XXXV.

Item placuit, ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, vel quicumque Clerici, qui nihil habentes ordinantur, & tempore Episcopatus vel Clericatus sui agros, vel quæcumque prædia nomine suo comparant, tamquam rerum Dominicarum invasionis crimine teneantur, nisi admoniti in Ecclesiam eadem ipsa contulerint. Si autem ipsis proprie aliquid liberalitate alicujus, vel successione cognationis obvenerit, faciant inde, quod eorum proposito congruit: quod si a suo proposito retrorsum exorbitaverint, honore Ecclesiastico indigni, tamquam reprobi judicentur.

SCHOLION.

Arguuntur Clerici qui de bonis Ecclesiæ ditescunt.

CERTUM est & præsens Canon evidenter ostendit; quod vetus Ecclesiæ disciplina in Clerum cooptaret etiam eos, qui omnibus facultatibus destituti erant, idque conformiter ad Sanctiones Constantini in *L.* 3. *& 6. Cod. Theod. de Episcopis & Clericis*.

Itaque declarant Patres Africani quod *si Episcopi, Presbyteri, vel quicumque Clerici, qui nihil habentes ordinantur tempore Episcopatus, vel Clericatus sui, agros, vel quæcumque prædia nomine suo* (seu Gr.

pro-

proprio) comparant , tamquam rerum Dominicarum invasionis crimine (sive Gr. *tamquam qui Domiaica bona invaserint*) *teneantur , nisi admoniti , ea ipsa in Ecclesiam contulerint* (seu Gr. *Ecclesiæ retulerint*).

Cum enim nihil proprii habuisse sciantur tempore promotionis , seu ordinationis , supponitur , bona empta esse ex proventibus Ecclesiæ , seu rebus Domino consecratis , quæ consequenter bona *Domiaica* censenda sunt . Qui ergo hæc sibi adscribunt , nec admoniti , Ecclesiæ reddunt , ut invasores bonorum *Dominicorum* habentur . Et licet Canon tantum de *immobilibus* loquatur , nihilominus & in *mobilibus* idem servandum esse existimat Balsamon : " propterea , ait , quod nulla est differentia inter mobilia & immobilia , quod ad acquisitionem attinet .

Ex successione vel legato acquisita ut propria sibi retinere possunt.

Si autem ipsis *proprie* , id est *directe & specialiter* , aliquid aliunde quam ab Ecclesia obvenerit , puta *liberalitate alicujus , vel successione cognationis* ; aut alio honesto titulo , ut si forte Clericus fiat puerorum Ludimagister , vel magni alicujus viri Amanuensis , uti exemplificat Balsamon , poterunt de hoc facere *quod eorum proposito congruit* ; hoc est de his libere disponere poterunt . Monet tamen hic Balsamon , quod ex mente Canonis etiam harum rerum partem aliquam Ecclesiæ relinquere debeant : additque Balsamon ; quod si postquam proposuerit ex iis aliqua Ecclesiæ consecrare , cum pœnitentia subierit , a Sacerdotali honore excidet ut indignus & reprobus ; atque eum putat esse sensum hujus clausulæ ; *quod si a proprio retrorsum exorbitaverint* (seu Gr. *postquam proposuerint , retro convertantur*) *bonore Ecclesiastico indigni tamquam reprobi judicentur*. Idem putat Zonaras , qui hanc clausulam reflectens , ait ; " quod si parte aliqua jam Ecclesiæ destinata , postea retro conversi sunt , id est , sententiam mutarunt , Sacerdotii honore indigni judicabuntur .

Partem tamen eorum Ecclesiæ relinquere æquum judicatur.

Quid de iis qui hoc proposuerunt, sed a proposito recedunt?

Canon attendendus ex sententia Card. Baronii.

Ad hunc Canonem reflectens Card. Baronius ad an. 396. n. 53. ait : " Memoria quidem dignum illud , quod tunc a Patribus sancitum est . Cum enim reddita pace , Ecclesia ubique bonis affluerer , complures ex iis , qui eidem ministrabant , pietatem convertentes in quæstum , tepescente in eis Sanctitatis vitæ studio , vel cura pauperum frigescente , colligendi divitias tantummodo flagrabant , agrum agro jungentes , & domum domui copulantes . Hos plane sugillat S. Hieronymus . Hos ut caveat , admonet Nepotianum *Epist.* 2. cum ait : *Obsecro itaque te , & repetens iterum iterumque monebo , ne officium Clericatus genus antiquæ militiæ putes , id est ne lucra sæculi in Christi quæras militia , nec plus habeas , quam quando Clericus cœpisti . . . . Negotiatorem Clericum , & ex inope , divitem , ex ignobili gloriosum , quasi quamdam pestem fuge* .

Utinam hæc expenderent , qui pauperes nati & educati ad optima officia Ecclesiastica hodie promoventur!

Cæterum quid hodierna habeat disciplina quoad materiam hujus Canonis , exposui *in Jure Eccles. Tom. III. part.* 2. *sect.* 4. *tit.* 1. *cap.* 3. & *cap.* 4. alias *tom.* 1. *part.* 1. *tit.* 32. *cap.* 3. & 4.

Refertur hic Canon a Gratiano *caus.* 12. *quæst.* 3. *Can.* 1. ex Concilio Carthag. 3. *Can.* 49. ex Concilio autem Hipponensi eum recitat Ferrandus Diaconus loco citato : extatque apud Quenellum , *Can.* 8.

CANON XXXIII. *

* Gr. XXXVI.

Item placuit , ut Presbyteri non vendant rem Ecclesiæ , ubi sunt constituti , nescientibus Episcopis suis ; quomodo & Episcopis non licet vendere prædia Ecclesiæ , ignorante Concilio vel Presbyteris suis . Non habente ergo necessitatem , nec Episcopo liceat matricis Ecclesiæ , nec Presbytero rem tituli sui usurpare .

SCHOLION.

Gratianus Codicem Ecclesiæ Afric. citat sub nomine Conc. Carthag. unici.

GRATIANUS retulit hunc Canonem *caus.* 12. *quæst.* 1. *Can.* 51. ex Concilio Carthaginensi unico , quo nomine intelligitur Concilium Carthaginense , quod suo Codici inseruit Dionysius Exiguus , & constituit hodie Codicem Ecclesiæ Africanæ.

In alienatione rerum Ecclesiæ Clerici adhibere debent consensum Episcopi , & Episcopi consensum Presbyterii.

Sententia Canonis clara est , nimirum Presbyteros non posse alienare rem sui tituli sive Ecclesiæ sine consensu Episcopi ; neque Episcopis licere prædia , sive res immobiles Ecclesiæ vendere , sine sua Synodo , sive Presbyterio , cui Capitulum Cathedrale postmodum successit . De qua disciplina vide *Jus. Eccles. Tom. III. part.* 2. *sect.* 4. *tit.* 5. *cap.* 4. alias *tom.* 1. *part.* 2. *tit.* 36. *cap.* 4.

Illud notandum , quod ubi apud Dionysium legitur sub finem Canonis ; *nec Episcopo liceat matricis Ecclesiæ , nec Presbytero rem tituli sui usurpare* , in Codice Ecclesiæ Africanæ , apud Labbæum *tom.* 2. Conciliorum , *col.* 1065. omittantur ; *nec Presbytero* ; & apud Græcos legatur ; *non liceat Episcopo re abuti , quæ est ex titulo Ecclesiasticæ matricalæ* : hoc est , interpretibus Balsamone & Zonara ; quod citra necessitatem Episcopo non liceat re uti , quæ in Brevibus Ecclesiasticis seu in matricula scripta est , hoc est in Repertorio Ecclesiastici tituli seu libri .

DIGRESSIO.

*Digressio de quatuor Articulis , qui in Codice Africano inserti leguntur inter Canonem XXXIII. * & Canonem XXXIV.*

* Gr. post Can. XXXVI.

De variis Conciliis in Africa celebratis , quorum Canones in hoc Codice non exhibentur.

POST Canonem 33. in Codice Africano tam apud Dionysium , quam Græcos , legitur : *Recitata sunt etiam in ista Synodo diversa Concilia universæ Provinciæ Africæ transactis temporibus Aurelii Carthaginensis Episcopi celebrata* .

Hæc a collectore , seu Notario Actorum ipsius Synodi addita esse , atque a Dionysio descripta , prout reperit in exemplari quod Legati Sedis Apostolicæ , e Synodo Africana anni 419. reduces Romam attulerant , ostendi *Tom. VI. parte* 1. *Dissert. VIII.* §. 2.

De Concilio Hipponensi habito anno 393.

Gloriosissimo Imperatore Theodosio Augusto III. & Abundantio V. C. VIII. Idus Octobris Hippone-Regio , in Secretario Basilicæ Pacis & cætera gesta hujus Concilii ideo descripta non sunt , quia ea quæ ibi statuta sunt , in superioribus probantur inserta .

SCHOLION.

De Hipponensi Conc. anno 393.

HIC agitur de famosissimo illo Hipponensi Concilio anno 393. Hippone sub Aurelio habito ad corrigendam disciplinam ; " quod quidem adeo efficaciter præstiterunt , ut cætera Concilia postea in Africa celebrata , ex Hipponensi , tamquam archetypo quodam complura mutuata fuerint , ait Baronius ad annum 393.

Et revera plura per Concilium sextum Carthaginense ex hoc Hipponensi inserta esse triginta tribus Canonibus hactenus relatis in Scholiis illorum notavimus ; atque hinc intelligimus , cur in actis Concilii hujus sexti dicatur ; *hujus Concilii Hipponensis gesta* , tametsi sub Aurelio habita , ideo descripta non esse , *quia ea , quæ ibi statuta sunt , superioribus probantur inserta* , scilicet 33. Canonibus jam recitatis .

Plura de hoc Concilio , ejusque *statutis breviatis* , quæ conficiunt *Capitulum secundum* Codicis Canonum Ecclesiæ Romanæ diximus in dissertatione proœmiali §. IV.

DIGRESSIO

De Concilio Carthaginensi , in quo decernuntur Legati mittendi ad Concilium Adrumentino .

Gr. Ath. [illegible]

Gloriosissimis Imperatoribus Arcadio III. & Honorio II. Augg. Conss. VI. Kalendas Julias Carthagine in hoc Concilio Legati directi sunt Episcopi Proconsulares ad Concilium Adrumentinum .

SCHOLION.

Concilium Provinciale Carthag. e quo mittuntur Legati ad Adrumetinum generale totius Africæ an. 394.

EX his aliud non habetur , nisi quod anno 394. Adrumenti celebratum fuerit Concilium , atque ad illud ex Concilio Carthaginensi Legati decreti sint ; sed quæ in hoc Adrumetino Concilio constituta fuerint , ignoratur . At hoc nequaquam obscurum est quod cum Concilium Carthaginense Legatos miserit Episcopos , qui Concilio Adrumetino interessent nomine Provinciæ Proconsularis , Concilium Carthaginense tantum fuisse Provinciale , Adrumetinum vero generale totius Africæ .

De Concilio Carthagine habito circa finem IV. sæculi .

Conventus eorum , qui indictum anno 397. Concilium generale Africæ praevenerant.

Non ita certum est quo præcise anno celebratum fuit illud Concilium , de quo agendum est : probabile tamen nonnullis videtur referri posse ad annum 397. ut constat Consulibus , quorum tempore habitum his verbis dicitur .

Cæsario & Attico viris Clarissimis Consulibus , V. Kalendas Septembris Carthagine in Secretario Basilicæ Restitutæ , cum Aurelius Episcopus , una cum Episcopis consedisset , adstantibus etiam Diaconibus , advenientibus quoque Victore sene Puppianense , Tito Migirpense , Evangelo Assuritano . Aurelius Episcopus dixit : post diem præstitutam Concilii consedimus , ut recordamini , fratres beatissimi , & arbitrabamur omnium Provinciarum per Africam Legationes convenisse ad diem , ut dixi , præstitutam nostri tractatus (a) : *sed cum Sacerdotum nostrorum Epistola Byzace-*

(a) Id legitur *Tom.* 2. *Labb. Concil. col.* 1065. & *Tom.* 1. *collect. Harduini col.* 882.

zacenorum fuisset recitata, vel quid mecum iidem, qui tempus & diem Concilii prævenerant, tractassent, vestræ charitati legeretur, lecta est etiam a fratribus Honorato & Urbano, qui nobiscum hodie Concilium participantur, Legatio Sitifensis Provinciæ destinata. Frater etiam Reginus Ecclesiæ Vegeselitanæ litteras ad parvitatem meam datas Crescentiani Primæ Sedis, ut ipse insinuat, Numidiarum, & Aurelii Coepiscoporum nostrorum. In quibus scriptis vestra mecum charitas recognoscit promisisse eosdem, quod aut ipsi dignarentur venire, aut ad hoc Concilium fuissent ex more destinaturi Legatos: sed hoc quia minime factum videtur, diu se detineri de longinquo venientes Legati Mauritaniæ Sitifensis non posse testantur. Et ideo, fratres, si vestræ charitati videtur, litteræ fratrum nostrorum Byzacenorum, sed & Breviarium, quod eidem Epistolæ adjunxerunt, ad hunc cœtum congregatum legantur, ut si qua forte illic movere charitatis vestræ animum possunt, in eodem Breviario, quæ diligentius fuerint animadversa, in melius reformentur. Hoc enim frater & Coepiscopus noster Primæ Sedis, vir perspectus merito suæ gravitatis atque prudentiæ Mizonius scribens ad meam parvitatem postulavit. Si ergo placet, quæ tractata sunt, legantur, & singula a vestra charitate considerentur.

SCHOLION.

QUANDOQUIDEM Concilium Hipponense an. 393. designasset diem 23. Augusti celebrando quotannis Concilio plenario Africæ, admodum verisimile Concilium hoc etiam ad eam diem fuisse indictum.

Quia autem nonnulli Episcopi diem habendi Concilii pervenerant; Aurelius Primas Carthaginensis, negocia nonnulla prævie discurienda & futuro Concilio præparanda censuit cum Episcopis præsentibus, ut ipse Aurelius in allocutione ad Patres Concilii retulit his verbis, " sed cum Sacerdotum nostrorum Epistola Byzacenorum fuisse recitata; vel quid mecum iidem, qui tempus & diem Concilii prævenerant, tractassent, vestræ charitati legeretur (*vel Gr.* illo etiam præterea lecto vestræ dilectioni, si quid una mecum conquisierunt, qui tempus & diem Synodi anticiparunt).

Congressus præliminaris ante Conc. generale. Cum autem dies Concilii habendi præstituta advenisset, plurium Provinciarum deputati deesse deprehendebantur existimavit nihilominus Aurelius, & resolvit cum Prælatis, qui præsentes aderant, die statuto, ex præscripto Concilii Hipponensis conventum habere, uti in eadem allocutione testatur. " Post diem præstitutam Concilii consedimus (*seu Gr* sedentibus nobis) ut recordamini, fratres beatissimi, & arbitrabamur omnium Provinciarum per Africam Legationes convenisse ad diem, ut dixi præstitutam nostri tractatus (*vel clarius* & expectantibus, ut ex omnibus Africæ Provinciis adessent Legati ad diem vestræ disquisitionis, quæ ut dixi, præfinita est).

In hoc præliminari Patrum congressu, Aurelius relegi jussit *quid* secum egissent iidem, *qui tempus & diem Concilii prævenerant*.

Recitata quoque fuit Epistola Sacerdotum Byzacenorum, qua forsan rationes, ob quas ad Concilium non accederent, aut Legatos non mitterent, exponebant.

Prælecta quoque fuit Legatio, sive instructio Honorati & Urbani Episcoporum, qui erant deputati Sitifensis Provinciæ.

Ex eadem Aurelii allocutione habemus, quod Legati, sive deputati Numidiæ Provinciæ nondum advenissent. At Reginus Episcopus Ecclesiæ Vegeselitanæ, præsentavit litteras datas ad Aurelium Primatem Carthaginensem Crescentiani Primæ Sedis Numidiarum, & suorum Coepiscoporum, quibus promittebant, se ad Concilium venturos, vel ex more Legatos destinaturos. Ob has litteras, dilata paulisper fuit Concilii celebratio, rogatique fuere Legati Provinciæ Mauritaniæ Sitifensis, ut tantisper expectarent, quousque advenire possent de Numidia Legati.

Verum cum diebus aliquot expectati de Numidia Legati non advenirent, " diu se detineri de longinquo venientes Legati Mauritaniæ Sitifensis, non posse testabantur (*seu Gr.* non posse se amplius moram trahere).

Conc. generale 28. Aug. vel 1. Sept. in quo probatur Breviarium ex Conc. Hipponensi desumptum. Itaque tandem Aurelius Concilium indictum celebravit die 28. Augusti, uti habetur in Codice Africano, vel prima Septembris, ut habet inscriptio Concilii Carthaginensis, quod vulgo tertium dicitur.

Primum autem Aurelius Primas Carthaginensis, & præses Concilii, proposuit Patribus, ut si ipsis videretur, " litteræ fratrum nostrorum Byzacenorum, ait, sed & Breviarium quod eidem Epistolæ adjunxerunt, ad hunc cœtum congregatum (*seu Gr.* in hac convocata congregatione) legantur: ut si qua forte illic movere charitatis vestræ animum possunt (*sive Gr.* minus placent) in eodem breviario, quæ diligentius fuerint animadversa (*sive Gr.* quæcumque cura, ac diligentia corrigi potuerint) in melius reformentur.

Addidit Aurelius, quod Mizonius Primæ Sedis Episcopus litteris ad ipsum datis id postulasset.

Patribus Concilii *breviarium* illud placuisse, paucis adjectis aut mutatis, patet ex dicto Epigonii Episcopi, quod refertur *Canone* 34. Codicis, cujus Scholion consule.

Epistola Mizonii una cum statutis brevitis Conc. Hipponen. Habemus hodie ad calcem Concilii Carthaginensis III. *tom.* 2. Concil. general. *col.* 1179. Epistolam Mizonii ad diversarum Provinciarum Africæ Episcopos, & titulos 41. Canonum Hipponensium, una cum Symbolo Niceno, quibus hic præfigitur titulus, *Canones Concilii Carthaginensis, habiti sub die Iduum Augustarum, circa tempora Siricii Papæ, Attico & Cæsario Consulibus, & Epistola Aurelii & Misonii ad Episcopos*. Inscriptio autem Epistolæ hæc est: *Dilectissimis fratribus, & Coepiscopis diversarum Provinciarum Numidiæ, Mauritaniæ utriusque, Tripolis & Provinciæ Proconsularis; Misonius & cæteri Episcopi*.

His primum subjicitur exemplar dictæ Epistolæ, ac dein sequitur alter titulus: " Statuta Concilii Hipponensis breviata, & quædam eorum in Concilio Carthaginensi cum Byzacenis Episcopis collata, & diligentius pertractata hæc sunt. " Huic titulo immediate subditur Nicæni Concilii professio.

Petrus Crabbe, qui Epistolam hanc cum hisce statutorum titulis primus edidit ex vetusto Codice Monasterii S. Baronis Flandriæ civitatis, huic professioni Nicænæ hanc monitiunculam præmisit. " Sequens fidei Nicænæ professio, alium interpretem sapit, quam superius habita; præterquam quod nonnulla addita, aut adempta esse, liquido constat.

Professioni illi subjunguntur 41. tituli statutorum Concilii Hipponensis, cum hac Epigraphe: *Concilii Hipponensis abbreviationes factæ in Concilio Chartaginensi*, scilicet tertio.

In Codice Ecclesiæ Romanæ capitulo 2. habetur eadem Epistola Mizonii cum simili inscriptione, ac exigua in textu varietate, in margine annotata.

Epistolæ subjunguntur statuta Concilii Hipponensis, cum hac inscriptione, " Statuta Hipponensis breviata, & quædam eorum in Concilium Carthaginensi cum Byzacenis Episcopis collata, & diligentius pertractata hæc sunt.

De Nicæna professione hæc tantum leguntur *Nicæni Concilii professio & fidei recitata & confirmat est*. Monet autem Quenellus in nota marginali *integra habetur in MS. Thua. ut in edit.*

Dein post primum Canonem (seu primum titulum, prout habetur apud Labbeum) Codex hic exhibet quædam decreta spectantia ad causas particulares, ad quorum calcem hæc adduntur. " Quæ in Concilio Africano sunt promulgata, in hoc Carthaginensi Concilio confirmantur.

Dein subjicitur: *incipit Brevis Statutorum*. Hunc titulum sequuntur 39. Canones, qui pene respondent citatis 41. titulis; sed multo sunt prolixiores; ut illi merito Canones, & statuta; hi vero *tituli* Canonum appelari merentur.

Duplex Canonum Hipponensium Breviarium. Schelstratius *in sua Ecclesia Africana, diss.* 3. *cap.* 6. utrumque hoc Canonum Hipponensium Breviarum discutit. Et quamvis neutrum per omnia ipsi placeat, nihilominus dicere non dubitat " quod si aliqua ex duabus editionibus amplectenda, non illa, quæ integros Canones retulit, (scilicet Quenelliana) sed editio potius vulgata amplectenda foret, quæ solum Canonum Hipponensium Breviarium continet.

Tillemontius *nota* 17. ad vitam Sancti Augustini, de duplici hac Breviatione agens, rationes per Schelstratium allatas discutit: aliquas minoris ponderis esse ostendit; omnibus autem expensis, dubius hæret, non dissimulans nonnulla, quæ de sinceritate horum Brevium dubium relinquant, licet illud, quod in Codice Quenelliano continetur, absolute cum Schelstratio rejicere non audeat. Plura hic eruditione plena, & plurimum notanda, observat Tillemontius.

Tandem ipse Quenellus in *appendice ad dissertationem duodecimam*, in recentiore operum S. Leonis editione Breviarium in suo Codice contentum, summa eruditione contra Schelstratium vindicare conatur, quæ legisse non pigebit; multaque etiam ad illustrationem Canonum Hipponensium inde hauriri potuerunt. An taman plene satisfaciat omnibus, quæ sinceritati hujus Breviarii opponi possunt, eruditioribus judicandum relinquo.

CANON XXXIV.*

* Gr. XXXVII.

Epigonius Episcopus dixit: In hoc Breviario, quod decerptum est de Concilio Hipponensi, nihil arbitrantur esse emendandum, vel assuendum, nisi ut dies Sanctæ Paschæ tempore Concilii innotescat.

SCHOLION.

Mens & sensus hujus Canonis. HÆC verba Epigonii, *nihil arbitramur esse emendandum, vel assuendum, nisi ut*, &c. non esse referenda ad solum *Canonem de die Paschatis*, tempore Concilii indicanda (uti communiter existimatum est;) sed

sed ad alios etiam tredecim Canones sequentes, ut recte advertit, & probat Quenellus in *additione ad dissertationem* 12. in novissima operum S. Leonis editione, anni 1700. Primus itaque Canon, quem Patres Breviario Hipponensi a Byzacenis submisso assuendum censuerunt, est, ut dies Sanctæ Paschæ tempore Concilii innotescat.

Apud Quenellum post Synodicam Epistolam, ante Brevem statutorum Hipponensis Concilii, legitur: " Placuit etiam, propter controversiam, quæ sæpe solet " oboriri, ut omnes Africanæ Provinciæ observatio" nem diei Paschalis ab Ecclesia Carthaginensi curent " accipere ". Habetur quoque inter vulgatas Concilii Hipponensis abbreviationes *cap.* 1. apud Labbeum *tom.* 2. Concil. gener. *col.* 1180. Integer Hipponensis Canon relectus est in Synodo Carthaginensi, sub Bonifacio II. anno 525. in cujus fine additur: " universi Episcopi " dixerunt: omnibus placet, ut a Sede Carthaginensi " de die Sancto Paschæ diversarum Provinciarum Pri" mæ Sedis Episcopi informentur ". *Tomo* 4. Concil. gener. *col.* 1639.

Festum paschalis uno eodemque die ab omnibus celebrandum.

Quanta fuerit Patrum cura hujus disciplinæ.

Scimus jampridem summam curam fuisse, ut uno eodemque die solemnitas Paschatis celebraretur: scribitque ad Ravennium Arelatensem Episcopum S. Leo Epist. 74 his verbis: " ad præcipuum religionis nostræ per" tinet Sacramentum, ut in festivitate Paschali, nul" la sit in toto orbe diversitas ". Asserit & ibidem, quod hoc *Divina* institutio, & *Paterna* traditio ad suam sollicitudinem pertinere voluerit; quodque propterea solemniter eum admoneat, ut " Pascha Domini " celebrandum die decima Kalendarum Aprilis reco" gnoscat, cujus notitiam per ipsum aliis vult intima" ri: *ut quorum in fide est una confessio, sit etiam in* " *hac festivitate una devotio*.

De hoc ritu indicandi diem celebrandi Paschatis, vide Glossarium Latinum Du Cange, verbo, *Paschalis Epistola*, & ibi auctores citatos.

* Gr. XXXVIII.

C A N O N XXXV. *

Ut Episcopi, vel Clerici filios suos a sua potestate per emancipationem exire non sinant; nisi de moribus eorum fuerint, & de ætate securi, ut possint ad eos jam propria pertinere peccata.

S C H O L I O N.

HIC Canon est secundus ex assutis Breviario Hipponensi, extatque in Concilio Carthaginensi tertio *Can.* 14. & inter statuta breviata *cap.* 13. refertur quoque a Ferrando *cap.* 41. ex Concilio Carthag. *III.* 22.

Filii Clericorum non emancipandi nisi bene probati.

Ad hunc Canonem monet Balsamon, hic decerni: " non debere sui juris fieri Episcoporum & Clerico" rum filios a Patribus suis, nisi ex ætate & bonis " moribus certam scientiam dederint, se posse sua " prudenter, & ut oportet, administrare: hoc autem " nisi ita fiat, decernit Concilium Patres reddituros " rationem pro peccatis filiorum.

Parentes & fin gulatim Clerici arguantur, qui filios a sua cura dimittunt.

Spiritus hujus Canonis est, parentibus inculcare, ut sedulam filiorum curam agant; nec eos sui juris & libertatis faciant, nisi bene probati sint; ne alias peccata filiorum ipsi imputentur; & maxime Clerici injuria afficiantur, ex eo quod ipsorum filii ex eorum connivencia profuse, ac luxuriose vivant: ut ibidem monet Balsamon.

* Gr. XXXIX.

C A N O N XXXVI. *

Ut Episcopi, & Presbyteri, & Diaconi non ordinentur, priusquam omnes, qui sunt in domo eorum, Christianos Catholicos fecerint.

S C H O L I O N.

Non ordinandi Episcopi, nisi domesticos suos fecerint Christianos, resteque in fide & moribus instituerint.

EST hic tertius ex adjectis Breviario Hipponensi, & inter Breviata extat *cap.* 17. & in Carthaginensi I. *Can.* 28. & in Concilio Africano *cap.* 3.

Canonem hunc, ejusque spiritum bene exponit Zonaras, dicens: " Episcoporum munus est, Infideles eru" dire atque allicere ad fidem, tum Christianis a fide aber" rantibus rectam orthodoxæ doctrinæ semitam præmon" strare. Quod idem Sacerdotes quoque & Diaconi præ" stare debent; si quis ergo, ipse quidem Christianus " sit, domesticos vero, uxorem nempe filiosque & ser" vos, infideles cum sint, vel hæretici, erudire ne" glexit; eum neque Episcoporum, neque Presbyterum " neque Diaconum, creari licere, Canon decernit. " Quisquis enim domesticos suos erudire, atque a pra" vo sensu ad rectam sententiam traducere non potest, " aut negligit, quo pacto aliis erudiendis ille sufficiet? " quinimmo dubiæ fidei suspicione ipsemet non care" bit: & vero magnus quoque Paulus ad Timotheum " scribens: *si quis*, inquit, *domui suæ præesse nescit*, " *quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit* "? 1. *ad Timoth. cap.* 3. *vers.* 5.

Non ordinandi, qui filios & domesticos suos in fide & moribus erudire negligunt.

* Gr. XL.

C A N O N XXXVI. *

Ut in Sacramentis corporis & sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quam quod ipse Dominus tradidit, hoc est panis & vinum aqua mixtum. Primitiæ vero seu mel & lac, quod uno die solemnissimo in infantum mysterio solet offerri. Quamvis in altari (a) offerantur, suam tamen habeant propriam benedictionem, ut a Sacramento Dominici corporis & sanguinis distinguantur; nec amplius in primitiis offeratur, quam de uvis & frumentis.

S C H O L I O N.

CANON hic ex adjectis Breviario Hipponensi, extat eodem sensu, ac iisdem verbis inter statuta breviata Concilii Hipponensis *c.* 23. & apud Ferrandum *c.* 213.

Canon diversimode relatus.

In Concilio vulgo Carthaginensi III. *Can.* 24. hic Canon his duntaxat verbis refertur: *ut in Sacramentis corporis & sanguinis Domini, nihil amplius offeratur, quam ipse Dominus tradidit; hoc est panis & vinum aqua mixtum, nec amplius in sacrificiis offeratur, quam de uvis & frumentis.*

Verisimiliter Canon ita primitus conditus fuit in Concilio Hipponensi anno 393. ac demum in Synodo Carthaginensi anni 397. auctior factus; & in locum prioris substitutus. Conjecturam hanc juvat collectio antiqua Canonum, quam ex MS Codice Herovalliano edidit Jacobus Petit in appendice ad pœnitentiale Theodori Cantuariensis *cap.* 29. ubi refertur pars Canonis hujus posterior tamquam ex Concilio Hipponensi, his verbis: *nec amplius de primitiis in altare offeratur, quam de uvis & frumentis. Alia omnia ad domum Sacerdotis deferatur ad benedictionem*. Apud Gratianum *dist.* 2. *de consecratione*, *Can.* 5. refertur, uti jam relatus est, ex Concilio vulgo Carthaginensi tertio.

Hinc patet, in ea collectione, seu farragine Canonum, quæ extat in collectione Conciliorum, sub nomine Concilii Carthaginensis III. Canones Hipponenses misceri cum Canonibus Concilii Carthaginensis anni 397. hosque nonnunquam parte aliqua truncatos referri; prout hic Canon truncatus refertur ea parte, quæ hujus Concilii propria erat. Vide quæ de hac Canonum collectione notata sunt, in *dissertatione proœmiali* §. 5.

Recens baptizatis tamquam infantibus olim gustandum dabatur lac & mel.

Cum laudatus Canon supponat baptizatis mel & lac conferri; non erit superfluum brevem hujus cæremoniæ seu ritus expositionem subjicere. Igitur notandum, ritus esse antiquissimi, ut recens baptizatis, tamquam in Christo renatis infantibus lac & mel gustandum detur. Ejus meminit Tertullianus de *Corona militis c.* 3. " inde " ex sacro fonte suscepti *lactis & mellis* concordiam de" gustamus ". Et apud S. Hieronymum in *dialogo ad*" *versus Luciferianos*: " Multa, quæ per traditionem " observantur in Ecclesiis, auctoritatem sibi legis scrip" tæ usurpaverunt, velut in lavacro ter caput mer" gitare: deinde egressos *lactis* & *mellis* prægustare " concordiam, ad infantiæ significationem ". Mos ac Typus, inquit idem S. Hieronymus in *Isai.* 56. " in Occidentis Ecclesiis hodie usque servatur, ut re" natis in Christo vinum *lacque* tribuatur.

Lacte hoc materiali significatum volebat Ecclesia illud, de quo S. Petrus ad Neophytos: *quasi modo geniti infantes sine dolo lac concupiscite*.

Lac autem illud & mel in solemnissimo die Paschæ, olim baptismo conferendo præcipue destinato, offerri & benedici in altari consueverat: & hinc imperiti quidam Episcopi & Presbyteri cœperunt ipsam Eucharisticam consecrationem eis impertiri: quem errorem & abusum præsens Canon proscribit.

* Gr. XLI.

C A N O N XXXVIII. *

Clerici vel continentes, ad Viduas vel Virgines, nisi ex jussu vel permissu Episcoporum aut Presbyterorum non accedant: & hoc non soli faciant, sed cum Conclericis, vel cum his, cum quibus Episcopus aut Presbyter jusserit; nec ipsi Episcopi & Presbyteri soli habeant accessum ad hujusmodi fœminas: sed ubi aut Clerici præsentes sunt, aut graves aliqui Christiani.

S C H O L I O N.

HIC Canon extat in Carthaginensi III. *Can.* 25. & inter statuta breviata Concilii Hipponensis *cap.* 24. his verbis exprimitur: *Ut Episcopi, Presbyteri, aut Clerici, ad Viduas, vel Virgines soli non accedant.*

Clericis in conversatione cum mulieribus omnis suspicio incontinentiæ vitanda.

Cum maxime allaborandum sit, ut Clerici, aliique Deo specialiter consecrati, ut sunt Monachi, ut hic vocantur *continentes*, vitam agant *sine offensione*, & ab omni etiam specie mali abstineant, merito Patres solliciti fuere, ut eorum cum mulieribus conversatio extra omnem sit mali suspicionem. Unde hujus Canonis spiritum & scopum sequuti Romani Pontifices, sub gravissimis pœnis prohibuerunt, ne Monachi ad Monaste-

ria

(a) Alii Codices ita legunt *non offerantur*.

ria Monialium colloquendi causa, sine espressa superiorum licentia accedenr: de quibus consuli poterit Prosper Fagnanus ad *cap. Quanto* ✠ *de Privilegiis*, ibidem late probans, Regulares sine legitima Superiorum licentia ad Monialium Monasteria, quantumvis Ordinariis non subjecta, accedentes, posse ab Episcopis, saltem ut Apostolicæ Sedis delegatis puniri, tamquam contra clausuram Monialium peccantes.

Clausura Monialium

Cæterum circa rigorem hujus disciplinæ, attendi debet variorum locorum & regionum conditio. Certum quippe est ex hac conversatione una in Provincia, facilius scandalum oriri, & periculum esse timendum incontinentiæ, quam in alia Provincia, uti latius notavi in *Jure Eccles. Tomo I. parte* 1. *tit.* 30. *cap.* 3. & 4. ubi de clausura Monialium actum est.

Extat hic Canon apud Gratianum *dist.* 81. *Can.* 32.

* Gr. XLII.

CANON XXXIX. *

Ut primæ Sedis Episcopus non appelletur Princeps Sacerdotum, aut summus Sacerdos, aut aliquid hujusmodi; sed tantum primæ Sedis Episcopus.

SCHOLION.

In Africæ Provinciis primus Episcopus non vocatur nisi primæ Sedis Episcopus.

EXTAT præsens Canon in Carthaginensi tertio, *Canon.* 26. & inter Concilii Hipponensis statuta breviata *cap.* 25. his verbis: *Ut primæ Sedis Episcopus non appelletur Princeps Sacerdotum.*

In Africa Episcopos, præcipue Metropolitanos, dictos aliquando fuisse, *Principes Sacerdotum*, & *summos Sacerdotes*, patet ex Optato Milevitano, *lib.* 1. contra Parmen. dicente: „ Quid commemorem Laicos, „ qui tunc in Ecclesia nulla fuerant dignitate suffulti? „ Quid Diaconos in tertio? Quid Presbyteros in secundo Sacerdotio constitutos? Ipsi *apices* & *Principes* omnium Episcopi.

Et Tertullianus *lib.* 10. de Baptismo. „ Dandi quidem baptismi jus habet *summus* Sacerdos, qui est „ Episcopus „. Et apud Augustinum in appendice ad *tom.* 3. *quæst.* 101. *ex utroque mixtim quid est Episcopus nisi primus Presbyter, hoc est summus Sacerdos.*

Ubi vero patuit, quod ad dominatum quidam hac nomenclatura abuterentur; ac revera superbum aliquid ac fastuosum eæ voces significare viderentur, ab Africanis suppressæ sunt. Quapropter Concilium non prohibuit hæc nomina Episcopis attribui, quasi id quod vocabulis illis significatur, eis non competeret; sed ad præveniendum abusum horum vocabulorum & titulorum, præsenti decreto voluere a similibus titulis esse abstinendum, uti notat Baronius ad annum 397. & Theodorus Balsamon; „ Vetita sunt, ait, hæc vocabula, ad tollendam arrogantiam, & propterea plus „ Patriarchæ & Antistites, seipsos viles & humiles appellant, in suis inscriptionibus.

Quomodo Gratianus referat hunc Canonem.

Refertur a Gratiano *dist.* 99 *Can.* 3. additur autem ibidem: *Universalis autem nec etiam Romanus Pontifex appelletur*: sed non sunt verba Canonis, sed Gratiani, quæ, ut talia, recte a Canone sejunxerunt Correctores Romani. Et observavit vetus glossographus, quod ab his verbis incipiat tertia pars distinctionis 99. solet enim Gratianus propriis suis verbis summarium singularum partium præmittere: ideoque ex hoc Canone concludi nequit Africanam Ecclesiam leges dedisse Romanæ, ubi bene monuit Baronius.

* Gr. XLIII.

CANON XL. *

Ut Clerici edendi vel bibendi causa tabernas non ingrediantur, nisi peregrinationis necessitate compulsi.

SCHOLION.

Clericis vetatur tabernarum ingressus.

REPERITUR in Carthaginensi III. *Can.* 28. & Hipponensi *cap.* 26. Evidens est tabernas hic accipi pro cauponis; quare apud Græcos legitur: *Cauponam non ingrediantur.* Ad hunc Canonem reflectens Schelstratius, in *sua Ecclesia Africana dissert.* 3. *cap.* 7. exclamat: „ Statutum vere aureum, quod utinam observaret Clerus nostri temporis, qui si Canone Ecclesiæ „ Africanæ non trahatur ad observantiam regulæ, „ vel Ethnici Imperatoris, Juliani, monitu perfundatur rubore: qui Epistola ad Sacerdotem Galatiæ, „ *Sacerdotem*, inquit, *hortare, ne accedat ad spectacula, neve in taberna bibat.*

Quomodo in Synodis nostris hoc decretum sæpius renovatum sit, videri potest *Tom. V.* in dissertatione nostra, *de instituto & officio Canonicorum part.* 2. *cap.* 4. §. 6. & *Tom.* 1. in *Jure Eccles. part.* 1. *tit.* 2. *cap.* 4.

Extat Canon laudatus apud Gratianum *dist.* 44. *Can.* 4.

* Gr. XLIV.

CANON XLI. *

Ut Sacramenta altaris, non nisi a jejunis hominibus celebrentur, excepto uno die anniversario, quo Cœna Domini celebratur: nam si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum, sive Episcoporum, sive cæterorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat: si illi, qui faciunt, jam pransi inveniantur.

SCHOLION.

Sacramenta altaris nonnisi a jejunis celebrentur.

EXTAT in Carthaginensi III. *Can.* 29. & Hipponensi *Can.* 28. & inter statuta breviata *Can.* 30. ita legitur, *ut a jejunis altaris Sacramenta celebrentur.*

In priori parte vult, *ne Sacramenta Altaris non nisi a jejunis hominibus celebrentur*: quibus verbis sat innuitur hic de confectione Sacramenti & celebratione sacrificii sermonem esse; quod & Græci supponunt, pro titulo apponentes Canoni: *at a jejunis sacrificia Deo offerantur.*

Excipitur dies Cœnæ Domini.

Ab hac generali lege excipiunt Patres Africani, *diem anniversarium, quo Cœna Domini celebratur*; quam exceptionem noluerunt admittere Patres Synodi Trullanæ *Can.* 29. cujus Scholion consule.

Commendationes defunctorum peractiquæ.

Posterior Canonis pars nos docet, apud Africanos sæculo IV. in usu fuisse commendationes defunctorum; easque etiam tempore vespertino factas fuisse cum celebratione Sacramentorum altaris, sive cum oblatione sacrificii; nisi illi, qui commendationem faciunt, *jam pransi inveniantur*, sive *pransi esse inventi fuerint*, quo casu solis orationibus commendatio fiat; quemadmodum & hodie pomeridianis inhumationibus fieri consuevit.

Etiam vespertino tempore, olim sacrificium offerri potuit pro defunctis.

Cum tunc demum velint Africani commendationem solis precibus peragi, si ii, qui eam peragunt, pransi inveniantur, nequam obscurum est, eos permisisse, vespertino etiam tempore sacrificium offerri, si pransi non sint.

De commendatione defunctorum hic commemorata, loqui videtur S. Augustinus sermone 32. de verbis Apostoli, hodie serm. 172. „ Hoc enim a Patribus traditum universa observat Ecclesia, ut pro eis, qui in „ corporis & sanguinis Christi communione defuncti „ sunt, cum ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur, oretur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur. Cum vero eorum commendandorum „ causa, opera misericordiæ celebrantur, quis eis dubitet suffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter alleganturr.

Extat Canon laudatus apud Gratianum *dist.* 1. *de Consecratione Can.* 49.

* Gr. XLV.

CANON XLII. *

Ut nulli Episcopi vel Clerici in Ecclesia conveniantur, nisi forte transeuntes hospitiorum necessitate illic reficiant. Populi etiam ab hujusmodi conviviis, quantum fieri potest, prohibeantur.

SCHOLION.

Convivia in Ecclesiis non celebrentur nisi necessitate cogente.

HIc Canon unus quoque est ex adjunctis in Breviario Hipponensi, extatque apud Quenellum *Can.* 29. & in Concilio III. Carthaginensi *Can.* 31.

In primis absolute interdicitur hoc Canone Episcopis & Clericis, *ne in Ecclesia conviventur*, addita hac exceptione, *nisi forte transeuntes hospitiorum necessitate illic reficiant* (seu Gr. *illic diversentur*): id est, interprete Zonara „ nisi forte in externa tellure hospitio destitutus, Ecclesiam necessitate compulsus ingrediatur.

Hic apparet Patres Africanos judicasse, Ecclesiam posse esse, saltem in necessitate, pro hospitali Clericis peregre proficiscentibus.

Laicos autem non absolute vetat Synodus in Ecclesia convivari; sed præcipit, *ut ab hujusmodi conviviis prohibeantur, quantum fieri potest.* Ratio moderationis, ex mox dicendis patebit.

Olim in Ecclesiis communes epulæ fiebant.

Fuere primis Ecclesiæ sæculis communes Cœnæ, seu epulæ, quæ, ut mutuæ charitatis indices, ac illices diebus festivis, in ipsis Templis instituebantur, atque Græca voce *agapæ* dicebantur; de quibus S. Chrysostomus, in verba Apostoli; *oportet hæreses esse*: „ fideles „ omnes, inquit, in conventibus suis, postquam audissent doctrinas, post preces, post mysteriorum communionem, soluta concione, non mox demum conscendebant; sed divites alimenta & edulia, domibus „ suis afferentes, pauperes vocabant communesque faciebant mensas, communia prandia, communia convivia in ipsa Ecclesia: atque ita a communi mensa, „ & pietate loci, undequaque ad pietatem accendebantur.

Sensim in abusus degenerarunt.

Verum hæc charitatis convivia sensim in comessationes & ebrietates degenerarunt. Testaturque S. Augustinus *Epist.* 22. ad Aurelium Episcopum Carthaginensem data, circa annum 392. ea jam tum *per Italiæ maximam partem, & in aliis omnibus, aut prope omnibus transmarinis Ecclesiis ... Episcoporum diligentia & animadversione extincta, atque deleta fuisse*; deploratque ibidem, quod in Africa comessationes & ebrietates sub prætextu horum conviviorum adhuc publice in Ecclesiis in honorem martyrum frequentarentur.

Epistola Augustini contra hos abusus.

Postquam enim ex Apostolo ostendisset comessationes & ebrietates numerari inter vitia, quæ a regno Dei ex-

excludunt, subdit: „ Sed feramus hæc in luxu, & labe domestica, & eorum conviviorum, quæ privatis „ parietibus continentur; accipiamusque cum eis corpus Christi, cum quibus panem edere prohibemur; „ saltem de sanctorum corporum sepulcris, saltem de „ locis Sacramentorum, de domibus orationum, tantum dedecus arceatur. Quis enim audet vetare privatim, quod cum frequentatur in sanctis locis, honor martyrum nominatur?

Post hæc hortatur Aurelium, ut hunc pessimum & sacrilegum abusum abolere satagat: „ Sed, ait, tanta „ pestilentia est hujus mali, ut sanari prorsus, quantum mihi videtur, nisi Concilii auctoritate, non „ possit.

Hic Canon suggerente Augustino videtur conditus.

Ex his verbis non infundate colligunt eruditi Monachi Benedictini, operum S. Augustini revisores, in nota ad Epistolam 29. hunc præsentem Canonem procurante Augustino tunc Presbytero, in Concilio Hipponensi anno 393. conditum fuisse; extatque inter statuta breviata hujus Concilii, *cap.* 29. creduntque & hi Revisores, in præfatione ad tom. 2. operum S. Augustini, hac Epistola: „ permotum Aurelium ad cogen„ dum istud Concilium Hipponense, quo ejus auctoritate commessationes, quibus Afri, pietatis prætextu in Ecclesiis vacabant, prohiberet.

Quomodo ad extirpationem abusuum insolitorum procedendum?

Merito legenda utraque Epistola S. Augustini 22. & 29. ex priore apparebit, quam altas radices hæ comessationes & ebrietates per Africam egissent; ex hac item discent Episcopi & Pastores qua ratione in evellendis abusibus multum insolitis, & a multis frequentatis procedendum sit: „ non aspere, quantum existimo, ait, „ non duriter, non modo imperioso ista tolluntur; „ magis docendo, quam jubendo; magis movendo, „ quam minando, sic enim agendum est cum multitu„ dine: severitas autem exercenda est in peccata pau„ corum. Et si quid minamur, cum dolore fiat, de „ scripturis comminando vindictam futuram, ne nos „ ipsi in nostra potestate, sed Deus in nostro sermone „ timeatur. Ita prius movebuntur spirituales, vel spi„ ritualibus proximi, quorum auctoritate, & lenissi„ mis quidem, sed instantissimis admonitionibus, cæ„ tera multitudo frangatur.

Post hæc aperit prætextum populi hæc convivia, in memoriis sive Cœmeteriis martyrum instituendi, nimirum quod „ illæ in Cœmeteriis ebrietates & luxu„ riosa convivia, non solum honores martyrum, sed „ etiam solatia mortuorum a carnali & imperita plebe „ credi solerent.

Ut ergo hic prætextus populo adimatur, & infundatus ostendatur, consultum esse scribit: „ si & de „ scripturis prohibeatur, & oblationes pro spiritibus „ dormientium, quas vere aliquid adjuvare credendum „ est, super ipsas memorias non sint sumptuosæ, atque „ omnibus petentibus sint typho & cum alacritate præ„ beantur, neque vendantur; sed si quis pro Religione „ aliquid pecuniæ offerre voluerit, in præsenti paupe„ ribus eroget. Ita nec deserere videbuntur memorias „ suorum, quod potest gignere non levem cordis dolo„ rem, & id celebrabitur in Ecclesia, quod pie & ho„ neste celebratur.

In posteriore Epistola narrat Augustinus, quomodo ipse, adhuc Presbyter, hunc abusum in Ecclesia Hipponensi abrogaverit; ex qua videbunt Episcopi & Pastores, de extirpando abusu quantumvis insolito, se desperare non debere, neque propter multorum obloquia, & malevolorum hominum murmurationes ab incepto esse desistendum: videbuntque præcipuum argumentum, quo a nonnullis hic abusus sustinebantur, fuisse vulgare illud, hodieque ulitatissimum a consuetudine petitum. „ Nuntiatur mihi, ait, nonnullos eorum etiam „ qui sermoni aderant, nondum a murmuratione ces„ sasse, tantumque in eis valere vim *pessimæ consuetu„ dinis*, ut ejus tantum voce uterentur, & dicerent; „ *quare modo? num enim antea*, qui hæc non prohi„ buerunt Christiani non erant?

Scribit Augustinus de hac quæstione seu argumento pauca disseruisse. „ Nihil nos nec brevius, ne verius, „ ait, posse afferre adversus eos, qui dicunt, *quare* „ *modo*, nisi ut nos dicamus, *vel modo*.

Hæ quoque Epistolæ Augustini ostendunt, cur Patres Africani non crediderint, mox omnibus generaliter hæc convivia interdicenda; sed primum Clericis duntaxat, ut ita paulatim ad consuetudinem adeo radicatam, & communem, dimittendam populus suavius disponeretur; quando Clericos ab iis abstinere, & ea suo exemplo improbare viderent.

* Gr. XLVI.

CANON XLIII. *

Ut pœnitentibus, secundum differentiam peccatorum, Episcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernantur, & ut Presbyter inconsulto Episcopo non reconciliet pœnitentem; nisi absentiæ Episcopi necessitate cogente. Cujuscumque autem pœnitentis publicum & vulgatissimum crimen est, quod universam Ecclesiam commoverit, ante absidem manus ei imponatur.

SCHOLION.

Hic Canon diversimode legitur, & distribuitur.

EST & hic Canon Breviario Hipponensi assutus, habeturque apud Quenellum *Can.* 30. in Concilio vulgo Carthaginensi III. in duos Canones dividitur, quorum prior primam duntaxat partem Canonis complectitur: *Ut pœnitentibus, secundum peccatorum differentiam, Episcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernantur.* Alter Canon reliquum Canonis exhibet; & sane licet unicus in Codice sit Canon, tria tamen distincta membra complectitur.

Episcoporum est pœnitentiæ tempora determinare.

Et primo quidem in arbitrio Episcopi relinquitur, ut pœnitentibus, secundum differentiam peccatorum, pœnitentiæ tempora decernat. Hoc membrum, ut dixi, in Concilio Carthaginensi III. *Can* 30. distinctum Canonem conficit, uti & apud Gratianum, *caus.* 26. *quæst.* 7. *Can.* 5.

Penes ipsos fuit, illa protrahere, vel contrahere.

Sicut enim Apostolis Christus dedit potestatem ligandi & solvendi, ita Episcopis, tamquam eorum successoribus, plena fuit auctoritas circa administrationem Sacramenti pœnitentiæ; ipsasque pœnitentias, considerata peccatorum & pœnitentium gravitate & dispositione, decernendi. Immo licet auctoritate Synodorum, certa pœnitentiæ tempora pro certis criminibus essent præscripta; semper tamen Episcopi salva mansit auctoritas contrahendi vel protrahendi statuta pœnitentiæ tempora, prout hic & nunc, attenta dispositione pœnitentis, & criminum circumstantiis expedire judicassent, uti sæpius in Scholiis ad Canones, præsertim Nicænos, & Ancyranos notavimus. Quæ autem in impositione pœnitentiarum attendenda sint, latius expressit Canon 102. Trullanus, infra referendus, cujus Scholion consule.

Ex hoc & similibus Canonibus patet, penes Episcopos, ut Apostolorum successores, plenariam esse auctoritatem protrahendi aut diminuendi pœnitentiarum tempora, sive concedendi pœnitentiarum remissionem, quam hodie vocamus, indulgentiam, sive indulgentias.

Presbyteri sine Episcopi licentia, nisi necessitate cogente, pœnitentes reconciliare non possunt.

Secundum membrum nostri Canonis decernit, ut Presbyter, inconsulto Episcopo, seu præter mentem Episcopi, non reconciliet pœnitentem, *nisi absentia Episcopi necessitate cogente*, sive nisi impellente necessitate in absentia Episcopi.

Evidens est, Patres noluisse, ut Presbyter reconciliet pœnitentem, *inconsulto Episcopo*, etiamsi Episcopus absit; nisi absente Episcopo necessitas impellat, uti & evidenter lectio Carthaginensis Concilii *Can.* 32. supponit: quæ habet, *nisi absente Episcopo, & necessitate cogente*. Et in Concilio Hipponensi *cap.* 30. legitur; *nisi absentia & necessitate cogente*.

Hinc videmus, quanti momenti crediderint Patres debitam & convenientem pœnitentium reconciliationem, uti eam nec Presbyterum arbitrio committere auderent. Videmus etiam quantum hodie ab idea Patrum de reconciliatione pœnitentium declinaverimus; dum eam facultatem Presbyteris passim, etiam parum doctis, & exercitatis, ab Episcopis dari videmus; nec Episcopi ullam soleant pœnitentium curam gerere: cum eam e præcipuis Episcoporum functionibus esse, Patres uno consensu docuerint: utpote quibus vi officii Episcopalis incumbit peccatores Deo mortuos ad vitam revocare; & præcavere, ne spiritualiter resuscitati rursus moriantur.

Tertio Canonis membro agitur de reconciliatione pœnitentis, *cujus publicum & vulgatissimum crimen est, quod universam Ecclesiam commoverit*. Hoc est, quod notorium est, sive, ut legitur in Concilio Carthaginensi tertio, & Hipponensi, *quod universa Ecclesia noverit*.

Qui publice peccarunt, *ante absidem* reconciliandi.

Huic pœnitenti vult *manum ante absidem imponi*. Zonaras credit, hic significari manus imponi in pœnitentiam, sed contextus Canonis insinuat, hic agi de reconciliatione pœnitentis, & consequenter intelligi impositionem manus reconciliatoriam; uti ad hunc Canonem observat Albaspinæus.

Hanc fieri debere *ante absidem* volunt Patres Africani, satque constat rursus ex contextu Canonis hoc a Patribus specialiter hic decerni, quia ipsum crimen *publicum & vulgatum* est, adeoque videntur velle *ante absidem* reconciliationem fieri, ut publico scandalo satisfiat. Quapropter licet alii per *absidem* intelligant locum extra *Ecclesiam*, alii locum in Ecclesia, sed *patentem*, nihilominus certum est hujus Canonis mentem esse „ ut eorum gravissimorum criminum pœnitentia „ & purgatio in omnium oculis constituatur, exempli„ que cujusdam vim, rationemque propositi subeat": uti notat Albaspinæus.

CANON XLIV. *

* Gr. XLVII.

Ut Virgines sacræ, cum parentibus, a quibus custodiebantur, privatæ fuerint, Episcopi, vel Presbyteri, ubi Episcopus absens est, providentia gravioribus feminis commendentur, aut simul habitantes invicem se custodiant: ne passim vagando Ecclesiæ lædant existimationem.

SCHOLION.

Virgines parentibus destitutæ, Episcopi curæ, vel gravioribus fœminis commendantur.

HIc Canon extat in Carthaginensi III. *Can.* 33. & Hipponensi *Can.* 31.

Agit hic de providentia impendenda Virginibus sacris *cum parentibus, a quibus custodiebantur, privatæ fuerint* (vel Gr. *quando a parentibus, quorum oculis domi observabantur, separatæ fuerint*) quæ Græcorum lectio indicat Canonem loqui de Virginibus, quæ quocumque modo a parentibus sunt *separatæ*, quod & scopo Canonum consonum apparet.

Providentia vero harum sacrarum Virginum, quæ a parentum cura separatæ sunt, committitur Episcopo vel Presbytero, sed hunc duntaxat, ubi Episcopus est *absens*, quemadmodum legitur apud Dionysium, & in Concilio Carthaginensi III. necnon apud Græcos; sed in Hipponensi hæc restrictio non additur, at simpliciter ponitur, *Episcopi, vel Presbyteri*. Sed quia pristinis Ecclesiæ sæculis Presbyteri nihil pene agebant, præsentibus Episcopis, aut saltem nisi ex speciali ipsorum determinatione, verisimile est, Presbytero hanc providentiam non fuisse creditam, nisi absente Episcopo, aut saltem eo specialiter committente.

Cura autem Episcopo aut Presbytero hoc Canone commissa potissimum eo tendit, ut ipsorum providentia Virgines illæ *gravioribus*, sive *venerabilioribus* fœminis commendentur. In Concilio Carthaginensi III. legitur; *in Monasterio Virginum*, sed verisimile est verba illa addita esse recentiore manu, post extructa passim *Monasteria Virginum*, & postquam consuetudo retrudendi in Monasteria ad sustinendam pœnitentiam invaluerat. Manifestum est enim ex Canonis contextu, Virgines non in Monasteriis, sed in domibus privatis tunc habitasse.

Quædam huic Canoni recenti manu addita.

Additur in Canone: *aut simul habitantes invicem se custodiant*: quæ significare videntur, quod Patres permittant, ut Virgines illæ, vel *gravioribus fœminis commendentur*, vel plures simul habitantes, se invicem custodiant, etiam sejunctæ a gravioribus fœminis, quæ est quoque lectio Græcorum; ubi & Balsamon juxta hanc lectionem Canonem interpretatur. Verum in Concilio Carthaginensi & Hipponensi legitur, *ut simul habitantes, invicem se custodiant*, omissa disjunctiva, *vel*, quæ lectio innuat Virgines commendandas gravioribus mulieribus, *ut simul cum his* mulieribus habitantes, invicem se custodiant. Quæ lectio verior apparet: intentio enim Patrum apparet, providere ut graviores hæ fœminæ hisce Virginibus loco parentum sint. Eadem est lectio in Africano Græco Latino apud Labbæum tomo 2. Concil. Ratio hujus providentiæ notanda, quæ hic allegatur; *ne pagim vagando, Ecclesiæ lædant existimationem*. Hoc est, ait Zonaras „ ne suspicionibus parum commodis occasionem nonnullis „ præbeant.

Quis hujus Canonis spiritus.

Hoc spiritu moti Patres Tridentini, curam clausuræ Monialium Episcopis adeo enixe commendarunt, de quo latius in *Jure Eccles. Tom. I. part. 1. tit.* 30. *cap.* 3. & 4.

Quod autem jampridem Episcopi crediderint singularem curam huce Virginibus esse impendendam, testis est S. Cyprianus, tractatu de *disciplina, & habitu Virginum cap.* 2. scribens: „ nunc nobis ad Virgines sermo „ est, quarum sublimior gloria est, major & cura “: post hæc descriptis laudibus & prærogativis Virginitatis concludit, *ad has loquimur, has adhortamur affectione potius quam potestate, non quod extremi, & minimi, & humilitatis nostræ admodum conscii aliquid ad censuram licentiæ vindicemus, sed quod ad sollicitudinem magis cauti, plus de diaboli infestatione timeamus*.

CANON XLV. *

* Gr. XLVIII. & XLIX.

Ubi ægrotantes, qui pro se respondere non possunt, cum voluntatis eorum testimonium sui periculo proprio dixerint, baptizentur, Ut scenicis atque histrionibus, cæterisque hujusmodi personis, vel Apostaticis conversis vel reversis ad Deum, gratia vel reconciliatio non negetur.

SCHOLION.

Canon in duos divisus.

CANON complectitur, duo omnino distincta membra, quæ & in Concilio Carthaginensi & Hipponensi, & in Codice Africano apud Græcos duos separatos Canones conficiunt.

Infidelibus ægrotantibus baptismus concedendus, si eum postulasse probentur.

Priore membro, quod in Breviario Hipponensi conficit *Canonem* 32. & in Concil. Carthag. III. *Canonem* 34. agitur de ægrotantibus, qui sensibus destituti pro se, sive *per se*, ut est in Carthaginensi, respondere non possunt; nimirum quod baptismum desiderent; sed *voluntatis eorum* de suscipiendo baptismo, *testimonium sui*, seu *bi qui sui sunt* (ut habet Concilium Carthaginense & Hipponense) hoc est domestici *periculo proprio dixerint*, Hos baptizandos esse Patres decernunt.

Hunc sensum Canonis claris terminis expressit Ferrandus Diaconus in Breviario Canonum *nu.* 202. *Ut ægrotantibus, quando ipsi loqui non possunt, si pro eis alii testimonium dixerint, baptismus non negetur*.

Verba *periculo proprio*, ita interpretatur Zonaras; quod testificantes de voluntate infirmorum, se obligent, *ut nisi fidei depositum servaverint, ipsi in periculum veniant*: atque pro baptizando sponsores se constituant. Recte autem advertit Gabriel Albaspinæus, in notis ad Canonem 34. Concilii Carthaginensis tertii, hoc Canone non agi de Catechumenis, sed de Gentilibus nondum in Catechumenatu constitutis, animus enim & voluntas suscipiendi baptismum, toto Catechumenatus tempore manifestata omnem de voluntate suscipiendi baptismum dubitationem tollebat: secus in *Gentili* nondum Catechumeno, cujus proinde exploranda erat voluntas. De quo autem constat baptismum ante morbum postulasse, illum baptizandum esse, quamvis respondere nequeat, si aliquibus ex causis baptismus dilatus fuerit, notat hic Zonaras.

Quid significent hæc verba periculo proprio.

Agitur de Gentilibus nondum Catechumenis.

Gratianus refert hanc partem, ut distinctum Canonem, *dist.* 4. *de consecratione, Can.* 75. cum hac finali clausula: *Similiter & de pœnitentibus agendum est*. Quæ indubie recentiore manu per modum glossæ adjecta fuit; quandoquidem nec in Concilio Carthaginensi aut Hipponensi, nec in Codice Africano reperiatur.

Altero membro nostri Canonis, quod conficit Breviarii Hipponensis Canonem 33. & Concilii Carthaginensis tertii Canonem 35. agitur de Scenicis, Histrionibus, cæterisque hujusmodi personis.

Histrionibus conversis & pœnitentibus non neganda reconciliatio.

Sensus Canonis videtur, quod & Scenicis & Histrionibus, & cæteris hujusmodi personis, nimis, puta Thymelicis (a), & omnibus, qui publice in theatris ludunt, eo pene unico fine, ut adstantibus risum excitent; atque ita paganam, gentilemque vitam agunt, non esse denegandam gratiam, id est baptismum, neque reconciliationem, si post baptismum ad hujusmodi vitam tamquam apostatæ delapsi sint, modo a tali vita ad Deum conversi sint, & pœnitentiam egerint, ut apud Græcos expressis terminis requiritur; ita enim ipsi legunt: *Ut Scenicis, & mimis, & reliquis ejusmodi personis, vel apostatis, pœnitentiam agentibus, & se ad Deum convertentibus gratia vel reconciliatio non negetur.*

Cum appareat ex hoc Canone, dubitatum fuisse, num hujusmodi hominum generi esset concedenda gratia baptismi, aut reconciliatio, intelligi potest, ejusmodi vitam Patribus visam esse professioni Christianismi admodum contrariam.

Quam sit contraria hæc professio vitæ Christianæ.

Notatque hic recte Zonaras, quod Canon „ omnes „ hujusmodi homines sine discrimine pœnitentia indige„ re affirmet, quippe qui & ipsi, ait, negligenter vi„ tam agunt, & aliis dissolute ac effuse vivendi cau„ sam præbeant.

CANON XLVI. *

* Gr. L.

Liceat etiam legi passiones martyrum, cum anniversarii dies eorum celebrantur.

SCHOLION.

Nam hic Canon sit pars Canonis 24.

HUnc Canonem hic alieno loco positum credit Petrus de Marca, in opusculo de veteribus collectioni bus *cap.* 6. *n.* 7. „ Cum sit, ait, appendix Canonis editi „ de scripturis divinis, qui supra *Can.* 24. hujus Codi„ cis relatus est, cujus exordium cum sic conceptum „ sit: *Item placuit, ut præter scripturas Canonicas, ni„ hil in Ecclesia legatur sub nomine divinarum scriptu„ rarum*; post enumeratos legis divinæ libros: recte „ subjungitur, *liceat etiam legi passiones martyrum, cum „ anniversarii dies eorum celebrantur* “: & ita in Con„ cilio Carthaginensi & Hipponensi jungitur.

Passiones martyrum in die anniversiria legi permittuntur in Ecclesia.

Verum notandum in hoc Concilio Carthaginensi, anni 397. cujus hic Canones referuntur, lectum esse Breviarium Canonum Hipponensium, atque varia fuisse Canonibus hisce assuta in hac Synodo Carthaginensi, & inter alia prædicto Canoni de scripturis Canonicis, hanc præsentem clausulam, quæ ei optime connectitur, per conjunctionem *etiam*. Cum autem hæc sola clausula a Synodo Carthaginensi esset addita & confecta, sola quoque in actis Synodi descripta fuit; sed Canoni Hipponensi emendato addita. Ut vel hinc elucescat sinceritas actorum hujus Concilii Carthaginensis, in hoc Codice Africano relatorum; & hæc clausula a reliquo Canone, ad quem refertur per conjunctionem *etiam*, hic fuit subjuncta, licet ad Canonem Hipponensem referatur, tamquam novum additamentum.

Quidquid sit, patet hic antiquitas ritus hodierni legendi Historias martyrum in officio divino: hoc dolendum, non eam exactitudinem servari discernendi acta sincera ab apocryphis, quam majestas divini officii requirit.

Antiquitas hodierni ritus legendi in officio divino acta martyrum.

CANON XLVII. *

* Gr. LI.

De Donatistis placuit, ut consulamus Fratres & Consacerdotes nostros Siricium & Simplicianum de solis infantibus, qui baptizantur penes eosdem: ne quod suo

---

(a) Distinguuntur Scenici a Thymelicis. Scenici dicebantur Histriones, qui in scena fabulam agebant. Thymelici vero qui personam ex fabula non habentes, ante scenam in Orchestra saltabant, & scenæ subserviebant.

suo non fecerunt judicio; cum ad Ecclesiam Dei salubri proposito fuerint conversi, parentum illos error impediat, ne promoveantur sacri altaris ministri.

SCHOLION.

An infantes a Donatistis baptizati, deinde in Ministros assumi possint.

DUBITATUM fuisse in Africa de *infantibus*, qui baptizantur apud Donatistas: Utrum, *quod suo non fecerunt judicio, cum ad Ecclesiam Dei salubri proposito fuerint conversi, parentum illis error impediat, ne promoveantur sacri altaris ministri*; Id est, utrum possent ad sacra ministeria assumi & ordinari. Et quidem tam perplexa, tantique momenti hæc quæstio visa fuit, ut super ea Consacerdotes, sive Coepiscopos Siricium scilicet Episcopum Romanum & Simplicianum Mediolanensem Episcopum, consulendos duxerint.

Hinc discant Episcopi, quam circumspecti esse debeant in admittendis ad sacros Ordines, & in Ecclesiæ ministros, qui a schismate aut hæresi ad Ecclesiam revertuntur: quando videmus Patres Africanos dubitasse, num infantes a Donatistis baptizati possent, jam majores facti, ministri Ecclesiæ constitui.

Finis Breviarii Hipponensis.

Hæc sunt, quæ proprie Canonem conficiunt, & finem videntur imponere iis, quæ nomine Concilii Carthaginensis addenda dixerat Epigonius Breviario Concilii Hipponensis, per Bizacenos ad Aurelium transmisso, ut recte advertit Quenellus in appendice *dissertationi suæ* 12. adjecta.

De posteriore parte Canonis.

Sequitur enim in Codice: *quibus insertis, Honoratus & Urbanus Episcopi*, &c. quibus verbis insinuatur, quod hactenus recitata fuerint inserta sub eadem periodo & interlocutione, scilicet ab Epigonio nomine Concilii facta, quæ supra Can. 34. expressa erat.

His ergo insertis & absolutis, quæ circa Breviarium Hipponense resoluta erant, Honoratus & Urbanus Episcopi, Legati Provinciæ Mauritaniæ Sitifensis exposuerunt Concilio: *jam dudum, cum apud Sanctitatem vestram allegaremus scripta, dilati sumus, quousque fratres advenire possent de Numidia Legati, sed quia non parvi dies sunt, quibus exspectati minime venerunt*, dicunt se *ultra prætermittere* non oportere ea, quæ sibi a suis *Comprovincialibus* mandata fuerunt; rogantque Patres, ut libenti animo admittant, quæ suggerenda habent.

De fide enim Nicæni tractatus audivimus, inquiunt, *verum & de sacrificiis inhibendis post prandium, ut ab jejunis, sicut dignum est, offerantur, & tunc & nunc firmatum est.*

Verisimile est, Episcopos illos in mandatis habuisse agendi de fide Nicæna, & de sacrificiis a non jejunis minime celebrandis. Quin & verisimile apparet, quod per ea, quæ ex Concilio Hipponensi prælegi, & de novo hic confirmari audierant, circa hæc puncta ipsis satisfactum fuerit: unde ad alia quæ suggerenda habebant, pergunt.

CANON XLVIII.*

* Gr. LII.

Illud autem suggerimus mandatum nobis, quod etiam in Capuensi plenaria Synodo videtur statutum: ut non liceat fieri rebaptizationes, reordinationes, vel translationes Episcoporum. Nam Cresconius Villa-Rhegensis Episcopus, plebe sua derelicta, Tribuniensem invasit Ecclesiam, & usque hodie commonitus, secundum quod statutum fuerat, relinquere eamdem, quam invaserat, plebem contempsit. Adversus istum quæ pronunciata fuerant, confirmata quidem audivimus; sed petimus, secundum quod nobis mandatum est, ut dignemini dare fiduciam, quod jam necessitate ipsa cogente liberum nobis sit Rectorem Provinciæ, secundum statuta gloriosissimorum Principum, adversus illum adire: ut qui miti admonitione Sanctitatis vestræ adquiescere noluit, & emendare illicitum, auctoritate judiciaria protinus excludatur. Aurelius Episcopus dixit: servata forma disciplinæ non æstimabitur appetitus, si a vestra charitate modeste conventus recedere detrectaverit: cum fuerit suo contemptu & contumacia, faciente etiam auctoritate judiciaria, conventus. Honoratus & Urbanus Episcopi dixerunt: hoc ergo omnibus placet. Ab universis Episcopis dictum est: justum est, placet.

SCHOLION.

Canon ex Concilio Carth. III.

Quæ fuerit Synodus plenaria Capuensis.

HIc Canon extat in Concilio Carthaginensi tertio *Can.* 38. Synodum plenariam Capuensem, cujus hic fit mentio, credit Baronius ad annum 389. eam esse, quæ pro sopienda difficultate super Episcopatu Antiocheno; inter Flavianum & Evagrium circa hæc tempora celebrata fuit, uti testatur & narrat Sanctus Ambrosius *Epist.* 78. asseritque Baronius, in hac Synodo constitutum fuisse, ne fierent rebaptizationes, reordinationes, & Episcoporum translationes.

Translatio Episcoporum.

Exposuere itaque Legati Mauritaniæ Provinciæ, sibi mandatum, ut revocaretur quod in Synodo Capuensi, præsertim circa translationes Episcoporum statutum fuerat; eo quod Cresconius, Villa-Rhegensis Episcopus, plebe sua derelicta Tribuniensem invasisset Ecclesiam, & licet commonitus de statuto Capuensis plenariæ Synodi, cui & Africani Episcopi aliqui verisimiliter interfuerant, uti notat Schelstratius *dissert.* 3. *cap.* 7. *num.* 16. eam tamen deserere noluerat.

Aliqua jam tum ab Episcopis Mauritaniæ Provinciæ contra dictum Cresconium pronuntiata fuisse, eaque etiam in hac Synodo confirmata, satis indicant hæc Legatorum verba; *adversus istum* (Cresconium) *quæ pronuntiata fuerant, confirmata audivimus*. Nimirum in consessu præambulo hujus Carthaginensis Concilii, de quo supra actum est.

Exemplum invocati brachii sæcularis, contra Episcopos contumaces.

Cum igitur Episcopi Mauritaniæ Sitifensis scirent, nec sic Cresconii contumaciam & pervicaciam frangendam; petierunt, ut liberum ipsis sit Rectorem Provinciæ sive Magistratum sæcularem adversus illum adire, ut qui miti admonitione Episcoporum, acquiescere eis noluit, auctoritate judiciaria, seu brachio sæculari, protinus ab Ecclesia, quam invasit, excludatur.

Huic petitioni respondit Aurelius præses Concilii: *servata forma disciplinæ* sive (*constitutionis*) *non æstimabitur appetitus*; id est, interpretante glossa, injuria lacessitus, si a vestra charitate modeste conventus recedere detrectaverit, cum fuerit suo contemptu & contumacia faciente, etiam auctoritate judiciaria conventus, quasi diceret: non est quod queratur Cresconius, si post Episcopalem admonitionem potestati sæculari tradatur: „ ipse enim seipsum per suam pervicaciam „ & Synodalium præceptorum contemptum, in sæcu„ larem potestatem tradidit, ait Balsamon.

Nihilominus negotium nondum absolutum fuisse quatuor annis, post hoc decretum, patet ex Concilio celebrato 3. Septembris anno 401. ubi negotium hoc rursus tractatum, uti notabitur ad Can. 77. hujus Codicis.

Translationes Episcoporum odiosæ.

Hic Canon in priore sua Parte, quam refert Gratianus *dist.* 4. *de consecratione Can.* 107. evincit Patribus admodum odiosas fuisse Episcoporum translationes; quas cum rebaptizationibus, & reordinationibus conferre haud dubitarunt.

Altera Canonis pars a Gratiano relata *caus.* 11. *qu.* 1. *Can.* 19. ostendit, novum non esse adversus Clericos, quin & Episcopos contumaces brachium sæculare implorare.

CANON XLIX.*

* Gr. LIII.

Honoratus & Urbanus Episcopi dixerunt, & illud nobis mandatum est, ut quia proxime fratres nostri Numidiæ duo Episcopi ordinare præsumpserunt Pontificem; nonnisi a XII. censeatis celebrari Episcoporum ordinationes. Aurelius Episcopus dixit; forma antiqua servabitur, ut non minus quam tres sufficiant, qui fuerint destinati ad Episcopum ordinandum. Propterea quia in Tripoli forte, & in Arzuge interjacere videntur barbaræ gentes; nam in Tripoli, ut asseritur, Episcopi sunt quinque tantummodo, & possunt forte de ipso numero vel duo necessitate aliqua occupari: difficile est enim, ut de quolibet numero omnes possint occurrere, numquid debet hoc ipsum impedimento esse Ecclesiasticæ utilitati? Nam & in hac Ecclesia, ad quam dignata est vestra Sanctitas convenire, crebro ac pene per diem Dominicam ordinandos habemus; numquidnam frequenter duodecim potero, vel decem, vel non multo minus advocare Episcopos? sed facile est mihi duos adjungere meæ Parvitati vicinos. Quapropter cernit mecum Charitas vestra, hoc ipsum observari non posse.

CANON L.*

* Gr. LIV.

Sed illud est statuendum, ut quando ad eligendum Episcopum convenieremus, si qua contradictio fuerit oborta, quia talia tractata sunt apud nos, non præsumant ad purgandum eum, qui ordinandus est, tres jam: sed postuletur ad numerum supradictorum unus vel duo, & in eadem plebe, cui ordinandus est, discutiantur primo personæ contradicentium. Postremo etiam illa, quæ objiciuntur, pertractentur, & cum purgatus fuerit in conspectu publico, ita demum ordinetur. Si hoc cum vestræ Sanctitatis animo concordat, roboretur vestræ dignationis responsione. Ab universis Episcopis dictum est: satis placet.

SCHOLION.

Ex Conc. Carth. III.

HOs duos Canones tamquam unicum Canonem in Concilio Carthaginensi III. anni 397. editum fuisse admodum verisimile est; ipseque contextus satis indicat, prætertim quia prior Canon non nisi propositionem continet, resolutio vero extans ad calcem posterioris Canonis integram Aurelii propositionem respicit. Accedit, quod inter statuta breviata in Codice Ecclesiæ Romanæ hi duo Canones per modum unius referuntur *cap.* 38.

Quot Episcopi ordinare Episcopum debeant.

Priore parte, quæ priorem Canonem in hoc Codice, & in Concilio Carthaginensi tertio conficit, narratur, quod Episcopi Legati Mauritaniæ conquesti sint,

duos

duos Episcopos præsumpsisse ordinare Pontificem, ideoque rogarunt, ut a Concilio statueretur; *non nisi a duodecim Episcopis celebrari Episcoporum ordinationem.*

Ad hanc propositionem reposuit Aurelius Episcopus Carthaginensis, & Concilii præses: *forma antiqua servabitur, ut non minus: quam tres sufficiant, qui fuerint destinati ad Episcopum ordinandum.* Haud obscurum est ab Aurelio hic reflecti ad *Canonem 4. Nicænum*, quo decernitur in ordinatione Episcopi, ut minus tres debere esse præsentes, quare ut hunc numerum Episcoporum sufficientem judicet, subjicit Aurelius, quia in nonnullis Provinciis pauci sunt Episcopi, quos ad ordinationem Episcopi omnes simul convenire, inconveniens esset: & quamvis in aliis Provinciis plures essent Episcopi; tamen nec hic conveniens foret tam multos Episcopos a suis Ecclesiis avocari, ad ordinationem Episcoporum; eo quod in Africa esset admodum frequens ordinatio Episcoporum; nam, ut ait Aurelius, *& in hac Ecclesia Carthaginensi, ad quam dignata est vestra Sanctitas convenire, crebro ac pene per diem Dominicam ordinandos habemus.*

Si quæstio circa ordinationem incidat, tres Episcopi non sufficiunt.

Multos fuisse in Africa Episcopos, vel ex sola collatione inter Catholicos, & Donatistas, tempore S. Augustini instituta, constat, ut proinde mirum videri haud debeat, si pene *per Diem Dominicam* ordinandi essent Episcopi.

Posteriore Canone, sive ejusdem Canonis altera parte, & illud statuendum censuit Aurelius; ut quando ad eligendum Episcopum convenerint Episcopi, si qua contradictio contra personam electi fuisset oborta, *non præsumant ad purgandum eum, qui ordinandus est, tres* Episcopi, qui juxta Canonem præcedentem, pro ordinatione sufficiunt, *sed postuletur ad numerum supradictorum unus vel duo.* (Apud Gratianum *dist. 23. Can. 5.* legitur, *duo vel tres*) quæ lectio quoque notatur ad marginem Concilii vulgo dicti Africani *Can. 17.* apud Labbæum *t. 2. Conc. gener. col. 1649.*

Apparet autem genuinus sensum jam expositus hujus Canonis, si attendatur lectio Latina Dionysii supra exhibita, consonans lectioni Concilii Carthaginensis tertii & Hipponensis apud Quenellum.

Canon 50. prout apud Græcos legitur.

Apud Græcos autem Canon ita legitur: *Illud autem definire oportet, ut si ad Episcopi electionem venerimus, & oborta fuerit aliqua contradictio, postquam ea a nobis tractata fuerint, esse deinceps nimis audax inceptum, tres solos ad eum deponendum, qui ordinatus est, inveniri; sed prædicto numero adjiciantur unus, vel duo, & in eodem populo, cujus est ordinandus, examinentur primum personæ eorum, qui contradicunt, postea autem & quæ sunt proposita conjungantur; & quando in aspectu populi purus & innocens apparuerit, deinde sic ordinetur. Si hoc ergo admittat vestra Sanctitas, concordi vestræ dignitatis responsione stabiliatur. Ab omnibus Episcopis dictum est satis placet.*

Juxta hanc expressionem, videntur Patres Africani indicare, quod si ad electionem Episcopi convenerint, & oborta fuerit contradictio; & hæc contradictio ibidem per Electores tractata fuerit, & non obstante objectione, processum sit ad electionem, tunc tres Episcopi, qui ad ordinationem convenerint, non audeant electum deponere, sive ordinationem ei negare; nam, ut inquiunt Patres, *postquam ea a nobis tractata fuerint, esset deinceps nimis audax inceptum, tres solos ad eum deponendum, qui ordinandus est, inveniri*, sed tribus illis adjici volunt *unum aut duos.*

Tunc vero demum per *unum* aut *duos* simul cum aliis tribus, qui ad ordinationem accesserant, in eadem plebe, cui ordinandus est, *examinentur primum personæ eorum, qui contradicunt; postea autem & quæ sunt proposita*; id est quæ ordinando objiciuntur, *conjungantur*, sive examinentur: *& cum purgatus fuerit in conspectu publico* (sive *quando in aspectu populi purus & innocens apparuerit*) *ita demum ordinetur.*

Itaque versio Græcorum videtur innuere, quod contradictio *oborta* in electione, ab Electoribus fuerit *discussa*, hique cum eligi posse dixerint; sed in ordinatione rursus illi aliquid opponatur; atque ita agatur de re jam per Episcopos tractata, iterum retractanda; quod non consonat Codicis Latini lectioni, quam juvat lectio extans apud Gratianum, *dist. 23. Can. 5*, ubi pro his verbis; *quia talia tractata sunt apud vos*, leguntur hæc parenthesi inclusa: *Quia sæpe talia facta sunt apud vos.*

Ergo lectio Latinorum id unum significat, contradictionem obortam contra Electum discutiendam coram ordinatoribus; sed si tres duntaxat sint, uno aut duobus adjunctis: & hunc sensum amplectitur Petrus de Marca, *l. 6. de Concord. Sacerd. & Imperii c. 2. n. 12.*

Episcopus cui aliquid objicitur, non ordinandus nisi purgatus.

Ex hoc quidem Canone discimus, quod Episcopus accusatus, non sit ordinandus, *nisi cum purgatus fuerit in conspectu publico*, (vel *quando in aspectu populi purus & innocens apparuerit.*)

CANON LI. *

* Gr. LV.

Honoratus & Urbanus Episcopi dixerunt, quoniam de Commonitorio nostro omnia tractata noscuntur, addimus etiam de die Paschæ nobis esse mandatum, ut de Ecclesia semper Carthaginensi, sicuti adsolet, instruamur, & non sub angusto temporis spatio. Aurelius Episcopus dixit: si Sanctitati vestræ videtur, quoniam nos spopondisse jam dudum meminimus, ut singulis quibusque annis ad tractandum conveniamus, & cum venerimus in unum, tunc divulgabitur sanctus Paschæ dies per Legatos, qui adfuerint Concilio. Honoratus & Urbanus Episcopi dixerunt: Nunc de præsenti cœtu petimus, ut litteris Provinciam nostram de hac die informare dignemini. Aurelius Episcopus dixit: ita fiat, necesse est.

SCHOLION.

Dies Paschatis indicanda minoribus Ecclesiis.

ADMODUM solliciti fuerunt Patres, ut solemnitas Paschalis in omnibus Ecclesiis eodem die celebraretur; quapropter voluerunt, ut per principaliores Ecclesias de die, qua Pascha eo anno celebrandum erat, minores Ecclesiæ instruerentur.

Quo die Pascha celebrandum in Concilio annuatim celebrando determinari debet.

Petierunt itaque Legati Provinciæ Mauritaniæ, ut de hac die ab Ecclesia Carthaginensi semper instruerentur Ecclesiæ Mauritaniæ, & non *sub angusto temporis spatio*, id est, ut tempestive instruantur, quo possit se ad solemnitatem Paschalem rite peragendam præparare.

Huic postulato respondit Aurelius, *cum definitum esset, quod singulis annis Carthagine esset conveniendum, sive Concilium congregandum, possit ibi dies statui, & per Legatos singularum Provinciarum, cum ad suas Provincias venerint, dies Paschalis divulgari.* Vide infra Can. 73. ubi decernitur, ut dies Paschæ *formatarum* subscriptione omnibus intimetur.

Responso Aurelii acquievere Legati, hoc unum postulantes, ut saltem pro præsenti tempore, nomine Concilii Provincia Mauritaniæ de die Paschali per literas informetur; quod justum & necessarium, judicavit, & annuit Aurelius.

Lectio hujus Canonis in Concilio Carth. III. reddit hanc collectionem suspectam.

Refertur hic Canon in Concilio Carthaginensi III. *Can. 41.* ubi pro his verbis, *sicuti assolet*, leguntur hæc parenthesi inclusa: *sicut prædictum est*; quæ variatio circa hæc verba, uti & illa, quæ est in initio Canonis, ubi pro his, *de Commonitorio*, legitur, *de Concilio*, reddit hanc Canonum collectionem de suppositione suspectam.

Quare hic Canon non repertus in Breviario Hipponen.

Inter Canones breviatos Concilii Hipponensis in Codice Ecclesiæ Romanæ hic Canon non reperitur. Verisimiliter enim ea sola e Concilio Hipponensi sumpta erant, quæ horum Legatorum *Commonitorio* erant inserta, de quibus in hoc Canone ipsi asserunt; *quoniam de Commonitorio nostro omnia tractata noscuntur*; hoc est, omnia absoluta sunt, quæ Commonitorio continebantur,

CANON LII. *

* Gr. LVI.

Honoratus & Urbanus Episcopi dixerunt: & illud nobis verbo mandatum est, ut quia constitutum est in Concilio Hipponensi, singulas debere Provincias tempore Concilii visitandas esse, dignemini etiam, quod hoc anno secundum ordinem distulistis, vel alio anno Mauritaniam Provinciam visitare. Aurelius Episcopus dixit: tunc de Provincia Mauritania, propterea quod in finibus Africæ posita sit, nihil statuimus; siquidem vicinæ sunt Barbarico: sed præstet Deus, ut ex abundanti non pollicentes venire possimus ad vestram Provinciam. Cogitare enim debetis, fratres, quia hoc sibi & Tripolitani, Arzugitani fratres poterant exigere, si ratio pateretur.

SCHOLION.

Cur hic Canon in breviario Hippon. non relatus?

INITIALIA Canonis verba, *& illud nobis verbo mandatum est*, probant, nec ea quæ præsenti Canone, nec quæ præcedenti continentur, Legatos habuisse in suo *Commonitorio*, uti in præcedenti Scholio notavimus; ut propterea nec inter Canones Hipponenses apud Quenellum referatur, uti nec sequentes.

Provinciæ Mauritaniæ visitatio ob barbaros vicinos dilata.

Canonis sensus haud obscurus est. Id enim unum decernitur, quod in præsenti addici nequeat Provinciæ Mauritaniæ visitatio ob barbaros huic Provinciæ vicinos, idque ad exemplum aliarum Provinciarum, quæ eamdem ob causam visitari nequeunt.

CANON LIII. *

* Gr. LVII.

Epigonius Episcopus dixit: multis Conciliis hoc statutum a cœtu Sacerdotali est, ut plebes, quæ in Diœcesibus ab Episcopis retinentur, quæ Episcopos nunquam habuerunt, non nisi cum voluntate ejus Episcopi, a quo tenentur, proprios accipiant Rectores, id est Episcopos. At vero quia nonnulli; dominatu quodam adepto, communionem fratrum abhorrent, vel certe, cum depravati fuerint, quasi in quadam arce tyrannica sibi dominatum vendicant: quod plerique timidi, atque stolidi, adversum Episcopum suas cervices erigunt Presbyteri, vel conviviis sibi concinnantes plebem, vel certe persuasu maligno, ut illicito favore eosdem velint sibi collocare Rectores. Quod quidem insigne mentis tuæ tenemus votum, Frater religiose Aureli, qui

hæc

hæc sæpe oppressisti, non curando tales petitores. Sed propter eorum malos cogitatus, & prave concinnata consilia hoc dico, non debere Rectorem accipere eam plebem, quæ in Diœcesi semper subjacuit, nec unquam proprium Episcopum habuit. Quapropter si universo sanctissimo cœtui placet hoc, quod prosequutus sum, confirmetur. Aurelius Episcopus dixit: Fratris & Consacerdotis nostri prosecutioni non obsisto: sed hoc me & fecisse, & facturum esse profiteor circa eos sane, qui fuerint concordes, non solum circa Ecclesiam Carthaginensem, sed circa omne Sacerdotale consortium. Sunt enim plerique conspirantes cum plebibus propriis, quas decipiunt, ut dictum est, earum scalpentes aures, blandi ad seducendum, vitiosæ vitæ homines, vel certe inflati, & ab hoc consortio separati, qui putant propriæ plebi incubendum & nonnunquam conventi ad Concilium venire detrectant, sua forte ne prodantur flagitia metuentes. Dico, si placet, circa hos non tantum Diœceses non esse servandas, verum & de propria Ecclesia, quæ illis male faverit, omnimodo adnitendum, ut etiam auctoritate publica rejiciantur, atque ab ipsis principalibus Cathedris removeantur. Oportet enim, ut qui universis fratribus, ac toto Concilio inhæserit, non solum suam integro jure, sed & Diœceses possideat. At vero, qui sibimet putant plebes sufficere, fraterna dilectione contempta, non tantum Diœceses amittant, sed, ut dixi, etiam propriis publica careant auctoritate, ut rebelles. Honoratus & Urbanus Episcopi dixerunt: summa provisio sanctitatis tuæ cohæsit mentibus singulorum, & puto, omnium responsione ea, quæ prosequi dignatus es, roboranda. Universi Episcopi dixerunt: placet, placet.

S C H O L I O N.

Novi Episcopatus auctoritate Synodi erigendi cum consensu antiqui Episcopi.

IN præsenti Canone, in primis Epigonius Episcopus Patribus proponit, multis in Conciliis definitum esse: *ut plebes* (seu *populi*) *quæ in Diœcesibus ab Episcopis retinentur* (sive *continentur*) id est consistunt intra limites Diœcesium aliquorum Episcoporum, *& quæ Episcopos* (seu *proprium Episcopum*) *nunquam habuerunt, nonnisi cum voluntate ejus Episcopi, a quo* (*in principio*) *tenentur, proprios accipiant Rectores, id est Episcopos*.

Notant hic Balsamon & Zonaras, quod Synodus Rectores appellet Episcopos, ut ipsi populum dirigant & ad veram fidei viam virtutisque deducant.

Ex hoc Canonis textu sat manifestum est, novam Episcopatuum institutionem tunc fuisse penes Episcopos, sed dismembrationem fieri non potuisse sine voluntate ejus Episcopi, a cujus Diœcesi dismembratur pars in novum Episcopatum erigenda.

Hæc pars Canonis extat apud Gratianum, *caus.* 16. *quæst.* 1. *Can.* 51. omissis his verbis finalibus, *id est Episcopos*, uti quoque notatur in correctione Romana.

Rationem, ob quam merito Episcopi antiqui consensus desideretur, subjungit Epigonius. *Quia nonnulli dominatu quodam adepto* (sive *tyrannidem quamdam assecuti*) *communionem fratrum abhorrent; vel cum depravati fuerint* (sive *quando viles abjectique evaserint*): vel ut legitur in Concilio vulgo dicto Africano, *c.* 20. *cum elevati fuerint*; quæ lectio verior apparet, eamque præfert de Marca in opusculo de veteribus collectionibus Canonum *cap.* 6. *num.* 8. *quasi in quadam arce tyrannica, sibi dominatum vendicant* (sive *quadam veluti antiqua tyrannide sibi Dominia vendicant*). Hoc est interprete Balsamone & Zonara: ut ex antiqua for„ te consuetudine aliquod jus habentes.

Ulterius, ut persuadeat Epigonius prohibendum esse, ne Episcopi dentur plebibus, quæ nunquam proprios habuere, *sine voluntate* Episcopi, ad quem hactenus spectaverunt, addit, quod „ plerique tumidi atque „ stolidi (*sive* inflati & stulti) adversus Episcopum „ suas cervices erigunt Presbyteri, vel conviviis sibi „ concinnantes plebem; vel certe persuasu maligno, „ ut illicito favore eosdem sibi velint collocare Recto„ res; " sive uti sine particula disjunctiva, *vel*, legunt uno contextu Græci; „ multitudinem conviviis, „ & malignis consiliis instigantes, ut inordinata bene„ volentia eos sibi directores constituant, id est Epis„ copos.

Hisce expositis Epigonius se ad Aurelium convertit, dicens: „ quod quidem insigne mentis tuæ tenemus vo„ tum (*sive* hoc autem insigniter optandum, a vestra „ benevolentia obtinemus") hoc est, certam spem habemus, quod postulata impetrabimus, quia „ hæc „ sæpe oppressisti, non curando tales petitores (*sive* „ quod sæpe ejusmodi eorum appetitiones, non admit„ tens prohibuisti): *Aurelius dixit*: Fratris & Con„ sacerdotis nostri prosecutioni non resisto; sed hoc „ me & fecisse, & facturum profiteor circa eos sane, „ qui fuerint concordes, non solum circa Ecclesiam „ Carthaginensem, sed circa omne Sacerdotale consor„ tium.

His significatum voluit Aurelius, se velle facere & fecisse, quod Epigonius suggessit; ut scilicet novus Episcopus non ordinetur in parte alicujus Diœcesis, *sine consensu ipsius Episcopi*, sub quo pars hæc hactenus constitit: si modo Episcopus, qui hanc injuriam patitur, etiam consentiat universo Sacerdotali consortio.

Contra eos, qui seducta plebe Episcopatum aucupantur.

„ Sunt enim plerique (*sive* plurimi) conspirantes „ cum plebibus propriis, quas decipiunt earum scal„ pentes (*seu* titillantes) aures, blandi ad seducen„ dum, vitiosæ vitæ homines; (*seu* homines vitæ de„ speratæ, damnatæque adulationibus ad se allicientes) „ vel certe inflati, & ab hoc consortio separati (*si*„ *ve potius*, & ab hoc consortio seipsos separantes); „ qui putant propriæ plebi incubandum (*vel potius*, „ qui quidem proprio populo innitentes) & nonnun„ quam (*vel* sæpe) conventi (*sive* evocati) ad Con„ cilium venire detrectant, sua forte ne prodantur „ flagitia metuentes.

De similibus itaque Episcopis pronuntiat Aurelius illo non tantum Diœceses, quas malis artibus occupaverant, non esse servandas, verum *& de propria Ecclesia, quæ illis male faverit*, in qua forsan fuerat Presbyter, „ etiam auctoritate rejiciantur, atque ab ipsis „ principalibus Cathedris removeantur: " id est auctoritate Patriarcharum, vel Metropolitanorum (qui hic per principales Cathedras significantur) removean„ tur, uti notant Balsamon & Zonaras.

Oportet enim, pergit Aurelius, „ ut qui universis „ fratribus, ac toto Concilio inhæserit, non solum „ suam (propriam Cathedram) integro jure (*seu* ju„ ste) sed & (ejusmodi) Diœceses possideat: „ id est eas, quæ sine eorum scitu, a sua Diœcesi fuere divulsæ.

Qui vero *sibimet putant plebes sufficere* (seu *qui videntur sua esse multitudine contenti*) *fraterna dilectione contempta*; hoc est, fidentes multitudini populi, qui eos sibi in rectores, sive Episcopos assumpserunt, reliquos Episcopos contemnunt, *non tantum Diœceses*, quas favore populi parum Canonice occupaverunt, *amittant, sed etiam propriis*, quas antea obtinebant, *publica* (sive *sæculari*) *careant auctoritate ut rebelles*: „ ut qui ma„ nus contra erigunt, & Canonibus & Episcopis ad„ versantur " inquiunt Balsamon & Zonaras.

Sententiam Aurelii probavit Synodus, *atque universi Episcopi dixerunt: placet, placet*.

Episcopi in Synodo judicati & contumaces sedibus ejiciendi.

Docet hic Canon, quod sæpius in hisce Scholiis notovimus, Episcopos jampridem in Synodis Episcoporum fuisse judicatos, atque Synodorum judicia malitiose & pertinaciter subterfugientes, ut *rebelles*, etiam auctoritate publica seu sæculari, e propriis sedibus ejectos.

Episcopatus dismembratio in Synodo peracta.

Insuper ex hoc Canone habemus, depositionem Episcoporum, uti & novam Diœcesis aut Episcopatus erectionem, vel antiqui dismembrationem, tunc temporis in Synodo Episcoporum fuisse factam, neque tunc temporis Romano Pontifici fuisse reservatas.

C A N O N LIV. *

*Gr. LVIII.

Epigonius Episcopus dixit: in multis Conciliis hoc statutum est, etiam nunc hoc confirmatum est a vestra prudentia, Beatissimi fratres, ut Clericum alienum nullus sibi præripiat Episcopus præter ejus arbitrium, cujus fuerit Clericus. Dico autem Julianum, qui ingratus est Dei beneficiis per meam parvitatem in se conlatis, ita temerarium & audacem extitisse, ut eum qui a me baptizatus est, cum esset puer egentissimus, mihi ab eodem commendatus, cumque multis annis a me aleretur, atque incresceret, hunc, ut dixi, baptizatum esse in Ecclesia mea per manum parvitatis meæ constat: idem in Diœcesi Mappaliensi lector esse cœperat, immo annis ferme duobus legerat; nescio quo contemptu humilitatis meæ idem Julianus eum arripuit, quem dicit quasi proprium civem sui loci Vazaritani, me inconsulto usurpare; nam & Diaconum illum ordinavit: hoc si liceat, pateat hæc licentia nobis, Beatissimi fratres: si minus, tam impudens cohibeatur, ne se misceat communioni cujusquam. Numidius Episcopus dixit: si non postulata, neque consulta tua dignatione id videtur fecisse Julianus, judicamus omnes, inique factum atque indigne. Quapropter nisi idem Julianus correxerit errorem suum, & cum satisfactione eumdem Clericum, quem fuerat ausus ordinare, revocaverit tuæ plebi, contra statuta Concilii faciens, contumaciæ suæ separatus a nobis excipiet judicium. Epigonius Episcopus dixit; ætate pater & ipsa promotione antiquissimus, vir laudabilis, Frater & Collega noster Victor, vult hanc petitionem generalem omnibus effici.

S C H O L I O N.

Querela Epigonii adversus Julianum, qui in Diaconum ordinaverat Lectorem.

HOC Canone proponitur querela Epigonii Episcopi contra Julianum Episcopum, quod hic in Diaconum ordinasset & in suum Clerum adoptasset sine consensu Epigonii, quem ipse Epigonius a Juliano sibi missum, misericorditer susceptum, & enutritum baptizaverit; qui & tandem *in Diœcesi Mappaliensi lector esse cœperat* (sive Gr. *in Mappalitanorum parœcia publice lector factus est*) *immo annis ferme duobus legerat*.

Conqueritur ergo Epigonius, quod hunc sic a se nutritum, baptizatum, & in lectorem ordinatum Julianus præsumpserit se inconsulto usurpare: *nam*, ait, *& Dia-*

Juliani excusatio.

& Diaconum illum ordinavit. Verum Julianus dicebat, *eum quasi proprium civem sui loci Vazaritani* (sive Gr. *eum esse civem loci Bazaritani ad eum pertinentis*) ac per consequens, fas sibi esse, proprium civem, sine consensu alterius Episcopi, Diaconum ordinare, & Ecclesiæ suæ adscribere.

Epigonii responsio.

Sed Epigonius e contrario contendebat, quod cum ipse, *consentiente* Juliano, puerum enutrisset, baptizasset, ac tandem in Lectorem ordinasset, hunc factum fuisse suum Clericum; adeoque nec sine suo scitu potuisse a Juliano usurpari, & in Diaconum suæ Diœcesis ordinari; *quia*, ajebat Epigonius, " in multis „ Conciliis hoc statutum est, etiam nunc hoc confirmatum est a vestra prudentia, ut Clericum alienum „ nullus sibi præripiat Episcopus, præter ejus arbitrium, cujus fuerit Clericus.

Concedebat igitur Epigonius, quod hic puer esset *origine* civis loci pertinentis ad Diœcesim Juliani; sed prætendebat, eum hoc titulo a Juliano non potuisse, sine suo consensu, in Diaconum ordinari, quod jam a se in Lectorem fuisset ordinatus, annuente Juliano, & sic suus Clericus effectus; quem per consequens, juxta decreta Conciliorum, Julianus sibi præripere non potuit.

Querela Epigonii justa judicata.

Ad hanc querelam Epigonii respondit Numidius Episcopus, quod si Julianus " non consulto, nec postulato Epigonio, id videtur fecisse (*sive Gr.* hoc fecisse Julianum appareat) judicamus omnes inique factum atque indigne.

Addit & Numidius: quod nisi Julianus " errorem „ suum correxerit, & cum satisfactione, eumdem Clericum, quem suus fuerat ordinare, revocaverit „ (*sive Gr.* restituerit) tuæ plebi; contra statuta „ Concilii faciens, contumaciæ suæ, separatus a nobis, excipit judicium.

Olim qui ordinem etiam minorem ab uno Episcopo acceperat, ab alio superiorem accipere non poterat.

Hæc resolutio nos docet, quod per ordinationem alicujus etiam in *Lectorem*, ordinatus sic adstringeretur ordinati, & vinculo tam arcto ejus Clero alligaretur, ut nec Episcopus originis, sive nativitatis, eum ad altiorem ordinem ordinare, & suo Clero sine consensu primi ordinantis posset adscribere.

Vestigium hujus disciplinæ hodie Ecclesia Romana servatur. Error Canonistarum ex ignorantia veteris disciplinæ.

Hujus disciplinæ vestigium est, quod ordinati a Romano Pontifice, ab alio Episcopo, sine Pontificis speciali licentia ad ulteriorem ordinem promoveri nequeant: cujus rei testimonium occurrit apud Innocentium III. *lib. 1. Epist. 22.* & communiter docent Canonistæ ad *cap. tit. de temp. ordinat.* qui tamen imperite ex ignorantia veteris disciplinæ id refundunt in prærogativam Romani Pontificis: cum non sit nisi veteris, & omnibus Episcopis communis disciplinæ in Ecclesia Romana fidelius conservatæ, aliqua restans particula.

C A N O N LV. *

* Gr. LIX.

Aurelius Episcopus dixit: sermonem meum admittite Fratres. Contingit nonnunquam, ut postulentur ab Ecclesiis, quæ Præpositis egent, vel Presbyteris vel Episcopis; & tamen memor statutorum id sequor, ut conveniam Episcopum ejus, atque ei inculcem, quod ejus Clericus a qualibet Ecclesia postuletur: sed forte in hodierno non reluctati sunt, & nequando contingat, ut reluctentur, cum fuerint a me in hac causa postulati, quem scitis multarum Ecclesiarum, & ordinandorum curam sustinere. Justum est ergo, ut quemlibet Consacerdotum conveniam cum duobus e consortio nostro, vel tribus testibus. Sin vero indevotus extiterit, quid censet charitas vestra faciendum? Ego enim cunctarum Ecclesiarum, dignatione Dei, ut scitis Fratres, sollicitudinem sustineo. Numidius Episcopus dixit: fuit semper hæc licentia huic Sedi, ut unde vellet & de cujus nomine fuisset conventus pro desiderio cujusque Ecclesiæ ordinare Episcopum. Epigonius Episcopus dixit: Bonitas sequestrat possibilitatem, minus enim præsumis, Frater, cum te bonum & clementem omnibus præbes: habes enim hoc in arbitrio, sed longe est, ut satisfiat personæ uniuscujusque Episcopi in prima tantummodo conventione. Si autem quod licet huic Sedi vendicandum sibi fuerit arbitratus, necesse habes tu omnes Ecclesias fulcire, unde tibi non potestatem damus, sed tuæ adsignamus; ut liceat voluntati tuæ, & semper tenere quem voles, ut Præpositos plebibus, vel Ecclesiis constituas, qui postulati fuerint, & unde volueris. Posthumianus Episcopus dixit: deinde, qui unum habuerit, numquid debet illi unus Presbyter auferri? Aurelius Episcopus dixit: sed Episcopus unus esse potest, per quem dignatione divina Presbyteri multi constitui possint, unus autem Episcopus difficile invenitur constituendus. Quapropter, si necessarium Episcopatui quis habuerit Presbyterum, & unum, ut dixisti, frater, habuerit: etiam ipsum ad promotionem dare debebit. Posthumianus Episcopus dixit: ergo si habet alius abundantes Clericos, debet mihi alia plebs subvenire. Aurelius Episcopus dixit: sane quando tu Ecclesiæ alteri subveneris, persuadebitur illi, qui plures habet Clericos, ut unum tibi ordinandum largiatur.

S C H O L I O N.

Clerici sine consensu proprii Episcopi in Episcopos aliarum Ecclesiarum ordinari non poterant, nisi a Carthaginensi.

PRÆSENS Canon evincit Clericos ita fuisse Episcopis suis adstrictos, ut etiam a populo postulati ad Episcopatum sine Episcoporum suorum licentia in Episcopos ordinari non possent.

Ulterius hic Canon nos docet, plures consuevisse ex Africanis Ecclesiis sucurrere ad Episcopum Carthaginensem tamquam totius Africæ Primatem, ut ipsis de idoneis ministris, prætertim Episcopis, provideret.

Proposuit igitur Aurelius Episcopus Carthaginensis, quid sibi sit agendum, si Episcopi, qui sub se habent idoneos Clericos, qui in Episcopos ordinari possent, legitime ab eo interpellati, eos dimittere renuant.

Primatus Ecclesiæ Carthag.

Huic propositioni respondit Numidius Episcopus: „ fuit semper hæc licentia huic Sedi; ut unde vellet, „ & de cujus nomine fuisset conventus, pro desiderio „ cujusque Ecclesiæ ordinare Episcopum.

Numidio succinens Epigonius Episcopus dixit: " bo„ nitas sequestrat possibilitatem (*sive Gr.* bona tua „ voluntas moderatur potestatem) minus enim præ„ sumis, frater, cum te bonum & clementem omni„ bus præbes; habes enim hoc in arbitrio, sed longe „ est, ut satisfiat personæ uniuscujusque Episcopi, in „ prima tantum conventione (*vel Gr.* nam hoc quo„ que in tuo judicio positum est, ut uniuscujusque „ personam corrigas, idque in primo & solo congres„ su, si intelligas in hujus esse Cathedræ potestate, „ punire) *rationem subjecit Epigonius*: necesse habes „ tu, omnes Ecclesia fulcire.

Hunc Epigonii ad Aurelium sat obscurum discursum sic paraphrastice exponit Zonaras. " Cum tibi quidem „ alienis Clericis ad te traductis conferre Ordines omnino liceat, quamdam tamen in usu auctoritatis mo„ derationem humanitatis requirit, ut non pro pote„ state & imperio, sed cum Episcopi quoque sui fa„ cultate, Clerici auferantur: in omnibus namque be„ nignitatem & humanitatem ostendere minus quiddam „ est, quam pro imperio, ac potestate Clericos abdu„ cere: id enim in tuo judicio positum est, ut unius„ cujusque Episcopi personæ medicinam facias; hoc est; „ tibi quoque hoc propositum est, ut Episcopos omnes „ humanitate demulceas: in primo autem & solo con„ gressu, si jus huic Cathedræ vendicandum esse per„ spexeris; hoc est, ubi primum semel convento Epi„ scopo, consilium de ejus Clerico abducendo, atque „ ad Ordines promovendo communicaris, si se ille mi„ nus obsequentem præbuerit, jus huic Cathedræ da„ tum, Clericos unde velit sumendi, iisque Ordines „ conferendi, ipse vendicabis.

Sed Epigonius veritus ne Episcoporum offensionem incurreret, eam auctoritatem Carthaginensi Episcopo attribuendo, dicit: *unde tibi non potestatem damus, sed tua adsignamus* (sive Gr. *unde nos tibi facultatem non damus, sed ea tua voluntate obsignamus*): quasi diceret: non hanc nos tibi largimur facultatem, *sed ante traditam, confirmamus, ut liceat voluntatis tuæ, & semper tenere quod voles, ut præpositos plebibus, vel Ecclesiis constituas, qui postulati fuerint, & unde volueris.*

Fas erat Episcopo Carthaginensi ex aliis Ecclesiis assumere Clericos, quos dimitteret pro necessitate Ecclesiis alligaret.

Posthumianus intelligens decretum esse, quod fas esse Aurelio alienos Clericos assumere, ut aliis Ecclesiis provideat, interrogavit; *quid, si quis unum habuerit, numquid debet illi unus Presbyter auferri?* Respondit Aurelius, *sed Episcopus unus esse potest, per quem permissione divina Presbyteri multi constitui possunt, unus autem Episcopus difficile invenitur constituendus* (sive clarius Gr. *Dei permissione potest unus Episcopus multos Presbyteros ordinare, Presbyter autem aptus Episcopatui difficulter invenitur*): quia multa sane requiruntur in Episcopo, quæ non requiruntur in Presbyteris: immo tanta, juxta Apostolum, ut merito dicant Patres Africani, quod Presbyter aptus Episcopatui difficulter inveniatur.

Qua moderatione hic jure uti deceat Episcopus Carthagin.

Hinc concludit Aurelius. Quapropter *si necessarium Episcopatui quis habuerit Presbyterum, & unum habuerit, etiam ad promotionem dare debebit.* Id exigit communio & charitas, quæ inter diversas particulares Ecclesias intercedere debet.

Sed ut utrimque charitas & communio servetur, resolvit, instante ulterius Posthumiano, Aurelius; quod si contingat Ecclesiam, cui datus fuerit Presbyter alterius Ecclesiæ Clericis minoribus abundare, justum esse, ut huic Ecclesiæ, a qua Presbyterum in Episcopum ordinandum accepit, det unum Clericum ordinandum in Presbyterum in locum illius, qui abstractus fuit, ut in Episcopum ordinaretur.

Prærogativam, quæ hoc Canone Episcopo Carthaginensi asseritur, Ferrandus Diaconus in Breviario Canonum *cap. 230.* expressit his verbis. *Ut soli Ecclesiæ Carthaginis liceat alienum Clericum ordinare.*

C A N O N LVI. *

* Gr. LX.

Honoratus & Urbanus Episcopi dixerunt. Audivimus constitutum, ut Diœceses non mereantur Episcopos accipere, nisi consensu ejus, sub quo fuerant conditæ;

sed

sed in Provincia nostra, cum aliqui forte in Diœcesi, concedente eo Episcopo, in cujus potestate fuerant constituti, ordinati sunt Episcopi, etiam Diœceses sibi vendicant; hoc & corrigi charitatis vestræ judicio, & inhiberi de cætero debet. Epigonius Episcopus dixit: singulis Episcopis servatum est quod decebat: ut ex massa Diœcesium nulla carperetur, ut proprium Episcopum habuisset, nisi ipse consensum adhibuisset concedendi: Sufficiat enim, si concesserit, ut eadem Diœcesis permissa, proprium tantum Episcopum habeant: cæteras sibi non vindicent Diœceses, quia exempta de fasce multarum sola meruit honorem Episcopatus suscipere. Aurelius Episcopus dixit: non dubito charitati vestræ omnium placere eum, qui in Diœcesi conducente Episcopo, qui matricem tenuit, solam eamdem retinere plebem, in qua fuerat ordinatus. Quoniam igitur universa arbitror fuisse tractata, si omnia cum animo vestro cuncta roborate. Universi Episcopi dixerunt: omnibus nobis hæc placuerunt, & hæc nostra subscriptione firmavimus, & subscripserunt. Aurelius Episcopus Ecclesiæ Carthaginensis huic decreto consensi, & prælecto subscripsi similiter & cæteri Episcopi subscripserunt.

SCHOLION.

Episcopus portione plebis, quæ ei ordinatione contigit, sit contentus.

DUo hoc Canone statuuntur. Primum ut Episcopus, *qui in Diœcesi, concedente Episcopo, qui matricem tenuit, solam eamdem retineat plebem, in qua fuerat ordinatus* (sive Gr. ait *Episcopus, qui ex prioris Episcopi in Diœcesi permissione promotus est, eum solum populum obtineat, ad quem ordinatus fuerat*): hoc est, ut Episcopus in aliqua parte Diœcesis, consentiente hujus Diœcesis Episcopo, ordinatus, contentus sit ea portione, quæ ei ex consensu Episcopi obtigit.

Decreta Concilii Carthag. an. 379. a PP. firmata.

Secundo postulante Aurelio, universa, quæ hactenus tractata in hoc Concilio anni 397. fuerunt, ab universis firmata & subsciptione singulorum roborata.

Tres Articuli in Codice Africano inserti post Canonem LVI.

ARTICULUS I.

Gr. post Can. LX.

Cæsario & Attico VV. CC. Conss. sexto Kal. Julias Carthagine placuit, ut nullus Episcoporum naviget, sine formata Primatis. Gesta in authenticis, qui quæret, inveniet.

SCHOLION.

De conventu, sive ut alii volunt, Concilio habito 6. Kal. Jul. 397.

POst Canonem LVI. sequitur in Codice Africano apud Dionysium, uti & apud Græcos præsens articulus *Cæsario*, &c. verum in Concilio vulgo Africano, seu collectione variorum Canonum apud Labbæum *tom.* 2. Concil. general. *col.* 1643. hæc præmittuntur Canoni 34. Codicis Africani.

Et sane cum hoc Concilium celebratum dicatur *V. Kalendas Julias Cæsario & Attico viris clarissimis Consulibus*, id est anno 397. non immerito præmittitur Canoni 34. & sequentibus, qui demum ultimam perfectionem acceperant Concilio, V. Kalendas Septembris ejusdem anni; putatque Quenellus, non fuisse aliquod particulare Concilium celebratum VI. Kalendas Julias; sed quod magni illius Concilii celebrati V. Kalendas Septembris anni 397. quidam fuerit anticipatus concessus, in quo hi, qui ad præstitutam diem convenerant, aut eam etiam prævenerant, de variis capitibus tractatum inter se inierint; quæ postmodum in Concilio V. Kalendas Septembris celebrato relicta & firmata sint, ad quæ respiciunt finalia verba; *gesta in authenticis, qui quæret, inveniet.*

Tillemontius autem in nota 25. ad vitam S. Augustini putat non perfectum ac distinctum Concilium fuisse, sed duntaxat Provinciale, ejusque gesta, in Concilio plenario totius Africæ V. Kalendas Septembris fuisse probata.

Episcopis non licet ad transmarinas oras navigare sine dimissoriis Primatis.

Interim ex hoc Concilio hic unum recitatur, ut *nullus Episcoporum naviget, sine formata* (sive Gr. *dimissoriis Epistolis*) *Primatis*.

„ Dimissoriæ nomine, ait hic Zonaras, pacificam „ Epistolam, *Primatis* vero appellatione, Patriarcham, „ aut Metropolitanum intellige: navigare porro, est „ maritimo itinere in alias oras peregrinari.

* Gr. Add.

ARTICULUS II. *

Post consulatum gloriosissimi Imperatoris Honorii Augusti IV. & Eutichiani V. C. quinto Kal. Majas, Carthagine, in Secretario Basilicæ Restitutæ. In hoc Concilio Legationem susceperunt Epigonius & Vincentius Episcopi; ut pro confugientibus ad Ecclesiam, quocumque reatu involutis legem de gloriosissimis Principibus mereantur, ne quis eos audeat abstrahere.

SCHOLION.

De Concilio Carthag. anno 399.

HIc est alter articulus, qui sequitur in Codice Africano, & quo refertur Synodus Carthaginensis habita *Kalendis Majis* anno 399. sive *post consulatum gloriosissimi Imperatoris Honorii Augusti IV. & Eutichiani V. C. quinto*.

Legatio Episcoporum ad Imp. pro obtinenda immunitate Ecclesiastica.

Ex actis hujus Synodi nihil refertur, nisi " quod in „ hoc Concilio Legationem susceperunt Epigonius & „ Vincentius Episcopi, ut pro confugientibus ad Ec„ clesiam quocumque reatu involutis, legem de glo„ riosissimis Principibus mereantur, ne quis eos audeat „ abstrahere.

Occasio hujus Legationis.

Quæ fuerit occasio susceptæ hujus Legationis, nequaquam expeditum est. Admodum verisimile est; huic Legationi occasionem dedisse constitutionem Arcadii Imperatoris, quam circa hoc tempus extorserat Eutropius Eunuchus Imperatoris. Scribit enim Socrates *lib. 6. hist. Eccles. c.* 5. Quod Eutropius Eunuchus " cum „ de nonnullis, qui ad Ecclesiam confugerant, pœnas „ sumere vellet, operam dederat, ut Lex ab Impera„ toribus promulgaretur, jubens ne quis ad Ecclesias „ confugeret; sed ut quicumque ad eas confugissent, „ inde abstraherentur ". Et Sozomenus *lib.* 8. *cap.* 7. „ scribit; Eutropius vero legem ferri curavit, qua „ vetabatur, ne quisquam ad Ecclesiam confugeret; „ & qui jam confugissent, expelli jubebantur ". Ejusdem & meminit S. Chrysostomus, sermone in Eutropium.

Hanc Arcadianam extare in Codice Theodosiano divisam in plures partes conficientes in dicto *Codice legem 3. de his qui ad Eccles. confug. item l. 16. de pœnis l. 57. de appellat & l. 33. de Episcopis*, probat vir multæ lectionis, & eruditionis Jacobus Gothofredus, in notis ad has leges, præsertim priorem, ubi una notat, quod Legatio hæc a Synodo Carthaginensi destinata fuerit ad Imperatorem ad evacuandam hanc Arcadianam constitutionem: multisque probat, errare Baronium, aliosque, qui putant, huc pertinere *legem* 34. *Cod. Theod. de Episcopis*, cum hæc Lex non pertineat ad immunitatem seu asylum Templorum; sed ad immunitatem Clericorum ab operibus publicis.

Ex hac Legatione patet hanc Immunitatem dependere a placito Principis.

Interim ex solemni hac duorum Episcoporum Legatione facta, auctoritate Concilii, ut pro confugientibus ad Ecclesiam quocumque reatu involutis, legem de gloriosissimis Principibus mereantur, ne quis eos audeat abstrahere; manifestum est Patres Africanos credidisse, hoc jus asyli a Principibus dependere, atque ab ipsis legem hanc esse petendam.

Evincunt & hanc Principum auctoritatem plurimæ, quæ in Codice tum Theodosiano, tum Justinianæo extant constitutiones pristinorum Imperatorum, præsertim sub titulo utriusque Codicis, *de his qui ad Ecclesiam refugiunt*: sub quibus referuntur leges, quarum nonnullis jus hoc asyli conceditur, vel restringitur; immo quodammodo abrogatur, subinde rursus restituitur & extenditur, prout Principibus visum fuit.

Et sane, dum hoc jus asyli nimium dilatatur, facile contingit, ut impunitas delicti licentiam faciat delinquendi; ipsaque atrociora scelera, cum summo reipublicæ, & publicæ tranquillitatis detrimento & pernicie licentius perpetrentur.

Quod advertentes Principes nostri variis edictis declararunt, atrociora nonnulla crimina hoc Templorum asylo non gaudere. Videri potest edictum criminale anni 1570. *art.* 66. item edictum de 22. Junii 1587. *art.* 22. & de 2. Julii 1616. *art.* 22. (*a*).

ARTICULUS III.

Post Consulatum Fl. Stiliconis V. C. XIV. Kal. Julias, Carthagine, in Secretario Basilicæ Restitutæ. Cum Aurelius Episcopus una cum Coepiscopis suis consedisset, adstantibus Diaconis, Aurelius Episcopus.

EX dictis constat hoc Concilium Africanum celebratum fuisse 14. Kalendas Julii, id est decimo octavo Junii; quamquam in Græco textu legitur 16. Kalendas Julii, id est decimo sexto Junii: de anno celebrationis hujus Synodi non una est quoque Chronologorum sententia; Justellus censet hanc Synodum habitam fuisse an. 401. dum alii contendunt anno 499. eam fuisse celebratam. Concilium illud Aurelius Carthaginensis Episcopus his aperuit verbis.

Oratio Aurelii de Clericorum indigentia & paucitate in Ecclesia Africana.

„ Ecclesiarum Dei per Africam constitutarum neces„ sitates, mecum optime novit charitas vestra, san„ ctissimi fratres; & quoniam præstitit Dominus, ut ex „ aliqua parte, sancti cœtus vestri esset congregata „ præsentia, videtur mihi ut has easdem necessitates, „ quas pro sollicitudine nostra indagare potuimus, „ in medium proferamus, quas cum approbaverit ve„ stra

(a) Qui plura voluerit de asylo Templorum, legat dissertationem Canonicam a Domino Van-Espen elucubratam: extat illa inter tomi IX. hujus editionis dissertationes, in fronte gerens hunc titulum: *De intercessione sive interventione Episcoporum pro Reis apud Principes & Magistratus civiles: & de confugientibus ad Ecclesias*, &c.

„ stra sinceritas, sit consequens, eligendum esse unum
„ a nostro numero Conlacerdotem, qui, auxiliante
„ Domino, & orationibus vestris, & has ipsas neces-
„ sitates suscipere possit, & graviter persequendas im-
„ plere, perrecturus ad transmarinas Italiæ partes,
„ ut tam sanctis fratribus & Conlacerdotibus nostris,
„ venerabili sancto fratri Anastasio, Sedis Apostolicæ
„ Episcopo, quam etiam sancto fratri Venerio, Sacer-
„ doti Mediolanensis Ecclesiæ, necessitatem ipsam, ac
„ dolorem, atque inopiam nostram valeat intimare:
„ ex his enim sedibus hoc fuerat prohibitum, quod
„ noverim, communi periculo providendum: maxime
„ quia tanta indigentia Clericorum est; multæque Ec-
„ clesiæ ita desertæ sunt, ut ne unum quidem Diaco-
„ num vel inliteratum habere reperiantur: nam de
„ cæteris superioribus gradibus & officiis tacendum
„ arbitror, quia, ut dixi, si ministerium Diaconi fa-
„ cile non invenitur, multo magis superiorum hono-
„ rum inveniri non posse certissimum est. Et quoti-
„ dianos planctus diversarum pene emortuarum ple-
„ bium jam non sustinemus, quibus, nisi fuerit ali-
„ quando subventum, gravis nobis & inexcusabilis in-
„ numerabilium animarum pereuntium causa apud
„ Deum manſura est.

Haud obscura est Aurelii propositio, quæ tamquam æqua a Patribus probata fuit: quare & Aurelius multa Patribus proposuit, quæ ad succurrendum necessitatibus Ecclesiarum Africanarum, atque ad reformandos abusus conducere possent, quæ a Patribus probata, & per articulos, qui numerum Canonum augent, in Codice Africano relata sunt (a).

CANON LVII. *

* Gr. LXI.

Unde quoniam superiori Concilio statutum esse mecum recognoscit unanimitas vestra, ut hi, qui apud Donatistas parvuli baptizati sunt, nondum scire valentes erroris eorum interitum & posteaquam ad ætatem rationis capacem pervenerunt, agnita veritate falsitatem eorum abhorrentes ad Ecclesiam Dei Catholicam per universum mundum diffusam ordine antiquo, per manus impositionem recepti sunt, debere talibus suscipiendum munus Clericatus non impedire nomen erroris: cum veram Ecclesiam illorum putaverint ad fidem accedendo, & ibi Christo crediderint, & Trinitatis Sacramenta perceperunt, quæ omnia vera, & sancta, atque divina esse certissimum est, & in his omnem animæ spem constitutam. Quamquam & hæreticorum præsumpta audacia, veritatis nomine palliata, hæc tradere audeat, quæ quoniam simplicia sunt, ut præmonet Beatus Apostolus dicendo, unus Deus, una fides, unum baptisma, & iterari non liceat, quod semel dare oportet, anathematizato nomine erroris recipiantur per manus impositionem in unam Ecclesiam, columbam, ut dictum est, & unam matrem omnium Christianorum, ubi omnia illa Sacramenta salubriter & æterna, & vitaliter accipiuntur: quæ perseverantibus in hæresi magnam damnationis pœnam conquirunt, ut quod eis in veritate ad æternam vitam consequendam esset luminosius, hoc in errore fit tenebrosius atque damnosius. Quod fugientes nonnulli, & matris Ecclesiæ Catholicæ ubera cognoscentes, qui illa omnia sancta mysteria amore veritatis crediderunt atque perceperunt, quibus Sacramentorum rebus cum vitæ bene probitas accesserit, sine dubio ad officium Clericatus tales esse applicandos, & maxime in tanta rerum necessitate nullus est qui non concedat. Quamquam nonnulli ejusdem sectæ Clerici cum plebibus atque honoribus suis ad nos transire desiderent: qui amore honoris aut persuadent ad vitam, aut retinent ad salutem. Sed hoc majori fratrum supradictorum considerationi dimittendum censeo; ut prudentiori suo consilio nostræ suggestionis sermonem cum perpenderint, quid de hac re eis placeat, nos informare dignentur. Tantum de his, qui infantes baptizati sunt, satagimus, ut nostræ, si placet, in iisdem ordinandis consentiant voluntati. Omnia ergo quæ superius comprehendimus, apud sanctos Episcopos agenda esse mecum honorabilis fraternitas vestra perpendat.

(a) Eo loco occurrit hæc quæstio: unde tanta per Africam Clericorum penuria? Responderi potest, quod Donatistæ tunc temporis per Africam late diffusi, omnes pene Ecclesias occuparent. Verum quidem est, Aurelio, Augustino, aliisque Catholicis Episcopis allaborantibus, multos e Donatistis fuisse conversos; sed cum eos ad Clerum promoveri vetuisset Anastasius Papa in Concilio Italico, cui Venerius Mediolanensis interfuerat, Legationem ad Romanum Pontificem & Episcopum Mediolanensem mittendam censuit Aurelius, ut spectata Africanæ Ecclesiæ præsenti necessitate, & præsertim Clericorum penuria, de suo constituto aliquid relaxare vellent, communi periculo providentes: quem sensum & Legationis scopum manifeste evincit Canon, qui Codice Africano recensentur quinquagesimus septimus.

SCHOLION.

Legatio decernitur ad Papam, & ad Episcopum Mediolanensem de ordinandis, qui a Donatistis ad Ecclesiam redirent.

SUperius Concilium, cujus hic meminit Aurelius, est Concilium Hipponense anno 393. habitum, in quo statutum fuerat, ut redeuntes a Donatistis, ad Clericatum assumerentur, *quos aut non rebaptizasse constiterit, aut qui cum suis plebibus ad Communionem Catholicam transire voluerit*; uti habetur inter Statuta breviata in Codice Eccl. Rom. *c.* 37.

Porro cum hic Canon in Concilio Carthaginensi anno 397. relegeretur, atque super eo difficultates plures moverentur, resolutum fuit, ut consulerentur Siricius Episcopus Romanus, & Simplicianus Mediolanensis Episcopus; sed *tantum de his, qui infantes baptizati sunt* a Donatistis, satagunt: „ ne inquiunt, quod suo non „ fecerunt judicio, cum ad Ecclesiam Dei salubri pro- „ posito fuerint conversi, parentum illos error impe- „ diat, ne promoveantur sacri altaris ministri": ut est in Canone 47. hujus Codicis, supra exhibito.

Verum cum Patres Africani, nec a Siricio Romano Episcopo, nec a Simpliciano Mediolanensi Episcopo, responsum accepissent: forsan quod consultatio in Concilio Carthaginensi anni 397. decreta, oborto aliquo impedimento nimium fuisset dilata; atque interea anno consequenti, scilicet 398. obiisset Siricius, rursus Episcopi Africani, in hoc Concilio an. 401. attendentes necessitates Africanarum Ecclesiarum, resolverunt mittendam Legationem ad Anastasium Sedis Apostolicæ Episcopum, qui Siricio successerat, & ad Venerium Sacerdotem Mediolanensis Eccl. successorem Simpliciani.

Duo fuere consultationis capita; unum de Clericis Donatistis cum suis honoribus recipiendis, quando una cum suis plebibus ad Ecclesiam Cathol. reverti desiderant: alterum de promovendis ad gradus Ecclesiasticos his, qui apud Donatistas *parvuli* baptizati fuerant.

Primum consultationis caput in suspenso habuisse videntur Patres Africani, donec a dictis Episcopis super eo resolutionem accepissent. Post hoc enim caput consultationis immediate ab Aurelio subjicitur: „ sed hoc „ majori fratrum supradictorum considerationi dimit- „ tendum censeo; ut prudentiori suo consilio, nostræ „ suggestionis sermonem cum perpenderint, quid hac „ de re ejus placeant, nos informare dignentur.

At alterum consultationis caput interim ab Africanis observatum fuisse apparet; illudque solum in mandatis datum esse Legatis, ut apud prædictos Romanum & Mediolanensem Episcopos instarent, quatenus ipsorum resolutioni assensum dignarentur: quod probant & verba Aurelii, quibus ostendit, parvulos apud Donatistas baptizatos & ad Ecclesiam reversos, in Clerum posse assumi; tum & finalia verba, quibus significat, quid a dictis Episcopis circa hoc caput sit postulandum, „ tantum de his, *ait*, qui infantes bapti- „ zati sunt, satagimus, ut nostræ, si placet, in iis- „ dem ordinandis consentiant voluntati.

Litteras responsorias misit Anastasius Romanus Episcopus hoc eodem anno, quæ in Concilio Episcoporum Africanorum Idibus Septembris ejusdem anni lectæ fuerunt; quod infra Canonibus hujus Concilii 16. Kalendas Julias habiti, subjicitur; ubi & dicetur quid ab Anastasio responsum, quidque ab Africanis replicatum; & quid denique ab Africanis observatum sit.

Gratianus hujus Canonis verba refert, *causa* 1. *quæst.* 4. *Can.* 5. ut probet filio non nocere parentum crimen, eo ignorante commissum: eo quod *infantes* apud Donatistas baptizati, & postmodum ad Ecclesiam reversi, ad Clerum assumi permittantur.

CANON LVIII. *

* Gr. LXII.

Instant etiam aliæ necessitates a religiosis Imperatoribus postulandæ; ut reliquias idolorum per omnem Africam jubeant penitus amputari. Nam plerisque in locis maritimis, atque possessionibus diversis, adhuc erroris istius iniquitas viget, ut præcipiantur & ipsa deleri, & templa eorum, quæ in agris vel in locis abditis constituta, nullo ornamento sunt, jubeantur omnimodo destrui.

SCHOLION.

De abolendis in Africa idololatriæ reliquiis ad Imperatores directa Legatio.

QUæ hic referuntur, Canonis nomen non merentur, quandoquidem nihil a Patribus statuatur, sed Commonitorium duntaxat concipiatur, pro Legatis ad Imperatorem delegendis, quo instruantur, quæ sint postulanda & prosequenda apud Imperatores. Primo itaque pro abolitione reliquiarum idololatriæ apud Imperatores instandum, dicunt Patres Africani.

Quantumvis enim plures fuissent Imperatores Christiani, sub quibus Religio Christiana, mirum in modum propagata, & superstitio gentilis depressa fuerat, nihilominus reliquiæ vetustæ & inolitæ superstitionis multis in locis, ac præcipue in pagis, & apud homines agrestes remanserant. Hinc & Gentiles a Christianis tandem dicti fuere *pagani*.

Canonis hujus, seu potius Commonitorii capita.

Itaque ut *reliquias idololatriæ* & gentilitatis *per omnem Africam jubeant penitus amputari*, a Principibus postulandum decreverunt Patres Africani.

Insuper ab iisdem Principibus postulati volunt, ut *& Templa* idolorum, *quæ in agris, vel in locis abditis nullo ornamento sunt* (seu Gr. *ornamentis spoliata*) *jubeantur omnimodo destrui*.

Sollicite addiderunt Patres, Templa quæ *nullo ornamento sunt*, vel *ornamentis spoliata*. Sciebant enim, non facile a Principibus impetratum iri, ut Templa ad ornatum publicum conducentia, destrui curarent, licet ritus gentiles abolere vellent.

Constitutiones Honorii Imp. circa Templa Idolorum.

Et quidem extat constitutio Honorii Imperatoris, cui tunc Africa parebat, anno 399. promulgata, ad Hispaniam & Gallias spectans, in *l. 3. C. de Paganis*, quæ habet: „ sicut sacrificia prohibemus, ita volumus „ *publicorum* operum ornamenta servari.

Porro huic Patrum Africanorum postulato respondere, ejusdem Imperatoris Honorii constitutionem, relatam in *l. 18. Cod. Theod. de Paganis*, contendit Jacobus Gothofredus in commentario ad hanc legem, observans Honorium Africanorum Patrum Legationem & postulationem diserte probasse, quod ad idola attinet, sed quod Templorum eversionem repulisse; quod ex textu constitutionis probare contendit. Verba constitutionis sunt. *Ædes illicitis rebus* (puta aris & simulacris) *vacuas, nostrarum beneficio sanctionum*, id est prætextu Legum, quibus simulacra ubique everti seu deponi jussa fuerant, *conetur evertere: decernimus enim, ut ædificiorum quidem sit integer status, si quis vero sacrificio* (subaudiendum, *in*) *fuerit deprehensus, in eum legibus vindicetur: depositis sub officio idolis disceptatione habita, quibus etiam nunc patuerit, cultum variæ superstitionis impendi*.

Cum autem hæc Lex lata sit anno 399. etiam Synodum Carthaginensem, in qua hoc Commonitorium datum est, ad hunc annum retrotrahendam censet idem Gothofredus, ipsamque pseudo-Synodum Carthaginensem V. ut authenticam adoptat.

Quid vigore hujus Commonitorii ab Imperatoribus impetratum fit: & quæ leges occasione hujus latæ fuerint?

Verum hanc legem nequaquam respondere Commonitorio; eamque ante hanc Synodum promulgatam fuisse notavit Cardinalis Perronius, *Replicæ suæ cap. 48.* Lex enim, ait, de sacrificiis abolendis, deponendisque simulacris, de templis vero non evertendis lata est. Africani vero Patres, de idololatriæ reliquiis abolendis, non solum a simulacris, sed etiam a lucis & arboribus ad Imperatores scripsere. Præterea Imperator hoc primum ac directe intendit constitutione sua, ne prætextu sanctionum ante editarum, de sacrificiis, omnibusque idololatriæ ritibus evellendis, ad ædificiorum eversionem incitarentur Christiani, indirecte vero & captionis ergo duntaxat, de sacrificiis & idolis abolendis agit, ne videlicet colore ex hac ipsa lege quæsito cultum deorum exercerent pagani.

At Patres Africani directe reliquias idolorum everti postulant; Templa vero non nisi ex consequenti. Dein, quod maxime notandum, duntaxat everti postulant Africani *Templa eorum, quæ in agris, vel locis abditis constituta nullo ornamento sunt*. Lex vero contra de Templis omnibus, præsertimque civitatum, quæ ex illis ornamenti, & commodi aliquid capessebant statuit.

Quinimmo, cum zelus Episcoporum se restringat ad eversionem Templorum *in agris, vel in locis abditis constitutorum*, Templisque civitatum parcere videatur, argumentum est admodum probabile, jam ante aliqua Imperatorum sanctione horum demolitionem fuisse vetitam; ac per consequens hanc legem præcessisse præsentem Synodum, quæ ad annum 401. referenda est, ut Dionysii Exigui auctoritas evincit, & adstruit Baronius ad annum 301.

Eversionem templorum circa tempus latæ dictæ legis contigisse Carthagine, testatur S. Augustinus *l. 18. de civit. Dei cap. 24.* „ Consule Manlio Theodoro, „ ait, in civitate notissima, & eminentissima Carthagine Africæ, Gaudentius, & Jovius comites Imperatoris Honorii 14. Kalendas Aprilis, falsorum deorum *Templa everterunt*, & simulacra fregerunt.

Hæc autem sine speciali Imperatoris auctoritate aut mandato facta esse a Comitibus hisce, leges Imperatoris interpretantibus, & dilatantibus, verisimile facit S. Augustini de simili Imperatoris mandato altum silentium.

Cum ergo ad Comitatum vel paganorum clamoribus, vel Magistratuum querelis, delata esset hæc Templorum abolitio; secuta est post quinque menses hæc Imperialis sanctio, data 3. Kalendas Septembris anno 399. qua Templa Reipublicæ ornamento & usui futura, everti vetantur.

* G. LXIII.

CANON LIX *

Pe endum etiam ut statuere dignentur, ut si qui forte in Ecclesia quamlibet causam jure Apostolico Ecclesiis imposito agere voluerint, & fortasse decisio Clericorum uni parti displicuerit; non liceat Clericum in judicium ad testimonium devocari eum, qui cognitor vel præsens fuit: ut nulla ad testimonium dicendum Ecclesiastici cujuslibet persona pulsetur.

SCHOLION.

Canon seu Commonitorium Legatorum pro firmandis judiciis Episcoporum in causis civilibus.

DUO in hac parte Commonitorii ab Imperatoribus petenda dicuntur.

Primum, ut statuere dignentur, „ ut si qui forte in Ecclesia quamlibet causam, jure Apostolico Ecclesiis „ imposito (*vel Gr.* quod in Ecclesiis situm est) agere „ (*seu* agitare) voluerint, & fortasse decisum (*seu* „ decisio) Clericorum uni parti displicuerit; non liceat in judicium ad testimonium (dicendum) devocari (*seu* vocare) eum (Clericum) qui cognitor „ vel præsens fuerit (*sive* qui prius rem examinavit, „ vel examinationi interfuit).

Hic est primus Canonis, sive potius Commonitorii articulus, pro cujus intellectu notandum, quod privatis quibuslibet etiam Laicis litigatoribus indultum fuerit a Constantino Magno, ut judicio Episcopali committerent causas suas, etsi *civiles*, neglectis, si ita placeret Magistratibus, seu judicibus ordinariis; quod & Arcadii Imperatoris lege sancitum fuit. Utque firmior Esset Episcopalis decisio; nec ab ea provocandi patebat facultas; uti latius ostendi in *Jure Eccl. Tom. IV. part. 3. tit. 1. cap. 2.*

Honorius Imperator causas civiles Magistratibus reservat.

Primus Honorius Imperator, edita sanctione 13. aut 3. Kal. Septembris anno 399. huic Episcoporum juri derogasse videtur; dicens: „ Quoties *de Religione* agi„ tur, Episcopos convenit judicare; cæteras vero cau„ sas, quæ ad *ordinarios* cognitores, vel ad usum pu„ blici juris pertinent, legibus oportet audiri.

Neque enim obscurum est, hac lege causas civiles, cognitioni judicum ordinariorum, sive Magistratuum civium reservari; atque eatenus derogari anterioribus legibus, permittentibus causas etiam civiles Laicorum ad audientiam Episcopalem deferi.

Verisimiliter hac occasione Patres Africani pristinam judicandi in rebus civilibus auctoritatem sibi restitui postularunt.

Cum autem nulla reperiatur Lex antiquior hac lege, quæ dicto juri deroget, & tamen ipsum Carthaginensis Synodi Commonitorium supponat, Episcopis ablatam facultatem illam, quam ab Imperatoribus acceperant, videlicet, ut de *civilibus* causis ad se ex partium litigantium consensu delatis, definitiora sententia possent decernere, nulla his appellandi potestate relicta; admodum verisimile est, Patres Africanos occasione hujus legis hoc Commonitorium concepisse, ut ab Imperatore peteretur pristinam Episcoporum in decidendis causis, etiam *civilibus* auctoritatem restitui: atque pro motivo impetrandi, non addunt præcedentium Imperatorum leges, quibus derogatum sciebant; sed Mandatum Apostolicum, *jure Apostolico Ecclesiis imposito*: eo quod Apostolus velit fideles ad Ecclesiam quæstiones & controversias suas deferre, quod & S. Augustinus; qui huic Concilio interfuit, tradidit *in psalm. 118. concione 24.* „ Constituit, ait, talibus cau„ sis Ecclesiasticos Apostolus cognitores, in foro prohibens jurgari Christianos.

Hinc haud obscurum est, hoc Commonitorium post promulgatam hanc legem in Africa datum esse: adeoque errare Gothofredum in commentario dictæ legis, dum asserit, hanc legem occasione hujus Commonitorii esse evulgatam; præsertim cum nihil in hac lege decernatur, quod postulatis Africanorum respondeat, ut ex collatione utriusque inter se perspicuum erit.

Secundus Commonitorii articulus, ne Clerici testimonium ferre cogantur coram Magistratu civili.

Secundus Commonitorii articulus erat: *nulla ad testimonium dicendum Ecclesiastici cujuslibet persona vocetur* (sive *ut nec quis ad Ecclesiasticam personam attinent in jus vocetur, ut testimonium ferat.*)

Notat Petrus de Marca *dissertatione de veteribus Canonum collectionibus, cap. 8. num. 5.* quod lectio Dionysii indicet, quasi tantum postulandum dixerint ab Imperatoribus, ut qui *cognitor* fuerit, non revocetur ad testimonium dicendum: eo quod posterior clausula sive articulus, non sufficienter a priore separetur propter omissam particulam conjunctivam, *&*; ita ut videatur potius ratio præcedentis, quam novus articulus. Et ita intellexit Dionysius, vel auctor Lemmatis Canoni præfixi. Ita enim habet: *ut Clerici de judicii sui cognitione non cogantur in publico dicere testimonium*.

At supra relata Græcorum apud Balsamonem lectio, uti & quæ extat in Codice Africano Græco-Latino apud Justellum, & apud Labbæum, quæ addit conjunctivam, *&*, quemadmodum & farrago Canonum sub nomine Concilii Carthaginensis quinti, aperte præfert, postulandum generaliter ne persona Ecclesiastica in jus vocari queat ad testimonium dicendum; hancque lectionem & interpretationem probat de Marca; atque tamquam hinc consequens, notandum a lectore monet, „ antiquam esse prohibitionem, ne Clerici a ju„ dicibus sæcularibus ad testimonium citentur, nisi de „ consensu Episcopi, quod, ait, Decretalibus severe „ sancitum est, & ubique observatur, præterquam in „ Galliæ Regno, quod suis privilegiis utitur; quam„ quam diffitendum non sit a Justiano aliter constitu„ tum". Belgii mores hac in parte a Regni Galliæ moribus haud multum dissident, uti notavi in *Jure Eccles. Tom. IV. parte 3. tit. 7. cap. 6. num. 9.*

Hæc pars Commonitorii refertur a Gratiano per modum Canonis.

Partem hanc Commonitorii retulit Gratianus *caus. 2. quæst. 6. Can. 38.* ex farragine, quæ extat sub nomine Concilii Carthaginensis V. ubi refertur per modum Canonis seu statuti, tamquam a Patribus Africanis propria

pria auctoritate conditi; quod ut ab *Imperatoribus flagitaretur*, postulandum decreverant Africani; quod recentiorem plane manum redolet, ac signanter pleudo illius Isidori, qui merces suas unice ad amplificandam Sedis Apostolicæ & Episcoporum auctoritatem adornasse videtur, quemadmodum occasione falsarum Decretalium, primis Romanis Pontificibus suppositarum infra observabimus in *Observationibus in Jus novum & novissimum part. 2. dissert. 1. §. 3.*

* G. LXIII.

CANON LX. *

Illud etiam petendum, ut quæ contra præcepta divina convivia multis in locis exercentur, quæ ab errore gentili attracta sunt, ita ut nunc a Paganis Christiani ad hæc celebranda cogantur. Ex qua re temporibus Christianorum Imperatorum persecutio altera fieri occulte videatur: vetari talia jubeant, & de civitatibus & de possessionibus impositam pœnam probiberi: maxime cum etiam in natalibus Martyrum per nonnullas civitates, & in ipsis locis sacris talia committere non reformident. Quibus diebus etiam, quod pudoris est dicere, saltationes sceleratissimas per vicos atque plateas exerceant: ut matronalis bonor, & innumerabilium fœminarum pudor, devote venientium ad sacratissimum diem, injuriis lascivientibus appetatur: ut etiam ipsius sanctæ Religionis pene fugiatur accessus.

SCHOLION.

Conviviorum paganorum abolitio postulanda ab Impp.

CONQUERUNTUR hoc Canone Patres Africani, *contra præcepta divina, quædam convivia multis in locis exerceri, quæ ab errore gentili attracta* sive *inducta*) *sunt, ita ut nunc a paganis Christiani ad hæc celebranda cogantur: ex qua re temporibus Christianorum Imperatorum persecutio altera fieri occulte videatur.* Ita lectio Dionysiana, item Codex Africanus apud Justellum, sed apud Græcos ita simpliciter legitur: *ut etiam Christiani ad paganos clanculum in eorum celebratione accedant*; reliquis omissis. Atque ita legisse Balsamonem & Zonaram, ex ipsorum Commentariis in hunc Can. manifestum est.

Itaque Patres Africani resolverunt, petendum ab Imperatoribus, quod *vetari talia jubeant, & de civitatibus, & de possessionibus, imposita pœna probiberi* (seu *arceri*); rationem, qua movendos Imperatores credebant, adjungunt: *cum etiam in natalibus martyrum, per nonnullas civitates, & in ipsis locis sacris talia* (sive *ejusmodi peccata*) *committere non reformident. Quibus diebus etiam*, (inquiunt Patres) *quod pudoris est dicere, saltationes sceleratissimas* (seu *execrandas*) *per vicos atque plateas exercent*. Atque hinc ulterius contingere dicunt, *ut matronalis bonor, & innumerabilium fœminarum pudor devote venientium ad sacratissimum diem, injuriis lascivientibus appetatur, ut etiam ipsius sanctæ Religionis pene fugiatur accessus.*

Hujus postulationis ratio.

Quæ & hodie merito attenditur.

Si serio attendantur juvenum & puellarum conventiuncula; necnon saltationes & tripudia, quæ diebus festis & dominicis in multis locis frequentantur, apparebit ea non minus, quam hæc a Patribus Africanis descripta convivia & tripudia esse execranda; ideoque merito Episcopos & Pastores iis eliminandis exemplo Patrum Africanorum opportune & importune allaborare; ipsorumque Principum manum auxiliatricem implorare, de quo latius in *Jure Ecclef. Tom. II. part. 2. sect. 2. tit. 2. cap. 5. num. 24.*

* G. LXIV.

CANON LXI. *

Nec non & illud petendum, ut spectacula theatrorum, cæterorumque ludorum die Dominica, vel cæteris Religionis Christianæ diebus celeberrimis amoveantur, maxime quia sancti Paschæ Octavarum die populi ad circum magis, quam ad Ecclesiam conveniunt, debere transferri devotionis eorum dies, si quando occurrerint, nec oportere etiam quemquam Christianorum cogi ad hæc spectacula: maxime, quia in exercendis, quæ contra præcepta Dei sunt, nulla persecutionis necessitas a quoquam adbibenda est: sed, uti oportet, bomo libere voluntate subsistat sibi divinitus concessa. Corporatorum enim maxime periculum considerandum est, qui contra præcepta Dei, magno terrore cogunt ad spectacula convenire.

SCHOLION.

Ne dies festi violentus exhibitione spectaculorum. Ratio.

SOLLICITI fuere Patres Africani hoc Canone, *ut spectacula theatrorum cæterorumque ludorum* (seu Gr. *ut theatralium ludricorum spectacula*) *die Dominica, vel cæteris Christianæ Religionis diebus celeberrimis amoveantur* (seu Gr. *probibeantur*): rationem adducat; *maxime quia sancti Paschæ octavarum die populi ad circum magis, quam ad Ecclesiam conveniunt.*

Quæ & hodie obtinet.

Quam hoc sit verum, quotidiana nos experientia docet; ut merito proinde Episcopi & Pastores curent, & apud Principem, ejusque Magistratum instent, ut similia fieri, saltem tempore divini officii non sinantur, ne alias per hæc populus a divinis officiis abstrahatur.

Docet nos hic Canon, eo tempore totam Paschalem

Octavam solemniter fuisse celebratam; quod & multis sæculis non tantum in Africa, sed & per alias Ecclesias observatum esse ostendimus in *Scholiis ad Canonem 66. Trullanum*, quo similiter inhibetur hujusmodi spectacula per Octavam Paschæ exhiberi.

Octavi Paschæ solemniter celebrata.

Insuper docet præsens Canon, certos dies designatos fuisse, quibus hi ludi, sive publicæ lætitiæ signa, exhiberentur, postulandumque dicunt Patres Africani ab Imperatoribus, ut si hi dies incidant in dies Paschales, *debere transferri devotionis eorum dies, si quando occurrant*. Vel uti clarius expressit lectio Græca, apud Balsamonem & Zonaram: *debere præfinitos ipsorum* (scilicet *spectaculorum*) *dies transferri, quando ita eveniat.*

Quæ verba ita interpretatur Zonaras: „ illud postulavit Synodus, ne spectacula videlicet Dominicis „ aut festis diebus, neve equestres ludi Paschatis hebdomada præbeantur, verum *in aliud tempus transferantur*. Ne his occupati ludicris ab Ecclesiis frequentandis, homines Christiani desistant: tum ne fidelium aliquis in theatrali consessu adesse cogatur.

His postremis verbis reflexit Zonaras ad hæc Canonis verba; *nec oportere etiam quemquam Christianorum cogi ad hæc spectacula.*

Hæc autem verba, tam in lectione Græca, apud Balsamonem & Zonaram, quam in Codice Africano apud Justellum, præsentem Canonem claudunt. Quæ enim apud Dionysium adjunguntur, in Græco desunt: unde apud Labbæum in Codice Africano Græco-Latino, textus Græcus desinit ad prædicta verba; reliqua tantum latine exprimuntur.

Quid nomine corporatorum intelligatur, & quare ne hi ad spectacula cogantur, postulandum?

Porro ex Latina lectione hic notandum, quod in Codice Africano apud Labbæum *t. 2. Conc. col. 2088.* legatur *cooperatorum* pro *corporatorum*: sed convenientior videtur Dionysiana lectio, cui & Justelliana consentit. *Corporati* enim dicebantur urbium incolæ, qui ex certis *corporibus*, præsertim artificum erant, quorum meminit *L. unica Cod. de privileg. corporatorum urbis Romæ l. 11. tit. 14. & L. un. Cod. de Alexandriæ Primatibus eod. l. tit. 28.* Hos ergo, utpote corpori artificum, aut alterius publici operis adscriptos facile erat, terrore amittendi lucri ad exhibenda hujusmodi spectacula cogere. Ut proinde sapientissimum fuerit Patrum consilium, hujusmodi homines periculo eximere: Utinam & hodie Ecclesiæ Prælati, exemplo Patrum, ita invigilarent, ut suis subditis pericula & occasiones peccatorum subtraherentur!

Constitutio Honorii Imperatoris de lætitiis publicis retinendis.

Extat in Codice Theodosiano, sub titulo *de Paganis* in *lege 17. & l. 4. Cod. Just.* eodem titulo, Constitutio Honorii edita 13. Kalendas Septembris 399. qua sancitur: *Ut profanos ritus jam salubri lege submovimus, ita festos conventus civium: & communem omnium lætitiam non patimur submoveri; unde absque ullo sacrificio, atque ulla superstitione damnabili exhibere populo voluptates, secundum veterem consuetudinem; inire etiam festa convivia, si quando exigunt publica vota decernimus.*

Verisimiliter occasione hujus legis PP. Africani Legationem ad Imperatores decreverant.

Cum hac lege, *secundum veterem consuetudinem* spectacula, sive festi conventus exhiberi permittantur, eaque ad Præfectum Africæ missa legatur, admodum verisimile est, occasione hujus legis hoc Commonitorium ab Africanis Patribus tunc conceptum, quo scilicet postuletur ab Imperatoribus, ut spectacula, quæ exhiberi permittit, saltem die Dominica, vel cæteris diebus Religionis celeberrimis non exhiberentur, & si in dies Paschales inciderent dies ordinarii spectaculis exhibendis, hæc in aliud tempus transferrentur.

Non ergo hæc Lex occasione Legationis Africanæ edita fuit, uti vult Jacobus Gothofredus, sed e contra, Lex ipsa occasionem dedit Legationi Africanæ, maxime cum hæc Lex nihil plane contineat postulatis Africanorum respondens.

CANON LXII. *

* Gr. LXV.

Et illud petendum, ut statuere dignentur: ut si cujuslibet bonoris Clericus judicio Episcoporum quocumque crimine fuerit damnatus, non liceat eum sive ab Ecclesiis, quibus præfuit, sive a quolibet bomine defensari, interposita pœna damni, pecuniæ, atque bonoris, quo nec ætatem, nec sexum excusandum esse præcipiant.

SCHOLION.

Clerici ob sua crimina damnati a nullo defendentur via facti.

PRÆSENTI Canone suggerunt Patres petendum ab Imperatoribus, ut *si quis Clericus judicio Episcoporum quocumque crimine fuerit damnatus, non liceat eum sive ab Ecclesiis, quibus præfuit* (seu Gr. *ab Ecclesia, cujus fuit*) *sive a quolibet bomine defensari* (sive Gr. *ab ullo bomine liberari a pœna*).

Nequaquam tamen ipsis justa denegatur appellatio.

Recte autem notat Zonaras, hic nequaquam intendere Patres Africanos adimere Clericis justam defensionem per appellationem a judicio Episcoporum, si hoc injustum credant; sed tantum postulandum ab Imperatoribus, ne justa Episcoporum sententia lata contra Clericum, per quemquam vi & armis impediatur. Unde sensum Canonis recte expressit Aristenus in commentario ad epitomen, his verbis: „ Clericus, qui ob delicta ab Episcopo condemnatur, si sibi videtur injuria

„ affectus, appellet; cum auctoritate autem, & potestate, a quopiam ne liberetur.

Pœnis civilibus coercendi, qui ejusmodi violentiam inferunt.

Petrus de Marca, in *dissertatione de veteribus Canonum collectionibus*, *cap.* 8. reflectens ad hanc Canonem prout extat apud Dionysium Exiguum, & a Patribus Africanis conceptus fuit, ait: „ Lex petenda erat ob „ pœnam civilem, quæ ab Ecclesia infligi non poterat, „ sed tantum Canonica.

Præterea notat ibidem de Marca, collectori illius farraginis, quæ sub nomine Concilii Carthaginensis V. prostat „ visum, ut Canonem istum secundum in sua „ collectione locaret, constituendo Synodi auctoritate, „ quod postulandum erat a Principibus. *Et istud statuendum*, inquit, & cætera subjungit.

Hæc recte a viro erudito notata; sed illud mirum, a viro hoc non fuisse agnitam collectionis hujus corruptricem manum; nec illum fœtidas pseudo-Isidori merces subodoratum fuisse.

Interim & illud non immerito monuit ibidem de Marca, ex hac Canonis mutatione, seu potius corruptione factum, ut plures mediæ ætatis Pontificum constitutiones damno honoris & privatione dignitatum afficiendos jubeant, qui suis decretis reluctati fuerint.

Hoc Commonitorium apud Gratianum relatum occasionem præbuit judicibus Eccles. imponendi pœnas civiles.

Neque dubium, quin hic Canon ita conceptus dederit occasionem judicibus Ecclesiasticis imponendi quoque pœnas pecuniarias & civiles, præsertim postquam in Decretum Gratiani per modum absoluti Canonis a Concilio Carthaginensi quinto editi relatus fuit *caus.* 21. *quæst.* 5. *Can.* 3.

Quomodo vero rursus per recentiora Principum Edicta hæc auctoritas judicum Ecclesiasticorum restricta sit, notavi in *Jure Eccles. Tom. IV. part.* 3. *tit.* 3. *cap.* 3.

CANON LXIII. *

* Gr. LXVI.

Et de his etiam petendum, ut si quis ex qualibet ludicra arte ad Christianitatis gratiam venire voluerit, ac liber ab illa macula permanere, non eum liceat a quoquam iterum ad eadem exercenda reduci vel cogi.

SCHOLION.

Scenici ad Christianismum conversi, non iterum ad eam artem cogendi.

PRo intellectu hujus Canonis notat Zonaras, olim „ in magnis urbibus extitisse theatra, in quibus „ statis temporibus populi conventu ludi exhibebantur, „ ad eamque rem, inquit, scenicorum opera & servitium, nulla excusatione admissa, ita flagitabatur, „ ut ad ea munia vel inviti traherentur.

Petendum ergo ab Imperatoribus censent Patres, ut si quis hanc scenicam artem professus, ad Christianismum sit conversus, a nemine compelli possit ad eadem exercitia resumenda.

Hic rursus docemur, quomodo Patres solliciti fuerint, ne, qui vitam suam moresque mutarunt, iterum implicarentur exercitiis vitæ illi contrariis, aut admodum periculosis.

CANON LXIV. *

* Gr. LXVII.

De manumissionibus sane in Ecclesia dicendis: si id nostri consacerdotes per Italiam facere reperiuntur, nostræ etiam erit fiduciæ istorum ordinem consequi: data plane licentia, misso Legato, ut quæcumque digna fide pro statu Ecclesiæ, & salute animarum agere potuerit, nos laudabiliter in conspectu Domini recepturos. Quæ omnia si sanctitati vestræ placeat, edicite: ut & meam suggestionem ratam esse vobis advertant, & nostram omnium consensionem sinceritas eorum libenter accipiat. Ab universis Episcopis dictum est: omnibus placent hæc, quæ injunctæ sunt peragenda, & prudenter a tua Sanctitate enarrata.

SCHOLION.

De manumissionibus in Ecclesia faciendis.

MANUMISSIONUM in Ecclesia factarum apud pristinos auctores frequens mentio occurrit; testaturque Sozomenus *lib.* 1. *hist. cap.* 9. tres de his manumissionibus editas esse leges. „ Nam cum ob nimiam „ legum severitatem, inquit, potior libertas, quam „ Romanam civitatem vocant, etiam volentibus Dominis, difficile admodum acquireretur, tres tulit leges quibus constituit, ut quicumque in Ecclesia sub „ testimonio Sacerdotum libertate donati essent, civitatem Romanam consequerentur.

Hæc verba Sozomeni, interprete Epiphanio Scholastico, ita redduntur apud Cassiodorum in historia tripartita *lib.* 1. *cap.* 9. „ Cum propter subtilitatem legum, „ etiam inviti possessores difficultatem paterentur circa „ dationem melioris libertatis, quam civitatem Romanam vocant, tres posuit leges, decernens omnes in „ Ecclesia manumissos, sub testimonio Sacerdotum, „ per hanc piam adinventionem Romana civitate frui, „ cujus indicium præsens etiam tempus servat.

Extant duæ ex tribus hisce Constantini legibus in Codice Justinianæo, sub titulo, *de his qui in Ecclesia manumittuntur*, quarum prior dirrigitur ad Protogenem Episcopum, altera ad Osium Cordubensem; extatque & hæc in Theodosiano sub eodem titulo; ad quos titulos tractant plerique interpretes de his manumissionibus, ac signanter Jacobus Gothofredus ad hunc titulum in Codice Theodosiano; ibidem ostendens multis sæculis usum harum manumissionum perdurasse, quod & probant formulæ hujus manumissionis apud Marculfum, quæ una cum eruditis notis Hieronymi Bignonii extant *tomo* 2. *Capitularium* ex editione Baluzii.

Itaque hoc Canone dicunt Patres; *de manumissionibus sane in Ecclesia dicendis* (seu Gr. *proclamandis*) *si id nostri consacerdotes per Italiam facere reperiuntur, nostræ erit fiduciæ istorum ordinem consequi*; hoc est, speramus, quod per Legatum nostrum id ab Imperatoribus consequi poterimus, quod tamen tum obtentum non fuisse patet ex Canone 82. hujus Codicis, in quo decernunt, pro his manumissionibus ad Imperatores esse instandum. Unde recte notavit Jacobus Gothofredus, hunc morem manumittendi serius per Africam invaluisse.

Post hæc datur licentia *misso Legato, ut quæcumque digna fide pro statu Ecclesiæ agere potuerit, faciat: promittuntque Patres, quod ea omnia laudabiliter in conspectu Domini* (seu Gr. *coram Domino*) *suscipient*.

Commonitorium Aurelii pro Legatione comprobatum a Patribus.

Tandem probant Patres, omnia, quæ suggerent Aurelio in Commonitorio erant expressa; responderuntque Patres; *placent hæc, quæ injuncta sunt*, scilicet Legatis ad Imperatorem, *peragenda, & prudenter a tua Sanctitate enarrata*; vel clarius (*& quæ sapienter a tua Sanctitate sunt exposita, perfici debent*).

CANON LXV. *

* Gr. LXVIII.

Aurelius Episcopus dixit: Equitii etiam, olim merito suo Episcopali sententia damnati, non arbitror prætereundam esse Legationis causam; ut si forte eum in illis partibus repererit, sit eidem Fratri nostro curæ pro Ecclesiæ statu, quod oportuerit, vel ubi licuerit, adversus eum peragere. Ab universis Episcopis dictum est: multum placet & ista prosecutio: maxime cum olim damnatus sit Equitius, & ejus impudens inquietudo, pro statu & salute Ecclesiæ, magis magisque ubique repellenda. Et subscripserunt. Aurelius Episcopus Ecclesiæ Carthaginensis huic decreto consensi, & prælecto subscripsi. Similiter & cæteri Episcopi subscripserunt.

SCHOLION.

Mandatum, ut per Legatum quocumque modo compescatur Equitii insolentia.

CUjus civitatis Episcopus fuerit iste Equitius, non exprimitur; illud autem satis constat, eum Episcopali judicio fuisse condemnatum, hoc est depositione mulctatum, uti notat Zonaras, eumque nequaquam post sententiam quievisse, sed impudenter inquietum fuisse, & ad transmarinas partes confugisse, ut sic Ecclesias turbaret, ut merito Patres Legato suo injunxerint, ut turbulento homini ubicumque potuerit, se opponat, eumque compescat. Sciebant enim quantopere vel unus interdum turbulentus, præcipue charactere Episcopali insignitus, paci Ecclesiasticæ, & saluti animarum obesse queat. Ideo dicunt, quod ejus *impudens inquietudo pro statu & salute Ecclesiæ magis magisque ubique repellenda* (sive Gr. *sit oppugnanda*).

Notandum, quod quæ de Equitio ab Episcopis injunguntur, non ab Imperatoribus petenda dicantur; *sed sit eidem fratri nostro*, ait Aurelius, *curæ pro Ecclesiæ statu, quod oportuerit, vel ubi licuerit adversus eum peragere*.

Præfatio Synodi habitæ Idibus Septembris anni 401. quæ post Can. LXVI. in Codice Africano apud Dionysium sequitur. *

* Gr. Act. 4.

Vincentio & Fravito VV. CC. Conss. Idibus Septembris, Carthagine in Secretario Basilicæ Restitutæ, cum in Concilio congregati in Ecclesia Carthaginensi consedissemus ex Africanis omnibus Provinciis Episcopi, id est Aurelius ejusdem Sedis Episcopus cum collegis suis, quos eorum subscriptio manifestat: recitatæ Epistolis beatissimi fratris & consacerdotis nostri Anastasii, Ecclesiæ Romanæ Episcopi, quibus nos Paternæ, & fraternæ charitatis sollicitudine, ac sinceritate adhortatus est, ut de hæreticorum & schismaticorum Donatistarum insidiis & improbitatibus, quibus Africanam Ecclesiam Catholicam graviter vexant, nullo modo dissimulemus, Gratias agimus Domino nostro, quod illi optimo ac Sancto Antistiti suo tam piam curam pro membris Christi, quamvis in diversitate terrarum, sed in una compage corporis constitutis, inspirare dignatus est.

SCHOLION.

De Concilio Carthaginensi sub Aurelio, Idibus Septembris 401.

AURELIUS Carthaginensis Episcopus admodum sollicitus, ut Africanæ Ecclesiæ necessitatibus succurreret, & Ecclesiam per Donatistarum schisma scissam, ad unitatem revocaret, eodem anno, quo præcedens Synodus habita fuerat, necnon litteræ ad Anastasium Romanum Episcopum, & Venerium Mediolanensem datæ erant; generalem rursus Synodum, ex omnibus

Africæ

Africæ Provinciis ad Idus Septembris indixit, ut omnium sententia summi ponderis res tractaretur; nimirum pax universalis cum omnibus Donatistis, uti monet Baronius ad annum 401.

In Concilio Carthaginensi V. recitantur litteræ Anastasii Papæ.

Has litteras coram Patribus recitatas fuisse, in præfatione ipsius Synodi significatur, & licet exemplar earum non inseratur, nec hactenus notum sit; hoc tamen habemus, quod Episcopos Africanos hortatus fuerit, ut *de hæreticorum & schismaticorum Donatistarum insidiis, & improbitatibus, quibus Africanam Ecclesiam graviter vexant* (vel potius Gr. *quæ in universa Afrorum Regione Catholicam Ecclesiam graviter depopulatur*) *nullo modo dissimulent*.

Hisce ab Aurelio recitatis, Patres Africani hæc subjiciunt: *Gratias agimus* (Gr. *Deo*) *Domino nostro, quod illi Optimo, ac Sancto Antistiti suo* (sive Gr. *Excellentissimo & Sanctissimo ejus Sacerdoti*) *tam piam curam pro membris Christi, quamvis in diversitate terrarum* (sive Gr. *etsi in diversis quidem terræ partibus*) *sed in una compage corporis* (Gr. & *harmonia*) *constitutis, inspirare dignatus est*.

Quid in hac Synodo actum est?

Præcipue autem in hac Synodo tractatum, qualiter agendum cum Donatistis ad Ecclesiam Catholicam revertentibus; item de modo quo ad *unitatem* reduci possent, necnon de restituenda disciplina occasione hujus schismatis Donatistarum non parum labefactata.

Ad duo priora spectant quatuor primi hujus Synodi Canones; reliqui sedecim varia disciplinæ puncta decidunt.

Canones hujus Synodi in farragine sub nomine Concilii Carthaginensis V. cum præcedentibus confunduntur.

Canones hujus Synodi, concernentes puncta disciplinæ omissis prioribus Donatistarum ad Ecclesiæ unitatem reductionem spectantibus, in illa Canonum farragine, quæ vulgo dicitur Concilium Carthaginense V. referuntur, cum Canonibus præcedentis Synodi tamquam unius & ejusdem Synodi, cum tamen constet, fatente quoque de Marca, editos esse in diversis Conciliis eodem anno celebratis; faterique debet ipse de Marca, farraginis illius aliquin propugnator, quod „ utrumque Concilium accuratius & rectius distinguatur apud Dionysium, & ab ipso quoque Ferrando ". *dissert. de veteribus Canonum collectionibus cap. 9.*

CANON LXVI. *

* Gr. LXIX.

Deinde pertractatis & consideratis omnibus, quæ utilitati Ecclesiæ convenire videbantur, annuente atque admonente spiritu Dei eligimus cum memoratis hominibus, quamvis de Dominici corporis unitate inquieta dissensione præcisis, leniter & pacifice agere: ut quantum in nobis est omnibus, qui eorum communione & societate irretiti sunt, per universas Provincias Africanas penitus innotescat, quam miserabili errore devincti sunt: ne forte sicut dicit Apostolus, nobis in mansuetudine corripientibus diversa sentientes, det illis Deus pænitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant de diaboli laqueis, captivati ab ipso in ipsius voluntatem.

SCHOLION.

Judicant PP. summa moderatione & conniventia agendum cum Donatistis.

QUAMVIS Anastasius Romanus Episcopus scripsisset, *de insidiis & improbitatibus & impudentia Donatistarum nullo modo esse dissimulandum*; nihilominus Patres Africani *pertractatis & consideratis omnibus, quæ utilitati Ecclesiæ convenire videbantur, annuente atque admonente* (seu Gr. *inspirante*) *spiritu Dei, elegerunt* (sive Gr. *satius esse duxerunt*) *cum memoratis hominibus, quamvis de corporis Dominici unitate, inquieta dissensione præcisis* (vel Gr. *se abscindant*) *leniter & pacifice agere*.

Notanda ratio hujus moderationis.

Ratio mansuetudinis servandæ notari meretur, nec expositione sed attentione solum indiget. Et sane ille modus pacificus, tamquam reducendis hæreticis & schismaticis, præsertim iis, qui hæreseos aut schismatis primi auctores non sunt, sed in iis nati & educati sunt, aptior a Patribus passim judicatus fuit, eumque ut teneret, monuit Augustinum Anglorum Apostolum S. Gregorius, uti ipsemet testatur *lib. 9. Epist. 71.* dicitque Gentilibus concedenda, quæ salva fide concedi possunt: „ nam *duris* mentibus, ait, simul omnia abscindere impossibile esse non dubium est; quia is, qui locum summum ascendere nititur, necesse est ut gradibus vel passibus, non autem saltibus elevetur.

Quæ hodie merito attenderentur.

Ea agendi ratio si cum hæreticis & hodie sincere iniretur, & dissimularentur ea, quæ salva fide, tolerari possunt, spes non incerta affulgeret, plures ex hodiernis hæreticis & schismaticis ad unitatem Ecclesiæ, & veram Religionem Catholicam reducendi.

Verum uti recte advertit pius & eruditus auctor notarum in citatam Epistolam S. Gregorii, istius consilii prudentem moderationem non patitur zelus quorumdam immodicus „ quos delectat clamare *exinanite, exinanite usque ad fundamentum*, fibras etiam minimas exstirpare, ut tam præpostera agendi ratione plurimi fuerunt in schisma aut hæresim compulsi, quos moderatio retinuisset in Ecclesia. Alii forte redirent in unitatis gremium, si morosi quidam objectis spinis viam non sepirent, aut propugnatione quarumdam corruptelarum, aut ritus exigendo laudabiles quidem at minus forte necessarios, aut alios minus laudabiles importune exagitando, quos Patres sanctissimi unitatis studio tolerassent. Scilicet *piscatorie nobis est agendum, non Aristotelice*, ut habet Epistola Episcoporum Ponti ad Leonem Imperatorem post Chalcedonense Concilium ". Hæc ille, quæ utinam hodie attente expenderentur, dum de hæreticis ad Ecclesiam reducendis agitur?

CANON LXVII. *

* Gr. LXX.

Itaque placuit, ut ex Concilio nostro litteræ dentur ad judices Africanos, a quibus hoc peti congruum videretur, ut in hoc adjuvent communem matrem Ecclesiam Catholicam, in quo Episcopalis auctoritas communiri in civitatibus potest, id est ut judiciaria potestate atque diligentia ex fide Christiana, quid gestum sit in omnibus locis, in quibus Maximianistæ Basilicas obtinuerunt, qui ab eis schisma fecerunt, inquirant, & gestis publicis, propter firmam notitiam omnibus necessariam, faciant inhærere.

SCHOLION.

Deputatio ad judices Africanos: pro habendis actis rerum, quæ a Donatistis, & a Maximianistis gestæ fuerant.

MANIFESTUM est ex initialibus verbis, hunc Canonem esse præcedentis appendicem; sive ea, quæ hoc Canone decernuntur, decreta esse ut obtineatur conversio, sive reductio Donatistarum, qui ab unitate Ecclesiæ se sejunxerant; ad quam obtinendam, *leniter & pacifice* allaborandum esse, jam Patres in præcedenti Canone resolverant.

Qui fuerint Maximianistæ?

Ut autem intelligatur, qua ratione quæ hoc Canone resoluta sunt, essent opportuna reducendis ad Ecclesiam Donatistis: notandum, quod Maximianistæ, quorum hic fit mentio, essent quædam secta eorum, qui se a Donatistis per speciem quamdam schismatis, separaverant, & a Donatistis pro schismaticis habebantur, quemadmodum multis locis S. Augustinus, ac signanter *Epist. 185. c. 4.* & *libro de gestis cum Emerito Cæsariensi Donatistarum Episcopi*, ubi & *nu. 9.* hujus schismatis originem describit, & qualiter cum his Maximianistis ipsi Donatistæ eum agendi modum tenuerint, quem Catholici cum Donatistis ad Ecclesiam reducendis inibant.

Cum itaque Patres Africani resolvissent *leniter & pacifice* cum Donatistis agere, & eos potius rationum, quam potestatis & coactionis pondere ad Ecclesiæ unitatem adducere, resolverunt litteras dandas ad judices Africanos, qui diligenter inquirerent *quid gestum sit* a Donatistis *in omnibus locis, in quibus Maximianistæ Basilicas obtinuerunt, qui ab eis schisma fecerunt, & gestis publicis propter firmam notitiam omnibus necessariam, faciant inhærere*, ut hoc pacto ex gestis & ex modo procedendi Donatistarum cum Maximianistis ad ipsos revertentibus, ipsi Catholici possent suum lenem & pacificum agendi modum cum Donatistis ad Ecclesiam revertentibus justificare, uti & factum esse docet citata Epistola S. Augustini, & mox referendus Canon 69. hujus Codicis satis evincit.

CANON LXVIII. *

* Gr. LXXI.

Deinde placuit, ut litteræ mittantur ad Fratres & Coepiscopos nostros, & maxime ad Sedem Apostolicam, in qua præsidet memoratus venerabilis frater & collega noster Anastasius, quo noverit habere Africam magnam necessitatem, propter Ecclesiæ pacem & utilitatem: ut ex ipsis Donatistis quicumque Clerici correcto consilio ad Catholicam unitatem transire voluerint, secundum uniuscujusque Episcopi Catholici voluntatem atque consilium, qui in eodem loco gubernat Ecclesiam, si hoc paci Christianæ prodesse visum fuerit, in suis honoribus suscipiantur, sicut prioribus ejusdem divisionis temporibus factum esse manifestum est. Quod multarum, & pene omnium Africanarum Ecclesiarum, quibus talis error exortus est, exempla testantur: non ut Concilium quod in transmarinis partibus de hac re factum est, dissolvatur: sed ut illud maneat circa eos, qui sic transire ad Catholicam volunt, ut nulla per eos unitatis compensatio procuretur. Per quos autem vel omni modo perfici, vel adjuvari manifestis fraternarum animarum lucris Catholica unitas in locis, in quibus degunt, visa fuerit: non eis obsit, quod contra honores eorum, quamvis salus nulli interclusa sit, in transmarino Concilio statutum est, id est ut ordinati in parte Donati, si ad Catholicam correcti transire voluerint, non suscipiantur in honoribus suis secundum transmarinum Concilium: sed exceptis his, per quos Catholicæ unitati consulitur.

SCHOLION.

Litteræ responsoriæ quibus Papæ exponitur modus quem Africani in recipiendis Donatistis servare decreverant.

JAM superius monuimus, Anastasium Episcopum Romanum scripsisse, quod cum Donatistarum insidiis & improbitatibus nullo modo esset dissimulandum; quod Patribus Africanis non omnino placuisse ostendit relatus Canon 66. ubi decreverunt *leniter & pacifice* cum Donatistis agendum esse.

Insuper

Insuper ex hoc Canone constat; in transmarino Concilio statutum fuisse; *ut ordinati ex parte Donati, si ad Catholicam correcti transire voluerint, non suscipiantur in honoribus suis.*

Clerici Donatistis in Ecclesiam revertentes, in suis honoribus suscipiantur. Si Episcopi id judicent pro bono pacis & unitatis convenire.

Hoc statutum ita generaliter expressum, Africanis durius apparuit; ipsique decreverunt, *ut ex ipsis Donatistis quicumque Clerici, correcto consilio ad Catholicam unitatem transire voluerint, secundum uniuscujusque Episcopi Catholici voluntatem, atque consilium, qui in eodem loco gubernat Ecclesiam, si hoc paci Christianæ prodesse visum fuerit, in suis honoribus suscipiantur.*

Et ne se temere ab aliorum Episcoporum resolutione, ac decreto separare velle ostenderent, captam resolutionem, iterum ad Episcopos transmarinos, & maxime ad Sedem Apostolicam, cui præsidebat Anastasius, mittendam censuerunt, utque eos in suam sententiam trahant, primo statum Ecclesiæ Africanæ, summamque ejus necessitatem aperiunt, & secundo Ecclesiæ pacem & utilitatem, inde magis fovendam augendamque asserunt.

Tertio dicunt *ita prioribus ejusdem divisionis temporibus factum esse, quod multarum & pene omnium Africanarum Ecclesiarum, quibus talis error exortus est, exempla testantur.*

Quarto, hæc esse decreta, *non ut Concilium, quod in transmarinis partibus de hac re factum est, dissolvatur; sed ut illud maneat circa eos, qui sic transire ad Catholicam volunt, ut nulla per eos unitatis compensatio procuretur.*

Quasi dicerent; salvo manente decreto transmarino, Episcopi Cth̄olici dispensare poterunt cum iis, per quos unitati Ecclesiæ consuli judicabunt.

Quid his litteris ab Anastasio, aut aliis transmarinis Episcopis rescriptum sit, nescitur. Hoc scimus, Africanos hujus Concilii resolutioni constanter inhæsisse. Immo Epigraphæ Dionysiana, huic decreto præfixa, innuit Africanos suum decretum a consensu Anastasii Episcopi non suspendisse; sed simpliciter & absolute statuisse; ita enim habet: *ut Clerici Donatistarum in Ecclesia Catholica suscipiantur in Clero.*

S. Augustinus hanc resolutionem se servaturum, omnibus in mandatum voluit.

Sanctus Augustinus ita de justitia, æquitate & utilitate hujus Decreti erat persuasus, ut resolvisset in se nullum Clericum a Donatistis revertentem in suis honoribus non recepturum; suumque illud propositum propria manu scriptum, ac interposito juramento confirmatum, omnibus publicatum voluit, ut scribit Epist. 61. ad Theodorum, quam eruditi Revisores operum ejusdem Sancti Patris, circa tempus hujus Concilii, id est circa annum 401. scriptam autumant: „ nam, inquiunt, prædicti Concilii decreto relictum erat voluntati arbitrioque cujusque Episcopi Catholici, ut, si ipsi expedire videretur, eosdem deinceps cum suis honoribus, & ordinibus reciperet.

Quid huic agendi modo opposuerint Donatistæ & quid ab Augustino responsum.

Obloquebantur quidem huic Catholicorum Episcoporum agendi modo pertinaces Donatistæ, dicebantque: „ si ergo oportet ut nos extra Ecclesiam, & adversus Ecclesiam fuisse pœniteat, ut salvi esse possimus, quomodo post istam *pœnitentiam* apud eos Clerici, vel etiam Episcopi permanemus"? Respondet ipsis Augustinus: „ hoc non fieret, quoniam revera, „ quod fatendum est, fieri non deberet, nisi pacis *ipsius* „ *compensatione* sanaretur; sed si hoc dicant, & multo „ maxime humiliter doleant qui in tanta morte præcisionis jacent, ut illo quidem vulnere matris Catholicæ reviviscant.

Hæc & plura S. Augustinus Epist. 185. num. 44. & 45. scripta circa annum 417. uti notant iidem Revisores, adeoque 15. ut minus annis post hanc Synodum, ut hinc pateat, non obstante quoque Donatistarum contra eum agendi morem murmuratione, Africanos constanter in hac praxi perseverasse.

Quomodo studuerint Patres Afr. ut hæc sua resolutio ab Episcopis transmarinis, notanter a Romano probaretur.

Totus tamen Canonis contextus nos docet, Patribus Africanis curæ fuisse, ut ipsorum agendi ratio ab aliis quoque Episcopis transmarinis, ac præsertim Romano probaretur.

Quamvis non nihil contraria disciplinæ.

Secundo docet nos, quod crediderint Patres Africani a rigore disciplinæ aliquantulum recedi posse: si *vulnus* disciplinæ infligendum, pacis & unitatis Ecclesiæ *compensatione*, sanari possit: nec ipsis persuasum fuisse per Decretum transmarinum, eam agendi libertatem sibi esse ademptam.

CANON LXIX. *

* Gr. LXXII.

Deinde placuit, ut his per actis Legati etiam prædicandæ pacis atque unitatis, sine qua salus Christiana non potest obtineri e numero nostro ad ipsorum Donatistarum, sive quos habent, Episcopos, sive ad plebes mittantur, per quos omnibus in notitiam perferatur, quam nihil habeant, quod adversus Ecclesiam Catholicam justæ possint dicere: maxime ut manifestum fiat omnibus, per gesta etiam municipalia, propter documentorum firmitatem, quid ipsi de Maximianistis schismaticis suis egerint: ubi eis divinitus demonstratur, si attendere velint, tam inique tunc illos ab Ecclesiæ unitate præcisos, quam inique nunc clamant a se Maximianistas schisma fecisse; ex quorum tamen numero, quos jam plenarii Concilii sui auctoritate damnaverant, in suis honoribus denuo receperunt, baptismum, quem damnati & exclusi dederant, acceptaverunt: ut videant quam stulto corde resistant paci Ecclesiæ toto orbe diffusæ: cum ista faciant pro parte Donati, neque se istorum, quos ita receperunt, communione propter intuitum pacis, contaminari dicant, & nos condemnent, id est Ecclesiam Catholicam, etiam in extremis terrarum partibus constitutam, per eorum communionem inquinatam; quos tunc accusantes convincere nequiverunt.

SCHOLION.

Patres Afri. modum suum, quo recipiebant revertentes a Donatistis, justificant per propria gesta Donatistarum cum Maximianistis.

PRo intellectu hujus Canonis, in memoriam revocandum quod supra ad Canonem 67. dictum est; scilicet Patres Africanos petiisse a judicibus publicis, ut diligenter annotarent, quid cum Maximianistis ad Donatistas revertentibus ageretur in parte Donati. Cum autem reperissent, quod ex Maximianistis, quos aperta proprii Concilii auctoritate condemnaverant, postea in propriis honoribus plene susciperent, & baptismum, quem damnati & exclusi dederant, acceptarent: voluere Patres, ut mitterentur in Provincias, qui hunc agendi modum Donatistarum publicarent; ut hoc pacto, populo ostenderetur, quam injuste Ecclesiam Catholicam arguant Donatistæ, ob id quod e Donatistis, quos pro schismaticis habet, revertentes in suis honoribus suscipiat, & baptismum apud Donatistas susceptum probet; cum idem ipsi Donatistæ in Maximianistis ad se revertentibus probent.

De hoc Catholicorum argumento ex proprio Donatistarum facto formato, & populo proposito agit etiam S. Augustinus; illudque pene eodem, quo hoc Canone expressum est, proponit, additque: „ plurimi confundebantur, & manifesta veritate erubescentes corrigebantur solito crebrius, & multo magis ubicumque „ ab eorum (Donatistarum) sævitia respirabat aliquanta libertas". lib. de corr. Donatist. ad Bonifacium; sive Epistola 185. num. 7.

Non eadem condescendentia servata cum omnibus.

Hæc sunt, quæ pro facilitanda reductione Donatistarum, præsens Synodus decrevit, sed & hoc constat, non eadem facilitate receptos fuisse, qui in Ecclesia Catholica baptizati & enutriti, ad Donatistas fugissent, sicuti illi quis in schismate erant *nati & educati*: illis enim severior & diuturnior imponebatur pœnitentia, uti pluribus locis docet Augustinus, ac signanter *lib. 2. contra Cresconium, cap.* 16. & de unico baptismo *contra Petilianum, cap.* 12. una monens, quod nec tales ad Clericatum admittantur, sive ab hæreticis rebaptizati sint, sive prius suscepti ad illos redierint, sive apud illos Clerici, sive Laici fuerint.

CANON LXX. *

* Gr. LXXIII.

Præterea, cum de quorumdam Clericorum, quamvis erga uxores proprias, incontinentia referretur: placuit, Episcopos, & Presbyteros, & Diaconos, secundum priora statuta etiam ab uxoribus continere; quod nisi fecerint, ab Ecclesiastico removeantur officio. Cæteros autem Clericos ad hoc non cogi, sed secundum uniuscujusque Ecclesiæ consuetudinem observari debere.

SCHOLION.

Varia consuetudo Ecclesiarum circa continentiam servandam a minoribus Clericis.

EX præsenti Canone intelligimus circa observantiam continentiæ minorum Clericorum, tempore hujus Concilii diversam fuisse Ecclesiarum consuetudinem; voluisseque Patres quoad Clericos hosce, secundum uniuscujusque Ecclesiæ consuetudinem continentiam servari debere.

Cæterum pro intellectu hujus Canonis repeti poterit Scholion in Canonem 25. hujus Codicis, huic omnino similem, ac sufficienter ex collatione utriusque cognosci poterit, Canonem hunc 25. in Concilio Carthaginensi VI. an. 419. fuisse relectum & confirmatum, nonnullis pro temporum circumstantiis additis, ac signanter de Subdiaconis, utpote, *qui sacra mysteria contrectant*, qui propterea eisdem cum Episcopis, Presbyteris, & Diaconis continentiæ legibus subjiciuntur: cum in Canone præsentis Synodi anni 401. tres posteriores gradus dumtaxat legibus hisce subjiciantur, ob penuriam forsan ministrorum, quæ hoc tempore in Africa fuit, ut probat Canon 68. supra exhibitus; quæ penuria anno 419. pro parte saltem cessare potuit, ob compressos multis Imperatorum edictis Donatistas.

CANON LXXI. *

* Gr. LXXIV.

Rursum placuit, ut nemini sit facultas, relicta principali Cathedra ad aliquam Ecclesiam in Diœcesi constitutam se conferre, vel in re propria diutius, quam oportet, constitutum, curam vel frequentationem propriæ Cathedræ negligere

SCHOLION.

Contra Episcopos suas Cathedrales Ecclesias deserentes.

SCopus hujus Canonis est stabilire residentiam Episcoporum in propriis suis Cathedralibus Ecclesiis, utque

quæ curam & sollicitudinem suæ Ecclesiæ non negligant, etiam prætextu gerendæ & procurandæ rei propriæ, quod lectio Græca clarius expressit his verbis: *nulli liceat Episcopo, de re propria, plusquam oportet, sollicito, propria Sedis curam & sollicitudinem negligere.*

Hic Canon tamquam Concilii Africani renovatur, *lib. 1. Capitularium Regum Francorum cap. 20* his verbis: " ut non liceat Episcopo principalem Cathedram „ suæ parochiæ negligere, & aliquam Ecclesiam in sua „ Diœcesi magis frequentare.

Eumdem Canonis sensum reddidit Ferrandus Diaconus, cum in Breviario suo *nu. 17.* contrahens in hæc verba: *ut nullus Episcopus dimissa matrice in Diœcesi consistat*, uti ex fide veterum Codicem addendum monet hic in margine Justellus. Hic Cathedra principalis recte *matrix* redditur; unde matrices Cathedræ in Concilii Carthaginensis *cap. 123.* apud Dionysium, ut notavit de Marca in sæpius citata dissertatione *de veteribus Canonum collect. cap. 9. num. 5.*

Itaque hic Canon ferit Episcopos, qui quietis & liberioris vitæ cupidine ducti, relicta principali Cathedra, in civitate, ubi major eis negotiorum cura incumbit, ad ruralem aliquam Ecclesiam a civitate remotam ut mollius, & liberius agere possent, se consecrabant.

Unde & sæculo IX. Concilium Meldense *cap. 28.* dicebat: „ providendum est, ne Episcopi propter suam „ quietem, ad *remotiora* loca sedentes, & suum mini„ sterium negligentes, proprias deserant civitates: " vide etiam *Scholion ad Canonem 15. Sardicensem*.

Extat apud Grat. *caus. 7. quæst. 1. Can. 21.* sub nomine Concilii Carthag. V.

CANON LXXII. *

* Gr. LXXV.

Item placuit de infantibus, quoties non inveniantur certissimi testes, qui eos baptizatos esse sine dubitatione testentur, neque ipsi sunt per ætatem de traditis sibi Sacramentis idonei respondere, absque ullo scrupulo eos esse baptizandos, ne ista trepidatio eos faciat Sacramentorum purgatione privari. Hinc enim Legati Maurorum, fratres nostri, consuluerunt: quia multos tales a Barbaris redimunt.

SCHOLION.

Infantes, quorum dubium est baptisma, baptizandi sunt.

Noluerunt Patres Africani, ne ob periculum rebaptizationis, illis, de quibus certo non constat eos baptizatos, baptismus negetur, *ne*, inquiunt, *ista trepidatio eos faciat Sacramentorum purgatione privari*.

Hinc & patet, Patres Africanos apprehendisse summam hujus Sacramenti necessitatem etiam in parvulis.

Nec ob periculum rebaptizationis omitti debet.

Forma baptizandi sub conditione olim ignota.

Hoc unum circa præsentem Canonem notandum, nullam hic fieri mentionem cautelæ, de qua in *cap. 2. & 2. de baptismo*, & in omnibus modernis Ritualibus; cum de dubie baptizato rebaptizando, agitur ubi sollicite inculcatur hæc formula: " si baptizatus es, non te „ baptizo: sed si nondum baptizatus es, ego te bapti„ zo, &c.

Nec hanc disciplinam Africana duntaxat Ecclesia, sed & Romana secuta fuit, ut constat ex S. Leone, qui interrogatus a Rustico Episcopo Narbonensi," utrum „ parvuli ab hostibus capti, & non se sapiunt baptizatos, sed sciunt se aliquoties ad Ecclesiam a paren„ tibus ductos, possint vel debeant, cum ad Roma„ nam venerint, baptizari "? Respondet: qui autem „ possunt meminisse, quod ad Ecclesiam veniebant „ cum parentibus suis, possunt recordari, an quod a „ parentibus dabatur, acceperint. Sed si hoc etiam „ ab ipsorum memoria alienum est; conferendum eis „ videtur, quod collatum esse nescitur: quia non te„ meritas intervenit præsumptionis, ubi est diligentia „ pietatis ". *Epist. 1. inquis. 17.* & pluribus verbis rescribit & exponit in Epist. ad Neonam Ravennatem Episcopum. " Quoniam, ait, non potest in iteratio„ nis crimen venire, quod factum esse omnino nescitur ". *Epist. 135.* edit. Quenelli. Gratianus *dist. 4. de consecr. Can. 112.*

Quin & post tempora Alexandri III. disciplinam simpliciter baptizandi dubie baptizatos superstitem fuisse in Anglia, docent nos Synodus Eboracensis 1195. *Can.* 4. & Synodus Londinensis 1200. *Can. 3.* his verbis: „ de baptismate si dubitetur, sacrorum Canonum sta„ tuta sequentes. statuimus ut conferatur: quia non „ dicitur iteratum, quod non scitur fuisse collatum. „ Ideoque baptizentur expositi, de quorum baptismo „ dubitatur; sive inveniantur cum sale, sive sine sale.

Hæc forma non ubique eodem tempore recepta.

Quandonam forma baptizandi sub conditione invaluerit, incertum est: hoc satis constat, in aliquibus Ecclesiis citius, in aliis serius receptam. In Anglia enim nec sæculo XII. receptam fuisse ex citatis Synodis probatur, at in Gallia, in aliquibus saltem Ecclesiis sæculo IX. nota erat, nam inter Canones Isaaci Episcopi Lingoniensis *tit. 11. cap. 17.* habetur desumptum ex *lib. 6. Capitularium, cap. 184.* " de quibus dubium est, in„ ditum, utrum sint baptizati, an non; omnimodis absque ullo scrupulo baptizentur, his tamen verbis præ„ missis: *Non te rebaptizo; sed si nondum baptizatus es, baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus* „ *Sancti*.

Auctoritas Decretalium Gregorii IX. passim invaluit.

Non dubium quin post promulgationem & receptionem Decretalium Gregorii IX. quibus resolutio Alexandri III. erat inserta, hic ritus baptizandi sub conditione dubie baptizatos, magnum acceperit incrementum.

In farragine sub nomine Concilii Carthaginensis V. extat hic Canon *cap. 6.* cum hac addita finali clausula: *similiter & de Ecclesiis, quoties super earum consecratione hæsitatur, agendum est; id est, ut sine ulla trepidatione consecrentur.*

Clausula de reconsecrandis Ecclesiis huic Canoni in farragine sub nomine Conc. Carthag. V. addita, recentiorem manum hujus Collectoris prodit.

Et quidem Petrus de Marca, hujus farraginis patronus prætendit, ob prætermissam hanc clausulam, hunc Canonem esse mutilum apud Dionysium, atque in hac farragine suo nativo textui esse redditum additione hujus clausulæ, cum e contra, hæc clausula prodat recentiorem hujus collectoris manum; quandoquidem in antiquitate, nihil de simili reconsecratione occurrat: nec ætate hujus Synodi Ædes sacræ seu Ecclesiæ sacris usibus deputabantur, nisi prius solemni ritu eas dedicatas constaret.

Refert hunc Canonem Gratianus *dist. 4. de consecratione Can. 3.* addita eadem clausula. Verum diligenter notant Correctores Romani: " hæc absunt a Codice „ Regio hujus Concilii, a 7. Carthaginensi Canone „ Græco, & a Burchardo Wormatiensi.

CANON LXXIII. *

* Gr. LXXVI.

Item placuit, ut dies venerabilis Paschæ Formatarum subscriptione omnibus intimetur: Dies vero Concilii idem servetur, qui in Hipponensi Concilio constitutus est, id est X. Kal. Septembris. Et scribendum ad singularum quarumque Provinciarum Primates, ut quando apud se Concilium congregant, istum diem non impediant.

SCHOLION.

Duo hic statuuntur; primum ut *formatarum subscriptione dies Paschalis omnibus intimetur* (sive Gr. *per formatarum subscriptionem omnibus ostendatur*). Id est ut in *formatis*, quæ Clericis peregre proficiscentibus dantur, dies Paschæ adnotetur, uti notat de Marca in opusculo de veteribus Collectionibus Canonum *cap. 9. num. 7.*

Admodum sollicitos fuisse jampridem Patres, ut solemnitas Paschalis ubique eodem die celebraretur, jam sæpius ostensum.

Dies Concil. generalis totius Africæ annuatim habendi statuitur X. Kal. Sept. Hanc diem Collector farraginis immutavit.

Secundo statuit, ut *dies Concilii idem servetur, qui in Hipponensi Concilio constitutus est, id est X. Kal. Septembris*.

In sæpius nominata Canonum farragine sub nomine Concilii Carthaginensi V. tempus illud habendi Concilii mutatum est, legiturque: *dies Concilii undecimo Kalendas Novembris servetur*: sed qua auctoritate collector hoc tempus immutavit? Petrus de Marca, istius farraginis egregius defensor, asserere non dubitat, in *dissert. de veteribus Canonum collectionibus, cap. 9. n. 7.* quod collector tempus illud mutavit, *auctoritate sibi delegata*; verum quoadusque ostendatur, quis ille fuerit collector; & ubi, quando, & a quo ipsi auctoritas illa mutandi fuerit *delegata*, confidenter dicemus, collectorem, seu potius corruptorem hunc sibi ipsi hanc auctoritatem, seu audaciam præsumptuosam delegasse, seu usurpasse, ne omnia misceret; atque ex hoc ipso Canone eximiam Statuti Hipponensis de Synodorum tempore notitiam prorsus evaderet.

Ex ea farragine Canonem citat Gratianus.

Additur autem, scribendum esse *ad singularum quarumcumque Provinciarum Primates, ut quando apud se Concilium congregant, diem istum non impediant*; hoc est diem illum *X. Kal. Septembris*: agitur enim in hoc Canone de *universali* & generali totius Africæ Concilio, quod per Synodos Provinciales a Metropolitanis sive Primatibus, non impediendum Patres statuunt, uti loco citato recte monet de Marca.

Præsentem Canonem refert Gratianus *dist. 3. de consecr. Can. 24.* prout extat in vulgato Concilio Carthaginensi V. ubi a lectione Dionysiana & Græcorum receditur; uti & Correctores Romani notarunt, & supra notavimus.

CANON LXXIV. *

* Gr. LXXVII.

Item constitutum est, ut nulli intercessori licitum sit Cathedram, cui intercessor datus est, quibuslibet populorum studiis vel seditionibus retinere: sed dare operam, ut intra annum eisdem Episcopum provideat: quod si neglexerit, anno exempto interventor alius tribuatur.

SCHOLION.

Quodnam sit intercessoris seu interventoris officium?

Intercessor hic vocatur Episcopus, qui Ecclesiæ vacanti a Metropolitano præficiebatur, ut civium animos pro eligendo Antistite in concordiam revocaret: Hæcque disciplina non in Africa duntaxat, sed & in aliis Provinciis per aliquot sæcula in usu fuit. Et quidem

dem hujusmodi intercessoris sub nomine *Visitatoris* sæpius in suis Epistolis meminit S. Gregorius & signanter *l.* 11. *Epist.* 19. ad Benenatum Visitatorem Ecclesiæ Cumanæ, ubi & quod ejus sit munus, proponit. " Assiduis adhortationibus, ait, Clerum plebemque ejusdem " Ecclesiæ admonere te volumus, ut remoto studio diversarum partium, uno eodemque consensu talem sibi " præficiendum expetant Pontificem, qui & tanto ministerio dignus valeat reperiri, & a venerandis Canonibus nullatenus respuatur ". Quin & sæculo IX. hanc in his partibus disciplinam superstitem fuisse evincit Epistola Hincmari Rhemensis, qua Hedenulphum Laudunensem Episcopum rogat, ut Visitatoris officio fungatur in electione Episcopi Cameracensis. Extat apud Labbeum *tom.* 8. *Conc. col.* 1867. & *col.* 1871. refertur allocutio Visitatoris Episcopi ad Clerum & plebem electionis causa congregatam.

Porro hi intercessores, cum deberent populum ad concordiam adducere, ipsamque electionem accelerare, dissensiones fovebant, ut diutius Cathedra vacante, intercessoris munere fungerentur.

Abusus horum intercessorum comprimitur.

Huic abusui occurrens hæc Synodus statuit, *ut nulli intercessori licitum sit Cathedram, cui intercessor datus est, quibuslibet populorum studiis vel seditionibus* (sive Gr. *propter quodcumque populorum studium vel dissensionem*) *retinere, sed dare operam, ut intra annum eisdem Episcopum provideat. Quod si neglexerit* (sive Gr. *præter hæc fecerit*) *anno exempto* (seu Gr. *post anni finem*) (a) *intercessor alius tribuatur* (seu G. *eligatur*.

Ferrandus Diaconus in Breviario *num.* 22. ita hunc Canonem expressit: *ut nullus Episcopus Cathedram, cui datus fuerit interventor, plusquam annum teneat, sed ipse eis* (*populis*) *Episcopum petat.*

Extat apud Gratianum *caus.* 7. *quæst.* 1. *Can.* 22. ex Concilio Carthaginensi V.

CANON LXXV. *

* Gr. LXXVIII.

Ab Imperatoribus, universis visum est, postulandum propter afflictionem pauperum, quorum molestiis, sine intermissione, fatigatur Ecclesia, ut defensores eis adversus potentias divitum, cum Episcoporum provisione delegentur.

SCHOLION.

Ut defensores pauperum constituantur petendum ab Imperatoribus.

" Episcopi non tantum populos ipsorum curæ commissos docere, sed eorum quoque patrocinium, " si injuste lædantur, suscipere, ac illos pro viribus " tueri debent ": ait Zonaras ad hunc Canonem, & uno consensu Patres inter præcipua Episcoporum munia, tuitionem, ac defensionem pauperum retulerunt, unde & communiter *Patres pauperum* dicti fuere.

Cum igitur viderint Episcopi nonnullos divites, & potentes pauperes opprimere, nec Episcopalem auctoritatem hisce comprimendis sufficere, resolverunt postulandum ab Imperatoribus *propter afflictionem* (sive Gr. *vexationem*) *pauperum, quorum molestiis sine intermissione fatigatur Ecclesia, ut defensores eis adversus potentias* (seu Gr. *tyrannidem*) *cum Episcoporum provisione* (vel Gr. *providentia*) *delegentur* (vel Gr. *eligantur*); qui pauperum & oppressorum patrimonium susciperent, *eorumque querelas & causas audirent & examinarent*; *hocque pacto Ecclesia, sive Episcopi liberarentur a molestiis* pauperum ad Ecclesiam sive Episcopos sine intermissione, pro auxilio contra divites & potentes accurrentium.

Justinianus defensores civitatum instituit.

De defensoribus civitatum, eorumque officio extat Novella 15. Justiniani, dicitque in præfatione: " Siquidem & propter hoc *paterna* voce *defensores* vocamus, quatenus eripiant a malis injustitiam patientes.

An postulatis Patrum ab Imperatore Honorio sit satisfactum?

Quin & ad postulationem Patrum Africanorum in Africa ab Honorio Imperatore datos fuisse pauperum *defensores*, videtur Baronio ad an. 398. eo quod de Magistratu in Africa, qui dicebatur *defensor*, meminerit Possidius in *vita S. Augustini*, *cap.* 12. Quidquid sit de hac Baronii conjectura, saltem annum 401. quo hæc Synodus habita fuit, datos fuisse, haud est verisimile; cum alias frustra id ab Imperatoribus postulandum constituissent.

CANON LXXVI. *

* Gr. LXXIX.

Item placuit, ut quotiescumque Concilium congregandum est, Episcopi, qui neque ætate, neque ægritudine, neque aliqua graviori necessitate impediuntur, competenter occurrant, & Primatibus suarum quarumque Provinciarum intimetur, ut de universis Episcopis vel duæ, vel tres turmæ fiant, ac de singulis turmis vicissim, quotquot electi fuerint, ad diem Concilii instantissime occurrant. Quod si non potuerint occurrere excusationes suas in tractoria conscribant, vel si post adventum tractoriæ aliquæ necessitates repente forsitan ortæ fuerint: nisi rationem impedimenti sui apud suum Primatem reddiderint, Ecclesiæ suæ communione debere esse contentos.

(a) In quibusdam Codicibus legitur *anno expleto*.

SCHOLION.

Quomodo Episcopi designandi ad Synodum generalem Africæ?

Hic Canon rursus ostendit, quam solliciti fuerint jampridem Patres, ut Synodi Episcopales suo tempore haberentur; quemadmodum sæpius in hisce Scholiis notavimus.

Sed tamen ne per crebram Synodorum celebrationem, Episcopi nimium a suis abstraherentur Ecclesiis, cautum est hoc Canone, *ut de universis Episcopis, vel duæ, vel tres turmæ* (sive Gr. *congregationes*) *fiant ac de singulis turmis* (vel Gr. *unoquoque numero*) *vicissim*, id est, per vices *quotquot electi fuerint, ad diem Concilii instantissime occurrant*.

Tractoria, vel tractatoria, cujus hic fit mentio, est Epistola Synodalis, sive Synodica, quæ a Synodo ad Episcopos scribitur, vel de quavis re ad Synodum spectante; uti observat Du-Cange in Glossario, verbo *tractatoria*, creditque veram vocabuli hujus originem esse a Synodo, quam tractatum etiam dici ostendit ibidem, verbo *tractatus*.

Varia & obscura hujus Canonis lectio.

Verum si *tractatoria*, sive *tractoria*, ut in quibusdam exemplaribus legitur, hic accipiatur pro Epistola Synodi ad Episcopos; non apparet quomodo velint Patres hujus Synodi, ut Episcopi ad Synodum non venientes, *excusationes suas in tractoria conscribant*; utpote quæ evidenter supponunt hic agi, non de Epistola Concilii ad Episcopos, sed de Epistola Episcopi, qua excusationes, ob quas ad Concilium non accedit, Concilio insinuat.

Apud Græcos hæc periodus non occurrit, sed tantum injungitur Episcopis, ut *sui impedimenti rationem suo Primati reddant*; quemadmodum & Balsamonem, & Zonaram legisse ex eorum commentariis manifestum est.

Apud Gratianum dist. 18. *Can.* 10. legitur; *excusationes suas litteratorie conscribant*; sed Correctores Romani monent: *in Conciliis impressis, legitur in tractoria*; nec dubitant, quin vitiosa sit Gratiani lectio; tantum dubitant, an legendum sit *tractoria*, an *tractatoria*.

E contra vir eruditus Joannes d'Artis, antecessor Sacrorum Canonum in Universitate Parisiensi, in commentario ad distinctionem 15. Gratiani *pag.* 51. credit Gratiani lectionem esse retinendam, atque hac voce, *litteratorie*, significari idem quod *litterato*, sive per litteras, ut sensus sit, Episcopum teneri per litteras rationem sui impedimenti Synodo vel Primati suo significare: & ita quoque intellexisse antiquum glossographum Gratiani, ex contextu evidens est.

Non obscurus tamen ejus scopus.

Quidquid sit de varia & ambigua hac lectione, hoc constat, scopum hujus Canonis esse, ut Episcopi ad Synodum venire non negligant, nisi legitime impediti, & " nisi rationem impedimenti sui apud suum Primatem " reddiderint, Ecclesiæ suæ communione debere esse " contentos.

Pœna Episcoporum non venientium ad Synodum.

Ad hæc finalia verba reflectens Aristenus, in notis ad abbreviationem hujus Canonis, ait: " mandat Synodus, Coepiscopos, & confratres eorum, cum iis communicare, aut sacra celebrare: sed in solis propriis " suis Ecclesiis acquiescere, & in iis munus obire.

Monet autem Balsamon: " hic notari novum excommunicationis genus; alii enim Canones accipiunt excommunicationem; quod quidem attinet ad Episcopos, ut nihil Sacerdotale obeant; præsens autem " Canon, eos a sacro ministerio non impedit, sed separat a reliquorum fratrum communione.

Et sane justum est, eos a fratrum communione excludi, qui confratrum & Coepiscoporum conventum contemnunt.

CANON LXXVII. *

* Gr. LXXX.

De Cresconio Villa-Regensi hoc omnibus visum est; ut hinc (a) *quoque Primati Numidiæ intimetur, quo cognoscat memoratum Cresconium scriptis suis conveniendum esse, ut proximo universali Africano Concilio suam præsentiam non differat exhibere: quod si venire contempserit, in se cognoscant sententiam promulgandam.*

SCHOLION.

De Causa Cresconii, de qua in Conciliis Hipponen. anni 393. & Carthag. anni 397.

De hoc Cresconio extat inter Statuta breviata Hipponensis Concilii anni 393. in Codice Eccl. Rom. hoc decretum " : Cresconius Villa-Rensi Episcopus, " qui Tuburiensis Ecclesiæ Cathedram tenuisse dicebatur, plebe sua, hoc est, Villa-Rensi Ecclesiæ, " jussus est esse contentus.

Cum autem Cresconius non obstante hoc decreto, Tuburiensem occuparet Ecclesiam, rursus quadriennio post in Synodo Carthaginensi anni 397. de Cresconio actum fuit, conclusumque petentibus Honorato & Urbano Legatis Mauritaniæ, ut *liberum sit Rectorem Provinciæ adversus illum adire*.

An revera Rectorem Provinciæ adversus Cresconium Episcopi adierint, quidve actum sit in hac causa a tempore Synodi anni 397. usque ad hanc anni 401. nescitur.

Hoc

(a) Id est de hac re.

Hoc unum innotescit ex præsenti Canone in hac Synodo rursus causam Cresconii examinatam fuisse, decretumque ut Numidiæ Primati intimetur, quo cognoscat, Cresconium scriptis suis conveniendum esse, ut proximo universali Concilio suam præsentiam non differat exhibere: „ quod si venire contempserit, in se „ cognoscat sententiam promulgandam.

Transmigrationes Episcoporum de una Ecclesia ad aliam Patribus admodum odiosæ.

An Cresconius decreto obedierit, quidve aliud in hac causa post hæc contigerit, latet nos. Hoc inde habemus, ægre admodum a Patribus tunc temporis dissimulatas fuisse transmigrationes Episcoporum de una ad aliam Ecclesiam.

CANON LXVIII. *

* Gr. LXXXI.

Rursum placuit, ut quoniam Hipponensium Diarretorum *Ecclesiæ destitutio non est diutius negligenda, & Ecclesiæ ibi ab his retinentur, qui Equitii facinorosam communionem declinaverunt, missis ex præsenti Concilio Episcopis, Regino, Alipio, Augustino, Materno, Theasio, Evodio, Placiano, Urbano, Valerio, Ambivio, Fortunato, Quod-Vult-Deo, Honorato, Januario, Apto, Honorato, Ampelio, Victoriano, Evangelo, & Regutiano; conventis & correctis his, qui culpabili pertinacia fugam ejusdem Equitii expectandam putabant, cum omnium voto eis Episcopus ordinetur. Si autem illi pacem considerare noluerint, non impediant in eligendo ad ordinandum præposito utilitatem tanto tempore Ecclesiæ destitutæ.*

SCHOLION.

Duo in Africa Hippones.

PRo intellectu hujus Canonis, notandum, duas fuisse civitates Hippones in Africa, quarum una in Numidia Hippo-Regius, cui præerat S. Augustinus, altera in Provincia consulari, quæ proprie Africa dicitur, quam *Hipponem dilutum vocant*, Græce *Diarrhytos*, propter aquarum irrigua, uti in notis ad hunc Canonem notat, & latius probat Justellus.

Alteri præerat Equitius, cujus occasione in Ecclesia scissuræ, ad quas conciliandas Episcopi deputantur.

Huic posteriori Hipponi præerat Equitius quidam, quem nonnulli popularibus quoque studiis subnixi, vehementer infestabantur, illiusque communionem rejiciebant. Ad eam ergo seditionem sedandam quosdam Episcopos ex hoc mittendos esse censuit Synodus, ut, si fieri posset, tumultu sedato dissidentes concilient, vel si id minus obtineant, Hipponensis Ecclesiæ utilitati consulentes, quæ jam diu deserta; hoc est a suo Antistite destituta est, aliquem interim in ea Episcopum constituant. Hic apparet naturalis Canonis sensus, quem & Zonaras sequutus est.

CANON LXXIX. *

* Gr. LXXXII.

Rursus constitutum est, ut quoties Clericis convictis & confessis in aliquo crimine, vel propter eorum, quorum verecundiæ parcitur, vel propter Ecclesiæ opprobrium, aut insolentem insultationem hæreticorum utque Gentilium, si forte causæ suæ adesse voluerint, & innocentiam suam asserere, intra annum excommunicationis hoc faciant. Si vero intra annum causam suam purgare contempserint; nulla eorum vox postea penitus audiatur.

SCHOLION.

Hic Canon etiam apud Dionysium male videtur selatus.

HIc Canon iisdem verbis extat in vulgato Concilio Carthaginensi V. & in Codice Ecclesiæ Africanæ apud Justellum, recteque advertit Petrus de Marca in opusculo de *veteribus Canonum collectionibus c. 9. n. 11.* textum esse corruptum, tam in collectione veteri, id est vulgato Concilio Carthaginensi V. quam in collectione Dionysiana: „ Quænam, ait, amabo, consequentia est in his verbis; *ut convictus & confessus,* „ *innocentiam suam deinde asserat?* Convictus & con„ fessus, pro judicato habetur.

Clerici accusati intra annum se purgare coguntur. Verior lectio Græcorum.

At sane in hoc Can. tractari de Clericis accusatis, non autem convictis & confessis innuit summarium ipsius Can. apud Ferrandum Diaconum, *n. 136. Ut accusatus Clericus intra annum causam suam agere debeat.*

Huic & congruit lectio Græcorum apud Balsamonem & Zonaram, quæ habet; „ rursum decretum est, ut „ quoties Clericis accusatis, & aliquorum in eos dicto „ testimonio, &c.

E qua verus sensus elicitur.

Sensus itaque Canonis juxta hanc lectionem videtur esse; quod Clerici de crimine *accusati*, & testium testimonio in eos dicto *aliquatenus convicti*, & propterea excommunicati, id est a communione abstinere jussi, „ si forte causæ suæ adesse voluerint (*sive Gr.* ut par „ est causam suam defendere) & innocentiam suam „ asserere, intra annum excommunicationis hoc fa„ ciant. Si vero intra annum causam suam purgare „ contempserint, nulla eorum vox postea penitus au„ diatur.

Ratio determinati temporis ad purgationem.

Rationem hujus festinæ purgationis indictæ, videtur præmisisse Concilium, scilicet „ vel propter Ecclesiæ „ opprobrium (*sive Gr.* reverentiam) aut insolentem „ insultationem hæreticorum, atque Gentilium.

Addit autem Concilium; quod ita constitutum sit; etiam ut Clericorum verecundiæ parcatur (*a*).

Conscientia & fama Clericis necessaria.

Ex hoc Canone discimus, quam solliciti fuerint Patres, ut Clerici infamia criminis laborantes, & functionibus Ecclesiasticis addicti, quam primum se a criminis suspicione liberare satagant: nam, ut ait S. Augustinus „ duæ res sunt conscientia & fama. Propter „ nos conscientia nostra sufficit nobis. Propter alios „ fama necessaria est. Conscientia tibi, fama proximo „ tuo ". *Serm. 1. de vita comm. Cler.*

Occasione hujus Can. invaluit, ut Laici excommunicati intra annum absolutionem petere debeant.

Notat insuper Petrus de Marca loco citato, ex eo quod hoc Canone anni tempus post excommunicationem inflictam concedatur Clerico, ut se purget, eoque anni tempore elapso, non amplius audiatur, natum esse ut decretis recentioribus, Laici quoque excommunicati ad purgationem, vel ad petendam absolutionem intra annum adigantur; alias si quis obdurato animo in censuris per annum insorduerit; etiam contra eum tanquam de hæresi suspectum procedi possit, de quo vide Concilium Trident. *sess. 25. cap. 3. de Reformat.* & tractatum nostrum *de Censuris.*

Extat Canon apud Grat. *caus. 11. quæst. 3. Can. 36.* ubi monent Correctores Rom. quod in aliquibus Gratiani exemplaribus legatur, uti & apud Ivonem, & Burchardum: *convicti Clerici vel confessi*, in nominativo; quæ lectio Canonem redderet clariorem; nam uti recte advertit Petrus de Marca, juxta vulgatam lectionem, deest verbum, a quo nomina dativi casus, *Clericis convictis*, regantur, ideoque mutandum credit illud, *quorum verecundiæ parcitur*, in hæc verba: *vel propter eorum verecundiam parcitur.*

Hujus Canonis meminisse videtur S. Augustinus, & quem crediderit esse ejus sensum.

Hujus Canonis meminit S. Augustinus *Epist. 65.* ad Xantippum Episcopum. In hac Epistola *n. 1.* primum exposuit Abundantium quemdam in fundo Strabonianensi pertinente ad curam suam, ordinatum fuisse Presbyterum; qui cum cœpisset non bonam famam habere, de indiciis illius *malæ conversationis* facta inquisitione „ convictus atque confessus est die Jejunii nata„ lis Domini, quo etiam Gippitana Ecclesia, sicut „ ceteræ jejunabant, cum tamquam perrecturus ad „ Ecclesiam suam, valefecisset collegæ suo Presbytero „ Gippitano, hora ferme quinta, & cum secum nul„ lum Clericum haberet, in eodem fundo restitisse, „ & apud quamdam *malæ famæ* mulierem & cœnasse, „ & in una domo mansisse, in hujus autem hospitio „ jam quidem Clericus noster Hipponensis remotus e„ rat; & hoc quia iste optime noverat, negare non „ potuit. Nam quæ negavit, Deo dimisi, judicans „ quæ occultare permissus non est. " Post hæc addidit, *n. 2.* „ Audivi autem causam ejus, cum centum „ dies essent ad Dominicum Paschæ, qui futurus est „ octavo Idus Aprilis. Hoc propter Concilium insinua„ re curavi venerabilitati tuæ, quod etiam ipsi non „ celavi, sed ei fideliter quid institutum esset, aperui, „ ut si intra annum causam suam, si forte sibi aliquid „ agendum putat, agere neglexerit, deinde ejus vo„ cem nemo audiat.

Evidens est Augustinum hic indicare præsentem Synodum, & hunc Canonem, uti & in margine notarunt operum Revisores.

Notandum quod S. Augustinus causam hujus Presbiteri audierit, & postquam is de hac cum muliere malæ famæ conversatione fuisset convictus, *removendum ab officio Presbyterii arbitratus sum*, ait, *timens ei deinceps Ecclesiam Dei committere.* Ibidem.

Hinc patet, quod Augustinus Canonem intellexerit de Clericis, qui ab Episcopo judicati, ita mala fama laborarent, ut eis merito Clericale ministerium interdictum sit; & annum purgationis peragendæ incipere a die, quo causa ab Episcopo audita est, qui propterea ab Augustino tam sollicite annotatus, & intimatus fuit.

CANON LXXX. *

* Gr. LXXXIII.

Item placuit, ut si quis de alterius monasterio repertum, vel ad Clericatum promovere voluerit, vel in suo monasterio majorem monasterii (a) *constituerit, Episcopus, qui hoc fecerit, a ceterorum communione sejunctus, suæ tantum plebis communione contentus sit; & ille neque Clericus, neque Præpositus perseveret.*

SCHOLION.

Episcopus non ordinet Monachum monasterii alterius Diœcesis: Cujus Canonis meminit Augustinus.

SAnctus Augustinus Epist. 64. ad Quintianum scribit: „ recenti autem *Concilio* statutum, ut de aliquo mo„ nasterio, qui recesserint, vel projecti fuerint, non „ fiant alibi Clerici, aut Præpositi monasteriorum.

Hic ab Augustino indicari præsentem Canonem, fat manifestum est; monentque ejus operum Revisores, atque hinc statuunt hanc Epistolam sub finem anni 401. scriptam esse.

Insu-

(*a*) De prædicto Canone consule Hincmarum *Ep. 54. tom. 2. pag. 821.* addatur quoque Capitulare Benedicti *lib. 5. cap. 37.* & *lib. 7. cap. 43.*

(*b*) In collectione Harduini *Tom. 1. col. 996.* legitur *Monasteriis.*

Insuper ex verbis S. Augustini habemus, in præsenti Canone agi de Monachis, *qui de monasterio recesserint, vel projecti fuerint*: hosque Episcopum, cui monasterium non est subjectum, *ad Clericatum promovere non posse, aut in suo monasterio majorem* (seu Gr. *præfectum*) *monasterii constituere*.

Et ex ipso verus Canonis sensus elicitur.

Putat Petrus de Marca, in opusculo *de veteribus Canonum collectionibus cap. 9. n. 12.* in voce, *repertum* hic esse mendum; & restituendam lectionem ex Interprete Græco: *si quis de alterius monasterio receptum*: verum attentis supra relatis S. Augustini verbis, quæ indicant hic agi de Monachis, *qui de suo monasterio recesserint, vel projecti fuerint*, apparet non incongrua lectio, retenta voce *repertum*, scilicet extra suum monasterium.

Canon corrupte refertur a Gratiano.

Refertur a Gratiano *dist. 58. Can. 2.* & quidem in editione Decreti an. 1515. 1550. & 1572. post hæc verba: *vel in suo majorem monasterii constituere*, sequitur, *sine licentia Abbatis & Monachorum*. Unde glossa casum Canonis exprimens ait: dicitur in hoc Canone, quod „ Episcopus non potest alienum Monachum promovere ad Clericatum, vel facere Abbatem in suo „ monasterio, nisi de voluntate proprii Abbatis.

Verum in editione Gratiani correcta, prædicta verba esse expuncta, monent Correctores: „ quia absunt „ a Concilio Carthaginensi & Africano, & plerisque „ vetustis Gratiani Codicibus ": ut proinde verisimile sit, a recentiore alicujus manu adjecta esse, ut Canonem ad sui temporis disciplinam inflecteret.

Cæterum evidens est, in præsenti Canone hoc unice caveri, ne Episcopus e monasterio alterius Diœcesis Monachum ad Clericatum, aut sui monasterii præfecturam assumat sine dimissoriis Episcopi, sub quo illud monasterium est situm, ut recte exponit Balsamon; adeoque idem hic de Monachis constitui, quod supra de Clericis decretum fuit. Et sane juxta temporis illius disciplinam, ut etiam hic observat Balsamon, Monacho de suo monasterio ad alium migrare volenti, „ Episcopi dimissoriis minus opus *erat*, *quam* mo„ nasterii præfecti; quod Episcopis, *inquit*, magis sub„ jecti sunt Monachi, quam monasteriorum præfectis. „ *Vide ad* Can. IV. Chalcedonensem.

CANON LXXXI. *

** Gr. LXXIV.*

Item constitutum est, ut si quis Episcopus hæredes extraneos a consanguinitate sua, vel hæreticos etiam consanguineos, aut paganos Ecclesiæ prætulerit. Saltem post mortem anathema ei dicatur, atque ejus nomen inter Dei Sacerdotes nullo modo recitetur. Nec excusari possit, si intestatus decesserit; quia utique debuit factus Episcopus rei suæ ordinationem congruam suæ professioni nequaquam differre.

SCHOLION.

Elucidatur hic Canon ex Canone XXXII.

IN Scholio Can. 32. hujus Codicis monuimus, quod Ferrandus Diaconus in sua Canonum Abbreviatione verba istius Canonis, *faciant quod eorum proposito congruit*, in alienum sensum detorserit; quod & præsens Canon confirmat, qui istius Canonis interpres esse videtur.

Ordinationem rerum temporalium; quam citatus Canon 32. dicit, *eorum proposito congruere*, eamdem præsens Canon vocat *professioni* Episcopali *congruam*. Item quod Hipponensi Concilio (e quo præsens Canon 32. desumptus est) *honore Ecclesiastico tamquam reprobum judicari*, id Concilio Carthaginensi, cujus est hic Canon est, „ Episcopo anathema dici, atque ejus nomen „ nullo modo inter Dei Sacerdotes recitari.

Ordinatio autem quæ, Episcopi *proposito, & professioni non congruit*, hæc est, quod „ hæredes extraneos „ a consanguinitate sua, vel hæreticos etiam consan„ guineos, aut paganos, Ecclesiæ prætulerit.

Episcopus in dispositione suarum rerum, præferre Ecclesiæ vetatur hæreticos vel schismaticos etiam consanguineos.

Ita legitur apud Dionysium, & in Codice Africano apud Justellum; at apud Balsamonem, nihil de *extraneis* hæredibus dicitur, sed tantum de hæreticis, & paganis; qui ibi vocantur *Græci*, *sive sint consanguinei, sive a consanguinitate alieni*; atque ita Balsamonem & Zonaram legisse ex eorum commentariis manifestum est.

Sed non consanguineos orthodoxos.

Et sane cum hic agatur de rebus propriis ipsius Episcopi, non apparet, quare eas relinquere non posset hæredibus *extraneis*, modo orthodoxi sint juxta Canonem 40. vulgo Apostolorum, & 24. Antiochenum, quorum Scholia consule.

Verba finalia Canonis videntur referenda ad casum, quo Episcopus *intestatus* decedens, reliquit hæredes consanguineos hæreticos, vel paganos, quos per ordinationem testamentariam *congruam suæ professioni* debuisset excludere: nec similem ordinationem *differre*.

Diptycha.

Pro intellectu horum verborum, *ejus nomen inter Dei Sacerdotes nullo modo recitetur*, notandum, quod nomina, præsertim Episcoporum, in communione Ecclesiæ defunctorum, referrentur in certas tabulas, quas *Diptycha* dicebant, ut tempore sacrificii publice recitarentur, & eorum memoria fieret. Qui autem de hæresi aut schismate, aliove crimine erant convicti, aut multum suspecti, vel in Diptycha non referebantur, aut relati delebantur: atque ita ab Ecclesiæ communione, etiam post mortem, abscindi videbantur. Hinc in edicto Justiniani de fide orthodoxa inter acta Synodi V. de Theodoro Mopsuesteno legitur: *deleverunt e sacris Ecclesiæ Diptychis ejus nomen*.

Plura de his videri possunt in Glossario Du-Cange verbo *Diptycha*.

CANON LXXXII. *

** G. LXXXV.*

Item placuit, ut de manumissionibus in Ecclesia celebrandis ab Imperatore petatur.

SCHOLION.

De iterata manumissionis postulatione ab Imperatoribus.

EX hoc Canone haud obscurum est, Legatos pro eadem causa anno 397. missos, ab Imperatoribus postulata non obtinuisse, uti ad *Can. 64.* supra notavimus, cujus Scholion pro intellectu hujus Canonis consuli poterit.

Constat quoque tandem tempore etiam S. Augustini has manumissiones in Africa receptas fuisse, ex *sermone 21. §. 6.* ubi & formam earum describit.

CANON LXXXIII. *

** Gr. LXXXVI.*

Item placuit, ut altaria, quæ passim per agros & per vias, tamquam memoriæ martyrum constituuntur, in quibus nullum corpus, aut reliquiæ martyrum conditæ probantur, ab Episcopis, qui locis eisdem præsunt, si fieri potest, evertantur. Si autem hoc per tumultus populares non sinitur, plebes tamen admoneantur, ne illa loca frequentent, ut qui recte sapiunt, nulla ibi superstitione devincti teneantur: & omnino nulla memoria Martyrum probabiliter acceptetur, nisi ubi corpus, aut aliquæ reliquiæ sunt, aut origo alicujus habitationis, vel possessionis, vel passionis fidelissima origine traditur. Nam quæ per somnia, & per inanes quasi relationes quorumlibet hominum ubicumque constituuntur altaria, omni modo reprobentur.

SCHOLION.

Antiquitas ritus & venerationis reliquiarum.

OSTENDIT Canon, 1. Martyrum reliquias, eorumque memorias hoc tempore Patribus in honore fuisse. 2. Patribus jampridem probatum fuisse modernum Ecclesiæ ritum Sanctorum reliquias altaribus includendi. 3. Patribus persuasum fuisse, haud facile deferendum esse privatorum revelationibus. 4. Patres credidisse, nonnunquam in externo cultu aliqua esse toleranda sive dissimulanda ad evitandam populi commotionem & tumultui occurrendum.

Item quomodo abusus jam tunc invaluerit.

Sed & illud notandum, quod etiam dum ob tumultus populares, similia altaria dejici nequeunt, Patres velint plebes admoneri, *ne illa loca frequentent* (sive Gr. *ne plebs iis in locis conventus agat*) *ut qui recte sapiunt, nulla ibi* (Gr. *eorum locorum*) *superstitione devincti teneantur*.

Quomodo agendum, quando abusus inoleverunt, nec sine tumultu tolli possunt.

Hic notent Episcopi & Pastores, si ob certas temporis circumstantias nequeant totaliter evellere, & corrigere abusus, & superstitiosas observationes, quæ sub specie pietatis & Religionis sæpe invalescunt, & quasi pro lege servantur, nihilominus populum de his esse monendum, ut sibi ab hujusmodi erroribus caveat, & de vero & religioso cultu rite instruatur.

Canonem hunc sub nomine Concilii Africani refert Gratianus, *dist. 1. de consecr. Can. 26.*

CANON LXXXIV. *

** Gr. LXXXVII.*

Item placuit ab Imperatoribus gloriosissimis peti, ut reliquiæ idololatriæ non solum in simulacris, sed in quibuscumque locis, vel lucis, vel arboribus omni modo deleantur.

SCHOBION.

Idololatria sensim abolita.

QUAMVIS Episcopi, adjuvantibus etiam Christianis Principibus multum allaborassent ad destructionem idololatriæ; nihilominus ejus cultus, tot sæculis radicatus & universaliter quasi receptus difficulter admodum eradicari potuit.

Quæ superstitiones Gentilium?

Quapropter hoc Canone placuit Patribus Africanis ab Imperatoribus peti; *uti reliquiæ idololatriæ, non solum in simulacris* (seu Gr. *quæ sunt in simulacris*) *sed in quibuscumque locis: vel lucis, vel arboribus omni modo deleantur*. Id est „ non tantum simulacra con„ teri oportet, & aras eorum everti, sed si quæ ido„ lolatriæ reliquiæ restent " ait Aristenus hic.

De superstitione, cujus hic mentio fit, habetur apud Augustinum *tom. 5. in Appendice, sermone de tempore* 278. quem Revisores Cæsario attribuendum existimant: „ Quicumque, inquit; in agro suo aut in villa aut juxta villam aliquas *arbores* aut aras, vel quælibet va„ na habuerit, ubi miseri homines soleant aliqua vota

redde-

„ reddere, si eas non destruxerit atque succiderit; in „ illis sacrilegiis, quæ ibi facta fuerint, sine dubio „ particeps erit". Et Concilium Arelatense II. Can. „ 23. „ si in alicuius Episcopi territorio infideles aut „ faculas accenderint, aut *arbores*, fontes aut saxa „ venerentur, si hæc eruere neglexerit, sacrilegii se „ esse reum cognoscat.

Extant & huius superstitionis vestigia apud profanos auctores. Plinius *lib.* 12. *cap.* 1. „ arbores fuere numi„ num templa, priscoque ritu simplicia rura etiam nunc „ Deo præcellentem arborem dicant, & Tacitus, de „ Germanis, lucos ac nemora consecrant, deorumque „ nominibus appellant.

Constitutio Honorii qua postulatis Patrum annuit. Huic Patrum Africanorum petitioni, non mox annuit Imperator Honorius; sed demum anno 408. legem edidit, quæ extat in *lib.* 19. *Cod. Theod. de Paganis*, qua Africanorum postulatis *plene satisfecisse videtur*. Hac enim constitutione voluit Honorius, primo, templorum paganorum detrahi annonas, & eas in militares annonas converti: annonæ templorum erant ea, quæ epulis & sumptibus conviviorum, & ludorum Gentilium isto ævo adhuc deputabantur, uti ad hanc legem notavit Jacobus Gothofredus, qui & notat in eum finem loca quædam, seu ædificia, & possessiones destinatas fuisse; neque tantum ex fisco, sed ex privatorum quoque liberalitate, reditus hos profectos fuisse.

Ergo eradicandæ superstitioni Gentilitiæ optima inter alias visa est ratio Honorio, si *annonæ*, id est reditus in templorum & rituum Gentilitiorum usum deputati, detraherentur, & in annonas militares converterentur.

Secundo statuit Honorius, ut *simulacra, si qua nunc in templis fanisque consistunt, vel alicubi ritum*, seu (*cultum*) vel acceperint, vel accipiunt Paganorum (puta in *lucis* & *arboribus*; quod hoc Canone peti jubent Patres Africani) *suis sedibus evellerentur*.

Tertio, templa publica in publicos usus converti jubentur. *Ædificia ipsa templorum*, ait, *quæ in civitatibus vel oppidis, vel extra oppida sunt, ad usum publicum vendicentur, aræ locis omnibus destruantur, omniaque templa possessionibus nostris ad usus accommodatos transferantur*: hoc est, templa, quæ sunt in possessionibus Principis, in alios usus Principis convertantur.

Addit Lex: *Domini destruere cogantur*; id est Domini fundorum, in quibus templa constructa sunt, ea destruere cogantur.

Quarto jubet Honorius; *non liceat omnino in honorem sacrilegi ritus funestioribus locis convivia exercere, vel quidquam solemnitatis agitare*.

Evidens est, Honorium hac lege, non tantum satisfecisse postulatis Patrum Africanorum, contentis hoc Canone; sed etiam contentis in Canone 61. & 62.

Post hæc sanctionem suam his verbis concludit: „ Epi„ scopis quoque locorum hæc ipsa prohibendi Ecclesia„ sticæ manus tribuimus facultatem; judices autem 20. „ librarum auri pœna constringimus, & pari forma „ officia eorum, si hæc eorum dissimulatione fuerint „ neglecta.

Votum ad Episcopos & Magistratus directum, ut sitibus Gentilium evellendis allaborent. Quam esset optandum, ut & hodie Episcopi & Magistratus, quod & posterioribus Canonibus & legibus sæpius injunctum, sedulo allaborarent evellendis, quæ nimium proh dolor! in populo frequentantur, e Gentilitate ad Christianos derivatis superstitionibus?

Neglectam suo tempore fuisse Honorii legem indicavit S. Augustinus *Epistola* 91. ad Nectarium, *num.* 8. scribens: „ contra recentissimas leges, Kalendis Juniis „ festo Paganorum sacrilega *solemnitas* agitata est, ne„ mine prohibente, &c. " uti etiam notarunt operum S. Augustini Revisores, qui & hinc veram ejus, & præcedentis Epistolæ Epocham eliciunt.

CANON LXXXV. *

*Gr. LXXXVII.

Ab universis etiam Episcopis dictum est, ut si quæ litteræ dictandæ in Concilio placuerint, venerandus Episcopus, qui huic Sedi præsidet, omnium nomine dictare, & subscribere dignetur, in quibus etiam ad Episcopos Legatos, qui per Provincias Africanas in causa Donatistarum mittendi sunt, placuit litteras dari tenorem mandati continentes, quem non egrediantur. Et subscripserunt; Aurelius Episcopus Ecclesiæ Carthaginensis huic decreto consensi, & prælecto subscripsi; similiter & cæteri Episcopi subscripserunt.

SCHOLION.

Ut Carthago erat Metropolis in civilibus, ita Episcopus Carth. Primatum obtinebat. CARTHAGINEM jampridem fuisse totius Africæ Metropolim nemo negat, & ipse Marius Mercator, Augustino coævus in Commonitorio, nominat, *Carthaginem totius Africæ* Metropolim.

„ Cum enim ex Apostolico instituto, Ecclesiæ regi„ men ordinari quodammodo æquum visum esset ad for„ mam Imperii, idque successu temporis obtinuerit; „ rationi quoque consonum fuit, Africæ totius *Me„ tropolim* obtinuisse Sedem totius Africæ Metropoli„ tanam, uti notavit Schelstratius in *sua Ecclesia Afri„ cana, dissert.* 1. *cap.* 1. *num.* 3.

Hujus Primatus meminisse videtur Augustinus, Huic S. Augustinus, libro *de unico baptismo contra Petilianum*, *cap.* 14 perpendens Carthaginensem sub Cypriano Ecclesiam, eam cum Romana *eminentissimam* scribere non dubitavit: „ Duo erant eminentissimarum „ Ecclesiarum, *Romanæ* scilicet & *Carthaginensis* Epi„ scopi, Stephanus & Cyprianus.

Et supra *Canone* 55. audivimus dicentem Aurelium Episcopum Carthaginensem: *ego enim cunctarum Ecclesiarum, dignatione Dei, ut scitis, fratres sollicitudinem sustineo*.

Prærogativa Primatis Carthaginensis. Itaque sicuti Carthago in civilibus erat totius Africæ Metropolis, ita ipse Carthaginensis Episcopus, Africæ *Primas* reputatus fuit.

Episcopus Carthagin. omnium nomine litteris Synodalibus subscribit. Vigore huius Primativæ competierunt Episcopo Carthaginensi plures prærogativæ, quarum una hoc Canone exprimitur, scilicet ut litteras Synodi scribendas *omnium nomine dictare & subscribere dignetur*; idque in qualitate Primatis, uti recte notavit Aristenus: „ ut „ *Primas*, inquit, omnium in Africa, Episcoporum lit„ teras, quæ a Synodo mitti debent, ad Africæ Ma„ gistratus, Donatistarum gratia vel etiam ad alios „ scribet, & subscribet.

De Synodo celebrata sexto Kalendas Septembris anno 402. *

*Gr. Act. 5. post Canonem. LXXXVIII.

Gloriosissimis Imperatoribus Arcadio & Honorio Augustis, V. Consf. sexta Kalend. Septembris in civitate Milevitana, in Secretario Basilicæ, cum Aurelius Episcopus Ecclesiæ Carthaginensis in Concilio universali consedisset, adstantibus Diaconis, Aurelius Episcopus dixit: Quoniam Ecclesiæ sanctæ unum est corpus, omniumque membrorum caput est unum; factum est, volente Deo, & nostram infirmitatem juvante, ut ad hanc Ecclesiam veniremus, dilectionis & fraternitatis gratia invitati; unde quæso charitatem vestram, quia ita credendum est, quia noster accessus ad vos nec superfluus, nec insuavis est cunctis, ut consensus omnium vestrum manifestetur concordare complacitis decretorum, quæ jam dudum vel in Hipponensi Synodo firmata sunt, vel postmodum meliore Concilio apud Carthaginem definita, nunc quoque nobis ex ordine recitentur. Tunc demum fraternitatis vestræ concordia luce clarior apparebit, si hæc, quæ a nobis superioribus Conciliis legaliter definita noscuntur, non solum consensu vestro bis actis, verum & subscriptionibus manifestetis. Xantippus Episcopus Primæ Sedis Numidiæ dixit: credo quod omni fraternitati placuit, & statuta sua manu confirmaverunt, subscribendo etiam nobis placere posse; & nostra subscriptione firmamus. Nicetius Episcopus Primæ Sedis Mauritaniæ Sitifensis dixit: quæ recitata sunt decreta, quoniam ratione non carent, & sunt approbata cunctis, etiam & meæ parvitati hæc placent, quæ quidem propria subscriptione firmabo.

SCHOLION.

De Synodo Milevitana ann. 402. IN Codice Africano post Canonem LXXXV. sive post Canones Concilii Carthaginensis an. 401. sequitur ille articulus; *Gloriosissimis Imperatoribus*, &c. Ex nota autem Consulari hic apposita recte colligit Christophorus Justellus in notis ad Codicem Africanum, hanc Synodum celebratam quinto Kalendas Septembris anni 402. cui & in collectione Conciliorum assignatur, uti & a Baronio.

Vera epocha hujus Concilii. Notat quoque Justellus, quod hæc nota diei & Consulis a Conciliorum collectoribus falso præfixa sit Concilio Milevitano II. ex Provinciæ Numidiæ Episcopis sub Silvano Primate, contra Pelagium Cœlestium, coacto anno 416. quod & in nota marginali monuit Labbæus, *tom.* 2. *Concil. col.* 1538.

Postulata approbatio statutorum Concilior. Hipp. 393. & Carthag. 397. In ipsa Synodi prima allocutione, Aurelius Primas Carthaginensis hortatus est Patres: *ut consensus omnium vestrum* (sive Gr. *nostrum*) *manifestetur concordare cum placitis, quæ jam dudum in Hipponensi Synodo firmata, vel postmodum meliore Concilio nunc quoque nobis ex ordine recitentur* (sive Gr. *similiter autem & nunc nobis ordine lecta sunt*).

Synodus Hipponensis, cujus hic mentio fit, indubie est famosa illa Synodus Hippone celebrata an. 393. & cujus Canones ægre per Ecclesias Africanas recepti fuere, ut propterea pluries recitari & confirmari debuerint, uti contigit in Concilio Carthaginensi anno 397. quod hic indicari nota Justellus, in quo aliqua Breviario Canonum Hipponensium addita fuisse notavimus.

Ut autem Patrum horum decretorum approbatio firmior esset, petiit Aurelius, ut iis subscriberent, dicens; *tunc demum fraternitatis vestræ concordia* (seu Gr. *consensus*) *luce clarior apparebit, si hæc, quæ a nobis superioribus Conciliis legaliter* (seu Gr. *legitimæ*) *definita noscuntur, non solum consensu vestro in actis, verum & subscriptionibus manifestetis*.

Quare hanc tantopere urgerit Aurelius? Præcipua autem ratio, quæ ad relectionem Decretorum Concilii Hipponensis, & Carthaginensis anni 397. obtinendamque eorum approbationem movit Aurelium Carthaginensem, fuisse videtur, quod in Concilio Hipponensi *Mauritaniæ Sitifensi* datus esset specialis Primas, uti & Carthaginensi; cui concessioni hactenus Numidiæ Primas aut illius Provinciæ Episcopi non conferant,

ferent, tamquam juribus sui Primatis, cui Mauritania Sitifensis hactenus subjacuerat, præjudiciosæ.

Cum enim Aurelius vehementer optaret, Primatem illum, ipso auctore, Mauritaniæ Sitifensi concessum, a Numidis confirmari, nec tamen expresse ac nominatim eam confirmationem a Numidis postulandam judicaret, generaliter duntaxat decretorum prædictorum confirmationem petiit; & quidem scripto.

Revera non ab omnibus decreta Hipponensis & Carthaginensis Concilii fuisse probata, evidens est ex dicta Aurelii allocutione. Insuper clarum est, ipsum vehementer optasse, ut omnes illis decretis subscriberent.

Denique haud obscurum est, præcipue ad Numidiæ Episcopos hanc Aurelii allocutionem & propositionem fuisse directam. Mox enim *Xantippus Primas*, sive *Primæ Sedis Episcopus Numidiæ dixit: credo quod omni fraternitati placuit, & statuta sua manu confirmaverunt, subscribendo etiam nobis placere posse, & nostra subscriptione firmamus.*

Hoc responso Xantippus artem Aurelii quasi elusit; cum scilicet sciret Synodo illi Carthaginensi, quam Aurelius *meliorem* dixerat, quæque Mauritaniæ Sitifensis Primatum confirmaverat, nec Bizacenos, nec Numidas interfuisse, nec alios exceptis Provinciæ Proconsularis Episcopis, adfuisse, præter Mauritaniæ Sitifensis duos Legatos Numidiæ infensos; ut ex Canone 49. Codicis Africani intelligitur.

Ut autem finalis Numidarum Episcoporum resolutio ad propositionem Aurelii innotescat, his connectenda sunt, quæ in Canone sequenti referuntur. Ibidem enim relata necessario reducenda sunt ad allocutionem & propositionem Aurelii, uti in Scolio notabitur.

CANON LXXXVI.*

* Gr. LXXXIX.

Valentinus Episcopus dixit: si permittit bonum patientiæ vestræ, prosequor ea, quæ præterito tempore in Ecclesia Carthaginensi gesta sunt, & subscriptionibus fratrum firmata claruerunt: etiam nos hoc servaturos esse profiteor: sed illud scimus, inviolatam semper mansisse Ecclesiasticam disciplinam, ita ut nullus fratrum prioribus suis se aliquando auderet anteponere, sed officiis charitatis id semper exhibitum est prioribus, quod in sequentibus gratanter semper acciperetur. Hunc ordinem jubeat Sanctitas vestra melius vestris interlocutionibus roborari. Aurelius Episcopus dixit: non decuerat quidem, ut hæc repeteremus, nisi forte existerent inconsideratæ mentes quorumdam, quæ ad hæc statuenda nostros acuerent sensus, sed communis hæc causa est, quam insinuavit frater & consacerdos noster, ut unusquisque nostrum ordinem sibi decretum a Deo cognoscat, & posteriores anterioribus deferant, nec eis inconsultis aliquid agere præsumant. Qua de re dico, prout captus animi mei retinet, eos, qui putaverint spretis majoribus aliquid præsumendum, competenter esse ab omni Concilio coercendos. Xantippus Episcopus Primæ Sedis Numidiæ dixit: audivit omnium fratrum præsentia prosecutionem fratris & consacerdotis nostri Aurelii, quid ad hæc respondent? Datianus Episcopus dixit: quæ majorum decrevit sententiæ, nostro assensui mancipabuntur, ut quæ præteritorum Conciliorum gestis tenentur Carthaginensis Ecclesiæ, nostra assensione plene apud omnes firmata teneantur. Universi Episcopi dixerunt: hic ordo & a Patribus & a majoribus servatus est, & a nobis Deo propitio servabitur, salvo etiam jure Primatus Numidiæ & Mauritaniæ.

Deinde placuit omnibus Episcopis, qui in hoc Concilio subscripserunt, ut matricula & archivus Numidiæ & apud Primam Sedem sit, & in Metropoli, id est Constantina.

SCHOLION.

Primatus in Africa desumebatur a prioritate ordinationis.

DISCIPLINAM Africanam habuisse ut inter Episcopos prior dignitate haberetur, qui prior esset ordinatione, satis notum est: indicatque S. Augustinus, Epistola 59. ad Victorinum, conquerens in tractatoria „ ad ipsos Numidas ita pertubato & neglecto ordine scriptum: ut nomen meum, ait, *tertio* loco invenerim, qui novi quam post multos Episcopos factus sim.

Immo adeo constans & notoria videbatur Aurelio hæc Ecclesiæ Africanæ disciplina: ut eam confirmari hoc Canone petenti Valentino Episcopo responderit: *non decuerat quidem, ut hæc repeteremus, nisi forte existerent inconsiderata* (sive Gr. *minus intelligibiles* (*mentes*) aut Gr. *cogitationes* (*quorumdam, quæ ad hæc statuenda nostros acuerent sensus* (sive Gr. *ad hæc decreta excitarent*).

Post hæc prosequitur Aurelius. *Sed communis hæc causa est, ut unusquisque ordinem sibi decretum a Deo cognoscat, & posteriores anterioribus deferant; nec, eis inconsultis* (sive Gr. *præter eorum sententiam*) *aliquid agere præsumant.*

Qua de re dico, pergit Aurelius, *prout captus animi mei retinet* (sive Gr. *quemadmodum venit mihi in mentem*) *eos, qui putaverint spretis majoribus, aliquid præsumendum* (sive Gr. *qui contemnunt illos, qui ante se sunt, & aliqua temere audent*) *competententer esse ab omni Concilio coercendos.*

Hoc decreto proposito, universi Episcopi dixerunt: hic ordo & a Patribus & a Majoribus servatus est, & a nobis Deo propitio servabitur, salvo etiam jure Primatus Numidiæ & Mauritaniæ (Gr. *ex indice & matricula Numidiæ*).

Hujus decreti approbationem præcipue urget Xantippus.

Notandum, quod decreti hujus approbationem præcipue urserit Xantippus Episcopus: hic quippe de Primatu Numidiæ contendebat cum Victorino; uti patet ex Epistola S. Augustini ad Victorinum scripta circa exeuntem annum 401. id est mensibus aliquot ante præsentem Synodum. Satisque insinuat S. Augustinus, Xantippo Primatum competere, queriturque quod Victorinus nomen ejus in *tractatoria* omisisset. „ Quod si, ait, in mediis locis conscriberetur, & non in primo poneretur „ multum mirarer; quanto magis mirandum est, quod „ nulla ibi ejus admemoratio facta est, qui maxime ad „ Concilium venire debuit, ut de ipso *Primatus* ordine „ coram omnium Numidarum Episcopis, Ecclesiarum „ Primatus ageretur.

Apertius id significavit Augustinus *Epist.* 56. ad ipsum Xantippum scripta, sub initium anni 402. uti notant Benedictini; adeoque mensibus aliquot ante hanc Synodum.

Hanc enim Epistolam inscribit: *Domino beatissimo & venerabiliter suscipiendo Patri & consacerdoti seni Xantippo.*

Porro *senis* nomine hic designari *Primatem* Provinciæ facile intelligit, qui novit eam fuisse Africanarum Ecclesiarum disciplinam, ut qui ex Episcopis ordinationis tempore collegas suos anteibat, *Primas* nominaretur, seu Primæ Sedis Episcopus; cum in aliis Provinciis affixa esset Primatia, sive prima Sedes civitati Metropoli, id est mater urbium habetur in ordine civili, Vide de Marca in *dissertatione de Primatus Lugdunensi.* & aliis Primatibus.

Morem istum Africanarum Ecclesiarum refert Leo IX.

Hinc de Primatibus Africæ loquens Leo IX. *Epist.* „ 4. ad Petrum & Joannem Episcopos ait: in singulis „ ejus (*Africa*) Provinciis antiquitus Primates instituebantur, non secundum potentiam alicujus civitatis, „ sed secundum tempus suæ ordinationis.

Matricula & archivus servandus in Metropoli, & ejus exemplar apud Primatem.

Cum hæc de ordine Episcoporum decreta essent, voluerunt decidere dissidium inter Episcopos ortum de loco, in quo tabulæ Ecclesiasticæ seu Regesta Provinciæ essent servandæ; quod sequenti decreto fecerunt: *deinde placuit omnibus Episcopis, qui in hoc Concilio subscripserunt, ut matricula & archivus* (seu Gr. *archetypum*) *Numidia, & apud primam Sedem sit, & in Metropoli, id est Constantina.*

Sensus est, ut recte loco citato notavit de Marca „ ut Regesta Provinciæ & in urbe Metropoli conderentur (ipsæ fortassis authenticæ litteræ) ubi tutior „ erat custodia; tum etiam in Prima Sede (exempla „ fortasse litterarum (ut Primæ Sedis Episcopo parata „ essent ad manum, ne in hac parte a Metropoleo „ Episcopo penderet". Hæc ille.

CANON LXXXVII.*

* Gr. XC.

De Quodvultdeo etiam Centuriensi, quoniam adversarius ipsius, cum se petisset introduci ad Concilium nostrum, interrogatus, utrum cum eo vellet apud Episcopos experiri, primo promiserat, & alia die respondit, hoc sibi non placere, atque discessit: placuit omnibus Episcopis, ut nullus eidem Quodvultdeo communicet, donec causa ejus, qualem potuerit, terminum sumat. Nam adimi ei Episcopatum; antequam causa ejus exitus appareret, nulli Christiano videri jure potuisset.

SCHOLION.

Quodvultdeus accusatur, sed de quo crimine, incertum.

SUPER quo facto accusaretur *Quodvultdeus* Episcopus, hoc Canone non aperitur, nec aliunde mihi hactenus compertum est. Illud ex Canone habemus, quod *Quodvultdeus* fuit accusatus, & *ipsius cum se petisset introduci, ad Concilium* (sive Gr. *ut ad Synodum introduceretur*) Quodvultdeus *interrogatus*, utrum cum eo vellet apud *Episcopos experiri*, *primo promiserat*, *& alia die respondit hoc sibi non placere atque discessit.*

Interim accusatus ob contumaciam in respondendo a communione suspenditur. Non tamen in eum sententiam depositionis ferendam censent, nisi cognita & finita causa.

Cum ergo *Quodvultdeus* recusaret se coram Synodo Episcoporum purgare, & accusationibus adversarii satisfacere, Patres Africani, ipsum tamquam de crimine objecto suspectum habuere. *Placuitque omnibus Episcopis, ut nullus eidem Quodvultdeo communicet, donec causa ejus, qualem potuerit terminum sumat*) sive Gr. *donec ejus negotium finem acceperit*).

Ob contumaciam igitur in respondendo & se purgando, atque inde resultantem de crimine suspicionem, suspenditur a communione; *nam adimi ei Episcopatum*, inquiunt Patres, *antequam causa ejus exitus appareret, nulli Christiano jure videri potuisset*. Hoc est prius quam tota causa plene examinata negotium finem acceperit.

Hinc intelligimus, quam procul a mente Patrum recedant Episcopi, aliique superiores, qui ob leviores ac vagas nonnunquam accusationes, ad suspensionem aut depositionem Presbyterorum sibi subjectorum procedunt; tametsi non tantum non convicti, sed nec unquam citati ad se purgandum fuerint, uti & ad *Canonem* 19. monui, & quam id esset alienum a genio S. Augustini ibidem notavi.

Hic

Canon in Decretalibus citatur, sed corrupte.

Hic Canon refertur a Raymundo in *c.* 1. *titulo de judiciis*, sed verbis quibusdam omissis, & quibusdam immutatis & additis, quæ exhibent disciplinam temporibus hujus Synodi plane ignotam. Ita pro his verbis: *ut nullus ei Quodvultdeo communicet, donec causa ejus, qualem potuerit, terminum sumat* (vel ut est apud Græcos: *donec ejus negotium finem acceperit*): Raymundus hæc supposuit: *placuit ut nullus eidem communicet, donec satisfactione præmissa fuerit absolutus*. Quibus verbis aperte insinuat disciplinam, quæ circa sua tempora invaluerat, ut excommunicatus ob contumaciam, absolvatur data cautione judicio sisti; quæ disciplina ætate Patrum ignota fuit, quibus remanebat excommunicatus usquequo negotium finem accepisset, nec ante absolvi poterat. Vide Cujacium ad citatum *cap.* 1.

Causæ Episcoporum in Synodo dijudicanda.

Probat & præsens Canon, accusationes Episcoporum eo tempore coram Synodo Episcoporum conformiter ad Canones Nicænos institutas fuisse, atque auctoritate Synodi Episcopos accusatos de crimine, cognita causa, fuisse vel absolutos, vel suspensos, vel depositos.

* Gr. XCI.

CANON LXXXVIII. *

De Maximiano autem Bagajensi, & ad eum, & ad ipsam placuit de Concilio litteras dari, ut & ipse ab Episcopatu discedat, & illi sibi alium requ-

SCHOLION

De Maximiano Vagiensi, qui pacis causa Episcopatum suum dimittit.

MAXIMIANUM, cujus hic fit mentio, ta-
sem sed *Vagiensem* Episcopum fuisse ro-
nius ad annum 402. adeoque in Canone us
legendum esse *Vagiensi*; eumque non esse n,
de quo S. Augustinus *lib.* 3. *contra Cresco*. 13.
sed eum, qui ex Donatistarum schismate m
reversus, cum a populo Vagiensi haud p ge-
retur, *pacis* causa Episcopatu cedere volu de
causa ad hanc Synodum litteras dedit, m
ejus propositum laudavit, abdicationemqu :
atque in ejus locum Castorius frater Ma i-
natus fuit: ad quem extat Epistola SS. A 1-
gustini 69. ubi de Maximiano pacis ergo ,
hæc ab omnibus Ecclesiæ Pastoribus me a
habentur: „ Longe est gloriosius Episcopa n
„ propter Ecclesiæ vitanda pericula depo n
„ propter regenda gubernacula suscepisse. e
„ se honorem si pacis ratio pateretur, digne 1-
„ tuisse demonstrat, qui acceptum non defen .

* Gr. XCII.

CANON LXXXIX.

Deinde placuit, ut quicumque deinceps ab Ep
nantur per Provincias Africanas, litteras
ordinationibus suis manu eorum subscriptas
tes Consulem & diem; ut nulla altercatio
ribus vel anterioribus oriatur.

SCHOLION.

Episcopi ab ordinatoribus litteras ordinationis petere debent, & quare?

„ UT Episcopis pro temporis ratione, q
„ sunt, suus cuique locus assignetur;
„ antiquiores dignitate cæteris præferantur,
„ constitutum est. Ergo ne qua controversi
„ pore, quo quisque renunciatus fuit, existe
„ do placuit, ut Episcopi singuli ab iis, a q
„ ti sunt, Episcopis litteras subsignatas ac
„ quibus & Consulis nomen, & dies adsc
„ Quippe ex Consulibus tempora indicabant
„ publicis monumentis consignata, atque sell
„ lorum Consulum nomina extarent ". Ita r unc
Canonem exponit Zonaras.

* Gr. XCIII.

CANON XC. *

Item placuit, ut quicumque in Ecclesia vel semel legerit, ab alia Ecclesia ad Clericatum non teneatur. Et subscripserunt: *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Carthaginensis huic decreto consensi, & prælecto subscripsi, similiter & cæteri Episcopi subscripserunt.*

SCHOLION.

Canon renovat præcedentes Canones de non ordinandis alienis Clericis.

PLURES extant Canones, quorum & nonnulli jam ante in hoc opere relati sunt, quibus Clerici suas Ecclesias deserere, & ad alias Ecclesias se conferre vetantur; quod & hoc Canone decernitur, idque non sine aliquo etiam Auctario, uti notat Zonaras: „ Auctarium vero illud est, ait, ut si vel semel tantum in „ Ecclesia aliqua quispiam, quasi ejus Clero adscriptus, „ legeret, in alia non admittatur. videntur enim non„ nulli eam excusationem veluti justam prætexuisse, „ Canones videlicet, de iis, qui multum temporis in „ Clero egissent, esse intelligendos; si quis vero semel „ tantum in Ecclesia legisset, nihil obstare quominus „ illi, utpote nullo tempore ibi ab illo translacto, ab „ ea secedere liceret. Quamobrem hoc improbato, „ Synodus eum, qui vel semel tantum in una Ec„ clesia Lectoris munus obierit, in alia recipi om„ nino vetat.

Quod extenditur ad eum, qui semel officio Lectoris in alia Diœcesi functus est.

Quæstio inter S. Augustinum & Severum de hujusmodi ordi- … rissimiliter huic Canoni occasionem dedit.

Legitur apud S. Augustinum Epistola 63 quod contentio aliqua fuerit inter ipsum Augustinum, & Severum Episcopum, occasione Timothei, qui a Severo ordinatus fuerat in Subdiaconum, postquam *Lectoris* officio in Diœcesi Hipponensi fuerat aliquoties functus, rogatque August. *n.* 4. ipsum Severum, ut apud se consulto Deo ipse perpendat „ utrum homo, qui in Ec„ clesia mea, inquit, dispensationi credita jam legere „ cœperat, & non semel, sed iterum & tertio, apud „ Sublanam, & Presbytero Subsanensis Ecclesiæ comi„ tatus, & apud Turres, & apud Gizan (*a*) & apud „ Verbalis legerat, non fuisse lector, possit aut de„ beat judicari.

Cum hic nulla præsentis Canonis ab Augustino mentio fiat, recte collegerunt Benedictini in notis ad hanc Epistolam, eam ante celebratam hanc Milevitanam Synodum, & editum hunc Canonem, scriptam fuisse; potuisse autem hanc contentionem huic Canoni occasionem dedisse.

Hic rursus apparet, quam arcto vinculo Clericus adstringeretur Ecclesiæ, cujus servitio jam semel esset adscriptus; quamque Patrum disciplinæ contrariæ sint hodiernæ Clericorum de una ad aliam Ecclesiam pinguiorem aut commodiorem decursationes.

Refertur a Gratiano, sed corrupte.

Refertur hic Canon a Gratiano *dist.* 72. *Can.* 3. qui erronee pro *vel semel legerit*, ponit, *vel semel elegerit*, prout & monent Correctores Romani, qui una notant, in Concilio Africano *cap.* 67. haberi, *vel semel suscepto officio legerit*.

Episcoporum subscriptio

Subscriptio Aurelii, aliorumque Episcoporum, quæ ad calcem hujus Canonis apponitur, non ad hunc duntaxat Canonem, sed ad omnia hujus Synodi decreta est referenda,

* Gr. post Can. XCIII.

Præmium Synodi Carthaginensis anni 403. *

Gloriosissimo Imperatore Theodosio Augusto & Rumorido V. C. Conss. IX. Kalendas Septembris Carthagine in Basilica Regionis secundæ, cum Aurelius Episcopus in universali Concilio consedisset, adstantibus Diaconis, Aurelius Episcopus dixit: exigente ratione fraternitas vestra a mea tenuitate ad hoc Concilium congregata est: jam dudum enim, sicut vestra Sanctitas recordatur, habito Concilio destinavimus fratres nostros ad transmarina Legatos, quos oportuit in cœtu Sanctitatis vestræ, perfunctæ Legationis cursum narrare, & licet hesterno die de hac re confidentibus nobis præter gesta Ecclesiastica diligentius, quæ gesserint, tractaremus, hodie tamen oportet tractatum hesterni diei actis Ecclesiasticis confirmari.

Ordo itaque rerum deposcit, ut primitus de fratribus nostris & consacerdotibus, qui ad hoc Concilium, vel de Byzantio, vel certe de Mauritania convenerunt, quæramus, quemadmodum huic Concilio decreverint interesse. & offerentibus Philologia, Geta, Venustiano, & Feliciano Episcopis Provinciæ Byzacenæ Legationis litteras, & recitatis, offerentibus etiam Luciano & Sylvano Legatis Provinciæ Mauritaniæ Sitifensis Legationis litteras, & recitatis, Aurelius Episcopus dixit: horum scriptorum textus sociabitur gestis.

Numidius Episcopus dixit: animadvertimus fratres & coepiscopos nostros Byzacenæ Provinciæ & Mauritaniæ Sitifensis ad Concilium destinasse Legatos, nunc quæramus, utrum Legati Numidiæ advenerint, vel certe Provinciæ Tripolitanæ, vel Mauritaniæ Cæsariensis.

Lucianus & Sylvanus Episcopi, Legati Provinciæ Mauritaniæ Sitifensis dixerunt: sero ad Cæsarienses fratres nostros Tractoria venit; nam jam & illi venirent; tamen necesse est veniant, & confidimus de animis illorum, quia si quid in hoc Concilio gestum fuerit, & ipsi sine dubio suos consensus adhibebunt.

Alypius Episcopus Ecclesiæ Tagastensis dixit: nos quidem de Numidia venimus, ego & Sancti fratres, Augustinus & Possidius, sed de Numidia Legatio mitti non potuit, quod adhuc tumultu Tironum, Episcopi propriis necessitatibus in civitatibus suis aut impediti, aut occupati sunt. Nam etiam Tractoriam Sanctitatis tuæ cum ad Sanctum senem Xantippum deferrem, in præsenti tractatu hoc visum fuerat, ut Concilium indiceretur, quod instructa Legatio posset ad hoc Concilium destinari, sed cum eum posterioribus litteris admonerem de impedimento Tironum, ut superius dixi, rescriptis propriis excusavit. Aurelius Episcopus dixit: non dubium est, quod prædicti fratres & Coepiscopi nostri Numidiæ, cum gesta Concilii acceperint, & suos adhibebunt consensus, & in effectum deducere maturabunt, quæcumque in placitum venerint: cura ergo istius Sedis hoc ipsum ut eis intimetur necesse est provideri.

De Tripolitanis vero fratribus nostris hoc potui condiscere, quod Dulcinum fratrem nostrum destinaverint Legatum; sed quia non potuit occurrere, hoc asseveraverunt quidam filii nostri venientes de supradicta Provincia, quod memoratus navi se commiserit, & credendum est accidisse nonnullam de tempestatibus moram, quæ retardaret ejus adventum. Tamen etiam circa ipsos, si charitati vestræ placet, hæc forma servabitur, ut placita ad eosdem Concilii transmittantur. Ab universis Episcopis dictum est: *hæc, quæ statuit Sanctitas tua, omnibus placent.*

SCHO-

(a) In veteri Codice Corbejensi legitur *Cizan*, ut notant docti Benedictini.

„ affectus, appellet; cum auctoritate autem, & potestate, a quopiam ne liberetur.

Poenis civilibus coercendi, qui ejusmodi violentiam inferunt.

Petrus de Marca, in *dissertatione de veteribus Canonum collectionibus, cap. 8.* reflectens ad hunc Canonem prout extat apud Dionysium Exiguum, & a Patribus Africanis conceptus fuit, ait: „ Lex petenda erat ob „ pœnam civilem, quæ ab Ecclesia infligi non poterat, „ sed tantum Canonica.

Præterea notat ibidem de Marca, collectori illius farraginis, quæ sub nomine Concilii Carthaginensis V. prostat „ visum, ut Canonem istum secundum in sua „ collectione locaret, constituendo Synodi auctoritate, „ quod postulandum erat a Principibus. *Et istud statuendum*, inquit, & cætera subjungit.

Hæc recte a viro erudito notata; sed illud mirum, a viro hoc non fuisse agnitam collectionis hujus corruptricem manum; nec illum fœtidas pseudo-Isidori merces subodoratum fuisse.

Interim & illud non immerito monuit ibidem de Marca, ex hac Canonis mutatione, seu potius corruptione factum, ut plures mediæ ætatis Pontificum constitutiones damno honoris & privatione dignitatum afficiendos jubeant, qui suis decretis reluctati fuerint.

Hoc Commonitorium apud Gratianum relatum occasionem præbuit judicibus Eccles. imponendi pœnas civiles.

Neque dubium, quin hic Canon ita conceptus dederit occasionem judicibus Ecclesiasticis imponendi quoque pœnas pecuniarias & civiles, præsertim postquam in Decretum Gratiani per modum absoluti Canonis a Concilio Carthaginensi quinto editi relatus fuit *caus. 21. quæst. 5. Can. 3.*

Quomodo vero rursus per recentiora Principum Edicta hæc auctoritas judicum Ecclesiasticorum restricta fit, notavi in *Jure Eccles. Tom. IV. part. 3. tit. 3. cap. 3.*

CANON LXIII. *

* Gr. LXVI.

Et de his etiam petendum, ut si quis ex qualibet ludicra arte ad Christianitatis gratiam venire voluerit, ac liber ab illa macula permanere, non eum liceat a quoquam iterum ad eadem exercenda reduci vel cogi.

SCHOLION.

Scenici ad Christianismum conversi, non iterum ad eam artem cogendi.

PRo intellectu hujus Canonis notat Zonaras, olim „ in magnis urbibus extitisse theatra, in quibus „ statis temporibus populi conventu ludi exhibebantur, „ ad eamque rem, inquit, scenicorum opera & servitium, nulla excusatione admissa, ita flagitabatur, „ ut ad ea munia vel inviti traherentur.

Petendum ergo ab Imperatoribus censent Patres, ut si quis hanc scenicam artem professus, ad Christianismum sit conversus, a nemine compelli possit ad eadem exercitia resumenda.

Hic rursus docemur, quomodo Patres solliciti fuerint, ne, qui vitam suam moresque mutarunt, iterum implicarentur exercitiis vitæ illi contrariis, aut admodum periculosis.

CANON LXIV. *

* Gr. LXVII.

De manumissionibus sane in Ecclesia dicendis: si id nostri consacerdotes per Italiam facere reperiuntur, nostræ etiam erit fiduciæ istorum ordinem consequi: data plane licentia, misso Legato, ut quæcumque digna fide pro statu Ecclesiæ, & salute animarum agere potuerit, nos laudabiliter in conspectu Domini recepturos. Quæ omnia si sanctitati vestræ placent, edicite: ut & meam suggestionem ratam esse vobis advertant, & nostram omnium consensionem sinceritas eorum libenter accipiat. Ab universis Episcopis dictum est: omnibus placent hæc, quæ injuncta sunt peragenda, & prudenter a tua Sanctitate enarrata.

SCHOLION.

De manumissionibus in Ecclesia faciendis.

MANUMISSIONUM in Ecclesia factarum apud pristinos auctores frequens mentio occurrit; testaturque Sozomenus *lib. 1. hist. cap. 9.* tres de his manumissionibus editas esse leges. „ Nam cum ob nimiam „ legum severitatem, inquit, potior libertas, quam „ Romanam civitatem vocant, etiam volentibus Do„ minis, difficile admodum acquireretur, tres tulit le„ ges quibus constituit, ut quicumque in Ecclesia sub „ testimonio Sacerdotum libertate donati essent, civi„ tatem Romanam consequerentur.

Hæc verba Sozomeni, interprete Epiphanio Scholastico, ita redduntur apud Cassiodorum in historia tripartita *lib. 1. cap. 9.* „ Cum propter subtilitatem legum, „ etiam inviti possessores difficultatem paterentur circa „ dationem melioris libertatis, quam civitatem Roma„ nam vocant, tres posuit leges, decernens omnes in „ Ecclesia manumissos, sub testimonio Sacerdotum, „ per hanc piam adinventionem Romana civitate frui, „ cujus indicium præsens etiam tempus servat.

Extant duæ ex tribus hisce Constantini legibus in Codice Justinianæo, sub titulo, *de his qui in Ecclesia manumittuntur*, quarum prior dirrigitur ad Protogenem Episcopum, altera ad Osium Cordubensem; extatque & hæc in Theodosiano sub eodem titulo; ad quos titulos tractant plerique interpretes de his manumissionibus, ac signanter Jacobus Gothofredus ad hunc titulum in Codice Theodosiano; ibidem ostendens multis sæculis usum harum manumissionum perdurasse, quod & probant formulæ hujus manumissionis apud Marculfum, quæ una cum eruditis notis Hieronymi Bignonii extant *tomo 2. Capitularium* ex editione Baluzii.

Itaque hoc Canone dicunt Patres; *de manumissionibus sane in Ecclesia dicendis* (seu Gr. *proclamandis*) *si id nostri consacerdotes per Italiam facere reperiuntur, nostræ erit fiduciæ istorum ordinem consequi*; hoc est, speramus, quod per Legatum nostrum id ab Imperatoribus consequi poterimus, quod tamen tum obtentum non fuisse patet ex Canone 82. hujus Codicis, in quo decernunt, pro his manumissionibus ad Imperatores esse instandum. Unde recte notavit Jacobus Gothofredus, hunc morem manumittendi serius per Africam invaluisse.

Post hæc datur licentia *misso Legato, ut quæcumque digna fide pro statu Ecclesiæ agere potuerit, faciat: promittuntque Patres, quod ea omnia laudabiliter in conspectu Domini* (seu Gr. *coram Domino*) *suscipient*.

Commonitorium Aurelii pro Legatione comprobatum a Patribus.

Tandem probant Patres, omnia, quæ suggerent Aurelio in Commonitorio erant expressa; responderuntque Patres; *placent hæc, quæ injuncta sunt*, scilicet Legatis ad Imperatorem, *peragenda, & prudenter a tua Sanctitate enarrata*; vel clarius (*& quæ sapienter a tua Sanctitate sunt exposita, perfici debent*).

CANON LXV. *

* Gr. LXVIII.

Aurelius Episcopus dixit: Equitii etiam, olim merito suo Episcopali sententia damnati, non arbitror prætereundam esse Legationis causam; ut si forte eum in illis partibus repererit, sit eidem Fratri nostro curæ pro Ecclesiæ statu, quod oportuerit, vel ubi licuerit, adversus eum peragere. Ab universis Episcopis dictum est: multum placet & ista prosecutio: maxime cum olim damnatus sit Equitius, & ejus impudens inquietudo, pro statu & salute Ecclesiæ, magis magisque ubique repellenda. Et subscripserunt. Aurelius Episcopus Ecclesiæ Carthaginensis huic decreto consensi, & prælecto subscripsi. Similiter & cæteri Episcopi subscripserunt.

SCHOLION.

Mandatum, ut per Legatum quocumque modo compescatur Equitii insolentia.

CUjus civitatis Episcopus fuerit iste Equitius, non exprimitur; illud autem satis constat, eum Episcopali judicio fuisse condemnatum, hoc est depositione mulctatum, uti notat Zonaras, eumque nequaquam post sententiam quievisse, sed impudenter inquietum fuisse, & ad transmarinas partes confugisse, ut ibi Ecclesias turbaret, ut merito Patres Legato suo injunxerint, ut turbulento homini ubicumque potuerit, se opponat, eumque compescat. Sciebant enim quantopere vel unus interdum turbulentus, præcipue charactere Episcopali insignitus, paci Ecclesiasticæ, & saluti animarum obesse queat. Ideo dicunt, quod ejus *impudens inquietudo pro statu & salute Ecclesiæ magis magisque ubique repellenda* (sive Gr. *sit oppugnanda*).

Notandum, quod quæ de Equitio ab Episcopis injunguntur, non ab Imperatoribus petenda dicantur; *sed sit eidem fratri nostro*, ait Aurelius, *curæ pro Ecclesiæ statu, quod oportuerit, vel ubi licuerit adversus eum peragere*.

Præfatio Synodi habitæ Idibus Septembris anni 401. quæ post Can. LXVI. in Codice Africano apud Dionysium sequitur. *

* Gr. Act. 4.

Vicentio & Fravito VV. CC. Conss. Idibus Septembris, Carthagine in Secretario Basilicæ Restitutæ, cum in Concilio congregati in Ecclesia Carthaginensi consedissemus ex Africanis omnibus Provinciis Episcopi, id est Aurelius ejusdem Sedis Episcopus cum collegis suis, quos eorum subscriptio manifestat: recitatis Epistolis beatissimi fratris & consacerdotis nostri Anastasii, Ecclesiæ Romanæ Episcopi, quibus nos Paternæ, & fraternæ charitatis sollicitudine, ac sinceritate adhortatus est, ut de hæreticorum & schismaticorum Donatistarum insidiis & improbitatibus, quibus Africanam Ecclesiam Catholicam graviter vexant, nulla modo dissimulemus, Gratias agimus Domino nostro, quod illi optimo ac Sancto Antistiti suo tam piam curam pro membris Christi, quamvis in diversitate terrarum, sed in una compage corporis constitutis, inspirare dignatus est.

SCHOLION.

De Concilio Carthaginensi sub Aurelio, Idibus Septembris 401.

AURELIUS Carthaginensis Episcopus admodum sollicitus, ut Africanæ Ecclesiæ necessitatibus succurreret, & Ecclesiam per Donatistarum schisma scissam, ad unitatem revocaret, eodem anno, quo præcedens Synodus habita fuerat, necnon litteras ad Anastasium Romanum Episcopum, & Venerium Mediolanensem datæ erant; generalem rursus Synodum, ex omnibus Africæ

Africæ Provinciis ad Idus Septembris indixit, ut omnium sententia summi ponderis res tractaretur; nimirum pax universalis cum omnibus Donatistis, uti monet Baronius ad annum 401.

In Concilio Carthaginensi V. recitantur litteræ Anastasii Papæ.

Has litteras coram Patribus recitatas fuisse, in præfatione ipsius Synodi significatur, & licet exemplar earum non inferatur, nec hactenus notum sit; hoc tamen habemus, quod Episcopos Africanos hortatus fuerit, *ut de hæreticorum & schismaticorum Donatistarum insidiis, & improbitatibus, quibus Africanam Ecclesiam graviter vexant* (vel potius Gr. *quæ in universa Afrorum Regione Catholicam Ecclesiam graviter depopulatur*) *nullo modo dissimulent.*

Hisce ab Aurelio recitatis, Patres Africani hæc subjiciunt: *Gratias agimus* (Gr. *Deo*) *Domino nostro, quod illi Optimo, ac Sancto Antistiti suo* (sive Gr. *Excellentissimo & Sanctissimo ejus Sacerdoti*) *tam piam curam pro membris Christi, quamvis in diversitate terrarum* (sive Gr. *etsi in diversis quidem terræ partibus*) *sed in una compage corporis* (Gr. *& harmonia*) *constitutis, inspirare dignatus est.*

Quid in hac Synodo actum est?

Præcipue autem in hac Synodo tractatum, qualiter agendum cum Donatistis ad Ecclesiam Catholicam revertentibus: item de modo quo ad *unitatem* reduci possent, necnon de restituenda disciplina occasione hujus schismatis Donatistarum non parum labefactata.

Ad duo priora spectant quatuor primi hujus Synodi Canones; reliqui sedecim varia disciplinæ puncta decidunt.

Canones hujus Synodi in farragine sub nomine Concilii Carthaginensis V. cum præcedentibus confunduntur.

Canones hujus Synodi, concernentes puncta disciplinæ omissis prioribus Donatistarum ad Ecclesiæ unitatem reductionem spectantibus, in illa Canonum farragine, quæ vulgo dicitur Concilium Carthaginense V. referuntur, cum Canonibus præcedentis Synodi, tamquam unius & ejusdem Synodi, cum tamen constet, fatente quoque de Marca, editos esse in diversis Conciliis eodem anno celebratis; fateri que debet ipse de Marca, farraginis illius alioquin propugnator, quod „ utrumque Concilium accuratius & rectius distinguatur apud Dionysium, & ab ipso quoque Ferrando ". *dissert. de veteribus Canonum collectionibus cap. 9.*

CANON LXVI. *

Gr. LXIX.

Deinde pertractatis & consideratis omnibus, quæ utilitati Ecclesiæ convenire videbantur, annuente atque admonente spiritu Dei eligimus cum memoratis hominibus, quamvis de Dominici corporis unitate inquieta dissensione præcisis, leniter & pacifice agere: ut quantum in nobis est omnibus, qui eorum communione & societate irretiti sunt, per universas Provincias Africanas penitus innotescat, quam miserabili errore devincti sunt: ne forte sicut dicit Apostolus, nobis in mansuetudine corripientibus diversa sentientes, det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant de diaboli laqueis, captivati ab ipso in ipsius voluntatem.

SCHOLION.

Judicant PP. summa moderatione & conniventia agendum cum Donatistis.

QUamvis Anastasius Romanus Episcopus scripsisset, *de insidiis & improbitatibus & impudentia Donatistarum nullo modo esse dissimulandum*; nihilominus Patres Africani *pertractatis & consideratis omnibus, quæ utilitati Ecclesiæ convenire videbantur, annuente atque admonente* (seu Gr. *inspirante*) *spiritu Dei, elegerunt* (sive Gr. *satius esse duxerunt*) *cum memoratis hominibus, quamvis de corporis Dominici unitate, inquieta dissensione præcisis* (vel Gr. *se abscindant*) *leniter & pacifice agere.*

Notanda ratio hujus moderationis.

Ratio mansuetudinis servandæ notari meretur, nec expositione sed attentione solum indiget. Et sane ille modus pacificus, tamquam reducendis hæreticis & schismaticis, præsertim iis, qui hæreseos aut schismatis primi auctores non sunt, sed in iis nati & educati sunt, aptior a Patribus passim judicatus fuit, eumque ut teneret, monuit Augustinum Anglorum Apostolum S. Gregorius, uti ipsemet testatur *lib. 9. Epist. 71.* dicitque Gentilibus concedenda, quæ salva fide concedi possunt: „ nam *duris* mentibus, ait, simul omnia abscindere impossibile esse non dubium est; quia is, qui „ locum summum ascendere nititur, necesse est ut gradibus vel passibus, non autem saltibus elevetur.

Quæ hodie merito attenderetur.

Ea agendi ratio si cum hæreticis & hodie sincere iniretur, & dissimularentur ea, quæ salva fide, tolerari possunt, spes non incerta affulgeret, plures ex hodiernis hæreticis & schismaticis ad unitatem Ecclesiæ, & veram Religionem Catholicam reducendi.

Verum uti recte advertit pius & eruditus auctor notarum in citatam Epistolam S. Gregorii, istius consilii prudentem moderationem non patitur zelus quorumdam immodicus „ quos delectat clamare *exinanite, exinanite usque ad fundamentum*, fibras etiam minimas exstirpate, ut tam præpostera agendi ratione plurimi „ fuerunt in schisma aut hæresim compulsi, quos moderatio retinuisset in Ecclesia. Alii forte redirent in „ unitatis gremium, si morosi quidam objectis spinis viam non sepirent, aut propugnatione quarumdam corruptelarum, aut ritus exigendo laudabiles quidem „ at minus forte necessarios, aut alios minus laudabiles importune exagitando, quos Patres sanctissimi unitatis studio tolerassent. Scilicet *piscatorie nobis est agendum, non Aristotelice*, ut habet Epistola Episcoporum Ponti ad Leonem Imperatorem post Chalcedonense Concilium ". Hæc ille, quæ utinam hodie attente expenderentur, dum de hæreticis ad Ecclesiam reducendis agitur?

CANON LXVII. *

Gr. LXX.

Itaque placuit, ut ex Concilio nostro litteræ darentur ad judices Africanos, a quibus hoc peti congruum videretur, ut in hoc adjuvent communem matrem Ecclesiam Catholicam, in quo Episcopalis auctoritas comminiri in civitatibus potest, id est ut judiciaria potestate atque diligentia ex fide Christiana, quid gestum sit in omnibus locis, in quibus Maximianistæ Basilicas obtinuerunt, qui ab eis schisma fecerunt, inquirant, & gestis publicis, propter firmam notitiam omnibus necessariam, faciant inhærere.

SCHOLION.

Deputatio ad judices Africanos pro habendis actis rerum, quæ a Donatistis, & a Maximianistis gestæ fuerant.

MAnifestum est ex initialibus verbis, hunc Canonem esse præcedentis appendicem; sive ea, quæ hoc Canone decernuntur, decreta esse ut obtineatur conversio, sive reductio Donatistarum, qui ab unitate Ecclesiæ se sejunxerant; ad quam obtinendam, *leniter & pacifice* allaborandum esse, jam Patres in præcedenti Canone resolverant.

Qui fuerint Maximianistæ?

Ut autem intelligatur, qua ratione quæ hoc Canone resoluta sunt, essent opportuna reducendis ad Ecclesiam Donatistis: notandum, quod Maximianistæ, quorum hic fit mentio, essent quædam secta eorum, qui se a Donatistis per speciem quamdam schismatis, separaverant, & a Donatistis pro schismaticis habebantur, quemadmodum multis locis S. Augustinus, ac signanter *Epist. 185. c. 4.* & *libro de gestis cum Emerito Cæsariensi Donatistarum Episcopo*, ubi & *nu. 9.* hujus schismatis originem describit, & qualiter cum his Maximianistis ipsi Donatistæ eum agendi modum tenuerint, quem Catholici cum Donatistis ad Ecclesiam reducendis inibant.

Cum itaque Patres Africani resolvissent *leniter & pacifice* cum Donatistis agere, & eos potius rationum, quam potestatis & coactionis pondere ad Ecclesiæ unitatem adducere, resolverunt litteras dandas ad judices Africanos, qui diligenter inquirerent *quid gestum sit a* Donatistis *in omnibus locis, in quibus Maximianistæ Basilicas obtinuerunt, qui ab eis schisma fecerunt, & gestis publicis propter firmam notitiam omnibus necessariam, faciant inhærere*, ut hoc pacto ex gestis & ex modo procedendi Donatistarum cum Maximianistis ad ipsos revertentibus, ipsi Catholici possent suum lenem & pacificum agendi modum cum Donatistis ad Ecclesiam revertentibus justificare, uti & factum esse docet citata Epistola S. Augustini, & mox referendus Canon 69. hujus Codicis satis evincit.

CANON LXVIII. *

Gr. LXXI.

Deinde placuit, ut litteræ mittantur ad Fratres & Coepiscopos nostros, & maxime ad Sedem Apostolicam, in qua præsidet memoratus venerabilis frater & collega noster Anastasius, quo noverit habere Africam magnam necessitatem, propter Ecclesiæ pacem & utilitatem: ut ex ipsis Donatistis quicumque Clerici correctione consilio ad Catholicam unitatem transire voluerint, secundum uniuscujusque Episcopi Catholici voluntatem atque consilium, qui in eodem loco gubernat Ecclesiam, si hoc paci Christianæ prodesse visum fuerit, in suis honoribus suscipiantur, sicut prioribus ejusdem divisionis temporibus factum esse manifestum est. Quod multarum, & pene omnium Africanarum Ecclesiarum, quibus talis error exortus est, exempla testantur: non ut Concilium quod in transmarinis partibus de hac re factum est, dissolvatur: sed ut illud maneat circa eos, qui sic transire ad Catholicam volunt, ut nulla per eos unitatis compensatio procuretur. Per quos autem vel omni modo perfici, vel adjuvari manifestis fraternarum animarum lucris Catholica unitas in locis, in quibus degunt, visa fuerit: non eis obsit, quod contra honores eorum, quamvis salus nulli interclusa sit, in transmarino Concilio statutum est, id est ut ordinati in parte Donati, si ad Catholicam correcti transire voluerint, non suscipiantur in honoribus suis secundum transmarinum Concilium: sed exceptis his, per quos Catholicæ unitati consulitur.

SCHOLION.

Litteræ responsoriæ quibus Papæ exponitur modus quem Africani in recipiendis Donatistis servare decreverant.

JAm superius monuimus, Anastasium Episcopum Romanum scripsisse, quod cum Donatistarum insidiis & improbitatibus nullo modo esset dissimulandum; quod Patribus Africanis non omnino placuisse ostendit relatus Canon 66. ubi decreverunt *leniter & pacifice* cum Donatistis agendum esse.

Insuper

Insuper ex hoc Canone constat, in transmarino Concilio statutum fuisse; *ut ordinati ex parte Donati, si ad Catholicam correcti transire voluerint, non suscipiantur in honoribus suis.*

Clerici Donatistis in Ecclesiam revertentes, in suis honoribus suscipiantur. Si Episcopi id judicent pro bono pacis & unitatis convenire.

Hoc statutum ita generaliter expressum, Africanis durius apparuit; ipsique decreverunt, *ut ex ipsis Donatistis quicumque Clerici, correcto consilio ad Catholicam unitatem transire voluerint, secundum uniuscujusque Episcopi Catholici voluntatem, atque consilium, qui in eodem loco gubernat Ecclesiam, si hoc paci Christianæ prodesse visum fuerit, in suis honoribus suscipiantur.*

Et ne se temere ab aliorum Episcoporum resolutione, ac decreto separare velle ostenderent, captam resolutionem, iterum ad Episcopos transmarinos, & maxime ad Sedem Apostolicam, cui præsidebat Anastasius, mittendam censuerunt, utque eos in suam sententiam trahant, primo statum Ecclesiæ Africanæ, summamque ejus necessitatem aperiunt, & secundo Ecclesiæ pacem & utilitatem, inde magis fovendam augendamque asserunt.

Tertio dicunt *ita prioribus ejusdem divisionis temporibus factum esse, quod multarum & pene omnium Africanarum Ecclesiarum, quibus talis error exortus est, exempla testantur.*

Quarto, hæc esse decreta, *non ut Concilium, quod in transmarinis partibus de hac re factum est, dissolvatur; sed ut illud maneat circa eos, qui sic transire ad Catholicam volunt, ut nulla per eos unitatis compensatio procuretur.*

Quasi dicerent; salvo manente decreto transmarino, Episcopi Catholici dispensare poterunt cum iis, per quos unitati Ecclesiæ consuli judicabunt.

Quid his litteris ab Anastasio, aut aliis transmarinis Episcopis rescriptum sit, nescitur. Hoc scimus, Africanos hujus Concilii resolutioni constanter inhæsisse. Immo Epigraphæ Dionysiana, huic decreto præfixa, innuit Africanos suum decretum a consensu Anastasii Episcopi non suspendisse; sed simpliciter & absolute statuisse; ita enim habet: *ut Clerici Donatistarum in Ecclesia Catholica suscipiantur in Clero.*

S. Augustinus hanc resolutionem se servaturum, omnibus significandam voluit.

Sanctus Augustinus ita de justitia, æquitate & utilitate hujus Decreti erat persuasus, ut resolvisset in se nullum Clericum a Donatistis revertentem in suis honoribus non recepturum; suumque illud propositum propria manu scriptum, ac interposito juramento confirmatum, omnibus publicatum voluit, ut scribit Epist. 61. ad Theodorum, quam eruditi Revisores operum ejusdem Sancti Patris, circa tempus hujus Concilii, id est circa annum 401. scriptam autumant: „ nam, inquiunt, prædicti Concilii decreto relictum erat voluntati arbitrioque cujusque Episcopi Catholici, ut, si ipsi expedire videretur, eosdem deinceps cum suis honoribus, & ordinibus reciperet.

Quid huic agendi modo opposuerint Donatistæ & quid ab Augustino responsum.

Obloquebantur quidem huic Catholicorum Episcoporum agendi modo pertinaces Donatistæ, dicebantque: „ si ergo oportet ut nos extra Ecclesiam, & adversus Ecclesiam fuisse pœniteat, ut salvi esse possimus, quomodo post istam *pœnitentiam* apud eos Clerici, vel etiam Episcopi permanemus“? Respondet ipsis Augustinus: „ hoc non fieret, quoniam revera, „ quod fatendum est, fieri non deberet, nisi pacis *ipsius compensatione* sanaretur; sed si hoc dicant, & multo „ maxime humiliter doleant qui in tanta morte præcisionis jacent, ut illo quidem vulnere matris Catholicæ revivilcant.

Hæc & plura S. Augustinus Epist. 185. num. 44. & 45. scripta circa annum 417. uti notant iidem Revisores, adeoque 15. ut minus annis post hanc Synodum, ut hinc pateat, non obstante quoque Donatistarum contra eum agendi morem murmuratione, Africanos constanter in hac praxi perseverasse.

Quomodo studuerint Patres Afr. ut hæc sua resolutio ab Episcopis transmarinis, notanter a Romano probaretur.

Totus tamen Canonis contextus nos docet, Patribus Africanis curæ fuisse, ut ipsorum agendi ratio ab aliis quoque Episcopis transmarinis, ac præsertim Romano probaretur.

Quamvis non nihil contraria disciplinæ.

Secundo docet nos, quod crediderint Patres Africani a rigore disciplinæ aliquantulum recedi posse: si *vulnus* disciplinæ infligendum, pacis & unitatis Ecclesiæ *compensatione*, sanari possit: nec ipsis persuasum fuisse per Decretum transmarinum, eam agendi libertatem sibi esse ademptam.

CANON LXIX.*

* Gr. LXXII.

Deinde placuit, ut his per actis Legati etiam prædicandæ pacis atque unitatis, sine qua salus Christiana non potest obtineri e numero nostro ad ipsorum Donatistarum, sive quos habent, Episcopos, sive ad plebes mittantur, per quos omnibus in notitiam perferatur, quam nihil habeant, quod adversus Ecclesiam Catholicam juste possint dicere: maxime ut manifestum fiat omnibus, per gesta etiam municipalia, propter documentorum firmitatem, quid ipsi de Maximianistis schismaticis suis egerint: ubi eis divinitus demonstratur, si attendere velint, tam inique tunc illos ab Ecclesiæ unitate præcisos, quam inique nunc clamant a se Maximianistas schisma fecisse; ex quorum tamen numero, quos jam plenarii Concilii sui auctoritate damnaverant, in suis honoribus denuo receperunt, baptismum, quem damnati & exclusi dederant, acceptaverunt: ut videant quam stulto corde resistant paci Ecclesiæ toto orbe diffusæ: cum ista faciant pro parte Donati, neque se istorum, quos ita receperunt, communione propter intuitum pacis, contaminari dicant, & nos condemnent, id est Ecclesiam Catholicam, etiam in extremis terrarum partibus constitutam, per eorum communionem inquinatam, quos tunc accusantes convincere nequiverunt.

SCHOLION.

Patres Afri. modum suum, quo recipiebant revertentes a Donatistis, justificant per propria gesta Donatistarum cum Maximianistis.

PRo intellectu hujus Canonis, in memoriam revocandum quod supra ad Canonem 67. dictum est; scilicet Patres Africanos petiisse a judicibus publicis, ut diligenter annotarent, quid cum Maximianistis ad Donatistas revertentibus ageretur in parte Donati. Cum autem reperissent, quod ex Maximianistis, quos aperta proprii Concilii auctoritate condemnaverant, postea in propriis honoribus plene susciperent, & baptismum, quem damnati & exclusi dederant, acceptarent: voluere Patres, ut mitterentur in Provincias, qui hunc agendi modum Donatistarum publicarent; ut hoc pacto, populo ostenderetur, quam injuste Ecclesiam Catholicam arguant Donatistæ, ob id quod e Donatistis, quos pro schismaticis habet, revertentes in suis honoribus suscipiat, & baptismum apud Donatistas susceptum probet; cum idem ipsi Donatistæ in Maximianistis ad se revertentibus probent.

De hoc Catholicorum argumento ex proprio Donatistarum facto formato, & populo proposito agit etiam S. Augustinus; illudque pene eodem, quo hoc Canone expressum est, proponit, additque: „ plurimi confundebantur, & manifesta veritate erubescentes corrigebantur solito crebrius, & multo magis ubicumque „ ab eorum (Donatistarum) sævitia respirabat aliquanta libertas“. lib. de corr. Donatist. ad Bonifacium; sive Epistola 185. num. 7.

Non eadem condescendentia servata cum omnibus.

Hæc sunt, quæ pro facilitanda reductione Donatistarum, præsens Synodus decrevit, sed & hoc constat, non eadem facilitate receptos fuisse, qui in Ecclesia Catholica baptizati & enutriti, ad Donatistas fugissent, sicuti illi quis in schismate erant *nati & educati*: illis enim severior & diuturnior imponebatur pœnitentia, uti pluribus locis docet Augustinus, ac signanter *lib. 2. contra Cresconium, cap. 16.* & de unico baptismo *contra Petilianum, cap. 12.* una monent, quod nec tales ad Clericatum admittantur, sive ab hæreticis rebaptizati sint, sive prius suscepti ad illos redierint, sive apud illos Clerici, sive Laici fuerint.

CANON LXX.*

* Gr. LXXIII.

Præterea, cum de quorumdam Clericorum, quamvis erga uxores proprias, incontinentia referretur: placuit, Episcopos, & Presbyteros, & Diaconos, secundum priora statuta etiam ab uxoribus continere; quod nisi fecerint, ab Ecclesiastico removeantur officio. Cæteros autem Clericos ad hoc non cogi, sed secundum uniuscujusque Ecclesiæ consuetudinem observari debere.

SCHOLION.

Varia consuetudo Ecclesiarum circa continentiam servandam a minoribus Clericis

EX præsenti Canone intelligimus circa observantiam continentiæ minorum Clericorum, tempore hujus Concilii diversam fuisse Ecclesiarum consuetudinem; voluitseque Patres quoad Clericos hosce, secundum uniuscujusque Ecclesiæ consuetudinem continentiam servari debere.

Cæterum pro intellectu hujus Canonis repeti poterit Scholion in Canonem 25. hujus Codicis, huic omnino similem, ac sufficienter ex collatione utriusque cognosci poterit, Canonem hunc 25. in Concilio Carthaginensi VI. an. 419. fuisse relectum & confirmatum, nonnullis pro temporum circumstantiis additis, ac signanter de Subdiaconis, utpote, *qui sacra mysteria contrectant*, qui propterea eisdem cum Episcopis, Presbyteris, & Diaconis continentiæ legibus subjiciuntur: cum in Canone præsentis Synodi anni 401. tres posteriores gradus dumtaxat legibus hisce subjiciantur, ob penuriam forsan ministrorum, quæ hoc tempore in Africa fuit, ut probat Canon 68. supra exhibitus; quæ penuria anno 419. pro parte saltem cessare potuit, ob compressos multis Imperatorum edictis Donatistas.

CANON LXXI.*

* Gr. LXXIV.

Rursum placuit, ut nemini sit facultas, relicta principali Cathedra ad aliquam Ecclesiam in Diœcesi constitutam se conferre, vel in re propria diutius, quam oportet, constitutum, curam vel frequentationem propriæ Cathedræ negligere

SCHOLION.

Contra Episcopos suas Cathedrales Ecclesias deserentes.

SCopus hujus Canonis est stabilire residentiam Episcoporum in propriis suis Cathedralibus Ecclesiis, ut-

que

quæ curam & sollicitudinem suæ Ecclesiæ non negligant, etiam prætextu gerendæ & procurandæ rei propriæ, quod lectio Græca clarius expressit his verbis: *nulli liceat Episcopo, de re propria, plusquam oportet, sollicito, propria Sedis curam & sollicitudinem negligere.*

Hic Canon tamquam Concilii Africani tenovatur, *lib. 1. Capitularium Regum Francorum cap.* 20 his verbis: " ut non liceat Episcopo principalem Cathedram „ suæ parochiæ negligere, & aliquam Ecclesiam in sua „ Diœcesi magis frequentare.

Eumdem Canonis sensum reddidit Ferrandus Diaconus, cum in Breviario suo *nu.* 17. contrahens in hæc verba: *ut nullus Episcopus dimissa matrice in Diœcesi constituat*, uti ex fide veterum Codicem addendum monet hic in margine Justellus. Hic Cathedra principalis recte *matrix* redditur; unde matrices Cathedræ in Concilii Carthaginensis *cap.* 123. apud Dionysium, ut notavit de Marca in sæpius citata dissertatione *de veteribus Canonum collect. cap. 9. num. 5.*

Itaque hic Canon ferit Episcopos, qui quietis & liberioris vitæ cupidine ducti, relicta principali Cathedra, in civitate, ubi major eis negotiorum cura incumbit, ad ruralem aliquam Ecclesiam a civitate remotam ut mollius, & liberius agere possent, se conferebant.

Unde & sæculo IX. Concilium Meldense *cap.* 28. dicebat: „ providendum est, ne Episcopi propter suam „ quietem, ad *remotiora* loca sedentes, & suum ministerium negligentes, proprias delerant civitates: " vide etiam *Scholion ad Canonem 15. Sardicensem.*

Extat apud Grat. *caus. 7. quæst. 1. Can.* 21. sub nomine Concilii Carthag. V.

* Gr. LXXV.

CANON LXXII. *

Item placuit de infantibus, quoties non inveniantur certissimi testes, qui eos baptizatos esse sine dubitatione testentur, neque ipsi sunt per ætatem de traditis sibi Sacramentis idonei respondere, absque ullo scrupulo eos esse baptizandos, ne ista trepidatio eos faciat Sacramentorum purgatione privari. Hinc enim Legati Maurorum, fratres nostri, consuluerunt: quia multos tales a Barbaris redimunt.

SCHOLION.

Infantes, quorum dubium est baptisma, baptizandi sunt.

NOLUERUNT Patres Africani, ne ob periculum rebaptizationis, illis, de quibus certo non constat eos baptizatos, baptismus negetur, *ne*, inquiunt, *ista trepidatio eos faciat Sacramentorum purgatione privari.*

Hinc & patet, Patres Africanos apprehendisse summam hujus Sacramenti necessitatem etiam in parvulis. Hoc unum circa præsentem Canonem notandum, nullam hic fieri mentionem cautelæ, de qua in *cap.* 2. & 2. *de baptismo*, & in omnibus modernis Ritualibus; cum de dubie baptizato rebaptizando, agitur ubi sollicite inculcatur hæc formula: " si baptizatus es, non te „ baptizo: sed si nondum baptizatus es, ego te baptizo, &c.

Nec ob periculum iteratio- nis omitti debet. Porro baptizandi sub conditione olim ignota.

Nec hanc disciplinam Africana duntaxat Ecclesia, sed & Romana secuta fuit, ut constat ex S. Leone, qui interrogatus a Rustico Episcopo Narbonensi," utrum „ parvuli ab hostibus capti, & non se sapiunt baptizatos, sed sciunt se aliquoties ad Ecclesiam a parentibus ductos, possint vel debeant, cum ad Romanam venerint, baptizari"? Respondet: qui autem „ possunt meminisse, quod ad Ecclesiam veniebant „ cum parentibus suis, possunt recordari, an quod a „ parentibus dabatur, acceperint. Sed si hoc etiam „ ab ipsorum memoria alienum est, conferendum eis „ videtur, quod collatum esse nescitur; quia non temeritas intervenit præsumptionis, ubi est diligentia „ pietatis". *Epist. 1. inquis.* 17. & pluribus verbis rescribit & exponit in Epist. ad Neonam Ravennatem Episcopum. " Quoniam, ait, non potest in iterationis crimen venire, quod factum esse omnino nescitur". *Epist.* 135. edit. Quenelli. Gratianus *dist. 4. de consecr. Can.* 112.

Quin & post tempora Alexandri III. disciplinam simpliciter baptizandi dubie baptizatos superstitem fuisse in Anglia, docent nos Synodus Eboracensis 1195. *Can.* 4. & Synodus Londinensis 1200. *Can.* 3. his verbis: „ de baptismate si dubitetur, sacrorum Canonum statuta sequentes, statuimus ut conferatur: quia non „ dicitur iteratum, quod non scitur fuisse collatum. „ Ideoque baptizentur expositi, de quorum baptismo „ dubitatur; sive inveniantur cum sale, sive sine sale.

Hæc forma non ubique eodem tempore recepta.

Quandonam forma baptizandi sub conditione invaluerit, incertum est: hoc satis constat, in aliquibus Ecclesiis citius, in aliis serius receptam: & in Anglia enim nec sæculo XII. receptam fuisse ex citatis Synodis probatur, at in Gallia, in aliquibus saltem Ecclesiis sæculo IX. nota erat, nam inter Canones Isaaci Episcopi Lingonensis *tit. 11. cap.* 17. habetur desumptum ex *lib.* 6. *Capitularium, cap.* 184. " de quibus dubium est, in„ quit, utrum sint baptizati, an non; omnimodis absque ullo scrupulo baptizentur, his tamen verbis præ„ missis: *Non te rebaptizo; sed si nondum baptizatus es, baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus* „ *Sancti.*

Auctoritas Decretalium Gregorii IX. postea invaluit.

Non dubium quin post promulgationem & receptionem Decretalium Gregorii IX. quibus resolutio Alexandri III. erat inserta, hic ritus baptizandi sub conditione dubie baptizatos, magnum acceperit incrementum.

In farragine sub nomine Concilii Carthaginensis V, extat hic Canon *cap.* 6. cum hac addita finali clausula: *similiter & de Ecclesiis, quoties super earum consecratione hæsitatur, agendum est; id est, ut sine ulla trepidatione consecrentur.*

Clausula de reconsecrandis Ecclesiis huic Canoni in farragine sub nomine Conc. Carthag. V. addita, recentiorem manum hujus Collectoris prodit.

Et quidem Petrus de Marca, hujus farraginis patronus prætendit, ob prætermissam hanc clausulam, hunc Canonem esse mutilum apud Dionysium, atque in hac farragine suo nativo textui esse redditum additione hujus clausulæ, cum e contra, hæc clausula prodat recentiorem hujus collectoris manum; quandoquidem in antiquitate, nihil de simili reconsecratione occurrat: nec ætate hujus Synodi Ædes sacræ seu Ecclesiæ sacris usibus deputabantur, nisi prius solemni ritu eas dedicatas constaret.

Refert hunc Canonem Gratianus *dist. 4. de consecratione Can.* 3. addita eadem clausula. Verum diligenter notant Correctores Romani: " hæc absunt a Codice „ Regio hujus Concilii, a 72. Carthaginensi Canone „ Græco, & a Burchardo Wormatiensi.

CANON LXXIII. *

* Gr. LXXVI.

Item placuit, ut dies venerabilis Paschæ Formatarum subscriptione omnibus intimetur: Dies vero Concilii idem servetur, qui in Hipponensi Concilio constitutus est, id est X. Kal. Septembris. Et scribendum ad singularum quarumque Provinciarum Primates, ut quando apud se Concilium congregant, istum diem non impediant.

SCHOLION.

DUo hic statuuntur; primum ut *formatarum subscriptione dies Paschalis omnibus intimetur* (sive Gr. *per formatarum subscriptionem omnibus ostendatur*). Id est ut in *formatis*, quæ Clericis peregre proficiscentibus dantur, dies Paschæ adnotetur, uti notat de Marca in opusculo de veteribus Collectionibus Canonum *cap. 9. num. 7.*

Admodum sollicitos fuisse jampridem Patres, ut solemnitas Paschalis ubique eodem die celebraretur, jam sæpius ostensum.

Dies Concil. generalis totius Africæ annuatim habendi statuitur X. Kal. Sept. Hanc diem Collector farraginis immutavit.

Secundo statuit, ut *dies Concilii idem servetur, qui in Hipponensi Concilio constitutus est, id est X. Kal. Septembris.*

In sæpius nominata Canonum farragine sub nomine Concilii Carthaginensi V. tempus illud habendi Concilii mutatum est, legiturque: *dies Concilii undecimo Kalendas Novembris servetur*: sed qua auctoritate collector hoc tempus immutavit? Petrus de Marca, istius farraginis egregius defensor, asserere non dubitat, in *dissert. de veteribus Canonum collectionibus, cap. 9. n. 7.* quod collector tempus illud mutavit, *auctoritate sibi delegata*; verum quoadusque ostendatur, quis ille fuerit collector; & ubi, quando, & a quo ipsi auctoritas illa mutandi fuerit *delegata*, confidenter dicemus, collectorem, seu potius corruptorem hunc sibi ipsi hanc auctoritatem, seu audaciam præsumptuosam delegasse, seu usurpasse, ut omnia misceret; atque ex hoc ipso Canone eximiam Statuti Hipponensis de Synodorum tempore notitiam prorsus evaderet.

Ex ea farragine Canonem citat Gratianus.

Additur autem, scribendum esse *ad singularum quarumcumque Provinciarum Primates, ut quando apud se Concilium congregant, diem istum non impediant*; hoc est diem illum *X. Kal. Septembris*: agitur enim in hoc Canone de *universali* & generali totius Africæ Concilio, quod per Synodos Provinciales a Metropolitanis sive Primatibus, non impediendum Patres statuunt, uti loco citato recte monet de Marca.

Præsentem Canonem refert Gratianus *dist. 3. de consecr. Can.* 24. prout extat in vulgato Concilio Carthaginensi V. ubi a lectione Dionysiana & Græcorum receditur; uti & Correctores Romani notarunt, & supra notavimus.

CANON LXXIV. *

* Gr. LXXVII.

Item constitutum est, ut nulli intercessori licitum sit Cathedram, cui intercessor datus est, quibuslibet populorum studiis vel seditionibus retinere: sed dare operam, ut intra annum eisdem Episcopum provideat: quod si neglexerit, anno exempto interventor alius tribuatur.

SCHOLION.

Quodnam sit intercessoris seu interventoris officium?

I*Ntercessor* hic vocatur Episcopus, qui Ecclesiæ vacanti a Metropolitano præficiebatur, ut civium animos pro eligendo Antistite in concordiam revocaret: Hæcque disciplina non in Africa duntaxat, sed & in aliis Provinciis per aliquot sæcula in usu fuit. Et quidem

dem hujusmodi intercessoris sub nomine *Visitatoris* sæpius in suis Epistolis meminit S. Gregorius & signanter *l. 11. Epist. 19.* ad Benenatum Visitatorem Ecclesiæ Cumanæ, ubi & quod ejus sit munus, proponit. " Assiduis adhortationibus, ait, Clerum plebemque ejusdem „ Ecclesiæ admonere te volumus, ut remoto studio diversarum partium, uno eodemque consensu talem sibi „ præficiendum expetant Pontificem, qui & tanto ministerio dignus valeat reperiri, & a venerandis Canonibus nullatenus respuatur ". Quin & sæculo IX. hanc in his partibus disciplinam superstitem fuisse evincit Epistola Hincmari Rhemensis, qua Hedenulphum Laudunensem Episcopum rogat, ut Visitatoris officio fungatur in electione Episcopi Cameracensis. Extat apud Labbeum *tom. 8. Conc. col. 1867. & col. 1871.* refertur allocutio Visitatoris Episcopi ad Clerum & plebem electionis causa congregatam.

Porro hi intercessores, cum deberent populum ad concordiam adducere, ipsamque electionem accelerare, dissensiones fovebant, ut diutius Cathedra vacante, intercessoris munere fungerentur.

Abusus horum intercessorum comprimitur.

Huic abusui occurrens hæc Synodus statuit, *ut nulli intercessori licitum sit Cathedram, cui intercessor datus est, quibuslibet populorum studiis vel seditionibus* (sive Gr. *propter quodcumque populorum studium vel dissensionem*) *retinere, sed dare operam, ut intra annum eisdem Episcopum provideat. Quod si neglexerit* (sive Gr. *præter hæc fecerit*) *anno exempto* (seu Gr. *post anni finem*) (a) *intercessor alius tribuatur* (seu G. *eligatur*.

Ferrandus Diaconus in Breviario *num. 22.* ita hunc Canonem expressit: *ut nullus Episcopus Cathedram, cui datus fuerit interventor, plusquam annum teneat, sed ipse eis* (*populis*) *Episcopum petat.*

Extat apud Gratianum *caus. 7. quæst. 1. Can. 22.* ex Concilio Carthaginensi V.

CANON LXXV. *

* Gr. LXXVIII.

Ab Imperatoribus, universis visum est, postulandum propter afflictionem pauperum, quorum molestiis, sine intermissione, fatigatur Ecclesia, ut defensores eis adversus potentias divitum, cum Episcoporum provisione delegentur.

SCHOLION.

Ut defensores pauperum concilientur potentum ab Imperatoribus.

"EPiscopi non tantum populos ipsorum curæ commissos docere, sed eorum quoque patrocinium „ si injuste lædantur, suscipere, ac illos pro viribus „ tueri debent ": ait Zonaras ad hunc Canonem, & uno consensu Patres inter præcipua Episcoporum munia, tuitionem, ac defensionem pauperum retulerunt, unde & communiter *Patres pauperum* dicti fuere.

Cum igitur viderint Episcopi nonnullos divites, & potentes pauperes opprimere, nec Episcopalem auctoritatem hisce comprimendis sufficere, resolverunt postulandum ab Imperatoribus *propter afflictionem* (sive Gr. *vexationem*) *pauperum, quorum molestiis sine intermissione fatigatur Ecclesia, ut defensores eis adversus potentias* (seu Gr. *tyrannidem*) *cum Episcoporum provisione* (vel Gr. *providentia*) *delegentur* (vel Gr. *eligantur*); qui pauperum & oppressorum patrocinium susciperent, *eorumque querelas & causas audirent & examinarent*; *hocque pacto Ecclesia, sive Episcopi liberarentur a molestiis* pauperum ad Ecclesiam sive Episcopos sine intermissione, pro auxilio contra divites & potentes accurrentium.

Justinianus defensores civitatum instituit. An postulatis Patrum ab Imperatore Honorio sit satisfactum?

De defensoribus civitatum, eorumque officio extat Novella 15. Justiniani, dicitque in præfatione: " Si- „ quidem & propter hoc *paterna* voce *defensores* voca- „ mus, quatenus eripiant a malis injustitiam patientes. Quin & ad postulationem Patrum Africanorum in Africa ab Honorio Imperatore datos fuisse pauperum *defensores*, videtur Baronio ad an. 398. eo quod de Magistratu in Africa, qui dicebatur *defensor*, meminerit Possidius in *vita S. Augustini*, *cap. 12.* Quidquid sit de hac Baronii conjectura, saltem annum 401. quo hæc Synodus habita fuit, datos fuisse, haud est verisimile; cum alias frustra id ab Imperatoribus postulandum constituissent.

CANON LXXVI. *

* Gr. LXXIX.

Item placuit, ut quotiescumque Concilium congregandum est, Episcopi, qui neque ætate, neque ægritudine, neque aliqua graviori necessitate impediuntur, competenter occurrant, & Primatibus suarum quarumque Provinciarum intimetur, ut de universis Episcopis vel duæ, vel tres turmæ fiant, ac de singulis turmis vicissim, quotquot electi fuerint, ad diem Concilii instantissime occurrant. Quod si non potuerint occurrere excusationes suas in tractoria conscribant, vel si post adventum tractoriæ aliquæ necessitates repente forsitan ortæ fuerint: nisi rationem impedimenti sui apud suum Primatem reddiderint, Ecclesiæ suæ communione debere esse contentos.

(a) In quibusdam Codicibus legitur *anno expleto*.

SCHOLION.

Quomodo Episcopi designandi ad Synodum generalem Africæ?

HIc Canon rursus ostendit, quam solliciti fuerint jampridem Patres, ut Synodi Episcopales suo tempore haberentur; quemadmodum sæpius in hisce Scholiis notavimus.

Sed tamen ne per crebram Synodorum celebrationem, Episcopi nimium a suis abstraherentur Ecclesiis, cautum est hoc Canone, *ut de universis Episcopis, vel duæ, vel tres turmæ* (sive Gr. *congregationes*) *fiant ac de singulis turmis* (vel Gr. *unoquoque numero*) *vicissim*, id est, per vices *quotquot electi fuerint, ad diem Concilii instantissime occurrant.*

Tractoria, vel tractatoria, cujus hic fit mentio, est Epistola Synodalis, sive Synodica, quæ a Synodo ad Episcopos scribitur, vel de quavis re ad Synodum spectante; uti observat Du-Cange in Glossario, verbo *tractatoria*, creditque veram vocabuli hujus originem esse a Synodo, quam tractatum etiam dici ostendit ibidem, verbo *tractatus*.

Varia & obscura hujus Canonis lectio.

Verum si *tractatoria*, sive *tractoria*, ut in quibusdam exemplaribus legitur, hic accipiatur pro Epistola Synodi ad Episcopos; non apparet quomodo velint Patres hujus Synodi, ut Episcopi ad Synodum non venientes, *excusationes suas in tractoria conscribant*; utpote quæ evidenter supponunt hic agi, non de Epistola Concilii ad Episcopos, sed de Epistola Episcopi, qua excusationes, ob quas ad Concilium non accedit, Concilio insinuat.

Apud Græcos hæc periodus non occurrit, sed tantum injungitur Episcopis, ut *sui impedimenti rationem suo Primati reddant*; quemadmodum & Balsamonem, & Zonaram legisse ex eorum commentariis manifestum est.

Apud Gratianum dist. *18. Can. 10.* legitur; *excusationes suas litteratorie conscribant*; sed Correctores Romani monent: *in Conciliis impressis, legitur in tractoria*; nec dubitant, quin vitiosa sit Gratiani lectio; tantum dubitant, an legendum sit *tractoria*, an *tractatoria*.

E contra vir eruditus Joannes d' Artis, antecessor Sacrorum Canonum in Universitate Parisiensi, in commentario ad distinctionem 15. Gratiani *pag. 51.* credit Gratiani lectionem esse retinendam, atque hac voce, *litteratorie*, significari idem quod *litterato*, sive per litteras, ut sensus sit, Episcopum teneri per litteras rationem sui impedimenti Synodo vel Primati suo significare: & ita quoque intellexisse antiquum glossographum Gratiani, ex contextu evidens est.

Non obstantibus tamen ejus scopus.

Quidquid sit de varia & ambigua hac lectione, hoc constat, scopum hujus Canonis esse, ut Episcopi ad Synodum venire non negligant, nisi legitime impediti, & " nisi rationem impedimenti sui apud suum Primatem „ reddiderint, Ecclesiæ suæ communione debere esse „ contentos.

Pœna Episcoporum non venientium ad Synodum.

Ad hæc finalia verba reflectens Aristenus, in notis ad abbreviationem hujus Canonis, ait: " mandat Syno- „ dus, Coepiscopos, & confratres eorum, cum iis com- „ municare, aut sacra celebrare: sed in solis propriis „ suis Ecclesiis acquiescere, & in iis munus obire.

Monet autem Balsamon: " hic notari novum excom- „ municationis genus; alii enim Canones accipiunt ex- „ communicationem; quod quidem attinet ad Episco- „ pos, ut nihil Sacerdotale obeant; præsens autem „ Canon, eos a sacro ministerio non impedit, sed se- „ parat a reliquorum fratrum communione.

Et sane justum est, eos a fratrum communione excludi, qui confratrum & Coepiscoporum conventum contemnunt.

CANON LXXVII. *

* Gr. LXXX.

De Cresconio Villa-Regensi hoc omnibus visum est; ut hinc (a) *quoque Primati Numidiæ intimetur, quo cognoscat memoratum Cresconium scriptis suis conveniendum esse, ut proximo universali Africano Concilio suam præsentiam non differat exhibere: quod si venire contempserit, in se cognoscant sententiam promulgandam.*

SCHOLION.

De Causa Cresconii, de qua in Conciliis Hipponen. anni 393. & Carthag. anni 397.

DE hoc Cresconio extat inter Statuta breviata Hipponensis Concilii anni 393. in Codice Eccl. Rom. hoc decretum " : Cresconius Villa-Rensi Episcopus, „ qui Tuburiensis Ecclesiæ Cathedram tenuisse dice- „ batur, plebe sua, hoc est, Villa-Rensi Ecclesiæ, „ jussus est esse contentus.

Cum autem Cresconius non obstante hoc decreto, Tuburiensem occuparet Ecclesiam, rursus quadriennio post in Synodo Carthaginensi anni 397. de Cresconio actum fuit, conclusumque petentibus Honorato & Urbano Legatis Mauritaniæ, ut *liberum sit Rectorem Provinciæ adversus illum adire*.

An revera Rectorem Provinciæ adversus Cresconium Episcopi adierint, quidve actum fit in hac causa a tempore Synodi anni 397. usque ad hanc anni 401. nescitur.

Hoc

(a) Id est de hac re.

Hoc unum innotescit ex præsenti Canone in hac Synodo rursus causam Cresconii examinatam fuisse, decretumque ut Numidiæ Primati intimetur, quo cognoscat, Cresconium scriptis suis conveniendum esse, ut proximo universali Concilio suam præsentiam non differat exhibere: „ quod si venire contempserit, in se „ cognoscat sententiam promulgandam.

Transmigrationes Episcoporum de una Ecclesia ad aliam Patribus admodum odiosæ.

An Cresconius decreto obedierit, quidve aliud in hac causa post hæc contigerit, latet nos. Hoc inde habemus, ægre admodum a Patribus tunc temporis dissimulatas fuisse transmigrationes Episcoporum de una ad aliam Ecclesiam.

CANON LXVIII. *

* Gr. LXXXI.

Rursum placuit, ut quoniam Hipponensium Diarretorum *Ecclesiæ destitutio non est diutius negligenda, & Ecclesiæ ibi ab his retinentur, qui Equitii facinorosam communionem declinaverunt, missis ex præsenti Concilio Episcopis, Regino, Alipio, Augustino, Materno, Theasio, Evodio, Placiano, Urbano, Valerio, Ambivio, Fortunato, Quod-Vult-Deo, Honorato, Januario, Apto, Honorato, Ampelio, Victoriano, Evangelo, & Rogatiano; conventis & correctis his, qui culpabili pertinacia fugam ejusdem Equitii expectandam putabant, cum omnium voto eis Episcopus ordinetur. Si autem illi pacem considerare noluerint, non impediant in eligendo ad ordinandum præposito utilitatem tanto tempore Ecclesiæ destitutæ.*

SCHOLION.

Duo in Africa Hippones.

PRo intellectu hujus Canonis, notandum, duas fuisse civitates Hippones in Africa, quarum una in Numidia Hippo-Regius, cui præerat S. Augustinus, altera in Provincia consulari, quæ proprie Africa dicitur, quam *Hipponem dilutum vocant*, Græce *Diarrhytos*, propter aquarum irrigua, uti in notis ad hunc Canonem notat, & latius probat Justellus.

Alteri præerat Equitius, cujus occasione in Ecclesia scissuræ, ad quas conciliandas Episcopi deputantur.

Huic posteriori Hipponi præerat Equitius quidam, quem nonnulli popularibus quoque studiis subnixi, vehementer insectabantur, illiusque communionem rejiciebant. Ad eam ergo seditionem sedandam quosdam Episcopos ex hoc mittendos esse censuit Synodus, ut, si fieri posset, tumultu sedato dissidentes concilient, vel si id minus obtineant, Hipponensis Ecclesiæ utilitati consulentes, quæ jam diu deserta; hoc est a suo Antistite destituta est, aliquem interim in ea Episcopum constituant. Hic apparet naturalis Canonis sensus, quem & Zonaras sequutus est.

CANON LXXIX. *

* Gr. LXXXII.

Rursus constitutum est, ut quoties Clericis convictis & confessis in aliquo crimine, vel propter eorum, quorum verecundiæ parcitur, vel propter Ecclesiæ opprobrium, aut insolentem insultationem hæreticorum atque Gentilium, si forte causæ suæ adesse voluerint, & innocentiam suam asserere, intra annum excommunicationis hoc faciant. Si vero intra annum causam suam purgare contempserint; nulla eorum vox postea penitus audiatur.

SCHOLION.

Hic Canon etiam apud Dionysium male videtur relatus.

HIc Canon iisdem verbis extat in vulgato Concilio Carthaginensi V. & in Codice Ecclesiæ Africanæ apud Justellum, recteque advertit Petrus de Marca in opusculo de *veteribus Canonum collectionibus c. 9. n. 11.* textum esse corruptum, tam in collectione veteri, id est vulgato Concilio Carthaginensi V. quam in collectione Dionysiana: „ Quænam, ait, amabo, consequentia est in his verbis; *ut convictus & confessus,* „ *innocentiam suam deinde asserat?* Convictus & confessus, pro judicato habetur.

Clerici accusati intra annum se purgare coguntur. Verior lectio Græcorum.

At sane in hoc Can. tractari de Clericis accusatis, non autem convictis & confessis innuit summarium ipsius Can. apud Ferrandum Diaconum, *n. 136. Ut accusatus Clericus intra annum causam suam agere debeat.*

Huic & congruit lectio Græcorum apud Balsamonem & Zonaram, quæ habet; „ rursum decretum est, ut „ quoties Clericis accusatis, & aliquorum in eos dicto „ testimonio, &c.

E qua verus sensus elicitur.

Sensus itaque Canonis juxta hanc lectionem videtur esse; quod Clerici de crimine *accusati*, & testium testimonio in eos dicto *aliquatenus convicti*, & propterea excommunicati, id est a communione abstinere jussi, „ si forte causæ suæ adesse voluerint (*sive Gr.* ut par „ est causam suam defendere) & innocentiam suam „ asserere, intra annum excommunicationis hoc fa„ ciant. Si vero intra annum causam suam purgare „ contempserint, nulla eorum vox postea penitus au„ diatur.

Ratio determinati temporis ad purgationem.

Rationem hujus festinæ purgationis indictæ, videtur præmisisse Concilium, scilicet „ vel propter Ecclesiæ „ opprobrium (*sive Gr.* reverentiam) aut insolentem „ insultationem hæreticorum, atque Gentilium.

Addit autem Concilium; quod ita constitutum sit; etiam ut Clericorum verecundiæ parcatur (*a*).

Conscientia & fama Clericis necessaria.

Ex hoc Canone discimus, quam sollicitri fuerint Patres, ut Clerici infamia criminis laborantes, & functionibus Ecclesiasticis addicti, quam primum se a criminis suspicione liberare satagant: nam, ut ait S. Augustinus „ duæ res sunt conscientia & fama. Propter „ nos conscientia nostra sufficit nobis. Propter alios „ fama necessaria est. Conscientia tibi, fama proximo „ tuo ". *Serm. 1. de vita comm. Cler.*

Occasione hujus Can. invaluit, ut Laici excommunicati intra annum absolutionem petere debeant.

Notat insuper Petrus de Marca loco citato, ex eo quod hoc Canone anni tempus post excommunicationem inflictam concedatur Clerico, ut se purget, eoque anni tempore elapso, non amplius audiatur, natum esse ut decretis recentioribus, Laici quoque excommunicati ad purgationem, vel ad petendam absolutionem intra annum adigantur; alias si quis obdurato animo in censuris per annum insorduerit; etiam contra eum tanquam de hæresi suspectum procedi possit, de quo vide Concilium Trident. *sess. 25. cap. 3. de Reformat.* & tractatum nostrum *de Censuris.*

Extat Canon apud Grat. *caus. 11. quæst. 3. Can. 36.* ubi monent Correctores Rom. quod in aliquibus Gratiani exemplaribus legatur, uti & apud Ivonem, & Burchardum: *convicti Clerici vel confessi*, in nominativo; quæ lectio Canonem redderet clariorem; nam uti recte advertit Petrus de Marca, juxta vulgatam lectionem, deest verbum, a quo nomina dativi casus, *Clericis convictis*, regantur, ideoque mutandum credit illud, *quorum verecundiæ parcitur*, in hæc verba: *vel propter eorum verecundiam parcitur.*

Hujus Canonis meminisse videtur S. August. & quem crediderit esse ejus sensum.

Hujus Canonis meminit S. Augustinus *Epist. 65.* ad Xantippum Episcopum. In hac Epistola *n. 1.* primum exposuit Abundantium quemdam in fundo Strabonianensi pertinente ad curam suam, ordinatum fuisse Presbyterum; qui cum cœpisset non bonam famam habere, de indiciis illius *malæ conversationis* tacta inquisitione „ convictus atque confessus est die jejunii nata„ lis Domini, quo etiam Gippitana Ecclesia, sicut „ cæteræ jejunabant, cum tamquam perrecturus ad „ Ecclesiam suam, valefecisset collegæ suo Presbytero „ Gippitano, hora ferme quinta, & cum secum nul„ lum Clericum haberet, in eodem fundo restitisse, „ & apud quadam *malæ famæ* mulierem & cœnasse, „ & in una domo mansisse, in hujus autem hospitio „ jam quidem Clericus noster Hipponensis remotus e„ rat; & hoc quia iste optime noverat, negare non „ potuit. Nam quæ negavit, Deo dimisi, judicans „ quæ occultare permissus non est. " Post hæc addidit, *n. 2.* „ Audivi autem causam ejus, cum centum „ dies essent ad Dominicum Paschæ, qui futurus est „ octavo Idus Aprilis. Hoc propter Concilium insinua„ re curavi venerabilitati tuæ, quod etiam ipsi non „ celavi, sed ei fideliter quid institutum esset, aperui, „ ut si intra annum causam suam, si forte sibi aliquid „ agendum putat, agere neglexerit, deinde ejus vo„ cem nemo audiat.

Evidens est Augustinum hic indicare præsentem Synodum, & hunc Canonem, uti & in margine notarunt operum Revisores.

Notandum quod S. Augustinus causam hujus Presbiteri audierit, & postquam is de hac cum muliere malæ famæ conversatione fuisset convictus, *removendum ab officio Presbyterii arbitratus sum*, ait, *timens ei deinceps Ecclesiam Dei committere.* Ibidem.

Hinc patet, quod Augustinus Canonem intellexerit de Clericis, qui ab Episcopo judicati, ita mala fama laborarent, ut eis merito Clericale ministerium interdictum sit: & annum purgationis peragendæ incipere a die, quo causa ab Episcopo audita est, qui propterea ab Augustino tam sollicite annotatus, & intimatus fuit.

CANON LXXX. *

* Gr. LXXXIII.

Item placuit, ut si quis de alterius monasterio repertum, vel ad Clericatum promovere voluerit, vel in suo monasterio majorem monasterii (a) *constituerit, Episcopus, qui hoc fecerit, a cæterorum communione sejunctus, suæ tantum plebis communione contentus sit; & ille neque Clericus, neque Præpositus perseveret.*

SCHOLION.

Episcopus non ordinet Monachum monasterii alterius Diœcesis; Cujus Canonis meminit S. Augustinus.

SAnctus Augustinus Epist. 64. ad Quintianum scribit: „ recenti autem *Concilio* statutum, ut de aliquo mo„ nasterio, qui recesserint, vel projecti fuerint, non „ fiant alibi Clerici, aut Præpositi monasteriorum.

Hic ab Augustino indicari præsentem Canonem, sat manifestum est; monentque ejus operum Revisores, atque hinc statuunt hanc Epistolam sub finem anni 401. scriptam esse.

Insu-

(a) De prædicto Canone consule Hincmarum *Ep. 54. tom. 2. pag. 521.* addatur quoque Capitulare Benedicti *lib. 5. cap. 37.* & *lib. 7. cap. 43.*

(b) In collectione Harduini *Tom. 1. col. 996.* legitur *Monasteriis.*

Insuper ex verbis S. Augustini habemus, in præsenti Canone agi de Monachis, *qui de monasterio recesserint, vel projecti fuerint*: hosque Episcopum, cui monasterium non est subjectum, *ad Clericatum promovere non posse, aut in suo monasterio majorem* (seu Gr. *præfectum monasterii constituere*.

Et ex ipso verus Canonis sensus elicitur.

Putat Petrus de Marca, in opusculo *de veteribus Canonum collectionibus cap. 9. n. 12.* in voce, *repertum* hic esse mendum; & restituendam lectionem ex Interprete Græco: *si quis de alterius monasterio receptum*: verum attentis supra relatis S. Augustini verbis, quæ indicant hic agi de Monachis, *qui de suo monasterio recesserint, vel projecti fuerint*, apparet non incongrua lectio, retenta voce *repertum*, scilicet extra suum monasterium.

Canon corrupte refertur a Gratiano.

Refertur a Gratiano *dist. 58. Can. 2.* & quidem in editione Decreti an. 1525. 1550. & 1572. post hæc verba: *vel in suo majorem monasterii constituere*, sequitur, *sine licentia Abbatis & Monachorum*. Unde glossa eastum Canonis exprimens ait: dicitur in hoc Canone, quod „ Episcopus non potest alienum Monachum promovere ad Clericatum, vel facere Abbatem in suo „ monasterio, nisi de voluntate proprii Abbatis.

Verum in editione Gratiani correcta, prædicta verba esse expuncta, monent Correctores: „ quia absunt „ a Concilio Carthaginensi & Africano, & plerisque „ vetustis Gratiani Codicibus ": ut proinde verisimile sit, a recentiore alicujus manu adjecta esse, ut Canonem ad sui temporis disciplinam inflecteret.

Cæterum evidens est, in præsenti Canone hoc unice caveri, ne Episcopus e monasterio alterius Diœcesis Monachum ad Clericatum, aut sui monasterii præfecturam assumat sine dimissoriis Episcopi, sub quo illud monasterium est situm, ut recte exponit Balsamon; adeoque idem hic de Monachis constitui, quod supra de Clericis decretum fuit. Et sane juxta temporis illius disciplinam, ut etiam hic observat Balsamon, Monacho de suo monasterio ad alium migrare volenti, „ Episcopi dimissoriis minus opus *erat*, *quam* mo„ nasterii præfecti; quod Episcopis, *inquit*, magis sub„ jecti sunt Monachi, quam monasteriorum præfectis. „ *Vide ad* Can. IV. Chalcedonensem.

CANON LXXXI. *

*Gr. LXXXIV.

Item constitutum est, ut si quis Episcopus hæredes extraneos a consanguinitate sua, vel hæreticos etiam consanguineos, aut paganos Ecclesiæ prætulerit, saltem post mortem anathema ei dicatur, atque ejus nomen inter Dei Sacerdotes nullo modo recitetur. Nec excusari possit, si intestatus decesserit; quia utique debuit factus Episcopus rei suæ ordinationem congruam suæ professioni nequaquam differre.

SCHOLION.

Elucidatur hic Canon ex Canone XXXII.

IN Scholio Can. 32. hujus Codicis monuimus, quod Ferrandus Diaconus in sua Canonum Abbreviatione verba istius Canonis, *faciant quod eorum proposito congruit*, in alienum sensum detorserit; quod & præsens Canon confirmat, qui istius Canonis interpres esse videtur.

Ordinationem rerum temporalium; quam citatus Canon 32. dicit, *eorum proposito congruere*, eamdem præsens Canon vocat *professioni* Episcopali *congruam*. Item quod Hipponensi Concilio (e quo præsens Canon 32. desumptus est) *honore Ecclesiastico tamquam reprobum judicari*, id Concilio Carthaginensi, cujus est hic Canon est, „ Episcopo anathema dici, atque ejus nomen „ nullo modo inter Dei Sacerdotes recitari.

Ordinatio autem quæ, Episcopi *proposito, & professioni non congruit*, hæc est, quod „ hæredes extraneos „ a consanguinitate sua, vel hæreticos etiam consan„ guineos, aut paganos, Ecclesiæ prætulerit.

Episcopus in dispositione suarum rerum, præferre Ecclesiæ vetatur hæreticos vel schismaticos etiam consanguineos.

Ita legitur apud Dionysium, & in Codice Africano apud Justellum; at apud Balsamonem, nihil de *extraneis* hæredibus dicitur, sed tantum de hæreticis, & paganis, qui ibi vocantur *Græci, sive sint consanguinei, sive a consanguinitate alieni*; atque ita Balsamonem & Zonaram legisse ex eorum commentariis manifestum est.

Sed non eorum consanguineos orthodoxos.

Et sane cum hic agatur de rebus propriis ipsius Episcopi, non apparet, quare eas relinquere non posset hæredibus *extraneis*, modo orthodoxi sint juxta Canonem 40. vulgo Apostolorum, & 24. Antiochenum, quorum Scholia consule.

Verba finalia Canonis videntur referenda ad easum, quo Episcopus *intestatus* decedens, reliquit hæredes consanguineos hæreticos, vel paganos, quos per ordinationem testamentariam *congruam suæ professioni* debuisset excludere: nec similem ordinationem *differre*.

Diptycha.

Pro intellectu horum verborum, *ejus nomen inter Dei Sacerdotes nullo modo recitetur*, notandum, quod nomina, præsertim Episcoporum, in communione Ecclesiæ defunctorum, referrentur in certas tabulas, quas *Diptycha* dicebant, ut tempore sacrificii publice recitarentur, & eorum memoria fieret. Qui autem de hæresi aut schismate, aliove crimine erant convicti, aut multum suspecti, vel in Diptycha non referebantur, aut relati delebantur: atque ita ab Ecclesiæ communione, etiam post mortem, abscindi videbantur. Hinc in edicto Justiniani de fide orthodoxa inter acta Synodi V. de Theodoro Mopsuesteno legitur: *deleverunt e sacris Ecclesiæ Diptychis ejus nomen*.

Plura de his videri possunt in Glossario Du-Cange verbo *Diptycha*.

CANON LXXXII. *

*G. LXXXV.

Item placuit, ut de manumissionibus in Ecclesia celebrandis ab Imperatore petatur.

SCHOLION.

De iterata manumissionis postulatione ab Imperatoribus.

EX hoc Canone haud obscurum est, Legatos pro eadem causa anno 397. missos, ab Imperatoribus postulata non obtinuisse, uti ad *Can.* 64. supra notavimus, cujus Scholion pro intellectu hujus Canonis consuli poterit.

Constat quoque tandem tempore etiam S. Augustini has manumissiones in Africa receptas fuisse, ex *sermone* 21. §. 6. ubi & formam earum describit.

CANON LXXXIII. *

*Gr. LXXXVI.

Item placuit, ut altaria, quæ passim per agros & per vias, tamquam memoriæ martyrum constituuntur, in quibus nullum corpus, aut reliquiæ martyrum conditæ probantur, ab Episcopis, qui locis eisdem præsunt, si fieri potest, evertantur. Si autem hoc per tumultus populares non sinitur, plebes tamen admoneantur, ne illa loca frequentent, ut qui recte sapiunt, nulla ibi superstitione devincti teneantur: & omnino nulla memoria Martyrum probabiliter acceptetur, nisi ubi corpus, aut aliquæ reliquiæ sunt, aut origo alicujus habitationis, vel possessionis, vel passionis fidelissima origine traditur. Nam quæ per somnia, & per inanes quasi relationes quorumlibet hominum ubicumque constituuntur altaria, omni modo reprobentur.

SCHOLION.

Antiquitas ritus & venerationis reliquiarum.

OSTENDIT Canon, 1. Martyrum reliquias, eorumque memorias hoc tempore Patribus in honore fuisse. 2. Patribus jampridem probatum fuisse modernum Ecclesiæ ritum Sanctorum reliquias altaribus includendi. 3. Patribus persuasum fuisse, haud facile deferendum esse privatorum revelationibus. 4. Patres credidisse, nonnunquam in externo cultu aliqua esse toleranda sive dissimulanda ad evitandam populi commotionem & tumultui occurrendum.

Item quomodo abusus jam tunc invaluerit.

Sed & illud notandum, quod etiam dum ob tumultus populares, similia altaria dejici nequeunt, Patres velint plebes admoneri, *ne illa loca frequentent* (sive Gr. *ne plebs iis in locis conventus agat*) *ut qui recte sapiunt, nulla ibi* (Gr. *eorum locorum*) *superstitione devincti teneantur*.

Quomodo agendum, quando abusus inveterati, nec sine tumultu tolli possunt.

Hic notent Episcopi & Pastores, si ob certas temporis circumstantias nequeant totaliter evellere, & corrigere abusus, & superstitiosas observationes, quæ sub specie pietatis & Religionis sæpe invalescunt, & quasi pro lege servantur, nihilominus populum de his esse monendum, ut sibi ab hujusmodi erroribus caveat, & de vero & religioso cultu rite instruatur.

Canonem hunc sub nomine Concilii Africani refert Gratianus, *dist. 1. de consecr. Can. 26.*

CANON LXXXIV. *

*Gr. LXXXVII.

Item placuit ab Imperatoribus gloriosissimis peti, ut reliquiæ idololatriæ non solum in simulacris, sed in quibuscumque locis, vel lucis, vel arboribus omni modo deleantur.

SCHOLION.

Idololatria sensim abolita.

QUAMVIS Episcopi, adjuvantibus etiam Christianis Principibus multum allaborassent ad destructionem idololatriæ; nihilominus ejus cultus, tot sæculis radicatus & universaliter quasi receptus difficulter admodum eradicari potuit.

Quæ superstitiones Gentilium?

Quapropter hoc Canone placuit Patribus Africanis ab Imperatoribus peti; *uti reliquiæ idololatriæ, non solum in simulacris* (seu Gr. *quæ sunt in simulacris*) *sed in quibuscumque locis: vel lucis, vel arboribus omni modo deleantur*. Id est „ non tantum simulacra conteri oportet, & aras eorum everti, sed si quæ ido„ lolatriæ reliquiæ restent " ait Aristenus hic.

De superstitione, cujus hic mentio fit, habetur apud Augustinum *tom. 5. in Appendice, sermone de tempore* 278. quem Revisores Cæsario attribuendum existimant: „ Quicumque, inquit; in agro suo aut in villa aut juxta villam aliquas *arbores* aut aras, vel qualibet va„ na habuerit, ubi miseri homines solent aliqua vota redde-

„ reddere, si eas non destruxerit atque succiderit; in „ illis sacrilegiis, quæ ibi facta fuerint, sine dubio „ particeps erit ". Et Concilium Arelatense II. Can. „ 23. „ si in alicujus Episcopi territorio infideles aut „ faculas accenderint, aut *arbores*, fontes aut saxa „ venerentur, si hæc eruere neglexerit, sacrilegii se „ esse reum cognoscat.

Ex ant & hujus superstitionis vestigia apud profanos auctores. Plinius *lib.* 12. *cap.* 1. „ arbores fuere numi- „ num templa, priscoque ritu simplicia rura etiam nunc „ Deo præcellentem arborem dicant. & Tacitus, de „ Germanis, lucos ac nemora consecrant, deorumque „ nominibus appellant.

Constitutio Honorii qua postulatis Patrum annuit.

Huic Patrum Africanorum petitioni, non mox annuit Imperator Honorius; sed demum anno 408. legem edidit, quæ extat in *lib.* 19. *Cod. Theod. de Paganis*, qua Africanorum postulatis *plene satisfecisse videtur*. Hac enim constitutione voluit Honorius, primo, templorum paganorum detrahi annonas, & eas in militares annonas converti: annonæ templorum erant ea, quæ epulis & sumptibus conviviorum, & ludorum Gentilium isto ævo adhuc deputabantur, uti ad hanc legem notavit Jacobus Gothofredus, qui & notat in eum finem loca quædam, seu ædificia, & possessiones destinatas fuisse; neque tantum ex fisco, sed ex privatorum quoque liberalitate, reditus hos profectos fuisse.

Ergo eradicandæ superstitioni Gentilitiæ optima inter alias visa est ratio Honorio, si *annonæ*, id est reditus in templorum & rituum Gentilitiorum usum deputati, detraherentur, & in annonas militares converterentur.

Secundo statuit Honorius, ut *simulacra, si qua nunc in templis fanisque consistunt, vel alicubi ritum*, seu (*cultum*) vel acceperint, vel accipiunt Paganorum (puta in *lucis & arboribus*; quod hoc Canone peti jubent Patres Africani) *suis sedibus evellerentur*.

Tertio, templa publica in publicos usus converti jubentur. *Ædificia ipsa templorum*, ait, *quæ in civitatibus vel oppidis, vel extra oppida sunt, ad usum publicum vendicentur, aræ locis omnibus destruantur, omniaque templa possessionibus nostris ad usus accommodatos transferantur:* hoc est, templa, quæ sunt in possessionibus Principis, in alios usus Principis convertantur.

Addit Lex: *Domini destruere cogantur*; id est Domini fundorum, in quibus templa constructa sunt, ea destruere cogantur.

Quarto jubet Honorius; *non liceat omnino in honorem sacrilegi ritus funestioribus locis convivio exercere, vel quidquam solemnitatis agitare*.

Evidens est, Honorium hac lege, non tantum satisfecisse postulatis Patrum Africanorum, contentis hoc Canone; sed etiam contentis in Canone 61. & 62.

Post hæc sanctionem suam his verbis concludit: „ Episcopis quoque locorum hæc ipsa prohibendi Ecclesiasticæ manus tribuimus facultatem; judices autem 20. „ librarum auri pœna constringimus, & pari forma „ officia eorum, si hæc eorum dissimulatione fuerint „ neglecta.

Votum ad Episcopos & Magistratus directum, ut sitibus Gentilium evellendis allaborent.

Quam esset optandum, ut & hodie Episcopi & Magistratus, quod & posterioribus Canonibus & legibus sæpius injunctum, sedulo allaborarent evellendis, quæ nimium proh dolor! in populo frequentantur, e Gentilitate ad Christianos derivatis superstitionibus?

Neglectam suo tempore fuisse Honorii legem indicavit S. Augustinus *Epistola* 91. ad Nectarium, *num.* 8. scribens: „ contra recentissimas leges, Kalendis Juniis „ festo Paganorum sacrilega *solemnitas* agitata est, ne- „ mine prohibente, &c. " uti etiam notarunt operum S. Augustini Revisores, qui & hinc veram ejus, & præcedentis Epistolæ Epocham eliciunt.

CANON LXXXV. *

* Gr. LXXXVII.

Ab universis etiam Episcopis dictum est, ut si quæ litteræ dictandæ in Concilio placuerint, venerandus Episcopus, qui huic Sedi præsidet, omnium nomine dictare, & subscribere dignetur, in quibus etiam ad Episcopos Legatos, qui per Provincias Africanas in causa Donatistarum mittendi sunt, placuit litteras dari tenorem mandati continentes, quem non egrediantur. Et subscripserunt; Aurelius Episcopus Ecclesiæ Carthaginensis huic decreto consensi, & prælecto subscripsi; similiter & cæteri Episcopi subscripserunt.

SCHOLION.

Ut Carthago erat Metropolis in civilibus, ita Episcopus Carth. Primatum obtinebat.

CARTHAGINEM jampridem fuisse totius Africæ Metropolim nemo negat, & ipse Marius Mercator, Augustino coævus in Commonitorio, nominat, *Carthaginem totius Africæ* Metropolim.

„ Cum enim ex Apostolico instituto, Ecclesiæ regi- „ men ordinari quodammodo æquum visum esset ad for- „ mam Imperii, idque successu temporis obtinuerit; „ rationi quoque consonum fuit, Africæ totius *Me-* „ *tropolim* obtinuisse Sedem totius Africæ Metropoli- „ tanam, uti notavit Schelstratius in *sua Ecclesia Afri-* „ *cana, dissert.* 1. *cap.* 5. *num.* 3.

Hujus Primatus meminisse videtur Augustinus.

Huic S. Augustinus, libro *de unico baptismo contra Petilianum*, *cap.* 14 perpendens Carthaginensem sub Cypriano Ecclesiam, eam cum Romana *eminentissimam* scribere non dubitavit: „ Duo erant eminentissimarum „ Ecclesiarum, *Romanæ* scilicet & *Carthaginensis* Epi- „ scopi, Stephanus & Cyprianus.

Et supra *Canone* 55. audivimus dicentem Aurelium Episcopum Carthaginensem: *ego enim cunctarum Ecclesiarum, dignatione Dei, ut scitis, fratres sollicitudinem sustineo*.

Prærogativa Primatis Carthaginensis.

Itaque sicuti Carthago in civilibus erat totius Africæ Metropolis, ita ipse Carthaginensis Episcopus, Africæ *Primas* reputatus fuit.

Episcopus Carthagin. omnium nomine litteris Synodalibus subscribit.

Vigore hujus Primativæ competierunt Episcopo Carthaginensi plures prærogativæ, quarum una hoc Canone exprimitur, scilicet ut litteras Synodi scribendas *omnium nomine dictare & subscribere dignetur*; idque in qualitate Primatis, uti recte notavit Aristenus: „ ut „ *Primas*, inquit, omnium in Africa, Episcoporum lit- „ teras, quæ a Synodo mitti debent, ad Africæ Ma- „ gistratus, Donatistarum gratia vel etiam ad alios „ scribet, & subscribet.

De Synodo celebrata sexto Kalendas Septembris anno 402. *

* Gr. Act. 5. post Canonem LXXXVIII.

Gloriosissimis Imperatoribus Arcadio & Honorio Augustis, V. Conss. sexta Kalend. Septembris in civitate Milevitana, in Secretario Basilicæ, cum Aurelius Episcopus Ecclesiæ Carthaginensis in Concilio universali consedisset, adstantibus Diaconis, Aurelius Episcopus dixit: Quoniam Ecclesiæ sanctæ unum est corpus, omniumque membrorum caput est unum; factum est, volente Deo, & nostram infirmitatem juvante, ut ad hanc Ecclesiam veniremus, dilectionis & fraternitatis gratia invitati; unde quæso charitatem vestram, quia ita credendum est, quia noster accessus ad vos nec superfluus, nec insuavis est cunctis, ut consensus omnium vestrum manifestetur concordare complacitis decretorum, quæ jam dudum vel in Hipponensi Synodo firmata sunt, vel postmodum meliore Concilio apud Carthaginem definita, nunc quoque nobis ex ordine recitentur. Tunc demum fraternitatis vestræ concordia luce clarior apparebit, si hæc, quæ a nobis superioribus Conciliis legaliter definita noscuntur, non solum consensu vestro his actis, verum & subscriptionibus manifestetis. Xantippus Episcopus Primæ Sedis Numidiæ dixit: credo quod omni fraternitati placuit, & statuta sua manu confirmaverunt, subscribendo etiam nobis placere posse; & nostra subscriptione firmamus. Nicetius Episcopus Primæ Sedis Mauritaniæ Sitifensis dixit: quæ recitata sunt decreta, quoniam ratione non carent, & sunt approbata cunctis, etiam & meæ parvitati hæc placent, quæ quidem propria subscriptione firmabo.

SCHOLION.

De Synodo Milevitana ann. 402. Vera epocha hujus Concilii.

IN Codice Africano post Canonem LXXXV. sive post Canones Concilii Carthaginensis an. 401. sequitur iste articulus; *Gloriosissimis Imperatoribus*, &c. Ex nota autem Consulari hic apposita recte colligit Christophorus Justellus in notis ad Codicem Africanum, hanc Synodum celebratam quinto Kalendas Septembris anni 402. cui & in collectione Conciliorum assignatur, uti & a Baronio.

Notat quoque Justellus, quod hæc nota dici & Consulis a Conciliorum collectoribus falso præfixa sit Concilio Milevitano II. ex Provinciæ Numidiæ Episcopis sub Silvano Primate, contra Pelagium Cœlestium, coacto anno 416. quod & in nota marginali monuit Labbæus, *tom.* 2. *Concil. col.* 1538.

Postulata approbatio statutorum Concilior. Hipp. 393. & Carthag. 397.

In ipsa Synodi prima allocutione, Aurelius Primas Carthaginensis hortatus est Patres: *ut consensus omnium vestrum* (sive Gr. *nostrum*) *manifestetur concordare cum placitis, quæ jam dudum in Hipponensi Synodo firmata, vel postmodum meliore Concilio nunc quoque nobis ex ordine recitentur* (sive Gr. *similiter autem & nunc nobis ordine lecta sunt*).

Synodus Hipponensis, cujus hic mentio fit, indubie est famosa illa Synodus Hippone celebrata an. 393. & cujus Canones ægre per Ecclesias Africanas recepti fuere, ut propterea pluries recitari & confirmari debuerint, uti contigit in Concilio Carthaginensi anno 397. quod hic indicari nota Justellus, in quo aliqua Breviario Canonum Hipponensium addita fuisse notavimus.

Ut autem Patrum horum decretorum approbatio firmior esset, petiit Aurelius, ut iis subscriberent, dicens; *tunc demum fraternitatis vestræ concordia* (seu Gr. *consensus*) *luce clarior apparebit, si hæc, quæ a nobis superioribus Conciliis legaliter* (seu Gr. *legitimæ*) *definita noscuntur, non solum consensu vestro in actis, verum & subscriptionibus manifestetis*.

Quare hanc tantopere urserit Aurelius?

Præcipua autem ratio, quæ ad relectionem Decretorum Concilii Hipponensis, & Carthaginensis anni 397. obtinendamque eorum approbationem movit Aurelium Carthaginensem, fuisse videtur, quod in Concilio Hipponensi *Mauritaniæ Sitifensi* datus esset specialis Primas, uti & Carthaginensi; cui concessioni hactenus Numidiæ Primas aut illius Provinciæ Episcopi non consen-

ferant, tamquam juribus sui Primatis, cui Mauritania Sitifensis hactenus subjacuerat, præjudiciosæ.

Cum enim Aurelius vehementer optaret, Primatem illum, ipso auctore, Mauritaniæ Sitifensi concessum, a Numidis confirmari, nec tamen expresse ac nominatim eam confirmationem a Numidis postulandam judicaret, generaliter duntaxat decretorum prædictorum confirmationem petiit; & quidem scripto.

Revera non ab omnibus decreta Hipponensis & Carthaginensis Concilii fuisse probata, evidens est ex dicta Aurelii allocutione. Insuper clarum est, ipsum vehementer optasse, ut omnes illis decretis subscriberent.

Denique haud obscurum est, præcipue ad Numidiæ Episcopos hanc Aurelii allocutionem & propositionem fuisse directam. Mox enim *Xantippus Primas*, sive *Primæ Sedis Episcopus Numidiæ dixit: credo quod omni fraternitati placuit, & statuta sua manu confirmaverunt, subscribendo etiam nobis placere posse, & nostra subscriptione firmamus.*

Hoc responso Xantippus artem Aurelii quasi elusit; cum scilicet sciret Synodo illi Carthaginensi, quam Aurelius *meliorem* dixerat, quæque Mauritaniæ Sitifensis Primatum confirmaverat, nec Bizacenos, nec Numidas interfuisse, nec alios exceptis Provinciæ Proconsularis Episcopis, adfuisse, præter Mauritaniæ Sitifensis duos Legatos Numidiæ infensos; ut ex Canone 49. Codicis Africani intelligitur.

Ut autem finalis Numidarum Episcoporum resolutio ad propositionem Aurelii innotescat, his connectenda sunt, quæ in Canone sequenti referuntur. Ibidem enim relata necessario reducenda sunt ad allocutionem & propositionem Aurelii, uti in Scolio notabitur.

CANON LXXXVI.*

* Gr. LXXXIX.

Valentinus Episcopus dixit: si permittit bonum patientiæ vestræ, prosequor ea, quæ præterito tempore in Ecclesia Carthaginensi gesta sunt, & subscriptionibus fratrum firmata claruerunt: etiam nos hoc servaturos esse profiteor: sed illud scimus, inviolatam semper mansisse Ecclesiasticam disciplinam, ita ut nullus fratrum prioribus suis se aliquando auderet anteponere, sed officiis charitatis id semper exhibitum est prioribus, quod in sequentibus gratanter semper acciperetur. Hunc ordinem jubeat Sanctitas vestra melius vestris interlocutionibus roborari. Aurelius Episcopus dixit: non decuerat quidem, ut hæc repeteremus, nisi forte existerent inconsideratæ mentes quorumdam, quæ ad hæc statuenda nostros acuerent sensus, sed communis hæc causa est, quam insinuavit frater & consacerdos noster, ut unusquisque nostrum ordinem sibi decretum a Deo cognoscat, & posteriores anterioribus deferant, nec eis inconsultis aliquid agere præsumant. Qua de re dico, prout captus animi mei retinet, eos, qui putaverint spretis majoribus aliquid præsumendam, competenter esse ab omni Concilio coercendos. Xantippus Episcopus Primæ Sedis Numidiæ dixit: audivit omnium fratrum præsentia prosecutionem fratris & consacerdotis nostri Aurelii, quid ad hæc respondent? Datianus Episcopus dixit: quæ majorum decrevit sententiæ, nostro assensui mancipabuntur, ut quæ præteritorum Conciliorum gestis tenentur Carthaginensis Ecclesiæ, nostra assensione plene apud omnes firmata teneantur. Universi Episcopi dixerunt: hic ordo & a Patribus & a majoribus servatus est, & a nobis Deo propitio servabitur, salvo etiam jure Primatus Numidiæ & Mauritaniæ.

Deinde placuit omnibus Episcopis, qui in hoc Concilio subscripserunt, ut matricula & archivus Numidiæ & apud Primam Sedem sit, & in Metropoli, id est Constantina.

SCHOLION.

Primatus in Africa desumebatur a prioritate ordinationis.

DISCIPLINAM Africanam habuisse ut inter Episcopos prior dignitate haberetur, qui prior esset ordinatione, satis notum est: indicatque S. Augustinus, Epistola 59. ad Victorinum, conquerens in tractatoria „ adipsos Numidas ita perturbato & neglecto ordine scriptum: ut nomen meum, ait, *tertio loco* invenerim, qui novi quam post multos Episcopos factus sim.

Immo adeo constans & notoria videbatur Aurelio hæc Ecclesiæ Africanæ disciplina: ut eam confirmari hoc Canone petenti Valentino Episcopo responderit: *non decuerat quidem, ut hæc repeteremus, nisi forte existerent inconsiderata* (sive Gr. *minus intelligibiles* (*mentes*) aut Gr. *cogitationes* (*quorumdam*, *quæ ad hæc statuenda nostros acuerent sensus* (sive Gr. *ad hæc decreta excitarent*).

Post hæc prosequitur Aurelius. *Sed communis hæc causa est, ut unusquisque ordinem sibi decretum a Deo cognoscat, & posteriores anterioribus deferant; nec, eis inconsultis* (sive Gr. *præter eorum sententiam*) *aliquid agere præsumant.*

Qua de re dico, pergit Aurelius, *prout captus animi mei retinet* (sive Gr. *quemadmodum venit mihi in mentem*) *eos, qui putaverint spretis majoribus, aliquid præsumendum* (sive Gr. *qui contemnunt illos, qui ante se sunt, & aliqua temere audent*) *competententer esse ab omni Concilio coercendos.*

Hoc decreto proposito, *universi Episcopi dixerunt: hic ordo & a Patribus & a Majoribus servatus est, & a nobis Deo propitio servabitur, salvo etiam jure Primatus Numidiæ & Mauritaniæ* (Gr. *ex indice & matricula Numidiæ*).

Hujus decreti approbationem præcipue urget Xantippus.

Notandum, quod decreti hujus approbationem præcipue urserit Xantippus Episcopus: hic quippe de Primatu Numidiæ contendebat cum Victorino; uti patet ex Epistola S. Augustini ad Victorinum scripta circa exeuntem annum 401. id est mensibus aliquot ante præsentem Synodum. Satisque insinuat S. Augustinus, Xantippo Primatum competere, queriturque quod Victorinus nomen ejus in *tractatoria* omisisset. „ Quod si, ait, in mediis locis conscriberetur, & non in primo poneretur „ multum mirarer; quanto magis mirandum est, quod „ nulla ibi ejus admemoratio facta est, qui maxime ad „ Concilium venire debuit, ut de ipso *Primatus* ordine „ coram omnium Numidarum Episcopis, Ecclesiarum „ Primatus ageretur.

Apertius id significavit Augustinus *Epist* 56. ad ipsum Xantippum scripta, sub initium anni 402. uti notant Benedictini; adeoque mensibus aliquot ante hanc Synodum.

Hanc enim Epistolam inscribit: *Domino beatissimo & venerabiliter suscipiendo Patri & consacerdoti seni Xantippo.*

Porro *senis* nomine hic designari *Primatem* Provinciæ facile intelligit, qui novit eam fuisse Africanarum Ecclesiarum disciplinam, ut qui ex Episcopis ordinationis tempore collegas suos anteibat, *Primas* nominaretur, seu Primæ Sedis Episcopus; cum in aliis Provinciis affixa esset Primatia, sive prima Sedes civitati Metropoli, id est mater urbium habetur in ordine civili, Vide de Marca in *dissertatione de Primatu Lugdunensi*, & aliis Primatibus.

Morem istum Africanarum Ecclesiarum refert Leo IX.

Hinc de Primatibus Africæ loquens Leo IX. *Epist.* „ 4. ad Petrum & Joannem Episcopos ait: in singulis „ ejus (*Africa*) Provinciis antiquitus Primates instituebantur, non secundum potentiam alicujus civitatis, „ sed secundum tempus suæ ordinationis.

Matricula & archivus servandus in Metropoli, & ejus exemplar apud Primatem.

Cum hæc de ordine Episcoporum decreta essent, voluerunt decidere dissidium inter Episcopos ortum de loco, in quo tabulæ Ecclesiasticæ seu Regesta Provinciæ essent servandæ; quod sequenti decreto fecerunt: *deinde placuit omnibus Episcopis, qui in hoc Concilio subscripserunt, ut matricula & archivus* (seu Gr. *archetypum*) *Numidiæ, & apud primam Sedem sit, & in Metropoli, id est Constantina.*

Sensus est, ut recte loco citato notavit de Marca „ ut Regesta Provinciæ & in urbe Metropoli conderentur (ipsæ fortassis authenticæ litteræ) ubi tutior „ erat custodia; tum etiam in Prima Sede (exempla „ fortasse litterarum (ut Primæ Sedis Episcopo parata „ essent ad manum, ne in hac parte a Metropoleo „ Episcopo penderet". Hæc ille.

CANON LXXXVII.*

* Gr. XC.

De Quodvultdeo etiam Centuriensi, quoniam adversarius ipsius, cum se petisset introduci ad Concilium nostrum, interrogatus, utrum cum eo vellet apud Episcopos experiri, primo promiserat, & alia die respondit, hoc sibi non placere, atque discessit: placuit omnibus Episcopis, ut nullus eidem Quodvultdeo communicet, donec causa ejus, qualem potuerit, terminum sumat. Nam adimi ei Episcopatum; antequam causa ejus exitus appareret, nulli Christiano videri jure potuisset.

SCHOLION.

Quodvultdeus accusatur, sed de quo crimine, incertum.

SUPER quo facto accusaretur *Quodvultdeus* Episcopus, hoc Canone non aperitur, nec aliunde mihi hactenus compertum est. Illud ex Canone habemus, quod *Quodvultdeus* fuit accusatus, & *ipsius cum se petisset introduci, ad Concilium* (sive Gr. *ut ad Synodum introduceretur*) Quodvultdeus *interrogatus*, utrum cum eo vellet apud *Episcopos experiri*, *primo promiserat*, *& alia die respondit hoc sibi non placere atque discessit.*

Interim accusatus ob contumaciam in respondendo a communione suspenditur.

Cum ergo *Quodvultdeus* recusaret se coram Synodo Episcoporum purgare, & accusationibus adversarii satisfacere, Patres Africani, ipsum tamquam de crimine objecto suspectum habuere. *Placuitque omnibus Episcopis, ut nullus eidem Quodvultdeo communicet, donec causa ejus, qualem potuerit terminum sumat*) sive Gr. *donec ejus negotium finem acceperit*).

Non tamen in eum sententiam depositionis ferendam censent, nisi cognita & finita causa.

Ob contumaciam igitur in respondendo & se purgando, atque inde resultantem de crimine suspicionem, suspenditur a communione; *nam adimi ei Episcopatum*, inquiunt Patres, *antequam causa ejus exitus appareret, nulli Christiano jure videri potuisset.* Hoc est prius quam tota causa plene examinata negotium finem accepisset.

Hinc intelligimus, quam procul a mente Patrum recedant Episcopi, aliique superiores, qui ob leviores ac vagas nonnunquam accusationes, ad suspensionem aut depositionem Presbyterorum sibi subjectorum procedunt; tametsi non tantum non convicti, sed nec unquam citati ad se purgandum fuerint, uti & ad Canonem 19. monui, & quam id esset alienum a genio S. Augustini ibidem notavi.

Hic

Canon in Decretalibus citatur, sed corrupte.

Hic Canon refertur a Raymundo in *c.* 1. *titulo de judiciis*, sed verbis quibusdam omissis, & quibusdam immutatis & additis, quæ exhibent disciplinam temporibus hujus Synodi plane ignotam. Ita pro his verbis: *ut nullus ei Quodvultdeo communicet, donec causa ejus, qualem potuerit, terminum sumat* (vel ut est apud Græcos: *donec ejus negotium finem acceperit*): Raymundus hæc supposuit: *placuit ut nullus eidem communicet, donec satisfactione præmissa fuerit absolutus*. Quibus verbis aperte insinuat disciplinam, quæ circa sua tempora invaluerat, ut excommunicatus ob contumaciam, absolvatur data cautione judicio sisti; quæ disciplina ætate Patrum ignota fuit, quibus remanebat excommunicatus usquequo negotium finem accepisset, nec ante absolvi poterat. Vide Cujacium ad citatum *cap.* 1.

Causæ Episcoporum in Synodo dijudicanda.

Probat & præsens Canon, accusationes Episcoporum eo tempore coram Synodo Episcoporum conformiter ad Canones Nicænos institutas fuisse, atque auctoritate Synodi Episcopos accusatos de crimine, cognita causa, fuisse vel absolutos, vel suspensos, vel depositos.

* Gr. XCI.

CANON LXXXVIII. *

De Maximiano autem Bagajensi, & ad eum, & ad ipsam placuit de Concilio litteras dari, ut & ipse ab Episcopatu discedat, & illi sibi alium requirant.

SCHOLION.

De Maximiano Vagiensi, qui pacis causa Episcopatum suum dimisit.

MAXIMIANUM, cujus hic fit mentio, non *Bagajensem* sed *Vagiensem* Episcopum fuisse monet Baronius ad annum 402. adeoque in Canone pro *Bagajensi* legendum esse *Vagiensi*; eumque non esse Maximianum, de quo S. Augustinus *lib.* 3. *contra Crescontium cap.* 43. sed eum, qui ex Donatistarum schismate ad Ecclesiam reversus, cum a populo Vagiensi haud pacifice reciperetur, *pacis* causa Episcopatu cedere voluit, eaque de causa ad hanc Synodum litteras dedit, quæ sanctum ejus propositum laudavit, abdicationemque probavit: atque in ejus locum Castorius frater Maximiani ordinatus fuit: ad quem extat Epistola SS. Alypii & Augustini 69. ubi de Maximiano pacis ergo se abdicante, hæc ab omnibus Ecclesiæ Pastoribus merito notanda habentur: ,, Longe est gloriosius Episcopatus sarcinam propter Ecclesiæ vitanda pericula deposuisse, quam propter regenda gubernacula suscepisse. Ille quippe se honorem si pacis ratio pateretur, digne accipere potuisse demonstrat, qui acceptum non defendit indigne.

* Gr. XCII.

CANON LXXXIX.

Deinde placuit, ut quicumque deinceps ab Episcopis ordinantur per Provincias Africanas, litteras accipiant ab ordinationibus suis manu eorum subscriptas, continentes Consulem & diem; ut nulla altercatio de posterioribus vel anterioribus oriatur.

SCHOLION.

Episcopi ab ordinatoribus litteras ordinationis petere debent, & quare?

,, UT Episcopis pro temporis ratione, quod creati sunt, suus cuique locus assignetur; hoc est, ut antiquiores dignitate cæteris præferantur, paulo ante constitutum est. Ergo ne qua controversia de tempore, quo quisque renunciatus fuit, existeret, Synodo placuit, ut Episcopi singuli ab iis, a quibus creati sunt, Episcopis litteras subsignatas acciperent, quibus & Consulis nomen, & dies adscriberetur. Quippe ex Consulibus tempora indicabantur, cum publicis monumentis consignata, atque testata singulorum Consulum nomina extarent ''. Ita recte hunc Canonem exponit Zonaras.

* Gr. XCIII.

CANON XC. *

Item placuit, ut quicumque in Ecclesia vel semel legerit, ab alia Ecclesia ad Clericatum non teneatur. Et subscripserunt: *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Carthaginensis huic decreto consensi, & prælecto subscripsi, similiter & cæteri Episcopi subscripserunt.*

SCHOLION.

Canon renovat præcedentes Canones de non ordinandis alienis Clericis.

PLURES extant Canones, quorum & nonnulli jam ante in hoc opere relati sunt, quibus Clerici suas Ecclesias deserere, & ad alias Ecclesias se conferre vetantur; quod & hoc Canone decernitur, idque non sine aliquo etiam Auctario, ut notat Zonaras: ,, Auctarium vero illud est, ait, ut si vel semel tantum in Ecclesia aliqua quispiam, quasi ejus Clero adscriptus, legeret, in alia non admittatur, videntur enim nonnulli eam excusationem veluti justam prætexuisse, Canones videlicet, de iis, qui multum temporis in Clero egissent, esse intelligendos; si quis vero semel tantum in Ecclesia legisset, nihil obstare quominus illi, utpote nullo tempore ibi ab illo translacto, ab ea secedere liceret. Quamobrem hoc improbato, Synodus eum, qui vel semel tantum in una Ecclesia Lectoris munus obierit, in alia recipi omnino vetat.

Quod extenditur ad eum, qui semel officio Lectoris in alia Diœcesi functus est.

Quæstio inter S. Augustinum & Severum de hujusmodi ordinatione similiter huic Canoni occasionem dedit.

Legitur apud S. Augustinum Epistola 63 quod contentio aliqua fuerit inter ipsum Augustinum, & Severum Episcopum, occasione Timothei, qui a Severo ordinatus fuerat in Subdiaconum, postquam *Lectoris* officio in Diœcesi Hipponensi fuerat aliquoties functus, rogatque August. *n.* 4. ipsum Severum, ut apud de consulto Deo ipse perpendat ,, utrum homo, qui in Ecclesia mea, inquit, dispensationi credita jam legere cœperat, & non semel, sed iterum & tertio, apud Subsanam, & Presbytero Subsanensis Ecclesiæ comitatus, & apud Turres, & apud Gizan (*a*) & apud Verbalis legerat, non fuisse lector, possit aut debeat judicari.

Cum his nulla præsentis Canonis ab Augustino mentio fiat, recte collegerunt Benedictini in notis ad hanc Epistolam, eam ante celebratam hanc Milevitanam Synodum, & editum hunc Canonem, scriptam fuisse; potuisse autem hanc contentionem huic Canoni occasionem dedisse.

Hic rursus apparet, quam arcto vinculo Clericus adstringeretur Ecclesiæ, cujus servitio jam semel esset adscriptus; quamque Patrum disciplinæ contrariæ sint hodiernæ Clericorum de una ad aliam Ecclesiam pinguiorem aut commodiorem decursationes.

Refertur a Gratiano, sed corrupte.

Refertur hic Canon a Gratiano *dist.* 72. *Can.* 3. qui erronee pro *vel semel legerit*, ponit, *vel semel elegerit*, prout & monent Correctores Romani, qui una notant, in Concilio Africano *cap.* 67. haberi, vel semel *suscepto officio legerit*.

Episcoporum subscriptio

Subscriptio Aurelii, aliorumque Episcoporum, quæ ad calcem hujus Canonis apponitur, non ad hunc duntaxat Canonem, sed ad omnia hujus Synodi decreta est referenda,

* Gr. post Can. XCIII.

Proœmium Synodi Carthaginensis anni 403. *

Gloriosissimo Imperatore Theodosio Augusto & Rumorido V. C. Conss. IX. Kalendas Septembris Carthagine in Basilica Regionis secundæ, cum Aurelius Episcopus in universali Concilio consedisset, adstantibus Diaconis, Aurelius Episcopus dixit: exigente ratione fraternitas vestra a mea tenuitate ad hoc Concilium congregata est: jam dudum enim, sicut vestra Sanctitas recordatur, habito Concilio destinavimus fratres nostros ad transmarina Legatos, quos oportuit in cœtu Sanctitatis vestræ, perfunctæ Legationis cursum narrare, & licet hesterno die de hac re confidentibus nobis præter gesta Ecclesiastica diligentius, quæ gesserint, tractaremus, hodie tamen oportet tractatum hesterni diei actis Ecclesiasticis confirmari.

Ordo itaque rerum deposcit, ut primitus de fratribus nostris & consacerdotibus, qui ad hoc Concilium, vel de Byzantio, vel certe de Mauritania convenerunt, quæramus, quemadmodum huic Concilio decreverint interesse. & offerentibus Philosogia, Geta, Venustiano, & Feliciano Episcopis Provinciæ Byzacenæ Legationis litteras, & recitatis, offerentibus etiam Luciano & Sylvano Legatis Provinciæ Mauritaniæ Sitifensis Legationis litteras, & recitatis, Aurelius Episcopus dixit: horum scriptorum textus sociabitur gestis.

Numidius Episcopus dixit: animadvertimus fratres & coepiscopos nostros Byzacenæ Provinciæ & Mauritaniæ Sitifensis ad Concilium destinasse Legatos, nunc quæramus, utrum Legati Numidiæ advenerint, vel certe Provinciæ Tripolitanæ, vel Mauritaniæ Cæsariensis.

Lucianus & Sylvanus Episcopi, Legati Provinciæ Mauritaniæ Sitifensis dixerunt: sero ad Cæsarienses fratres nostros Tractoria venit; nam jam & illi venirent; tamen necesse est veniant, & confidimus de animis illorum, quia si quid in hoc Concilio gestum fuerit, & ipsi sine dubio suos consensus adhibebunt.

Alypius Episcopus Ecclesiæ Tagastensis dixit: nos quidem de Numidia venimus, ego & Sancti fratres, Augustinus & Possidius, sed de Numidia Legatio mitti non potuit, quod adhuc tumultu Tironum, Episcopi propriis necessitatibus in civitatibus suis aut impediti, aut occupati sunt. Nam etiam Tractoriam Sanctitatis tuæ cum ad Sanctum senem Xantippum deferrem, in præsenti tractatu hoc visum fuerat, ut Concilium indiceretur, quod instructa Legatio posset ad hoc Concilium destinari, sed cum eum posterioribus litteris admonerem de impedimento Tironum, ut superius dixi, rescriptis propriis excusavit. Aurelius Episcopus dixit: non dubium est, quod prædicti fratres & Coepiscopi nostri Numidiæ, cum gesta Concilii acceperint, & suos adhibebunt consensus, & in effectum deducere maturabunt, quæcumque in placitum venerint: cura ergo istius Sedis hoc ipsum ut eis intimetur necesse est provideri.

De Tripolitanis vero fratribus nostris hoc potui condiscere, quod Dulcitium fratrem nostrum destinaverint Legatum; sed quia non potuit occurrere, hoc asseveraverunt quidam filii nostri venientes de supradicta Provincia, quod memoratus navi se commiserit, & credendum est accidisse nonnullam de tempestatibus moram, quæ retardaret ejus adventum. Tamen etiam circa ipsos, si charitati vestræ placet, hæc forma servabitur, ut placita ad eosdem Concilii transmittantur. Ab universis Episcopis dictum est: *hæc, quæ statuit Sanctitas tua, omnibus placent.*

SCHO-

(a) In veteri Codice Corbejensi legitur *Cizan*, ut notant docti Benedictini.

SCHOLION.

Relatio Legatorum qui missi fuerant ad Episcopum Romanum facta in Concilio Carthag. anno 403.

UT procemium, ac præsertim allocutio Aurelii intelligatur, meminisse oportet, elapso abhinc anno, cum Anastasius Romanæ Ecclesiæ præesset, de unitate & pace Ecclesiæ sanciendа, agi cœptum fuisse. Ut negotium hoc suum assequeretur effectum, decreta fuit in superiori Concilio Legatio ad Romanum Pontificem, ut supra vidimus; sed mortuo eodem anno Anastasio, & in ejus locum surrogato Innocentio I. diutius forsan egere Legati, qui demum in hoc Concilio suam relationem fecerunt, uti ex allocutione Aurelii constat.

Et quidem cum semel coram Patribus de omnibus relationem fecissent Legati, iterum die sequenti confirmari voluit Aurelius; ratio additur in actis apud Balsamonem: *propter Episcopos Provinciarum Africæ, qui in præsenti Synodo non aderant.*

Porro quid retulerint Legati, in actis non refertur, neque aliunde satis innotescit.

De Legatis Provinciarum Africæ ad celebrandum Africanum Concilium.

Quæ sequuntur in Synodi procemio, concernunt Legatos, qui ad Synodum ex omnibus Africæ Provinciis essent mittendi, & de modo quo agendum cum his, qui vel ad Synodum Legationem mittere non poterant, vel quarum Legati nondum advenerant.

Huic Concilio interfuere Alypius Augustinus, & Possidius.

Ex his, qui de Episcopis & Legatis Numidiæ referuntur, intelligimus huic Synodo interfuisse Alypium Tagastensem Episcopum, S. Augustinum Hipponensem, & Possidium Calamensem.

Ulterius ex relatione Alypii habemus, de Numidia Legationem mitti non potuisse, *quod adhuc durante tumultu Tironum, Episcopi propriis necessitatibus, in civitatibus suis, aut impediti, aut occupati* essent.

Quid per Tirones intelligatur.

Per *Tirones*, hic intelligi videntur juniores milites, sive recenter militiæ adscripti, qui in Africa desertores militiæ facti, longe lateque per Provincias grassabantur, more prædonum, uti notat Baronius ad annum 403. credique his comprimendis, editas quatuor Constitutiones ab Honorio, nonis Octobris hoc anno 403. quæ extant in *l.* 11. 12. 13 *&* 14. *Cod. Theodos. de desertoribus*. Videri quoque potest Jacobus Gothofredus, in commentario ad has leges.

Disciplina circa convocationem Synodi generalis Africæ.

Insuper ex verbis Alypii discimus antiquam Africanorum disciplinam indicendi, & congregandi Synodum generalem totius Africæ. Mittebatur per Episcopum Carthaginensem tractatoria, seu Epistola Synodalis ad cujuslibet Provinciæ Primatem, id est ad Episcopum, qui ordinatione inter Provinciæ Episcopos *senior* erat. Hic accepta tractatoria, convocabat Provinciæ suæ Synodum, ut de illa Legatio ad Synodum generalem mitteretur. Dicit enim Alypius: " nam etiam tractoriam
„ (*sive Gr.* Synodalem) Sanctitatis tuæ, cum ad Sanctum senem Xantippum deferrem (*sive Gr.* postquam
„ detuli) in præsenti tractatu hoc visum fuerat, ut
„ Concilium indiceretur (*sive Gr.* statuit pro præsenti quæstione Synodum indicere) quod instructa (*seu Gr.*
„ plena) Legatio posset ad hoc Concilium destinari ; &c.

Ex hoc procemio quoque habemus, quod Patribus in more fuerit, acta Conciliorum mittere ad Provincias, quarum Episcopi, seu Legati Concilio interesse non potuerant, ut suum in eo Decretis consensum præberent, & ea observari curarent.

Hoc Concilium dictum est generale, nimirum totius Africæ; quod ex omnibus Africæ Provinciis Legationes in eo adfuerint, excepta Numidia, e qua soli tres, Alypius Tagastensis, Augustinus Hipponensis, & Possidius Calamensis adfuerunt. Vide Baronium loco citato.

CANON XCI. *

**Gr. XCIV.*

Aurelius Episcopus dixit: quod in tractatum venit charitatis vestræ, puto hoc Ecclesiastici gestis esse firmandum. Professio enim vestra omnium hoc deprompsit, debere unumquemque nostrum in civitate sua per se convenire Donatistarum Præpositos, aut adjungere sibi vicinum collegam; ut pariter eos in singulis quibusque civitatibus, vel locis per Magistratus, vel seniores locorum conveniant. Hoc si omnibus placet, edicatur. Ab universis Episcopis dictum est: omnibus placet, & omnes hoc subscriptione nostra firmavimus. Petimus etiam, ut Epistolis ad judices de Concilio mittendis, pro omnibus subscribat Sanctitas tua. Aurelius Episcopus dixit: si videtur charitati vestræ, forma conventionis eorum recitetur: ut hunc tenorem prosecutionis omnes, si placuerit, teneamus. Ab universis Episcopis dictum est: recitetur. Lætus Notarius recitavit.

SCHOLION.

De conveniendis Donatistis.

ADMODUM verisimile est, Legatos, qui ad transmarina missi fuerant, quique coram Synodo relationem fecerant, retulisse ac proposuisse tamquam medium ad conciliandos Donatistas maxime accommodum, " de-
„ bere unumquemque Episcopum in civitate sua per se
„ convenire Donatistarum Præpositos (*sive Gr.* cum
„ Donatistarum Principibus congredi) aut adjungere
„ sibi vicinum collegam, ut pariter eos in singulis qui-
„ busque civitatibus vel locis per Magistratus vel se-
„ niores locorum (*vel Gr.* eos qui primas partes se-
„ runt) conveniant (*Gr.* in iisdem locis).

Hæc propositio omnibus placuit; additumque fuit a Patribus, ut litteris ad Magistratus mittendis pro omnibus subscriberet Aurelius Episcopus Carthaginensis.

Modus uniformis ab omnibus servandus in conveniendis Donatistis.

Ut autem scirent Episcopi, qualiter cum Donatistis esset congrediendum, omnesque in modo & forma convenirent proposuit Aurelius, *ut forma conventionis eorum* (sive Gr. *congressionis cum illis*) *recitetur; ut hunc* (Gr. *prosecutionis*) *tenorem, omnes, ait, si placuerit, teneamus*. Placuit eam recitari; eamque Notarius recitavit, quæ & constituit Canonem sequentem.

CANON XCII. *

**Gr. XCV.*

Ille Episcopus Ecclesiæ illius dixit: quid de auctoritate illius amplissimæ Sedis impetraverimus, petimus gravitatem vestram recitare, & gestis innecti, atque ut in effectum deduci jubeatis. Recitata autem jussione atque actis innexa, ille Episcopus Ecclesiæ illius dixit: quid ergo nobis de Concilio Ecclesiæ Catholicæ mandatum sit ad Donatistas per vestram gravitatem perferendum, audire & actis inserere, & ad eos perferre dignemini, eorumque responsionem rursus apud acta vestra nobis insinuare. Convenimus vos ex Concilii nostri Catholica auctoritate missi, de vestra correctione gaudere cupientes, considerantes Domini charitatem, qui dixit: Beati pacifici, quia ipsi filii Dei vocabuntur, *& admonuit per Prophetam etiam in his, qui dicunt se fratres nostros non esse, dicere nos debemus,* fratres nostri estis. *Hanc ergo pacificam ex charitate venientem communionem nostram contemnere non debetis: ut si quid veritatis habere vos arbitramini, non dubitetis adserere, idest, ut congregato vestro Concilio deligatis ex vobis, quibus causam assertionis vestræ committatis; ut & nos possimus hoc facere, ut etiam de nostro Concilio diligantur, qui cum eis, quos delegeritis, constituto loco & tempore, quidquid quæstionis est, quod vestram a nobis separat communionem, cum pace discutiant, & tandem aliquando, adjuvante Domino Deo nostro, finem veternosus error accipiat, ne propter animositatem hominum, infirmæ animæ & ignari populi sacrilega dissensione dispereant. Si enim hoc fraterne acceperitis, veritas facile dilucescet: si autem hoc facere nolueritis, diffidentia vestra facile innotescet. Cumque recitata esset, ab universis Episcopis dictum est: satis placet; hoc fiat, & subscripserunt. Aurelius Episcopus Ecclesiæ Carthaginensis huic decreto consensi, & prælecto subscripsi. Similiter & cæteri Episcopi subscripserunt.*

SCHOLION.

Forma conventionis Donatistarum vocata decretum Pacis, a S. August. ut videtur, suggestum.

HOc pacis decretum suggerente & instante S. Augustino conditum fuisse, haud obscure insinuant Clerici Hipponenses Epistola ad Januarium Episcopum Donatistam, quæ est 88. inter Augustinianas. Postquam enim atrocissimas injurias & violentias Donatistarum in Catholicos retulissent, subdunt *n.* 7. " nec tamen de his
„ injuriis, & persecutionibus, quas Ecclesia Catholica
„ in Regione nostra tunc pertulit, Imperatoribus con-
„ questus est Episcopus noster (*Augustinus*) *sed facto Con-*
„ *cilio, placuit ut pacifice* conveniremini, quo, si fie-
„ ri posset, haberetis inter vos collationem, & errore
„ sublato, fraterna charitas pacis vinculo lætaretur.

Scribunt quoque, collationem ab Augustino oblatam Proculejano Episcopo Donatistæ, sed ab eo fuisse recusatam. " Et in ipsa conventione, inquiunt, quid Pro-
„ culejanus primo responderit, quod Concilium factu-
„ ri essetis, & illic visuri, quid respondere deberetis,
„ Deinde quid postea, cum propter suam promissionem
„ denuo conventus esset, actis expresserit, recusans *pacifi-*
„ *cam collationem*, ipsa Gesta instruant gravitatem tuam.

Extat & *Epistola* 33. Sancti Augustini ad eumdem Proculejanum, qua eum ad pacificam collationem pluribus invitat; quam vero blandis, & ad durissimum quoque cor emolliendum compositis verbis usus sit, Epistola ipsa indicat; cui hunc titulum præfixit: *Domino honorabili & dilectissimo Proculejano.*

Ejusdem decreti meminit idem Doctor.

Hujus decreti de conventione, sive congressione Episcoporum cum Donatistis, meminit quoque S. Augustinus, *lib.* 3. *contra Cresconium Donatistam, cap.* 45. scribens: " Et quia multi erroris eorum laqueis implicati;
„ cum quibus ut indeliberarentur, agebamus, respon-
„ debant nobis, hoc nos cum Episcopis suis agere de-
„ bere, collationemque nostram se vehementer opta-
„ re, ubi possent videre, quibus asserentibus superaret
„ veritas falsitatem, in Carthaginensi totius Africæ
„ Concilio, nobis placuit, ut adhibita etiam publico-
„ rum testificatione gestorum, quo possemus eis, qui
„ hoc flagitabant, probare, desiderio eorum nos mi-
„ nime defuisse, vestri pacifice convenirentur Episco-
„ pi, quisque ab eo nostrum, qui eodem loco, in quo
„ ille consisteret, ut per collationem nostram, errore
„ sublato, Christiana & fraterna societate, unitate,
„ charitate, pace frueremur; id intuentes, quia si
„ hoc fieri vellent, adjuvante misericordia Dei,
„ facillime poterat, quidquid in causa nostra esset,
„ agnos-

Mansuetudo Augustini.

agnosci; si autem recusarent, saltem diffidentia eorum non frustra illis, qui hoc a nobis poposcerant, appareret.

Donatistarum obstinatio.

Hactenus Augustinus; sed quæ consecuta sunt, mox subdit his verbis: "factum est, conventi sunt, recusarunt; quibus verbis, quo dolo maledictione, amaritudine plebis, nunc longum est demonstrare.

Quanta arrogantia collationem sibi oblatam rejecerint Donatistæ, patet ex iis, quæ loco citato de Crispino Donatista a Possidio ad collationem provocato, scribit Augustinus, & generaliter *Epist.* 105 ad Donatistas, *n.* 13. dicit: "vestri Episcopi conventi a nobis, nunquam nobiscum pacifice conferre voluerunt, quasi fugientes cum peccatoribus loqui. Quis ferat istam superbiam, quasi Paulus Apostolus non contulerit cum peccatoribus, & valde sacrilegis?

Quid nomine Amplissimæ Sedis intelligatur.

Porro nomine *amplissimæ Sedis*, cujus in exordio decreti mentio fit, intelligi putat Baronius ad annum 303. Apostolicam Sedem urbis Romæ, & censet *missas ab ipsa litteras hic recitandas peti, quibus quæ ab ea fuerant impetrata, nota fiant*. Verum uti notant operum S. Augustini accurrati Revisores, in Nota ad hanc conventionis formam, in appendice *tomi* 9 *col.* 43. "agitur profecto isthic de ipsa, quæ ejusdem Concilii Carthaginensis precibus petita mox fuit, & impetrata a Septimino Proconsule, sive a Vicario Præfecturæ Sede, conficiendorum gestorum facultas. Unde dicitur; *recitata autem jussione*, illius videlicet *amplissimæ Sedis*, qua jussione Magistratibus præcipiebatur, ut Catholicis Episcopis fieret potestas conveniendi Donatistas per Codices publicos", Habetur libellus Concilii nomine oblatus, & jussio, sive decretum Septimini in collatione Carthaginensi III. *cap.* 174. apud Labbæum *tomo* 2. *Concil. general. col.* 148.

Baronii error.

Prœmium Synodi Carthaginensis habitæ die 20. *Junii anno* 404.

* Gr. post Can. XCV.

Gloriosissimo Imperatore Honorio Augusto VI. Cons. XII. Kalendas Julias Carthagine in Basilica Regionis secundæ. In hoc Concilio Legationem susceperunt Theasius & Evodius contra Donatistas; in quo Concilio insertum est Commonitorium, quod ita se continet.

CANON XCIII. *

*Gr. XCVI.

Commonitorium fratribus Theasio & Evodio, Legatis ex Carthaginensi Concilio ad gloriosissimos, religiosissimosque Principes missis, cum Domini auxilio piissimos Imperatores adierint, ut eis insinuent.

Quemadmodum plena fiducia secundum superioris anni Concilium Donatistarum Præpositis actis municipalibus sunt conventi: ut si confiderint de assertionibus suis, electis ex suo numero aliquibus idoneis, nobiscum pacifice conferrent, & mansuetudine Christiana, si quid veritatis tenerent, non ambigerent demonstrare, quo ita sinceritas Catholica, quæ jampridem superioribus temporibus claruit, nunc quoque per imperitiam vel pertinaciam resistentibus innotesceret; sed quia diffidentia premebantur, nihil pene ausi sunt respondere. Unde quia impletum est erga eos Episcopal. ut pacificum officium, & illi, qui veritati respondere nequiverunt, ad immanes violentias sunt conversi; ita ut multos Episcopos, multosque Clericos (ut de Laicis taceamus) insidiis oppresserint, Ecclesias etiam aliquas invaserint, aliquas invadere pertentaverint: ipsorum jam clementiæ est consulere, ut Ecclesia Catholica, quæ eos religioso utero in Christo genuit, & fidei firmitate nutrivit, eorum etiam prospectione muniatur, ne temerarii homines, religiosis temporibus, infirmos populos terrendo prævaleant; quoniam seducendo depravare non possunt. Nota est enim & sæpe legibus condemnata Circumcellionum, qua furunt detestabilis manus: quæ etiam ipsorum religiosissimorum supra Principum frequentibus sanctionibus condamnata est, adversus quorum furorem possimus non insolita, nec a scripturis sanctis aliena impetrare præsidia, quando Apostolus Paulus, sicut in Apostolorum actibus fidelibus natum est, factiosorum conspirationem militari etiam submovit auxilio. Sed nos illud poscimus, ut Catholicis Ecclesiis ordinum per civitates singulas, & vicinorum quorumque possessorum per diversa loca sine ulla dissimulatione tuitio præbeatur. Simul etiam petendum, ut illam legem, quæ a religiosæ memoriæ eorum Patre Theodosio de auri libris decem in ordinatores, vel ordinatos hæreticos, seu etiam in possessores, ubi eorum congregatio deprehenditur, promulgata est, ita deinceps confirmari præcipiant; ut in eos valeat, contra quos propter eorum insidias Catholici provocati contestationem deposuerint, ut hoc saltem terrore a schismatica, vel hæretica pravitate desistant, qui consideratione æterni supplicii emendari corrigique dissimulant. Petendum etiam, ut Lex, quæ hæreticis vel ex donationibus, vel ex testamentis aliquid capiendi, vel relinquendi denegat facultatem, ab eorum quoque pietate hactenus repetatur, ut eis relinquendi vel sumendi jus adimat, qui pertinaciæ furore cæcati, in Donatistarum errore perseverare voluerint. Cæterum illis, qui consideratione unitatis & pacis se corrigere voluerint, absque interdicto hujus legis capiendæ hæreditatis aditus pateat, etiamsi adhuc in errore hæretico constitutis aliquid ante donationis vel hæreditatis obvenit. His sane exceptis, qui lite pulsati putaverint ad Catholicam transeundum, quia de talibus credibile est, non metu cœlestis judicii potius quam terreni commodi aviditate unitatem Catholicam præoptasse. Ad hæc autem omnia præsidio opus est potestatum suarum quarumque Provinciarum, sane pro utilitatibus Ecclesiæ, quidquid intellexerint prodesse, agendi & imperandi liberam decernimus Legationem. Illud præterea cunctis nobis placuit, ut litteræ de cœtu nostro ad gloriosissimos Imperatores, & eminentissimas potestates dirigantur: quibus instruantur omnium consensu ad beatissimum comitatum Legatos a nobis esse directos. Sed quia iisdem litteris ab omnibus subscribi tardissimum est, nisi singulorum suscriptionibus eædem Epistolæ onerentur, petimus, frater Aureli, ut iisdem tua charitas nostro omnium nomine subscribere dignetur & subscripserunt. Aurelius Episcopus Ecclesiæ Carthaginensis huic decreto consensi & subscripsi. Similiter & cæteri Episcopi subscripserunt. Litteræ etiam ad judices mittendæ sunt, ut donec Domini Legatos ad nos redire permittat, tuitionem per ordines civitatum, & possessores prædiorum Ecclesiæ Catholicæ impertiant. Adjungendum etiam de Equitio, ut improbitas ejus, qua sibi jus Sacerdotum improbissime vendicat, ab Hipponensi Diarytorum Diœcesi secundum statuta Imperatoria repellatur. Litteræ etiam ad Episcopum Romanæ Ecclesiæ commendationæ Legatorum mittendæ sunt: vel ad alios, ubi fuerit, Imperator. Et subscripserunt. Item Aurelius Episcopus Ecclesiæ Carthaginensis huic decreto consensi & prælecto subscripsi. Similiter & cæteri Episcopi subscripserunt.

SCHOLION.

Occasio hujus Concilii, & destinatæ ex illo Legationis ad Imperatores, indicatur in ipso Commonitorii exordio. Itaque primo exponunt, quomodo justa superioris Concilii decretum, ipsi "Donatistarum Præpositi (*seu Gr.* Primates) actis municipalibus *fuissent* conventi (*sive Gr.* ad acta civilia admoniti convenire) ut si confiderint de assertionibus suis, electis ex suo numero aliquibus idoneis, pacifice conferrent, & mansuetudine Christiana, si quid veritatis tenerent, non ambigerent demonstrare, quo ita sinceritas Catholica, quæ jam pridem superioribus temporibus claruit; nunc quoque per imperitiam, vel pertinaciam resistentibus innotesceret.

Legatio ad Imperatores.

Quod Donatistæ conventi nil pene ausi sunt respondere.

Post hæc subjunxerunt: *sed quia diffidentia premebantur* (*sive Gr. quia non satis fidebant*) *nihil pene ausi sunt respondere*. Vidimus supra in Scholio ad Canonem præcedentem, seu ad formam conventionis, quomodo collationem subterfugere t Donatistæ. Illud autem evenire solet veritatis oppugnatoribus, ut resistere veritati non volentes, in ipsos defensores veritatis furere incipiant; ut ita veritatem ipsam destruere non valentes, saltem ejus defensores opprimant; uti in Donatistis evenisse hic Patres Africani testantur. *Et illi*, inquiunt, "qui veritati respondere nequiverunt, ad immanes violentias sunt conversi; ita ut multos Episcopos, multosque Clericos, ut de Laicis taceamus, insidiis oppresserint, Ecclesias etiam aliquas invaserint, aliquas invadere pertentaverint.

Circumcelliones, de quorum furore in Catholicos præcipue hic queruntur Africani, describit S. Augustinus *lib.* 1. *contra Gaudentium*, *cap.* 28. "Quis enim nescit, ait, hoc genus hominum in horrendis facinoribus inquietum, ab utilibus operibus otiosum, crudelissimum in mortibus alienis, vilissimum in suis, maxime in agris territans, ab agris vacans, & victus sui causa cellas circumiens rusticanas, unde & *Circumcellionum* nomen accepit, universo mundo pene famosissimum Africani erroris opprobrium.

Sævitia Donatistarum Circumcellionum in Catholicos.

Et *lib.* 4. *contra Cresconium cap* 51. ait: "sævitia igitur vestra, & violentissima audacia, per *Circumcelliones* vestros, Clericorum vestrorum *Satellites* omnibus nota, comprimenda fuit legibus, quæ contra vos latæ sunt, & quodammodo colligenda.

Variis locis hanc Circumcellionum in Catholicos rabiem graphice descripsit S. Augustinus, ac nominatim *lib.* 3 *contra Cresconium cap.* 42. ubi conqueritur, quod quotidie clerici Catholici incredibilia patiantur a Circumcellionibus; "namque, ait, horrendis armati cujusque generis talis terribiliter vagando, non dico Ecclesiasticam, sed ipsam humanam quietem pacemque perturbant; nocturnis aggressionibus Clericorum Catholicorum in vatas domus, nudas atque inanes derelinquunt, ipsos etiam raptos & fustibus tunsos, ferroque concisos, semivivos abjiciunt. Insuper novo, & antehac inaudito sceleris genere, oculis eorum calcem aceto permixto, infundentes, & inserentes, quos evellere compendio poterant, excruciare amplius eligunt, quam citius excæcare. Nam primo tantum calce ad hoc facinus utebantur; sed

postea-

,, postquam illos, quibus hoc fecerant, cito salutem
,, reparasse didicerunt, aceptum addiderunt.

Hæc Augustinus, qui & ibidem exempla hujus credulitatis in ipsos Episcopos exercitæ recitat.

Et libro ad Donatistas post collationem, nu. 11. horrendam Circumcellionum in Catholicos immanitatem, describit: quibus addenda epistola Cleri Hipponensis ad Januarium Donatistam, quæ est 88. inter Augustinianas, in qua horrenda Circumcellionum illorum crudelitas ad vivum depingitur, num. 8.

Patres ab Impp. petunt tuitionem adversus Donatistarum.

Adversus horum itaque furorem, judicatum Patres Africani, se posse " non insolita, nec a scripturis sanctis aliena impetrare præsidia; quando Apostolus Paulus, sicut in Apostolorum actibus, fidelibus notum
,, est, factiosorum (Gr. & insolentium hominum)
,, conspirationem, militari etiam submovit auxilio.

Itaque per suos ad Imperatores Legatos petendum monet, primo, " ut Catholicis Ecclesiis ordinum (sive
,, Gr. universarum Ecclesiarum ordinibus) per civita-
,, tes singulas, & vicinorum quorumcumque possesso-
,, rum per diversa loca sine ulla dissimulatione tuitio
,, (sive Gr. sine mora custodia & præsidium) præ-
,, beatur.

Item confirmari legem de mulcta to. librarum auri in illos duntaxat Donatistas, qui violentias exercuissent.

Secundo simul etiam petendum dixerunt, " ut illam
,, legem, quæ a religiosæ memoriæ eorum Patre Theo-
,, dosio, de auri libris decem in ordinatores vel ordi-
,, natos hæreticos, seu etiam in possessores, ubi (sive
,, Gr. apud quos) eorum congregatio deprehenditur,
,, promulgata est, ita deinceps confirmari præcipiant,
,, ut in eos valeat, contra quos propter eorum insidias
,, Catholici provocati, contestationem deposuerint, vel
,, Gr. adversus eos valeat, propter quorum insidias,
,, ii qui Catholicæ Ecclesiæ curam gerebant, per testi-
,, monium depositi sunt).

Lex Theodosii Magni, quam hic ad Donatistas extendi postulant Patres Africani, est Lex 21. Codicis Theodosiani de hæreticis anno 391. promulgata, qua Theodosius in tribus hominum generibus, mulctam decem auri librarum imponit; primo Clericorum hæreticorum ordinatoribus; secundo Clericis ipsis ordinatis; tertio locum conventibus hæreticorum præbentibus; uti latius in ipsa lege exponitur.

Hanc legem rogatu Legatorum ex hoc Concilio missorum extendit Honorius ad Donatistas, eos scilicet hæreticos declarando, l. 39. Cod. Theod. de hæreticis, cujus hæc sunt verba: " Donatistæ superstitionis hæ-
,, reticos quocumque loci vel fatentes vel convictos,
,, legis tenore servato, pœnam debitam absque dila-
,, tione persolvere decernimus.

Hujus legis, uti & Theodosianæ frequens apud Augustinum mentio occurrit, ac nominatim Epistola 185. ad Bonifacium, ubi cap. 7. exponit, quod antequam istæ leges in Africam mitterentur, sibi, & nonnullis
,, fratribus videretur, quamvis Donatistarum rabies
,, usquequaque sæviret, non esse petendum ab Impe-
,, ratoribus, ut ipsam hæresim juberent omnino non
,, esse, pœnam constituendo eis, qui in illa esse vo-
,, luissent; sed hoc potius constituerent, ut eorum
,, furiosas violentias non paterentur, qui veritatem
,, catholicam vel prædicarent loquendo, vel legerent
,, constituendo.

Deinde subdit: " Quod eo modo fieri aliquatenus
,, posse arbitramur, si Legem piissimæ memoriæ Theo-
,, dosii, quam generaliter in omnes hæreticos promul-
,, gavit, ut quisquis eorum Episcopus vel Clericus ubili-
,, bet esset inventus, decem lib. auri mulctaretur, ex-
,, pressius in Donatistas, qui se negabant hæreticos,
,, ita confirmarent, ut non omnes ea mulcta ferirentur
,, sed in quorum regionibus aliquas violentias, a Cle-
,, ricis, vel a Circumcellionibus, vel populis eorum,
,, Ecclesia Catholica pateretur: ut scilicet post prote-
,, stationem Catholicorum, qui fuissent ista perpessi,
,, jam cura ordinum ad persolvendam mulctam, Epi-
,, scopi sive Ministri cæteri tenerentur. Ita enim exi-
,, stimabamus, eis territis, & nihil tale facere auden-
,, tibus posse libere doceri & teneri Catholicam veri-
,, tatem, ut ad eam cogeretur nemo, sed eam, qui
,, sine formidine vellet, sequeretur, ne falsos, & simu-
,, latores Catholicos haberemus.

Duriora Imperator. decreta in Donatistas, quam quæ fratres postulant.

Post hæc scribit, licet nonnullis fratribus viderentur postulandæ duriores, adversus Donatistas sanctiones, tamen suam obtinuisse sententiam: " obtinuimus
,, tamen; ait, ut illud potius, quod dixi, ab Impe-
,, ratoribus peteretur; decretum est in Concilio nostro;
,, Legati ad Comitatum missi sunt.

Et sane ex verbis Commonitorii supra relatis evincitur, Legatis non fuisse injunctum, nisi ut postularent ab Imperatoribus pœnam decerni in eos, quos Augustinus expressit.

Quomodo hæ leges Imperator. inducendis Donatistis profuerint.

Verum uti mox subdit Augustinus: " sed Dei ma-
,, jor misericordia, qui sciret harum legum terror, &
,, quædam medicinalis molestia, quam multorum esset
,, pravis, vel frigidis animis necessaria, & illi duri-
,, tiæ, quæ verbis emendari non potest: sed tamen
,, aliquantula severitate disciplinæ potest, id egit, ut
,, Legati nostri, quod susceperant, obtinere non pos-
,, sent: jam enim nos prævenerant ex aliis locis, quæ-
,, dam Episcoporum querelæ gravissimæ, qui mala fue-
,, rant ab ipsis multa perpessi, & a suis sedibus ex-
,, turbati, præcipue horrenda & incredibilis cædes
,, Maximiani Episcopi Catholici Ecclesiæ Bagajensis
,, effecit, ut nostra Legatio jam quid ageret, non ha-
,, beret. Jam enim Lex fuerat promulgata, ut tantæ
,, immanitatis hæresis Donatistarum, cui crudelius par-
,, ci videbatur, quam ipsa sæviebat, non tantum vio-
,, lenta esse, sed omnino esse non sineretur impune:
,, non tamen supplicio capitali, propter servandam,
,, etiam circa indignos, mansuetudinem Christianam:
,, sed pecuniariis damnis propositis, & in Episcopos
,, vel Ministros eorum exilio constituto.

Quod hac epistola latius exponit Augustinus, id brevioribus verbis expresserunt Clerici Hipponenses, ad Januarium Donatistam epistola 88. inter Augustinianas, num. 7. " Ex Concilio autem nostri Episcopi Legatos
,, ad Comitatum miserunt, qui impetrarent, ut non
,, omnes Episcopi & Clerici partis vestræ, ad eamdem
,, condemnationem decem librarum auri, quæ in omnes
,, hæreticos constituta est, tenerentur: sed hi soli, in
,, quorum locis aliquas a vestris violentias Ecclesia
,, Catholica pateretur. Sed cum Legati Romam vene-
,, runt, jam cicatrices Episcopi Catholici Bagaitani
,, horrendæ ac recentissimæ Imperatorem commove-
,, rant, ut Leges tales mitterentur, quales & missæ
,, sunt.

Meminit & hujus Legis Possidius in vita S. Augustini cap. 12. uti recte demonstrat Jacobus Gothofredus in commentario ad citatam legem 39. Intelligimus ex Possidio, quomodo S. Augustinus institerit apud judices, ut mulcta auraria decem librarum, in quam quidam Donatistarum erant condemnati juxta tenorem dictæ legis, eis fuerit remissa.

Patres petunt renovari legem, quæ Donatistis testandi vel adeundi hæreditatem deneget facultatem.

Præter hanc legem petendum quoque ab Imperatoribus voluerunt hujus Synodi Patres; " ut Lex (Gr.
,, quæ etiam hucusque duravit) quæ hæreticis, vel ex
,, donationibus, vel ex testamentis aliquid capiendi, vel
,, relinquendi denegat facultatem (Gr. & ut semel dicam,
,, propria vel relinquere, vel capere, tollit potestatē
,, hæreticis) ab eorum quoque pietate hactenus repetatur
,, (sive Gr. renovetur); ut eis relinquendi, vel
,, sumendi jus adimat, qui pertinaciæ furore cæcati
,, in Donatistarum errore perseverare voluerint.

Licet hic sufficienter ostendant Patres Africani, se non velle has leges ferri, nisi ut pertinacia & furor Donatistarum frangatur, ut id tamen manifestius demonstrarent, addendum censuerunt, " cæterum illis,
,, qui consideratione unitatis & pacis se corrigere vo-
,, luerint, absque interdicto hujus legis capiendæ hæ-
,, reditatis aditus pateat, etiamsi adhuc in errore hæ-
,, retico constitutus, aliquid ante donationis vel hære-
,, ditatis obvenit.

Ne tamen adhuc pervicaces Donatistæ prætextus simulatæ conversionis ab hujus legis rigore se eximant, & humanitate Catholicorum abutantur, subdunt, his sane exceptis, qui lite pulsati, putaverint ad Catholicam transeundum.

Rationem hujus exceptionis addunt: quia de talibus credendum est, non metu cœlestis judicii potius quam terreni commodi aviditate, unitatem Catholicam præoptasse.

Ratio admodum notanda in conversione hæreticorum; ut qui eorum conversioni intendunt, merito eam habeant suspectam, dum temporale lucrum ei occasionem dedisse deprehenditur.

Lex Honorii de 12. Februarii ann. 405.

Si cum hoc postulato Patrum Africanorum conferatur constitutio Honorii Imperatoris relata in l. 4. Cod. Theod. ne sanctum baptisma iteretur, & evulgata pridie Idus Februarii 405. manifestum erit, eam huic postulato respondere: verba legis sunt. " Sciant ii vero,
,, qui a (juxta Sirmundum melius e) supradictis ite-
,, rare baptismum non timuerint; aut qui consentien-
,, do, hoc facinus propria hujus societatis permixtio-
,, ne non damnaverint; non solum testandi sibi, ve-
,, rum adipisci aliquid sub specie donationis, vel agi-
,, tandorum contractuum, in perpetuum copiam dene-
,, gatam.

En pœna Donatistis, sive reiterantibus baptisma sanctione Imperatoria inflicta, quam infligi petiverant Patres. Post hæc & exceptio a Patribus addita etiam subjicitur. " Nisi pravæ mentis errorem reverendo ad-
,, versus fidem consilio, emendatio correxerit ". Vel uti Jacobus Gothofredus legendum credit: " nisi pra-
,, væ mentis errorem, revertendi ad veram rursus fi-
,, dem consilio, emendatio correxerit.

Plura in hac, aliisque legibus eodem anno 405. adversus Donatistas ab Honorio decreta fuere (a).

Æquitas & utilitas istarum legum.

Has leges frequenter memorat S. Augustinus, agens contra Donatistas, ostendens eorum immania & horrenda in Catholicos scelera graviores pœnas meruisse. Et quidem lib. 3. contra Crescanium cap. 43. dicit eo-

rum

(a) Harduinus in sua Conciliorum collectione tom. 1. col. 918, supponere videtur unicam fuisse Honorii legem, quæ in plures discerpta leges extat Cod. Theodos. lege 38. & 39. de hæreticis; item. 3. 4. & 5. ne sanctum baptisma iteretur.

rum in Catholicos etiam Episcopos exercitam crudelitatem, necnon Circumcellionum eorum furorem, ubique odiosissime innotuisse, & ob id ingentem in eos conflagrasse invidiam. „ Atque inde factum est, inquit, *ut praeteritae omnes contra vos leges excitarentur, & istae conderentur novae*. Quarum tamen universarum severitas si vestrorum inordinatae, ac sine ulla lege grassanti saevitiae comparetur, mira lenitas appellanda est: his enim magis, tanta potestate accepta, mansuetudo Catholico commendatur, quam haeretica immanitas plectitur: immo vero in nos caedes, rapinas, incendia, excitates excogendo, minando, exercendo audacius & insanius debacchatur.

Plura & de his habet idem Sanctus *epistola* 185. *c.* 7. ad Bonifacium; ibidem & ostendens harum legum utilitatem, atque inter alia, *n.* 21. ait: „ melius est quidem (quis dubitaverit) ad Deum colendum doctrina homines duci, quam poenae timore vel dolore compelli; sed non quia illi meliores sunt, ideo illi, qui tales non sunt, negligendi sunt, multis enim profuit, quod experimentis probavimus, & probamus, prius timore, vel dolore cogi, ut postea possent doceri, aut quod jam verbis didicerant, opere sectari ". Et *n.* 29. scribit. „ Jam vero cum ipsae leges venissent in Africam, praecipue illi, qui quaerebant occasionem, aut saevitiam furentium metuebant, aut suos verecundabantur offendere, ad Ecclesiam continuo transierunt; multi etiam, qui sola illic a parentibus tradita consuetudine tenebantur, qualem vero causam ipsa haeresis haberet, nunquam antea cogitaverant, nunquam quaerere, & considerare voluerant; mox ubi coeperunt advertere, & nihil in ea dignum invenire, propter quod tanta damna paterentur, sine ulla difficultate Catholici facti sunt, docuit enim eos sollicitudo, quos negligentes securitas fecerat.

Litterae Patrum ad judices. Cum autem incertum esset, quis futurus esset hujus Legationis successus, & quando is haberetur, ne interim Donatistae impune in Catholicos grassarentur, decreverunt Patres, quod *litterae ad judices mittendae sint, ut donec Dominus Legatos ad nos*, inquiunt, *redire permittat, tuitionem* (seu Gr. *praesidium*) *per ordines civitatum & possessores praediorum Ecclesiae Catholicae* (seu Gr. *universalis*) *impertiant* (sive Gr. *distribuant*).

De compescendo Equitio. De diversis ordinibus civitatum, Decurionum videlicet & Curalium, Honoratorum (id est qui municipalibus honoribus praefuncti sunt) & populi, vide Justellum hic in notis ad Codicem Canonum Ecclesiae Africanae, qui monet ibidem, populum in Clerum, possessores & plebem fuisse divisum.

Decreverunt quoque Patres Africani *adjungendum de Equitio* (a), *ut improbitas ejus* (Gr. *ut ejus impudentia, & improbitas*) *qua sibi jus Sacerdotum improbissime vendicat, ab Hipponensi Diarhytorum Dioecesi, secundum statuta Imperatoria, repellatur*; vel uti apud Graecos legitur: *A Dioecesibus extrudatur, quas a curatoribus Hipponensis Ecclesiae Sacerdotali jure sibi vendicat*.

Ex hoc patet, non obstante decreto anni 401 *Equitium* se in Episcopatum voluisse intrudere, & Ecclesiam illam turbasse, & impedivisse, quominus illi Ecclesiae Episcopus, qui ab omnibus reciperetur, posset ordinari. Vide Scholion ad *Canonem* 78.

Procemium Synodi Carthaginensis anni 405. *

* Gr. Att. 4. post Can. XCVI.

Stilicone iterum & Arthemio VV. CC. Conss. X. Kal. Septembris Carthagine in Basilica Religionis secundae. Hujus Concilii gesta ideo non ex integro descripsi; quoniam magis ea, quae in tempore necessaria fuerunt, quam aliqua generalia, constituta sunt, sed ad instructionem studiosorum ejusdem Concilii brevem digessi.

SCHOLION.

Procemii Synodi Carthaginensis anni 405. lectio varia. NOTANDUM est, quod Patres Africani anno 419. in Concilio Carthaginensi VI. curam dederint aliquibus colligendi, quae pro disciplina & fide in praeteritis Conciliis Africanis, praesertim sub Aurelio celebratis, essent utiliter decreta, quae collectio a Synodo corrigenda, auctorandaque erat ad totius Ecclesiae Africanae commodum; vel etiam ad hujus disciplinae apud Zosimum & Bonifacium Romanos Pontifices, quos inter & Africanos tunc non parva fervebat contentio, defensionem & corroborationem.

Hujus collectoris, non autem ipsius Synodi verba sunt, quae supra in procemio adjecta sunt, quibus rationem reddit Synodo, cur „ hujus Concilii gesta non ex integro *retulerit*. Quoniam, *ait*, magis ea, quae in tempore necessaria fuerunt, quam aliqua generalia constituta sunt, sed ad instructionem studiosorum ejusdem Concilii brevem digessi.

(a) *Equitius*, nomen viri proprium, & cognomen familiae Romanae ab equo deductum.

Finalis clausula eodem modo occurrit in Codice Ecclesiae Africanae apud Justellum, in Concilio vero vulgo Africano centum Canonum, iisdem quidem verbis, sed distincto a reliquo textu charactere refertur apud Labbaeum, *t.* 2. *Conc. gener. col.* 1660. at apud Graecos, Balsamonem & Zonaram, verbis & sensu diversis ita exprimitur: „ propter quae brevis compositio eorum, quae in hac Synodo studiose acta sunt, expressa est.

Quae lectio apparet genuinior. Quid enim *brevis* haec gestorum hujus Synodi compositio ad *instructionem studiosorum* faciat, non apparet; deinde nullibi in hac collectione indicatur eam ad instructionem studiosorum ornatam esse. Porro *brevis* haec expositio, sive relatio gestorum Canonem separatum in hoc Codice efficit. Verior apparet Graecorum lectio.

CANON XCIV. *

* Gr. XCVII.

Ut libera Legatio ab omnibus Provinciis ad Concilium dirigatur. Ad Mizonium Legati, & litterae propter liberam dirigendam Legationem destinari praeceptae sunt: ut quia apud Carthaginem tantum unitas facta est, dentur etiam litterae ad judices: ut & aliis Provinciis, & civitatibus operam impendi jubeant unitati, & gratiarum actiones de Carthaginensi Ecclesia pro universa Africa de exclusione Donatistarum cum Episcoporum litteris ad Comitatum mittantur. Recitatae litterae Papae Innocentii, ut Episcopi ad transmarina pergere facile non debeant, quod hoc ipsum Episcoporum sententiis confirmatur: ut propter gratiarum actionem, & exclusionem Donatistarum duo Clerici Eccl. Carthaginensis ad Comitatum mittantur.

SCHOLION.

EX brevi gestorum enarratione intelligimus, sollicitos fuisse Patres, ut unio, quae per conversionem Donatistarum contigit Carthagine occasione legum, quas sub initium hujus anni 405. contra Donatistas evulgaverat Honorius Imperator, etiam per Legatos procuraretur in aliis Africae Provinciis. Eumque in finem decernunt, ut „ dentur etiam litterae ad judices (*sive Gr.* Magistratus) ut & aliis Provinciis & civitatibus (*Gr.* ipsi Magistratus) operam impendi jubeant unioni ". Hoc est, ut opera Magistratuum, legum praedictarum habeatur in omnibus Africae Provinciis executio, qua mediante Donatistae ad unionem & communionem Eccl. Cathol. reducantur in iis Provinciis; quemadmodum Carthagine accidisse, experientia docuerat. Volunt quoque, ut una „ gratiarum actiones de Carthaginensi Ecclesia pro universa Africa, de exclusione Donatistarum (*seu Gr.* de ejectis Donatistis) cum Episcoporum litteris, ad Comitatum mittantur.

Litterae Patrum ad Magistratus, ut unio Donatistarum perficiatur in aliis Provinciis, uti Carthagine contigit.

Legatio pro gratiarum actione de reductis Donatistis per leges Impp.

Procemium Synodi Carthaginensis anni 407. *

* Gr. XCVII.

Gloriosissimis Imperatoribus Honorio VII. Theodosio II. iterum Augustis Conss. Idus Junias Carthagine, in Basilica Regionis secundae. Cum Aurelius Episcopus una cum Episcopis suis consedisset, adstantibus Diaconis; quoniam constitutum fuerat in Concilio Hipponensi, ut singulis annis contraheretur Concilium Africae plenarium: necnon tantum hic apud Carthaginem, verum etiam per diversas Provincias suo ordine, & hoc reservatum est, ut indiceremus aliquando in Numidia, aliquando in Byzantio, atque hoc laboriosum omnibus fratribus visum est.

CANON XCV. *

* Gr. XCVIII.

Placuit, ut non sit ultra fatigandis fratribus anniversaria necessitas, sed quoties exegerit causa communis, id est totius Africae: undecumque ad hanc Sedem de hac re datae litterae fuerint, congregandam esse Synodum in ea Provincia, ubi opportunitas persuaserit. Causae autem, quae communes non sunt, in suis Provinciis judicentur.

SCHOLION.

EX allocutione Aurelii manifestum est, Canonem de *anniversaria generali totius Africae* Synodo per Provincias habenda, conditum fuisse in Concilio Hipponensi; extatque in hoc Codice sub *n.* 18. hic autem Canon in hoc Concilio anni 407. eatenus reformatus fuit, ut necessitas annuam generalem Synodum indicendi remittatur; „ sed quoties exegerit causa (*seu Gr.* usus) communis, id est, totius Africae; undecumque ad hanc sedem de hac re litterae datae fuerint, (*sive Gr.* undique datis litteris ad hanc Cathedram) congregandam esse Synodum in ea Provincia, ubi opportunitas persuaserit: hoc est, si causa communis, sive totam Africam tangens emerserit; & undique Episcopi Primatem Carthaginensem litteris datis requirant pro causa illa *communi*, Synodum generalem totius Africae habendam, ipse Primas Carthaginensis eam convocet in ea Provincia, *ubi opportunitas persuaserit*.

Conc. Carthag. anno 407. ubi mitigatum statutum de cogenda Synodo generali anniversaria. Synodus generalis non indicenda, nisi ob causam toti Africae communem. Forma seditionis.

Quoad autem causas, *quæ communes non sunt*, volunt Patres Africani, ut *in suis* (sive Gr. *propriis*) *Provinciis judicentur.*

Quæ causæ communes, quæ privatæ? Causas communes interpretatur Balsamon quæstiones *dogmaticas*; speciales autem seu privatas, quæ forte *exortæ sunt inter Clericos & Episcopos*. Illas examinari in generali totius Africæ Synodo; has vero in unaquaque Provincia terminari oportet.

Causæ particulares examinandæ in locis ubi exortæ sunt. Hic nota, jampridem a Patribus probatum esse, ut causæ particulares in illis partibus judicentur, in quibus exortæ sunt. Item hic advertere est, quam solliciti fuerint Patres, ne citra necessitatem Pastores a suis ovibus avocarentur.

CANON XCVI. *

* Gr. XCIX. 1. parte.

Si autem fuerit provocatum, eligat qui provocaverit judices, & cum eo & ille, contra quem provocaverit; ut ab ipsis deinceps nulli liceat provocare.

SCHOLION.

Appellatio ab electis judicibus non admittenda. VIdetur hic Canon præcedentis Canonis supplementum, eique connectendus. Dictum enim erat Canone præcedenti, *causas, quæ communes non sunt, in suis propriis Provinciis* esse judicandas; cum vero nihil dictum esset de casu appellationis, hoc Canone decernitur; quod *si fuerit provocatum* (sive Gr. *emissa sit appellatio*) *eligat, qui provocaverit judices, & cum eo & ille, contra quem provocaverit* (sive Gr. *adversus quem appellavit*) *ut ab ipsis deinceps nulli liceat appellare.*

Varia hujus Canonis lectio. Attenta hac Latina lectione, videtur imponi necessitas provocanti, sive appellanti, & provocato eligere judices; at lectio Græca apud Balsamonem innuit tantum, loqui Canonem de casu, quo partes elegerint judices. Ita enim legitur: *si autem emissa sit appellatio, & qui appellavit, elegerit judices, & cum illo is quoque, adversus quem appellavit.*

Vera hujus Canonis sententia. Quidquid sit de hac varietate lectionis, illud constat, Canonem præcipue intendere, a judicibus ex consensu utriusque partis electis non esse provocandum.

Periodus de adventu Legatorum aliarum Provinciarum huic Canoni adjuncta apud Græcos. Apud Græcos huic Canoni adjungitur Periodus de *diversarum Provinciarum Legationibus*, quæ in Latina sub titulo separato refertur, sed tamen numerum Canonum non auget, ideoque & eam periodum Canoni præsenti adjungemus, quæ sic habet.

* (a)

* Gr. XCIX. 2. parte.

*Cum * universæ Legationes diversarum Provinciarum allegarentur, gratissime acceptæ sunt, id est Numidarum, Byzacenorum, Maurorum, Sitifensium, itemque Cæsariensium, sed & Tripolitanorum.*

*

*Placuit * præterea, ut executores in omnibus desideriis, quæ habet Ecclesia, quinque postulentur, qui in diversis Provinciis impertiantur.*

SCHOLION.

De Legationibus diversarum Provinciarum. HIs id unum significatur, ut recte notat Zonaras hic, Legatos, quos Synodo affuturos speraverant, jam omnes simul advenientes (apud Græcos enim legitur, *Legationes simul repræsentatæ lubenter admissæ sunt*) magna lætitiæ significatione, Synodi Patres excepisse.

Item addita periodus de exatoribus seu executoribus Ecclesiæ per Provincias constituendis. Additur & apud Græcos huic Canoni decretum *de exactoribus Ecclesiæ*, quod a Canone Latini distinguunt, nec tamen Canonem distinctum conficit.

Legitur autem apud Dionysium in hæc verba: „ Placuit præterea, ut executores in omnibus desideriis, „ quæ habet Ecclesia, quinque postulentur, qui in diversis Provinciis impertiantur.

Sensum hujus decreti clarius & verius videtur exponere lectio Græcorum apud Balsamonem, his verbis. „ Placuit præterea, ut exactores in omnibus, quæ „ fuerint Ecclesiæ necessaria, quinque eligi petantur, „ qui in diversis Provinciis dividantur.

Moris fuisse, ut exatores, sive executores in Provinciis, ad exigenda debita, etiam civilia constituerentur, probat *Lex 7. Cod. quæ res pignori obligari possunt*: Et qui in *l. 1. Cod. Theod. de Paganis* vocantur *intercessores*, subinde executores dicuntur, uti ad hanc legem notat Jacobus Gothofredus. Itaque similes *exactores*, sive *executores* constituendos esse per Provincias, qui necessariis Ecclesiæ negotiis invigilent, eaque exigant seu exequantur, placuit Patribus Africanis.

CANON XCVII. *

* Gr. C.

Placuit etiam, ut petant ex nomine Provinciarum omnium Legati perrecturi, Vincentius & Fortunatianus a gloriosissimis Imperatoribus, ut dent facultatem defensores constituendi Scholasticos, qui in actu sunt, vel in munere defensionis causarum, ut more Sacerdotum Provinciæ, iidem ipsi, qui defensionem Ecclesiarum susceperint, habeant facultatem pro negotiis Ecclesiarum, quoties necessitas flagitaverit, vel ad obsistendum obrepentibus, vel ad necessaria suggerenda, ingredi judicum Secretaria.

(a) Duo, qui sequuntur, articuli Canonibus Codicis Africani absque titulis intermixti leguntur; eos tamen stellulis a se invicem distinctos voluit D. Van-Espen.

SCHOLION.

Petendi defensores Ecclesiarum. DUo hic ab Imperatoribus postulanda per Legatos, decreverunt Patres Africani.

Defensorum nomine intelligenti Advocati. Primum, ut Imperatores *dent facultatem defensores constituendi Scholasticos, qui in actu sunt, vel in munere defensionis causarum* (sive Gr. *quibus hoc ipsum munus negotiorum defendendorum curæ sit*). Per *Scholasticos* hic intelligi causarum Patronos seu Advocatos, qui causis agendis & negotiis forensibus tractandis specialiter occupantur, dubium non est; ipseque Canonis contextus satis innuit; eosque in defensores Ecclesiarum constitui, optant Patres Africani, ut hoc pacto, Clerici, quibus hoc defensorum officium hactenus erat commissum, a negotiis forensibus prosequendis liberarentur.

Postulato Patrum satisfecit Honorius l. 38. Cod. Theod. de Episcopis & Clericis. Huic Patrum Africanorum postulato respondet constitutio Honorii Imperatoris, data 17. Kal. Decembr. anni 407. id est aliquot mensibus post habitam hanc Synodum; extatque in *l. 38. Cod. Theod. de Episcopis*.

In hac constitutione, in primis ait Honorius: „ Privilegia, quæ Ecclesiis & Clericis legum decrevit auctoritas, hac quoque præceptione, Sancta & inviolata permanere decrevit ": deinde hæc addit: „ Atque hoc ipsis præcipuum ac singulare deferimus, ut quæcumque de nobis ad Ecclesiam tantum pertinentia, specialiter fuerint impetrata, non per *coronatos*, sed ab *advocatis* eorum arbitratu, & judicibus, innotescant, & sortiantur effectum.

Per *coronatos* hic intelligi Clericos contendit vir multæ eruditionis Jacobus Gothofredus in commentario ad hanc legem; ita dictos ait a *corona*, quæ jam tunc per Africam tamquam Clericale insigne invaluerat. Et uti *purpura* Principibus insigne, interdum pro Principe & principali reverentia sumebatur, ita & corona pro Clero & reverentia Clericali accepta fuit. Sic S. Hieronymus epistola ad S. Augustinum, 113. inter Augustinianas, scribit *precor coronam tuam*, & ipse Augustinus, epistola 33. ad Proculejanum Episcopum Donatistam: *per coronam nostram, nos adjuvant vestri, per coronam vestram, vos adjuvant nostri.*

Itaque dicit Honorius, se per præcipuum sive novum ac singulare privilegium concedere, ut defensores Ecclesiarum sint, non e *coronatis*, sive e Clericis, uti hactenus fuerat solitum; sed ex *Advocatis*, seu *Scholasticis*, ut ait Lex, *quæcumque de vobis ad Ecclesiam tantum, vel Ecclesiæ statum specialiter fuerint impetrata, ut judicibus innotescant, & sortiantur effectum*; id est ii privilegia & jura Ecclesiarum defendant, & prosequantur.

Cur potius ex ordine Advocatorum, quam Clericorum assumendi defensores? Porro hi defensores e numero Advocatorum, arbitratu, sive arbitrio *coronatorum*, seu *Clericorum* deligendi sunt, uti indicant hæc legis verba, *eorum arbitratu*, quæ non ad Advocatos, se ad *coronatos* referenda esse monet in notis Gothofredus.

Post datum hoc privilegium addit Honorius: „ Sacerdotes vero Provinciæ erunt solliciti, ne sub hac licet privilegii excusatione, etiam contra eorum utilitatem, aliquid his inferatur incommodum.

Nomine Sacerdotum Provinciæ intelliguntur Episcopi. Nomine *Sacerdotum Provinciæ* hic intelligi Episcopos, verius credit Gothfredus, putatque hac periodo, intentionem Imperatoris fuisse monere Episcopos, ut sint solliciti, ne aliquid incommodi inferatur privilegiis, & juribus Ecclesiarum, dum iis defendendis, & prosequendis, non Clerici ex corpore Ecclesiastico, sed Laici e numero Advocatorum, sive Scholasticorum, præfecti erunt.

Hinc discant Ecclesiarum Prælati, ut dum Laicos rerum & jurium Ecclesiæ administratores & defensores constituunt; ad exemplum Patrum Africanorum, etiam monito huic Imperatoris attendant; invigilentque, ne horum negligentia, aut etiam injustitia, jura & bona Ecclesiæ pereant, aut dissipentur.

Patrum postulatum de expediendis negotiis Ecclesiæ. Secundum, quod hic ac Imperatoribus postulandum resolvunt Africani, exprimitur his verbis, „ Ut more Sacerdotum Provinciæ, iidem ipsi, qui defensionem Ecclesiæ susceperint, habeant facultatem, pro negotiis Ecclesiarum, quoties necessitas flagitaverit, vel ad obsistendum obrepentibus, vel ad necessaria suggerenda, ingredi judicum Secretaria.

Contendit supra citatus Gothofredus, verba hæc, *more Sacerdotum Provinciæ*, esse connectenda cum verbis præcedentibus; quasi Patres Africani postularent dari potestatem defensores constituendi e numero Scholasticorum more Sacerdotum Provinciæ, Apud Gentiles enim *Sacerdotes Provinciæ* dicebantur, ad quorum curam templa, templorumque solemnia pertinebant; qui in Africa, ex constitutione Constantii in *l. 46. Cod. Theod. de Decurionibus*, debebant eligi ex ordine *Advocatorum*, uti notat ipse Gothofredus ad hanc legem; & in *paratitlo* tituli Cod. Theodos. *de Paganis*.

Verum ipse contextus Canonis non patitur, ut verbis præcedentibus hæc connectantur: quod & manifestius

ffius exprimit lectio Graecorum apud Balsamonem, quae & clarius evincit, per hoc posterius postulatum id unum intendi, ut negotia Ecclesiae non retardentur, sed prompte expediantur. Ita enim legunt: *Et ut tamquam Provinciae Sacerdotes, iidem Ecclesiarum defensione suscepta, facile possint, pro negotiis Ecclesiae, quoties necessitas exegerit, ad respondendum iis, quae urgent, & necessaria exponenda, secreta judiciorum ingredi.*

Per *secreta judiciorum*, sive *judicium Secretaria*, intelligitur locus judicii; nam uti notat hic Zonaras: „ est „ *Secretum* Latinis exercendi judicii locus: nam, ait, „ secernere apud illos, dijudicare significat.

Huic postulato satisfactum per l. 7. Cod. Theod. de denunt. vel edit. rescript.

Huic postulato, demum post biennium, ad iteratam verisimiliter Legationem satisfactum videtur per constitutionem Honorii, editam anno 409. relatam in *lib. 7. Cod. Theod de denuntiatione, vel editione rescripti*, qua decernit: „ quaecumque forte Ecclesiae venerabili negotia fuint, vel esse poterunt actiones, *celeri* judicantium disceptatione finiantur. Nec enim decet defensione loci, nominisque venerabilis suscepta, *publica diu Secretaria praestolari*.

Hujus legis vera interpretatio.

Vetus interpres, ita hanc legem reddit: „ Ecclesiarum negotia, pro reverentia Sanctitatis ac fidei, oportet cum ad publicum prolata fuerint, sine aliqua „ *dilatione* finiri, nec debent defensores loci venerabilis ulla tarditate suspendi.

Itaque fit clarum est, hac lege caveri, quod Patres Africani intenderant; nimirum ut negotia Ecclesiae cito finirentur, addita tamen ab Honorio hac cautione, *legum ordine servato*, hoc est, ut accelerentur quidem, sed tamen legum ordo servetur. Eo loci observare non erit superfluum, pauperum defensores, de quibus supra Scholio in Canonem 75. fuisse a defensoribus Ecclesiarum plane distinctos, uti monet vir legum peritissimus Gothofredus ad citatam legem 38 *Cod. Theod. de Episc.*

Porro notant eruditiores Canonistae, hoc defensionis officium, quod *Scholasticis*, sive *Advocatis* committi postularunt Patres Africani, succedentibus saeculis transiisse ad viros potentiores, & militares, qui armis potius quam facundia & peritia forensi, jura Ecclesiae defenderent ac protegerent; qui tamen nomen *Advocati* retinuerunt; de quibus plura videri possunt *in Jure Eccl. T. III. par. 2. sect. 3. tit. 8. c. 5. n. 14.* alias *t. 1. par. 2. tit. 25. cap. 1.*

Monendum est hos defensores seu Advocatos Ecclesiis & Monasteriis fuisse deinceps onerosos & molestos; quod luculentius probat diploma fundationis Abbatiae Lacensis in Dioecesi Trevirensi conditae ab Henrico Comite Palatino an. 1093. Apud Miraeum in diplomatibus Belgicis *l. 2. c. 35.* ideoque privilegii instar esse coepit, liberam esse Ecclesiam ab Advocato, aut saltem eligendi liberam habere facultatem. Inde quoque factum, ut a fundatoribus jura *Advocatorum* taxerentur, & designarentur; ne alias Ecclesias nimium gravarent; uti videre est in diplomate dato in favorem Monasterii Trudonensis apud Miraeum in Codice *donationum piarum c. 54.* interdum ipsi Reges & Duces, Ecclesiarum fundatores, sibi & suis successoribus *Advocatiam* reservarunt; uti videre est in diplomate dato Monasterio Gemblacensi an 1123. apud Miraeum ibidem *cap. 76.* Et in diplomate Philippi Alsatii Comitis Flandriae, quo Abbatiae Ninivensis Advocatum & defensorem se profitetur: apud Miraeum *in donationibus Belgicis lib. 2. cap. 53.*

Duo articuli, qui Canoni XCVII. subjiciuntur.

* Gr. CI. *Placuit* *, *ut Legationem liberam habeant ad Comitatum missi delecti Legati.*

* Gr. post Can. CI. *Protestatos* * *esse praeterea Mauros Caesarienses constat, Primosum per principales civitatis Thiganensis conventum litteris eorum fuisse, ut secundum principalia scita plenario Concilio sui praesentiam faceret, & ut oportuit, requisitus Primosus repertus non est, sicuti Diaconi renuntiaverunt: sed quia poposcerunt iidem Mauri, de plenario Concilio oportere litteras destinari ad venerabilem Fratrem senem Innocentium, has placuit mitti, ut cognoscat requisitum Primosum in Concilio, & minime fuisse repertum.*

SCHOLION.

Duo subjiciuntur Canoni XCVII. distinctis quidem summariis, sed numero Canonum non acto.

Legatis ad Imperatores annuitur libera Legatio, & quid per eam intelligatur?

Primum, quo placuit, *ut Legationem liberam habeant ad Comitatum missi Legati delecti*. Hoc decreto extenditur Legatio, quae allegato Canone decreta erat, cujus proinde Canonis praeter decretum quaedam appendix est. Per Legationem liberam enim id datum intelligitur, ut „ non ea solum, quae in mandatis ha„ bent; sed & quaecumque ab Ecclesiae prodesse co„ gnoverint, & verbis, & scripta exequi liceat " uti monet Zonaras.

Additamentum Canonis de Primoso.

Alterum est protestatio Maurorum de Primoso; refertur que *protestatos esse praeterea Mauros Caesarienses, Primosum per principales civitatis Thiganensis*, (seu Gr. *Thigavensis*) *conventum litteris eorum fuisse, ut secundum principalia scita* (sive Gr. *Imperiales constitutiones*) *plenario Concilio sui praesentiam faceret, & ut oportuit, requisitus Primosus repertus non est, sicuti Diaconi renuntiaverunt: sed quia poposcerunt iidem Mauri de plenario Concilio* (seu Gr. *ex omni Synodo*) *oportere litteras destinari ad venerabilem Fratrem senem Innocentium, has placuit mitti, ut cognoscat requisitum Primosum in Concilio, & minime fuisse repertum.*

Innocentius senex, ad quem hic scribendum dicitur; erat *Primas* Mauritaniae Caesariensis. Quid autem de *Primoso* actum sit, aut de quo accusaretur, ex actis non habetur.

CANON XCVIII. *

* Gr. CII.

Placuit & illud, ut plebes, quae nunquam habuerunt proprios Episcopos, nisi ex Concilio plenario uniuscujusque Provinciae & Primatis, atque consensu ejus, ad cujus Dioecesim eadem Ecclesia pertinebat, decretum fuerit, minime accipiant.

SCHOLION.

Institutio novi Episcopatus defertur Synodo cujusque Provinciae cum Primate.

Sensus hujus Canonis est, quod si parochia aliqua Episcopo alterius civitatis subjecta fuerit nec populus illius parochiae proprium Episcopum hactenus habuerit, & nunc proprium habere contendat, non esse dandum, *nisi ex Concilio plenario uniuscujusque Provinciae, & Primatis* (vel Gr. *nisi ab universa Synodo uniuscujusque Provinciae & Primatis*) *atque consensu ejus, ad cujus Dioecesim eadem Ecclesia pertinebat, decretum fuerit.*

Ex hoc Canone manifestum est, institutionem novi Episcopatus tum temporis non fuisse Sedi Apostolicae reservatam, sed quod ea fieret auctoritate Concilii Provincialis & Primatis, sive Metropolitani.

Habetur quoque, specialiter requisitum fuisse consensum Episcopi, in cujus Dioecesi erat Ecclesia in Cathedralem erigenda.

CANON XCIX. *

* Gr. CIII.

Sane ut illae plebes, quae conversae sunt a Donatistis, & habuerunt Episcopos, sine dubio inconsulto Concilio habere mereantur, quae autem plebes habuerunt Episcopum, & eo defuncto voluerint non Episcopum proprium habere, sed ad alicujus Episcopi Dioecesim pertinere, non eis esse denegandum. Nec non & illud suggestum est, quod plebes ante legem Imperatoris de unitate latam quicumque converterentur Episcopi ad Catholicam, ipsi eas obtinere debeant: verum a lege unitatis & deinceps, oporteat universas Ecclesias vendicare sibi Episcopos Catholicos eorum locorum, ad quae loca sub haereticis pertinebant, vel conversorum ad Catholicam, vel non conversorum haereticorum, & Dioeceses, & si qua forte sunt instrumenta Ecclesiae, vel ad ejus jus pertinentia. Qui vero aliqua usurpaverunt, post legem usurpata conventi restituant.

SCHOLION.

De Episcopis Donatistis ad Ecclesiam cum populo suo revertentibus.

Quae sunt hujus Canonis partes; prima parte ordinatur, *ut illae plebes, quae conversae sunt a Donatistis, &* (Gr. *praeter Synodi sententiam*) *habuerunt Episcopos, sine dubio inconsulto Concilio habere mereantur* (sive Gr. *eos sine controversia habere digne censeantur*). *Quae autem plebes habuerunt Episcopum, & eo defuncto, voluerunt non Episcopum proprium habere, sed ad alicujus Episcopi Dioecesim pertinere*, (sive Gr. *recurrere*) *non eis esse denegandum.*

Hic nos docent Patres Africani, quando agitur de reducendis haereticis aut schismaticis ad veritatem fidei, aut ad unitatem Ecclesiae, nequaquam scrupulose aut rigorose inhaerendum disciplinae, sed ab ea posse subinde aliquid remitti, quo eorum reditus facilitari queat; quemadmodum Patres Africani hic remittunt de disciplina praecedenti, & pluribus Canonibus stabilita, de non instituendo novo Episcopatu, nisi ex Synodi Provincialis decreto.

Quanta humanitate Patres Africani in reducendis Donatistis usi sint.

Ulterius, pro reducendis facilius Donatistis ad unitatem Ecclesiae, declarant Patres Africani, *necnon & illud suggestum esse* (sive Gr. *relatum esse*) *quod plebes ante legem Imperatoris de unitate latam, quicumque converterentur Episcopi ad Catholicam, ipsi eas obtinere debeant.* Hoc est, interprete Zonara: „ ut Episcopi „ Donatistarum, quicumque populos suos Ecclesiae con„ ciliarint, eodem, quo antea jure, in eosdem popu„ los Episcopalem auctoritatem obtineant ". Atque hic est genuinus Can. sensus, quem clarius exprimit lectio Graeca, his verbis: *Quod Episc., qui ante legem Imperatoriam, de unione allatam, populos ad Catholicam Ecclesiam convertunt, quos ipsi habebant, eos tenere debent.*

Ut autem amplius innotescat indulgentia, qua Patres Africani agebant cum Donatistis, ut eorum ad sinum Ecclesiae reditum facilitarent; notandum hic agi de Episcopatibus, sive districtibus ad Episcopos orthodoxos pertinentibus, quos Donatistae occupaverant; uti ex altero membro hujus decreti manifestum est.

Quid egerint Patres cum Episcopis re-

Decernitur, quod *a lege unitatis, & deinceps* (seu Gr. *post legem unionis & ultra*) *oporteat univer-*

vertentibus post publicatam legem Imp. de unitate seu unione.

sas Ecclesias (Gr. & earum Diœceses) vendicare sibi Episcopos Catholicos eorum locorum, ad quæ loca sub hæreticis pertinebant, vel conversorum ad Catholicam, vel non conversorum hæreticorum, & Diœceses, & si qua forte sunt instrumenta Ecclesiæ;, vel ad ejus jus pertinentia.

Manifestum, hic de iisdem locis ac Diœcesibus agi, de quibus in præcedenti membro, hac differentia quod in priore membro agatur de Episcopis Donatistis conversis una cum populo suo ad Catholicam Ecclesiam, ante *allatam legem de unitate*, & in hoc posteriore membro, de Episcopis conversis, vel convertendis *post latam legem de unitate*: ab illis retineri permittunt Ecclesias & populos; sed horum Ecclesias, & earum Diœceses cum omnibus ad eas pertinentibus juribus, Catholicis Episcopis, ad quos loca illa pertinuerant, restitui volunt; quem sensum paucis his verbis comprehendit Epitome Canonis, quam commentatur Aristenus. „ Post Regium autem illud mandatum, inquit, quamvis ad Catholicam redeant Ecclesiam, vel etiam „ non, quæque jura sua defendet Ecclesia ". Id est Ecclesia ad Episcopum Catholicum spectans, vindicabit ea loca a Donatistis occupata, quæ ad ejus districtum pertinent.

Exponitur Lex de unitate.

Per legem *de unitate*, sive *unione* intelligitur constitutio Imperatoris Honorii, edita sub initium an. 405. qua diversas pœnas decernit in Donatistas; ut earum metu ad *unitatem* Ecclesiæ Catholicæ reducerentur, & plurimos reductos fuisse testatur variis locis S. August.

Hæc vero Lex de *unitate* promulgata apparet sub initium anni 405. ad instantiam Africanorum, qui e Synodo Carthaginensi anno 404. Legationem miserant ad Imperatorem, pro coercendis Donatistis, extatque hæc constitutio, partim in *l. 38. Cod. Theod. de hæreticis*, partim in *l. 3. 4. & 5. Cod. Theod. ne Sanctorum baptisma iteretur*. Quam constitutionem sub nomine edicti vel rescripti *de unitate* eodem an. 405. Nonis Martiis Imperator per Africam publicari jussit constitutione, quæ extat *in l. 2. Cod. Theod. de Religione*; ubi ita loquitur: „ Edictum, quod de unitate per Africanas „ regiones Clementia nostra direxit, per diversa pro„ poni volumus, ut omnibus innotescat Dei omnipo„ tentis unam & veram fidem Catholicam, quam cre„ dulitas confitetur esse retinendam.

Porro inter ea, quæ pro reducendis Donatistis ad unitatem edixerant Imperatores, & hoc erat, teste S. Augustino *Epistola* 185. ad Bonifacium *nu.* 36. „ quid„ quid nomine Ecclesiarum partis Donati, possidebatur, „ Christiani Imperatores religiosi legibus, cum ipsis „ Ecclesiis, ad Catholicam transire jusserunt. Hoc & „ ipse Honorius Imperator in *l. 52. Cod. Theod. de hæreticis* edita an. 412. *jamdudum* a se statutum affirmat.

Sensus Canonis.

Itaque ex his haud difficulter integer hujus Canonis, quoad posteriorem partem, sensus perspicitur; nimirum quod Episcopi a Donatistis ad Ecclesiam reversi, retinere debeant Ecclesias, quas apud Donatistis obtinuerant; si modo ante legem Imperialem *de unitate* essent conversi; secus si post eam legem; quia per illam legem Episcopis Catholicis erant addictæ, & Donatistis ablatæ.

CANON C.*

* Gr. CIII.

Ad suggestionem vel postulationem Episcopi Maurentii, cum lecta fuisset scheda, quam obtulit Episcopus Placentinus, qui personam Legati Numidiarum gestat, sententia ejusdem Placentini recitata est in conspectu Episcoporum, & cum quærerentur hi, quos adesse voluit, a Diaconis pro foribus, id est seniores a nova Germania, ac minime invenirentur, secundo vel tertio requisiti: propterea censuit Sanctum Concilium, ut litteræ ad eumdem senem Xantippum prærogetur, quo noverit voluntati plebis memoratæ nullo modo injuriam Episcopi succumbendum. Maurentius Episcopus dixit: quoniam requisiti sunt seniores a nova Germania secundo ac tertio, & non sunt inventi, quibus præceptum erat a Primate, ut occurrerent ad venerabile Concilium, quod nunc agitur Idibus Juniis, suam absentiam procurarunt. Idcirco decernat ex hac re aliquid Sanctitas vestra, ne sua molestia calumniæ ipsorum innocens videar laborare. Concilium Sanctum statuit. debuisse quidem secundum censuram Sacerdotalem ex hoc Concilio adversus contumaces ferri sententiam: sed quia mansuetudo Ecclesiastica servanda est: in omnibus causis promissæ sunt litteræ ad senem Xantippum, ut noverint judices de Concilio electos sine dilatione considerare debere in civitate Thuburscensi, ut negotio congruum adhibeatur examen. Maurentius Episcopus dixit: judices peto Sanctum senem Xantippum, Sanctum Augustinum, Florentium, Theasium, Sanjucium, Secundum, & Possidium, hos decernas mihi jubeatis. Sanctum Concilium concessit judices postulatos, reliquos autem judices ad complendum numerum necessarios, eligentibus ipsis senioribus a nova Germania senes Xantippus curavit decernere.

SCHOLION.

Confirmatur disciplina terminandi causas Episcoporum coram 12. Episcopis.

PRÆSENS Canon specialem casum continet alicujus Episcopi accusati, qui suos accusatores coram Synodo comparere petierat: quibus non comparentibus, tandem causa a Synodo, septem Episcopis petierat judices, commissa fuit. Sed quia juxta Canones, ad judicium ferendum contra Episcopum, requiruntur duodecim Episcopi, idcirco in fine additur: *reliquos autem judices ad complendum numerum necessarios, eligentibus ipsis senioribus, a nova Germania, senex Xantippus curavit decernere.*

Hic rursus nota, juxta disciplinam Africanam, *Xantippo* tamquam *Seni*, hoc est *Seniori* omnibus cæteris Episcopis Provinciæ, jus Primatis, sive Metropolitani deferri.

CANON CI.*

* Gr. CIV.

Placuit etiam, ut de dissensione Romanæ atque Alexandrinæ Ecclesiæ, ad Sanctum Papam Innocentium scribatur, quo utraque Ecclesia intra se pacem, quam præcepit Dominus teneat.

SCHOLION.

Patres Africani student paci componendæ inter Ecclesiam Romanam & Alexandrinam.

NOTAT Baronius hic agi de dissensione inter dictas Ecclesias exorta, occasione S. Chrysostomi, qui factione Theophili Alexandrini fuerat in exilium missus: quam ob causam Innocentius I. teste Palladio Theophilum a communione separare decreverat (*a*): hoc ne fieret, vel si factum fuerat, ne perseveraret, rogandum ducunt Patres Africani; suo exemplo docentes, quomodo Ecclesiarum Prælati solliciti esse debeant, ut pacem atque concordiam inter dissentientes Ecclesias concilient & foveant. Hæc enim Patrum prima semper cura fuit, ut pacem inter Ecclesias retinerent. Sic Basilius *Epist. 52. ad Athanasium*: „ curandum, inquit, „ ut *paci* posthabeantur omnia, & cum primum An„ tiochenæ Ecclesiæ medeatur, ne illa sincera pars im„ becillis facta, personarum respectu scindatur.

Et sane nullibi apparet, quod Africana Ecclesia se a communione Theophili Alexandrini separaverit; licet Aurelius fortiter pro Chrysostomo steterit, ut ex Epistola 149. Chrysostomi ad Aurelium intelligitur.

CANON CII.*

* Gr. CV.

Placuit, ut secundum Evangelicam & Apostolicam disciplinam, neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito, alteri conjungatur, sed ita maneat, aut sibimet reconcilientur: quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur, in qua causa legem Imperialem petendam promulgari.

SCHOLION.

De procedentibus ad novas nuptias pendente matrimonio.

NOTUM est, apud Romanos variis de causis divortia inter conjuges tunc per publicas leges permissa; atque sub Imperatoribus Christianis tolerata.

Cum autem scirent Patres Africani, non eam esse legum earum vim, ut matrimonia vigore earum possint *quoad vinculum dissolvi*; hoc Canone decreverunt, *ut secundum Evangelicam & Apostolicam disciplinam, neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito, alteri conjungatur; sed ita maneant, aut sibimet reconcilientur*: palam supponentes, dissolutionem hanc matrimonii Evangelicæ & Apostolicæ disciplinæ contrariari. Adduntque: *quod si contempserint*, id est si alteri conjungantur, *ad pœnitentiam reducantur*, nimirum tamquam adulteri.

Quare Patres legem ab Imp. petendam putarint.

At non ignorantes Africani Patres, quam parum efficax sæpius esset Ecclesiæ constitutio, tametsi Evangelicæ & Apostolicæ disciplinæ & doctrinæ innixa, notanter contra insolitam consuetudinem, humanæ libertati & concupiscentiæ faventem, necnon publici legibus probatam, aut ut minus toleratam, merito addiderunt: *in qua causa legem Imperialem petendam promulgari.*

Canon apud Gratianum relatus omissa clausula finali.

Gratianus retulit hunc Canonem *caus. 32. qu. 7. Can. 5* omissa postrema clausula, petenda lege Imperiali.

CANON CIII.*

* Gr. CVI.

Placuit etiam hoc, ut preces, quæ probatæ fuerint in Concilio, sive præfationes, sive commendationes, seu manus impositiones, ab omnibus celebrentur, nec aliæ omnino contra fidem præferantur, sed quæcumque a prudentioribus fuerint collectæ dicantur.

SCHOLION.

Non nisi in Synodo probatæ preces in Ecclesia recitentur.

PUBLICAS *preces* in Synodo *probatas* ab omnibus celebrari, hoc Canone decrevere Patres Africani, *nec alias quam a prudentioribus collectas* dici voluerunt. Ratio additur in Canone; prout extat in Concilio Mile-

vita-

(a) Vide Palladium in vita S. Chrysostomi pag. 234.

vitano, quod vulgo vocatur, ubi posterior hujus Canonis pars ita legitur: *nec aliæ omnino dicantur in Ecclesia, nisi quæ a prudentioribus tractatæ vel comprobatæ in Synodo fuerint; ne forte aliquid contra fidem, vel per ignorantiam, vel per minus studium sit compositum.*

Scholion Balsamonis, quod ex Codice Amerbachiano profert Guillelmus Beveregius in notis ad hunc Canonem, quid per varia precum nomina Canon significet, his verbis exponit: „ Preces quidem vocat totam Liturgiam; præfationes autem, psalmodias, & lectiones SS. „ Scripturarum usque ad divina Evangelia; commendationes vero, orationes pro Catechumenis, quibus Deo „ commendantur; impositiones autem manuum, eas, „ quæ post preces pro pœnitentibus iis Episcopi manu „ factæ sunt, benedictiones.

Episcopi curare debent, ut nihil apocryphi in officium divinum irrepat.

Docent hoc decreto Patres Africani, quam solliciti esse debeant Episcopi, aliique Prælati, ne quid apocryphum, aut satis probatum, vel quod solidæ pietati populi non subservit; aut Divina Majestate minus dignum est in publicas Ecclesiæ preces irrepat; aut si irrepserit, ut tollatur. Uti & ipsa Synodus Tridentina optat, & pluribus ostendimus in *Jure Ecclesiast. Tom. 1. part. 1. tit. 16. cap. 9.*

CANON CIV. *

* Gr. CVII.

Placuit, ut quicumque ab Imperatore cognitionem judiciorum publicorum petierit, honore proprio privetur; si autem Episcopale judicium ab Imperatore postularit, nihil ei obsit.

SCHOLION.

De Clerico, qui judices ab Imperatore petit.

PRÆSENTI Canone agi de Episcopo aut Clerico, qui criminaliter coram Synodo Provinciali, vel suo Episcopo accusatur, aut in jus vocatur, apud omnes expeditum est.

De hoc itaque statuitur, quod si Episcopus, vel Clericus sic accusatus, vel conventus, *ab Imperatore cognitionem judiciorum publicorum* (Gr. *sæcularium*) *petierit, honore proprio privetur*: „ Hoc est, ait Zonaras, deponatur.

Post hæc adjungit Canon: quod *si ita accusatus, Episcopale judicium ab Imperatore postulaverit*: hoc est, notante Zonara „ causam suam in conventu Episcoporum Imperatoris auctoritate habendo cognosci velit, „ *nihil ei obsit*, id est, nullam dignitatis suæ jacturam „ ex ea faciet.

Principis auctoritate conventus Ecclesiastici cus indici potest.

Agnoscunt ergo Patres, auctoritate Principis posse convocari, quin & peti conventum Episcoporum, in quo Episcopi, aut Clerici causa discuti jubeatur.

Hic Canon male a Gratiano assignatur Concilio Carthaginensi VIII.

Extat hic Canon apud Gratianum, *caus. 11. quæst. 1. Can. 11.* sub nomine Concilii Carthaginensis VIII. monentque Correctores Romani, hoc nomine intelligi Concilium Milevitanum II. in quo hic Canon, inquiunt, extat *c. 19.* sed huic Concilio Canonem hunc non recte tribui ex dissertatione proœmiali intelligi potest.

CANON CV. *

* Gr. CVIII.

Quicumque autem non communicans in Africa, si in transmarinis ad communicandum obrepserit, jacturam Clericatus excipiat.

SCHOLION.

Clerici excommunicati in una Ecclesia, tales habendi in alia.

CANON hic ostendit, seclusum Clericum a communione, etiam se pro excluso reputare debere in aliis regionibus; atque hac in parte concidit Canone V. Nicæno, qui vetat excommunicatum ab uno Episcopo, recipi in communionem ab aliis, prout in Scholio ad illum Canonem ostensum est.

Loquitur autem specialiter Canon de eo, qui *in Ecclesiis transmarinis ad communicandum obrepserit* (sive Gr. *in transmarinas partes ad communicandum se surripuerit*); hoc est: qui ab Ecclesiis in Africa clanculo defecit, seu transmeavit, & *in transmarinis* Ecclesiis, seu Romana *sacrificat*, uti notat Balsamon.

Et revera admodum verisimile est, quod plures Romam refugerent, tamquam ad principaliorem, seu primam Ecclesiam, ut ibi ad communionem admitterentur, qui in Africa erant exclusi: quod tamquam totius disciplinæ, & ordinis Hierarchici destructivum, impedire voluerunt Patres Africani, qui per appellationes ad Romanum Pontificem, judicia Episcoporum contra Clericos, aut Synodorum Provincialium contra Episcopos enervari voluerunt, uti notum est, & infra ostendetur.

CANON CVI. *

* Gr. CIX.

Placuit, ut quicumque ad Comitatum ire voluerit, in formata, qua ad urbis Romæ Ecclesiam mittitur, intimetur: ut inde etiam ad Comitatum formatam accipiat. Quod si accipiens ad Romam tantummodo formatam, & tacens necessitatem, qua ad Comitatum illi pergendum est, voluerit etiam ad Comitatum pergere, a communione removeatur. Quod si ibi Romæ ei repentina necessitas orta fuerit ad Comitatum pergendi, alleget apud Episcopum urbis Romæ ipsam necessitatem, & de hoc scripta ejusdem Romani Episcopi perferat. Formatæ autem, quæ a Primatibus, vel a quibuscumque Episcopis Clericis propriis dantur, habeant diem Paschæ: quod si adhuc ejusdem anni Paschæ dies incertus est, ille præcedens adjungatur, quomodo solet post Consulatum in publicis gestis adscribi. Placuit & illud, ut adversus Donatistas & Paganos, vel eorum superstitiones Legati missi de hoc glorioso Concilio, quicquid utile perviderint, de gloriosissimis Principibus impetrent. Placuit etiam petitu omnium Episcoporum, ut Epistolis omnibus de Concilio dandis Sanctitas sua sola subscribat. Et subscripserunt. Aurelius Episcopus Carthaginensis huic decreto consensi, & prælecto subscripsi. Similiter & cæteri Episcopi subscripserunt.

SCHOLION.

Reprimitur frequens Episcoporum ad ultramarina, ac notanter ad Comitatum profectio.

MULTA sunt, quæ evincunt jampridem, etiam ante hanc Synodum frequentiorem fuisse Episcoporum & Clericorum Africanorum, ad *Comitatum*, sive ad aulam Imperatoris, & transmarinas regiones navigationem. Plura enim etiam in hoc Codice decreta adversus hanc frequentiorem navigationem recitavimus: quin & ad Synodum Sardicensem de hoc abusu querelas delatas fuisse a Graro Carthaginensi Episcopo, constat ex hujus Synodi *Canone 4.*

Cum autem Episcoporum ad *Comitatum* accessus totaliter prohiberi non posset, quia nonnunquam eum accessum exigit necessitas, vel evidens utilitas Ecclesiæ, voluerunt Patres Africani hoc Canone præscribere, qualiter cum Episcopis Romam, vel ad *Comitatum* navigaturis ageretur; ut hac ratione, quantum possibile esset, huic abusui, sive Episcoporum frequentiori, quam necessitas, vel utilitas Ecclesiæ exigit, ad *Comitatum* navigationi, obviaretur.

De formatis seu dimissoriis.

Itaque statuunt in primis: *ut quicumque ad Comitatum ire voluerit, in formata* (sive Gr. *dimissoria*) *qui ad urbis Romæ Ecclesiam mittitur, intimetur.* Hoc est, uti notat Zonaras, ut Romano Papæ, *dimissoriæ* illæ litteræ ostendantur, ut inde, hoc est a Papa Romano, *etiam ad Comitatum formatam accipiat.*

Deinde statuit Canon, *quod si accipiens ad Romam tantummodo formatam, & tacens necessitatem* (seu Gr. *prætermissa necessitate*) *qua* (vel Gr. *propter quam*) *ad Comitatum illi pergendum est, voluerit etiam* (Gr. *recta*) *ad Comitatum pergere, a communione removeatur.*

Sensus Canonis hac in parte apparet; quod si is, qui *formatam*, sive *dimissoriam*, prout in Canone, acceperat eundi Romam, necessitatem pergendi ad Comitatum non exposuerit; sed recta ad Comitatum perrexerit, communione privetur.

Porro cum contingere queat, ut cuipiam in urbe Roma alia de causa existenti, repentina necessitas suboriatur ad Comitatum pergendi, permittunt Patres, *ut alleget apud Episcopum urbis Romæ ipsam necessitatem, & de hoc scripta ejusdem Romani Pontificis perferat.*

Arguuntur Episcopi Aulici.

Hic ostendunt Patres, non nisi necessitate cogente Episcopum a sua Diœcesi & Ecclesia recedere oportere etiam ad Comitatum Principis eundi causa, condemnantes hoc suo decreto, Episcopos illos aulicos, quibus aula magis, quam propria Ecclesia placet.

Quare formatis inserenda dies Paschæ.

Insuper placuit, *ut formatæ, quæ a Primatibus, vel a quibuscumque Episcopis Clericis propriis dantur*, adjungatur *dies Paschæ* ejus anni: vel si is adhuc incertus sit, dies Paschæ præcedentis anni, *quomodo solet, post Consulatum in publicis gestis adscribi*. Verisimilis ratio hujus adscriptionis videtur recte notata a Zonara: „ ut illius, qui ad Imperatorem proficiscitur, „ absentiæ tempus indicaretur.

Duo Concilia Carthaginensia contra Paganos & Hæreticos.

Primum. *

* Gr. CX. priori parte.

Basso & Philippo VV. CC. Conss. 16. Kal. Julias Carthagine in Secretario Basilicæ Restitutæ. In hoc Concilio Legationem iterum suscepit Fortunatianus Episcopus contra Paganos & Hæreticos.

Alterum. *

* Gr. CXI. posteriori parte.

Basso & Philippo VV. CC. Conss. 3. Idus Octobris Carthagine in Secretario Basilicæ Restitutæ. In hoc Concilio Legationem susceperunt Restitutus & Florentius Episcopi contra Paganos & Hæreticos eo tempore, quo Severus & Macarius occisi sunt, & propter eorum causam Evodius, Theasius, & Victor Episcopi cæsi sunt.

SCHOLION.

Duo concilia Carth. an. 408. in quibus decreta Legatio contra Paganos & Hæreticos.

IN Codice Africano post Can. CVI. sequuntur hæc duo Concilia Carthagine habita an. 408. Primum *Basso & Philippo VV. CC. Conss. 16. Kalendas Julias Carthagine in Secretario* (sive Gr. *Secreto*) *Basilicæ Restitutæ.*

De

De hoc Concilio illud duntaxat habetur, quod „ in „ hoc Legationem accepit iterum Fortunatianus Episcopus contra Paganos & Hæreticos.

Alterum sub iisdem Consulibus, eodemque loco, 3. Idus Octobris.

Occasio postulandi innovationem legem adversus Gentiles & Donatistas.

Occasio harum Synodorum & Legationum fuit, quod mortuo sub initium anni 408. Stilicone, qui munus magistri Officiorum gesserat, apud Imperatorem Honorium, Gentiles & Donatistæ in Africa falso rumore jactarent leges contra se latas, nequaquam ex voluntate extitisse Honorii Imperatoris; sed opera Stiliconis. Et quasi earum auctoritas una cum ipso Stilicone esset extincta, in Catholicos immaniter insurrexerunt: & quosdam etiam Episcopos inaudita crudelitate occiderunt.

S. August. exponit insolentia Donatistarum.

De his agit ipse Augustinus, *Epistola* 97. ad Olympium, qui hoc anno, mortuo Stilicone, ad dignitatem magistri Officiorum fuerat erectus. In hac Epistola scribit: „ Et fratres quidem „ multi sancti collegæ „ mei, graviter perturbata Ecclesia profecti sunt pene „ fugientes ad gloriosissimum Commitatum ". His non obscure innuit Legationes Episcoporum per has Synodos hoc anno decretas; insuper ex his verbis, *pene fugientes*, intelligitur Episcoporum ad Comitatum *acceleratus* accessus, & inde colligitur, per insolentiam Donatistarum, multum conturbatam fuisse Ecclesiam.

Deinde hortatur Olympium, ut opus bonum, quod meditabatur, *diligentissima acceleretur instantia*: „ quo „ noverint, ait, inimici Ecclesiæ, leges illas, quæ de „ idolis confringendis, & hæreticis corrigendis, *vivo* „ *Stilicone*, in Africam missæ sunt, ex voluntate Im„ peratoris piissimi & fidelissimi constitutas, qui ne„ sciente, vel nolente factum, sive dolose jactant, si„ ve libenter putant: atque hinc animos imperitorum „ turbulentissimos reddunt, nobisque periculose ac „ vehementer infestos.

Meminit dein rursus Episcoporum, *qui propterea navigaverunt*; nimirum ad transmarinas regiones, & Comitatum, quos benigne audiri rogat; qui, ait „ po„ tuerunt *communi consilio* diligentius deliberatum ali„ quid ferre, quantum temporis permittebat angustia ". Interfuerant nimirum hi Episcopi prædictis Synodis, in quibus communi consilio deliberatum erat, quid in hac Ecclesiæ perturbatione per Donatistas suscitata, agendum esset.

Monet autem Augustinus Olympium. „ Illud tamen, „ quo animum Clementissimi & Religiosissimi Principis „ erga Ecclesiam Provincia moverit, nullo modo es„ se differendum, sed etiam antequam Episcopos, qui „ profecti sunt, videas, quamprimum tua præstantis„ sima pro Christi membris in tribulatione maxima „ constitutis vigilantia potuerit, accellerandum sug„ gero, peto, obsecro, flagito.

His Augustini, aliorumque Episcoporum querelis, commotus Olympius, plures adversus Donatistas leges ab Honorio hoc anno impetravit; atque inter alias *legem* 43. *Cod. Th. de hæreticis*, hujus tenoris. „ Om„ nia, quæ in Donatistas, qui & *Montenses* vocantur,

Plures leges latæ contra Donatistas.

„ Manichæos, sive Priscillianistas, vel in Gentiles, a nobis generalium legum auctoritate decreta sunt, non „ solum manere decernimus, verum in executionem „ plenissimam effectumque deduci, ita ut ædificia quo„ que, vel horum, vel cœlicolarum etiam (quæ nes„ cio cujus dogmatis novi conventus habent) Eccle„ siis vendicentur, pœna vero lege proposita veluti „ convictos, tenere debebit eos, qui Donatistas se con„ fessi fuerint, vel Catholicorum communionem refu„ gerint sævæ religionis obtentu, quamvis Christia„ nos esse se simulent.

Promulgata est eodem tempore, & ad Donatum Africæ Proconsulem missa *Lex* 44. *Cod Theod. de hæreticis*, qua Donatistas ut hæreticos supplicio affici jubet Honorius, qui Catholicis vim & mortem his temporibus intulere.

Rogat Augustinus, ut Donatistæ morte non afficiantur.

Ad hanc legem verisimiliter attendit S. Augustinus scribens circa hoc tempus Donato Proconsuli Africæ, Epist. 100. qua Donatistas, coerceri quidem, sed *non occidi* enixe postulat. „ Neque enim vindictam de ini„ micis in hac terra requirimus, aut vero ad eas an„ gustias animi nos debent coarctare, quæ patimur, „ ut obliviscamur, quid nobis præceperit, pro cujus „ veritate ac nomine patimur: diligimus inimicos no„ stros, & oramus pro eis: unde ex occasione terribi„ lium judicum ac legum, ne in æterni judicii pœnas „ incidant, corrigi eos cupimus, non necari; nec di„ sciplinam circa eos negligi volumus, nec suppliciis, „ quibus digni sunt, exerceri. Sic igitur eorum pec„ cata compesce, ut sint quos pœniteat peccasse.

Post hanc sententiam dignam charitatis Doctore, subjungit. „ Proinde si occidendos in his sceleribus ho„ mines putaveritis, deterrebitis nos, ne per operam „ nostram ad vestrum judicium aliquid tale perveniat; „ quo comperto, illi in nostram perniciem, licentiore „ audacia grassabuntur, necessitate nobis impacta & „ indicta, ut etiam occidi ab eis eligamus, quam „ eos occidendos, vestris judiciis ingeramus.

Has leges, ad privatas Augustini, & aliorum quorumdam Episcoporum instantissimas & urgentissimas preces, datas fuisse ante adventum Legatorum e Synodis Africanis, recte advertit Jacobus Gothofredus ad citatam *legem* 44. post quorum adventum lata fuit *Lex* 46. *Cod. Theod. de hæreticis* data 15. Januarii anno 409. qua rursus declaratur, omnia ante constituta contra Donatistas executioni mandanda.

Lex impetrata contra Paganos.

Non tantum contra Donatistas, sed & contra Paganos, jam mortuo Stilicone evulgata est *Lex* 19. *Cod. Theod. de Paganis*; qua decernuntur, quæ præcedentibus annis, vivente Stilicone, pro extirpandis idololatriæ reliquiis, a Patribus Africanis, non semel postulata fuerant, nec hactenus impetrari potuerant utpote Stilicone Paganis non parum favente, uti ad hanc legem latius ostendit citatus Jacobus Gothofredus.

CANON CVII. *

** Gr. post Can. CX.*

Gloriosissimis Imperatoribus Honorio VII. & Theodosio III. Augg. Conss. 17. Kal. Julias Carthagine in Basilica Regionis secundæ. In hoc Concilio placuit, ut non sibi unus Episcopus vendicet cognitionem. Gesta hujus Concilii ideo non descripsi, quoniam Provinciale non Universale celebratum est.

SCHOLION.

Causa Episcopi vel Clerici contra Episcopum in Synodo tractetur.

De hujus Concilii gestis nihil aliud hactenus scitur, quam hic constitutum esse, *ut non unus Episcopus vendicet sibi cognitionem*. Id est „ si duo inter se E„ piscopi litigent, vel adversus Episcopum Clericus „ actionem intendat, ne sibi Episcopus quispiam ejus „ cautionem solus assumat, sed ea ad Synodi Provin„ cialis conventum referatur ": uti notat Zonaras hic.

Quare gesta hujus Concilii in Canone non fuerint descripta.

Auctor collectionis dicit, se gesta hujus Concilii ideo non descripsisse, *quoniam Provinciale, non Universale celebratum est*: quibus innui apparet ideo gesta illius Concilii non fuisse descripta, quoniam duntaxat ex Episcopis unius Provinciæ erat conflatum, & non totius Africæ: adeoque tacite significari, nulla nisi Conciliorum generalium gesta, in hoc Codice esse descripta. Verum ipsa Græcorum lectio indicat alium esse horum verborum sensum; nimirum ideo gesta hujus Concilii non fuisse descripta, quoniam ob unam solam Provinciam, sive propter negotia ad unam duntaxat Provinciam spectantia, celebratum fuit. Ita enim hæc Græcorum lectio habet: *Acta præsentis Synodi non sunt scripta, propterea quod specialiter ad illam regionem, & non in commune peracta sunt.*

An huic Concilio adscribi possit separatus Canon?

Specialie hic occurrit, quod apud Dionysium huic procemio Concilii apponatur numerus Canonis CVII. cum tot aliorum Conciliorum prooemiis nullus numerus apponatur: nec etiam in Codice Africano Græco Latino apud Justellum huic procemio apponatur: quin & numerus CVII. in illo Codice Justelli omittitur, atque transitus a numero CVI. immediate ad numerum CVIII. quod non sine mysterio factum videri potest, uti infra notabimus.

De Synodo Carthaginensi anni 410. *

** Gr. CXI.*

Post Consulatum gloriosissimorum Imperatorum Honorii VII. & Theodosii III. Augg. 18. Kal. Julias Carthagine in Basilica Regionis secundæ. In hoc Concilio Legationem susceperunt contra Donatistas Florentius, Possidius, Præsidius, & Benenatus Episcopi, eo tempore, quo Lex data est, ut libera voluntate quis cultum Christianitatis exciperet.

SCHOLION.

Leges adversus Donatistas latæ occasione Attali invadentis Imperium silere jussæ.

Habemus hanc Synodum celebratam, & *Legationem* in eam decretam, *eo tempore quo Lex data est, ut libera voluntate* (seu Gr. *libera electione*) *quis* (seu Gr. *unusquisque*) *cultum Christianitatis exciperet*; id est Lex, qua hæretici, etiam Donatistæ sinerentur eam, quam vellent Religionem amplecti, uti notat Baronius ad annum 410. qui & conjicit, occasionem latæ hujus legis fuisse; quod cum Attalus Tyrannus, circa annum 409. invasisset Imperium, & jam Africam esset tentaturus, Heracliani in Africa Comitis, vel Macrobii in ea Proconsulis consilio factum fuerat, ut in Africa leges adversus Donatistas silerent, ne alioquin Donatistæ, tot legibus exasperati, a partibus Tyranni Attali starent; atque hac occasione legem hanc ab Honorio rerum ipsarum necessitate presso extortam esse.

Legatio ad Imp. ut Attalo jam exauctorato, priores leges restaurentur; cui & annuit Imperator.

Postquam ergo periculum illud cessabat, Attalo exautorato, Patres Africani, congregato Concilio, Legationem, pro legis illius abrogatione, ad Imperatorem miserunt, qui ad ipsorum preces haud gravate legem a necessitate rerum quadam violentia extortam revocavit, edita constitutione VIII. Kalendas Septemb. 410. inscripta Heracliano Comiti Africæ, exstatque in *L.* 51. *Cod. Theod. de hæreticis*: ipsasque pœnas in hæreticos antea decretas intendit; eo quod mitioribus edictis invitati, vel pœnis etiam affecti; furorem suum

quo-

quotidie acrius in Catholicos exercerent. Verba legis sunt: " Oraculo penitus remoto, quo ad ritus suos ,, hæreticæ superstitiones obrepserunt; sciant omnes ,, sanctæ legis inimici plectendos se pœna & proscri- ,, ptionis & sanguinis, si ultra convenire per publi- ,, cum, execranda sceleris sui temeritate tentaverint.

Barbariem donatistarum describit Augustinus.

Quam atrocia, & immania essent Donatistarum in Catholicos scelera sub hoc tempus, variis locis describit S. Augustinus, ac signanter *epistola* 111. ad Victorianum, ubi ait, *num.* 1. " Ecce in Regione nostra ,, Hipponensi, quoniam eam barbari non attigerunt, ,, Clericorum Donatistarum, & Circumcellionum latro- ,, cinia sic vastant Ecclesias, ut Barbarorum fortasse ,, facta mitiora sint. Quis enim Barbarus excogitare ,, potuit, quod isti, ut in oculos Clericorum nostro- ,, rum calcem & acetum mitterent, quorum membra ,, etiam cætera plagis horrendis, vulneribusque lan- ,, ciarunt.

* Gr. CXII. priore parte.

CVIII. * *Proœmium Concilii Carthaginensis anni 418.*

Gloriosissimis Imperatoribus, Honorio XII. & Theodosio VIII. Augg. Conss. Kal. Majas Carthagine in Secretario Basilicæ Fausti. Cum Aurelius Episcopus in universali Concilio consedisset, adstantibus Diaconis, placuit, omnibus Episcopis, quorum nomine & subscriptiones indictæ sunt, in sancta Synodo Carthaginensis Ecclesiæ constitutis.

S C H O L I O N.

De Concilio Carth. an. 418. cui adscribendi sint hic, & seqq. Canones contra Pelagium non autem Conc. Milevitano.

HÆc est illa Synodus plenaria, cui passim eruditi censent adscribendos illos famosos Canones contra hæresim Pelagianam, qui per errorem, jampridem adscripti fuerant Concilio Milevitano II. quem errorem retinuit Gratianus, Canones hos dicto Concilio Milevitano adscribens *dist.* 4. *de consecr.* quem errorem post Baronium notavit Labbæus, tom. 2. Conc. in nota marginali ad *Can. I.* dicti Concilii Milevitani; & plenius notavimus in *dissertatione proœmiali*, §. 8. & §. *sequenti* ostendimus, Canones hos primum in Concilio Africano Autumnali anno 417. conditos, & ad Zosimum missos esse; at in hoc Concilio demum publicatos, & subscriptionibus plenum robur accepisse; ideoque & merito huic Concilio adscribi.

* Gr. CXII. posteriori parte.

C A N O N CIX. *

Ut quicumque dicit Adam primum hominem mortalem factum, ita ut sive peccaret, sive non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret non peccati merito, sed necessitate naturæ; anathema sit.

S C H O L I O N.

Damnatur Pelagius asserens Adam moriturum fuisse, etiamsi non peccasset.

DE hoc errore multis locis agit S. Augustinus, eumque Pelagio Hæresiarchæ in Synodo Palæstina objectum fuisse scribit *lib.* 2. *contra Julianum cap.* 16. ita Julianum alloquens. " Hoc loquens, quod objectum ,, est Hæresiarchæ vestro Pelagio, in Episcopali judi- ,, cio Palæstino, quod ita factus fuerit Adam, *ut sive* ,, *peccaret, sive non peccaret*, moriturus esset; hanc ,, enim mortem, qua omnes morimur, de qua dictum ,, est, a muliere initium factum est peccati, & pro- ,, pter illam omnes morimur, non vis ex peccato in ,, omnes fecisse originaliter transitum, ne cogaris fate- ,, ri simul etiam originaliter transisse peccatum. Sentis ,, quippe, quam iniquum sit, sine merito transisse sup- ,, plicium. Verumtamen, tam Catholicum est quod ex- ,, pugnare conaris, ut hoc ille, cui, sicut dixi, obje- ,, ctum est, nisi damnasset, profecto ex illo judicio ,, damnatus exiisset. Mors ergo & ista, qua spiritus a ,, corpore separatur, & illa, quæ dicitur secunda, qua ,, spiritus cum corpore cruciabitur, quantum attinet ,, ad meritum generis humani, in omnes homines per- ,, transiit: sed gratia Dei, per eum qui venit ut mo- ,, riendo regnum mortis auferret, ea resurrectione, cu- ,, jus in illo præcessit exemplum, mortem regnare non ,, sivit. Hoc tenet Catholica fides; hoc tenent judi- ,, ces, quos Pelagius formidavit; hoc non tenent hæ- ,, retici, quos Pelagius seminavit.

Hunc errorem damnare compulsus est ipse Pelagius in Synodo Palæstina anni 415.

Hujus Synodi Palæstinæ, in qua accusatus Pelagius de hoc errore, cum in eadem Synodo damnare compulsus fuit, meminit idem Sanctus, *lib. de gestis Pelagii cap.* 35. Habitaque fuit anno 415. apud Diospolim mense Decembris, interfueruntque Episcopi 14. ubi primus articulus Pelagio objectus fuit ille, qui huic Canoni respondet. *Adam mortalem factum, qui sive peccasset, sive non, mortuus esset.* Huic articulo opposuit Pelagius ex mandato Synodi hanc confessionem, quod " Adam, nisi peccasset, non fuisset moriturus.

Plura de hac Synodo videri possunt apud Labbæum *tom.* 2. *Conc. col.* 1529.

Error Gratiani.

Gratianus *dist.* 4. *de consecr. Can.* 152. hunc ei titulum *præfigens, ex Concilio Milevitano, cui interfuit Augustinus, & Anselmus Romanæ Sedis Legatus contra Pelagianos.* Errorem Gratiani, quo Canonem Concilio Milevitano attribuit, jam notavimus. Monent autem Correctores Romani in marginem circa nomen Anselmi: videtur, inquiunt, mendum in hoc nomine.

* G. CXII. alias eorum, qui ibi sub hoc Eod. num. occurrunt.

C A N O N CX. *

Item placuit, ut quicumque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, aut dicit, in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod lavacro regenerationis expietur, unde fit consequens, ut in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est, quod ait Apostolus, per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt: *nisi quemadmodum Ecclesia Catholica ubique diffusa semper intellexit: propter hanc enim regulam fidei, etiam parvuli, qui nihil peccatorum in seipsos adhuc committere potuerint, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, ut eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt.*

S C H O L I O N.

Quæ circa statum parvulorum ante & post baptismum in Synodo Diospolitano Pelagius coactus fuit damnare.

INTER puncta, quæ in Synodo Diospolitana anno 415. jussus erat anathematizare Pelagius, erant & hæc. ,, Quod infantes nuper nati, in illo statu sint, in quo ,, Adam fuit ante prævaricationem: item infantes, ,, etiam non baptizentur, vitam æternam habere pos- ,, sint.

Articuli his oppositi, quos in hac Synodo professus est Pelagius, timens ne anathematizaretur, erant: ,, *Quod infantes nuper nati, non sint in illo statu, in* ,, *quo Adam fuit ante prævaricationem*: ut ad ipsos ,, etiam pertineat, quod breviter ait Apostolus: *Per* ,, *unum hominem mors, & per hominem resurrectio* ,, *mortuorum, & sicut in Adam omnes moriuntur, ita* ,, *& in Christo omnes vivificabuntur.* Item quod infan- ,, tes non baptizati, non solum regnum cœlorum, ve- ,, rum etiam vitam æternam habere non possunt " Vide Augustinum *de gestis Pelagii cap.* 11.

De hac Pelagii professione, & quomodo ad eam adactus fuerit in Synodo, & quibus fallaciis eam exponere conati sint ejus discipuli, late describit S. Augustinus, *lib.* 1 *contra Julianum cap.* 5. ubi & nomina Episcoporum, qui huic Synodo Diospolitanæ interfuerunt, recenset.

Ostendit quoque variis locis S. Augustinus, Pelagianos quidem agnovisse baptismum parvulorum, sed tamen sustinuisse per baptismum eos a peccato non liberari, aut mundari, nec a potestate diaboli eripi, utpote quod negebant ullum *verum peccatum* ex Adamo contrahere, aut potestati diaboli obnoxios nasci; atque notanter *lib.* 2. *contra Julianum, cap.* 9. ita eos alloquitur: " Non eos dicitis non debere baptizari, ,, sed pro magnitudine sapientiæ vestræ, res mirabiles ,, dicitis. In Sacramento Salvatoris baptizantur, sed ,, non solvantur: redimuntur, sed non liberantur; ,, lavantur, sed non abluuntur; exorcizantur, & ,, exsufflantur, sed a potestate diaboli non eruuntur. ,, Hæc sunt sententiarum portenta vestrarum; hæc ino- ,, pinata mysteria dogmatum novorum; hæc paradoxa ,, Pelagianorum hæreticorum, mirabiliora, quam Stoi- ,, corum Philosophorum. Ut enim hæc dicatis, time- ,, tis audire, si salvantur, quid in eis ægrotabat? si ,, liberantur, quid in eis servitutis vinculo tenebatur? ,, si abluuntur, quid in eis latebat immundum? si eru- ,, untur, quo merito erant sub Diaboli potestate, qui ,, propria iniquitate non erant rei, nisi quia trahun- ,, tur, quod negatis, originale peccatum.

Et *lib.* 1. *contra duas epistolas Pelagianorum cap.* 22. ipsos ita loquentes introducit. " Gratiam Christi om- ,, nibus necessariam, & majoribus & parvulis confite- ,, mur; & eos, qui dicunt, de duobus baptizatis na- ,, tum, non debere baptizari, anathematizamus ". Respondet autem Augustinus. " Novimus quoniam ,, non secundum Paulum Apostolum, sed Pelagium hæ- ,, reticum ista dicatis: parvulis videlicet baptismum ,, necessarium, non propter remissionem peccatorum, ,, sed tantummodo propter Regnum cœlorum. Datis ,, enim eis extra Regnum locum salutis & vitæ eter- ,, næ, etiamsi non fuerint baptizati.

Hunc igitur Pelagianorum errorem anathematizat præsens Canon, stabiliens dogma Ecclesiæ Catholicæ, Infantes nasci obnoxios peccato originali, quod lavacro Baptismatis expiari debet; ideoque in remissionem peccatorum *veraciter baptizari, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt.*

Hoc dogma contra Pelagianos validissime stabilivit S. Augustinus, ostenditque ex exorcismis & exsufflationibus, quas Ecclesia in baptismo adhibet, infantes revera servituti diaboli obnoxios nasci; item ex pœnis & mysteriis, quas etiam ante omnem usum rationis patiuntur infantes, eos peccato infectos generari concludit: nam " hæc utique mala, sub justo & omnipoten- ,, te Deo non irrogarentur ejus imagini, quibus malis ,, in virtute exerceri infantilis ætas non potest dici,

„ dici, si nulla ex parentibus mala merita trahe-
„ rentur.

Hic Canon quoque ostendit, Patribus Africanis jam tum persuasum fuisse sensum Scripturæ ex sensu Ecclesiæ esse sumendum, nec scripturam *aliter* accipi debere, *nisi quemadmodum Ecclesia Catholica ubique diffusa* (Gr. *& simplex*) *semper intellexit*.

Refertur hic Canon apud Gratianum *dist.* 4. *de consecr. Can.* 153.

CANON *huic Synodo in quibusdam exemplaribus adscriptus.*

Item placuit, ut si quis dixerit, ideo dixisse Dominum: In domo Patris mei mansiones multæ sunt, *& ut intelligatur, quia in Regno cælorum erit aliquis medius, aut nullus alicubi locus, ubi beati vivant parvuli, qui sine baptismo ex hac vita migrarunt, sine quo in Regnum cælorum, quod est vita æterna, intrare non possunt, anathema sit. Nam cum Dominus dicat:* Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto non intrabit in Regnum cœlorum: *quis Catholicus dubitet, participem fore diaboli eum, qui cohæres esse non meruit Christi? qui enim dextera caret, sinistram proculdubio partem incurret.*

S C H O L I O N.

IN Codice Canonum Ecclesiæ Romanæ tom. 2. operum S. Leonis edit. Quenell. exhibetur, *Capitulo XIII.* sopradictum Carthaginense Concilium; eique *n.* 3. adscribitur hic Canon: *Item placuit, ut si quis dixerit, &c.*

Sinceritas hujus Canonis. Eumdem Canonem extare quoque in quodam pervetusto Codice ex Surio monet Binius; hosque secutus Labbæus collocavit inter Canonem præcedentem & proxime sequentem in Concilio vulgo dicto Africano, seu collectione variorum Canonum, sed charactere a reliquis distincto.

Eruditi operum S. Augustini Revisores in appendice secunda *tomo* 10. Concilium hoc Carthaginense exhibent ex Codice, qui hunc Canonem *num.* 3. repræsentat, nec illum charactere a reliquis distinguunt.

Photius, qui sæculo IX. floruit, similem Canonem in hac Synodo conditum apertissime supponit in sua Bibliotheca *cap.* 58. ubi Synodum hanc evolvens ac relegens, hæc habet: " damnat hæc Synodus eos, qui
„ asserunt, Adamum mortalem esse conditum, non
„ autem prævaricationis causa morte mulctatum. Si-
„ militer & eos, qui recens natos infantes baptismo
„ minime indigere dicerent, quod illos peccato origi-
„ nis ex Adamo, non putarent obnoxios ". En duo
„ primi Canones. Tertium deinde subjungit. " Eo
„ quoque, qui affirmarent, *medio quodam loco*, para-
„ disum inter & *inferos*, non baptizatos infantes bea-
„ te vivere. Sex item his affinia capita, quæ a Pela-
„ gianistis & Cœlestianis traduntur, anathemate Pa-
„ tres jugulant.

Canonem hunc in hoc Concilio editum, non obscure quoque significavit S. Augustinus *lib.* 2. *de anima & ejus origine cap.* 12. quem anno proximo a celebrata hac Synodo scripsit. Dicit enim " Novellos hære-
„ ticos Pelagianos justissime *Conciliorum Catholicorum*,
„ & Sedis Apostolicæ damnavit auctoritas, eo quod
„ ausi fuerint non baptizatis parvulis dare quietis &
„ salutis locum, etiam præter Regnum cœlorum: quod
„ ausi non fuissent, nisi negarent, eos habere origina-
„ le peccatum, quod opus esset absolvi per baptisma-
„ tis Sacramentum.

Porro nullum Concilium circa hæc tempora occurrit præter duo hæc Carthaginensia, unum scilicet Autumnale anni 417. & alterum hoc nostrum Vernale anni 418. in quo hæc Pelagianorum dogmata damnata esse noscuntur. Ut vel hinc magni ponderis pro sinceritate hujus Canonis argumentum habeatur.

Verum quidem est, a Dionysio Exiguo hunc Canonem non repræsentari, nec in Codice Canonum Ecclesiæ Africanæ a Christophoro Justello Latine & Græce evulgato extare: uti nec apud Græcos Balsamonem & Zonaram: at eum aliquando in Codice Canonum Africanorum, etiam apud Dionysium, suum habuisse locum, indeque jam ab antiquo subtractum; vel forsan casu aliquo excidisse non levis nec temeraria est suspicio.

Cur titulus Concilii Carthag. 418. in Codice Afric. habeat præfixum num. ad instar Canonis? Pro quo notandum, in hoc Codice etiam apud Dionysium numerum non apponi, nisi ad ipsos *Canones*, seu decreta Conciliorum, sive integri Canones illi repræsententur, sive abbreviati: eo vero loci, ubi tantum Concilii titulus, nota consularis, locus Synodi, & alia hujusmodi, nullus adjungitur, uti ad relatos in hoc Codice Synodorum titulos videri potest. At hujus nostræ Synodi Carth. an. 418. non solis octo Canonibus distincti numeri, incipiendo a numero CIX. apponuntur, sed & ejus, qui præmittitur, titulo apponitur num. CVIII. cum nihilominus duntaxat notam consularem, locum Synodi, & Aurelii Primatis Præsidisque nomen contineat: quod circa solum hunc titulum inter omnes, qui Canonem non exhibent; non sine mysterio factum videri potest.

Mysterium autem hoc fuisse apparet, quod cum Codex Africanus contineret 138. Canones numeris suis distinctos & consequentes, ne ob recisum hunc Canonem numerus unus deesset, eum titulo hujus Synodi apponendum censuerunt, atque ita numerorum pristina continuatio salva maneret, prout latius deducit Quenellus, *dissertatione* 13. *de Conciliis Africanis contra Pelagianos, tomo* 2. operum S. Leonis inserta, ubi *cap.* 31. *&* 32. pro sinceritate hujus Canonis erudite discurrit, & argumentis contrariis respondet.

C A N O N CXI. * *Gr. CXIII. priori parte.*

Item placuit, ut quicumque dixerit, gratiam Dei, qua justificatur homo per Jesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quæ jam commissa sunt, non etiam ad adjutorium, ut non committantur; anathema sit.

S C H O L I O N.

Dogma Pelagii. GRATIAM Christi & remissionem peccatorum, sive ut a peccato liberemur, admittere videbatur saltem tenuiter ipse Pelagius; at gratiam illam, ut non peccemus, esse necessariam negabat, uti variis locis testatur S. Augustinus, ac notanter *lib. de gestis Pelagii cap.* 23. ait: " de Dei gratia quæstionem non ali-
„ ter sibi solvere visus est (*Pelagius*) nisi ut natu-
„ ram cum libero arbitrio conditam, Dei diceret gra-
„ tiam: aliquando, idque *tenuiter*, nec aperte, ei con-
„ jungens, vel legis adjutorium, vel *remissionem etiam peccatorum* ". Et *lib. de natura & gratia cap.* 26. citatis verbis Pelagii exclamat: " videtisne quemadmo-
„ dum non dicat *necessariam* misericordiam Dei, *ut*
„ *non peccemus*, sed *quia peccavimus* ". Idem *de gratia & libero arbitrio cap.* 13. de Pelagianis scribit:
„ Dicunt etiam gratiam Dei, quæ data est per fidem
„ Jesu Christi, quæ neque Lex est, neque natura, ad
„ hoc tantum valere; ut peccata *præterita* dimittan-
„ tur, non ut *futura vitentur*, vel repugnantia supe-
„ rentur.

An Catholicum dogma, quod hoc Canone proponitur, & ab Augustino variis locis validissime contra Pelagianos stabilitur, est, gratiam Christi esse necessariam, non tantum ut peccata, quæ commissa sunt, dimittantur, sed etiam ut non committantur: " post
„ causam enim hominis, nonnisi ad gratiam suam De-
„ us voluit pertinere, ut homo accedat ad eum;
„ neque nisi ad gratiam suam voluit pertinere, ut ho-
„ mo non recedat ab eo ": ait Augustinus *de Dono perseverantiæ, cap.* 7. Et " neque natura, neque sola
„ remissio peccatorum est illa gratia, quæ per Jesum
„ Christum Dominum nostrum datur, sed ipsa facit,
„ ut Lex impleatur, ut natura liberetur, ne pecca-
„ tum dominetur ": ut ait idem Doctor. *lib. de gratia & libero arbitrio cap.* 14.

Extat hic Canon apud Gratianum *dist.* 4. *de consecr. Can.* 154.

C A N O N CXII. * *Gr. CXIII. posteriori parte.*

Item quisquis dixerit, eamdem gratiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum; quia per ipsam nobis revelatur & aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus quid appetere, quid vitare debeamus: non autem per illam nobis præstari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema sit. Cum enim dicat Apostolus; scientia inflat, charitas vero ædificat; *valde impium est, ut credamus ad eam, quæ inflat, nos habere gratiam Christi, ad eam, quæ ædificat, non habere: cum sit utrumque donum Dei, & scire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus: ut ædificante charitate scientia non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptum est*, qui docet hominem scientiam; *ita etiam scriptum est* charitas ex Deo est.

S C H O L I O N.

Quod Gratia Christi non solum scientiam tribuat quid agamus, sed & dilectionem inspiret, ut quod scimus implere valeamus. PELAGII dogma fuisse, gratiam duntaxat requiri ad illustrationem intellectus, clare tradit S. Augustinus, *de gratia Christi contra Pelagium cap.* 7. relatis enim verbis Pelagii, quibus suam de gratia sententiam exponit, tandem *cap.* 8. concludit Augustinus. " Hinc
„ itaque apparet, hanc eum gratiam confiteri, qua
„ *demonstrat* & *revelat* Deus quid agere debeamus;
„ non qua donat, atque adjuvat, ut agamus.

At dogma Catholicum hoc Canone propositum, & ab Augustino invictissime contra Pelagianos assertum est, quod per gratiam Christi, non solum *nobis revelatur & aperiatur intelligentia mandatorum, ut sciamus quid appetere, quid vitare debeamus*, sed & *per illam nobis præstari, ut quod faciendum & cognoverimus, etiam facere diligamus atque valeamus*.

Unde Augustinus *lib. de correptione & gratia, cap.* 2.
„ In-

„ Intelligenda est enim gratia Dei per Jesum Christum „ Dominum nostrum , qua sola homines liberantur a „ malo , & sine qua nullum prorsus , sive cogitando , „ sive agendo faciunt bonum ; non solum ut monstrante ipsa quid faciendum sit , sciant , verum etiam ut „ præstante ipsa , faciant cum dilectione quod sciunt ". *Et libro de spiritu & littera cap. 19.* „ nemo dicat „ ideo sine operatione gratiæ Dei nos justos esse non „ posse , quia legem dedit , quia doctrinam instituit , „ quia bona præcepta mandavit ; illa enim , sine adjuvante spiritu procul dubio est littera occidens ; „ cum vero adest vivificans spiritus , hoc ipsum intus „ conscriptum facit diligi , quod foris scriptum Lex „ faciebat timeri ". Totusque hic liber eo tendit , ut ostendatur , non in eo nos adjuvari ad operandam justitiam , quod legem dedit Deo plenam bonis sanctisque præceptis ; sed quod ipsa voluntas nostra , sine qua bonum operari non possumus , adjuvetur & erigatur , impertito spiritu gratiæ , sine quo adjutorio doctrina legis littera est occidens.

Refert hunc Canonem Gratianus *dist. 4. de consecr. Can. 255.* omissis tamen iis , quæ in probationem stabiliti dogmatis adducuntur.

* Gr. CXIV.

CANON CXIII. *

Item placuit , ut quicumque dixerit : ideo nobis gratiam justificationis dari , ut quid facere libero jubemur arbitrio , facilius possimus implere per gratiam , tamquam & si gratia non daretur , non quidem facile , sed tamen possimus etiam sine illa implere divina mandata , anathema sit . De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur , ubi non ait , sine me difficilius potestis facere ; sed ait , sine me nihil potestis facere.

S C H O L I O N.

Quod sine gratia nihil possimus boni implere.

PElagius , teste Augustino , *lib. 2. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 8.* „ *facilius* dicebat impleri , „ quod bonum est , si adjuvet gratia : Quo additamento , id est , addendo *facilius* , utique significat ; „ hoc se sapere , quod etiamsi gratiæ defuerit adjutorium , potest , quamvis *difficilius* , impleri bonum „ per liberum arbitrium.

Hoc Pelagii dogma reprobatur hoc Canone , tamquam contrarium his verbis Christi : *sine me nihil potestis facere* ; quod & S. Augustinus loco citato notavit , dicens : „ Dominus autem , ut responderet futuro Pelagio , non ait ; sine me , *difficile* potestis aliquid facere ; sed ait , sine me nihil potestis facere.

Canon expositus extat apud Gratianum *dist. 4. de consecr. Can. 256.*

* Gr. CXV.

CANON CXIV. *

Item placuit , quod ait sanctus Joannes Apostolus , si dixerimus , quia peccatum non habemus , nos ipsos decipimus , & veritas in nobis non est ; *quisquis sic accipiendum putaverit , ut dicat , propter humilitatem oportere dici , nos habere peccatum , non quia vere ita est , anathema sit . Sequitur enim Apostolus , & adjungit* : si autem confessi fuerimus peccata nostra , fidelis est & justus , qui remittat nobis peccata , & mundet nos ab omni iniquitate . *Ubi satis apparet , hoc non tantum humiliter , sed etiam veraciter dici . Poterat enim Apostolus dicere : si dixerimus , non habemus peccatum , nos ipsos extollimus , & humilitas in nobis non est : sed cum ait : nos ipsos decipimus , & veritas in nobis non est , satis ostendit , eum qui dixerit se non habere peccatum , non verum loqui , sed falsum.*

S C H O L I O N.

Nemo in hac vita absque peccato contra Pelagii errorem.

PElagianos docuisse , hominem esse posse sine peccato , si velit , variis locis scripsit S. Augustinus ; quin & inter asserta hæreticorum numerat S. Augustinus , *de gestis Pelagii c. 35.* „ quod filii Dei non possint „ vocari , nisi omnino absque peccato fuerint effecti.

Verum Catholici non negabant hominem in hac vita absolute posse esse sine peccato : „ si enim , ait Augustinus , *lib. de peccatorum meritis , cap. 6.* esse posse „ negaverimus , & hominis libero arbitrio , qui hoc „ volendo appetit , & Dei virtuti , vel misericordiæ , qui hoc adjuvando efficit , derogabimus ; sed „ alia quæstio est , ait , utrum esse possit , alia utrum sit.

Ad hanc autem quæstionem respondens , *cap. 7.* ait : „ esse non credo , magis enim credo Scripturæ dicenti ; *ne intres in judicium cum servo tuo , quoniam „ non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens* , & „ ideo misericordia Dei opus est , quæ superexaltat „ judicio , quæ illi non erit , qui non facit misericordiam.

Et latius *libero de perfectione justitiæ hominis* , probat hominem nullum in hac vita esse sine peccato , aitque *cap. 21.* „ Quisquis autem dicit , post acceptam „ remissionem peccatorum , ita quemquam hominem „ juste vixisse in hac carne , vel vivere , ut nullum „ omnino habeat peccatum , contradicit Apostolo Joanni , qui ait , *si dixerimus , quia peccatum non habemus , nos ipsos seducimus , & veritas in nobis non „ est* ; non enim ait , *habuimus* , sed *habemus*.

Tractatum hunc ante editos hosce Canones ab Augustino compositum fuisse probant Operum Revisores ; atque hinc facile patescit in condendis his Canonibus majorem partem habuisse Augustinum , ita quidem ut ex ejus scriptis excerpti videri possint.

CANON CXV. *

*Gr.CXVI.

Item placuit , ut quicumque dixerit in oratione Dominica ideo dicere sanctos , dimitte nobis debita nostra , ut non pro se ipsis hoc dicant , quia non est eis jam necessaria ista petitio , sed pro aliis , qui sunt in suo populo peccatores , & ideo non dicere unumquemque sanctorum , dimitte mihi debita mea , sed dimitte nobis debita nostra , ut hoc pro aliis potius quam pro se justus petere intelligatur , anathema sit . Sanctus enim & justus erat Apostolus Jacobus , cum dicebat : in multis enim offendimus omnes . Nam quare additum est , omnes , nisi ut ista sententia conveniret & Psalmo , ubi legitur : ne intres in judicio cum servo tuo , quoniam non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens , & in oratione sapientissimi Salomonis : non est homo , qui non peccavit . Et in libro sancti Job : in manu omnis hominis signat , ut sciat omnis homo infirmitatem suam . Unde etiam Daniel sanctus & justus , cum in oratione pluraliter diceret : peccavimus , iniquitatem fecimus , & cætera , quæ ibi veraciter & humiliter confitetur ; ne putaretur , quemadmodum quidam sentiunt hoc non de suis , sed de populi sui potius dixisse peccatis , postea dixit : cum orarem , & confiterer , peccata mea , & peccata populi mei Domino Deo meo , noluit dicere , peccata nostra , sed peccata populi sui dixit & sua : quoniam futuros istos , qui tam male intelligerent , tamquam Propheta prævidit.

CANON CXVI. *

* Gr. CXVII.

Item placuit , ut quicumque ipsa verba Dominicæ orationis , ubi dicimus , dimitte nobis debita nostra , ita volunt a sanctis dici , ut humiliter non veraciter hoc dicatur , anathema sit . Quis enim ferat orantem , & non hominibus , sed ipsi Domino mentientem , qui labiis sibi dicit dimitti velle , & corde dicit , quæ sibi dimittantur , debita non habere.

S C H O L I O N.

HOs rursus Canones præcipue opera S. Augustini , atque ex ejus scriptis fuisse elaboratos , constat ex iis , quæ habet in opusculo *de perfectione justitiæ hominis* , in quo variis argumentis ostendit , ex oratione Dominica probari , justos non esse sine peccato in hac vita : aitque *cap. 8.* „ In hac oratione , si contentiosi esse nolumus , satis nobis propositum speculum „ est , ubi inspiciatur vita justorum , quo ex fide vivunt , „ & perfecte currunt , quamvis sine peccato non sint.

Error Pelagii circa expositionem petitionis dimitte nobis debita nostra.

Qui pro elucidatione horum Canonum abstrusiora originalis peccati , necnon divinæ gratiæ mysteria continentium plura scire desiderant , Theologos de his tractantes mysteriis adeant . Et quia Theologi in hac materia inter se non conveniunt , consultum est præmittere ante omnem de hac materia lectionem , S. Augustini opuscula contra Pelagianos , & Semipelagianos ; ut ita ab omni præventione liber facilius videat , quid S. Augustinus in hac materia senserit , immo quid sentiat Ecclesia Catholica , quæ doctrinam S. Augustini in hac materia adoptavit , justa illud Joannis II. Papæ epist. 3. *S. Augustinus , cujus doctrinam secundum prædecessorum meorum statuta , Romana sequitur & servat Ecclesia.*

Pro intellectu materiæ de gratia , consulenda sunt scripta S. Augustini contra Pelagianos.

CANON CVII. *

* Gr. CXVIII.

Item placuit , quoniam quidem ante aliquot annos in Ecclesia plenario Concilio constitutum est , ut quæcumque Ecclesiæ in Diœcesi constitutæ , ante leges de Donatistis latas , Catholicæ factæ sunt , ad eas Cathedras pertineant , per quarum Episcopos factum est , ut Catholicæ unitati communicarent : post leges autem , quæcumque communicaverunt , illuc pertineant , quo pertinebant , cum essent in parte Donati . Sed quia multæ controversiæ postea inter Episcopos de Diœcesibus ortæ sunt , & oriuntur , quibus tunc minus videtur esse prospectum , nunc isto Concilio sancto placuit : ut ubicumque & Catholica fuit , & pars Donati , & ad diversas Cathedras pertinebant , quocumque tempore illic unitas facta est , vel facta fuerit , sive ante leges , sive post leges , ad eam Cathedram pertineant , ad quam Catholica , quæ jam ibi fuerat , pertinebat .

*Gr. CXIX.

CANON CXVIII. *

Ita sane, ut si Episcopus ex Donatistis ad Catholicam unitatem conversus est, æqualiter inter se dividant eas, quæ sic fuerint inventæ, ubi ambæ partes fuerunt, id est, ut alia loca ad illum, alia ad illum pertineant, ita ut ille dividat, qui amplius temporis in Episcopatu habet, & minor eligat. Quod si forte unus fuerit locus, ad eum pertineat, cui vicinior invenitur. Quod si ambabus Cathedris æqualiter vicinus est, ad eum pertineat, quem plebs elegerit. Quod si forte antiqui Catholici suum Episcopum voluerint, & illi suum, qui ex Donati parte conversi sunt: plurium voluntas paucioribus præferatur: sit autem partes æquales sunt majoris temporis Episcopo deputetur. Si autem ita plurima loca inveniuntur, in quibus ambæ partes fuerunt, at non possint æqualiter dividi, velut si impari numero fuerint, distributis eis locis, qui parem habent numerum, quicumque locus remanserit, hoc in eo servetur, quod superius dictum est, cum de uno tractaretur loco.

SCHOLION.

Modus componendi dissensiones circa Cathedras inter Episcopos & Donatistas ad Ecclesiam revertentes.

EX ipsa horum Canonum materia, necnon convertendi modo, satis apparet hos duos Canones pro uno eodemque potius, quam pro duobus distinctis Canonibus esse habendos: unum quippe hic agitur negotium; scilicet ut uniformis modus præscribatur procedendi, dum Donatistæ ad Ecclesiæ unitatem revertuntur, & diversæ Cathedræ, quarum uni Donatista, alteri Catholicus præsidebat, uno eodemque loco inveniebantur; vel una duntaxat Cathedra, & duo Episcopi, quorum unus esset Donatista, sed ad Ecclesiæ unitatem conversus.

Forma providendi Ecclesiis hic adeo exacte & dilucide proposita est, ut nihil obscuritatis occurrere videatur, quod elucidatione indigeat, sed tantum attenta lectione opus sit, uti etiam notavit Zonaras hic.

Mitigatur Can. XCIX. Concilium, cujus hic Canon meminit, est de an. 407. cujus Canon supra XCIX. exhibitus, per præsentem Canonem ob difficultates, & quæstiones varias exortas reformatur.

Episcopi Catholici amore pacis parati Cathedras suas cedere. Quam parum anxii essent Episcopi Catholici de amittendis suis Cathedris, modo Donatistæ ad Catholicam unitatem reverti vellent, quamque essent parati paci & Ecclesiæ unitati suas Cathedras immolare, docet S. Augustinus *serm.* 2. ante collationem Carthaginensem; ubi ita Donatistas alloquitur: „ Episcopi vultis esse „ nobiscum? Estote. Non vult populus duos Episco„ pos, nobiscum in hæreditate fratres estote. *Non* „ *propter honores nostros impediamus pacem Christi*... „ Ergo sublato errore de medio, tamquam pariete „ maceriæ contradictionis & divisionis, est frater meus, „ & ego sum frater tuus, & ambo sumus ejus, qui „ Dominus est & meus & tuus. *Hæc dicimus amore pa*„ *cis, non diffidentia veritatis*.

*Gr. CXX.

CANON CXIX. *

Item placuit, ut etiam si quisquam, post leges, aliquem locum ad Catholicam unitatem converterit; si eum per triennium nemine repente retinuit, ulterius ab eo non repetatur. Si tamen per ipsum triennium fuit Episcopus, qui posset repetere, & tacuit, præjudicium patiatur: si autem non fuit, non præjudicetur matrici, sed liceat, cum locus acceperit Episcopum, qui non habebat, ex ipso die intra triennium repetere. Itemque si fuerit Episcopus ad Catholicam ex Donati parte conversus, non ei præjudicet præfinitum tempus, sed ex quo die conversus est, habeat per triennium potestatem repetendi loca, quæ ad ipsam pertinebant Cathedram.

SCHOLION.

Cathedra afferitur illi, qui eam per triennium pacifice possedit.

HIc Canon rursus spectat ad sedandas controversias super finibus, sive terminis Diœcesium, quæ occasione conversionis Donatistarum ad Ecclesiam, exoriebantur. Vult igitur, ut si Episcopus aliquis Catholicus *post leges* Imperatorum adversus Donatistas promulgatas, *aliquem locum ad Catholicam unitatem converterit: si eum per triennium nomine repente retinuit; ulterius* (Gr. *deinceps*) *ab eo non repetatur: si tamen per ipsum triennium fuit Episcopus, qui posset* (seu Gr. *debebat*) *repetere, & tacuit* (sive Gr. *quievit*).

Præscribitur trienniam, ut Episcopus in Cathedra sua maneat pacificus. Videmus hic triennalem pacificum possessorem in Ecclesiæ suæ possessione defendi, sive quod post triennii lapsum Episcopus locum illum pacifice retineat; nec a quoquam super eo molestari aut turbari queat.

A quo tempore triennium currere incipiat, & quid currum ejus impediat? Merito autem Synodus addit hanc clausulam; *si tamen per ipsum triennium*, quo Episcopus novus locum hunc possedit, fuerit in illa Ecclesia; ad quam locus ille primitus pertinebat, Episcopus, qui *posset repetere* locum ad suam Ecclesiam spectantem, eumque sibi revendicare.

Si enim Ecclesia hæc vacasset, declarat Synodus, quod demum *triennium* incipiat currere *a die*, quo locus Episcopum accepit. Quod pariter observandum decernitur, *si Episcopus* istius loci *ad Catholicam ex Donati parte conversus* sit; ut nimirum *non ei præjudicet præfinitum tempus*; id est, non ei præjudicet triennium elapsum, quo nondum erat ad Catholicam Ecclesiam conversus; *sed ex quo die conversus est, habeat per triennium potestatem repetendi loca, quæ ad ipsam* (Gr. *suam*) *pertinebat Cathedram*.

Hoc Canone videmus, jampridem placuisse Patribus Africanis, ut pacificus Ecclesiæ possessor *triennalis* non turbaretur, aut in judicio inquietaretur, conformiter ad illud quod postmodum placuit generaliter decerne- re in Concilio Basileensi, per decretum *de pacificis possessoribus*, necnon regulam Cancellariæ de *triennali possessore*, quibus hic Canon verisimiliter occasionem dedit.

Insuper hoc Canone, non obscure probatur Canonistarum communis regula fundata *cap.* 1. & 2. *titul. Ne Sede vacante*, nimirum Ecclesiam Episcopo suo seu Pastore viduatam comparari pupillo, qui suo destitutus est Tutore. Ideoque nec ei præjudicari eo tempore posse. Hoc ex capite præsenti Canone statutum est, *triennium* vacante Ecclesia elapsum non nocere; sed demum computari a die, quo Ecclesia suum Pastorem, qui locum ab alio occupatum vindicare poterat, accepit.

CANON CXX. * *Gr. CXXI.

Item placuit, ut quicumque Episcopi, plebs, quas ad suam Cathedram æstimant pertinere, non ita repetunt, ut causas suas Episcopis judicantibus agant, sed alio retinente irruerint, sive volentibus, sive nolentibus plebibus, causæ suæ detrimentum patiantur. Et quicumque jam hoc fecerunt, si nondum est inter Episcopos finita contentio, sed adhuc inde contendunt; ille inde discedat, quem constiterit prætermissis judiciis Ecclesiasticis irruisse. Nec sibi quisque blandiatur, si a Primate, ut retineat, litteras impetravit; sed sive habeat litteras, sive non habeat conveniat eum, qui tenet, & ejus litteras accipiat, ut eum appareat pacifice tenuisse Ecclesiam ad se pertinentem. Si autem aliquam quæstionem retulerit, per Episcopos judices causa finiatur: sive quos eis Primates dederint, sive quos ipsi vicinos ex consensu elegerint.

SCHOLION.

HIc quoque Canon pertinet ad sopiendas quæstiones, quæ inter Episcopos, de terminis suarum Diœcesium, & plebibus ad se spectantibus tempore Donatistarum frequenter oriebantur: statuiturque hoc Canone ne quisquam propria auctoritate invadat plebes, quas alius de facto retinet: sed si ad eas sibi jus esse credat, Episcoporum judicio submittat; eorumque judicium expectet: quod nisi fecerit, sed propria auctoritate irruerit, *causæ suæ detrimentum patiatur*; id est jure quod ad plebes illas sibi vendicandas habere posset, excidat. De non occupandis propria auctoritate plebibus ad alios spectantibus.

Unde unicus Canonis scopus est præcavere, ne quis *propria* auctoritate, aut tumultuarie, juris ordine neglecto, locum ab alio detentum invadat & occupet. Nam „ Lex quoque civilis, ait hic Balsamon, statuit, „ ut qui sine Magistratus auctoritate rem propriam ab„ stulerit, is ab ea excidat.

Quare & Canonem præsentem allegat Gratianus *caus.* 16. *quæst.* 6. *Can.* 2. ad hujus asserti probationem: quod *quisquis sua auctoritate, quod sibi deberi putat, usurpat, nec per judicem reposcit, cadat a causa*.

Notandum, quod non sufficiat ad intrandam Ecclesiam, sive obtinendam Cathedram, quam alius de facto detinet, *si a Primate, ut retineat* (sive Gr. *de possidendo*) *litteras impetravit*; sed debeat convenire *eum, qui tenet* (seu Gr. *possidet*) *ut eum appareat pacifice tenuisse Ecclesiam ad se pertinentem* (sive Gr. *ut is videatur pacifice, quæ ad ipsam pertinet, Ecclesiam possidere*): hoc est, ut quantum ad illum, qui de facto possidet, pacifice possideat.

Si autem is, qui de facto Ecclesiæ est præfectus, renuat; sed *aliquam quæstionem retulerit* (sive Gr. *contrariam quæstionem refert*) *per Episcopos judices* (Gr. *ipsa quoque*) *causa finiatur; sive quos eis Primates dederint* (vel Gr. *Primas dederit*) *sive quos ipsi vicinos ex consensu elegerint*.

CANON CXXI. * * Gr. CXXII.

Item placuit, ut quicumque negligunt loca ad suam Cathedram pertinentia, in Catholicam unitatem lucrari; conveniantur a diligentibus vicinis Episcopis, ut id agere non morentur. Quod si intra sex menses a die conventionis non effecerint, qui potuerit ea lucrari, ad ipsum pertineant. Ita sane, ut si ille, ad quem pertinuisse videbantur, probare potuerit magis illius electam negligentiam ab hæreticis, ut impune ibi sint,

& suam

& suam diligentiam fuisse præventam, ut eo modo ejus cura sollicitior vitaretur; cum hoc judices Episcopi cognoverint, suæ Cathedræ loca restituant. Sane si Episcopi, inter quos causa versatur, diversarum sunt Provinciarum, ille Primas det judices, in cujus Provincia est locus, de quo contenditur. Si autem ex communi placito vicinos judices elegerint, aut unus eligatur aut tres ut si tres elegerint, aut omnium sententiam sequantur aut duorum.

SCHOLION.

Quænam hoc Can. statuatur contra Episcopos negligentes reductionem Donatistarum in sua Diœcesi momentum!

VOLUNT hoc Canone Patres Africani diligentiam Episcoporum, in reducendis Donatistis ad Ecclesiæ unitatem. Hunc in finem placuit, ,, ut quicum- ,, que negligunt loca, ad suam Cathedram pertinen- ,, tia, in Catholicam unitatem lucrari, conveniantur ,, a diligentibus vicinis *eorum*, Episcopis, ut id agere ,, non morentur.

Credunt aut Balsamon & Zonaras hic, Episcopos de hac negligentia apud Synodum Episcoporum, a vicinis Episcopis accusandos, sive conveniendos esse. *Quod si intra sex menses, a die conventionis* hujus, *non* (seu Gr. *nihil*) *effecerint, qui potuerit ea lucrari, ad ipsum pertineat* (sive Gr. *et deinceps, qui illos possit lucrifacere, assignentur*). Hoc est, si postquam facta fuerit denuntiatio ,, interpellati non corrigantur, nec doctrinæ invigilent, &c." ait Balsamon.

Quæ possit esse excusatio Episcoporum negligentium!

Post hæc subjicitur quædam moderatio, seu exceptio circa Episcopos, qui ob aliquam œconomiam publice conversioni Donatistarum allaborare ad tempus substitendum judicarunt, quæ moderatio clarioribus terminis apud Græcos exprimitur. ,, sic tamen, si ille, ad ,, quem ii pertinere ostenduntur, de industria, propter ,, antiquam œconomiam negligere visus est, cum hoc ,, maluissent hæretici, ut istos absque ullo strepitu ,, acciperet, & interea ejus diligentia ab alio præven- ,, ta sit; qua quidem si usus esset, ipsos hæreticos ma- ,, gis ad improbitatem incitasset; eo inter judicantes ,, Episcopos cognito, loca ejus Sedi restituantur.

Unde & textum ita tecte exponit Balsamon: si au- ,, tem Episcopus, qui ante hunc eamdem habuit Diœ- ,, cesim, dicat œconomia aliqua, & quodam consilio ,, se populum suum docere negligere; utpote quod hæ- ,, retici, qui in eo forte sunt, velint sine ulla repre- ,, hensione converti, & æquum censeant, ut verita- ,, tis rationem tacite suscipiant; & propterea docere ,, negligit; ne ea utens, hæreticos magis ad improbi- ,, tem incitet, ut qui reprehendi ægre fuerant; & hoc ,, ipsum ab Episcopis verum cognitum fuerit, ad eum- ,, dem Episcopum Regio revertetur.

Qui de hac negligentia judicare debeant.

Qui autem judices de hoc judicare debeant, sed aperte in fine Canonis demonstratur. Ex qua determinatione habemus, jampridem creditum fuisse, controversias super beneficiis exortas, decidendas esse per judicem loci, in quo situm est beneficium. Secundo conveniens judicatum esse, ut arbitri numero impari eligantur, & ubi plures fuerint electi, a pluralitate suffragiorum decidatur.

Gratiani error a S. Antonino correctus.

Hunc Canonem refert Gratianus *caus. 16. quæst. 3. Can. 15.* in qua quæstione tractat de requisitis ad Præscriptionem, ejus speciebus & effectibus, atque inter alia immediate post hunc Canonem dicit, quod *sufficiat in initio cuique bona fide possidere cœpisse, etiamsi medio tempore scientiam rei alienæ habuerit*. S. Antoninus in summa *part. 4. tit. 11. cap.* 8. notans dicta Gratiani, quæ communiter reprobantur, etiam citatam opinionem illis annumerat; additque, quod ,, licet hoc ,, sit secundum jura civilia, tamen, ut dicit glossa, ,, hoc non tenentur secundum jus Canonicum, cui in ,, hoc standum est. Oportet enim, quod non solum ,, ab initio, sed per omne tempus, quo currit præs- ,, criptio, habeat bonam fidem, id est, credat se ju- ,, ste possidere.

CANON CXXII. *

* Gr. CXXIII.

A judicibus autem, quos communis consensus elegerit, non liceat provocare. Et quisquis provocatus repertus fuerit per contumaciam nolle obtemperare judicibus: cum hoc primæ Sedis Episcopo fuerit probatum, det litteras, ut nullus ei communicet Episcoporum, donec obtemperet.

SCHOLION.

Ab electis judicibus non provocatur.

IN præcedenti Canone dictum fuerat, quod si quæstio esset inter Episcopos diversarum Provinciarum, de certo loco, sive populo, *Primas, in cujus Provincia* est locus, de quo contenditur, det judices. Si autem ex communi placito, vicinos judices elegerint, ,, aut ,, unus eligatur, aut tres; ut si tres elegerint aut om- ,, nium sententiam sequantur, aut duorum.

Ad hanc finalem clausulam referri præsentem Canonem, nequaquam obscurum est; immo hunc præcedenti connectendum, atque in unum ambos ex mente Patrum conflandos esse insinuat, & Canonis contextus, & particula *autem* initio hujus Canonis expressa, quæ connexionem cum præcedenti innuit.

Gratianus Canonem in duas partes dividens, falsum alleat.

Hunc Canonem in duas partes dissectum retulit Gratianus *caus. 2. quæst. 6. Can. 19. & 33.* quæ dissectio non tantum obscuriorem sensum Canonis, sed etiam a mente Patrum diversum imprimit: quasi nimirum semper, qui per contumaciam judicibus obtemperare noluit, communione privandus sit ex Patrum Africanorum sententia: cum tamen ex integro Canone manifestum sit, hic duntaxat actum esse de contumacia contra judices, *de consensu partium electos*.

CANON CXXIII. *

* Gr. CXXIV.

Si in matricibus Cathedris Episcopus negligens fuerit adversus hæreticos, conveniatur a vicinis Episcopis diligentibus, & ei sua negligentia demonstretur, ut se excusare non possit. Quod si ex die, qua conventus intra sex menses, si in ejus Provincia executio fuerit, & non eos ad unitatem Catholicam convertendos curaverit: non ei communicetur, donec adimpleat. Si autem executor ad loca non venerit, non adscribatur Episcopo.

CANON CXXIV. *

* Gr. CXXV.

Si autem probatum fuerit, eum de communione illorum fuisse mentium, dicendo eos communicasse, quos eo sciente non communicasse constiterit, etiam Episcopatum amittat.

SCHOLION.

De negligentia Episcoporum in reducendis Donatistis, postquam Legis Imp. Executor venit.

ADVERSATIVA, *si autem* in initio Canonis posterioris expressa, satis insinuat, hunc ad præcedentem esse referendum, immo præcedentis esse complementum; ut proinde non male hi duo Canones, sub uno Canone referantur, in Concilio vulgo Milevitano II.

Porro idem pene in priore decernitur, quod supra Canone CXXI. decretum fuerat; nisi quod hic specialiter agatur de negligentia Episcoporum, in quorum Provinciis *executio fuit*, id est executio *legum*, quæ adversus Donatistas ab Honorio latæ fuerant; additurque expresse, excusari Episcopum, *si executor ad loca non venerit* (sive Gr. *non adfuerit*) id est: ,, Execu- ,, tor, sive Præfectus Regionis, qui opus ad exitum ,, perducat, & a quo hæretici causam dicere vel in- ,, viti cogantur" ait Zonaras hic.

Itaque si *Executor* adfuerit, & ipse Episcopus nihilominus etiam monitus, per sex menses *negligens fuerit* in reducendis locis per Donatistas occupatis, *ad unitatem Catholicam* (sive Gr. *non eorum, qui debent ad Catholicam unionem converti, curam gesserit*) decernitur hoc Canone, ut *non ei communicetur, donec adimpleat*.

Si autem, ait Canon, *Executor ad loca non venerit* (sive Gr. *in his non adfuerit*) *non adscribatur Episcopo*; ,, si, addit Zonaras, tunc temporis aliquam ex ,, Magistratus, aut Defensoris absentia, rebus ipsis ,, moram afferri contigerit.

Sensus posterioris periodi Canonis, quæ in Codice nostro constituit separatum Canonem supra exhibitum, non male concepisse videtur Zonaras his verbis. ,, Si ,, vero ab hæreticis (Donatistis) injuste possessa bo- ,, na non eripuerit accusatus (Episcopus) eo se tuea- ,, tur, quod eos Ecclesiæ Catholicæ communicare as- ,, serat, proptereaque vendicationem bonorum ipse ,, neglexerit, postea mendacii convictus fuit; cum il- ,, los, vel nullo modo, vel certe non ejus scientia, ,, id est, nec ipso laborante, nec sciente, communi- ,, casse sit compertum: Episcopatu quoque privabitur, ,, hoc est, deponetur.

CANON CXXV. *

* Gr. CXXVI.

Item placuit, ut Presbyteri, Diaconi, vel cæteri inferiores Clerici, in causis, quas habuerint, si de judiciis Episcoporum suorum questi fuerint; vicini Episcopi eos audiant, & inter eos quidquid est, finiant adhibiti ab eis ex consensu Episcoporum suorum. Quod si & ab eis provocandum putaverint, non provocent nisi ad Africana Concilia, vel ad Primates Provinciarum suarum: ad transmarina autem qui putaverit appellandum, a nullo intra Africam in communionem suscipiatur.

SCHOLION.

Vetitæ appellationes ad transmarina judicia.

HIc Canon iisdem verbis in hoc Codice extat, & supra exhibitus est *Canone* 28. cum hæc tantummodo adjecta clausula, quæ hic deest, & nonnulli suppositiam contendunt; *sicut & de Episcopis sæpe constitutum est*. Consuli poterit dicti Canonis Scholion.

* Gr. CXXVII.

CANON CXXVI. *

Item placuit, ut quicumque Episcoporum necessitate periclitantis pudicitiæ virginalis, cum vel petitor potens, vel raptor aliquis formidatur, vel si etiam aliquo mortis periculoso scrupulo compuncta fuerit, ne non velata moriatur, aut exigentibus parentibus, aut his, ad quorum curam pertinet, velaverit Virginem, seu velavit intra viginti & quinque annos ætatis; non ei obsit Concilium, quod de isto annorum numero constitutum est.

SCHOLION.

Virgo ante 25. annum ætatis regulariter non velanda.

SAT patenter supponit hic Canon, in anteriore aliqua Synodo constitutum fuisse, Virginem ante XXV. annum non esse velandam, permittiturque hoc Canone Episcopo tempus illud prævenire *necessitate periclitantis pudicitiæ Virginalis* (seu Gr. *propter necessitatem Virginalis pudicitiæ in periculum adductæ*) puta, *cum petitor potens* (seu Gr. *potens amator*) *vel raptor aliquis formidatur* (sive Gr. *suspectus fuerit*) ex quo, ait Zonaras, castitati illius periculum imminet.

Altera causa præveniendi tempus a Canonibus velationi Virginum præstitutum est, *si Virgo aliquo mortis periculoso scrupulo* (seu Gr. *propter mortiferum aliquod periculum*) *compuncta fuerit, ne non velata moriatur; aut exigentibus* (sive Gr. *adhortantibus ejus*) *parentibus, aut his, ad quorum curam pertinet.*

Auctoritas Episcopi in hac præventione.

Hic videmus penes Episcopos tum fuisse curam Virginum Deo dicatarum, atque ipsis quoque auctoritatem fuisse, tempus ætatis per Canonem earum velationi præfixum, ex justa causa prævenire. Quin & notandum monet Balsamon, quod etiam ex præsenti Canone, non permittitur alicui homines Monastico habitu induere, sine Episcopali permissione. Quid in hac disciplina, circa auctoritatem Episcoporum per exemptiones & privilegia Monachorum & Monialium sit mutatum, satis notum est.

Canon male apud Gratianum adscribitur Pio Papæ.

Gratianus *caus.* 20. *qu.* 1. *Can.* 15. sub nomine Pii Papæ refert hunc Canonem: „ Virgines non velentur „ ante an. 25. nisi forte necessitate periclitantis pudi„ citiæ Virginalis: & non sunt consecrandæ nisi Epi„ phania, & in Sabbato Paschæ, & in Apostolorum „ Natalitiis, nisi causa mortis urgente “. Notantque Correctores Romani „ quod caput hoc inter decreta Pii „ non sit inventum, & abest a tribus vetustis Gratiani „ exemplaribus. De causa vero, ob quam ante 25. an„ nos possint Virgines velari, agitur in Concilio Mi„ levitano *cap.* 26. & Africano *cap.* 93. “ Hæc illi evidenter ad Canonem præsentem alludentes.

Conc. Carthag. VI. anno 419.

Quod fuerit Concilium, quo ætas XXV. annorum elationi Virginum fuerit præfixa, & cujus hic mentio, incertum est. Hoc verisimile est, quod Concilium Carthaginense VI. anno 419 occasione relecti ibidem Canonis Hipponensis de ætate Diaconi, rursus Canonem hic mitigatum ad pristinum rigorem revocaverit: absolute ac simpliciter statuens: *ut ante viginti quinque annos ætatis, nec Diaconi ordinentur, nec Virgines consecrentur.* Prout extat Canone XVI. hujus Codicis, cujus Scholion repete.

* Gr. CXXVIII.

CANON CXXVII. *

Item placuit, ne diutius universi Episcopi, qui ad Concilium congregati sunt, teneantur, ab universo Concilio judices ternos de singulis Provinciis eligi, & electi sunt de Provincia Carthaginensi Vincentius, Fortunatianus, & Clarus: de Provincia Numidia Alypius, Augustinus, & Restitutus: de Provincia Byzacena, cum Sancto sene Donatiano Primate, Cresconius, Jocundus, & Æmilianus: de Mauritania Sitifensi, Severianus, Asiaticus, & Donatus: de Provincia Tripolitana Plautius, qui ex more Legatus unus est missus, qui omnes cum Sancto sene Aurelio universa cognoscant; a quo petiit universum Concilium, ut cunctis sive gestis, quæ confecta jam sunt, seu epistolis ipse subscribat. Et subscripserunt. Aurelius Episcopus Ecclesiæ Carthaginensis huic decreto consensi & prælecto subscripsi. Similiter & cæteri subscripserunt.

SCHOLION.

Ne Episcopi a suis Diœcesibus diu absint, terni ex singulis Provinciis deligantur ad absolvenda negotia in Synodis residua.

NIHIL speciale in hoc Canone occurrit, nisi quod appareat sollicitudo Patrum Africanorum, ne Episcopi diutius a suis absint gregibus; ac propterea decrevit Synodus, ut Canonibus, conditis aut reformatis, vel approbatis, gravioribusque negotiis absolutis, pro resolutione eorum, quæ supererant, aliqui ex singulis Provinciis deputarentur, qui vice omnium, quæ resolvenda & agenda essent, resolverent.

Senior Episcopus ordinatione, Primas suæ Provinciæ.

Hoc hic rursus notandum occurrit, quod *Donatianus* tamquam *senex*, dicatur *Primas* Provinciæ Byzacenæ: *de Provincia Byzacena*, inquit Canon, *cum Sancto sene Donatiano Primate, Cresconius*, &c.

Idque juxta disciplinam Ecclesiæ Africanæ, quæ Primatiam, sive jus Metropoliticum deferebat Episcopo, qui erat *senior*, seu prior ordinatione inter Episcopos Provinciæ, uti supra monui.

Concilium Carthaginense anni 419. 3. Kal. Junii *

* Gr. post Can. CXXVIII.

Post Consulatum gloriosissimorum Imperatorum Honorii XII. & Theodosii VIII. Augg. 3. Kal. Junias, Carthagine in Secretario Basilicæ Restitutæ. Cum Aurelius Episcopus, una cum Faustino Ecclesiæ Potentinæ, Provinciæ Italiæ Piceni, Legato Romanæ Ecclesiæ, Vincentio Culusitano, Fortunatiano Neapolitano, Mariano Uzipparensi, Adeodato Simidio, Pentadio Carpitano, Rufiniano Muzubensi, Prætextato Sicilibensi, Quodvultdeo Verensi, Candido Abbiritano, Gallonianο Uticensi Legatis Provinciæ Proconsularis, Alypio Thagastensi, Augustino Hipponensium Regiorum, & Posidonio Calamensi Legatis Provinciæ Numidiæ, Maximiano Aquensi, Jocundo Suffetulensi, & Hilariano Horreocellorum Legatis Provinciæ Byzacenæ, Novato Sitifensi, Ninello Rusurrensi, Laurentio Icositano, & Numeritano Rusguniensi Legatis Provinciæ Mauritaniæ Cæsariensis ab universali Concilio judicibus delectis, adstantibus Diaconis, consedisset, & quibusdam peractis, multi Episcopi cæterorum peragendorum memorasse conquererentur sustinere non posse, & ad proprias Ecclesias festinarent, placuit universo Concilio, ut ab omnibus eligerentur de singulisquibusque Provinciis; qui propter alia peragenda residerent. Et factum est, ut hi adessent, quorum subscriptiones eos affuisse testantur.

SCHOLION.

Hoc Concilium non videtur esse distinctum a VI. Carthaginensi.

NON pauci vocarunt hoc Concilium Carthaginense VII. ut distinctum a Carthaginensi VI. ut ab eruditis, ac notanter a Baronio, Perronio, & Justello notatum, hoc non fuisse distinctum a Carthaginensi VI. sed ejusdem esse continuationem, seu sessionem alteram; ad quam una cum deputatis singularum Provinciarum Sedis Apostolicæ Legati convenerunt, atque quinque Canones ad disciplinam Ecclesiæ spectantes condiderunt, & epistolam de gestis Concilii ad Bonifacium Papam miserunt (*a*).

* Gr. CXXIX.

CANON CXXVIII. *

Placuitque omnibus, quoniam superioribus Conciliorum decretis, de personis, quæ admittendæ sunt ad accusationem Clericorum, jam constitutum est, & quæ personæ non admitterentur, non expressum est; idcirco definimus, eum rite ad accusationem non admitti, qui postea quam excommunicatus fuerit, in ipsa adhuc excommunicatione constitutus, sive sit Clericus, sive Laicus, accusare voluerit.

SCHOLION.

De his qui ad accusationem non recipiendi.

HOc & sequentibus Canonibus agitur de personis, quas ad accusationem admittendas non esse judicarunt Patres Africani; rationemque allegant hoc Canone, ob quam ad ea determinanda processerint. *Quoniam*, ajunt, *superioribus Conciliorum decretis, de personis, quæ admittendæ sunt ad accusationem Clericorum* (Gr. *de personis Clericorum*, quæ debent ad accusationem admitti) *jam constitutum est, & quæ personæ non admitterentur, non expressum est, idcirco definimus*, &c.

Notandum in primis, quod lectio Græca innuat, in superioribus decretis tantummodo de *personis Clericorum*, quæ ad accusationem admittendæ sint, actum esse; non vero ut in Latina versione, de *personis generatim, quæ admittendæ sunt ad accusationem Clericorum.*

Solvitur objectio, quæ ex hoc Canone formatur contra sinceritatem hujus Codicis Africani.

Si Græcam hanc versionem sequamur, sua sponte evanescet objectio, quæ adversus primam Codicis partem, ejusque cum reliquis conjunctionem formatur, ex his Canonis relatis verbis: *& quæ personæ non admitterentur, non expressum*; quandoquidem id expressum reperiatur in prima hujus Codicis parte Canone VIII. & IX. Si enim, prout lectio Græca hujus Canonis innuit, in hisce Canonibus tantum agatur de *personis Clericorum*, quæ ad accusationem admittendæ sunt, verum erit, quod *generaliter* illis Canonibus non fuerit expressum, quæ personæ non sint admittendæ, cum de Laicis nihil esset expressum, quod præsentibus Canonibus supplendum esse resolverunt Africani.

Præterea pro objecti argumenti solutione notandum, quod in dictis Canonibus prima parte relatis uno & generali Edicto arceantur ab accusatione, criminum rei: at in

(*a*) Concilium illud bis collocatur in indice Conciliorum infertorum Codici Ecclesiæ Africanæ, in fronte & in fine, ut observat juris Canonici peritissimus Gibert tom. 1. corp. Juris Canon. p. 113. in fronte quidem propter primam sessionem 25. die Maji habitam, in quo inquit doctissimus Canonista „ conditi fuerunt 33. Canones, & lecti Canones in Codice comprehensi, in „ fine autem Codicis visitur illud Concilium propter secundam „ sessionem 27. Maji celebratam, in qua sex Canones facti fuerunt,

ac in hisce Canonibus, quorum crimen sum rei, ac praeterea, quae genera personarum etiam criminis omnis immunium ad accusationem admittenda non sint, distinctis verbis exprimitur: atque ita Canones, in priori parte relati per hunc Canonem explanantur, & etiam extenduntur.

Denique pro solutione objectionis, attendenda lectio hujus Canonis Isidoriana apud Merlinum, quae ultimam negativam ante verbum *expressum* tollit; atque ita in ultima parte superioris periodi legit affirmative, *& quae personae non admitterentur, expressum est*: Quasi dicerent quoniam aliqua in *superioribus decretis* expressa de personis non admittendis ad accusationem, plenius & de omnibus distinctius agendum est.

Porro haec lectio Isidoriana praeferenda apparet vulgatae, licet haec sit omnium Codicum Graecorum & Latinorum: quia vulgata contradictionem aliquam praefert. Dum enim constitutum est, quae personae ad accusandum admittantur, quae non sint admittendae, satis insinuatur.

Itaque praesenti Canone ab accusatione reppellitur; *qui posteaquam excommunicatus* (seu Gr. *communione motus*) *fuerit, in ipsa adhuc excommunicatione* (sive Gr. *in eadem segregatione*) *constitutus, sive sit Clericus sive Laicus, accusare voluerit*. Videri poterit Scholion Canonis II. Constantinopolitani I. (a).

* Gr. CXXX.

CANON CXXIX. *

Item placuit, ut omnes servi, vel proprii Liberti ad accusationem non admittantur, vel omnes quos ad accusanda publica crimina Leges publicae non admittunt. Omnes etiam infamiae maculis aspersi, id est histriones, ac turpitudinibus subjectae personae, haeretici etiam, sive pagani, sive Judaei: sed tamen omnibus, quibus accusatio denegatur, in causis propriis accusandi licentia non neganda.

SCHOLION.

Repelluntur ab accusatione liberti contra Dominos, item haeretici & pagani.

PEr *proprios Libertos* hic intelliguntur, qui cum essent *servi*, liberalitate & benignitate Dominorum Libertate donati, sive manumissi fuerunt. Hi contra suos manumissores, qui *Patroni* dicuntur, accusatores non admittuntur, quia honor iis debitus, accusationem illam respuit.

Quare haeretici & pagani repellantur?

Haeretici, pagani, similesque excluduntur, propterea (uti notat hic Aristenus) quod illi nihil aliud in animo habent & conatu, quam infamiam & maculam Sacerdotum opinionibus affingere, & Ecclesiae perturbationes afferre. Caeterum de similium ab accusatione Clericorum repulsione, late agit Canon VI. Concilii Constantinopolitani I. supra exhibitus.

Gratianus hunc & praecedentem Canonem mutilos & mixtos refert sub nomine Concilii Carthagin. VII.

Gratianus nonnullis ex praecedenti Canone, & aliquibus e praesenti desumptis, unum Canonem conflavit; eumque sub nomine Concilii Carthaginensis VII. retulit *caus.* 4. *quaest.* 1. *Can.* 1.

Ex postremis autem his verbis hujus Canonis: *sed tamen omnibus, quibus accusatio denegatur, in causis propriis accusandi licentia non deneganda*: conflavit separatum Canonem, quem exhibet *caus.* 4. *qu.* 6. *Can.* 11. sed vel hinc apparet, Canones a Gratiano saepius nec integre nec sincere referri, quod non semel notavimus.

Agitur in hoc Canone tantum de actione publica.

Equidem ex finali hac clausula praesentis Canonis dicimus, in his Canonibus solum agi de aliquibus repelendis ab accusatione *publica*, sive ad vindictam publicam, quae hodie ad solos officiarios publicos translata est, relicta privatis denuntiandi sola auctoritate, uti latius in *Jure Eccles. tom. IV. parte* 3. *tit.* 8. *cap.* 5. notavimus. Omnibus autem liberum esse, agere actione privata pro interesse proprio, sive *in propriis causis*.

* Gr. CXXXI.

CANON CXXX. *

Item placuit, quotiescumque Clericis ab accusatoribus multa crimina objiciuntur, & unum ex ipsis, de quo prius egerint, probare non valuerint, ad caetera jam non admittantur.

SCHOLION.

Qui unum crimen non probaverit, ad secundum non admittetur.

AD hunc Canonem monet Aristenus: „ optima ratione & hic ad accusationem, aut ad testimonium non admittetur; utpote qui calumniator videtur, & ideo etiam infamis est, eo quod multas profert contra quemlibet accusationes, sed nihil probat.

Verum recte videtur existimare Balsamon, „ quod tunc praesens Canon locum habeat, quando judex pronuntiavit crimen, de quo prius actum est, finale a condemnato sycophanticae objectum.

Extat apud Gratianum, sub nomine Concilii Carthaginensis VIII. *caus.* 3. *quaest.* 10. *Can.* 1.

(a) Citatus Canon II. Constantinopol. I. extat Tom. VI. hujusce editionis.

* Gr. CXXXII.

CANON CXXXI. *

Testes autem ad testimonium non admittendos, qui nec ad accusationem admitti praecepti sunt, vel etiam quos ipse accusator de sua domo produxerit. Ad testimonium autem intra annos quatuordecim aetatis suae non admittantur.

SCHOLION.

Qui ab accusatione repelluntur, etiam ad testimonium ferendum non admittendi. Item non admittuntur domestici. Nec impubere.

TRia genera personarum hoc Canone, a testimonio ferendo adversus Clericos removentur.

Primo omnes, qui ab accusatione repelluntur, de quibus in praecedentibus Canonibus tractatur.

Secundo, *quos ipse accusator de sua* (Gr. *propria*) *domo produxerit*; sive testes domestici ipsius accusatoris, qui dicuntur „ omnes, qui cum eo habitant, & quibus ipse potest imperare. Non est enim testis fide dignus, cui ego possum in accusando imperare “. Uti hic reflectit Balsamon.

Tertio impuberes, id est, *intra annos* 14. *aetatis suae* ad testimonium *non admittantur*, quibus cum mentis constantia desit, testimonii quoque dicendi ratio haud constabit, ait Zonaras hic.

Hodie nulli pene a testimonio dicendo arcentur, sed arbitrio judicis committitur dispicere, quantum testium productorum testimonio sit deferendum.

Extat apud Gratianum, sub nomine Concilii Carthaginensis VII. *caus.* 4. *quaest.* 2. *Can.* 1.

* Gr. CXXXIII.

CANON CXXXII. *

Item placuit, ut si quando Episcopus dixit, aliquem sibi soli proprium crimen fuisse confessum, atque ille negat: non putet ad injuriam suam Episcopus pertinere, quod illi soli non creditur, etsi scrupulo propriae conscientiae se dicit, neganti nolle communicare.

* Gr. CXXXIV.

CANON CXXXIII. *

Quamdiu excommunicato non communicaverit suus Episcopus, eidem Episcopo ab aliis non communicetur Episcopis: ut magis caveat Episcopus, ne dicat in quemquam, quod aliis documentis convincere non potest.

SCHOLION.

Episcopus a communione repellere non potest eum crimen sibi soli notum.

DUo hi Canones in Concilio Carthaginensi vulgo VII. unicum Canonem constituunt; idque consequentius, ut ex tenore Canonis posterioris sui appareret, urgere qui decernit poenam in Episcopum, qui communicare non vult illi, quem de crimine convincere non potest, & de cujus crimine non aliunde constat, quam ex testimonio ipsius Episcopi, asserentis Clericum *sibi soli crimen illud fuisse confessum*.

Agitur de communione societatis.

Ex toto contextu, praesertim posterioris Canonis manifestum est, hic non agi de communione Eucharistica, sed de communione *societatis*, qua fideles inter se communicant.

Decernunt itaque Patres, quod aliquis a communione segregari nequeat ad testimonium *solius Episcopi*; *qui dicit aliquem sibi soli proprium crimen fuisse confessum, atque ille negat*, nec alias probationes Episcopus afferre queat; *etsi scrupulo propriae conscientiae se dicit, neganti nolle communicare*. Id est; „ etiamsi dicat „ Episcopus, nolo eum ad communionem admittere, „ cum mea in eo conscientia offendatur, propterea „ quod crimen confessus est “: uti exponit Balsamon, addens; „ mihi videtur, quod etiamsi revera confessus „ sit, qui accusatur; ex eo solo non potest Episcopus eum a communione separare, ut qui non sit „ condemnatus.

Ob crimen occultum nullus ad poenitentiam publicam cogi potest.

Monet dein Balsamon: „ notandum, praesentem „ Canonem propter Episcopos & Monachos, qui peccatorum hominum confessiones audiunt, & testimonium ferunt adversus eos, qui dicuntur fecisse apud „ ipsos confessionem criminis.

Si hic sermo sit de confessione Sacramentali, sive in foro conscientiae, non dubium quin hujusmodi criminum propalatio, directe contrarietur sigillo confessionis, neque unquam licuisse ob crimina occulta in sola confessione revelata, peccatores a communione publice repellere, aut ad poenitentiam publicam *invitos* ac negantes compellere, cum id sine criminis revelatione fieri non posset: licet ob crimina occulta per Episcopos publicam etiam poenitentiam cohortantibus olim impositam fuisse, eamque disciplinam pluribus saeculis viguisse, plures eruditi cum Morino, *lib.* 7. *de administratione Sacramenti Poenitentiae*, sustineant: sed hi nequaquam admittunt ob crimen soli Episcopo ex confessione poenitentis notum, potuisse cogi poenitentem per repulsionem a communione, aliave poena externa ad poenitentiam publicam.

Monet Labbeus, *tom.* 2. *col.* 1069. in nota marginali ad Canonem XCIX. Concilii vulgo Africani, se; collectionis variorum Canonum, quod post finalia verba prioris Canonis *nolle communicare*, in editione Moguntina inferatur *haec verba*: *secreta tamen interdicat*

dicat ei communionem, donec obtemperet: Quæ cum nec apud Græcos nec apud Latinos legantur, verisimile est recentiore manu fuisse apposita; aut etiam ex nota marginali in textum irrepsisse.

Sequitur post Canonem CXXXIII.

* Gr. CXXXV. *Aurelius* * *Episcopus dixit: juxta statuta totius Concilii congregati, & meæ mediocritatis sententiam, placet facere rerum omnium conclusionem: universi tituli designati & Digesti hujus diei tractatu. Ecclesiastica gesta suscipiant; quæ vero adhuc expressa non sunt, die sequenti per fratres nostros Faustinum Episcopum, Philippum & Asellum Presbyteros venerabili fratri & Coepiscopo nostro Bonifacio rescribemus.*

S C H O L I O N.

Allocutio Aurelii ad Patres pro conclusione Con. IN Codice Africano apud Dionysium, & etiam apud Justellum Canoni CXXXIII. annectitur allocutio Aurelii ad Synodum: at eam rectius sejungi, & contextus ipsius ostendit, & monet Labbæus in nota marginali ad Canonem C. citati Concilii, vulgo Africani, in quo sejuncta a præcedenti Canone conficit Canonem centesimum istius Concilii, sive collectionis.

Allocutio hæc est: *Aurelius Episcopus dixit, juxta statuta totius Concilii congregati, & meæ mediocritatis sententiam placet facere rerum omnium conclusionem: universi tituli designati & digesti hujus diei tractatu Ecclesiastica gesta suscipiant*. Græci autem ita legunt, & ut apparet concinnius: *Placet omnium rerum prius declarati perfecti tituli facere conclusionem, & præsentis diei constitutionis tractatum acta Ecclesiastica suscipiant*.

His significare voluit Aurelius sibi placere conclusionem omnium facere: id vero ita fieri posse, si primum, quæ ea die edita fuerant, a Legatis Provinciarum *Capitula quinque* probarentur.

Deinde addit Aurelius: " Quæ vero adhuc expressa " (*seu Gr.* pertractata) non sunt, die sequenti per " fratres nostros Faustinum Episcopum, Philippum & " Asellum Presbyteros venerabili fratri & Coepiscopo " nostro Bonifacio rescribemus. " Quæ epistola die sequenti scripta, & Patribus prælecta, Canonem CXXXIV. hujus Codicis conficit.

Tandem *subscripserunt* decreris una cum Aurelio Legati, sive electi judices omnium provinciarum, quorum nomina ibidem singulatim exprimuntur. Ac dem additur, tam apud Dionysium ex editione Justelli, quam apud Græcos: *& cæteri Episcopi 217. similiter subscripserunt*. Nimirum in ipso Concilii loco, uti verisimilius est. Quot & quo ordine subscripserint Primates cæterique Episcopi, Ecclesiæ Romanæ Legati?

Cum enim res breviori tempore quam credebatur, esset absoluta, admodum probabile est, quod Episcopi, qui Concillio interfuerunt, nondum recessissent, uti notavit Petrus de Marca in opusculo *de veteribus Canonum collect. Cap. XI. num. 2.*

Circa subscriptionem Episcoporum, quæ in Codice Africano hoc loco subnectitur, notandum, Aurelium Episcopum, necnon Valentinum Primæ Sedis Episcopum Provinciæ Numidiæ ante Faustinum Episcopum Legatum Romanæ Ecclesiæ subscripsisse: necnon Philippum & Asellum Presbyteros ejusdem Romanæ Ecclesiæ Legatos, *post omnes* Episcopos signasse.

In reliquos *Canones* seu articulos hujus Codicis, nempe CXXXIV. CXXXV. CXXXVI. CXXXVII. & CXXXVIII. *Scholia* hic nulla subjiciuntur, quia de illis sufficienter dictum est in *Differt.* procemiali, atque integri (si CXXXVII. qui non continet nisi symbolum fidei Nicænæ exceperis) ibidem sunt exhibiti §. X. *art.* 7. 8. & 10.

D I S S E R T A T I O.

In Synodum Quini-sextam sive in Trullanam, ejusque Canones.

§. *Unicus*.

Occasio Synodi Trullanæ. ANNIS aliquot post absolutam Synodum VI. adversus Monothelitas, Justiniano juniore imperante, rursus convocata est Synodus Constantinopolim, ad restaurationem disciplinæ, morumque reformationem; eo quod Synodum VI nullos Canones edidisset. " Quoniam, inquiunt Patres in allocutione ad Imperatorem, Sanctæ & universales duæ Synodi (*nimirum Quinta & Sexta*) sacros Canones nequaquam conscripserunt, sicut reliquæ Quatuor universales Synodi, per quos populi quidem a deteriore & abjectiore vivendi ratione recedant, ad meliorem autem " & altiorem vitam se traducant .... Sanctam hanc " & divinitus electam universalem Synodum congregari decrevisti, ut multorum simul juncta voluntate " unanimique consensione, id quod studio contendit ur, " a te recte & ordine efficiatur .... Propterea ergo " tuæ pietatis jussu, in hac Dei observatrice & imperante Urbe congressi, sacros Canones conscripsimus ". Compendium refert Gratianus *dist. 16. Can. 7.*

Unde dicta Trullana & Quini-sexta. Celebrata est hæc Synodus in *Trullo* magni Palatii Imperatoris, id est, sub Regia Cuppula, seu fornice Hemicyclo, qui vulgo Italice dicitur *Cupola*. Atque inde dicta Synodus *Trullana*. Vocatur etiam nonnunquam *Quini-sexta*, quod velut ad supplementum Synodorum *Quintæ & Sextæ*, quæ Canones non ediderant, celebrata sit.

Vicarii Sedis Apostolicæ adfuerunt. Huic Synodo adfuisse nomine totius Synodi Romanæ Ecclesiæ Basilium Gortynæ Episcopum, & quemdam Ravennæ Episcopum, asserit Balsamon. Et quidem si Synodi subscriptionibus fidei fit, in iis legitur: *Basilius Episcopus Gortyniorum Metropolis Christo Amabilis Cretæ insulæ, & locum tenens totius Synodi Sanctæ Ecclesiæ Romanæ definiens subscripsi*.

An & quando Episcopus Ravennas Synodo adfuerit non æque ex subscriptionibus habetur, in quibus solum legitur *locus Ravennatis*. Cæterum Sedis Apostolicæ Legatos sive locum tenentes adfuisse, testatur etiam Anastasius in vita Sergii I. scribens, *hujus Pontificis temporibus, Justinianus Imperator Concilium in Regia urbe fieri jussit, quo & Legati Sedis Apostolicæ convenerant, & decepti subscripserant*.

Canones CII. editi fuere, quorum plurimos jure meritoque laudari, & optimam disciplinam continere, nemo inficiabitur: esse tamen nonnullos, qui Romanæ Ecclesiæ disciplinæ non tantum repugnent, sed eam justo acrius carpant, negari similiter non potest. Unde plures Romani Pontifices Canones hos agnoscere noluerunt. At Synodus VII. Canone I. sub nomine Synodi VI. hos Canones laudavit. Et Anastasius in Præfatione hujus VII. Synodi ait: " Ego regulas, " quas Græci a sexta Synodo perhibent editas, ita in " hac Synodo principalis Sedes admittit, ut nullatenus ex illis recipiantur, quæ prioribus Canonibus " vel decretis Sanctorum hujus Sedis *Romanæ*) Pontificum, aut certe bonis moribus inveniuntur adversæ ". Et quidem Sixtus V. iis Canonibus, etiam sub nomine sextæ Synodis usus est in Constitutione adversus procurantes abortum, uti ad *Canonem XCI.* notabimus. Plures quoque suo decreto inseruit Gratianus, ut in Scholiis indicabitur. An Canones Trullani ab Ecclesia Romana probati.

S C H O L I A.

In Canones Synodi Quini-sextæ sive in Trullo.

CANON PRIMUS.

Ordo est optimus ei, qui omnem orationem & rem incipit, & a Deo incipere, & in Deum desinere, ut dicit Theologus (a). *Quocirca cum & pietas a nobis clare prædicetur, & Ecclesia, in qua Christus est fundamentum, assidue augeatur ac promoveatur, ante supra Cedros Libani extollatur: & nunc sacros Canones ordientes, statuimus fidem a verbi Ministris, quique ipsum suis oculis viderunt; & a Deo electi sunt, Apostolis traditam, citra ullam innovationem immutabiliterque ac inviolabiliter esse servandam. Præterea autem & trecentorum decem & octo Sanctorum Patrum, qui Nicææ convenerunt sub Constantino, qui fuit noster Imperator, adversus impium Arium, & Gentilem ab eo dogmatizatam Deitatis diversitatem, vel Deorum potius, ut aptius dicam, multitudinem; qui nobis unanimi fidei agnitione, consubstantialitatem, in tribus divinæ naturæ consistentibus personis, & revelarunt & declararunt, hanc sub ignorantiæ modio absconsam esse non sinentes; sed Patrem & Filium & Spiritum Sanctum una adoratione*

(a) Scilicet S. Gregorius Nazianzenus oratione apologet. 2. sub initium.

tione fideles adorare aperte docentes; & inæqualium divinitatis graduum opinionem detrahentes ac divellentes & ab hæreticis ex arena constructa adversus rectam opinionem puerilia ludibria dejicientes & subvertentes. Similiter & eam, quæ sub Theodosio majore, qui fuit noster Imperator, a centum quinquaginta Sanctis Patribus, qui in hac urbe imperante convenerunt, prædicata est, fidem confirmamus, de Spiritu Sancto voces, quæ eum Deum esse statuunt, amplectentes, & profanum Macedonium una cum prioribus veritatis inimicis expellentes; ut qui eum, qui dominatur, servum esse decernere ausus sit: & insectilem unitatem secare prædonis more voluerit, ut non esset perfectum fidei nostræ mysterium: una etiam cum isto odioso ac detestabili, quique adversus veritatem fuit rabie percitus, etiam Apollinarem ejusdem iniquitatis mysten una condemnantes: qui dominum corpus mente & anima non præditum sumpsisse impie eructavit, hinc quoque & ipse imperfectam nobis factam salutem ratiocinans. Jam vero & quæ in Ephesiorum civitate a ducentis divinis Patribus sub Theodosio Arcadii filio Imperatore nostro exposita sunt, doctrinas tamquam infractum pietatis robur obsignamus, unum Christum Filium Dei & incarnatum prædicantes: & quæ ipsum sine semine peperit, impollutam semper Virginem, proprie & vere deiparam decernentes, & ineptam Nestorii divisionem, tamquam a divina sorte semotam persequentes, hominem separatim & Deum separatim unum Christum decernentis, & impietatem Judaicam renovantis. Quin etiam eam, quæ in Chalcedonensium Metropoli sub Marciano, qui fuit & ipse Imperator noster, a sexcentis triginta descripta est Patribus, fidem orthodoxe confirmamus: quæ unum Christum Filium Dei, ex duabus naturis compositum, & in duabus eisdem naturis creditum, magna ac sublimi voce terrarum finibus tradidit; & stulte ac inepte sentientem Eutychem, qui magnum œconomiæ mysterium apparentia perfectum esse dicebat, tamquam avertendum aliquod portentum tetramque pestem, ex sacris Ecclesiæ ambitibus exturbavit. Una autem cum eo etiam Nestorium & Dioscorum quorum ille quidem divisionis, hic vero confusionis defensor erat & propugnator. Qui quidem ex impietatis diametro ad unum perditionis & abnegationis Dei baratrum deciderant. Sed & centum sexaginta quinque divinorum Patrum in hac civitate Imperatrice congregatorum sub Justiniano piæ memoriæ, qui fuit Imperator noster, pias voces ut a spiritu editas cognoscimus, & posteros nostros docemus, qui Theodorum Mopsuestiæ Nestorii magistrum, & Origenem, & Didymum, & Evagrium, qui Gentiles fabulas rursus fictas retulerunt, & corporum quorumdam & animarum circuitiones & immutationes seu transmigrationes de integros ruminaverunt, suis quibusdam mentis deliriis ac somniis: & in mortuorum resurrectionem impie ac contumeliose insultarunt: & quæ a Theodorito scriptæ sunt adversus rectam fidem, & duodecim beati Cyrilli capita, & eam quæ dicitur Ibæ epistolam, Synodice anathematizarunt & execrati sunt. Porro sextæ quoque Sanctæ Synodi, quæ in hac civitate Imperiali sub divæ memoriæ Imperatore nostro Constantino pridem congregata fuerat, fidem, quæ majorem ex eo firmitatem accepit, quod pius Imperator eam scriptam suo signaculo munivit ad futuram in omnia sæcula securitatem, non movendam nec agitandam nos servare rursus profitemur, quæ duas naturales voluntates seu volitiones, duasque operationes in incarnata unius Domini nostri Jesu Christi Dei œconomia nos pie opinari debere aperte docuit: iis, qui rectum veritatis decretum adulteraverant, & unam voluntatem ac operationem unam in uno Domino nostro Jesu Christo populos docuerant, pia sententia condemnatis, Theodoro, inquimus, Pharan, Cyro Alexandriæ, Honorio Romæ, Sergio Pyrrho, Paulo, Petro, qui in hac a Deo servata civitate præsederunt; Macario, qui fuit Antiochensium Episcopus; Stephano ejus discipulo, & insipiente Polychronio: hac ratione intacto & illibato communi corpore Domini nostri Jesu Christi ab eis servato. Atque, ut semel dicamus, omnium, qui in Dei Ecclesia decora ornamentaque fuerunt, & luminaria in mundo, vitæ rationem obtinentia, firmam fidem valere, & usque ad sæculi consummationem inconcussam ac illabefactam permanere sancimus, eorumque scripta ac decreta divinitus tradita: rejicientes omnes & anathematizantes, quos rejecerunt & anathematizarunt, ut veritatis inimicos, & qui adversus Deum inaniter fremuerunt: & iniquitatem in altum meditati sunt. Si quis autem ex omnibus prædicta pietatis decreta non tenet & amplectitur, sicque opinatur & prædicat, sed iis contra adversari conatur, sit anathema, & secundum prius expositum declaratorum Sanctorum & beatorum Patrum decretum, a Christiano quoque catalogo ut alienus extrudatur & excidat. Nos enim juxta prius definita neque aliquid adjicere, neque quidquam adimere omnino statuimus, vel ullo modo potuimus.

S C H O L I O N.

Canon hic vice præfationis seu introductionis ad subjectos Canones a Patribus præfixus apparet. Continet enim prolixam fidei professionem, ejus præsertim fidei, quæ in sex Synodis OEcumenicis hactenus fuerat asserta, & contra hæreses illius temporis proposita: inchoando a Synodo Nicæna contra Arium sub Constantino Magno, usque ad Synodum VI. contra Monothelitas habitam.

Professio fidei in sex Synodis OEcumenicis proposita.

Harum Synodorum dogmata contra hæreticos proposita & definita singulatim exponit; necnon hæresum oppositarum auctores seu propugnatores, quibus in dictis Synodis anathema dictum fuit; atque inter alios, qui a VI. Synodo damnati erant tamquam qui *unam voluntatem ac operationem unam, in uno Domino nostro Jesu Christo populos docuerant*, numerat Honorium Romæ Episcopum.

Recitatis summarie, quæ in sex illis universalibus Synodis adversus hæreses credenda fuere proposita, notanda clausula subjecta. " *Atque ut semel dicamus*, ,, omnium, qui in Dei Ecclesia decora ornamentaque ,, fuerunt, & luminaria in mundo, vitæ rationem ,, obtinentia, firmam fidem valere, & usque ad sæ- ,, culi consummationem inconcussam ac illabefactam ,, permanere sancimus; eorumque scripta ac decreta ,, divinitus tradita: rejicientes omnes & anathemati- ,, zantes, quos rejecerunt & anathematizarunt; ut ,, veritatis inimicos, & qui adversus Deum inaniter ,, fremuerunt, & iniquitatem in altum meditati sunt.

Hic non obscure Patres significant, traditiones Apostolorum per Patres ad nos transmissas, necnon Synodorum generalium definitiones esse recipiendas, eisque inhærendum.

C A N O N II.

Hoc quoque huic sanctæ Synodo pulcherrime & honestissime placuit, ut ab hoc nunc tempore deinceps ad animarum medelam & perturbationum curationem firmi stabilesque maneant, qui a sanctis Patribus, qui nos præcesserunt, suscepti ac confirmati sunt, atque adeo nobis etiam traditi sunt, sanctorum & gloriosorum Apostolorum nomine octoginta quinque Canones. Quoniam autem in his nobis Canonibus præceptum est, ut eorumdem sanctorum Apostolorum per Clementem constitutiones susciperemus; quibus jam olim ab iis, qui a fide aliena sentiunt ad labem Ecclesiæ aspergendam, adulterina quædam & a pietate aliena introducta sunt, quæ divinorum nobis decretorum elegantem ac decoram speciem obscurarunt, has constitutiones ad Christianissimi gregis ædificationem ac securitatem conducibiliter rejecimus, hæreticæ falsitatis fœtus nequaquam admittentes, & germanæ ac integræ Apostolorum doctrinæ inserentes. Obsignamus etiam reliquos omnes Canones, qui a sanctis & beatis nostris Patribus expositi sunt, id est, a trecentis decem & octo sanctis ac deiferis Patribus, qui Nicææ convenerunt; iisque qui Ancyræ: & iis etiam qui Neocæsareæ: similiter & qui Gangris: præterea & iis qui in Antiochia Syriæ: atque iis etiam qui in Laodicea Phrygiæ, præterea autem & centum quinquaginta Patribus, qui in hac a Deo conservanda & Imperiali civitate convenerunt: & ducentis, qui in Ephesiorum Metropoli prius coacti sunt: & sexcentis triginta sanctis & beatis Patribus, qui Chalcedone: similiter & iis qui Sardicæ, & qui Carthagine, & qui rursus in hac Dei cultrice & Imperatrice urbe convenerunt sub Nectario, qui imperanti huic civitati præsidebat: & Theophilo, qui fuit Alexandriæ Archiepiscopus. Quin etiam Canones Dionysii, qui fuit Archiepiscopus magnæ Alexandrinorum civitatis: & Petri, qui fuit Alexandriæ Archiepiscopus & martyr: Gregorii Neocæsareæ Episcopi Thaumaturgi: Athanasii Alexandrini Archiepiscopi: Basilii Archiepiscopi Cæsareæ Cappadociæ: Gregorii Episcopi Nyssæ, Gregorii theologi, Amphilochii Iconii, Timothei Archiepiscopi Alexandriæ, prioris Theophili Archiepiscopi ejusdem Alexandriæ: Cyrilli ejusdem Alexandriæ Archiepiscopi: & Gennadii, qui fuit Patriarcha hujus a Deo servandæ & imperantis civitatis. Præterea vero & a Cypriano, qui Afrorum fuit Archiepiscopus & Martyr, & a Synodo, quæ sub ipso fuit, emissum canonem, qui in prædictorum Præsulum locis solum, secundum traditam eis consuetudinem servatus est. Et nulli licere prius declaratos Canones adulterare, vel non admittere, vel alios præter hic propositos recipere Canones, a quibusdam falsa adjecta inscriptione compositos, qui veritatem cauponari conati sunt. Si quis autem quod prædictorum Canonum aliquem innovare vel subvertere conetur, convictus fuerit, reus erit secundum eum Canonem, ut ipse pronuntiat Canon, pœnam luens, & per ipsum in eo, in quo offendit, medelam suscipiens.

S C H O L I O N.

Quorum Canones probantur.

Hic singulatim exhibentur Concilia, & Sanctorum Patrum scripta, quorum auctoritate in Ecclesiæ regimine utendum sit: *placuitque, ut ab hoc uno tempore ad animarum medelam & perturbationum curationem firmi stabilesque maneant.*

Et quidem primo loco repræsentantur, " qui a Sanctis Patribus, qui nos, *inquiunt*, præcesserunt, suscepti ac confirmati sunt, atque adeo nobis etiam traditi sunt, sanctorum & gloriosorum Apostolorum nomine octoginta quinque Canones.

Et in primis 85. Canones Apostolici.

Nequaquam obscurum est, Patres hujus Synodi credidisse, hos 85. Canones Patribus Apostolorum nomine fuisse traditos.

Notat ad hunc Canonem Christianus Lupus: quod " Joannes III. cognomento *Scholasticus* Ecclesiæ Constantinopolitanæ sub Justiniano Augusto Episcopus (*a*) suæ quinquaginta capitum collectioni primus non ita pridem inseruerat *octoginta quinque* Canones, apud vulgum, *Apostolicos*, cum anteriores & Græci & Latini solos passim *quinquaginta* novissent. Additos ergo ab illo Canones præsens Synodus recipit & probat.

Quid de auctoritate, & antiquitate horum Canonum, vulgo *Apostolorum* sentiendum sit, examinavimus supra in dissertatione proœmiali ad hos Canones.

Constitutiones vulgo Clementis rejiciuntur.

Cum vero finalis Apostolorum Canon præcipiat in auctoritatem recipi etiam *Clementis* ordinationes sive *constitutiones* libris octo comprehensas, videri poterat & hæc Synodus omnes hos Canones Apostolorum recipiendo, & has Clementis *constitutiones* probasse; quas tamen rejicit; & tamquam *Hæreticæ falsitatis fœtus nequaquam admittit.*

Sed ne rejiciendo has Clementis constitutiones dicto Canoni Apostolorum contrariari viderentur Episcopi, asserunt, dictis constitutionibus Clementis, " jam olim ab iis, qui a fide aliena sentiunt, ad labem Ecclesiæ adspergendam, adulterina quædam, & a pietate aliena introducta esse, quæ divinorum nobis decretorum elegantem ac decoram speciem obscurarunt. " Quasi dicerent: constitutiones Clementis libris octo comprehensæ probantur quidem per Canonem Apostolorum; sed cum quædam a fide aliena in illas introducta postmodum fuerint; eas propterea sic adulteratas rejicimus.

Hunc sensum Patrum compendiose sic expressit Aristenus. " In Canonibus Apostolicis, præter alios Novi & Veteris Testamenti libros, & constitutiones Apostolorum, a Clemente in octo libris compositas venerandas & sacras habere nobis in mandatis datur. At præsens Canon, quia spuria quædam, & a pietate aliena in illis ab heterodoxis adduntur ad Ecclesiæ exitum, abjici ea præcipit, ad gregis Christianissimi ædificationem & securitatem.

De his Clementis constitutionibus, consule Scholion ad dictum Canonem ultimum Apostolorum; ibi notatum est has nequaquam Clementi attribui posse (*b*).

Probantur Canones Synodorum particularium, & quorumdam SS. Patrum.

Post hæc confirmantur Canones Synodorum non tantum Generalium, sed & particularium sive localium, notanter qui ab Ecclesia erant recepti, item decreta quorumdam Sanctorum Patrum in suis epistolis Canonicis contenta. " Nota, ait Balsamon, per hunc quoque Canonem localium sanctarum Synodorum confirmationem, & decretorum a quibusdam Sanctis Patribus factorum. Multi enim ea nequaquam observari debere existimant, ut quæ neque ab universalibus Synodis facta sint, nec ab Imperatoribus confirmata.

Probantur Canones Sardicenses.

Inter Canones recipiendos, hic quoque numerantur Canones *Sardicenses*, quos a Græcis primitus rejectos fuisse constat; creditque Christianus Lupus in Scholiis ad hunc Canonem, ob auctoritatem Joannis III. Episcopi Constantinopolitani, qui vulgo dicitur *Scholasticus*, qui Canones Sardicenses in suam collectionem retulerat: " admissos hos, inquit, refutatos huc usque a Græcis Canones Sardicenses, quorum causa (pergit Lupus) dictam ejus collectionem laudavit in literis ad Michaelem Augustum Sanctus Pontifex Nicolaus Primus.

Post relatos Patres, quorum decreta tamquam leges recipi mandatur, subjicitur: " Præterea vero & a Cypriano, qui Afrorum regionis fuit Archiepiscopus & Martyr, & a Synodo, quæ sub ipso fuit emissum Canonem, qui in prædictorum Præsulum locis solum (*Gr.* & solum) secundum traditam eis consuetudinem servatus est.

Videtur hic judicari Canon a Cypriano, & Africana Synodo editus contra baptismum datum ab hæreticis; quem Cyprianus, aliique plures Africani Episcopi *invalidum* dicebant: volebantque ab hæreticis baptizatos denuo rebaptizari.

Arguitur Gratianus.

Unde & notant Correctores Romani ad *dist. 16. Can.* 7. ubi Gratianus fragmentum hujus Canonis refert. " In isto Canonis loco est error: quia illa Synodo Cypriani probatur, in qua ipse cum multis aliis Africæ Episcopis putavit baptizatos ab hæreticis verum baptisma non recepisse: cum tamen D. Augustinus asserat aliam extitisse traditionem Apostolorum, & ipsam Cypriani sententiam plenario totius orbis Concilio exclusam fuisse testetur.

Similiter Antonius Augustinus *lib. 1. de emend. Grat. dialog.* 8. advertens ad hunc a Gratiano relatum Canonem, ait: " Non est ferendus Gratianus cum ex hac Synodo (Trullana) partem refert, in qua Cypriani Synodum probare videtur de *batismo hæreticorum*; cum contra Cypriani sententiam omnes veteres Patres steterint ". Vide Scholia nostra ad *Can. XLVI.* vulgo Apostolorum (*a*).

Codex Ecclesiæ Græcæ evulgatus a Guil. Beveregio.

Ex Canonibus Synodorum, necnon Decretis Patrum, quæ hoc Canone confirmantur, & recipi mandantur; una cum Canonibus ab hac Synodo Trullana editis, conflatus est Codex Ecclesiæ Græcæ, quos & suis commentariis illustrarunt Theodorus Balsamon, Joannes Zonaras, aliique apud ipsos Canonum periti, & quem nuper Oxonii in duobus tomis cum Scholiis dictorum Balsamonis & Zonaræ, aliorumque, evulgavit, & prolegomenis munivit, atque annotationibus auxit Guilielmus Beveregius Ecclesiæ Anglicanæ Presbyter.

C A N O N III.

Quoniam vero pius Christique amator Imperator noster, hanc sanctam & universalem Synodum allocutus est, ut eos, qui in Clerum relati sunt, & aliis divina transmittunt, puros & a culpa ac reprehensione alienos ministros efficiant: & quod intelligentia percipitur, magni Dei, qui est & sacrificium & Pontifex; sacrificio dignos: & quæ ex nefariis nuptiis iis inusta sunt probra ac dedecora repurgent: & præterea qui sunt Sanctissimæ Romanorum Ecclesiæ exactæ perfectionis Canonem servandum proponant: qui vero sub hoc a Deo conservandæ & imperantis urbis throno, quod est humanitatis & misericordiæ: utrisque paternæ & simul religiose mixtis, ut neque quod est mite ac mansuetum, dissolutum: neque quod est austerum, astrictivum relinquamus: & maxime cum ex ignorantia lapsus in non exiguam hominum multitudinem pervadat, decernimus, ut qui duobus quidem matrimoniis implicati fuere, & usque ad decimum quintum præteriti mensis Januarii præteritæ quartæ indictionis, anni sexies millesimi centesimi noni, peccato servierunt, & non ab eo resipiscere voluerunt, depositioni Canonicæ subjicere: eos autem, qui talis quidem bigamiæ probro ac dedecori implicati fuere, ante nostrum autem Decretum id quod utile est agnoverunt, & malum a se absciderunt, & hanc adulterinam & alienam congressionem procul abegerunt: vel eos etiam, quorum uxores in secundis nuptiis jam mortuæ sunt: vel ipsi etiam ad conversionem respexerunt, & continentiam didicerunt, & priorum suarum iniquitatum obliti sunt, sive sint Presbyteri, sive Diaconi, eos ab omni quidem Sacerdotali ministerio sive exercitio jam cessare, præfinito aliquo tempore punitos, honorem autem in Cathedra & statione participare, prima Sede contentos: & cum fletu a Domino postulantes, ut eis condonetur peccatum ignorantiæ. Neque enim convenit, ut is alteri benedicat, qui debet propria curare vulnera. Eos vero, qui uni quidem uxori copulati sunt, si vidua erat, quæ accepta est: similiter & eos, qui post ordinationem uni matrimonio se applicarunt, hoc est, Presbyteros, Diaconos, & Hypodiaconos, brevi aliquo tempore a sacro ministerio prohibitos, & punitos, rursus propriis gradibus restitui, ad alium gradum nequaquam promovendos, eis nefario videlicet dissoluto conjugio. Hæc autem in his, qui deprehensi sunt usque ad decimum quintum, ut dictum est, mensis Januarii quartæ indictionis, in prius declaratis delictis, solum valere statuimus: abhinc definientes & renovantes Canonem, qui dicit eum, qui duobus matrimoniis post baptismum implicatus fuerit, vel concubinam habuerit, non posse esse Episcopum, vel Presbyterum, vel Diaconum, vel omnino ex Sacerdotali catalogo. Similiter & qui viduam accepit, vel dimissam, vel meretricem, vel servam, vel scenicam, non posse esse Episcopum, vel Presbyterum, vel Diaconum, vel omnino ex Sacerdotali catalogo.

SCHO-

(a) Iste Joannes dictus Scholasticus, idest causarum Patronus, ad dignitatem Patriarchalem Sedis Constantinopolitanæ evectus est anno 565. quo quidem anno obiit Imperator Justinianus.

(b) Consulatur præfatio Labbei ad has constitutiones *Tom. 1. Conc. column. 191.* & Elias Dupin *Tom. 1. Biblioth. Eccles.*

(a) Dictus Canon 46. vulgo Apostolorum extat *Tom. V. 3.* hujusce editionis.

S C H O L I O N.

Imperator postulat, ut latini Clerici suum de continentia Canonem, & Græci suum servent.

IN primis hoc Canone testatur Synodus, quod Imperator alloquens Synodum, hortatus sit Episcopos, aliosque, qui in Clerum relati sunt, *& aliis divina transmittunt, puros & a culpa ac reprehensione alienos ministros efficiant: & magni Dei, qui est sacrificium & Pontifex, sacrificio dignos; & quæ ex nefariis nuptiis iis inusta sunt proba ac dedecora repurgent.*

Hocut facilius assequeretur, voluit Imperator, *ut qui sunt sanctissimæ Romanorum Ecclesiæ exactæ perfectionis* (seu *exactissimum*) *Canonem servandum proponant.*

Loquitur hic Imperator de Canone, quo Romana Ecclesia omnibus Episcopis, Presbyteris, Diaconis præcipiebat absolutam & plenam continentiam; ut nec propriis uxoribus, quas ante ordinationem habuerunt, post ordinationem uti queant.

Notandum autem, quod Imperator vocet hunc Canonem *exactæ perfectionis* sive *exactissimum*; cumque debere ab omnibus Episcopis, qui sunt Patriarchatus Rom. Eccl. servandum proponi. Dein addit: *Qui vero sub hoc a Deo conservandæ & imperantis urbis throno* (Constantinopolitano) *quod est humanitatis & misericordiæ, utriusque paterne & simul religiose mixtis; ut neque quod est mite ac mansuetum, dissolutum; neque quod est austerum astrictivum relinquamus.*

Manifestum est his verbis indicari consuetudinem & disciplinam Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quæ subjectis suo Patriarchatui Presbyteris & Diaconis indulgebat, & etiamnum indulget usum matrimonii ante ordinationem contracti, idque ex miseratione & conniventia, quemadmodum Imperator satis innuit, quando hanc consuetudinem expressit sub hoc verborum tenore: *Quod est humanitatis & misericordiæ.*

Ulterius desiderat Imperator, ut tam Rom., quam Constantinopolitanæ Ecclesiæ disciplina exacte servetur, & intra utriusque definitos terminos contineatur; *at utriusque paterne & Religiosæ mixtis, neque quod est mite ac mansuetum* (nimirum quod Constantinopolitana Ecclesia indulgent) *dissolutum; neque quod est austerum* (scilicet quod suis Presbyteris, & Diaconis præcipit Ecclesia Romana) *astrictivum relinquamus.*

Manifestum apparet, præcipue hic intendere Imperatorem, ut indulgentia Ecclesiæ Constantinopolitanæ permittens Presbyteris & Diaconis *usum matrimonii ante ordinationem contracti*, terminos præfixos non excedat, neque ejus occasione violetur Canon vere Apostolicus: *Oportet Episcopum, Presbyterum: ac Diaconum, esse unius uxoris virum. I. ad Tim. c. 3. vers. 2.*

Bigamus a Presbyteratu, ac Diaconatu exclusus.

Nunquam enim Ecclesiæ Constantinopolitanæ, aut alterius Orientalis Ecclesiæ Canon permisit, bigamum sive plurium uxorum etiam successivarum virum ad Presbyteratus aut Diaconatus ordinem promoveri, aut hujusmodi secundo matrimonio uti.

Itaque ulterius ad expostulationem Imperatoris decrevit Synodus, ut *qui duobus quidem matrimoniis implicati fuere, & usque ad decimum quintum præteriti mensis Januarii præteritæ quartæ indictionis anni sexies millesimi centesimi anni, peccato servierunt, & non ab eo resipiscere voluerunt, depositioni Canonicæ subjicere.*

Hic agi de duobus matrimoniis successive contractis; adeoque de veris bigamis, id est, de Presbyteris & Diaconis, qui duabus successive uxoribus usi sunt, ex sequentibus Canonis verbis satis constat.

Hæc Synodus Trullana habita an. 691.

Insuper nequaquam ambiguum est, per epocham hic expressam designati tempus habitæ Synodi & editi hujus Can., quod juxta hic expressum annorum numerum incideret in an. Christi 601. cum tamen constet, Synodum hanc habitam Justiniano II. Const. Pogonati filio regnante, qui ante ann. Chr. 685. Imperio potitus non est. Quapropter hic errorem Typographi esse plures annotarunt; legendumque esse, *anni sexies millesimi centesimi nonagesimi noni*, qui juxta civilem Græcorum æram & computationem incidit in ann. Chr. 691. quo currente, & regnante dicto Just. II. hæc Syn. celebrata fuit.

Porro hanc lectionem confirmat Theophanes, apud quem præsens Can. cum citatis verbis legitur, ut refert Baronius ad ann. 692. Videri etiam possunt notæ Frontonis Ducæi in hunc Can. apud Labbæum *t. 6. Conc. col.* 1321. item Guillelmi Beveregii, qui & scribit, quod Elias Elimgerus, qui hunc cum aliis veterum Concil. Canon. e Canonic. Divi Hilarii Pictaviensis, & Augustana Bibliotheca edidit, hunc locum ita legerit; additque: *sit etiam Gentianum Hervetum legisse, ex eo constare, quod vertit, anni* 699. hinc *t. 6. Conc. gener. edit. Labb. col.* 1141. ubi hic Canon ex versione Herveti refertur cum vulgari expressione anni, ad marginem notatur: *alias* 699.

Presbyter aut Diaconus per ignorantiam bigamiæ implicitus, a sacro ministerio cesset.

Pergens Synodus declarat postulationem Imperatoris, quid observandum circa eos, qui tali quidem *bigamiæ probro ac dedecore* (scilicet duas successive ducendo uxores, & iis utendo) *implicati* fuere, sed ante hoc decretum, malum suum agnoscentes, *hanc adulterinam & alienam congressionem procul abegerunt, vel quorum uxores in secundis nuptiis jam mortuæ essent, vel ipsi etiam ad conversionem respexerunt, & continentiam didicerunt, & priorum suarum iniquitatum obliti sunt*, De his, inquam, declarat Synodus, *hos, sive Presbyteros, sive Diacones ab omni quidem Sacerdotali ministerio, sive exercitio jam debere cessare, præfinito autem tempore punitos* (scilicet per pœnitentiam) *honorem autem in Cathedra & statione participare, prima Sede contentos: & cum fletu a Dom. postulantes, ut eis condonetur peccatum ignorantiæ.*

Vult igitur Synodus, quod qui simili bigamia fuerunt implicati, etiam post conversionem & actam pœnitentiam ab omni *Sacerdotali ministerio sive exercitio cessent*; quamvis eis permittar, ut *retineant honorem Cathedræ, atque in statione participent*; id est, temporalia accipiant, ut tamen prima Sede, id est, quam *primitus* obtinuerunt, sint contenti; atque interim *cum fletu a Domino* veniam peccati sui, licet per ignorantiam commissi, postulare pergant.

Ratio vero, ob quam Synodus similes a Sacerdotali exercitio cessare velit, notari meretur: *neque enim convenit*, inquir, *ut is alteri benedicat, qui debet propria curare vulnera.*

Hic notetur, quam procul a mente Patrum recedant, quos non pudet, Sacerdotem in peccatum carnis prolapsum, nullo pene temporis intervallo intercedente, repente ad altare mittere.

Qui ante hunc Canonem viduam duxit, aut post ordinationem matrimonio junctus est, brevi tempore a Sacro ministerio cesset.

Hæc quidem de Presbyteris & Diaconis, qui proprie dictæ *bigamiæ*, id est, duobus successive matrimoniis implicati fuere; nunc de iis agit, qui bigamiæ, quam hodie *interpretativam* dicimus, obnoxii fuerunt, id est, qui uni quidem *uxor copulati sunt, si vidua erat, quæ accepta est.*

Item de his, *qui post ordinationem uni matrimonio se applicarunt*. Licet enim disciplina Ecclesiæ Constantinopol. permitteret, ut uxorati non *bigami*, Presbyt. & Diaconi ordinarentur, & ordinati etiam suis legitimis uxoribus post ordinationem uterentur, non tamen permittebant, ut *post ordinationem* uxorem ducerent.

Itaque de his, qui vel viduam duxerunt, vel post ordinationem matrimonio se applicarunt, decrevit Synodus, hos *brevi aliquo tempore a sacro ministerio prohibitos, & punitos, rursus propriis gradibus restitui; ad alium gradum nequaquam promovendos, eis nefario, videlicet dissoluto matrimonio*, id est, etiam dissoluto nefario matrimonio.

Ex his manifestum est, Patribus minus odiosam visam fuisse bigamiam interpretativam, quam bigamiam proprie dictam.

Insuper habemus, Patribus admodum curæ fuisse, ut licentia Ecclesiæ Orientalis de usu uxorum non extenderetur; sed intra præfixos terminos omnino concluderetur; hoc est, ut non uterentur uxore, nisi quam *unicam*, eamque *non viduam*, idque *ante* ordinationem duxisset.

Bigami impostorum a Sacerdotali catalogo exclusi.

Denique declarat expresse Synodus, quæ hic statuta sunt, *in his tantum valere, qui deprehensi sunt usque ad 15. ut dictum est mensis Januarii quartæ indictionis, in prius declaratis delictis.*

Concluditque quod *abhinc*, hoc est, a tempore hujus conditi Can., renover Canon. vulgo Apostolicum 17. & 18. cujus verba referuntur eo tenore, quo supra relata sunt, quorum & ibidem Scholia consuli possunt.

C A N O N IV.

Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel Subdiaconus, vel Lector, vel Ostiarius, cum muliere Deo dicata coierit, deponatur, ut qui Christi sponsæ vitium attulerit. Sin autem Laicus, segregetur.

S C H O L I O N.

Violans Deo dicatam, si Clericus, deponitur; si Laicus, segregatur.

PAtres in Can. præcedenti postquam multis egissent de continentia Cleric. in præsenti Can. eamdem materiam prosequentes agunt de vitio incontinentiæ, quod specialem supra reliqua inordinationem habet.

Non enim dubium quin specialem malitiam contrahat peccatum carnis, si cum persona specialiter Deo per votum castitatis dicata committatur; immo rationem quamdam sacrilegii induit; eo quod res Deo consecrata hujusmodi peccato profanari censeatur; atque ideo & peccatum carnis eo titulo gravius efficitur, majorique pœnæ obnoxium redditur; adeo ut jure civili fornicatio cum Moniali pœna capitali puniatur, uti & hic notat Balsamon, quod & moribus multorum locorum consonat, uti ex Julio Claro notavi in *Jure Ecclesiastico T. IV. part. 3. tit. 4. cap. 6. n. 68.*

Monet denique Balsamon: „ Cum autem discis quomodo puniontur, qui cum talibus mulieribus rem habent, non subdistinguas virginem, an viduam, sed de omni muliere Deo consecrata dic, locutum esse Can. Extat apud Gratianum *caus. 27. quæst. 1. Can. 6.*

C A N O N V.

Nullus eorum, qui in Sacerdotali catalogo degunt, extra eas, quæ in Canone recensentur, a suspicione alienas personas, mulierem possideat vel ancillam, se nulli reprehensioni affinem ex hoc servans. Si quis autem quæ a nobis definita sunt transilierit, deponatur. Hoc ipsum autem etiam Eunuchi servent; ut a vituperatione alieni sint, providentes. Qui autem transgrediuntur, si sint quidem Clerici, deponantur: si vero Laici, segregentur.

S C H O L I O N.

EST innovatio tertii Canonis Nicæni, atque ad eum Canonem referenda sunt hæc verba: *Quæ in Canone recensentur*. Addit autem præsens Canon idem ab *Eunuchis* servandum; id est, ait Aristenus: ,, Sacratas ,, introductas habuere mulieres, licet Eunuchi sint, aut ,, admodum senes, & presens Canon, & Basilii magni ,, ad Gregorium Presbyterum epistola prohibet.

Addit dein Aristenus: ,, De Eunuchis autem plus ,, etiam addit hic præsens Canon, quod licet Laici ,, sunt, & una cum mulieribus, quæ non sunt ex co- ,, gnatis istis personis omnem suspicionem effugientibus ,, cohabitent, excommunicantur.

Plura vide in Scholiis ad Canonem I. & III. Nicænum (a).

C A N O N VI.

Quoniam in Apostolicis Canonibus dictum est, eorum qui non ducta uxore in Clerum promoventur, solos Lectores & Cantores uxorem posse ducere; & nos hoc servantes decernimus, ut deinceps nulli penitus Hypodiacono vel Diacono, vel Presbytero post sui ordinationem contrahere liceat. Si autem fuerit hoc ausus facere, deponatur. Si quis autem eorum, qui in Clerum accedunt, velit lege matrimonii mulieri conjungi, antequam Hypodiaconus, vel Diaconus, vel Presbyter ordinetur, hoc faciat.

S C H O L I O N.

Sacris Ordinibus initiati uxores non ducant. *Ostiarii, Acolythi, & Exorcistæ* apud Græcos non ordinabantur.

CANON Apostolicus, cujus hic fiat mentio, est, Canon XXV. eumque confirmavit Justinianus in *L. 45. Cod. de Episc. & Cler.*

Occasione hujus Canonis qui forsan credet, in Ecclesia Græca Matrimonium fuisse interdictum *Ostiariis*, *Acolythis*, & *Exorcistis*: quandoquidem hic Canon, uti & Apostolicus, solis *Lectoribus*, & *Cantoribus* uxores ducere permittat; sed nihil minus: quod enim de solis Lectoribus & Cantoribus loquantur Canones, ea est ratio, quod hi soli juxta Græcorum disciplinam in Clerum per ordinationem reciperentur: Ostiarii vero & Acolythi, ac Exorcistæ inter Ecclesiæ Ministros, sed citra ullam ordinationem, assumebantur, atque de Laicorum ordine manebant: uti late & solide ostendit Morinus de *Sacris Ordinat. part. 3. Exercit.* 14. *c.* 1. & notavimus ad Can. XXVI. Laodicenum. Cum ergo de solis Clericis quæreretur, necesse non erat eorum meminisse, qui de Clero non erant.

Error Gratiani, quem Innocentius III. est secutus.

Postremam partem sub nomine Synodi VI. refert Gratianus *dist.* 32 *Can.* 7. his verbis: " si quis eorum, ,, qui ad Clerum accedunt, voluerit nuptiali jure mu- ,, lieri copulari, hoc ante ordinem Subdiaconatus fa- ,, ciat ". Eisdem plane verbis, etiam nomine Synodi VI. eum citat Innocentius III. *in c.* 9. *t. de ætat. & qual. ordinand.* ut vel inde appareat, Innocentium Canones non in fontibus, sed in Gratiano legisse.

Idipsum notavit Antonius Augustinus *lib.* 1. de emendatione Gratiani *dial.* 8 postquam enim meminit hujus Canonis, sub nomine *sextæ Synodi*, prout extat apud Gratianum, mentionem fieri ab Innocentio, ait: *errorem Gratiani est secutus*.

Qui deinceps post ordinationem uxorem ducit, deponitur.

Ex præsenti Canone patescit Græcorum disciplina, quæ Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos post ordinationem a matrimonio excludit; at matrimonio junctos, modo non sint bigami, ad dictos Ordines admittit; eisque permittit legitimis suis uxoribus uti quod supra ad *Canonem III.* notaveram. Sed an ante hoc Synodale decretum id generaliter vetitum fuerit, dubitare facit particula *deinceps*; innuens novum decretum, quod *deinceps* sive posthac servandum sit: nisi dicamus quod in hac Synodo primum pœna *depositionis* matrimonium post ordinationem contrahentibus inflicta fuerit.

Hoc notat hic Aristenus, quod " decimus quidem ,, Canon (Ancyranus) jubet eum, qui Presbyteri aut ,, Diaconi gradum est suscepturus, & cum eum susce- ,, perit, ante testatus est se non posse innuptum ma- ,, nere, sed velle uxorem ducere; etiam post ordina- ,, tionem matrimonium inire, & in proprio ministerio. ,, Præsens autem Canon istum evertit Canonem, & ,, omnino prohibet Presbyterum, Diaconum, aut Hy- ,, podiaconum post ordinationem fœminam sibi matri- ,, monio conjungere, vigesimum sextum Canonem A- ,, postolicum sequens; & decernit eum, qui post ordi- ,, nationem hoc facere ausus fuerit, deponi; cuique ,, concedens libertatem, ante ordinationem lege matri- ,, monialis se fœmine conjungendi ". Videri poterit ,, *tom. VI. Scholion*, quod in dictum Canonem Ancy- ,, ranum elaboratum est.

CANON VII.

Quoniam in nonnullis Ecclesiis Diaconos officia ecclesiastica habere didicimus, & ex hoc nonnullos eorum arrogantia & licentia fretos ante Presbyteros sedere: statuimus, ut Diaconus, etiamsi in dignitate est, id est, in quovis sit officio ecclesiastico, ante Presbyterum ne sedeat, præterquam si proprii Patriarchæ vel Metropolitani vicem gerens adsit in alia civitate super aliquo capite: tunc enim ut locum illius implens honorabitur. Si quis autem tyrannica adductus audacia, tale quid efficere ausus fuerit, is ex proprio gradu dejectus, sit omnium ultimus ejus ordinis, in cujus est catalogo in sua Ecclesia, Domino nostro admonente, ne in primis Sedibus delectemur, secundum eam, quæ in sancto Evangelista Luca, ut ex Domino nostro & Deo profecta, posita est, doctrinam. Iis enim, qui vocati erant, dicebat hanc parabolam: Quando ab aliquo ad nuptias invitatus fueris, ne in primo loco accubueris, ne forte quispiam te honoratior ab eo invitatus fuerit, isque qui te & ipsum invitavit, veniat & dicat: Da ei locum: & tunc incipies cum pudore ultimum locum tenere. Sed quando invitatus fueris, in ultimo loco accumbe, ut quando venerit qui te invitavit, dicat tibi: Amice, ascende altius: tunc erit tibi gloria coram iis, qui tecum accumbunt: *Nam* quisquis se extollit, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. *Hoc ipsum autem etiam servabitur in reliquis sacris ordinibus, quandoquidem sæcularibus dignitatibus spirituales præstantiores esse scimus.*

S C H O L I O N.

PRÆSENS Canon Diaconorum arrogantiam compescit, qui se Presbyteris præferre ambiebant, uti & compescuit *Can.* 18. Nicænos: hac tamen differentia (toi notarunt Balsamon & Zonaras hic) quod Canon Nicænus Diaconum ob eam arrogantiam a ministerio, sive Diaconatu arceat; præsens vero qui honoratiorem sedendi locum impudenti temeritate Sacerdotibus præripuerit, eum in arrogantiæ suæ pœnam non a ministerio quidem repelli, sed *ex proprio gradu dejectum sit omnium ultimus*: hoc est, is primum fortan gradum inter Diaconos obtineret, in postremum detrudatur; maneat tamen in ministerio Diaconatus. — Diaconus qui ante Presbyterum sederit, fiat Diaconorum ultimus.

Rationem levioris pœnæ hoc Canone inflictæ nonnulli cum Zonara refundunt in hoc, quod Canon Nicænus agat de Diaconis, qui, dum sacra mysteria peraguntur, in sacrario medii inter Presbyteros consedere præsumant, quo tempore eos maxime Sacerdotibus inservire & adstare oportuerat: Præsens autem Canon agit de Diaconis, qui *extra* sacrarium alio quocumque consessu dignitorum inter Sacerdotes locum sibi arrogarent.

Quidquid sit de hac distinctione, manifestum est, quod non tantum in Diaconis respectu Presbyterorum, sed etiam in reliquis Ordinibus servari velit Synodus, ut dignitas magis ab Ordinibus Ecclesiasticis, quam a sæcularibus officiis seu dignitatibus sumatur: " quandoquidem, ait Synodus, sæcularibus dignitatibus spirituales præstantiores esse scimus." — Ordo Ecclesiasticus præfertur officiis circa temporalia.

Pro intellectu hujus Canonis hoc quoque notandum, quod in Ecclesia Græca distincta essent officia Ecclesiastica ab Ordinibus sacris. Neque enim officiis hujusmodi præfecti, qua tales, *sacris* mysteriis celebrandis assistebant, sed tantum ecclesiasticarum rerum curam vel custodiam habebant: atque ideo *sæculares dignitates* dicebantur, quia circa res temporales & in se sæculares versabantur.

Horum præcipui erant (uti notat hic Beveregius) *magnus OEconomus, magno Sacello Præpositus, magnus Vasorum Custos, Chartophilax* (a), *parvo Sacello Præpositus, ut primus Defensor*.

Aliquod simile officium assecuti inferiores Clerici sese majoribus hoc titulo præferre volebant, dignitatem & prærogativam consessus, a dignitatibus hisce, & non a sacris Ordinibus metientes, quod hoc Canone vetatur.

Excipit tamen Canon casum, quo Diaconus " pro- ,, prii Patriarchæ, vel Metropolitani vicem gerens ,, adsit in alia civitate super aliquo capite: tunc enim ,, ut locum illius implens honorabitur ". Id est, si Patriarcha, vel Metropolitanus Diaconum muneris sui Vicarium mittat ad aliquam civitatem, debitos ipsi Præsuli, cujus vices gerit, seu legatione fungitur, honores ipsi deferri placet. — Diaconus aut Presbyter vices gerens sui patriarchæ, aut Metropolitæ.

Ita in Antiochena Synodo an. 363. per Meletium Patriarcham Lamydrio Pisonis Adanensis Episcopi Presbyter, ac Legatus subscripsit in hanc formam: *Piso Adanorum Episcopus per Lamydrionem Presbyterum*.

Similiter & sexta Synodus immediate ante hanc Trullanam celebrata, admisit Patriarchæ Hierosolymitani Legatos Presbyteros ad consessum & suffragium inter Patriarchas, uti ad hunc Canonem notavit Christianus Lupus, asserens, quod hic videatur fuisse mos Græcorum usitatus, quem præsens Canon confirmat.

Illum autem fuisse morem in Galliarum & Hispaniarum Ecclesiis, constat ex multis Synodis, a Christiano Lupo ibi citatis; notavimusque in Scholio ad Canonem CXXXIII. Africanum Philippum & Asellum Presbyteros, & *Legatos Romanæ Ecclesiæ* post Episcopos subscripsisse actis Concilii Carthaginensis anni 419.

C A-

(a) Extant citati Canones I. & III. Nicæni *Tom. VI.* hujus editionis.

(a) *Cartophilax*, inquit doctissimus pater le Quien *t.* 1. *Orientis Christiani p.* 129. *col.* 1. *tametsi vel Diaconus duntaxat esset; post Patriarcham tamen ante Episcopos & Metropolitas sedebat. Quartus tamen ordine censebatur inter præcipuos Patriarchæ Constantinop. Officiales, præibant enim Magnus OEconomus, Magnus Sacellarius, Magnus Sceuophylax*.

CANON VIII.*

In omnibus ea, quæ a nostris sanctis Patribus decreta sunt, nos quoque rata ac firma esse volentes, Canonem quoque renovamus, qui jubet, uniuscujusque Provinciæ Episcoporum quotannis fieri Synodos, ubi Metropolitanus Episcopus satius esse duxerit. Quoniam autem propter Barbarorum incursiones, & quasdam alias incidentes causas non possunt, qui Ecclesiis præsident, Synodos in bis anno facere; visum est, ut omnino semel in anno propter Ecclesiasticas quæstiones, ut consentaneum est, emergentes, fiat prædictorum Episcoporum Synodus a sancto Paschæ festo, & usque ad Octobris mensis complementum, singulis annis, in loco, quem, ut prædictum est, Metropolitanus Episcopus aptiorem judicaverit. Ii autem, qui non conveniunt, Episcopi, cum in suis civitatibus agant, & sani sint, & ab omni inevitabili & necessario negotio liberi, fraterne corripiantur.

SCHOLION.

Synodus Provinciæ annue bis celebranda, aut si bis fieri non possit saltem semel.

PRæsens Canon renovat *Canon. quintum* Nicænum, qui voluit Synodum Provincialem *bis* in anno celebrari; una tamen declarans, quod „ quoniam propter Barbarorum incursiones, & quasdam alias incidentes causas, non possunt, qui Ecclesiis præsident, „ Synodos bis in anno facere, omnino saltem semel „ in anno propter Ecclesiasticas quæstiones, ut consentaneum (*sive* verisimile est) emergentes, fiat prædictorum Episcoporum (in unaquaque Provincia) Synodus. "

Nolunt ergo Patres totaliter recedere a Canonibus, quia *bis* in anno Synodorum Episcoporum celebrari volunt; sed duntaxat ob urgentem necessitatem indulgent, ut necessitate durante, Synodus saltem *semel* in anno habeatur.

Verum quod ob necessitatem solummodo indultum fuit, sensim in legem generalem transivit, atque tandem quasi pro lege receptum, *semel* in anno convocandam esse Synodum Provinciæ; uti notavi in *Jure Eccl. T. I. part. 1. tit. 20. c. 1.* Ut vel hinc pateat, quam ægre a Canonum præscripto recedendum sit: quia recessus ille, licet ob necessitatem ad tempus tantum indulgeatur, facile in legem mutatur; & quod limitate & ex sola necessitate fuit toleratum, sensim tamquam generaliter & simpliciter probatum recipitur (*a*).

Patet insuper ex hoc Canone, quæstiones ecclesiasticas, eo etiam tempore, ad Synodos Provinciales fuisse delatas, & ibidem terminatas; quod pristinis Canonibus, & multorum sæculorum disciplinæ conformia esse, ostendi in *Jure Eccles. T. IV. part. 3. tit. 5. cap. 1.* Ibi una notavi, tandem labente ætate, ob neglectam Synodorum celebrationem, quæstiones Ecclesiasticas ad Episcopos extra Synodum delatas esse; Episcopos autem, ut se a negotiis extricarent, eas ad suos remisisse Officiales; atque ob hanc mutatam judiciorum formam, Tribunalia Ecclesiastica, multum de sua amisisse simplicitate, & integritate; atque exinde & eorum non parum diminutam auctoritatem.

Tempus celebrandæ Synodi præfigitur *a Festo Paschæ usque ad Octobris mensis complementum*: intra quem terminum Metropolitani est. Episcopos suæ Provinciæ convocare *in locum quem Metropolitanus Episcopus aptiorem judicaverit.*

Hujus Canonis sub nomine *sextæ Synodi* meminit septima Synodus *Can. 6.* appellanturque ibidem qui huic Synodo sextæ interfuerunt nomine *Patrum*; monet Antonius Augustinus *l. 1. de Emend. Gratiani dial. 8.* quod *omnes Græci ita appellent, & aliqui ex Latinis.*

CANON IX.*

Nulli licere Clerico cauponariam habere tabernam. Si enim in cauponam ingredi non est permissum, quanto magis aliis in ea ministrare, & ea quæ non licet ipsi tractare? si quid autem tale fecerit, vel cesset, vel deponatur.

SCHOLION.

HOc Canone Clericis interdicitur, *cauponariam habere tabernam*; quod ita accipiendum monet Zonaras hic. „ Ut eis operas locare in caupona, ejusque „ ministeriis inservire ne liceat. Turpe siquidem (pergit Zonaras) atque ab Ordinum dignitate vehementer alienum, exercendæ cauponæ Clericum præsidere excipiendis hominibus, apponendis ferculis præsto esse, pincernæque quodammodo operam ac ministeria hospitibus exhibere ". Id tantum a Clericali ordine alienum crediderunt Synodi nostræ Belgicæ, ut nec in Custodes seu Matricularios Parochialium Ecclesiarum admitti voluerint, qui cauponas seu tabernas tenent, prout annotavi in *Jure Eccl. Tom. I. part. 1. tit. 4. c. 2. n. 3*

Supponit Synodus, jam pridem per Canones Clericis ingressum in cauponas sive tabernas fuisse interdictum; ex hac prohibitione inferens prohibitionem exercitii cauponæ, argumento a minori ad maius: *si enim*, ait, *in cauponam ingredi non est permissum, quanto magis & aliis in ea ministrare, & ea quæ non licet ipsi tractare.* Canones ingressum vetantes refert Gratianus *dist. 44.* his & consonat Synodi Belgicæ, quas annotavi in *Jure Eccl. Tom. I. part. 1. tit. 2. c. 4.*

Clericus cauponam exercens, & monitus se non corrigens, deponitur hoc Can.: at ingrediens, solum segregatur *Can. 47. Apost.* eo quod hoc illo levius sit.

CANON X.*

Episcopus, Presbyter, vel Diaconus, qui usuras, vel quæ dicuntur, centesimas accipit, vel cesset, vel donatur.

SCHOLION.

QUod hoc Canone statuitur, id generaliter Clericis interdicitur *Canone 17.* Nicæno, cujus Scholion consuli potest.

Episcopus, Presbyter vel Diaconus centesimas accipiens vel cesset, vel deponatur.

CANON XI.*

Nemo eorum, qui Sacerdotali ordine enumerantur, vel Laicus, Judæorum azyma comedat, vel ullam cum eis familiaritatem ineat, vel in morbis accersat, vel ab eis medicinas accipiat, vel una cum eis in balneis lavetur. Si quis autem hoc facere aggressus fuerit, si sit quidem Clericus, deponatur: si autem Laicus, segregetur.

SCHOLION.

Nulla cum Judæis habenda familiaritas.

SCimus Græcos jam pridem in sacrificio incruento usos fuisse pane *fermentato*; panemque azymum respuisse, ne videretur judaizare; quin & Latinis vitio vertisse, quia in sacrificio azymis utuntur; creditque Theodorus Balsamon, hoc Canone nequaquam vetitum esse, comedere azyma; sed per azyma festa celebrare more Judaico; sive in *sacrificiis* azymis uti; idque ait Balsamon „ propter Latinos, qui cum azy„ mis festa celebrant.

Ex his facile intelligitur hunc Canonem juxta hunc sensum annumerandum esse Canonibus hujus Synodi, qui ab Ecclesia *Latina* recepti non sunt: utpote quæ non obstante hoc Canone, & Græcorum mori conformi, perstitit, & etiamnum hodie persistit in usu *azymorum*: non ad exemplum *Judæorum*, sed ipsius *Christi*: quem in *azymis* prima de azymorum consecrasse, & hoc Sacramentum instituisse, credit.

Canone 69. vulgo Apostolorum interdicitur, ne festos dies cum *Judæis* celebrare, neve *manuscula* ab eis accipere liceat. At hoc Canone omnis cum eis familiaritas interdicitur; ut *nec in morbis accersere eos liceat; neque ab eis medicinas accipere.*

Similiter & Pontificum Romanorum posterioribus Constitutionibus, relatis sub titulo Decretalium de *Judæis*, familiaritas & commercium cum ipsis interdicitur. „ Quoniam, ait Pontifex, in *c. 8. ibid.* Judæorum mores & nostri in nullo concordant, & ipsi de „ facili ob continuam conversationem, & assiduam familiaritatem, ad suam superstitionem & perfidiam „ simplicium animos inclinarent ". Quæ ratio evincit omnem cum hæreticis familiaritatem fugiendam esse.

Verum in regionibus, in quibus Judæi permittuntur habitare, nec Canonis hujus, aut dictarum Constitutionum rigor observatur.

Error Gratiani.

Canonem hunc retulit Gratianus *caus. 28. quæst. 1. Can. 13.* sed sub nomine *septimæ* Synodi: & pro voce *Judæorum*, legit *eorum*; uti notavit Ant. Augustinus *de Emend. Grat. l. 1. dial. 8.* At utrumque Gratiani errorem in ipso textu emendarunt Correctores Romani, nulla hujus correctionis facta mentione. Hinc rursus probatum, quod hodie post Romanam correctionem non habeatur hoc decretum, sive opus prout a Gratiano compositum & evulgatum fuit, ut non semel monuimus, & a pluribus est deploratum.

CANON XII.

Porro hoc quoque ad nostram cognitionem pervenit, quod in Africa & Lybia, & aliis locis quidam ex iis, qui illic sunt, religiosissimi Præsules cum propriis uxoribus, etiam postquam ad eos processit ordinatio, una habitare non recusant, ex eo populis offendiculum & scandalum offerentes. Cum itaque studium nostrum in eo magnopere laboret, ut omnia ad gregis in manus no-

(*a*) De habendis in Regno Gallicarum Conciliis Provincialibus votum suum Ludovicus XIV. in declaratione data 16. Aprilis 1646. his significavit verbis: *Desirant de tout notre cœur voir fleurir la Religion & la Pieté en notre Royaume, nous... admonestons & exhortons les Archevêques & Metropolitains de notre Royaume, de tenir les Conciles Provinciaux au moins de trois ans en trois ans, en tel lieu de lieu de leur Province, qu'ils connoitront etre plus propre & plus convenable pour cet effet, affin de pourvoir à la discipline & correction des Mœurs, & direction de la police Ecclesiastique, institution des Seminaires & Ecoles, selon la forme des saints Decrets.*

nostras traditi nobisque commissi utilitatem fiant, nobis visum est, ut nihil ejusmodi deinceps ullo modo fiat. Hoc autem dicimus, non ad ea abolenda & evertenda, quæ Apostolice antea constituta sunt, sed populorum salutis & ad meliora progressionis cum gerentes, & ne status Ecclesiasticus ullo probro afficiatur. Dicit enim divinus Apostolus: Omnia ad Dei gloriam facite: sine offendiculo estote, & Judæis, & Græcis & Dei Ecclesiæ, quemadmodum & ego omnibus in omnibus placeo, non quærens meam utilitatem, sed multorum, ut serventur. Imitatores mei estote, sicut Christi. *Si quis autem tale quid agere deprehensus fuerit, deponatur.*

S C H O L I O N.

Episcopis interdicta cohabitatio cum suis uxoribus.

IN Scholiis ad *Canonem sextum* Apostolorum notavimus, quod olim apud Græcos uxorati in Episcopos ordinati possent suis uxoribus uti, quod & hodie Presbyteris & Diaconis permittunt: at quoad Episcopos disciplina mutata fuit, vetitumque Episcopis uti uxoribus, quas etiam *ante* ordinationem habuerant; quam disciplinam hoc Canone Patres stabiliunt, atque ubique observari volunt.

Nec tantum præcipiunt, ut Episcopi *post* suam ordinationem propriis uxoribus non utantur, sed insuper prohibent, ne cum eis una habitare præsumant. „ Nam etsi fieri potest, ut sic cohabitantes, se castos „ nihilominus & integros servent, aliis tamen offendi„ culo & scandalo erunt “: ait Zonaras hic.

Monent autem Patres, hæc dici, *non ad ea abolenda & evertenda, quæ Apostolicæ antea constituta sunt, sed populorum salutis, & ad meliora progressionis curam gerentes, & ne status Ecclesiasticus ullo probro afficiatur.*

Haud obscurum est, per *Apostolice antea constituta*, significari citatum *Canonem sextum* Apostolorum, qui vetat Episcopos uxores suas legitime ante ordinationem ductas, post ordinationem a se dimittere, ac consequenter usum earum permittere videtur, uti notatum fuit in Scholiis ad dictum Canonem Apostolorum.

Dicunt itaque Patres, se hic statuta non decrevisse, *ad ea abolenda & evertenda, quæ Apostolice antea constituta sunt, sed populorum salutis, & ad meliora progressionis curam gerentes, & ne status Ecclesiasticus ullo probro afficiatur*. Quasi dicere: „ Apostolos quidem „ (verba sunt Zonaræ) nascente ac emergente tum „ primum fide, neque adhuc sonitu divinæ prædica„ tionis latius evulgato, mitius cum iis, qui fidem „ amplecterentur, ac remissius egisse, nec ab eis omnes „ numeros perfectionis exigentes, aliquid tum imbe„ cillitati ipsorum, tum inveteratæ apud omnes gen„ tes, atque adeo apud ipsos Judæos, consuetudini „ indulsisse. Nunc vero longe lateque propagata Reli„ gione, ac diligentius quæ ad sanctiorem vitæ nor„ mam pertinent constitutis, augescente in dies & „ Angelico cultu, severioribus, inquiunt, vitam su„ am continentiæ legibus abstringere ipsi quoque Epi„ scopi debent, ut non modo ab alienis uxoribus ab„ stineant, sed ab iis quoque, quas tori consortes „ habuere: neque solum lecti socias non admittant, „ sed nec sub eodem tecto, aut iisdem ædibus dege„ re patiantur “. Ita Zonaras hic, cui & Balsamon consentit.

Idem prohibet Ecclesia Latina omnibus sacro Ordine initiatis.

Porro cum apud Latinos eadem lex continentiæ post ordinationem imposita sit Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis, non mirum si statutum hoc Canone de Episcopis, Ecclesia Latina a Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis observandum decreverit, ut nimirum ab uxorum, quas *ante* ordinationem habuerunt, cohabitatione, tamquam periculosa & scandalosa abstineant *post* ordinationem.

Et quidem Synodus Agathensis *Canone XVI.* „ Non „ ordinentur, inquit, conjuncti, nisi sequestrati man„ sionis cubiculo.

Et Synodi Turonensis *Canone XIX.* cavetur: „ Ne „ Presbyteri cum suis uxoribus maneant, sed segrega„ tim solitarii in cella jaceant, orent, dormiant: “ *quia*, ait, *nulli Clericorum juxta Canonum sententiam cum conjuge sua manere permittitur.*

Error Gratiani in citando loco S. Gregorii.

Ubi ergo legitur apud S. Gregorium *lib. 1. Epist.* 50. & refertur a Gratiano *dist.* 81. *Can.* 24. „ Volumus, „ ut Sacerdotes prohiberi debeant, ne cum mulieribus „ conversentur, excepta duntaxat Matre, Sorore, „ vel *uxore*, quæ caste regenda est “. Dubitat vir eruditus Petrus Gussanvillæus „ an non vox illa, *uxo„ re*, irrepserit; siquidem istam conversatio res est „ plena periculi & suspiciosissima ... ideoque quod ait „ *lib. 7. Epist.* 39. *uxores* non relinquant, interpretor, „ curam earum non deserant, victum eis admini„ strent. “ Hæc ille in Notis ad dictam Epist. 50.

Cæterum quid obtineat jure Decretalium circa uxorem illius, qui ea vivente ad sacrum Ordinem vel vitam Monasticam transit, vide Commentatores ad Titulum Decretalium *de Conversione Conjugatorum*.

C A N O N XIII.

Quoniam Romanæ Ecclesiæ pro Canone traditum esse cognovimus, ut promovendi ad Diaconatum, vel Presbyteratum, profiteantur se non amplius suis uxoribus conjungendos; nos antiquum Canonem Apostolicæ perfectionis ordinisque servantes, hominum qui sunt in sacris legitima conjugia deinceps quoque firma & stabilia esse volumus, nequaquam eorum cum uxoribus conjunctionem dissolventes, vel eos mutua tempore convenienti consuetudine privantes. Quamobrem si quis dignus inventus fuerit, qui Hypodiaconus, vel Diaconus, vel Presbyter ordinetur, is ad talem gradum assumi nequaquam prohibeatur, si cum legitima uxore cohabitet. Sed neque ordinationis tempore ab eo postuletur, ut profiteatur se a legitima cum uxore consuetudine abstenturum: ne ex eo a Deo constitutas a sua præsentia benedictas nuptias injuria afficere cogamur, Evangelica voce exclamate: Quæ Deus conjunxit, homo non separet, *& Apostolo docente*, honorabiles nuptias & torum immaculatum. *Et alligatus es uxori?* ne quære solutionem. *Scimus autem, sicut & qui Carthagine convenerunt*, & *vitæ ministrorum honestatis curam gentes dixerunt, ut Subdiaconi, qui sacra mysteria contrectant, & Diaconi, & Presbyteri secundum proprios terminos a consortibus abstineant: ut & quod per Apostolos traditum est, & ab ipsa usque antiquitate servatum, nos quoque similiter servemus, tempus in omni re scientes, & maxime in jejunio & oratione. Oportet enim eos, qui divino altari assident, in sanctorum tractandorum tempore esse omnino continentes, ut possint id, quod a Deo simpliciter petunt, obtinere. Si quis ergo fuerit ausus præter Apostolicos Canones incitatus, aliquem eorum, qui sunt in sacris, Presbyterorum, inquimus, vel Diaconorum, vel Hypodiaconorum conjunctione cum legitima uxore & consuetudine privare, deponatur. Similiter & si quis Presbyter vel Diaconus suam uxorem pietatis prætextu ejecerit, segregetur, & si perseveret, deponetur.*

S C H O L I O N.

Disciplina Græcorum de matrimonio Presbyterorum & Diaconorum quoad usum in Ecclesia Latina merito admissa non fuit.

RATIONES, quibus disciplinam suam circa usum matrimonii Diaconorum & Presbyterorum stabiliunt, non obscure carpunt Ecclesiam Romanam, quasi per legem continentiæ Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis indictam, vinculum matrimonii ante ordinationem legitime contracti dissolveret; vel nuptias a Deo constitutas & sua præsentia benedictas injuria afficeret: cum certum sit & notorium, Ecclesiam Rom. nunquam matrimonium Presbyterorum aut Diaconorum ante legitime contractum quoad vinculum dissolvisse; sed usum duntaxat Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis, tamquam sacris eorum functionibus minus convenientem ademisse; neque unquam nuptias ipsas contempsisse aut injuria affecisse; sed perfectionem majorem in suis desiderans Ministris, eos solummodo eligendos censuit, qui eam perfectioris vitæ normam ultro eligere volunt; quemadmodum in Episcopis Græci observandum Canone præcedenti statuerunt (*a*).

Canonis errarum circa sensum Canonis Carthaginensis.

Ulterius, sicuti nimio studio stabiliendæ propagandæque Ecclesiæ suæ disciplinæ a mente & sensu Ecclesiæ Rom. aberrarunt, ita & eodem præcipiti zelo abrepti a sententia Patrum Carthaginensium recesserunt; canonemque eorum in alienum plane sensum contorsisse videntur.

Cum enim Canon latine editus diceret, placere Episcopos, Presbyteros, & Diaconos secundum *priora statuta*, vel ut alii legunt, *propria statuta*, id est secundum priores aut proprias Constitutiones jam editas, ipsi verterunt *secundum proprios terminos*; quasi eo Canone solum interdiceretur Presbyteris & Diaconis usus matrimonii *secundum proprios terminos*, sive cum eorum vices sacrificandi vel ministrandi altari recurrunt. Quod alienum esse a mente Patrum non tantum ipse obvius verborum intellectus ostendit, sed & illud quod, constet ex S. Augustino *l. 2. de Adult. Conjug. cap.* 20. in Africa sacratis hominibus usum matrimonii nullo tempore indultum fuisse. Deinde si Canon pateretur sensum ipsis a Græcis affictum, non tantum Presbyteris & Diaconis, verum & Episcopis licita fuisset conjunctio matrimonialis extra tempus ministerii: cum de his Carthaginensis Canon eodem, quo de Presbyteris a Diaconis modo loqua-

(a) Non abs re erit observare, quod Innocentius III. non improbaverit morem, quo Græci suis Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis usum matrimonii ante ordinationem contracti permittunt. Consultus enim Innocentius de filio Sacerdotis Græci, cujus pater ante ordinationem matrimonium contraxerat, & Sacerdos existens eumdem in matrimonio susceperat, consultus inquam, num iste Sacerdos Græcus in Episcopum legitime posset eligi: respondit Pontifex his verbis: „ Nos attendentes, quod Orientalis Ec„ clesia votum continentiæ non admisit, quoniam Orientales in „ minoribus Ordinibus contrahunt, & in superioribus utuntur „ matrimonio jam contracto; mandamus, quatenus nisi pro eo „ quod inter Latinos Græci hujusmodi conversantur, regionis „ consuetudo repugnet, si aliud Canonicum non obstat ad conse„ crationem ejusdem sine dubitatione procedas “. *Cap.* Cum olim, titul. de Clericis conjugatis.

loquatur : & tamen nec ipsi Græci id Episcopis licitum fuisse prætendunt.

Cæterum vitiosam esse Græcorum expositionem Canonum Carthaginensium, ostendit quoque Fronto-Ducæus in Notis ad hunc Canonem.

Tametsi ergo Ecclesia Latina disciplinam Græcorum, Presbyteris, & Diaconis matrimonii prius contracti indulgentem non improbet, quasi Legi Evangelicæ repugnantem, nunquam tamen Canonem hunc, zelo nimium præcipiti contrariam disciplinam reprobantem & Ecclesiæ Romanæ errores temerarie nimis affingentem probavit.

Culpatur Gratianus Canonem referens.

Unde nec immerito dixit Antonius Augustinus *lib.* 1. *dial. de emend. Grat. cap.* 8. *nullo pacto recipi potest : est enim contra cælibatum Latinorum Sacerdotum conscriptus, & aperte contra Romanam Ecclesiam*. Refertur tamen a Grat. *dist.* 31. *Can.* 13. quod notare poterunt, qui credunt omnia in Decreto Gratiani contenta ab Ecclesia Romana esse probata.

Quod vero in præsenti Canone edicitur, Presbyteros & Diaconos recurrentibus vicibus suis sacrificandi aut ministrandi debere ab usu matrimonii abstinere : quia „ oportet eos, qui divino altari assident in sanctorum „ tractandorum tempore esse omnino continentes, ut „ possint id, quod a Deo simpliciter petunt, obtine- „ re " : nunquam non probare potuit Ecclesia Romanam, utpote quæ plane continentes Ministros altaris desiderat. Quare & Clemens VIII. statuit conformiter ad hunc Canonem, ut Presbyter Græcus conjugatus Missæ sacrificium oblaturus per hebdomadam vel triduum ab uxore abstineat, *const.* 33. *in Bull. Roman.*

Hæc expendat, qui Presbyterum, non tantum licito actui matrimoniali operam dantem, sed & in actum fornicationis & sacrilegii prolapsum, nullo pene aut exiguo intercurrente tempore sacris altaribus adstare permittit (*a*).

CANON XIV.

Sanctorum divinorumque Patrum nostrorum Canon in his quoque valeat, ut Presbyter ante triginta annos non ordinetur, etiamsi sit homo valde dignus, sed reservetur. Dominus enim Jesus Christus tricesimo anno baptizatus est, & cœpit docere. Similiter nec Diaconus ante vigintiquinque annos, nec Diaconissa ante quadraginta annos ordinetur.

CANON XV.

Subdiaconus ne minor viginti annis ordinetur. Si quis autem in quovis Sacerdotii gradu præter præfinita tempora ordinatus fuerit, deponatur.

SCHOLION.

Presbyter non ordinetur nisi 30. annorum. Disciplina hæc varie mutata.

VARIA fuit Ecclesiæ disciplina circa ætatem ordinandorum. *Novella Justiniani* 123. *cap.* 13. Presbyterorum minorem triginta quinque annis fieri non permittit. At præsens Canon ætatem hanc ad annum trigesimum, prout jam pridem *Canone* Neocæsariensi, quem hic indicat, præscripta erat, reduxit.

Hæc disciplina multis sæculis constanter perduravit, sæpius Synodalibus Decretis renovata & stabilita; donec tandem sæculo undecimo & sequentibus occasione frequentioris dispensationis sensim ad *vigesimum quintum annum* deducta fuit, quæ relaxatio consuetudine primum inducta, tandem sub nomine Concilii Viennensis in *Clem.* 3. *de ætate & qualit. ordinand.* & novissime in Concilio *Trid. Sess.* 23. *c.* 12. *de Reform.* hæc ætas in Presbyteris sufficiens probata; uti in Scholiis ad citatum Canonem 2. Neocæsariensem notatum est.

Ætas 20. annorum in Diacono hic requisita varie postmodum diminuta.

Ætas viginti quinque annorum in Diacono, hoc Canone præfixa ad annum *vigesimum* tandem declinaverat; eamque probat citata Clementina : at eam ad annum vigesimum tertium reduxit Synodus Tridentina dicto *cap.* 12.

Conformiter ad *Canonem XV.* in Subdiacono ætatem viginti solum annorum requirit Leo sapiens *Novell.* 75. abrogata Novella Justiniani, *Subdiaconum fieri non permittente minorem viginti quinque annis*.

Circa hanc ætatem notabilem supervenisse relaxationem posterioribus sæculis in quibusdam Ecclesiis Latinis probat Melphitana Synodus sub Urbano II. sub finem undecimi sæculi celebrata, edicens : „ Nemo ante annos „ *quindecim* aut *quatuordecim* Subdiaconus ordinetur.

Synodus Ravennatensis tertia sub Clemente V. annum exigit *decimum sextum*, & sub nomine Concilii Viennensis in citata *Clementina* 3. requiritur annus *decimus octavus*.

At Synodus Tridentina hic ætatem majorem, quam hoc Canone præfigitur, requisivit, scilicet annum *vigesimum primum* completum. Nec immerito Ecclesia Latina maturiorem in Subdiaconis, quam Ecclesia Græca ætatem requirit; quod Ecclesia Latina ad omnimodam & absolutam continentiam servandam ipsos obstringat, non autem Græca, quæ ipsis licentiam facit uxoribus suis *ante* ordinationem legitime ductis, post ordinationem, utendi.

Notanda est ratio, qua Synodus inductam se asserit, ut trigesimum in Presbytero ætatis annum requirat : *Dominus enim Jesus Christus*, ait, *trigesimo anno baptizatus est, & cœpit docere*; non obscure insinuans Presbyterorum quoque officium esse, docere, ac sufficere, ut exemplo Christi anno trigesimo illud ministerium incipiant.

CANON XVI.

Quoniam Actuum liber septem Diaconos ab Apostolis constitutos esse tradit, Neocæsariensis autem Synodus sic in a se editis Canonibus aperte disseruit; quod septem debent esse Diaconi ex Canone, etiamsi sit valde magna civitas, ex libro autem Actuum persuadeberis : nos cum dicto Apostolico Patrum mentem adaptassemus, invenimus eos esse locutos non de viris, qui ministrant mysteriis, sed de ministerio, quod in usu mensarum adhibebatur, cum liber actuum sic habeat : In diebus illis cum discipulorum multitudo cresceret, fuit Græcorum murmur adversus Hebræos, quod despiciebatur eorum viduæ in ministerio quotidiano. Duodecim ergo, accersita discipulorum multitudine, dixerunt : Non placet, ut verbo Dei relicto, mensis serviamus. Providete ergo, fratres, viros ex vobis, de quibus bonum sit testimonium, septem, Spiritu Sancto & sapientia plenos, quos in hoc usu constituemus : nos autem in oratione & verbi ministerio fortiter perseverabimus. Et placuit sermo coram omni multitudine, & elegerunt Stephanum virum plenum fide & Spiritu sancto, Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum Proselytum Antiochenum, quos statuerunt coram Apostolis. *Hæc interpretans Ecclesiæ Doctor Joannes Chrysostomus, sic prosequitur : est operæ pretium admirari, quomodo non est scissa multitudo in virorum electione, quomodo non sunt ab ipsis rejecti ac reprobati Apostoli. Quamnam autem habebant hi auctoritatem, & quam acceperunt ordinationem, scire est necessarium. Numquid Diaconorum? Atqui hoc non est in Ecclesiis. Sed est Presbyterorum dispensatio. Atqui nullus adhuc erat Episcopus, sed soli Apostoli. Unde nec Diaconorum, nec Presbyterorum nomen existimo apertum esse ac manifestum. Propter hæc ergo nos quoque prædicamus, ut prædicti septem Diaconi non de iis accipiantur, qui mysteriis serviunt, ut est prius exposita doctrina : sed eos esse, quibus fuit concredita ac tradita dispensatio communi eorum usui, qui tunc collecti fuerant, qui nobis in hoc quoque forma fuere humanitatis & studii in eo, qui indigent.*

SCHOLION.

De numero Diaconorum in singulis civitatibus.

CANONE 15. Neocæsariensi cautum erat, quod *septem debent esse Diaconi ex Canone, etiamsi sit magna civitas*. Rationem subjicit; *ejus fidem faciet liber Actorum.*

Nequaquam obscurum est, Synodum Neocæsariensem supposuisse, S. Stephanum, aliosque ab Apostolis in actibus Apostolorum electos, fuisse veros Diaconos, & tales quales ipsa Synodus intellexit : atque ad septenarium numerum Diaconos esse restringendos in quacumque etiam magna civitate, quia eum numerum Diaconorum elegerunt Apostoli.

Hunc quoque numerum pluribus sæculis retinuit Romana Ecclesia : septem Diaconis per septem Urbis regiones distribuens.

Quale munus concreditum fuerit 7. Diaconis Act. VI.

Cum autem tempore hujus Synodi in Ecclesia Constantinopolitana essent multo plures, quam *septem* Diaconi, immo teste Zonara ex Constitutione Justiniani essent *centum* Diaconi; atque hunc numerum adhuc multiplicasset Heraclius Imperator, Synodus hæc Constantipolitana, ut auctoritatem dicti Canonis Neocæsariensis a se amoliretur, dicit, quod postquam *cum dicto Apostolico Patrum* (Neocæsariensium) *mentem* adaptasset, invenerint, *eos esse locutos, non de viris qui ministrabant mysteriis; sed de „ Ministerio, quod in usu „ mensarum adhibebatur* : id est, interpretante Zonara : „ *septem* illos Actorum Diaconos fuisse, non qui „ *sacris* ministeriis, dum res divina peragitur, obeundis vacarent, sed qui hominibus amplectendæ fidei „ studio ad Apostolos assidue commeantibus alimenta „ prospicerent; a quibus exemplum quoque in egenos „ charitatis piæque liberalitatis ad nostra usque tempora ductum esse affirmant.

Tum probata sententia S. Chrysostomi *ex Homilia* 14. *in Acta Apostolorum*, concludit Synodus in præsenti Canone : *propter hæc ergo nos quoque prædicamus, ut prædicti septem Diaconi non de iis accipiantur, qui mysteriis serviunt, ut est prius exposita doctrina, sed eos esse, quibus fuit concredita ac tradita dispensatio communi eorum usui, qui tunc collecti fuerant, hoc est fidelium multitudini.*

Quod præsens Synodus Diaconos, de quibus in

Actis

(*a*) Quapropter perniciosissimo errore tenentur Casuistæ, qui censent Sacerdotes in crimen carnis lapsos post unam aut alteram horam ad accipiendam absolutionem esse paratos. Quo major enim est Sacerdotalis gratia, quo celsior hujus ordinis dignitas, eo graviori lapsu inde deciditur, eo difficilius post lapsum surgitur. Paucos omnino hinc erigit Deus, & per veram pœnitentiam ad se revocat, & cum id facit, si ultrarum gratiæ ordinem attendamus, non statim facit; nec continuo in homine maturam illam accipiendæ cum fructu absolutioni affectionem operatur. Hoc videlicet spectarunt SS. Patres, cum pœnitentes tam longis pœnitentiæ officiis ad percipiendam absolutionis gratiam præpararent, medicorum in hoc solertiam imitati, ut docet S. Ambrosius in *Psal.* 37. igitur non modo non Eucharistia, nec Sacrificii aditu; sed ne absolutione quidem Sacerdotes flagitiosi, adhuc libidinum suarum æstu flagrantes omnino dignandi sunt; non quia conversis absolutionem differre necesse sit; sed quia pro conversis habendi non sunt.

Synodus Trullana correxit potius quam exposuit Canonem de numero Diaconorum Neocæsariensem.

Actis Apostolorum eo modo describens, potius *correxerit*, quam interpretata sit Canonem Neocæsariensem, monet Balsamon, immo Zonaras relatis verbis Canonis Neocæsariensis ait: " Illum igitur Canonem „ Synodi Patres hoc loco *reprehendunt*, neque satis „ Diaconorum nomen, quod ex actis affertur, intel„ lectum esse pronuntiant.

Sane diffiteri non possumus, quin inspectis verbis sacri Textus, septem illi viri (de quibus in Actibus Apostolorum) ab Apostolis primario videantur electi fuisse, ut communibus mensis intenderent, id est, dispensationi eorum, quæ a fidelibus in alimoniam pauperum offerebantur; utque hoc pacto Apostoli ab hac temporalium cura liberi, possent liberius orationi & ministerio verbis instare.

Hinc S. Hieronymus *Epistola* 85. volens Diaconorum arrogantiam deprimere, dicere non veretur, ipsos sua origine esse duntaxat *famulos viduarum & pauperum*.

Verum hæc temporalium cura Diaconis imposita, nequaquam impedit, quominus & in officiis ecclesiasticis, & sacris functionibus Ministri essent Sacerdotum; ideoque & Hieronymus, qui Diaconos ubique deprimit, ipsos tamen *Sacerdotum* ministros vocare non dubitat.

Primi fideles corporali mensæ spiritalem junxerunt.

Pro quo notandum cum S. Augustino, juxta Apostolum, primos fideles communi & corporali refectioni junxisse cœnam Eucharisticam; & consuetudinem primitivorum Christianorum fuisse, ut ad exemplum Christi, utramque mensam corporalem & spiritualem conjungerent, notat Baronius ad *annum* 34. quamvis ob excessus & abusus id postmodum vetitum fuerit.

Itaque admodum verisimile est, quod Diaconi curam communis mensæ habentes, atque eatenus publici Ecclesiæ ministri erant constituti, etiam primi fuerint, quorum in distribuenda Eucharistia, & sacris functionibus Apostoli, eorumque Successores cum opus esset, ministerio usi sint.

Quid de functionibus Diaconorum senserint primorum sæculorum Patres?

Ita S. Ignatius ipsis Apostolis pene coævus scribit ad Trallianos: " oportet & Diaconos *mysteriorum Christi* „ *Ministros*, per omnia placere: nec enim ciborum & „ potuum ministri sunt, sed Ecclesiæ Dei administra„ tores ". Similiter & S. Polycarpus Epistola ad Philippenses, vocat ipsos, *Ministros Dei & Jesu Christi*, vel *in Jesu Christo, & non hominum*.

Ex *Apologia* 2. S. Justini martyris habemus, quod Diaconi *Eucharistiam* ferrent ad fideles, qui die Dominica conventui fidelium interesse non potuerunt.

Itaque ex his aliisque testimoniis, quæ adfert Baronius loco citato, evincitur, Diaconos ab initio Ecclesiæ, non tantum fuisse dispensatores eleemosynarum, sed & ministros *altaris*: adeoque nec ambigendum, quin & electi ab Apostolis ministerio altaris, & non functionibus *sacris* obeundis fuerint impensi.

Ecclesiæ Latinæ sententia de electione Diaconorum in ævo Apostolico.

Itaque Ecclesia Latina originem Diaconorum, qui altari ministrant, cum Synodo Neocæsariensi ad Diaconos ab Apostolis electos refert, atque hodiernos suos Diaconos successores credit illorum, qui ab Apostolis constituti fuere. Hinc ex præscripto Pontificalis Romani Pontifex ordinans monet Diaconos, " ut cogi„ tent Beatum Stephanum, merito præcipuæ castitatis „ ab Apostolis ad officium istud " Diaconatus *electum*.

Ejusdem Ecclesiæ sententia de eorum numero.

Sed quod dicta Synodus Neocæsariensis judicare videatur, Apostolos per electionem *septenarii* numeri, fixum illum numerum præfixisse, Ecclesia Latina non recipit; supponitque, ab Apostolis libertatem relictam eligendi tot Diaconos, aliosque Ecclesiæ ministros, quot pro temporum & locorum conditione necessarios aut utiles futuros Ecclesiarum Præpositi judicarent.

CANON XVII.

Quoniam diversarum Ecclesiarum Clerici propriis, in quibus ordinati sunt, relictis Ecclesiis, ad alios Episcopos se contulerunt, & sine proprii Episcopi sententia in alienis Ecclesiis constituti sunt, & ex eo ipsos reddi insolentes ac inobedientes evenit: statuimus, ut, a mense Januario præteritæ quartæ indictionis, nullus omnino Clericus, in quocumque sit gradu, potestatem habeat sine proprii Episcopi scripta dimissoria, in alienæ Ecclesiæ catalogum referri. Qui enim a præsenti nunc tempore non servaverit, sed quod in se est, eum, qui illi manus imposuit, dedecore affecerit, deponatur & ipse, & qui eum præter rationem suscepit.

SCHOLION.

Clericus sine proprii Episcopi dimissoria alteri Ecclesiæ non adscribebatur.

Notum est, & non semel in his Scholiis observatum, quod olim Clerici etiam minorum Ordinum ordinarentur ad certam Ecclesiam, cui tamquam ministri adscribebantur & intitulabantur.

Porro alicui Ecclesiæ ita per ordinationem alligati, non poterant a vinculo illo propria auctoritate solvi; sed auctoritate Episcopi, qui per ordinationem eum alligaverat suæ Ecclesiæ, solvendus erat. Hinc multis Canonibus jam pridem decretum fuit, quod & hoc Canone renovatur, Clericum uni Ecclesiæ vi suæ ordinationis adstrictum, alterius Diœcesis Ecclesiæ adscribi, sive in catalogum Clericorum illius Ecclesiæ referri non posse, sine *proprii Episcopi*, cujus Ecclesiæ erat alligatus, *scripta dimissoria*, qua a vinculo, quo suæ Ecclesiæ adstrictus tenebatur, absolvitur seu dimittitur.

Itaque Clericus, qui ad aliam Ecclesiam migrare, & in Clerum illius referri vult " duas scripturas afferre „ debet, ejus qui eum ordinavit, ait Balsamon, *com*„ *mendatitiam* scilicet, & *dimissoriam*: ut illa qui„ dem utatur ad comprobationem illius gradus, qui ei „ inesse dicitur: hæc vero, ut citra ullum impedi„ mentum ab alia Ecclesia in Clerum cooptetur.

Dicunt autem Patres, quod qui sine Episcopi proprii auctoritate Ecclesiam relinquit, & aliam transit, „ quod in se est, eum, qui illi, manus imposuit, de„ decore afficiat; " quia hac desertione, auctoritatem dignitatemque Episcopalem contemnit ": uti notat hic Zonaras.

Ex pœna depositionis, tam Clerico transeunti, quam Episcopo talem in suum Clerum suscipienti, inflicta, intelligitur, Patribus hunc contemptum non levem; & disciplinæ hujus infractionem non exigui momenti visam fuisse.

Canonem hunc Gratianus retulit *caus.* 21. *q.* 2. *Can.* 1. sub nomine *Synodi septimæ*, quem errorem emendarunt Correctores Romani; notantque Gratianum in pluribus a textu Græco recedere: ut vel hinc rursus pateat quam exiguam & parum exactam notitiam Canonum habuerit Gratianus. Ut proinde nec mirum sit Canonistas huic operi Gratiani fidentes in pluribus a vero Canonum sensu aberrasse.

CANON XXVIII.

Eos, qui Barbaricæ incursionis prætextu, vel aliquo alio modo propter aliquam circumstantiam emigrarunt, Clericos, postquam modus ille ac circumstantia cessarit, vel Barbaricæ incursiones, propter quas recesserant, rursus in suas jubemus Ecclesias reverti, nec eas diu absque ulla occasione relinquere. Si quis autem non, ut præsens vult Canon, adierit, segregetur, donec ad suam Ecclesiam redeat. Hoc ipsum autem, etiam in eo fiat Episcopo, qui illum detinet.

SCHOLION.

Clerici cessante Barbarica incursione ad propriam Ecclesiam redeant.

Hujus Canonis & præcedentis idem est scopus; ut nimirum Clerici alligati vi suæ ordinationis alicui Ecclesiæ, sine necessitate non recedant, & dum ob causam ad tempus recesserint, cessante causa mox revertantur. Et hæc disciplina multis anterioribus Canonibus hactenus injuncta fuerat atque exposita.

CANON XIX.

Quod oportet eos, qui præsunt Ecclesiis, in omnibus quidem diebus, sed præcipue Dominicis, omnem Clerum & populum docere pietatis & rectæ religionis eloquia, ex divina scriptura colligentes intelligentias & judicia veritatis: & non transgredientes jam positos terminos, vel divinorum Patrum traditionem. Sed & si ad scripturam pertinens controversia aliqua excitata fuerit, ne eam aliter interpretentur; quam quomodo Ecclesiæ luminaria & Doctores suis scriptis exposuerunt: & majorem ex iis laudem assequantur, quam si quæ a se dicuntur componant, ne dum quandoque ad id hæsitant, ab eo quod convenit, excidant. Per prædictorum enim Patrum doctrinam, populi ad eorum, quæ sunt bona & expetenda, & inutilia ac rejicienda, cognitionem venientes, vitam in melius componunt, nec in ignorantiæ vitium delabuntur, sed doctrinæ mentem adhibentes, seipsos ad id, ne mali quid eis accidat, excitant; & imminentium suppliciorum metu sibi salutem operantur.

SCHOLION.

Episcopi munus est populum S. scripturas docere.

Tria præsens Canon docet. Primum Episcopos, qui præsunt Ecclesiis, debere Clerum populumque sibi commissum docere; id est, verbo prædicationis instare præsertim diebus Dominicis. " Per eos enim dies „ ait Zonaras, vacationem a laboribus nacti homines in „ Ecclesiam conveniunt, & divinas Scripturas audiunt.

Quanta Episcopis Apostolorum successoribus sit prædicandi obligatio liquet ex verbo S. Pauli: *non misit me Christus baptizare, sed prædicare*. I. *Cor. c.* 1. *vers.* 17. & præcipua ejus ad Timotheum per Jesum Christum judicem & adventum ejus adjuratio fuit, *prædica verbum* 2. *Tim. c.* 2. *vers.* 4. Unde Patres olim Episcopatum dixere *officium prædicationis*, uti liquet ex professione Adalberti Episcopi Moriensis, & formula professionis futuri Archiepiscopi. Utraque extat apud Labbæum in appendice ad *tom.* 8. *Conc. n.* 12. & 13.

Unde nec Synodus Tridentina dubitavit iterato *sess.* 5. *cap.* 2. & *sess.* 24. *c.* 4. *de Reform.* dicere, Evangelicam prædicationem esse *præcipuum Episcoporum munus*: eosque *teneri per seipsos, si legitime impediti non fuerint, ad prædicandum sanctum Dei Evangelium.*

Secun-

Regula interpretandæ S. Scripturæ.

Secundo inculcat Canon, ut prædicatores ea, quæ populum docent, ex divina scriptura colligant; vel ut ait Synodus Tridentina, *prædicent sanctum J. C. Evangelium*.

Utinam id hodie amplius attenderetur & observaretur, neque verissimum esse videremus, quod suo tempore „ dixit S. Hieronymus; „ Ex litteris quicumque ordinantur id habent curæ, non quomodo *scripturarum medullas* ebibant, sed quomodo aures populi declamationum flosculis mulceant". *Lib. adv. Lucif. n. 6. 82.*

Tertio monet Canon: „ ne prædicator Scripturam „ aliter interpretetur, quam quomodo Ecclesiæ Luminaria & Doctores suis scriptis exposuerunt". En „ clarissimis terminis expressum, quod contra nostris temporis loctarios proposuit Synodus Tridentina *sess.* 4. „ Ut nemo contra unanimem consensum Patrum, „ ipsam Scripturam sacram interpretari audeat". Vel „ ut habet professio fidei: „ Sacram Scripturam nunquam nisi juxta unanimem consensum Patrum accipiam & interpretabor.

CANON XX.

Ne liceat Episcopo in alia, quæ ad se non pertinet, civitate publice docere. Si quis autem hoc facere deprehensus fuerit, ab Episcopatu desistat, Presbyteri autem munere fungatur.

SCHOLION.

Episcopus in aliena civitate prædicans, ad Presbyteri ministerium deprimitur.

AD vitandas dissensiones discordiasque sæpius cautum fuit, ut quisque Episcopus terminis suis esset contentus, nec in alienam messem se immitteret.

Conformiter ad hos Canones, & ecclesiasticam disciplinam, declarat Synodus, quod *non liceat Episcopo in alia, quæ ad se non pertinet, civitate publice docere* utique sine licentia ejus, cui civitas hæc subjecta „ est. „ Nec enim id, ait Zonaras, sine aliqua Præ„ fecti Urbis illius Episcopi contumelia fieri potest". „ Vide ulterius *Canonem* 41. Sardicensem supra relatum.

Notat Balsamon, quod Episcopus faciens contra hunc Canonem ab Episcopatu non deponatur; sed tantum ab honore seu munere Episcopali *desistere* jubeatur, Presbyteri autem munere fungatur. Ut enim Episcopus *depositus* ad Presbyteri gradum deprimatur, Canones „ non permittunt. „ Vel enim, ait propter justam cau„ sam Episcopatu dejectus est, & ne Presbyter qui„ dem erit: vel sine causa, & ne sic quidem ad Pre„ sbyteri gradum deprimetur, sed erit rursus Episco„ pus.

Quod vero Episcopus id attentans Episcopali functione privatus, Presbyteri munere fungi permittatur, id„ eo est, ait Zonaras, quod „ hic Episcopus nullum „ ex quo Sacerdotio moveri debeat, in se facinus ad„ misit: sola is ambitione, laudisque immoderata cu„ piditate peccavit. Ut igitur peccato animadversio re„ spondeat, & temeraria hominis elatio comprimatur, „ ab Episcopatu gerendo desistere, atque in Presbyte„ rorum ordinem traduci jubet.

Idem reflectit Balsamon: sed Aristenus supponit, Episcopum hoc Canone *deponi* ab Episcopatu, & ad Presbyterorum locum deduci; creditque hic esse exceptionem a regula tradita *Canone* 29. Chalcedonensi, cujus hoc est summarium: *Episcopum in Presbyteri gradum detrudi, est sacrilegium*. Balsamonis & Zonaræ commentarius verbis Canonis conformior apparet.

CANON XXI.

Qui Canonice quorumdam criminum rei facti, & propterea perfectæ ac perpetuæ depositioni subjecti, in Laicorum locum detrusi sunt, siquidem ad conversionem sua sponte respicientes peccatum defleant, propter quod a gratia exciderunt, & ab eo se penitus alienos efficiunt, Clerici habitu tondeantur. Sin autem non sua sponte hoc elegerint, comam sicut Laici nutriant, utpote qui mundanam conversationem vitæ cœlesti præposuerint.

SCHOLION.

Clericus depositus meretur propter pœnitentiam aliquod signum Ecclesiastici ordinis retinere.

CANONICA crimina dicta sunt (ait Beveregius hic) quæ a Canonibus vetantur, reosque Canonicis suppliciis subjiciunt.

Notat tamen ibidem Beveregius, quod Codex MS. „ Bodlejanus & Amerbachianus rectius hoc loco κανονικῶς „ legisse videntur, ut sensus sit, *qui rei criminum Ca„ nonice facti sunt*, hoc est prout in Canonibus Ecclesiasticis cautum est.

Ex hoc Canone habemus regimen veteris disciplinæ, & quæ per multa sæcula viguit, scilicet quod Clerici graviorum criminum rei in *perpetuum* a functionibus Ecclesiasticis, sive Clericalibus deponerentur. Unde ad hunc Canonem notat Zonaras: „ si quis fornicationis „ reus deprehendatur, Presbyter aut Diaconus, *depo„ ni* ac *Laicis* adscriptus censeri debet". Additque Balsamon: „ Nec possunt post depositionem aliquid a„ gere, quod ad Clericum ulla ratione pertineat.

Illud duntaxat Canon indulget iis, qui *ad conversionem sua sponte respicientes, peccatum defleant, propter quod a gratia exciderunt, & ab eo se penitus alienos efficiunt*, sive a peccato abstinent, ut *Clerici habitu tondeantur*: „ ut eo videlicet, ait Zonaras, qui Cle„ ricorum proprius est, ornatu concesso, pudor igno„ miniaque minuatur.

Jampridem usitatum fuisse, ob *ultroneam* ac *humilem* delictorum confessionem & pœnitentiæ susceptionem, pœnam mitigari, multis ostendit Morinus *lib.* 2. *de pænit. cap.* 6.

Sin autem non *sua sponte* crimina sua confiteri & pœnitentiam agere resolverint, tunc & tonsura Clericali privantur, & ad instar Laici *comam* nutrire jubentur, *utpote qui mundanam seu sæcularem conversationem vitæ cœlesti præposuerunt*. „ Ut cum se antea Sacer„ dotem aut Diaconum, nunc in *Laicorum* ordinem „ relatum non sine rubore animadvertat (ait Zonaras) „ ita demum seipse colligat, & a peccato abstineat (*a*).

CANON XXII.

Eos, qui pecuniis ordinantur, sive Episcopos, sive qualescumque Clericos, & non per examinationem ac vitæ electionem, deponi jubemus, sed & eos etiam qui ordinaverunt.

SCHOLION.

Contra simoniacas ordinationes.

MONET ad hunc Canonem Zonaras: „ Innumeri „ hac de re editi Canones fuere; serpebat ta„ men adhuc in dies malum, & Ecclesias veluti gan„ græna depascebatur, proinde hunc Canonem sextæ „ Synodi Patres superioribus addidere.

Ratio, quæ malum illud tunc quasi incurabile reddidit, nequaquam obscura est, juxta disciplinam enim illius temporis collatio beneficiorum & dignitatum nondum ab ipsa ordinatione sejuncta erat; sed vi ordinationis Clerici jus in temporalia & prærogativas Ecclesiæ adipiscebantur, uti hodie per beneficiorum & dignitatum provisionem contingit.

Quare cupiditas temporalium & ambitio honorum, quæ posterioribus sæculis simoniam circa beneficia reddidit pene incurabilem, fecit quod olim, antequam ob ordinatione esset separata beneficiorum provisio, non obstantibus tot editis Canonibus, simoniacæ ordinationes continuo recruduerunt.

Præsens Canon deponi jubet, non tantum simoniace ordinatum, sed & ordinantem, statuens, ut ordinatio non *pecuniis*, sed *per examinationem ac vitæ electionem fiat*: aperte supponens, dum *pecuniis* fiunt, examinationem vel vitæ electionem, sive meritorum considerationem non intervenire; aut saltem non attendi, atque hoc pacto, indignos quosvis in Ecclesiæ ministros assumi & ordinari: hoc ex capite simoniæ crimen gravissimum & Ecclesiæ perniciosissimum merito jampridem reputatum fuit: eo quod summa Ecclesiæ pernicies fluat ex inordinata ministrorum electione: dum inepti ac indigni idoneis & merentibus neglectis, ad præcipua Ecclesiæ ministeria assumuntur.

Sicuti Clericus simoniace ordinatus jubetur a suo ordine deponi, ita & posterioribus decretis Clericus simoniace ad beneficium promotus, beneficio privatur; ipsaque provisio simoniace obtenta irrita est uti latius ostenditur in *Jure Eccles. Tom. III parte* 2. *sect.* 3. *tit.* 13. *cap.* 6. in anterioribus editionibus *tit.* 30. *cap.* 9

CANON XXIII.

Ut nullus sive, Episcopus, sive Presbyter, sive Diaconus, immaculatam præbens communionem, ab eo, qui communicat, ejus participationis gratia obolos vel quamvis aliam speciem exigat. Non est enim venalis gratia, nec pro pecuniis Spiritus sanctificationem impartimur; sed ea iis, qui digni sunt, absque ulla est calliditate communicanda. Si quis autem eorum, qui sunt in Cleri catalogo ab eo, cui immaculatam impertit communionem, ullam speciem exigere visus fuerit, deponatur, ut simoniaci erroris & malefici æmulator.

SCHOLION.

Episcopus, Presbyter, vel Diaconus præbens sacram communionem, & pecuniam exigens.

PRIMUM ostendit hic Canon, quod tempore hujus Synodi, Diaconi sacram communionem distribuerent; quod primitus vulgare fuisse nemo ignorat. Immo

(*a*) Generatim id affirmari potest, antiquo jure, quo Ecclesia usa est, constitutum esse, ut Sacerdotes & Diaconi, qui se aliquo crimine, maxime luxuriæ commaculassent, in perpetuum gradu dejicerentur. Id docet S. Basilius epist. canon. 1. Canon. 3. id de sæculo sexto testatur Concilium Arelatense II. anno 533. Canone 8. id quoque declarat Joannes II. Romanus Pontifex, epist. I. Cæsarium, Arelatensem, in causa Contumeliosi Regiensis Episcopi, qui in fornicationem lapsus fuerat.

mo in Ecclesia Latina Diaconos distribuisse *sacrum calicem*, quando disciplina communicandi Laicos sub utraque specie viguit compertum est.

Secundo ex hoc decreto sufficienter constat, tunc fuisse, abusum, ut is, qui *immaculatam præbebat communionem, ab eo, qui communicat, ejus participationis gratia*, id est, ut ejus particeps fiat, *obolos vel aliam speciem exigeret*.

Vult autem Canon, ut qui ex Clero speciem ullam seu rem aliquam temporalem a communicante exigere visus est, *deponatur, ut Simoniaci erroris & maleficii æmulator*.

Ratio in Canone allegata, si rite attendatur, patebit, quod non tantum *simoniaci erroris & maleficii æmulator* sit ex mente Canonis, qui rem temporalem pro *sacra communione* exigit, sed etiam qui pro cujuscumque alterius Sacramenti administratione quid petit. *Non est enim venalis gratia* (ait Canon) *nec pro pecuniis Spiritus sanctificationem impartimur, sed ea iis, qui digni sunt, absque ulla calliditate est communicanda*.

Ad hæc ratio allegata sufficienter evincit, simoniam, quam hic redarguit Synodus, non esse juris positivi, sed *divini & naturalis*, qualis fuit Simonis Magi, cujus meminere Acta Apostolorum *cap.* 8. *cujus erroris & maleficii æmulator* dicitur, qui temporale aliquid pro administranda communione a communicante exigit.

Hinc merito sacri Canones, exactiones, in administratione Sacramentorum, vi consuetudinis a simonia purgari non posse declararunt, recteque de his pronuntiavit Alexander III. *cap.* 8. X *de simonia: diuturnitas temporis non minuit peccata, sed auget*.

De hac simoniæ specie latius egi *Tom. V.* in dissert. *de Simonia circa beneficia, parte* 1. *cap.* 8. §. 1. *& seqq. hujus edition.* ubi & ostendi, abusum esse admodum gravem, quod confessarii a suis pœnitentibus munuscula accipiant, aut etiam ex oblatis a pœnitentibus vivere cogantur: quo fiet ut horum intuitu facilius, quam eorum dispositio, & peccatorum gravitas requirit, eos reconcilient, aut sacram communionem sumere permittant

Extat apud Gratianum *caus.* 1. *quæst.* 1. *Can.* 100. sub nomine *Synodi sextæ*; at apud Ivonem legitur cum hac inscriptione: *ex sexta, Synodo Constantinopolitana tertia*; monetque Ant. Augustinus *de emend. Grat. lib.* 1. *dial.* 8. dici *sextam* tamquam post sextam generalem repetitam; *tertiam* autem Constantinopolitanam a loco, tamquam diceretur *tertia* Constantinopoli celebrata.

CANON XXIV.

Ne cui liceat eorum, qui in Sacerdotali ordine enumerantur, vel Monachorum, in equorum curriculis subsistere, vel scenicos ludos sustinere. Sed & si quis Clericus ad nuptias vocetur, quando ad deceptionem comparata ludicra ingressa fuerint, surgat & discedat, Patrum nostrorum sic jubente doctrina. Si quis autem ejus rei convictus fuerit, vel cesset, vel deponatur.

SCHOLION.

Spectacula & ludi Scenici Clericis & Monachis vetita.

QUod priore hujus Canonis membro decretum est, *ne cui liceat eorum, qui in Sacerdotali ordine enumerantur, vel Monachorum, in equorum curriculis subsistere, vel scenicos ludos sustinere*, sancitum jam erat a Justiniano Imperatore in *L.* 34 *Cod. de Episc. aud.* ubi §. 1. ait nuntiatum sibi esse, quod ,, ex reverendissimis Diaconis, itemque Presbyteris (nam eo amplius ,, etiam dicere erubescimus, Deo amantissimos nempe ,, Episcopos) quosdam, inquam .... alii nec obscure, ,, aut latenter, aut equorum certaminibus se immiscent; aut etiam invitant aliquos super equorum profligatione aut victoria, vel per seipsos, vel per alios quosdam, ut quia non decenter talia ludant; ,, aut scenicorum vel Thymelitarum spectatores fiunt ,, ludorum, aut earum quæ in theatris certantium ,, ferarum pugnæ fiunt, neque cogitant quemadmodum ,, ipsi vel his, qui modo & recens initiati sunt, & ,, adorandis mysteriis dignati, ipsi prædicunt, *ut abrenuntient adversarii Dæmonis cultui, & omnibus* ,, *pompis ejus*, quarum non minima pars talia spectacula fiunt.

Deinde §. 3. sancivit: ,, neminem neque Diaconum, ,, neque Presbyterum, & multo magis Episcopum, ,, interesse *plebeis* hujusmodi *spectaculis*, aut quid eorum, quæ in his prohibentur facere, sed omni ad ,, illa participio abstinere. Decet enim, ait, ipsos jejuniis & vigiliis, & meditationibus, seu exercitationibus, in divinis oraculis, & pro omnium salute ,, fundendis vacare precibus.

Post hæc subjungit, extendens sanctionem suam ad ,, Subdiaconos & Lectores: ,, quando & ipsi, ait, sacræ mensæ, & omnis circa sanctissimas Ecclesias ornatus constituti sunt ministri & operarii, & sacra ,, contrectantes eloquia: dum sacras nobis ex sacris ,, nostris Bibliis illi quidem legunt Scripturas, hi vero ,, Hymnos & Odas canunt,

Equorum curricula, quorum hic meminit Synodus, eadem fuisse videntur cum *ludis circensibus*, qui & Circensium certamina in *L.* 2. *Cod. Theod. de Spectaculis*, & Circensium *voluptas in L.* 5. *Cod. eod.* vocantur.

Erant & Equi ad hos ludos, vel certamina, seu curricula specialiter destinati, qui Equi curules dicebantur, de quibus in *Lege* 5. *Cod. de Spectaculis*: & speciali titulo Codicis Theodosiani de *Equis curulibus*, quos ad solemne certamen deputatos asserit *L.* 6. *Cod. Theod. de Scenicis*, & ad *voluptates L.* 3. *Cod. de Spectaculis*.

Fuerunt & his exhibendis destinati *aurigæ* sive *agitatores*, qui a scenicis, mimis, histrionibus, aliisque similibus vilibus & infamibus, personis, publice exhibebantur, uti in Paratitlo ad titulum Codic. Theod. notavit Jacobus Gothofredus; neque hi ludi vix exhibebantur, quin aliquid honestati aut castitati contrarium intercurreret: ut propterea vox *obscenitas* a *scena* originem ducere notet Lupus hic.

Merito proinde per sacros Canonnes specialiter vetitum jampridem fuerat Clericis hujusmodi ludos spectare.

Cumque spectacula & comœdiæ, quæ hodie in theatris a similibus personis repræsentari solent, iisdem vitiis laborent, merito ad mentem Canonum & hæc spectare posteriora Concilia Clericis inhibuerunt.

Sanctus Carolus in Concil. Provinc. 1. *parte* 2. *cap.* ,, 25. ait: ,, Clerici fabulis *Comœdiis & Hastiludiis*, ,, aliisque profanis & inanibus *Spectaculis* non intersunt: ne aures & oculi, sacris officiis addicti, ludicris, impuris actionibus, sermonibusque distracti ,, polluantur.

Simile est decretum Concilii Burdigalensis anni 1583. ,, *tit.* 2. addita similiter hac ratione: ne visus & obtusus ,, sacris mysteriis dicati, turpium spectaculorum contagione polluantur.

Plurima Conciliorum & Episcoporum decreta his conformia exhibet vir eruditus Joannes Baptista Thiers in suo Tractatu de Ludi *cap.* 2.

In secundo membro Canonis per hæc verba *Patrum nostrorum sic jubente doctrina*, intelligit Synodus doctrinam Patrum Synodi Laodicenæ, qui *Canone* 54. eumdem abusum proscripserunt, cujus Scholion consule.

Hoc notandum, quod abusus sit antiquus, ab Ethnicis in Ecclesiam devolutus, Nuptias solemnibus conviviis, saltibus (*a*), scenis, aliisque similibus fœdare, quæ antiquitus a Synodis interdicta legimus. Atque inter cætera jampridem Synodus Agathensis *Can.* 39. injungit sacratis hominibus: ,, ut Nuptiarum evitent ,, convivia, nec his cœtibus admisceantur, ubi, ait, ,, amatoria cantantur & turpia, aut obsceni corporum motus choreis & saltationibus efferuntur, ne ,, auditus & obtutus sacris mysteriis deputati turpium spectaculorum atque verborum contagione polluantur". Apud Grat. *dist.* 34. *Can* 19.

Ut hic abusus tollatur, statuit Synodus Tridentina: ,, Nuptias Episcopi, ut ea, qua decet, modestia & ,, honestate fiant, curabunt: sancta enim res est matrimonium, & sancte tractandum". *sess.* 24. *de Refor. Matrim. cap.* 10.

CANON XXV.

Præterea renovamus etiam Canonem, qui dicit agrestes, & quæ sunt in Provincia parochias inconcussas manere apud Episcopos, qui eas possident, maxime, si triginta annorum spatio eas sine vi possidentes administraverint. Si autem intra triginta annos fuit vel fuerit aliqua de iis controversia licere iis, qui se injuria affectos dicunt, de eo actionem movere apud Synodum Provinciæ.

SCHOLION.

CANON, quem se renovare dicunt hic Patres est *Canon* 17. Chalcedonensis, quo idem statuitur, cujus proinde Scholion utrique sufficere poterit.

Renovatur Canon XVII. Chalced.

CANON XXVI.

Presbyterum, qui per ignorantiam ilicitis nuptiis est implicatus esse quidem Cathedræ participem, secundum ea quæ sunt nobis a sacro Canone decreta: a reliquis autem operationibus abstinere. Et enim, qui est talis, satis, est si venia detur. Ut is autem alii benedicat, qui debet propria curare vulnera, non est consentaneum. Benedictio enim est santificationis impertitio: qui autem

(a) Quamvis saltationum abusus e Paganismo in Ecclesiam irrepserit, constat tamen a plurimis Ethnicis hunc abusum fuisse damnatum. *Nemo*, inquit Tullius *saltat sobrius, nisi forte insanit*. Vetuit Tiberius ne choragi *histrioniam* in imperio exercerent. Domitianus Cœlium Rufum Senatu movit, quod saltasse diceretur.

autem id non habet propter delictum ex ignorantia, quomodo alteri impertiet? Nec ergo publice, nec privatim benedicat, nec Christi corpus aliis distribuat (nec aliquod aliud ministerium obeat); sed præsidentia contentus Domino defleat, ut illi ex ignorantia peccatum remittatur. Manifestum enim est, quod nefarium conjugium dissolvetur, nec vir cum ea ullo modo consuetudinem habebit, propter quam sacra operatione privatus est.

SCHOLION.

SAcer Canon, ad quem hic se refert Synodus est, *Canon* 27. Sancti Basilii in epistola Canonica ad Amphilochium, quo idem plane decretum est.

Presbyteri, qui ignorantes cum consanguinea matrimonium contraxit.

Præsens igitur Canon conformiter ad illum S. Basilii Canonem. Presbyterum, qui *per ignorantiam illicitis nuptiis*, puta cum sua consanguinea, *ignorata consanguinitate, implicatus est*, permittit esse *quidem Cathedræ participem*, id est, una cum aliis Presbyteris assidere, & cum illis pariter in honore haberi, *a reliquis autem orationibus abstineat*, sive aliud nullum Sacerdotale munus obire.

Hunc sensum ipse Canon in sequentibus clarissime exponit; nec tam explanatio quam attenta reflexio ac meditatio desideratur, optandumque, ut serio eum expendant, qui Sacerdotes, non per ignorantiam, sed *scienter* in peccatum carnis prolapsos post modicum a lapsu intervallum adhue impuritate sua fœtentes sacris altaribus adstare posse impudenter asserere audent. Sane verendum est, ne similes Sacerdotes per sua sacrificia sæpius pro benedictione maledictionem in populum derivent.

Quod & Patres non obscure significarunt, ubi monent, *non esse consentaneum, ut is aliis benedicat, qui propria debet curare vulnera. Benedictio enim est*, ait Synodus, *sanctificationis impertitio. Qui autem id non habet propter delictum ex ignorantia, quomodo alteri impertiet?* id est, ait Zonaras, „ quicumque quod in „ ipso sanctitatis & gratiæ fuit, propter offensionem „ ab ipso patrati facinoris amisit, aliis impartiri qua „ ratione poterit!

Quapropter non tantum publicam Sacerdotalem functionem, sed & privatam interdicit; *nec ergo* (ait) *publice nec privatim benedicat, nec corpus Christi aliis distribuat, nec aliquod aliud ministerium obeat; sed præsidentia contentus Domino defleat, ut illi ex ignorantia peccatum remittatur.*

Monet finaliter Synodus, quod Presbyter, qui a sacris operationibus remotus, & honore consessus contentus, peccatum suum deflet, nequeat illicitis his nuptiis per ignorantiam contractis uti, sed *nefarium conjugium* esse *dissolvendum*; nec qui sic contraxit, cum muliere ullo modo consuetudinem habere possit, *propter quam sacra operatione privatus est*. Unde non male paucis verbis sensum hujus Canonis reddidit Hermenopolus: „ si per ignorantiam in illicitas nuptias Pres„ byter inciderit, soluto matrimonio, sedem duntaxat „ habeat; ab universis actibus abstinens.

CANON XXVII.

Nullus eorum, qui in Cleri catalogum relati sunt, vestem sibi non convenientem induat, neque in civitate degens, neque iter ingrediens: sed utatur vestibus, quæ iis, qui in Clerum relati sunt, attributæ fuere. Si quis autem tale quid fecerit, una septimana segregetur.

SCHOLION.

„ ETsi habitus non faciat Monachum (a), oportet „ tamen Clericos vestes proprio congruentes Ordi„ ni semper deferre, ut per decentiam habitus extrin„ seci, morum honestatem intrinsecam ostendant": ait Synodus Trid. *sess.* 14. *cap.* 6. *de Reform.*

Vestis Clericalis.

Hac ratione luxuriosas, & statui Clericali haud convenientes vestes in Clericis tam antiqui, quam recentiores Canones uno consensu reprobarunt; decernentes, ne qui in Cleri catalogum relati sunt, vestem Ordini suo non congruentem, sive in civitate morentur, sive iter aggrediantur, induant, prout hic Canon loquitur.

Cum autem pro locorum & temporum varia conditione, variæ possint esse vestes, quæ pro hoc loco & tempore Clericis congruant, & alio loco & tempore non congruant, recte hoc Canone præcipit Synodus, ut *qui in Cleri catalogum relati sunt ... utantur vestibus, quæ iis, qui in Clerum relati sunt, attributæ fuere*: hoc & conforme esse recentioribus Synodorum decretis notavi in *Jure Eccles. Tom.* I. *part.* 1. *tit.* 2. *cap.* 2.

CANON XXVIII.

Quoniam in diversis Ecclesiis intelleximus, uva ad altare allata, ex quadam quæ invaluit consuetudine, ministros hanc incruento oblationis sacrificio conjungentes, utraque simul populo distribuere: decernimus, ut nullus Sacerdos hoc amplius faciat, sed ad vivificationem & peccatorum remissionem solam oblationem populo impertiat: tamquam primitias autem uvæ allationem existimantes, Sacerdotes eam seorsum benedicentes petentibus impertire ad fructuum datoris gratiarum actionem, per quos corpora nostra divina dispositione augentur & aluntur. Si quis autem Clericus præter hæc decreta fecerit, deponatur.

SCHOLION.

IN quibusdam Ecclesiis consuetudo invaluerat, ut *uvæ* ad altare offerrentur, atque cum speciebus consecratis populo distribuerentur; quod ne posthac fiat hoc Canone edicitur: at uvarum *primitias a Sacerdotibus benedici & populo distribui* permittitur: „ ut exinde „ frugum datori, omniumque quæ ad carnis victum, „ cultumque necessaria sunt, largitori gratias agant „: ait Zonaras.

Uvarum benedictio tempore Missæ.

Similes frugum, ac singulatim *uvarum* benedictiones extant tam in recentioribus, quam in vetustioribus Græcorum Euchologiis, & Latinorum Ritualibus. Et quidem in Sacramentario S. Gregorii in Festo S. Sixti extat benedictio *uvæ* his verbis expressa: „ Benedic, „ Domine, & hos fructus novos uvæ, quos tu, Do„ mine, rore cæli & inundantia pluviarum, & tem„ porum serenitate atque tranquillitate, ad maturita„ tem perducere dignatus es, & dedisti eos ad usus „ nostros cum gratiarum actione percipere in nomine „ D. N. J. C. per quem hæc omnia, &c.

Illud *&c.* includit quæ hodie in Missa sequuntur: „ Semper bona creas, sanctificas, benedicis, & præ„ stas nobis „. Nam ut advertit Cardinalis Bona *lib.* 2. *Rer. Liturg. cap.* 14. immediate ante hæc verba, si novæ fruges aut quælibet alia humanis usibus inservientia benedicenda erant, ante altare olim collocari solebant, & hic a Sacerdote benedici, & terminata Benedictione solita clausula *per Christum Dominum nostrum*, sequentem addebat orationem *per quem hæc omnia bona creas*, &c. quæ hunc non tam ad corpus & sanguinem Christi, quam ad res benedictas referebantur, quas Deus continue conservando creat, easque petimus ejus benedictione sanctificari nostris usibus profuturas.

Sed successu temporis, tepescente fidelium fervore; hæc, ne Missa prolixior esset, ab ea sejuncta fuerunt, manente interim oratione, quæ dum hodie super solas species consecratas profertur, vix intelligitur, immo ut sensum habeat convenientem, mirum in modum torqueri debet; quod & in multis aliis in Missa occurrentibus accidisse, & hodie obscuritatem magnam parere, sæpius monet Cardinalis Bona.

Extat hic Canon apud Grat. *dist.* 2. *de Consecr. Can.* 6. sed in summam redactus, ut monent Correctores Romani.

CANON XXIX.

Carthaginensis Synodi Canon dicit, ut Sancta altaris non nisi a sobriis hominibus peragantur, excepto uno die in anno, in quo Cœna Domini peragitur; tunc fortasse propter aliquas in iis locis occasiones Ecclesiæ utiles sanctos illos Patres hac dispensatione usos. Cum nihil ergo nos inducat, ut accuratam observationem relinquamus, statuimus Apostolicas ac paternas traditiones sequentes, non oportere in Quadragesimæ postrema septimana quinta feria jejunium solvere, & totam Quadragesimam injuria afficere.

SCHOLION.

CANON Carthaginensis, cujus hic fit mentio est XLI. in Codice Afric. exhibitus, quo permittitur Feria V. in cœna Domini a non jejuniis sumi Eucharistia: quam indulgentiam seu *dispensationem* Patres Trullani non admittunt, *Apostolicas ac paternas traditiones sequentes*; quibus verbis, ut notat Zonaras. LXVIII. *Can. Apost.* & L. *Laodicenum* intellexerunt.

Consuetudo apud Afros solvendi jejunium ante sumptionem Eucharistiæ in Cœna Domini, a Patribus Constantinopolitanis non admissa.

Porro de hac Ecclesiæ Africanæ dispensatione in dicto Can. XLI. expressa, solvendi jejunium Feria V. hebdomadæ Majoris, sive in cœna Domini, necnon accipiendi Eucharistiam eo die a non jejunis tractat S. Aug. *epist.* 54. ad Januarium, atque, eam esse de hoc genere, *quod per loca regionesque variatur*, ac de quo consequenter concludit: *faciat ergo quisque, quod in ea Ecclesia, ad quam venit, invenerit.*

Post hæc ostendit, quod licet „ liquido appareat, „ quando primum discipuli acceperunt corpus & san„ guinem Domini, non eos accepisse jejunos, nequa„ quam tamen propterea calumniandum sit universæ „ Ecclesiæ, quod a jejunis semper accipiatur. Ex hoc „ enim placuit Spiritui Sancto, ut in honorem tanti „ Sacramenti in os Christiani prius Dominicum cor„ pus intraret, quam cæteri cibi.

Deinde adductis rationibus, quibus hanc universalis Ecclesiæ praxim justificat, subjungit: „ sed nonullos „ probabilis quædam ratio delectavit, ad insigniorem „ commemorationem post cibos offerri & accipi liceat „ corpus & sanguinem Domini. Honestius autem arbi-

(a) Hoc Adagium desiratur ex C. *Porrectum*, & C. *Ex parte* ... *de Regul.* ejusque auctoritas in Gallorum Jurisprudentia agnoscitur.

„ arbitrer ea hora fieri, ut qui etiam jejunaverit, post „ refectionem, quæ hora nona fit, ad oblationem pos- „ sit occurrere.

„ Quapropter neminem cogimus ante Dominicam il- „ lam cœnam prandere, sed nulli etiam contradicere „ audemus. Hoc tamen non arbitror institutum, ni „ quia plures & prope omnes in plerisque locis eo die „ lavare consueverunt.

Hactenus Augustinus addens & causam, ob quam plerique in variis locis illa die lavarent; eo quod „ Baptizandorum corpora per Quadragesimæ observatio- „ nem sordidata, cum offensione sensus ad fontem tra- „ ctarentur, nisi aliqua die lavarentur. Istum autem „ diem potius ad hoc electum, qua cœna Dominica „ anniversarie celebratur. Et quia concessum est hoc „ Baptismum accepturis, multi cum his lavare volue- „ runt, jejuniumque relaxare.

CANON XXX.

Ad Ecclesiæ ædificationem omnia facere volentes, etiam Sacerdotes, qui sunt in Barbaricis Ecclesiis, complecti cura constituimus. Quare si Apostolicum Canonem de uxore non rejicienda pietatis ac religionis prætextu, se supergredi debere existimant, & ultra eaque sunt constituta, facere, & ideo communi cum suis consortibus conventione & consensu inito, a mutua consuetudine abstinent: statuimus eos non amplius cum illis ullo modo cohabitare debere, ut ex eo nobis perfectam sui promissi demonstrationem præbeant. Hoc autem illis non propter aliud, quam propter eorum pusillanimitatem, extraneosque ac non satis firmos mores concessimus.

SCHOLION.

Sacerdotes, qui sunt in Barbaricis Ecclesiis, si velint se ab uxore continere, illi ne cohabitent.

SACERDOTES nonnulli in Barbaricis Ecclesiis more Latinorum ab uxoribus ante Sacerdotium ductis abstinendum crediderunt; quod licet contrarium esset disciplinæ Græcorum, immo & Canoni V. Apostolico oppositum videretur, tamen Patres id esse tolerandum crediderunt; modo tales Sacerdotes etiam a cohabitatione uxorum abstinerent, *ut ex eo*, inquiunt, *nobis perfectam sui promissi demonstrationem præbeant*.

„ Hinc enim, ait Zonaras, cum & eos implere pro- „ missi fidem facile apparebit, tum vero constantiores „ in suscepto continentiæ consilio dissociatio procul „ amandatæ uxoris efficiet. Cum iis enim cohabitare, „ easque continuo aspicere, ad veneream congressio- „ nem sit illis forsitan incitamento.

CANON XXXI.

Clericos, qui in oratoriis, quæ sunt intra domos, sacra faciunt, vel baptizant, hoc illius loci Episcopi sententia facere debere decernimus. Quare si quis Clericus hoc non sic servaverit, deponatur.

SCHOLION.

In privatis Oratoriis Missæ non celebrentur.

DECLARAT præsens Canon, Clericum esse deponendum, qui sine licentia Episcopi *loci in Oratoriis, quæ sunt intra domos, ministrant, vel baptizant*.

Credebant enim Patres, Clericos, qui *sine Episcopi sententia* in similibus privatis Oratoriis sacra peragere audebant, privata agere conventicula, & spiritu schismatico altare contra altare erigere; præsertim si & contradicente Episcopo id tentarent. Si autem Oratorium auctoritate Episcopi sit erectum, Clericus in eo ministrans, consentiente Episcopo, id facere censebatur, si expresse id prohibitum non fuerit; ut notat Balsamon addens; „ Propterea enim, ut est verisimile, „ excogitata sunt *mensalia*, & fiunt a regionis Anti- „ stitibus, quo tempore faciunt Ecclesiæ inthroniza- „ tionem, ut ponantur ea supra *sanctas mensas* Ora- „ toriorum, & sufficiant non solum pro iis, quæ san- „ ctum altare perficiunt, & sanctæ mensæ tabulæ exi- „ stimantur, scilicet inthronizatione apertionum & de- „ dicationum, sed ut ostendatur ex Episcopi permissio- „ ne in Oratorio fieri sacrificium.

Quid antiminsia vel mensalia.

Ut hæc Balsamonis annotatio intelligatur, sciendum, quod Græci Antistites, præsertim recentiores, cum Templum consecrarent, soliti fuerint, pannum humi sternere, sanctæque mensæ, modo dedicatæ, circumvolvere, eumdemque postea in multas partes scissum, inter Sacerdotes distribuere, ut ipsi sanctas iis mensas, ubicumque celebrarent, amicirent; quæ propterea *antiminsia* vel *mensalia* dici consueverant, uti docet Anonymus quidam Bellæ Episcopus in Jure Græco Rom. *lib.* 3. *pag.* 329. scribens: „ *Antiminsia* fieri nolcimus „ cum Pontifex per seipsum dedicationem Templi per- „ fecit, eaque e strato panno, sacramque mensam in- „ volvente, in frustra dissecto & depicto, Sacerdoti- „ bus distribui.

Similiter Joannes Episcopus Citri in eodem jure Græ- „ co-Rom. *lib.* 5. *pag.* 331. testatur. Nullo autem modo „ receptum esse, ut *antiminsia* aliter quam in *novi Tem-* „ *pli* dedicatione fiant.

Dicit autem Balsamon ad *Canonem* 7. *Concilii Niceni II.* „ Propterea *antiminsia* seu *mensalia* esse appel- „ lata, quod multas ejusmodi mensas exprimant & „ referant, quæ sanctam Dominicam mensam refe- „ runt": nimirum ut & ad illum & ad præsentem Canonem docet, mensalia supra *mensam* Oratoriorum posita pro *consecratione* eorumdem sufficiunt: quippe quæ una cum novi Templi dedicatione consecrata sunt.

Hinc ratio nominis clare elucescit. Nam *antiminsia* vocantur quasi pro *mensis* vel *mensarum* loco posita; voce partim e Græco, partim Latino confecta. Quare ubi mensæ consecratæ sunt, si *antiminsia* præsto sint, Sacerdotibus celebrare licet, & si sint mensæ consecratæ, *antiminsiis* opus non est, uti constat ex Manuelis Patriarchæ Constantinopolitani responsis ad supradictum Bellæ Episcopum; „ Antiminsia, ait, „ omnibus „ sanctis mensis poni necesse non est, sed in iis, de „ quibus incertum est, consecratæ sint nec ne. Nam „ *antiminsia* mensarum consecratarum locum tenent; „ nec iis opus est, ubi mensas consecratas esse con- „ stat". Uti in observationibus ad hunc Canonem latius exposuit Beveregius.

Itaque B[illegible]dan[illegible] hoc loco verisimile visum est, *mensalia* eo nomine [illegible] fuisse, ut Sacerdotes etiam in Oratoriis celebrarent, ubi ea ex permissione Episcopi haberentur.

Quod autem apud Balsamonem hic legitur, *scilicet inthronizatione apertionum & dedicationum*, vitiose legi recte notat Beveregius: nam quis unquam legit *inthronizationem apertionum* aut *dedicationum*: hi enim tres distincti actus sunt, atque ut tales a Balsamone ad citatum Canonem 7. referuntur, dicente, *antiminsia Oratoriis tradita sufficere pro consecratione, sive dedicatione ac inthronizatione, Encæniis & apertionibus*. Unde illa Balsamonis verba ita liganda apparent: *scilicet inthronizatione, & apertionibus, & Encæniis*.

Si quis hactenus dicta de Græcorum *antiminsiis* attenderit, facile intelliget, horum usum respondere nostris altaribus *portabilibus*, sive lapidibus consecratis, quorum usus sæculo VIII. cœpit, & sequentibus sæculis multum invaluit; incrementumque dederunt privatis Oratoriis, quorum frequentia tandem in abusum degeneravit; cui evellendo, aut saltem eorum usui moderando sæpius allaboratum est: uti exposui in *Jure Eccles. Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 5. *cap.* 8. Altaria portabilia.

CANON XXXII.

Quoniam ad nostram cognitionem pervenit, quod in Armeniorum regione vinum tantum in sacra mensa offerunt, aquam illi non miscentes, qui incruentum sacrificium peragunt, adducentes Ecclesiæ Doctorem Joannem Chrysostomum, hæc dicentem in interpretatione Evangelii secundum Matthæum: Quamobrem non aquam bibit cum surrexit, sed vinum? improbam sane hæresim radicitus extirpans. Quoniam enim nonnulli aqua in mysteriis usi sunt, ostendens quod & quando mysteria tradidit, & quando postquam resurrexisset, absque mysteriis solam ac nudam mensam apposuit, usus est vino ex genimine, inquit, vitis: vitis autem vinum, non aquam generat: & ex eo aquæ in sacro sacrificio adjunctionem Doctorem subvertere existimant: ut non ab hoc tempore in posterum ignorantia teneantur, Patris sententiam orthodoxe aperimus. Cum enim improba Hydroparastarum, hoc est, eorum qui aquam offerebant, antiqua esset hæresis, qui loco vini sola aqua in proprio sacrificio usi sunt; refellens hic vir divinus detestabilem ejusmodi hæresis doctrinam, & ostendens quod directe Apostolicæ traditioni adversatur, id quod jam dictum est, affirmavit. Nam & suæ Ecclesiæ, ubi est illi Pastoralis administratio tradita, aquam vino miscendam tradidit, quando incruentum peragi sacrificium oportet, ex pretioso Christi nostri redemptoris latere ex sanguine & aqua contemperationem ostendens, quæ in totius mundi vivificationem effusa est, & peccatorum redemptionem, & in omni etiam Ecclesia, ubi spiritalia lumina refulserunt, hic ordo divinitus traditus servatur. Nam & Jacobus Christi Domini nostri secundum carnem frater, cui Hierosolymitanæ Ecclesiæ thronus primum est creditus, & Basilius Cæsareensium Ecclesiæ Archiepiscopus, cujus gloria omnem terrarum orbem pervasit, mystice nobis in scriptis tradito sacrificio, ita consecrandum in divina Missa ex aqua & vino sacrum calicem ediderunt. Et qui Carthagine convenerunt sancti Patres his verbis aperte & præcise mentionem fecere: ut in sanctis nihil plus quam corpus & sanguis Domini offeratur, ut ipse Dominus tradidit, hoc est, panis & vinum aqua mixtum. Si quis ergo Episcopus vel Presbyter non secundum traditum ab Apostolis ordinem facit, & aquam vino miscens, sic immaculatum offert sacrificium, deponatur, ut imperfecte mysterium enuntians, & quæ tradita sunt, innovans.

SCHO-

S C H O L I O N.

Aqua vino miscenda in sacrificio contra Hydroparastas & Encratitas.

HOc Canone redarguit Synodus Armenios, qui vinum in sacra mensa tantum offerebant aquam illi non miscentes. Cum autem Armenii in suæ praxeos defensionem adducerent verba S. Chrysostomi ex homilia in Matthæum, ea interpretantes Synodi hujus Patres, dicunt, illa non accipienda in sensu Armeniorum, quasi hic sanctus Doctor aquam vino in sacra mensa sive Missæ sacrificio misceri vetaret, sed adversus Hydroparastatas directa esse, qui scilicet, *pro vino sola aqua in proprio sacrificio utebantur. Refellens* (inquit Synodus) *hic vir divinus detestabilem ejusmodi Hæresis doctrinam, & ostendens quod directe Apostolicæ traditioni adversatur, id quod jam dictum est, affirmavit.*

Hydroparastatarum; quorum hic mentio fit, qui & *Encratitæ* sive *Aquarii* dicti fuere, principem fuisse Tatianum Justini martyris discipulum testatur Theodoretus *heret. fab. lib.* 1. *cap.* 20. scribens: „ Hunc (Tatianum) habent ducem Hydroparastatæ & Encratitæ. Hydroparastatæ dicuntur, qui *aquam* pro vino offerunt. Encratitæ, quod nec vinum bibant, nec animatis vescantur. Aquam ad mysteria *solam* adhibent; a vino autem penitus abstinent.

Docet igitur Synodus, Chrysostomi verba nequaquam accipienda esse, ac si aquam vino misceri in sacrificio nollent, sed contra hanc hæresim docet, non *solam* aquam offerendam esse; *nam*, inquiunt, *& suæ Ecclesiæ, ubi est illi administratio pastoralis tradita, aquam vino miscendam tradidit, quando incruentum peragi sacrificium oportet:* uti in Liturgia ipsius Chrysostomi habetur.

Confirmatur ex Liturgiis sub nomine S. Jacobi Apost. & S. Basilii.

Quin & addunt: *& in omni vera Ecclesia, ubi spiritualia lumina refulserunt, hic ordo divinitus traditur servatur. Nam & Jacobus Christi Domini nostri secundum carnem frater, cui Hierosolymitanæ Ecclesiæ Thronus primum est creditus & Basilius Cæsariensium Ecclesiæ Archiepiscopus, cujus gloria omnem terrarum orbem pervasit mystico nobis in scriptis tradito sacrificio, ita peragendum in sacro ministerio ex aqua & vino sacrum Calicem ediderunt.*

Quamvis multa in his Liturgiis occurrant, quæ recentiorem redolent ætatem, meritoque viris etiam Catholicis dubium ingerant, num sanctis illis tamquam earum auctoribus adscribi queat, & utrum earum tanta sit auctoritas, ut ritus in his præscriptus *divinitus traditus*, sive ex Apostolica traditione descendere dicatur, tamen hoc constat, ritum miscendi *aquam* vino in Missæ sacrificio admodum antiquum esse, & jampridem in Ecclesia tam Latina, quam Græca receptum.

Item ex SS. Justino, & Augustino.
Ex S. Cypriano, qui & mysticam significationem allegat.

Meminit illius Justinus martyr *Apolog.* 2. Ambrosius seu auctor librorum de Sacramentis *lib. cap.* 1. Augustinus, aliique plures, ac præ cæteris S. Cyprianus, qui longam de hoc ritu epistolam scripsit ad Cæcilium, rationem ritus petens ex conjunctione populi, per aquam significati, cum Christo, qui per vinum figuratur, „ Aquas namque populos significare, in Apocalypsi scriptura Divina declarat, dicens: aquæ, quas vidisti, super quas sedet meretrix illa, populi & turbæ & gentes Ethnicorum sunt, & linguæ. Quod scilicet perspicimus & in Sacramento Calicis contineri: nam quia nos omnes portabat Christus, qui & peccata nostra portabat; videmus in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi. Quando autem in Calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credidit, copulatur, & conjungitur. Quæ copulatio & conjunctio aquæ & vini sic miscetur in calice Domini, ut commixtio illa non possit ab invicem separari. Unde Ecclesiam, id est, plebem in Ecclesia constitutam fideliter & firmiter in eo quod credidit, perseverantem, nulla res separare poterit a Christo, quominus hæreat semper & maneat individua dilectio. Sic autem in sanctificando calice Domini, offerri aqua sola non potest, quomodo nec vinum solum potest, nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis; si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo: Quando autem utrumque miscetur, & adunatione confusa sibi invicem copulantur, tunc Sacramentum spiritale & cœleste perficitur. Sic vero Calix Domini non est aqua sola, aut vinum solum, nisi utrumque sibi misceatur, quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi utrumque adunatum fuerit, & copulatum, & panis unius compage solidatum. Quo & ipso Sacramento populi noster ostenditur adunatus, ut quemadmodum grana multa in unum collecta, & commolita, & commixta panem unum faciunt: sic in Christo, qui est panis cælestis, unum sciamus esse corpus, cui conjunctus sit noster numerus, & adunatus." Fragmenta hujus epistolæ sub aliis nominibus extant apud Gratianum *dist.* 2. *Can.* 1. & 2. & 7. *de Consecrat.*

Altera ratio hujus mixtionis.

Aliam rationem hujus ritus indicat S. Augustinus in sermone ad Neophytos dicens: „ Hoc accipite in pane, quod pependit in Cruce: hoc accipite in Calice, quod manavit de latere ": scilicet *sanguis & aqua.* Hæc ratio pluribus placuit, & quidem in ritu Ambrosiano ratio hæc exprimitur in verbis, quæ in ipsa aquæ infusione pronunciantur: *de latere Christi exivit sanguis & aqua pariter in nomine Patris, &c.*

Plures antiquos Rituales, quibus similis oratio eam rationem exprimens, præscribitur, refert Cardinalis Bona *l.* 2. *rerum Liturg. c.* 9. *nu.* 3. ubi & *nu.* 4. notat, quod „ Græci bis aquam misceant, semel frigidam, cum in prothesi sancta dona præparant, pungente Sacerdote panem sancta Lancea, & dicente, *unus militum Lancea latus ejus aperuit, statimque exivit sanguis & aqua*, & Diacono infundente vinum & aquam ". Hic rationem ab Augustino indicatam a Græcis probari notorium est.

Secundo miscent Græci „ aquam *calidam* post consecrationem, immediate ante communionem, petente Diacono a Sacerdote, ut aquam *fervidam* benedicat; illo autem benedicente his verbis: *benedictus fervor sanctorum tuorum jugiter, nunc & semper, & in secula seculorum, amen.* Tum Diaconus autem infundit in Calicem dicens: *Fervor fidei plenus Spiritu sancto, amen* ". Ita Cardinalis Bona ibidem.

Tertia ratio.

Tertia hujus ritus ratio ab aliquibus sumitur ex facto Christi, qui creditur ita Sacramentum hoc in ultima Cœna instituisse; quam & in præsenti Canone Synodus indicavit his verbis: *ut ipse Dominus tradidit.*

Omnes tres rationes expressit Synodus Tridentina.

Omnes tres rationes expressit Synodus Trid. *sess.* 22. *de Sacrif. Missæ cap.* 7. monens: „ præceptum esse ab Ecclesia Sacerdotibus, ut aquam vino in Calice miscerent: tum quod Christum Dominum ita fecisse credatur; tum etiam quia a latere ejus aqua simul cum sanguine exierit, quo Sacramentum hac mixtione recolitur, & cum aquæ in Apocalypsi B. Joannis populi dicantur; ipsius populi fidelis cum capite Christo unio repræsentatur. (*a*).

Antiquitas hujus ritus.

Synodus Trullana post præscriptum hunc ritum, addit: *si quis Episcopus vel Presbyter non secundum traditum ab Apostolis ordinem facit, deponatur, ut imperfecte mysterium enuntians, & quæ tradita sunt, innovans.*

Hic Græci supponunt, ritum hunc ab *Apostolis* traditum, idque, ut apparet, juxta Liturgiam sancti Jacobi, quam genuinus ejus opus esse credunt.

Verum cum multa in ea occurrant, quæ probant eam Jacobo tribui non posse, nullum quoque certum & convincens habemus hinc argumentum, quo probemus, hunc ritum ab Apostolis institutum vel adhibitum fuisse, quamvis antiquum esse nemo dubitet.

Aquæ admistio in Calice an sit necessaria.

Quinimmo Jacobo Pamelio in notis ad supra citatam epistolam Cypriani, verisimilis videtur eorum sententia, qui admixtionem aquæ ita necessariam volunt, ut sine illa sit irrita Calicis Domini consecratio; constatque ex S. Bernardo *epist.* 69. quosdam etiam eo tempore existimasse aquæ admixtionem esse necessariam ad Sacramenti integritatem.

At hodie certa est Theologorum sententia, omissa aqua validam esse consecrationem, nihilque essentiæ Sacrificii deesse; uti monet Cardinalis Bona loco citato *num.* 3.

Neque huic Theologorum sententiæ refragantur hæc præsentis Canonis verba: *ut imperfecte mysterium enuntians*; nam uti bene notat Zonaras: „ minus perfecte mysterium enuntiat, quia cum ex latere Domini sanguis & aqua simul emanarint: Sacrificium tamen sola vini oblatione perficiendo, ex corpore Domini sanguinem solum effusum fuisse opere ipso demonstrat, & sacris Evangelistarum testimoniis adversatur, & tradita immutat, dum juxta antiquam consuetudinem non sacrificat.

Nequaquam tamen hic dicere voluit Zonaras quasi per omissam aquæ mixtionem imperfectum redderetur ipsum sacrificium, sed dumtaxat eam omittendo non significaretur quod ex latere Christi exivisset sanguis & aqua, quod tamen mysterium Ecclesia per hanc mixtionem indicare voluit: atque ita Sacerdos commixtionem omittens, imperfectum redderet sacrificium ex mente ipsius Ecclesiæ, quæ voluit in sacrificio repræsentari mysterium, quod significatur per effluxionem sanguinis & aquæ ex latere Christi (*b*).

C A N O N XXXIII.

Quoniam cognovimus in Armeniorum regione eos solum in Cleri ordinem referri, qui sunt ex genere Sacerdotali, iis, qui hoc facere aggrediuntur, mores Judaicos sequentibus; nonnullos autem eorum, etiam non tonsos, sacros Cantores, & divinæ legis Lectores constitui: decernimus, ut deinceps non liceat iis, qui volunt aliquos ad Clerum adducere, ad ejus, cui manus imponitur, genus respicere: sed examinantes an digni sint juxta exposita in sacris Canonibus de-

(a) Eo loco Concilium Tridentinum refutandos sibi proponit Lutheranos & Calvinistas, qui Catholicam suggillant Ecclesiam, eo quod ejus Sacerdotes in Sacrificio Eucharistico vinum aquam temperent.

(b) Ex dictis colligi potest permixtionem aquæ cum vino consecrando esse tantum juris Ecclesiastici; ea videtur esse mens Papæ Eugenii IV. in suo ad Armenos decreto; eos quidem reprehendit quod aquam omitterent, non quod adversus Christi præceptum peccarent, sed quod contra communem Ecclesiæ usum agerent.

decreta, in Cleri catalogum referri, ut eos ecclesiastice promoveant, sive sint ex majoribus suis Sacerdotibus, sive non. Sed etiam, ut nulli ex omnibus permittant, juxta ordinem eorum, qui sunt in Clericorum ordinem relati, populo in suggestu divinas scripturas recitare, nisi is Sacerdotali tonsura usus fuerit, & benedictionem a suo Pastore canonice susceperit. Si quis autem præter hæc facere deprehensus fuerit, segregetur.

S C H O L I O N.

Contra Armenios, qui volebant eos solos in Clerum assumi, qui essent ex genere Sacerdotali.

DUos abusus hoc Canone perstringit Synodus. Pro primo abusu notandum, quod cum apud Græcos ad Sacerdotium etiam *conjugati* promoverentur; hique possent etiam *post* ordinationem suis legitimis uxoribus uti, tandem invaluit *in Armeniorum regione, eos solum in Cleri ordinem referri, qui essent ex genere Sacerdotali*, in hoc *mores Judaicos frequentantes*, qui e sola Tribu Levitica, quæ Sacerdotalis erat, eligebant sacris ministraturos.

Hunc igitur Armeniorum morem reprobat Synodus, decernens, non licere, *iis, qui volunt aliquos ad Clerum adducere, ad ejus, cui manus imponitur, genus respicere; sed examinantes an digni sint juxta exposita in sacris Canonibus decreta, in Cleri catalogum referri, ut eos ecclesiastice* (vel *Ecclesiasticos*) *promoveant, sive sint ex majoribus suis Sacerdotibus, sive non.*

Propinquitatis affectus in conferendis beneficiis Ecclesiasticis.

Ratio Canonis hac in parte funditus evertit omnem in conferendis Sacerdotiis carnalem proximitatis & consanguinitatis affectum; quem & olim S. Gregorius *lib. 7. epist. 5.* ad Brunichildam Francorum Reginam, non secus ac simoniacam pravitatem cavendum monuit: „ Christianitatis vestræ sollicitudo diligenter, inquit, „ invigilet, & nullum, qui sub Regno vestro est, ad „ sacrum Ordinem ex datione pecuniæ, vel quarumlibet patrocinio personarum, seu *proximitatis jure* „ patiatur accedere: sed ille ad Episcopatus vel alterius sacri Ordinis officium eligatur, quem dignum & „ vita & mores ostenderint.

Et Synodus Trid. *sess. 25. cap. 1. de Reform.* monet Episcopos „ quam maxime potest ... ut omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquosque carnis, affectum, unde, inquit, multorum malorum in „ Ecclesia seminarium extat, penitus deponant.

Quin & hæreditariam in ministeria ecclesiastica successionem adeo improbavit Ecclesia Latina, ut legitimum filium ante ordinationem genitum, Patri immediate in idem Beneficium etiam legitimæ electionis via succedere vetuerit, *cap. 11. ✠ de Filiis Presbyt.* Quid hoc puncto statuerit Synodus Tridentina exposui in *Jure Eccles. Tom. II. part. 2. sect. 1. tit. 10. cap. 3.*

Contra Cantores, & lectores non tonsuratos.

Secundus abusus seu error, qui in Armeniorum regione invaluerat, & quem hoc Canone Synodus improbat, hic erat, quod *nonnullos etiam non tonsos, sacros Cantores, & divinæ Legis lectores constituerent*; vultque Synodus, *ut nulli permittant, populo in suggestu divinas Scripturas recitare, nisi is Sacerdotali Tonsura usus fuerit, & Benedictionem a suo Pastore canonice susceperit.*

Hic non obscure Canon conjungit Tonsuram Clericalem ab Episcopo acceptam cum Lectoratu, ita ut accepta Tonsura ab Episcopo, una censeatur ipse Tonsuratus & Lectoratus ordine insignitus. Quod & Balsamon hic indicavit dicens: „ Dicunt Patres, & in „ suggestu eos solos legere debere, qui ad hoc in Clericorum numerum relati sunt, eos scilicet, qui habent Episcopales Tonsuras „. Hic haud obscurum est, Balsamonem existimasse, eos Lectores constitutos, hoc ipso quo habent *Episcopales Tonsuras*, id est, ab Episcopis collatas.

Hinc notat Morinus *de Sacr. Ordinat. part. 3. exercit. 15. cap. 4.* „ morem illum, qui apud Latinos ab „ aliquot sæculis invaluit, scilicet Tonsuram Clericalem ab omni Ordine separandi, nec Græcos, nec „ Syros hactenus usurpasse. Hactenus enim (ait) Tonsuram Clericalem cum Lectoratu conjungunt.

Monet tamen ibidem, quod „ non inde debeat Lector colligere Tonsuram Clericalem apud Græcos „ cum Lectoratu *confundi*; sunt enim res distinctissimæ, inquit, & variis actionibus collatæ. Sed Lectoratus ordo non datur, nisi præcedat Tonsura, nec „ Tonsura nisi statim subsequatur Lectoratus, ita ut „ Tonsura apud eos sit velut cæremonia ad Lectoratus „ collationem pertinens.

E quibus concluditur, Græcos non admisisse simplices Clericos, seu Tonsura Episcopali solum insignitos, sed voluisse, ut quicumque in Clerum reciperentur, etiam alicui functioni Ecclesiasticæ, tamquam Ecclesiæ ministri applicarentur.

C A N O N XXXIV.

Porro autem cum & hoc Canon Sacerdotalis aperte edicat, quod conjurationis vel sodalitatis crimen etiam ab externis legibus vetitum, multo autem magis hoc fieri in Ecclesia prohibere oportet: nos quoque observare studemus, ut si qui Clerici, aut Monachi inventi sint vel conjurantes, vel sodalitates ineuntes, vel adversus Episcopos, vel Conclericos aliquid struentes, a proprio gradu omnino excidant.

S C H O L I O N.

Renovatur Canon 18. Chalced. de Conjurationibus.

EST renovatio Canonis 18. Chalcedonensis, cujus Scholion consule (a).

C A N O N XXXV.

Nulli omnium Metropolitanorum liceat, mortuo Episcopo, qui ejus throno subest, res ipsius, vel Ecclesiæ ejus auferre, vel sibi vendicare: sed sint sub custodia Cleri Ecclesiæ, cui defunctus præfuit, usque ad alterius Episcopi promotionem; præterquam si in eadem Ecclesiæ non relicti sint Clerici. Tunc enim Metropolitanus ea non diminuta servabit, ordinando Episcopo omnia reddens.

S C H O L I O N.

Metropolitanus non accipiat suffraganei defuncti res vel Ecclesiæ ipsius.

CANONE 22. Chalcedonensi decretum erat, deponendos Clericos, qui rapiunt bona ad mortuum Episcopum pertinentia: sed quod Clericis vetitum erat, Metropolitani ambiebant. Præsens ergo Canon omnibus Metropolitanis idem prohibet, scilicet *mortuo Episcopo, qui ejus throno subest*, id est, ejus est Provinciæ, *res ipsius vel Ecclesiæ ipsius auferre, vel sibi vendicare.*

Cum enim Metropolitanus sit Episcoporum suorum Suffraganeorum superior, videbatur post mortem Episcopi, cura & custodia rerum ad ipsum vel Ecclesiam ejus pertinentium Metropolitano concredita: atque rerum ad Episcopum spectantium, de quibus defunctus non disposuerat, dispensationem ad eum jure pertinere.

Nec dubium, quin hoc titulo Metropolitani nonnulli bona Episcopi defuncti sibi vendicare prætenderint: quemadmodum & hodie multis in locis invaluit, ut hoc prætextu Episcopi sibi vendicent bona mobilia Sacerdotum decedentium sine testamento, cujus & condendi facultatem ab Episcopo prævie obtinere debent. De quo latius egi in *Jure Eccles. Tom. III. parte 2. sect. 4. tit. 1. cap. 8.* alias *tom. 1. tit. 32. cap. 8.*

Sed ea maneant sub custodia Cleri ejusd. Ecclesiæ.

Verum expendens Synodus, res Episcopi quodammodo reputandas esse res Ecclesiæ, voluit, eas una cum rebus Ecclesiæ, esse sub custodia Cleri Ecclesiæ, cui defunctus præfuit.

Hic enim Clerus repræsentans Ecclesiæ Presbyterium (in cujus locum Capitula Cathedralia hodierna successerunt) sede vacante jampridem, uti & hodie, ipsius Ecclesiæ regimen & curam sustinuit; uti in *Jure Eccles. Tom. I. part. 1. tit. 9. cap. 1.* ostendimus: ut proinde merito & curam ac custodiam rerum temporalium ei demandet hæc Synodus *usque ad alterius Episcopi promotionem.*

Si non sint Clerici relicti, Metropolitanus res servet.

Ubi autem *in eadem Ecclesia non relicti sunt Clerici*, vult Synodus, ut *tunc Metropolitanus ea non diminuta servabit, ordinando Episcopo omnia reddens.*

Cum enim Metropolitanus revera sit superior Ecclesiæ vacantis, merito, deficiente Clero, qui Episcopum Sede vacante repræsentat, conceditur ei custodia & cura temporalium ad Ecclesiam spectantium, sic tamen, ut nihil ex iis sibi vendicet, sed futuro Episcopo fideliter servet & consignet.

Praxis hodierna in hujusmodi.

Ita & hodie Sede vacante cura temporalium ad Capitulum seu Clerum vacantis Ecclesiæ solet devolvi: utque omnia fidelius & diligentius administrentur, statuit Synodus Trident. *sess. 24. c. 16. de Reform.* ut „ Capitulum, „ Sede vacante, ubi fructuum percipiendorum munus ei incumbit, œconomum unum, vel „ plures fideles ac diligentes decernat, qui rerum Ecclesiasticarum & proventuum curam gerant, quorum „ rationem ei, ad quem pertinebit, sint reddituri.

Addit quoque Synodus Tridentina, quod Episcopus ad Ecclesiam vacantem promotus, ab œconomo per Capitulum constituto rationem administrationis exigere queat: ut hinc appareat, num fidelis fuerit Administrator, nihil in proprios usus divertens, quemadmodum & hoc Canone Synodus Trullana decreverat, volens ut *imminuta* ordinato Episcopo omnia reddantur.

C A N O N XXXVI.

Renovantes, quæ a sanctis centum quinquaginta Patribus in hac a Deo conservanda & regia urbe convenerunt, & sexcentorum triginta, qui Chalcedone convenere, constituta sunt, decernimus, ut thronus Constantinopolitanus æqualia privilegia cum antiquæ Romæ throno obtineat, & in Ecclesiasticis ut ille rebus magnificat, utqui sit secundus post illum. Post quem magnæ Alexandrinorum civitatis numeretur thronus: deinde Antiochiæ, & post eum Hierosolymitanæ civitatis.

SCHO-

(a) Citatus Canon XVIII. supra exhibetur hujus Tom. VII.

S C H O L I O N.

Patriarcha Constantinop. secundus post Romanum.

HOc Canone renovat Synodus non tantum Canonem in prima Synodo Constantinopolitana in favorem Episcopi Constantinopolitani editum, sed etiam Canonem 28. Chalcedonensem decernendo, ut "Thronus Constantinopolitanus æqualia privilegia cum antiquæ Romæ Throno obtineat, & in Ecclesiasticis, ut ille rebus (seu negotiis) magnificat, ut qui sit secundus post illum.

Videri poterunt Scholia ad citatos Canones Constantinopolitanum & Chalcedonensem; ubi ad posteriorem notavimus, quod licet Græci prærogativas Sedi Constantinopolitanæ per Synodum Chalcedonensem attributas, ipsi detulerint, & competere asseruerint, tamen usque ad hanc Synodum, solius Canonis Constantinopolitani, & vetustæ consuetudinis auctoritate ipsos in asserendis his prærogativis Sedi Constantinopolitanæ esse usos; & abstinuisse ab usu Canonis Chalcedonensis, sive eum dissimulasse propter oppositionem, quam contra hunc Canonem moverat S. Leo: uti ibidem ostensum est.

At sæculo sexto Justinianus Imperator in *Novella* 131. *cap.* 1. declaravit, ut vicem Legum obtineant Ecclesiasticæ Regulæ, quæ a sanctis *quatuor* Conciliis expositæ sunt, nimirum in *Nicæno*, *Constantinopolitano*, *Ephesino*, & *Chalcedonensi*; atque hinc *cap.* 2. intulit: "Ideoque sancimus secundum earum definitiones sanctissimum senioris Romæ Papam primum esse omnium Sacerdotum. Beatissimum autem Archiepiscopum Constantinopoleos novæ Romæ, *secundum* habere locum post sanctam Apostolicam senioris Romæ Sedem.

Ordo 5. Patriarcharum hic primum expressus.

Hoc Justiniani Decreto suffulti Orientales non dubitarunt Canonem Chalcedonensem diserte renovare, atque prærogativas Episcopo Constantinopolitano per Canonem illum ei delatas confirmare: atque Patriarcharum ordinem, nullo hactenus Canone expressum determinare.

Canon a Gratiano mutilatus.

Canonem retulit Gratianus *dist.* 22. *Can.* 6. sed mutilatum. In primis enim non meminit renovati Canonis Chalcedonensis; recteque notat Antonius Augustinus *lib.* 1. *de emend. Grat. dial.* 9. mendose scriptum esse *petimus* pro *definimus*, & *inferior Roma*, pro *senior Roma*.

Ad hæc apud Gratianum in antiquis editionibus legebatur: *Non tamen in Ecclesiasticis rebus magnificetur ut illa*, quæ, uti recte ibidem monuit Antonius Augustinus, juxta textum Græcum originalem hujus Canonis mutanda sunt in contrariam sententiam, atque pro *non tamen* scribendum, *&*: quem errorem observarunt quoque Correctores Romani, qui & textum Gratiani corrigentes pro *non tamen* posuerunt *necnon*: monentque, sic emendatum esse ex aliquot MSS. & Græco.

Insuper apud Gratianum etiam post correctionem legitur *similia privilegia* pro *æqualia privilegia*, prout in ipso Canone tam apud Græcos, quam Latinos legitur.

Hic rursus patet quam parum fidendum Gratiano in relatione Canonum; & quomodo sensum Canonum subinde omnino invertat.

C A N O N XXXVII.

Quoniam diversis temporibus Barbaricæ incursiones fuere, & ex eo plurimæ civitates infidelibus subjugatæ fuere, ut ideo non possit ejus civitatis Præsul, postquam ordinatus fuerit, suum thronum apprehendere, & in eo in Sacerdotali constitutione collocari, & sic pro ea, quæ invaluit, consuetudine ordinationes, & omnia, quæ ad Episcopum pertinent, agere & tractare: nos honorem ac venerationem Sacerdotio servantes, & Gentilem injuriam nequaquam ad Ecclesiasticorum jurium perniciem exerceri volentes: eos, qui sic ordinati sunt; & propter prædictam causam in suis thronis non sunt constituti, ut absque ullo ex ea re præjudicio conserventur, decrevimus: ut & diversorum Clericorum ordinationes Canonice fiant, & præsidentiæ auctoritate secundum proprium statum utantur, & sit firma ac legitima quæcumque ab eis procedit administratio. Non enim a tempore necessitatis exacta juris observatione circumscripta, dispensationis terminus circumscribetur.

S C H O L I O N.

Episcopus ob incursiones Barbaricas a sua sede expellenda impeditus honore tamen & munere Episcopali fungatur.

CAnone 18. Antiocheno decretum fuit, ut Episcopus electus & ordinatus, qui ad suam Ecclesiam non ierit non sua quidem culpa, sed quia populus ipsum admittere recusat, aut ob aliud externum impedimentum, cui ipse causam non dedit, sit honoris & muneris particeps.

Præsenti Canone idipsum annuitur Episcopis, quorum civitates Episcopales sunt "infidelibus subjugatæ, ut ideo non possit ejus civitatis Præsul, postquam ordinatus fuerit, suum Thronum apprehendere (*seu Gr. occupare*), & in eo in Sacerdotali constitutione (*sive G. statu*) collocari: *decrevitque Synodus, ut* qui propter prædictam causam in suis Thronis non sunt constituti, absque ullo ex eo re præjudicio conserventur.

Hoc est, interprete Zonara "omnia is privilegia sibi pro munere præfecturæ, quam obtinet, debita, nihilominus vendicabit.

Post hæc specificat Synodus nonnulla, quæ Episcopi hi agere possint, puta, *ut diversorum Clericorum*, id est, variorum ordinum prout Ecclesiæ sibi creditæ convenire judicaverint, *Ordinationes Canonice*, seu servatis Canonum sanctionibus *faciant*.

Deinde & *præsidentiæ* (seu Gr. *præsulatus*) *auctoritate secundum proprium statum* (sive Gr. *proprios fines*) *utantur*: hoc est, quod honorem & dignitatem suæ Ecclesiæ secundum proprium statum sive proprios fines istius Ecclesiæ habebit, ac si revera Cathedram occupasset, & in Ecclesia resideret.

Denique declarat Synodus, quod *& sit firma ac legitima quæcumque ab* (vel Gr. *sub*) *iis procedit administratio*: id est "quæcumque Episcopali auctoritate ab eo constituta actave fuerint, rata omnia & quam optimo jure firma haberi placet"; ait Zonaras hic.

Rationem sui decreti subjungit Synodus. "Non enim a tempore necessitatis exacta juris observatione dispensationis terminus circumscribetur:" vel ut ex Codice Regio verti posse notat Fronto Ducæus in notis ad hunc Cananem *tom* 6. *Concil. Labb. col.* 1322. *Non enim si ob temporum difficultatem exacta observatio impedita fuerit, exacta ministerii ratio prohibebitur.*

Huic lectioni consonat expositio Zonaræ, quæ & contextui Canonis, & menti ipsius Synodi admodum conformis apparet; verba ejus sunt: "Nec enim quia temporum iniquitate, excitatæque a Barbaris procellæ periculo exclusus Ecclesiæ suæ possessionem Episcopus adire non possit, idcirco circumscribetur diligentia, & œconomiæ sive dispensationis termini angustius definientur; hoc est, non ea de causa minus exacte ac religiose Can. servari placet, quorum auctoritate Episcopis, in sua cuique Diœcesi, ex omnibus, quæ ad eam pertinent, statuendi est concessa facultas.

Quandoquidem Canon permittat his Episcopis, quod ordinationes aliaque possint facere, quæ Ecclesiæ sibi commissæ judicabunt convenire, non secus ac si in sua Cathedrali civitate residerent, evidens est, hos Episcopos multum distare ab hodiernis Episcopis *titularibus*, qui ordinantur titulo alicujus Ecclesiæ consistentis in partibus infidelium, quæ vel non amplius extat, vel plerumque populo & Clero fideli plane destituta; cum e contrario Episcopi, quorum hic mentio occurrit, ordinarentur ad Ecclesias populo & Clero fideli non carentes, sed in quibus residere Gentilium furor eos prohibebat (*a*). D. Episcopis titularibus.

Sane Episcopos titulares sine populo & Clero ordinari primis sæculis inauditum & incognitum fuit, ut & Fagnanus ad cap. *Episcopalia*, *t. de privileg. n.* 39. notavit scribens, quod antiquitus Episcopi *titulares* non creabantur, sed tantum qui a propriis Ecclesiis ob hostilitatem ejecti erant, in aliis Ecclesiis vacantibus Cardinales constituebantur: id est, incardinabantur, donec ad proprias Ecclesias reverti permitterentur. Clementina *in plerisque*.

Constat autem eos posterioribus sæculis admodum frequentes fuisse, eorumque usum in magnum ac perniciosum admodum abusum sensim degenerasse; docetque decretum sub nomine Clementis V. in Concilio Viennensi relatum *in Clementina in plerisque de elect.* quod eo tempore "in plerisque Ecclesiis nedum subsidio facultatis, sed & Clero carentibus & populo Christiano multos frequenter & religiosos præsertim improvida superiorum provisio ad Pontificatus assumit honorem, qui nec (ut expediret) prodesse, nec præesse (ut deceret) valentes, instabilitate vagationis & mendicitatis opprobrio serenitatem Pontificalis obnubilant dignitatis.

Decernitur autem ibidem, ut "nullus de cætero quacumque dignitate præpollens (nisi speciali super hoc auctoritate Sedis Apostolicæ fulciatur) de Pastore provideat Cathedrali Ecclesiæ sibi qualitercumque subjectæ, quæ Clero careat & subditis Christianis; nullusque religiosus a suo unquam, qui provisioni tali consentiat, licentietur Prælato.

Quin si "Religiosus hujusmodi provisioni consenserit, & in Episcopum sese fecerit, aut consecrari permiserit, non statuitur tantum, ut in Episcopali nullatenus recipiatur honore, sed in tantæ ambitionis pœnam Religionis aut Monasterii sui Prælato semper sic degat humilis, jaceatque prostratus, quod nullus eidem in Religione sua vel extra ad gradum honoris vel administrationis cujuslibet sit ascensus.

Hic evidenter supponitur, hunc abusum præcipue inter Religiosos obtinuisse: "qui (ut ibi notat glossa) labo-

(a) Quocirca D. Van-Espen dissentit a viro historico D. Fleury, qui *lib.* 40 *hist. Eccles. num.* 51. asserit Trullanum Canonem citatum extitisse originem institutionis Episcoporum *in partibus infidelium*.

„ laborant ad hoc interdum importune & per corruptelas, ut dicere possint cum Psalmista *Laqueus contritus est*, addatque vidi etiam Religiosum consecratum ad titulum, qui non erat in rerum natura, „ nec fuerat, quod petere posset per *Provincialem*, „ est, per librum, in quo scriptæ sunt.

Cur Religiosi in hoc magis peccarent, quam alii, notatur ibidem in glossa marginali: " quia communiter cupiunt magis exaltari quam alii ": nam ut ait Gui: " quilibet magis appetit, quo se videt destitutum.

Abusus Episcoporum Titularium.

Quantumvis per hunc textum Episcoporum titularium sive ad Ecclesias Cathedrales Clero & populo carentes ordinatio prohibita sit, *nisi* ordinaturus *speciali super hoc auctoritate Sedis Apostolicæ fulciatur*, ut habet dicta *Clementina in plerisque*; nequaquam abusum cessasse probant varia decreta Conciliorum, ac notanter Tridentini contra horum Episcoporum excessus.

Et sane cum Pastor dicatur a *pascendo*, & Episcopus ab *intendendo*, fat inordinatum apparet, Episcopos ordinari titulo tenus, nullum habentes aut habituros populum, quem pascant aut regant, ridiculumque apparet simili ordinato dici ab ordinatore, *accipe Evangelium & vade, prædica populo tibi commisso*.

Recte proinde monet Fagnanus loco citato: minime „ esse procedendum ad Episcopi titularis ordinationem „ sine gravi & urgenti necessitate: tum quia hujusmodi creatio & institutio est ab Ecclesiasticis regulis „ aliena, & sacris Canonibus invisa; tum quia Episcopus præficitur Ecclesiæ sine reditibus, sine Diœcesi, sine Clero populoque Christiano, quod est contra Concilium Viennense & Tridentinum.

Episcopos titulares ordinari, ut Nuntii & Prælati Aulæ Romanæ titulo illo honoris insigniantur, nullum unquam de cætero populum recturos, aut Episcopale ministerium acturos, parum consonum Episcoporum institutioni, & prioribus sæculis ignotum fuit (a).

CANON XXXVIII.

Canonem, qui a Patribus factus est, nos quoque observamus, qui sic edicit: si qua civitas ab Imperiali potestate innovata est, vel rursus innovata fuerit, civiles ac publicos typos Ecclesiasticarum quoque rerum ordo consequatur.

SCHOLION.

Civitas a Principe in populis erecta, privilegia Ecclesiastica etiam consequitur.

CANON Patrum, quem Synodus quoque observatum vult, est Canon 17. Chalcedonensis, cujus Scholion consulendum.

Hoc hic notandum, per *civiles ac publicos typos* significari *gramaticas*, aut Imperatorias litteras, quibus Imperatores de novo excitatis aut reædificatis civitatibus aliarum urbium privilegio concedunt, aut eas certæ Provinciæ annectunt.

Dicit itaque Canon, quod *civiles ac publicos typos*, sive pragmaticas Imperatorum litteras, *Ecclesiasticarum quoque rerum ordo consequatur*; " ut sive Episcopatus „ appellationem nova urbs habuerit, seu ad Metropolitani fastigii honorem erecta sit, eodem prorsus Ecclesiasticorum jurium ordine recenseatur ": inquit „ hic Zonaras. Vel uti habetur Aristenus hic: " Quæ „ ab Imperatore de novo extruitur aut extruetur urbs „ sub eius Episcopi Diœcesi erit, sub qua descripta „ est, & cui subjacere jussa. Licet enim alterius Episcopi Parœciæ proximior sit, eam tamen sibi non „ vendicabit, qui vicinior est, sed civiles & publicos „ typos etiam talis civitas sequetur.

At hodie alio jure utimur. Nec vix sine auctoritate Sedis Apostolicæ civitatis in Cathedralem, aut Metropolitanam transire potest: uti notavi in *Jure Eccles. Tom. I. parte 1. t. 19. cap. 1.*

CANON XXXIX.

Cum frater & comminister noster Joannes insulæ Cypri Præsul, una cum suo populo in Hellespontiacam Provinciam & propter Barbaricas incursiones, & ut a Gentilium servitute liberarentur, & Christianissimæ potentiæ sceptris pure subjicerentur, a prædicta insula emigraverit, clementis Dei providentia, & pii Deique amantis Imperatori labore, constituimus, ut citra ullam innovationem serventur, quæ a divinis Patribus, qui Ephesi primum convenerunt, prædicti viri throno privilegia concessa sunt, ut nova Justinianopolis Constantinopoleos jus habeat, & qui in ea constituitur pius ac religiosissimus Episcopus, præsit omnibus Hellespontiorum Provinciæ Episcopis, & a suis Episcopis eligatur ex antiqua consuetudine. Mores enim, qui sunt in unaquaque Ecclesia, divini etiam nostri Patres servandos censuerunt, Cyzicenorum civitatis Episcopo Præsuli dictæ Justinianopoleos subjecto existente, ad imitationem reliquorum omnium Episcoporum, qui subsunt prædicto Dei amantissimo Præsuli Joanni; a quo cum usus postulaverit, etiam ipsius Cyzicenorum civitatis Episcopus ordinabitur.

SCHOLION.

De juribus conservandis novæ Justinianopoli a Barbaris occupatæ.

PRO intellectu hujus Canonis notandum, quod Metropolis Cypriorum olim dicta *Constantia*, a Justiniano Imperatore restaurata, suo de nomine vocata sit *nova Justinianopolis*.

Porro Synodus Ephesina antehac decreverat, ut nec Antiochenus, nec ullus quivis Episcopus in insula Cypro aliquam vel Metropolicam auctoritatem exerceret, sed ut omnia negotia Ecclesiastica ibi emergentia Metropolitano *Constantiæ* & Synodo Provinciæ definirentur.

Cum vero Saraceni tempore hujus Synodi Constantiam sive *novam Justinianopolim* occupassent, Joannes civitatis illius Episcopus cum suo populo emigravit in Hellespontiacam Provinciam, *ut Christianissimæ potentiæ sceptris pure subjiceretur*. Cum itaque Joannes cum suis Episcopis, Clericis, & populo hic esset, Patres in ejus gratiam constituerunt, annuente etiam Imperatore, ut jura a Synodo Ephesina, suæ quondam Cathedræ indulta, etiam in Hellesponto obtineret; ut nimirum nullus in suos Episcopos aut populos potestatem haberent; atque insuper Hellespontica Provincia, ejusque Metropolita Cyzicenus Episcopus dicto Joanni subjicerentur, in hancque Provinciam *novam Justinianopolis* idem jus exerceret, quod antea *Constantinopoli* sive *novæ Romæ* competierat.

Porro monent Balsamon, Zonaras, & Aristenus suo tempore nullam ex his Ecclesiis Cypri Archiepiscopatui fuisse subjectam; cujus rationem attigisse videtur Aristenus, quod " postquam Cyprus Gentilium manibus liberata fuit, quæ in Hellesponto erant Metro„ poles ad Thronum Constantinopolitanum redierint: " ut vel hinc appareat, hanc indulgentiam tantum fuisse temporalem, quamdiu ipse Joannes Provincia sua a Barbaris occupata, in Provincia Hellespontica pro fide quasi exulare debebat.

CANON XL.

Quoniam Deo hærere per secessum ex vitæ strepitu ac perturbatione valde est salutare, oportet nos non sine examinatione eos, qui vitam Monasticam eligunt, non intempestive admittere, se nobis a Patribus traditum terminum in eis quoque servare, ut vitæ secundum Deum professionem jam firmam, & a scientia ac judicio factam tunc admittamus, post rationis complementum. Qui ergo Monachicum jugum est subiturus ne sit minor quam decem annorum natus, ejus quoque rei examinatione in Præsulis arbitrio sita, an augeri tempus conducibilius existimet ad introductionem & constitutionem in vita Monastica. Etsi enim magnus Basilius in sacris suis Canonibus eam, quæ sua sponte Deo offert, & Virginitatem complectitur, si septimum decimum annum compleverit, in Virginum ordinem referendam esse statuit: sed tamen de viduis & Diaconissis exemplum secuti, in dictum tempus, analogia & proportione habita, eos, qui vitam Monasticam elegerunt, deduximus. In divino enim Apostolo scriptum est, sexaginta annorum viduam in Ecclesia eligendam: sacri autem Canones quadraginta annorum Diaconissam ordinandam esse statuerunt, cum Dei Ecclesiam Dei gratia potentiorem ac robustiorem evasisse, & ulterius procedere vidissent, fideliumque ad divinorum mandatorum observationem firmitatem & stabilitatem. Quod quidem cum nos quoque optime intellexissemus, modo statuimus benedictionem gratiæ ei; qui certamina secundum Deum aggressurus est, veluti quoddam signaculum celeriter imprimentes, hinc eum ad non diu cunctandum & tergiversandum inducentes, vel potius etiam ad boni electionem & constitutionem incitantes.

SCHOLION.

Ætas professioni vitæ Monasticæ præscripta.

HOC Canone vita Monastica a Patribus recte vocantur *secessus ex strepitu ac perturbatione*. Monachatus enim proprius character & finis est, separatio a mundi tumultu; & in quiete & silentio Dominum præstolari. Unde ad Ecclesiam Vercellensem scribit S. Ambrosius *epist. 25.* " Clericorum officia in „ Theatro ac stadio, Monachorum instituta in spelunca & secreto " Plura veterum in hanc rem testimonia refert Christianus Lupus in Scholiis ad præsentem Canonem, e quibus concludit: *& hinc in Ecclesia nullum fœdius monstrum, quam Monachus inquietus.*

Volunt etiam Patres in hoc Canone, ad vitam Monasticam *non sine examinatione, nec intempestive quemquam admitti; sed a Patribus traditum terminum* (seu Gr. *decretum*) in admittendis ad vitam Monasticam *servari* mandant, *ut*, inquiunt, *vitæ secundum Deum profes-*

(a) Plura si quis forsan scire cupit de hisce Titularibus Episcopis, eorumque origine, & progressu, ac eorum abusu, & quidquid de iis Concilium Ravennatense, nec non quamplurimi Patres in ipsa Synodo Tridentina, nonnullique alii senserint, quidque horum querelæ adversus ipsos directæ respexerint, consulat D. Van-Espen, qui de iis fusius, uteriusque egit in *Jure Eccles. Tom. I. part. 1. tit. 15. cap. 4.* hujus editionis.

professionem, ut jam primam, & a scientia ac judicio factam tunc admittamus, post rationis commendationem.

Utinam ad hoc tam necessarium decretum adverterent, quibus ad vitam Monasticam admittendi cura incumbit; atque serio examinarent, num desiderium amplectendi vitam Monasticam sit firmum, & a scientia ac judicio procedat.

Porro Patres ad hanc professionem neminem admittendum censent, qui sit minor quam decem annorum natus, igitur decem annorum natum non rejiciunt; quamvis S. Basilius, " in ea, quæ se sua sponte Deo " offert, & Virginitatem complectitur, si septimum " decimum annum compleverit, in Virginum ordinem " referendam esse statuerit.

Dicunt autem Patres hujus Synodi, se ætatem contraxisse exemplo sacrorum Canonum, qui quadraginta annorum Diaconissam ordinandam statuerunt; licet in divino Apostolo scriptum sit, sexaginta annorum viduam in Ecclesia eligendam. 1. Tim. cap. 5. vers. 9.

Rationem autem contractæ ætatis adjicit Synodus, quoniam ipsi etiam intellexissent, " Dei Ecclesiam, " Dei gratia potentiorem ac robustiorem evasisse, & " ulterius procedere vidissent, fideliumque ad divi- " norum mandatorum observationem, firmitatem, ac " stabilitatem.

Tridentinum requirit 16. expletum. Ratio hæc an subsistat, est longæ indaginis, ait Lupus hic. Sane si ad tempora nostra referenda sit, nescio, qua specie verificari queat; cum tandem videamus fidelium ad divinorum mandatorum observantiam tepiditatem & inconstantiam, ac charitatem & fervorem religionis ubique ita flaccescere, & cupiditatem dominari; ut jure merito Synodus Tridentina statuerit sess. 25. de Regular. cap. 15. in quacumque religione, tam virorum, quam mulierum, professionem non fieri ante decimum sextum expletum.

Ulterius, sicuti Synodus Trullana non simpliciter admittendum censuit ad vitam Monasticam, qui decem annos natus est; sed ejus rei examinatione in Præsulis arbitrio sita, an augeri tempus conducibilius existimet, ita nec Synodus Tridentina ad professionem admittendos censet omnes, qui decimum sextum annum expleverint, sed qui prævie per annum integrum post susceptum habitum in probatione steterit, & post probationem judicatus fuerit idoneus & a Deo ad Religionem vocatus, de quo plura in Jure Eccles. Tom. I. parte 1. tit. 35. cap. 1.

Qua ratione professio Monachi vocetur Benedictio gratiæ. Quod Canon Benedictionem Monachalem vocet Benedictionem gratiæ, ac veluti quoddam signaculum, quod Monacho imprimitur, Goffredo Abbati Vindocinensi occasionem dedit; teste Christiano Lupo " existimandi, aut saltem graviter dubitandi, eam benedictio- " nem esse consecrationis speciem, manus impositio- " nem. Sacramentum ex Apostolica traditione cele- " brandum, quod possit a solo Abbate, non a simpli- " ci Monacho imprimi, & nullo pacto aut casu ite- " rari. At rectius ejus Episcopus S. I. O.; Monachi be- " nedictio aliam vim mihi habere non videtur, quam " super populum Sacerdotis oratio. Eam S. Antonio, " ac aliis antiquis Monachis dicit fuisse ignotam, mul- " tiplicatis postmodum Monachorum gregibus inductam " ex quadam cautela, tamquam Religionis vinculum " humanæ infirmitati provisum, ut Monasticus ordo " quanto firmius in conspectu Dei & hominum, & so- " lemnius ligaretur, tanto robustius ac devotius a Mo- " nachis servaretur. Et qui vellent ab hoc proposito " recedere, testimoniis pluribus convincerentur, & tam- " quam jurati in Christo Sacramenta Tyrones ad pro- " positum suum reverti cogerentur. Et hinc liquet Dio- " nysium illum, qui nobis Monachorum Benedictiones " producit, non esse Areopagitam Apostoli discipu- " lum, sed S. Antonio, ac primis ejus discipulis po- " steriorem ". Hæc Lupus.

CANON XLI.

Eos, qui in urbibus vel vicis in clausuras volunt secedere, & sibi ipsis separatim attendere, prius quidem in Monasterium ingredi oportet, & Anachoreticam, hoc est, aliis separatam ac semotam, vivendi rationem exercere, & spatio triennii ei, qui mansioni præest, in Dei timore parere: & obedientiam in omnibus, ut æquum est, implere; & ita hujus vitæ eligendæ institutum profitentes, quod eam ex toto corde sua sponte amplectuntur, ab ejus loci Præsule examinari: deinde sic alio anno extra clausuram fortiter se gerere, ut scopus eorum evadat manifestior. Tunc enim plene ac perfecte significabunt, quod non inanem gloriam captantes, sed propter ipsum revera pulchrum ac honestum hoc otium persequuntur. Post tanti autem temporis complementum, si in eodem eligendæ vitæ instituto permaneant, includi ipsos; & eis non amplius licere, quando voluerint, ex tali mansione egredi, præterquam si propter communem utilitatem, vel aliam necessitatem ad mortem urgentem, ad id trahantur; & ita cum benedictione ejus loci Episcopi. Qui autem sine his jam dictis causis ex suis habitaculis exire aggrediuntur, primo quidem vel invitos dicta clausura coerceri, deinde jejuniis & aliis afflictionibus ipsos eo uti scientes, quemadmodum scriptum est, quod nemo qui manum aratro imponit, & retro conversus est, aptus regno cælorum.

SCHOLION.

De Anachoretis. HOC Canone agitur de genere Monachorum, qui Anachoretæ a Patribus dicti fuerunt; & quos etiam Justinianus in Novel. 6 cap. 3. vocat inclusos, sive Helichastos, id est, quiescentes, tamquam a communione ad meliora exceptos; hoc est, a vita communi separatos, solitarie in silentio & oratione adventum Domini præstolantes.

Vita Angelica. Horum jampridem meminit S. Augustinus lib. 1. de moribus Eccles. Cathol. cap. 31. eorumque vitam tamquam omnium perfectissimam, & prope Angelicam describit, eamque Manichæis, ad demonstrandam Ecclesiæ Catholicæ Sanctitatem proponit: " Nihil de iisdi- " cam, ait, quos paulo ante commemoravimus, qui " secretissimi penitus ab omni hominum conspectu pa- " ne solo, qui eis per certa intervalla temporum af- " fertur, & aqua contenti; desertissimas terras inco- " lunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus " inhæserunt, & ejus pulchritudinis contemplatione " beatissimi, quæ nisi sanctorum intellectu percipi non " potest.

Vita perfectorum. Frequens & horum mentio occurrit apud S. Hieronymum; affeciteque in commentariis Threnorum cap. 3. vers. 27. vitam hanc eligendam a solis vere & non ex parte perfectis; " qui & in Eremo squalorem solitudi- " nis, & in cœnobio infirmitates fratrum æquali ma- " gnanimitate sustentent ". Hæc pluribus exponit in literis ad Rusticum Monachum, qui ipsum interrogaverat, num solus, an cum aliis in Monasterio deberet vivere? Eremi grandibus & multis periculis enumeratis, respondet Hieronymus: " De ludo Monaste- " riorum egredi volumus hujusmodi milites, quos Ere- " mi dura rudimenta non terrent, qui specimen con- " versationis suæ multo ante tempore dederint, qui " omnium fuerunt minimi, ut primi omnium fierent.

Dum ergo Patres vitæ hujus institutum tamquam summæ perfectionis instrumentum laudant; una agnoscunt, nisi a multum probatis & in virtute militiaque Christiana exercitatis arripiendum esse; laudatque S. Benedictus in sua regula cap. 1. Anachoretas, id est Eremitas: " qui non conversationis fervore Novicio, " sed Monasterii probatione diuturna; qui didicerunt " contra diabolum multorum solatio jam docti pugna- " re, & bene instructi fraterna ex acie ad singularem " pugnam Eremi securi, jam sine consolatione alte- " rius, sola manu vel brachio contra vitia carnis vel " cogitationum Deo auxiliante sufficiunt pugnare.

Prius fiant Monachi quam Anachoretæ. Conformiter ad has Patrum sententias, Synodus hæc voluit, eos, qui Eremiticam seu Reclusorum vitam profiteri intendunt, prius in Monasterium ingredi, atque ibidem quatuor annis probari: triennio quidem ab aliis separatam ac semotam vivendi rationem exercentes, & ei, qui mansioni præest, in Dei timore parentes, & obedientiam in omnibus, ut æquum est, implentes.

Adhæc, ab ejus loci Præsule, seu Episcopo, examinari, quod eam vitam toto corde sua sponte amplectantur.

Triennio hoc expleto, quarto anno extra clausuram exercebuntur, ut sic a clausura liberi, & fortiter se gerentes, scopus eorum evadat manifestior.

Ubi ergo sic probati fidem fecerint, se non laudis humanæ, sed virtutis exercendæ studio, sive non inanem gloriam captantes, sed propter ipsum revera pulchrum ac honestum hoc silentium prosequi; atque in eodem eligendæ vitæ instituto permaneant, includi eos permittit Synodus, nimirum ab Episcopis, uti hic notant Balsamon & Zonaras: & quidem egredi non liceat; præterquam si ob communem utilitatem, vel aliam necessitatem ad mortem urgentem, id est mortis periculum, ad id trahantur; & ita cum benedictione ejus loci Episcopi, hoc est, cum Episcopi licentia.

Hunc Canonem quoad necessitatem probationis admittendorum ad vitam Anachoreticam posteriores etiam Synodi sæpius probarunt, experientia edoctæ, quam periculosum sit, non sat probatus ad vitam hanc solitariam, & a communi hominum consortio abstractam admittere. Vide Synodum Veneticam circa annum 465. Can. 7. Agathensem cap. 38. Aurelianensem I. Can. 22. Francofordiensem Can. 12. Toletanam VII. Can. 5. Capitulare Caroli M. ad Monachos cap. 2.

Et unde nisi ex defectu probationis hodie videmus eos, qui hanc vitam Reclusorum seu Anachoretarum exterius profitentur, nihil veterum illorum Anachoretarum perfectionis præferant; ac potius generi Monachorum, quod a S. Benedicto Gyrovagum a vagatione appellatur, similes sunt, quam Anachoretarum; immo multi falsis illis Eremitis; qui Canone sequenti describuntur, similiores sunt.

CA-

CANON XLII.

Eos, qui dicuntur Eremitæ, qui quidem nigris vestibus induti, & capite comati urbes obeunt, & cum viris sæcularibus ac mulieribus versantur, & propriæ professioni faciunt injuriam, statuimus, si elegerint quidem tonsis comis reliquorum Monachorum amictum suscipere, eos in Monasterio constitui, & inter fratres referri. Quod si hoc non elegerint, & urbibus expelli & solitudines habitare, ex quibus sibi etiam denominationem confinxere.

SCHOLION.

Falsi Eremitæ.

AD hunc Canonem ait Balsamon: " Complures populi seductores, urbes obeuntes, induuntur nigris vestibus, & sunt intonsis capillis, jejunium & squalorem præ se ferentes, & simpliciores decipientes, ac Monachalem professionem injuria afficientes.

Joannes Zonaras hic reflectens ad hæc verba Canonis *capite comati*, ait fuisse, qui *coma nequaquam detonsa, sed in cincinnos plexa & intorta, in pectus humerosque defluente, ita urbes pervolitarent.*

Porro " nonnulli eorum (ait Balsamon) una cum „ viris Laicis mulieribus versantes, & in triviis Dæ„ moniacis doctrinis circumstrepentes, pro populo uti„ que precantur; & pœnitentiam prædicant.

„ Alii vero (pergit Balsamon) dicunt, se Dei jus„ su ex solitudine in civitates venisse, ut futura quæ„ dam prædicant; & simplicioribus bona quædam pol„ licentur lucri & mercimonii gratia.

Quin horum reperiantur successores & imitatores, qui *& propriæ professioni faciant injuriam*, nimis notorium est.

Optandum esset, ut Episcopi, aliique, penes quos est publica auctoritas, similes Monasticæ & solitariæ vitæ simulatores, aut desertores ad præscriptum hujus Canonis eatenus saltem coercerent, eos nimirum ad Monasteria relegantes, ut ibidem inter fratres quiete viverent.

Præsens Canon ostendit, visum fuisse Synodo, professioni vitæ solitariæ contrarium, *urbes obire, & cum viris sæcularibus* (seu Gr. *Laicis*) *ac mulieribus versari*: quod & a Patribus jampridem observatum fuit. Hinc illud Hieronymi ad Heliodorum Monachum: *interpretare vocabulum Monachi, hoc est, nomen tuum: quid facis in turba, qui solus es?* Vide quæ dixi hac de re in *Jure Eccles. Tom. I, part. 1. tit. 27. cap. 4.*

Docetque nos præsens Canon, olim Monachos fuisse *tonsis crinibus*; quod & docet S. Augustinus *libro de opere Monachorum cap. 31.* ubi contra Monachos *crinitos* seu *comatos* scribit: " Venalem circumferentes „ hypocrisim timent, ne vilior habeatur *tonsa* Sancti„ tas, ut videlicet qui eos videt, antiquos illos, quos „ legimus, cogitet Samuelem, & reliquos, qui non „ tondebantur.

CANON XLIII.

Licet omni Christiano vitam exercitatricem eligere, & rerum ad vitam pœnitentium deposita tempestate, Monasterium ingredi, & habitu Monachi tonderi, in quacumque prolapsione deprehensus fuerit. Salvator enim noster Deus inquit: eum, qui venit ad me, non ejiciam foras. *Tamquam ergo Monachali vitæ agendæ instituto in pœnitentia nobis vitam describente, ei, qui ad illud germane ac sincere accedit, acquiescimus ac favemus, nec ulli ei mores impedimentum afferent, quominus propriam scopum adimpleat.*

SCHOLION.

A vita Monastica ne scelestissimus arcendus, modo velit pœnitentiam agere.

VItam Monasticam esse vitam pœnitentiæ, jampridem Patres tradidere; atque hinc vulgatum illud S. Hieronymi: *Monachus non docentis habet officium, sed plangentis*; quod & præsens confirmat Canon, asserens, quod Monachalis vitæ institutum in pœnitentia vitam describat; hoc est " quod sicut columna, „ quod in ea describitur, nobis exprimit, sic & Mo„ nastica professio pœnitentiæ imaginem ita effingit ac „ exprimit, ut eam ex animis nostris elabi aut effluere nunquam omnino patiatur ". Uti Zonaras & Balsamon hic notant.

Cum itaque omni Christiano in quodcumque crimen prolapso pœnitentia neganda non est, decrevit hæc Synodus, *licere omni Christiano vitam exercitatricem* (seu Gr. *asceticam*) *eligere; & rerum ad vitam pœnitentium deposita tempestate, Monasterium ingredi, & habitu Monachi* (sive Gr. *ad instar Monachi*) *tonderi, in quacumque prolapsione* (seu Gr. *delicto*) *deprehensus fuerit*: nimirum ut deposita rerum terrenarum cura pœnitentiam de suo delicto agat; atque ei, qui sic *ad illud institutum germane ac sincere accurrit, acquiescimus ac favemus*, ait Synodus.

Igitur qui gravioribus criminibus obnoxii, vitam solitariam & Monasticam *germane ac sincere* appetunt, ut tamquam veri *pœnitentes* in silentio, & a rerum terrenarum curis expediti peccata sua defleant; qui, inquam, vitam hujusmodi ea intentione suscipiunt, a mente Patrum Monachorum nequaquam recedunt; immo veram se de statu Monastico habere ideam demonstrant.

At sceleribus implicati si ad Monasteria convolent, & recipiantur, ut mox emissa professione ad sacros Ordines ascendant, procul hi a spiritu Canonum & Patrum omnino recedunt. Hi enim peccatores quidem ad Monasteria ut *pœnitentes* recipi optabant, nec ulli ob crimina anteriora vitam Monasticam negari volebant, si ostenderint se *germane*, atque *sincere* vitam Monasticam ad agendam pœnitentiam expetere, & in Monasterio ut veros pœnitentes vivere velle. At eos mox a professione, aut modico intervallo, ad sacros Ordines mittere, sacris Canonibus est vel maxime adversum, qui pœnitentes & graviorum criminum reos sacris Ordinibus in perpetuum arceri voluerunt, uti pluribus ostendi *Tom. V. in dissert. de instituto Canonicorum parte 2. cap. 3. §. 11.*

Ex his quoque patescit, hunc Canonem non recte applicari Monasteriis, quæ primario non ad fovendos pœnitentes, & peccata sua plangentes ordinantur, sed potius, ut Ministri Ecclesiæ & operarii in vinea Domini alantur & instituantur: quæ si quoscumque etiam gravioribus criminibus infectos recipiant, verendum erit; ne ex ipsis prodeant Ecclesiæ Ministri, qui nondum a suis propriis vitiis plene purgari, potius seipsos in exercitio animarum inficiant, quam alios a peccatis suis expurgent.

CANON XLIV.

Monachus fornicationis convictus, vel qui ad matrimonii communionem, vitæque societatem uxorem duxit, fornicatorum pœnis secundum Canones subjicietur.

SCHOLION.

De Monacho fornicante, aut matrimonium contrahente.

QUod fornicatorum pœnis subjiciatur, qui fornicatus est Monachus, est (inquit Balsamon hic) ut „ clementissimum amplectendum & recipiendum. For„ te enim dixerit quispiam non ex æquo debere puni„ ri Laicos & Monachos fornicantes.

Notat autem Aristenus hic, quod " fornicatorum „ pœna sit septem annorum juxta 59. Canonem Basi„ lii magni; duos namque annos deflet, duos audit, „ duos substernitur, unum cum fidelibus consistit, & „ octava ad communionem admittitur.

Cum autem major pœna in aliis Canonibus, ac notanter *Can. 16. Chalced.* & *Can. 19. Ancyr.* decernitur in Virgines & Monachos, qui contra promissam Deo virginitatem ad nuptias convolant, vult Balsamon distinguendos sua sponte & ultro suum delictum confitentes, ac ad priorem statum reversos; ab iis, qui delictum pertinaciter negantes, de illo tandem convicti sunt: prætenditque, quod de illis agat præsens Canon, de his vero Canones duriorem pœnam infligentes.

Nescio, num hæc Balsamonis distinctio satis conveniat verbis Canonis, qui nullam hujus distinctionis mentionem facit, scaturque quod nihil frequentius, quam hæc in Canonibus pro temporum & locorum ac personarum varietate, pœnarum diversitas.

Quidquid sit, recte hic notat Aristenus: quod juxta hunc Canonem, " æquales pœnas dabit Monachus sive „ fornicatus fuerit, sive ad matrimonii communionem „ uxori conjunctus ". Insuper apparet verisimile, votum Monachale tempore hujus Synodi necdum induxisse impedimentum *dirimens*: cum nulla fiat separationis matrimonii a Monacho contracti mentio; quamvis graviter peccaret fidem Deo datam violando: vide Scholion ad *Canonem 16.* Chalcedonensem.

CANON XLV.

Quoniam intelleximus, in nonnullis mulierum Monasteriis mulieres, quæ sacro illo amictu sunt induendæ, prius sericis & omnis generis vestibus præterea autem & mundis auro & gemmis variatis ab iis, qui illas ducunt, exornari, & sic ad altare accedentes, exui tanto opum apparatu, & statim in illis fieri habitus benedictionem, illasque nigro amictu indui; statuimus, ne hoc deinceps fiat. Neque enim fas est, ut quæ jam propria voluntate omnem vitæ jucunditatem deposuit, & eam, quæ est secundum Deum, vitæ agendæ rationem amplexa est; firmisque ac stabilibus rationibus eam confirmavit, & ita ad Monasterium accessit, per eum, qui interit ac fluit mundum, quorum jam oblita erat, memoriam revocet: & ex eo anceps reddatur, & ejus anima perturbetur instar exundantium fluctuum, huc atque illuc versantium: ut nec nonnunquam lacrymam emittens cordis per corpus compunctionem ostendat: sed & si exigua aliqua, ut est consentaneum, lacryma exilierit, non magis propter affectionem, quam habent propter exercitatorium certamen, quam propterea quod mundum & mundana relinquant, ea a videntibus profluxisse putetur.

SCHO-

SCHOLION.

Moniales cum seculari ornatu ad profes-sionem non accedant.

PRæsens Canon improbat consuetudinem, mulieres monastico habitu induendas, splendido vestium apparatu, auro gemmisque conspicuas ad altare sistendi; *& sic ad altare accedentes exui tanto opum apparatu, & statim in illis fieri habitus benedictionem, illasque nigro amictu indui.*

Hic per transennam observa, jampridem notam fuisse vestis Monasticæ Virginibus imponendæ *benedictionem*: vestemque eam *nigram* fuisse.

Rationem improbandi eam consuetudinem subjicit Synodus: *Neque enim fas, ut quæ jam propria voluntate omnem vitæ jucunditatem deposuit, & eam, quæ est secundum Deum, vitæ agendæ rationem amplexa est, firmisque ac stabilibus rationibus eam confirmavit, & ita ad Monasterium accessit, per eum qui interit & fluit mundum* (sive Gr. *per ornatum hujusmodi corruptibilem & caducum*) *quorum jam oblita erat, memoriam revocet, & ex eo anceps reddatur, & anima ejus perturbetur*, &c.

Hæc ratio satis insinuat, spiritum hujus Canonis esse sollicite cavere, ne Virginibus Deo dicatis, quæque mundi voluptatibus & illecebris renuntiarunt, ea objiciantur, quæ eorum, quæ oblitæ erant, memoriam revocent; atque rursus in ipsis amorem & desiderium excitare possent eorum, quibus renuntiare proposuerunt, ipsasque, si non opere, saltem affectu retro respicere faciant.

Deplorat Balsamon id, quod hoc Canone Patres pie & sancte prohibuerunt, sua ætate vel maxime fieri a Cellulariis Monasteriis. Causam contemptus hujus decreti refundit Balsamon in hoc, quod ejus contemptoribus supplicium quoque non simul ab eo inducatur.

Cernitur & hodie in quibusdam Monasteriis hujus Canonis contemptus, qui in cupiditatem habendi refundendus apparet, utpote vestibus hisce pretiosis & mundanis Monasterio appropriari solitis.

CANON XLVI.

Quæ vitam exercitatoriam eligunt, & in Monasteriis sunt constitutæ, ne omnino progrediantur. Si qua autem inexorabilis necessitas eas ad hoc trahit, cum benedictione & promissione ejus, quæ præest, hoc agant. Tuncque non solæ per se, sed cum aliquibus vetulis, & quæ in Monasterio primæ sint, cum mandato ejus, quæ præfecta est. Eis autem omnino extra cubare non licet. Sed & viri, qui, vitam Monasticam persequuntur, urgente necessitate & ipsi cum benedictione ejus, cui regimen creditum est, procedant. Quamobrem qui transgrediuntur id, quod est nunc a nobis decretum, sive sint viri, sive mulieres, convenientibus pœnis subjiciantur.

SCHOLION.

Moniales e Monasteriis non egrediantur.

VIrginum Deo dicatarum solitudinem magnopere laudarunt Patres; omnemque vagationem in ipsis admodum periculosam judicarunt: quod & præsens Synodus apprehendens, primo generaliter vetat, mulieres, *quæ vitam exercitatoriam* (seu Gr. *asceticam*) *elegerunt, & in Monasteriis constitutæ sunt, ne omnino progrediantur*, sive Monasterio egrediantur, *Si autem inexorabili necessitas ad hoc* (scilicet ad *exeundum*) *trahat*, & ne tunc quidem nisi *cum benedictione & permissione ejus, quæ præest*: sed & *tunc non solæ per se, sed cum aliquibus vetulis, & quæ in Monasterio primæ sint*, id est, quæ cum ætate grandiores tum moribus præ cæteris probatæ sint; uti notat Zonaras; *cum mandato ejus, quæ præfecta est*.

Hac itaque cautione in casu *inexorabilis necessitatis* egressum e Monasterio mulieribus Canon permittit; sic tamen ut extra Monasterium nullatenus pernoctare permittantur per additam hanc clausulam; *eis autem omnino extra cubare non licet*. Verbum *cubare* hic significare *pernoctare* monet Zonaras; adeoque sensum esse, *mulieribus omnino extra Monasterium pernoctare non licere*.

Cæterum quid posterioribus Conciliis, ac notanter a Concilio Trid. *de clausura Monialium* statutum sit, late deduxi in *Jure Eccles. Tom. I. part. 1. tit. 30. cap. 3.*

Monachi non egrediantur nisi urgente necessitate & cum benedictione Superioris.

Secunda parte decernit Canon, Monachos non nisi *urgente necessitate*, idque *cum benedictione ejus, cui regimen creditum est*, e Monasterio procedi.

Quam enixe solitudinem Monachis Patres tamquam summopere utilem, ac pene necessariam inculcaverunt, uno consensu clamant eorum Regulæ. Et quidem S. Benedictus „ Monasterium, si fieri potest, ita constitui vult, ut omnia necessaria, id est aqua, molendinum, hortus, pistrinum, vel artes diversæ intra Monasterium exerceantur „. *Ut non sit*, ait, *necessitas Monachis evagandi foras; quia omnino non expedit animabus eorum*, in Regula *cap.* 66.

Notum quoque est illud apud Grat. 16. *quæst. 1. Can.* 8. sub nomine Eugenii Papæ. „ Monachus claustro suo sit contentus: quia sicut piscis sine aqua „ caret vita, ita sine Monasterio Monachus. Sedeat „ itaque solitarius & taceat; quia mundo mortuus est, „ Deo autem vivit.

Cæterum de hac Monachorum solitudine, & a sæculo separatione præter eruditas notas Hugonis Menardi ad *cap.* 71. concordiæ Regularum, vide late discurrentem Ranceium Abbatem Trappensem in Tract. de Sanctitate vitæ Monasticæ *cap.* 16.

Quod de benedictione Præfecti accipienda a Monacho foras egressuro dicitur: „ antiquus in „ Monasteriis mos invaluit, ait Hugo Menardus loco citato §. „ 9. ut nunquam Monachus sine benedictione vel oratione sui Rectoris foras progrediatur, ut hac veluti „ circumvallatus, mundi pericula & dæmonum tela „ declinare possit.

Vide etiam quæ de hac a Monachis solitudine servanda dixi in *Jure Eccles. Tom. I. parte 1. tit.* 27. *cap.* 4.

Cæterum hic Canon rigidius cum mulieribus quem cum viris agit. His enim ex necessitate cum benedictione superioris egredientibus, socios adjungi non jubet.

Secundo viris, ne *extra* Monasterium *urgente necessitate* pernoctent, prohibitum non invenitur.

CANON XLVII.

Neque mulier in virorum Monasterio, neque vir in mulierum dormiat. Extra offendiculum enim & scandalum fideles esse oporteat, & ad id quod decorum ac honestum, Deoque gratum, vitam suam componere. Si quis autem hoc fecerit, sive sit Clericus, sive Laicus, segregetur.

SCHOLION.

Virorum & mulierum Monasteria sint plane separata.

JUstinianus in *Lib.* 44. *Cod. de Episcopis & Clericis* interdixit „ omnibus habitantibus Monasteria, conversari cum mulieribus in Monasteriis, aut occasionem aliquam excogitare, qua communicationem „ aliquam cum ipsis habeant, sed ita segregatos esse, „ ut nullam participationem ad invicem ob quamcumque causam habeant ipsi, neque excogitari aliquam „ occasionem, vel illis, vel his mutuæ inter se commorationis: sed soli per se homines in quolibet Monasterio degant, a vicinis sibi per quamcumque causam Monasteriis segregati: solæ item per se mulieres „ non commistæ viris; ut omnibus suspicio indecoræ „ conversationis penitus tollatur.

Ex toto contextu legis evidens est, Justinianum hic agere contra *duplicia* Monasteria, in quibus viri & mulieres simul habitant; ipsumque velle, ut quæ ita instituta erant, separentur; ipsique viri a mulieribus, & e contra mulieres a viris sejungantur, ac distincta Monasteria inhabitent.

Nequidem Presbyter cum Monialibus cohabitet.

Mulieribus autem sic separatis, „ a Deo amantissimo „ Episcopo vult ad divinas peragendas Liturgias, & „ sancta communione participandas unum Presbyterum „ & unum Diaconum honestæ vitæ dari, qui hæc sola „ supra dicta agere debeant, non etiam conversari & „ conversari, aut cohabitare cum ipsis.

Episcopi vigilantia in hac re.

Injungit dein Episcopis: „ inspiciant diligenter Monachorum degentium in Monasteriis sub sua cura „ ordinatis conversationem, & si quos repererint contra hanc ordinationem egisse, pro merito puniant, „ & cogant, ut eorum conversationes sint puræ & separatæ ab omni commercio muliebri. Nam & ipsis „ amantissimis Episcopis (ait) si hoc recte æstimare „ voluerint, perspicuum est, quod ex observatione „ honestæ hujus devotissimorum Monachorum conversationis, & si eis contigerit, nihil indecens aut inhonestum accidere: Clemens Deus propitius res communes nostræ Reipublicæ secundabit.

Et in *Novella* 133. *c.* 3. statuit, quod „ non ingrediantur, neque mulieres in *virile* Monasterium, neque viri in *fœmineum* occasione mortui & ibi sepulti memoriam, vel ob aliam causam, & maxime si „ quis fratrem forte vel sororem, vel aliquem ex genere „ habere in Monasterio dicat: *cognatio enim* (ait) *Monachis in terra non est, cælestem zelantibus vitam.*

Ostiariæ Monialium

Plura ibidem pro debita horum observantia præscribit Justinianus; ac præ cæteris exactius, quales esse debeant ii, qui Monialibus divina administrant, & temporalium curam gerunt: una præcipiens Abbatissis, tales aliquas ad Januas ordinari, quæ similiter ingressus & egressus in Monasterium inspiciant, & egressus prohibeant, & inaccessibiles viris ingressus præterquam Apocrysiariis constituant. „ Illi vero ad Ostiariam loquentur, & dicent suum adventum: Abbatissæ vero „ per eas agnoscentes & descendentes his loquentur, „ & illi referent ad illas de earum gubernatione aut „ utilitate, pro qua venerint.

Apocrysiarii.

Per *Apocrysiarios* hic intelliguntur viri ad negotia Monasteriorum procuranda & agenda specialiter constituti; qui & *Responsales* sæpius vocantur.

Concludit dein Justinianus; „ & ita & quæ humana „ sunt agentur bene, & castitas permanebit undique „ a nullo tentata malo.

Conformiter igitur ad has Justiniani Leges hunc Canonem edidit Synodus; cujus disciplinæ exacta ob-ser-

servantia indubie plura & scandala & pericula avertere idonea est: quare & in Monasteriis rite ordinatis diu permansit, & posteriores etiam ordinum constitutiones sæpius renovarunt: uti latius ostendi in *Jure Eccl. Tom. I. part. 1. tit. 30. cap. 2. & cap. 3.*

CANON XLVIII.

Uxor eius, qui ad Episcopalem dignitatem promovetur, communi sui viri consensu prius separata, postquam in Episcopum ordinatus est ac consecratus, Monasterium ingrediatur procul ab Episcopi habitatione exstructum, & Episcopi providentia fruatur. Sin autem digna visa fuerit, etiam ad Diaconatus dignitatem provehentur.

SCHOLION.

Uxor promoti ad Episcopatum in Monasterio collocetur.

CERTUM est, quod disciplina Ecclesiæ Græcæ tempore hujus Synodi non permiserit uxoratis, postquam in Episcopos essent ordinati, suis legitimis uxoribus uti; eamdemque fuisse hujus Ecclesiæ circa Episcopos uxoratos disciplinam tempore præsentis Concilii, quæ jamquidem fuit, & modo est disciplina Ecclesiæ Latinæ non tantum circa Episcopos, sed & Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos uxoratos, quorum nulli juxta Ecclesiæ Latinæ disciplinam uxoribus suis, tametsi legitime *ante* ordinationem ductis, uti possunt post ordinationem.

Hinc Ecclesia Latina nullum conjugatum ad sacros Ordines promoveri vult, nisi ut minus ab uxore continentiam profitente, fuerit absolutus *c. 5. tit. de convers. conjugat.* Quod si uxor juvenis sit, aut talis, quæ suspicione non caret, major adhibenda cautio, uti colligitur ex *c. 8. tit. eod.* & hic notant Canonistæ.

Circa ordinandam in Episcopum cautionem adhibendam præsenti Canone præscriptam rescripsit Alexander III. in *cap. 6. tit. eod.* nimirum conjugatum in Episcopum non ordinandum „ nisi uxor prius professa conti-„ nentiam, sacrum sibi velamen imponat, & Religio-„ sam vestem assumat.

Ratio, ob quam absolute & indistincte requirat ingressum Religionis in uxore ordinandi in Episcopum, potius quam in uxore promovendi ad Ordinem sacrum inferiorem, desumitur ex dignitate & eminentia Episcopatus, uti judicatur in integra decretali seu parte decisa, in qua præcitatis verbis præmittitur: „ Quod „ si in quibuslibet Ecclesiasticis gradibus, providenter „ solerterque curandum est, ut in domo Dei nil sit „ inordinatum, nihilque præposterum: multo magis „ laborandum est, ut in ejus promotione, qui *super* „ *omnes gradus* continetur, ne erretur „. Apud Antonium Augustinum in prima Decretalium collectione additur hæc finalis clausula: „ nolumus enim ut viri „ promotio uxori relictæ in sæculo, fieri perditionis „ possit occasio.

Disciplina itaque servanda circa uxorem ordinandi in Episcopum hic præscripta, ab Ecclesia quoque Latina est recepta; idque eamdem ob causam, ut nimirum omnis incontinentiæ, & carnalis conversationis post ordinationem, vel suspicio evitetur; quam & præsens Canon clarius indicat, dum requirit, ut uxor ingrediatur *Monasterium procul ab habitatione Episcopi extructum*, quod citata Alexandri III. Decretalis non expressit.

Hujusmodi Episcopus habeat curam suæ uxoris.

Addit autem Canon de uxore Monasterium ingressa; „ *Et Episcopi providentia fruatur*, id est, corporaliter „ sustentetur, si scilicet sit pauper; sin autem sit locu-„ ples, nihil ei ab Episcopo dabitur (ait Balsamon) „ quoniam nec si ipse quidem sit locuples, ex Episco-„ patus reditibus quidquam potest in seipsum expende-„ re „. Idipsum notavit Zonaras.

Episcopo divití patrimonio, non licet ex reditibus Eccl. vivere.

Hic obiter nota, hos Canonum peritissimos & probatissimos interpretes nec dubitasse, quin illicitum esset Episcopis ex reditibus Ecclesiasticis vivere, suo reservato patrimonio: eo quod scirent, bona Ecclesiæ non in usus divitum ut censum suum patrimonialem augeant, sed in pauperum usus: ut vivant, esse impendenda.

Quando talis uxor fieri possit Diaconissa.

Denique concludit Canon, quod si uxor illius, qui est promotus ad Episcopatum, digna visa fuerit, etiam ad Diaconatus *dignitatem* provehetur, id est, in *Diaconissam*, cujus frequens in pristinis Canonibus, præsertim Græcis, fit mentio.

CANON XLIX.

Hunc sacrum etiam Canonem renovantes decernimus, ut quæ Episcopali voluntate semel consecrata fuerint Monasteria, semper Monasteria maneant, & res, quæ ad ipsa pertinent, Monasterio serventur, & ea non possint esse amplius sæcularia habitacula, nec ab ullo ex omnibus sæcularibus tradi hominibus. Sed etiam si hoc hucusque factum est, hoc nequaquam servandum decernimus, eos autem, qui deinceps hoc facere aggrediuntur, Canonum pœnis subjici.

SCHOLION.

Renovatur Canon XXIV. Chalced. de Monasteriis non convertendis in usus profanos.

CANON hic renovatus, est *Canon* 24. Chalcedonensis, cujus Scholion consule. Hoc interim observandum, quomodo Canones etiam Conciliorum generalium in desuetudinem sensim abeant, nisi Episcoporum & Pastorum cura invigilet; eosque sæpius in usum esse revocandos exemplo hujus Synodi.

Nec dubium quin satius frequenter esset jam a Patribus Canones editos renovare, & in usum revocare, quam novos condere.

CANON L.

Nullum omnium, sive Clericum, sive Laicum, ab hoc deinceps tempore alea ludere. Si quis autem hoc deinceps facere deprehensus fuerit, si sit quidem Clericus, deponatur: Si vero Laicus, segregetur.

SCHOLION.

Ludus alearum vetitus.

ETIAM apud Gentiles alearum usum fuisse reprobatum multis probat Christianus Lupus in Scholio ad hunc Canonem, & quid posteriores Canones, ac præsertim Synodorum Belgicarum super hac re decreta habeant notavimus in *Jure Eccles. Tom. I. part. 1. tit. 2. cap 5.* Interim ex pœna ludentibus alea Clericis & Laicis hoc Canone inflicta, intelligimus, Patres apprehendisse lusum hunc & Clericis & Laicis admodum esse perniciosum & indecentem.

CANON LI.

Omnino prohibet hæc sancta & universalis Synodus eos, qui dicuntur, Mimos, & eorum spectacula; deinde venationum quoque spectationes, atque in scena saltationes fieri. Si quis autem præsentem Canonem contempserit, & se alicui eorum, quæ sunt vetita, dederit, si sit quidem Clericus, deponatur, si vero Laicus, segregetur.

SCHOLION.

MIMI sive Mimorum ludicræ artes sunt (uti notavit hic Zonaras) qui „ nunc Arabas, nunc Ar-„ menios, nunc servi personam, nunc quædam imita-„ tione effingentes colaphis sibi invicem impactis, ilepi-„ tuque incomposito risus immodicos movent, rudio-„ rumque proinde animos quodam quasi furore per-„ cellunt.

Quænam venationum spectacula vetita.

Circa venationum spectationes sive spectacula monet hic Zonaras: „ Venationum vero spectacula, quorum „ spectationes hic prohibentur non Clericis duntaxat, „ sed & Laicis, non ea intelligenda esse, cum feræ „ canum ministerio, aut alia simili ratione captantur: „ nec enim spectaculi vicem, sed actionis potius cujus-„ dam ea res obtinet. Verum in magnis urbibus feræ „ bestiæ, Leones nimirum, Ursique alebantur, quæ „ quidem cum statis temporibus producerentur in thea-„ trum, ibique vel cum hominibus aut captivis aut „ rei capitalis damnatis committerentur, plures eo „ aspectu oblectari soliti sunt. Ea igitur spectacula, „ quippe sævitiæ adflantium argumenta, quia aliena „ clade ad suas ipsi voluptates abuterentur, edi ve-„ tat Canon.

Rationem prohibitionis præmisit ibidem Zonaras dicens: „ non remisse aut dissolute vitam instituere, sed „ eam quæ sanctos viros decet, morum integritatem „ ac severitatem tueri, ex præscriptio Evangelicæ di-„ sciplinæ fideles jubentur. Igitur ea omnia, per quæ „ animus minime necessaria remissione laxari, ejus-„ demque contentio dissolvi potest, undeque risus im-„ modici & cachinnationes existunt, vetita hujus Ca-„ nonis decreto atque interdicta fuere.

Notat Balsamon hic non agi de Clericis aut Laicis, qui hujusmodi intersunt (de quibus actum supra *Can.* 24.) sed de iis, qui his ludis & spectaculis exhibendis se dedunt, eorumque exercitium profitentur; quod gravius; ideoque hi simpliciter & indistincte deponi aut segregari jubentur: Canon autem 24. Clericos & Monachos ad ea accedentes demum deponi jubet, si non cessent; scilicet postquam moniti fuerint.

Monet in Scholiis ad hunc Canonem Christianus Lupus: „ hodiernos Latinæ linguæ professores adolescen-„ tulorum saltus tamquam præcipuum ornatum scenis „ suis introducentes, graviter impingere in Regulas „ Christianas.

CANON LII.

In omnibus sanctæ Quadragesimæ jejunii diebus, præterquam Sabbato & Dominica, & sancto Annuntiationis die, fiat sacrum præsanctificatorum ministerium.

SCHO-

SCHOLION.

Missa præsanctificatorum.

JAmpridem Græcos quadragesimalis jejunii diebus uti *præsanctificatis* satis notum est.

Hoc autem præsenti Canone præscribitur, ut in omnibus sanctæ Quadragesimæ jejunii diebus fiat *præsanctificatorum* ministerium.

Dicitur Missa *ministerium* vel Liturgia *præsanctificatorum*, sive *antisanctificatorum*, vel etiam *anticonsecratorum*; quia dum ipsa Liturgia agitur, non consecratur corpus aut sanguis Christi; sed consecratis antecedentibus diebus utitur Sacerdos, eaque absumit, quæ cum jam *præsanctificata*, sive *anticonsecrata* sint, nomen *præsanctificatorum* huic Liturgiæ sive Missæ dederunt.

Hinc in commentario hujus Canonis dicit Balsamon: „ præsanctificatorum autem ministerium incruentum sacrificium non dicimus, sed oblationem *prius oblati*, „ & perfecti sacrificii sacrique mysterii.

Similiter Zonaras testatur, quod diebus illis, quibus hoc præsanctificatorum ministerium agitur „ neque ullus tunc quidem sacrificii incruenti usus admittitur, „ sed eorum, quæ *jam consecrata semel*, atque altari „ admota sunt, oblatio iteratur.

Fatentur ergo Græci, panem semel oblatum & consecratum, rursus alio die, non quidem denuo consecrari; sed anticonsecratum & præsanctificatum denuo offerri: quemadmodum & in Ecclesia Latina ipso die Parasceves offertur panis consecratus sive præsanctificatus præcedenti Feria V.

Ritus horum præsanctificatorum fere idem est apud Græcos, qui observatur apud nos Latinos in Cœna Domini, præter hostiam eo die a Sacerdote consumendam, consecrant & panem sive hostiam reservandam in diem sequentem, ut nunc denuo offeratur, & a Sacerdote sumatur; ita apud Græcos diebus Dominicis aut Sabbatis Quadragesimalibus, plures alii panes pro sequentibus diebus consecrantur; qui panes consecrati, post communionem in pyxide ad id destinata asservantur, & in sanctuario reponuntur, quemadmodum apud nos hostia consecrata ad aliud altare in Cœna Domini defertur, ac ibidem in diem sequentem asservatur.

Cum autem Missa præsanctificatorum celebranda est, panis præsanctificatus tunc apud Græcos etiam præscripto ritu ex pyxide acceptus ad sanctam mensam defertur; ritu tamen nonnihil a nostro ritu diverso.

Apud Græcos enim Diaconus supra caput suum discum cum pane consecrato fert: Sacerdos vero in manibus calicem vini aqua mixti non consecrati.

His actis & pane præsanctificato ad sanctam mensam delato „ nulla precatio ex mysticis & sanctificantibus super præsanctificatis dicitur, sed tantummodo Sacer„ dos unam solamque deprecationis formulam, ut di„ gnus propositorum particeps fiat, recitat “: uti scribit Michael Patriarcha Constantinopolitanus apud Leonem Allatium.

Hac autem precatione dicta panis præsanctificatus in calicem mittitur; quemadmodum & apud nos particula hostiæ consecratæ in calicem vini aqua mixti non consecrati immittitur.

Vinum mutari in sanguinem Christi ipsa præsanctificatis commixtione, nonnulli Græci autumant.

Itaque nec apud Græcos in hac Missa ulla fit consecratio: quamvis e recentioribus Græcis nonnulli sustinuerint, panis consecratio commixtione vinum non consecratum, absque ullis verbis consecrationis, transmutari in sanguinem; ita enim loquitur citatus Michael Patriarcha Constantinopolitanus apud Leonem Allatium in dissertatione de Missa præsanctificatorum, qui ibidem describens ritum præsanctificatorum ait: „ Præsanctificatus in mysticum calicem injicitur, & sic „ vinum, quod in eo est, in sanctum Domini sangui„ nem immutatur „. Consonat Simeon Archiepiscopus Thessalonicensis in responsis ad Gabrielem Pentapolitanum scribens: „ non invocatione Spiritus sancti & il„ lius signaculi, quæ in calice sunt, in præsanctifica„ torum Missa sanctificantur, sed participatione & unio„ ne vivifici panis, qui vere corpus Christi est.

Ex hac quorumdam Græcorum persuasione verisimiliter sensim invaluit, ut in Ecclesia Constantinopolitana panis præsanctificatus non tingeretur sacro sanguine, uti memoratus Michael ejusdem Ecclesiæ Patriarcha testatur, dicens. „ Ex panibus hac ratione perfe„ ctis, reponuntur quotquot occasio ususque exigit, „ perfecti, vivifici; & variarum divinarum gratiarum „ pleni: illis licet credantur, & sint ipsissimum vivi„ ficans Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi „ corpus, *nulla gutta divini sanguinis infunditur*; qui „ sic reponuntur absque simili aspersione „. Apud Leonem Allatium in citata *dissertatione num.* 18.

Præsanctificata sacro sanguine olim apud Græcos tingebantur.

At in Græcorum generali Euchologio expresse præscribitur, ut panis præsanctificatus priusquam reponatur, *sacro sanguine* tingi debeat, idque hoc ritu ibidem præscripto: „ Tunc demum accepto sancto cochleari, „ dextera manu intingit illud in sancto sanguine, sini„ stra autem manu accipit singulos panes, & profert „ sanctum cochlear sancto sanguine tinctum, & admo„ vet illud sancto pani in formam crucis ad eam par„ tem, in qua effigiata est crux.

Itaque admodum probabile est, hunc ritum omissum fuisse in Ecclesia Constantinopolitana, postquam ibidem invaluit opinio, quod per immixtionem panis consecrati vinum in calice contentum sine ullis consecrationis verbis in sanguinem mutaretur. Verum hanc Græcorum recentiorum opinionem tamquam commentitiam & noviter inventam, nulloque vel probabili innixam fundamento, multis refutat citatus Leo Allatius in citata *dissertatione de Missa præsanctificatorum nu.* 19.

Missa præsanctificatorum fiebat diebus jejuniorum Quadragesimalium.

Ratio autem, ob quam Græci in diebus præsertim Quadragesimalibus utantur Missa præsanctificatorum communiter assignatur, quod „ Jejuniorum tempora „ mœrori potissimum dicata, expiandisque intimo ani„ mi dolore cujusque criminibus constituta sint. Deo „ porro sacrificare festivæ celebritatis sit, ea vero „ celebritas hilaritatis atque lætitiæ. At quo pacto „ quispiam & mœrere potest, & gaudio simul effundi „ ? Ita Zonaras hic, cui Balsamon, aliique Græci passim consentiunt.

Hinc haud obscurum est, quare in præsenti Canone excipiantur dies *Dominicæ* & *Sabbati*, atque *sanctus Annuntiationis dies* (a); quia illis diebus apud Græcos non jejunatur; ideoque nihil vetat integrum sacrificium cum lætitia iis diebus celebrari.

CANON LIII.

Quoniam spiritalis necessitudo seu affinitas, corporum conjunctione major est; in nonnullis autem loci cognovimus quosdam, qui ex sancto & salutari baptismate infantes suscipiunt, postea quoque cum matribus eorum viduis matrimonium contrahere, statuimus, ut in posterum nihil fiat ejusmodi. Si quis autem post præsentem Canonem hoc facere deprehensi fuerint, ii quidem primo ab hoc illicito matrimonio desistant, deinde & fornicatorum pœnis subjiciantur.

SCHOLION.

Impedimentum matrimonii ex cognatione spirituali.

HUic decreto verisimiliter occasionem dedit constitutio Justiniani relata in *Leg.* 26. *Cod. de nuptiis*, qua decernitur, quod ea persona omnimodo ad nuptias venire prohibenda sit, quam aliquis, sive alumna sit, sive a sacrosancto susceperit baptismate, hac subjuncta ratione: „ Cum nihil aliud sic inducere potest pater„ nam affectionem & justam nuptiarum prohibitionem, „ quam hujusmodi nexus, per quem Deo mediante „ animæ eorum copulatæ sunt.

Licet in hac lege duntaxat agatur de nuptiis susceptoris cum suscepta; nihilominus inducta hac prohibitione & affinitate, pronum fuit, ut hæc conjunctio, ex hujusmodi nexu, qui supra carnalem nexum extolli hic videtur, resultans, ad matrem susceptæ prolis extenderetur.

Immo ex ratione in Canone allegata (quæ in substantia convenit cum ratione in citata Lege proposita) haud difficile fuit hujus spiritualis affinitatis impedimentum, ad exemplum consanguinitatis carnalis, in plures personas & gradus protendere, uti latius ostendi in *Jure Eccl. Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 13. *c.* 6. ibi una notavi quomodo hoc impedimentum per Synodum Tridentinam fuerit restrictum.

CANON LIV.

Cum divina scriptura nos aperte doceat: non ingredieris ad omnem consanguineam carnis tuæ ad revelandam ejus turpitudinem, *divinus Basilius nonnullas prohibitas nuptias in suis Canonibus enumeravit, multis silentio præteritis, & his utrisque nobis utilitatem attulit. Turpium enim nominum multitudine evitata, ne verbis orationem pollueret, generalibus nominibus impuritates complexus est, per quas legibus vetitas nuptias nobis in summa ostendit. Quoniam autem propter ejusmodi silentium, & quod non discerni posset illicitarum nuptiarum prohibitio, seipsam natura confundit: nobis visum est ea paulo apertius exponere, ab hoc deinceps tempore decernentes, ut qui cum patrui sui filia matrimonii societatem inierit, vel pater & filius, qui cum matre & filia; vel cum duabus puellis sororibus, pater & filius, vel cum duobus fratribus mater & filia, vel fratres duo cum duabus sororibus, in septennii Canonem incidant, iis procul dubio separatis a nefario contubernio.*

SCHOLION.

Impedimentum consanguinitatis & affinitatis.

PEr Canones S. Basilii, quorum hic meminit Synodus, intelligitur ejusdem Sancti epistola ad Diodorum Tarsensem Episcopum. Interrogaverat quispiam, an fas sit demortuæ ejus uxoris sororem in matrimonium ducere? Quod plane illicitum esse ibidem ostendit Basilius, eaque occasione de illicitis nuptiis inter affines fusius discurrit; atque in ipso epistolæ exordio hoc notandum ponit principium & fundamentum: „ Primum „ ergo quod & in hujusmodi rebus maximi momenti „ est,

(a) Ex eo Canone LII. constat a Græcis sæculo septimo celebratum fuisse festum *Annuntiationis* de antiquitate hujus festi docte disseruit Dominus Van-Espen *Tom. II. part.* 2. *sect.* 2. *tit.* 2. *de celebratione festorum cap. nu.* 14. hujus editionis.

„ est, consuetudinem apud nos objicere possumus le„ gis vires habentem, eo quod a sanctis viris ritus no„ bis traditi sunt. Ea autem est ejusmodi: si quis un„ quam impuritatis affectu superatus, ad inhonestam „ duarum sororum societatem lapsus sit, nec hoc ma„ trimonium existimandum, nec eos ad Ecclesiasticum „ cœtum prius admittendos, quam a se invicem sepa„ rentur: quare & si nihil aliud dici posset, ad mali „ vitationem sufficeret consuetudo.

Post hæc probat, in lege veteri nihil occurrere, quod hujusmodi matrimonio favet; immo & in lege veteri hoc matrimonium vetitum fuisse contendit: Illud enim (ait) *non ingredieris „ ad quemvis consangui„ neum carnis tuæ, ad revelandam eorum turpitudi„ nem*, hoc quoque consanguinitatis genus comprehen„ dit. Quid enim potest homini sua uxore magis esse „ consanguineum, vel potius sua carne (non sunt enim „ amplius duo, sed una caro) quare per uxorem soror „ ejus transit ad viri consanguinitatem.

Hæc epistola S. Basilii, inter Canones ejusdem Doctoris commentariis Theodori Balsamonis, aliorumque Græcorum illustratos, & a Guillelmo Beveregio tomo 2. pandectarum Canonum Ecclesiæ Græcæ nuper insertos, constituit *Canonem* 88. ejusque meminit, sive ad eam epistolam remittit ipsemet Basilius *Can.* 23. epistolæ Canonicæ ad Amphilochum dicens: „ De his au„ tem, qui duas sorores uxores ducunt, vel eis, quæ „ duobus fratribus nubunt, *a nobis edita est epistola*, „ cujus exemplum tuæ pietati misimus. Qui autem sui „ fratris uxorem accepit, non prius admittatur, quam „ ab ea recesserit.

Synodum Trullanam impedimentum affinitatis longius protendere, quam ipse Basilius in hoc Canone aut epistola expresserat, ex hoc Canonis contextu manifestum est, & ipsa Synodus non obscure fatetur, quemadmodum & in Ecclesia Latina late admodum protensum fuisse notavimus in *Jure Eccles. Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 13. *cap.* 6. ubi videri potest, ad quos terminos hodie apud nos restrictum sit.

Per *Canonem septennii* hic intelligitur Canon 77. S. Basilii; quo declarat, a Patribus Canonice statutum esse, ut iis, qui sibi legitime copulatam dimittunt, & aliam ducunt „ Anno defleant, biennio audiant, tri„ ennio substernentur, septimo cum fidelibus consi„ stant, & ita oblatione digni habeantur, si cum la„ crymis pœnitentiam egerint.

Deinde Canone 78. subjungit Basilius: „ Eadem au„ tem forma observetur & in iis, qui *duas sorores* in „ matrimonio accipiunt, etsi diversis temporibus.

Hujus igitur Canonis pœnam seu pœnitentiam Patres hujus Synodi extenderunt ad omnes, qui nuptias contra prohibitionem hoc Canone expressam contraxerint: quod & Aristenus observavit.

CANON LV.

Quoniam intelleximus in Romanorum civitate, in sanctis Quadragesimæ jejuniis, in ejus Sabbatis jejunare præter Ecclesiasticam traditam observationem: sanctæ Synodo visum est, ut in Romanorum quoque Ecclesia inconcusse vires habeat Canon, qui dicit: Si quis Clericus inventus fuerit in sancto die Dominico vel Sabbato jejunare, præter unum & solum, deponatur: sin autem Laicus, segregetur.

SCHOLION.

Canon ab Ecclesia Romana non receptus circa jejunium diei Sabbati.

CANON, quem hic inculcat Synodus, quemque etiam ab Ecclesia Romana inviolabiliter observari præcipit, est LXV. inter *Apostolicos*, eumque ab ipsis Apostolis editum fuisse Patres hujus Synodi supponunt; ideoque acrius quam oportuit, consuetudinem Romanæ Ecclesiæ jejunandi die Sabbati reprobasse videntur. Unde & hic unus est ex Canonibus, quos Ecclesia Romana nunquam recepit. Repete Scholion ad dictum LXV. Canonem Apostolorum.

CANON LVI.

Similiter accepimus, & in Armeniorum regione, & in aliis locis, in Sabbatis & Dominicis sanctæ Quadragesimæ quosdam ova & caseum comedere. Visum est ergo & hoc, ut omnis Dei Ecclesia, quæ est in universo terrarum orbe, unum ordinem sequens, jejunium perficiat, & abstineat sicut ab omni mactabili, sic ab ovis & caseo, quæ quidem sunt fructus & fœtus eorum, a quibus abstinemus. Si autem hoc non servaverint: si sint quidem Clerici, deponantur: sin autem Laici, segregentur.

SCHOLION.

Quæ ex carne originem trahunt, diebus jejuniorum vetita.

OSTENDIT hic Canon, veteres Græcos, licet Quadragesimæ diebus Dominicis & Sabbatis non jejunarent, a carnibus tamen abstinuisse; credidisseque abstinentiam a carnibus inferre necessario abstinentiam ab iis omnibus, quæ sementinam ex carne trahunt originem; quod & Latinos olim in Quadragesima observasse, & etiamnum in quibusdam regionibus in usu esse notum est. Vide *Can.* 6. *dist.* 4. ex responso S. Gregorii Papæ ad Augustinum Anglorum Episcopum.

Extat ad calcem Balsamonis commentariorum in Canones in editione Parisiensi, Niconis tractatus de Armeniorum, qui hic memorantur, religione; quem integrum exhibuit Beveregius in notis ad hunc Canonem. In hoc autem tractatu de his Armeniis scribitur: „ Concedunt autem ut in Sabbatis & Dominicis san„ ctæ Quadragesimæ ovum & caseum & butyrum, & „ in primis eorum universalis Episcopus, & est apud „ eos Canon, qui dicit: Si quis butyrum, caseum, & „ ovum, vino & oleo non æquivalere existimant, ana„ thema sit „. Plura ibidem videri possunt, in quibus tam circa fidei quam disciplinæ puncta ab Ecclesia recederent hi Armeni, quorum hic Canon meminit.

CANON LVII.

Quod ad altare mel & lac offerre non oportet.

SCHOLION.

Mel aut lac ad altare non offerendum.

PRO elucidatione hujus Canonis, repetenda quæ notata sunt in Scholiis ad *Canonem* 3. vulgo Apostolorum; item ad *Canonem* 37. Codicis Africani; necnon ad *Canonem* 28. præsentis Synodi.

In die Pascha fieri permittit Canon XXXVII. Africanus.

Præsens Canon simpliciter & absolute omnem *mellis & lactis* oblationem *ad altare* interdicere videtur; atque ita improbare citatum *Canonem* 37. Codicis Africani, qui permittit *lac & mel uno die solemnissimo in infantium mysterio offerri*; modo tamen suam habeat propriam benedictionem, ut a Sacramento Dominici corporis & sanguinis distinguantur.

Per *unum illum diem solemnissimum* intellexerunt Patres Africani, solemnitatem *Paschalem*, quando Neophytis de fonte baptismatis egredientibus, tanquam infantibus in Christo renatis, gustandum dabatur *lac & mel*, de quo ritu apud Latinos suo tempore adhuc vigente scribit S. Hieronymus in *commentariis Isaiæ cap.* 55.

„ Mos in Occidentis Ecclesiis hodie usque servatur, „ ut *vinum lacque* tribuatur „. Et in *libro contra Luciferianos*, inter ea quæ per traditionem observantur in Ecclesiis, pro exemplo adfert. „ Velut de sancto „ fonte egressos *lactis & mellis* prægustare concordiam „ ad infantiæ significationem.

Plura de hoc ritu, qui multis sæculis in Ecclesia Latina viguit, notavi in *Jure Eccles. Tom II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 2. *c.* 4. *nu.* 48. permittunt igitur Patres Africani, ut ob hunc ritum, quem *mysterium infantium* vocant, mel & lac in altari uno die Paschatis offerantur, & specialem ac propriam benedictionem accipiant.

Canon III. Apost. simpliciter id vetat.

At Græci pressius & ad litteram inhærentes *Canoni* 3. vulgo Apostolorum, vetanti offerri in altari alia quam *Dominus ordinaverit*, mel & lac offerri vetuerunt, Latinorum ritum Canone Carthaginensi probatum, & ab Ecclesia Latina ubique receptum improbantes, quasi ab *Apostolico Canone* devium, uti notat Lupus.

Nec mirum Græcos tam tenaciter Canoni Apostolorum inhærere: nam ut supra notatum est, Græci, tempore hujus Synodi, Canones vulgo *Apostolorum* ab ipsis *Apostolis* conditos credidisse videntur, & consequenter quidquid iis continebatur, ab Apostolis traditum esse; ideoque & quidquid his Canonibus contrarium ipsis videbatur, passim reprobarunt.

CANON LVIII.

Nemo eorum, qui sunt in ordine Laicorum, divina sibi mysteria impertiat præsente Episcopo, vel Presbytero, vel Diacono. Qui autem tale quid ausus fuerit, ut præter ea quæ sunt constituta faciens, una septimana segregetur, & ex eo doceatur non amplius sapere, quam sapere oportet.

SCHOLION.

Laici a communionem. præsente Episcopo Presbytero, vel Diacono sibi non impertiant.

PRimis sæculis usitatum fuisse, ut fideles secum domum referrent sacram Eucharistiam; atque domi propriis manibus eam sumerent, notum est; constatque id Anachoretis & Monachis deserta incolentibus usitatum fuisse, uti videre licet apud Cardinalem Bona *lib.* 2. *Rerum Liturg. cap.* 17.

Porro ex hac domestica communione fluxisse videtur abusus, qui hoc Canone notatur, quod scilicet quidam in ordinem Laicorum etiam in *publicis conventibus* divina sibi *mysteria impertirent præsente Episcopo, vel Presbytero, vel Diacono*; quibus tanquam Præsidentibus in publicis Ecclesiæ conventibus mysteriorum Dei dispensatio competit; de quibus jampridem dixit Tertullianus libro *de Corona militis cap.* 3. „ Eucharistiæ „ Sacramentum non de aliorum manu, quam Præsiden„ tium sumimus.

Non itaque hic Laici culpantur, quia manu *sua* Eucharistiam contingerent, & ori suo admoverent (quod olim usitatum fuisse monet Cardinalis Bona loco citato) sed quia superbiendo, sacris initiatorum Præsiden-

dentium officium sibi arroganter usurparent. Hoc itaque Canone similium superbia retunditur; uti & indicant hæc finalia Canonis verba: *ex quo doceantur non amplius sapere, quam sapere oportet.*

CANON LIX.

In æde oratoria, quæ est intra domum, baptismus nequaquam peragatur: sed qui illuminatione ab omnibus sordibus aliena digni habendi sunt, ad Catholicas Ecclesias accedant, & hoc illic munere perfruantur. Si quis autem, quæ a nobis constituta sunt, non servare convictus fuerit, si sit quidem Clericus, deponatur: si autem Laicus, segregetur.

SCHOLION.

In privatis oratoriis Baptismus non conferendus.

BAPTISMUM in Catholicis sive communibus Ecclesiis, seu conventibus celebrandum esse variis Canonibus decretum fuit; & præsenti Canone rursus confirmatur: & merito. Scimus enim, quam facile in sacrorum mysteriorum dispensationem abusus irrepant; & inordinata atque a dignitate ac sanctitate horum mysteriorum aliena committantur, dum ea occulte ac privatis in oratoriis & locis a Sacerdotibus dispensantur.

Hinc & disciplina hæc usque ad nostra etiam tempora conservata, & sæpius innovata fuit juxta *Clementinam unicam de Baptismo*, eamque in Synodis, & ritualibus nostris Belgicis sæpius renovatam, annotavi in *Jure Eccles. Tom. II. parte 2. sect. 1. tit. 1. cap. 3.*

Quod autem præsens Synodus, Clericum contravenientem deponi, Laicum vero segregari jubeat, id intelligi debet de iis, qui propria auctoritate & sine necessitate id tentare præsumpserint; uti hic notat Zonaras.

CANON LX.

Cum clamet Apostolus, quod qui Domino adhæret, unus est spiritus; *clarum est quod qui etiam cum contrario init familiaritatem ac consuetudinem, cum illo conjunctione unum fit. Eos ergo, qui se Dæmone correptos esse simulant, & morum improbitate eorum figuram & habitum simulate præ se ferunt, visum & omnimodo puniri, & ejusmodi afflictionibus laboribusque eos subjici oportere, quibus ii, qui vere a Dæmone correpti sunt, ut a Dæmonis operatione liberentur, jure subjiciuntur.*

SCHOLION.

Contra eos qui se a Dæmone obsessos simulant.

AGIT præsens Canon de his, *qui se a Dæmone correptos esse simulant, & morum improbitate eorum figuram & habitum simulate præ se ferebant.*

Supponit igitur Canon, quod reipsa nonnulli a Dæmone correpti essent; quique & *figura* & *habitu* se tales ostenderent: quos hi simulatores & illusores imitabantur.

Insuper supponit Canon, quod hi illusores non tantum simulate præ se ferrent figuram & habitum Energumenorum; sed etiam cum Dæmone *inirent familiaritatem & consuetudinem*; atque ita cum *eo unum fierent*: ideoque " & cum mala Satanica conscientia quæ„ dam Dæmoniaca instar Vatum Gentilium prædica„ bant ". Ut monet Balsamon hic.

Deplorat autem ibidem Balsamon, " quod videret „ ejusmodi complures civitates obeuntes & non puni„ ri, sed ut sanctificatos a quibusdam, obviis ulnis, „ excipi.

Monet autem Zonaras hic, quod homines quidam se a Dæmone correptos etiam suo tempore simularent, ut hac simulatione *ad quæstum* abuterentur: quod & modo contingere haud dubiæ sæpius deprehenderetur, si serio in eos, qui a Dæmone se possessos asserunt, inquireretur, & prout oportet, examinarentur.

CANON LXI.

Qui vatibus seipsos tradiderunt, vel qui Hecatontarchæ seu Centuriones dicuntur, vel aliis ejusmodi, ut ab iis discant, si quid sibi revelari velint, convenienter iis, quæ de ipsis a Patribus constituta sunt, sexennii Canonis subjiciantur. Ipsis autem eos quoque subjici oportet, qui ursas, vel ejusmodi animalia ad ludum & simpliciorum noxam circumferunt, & fortunam ac fatum, & genealogiam, & quorumdam ejusmodi verborum multitudinem ex fallaciæ imposturæque nugis proferunt: eosque qui nubium expulsores, & incantatores, & amuletorum præbitores, & vates appellantur. Eos autem, qui in iis persistunt, & non ab ejusmodi perniciosis Gentilibusque studiis avertuntur & aufugiunt, Ecclesia omnino exturbandos decernimus, sicut & sacri Canones dicunt. Quæ enim est luci cum tenebris communicatio? *ut ait Apostolus:* vel quæ Templo Dei cum idolis consensio? vel quæ fideli cum infideli pars est? quæ autem Christo est cum Belial concordia ac conventio? 2. *Cor. cap. 6.*

SCHOLION.

Contra eos, qui vates, puta palmæ inspectores consulunt.

DE variis præstigiarum & magicarum artium speciebus agit præsens Canon, eosque, qui iis utuntur, aut se addixerint utentibus, punit.

In primis " qui vatibus seipsos tradiderunt; vel aliis „ hujusmodi, ut ab illis discant, si quid sibi revelari „ velint, convenienter iis, quæ de ipsis a Patribus nu„ per constituta sunt, sexennii Canonis subjiciuntur " id est, sexennali pœnitentiæ subjici debent.

Vates dicuntur, ait hic Balsamon, " palmæ inspe„ ctores, iique qui in pelve divinant, & ii qui per „ sacrificia Patrum suum Satanam de re aliqua inter„ rogant: & omnes, ut semel dicam, qui per quæ„ dam signa ex suggestione Dæmoniaca scire futura „ profitentur, & se Dæmoni addicunt.

„ Centuriones sunt (ait Balsamon) qui a nobis *Pri„ micerii* dicuntur; erant autem antiquitus homines „ senes, utique prudentiores, & se reliquis consulere „ præ se ferentes; quidem perexecrabiles hujusmodi „ operationes simpliciores seducerent, ut pseudothei, colebantur.

Qui igitur similibus se addixerint, *ut ab illis discant; si quid sibi revelari velint*, sexennali pœnitentiæ subjiciuntur.

Si Episcopi & Pastores sedulo invigilarent, experirentur, nec hodie deesse hujusmodi hominum genus; atque hos a simplicioribus futurorum cupidis sæpius consuli, *ut ab illis discant, si quid sibi revelari velint.*

Vidimus hic non ita pridem viros & mulieres, qui se *Ægyptios* dicebant, per Belgium vagantes, profitentes *Chyromantiam*, id est futurorum prædictiones ex inspectione *manuum*; præsertim circa annos vitæ, faustorum aut infaustorum eventus, quos simplex populus futurorum curiositate ductus & nimium credulus & superstitiosus consulebat. De quo vide *Jus Eccles. Tom. IV. part. 3. tit. 4. cap. 5. num. 48.* ubi una notavimus, Carolum V. & Philippum II. suis respective edictis vetuisse, hoc hominum genus in his Provinciis versari; uti & eorum asseclas, vel qui se tales dicerent, eorumve habitu uterentur, sub pœna confiscationis corporis & bonorum.

Contra magicos ferarum circumductores.

Secundo subjicit præsens Canon sexennali pœnitentiæ eos, qui *ursas vel hujusmodi animalia, ad ludum & simpliciorum noxam circumferunt.* " Suspensas enim „ (ait Zonaras hic) & corporibus ferarum tincturas, „ detractosque iisdem pilos pro amuletis contra morbos & fascinationes mulierculis tradunt: illæque pre„ rium quasi accepto necessario medicamento, persol„ vunt, infantesque suos, veluti probato ad calami„ tates avertendas remedio, feræ tergo imponi ro„ gant ". Simili colore hosce ursarum circumductores „ depingit Balsamon.

Contra astrologos.

Tertio *nubium persecutores* eidem pœnitentiæ subjicit Canon, hi autem dicuntur " qui, quæ multis ignota „ sunt, ex *nubibus* prænuntiant ". Ut scribit Balsamon addens: " Nonnulli enim *nubes* aspicientes, & „ præcipue quando sole occidente sunt maxime caden„ tes, sex iis scire veritatem nugantur: & ex hac „ quidem *nube*, quæ columbæ (Græce [illegible] dictæ) „ est similis, dicunt [illegible], hoc est casum vel even„ tum interroganti imminere; ex altera, quæ homini „ ensem intentanti similis est, bellum significant; ex „ alia, quæ est Leoni similis, Imperatoris mandato„ rum executionem prædicunt, & alias quasdam ali„ nas nugas.

Contra incantatores.

Denique eidem pœnitentiæ addicit Canon eos; *qui incantatores, & amulatorum præbitores, & vates appellantur.*

De his amuletorum præbitoribus, & incantatoribus agit S. Chrysostomus in homilia *de statuis*; ubi respondet iis, qui has incantationes justificare volebant, quia quæ incantat si *sit mulier Christiana, & nihil aliud quam Dei nomen loquatur*: respondet Chrysostomus; „ propterea ergo eam magis odi & avertor, quæ Dei „ nomine in eo abusa est, quod cum dicat se Chri„ stianam, ea quæ sunt Græcorum ostentet.

Contra amuletorum præbitores.

„ Amuletorum præbitores dicuntur (inquit Balsa„ mon) qui fraude Dæmonis iis, qui a se decipiun„ tur, sacculos quosdam ex sericis filis contextos, qui „ & [illegible] dicuntur, præbent, quæ aliquando qui„ dem intus habent scripturas, aliquando vero falsa „ quædam alia, & quæcumque inciderent. Dicunt au„ tem hæc juvare, si ex collis eorum, qui illa acci„ piunt, perpetuo pendeant, ad omne malum vi„ tandum.

Levius puniendi, qui peccata ultro confitentur.

Observandum in præsenti Canone monet Balsamon, quod levius puniantur, qui peccata ultro confitentur, & ultro & spontanee convertuntur; quam qui in malo perseverant, & inviti ad id quod est melius traducuntur, gravius puniantur.

Nam qui ad vates similesque accesserit, & peccatum confessus est, per *sexennii* segregationem punitur, vel etiam mitius, si Episcopo videbitur, qui vero in malo persistit, & ab ejusmodi perniciosis gentilibusque studiis non avertitur, & aufugit, *Ecclesia omnino exturbandus*

tur-

turbandum Synodus decernit; *ficut*, ait, *facri Canones dicunt*.

Porro ex gravitate pœnæ five pœnitentiæ, quæ hic infligitur, intelligere poſſumus, Patres non leve hoc peccatum exiſtimaſſe.

Sedulı ac vigilantes Paſtores paſſim deplorant, plurima adhuc hodie ſupereſſe ſimiles ſuperſtitiones, quibus Diabolus ſimplici populo imponit. Optandum, ut iis eradicandis, Epiſcopi & civiles Magiſtratus Paſtoribus ſedulo aſſiſterent, opemque ferrent.

Regulas ad dignoſcendum num quid ſit ſuperſtitioſum, ex Synodis Belgicis propoſui in *Jure Eccleſ. Tom. IV. parte 3. tit. 4. cap. 5. num. 40. hujuſce editionis.*

CANON LXII.

Kalendas quæ dicuntur, & vota, & brumalia quæ vocantur, & qui in primo Martii menſis die fit, conventum ex fidelium univerſitate omnino tolli volumus: ſed & publicas mulierum ſaltationes multam noxam exitiumque afferentes; quia etiam eas, quæ nomine eorum, qui falſo apud Gentiles Dii nominati ſunt, vel nomine virorum ac mulierum fiunt, ſaltationes ac myſteria more antiquo & a vita Chriſtianorum alieno, amandamus & expellimus: ſtatuentes, ut nullus vir deinceps muliebri veſte induatur, vel mulier veſte viro conveniente; ſed neque comicas, vel ſatyricas, vel tragicas perſonas induat: neque execrandi Bacchi nomen, uvam in torcularibus exprimentes, invocent: neque vinum in doliis effundentes, riſum moveant, ignorantia vel vanitate ea, quæ ab inſaniæ impoſtura procedunt, exercentes. Eos ergo, qui deinceps aliquid eorum, quæ ſcripta ſunt, aggredientur, ubi ad horum cognitionem pervenerint, ſi ſint quidem Clerici, deponi jubemus: ſi vere Laici, ſegregari.

SCHOLION.

Gentilium feſtivitates cavendæ; in primis Calendarum Januarii.

MULTÆ hoc Canone Gentilium reliquiæ, quæ a Chriſtianis frequentabantur, proſcribuntur.

Primo quidem nonnulla feſta a Gentilibus conſtituta, & ſenſim a fidelibus Chriſtianis recepta, abolentur.

Occurrit primo feſtum *Kalendarum* hoc eſt publicæ illius ac ſuperſtitioſæ lætitiæ, quas *Kalendis* Januarii, quibus annus aperitur, exhibuere primum Gentiles, uſurpavere poſtmodum Chriſtiani, & quas tam hi quam illi indecoris choreis, mulierumque aut ferarum aſſumptis formis & veſtibus, fœdabant; uti pluribus oſtendit Du-Cange in Gloſſario, verbo *Kalendæ*.

Balſamon quoque ſcribit, feſtum hoc *primis Januarii diebus* jampridem apud Romanos fuiſſe celebratum, & quædam indecora fuiſſe admixta; " quod etiamnum „ fit (ait) a quibuſdam ruſticis, eo quod luna tunc „ temporis renovetur, & ejus fundamentum ab hujus „ menſis principio ſtatuatur, & quod exiſtiment, ſe „ læte ac jucunde totum annum tranſacturos, ſi in „ ejus principio feſtum celebraverint.

Quin & ſæculo VIII. a quibuſdam feſtum hoc etiam Romæ celebratum fuiſſe, habemus ex Epiſtola Bonifacii Archiepiſcopi Moguntini ad Zachariam Papam *c. 6.* ſcribit enim: " quoſdam affirmare ſe vidiſſe annis ſin„ gulis in Romana urbe, & juxta Eccleſiam S. Petri, „ in die vel nocte quando *Kalendæ Januarii intrant*, „ *Paganorum conſuetudine choros ducere per plateas, &* „ *acclamationes ritu Gentilium, & cantationes ſacrile„ gas celebrare, & menſas illa die vel nocte dapibus* „ *onerare, & nullum de domo ſua vel ignem, vel fer„ ramentum, vel aliquid commodi vicino ſuo præſtare* „ *velle*.

Ut autem Zachariam Papam ad extirpandas gentiles fœditates induceret, ait: " Quia carnales homi„ nes idiotæ, Alemanni, vel Bajoarii, vel Franci, ſi „ juxta Romam urbem aliquid fieri viderint ex his „ peccatis, quæ nos prohibemus, licitum & conceſ„ ſum a Sacerdotibus eſſe putant: & dum nobis im„ properium deputant, ſibi ſcandalum vitæ accipiunt.

Zacharias Papa reſpondens Bonifacio non negat, ſimilia Romæ ſervari; ſed addit: *hoc eſt nobis & omnibus Chriſtianis deteſtabile, & pernicioſum eſſe judicamus*.

Aſſerit inſuper, quia hæc rurſus ſuo tempore repullulabant, ſe a die, qua ad Pontificatum fuit aſſumptus, *illico omnia illa amputaſſe*.

Quid *Bruma* & *Brumalia*.

Veriſimiliter alludit hic Zacharias ad Concilium Romanum anno 743. ipſo præſente celebratum, ubi *Can. 9.* ſtatuitur: " Ut nullus *Kallendas* Januarias & Brumа colere præſumpſerit, aut menſas cum dapibus in domibus præparare, aut per vicos & plateas cantatio„ nes aut choros ducere, quod maxime iniquitas eſt „ coram Deo, anathema ſit.

Extat apud Gratianum *cauſ. 26. quæſt. 7. Can. 14.* in antiquis nempe editionibus ante Correctionem Romanam; at in correctis nonnihil aliter, quam in Concilio Romano, uti monet Antonius Auguſtinus *lib. 2. de emend. Grat. dial. 1.* ibidem referens ipſum Concilii Romani decretum, in quo pro voce *Bruma*, legitur *Broma*; quæritque Antonius Auguſtinus: " quid „ vox *Broma* (a) ſignificet? an pro *Bruma* poſita ſit? „ reſpondetque *capite 26.* ſextæ Synodi repetita in „ Trullo *Brumalia* prohibentur, quæ videntur eſſe a „ *Bruma* dicta: incidere autem *Bruma* ſolebat in Sa„ turnalibus diebus non longe Kalendis Januariis ". „ Hæc ille.

Similiter Du-Cange in ſuo Gloſſario, verbo *Bruma* docet, *Brumalia*, de quibus in noſtro Canone, derivari a *Bruma*, ſeu *Hieme*, qua tempeſtate hoc feſtum celebratur. Veteres enim uti notat Scaliger *lib. 2. de emendat. temp.* a *Bruma* tempora ſua ordiebantur, & hos ſecuti Romani: quod facilius ex decrementis umbræ horas obſervarent, Brumæ confecto die, quam ab incrementis.

Bacchanalia.

Obſervat inſuper ibidem Du-Cange, quod ab his „ *Brumalibus*, forte fit Belgis & Picardis frequens, „ qua, qui ſe mero vel Cervifia ingurgitant, *Bromar„ diers* vocant (nos) hic Brabantini *Brammers* dici„ mus) quod hiſce feſtis agitari ſolebant crebra con„ vivia, in quibus Baccho indulgebatur.

Notat denique Balſamon, *Brumalia* fuiſſe feſtum quod fiebat a Gentilibus pro *Baccho*, vini, ut impie illi dicebant, conſervatore; eſt enim Bromius Bacchi epitheton (*b*).

Quid vota.

Inter Kalendas Januarias & Brumalia interpoſita leguntur in hoc Canone ex editione Gentiani Herveti hæc verba *& vota*, quæ ſimiliter videntur ſignificare *feſtum* aliquod, ritum Gentilem redolens.

Et ſane in Capitulari Pipini Regis Italiæ anni 793. *cap. 32.* apud Baluzium *tom. 1. Capitularium* legitur. De pravis illis hominibus, qui *Brumaticas* colunt, & „ de hominibus, qui ſubtus *Maida* cereas incendunt, „ & *votos* vovent " &c. Hic videmus *votos* ſeu vota cum Brumaticis ſive *Brumalibus* poni; quare non ſine fundamento opinatur D-Cange in ſuo Gloſſario, verbo *votum*: „ nomine *votorum* hic deſignari diem fe„ ſtum Romanorum tertio nonas Januarii celebrari ſo„ litum, qui in Calendario Bucheriano *votorum nun„ cupatio* appellatur, interdictus Canonibus, quod Pa„ ganiſmum redoleret.

Nequaquam ſilendum, apud Græcos tam in Canone; quam in eorum commentariis pro voce *vota*, legi *Bota*, qua, teſte Balſamone, ſignificatur feſtum " quod fit pro falſo nominato " *Deo Pane*, qui, ut Græci „ nugabantur, pecoribus, ſcilicet ovibus, & reliquis „ animalibus proſpicit, & eorum curam gerit.

Gentilia feſtivitas menſe Martio.

Addit ibidem Balſamon: " menſe autem Martii fie„ bat magna Græca concio, ſive univerſalis conven„ tus, propter bona temporum & aeris temperiem; „ quo tempore etiam indecoræ ſaltationes a quibuſ„ dam muliereulis & viris fiebant.

Hæc & ſimilia tamquam Gentiliſmum ſapientia, & fœditatibus ac inhoneſtis impudiciſque ritibus plena, hoc Canone, multiſque aliorum Conciliorum Canonibus, interdicta ſunt, nec ſic tamen radicitus extirpari potuerunt.

Feſtum fatuorum.

Et quidem nominatim de *Kalendis*, quo " licet ab „ Eccleſia non ſemel proſcriptæ fuerint; indictis ad „ hanc diem jejuniis, & Litaniis, de quibus ſuo loco, „ quibus eæ quodammodo expiarentur, & ut ludicræ „ & impiæ feſtivitatis loco, vera ac ſolida ſuccede„ ret; non potuerunt tamen tam alte radicatæ prorſus „ evelli; adeo ut extremis etiam temporibus plus ſo„ lito vires acceperint, & non a ſæcularibus duntaxat, ſed & ab ipſis Epiſcopis & Sacerdotibus legan„ tur uſurpatæ, unde ejuſmodi feſtivitati feſti *Hypo„ diaconorum* nomen inditum; non quod revera ſoli „ Subdiaconi has ſceleſtas choreas ducerent, ſe quod „ hac joculari appellatione noſtri judicare voluerint, „ feſtivitatem hanc fuiſſe ebriorum Clericorum ſeu „ Diaconorum: id enim evincit vox Soudiacres, id „ eſt, ad litteram *ſaturi Diaconi* quaſi *Diacres ſaouls*.

Epiſtola Facultatis Theol. Pariſ. contra has fœditates.

Hoc feſtum, quod & *fatuorum* dictum fuit, perſeveraſſe in Gallia uſque ad medium ſæculi XV. conſtat ex epiſtola Facultatis Theologicæ Pariſienſis ad Galliæ Epiſcopos, qua hoc feſtum uno conſenſu condemnant, in quo (ut ipſi ſcribunt) " divini officii tempore lar„ vati, monſtruoſi vultibus, aut in veſtibus mulierum „ aut leonum, vel hiſtrionum, choreas ducebant, in „ choro cantilenas inhoneſtas cantabant, offas pingues „ ſupra cornu altaris juxta celebrantem Miſſam comedebant, ludum Taxillorum ibidem exarabant, thuriſi-

(a) Eraſmus *Chil. II. Cent. VI. col. 478.* arbitratur *Bromon* eſſe quoddam hordei genus. Theophraſtus *l. 8. de Plantis Bromon* collocat inter ea, quæ pene ſylveſtria ſunt & immitia. Plinius potiſſimum uſum ejus generis putat, quod illius ſpuma cutem fœminarum in facie nutrit. Alii exiſtimant *Bromon* fuiſſe potus quoddam genus ex leguminibus coctum, quod inopia vini repertum fuit in his regionibus, quæ vitem tunc non ferebant; unde illarum regionum populi Bacchum nuncupabant Bromium vel Bromum, ut indicare videtur Epigramma, quod Juliano Imperatori tribui ſolet. Quapropter veriſimile eſt in iſtis regionibus dies, in quibus populi *Bromio* plus æquo indulgebant, fuiſſe *Broma*, aut *Bromos* nuncupatos.

(b) Feſtum Broma ſeu Brumæ XII. ſæculo invitis Canonibus celebratum fuiſſe teſtatur Gratianus, ut inferius obſervat D. Van-Eſpen *Brevi Commentario in 2. partem Gratiani cauſ. 26. quæſt. 7.*

" rificabant de fumo fœtido ex corio veterum sotulariam, & per totam Ecclesiam currebant, saltabant " &c.

Hoc festum tametsi tot fœditatibus & ineptiis refertum a multis sustinebatur unico hoc fallaci argumento, quo & hodie perniciosissimi inveterati abusus sustinentur: *Prædecessores nostri, qui erant notabiles viri reputati, istud permiserunt, sufficit nobis vivere ut ipsi: respondit Facultas: procul dubio istud argumentum diabolicum est, & infernalis hæc persuasio: vos illorum exitum ignoratis, an bonus vel malus fuerit*. Extat hæc epistola in appendice operum Petri Blesensis ultimæ editionis. Utinam ipsa serio legeretur & expenderetur ab iis, qui a praxi prædecessorum suorum, quorum exitum ignorant, quidvis, modo invaluerit, & sibi commodum videant, mordicus propugnant, licet in se aperte injustum & inhonestum.

Sane nec desunt hodie in multis regionibus & Ecclesiis horum festorum fœtidæ reliquiæ, quibus extirpandis merito invigilarent & allaborarent Episcopi & Pastores; non attendendo ad argumentum ab inveterato usu, aut prædecessorum facto vel silentio peti consuetum.

Porro nulla pene apud Gentiles publica lætitiæ & gaudii festivitas exhibebatur, quin plurima lasciviæ incitamenta intermiscerentur, puta mulierum propudiolæ saltationes, necnon vestium immutationes, ut hoc pacto minore cum dedecore scelera perpetrari possent.

Hæ autem Gentilium festivitates cum suis etiam ritibus ad Christianos derivatæ fuerunt, & ipsa naturæ corruptione juvante, a Christianis carnalibus gentiliter viventibus conservatæ.

Publicæ mulierum saltationes.

Unde in præsenti Canone prohibet Synodus, *publicas mulierum saltationes, multam noxam exitiumque afferentes:* " quibus videlicet spectandis homines ad libidinem incitantur ": inquit Zonaras hic.

Statuit deinde Synodus, ut *nullus vir deinceps muliebri veste induatur, vel mulier veste viro convenienti*. Hac quippe vestis simulatione, libertas admodum magna & opportuna flagitia perpetrandi suppeditatur.

Indui veste alterius sexus.

Legitur in Concilio Bracarensi II. jampridem decretum: " si quis *balationes* ante Ecclesias sanctorum fecerit, seu qui faciem suam *transformaverit* in habitu muliebri, & mulier in habitu viri, emendatione pollicita, *tres annos pæniteat*.

Denique vult Synodus in præsenti Canone, ut Christiani abstineant ab iis omnibus, quæ Gentilitatem sapiunt, neque exerceant ea, quæ ab *insaniæ impostura procedunt*.

Bacchanalia.

Quam multa Gentilium etiam abominanda spectacula, & ritus apud nos supersint, haud facile esset enumerare; multaque enumerat Polydorus Virgilius, in libris de *inventione rerum*, ubi inter alia graphice depingit *lib. 5. cap.* 2. quæ ex Gentilium bacchanalibus nobis supersunt, & fortem manum extirpatricem postulant: " nam ut illi, (Gentiles) in quinquatriis (*a*) minoribus & Megalensibus *personati* per urbem ludendo incedebant, ita nostri, inquit, morem induendi personas, non uno vel altero die nec sacrorum causa, sed turpi insaniendi studio duos continuos menses, ante Quadragesimæ initium stolide servant, sub quibus inveterata jam lasciviendi licentia, sexcenta flagitia quotidie faciunt, & illud impune, perinde quasi eo modo cuique liceat esse sceleratum, nihilve maleficii credatur committi, si vera hominis facies non videatur, perinde ac non pateamus etiam Deo, quem nemo ambigit landi, atque nefandi justum esse judicem, qui & improbos pœna, & probos præmio semper afficiat. Una omnium Provinciarum Anglia ejusmodi personatas belluas hactenus non vidit; nec quidem vult videre; quando apud Anglos in re hac præ aliis certa sapientiores, deliramentum istud leges vetitum est. Et quia sub idem tempus illud jejunium quadraginta sex dierum nobis anniversarium indicitur; ideo quotannis cuncti ubique gentium, in nostro Christiano orbe, studiosius solito ganeatis vescuntur cibis; & non parum multi, quibus præcipua ventris cura est, ad vomitum saturantur quasi expleturi futuram esuritionem, cum tamen eorum etiam gulosa pollmiosum futura sit abstinentia; nam quamvis ab esu panis & carnium abstineant, bellariis se farciunt; & azymum panem pro fermentato devorantes, de jejunio gloriantur. Sic peccata undique contaminant, ne adventante Pascha vacui aut frustra ad suos Sacerdotes adeant, a quibus per confessionem maleficiorum, onere levandi sunt. Et hæc omnia ex Romanorum Bacchanalibus ad nos fluxisse dixerim.

Quam autem hæc a professione Christiana aliena existimaverint Patres hujus Synodi, colligi potest ex pœna in contravenientes decreta: *Clericos deponi, Laicos vero segregari* jubens.

CANON LXIII.

Quæ a veritatis hostibus falso confictæ sunt martyrum historiæ, ut Dei martyres ignominia afficerent; & qui eas audituri essent, ad infidelitatem deducerent; in Ecclesia non pubblicari jubemus, sed eas igni tradi. Qui eas autem admittunt, vel tamquam veris iis mentem adhibent, anathematizamus.

SCHOLION.

Fabulosa non legenda in Ecclesiis.

IN Ecclesia, sive in publico fidelium conventu, nihil legendum, aut populo proponendum esse, nisi quod ad pietatem & ædificationem ejus conducere queat, nemo nisi irreligiosus negabit.

Quapropter merito hujus Synodi Patres vetarunt *in Ecclesia* prælegi *a veritatis hostibus confictas* martyrum historias, quæ eos, qui audituri essent, nequaquam ad pietatem, sed ad *infidelitatem deducerent*.

Hac de causa in decreto, quod sub nomine Romani Concilii tempore Gelasii I. extat apud Gratianum *dist.* 15. *Can.* 3. dicitur, quod quædam Sanctorum acta " secundum antiquam consuetudinem, singulari cautela in Romana Ecclesia non legantur, quia & eorum, qui conscripsere, nomina penitus ignorantur, & ab infidelibus, aut idiotis superflua aut minus apta, quam rei ordo fuerit, scripta esse putantur. Sicut cujusdam Quirici & Julittæ, sicut Georgii, aliorumque ejusmodi passiones, quæ ab hæreticis perhibentur compositæ. Propter quod ne vel levis subsannandi oriretur occasio, in sancta Romana Ecclesia non leguntur.

Sane in domo veritatis summopere cavenda est omnis falsitas; ideoque summa semper Patrum cura fuit, & hodie esse debet Episcoporum, aliorumque, quibus incumbit ordinare, aut etiam emendare Ecclesiastica officia, ne quid falsi, aut fabulosi, vel divini officii majestate indignum, in publicis illis officiis legitur.

Agnoscit id Theodorus Balsamon hic, qui propterea dicit " magnam Beato Metaphrastæ agendam esse gratiam, qui, ait, martyrum pro veritate certantium certamina, non sine multis laboribus, & sudoribus repurgavit & exornavit ad Dei laudem, & Sanctorum martyrum perennem gloriam.

Metaphrasten scripsisse vitas Sanctorum per singulos menses constat: easque latinitate donatas habemus in Tomis Aloysii Lipomani, & ex parte apud Surium de vitis Sanctorum.

Illud tamen circa Metaphrasten observandum monet Bellarminus *de Scriptoribus Ecclesiasticis*: " a Metaphraste scriptas fuisse historias de vitis Sanctorum, multis additis ex proprio ingenio, non ut res gestæ fuerunt, sed ut geri potuerunt; Addit etiam, ait, Metaphrastes multa colloquia, sive dialogos martyrum cum persecutoribus: aliquas etiam conversiones adstantium Paganorum in tanto numero, ut incredibiles videantur: denique miracula plurima & maxima, in eversione Templorum, & idolorum, & in occisione persecutorum, quorum nulla est mentio, apud veteres historicos.

Huic Bellarmini monito subscribunt uno consensu eruditiores historici, & actorum veterum scrutatores, asserunt enim nullam, aut exiguam in secernendis actis genuinis a suppositititiis, aut veris a fabulosis Metaphrasti fuisse peritiam; immo & ipsum de suo multa historias finxisse; quin & vera acta Sanctorum potius conspurcasse, quam exornasse. Quin de ipso asserere non dubitat Tillemontius, *nota 7. in S. Lucam*, quod hic auctor in rebus dubiis, solest sequi pejorem partem, & opinionem minus probabilem. " Pour le reste, ait, dans les choses douteuses, il prend d'ordinaire le plus mauvais parti, & l'opinion la moins probable.

Hoc dolendum, quod ex hoc auctore, aliisque ejusdem farinæ scriptoribus plurima fabulosa in divina nostra officia irrepserint: & adhuc hodie immixta remaneant, præsertim in Breviario Romano, quo pleræque Ecclesiæ Latinæ utuntur, idque etiam postquam a multis viris eruditis horum actorum falsitas detecta est, & luce meridiana clarius ostensa, quæ propterea e Breviario multarum Ecclesiarum auctoritate & solertia Episcoporum sublata sunt.

CANON LXIV.

Quod non oportet Laicum publice disputare vel docere, docendi auctoritatem ex eo sibi vendicantem, sed ordini a Domino tradito cedere; & aurem iis, qui docendi gratiam acceperunt, aperire; & divina ab eis doceri. In una enim Ecclesia diversa membra fecit Deus, *ut est vox Apostoli. Quam aperte interpretans Gregorius Theologus, eum, qui in iis est, ordinem commendat, dicens: hunc ordinem revereamur fratres, hunc servemus. Hic quidem sit auris ille vero lingua; hic autem manus, hic vero aliquid aliud:*

(a) Vel *quinquatriis* a quinquando, id est lustrando, quod eo die arma ancilia, scuta scilicet quadra vel rotunda lustrari essent solita.

Deinde legitur, *Megalensibus*, id est Megalinis pellibus, quæ conficiebat tegumentum nocturnum mirabilis pretii.

aliud; hic quidem doceat, ille vero discat. Et paulo post. Et dicens in docilitatem, & suppeditans in hilaritate, & ministrans in alacritate. Ne simus omnes lingua, quod est promptius: ne omnes Apostoli, ne omnes Prophetæ, ne omnes interpretemur. Et post quædam: cur te Pastorem facis, cum sis ovis? cur caput efficeris, cum sis pes? cur Imperator esse conaris, cum relatus sis in numerum militum? & alibi: jubet *sapientia*, ne sis velox in sermonibus, ne cum sis pauper, una cum divite extendaris; ne quæras sapientibus esse sapientior. *Si quis autem præsentem Canonem labefactans deprehensus fuerit, quadraginta diebus segregetur.*

S C H O L I O N.

Laici non disputent aut doceant publice.

HOC Canone nihil aliud intendit Synodus, quam renovare quod dixit Apostolus 1. *Corinth.* 12. multa esse in corpore Christi mystico, id est Ecclesia, membra, sed non omnia eumdem habere actum, multosque ac diversos esse ordines; unumquodque membrum suum usum habere, & unumquemque in suo ordine debere manere; neque sibi usurpare, quæ alterius membri aut ordinis sunt.

Cum itaque proprie ad Episcopos, & qui ab ipsis ad hoc ordinati sunt, pertineat publice docere ea, quæ ad religionem pertinent: hinc recte præsenti Canone id Laicis, tamquam ad se non pertinens interdicitur, præcipitur *ordini a Domino tradito cedere, & aurum iis, qui docendi gratiam acceperunt, aperire, & divina ab eis doceri.*

Observat autem hic post Zonoram Balsamon in hoc Canone recte adjectum esse illud *publice*: " nam *privatim* quis interroganti respondere, ac propositæ ab „ eo quæstionis docendo satisfacere non prohibebitur „? ait Zonaras.

Cæterum quod hoc Canone disponitur, pene hodie apud nos ad solam solemnem & publicam concionandi, & annuntiandi verbum Dei auctoritatem est restrictum, quæ ita Episcopis reservata est, ut nec Sacerdotibus inferioribus id liceat, nisi licentia, vel expressa & speciali, aut implicita seu generali in cura animarum comprehensa, ab Episcopo accepta, de quo latius in *Jure Eccles. Tom. I. part. 1. tit. 16. cap. 10. & cap. 11. hujus editionis.*

C A N O N LXV.

Qui in noviluniis a quibusdam ante suas officinas & domos accendunt rogos, supra quos etiam antiqua quadam consuetudine salire inepte ac delire solent, jubemus deinceps cessare. Quisquis ergo tale quid fecerit, si sit quidem Clericus, deponatur; si autem Laicus, segregetur. In quarto enim libro Regum scriptum est: Et ædificavit Manasses altare universæ militiæ cœli in duobus atriis domus Dei, & filios suos traduxit per ignem, sortibusque & auguriis auspiciisque usus est, & fecit Ventriloquos seu Pythones, & Divinatores multiplicavit, ut faceret malum coram Domino, ut eum ad iram provocaret.

S C H O L I O N.

Superstitiones Gentilium vitandæ, nominatim in noviluniis.

„ NOVILUNIA dicebantur, inquit Balsamon, dies „ primi mensium. Mos ergo erat, pergit idem, „ apud Judæos & Græcos festum tunc agere, & ge„ nuflectere, ut totum mensem feliciter transigerent. „ Sed & ante suas officinas & ædes, rogos incende„ bant, & super eos saliebant, per id existimantes „ ea, quæ illis prius obtigissent, mala comburi, fore„ que ut in alia bona inciderent.

Cum ergo hunc superstitiosum Gentilium ritum nonnulli Christiani sequerentur; id præsenti Canone stricte censuit prohibendum hæc Synodus: & quidem si Clericus fuerit, sub pœna depositionis; si Laicus, sub pœna segregationis.

Vix dubium est, quin hujus Gentilitii ritus reliquiæ sint, quæ " restant in quibusdam Sanctorum festis pu„ blici ignes, saltus, potationes, adolescentum pugnæ, „ per Episcopos omnino eliminanda "; uti monet Lupus hic.

C A N O N LXVI.

A sancta Christi Dei nostri Resurrectionis die usque ad novam Dominicam, tota septimana in Ecclesiis vacare fideles jugiter oportet Psalmis, & Hymnis, & Spiritualibus canticis, in Christo gaudentes, festumque celebrantes, & divinarum scripturarum lectioni mentem adhibentes, & sanctis mysteriis jucundæ & laute fruentes. Sic enim cum Christo exaltabimur, & una resurgemus. Nequaquam ergo prædictis diebus equorum cursus, vel aliquod publicum fiat spectaculum.

S C H O L I O N.

De Pascha octiduana festivitate olim vigente.

CERTUM est jam pridem totam septimanam Paschalem fuisse tam in Ecclesia Orientali, quam Occidentali festivam; eumque morem non introducens, sed supponens hæc Synodus, declarat, quod hac tota septimana *vacare fideles jugiter oporteat Psalmis, & Hymnis, & Spiritualibus canticis in Christo gaudentes, festumque celebrantes, & divinarum Scripturarum lectioni mentem adhibentes, & sanctis mysteriis jucunde & laute fruentes.*

Dies festos transigendi modus.

Hic expressum habemus Christianum dies festos transigendi modum; atque in primis inde habemus, quod fideles, iis diebus oporteat vacare *Psalmis*, & *Hymnis*: & *Spiritualibus canticis*, e quibus divinum officium, quod hodie *Canonicum* vocatur tamquam partibus componitur: atque hinc intelligimus fideles omnes ad officium illud convenisse: quod multis sæculis observatum fuisse ostendi in *Dissertatione de Horis Canonicis Tom. V. cap. 3. §. 2.* atque ob id officium hoc *publicum* fuisse nuncupatum.

Ex hac præterea dies festos transigendi ratione habemus, quod Patres hujus Synodi nullatenus crediderint lectionem & meditationem *divinarum Scripturarum* fore periculosam, eoque prætextu Laicis idiotis earum lectionem inhibendam, cum e contrario declaraverint, quod fideles *oporteat diebus illis festivis divinarum Scripturarum lectioni mentem adhibere*; atque ita *sanctis mysteriis jucunde & laute frui.*

Primus Gebehardus Constantiensis Episcopus sub finem sæculi XI. Paschales festos dies ad tres primos contraxit.

Mos ille celebrandi integram hebdomadam Paschalem ut *festivam in populo*, in Gallia, Germania, aliisque Provinciis perseveravit per decem & amplius sæcula. Primus, qui legitur festos hos dies contraxisse ad tres primos dies, fuit Gebehardus Constantiensis Episcopus, qui in Synodo sua anno 1094. statuit, *ut tam in hebdomada Pentecostes quam in hebdomada Paschali, tres tantum* dies festi celebrarentur; idque contra morem Comprovincialium, qui *integram hebdomadam* in Pascha observabant, Habentur acta hujus Synodi ex Bertholdo apud Labbæum *tom. 10. Concil. generalium, col. 497.* Refertur autem in chronico Ecclesiæ Augustanæ, quosdam graviter obmurmurasse Gebehardo ob hoc statutum, tamquam *antiqui* Canonis & moris eversori.

Bertholdus autem, relato hoc Synodali decreto, addit. " *Hæc ipse, Gebehardus*, in proprio Episcopatu, & ex Episcopali auctoritate, & ex Apostolica Legatione Canonice potuit instituere; nam Legatus fuit Sedis Apostolicæ per totam Teutonicam terram usquequaque.

Ratio illius mutationis.

Cum autem auctoritate Legati Sedis Apostolicæ id statutum esset, non mirum si sensim aliæ Ecclesiæ hanc mutationem amplexi fuerint; præsertim cum experientia doceret, arduum esse, ut opifices, qui operibus suis manualibus victum sibi & familiæ lucrari debent, integra hebdomada ab his vacare juberentur.

Accedebat, quod pauci inter communes fideles, integris septem continuis diebus, pietatis, & religionis exercitiis, prout festorum dierum celebratio exigit, rite vacarent.

Denique una ex præcipuis hujus festivitatis rationibus; scilicet Neophytorum octiduana celebritas, jam fere ubique pro maxima parte cessabat.

Denique & hoc constat, sæculo illo, quo hæc reductio facta legitur, plures etiam festivitates Sanctorum anterioribus sæculis incognitas, inductas fuisse.

Itaque hodie plerisque in Ecclesiis *ad tres dies* Paschalis festivitas a populo celebranda restricta est: immo in quibusdam, puta Cameracensi tertia dies tantum dimidiata festivitas est: hoc est post finita & audita Missarum solemnia, operum servilium exercitium permittitur.

Hodiernum vestigium veteris disciplinæ.

Veteris interim disciplinæ vestigium adhuc in hoc superstes manet, quod Paschalis diei officium postpositis omnibus aliis festis, etiam majoribus, interim occurrentibus, per totam habdomadam in Ecclesia recitari, & celebrari jubeatur.

His ergo Paschalibus diebus jubet præsens Canon cessare equorum cursus, publicaque spectacula, quibus fideles a vero ac religioso illorum dierum cultu avocantur: nam etiam de Christianis verum est, quod de Judæis dixit Augustinus: " quanto melius fœminæ „ eorum lanam facerent, quam Sabbato in Neome„ niis saltarent ". *Tract. 34. in Joan.*

Quomodo hisce in Provinciis, tum Synodalibus decretis; tum Principum edictis, vetita sit hujusmodi ludorum, aut spectaculorum exhibitio, late ostenditur in *Jure Eccles. Tom. II. part. 2. sect. 2. tit. 2. cap. 5.* alias *tit. 17.*

C A N O N LXVII.

Divina nobis Scriptura mandavit, e sanguine, & suffocato, & fornicatione abstinere. Eos ergo, qui propter lautum & delicatum ventrem cujuscumque animalis sanguinem arte aliqua esculentum condiunt ac instruunt, atque ita illo vescuntur, convenienter punimus. Si quis deinceps animalis sanguinem quovis modo comedere aggrediatur, si sit quidem Clericus deponatur: si autem Laicus, segregetur.

SCHO-

S C H O L I O N.

De abstinentia a sanguine & suffocato.

PRæceptum Apostolicum de abstinentia *a sanguine & suffocato*, nonnullis sæculis, non tantum apud Græcos, sed & apud Latinos in multis Ecclesiis viguisse ostensum est in Scholio ad Canonem II. Synodi Gangrensis; paulatim autem sensim per totam Ecclesiam, saltem Latinam ab aliquot sæculis omnino evanuit; ideoque scribit Balsamon de suo tempore. *Latini vero indiscriminatim suffocata comedunt.*

Latini jam tempore S. Augustini ab iis non abstinebant.

Secuta est Ecclesia Latina in hoc S. Augustini sententiam, *lib. 32. cont. Faustum Manichæum*, *c. 13.* ubi late docet, quod hoc præceptum datum fuerit Christianis, nondum formata Gentilium Ecclesia. „ Elegisse mihi videntur, ait, pro tempore rem facilem, „ & nequaquam observantibus onerosam, in qua cum „ Israelitis etiam Gentes propter angularem illum La„ pidem, duos muros in se condentem, aliquid com„ muniter observarent . . . . transacto vero illo „ tempore, quo illi duo parietes . . . quamvis in an„ gulari lapide concordarent, tamen suis quibusdam „ proprietatibus distinctius eminebant; ac ubi Ecclesia „ gentium talis effecta est, ut in ea nullus Israelita „ carnalis appareat, quis jam hoc Christianus obser„ vat, ut turdos, vel minutiores aviculas non attin„ gat, nisi quarum sanguis effusus est, aut leporem non „ edat, si manu a cervice percussus nullo cruento vul„ nere occisus est, & qui forte pauci adhuc ista tan„ gere formidant, a cæteris irridentur. Ita omnium „ animos in hac re tenuit illa sententia veritatis, non „ quod intrat in os vestrum, vos coinquinat, sed „ quod exit, nullam cibi naturam quam societas ad„ mittit humana; sed quæ iniquitas committit, pec„ cata condemnans.

Textus hic Augustini probat, etiam eo tempore in Africa hoc Apostolorum præceptum non fuisse servatum.

Aliud fuit in Ecclesia Græca etiam tempore Synodi Trullanæ.

Interim cum tempore hujus Synodi adhuc vigeret in Ecclesia Græca hoc præceptum, merito præsenti Canone Synodus condemnat eos, *qui propter lautum & delicatum ventrem cujuscumque animalis sanguinem arte aliqua esculentum condiunt, ac instruunt, atque ita illo vescuntur.*

Non dubium similes hoc Canone puniri, quod legi fraudem faciant, uti notat hic Balsamon, remittens lectorem ad *Novellam* 58. Leonis Sapientis, *quæ statuit*, inquit, *eos, qui quamcumque sanguinolentam speciem comedunt, publicandos, & corpore puniendos, & impressa cuti tonsura notandos, & perpetuo exilio condemnandos; eos autem, qui hæc non vindicant, Magistratus X. librarum auri multa corrigendos.* Hæc notare poterunt, qui diebus jejuniorum & abstinentiæ ex simili concupiscentia & pari fraude vescuntur cibis ab Ecclesia vetitis.

C A N O N LXVIII.

Nulli ex omnibus licere Veteris & Novi Testamenti librum, nec sanctorum nostrorum præconum ac doctorum corrumpere vel conscindere, vel librorum cauponatoribus, vel iis qui dicuntur unguentarii, vel alicui alii ex omnibus ad eum delegendum tradere: nisi utique vel a tineis, vel ab aqua, vel ab aliquo alio modo redditus fuerit inutilis. Qui autem tale quid facere deinceps deprehensus fuerit, anno uno segregetur. Similiter & qui libros emit, si eos quidem ipse non ad suam utilitatem retineat, nec alteri ad ejus beneficium, & ut ii permaneant, tradat, sed eos corrumpere aggressus fuerit, segregetur.

S C H O L I O N.

Libri sacri summa veneratione servandi.

QUæ hoc Canone decernuntur, profluxisse credit Christianus Lupus, *in Scholio ad præsentem Canonem*, ex summa veneratione, quam sacris Codicibus præsertim Evangeliorum exhibendam jam olim censuerunt Christiani.

Et sane libris sacris, præcipue Evangeliorum summam a Christianis jampridem adhibitam venerationem certum est.

Hinc usus antiquus Codicem Evangelicum osculandi & adorandi non secus ac imaginem crucifixi.

In Synodi VII. præfatione ad Joannem VIII. Papam Anastasius Bibliothecarius adversus Iconoclastas ita arguit: „ ajunt, quod non sit quodlibet opus manuum „ hominum adorandum. Quasi non sit Codex Evange„ liorum opus manuum hominum, quem quotidie oscu„ lantes adorant.

Et adversus Episcopum Taurinensem Iconoclastam scribit Jonas Aurelianus in præfatione libri secundi: „ Sacræ religionis usus in sancta Ecclesia adhuc serva„ tur, ut perfecta sancti Evangelii lectione, ab Epi„ scopo, vel Presbyteris, cæterisque sacri ordinis „ religiosis, Codex, in quo Evangelii lectio recita„ ta est, multiplicibus osculis veneretur, sed hoc „ cujus causa, nisi illius, cujus esse verba creduntur, agimus?

Denique Canon 3. Synodi VIII. supponens usum adorandi Codicem Evangeliorum, ait: *sacram imaginem Domini nostri Jesu Christi æquo honore, cum libro sanctorum Evangeliorum adorandam decernimus.*

Videtur Canon respiciere pretium SS. Codicum, qui tunc erant MSS.

Verum licet hæc a Christiano Lupo ibidem adducta, solide probent, Codicem scripturarum, ac præcipue Evangeliorum summo semper fuisse apud Christianos in honore, nihilominus apparet, in condendo præsente Canone, Patres magis præ oculis habuisse horum librorum usum, & quem ex ipsorum lectione haurire fideles possunt, multiplicem fructum, quam eis debitam externam reverentiam, & venerationem.

Cum enim eo tempore ars Typographica nondum nota esset, rarior erat librorum, qui omnes calamo describi debebant, copia.

Proinde merito Patres solliciti fuerunt, ne Codices librorum, e quorum lectione fidelis populus ædificari præcipue & doceri debebat, quæstus alicujus causa corrumperentur, aut ad legendum inutiles redderentur. Hunc Patrum scopum fuisse indicat clausula restrictiva Canoni inserta: *nisi utique vel a tineis, vel ab aqua, vel ab aliquo alio modo redditus fuerit inutilis* (a).

Unde nec mirum est, quod libris sacris seu Canonicis Synodus addat libros *sanctorum Præconum ac Doctorum*. Licet enim hi nequeant pari honore & auctoritate censeri cum libris sacris, seu Canonicis; nihilominus ex eorum lectione multiplicem fructum posse haberi Synodus non dubitavit, ideoque & horum conservationi, in ea Codicum raritate, jure merito consulere voluit.

Ex hac sedula cura & studio conservandi hos libros in usum fidelium, non obscure insinuatur, a Patribus eorum librorum lectionem commendari: cui Patrum monito, si auscultarent multi Theologi, solidiorem, & utiliorem procul dubio sibi & proximo scientiam ex studio Theologico compararent, quam dum sterili studio Scholasticorum & Casuistârum toti insudant.

C A N O N LXIX.

Nulli omnium liceat, qui quidem sit Laicorum numero, intra septa sacri altaris ingredi, nequaquam tamen ab eo prohibita potestate & auctoritate Imperiali, quandoquidem voluerit creatori dona offerre, ex antiquissima traditione.

S C H O L I O N.

Laici intra septa altaris non ingrediantur.

TAm in Ecclesia Latina, quam Græca multis retro sæculis, morem fuisse constantem variis Canonibus firmatum, excludendi *Laicos, a sacrario*, seu loco Clericis & Sacerdotibus divina mysteria celebrantibus destinato, notius est, quam ut probari debeat, evincitque præsens Canon apud Græcos, nec *ad offerendum* Laicos in sacrarium fuisse admissos.

Excepto Imperatore.

Excipit Synodus solus Imperatorem, quem intra septa sacri altaris ingredi permittit, *quandoquidem voluerit creatori suo dona offere, ex antiquissima traditione.*

Quæ exceptio obtinuit tempore Theodosii Imp.

Hanc exceptionem, *ex antiquissima traditione*, non sine fundamento sustinet Synodus; nam diu ante hanc Synodum obtinuisse patet ex his verbis Imperatoris Theodosii junioribus, in actis Concilii Ephesini, *editionis Pet.* apud Baronium ad an. 431. „ nos, qui le„ gitimis Imperii armis semper circumdamur, quosque „ sine armatis, & stipatoribus esse non convenit; Dei „ Templum ingressuri, foris arma relinquimus, & ipsum „ etiam diadema Regiæ majestatis insigne deponimus, „ & *sacra altaria*, *munera tantum offerendorum causa*, „ *accedimus*, *quibus quoque oblatis*, *ad extimum*, *com„ muneque atrium mox nos recipimus.*

Similiter Theodoretus, *lib. 5. Histor. Ecclesiast. cap. 17.* refert; quod Theodosius magnus Imperator, post peractam publicam sibi a S. Ambrosio impositam pœnitentiam, & obtentam reconciliationem: „ ubi tem„ pus postulavit, *ut dona sacræ mensæ offerret*, sur„ rexit, atque in *sacrarium* ingressus est: cum vero, „ ait Theodoretus, dona, uti solebat, obtulisset, „ intus prope Cancellos mansit. At rursus magnus „ ille Ambrosius, non conticuit quidem, sed locorum „ differentiam eum docuit; ac primum sciscitatur de „ qua re egeret, & cum respondisset Imperator, se „ expectare divinorum mysteriorum perceptionem, si„ gnificavit illi per primarium Diaconum, qui ei mi„ nistrabat, ad loca interiora solis Sacerdotibus adi„ tum patere, eademque aliis omnibus inaccessa esse, „ nec debere tangi. Jubet igitur ut exeat, & cum „ reliquis Laicis consistat; nam purpura, inquit, Im„ peratores, non Sacerdotes efficit; quam admonitio„ nem itidem excepit lubens Imperator fidelissimus, „ respondítque se non animi confidentia inductum, „ mansisse intra Cancellos: sed hanc consuetudinem „ Con-

(a) Arbitrarer hunc Canonem conditum fuisse adversus quosdam hæreticos tum Nestorianos tum Eutychianos, qui ut suis erroribus patrocinium e sacra auctoritate peterent, nonnulla novi Testamenti loca corrumpere per summum nefas sexto sæculo ausi sunt.

„ Constantinopoli didicisse; quare habeo, inquit, e-„ tiam pro hac medicina gratiam.

Post hæc subjungit Theodoretus: „ Imperator au-„ tem pietatis præcepta, quæ ab illo illustri Episcopo „ didicerat, etiam cum reverti sset Constantinopolim, „ observavit. Nam cum divino quodam festo ad Tem-„ plum denuo veniret, statim ut dona sacræ mensæ „ obtulerat, exivit. Atque cum Nectarius, qui id „ temporis illius Ecclesiæ Antistes fuit, rogaret, cur „ non maneret intus; gemens, inquit, ægre tandem „ didici, quid inter Imperatorem intersit & Episco-„ pum; ægre tandem reperi veritatis magistrum: nam „ solum Ambrosium novi Episcopum dignum eo no-„ mine.

Occasione hujus facti & eventus verissime notavit ibidem Theodoretus, ab omnibus Episcopis merito attendendum: *tantum commodi reprehensio a viro virtute præstanti adhibita, secum apportare solet*. Sperandum esset non defuturos Theodosios, si essent Ambrosii.

Interim ex hisce sufficienter probatur, consuetudinem *antiquam* fuisse ante hanc Synodum, quæ imperatorem ad sacrarium sive altare admitteret, quando *dona* mensæ sacræ erant offerenda.

Imperator post oblationem e sacrario iretum egrediebatur.

Habetur quoque, quod Imperatori post donorum oblationem intra sacrarium consistere non permitteretur; adeoque nullus tum haberetur intra sacrarium, sive Cancellos, vel *chorum*, uti hodie loquimur, Imperatori ad sedendum locus, specialiter destinatus.

Constantinopoli intra Cancellos persistebat, secus ac Mediolani.

Ex verbis quidem Theodosii ad Diaconum ab Ambrosium missum, patet consuetudinem tum fuisse in Ecclesia Constantinopolitana, ut Imperator intra Cancellos, etiam post donorum oblationem consisteret; ac hanc non probasse Ambrosium in verbis supra relatis testatur Theodoretus; confirmatque Sozomenus *lib. 7. Hist. Eccles. cap. 25.* adjungens, quod Ambrosius consuetudinem illam improbaverit, hoc ipsum vel *ex assentatione, vel ex disciplinæ corruptione profectum esse animadvertens*.

Consuetudo Constantinopolitana per Theodosium Imp. abrogata.

Scribit & Sozomenus post Theodoretum. „ Hanc „ autem egregiam ordinationem Theodosius Imperator „ approbavit, & successores ejus confirmarunt, ac „ nos eam ex eo tempore in hanc usque diem obser-„ vari videmus.

Neque huic egregiæ ordinationi contrariatur præsens Canon, permittens duntaxat Imperatori septa sacri altaris ingredi, *quandoquidem voluerit Imperator creatori dona offerre*; sed an ibidem tempore divinorum officiorum consistere queat, nequaquam decernitur.

Consuetudo illa iterum postea in Ecclesia Græca obtinuit.

Agnoscit Theodorus Balsamon: „ Quosdam dicere, „ verbis Canonis insistentes, quod tunc non prohibe-„ bantur Imperatores intra septum altaris ingredi, „ quando sunt munera oblaturi, non autem si solius „ orationis gratia ipsum ingredi voluerint. Sed, ait „ Balsamon, mihi non ita videtur. Orthodoxi enim „ Imperatores, qui per Sanctæ Trinitatis invocatio-„ nem Patriarchas provehunt, & sunt uncti Domini, „ sine ullo impedimento, quando etiam voluerint, ad „ sacrum altare accedunt, & suffitunt, & cum tri-„ plici cereo signant, sicut & Pontifices.

Haud obscurum est, Balsamonem hic magis reflexisse ad sui temporis disciplinam, quam ad textum & sensum Canonis.

Hoc quippe constat, in Ecclesia Græca jam a pluribus sæculis, *morem* rursum invaluisse, qui ætate S. Ambrosii Constantinopoli erat, *ut Imperatores intra conseqta altaris in Ecclesia consisterent, honoris causa a populi multitudine separati*, uti loquitur Sozomenus citato *lib. 7. cap. 25.*

Quid censendum de sedilibus, quæ honoratiores quidam Laici in sacrario occupant.

In Ecclesia Latina non tantum Imperatoribus, Regibus, & supremis Principibus, sed & Patronis Ecclesiarum, Toparchis locorum, quin & Magistratibus intra septa altaris sive chorum, sedilia honoris causa plerumque assignari solent, immo & ea tamquam jura honorifica sibi deberi contendunt.

Hæc consuetudo utrum originem ex assentatione Sacerdotum, vel disciplinæ corruptione habuerit, nescio. Hoc scio jam inolitam, a Sacerdotibus vel Pastoribus, non esse præcipiti zelo turbandam, neque hujusmodi honoris prærogativas facile negandas iis, qui in earum pacifica possessione sunt; præsertim dum ipsi Magistratus, aut Patroni, hisce moderate, & sine Ecclesiasticæ disciplinæ, aut sacrorum rituum infractione cum Christiana modestia utuntur.

Quod autem jampridem in Latinis reprehendit Balsamon etiamnum hodie merito reprehenditur & a Pastoribus, aliisque superioribus corrigeretur; quod scilicet, non solum viri laici, sed & mulieres in sanctum tribunal ingrediuntur, & sedent, stantibus sæpe iis qui sacrificant: nisi tamen essent illustrium familiarum, quibus hæc prærogativa juxta hodiernos Ecclesiæ mores deberetur. In quibus similiter cum summa prudentia, & moderatione nocitanter per Parochos & inferiores Ecclesiæ ministros est procedendum. De his latius egimus in *Jure Eccles. Tom. III. par. 2. sect. 3. tit. 8. cap. 7. alias tit. 25.*

CANON LXX.

Ne liceat mulieribus in divini sacrificii tempore loqui, sed ut vox est Apostoli Pauli, sileant: non enim eis loqui permissum est, sed subjici, sicut dicit Lex. Si quid autem volunt discere, domi proprios maritos interrogent.

SCHOLION.

Mulieres in Ecclesia silent.

EA est homini innata superbia, ut se difficulter intra officii sibi injuncti terminos continere queat; præsertim dum persuasum habet, se aliquid posse, quod apud homines existimationem famamque sibi conciliet.

Hinc mulieres nonnullæ, sua sorte & vocatione non contentæ, supra mulierum communem conditionem se extollentes, quæ virilis officii sunt, sibi arrogare, præsumpserunt, & quæ tamquam disciplinæ subesse & discere debent, seipsas in Magistras & Doctrices erigere voluerunt, quas ut procaces redarguit Tertullianus *lib. de præscript. cap. 41.*

Verisimile autem est, ut notat Balsamon, quod quædam mulieres etiam tempore hujus Synodi *divinas scripturas legere præ se ferentes, concionari aggrederentur, & ad interrogationes & responsiones se compararent*: quod præsenti Canone Synodus prohibendum censuit; interdicens mulieribus, in *divini sacrificii tempore loqui, sed ut vox est Apostoli Pauli* (sive Gr. *secundum Apostoli Pauli præceptum*) *sileant*.

Mulieribus licet privatim instruere.

Porro Synodus restringens suum decretum ad *tempus divini sacrificii*, sufficienter innuit hæc duntaxat concernere instructiones publicas tempore divini sacrificii fieri solitas, sive publicas illas Evangelii, durante divino officio & sacrificio, explanationes, quæ proprie ad Episcopos & Pastores spectant.

Unde & in Synodo vulgo Carthaginensi IV. *Can.* 99. & apud Gratianum *dist.* 23. *Can.* 29. legitur: „ mulier quamvis docta & sancta viros in *conventu* „ docere non præsumat". Nimirum in conventu *publico*, qualis fieri solet, cum ad celebrandum divinum sacrificium populus cum suo Pastore coit, ut una cum ipso sacrificium offerat, & ab ipso tamquam suo magistro instructionem accipiat, & cœlestis doctrinæ pabulo pascatur.

De hujusmodi quoque instructione intelligendus Innocentius III. in *cap. 10.* :" *de pœnitent. & remiss.* ubi inhiberi mandat Abbatissis quibusdam, *ne legentes Evangelium* præsumant *publice* prædicare: „ quia licet Beata Virgo Maria, inquit, dignior & excellentior „ fuerit Apostolis universis, non tamen illi, sed istis „ Dominus claves Regni cœlorum commisit.

Hæc subjecta ratio sufficienter ostendit, Pontificem hic loqui voluisse de *actibus Pastoralibus*, qui proprii sunt his, quibus *claves* Regni cœlorum a Domino commissæ sunt.

Et sane quis ambigat, quin Abbatissæ, aliæve mulieres, in superioritate constitutæ, possint, immo teneantur Monialibus, aliisve sibi subditis, dare privatim monita salutis, & tamquam spirituales earum matres, spirituale pabulum pro sua capacitate & conditione illis porrigere.

„ Quare ad hunc Canonem recte notat Balsamon, „ *privatim* autem prudentiores (mulieres) interroga-„ re de aliquibus conducibilibus animæ, novum non „ est.

Hac nota Balsamonis adducta, subjungit Christianus Lupus, in Scholiis ad *cap. 41. Tertulliani de præscript.* „ Quod prudentiores mulieres, viduæ præsertim, *do-„ cere* privatim possint suam familiam, frequenter „ tradit Sanctus Joannes Chrysostomus.

Nec ergo vituperandæ, immo laudandæ mulieres illæ, quæ de consilio Pastorum suorum, *privatim* instruunt pueros pauperes diebus festis & Dominicis, in primis fidei, ac Religionis Christianæ rudimentis.

CANON LXXI.

Eos, qui docentur leges civiles, Gentilium moribus uti non oportere, & neque in theatrum induci, neque eas quæ dicuntur cylistras peragere, vel præter usum communem sibi vestes induere, nec quo tempore disciplinam aggrediuntur, vel ad finem ejus perveniunt, vel, ut in summa dicam, in ejus doctrinæ dimidio. Si quis autem deinceps hoc facere ausus fuerit, segregetur.

SCHOLION.

Prohibetur Gentilis pompa circa eos, qui docentur Leges civiles.

„ MAgnus Theologus Gregorius hæc scribit in fu-„ nebri magni Basilii oratione, ait Balsamon, „ quod plurimi, iique stultissimi ex adolescentibus, „ qui erant Athenis, sophistico quodam furore perci-„ ti, & non secus ac ii, qui equestris cursus certami-„ nis furioso desiderio tenentur, contra adversarios „ suos pugnantes, urbes viasque anticipant; & recen-„ ter advenientes sophistas excipiunt, & complectun-„ tur, magna splendidaque pompa deducentes, & hos-„ pitaliter comitantes, & alia quædam ludibria so-„ phistis familiaria facientes.

Post

Post hæc subjungit Balsamon : „ ut est ergo credi-
„ bile , in hac urbium Regina hæc consuetudo invale-
„ rat , quando legum quoque disciplina vigebat , qui-
„ dam his Græcis moribus uterentur , & eos , qui le-
„ gum erant disciplinam aggressuri , vel qui per me-
„ diam doctrinam processerant , vel qui jam perfecti
„ erant , cum magna quadam pompa , & sumptuosis in-
„ suetis vestibus , in theatrum deducerent , & ideo sta-
„ tuisse Patres ea , quæ sunt in præsenti Canone.

Perpendant Academiarum moderatores , num modernus ille sumptuosus & fastuosus apparatus , in Legum Doctoratibus exhiberi solitus , Gentilismum hoc Canone proscriptum aliquatenus non sapiat .

CANON LXXII.

Non licere virum orthodoxum cum muliere hæretica conjungi , neque vero orthodoxam cum viro hæretico copulari . Sed & siquid ejusmodi ab ullo ex omnibus factum apparuerit , irritas nuptias existimare , & nefarium conjugium dissolvi . Neque enim ea quæ non sunt miscenda misceri , nec ovem cum lupo , nec peccatorum sortem cum Christi parte conjungi oportet . Si quis autem ea , quæ a nobis decreta sunt , transgressus fuerit , segregetur . Si autem aliqui , qui adhuc sunt infideles , & in orthodoxorum gregem nondum relati sunt , sunt inter se legitimo matrimonio conjuncti ; deinde hic quidem eo quod honestum est electo , ad lucem veritatis accurrerit , ille vero erroris vinculo detentus fuerit , nolens divinos radios fixis oculis intueri , fideli vero homini placeat cum infideli cohabitare , vel e contra , ne a se invicem separentur . Ex divini enim Pauli sententia , sanctificatus est vir infidelis in muliere , & sanctificata est mulier infidelis in viro .

SCHOLION.

Matrimonium Christiani cum hæretica an irritum.

SYNODUS in præsenti Canone *irritas nuptias* esse vult *& nefarium conjugium dissolvi* , si orthodoxus contrahit cum muliere hæretica ; aut orthodoxa cum viro hæretico copuletur .

Si hic per hæreticum intelligatur omnis , qui *pertinaciter* quodcumque dogma hæreticum sustinet , & fidei Catholicæ in aliquo articulo adversatur ; tametsi sit baptizatus , & in Christum credat , habebitur hic *impedimentum dirimens* hactenus apud nos non receptum : licet enim Ecclesia etiam Latina summopere , idque pluribus & arduis ex causis improbet matrimonia orthodoxorum cum hæreticis ; non tamen *impedimentum dirimens* hactenus constituit , nec matrimonia hujusmodi irrita existimavit .

Si vero per hæreticum intelligatur infidelis , sive *non baptizatus* , prout secunda pars Canonis insinuat , & eo sensu intelligere videntur commentatores Græci , tunc disciplina hoc Canone expressa , tam quoad primam , quam secundam Canonis partem consonat disciplinæ Ecclesiæ Latinæ , quæ continetur in *capite Gaudemus* ✠ *de divortiis* , prout latius exposui *in Jure Eccles. Tom. II. part. 2. sect. 1. tit. 13. cap. 8. hujus edit.*

CANON LXXIII.

Cum crux nobis vivifica salutare ostenderit , nos omnem diligentiam adhibere oportet , ut ei , per quam ab antiquo lapsu salvati sumus , eum quem par est honorem habeamus . Quamobrem & mente , & sermone , & sensu adorationem ei tribuentes , crucis figuras , quæ a nonnullis in solo ac pavimento fiunt , omnino deleri jubemus , ne incedentium conculcatione victoriæ nobis trophæum injuria afficiatur . Eos itaque , qui deinceps crucis signum in solo construunt , segregari decernimus.

SCHOLION.

Crux Christi veneranda.

VIvificæ crucis imagini , ob eum , qui per eam nos redemit *mente & sermone & sensu adorationem* tribuendam ait Canon . „ Ac *mente* quidem illam ve-
„ neramur , ait Zonaras , cum tacita meditatione ,
„ quam ingentia bona per illam ad nos devenerint re-
„ colentes , tantæ Dei in nos beneficentiæ magnitudi-
„ nem obstupescimus : *sermone* , cum illa eadem sermo-
„ nibus usurpantes , quantum proinde nostro Salvatori
„ debeamus , apud alios profitemur : *sensu* vero , cum
„ eam aspicientes veneramur atque salutamus .

Olim vetitum crucis signum in pavimento efformare .

Ob debitam cruci venerationem statutum est , ne crucis imago pavimento aut solo efformetur ; *ne incedentium conculcatione victoriæ nobis trophæum injuria afficiatur* : quod & a Theodosio & Valentiniano sub gravi pœna sancitum erat in *L. unica* , *Cod. nemini liceat signum Salvatoris* , &c. At hanc legem , ac consequenter & hunc Canonem , antiquatam esse recte monet Tuldenus ad dictum titulum Codicis , addens : „ in
„ reverentia crucis credit , quod omni luce sive infer-
„ ne sive suspense observatur .

CANON LXXIV.

Quod non oportet in Dominicis locis vel Ecclesiis eas quæ dicuntur agapæ , id est , charitates facere , & intus in æde comedere , & accubitus sternere . Qui autem hoc ausi fuerint , vel cessent , vel segregentur .

SCHOLION.

Agapæ Christianorum.

DE his Agapis loquitur Apostolus 1. *Corinth.* 11. non quidem ipsum convivandi institutum improbans , sed conquerens , *quod in melius , sed in deterius convenirent Corinthii* . Notansque una abusus , qui in hæc convivia irrepserant . Increpationem autem suam concludens , hac clausula , *cætera cum venero disponam* .

Admodum itaque probabile est Apostolum circa hæc convivia disposuisse , ritumque Christianum , quo peragenda essent , ipsius postmodum præscripsisse .

Laudatæ a Tertulliano .

Scimus enim etiam post decessum Apostolorum , hæc convivia apud Christianos superfuisse , & quidem valde christiane summaque moderatione ea peracta fuisse sæculo III. docet nos Tertullianus in *Apologetico cap. 39.* ita hæc describens . „ Cœna nostra de nomine ratio-
„ nem habet , vocatur enim *Agape* , quod vocatur *di-*
„ *lectio* apud Græcos : quantiscumque sumptibus con-
„ stet , lucrum est , pietatis nomine facere sumptum :
„ siquidem inopes quosque illo refrigerio juvamus „ ,
eorum ordinem , modestiam , & sanctitatem ibidem adversus Gentiles apologetice describit .

A Minutio Felice .

Laudat quoque hæc convivia Minutius Felix in suo dialogo . „ Convivia non tantum pudica colimus , sed
„ & sobria ; nec enim indulgemus epulis , aut convi-
„ vium mero ducimus , sed gravitate hilaritatem tem-
„ peramus .

Eorum quoque meminisse videtur Plinius Secundus in litteris ad Trajanum Augustum , referens ea , quæ juridice interrogati Christiani , passim responderent : nimirum „ hanc fuisse summam vel culpæ suæ , vel
„ erroris , quod essent soliti stato die ante lucem con-
„ venire , carmenque Christo , quasi Deo dicere secum
„ invicem . . . quibus peractis , morem sibi discedendi
„ fuisse , rursusque coeundi ad capiendum cibum , *pro-*
„ *miscuum* tamen & innoxium .

A S. Chrysostomo .

Sæculo IV. priscas has epulas Christianorum graphice expressit S. Chrysostomus , in *commentario Epistolæ ad Corinthios* . „ Fideles omnes , ait , in conventibus suis
„ postquam audissent doctrinas , post preces , post my-
„ steriorum communionem , soluta concione , non mox
„ domum conscendebant : sed divites , alimenta &
„ edulia domibus suis afferentes , pauperes vocabant ,
„ communesque faciebant mensas , communia prandia ,
„ communia convivia in ipsa Ecclesia : atque ita a
„ communione mensæ & pietate loci undequaque ad
„ pietatem accendebantur .

Defensæ a S. Augustino contra Manichæos

Et Manichæis Christianos accusantibus , quod Gentilium sacrificia in suas Agapes converterent , respondit S. Augustinus , *lib. 20. contra Faustum cap. 20.*
„ Nec sacrificia eorum (Paganorum) vertimus in Aga-
„ pes ; sed sacrificium illud quod paulo ante comme-
„ moravi , intelleximus dicente Domino , *misericordiam*
„ *volo quam sacrificium* . Agapes enim nostræ paupe-
„ res pascunt , sive frugibus , sive carnibus .

Et infra : „ quoniam plerumque in Agapibus etiam
„ carnes pauperibus erogantur , misericordiam Chri-
„ stianorum similem dicitis sacrificiis Paganorum .

Hinc videmus , quare hæc convivia , quibus pauperes pascebantur , merito *Agapes* , sive convivia *dilectionis* vel *charitatis* dicta fuerint .

Insuper hinc intelligitur , nihil inordinati habuisse , quod hæc convivia *charitatis* etiam in ipsis Templis Christianorum , post sumptam sacram Eucharistiam , & celebrata divina mysteria institueréntur , quamdiu ipsa *charitas* , aliæque virtutes christianæ in hoc convivio sanctificabant .

Propter abusum abrogata , primum in Italia , ac nominatim Mediolani .

Verum non multo tempore hæc moderatio & sanctitas charitasque in his conviviis servari potuit , sed sensim excessus , commessationes , ebrietates , aliaque ex his pullulantia vitia etiam in hæc convivia irrepserunt , quin & Gentilium superstitio se subinde immiscuit . Hæc cum sancti Episcopi & Pastores adverterunt , censuerunt ea sensim abroganda .

Ex his , quæ de matre sua scribit Augustinus , *lib. 6. conf. cap. 2.* constat , illa eo jam tempore in Ecclesia Mediolanensi per S. Ambrosium fuisse abrogata .

Narrat enim ibidem Augustinus , matrem suam ipsum secutam Mediolanum : „ cumque , ait , ad memorias
„ Sanctorum , sicut in Africa solebat , *pultes* , & *pa-*
„ *nem & merum* attulisset , atque ab Ostiario prohi-
„ beretur , ubi hoc *Episcopum* (Ambrosium) *vetuisse*
„ cognovit , tam pie atque obedienter amplexa est , ut
„ ipse mirarer , quam facile accusatrix potius *consue-*
„ *tudinis suæ* , quam disceptatrix illius *prohibitionis*
„ effecta sit .

Dixit autem ibidem S. Augustinus a S. Ambrosio *præceptum fuisse ista non fieri , nec ab eis , qui sobrie facerent . Primo ne ulla occasio se ingurgitandi daretur ebriosis . Secundo , quia illa quasi parentalia superstitioni Gentilium essent simillima.*

In Africa adhuc frequentata fuisse prædicta convivia, quando jam relata tentabat S. Moniça, indubitatum est; sed & hoc constat, quod & ætate S. Augustini, in ebrietates & commessationes hæc convivia defluxissent: quoque S. Augustinus ea rescindere studuerit, scripta ad Aurelium Carthaginensem Episcopum *Epist.* 22. atque inter alia scribit: „ commessationes „ & ebrietates ita concessæ & licitæ putantur, ut in „ honorem etiam Beatissimorum martyrum, non solum per dies solemnes (quod ipsum quis non lugendum videat, qui hæc non carnis oculis suspiciat) „ sed etiam quotidie celebrentur.

Deinde ex Apostolo asserta ebrietatis fœditate & criminis gravitate subjungit: „ sed feramus hæc in luxu „ & labe domestica, & eorum conviviorum, quæ pri„ vatis parietibus continentur, accipiamusque cum eis „ corpus Christi, cum quibus panem edere prohibe„ mur; saltem de sanctorum corporum sepulcris, sal„ tem de locis sacramentorum, de domibus orationum „ tantum dedecus arceatur. Quis enim audet vetare „ privatim, quod cum frequentatur in sanctis locis, „ honor martyrum nominatur.

Post hæc Aurelium hortatur, ut exemplo aliorum Episcoporum, qui hæc convivia vel nunquam admiserunt, vel admissa abrogarunt, huic malo in Africa remedium adhibere non dubitet. „ Hæc si prima Africa tentaret „ auferre, a cæteris terris imitatione digna esse debe„ ret: cum vero & per Italiæ maximam partem, & „ in aliis omnibus, aut prope omnibus transmarinis Ec„ clesiis, partim quia nunquam factæ sunt, partim quia „ vel orta, vel inveterata sanctorum, & vere de vita „ futura cogitantium Episcoporum, diligentia, & ani„ madversione extincta atque deleta sint, dubitamus „ quomodo possumus tantam morum labem, vel pro„ posito tam lato exemplo emendare.

Non tamen sine magna difficultate.

Candide tamen fatetur, quod „ tanta pestilentia sit „ hujus mali, ut sanari prorsus, quantum, aut, mihi „ videtur, nisi Concilii auctoritate non possit.

Quomodo Augustinus etiam adhuc Presbyter, non obstante inveterata consuetudine, etiam pallio religionis velata, necnon multorum auctoritate propugnata, hæc convivia in Ecclesia Hipponensi abrogaverit, constat ex ejus ad Alipium epistola, & late ostendimus in Scholiis ad *Canonem* 42. Codicis Africani.

Agapæ prohibitæ Canone 28. Laodiceno.

In Ecclesia Græca etiam sæculo IX. hæc convivia in Ecclesiis celebrari vetuit Synodus Laodicena *Can.* 28. sed ea est vis consuetudinis quantumvis pessimæ, ut difficillime abrogetur, aut abrogata facile reviviscat, si concupiscentiæ faveat, & una religionis & pietatis velamento, velari queat.

Quapropter prædictum Canonem Laodicenum hic rursus renovandum duxit Synodus, pœnamque segregationis in contradicentes adjecit.

Vetat autem & præsens Canon *& accubitus sternere in Dominicis locis, vel Ecclesiis*. „ Nonnulli enim, ut „ videtur, ait Balsamon, lectulos in medium templi „ submittentes, hujusmodi toros, seu strata, vel ad „ majores delicias, vel alioqnin ad suam quietem, fa„ ciebant: quod est etiam prohibitum.

De præsenti Canone Trullano.

Notandum quod olim moris fuerit, ut cœnantes in lectis accumberent, uti pluribus exponit Rosinus, *lib.* 5. *Antiq. Romanarum cap.* 28. atque ad hunc ritum verisimiliter reflexit Synodus, vetans *accubitus sternere*.

CANON LXXV.

Eos, qui in Ecclesiis ad psallendum accedunt, volumus nec inordinatis vociferationibus uti, & naturam ad clamorem urgere; nec aliquid eorum, quæ Ecclesiæ non conveniunt, & apta non sunt, adsciscere; sed cum magna attentione & compunctione psalmodias Deo, qui est occultorum inspector, offerre. Pios enim & sanctos fore filios Israel, sacrum docuit oraculum.

SCHOLION.

Concinne psallendum.

CIRCA cantum Ecclesiasticum, tria hoc Canone observanda præscribuntur.

Primum ut qui *in Ecclesiis ad psallendum accedunt, nec inordinatis vociferationibus utantur, nec naturam ad clamorem urgeant*; sat manifestum est, Synodum hic loqui de clamorosa & vehementi vociferatione, quæ etiam vi quadam exploditur, ideoque vim naturæ infert.

Has in Ecclesia a fidelibus in unum orationis causa coeuntibus evitandas, jampridem monuerat S. Cyprianus, in sermone de *Oratione Dominica*. „ Quando in „ unum cum fratribus convenimus, & sacrificia divi„ na cum Dei Sacerdote celebramus, verecundiæ & „ disciplinæ memores esse debemus; non passim ven„ tilare preces nostras inconditis vocibus, nec peti„ tionem modeste commendandam Deo tumultuosa lo„ quacitate jactare: quia Deus non vocis, sed cordis „ auditor est: nec admonendus est clamoribus, sed „ cogitationes hominum videt „. Cæterum assertum „ suum multis probat testimoniis & exemplis a sacra „ Scriptura petitis.

Psallendum esse in Ecclesia *suaviter* & distincte, omnes passim Synodi inculcant, suadentque ipsa divinæ psalmodiæ reverentia, & finis, qui est, ut per eam fideles ad pietatem & compunctionem cordis, & pium in Deum affectum excitentur. Unde S. Augustinus, *lib.* 10. *Confess. c.* 33. discutiens, quid melius sit, an psalmos in Ecclesia cantare, an simpliciter recitare, tandem concludit. „ Cum *liquida* voce, & convenientis„ sima modulatione *cantantur* (Psalmi &c.) magnam „ instituti hujus utilitatem ... agnosco. Additque se „ magis adduci *cantandi* consuetudinem approbare in „ Ecclesia; *ut per oblectamenta aurium, infirmior ani„ mus in affectum pietatis assurgat*.

Nil leve aut immodestum sit in cantu Eccl.

Secundo statuit præsens Canon, ne qui in Ecclesiis ad psallendum accedunt, *aliquid eorum, quæ in Ecclesia non conveniunt & apta non sunt adsciscant*. „ Qua„ les sunt, ait Zonaras hic, infracti illi modorum „ soni, argutæque cantilationes, atque ad scenicos „ meretriciosque ritus, nimis evariata modulatio, qui„ bus, ait, præcipue hoc tempore, in Templis canen„ tium cura impenditur.

Quod de suæ ætatis cantoribus dixit Zonaras, hoc sane in nostris Templis vel dolenter verissimum esse conspicimus; ac sæpe nonnihil levem, nequid peius dicam, musicam in Templis nostris audimus; immo non raro theatrales potius quam ecclesiasticos modulos inferri auribus nostris dolemus.

Attente & cum compunctione psallendum.

Tertio statuit Canon, *ut cum magna attentione & compunctione psalmodias Deo, qui est occultorum inspector, offeramus*. Nimirum juxta illud Apostoli *Eph. V. cap.* 5. *vers.* 19. *cantantes in cordibus vestris Domino*. Ad quæ verba Theodoretus ait: „ corde canit, qui „ non solum linguam movet, sed etiam mentem exci„ tat ad eorum, quæ dicuntur, intelligentiam.

De his omnibus latius egimus *Tom. V.* in *dissertatione de Horis Canonicis parte* 1. *cap.* 4. 5. & 6.

CANON LXXVI.

Quod non oportet intra sanctos ambitus cauponariam officinam, vel ciborum species proponere, vel alias venditiones facere, suam venerationem Ecclesiis servantes. Salvator enim noster, & Deus, per suam in carne vivendi rationem nos instituens, non facere domum Patris sui domum negotiationis jussit; qui etiam nummulariorum mensas effudit, & eos, qui sacrum commune faciunt, ejecit. Si quis ergo in prædicto delicto deprehensus fuerit, segregetur.

SCHOLION.

Res venales in Templis non exponantur.

SCopus hujus Canonis est, ut ab Ecclesia, ejusque ambitu amoveantur omnia profana, ac præcipue quæ ad quæstum, seu negotiationem pertinet, conformiter ad ea quæ nos docuit Salvator scilicet, *non facere domum Patris sui, domum negotiationis, qui etiam nummulariorum mensas effudit, & eos, qui sacrum commune faciunt, ejecit*, uti loquitur Canon noster.

Ad notandum, quod non agat Canon contra hæc agentes in Ecclesiis, sed in eos qui intra ambitum sacri loci ea faciebant. „ Quod enim in medio Templi, vel „ in ejus *vestibulo* sit caupona, vel mercatorum con„ ventus, nulli Christiano ne in mentem quidem ve„ nit, ait hic Balsamon „: unde nec de his loquitur Canon, sed de sacris *ambitibus* duntaxat. „ Sunt vero, „ inquit Zonaras hic, sacri ambitus omnia sanctorum „ Templorum septa, ita ut neque in Templorum a„ reis, neque in vestibulis, aliquid ejusmodi fieri Ca„ non sinat.

His itaque ambitibus continentur & *Cœmeteria* nostris Ecclesiis Parochialibus annexa, a quibus profanas actiones, ac signanter mercatus, & quæ ad quæstum instituuntur, etiam Latinæ Ecclesiæ recentiora Conciliorum decreta abesse volunt.

Neque in Cœmeteriis, de quibus Concilium Lugdun. sub Greg. X. Synod. Cameracens. 1550.

Concilium Lugdunense, sub Gregorio X. in *cap.* 2. *de immunit. Eccles. in VI.* nominatim de his Cœmeteriis loquens, statuit, *ut cessent in Ecclesiis, earumque Cœmeteriis negotiationes, & præcipue nundinarum ac fori cujuscumque tumultus*.

Interim antiqua statuta Diœcesis Cameracensis, renovata in Synodo Diœcesana anno 1550. *tit.* 13. legitur: „ inhibemus ne in Ecclesiis & *Cœmeteriis* judi„ cia sæcularia serventur, neque ludi histrionum & „ joculatorum exhibeantur, nec forum rerum venali„ um teneatur, nec banna, seu edicta sæcularium judi„ cum proclamentur.

Audomarensis 1585.

Synodus Audomarensis sub Joanne Six, anno 1585. *tit.* 23. *cap.* 1. statuit: „ loca sacra, Ecclesias, & *Cœ„ meteria* Pastores libera servare studeant.

Buscoducensis sub Metsio.

Consonant & aliæ Belgicæ Synodi, præcipitque Synodus Buscoducensis sub Metsio *tit.* 23. *cap.* 4. „ Cœ„ meteria per Magistros Fabricæ, muris, fossis, se„ pibus vel cancellis ita communiri & obstrui, ut ad „ ea, vaccis, porcis, aut aliis brutis, nullus pateat „ accessus, ne ea hoc modo dehonestari aut defœdari „ contingat: inhibens insuper, ne ad pastionem anima„ lium immundorum, utpote vacarum & porcorum „ elocentur.

Idipsum

Antuerpiensis sub Miræo. Idipsum servari mandat Synodus Antuerpiensis sub Miræo *tit.* 22. *cap.* 11. " Addens insuper, ne in eis ,, fiant struens lignorum, fœni, aut domus, nisi forte ,, pro Schola ædificentur; multoque minus, ait, permittuntur in eis lusus, aut insolentiæ puerorum, aut ,, aliorum quorumcunque.

Namnucensis 1539. Synodus Namnucensis anno 1539. *tit.* 3. *cap.* 67. inhibet: " ne herbæ cœmeteriorum ab ullius, etiam Pa- ,, storis, animalibus depascantur; nec eo loci lintea ,, dealbentur, neque in Ecclesiarum vestibulis grana ,, excutiantur ". Quin & *cap.* 68. addit: " in Cœme- ,, teriis arbores frugiferæ deinceps non plantentur ": & *cap.* 70. " pueri non permittantur ludere in Cœmete- ,, riis ": tandem *cap.* 71. " in iisdem Cœmeteriis, aut ,, locis sacris, nullæ merces venales exponantur.

Horum omnium decretorum idem qui hujus Canonis, scopus est, scilicet rejicere a locis sacris omnes profanas actiones, præsertim autem quæ quæstum & *negotiationem* sapiunt, ut domus Patris cœlestis sit domus orationis, & non negotiationis.

Neque idem ad sacrificium pertinentia illic vendantur. Porro cum Canon alludat ad factum Christi ejicientis ementes & vidントes in Templo; non obscure innuit etiam ad ea, quæ sacrificium aut Ecclesiæ usum spectare possent, hanc prohibitionem extendi: cum teste venerabili Beda, quæ in Templo Hierosolymitano vendebantur, & a Christo ejiciebantur, ad usum sacrificiorum illius temporis pertinuerunt.

Unde S. Carolus in Synodo sua Provinciali I. *part.* 2. *cap.* 57. statuit: " Ne Clericus, aut alius quivis in ,, Ecclesiis, earumve Cœmeterio, atrio, vestibulo, ,, aut porticu, foribusve, quidquam venale exponat, ,, *ne si ad usum quidem sacrificii vel Ecclesiæ futurum* ,, *sit*. Idem iisdem verbis habet Synodus Aquensis anni 1585. pluresque aliæ Synodi.

Quinam mercatores potissimum ex Ecclesiis eliminandi. Porro nulla negotiatio directius sanctitati locorum sacrorum opponitur, nullaque oculos divinæ majestatis magis offendit, quam sacrilega illa, qua Sacerdotes & Ministri altaris de ipsis Religionis mysteriis & rebus ad cultum Dei spectantibus mercantur, nec Dei gloriam & proximi salutem, sed lucrum & temporalia commoda quærunt. Igitur hujusmodi mercatura & mercatores ex Ecclesiis præcipue essent expellendi: nec dubium, quin Christus in ea de templo ementium & vendentium ejectione, præcipue similes sacrilegos mercatores præ oculis habuerit.

CANON LXXVII.

Quod non oportet sacris initiatos, vel Clericos, vel Ascetas, id est, Exercitatores seu Monachos, lavari cum mulieribus, nec omnem Christianum Laicum. Hec est enim prima condemnatio apud Gentes. Si quis autem hac in re deprehensus fuerit, si sit quidem Clericus, deponatur: sin autem Laicus, segregetur.

SCHOLION.

Balnea cum mulieribus communia vetita. APUD Orientales, aliosque calidioris climatis incolas, Balneorum, seu Lavacrorum frequentissimus usus fuit, immo tanta pene lavandi; quam edendi & bibendi existimabatur necessitas & voluptas. Hinc & Monachis Balneorum usum Patres permiserunt; quodvis olim Monasterium, ait hic Christianus Lupus, quomodo culinam, ita & balneum habuit; immo inter duriores pœnitentiæ molestias, numerabatur balneis abstinere: hinc diebus quadragesimæ balneis non uti tandem invaluit; quod Græci posteriores extenderunt ad *quartas* & *sextas ferias*, jejunari solitas, uti liquet ex responsis Nicolai I. ad consulta Bulgarorum *cap.* 6.

Ipsi Ethnici id vetuerunt. Quamvis balneorum usus, lavandique mos a nemine unquam fuerit improbatus, immo judicatus fuerit corporibus a sordibus purgandis conveniens, quin & quodammodo necessarius, præsertim in regionibus calidioribus, tamen in his honestatem & castimoniam requisierunt etiam Ethnici.

Atque in primis improbarunt promiscua illa balnea; in quibus utriusque sexus personæ simul lavarentur, etenim de Trajano Augusto encomiastice scribit Ælius Spartianus; *Balnea pro sexibus separavit*: & da Alexandro Augusto Lampridius: *Balnea mixta Romæ exhiberi prohibuit*.

Videbant sane vel ipsi Ethnici solo lumine naturæ, fœdas & inhonestas esse lotiones, ubi ipsa corpora nudantur; hasque sine castitatis læsione, aut saltem ejus periculo fieri non posse.

Idem Justinianus Imperator. Vidit & illud Justinianus, qui *Novella* 22. *cap.* 16. edixit: " si mulieris tanta sit libido, ut etiam cum viris voluptatis occasione lavetur, licentia datur viro, mittere ei repudia, ut lucrari dotes, & antenuptiales ,, habere donationes ". Et *Novella* 118. *cap.* 8. inter legitimas repudii causas reponit: " si mulier cum vi- ,, ris extraneis, nolente marito, *lavetur*.

Publica lotio prohibita. Recte ergo dixit in præsenti Canone Synodus, quod virum Christianum lavari cum mulieribus, *sit prima condemnatio apud Gentes*, utpote quod ipsæ Gentes solo lumine naturæ condemnaruut, tamquam honestati & pudicitiæ adversum.

Quin eumdem in finem legibus Romanis jampridem cautum fuit; ne nudus quidem miles in conspectu exercitus lavaretur, *Lege* 12. *Cod. de re Militari*, *lib.* 12. addita ratione; " ne deproperans publicos oculos nu- ,, datus incedet, sed procul a cunctorum obtutibus in ,, inferioribus partibus fluviorum hoc ipsum faciat.

Ad hæc verba reflectens Dionysius Gothofredus in notis, ait: " Quod summo sane pudore factum, quodque hodie nobis probro est, in militibus etiam *nudata* ,, corpora non tulisse, qui summa inverecundia nudos ,, omnimodo in publicis fluviis lavari æstate finimus ,, & spectamus.

Eamdem legem referens Zypæus, in *notitia Juris Belgici tit. ad L. Jul. de adult. num.* 5. ait; quod & ,, castarum civitatum edictis sæpius proclamatur, sed ,, non usquequaque servatur ": negligentia nimirum Magistratuum & Superiorum, qui utinam serio attenderent peccata ex publica illa membrorum nuditate provenientia, & quomodo sua in exequendis edictis negligentia eorum efficiantur participes.

Notandum hoc Canone, uti & *Canone* 30. Laodiceno, qui hic renovatur, quatuor personarum genera enumerari nimirum sacris initiatos, Clericos, Ascetas, & Laicos, quos ita distinguit Balsamon hic: " Sacris ,, initiati sunt, inquit, qui sunt ex sacro tribunali, ,, qui etiam ordinantur; Episcopi scilicet, Sacerdotes, ,, Diaconi, & Hyppodiaconi, Clerici, omnes qui ex- ,, tra *sacrum Tribunal*, in Templis serviunt; ut Le- ,, ctores, Ostiarii, & alii ejusmodi. *Ascetæ* autem, ,, Monachi, qui Episcopalem characterem non acce- ,, pere, sed solam *tonsuram Monachalem*: qui Episco- ,, palem tonsuram accepere dicuntur Clerici, Asceta- ,, rum autem & Monachorum nulla est differentia. Distinctio sacris initiatorum, Clericorum, Ascetarum, & Laicorum.

Hæc Balsamon, e quibus sat patet qui hoc Canone *Laici* dicantur, nimirum communes fideles, qui non sunt de uno prædictorum trium generum personarum.

Hic quoque habemus, Monachos a Laicis distingui, quatenus vitam etiam a communi Laicorum vivendi ratione separatam profitentur; sed & eosdem a Clericis distingui, tamquam nullo Episcopali charactere insignitos, nec Ecclesiæ ministeriis per Episcopos adscriptos.

Unde pœna *segregationis* hoc Canone inflicta, etiam Monachos concernit, uti monet Zonaras hic; quia cum nullum characterem seu tonsuram Clericalem habeant, nequeunt ut Clerici deponi, sed duntaxat ut Laici segregari.

CANON LXXVIII.

Quod oportet eos, qui illuminantur fidem discere, & quinta septimanæ feria Episcopo, seu Presbyteris renuntiare.

SCHOLION.

PRæSENS Canon coincidit cum *Canone* 46. Laodiceno, cujus proinde Scholion videri poterit. Hoc unum hic notandum ad vocem *septimanæ* nullum addi epitheton quo referatur ad unam singularem *septimanam redditio fidei* Episcopo facienda, uti nec additur *Canone* 46. Laodiceno, prout legitur apud Græcos: atque hinc arguitur, Græcam Canonis illius lectionem esse genuinam, in eoque Canone, uti & præsenti, non agi de solemni symboli redditione, a Catechumenis *immediate* ante baptismum fieri solita; sed de privata instructione & probatione, circa fidei & Religionis mysteria, quemadmodum ad dictum Canonem Laodicenum notatum est. Catechumeni feriis quintis ab Episcopo seu Presbyteris instruendi & probandi.

CANON LXXIX.

Absque ullis secundinis ex Virgine partum esse confitentes, ut qui sine semine constitutus sit, idque toti gregi annuntiantes; eos, qui propter ignorantiam aliquid faciunt quod non decet, correctioni subjicimus. Quare quoniam aliqui post sanctæ Christi Dei nostri nativitatis diem similem coquere ostenduntur, & eam sibi invicem impertiri, honoris scilicet prætextu secundinarum impollutæ Virginis matris: statuimus, ut deinceps nihil tale fiat a fidelibus. Neque enim hoc honor est Virginis, quæ supra mentem & sermonem, quod comprehendi non potest verbum peperit carne, ex communibus & ex iis quæ in nobis fiunt, inenarrabilem ejus partum definire, metiri ac describere. Si quis ergo deinceps hoc facere aggressus fuerit, si sit quidem Clericus, deponatur: si vero Laicus, segregetur.

SCHOLION.

CHRISTIANUS Lupus, in Scholio ad hunc Canonem arguit Synodum ab antiquæ Ecclesiæ dogmate recedere, quod Domino Jesu Christo secundinas deneget in nativitate. *Secundæ* seu *secundinæ* vocantur membranæ, quibus infans in utero matris involvitur, quæque infantem enixum comitantur; Christum more aliorum infantium his membranis in utero virginali jacuisse involutum, atque eis circumdatum ex utero materno prodiisse SS. Patres agnovisse videntur, & ex professo Diva Virgo non est passa partum.

fesso docet S. Hieronymus *in libro contra Helvidium* uti recte notavit Lupus ibidem.

Verum non perinde constat, num Synodus aliter de hoc antiquo dogmate senserit; non enim de his *secundinis* hoc Canon loquitur, si lectionem Græcorum attendamus; sed de *puerperio*. Ita enim Græci legunt; *Absque puerperio*, editum ex Virgine *divinum partum esse confitentes*, &c.

Ita hunc Canonem legisse Balsamonem & Zonaram, ex eorum commentariis patet; definitque Zonaras *puerperium* de quo agit Canon, quod sit emissio fœtus, quam *doloris* sensus, ac *profluvium* sanguinis comitantur. Quibus quidem malis, ait, nullatenus obnoxiam fuisse Deiparam credimus.

Sane credimus & nos, Deiparam sine ullo doloris sensu, divinum suum fructum enixam esse, ideoque nec more aliarum mulierum *puerperium* subiisse.

Noluit igitur Synodus in honorem Deiparæ, immediate post natalem Domini exhiberi, quæ in aliarum mulierum *puerperio* fieri solebant, ne insinuari videretur, Deiparam *puerperio* fuisse obnoxiam. " Quæ enim " puerperium non agnovit, quid nos ei quæ puerpera- " rum sunt, exhibemus "; ait Zonaras.

Credere videntur & hodie e vulgaribus nonnulli, Deiparam in *puerperio* fuisse a Christi Nativitate usque ad Festum *Purificationis*; atque in ejus memoriam in plerisque Ecclesiis inductum esse in diebus Sabbati per id tempus occurrentibus esum carnium: qua de re, cum occasio fuerit, Pastores populum instruere poterunt.

CANON LXXX.

Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel eorum qui in Clero enumerantur, vel Laicus nullam graviorem habet necessitatem, vel negotium difficile; ut a sua Ecclesia absit diutissime, sed in civitate agens; tribus diebus Dominicis in tribus septimanis una non conveniat, si sit quidem Clericus, deponatur; si vero Laicus, segregetur.

SCHOLION.

Contra eos, qui tribus Dominicis absunt a parochiali officio.

PRÆSENS Canon coincidit cum Canone XIV. Sardicensi, cujus Scholion videri potest.

Ratio, ob quam hæc negligentia in Clericis puniatur *depositione*, & in Laicis *segregatione*, a Balsamone annotatur: " Ex eo enim duorum alterum apparet, eum " vel divina præcepta, divinasque psalmodias, & orationes non curare, vel non esse fidelem. Cur enim " 20. diebus cum Christianis versari noluit, unaque " cum Dei fideli populo communicare?

Hoc eodem fundamento, jampridem Synodi præsumpsere, eos, qui tribus Dominicis a parochiali officio abfuerint, ex contemptu abesse, judicandosque & parochiam contemnere, uti in *Jure Eccles. Tom. I. parte 1. tit. 3. cap. 11.* annotatum est.

CANON LXXXI.

Quoniam in nonnullis locis didicimus in Hymno, quo ter sanctus canitur, additamenti loco dici post illud, sanctus immortalis, hoc, qui crucifixus es pro nobis, miserere nostri; *id autem ab antiquis sanctis Patribus, ut a pietate alienum, ex hoc Hymno ejectum est cum scelerato hæretico, qui hanc vocem innovavit; nos quoque, confirmantes ea, quæ a sanctis nostris Patribus prius pie constituta sunt, anathematizamus eos, qui post præsens Decretum ejusmodi vocem admittunt in Ecclesiis, vel aliquo alio modo sanctissimo Hymno adjungunt. Et si est quidem Sacerdotalis Ordinis, qui transgressus est eum, Sacerdotali dignitate privari jubemus: sin autem Laicus vel Monachus, segregari.*

SCHOLION.

De Trisagio, ejusque additamento.

HOC Canone sermonem esse constat de Hymno, qui *Trisagion* sive *ter sanctus* vocatur, quemque pucro in aere elevato divinitus fuisse revelatum tempore Procli Archiepiscopi Constantinopolitani, & Theodosii junioris vulgo creditur, historiamque ex Nicephoro, aliisque recitat Baronius in annalibus ad annum 446. vel ad an. 447. sed ante hunc annum a vivis excesserat Proclus (*a*).

Quidam Monachus, dictus Petrus Fullo sive Gnapheus, qui e Monasterio ob hæresim ejectus, Antiochenam Sedem opera Zenonis Prætoris, & Leonis Imperatoris iterato invasit, huic Hymno addidisse scribitur hæc verba: *Qui passus est pro nobis*, quibus adscribere videbatur Passionem sanctissimæ Trinitati.

Extant sub nomine Felicis III. Episcopi Romani duæ epistolæ ad dictum Petrum Fullonem Episcopum Antiochenum, & tertia ad Zenonem.

In priore arguit Petrum Fullonem sive Gnapheum, quod " sicut hi, qui piscationem sectantur, hamum " esca contegunt, & ex improviso pisces capiunt; sic " & tu, ait, *Angelicæ* laudationi *additionem* induxi- " sti, & *Trisagiæ* deprecationum, quasi pietatis ob- " tentu, diram impietatem excogitasti.

Ulterius addit: " Ex pluribus Orientalibus Provin- " ciis litteras suscepimus, significantes nobis, quomo- " do veneratio tua dudum sopitum Valentiniani dog- " ma resumpsit, & irritatur a vobis Salvatoris Incar- " natio; quodque in Manichæorum dogma, & Arii " & Apollinaris, Paulique Samosateni incidistis.

Post hæc refert historiam renuntiati *Trisagii*, & per ejus decantationem, terræ motus sedati, prout hæc a Græcis ex eorum Menologio publice in Ecclesia annuatim legitur, dein addit: " at quam temere, " ut Scripturas divinas reliquas, ita & *Angelorum* " laudem pervertere præsumpsisti.

Secunda epistola, quæ ex Synodo Romana ad eumdem scripta dicitur, continet sententiam condemnationis ejusdem Petri Fullonis. In tertia Zenonem hortatur, ut sua auctoritate intemeratam Ecclesiæ fidem tueri velit.

Præter has Felicis Romani Pontificis litteras, referuntur plures variorum Orientalium Episcoporum ad ipsum Petrum Fullonem, seu Gnapheum epistolæ, quibus illum de variis hæresibus arguunt, & signanter de prædicto ad *Trisagion* additamento. Verum has omnes epistolas Felicis Romani Pontificis, necnon aliorum Episcoporum, una cum Synodo Romana, in qua anno 483. prædictæ Episcoporum litteræ fuissent recitatæ, & e qua suas dedisse fertur Romanus Pontifex supposititias, & ab aliquo homine Græco confictas, pluribus probat Henricus Valesius, in notis ad fragmenta Theodori Lectoris, eique consentiunt Ludovicus Dupin, in sua Bibliotheca Ecclesiastica, & Natalis Alexander in Synopsi historica sæculi V. *cap. 3. art. 27.*

Illud constant a pluribus sæculis, in Oriente hanc additionem in sensum hæreticum acceptam fuisse; quemadmodum & Patres hujus Synodi eam accepisse, ex hoc Canone patescit; ideoque & tam sollicite eamdem rejiciendam decernunt.

Hoc tamen & ex hoc Canone intelligimus, tempore hujus Synodi, id est sub finem sæculi VII. in aliquibus locis additamentum illud fuisse retentum.

Et sane dubitari nequit, quin in sensu Catholico sumi queat, intelligendo scilicet totum *Trisagion* de Christo, qui & *sanctus Deus*, *sanctus fortis*, *sanctus immortalis* vere dici potest, & Orientales quosdam Hymnum hunc in eo sensu accepisse, ipsumque propterea additamentum admisisse testatur Ephremius apud Photium in Bibliotheca *nu.* 228. qui scribit: " Asserit Ephremius eumdem Hymnum Orientales Christo Jesu " attribuere, ac propterea nihil peccare, tametsi adj- " iciant, *crucifixus pro nobis*: Constantinopolitanos ve- " ro atque Occidentales, in supremum sacratissimum- " que bonorum omnium fontem consubstantialem Tri- " nitatem, sententia referre; idcirco non sustinere il- " lud addi, *crucifixus pro nobis*, ne qua passio Trini- " tati attribuatur. In multis enim Europæ ditionibus, " pergit, pro illo, *qui crucifixus est pro nobis*, hoc re- " ponunt: *sancta Trinitas miserere nobis*.

Hæc ille, qui & asserit, neutram partem esse arguendam, quando in cæteris piis dogmatibus nihil depravare comperiantur; neque ullam se reperire rationem, cur alterutra pars reprehendatur, vel in disquisitionem revocetur. Quod & pluribus confirmat Lupus ad hunc Canonem; qui ibidem fusius originem hujus Trisagii, ejusque additamenti prosequitur. Addi potest Hugo Menardus in notis ad Sacramentarium S. Gregorii.

Hymnus hic relatus ad *sanctam Trinitatem*, sine additamento frequenter in Officio divino apud Græcos reperitur, apud Latinos autem publice & solemniter decantatur Græce & Latine feria sexta Parasceves, idque forma Græcorum sine additamento: idque jam tempore Ephremii apud Occidentales, seu Latinos receptum fuisse, ex relatis verbis constat.

CANON LXXXII.

In nonnullis venerabilium imaginum picturis Agnus, qui digito præcursoris monstratur, depingitur, qui ad gratiæ figuram assumptus est, verum nobis agnum per legem Christum Deum nostrum præmonstrans. Antiquas ergo figuras & umbras, ut veritatis signa & characteres Ecclesiæ traditos, amplectentes, gratiam & veritatem præponimus, eam ut legis implementum suscipientes. Ut ergo quod perfectum est, vel colorum expressionibus omnium oculis subjiciatur, ejus qui tollit peccata mundi, Christi Dei nostri humana forma characterem etiam in imaginibus deinceps pro veteri agno erigi ac depingi jubemus: ut per ipsum Dei verbi humiliationis celsitudinem mente comprehendentes, ad memoriam quoque ejus in carne conversationis, ejus-

---

(*a*) De hoc prodigio nonnulli dubitant, inter varias de suo dubio rationes eam potissimum proponunt: " sufficiebat animus " sacræ Scripturæ peritus, inquiunt, in qua voces illæ omnes " divisæ reperiuntur, quibus colligendis plus quivis erit idoneus: " in iis vero, quæ indubitata sunt, illud invenimus, quod absque " necessitate non sint admittenda miracula.

ejusque passionis & salutaris mortis deducamur, ejusque quæ ex eo facta est mundo redemptionis.

SCHOLION.

De Agnis Dei.

RATIONEM prohibitionis, de qua in Canone, esse quod voluerint *cessare typos præsente veritate*, id est *Agnum* figuram Christi, præsente Christo, recte advertit Caranza, additque, ideo & prohibuisse *Spiritum sanctum sub columba figurari, & Magos sub stella*. His Carranzæ verbis relatis subdit Molanus in oratione *de Agnis Dei, c. 16. Cæterum Græcos hic nec accusandos, nec defendendos suscipio.*

Et merito; sciebat quippe vir eruditus, posse uno tempore & certis locis picturas aliquas jure prohiberi ob periculum erroris, in quem rudis populus earum occasione prolapsurus timetur; quæ alio tempore, & alio loco, ubi populus sat instructus fuerit, vel periculum erroris aliunde cessat, permitti, & exponi possunt, uti de imagine sanctissimæ Trinitatis idem Molanus docet *lib. 2. hist. SS. imag. cap. 4.*

Nequaquam ergo Canonum contrariatur consuetudini Romanæ Ecclesiæ *Agnus Dei* effigurantis, & per Romanum Pontificem solemniter benedicentis; de qua late agit Molanus in dicta oratione; cum hac in re varia possit esse, salva Fidei integritate, Ecclesiarum disciplina.

Evidens autem est, Patres in hoc ipso Canone dogma Catholicum de cultu imaginum exprimere, ideoque & in Synodo VII. a defensoribus imaginum hic Canon sub nomine *sanctæ & universalis sextæ Synodi* lectus est, atque a Synodo probatus, *Act. 4. apud Labbæum colum. 753.*

Amuletum

Ritum benedictionis & distributionis Amuletorum ex ordine Romano, Alcuino, & Amalario describit Molanus in speciali oratione de Amuleto impressa.

CANON LXXXIII.

Non mortuorum corporibus Eucharistiam communicet; scriptum est enim: accipite: *&* comedite: *mortuorum autem corpora non possunt* accipere, *nec* comedere.

SCHOLION.

Mortuis Eucharistia non communicanda.

EXPOSITUS est hic Canon in Scholio ad *Canonem 18.* Codicis Africani, qui iisdem plane verbis conceptus est.

Illud hic ex Balsamone habemus, quod etiam ejus „ ætate „ sanctus panis traderetur Antistitibus post mortem, & sic sepelirentur": additque, existimo hoc fieri „ ad avertendos dæmones, & ut per ipsum tamquam „ viaticum deducatur ad cœlum, qui magna & Apo„ stolica professione dignus est habitus.

Id non contrariari huic Canoni, intelligi potest ex iis, quæ citatum Canonem Africanum notata sunt.

CANON LXXXIV.

Canonicos Patrum ritus sequentes, de infantibus quoque decernimus, quoties non inveniuntur firmi testes, qui eos absque ulla dubitatione baptizatos esse dicant; nec ipsi propter ætatem de sibi tradito mysterio apte respondere possent, debere absque ulla offensione baptizari: ne forte ejusmodi dubitatio eos ejusmodi purificationis sanctificatione privet.

SCHOLION.

Baptizandi infantes, de quorum baptismo dubitatur.

PER *Canonicos Patrum ritus* (seu Gr. *Canonicas leges*) hic intelliguntur ritus, sive leges, Canonice in Synodo constituti; alluditque Synodus ad *Canonem 75.* Codicis Africani, quo idem decretum est; unde sufficiet hic illius Canonis Scholion.

CANON LXXXV.

In duobus vel tribus testibus confirmari omne verbum, ex scriptura accepimus. Servos ergo, qui a suis Dominis manumittuntur, sub tribus testibus eo frui honore decernimus qui præsentes libertati vires & firmitatem afferent; & ut iis, quæ ipsis testibus facta sunt, fides habeatur efficient.

SCHOLION.

Servorum manumissorum libertas duobus vel tribus testibus probanda.

HUNC Canonem in favorem libertatis editum esse commentatores agnoscunt: immo cum pro fundamento Synodus assumat sententiam Evangelicam: *In ore duorum, vel trium testium stabit omne verbum*, „ Balsamoni visum est: „ ad ostendendam libertatem, „ duos testes sufficere, eo quod leges & Canones liber„ tati maxime faveant, & quando quidem cujuslibet „ servi pretium unam hyperpyrorum libram non exce„ dit: in una antem hyperpyrorum libra constitutum „ est duos testes sufficere, omnino & ad ostendendam „ libertatem, duo testes sufficient, præsenti Canone „ consequenter, qui est pro libertate editus: & dicit „ ab initio; *in ore duorum vel trium testium stabit omne* „ *verbum.*

Plura ibidem apud Balsamonem & Zonaram videri possunt, quæ hodie præsertim in his Provinciis parum usui sunt; eo quod hinc servitus, quæ homines servos & mancipia efficit, exulet; & omnes pro liberi hominibus habeantur.

CANON LXXXVI.

Eos, qui ad animarum lapsus meretrices cogunt & alunt, si sint quidem Clerici, segregari ac deponi, si vero Laici, segregari.

SCHOLION.

Contra Lenones & similes.

QUI *ad animarum lapsus meretrices cogunt & alunt*, non adsimiles sunt lenonibus, qui nimirum mulieres, & puellas ad actum venereum peliciunt, aut domi alunt; ut ex meretricio quæstum faciant, quos leges civiles, etiam Ethnicorum severissime puniunt: uti notavi in *Jure Eccles. Tom. IV. part. 3. tit. 4. cap. 6.*

Clericus hujus criminis reus deponitur & segregatur.

Præsens Canon, secundum lectionem Herveti, quam sequimur, Clericum hujusmodi crimen committentem non solum *deponi*, sed & *segregari* jubet; at juxta lectionem, quam cum commentariis Græcorum exhibet Guillelmus Beveregius, Clerico sola *depositionis* pœna irrogatur. Ita enim legitur: *si sint quidem Clerici, deponi definimus; si vero Laici segregari.* Atque ita legisse Balsamonem, ex ejus in hunc Canonem commentario patescit.

At Zonaram legisse Canonem juxta lectionem Hervetianam, probat ejus commentarius: dicit enim: „ Al„ ere meretrices, est eis ob lucrum ex meretricio quæ„ stu percipiendum, cum animarum pernicie alimenta suppeditare". Post hæc subjungit. „ Quam rem si civiles „ quoque leges prohibeant, multo illam certe magis „ Ecclesiasticæ, ac spirituales debent aversari". Ex his tum concludit; „ Proinde graviores etiam pœnæ „ Clericis in hoc genere delinquentibus irrogatæ: illos „ siquidem, quod non ita crebro reperias, deponi simul, ac segregari jubet. Pro quovis enim alio supplico „ in eos, qui Clero adscripti fuerant, plerumque de„ positio sola sufficere visa fuit.

Nihil evidentius, quam quod Zonaras supposuerit, Clericum hujus criminis reum, vigore hujus Canonis, non tantum *deponi*, sed & *segregari*, idque specialiter ob atrocitatem hujus criminis fuisse statutum.

CANON LXXXVII.

Quæ maritum reliquit, est adultera, si venerit ad alium, ut vult sacer & divinus Basilius, qui ex Jeremia Propheta hoc optime collegit; Quod si alii viro uxor fuerit; ad maritum suum non convertetur, sed polluta polluetur *Et rursus:* Qui autem detinet adulteram, est insipiens & impius. *Si ergo præter rationem a marito recessisse visa sit, ille quidem venia dignus est, hæc vero pœna. Illi autem venia dabitur, ut Ecclesiæ communicet. Sed is, qui legitimo sibi datam uxorem relinquit, & aliam ducit, e Domini sententia est adulterii judicio obnoxius. A Patribus enim nostris statutum est, ut qui sunt ejusmodi, annum desleant, biennio audiant, triennio substernantur, & septimo cum fidelibus consistant, & sic oblatione digni habeantur.*

SCHOLION.

Adulterii pœnitentia 7. annorum.

UXOREM, quæ sine causa a marito discessit, & alteri carnaliter conjuncta fuit, adulteram esse Canon pronuntiat; similiter & virum, qui sibi datam legitime uxorem relinquit, & aliam ducit, adulterii judicio obnoxium pronuntiat.

Quatuor gradus pœnitentium.

Hinc in eos decernit pœnam, seu pœnitentiam, quam adulterii reis imposuit Basilius in sua epistola Canonica ad Amphilochium: nimirum *annum desleant, biennio audiant, triennio substernantur, & septimo cum fidelibus consistant, & sic oblatione digni habeantur.*

Hic nominatim habemus expressos quatuor famosos gradus pœnitentiæ, quos etiam sub finem seculi VII. in Ecclesia Græca viguisse præsens Canon ostendit. De his vero gradibus, videri possunt quæ in *Jure Eccles. Tom. II. parte 2. sect. 1. tit. 6. cap. 3.* de iis notavi.

In editione Beveregiana, Canon hic concluditur his verbis, quæ in Hervetiana desiderantur: *si cum lacrymis pœnitentiam egerint.* Neque obscurum est ad hanc clausulam reflexisse Balsamonem, in hoc ad lectorem „ monito. „ Animadverte, inquit, quod Patres *ubique* „ *puram* pœnitentiam in animæ delictis exigunt; & „ propterea concesserunt Episcopis, qui sunt in eo loco, „ pœnas augere, vel diminuere, pro ejus, qui punitur, „ compunctione.

Quidquid sit de hujus clausulæ additione, hoc sufficienter insinuant Patres se ante adulteri reconciliationem non nudam peccati confessionem, aut verbis testatam pœnitentiam, sed opera, quibus peccati sui detestationem manifestam faciat, desiderare; quod utinam hodie animarum directores omnes sedulo attenderent!

CA-

CANON LXXXVIII.

Nemo intra ædem sacram quodvis jumentum introducat; nisi forte viator quispiam, maxime urgente necessitate, domunculæ vel diversorii indigens in Templum diverterit. Nisi enim jumentum introductum fuerit, ipsum quidem nonnunquam peribit, hic vero propter jumenti amissionem, & facultatis ad iter peragendum ex eo profectam inopiam, mortis periculo tradetur. Sabbatum enim propter hominem factum esse docemur: quamobrem per omnia præferendum esse existimare hominis salutem & incolumitatem. Quocirca si quis deprehensus fuerit sine necessitate jumentum in Templum introducens, si sit quidem Clericus, deponatur: si vero Laicus, segregetur.

SCHOLION.

Rei profanæ, ut jumentum, in Templum non inducendæ sine urgente necessitate.

SCopus & spiritus hujus Canonis est præcavere, ne sacra loca profanentur, & ad usus profanos impendantur: ita tamen ne hujus profanationis timore, seu superstitiosa & Pharisaica ipsius loci sacri reverentiæ, charitas proximo impendenda laudatur: ac memoria teneatur ejus, quod adversus Pharisaicos Sabbati Zelatores dixit Christus: *Sabbatum factum esse propter hominem, non autem hominem propter Sabbatum*. Marc. cap. 2. vers. 27.

Consequenter concludunt hic Patres jumentum non sine necessitate in Templum introduci posse, ut reverentiæ Templi consulatur: *sed maxima necessitate urgente*, utpote quod alias jumento, immo & homini periculum immineat, permittit impune in Templum jumentum introduci: ut ita Synodus ostendat se nolle reverentiam Templo materiali debitam Pharisaice saluti hominis præferre, atque hoc pacto probet Templum factum esse *propter hominem*, non autem hominem propter Templum.

Quod dicit Canon de jumento, id etiam circa alia animalia, & cæteras res mere profanas, & usibus sæcularibus & familiaribus destinatas obtinere, ipsa ratio probat, & Synodi nostræ Belgicæ supposuerunt. Ita Synodus Namurcensis anno 1604. *tit. 11. cap. 12.* interdixit "tam Ecclesiarum Rectoribus, & aliis Clericis, quam locorum incolis, ne illas cum suis pecoribus, & aliis bestiis ac domesticis utensilibus se recipiant, sed nec in illis dormire, comedere, aut bibere præsumant. Quod si absoluta necessitas ob vim aut incursus hostium, aliquos ipsorum ad hoc compellat, statim illa cessante, non solum pecora, sed etiam dicta utensilia, quæ magnum præstant divinis Officiis impedimentum, amoveant, Templaque ipsa diligenter mundentur, priusquam in illis sacrosanctum Missæ sacrificium celebretur, sub pœna suspensionis a divinis in Clericos, & excommunicationis in Laicos decernendæ.

Simile habemus decretum in Concilio Lateranensi sub Innoc. III. *Can. 19.* prohibens "ne *supellectilia in Ecclesiis admittantur nisi propter hostiles incursus, aut incendia repentina, seu alias necessitates urgentes .... sic tamen, ut necessitate cessante, res in loca pristina reportentur*.

CANON LXXXIX.

Dies salutiferæ passionis in jejunio & oratione & cordis compunctione peragentes fideles usque ad mediam magni Sabbati noctem jejunare oportet; cum divini Evangelistæ Matthæus & Lucas, ille quidem per vespere Sabbati, hic vero per id, valde diluculo, *noctis nobis tarditatem describant*.

SCHOLION.

Quomodo dies passionis Dominicæ transigendi?

DIes *salutiferæ Passionis* hic dicuntur dies hebdomadæ sanctæ, quæ Paschalem celebritatem proxime præcedit, propterea quod Christus in ea passus sit. Unde nonnunquam tota hebdomada *salutiferæ Passionis* dicitur; sed communius apud Græcos, hebdomada *magna*, & apud Latinos *major* appellatur.

Rationem hujus nomenclaturæ late exponit S. Chrysostomus *homilia* 30. *in Gen. XI.* "magnam, ait: vocamus hebdomadam .... quia magna quædam & ineffabilia bona contigerunt nobis in illa .... & ideirco multi & jejunium intendunt & vigilias & pernoctationes sacras, & eleemosynas faciunt ... & reges ipsi declarant quam venerabiles illos dies habeant, mandantes ut omnibus sint induciæ & feriæ .... claudendo fores judiciorum, & auferendo omnes litium & contentionum species ... habitantes in carceribus a vinculis solvunt" &c.

Itaque voluit hoc Canone Synodus, *ut dies hujus hebdomadæ magnæ* ob salutiferæ passionis mysterium in ea peractum, *in jejunio & oratione & cordis compunctione peragerent fideles*. Notat hic Zonaras, monuisse Patres, peragendos esse hos dies *cordis compunctione*, ut significarent "compunctionem non fore simulatam, externa tantum specie apparentem, sed quæ ipsius quoque cordis penetralia contingat.

Et præcipue Sabbatum sanctum.

Inter dies salutiferæ Passionis, quibus specialiter jejunandum & orandum est, exprimitur, *Sabbatum magnum*, sive *Sabbatum sanctum*, quamvis apud Græcos receptum esset auctoritate Canonum, vulgo Apostolorum, in Sabbato non esse jejunandum. Hoc igitur solum Sabbatum ab hac lege erat exceptum, quo non tantum jejunandum, sed & *prolixius*, quam aliis diebus jejunii etiam magnæ hebdomadæ, idque usque ad *mediam* noctem, eo quod usque ad tempus illud Christus in sepulcro jacuisse credatur, & non nisi circa idem tempus mulieres ad sepulcrum accessisse.

Hunc esse sensum Canonis agnoscit quoque Balsamon dicens: " Mihi autem videtur esse eximium magni Sabbati jejunium, aliisque Christi Passionis diebus præstantius, quoniam tunc in sepulchro jacebat corpus ejus quod visum erat. Oportet ergo in aliis quoque diebus jejunare cum compunctione, propter Passionem Christi & Dei nostri: multo autem magis magno Sabbato, quando redemptio nostra e mortis vinculis adornabatur: propterea enim, & qui sunt religiosiores, toto Sabbato, & usque ad horam sextam noctis in Ecclesiis assident, & hora sexta divinis Sacramentis communicantes, panem & aquam gustant, fortasse autem & modicum vini. Septima autem hora Matutinas Psalmodias audientes, quando etiam illud *Christus resurrexit* dicitur, domum suam revertuntur, magni Dominici sacrorum celebrationem expectantes.

Hæc ille, qui insuper testatur eam suo tempore fuisse plurium hominum hoc Sabbatum celebrandi consuetudinem. " Propterea enim, ait, & qui sunt religiosiores " &c.

CANON XC.

Dominicis genu non flectere, a divinis nostris Patribus, Christi Resurrectionem honorantibus, canonice accepimus. Ne ergo hujus observationis evidentiam ignoremus, fidelibus manifestum facimus, quod post Vespertinum Sacerdotum ad altare Sabbato ingressum, ex consuetudine, quæ servatur, nemo genuflectat, usque ad sequentem Vesperam in die Dominico; in qua post ingressum in completorio, genua rursus flectentes, Domino preces sic offerimus. Salvatoris enim nostri Resurrectionis Præcursorem noctem, quæ fuit post Sabbatum, accipientes, Hymnos ab ea spiritaliter incipimus, festum ex tenebris in lucem sistentes; ut in perfecto & integro die ac nocte nos Resurrectionem celebremus.

SCHOLION.

Diebus Dominicis a primis Vesperis non genua flectendum.

SYnodus dicens in præsenti Canone *a divinis suis Patribus Resurrectionem Christi honorantibus, accepisse, Dominicis diebus genu non flectere*, alludit hic indubie ad *Canonem* 20. Nicænum, quo statuitur, ut die Dominico, & imis diebus Pentecostes, fideles *stantes* Deo orationes effundant. Item ad Canonem 15. Petri Alexandrini, qui dicit: " diem enim Dominicum *Lætitiæ* diem agimus, quod in eo resurrexerit, in quo nec *genua* quidem *flectere* accepimus.

Hunc ritum die Dominico servandum esse, præsenti Canone decernitur; & ut exactius hic ritus servetur, una *manifestum* facit, *diem Dominicum incipere post Vespertinum Sacerdotum ad altare Sabbato ingressum, usque ad sequentem Vesperam in die Dominico*.

Hæc diei determinatio respondet consuetudini, quæ a multis sæculis, etiam in Ecclesia Latina religiose servata fuit. Immo festos & cunctos generaliter dies, a Vespera in Vesperam computare, traditio creditur Apostolica, ab Hebræis accepta. Sub finem sæculi VIII. Synodus Francofordiensis *Can.* 21. ait, *ut dies Dominica in Vespera usque ad Vesperam servetur*. Quod & recentioribus quoque decretis non semel innovatum fuit. Quin & illius disciplinæ evidens etiamnum superest vestigium, cum nimirum dierum Festorum Officium a Vespera præcedentis diei inchoatur. Officium enim, quod *Vesperarum* dicimus ex prima Ecclesiæ institutione ad tenebras sive Vespera domum inchoandum esset. Hinc olim Officium Vesperarum dictum fuit *Lucernarium*; quia lucernæ in Ecclesia accendebantur. Vide Durantum *de Rit. Eccl. tom. 1. lib.* 3. *cap.* 11. & plures citatos apud *Du Fresne* in Glossario verbo *Lucernarium*.

Hinc & juxta modernas regulas ritus Romani genua non flectuntur a primis Vesperis diei Dominicæ, quæ die Sabbato cantantur, eo quod dies Dominica inchoata censeatur; qui ritus vestigium est illius pristinæ disciplinæ, & consuetudinis.

CANON XCI.

Eas quæ dant abortionem cientia medicamenta; & quæ fœtus necantia venena accipiunt, homicidæ pœnis subjicimus.

SCHO-

SCHOLION.

Contra procurantes abortum.

GRAVITATEM huius criminis Patres uno consensu exhorruerunt; ac pœnis Canonicis subjecerunt; uti videre est in Scholio ad *Canonem* 21. Ancyranum, quibus addi potest Canon 2. epistolæ Canonicæ S. Basilii, quo decernitur: „ ut ea, quæ de industria fœtum „ corrupit, cædis pœnas luat: formati autem, ait, „ vel informis subtilitas a nobis non attenditur.

Hoc autem dictum est propter eos, inquit Balsamon, in commentario ad hunc Basilii Canonem *qui dicunt, quod quoniam semen in matricem dejectum non statim formatur in hominem, sed prius quidem fit sanguis deinde in carnem humanam concrescit, & formatur in membra & partes: non fit cædes, quando abortio facta fuerit fœtus, qui nondum est formatus.*

Quidquid ergo sit de tempore, quo fit animatio fœtus, de quo multum inter se disputant Medici, illud constat, omnem abortionem fœtus sive animati, sive inanimati, pro homicidio a Patribus reputari, & homicidii pœnis subjici.

Mulierem hujus criminis ream, post decem annorum pœnitentiam admittendam censet S. Basilius; una tamen addens, *definiendum non tempore, sed modo pœnitentiæ, medicinam.* „ Scilicet, si quæ peccavit qui„ dem, pœnitentiam aspernari videatur, non solum „ decennium finietur, sed etiam augebitur, sed si se„ rio agat pœnitentiam, decennium quoque minue„ tur, ait Balsamon.

Præsens Canon homicidæ pœnæ subjicit eas, quæ dant *medicamenta abortionem cientia*, seu provocantia, aut ea accipiunt etiamsi fœtum non peremerint; ut observat Balsamon ad citatum Canonem S. Basilii.

Auctoritate præsentis Canonis sub nomine sextæ Synodi usus est Sixtus V. in Const. adversus procurantes abortus; *non immerito*, ait, *in sexta Synodo Constantinopolitana sancitum, ut personæ, quæ dant abortionem facientia medicamenta, & quæ fœtus necantia venena accipiunt, homicidæ pœnis subjiciantur.* Const. 87. in Bull. Rom.

CANON XCII.

Eos qui nomine matrimonii mulieres rapiunt; quique opera opeque sua raptores adjuvant, statuit sancta Synodus, si sint quidem Clerici, proprio gradu excidere: si vero Laici, anathemate percuti.

SCHOLION.

Contra raptores, eorumque adjutores.

HOc Canone simpliciter innovatur & confirmatur Canon 27. Chalcedonensis, cujus Scholion consule.

CANON XCIII.

Uxor viri, qui secessit & non apparet, antequam de ejus morte certior facta sit, alteri cohabitans adulteratur. Similiter & militum uxores, quæ non apparentibus maritis nupserunt, in eadem rationem incidunt; quemadmodum & quæ propter mariti peregrinationem, reditum non expectant. Sed res hic quidem aliquam veniam habet, quod sit major ejus mortis suspicio. Ea autem, quæ illi, qui ad tempus erat ab uxore relictus, nupsit per ignorantiam, deinde dimissa est quod prior ad ipsum redierit, est quidem fornicata, sed per ignorantiam: a matrimonio ergo non arcebitur: rectius autem, si sic manserit. Sin autem miles aliquanto post tempore redierit, cujus uxor propter longam illius absentiam alteri viro conjuncta est; is si velit, propriam uxorem recipiat, ipsi venia propter ignorantiam data, eique qui illam in secundis nuptiis domum duxit.

SCHOLION.

Uxor de mariti absentis morte incerta alteri ne nubat.

HOc Canone agitur de mulieribus, quarum viri vel peregrinationis, vel militiæ causa absentes fuerunt, & de quibus incertum est an vivant.

Constitutio Constantini M.

De his mulieribus quæsitum fuit jampridem, utrum ad alias nuptias convolare queant, ob absentiam maritorum? Extat Constitutio Constantini M. in *L.* 7. *Cod. de Repudiis*, qua declarat, *quod uxor, quæ, in militiam profecto marito, post interventum* quatuor annorum, *nullum sospitatis ejus potuit habere indicium, atque ideo de nuptiis aliis cogitavit, nec tamen ante nupsit, quam libello ducem, super hoc suo voto convenit, non videatur nuptias iniisse furtivas; nec dotis amissionem sustinere, nec capitali pœnæ esse obnoxia, quæ post tam magni temporis jugitatem, non temere nec clanculo, sed publice contestatione deposita nupsisse firmatur.*

Hujus Constitutionis meminit Justinianus in *Novel.* la 22. *cap.* 14. dicitque sibi videri tempus a Constantino præstitutum esse minus breve: *Actibus enim bellicis occupato marito*, ait, *uxoris privationem inferre non minor est pœna, quam ab hostibus capi.* Igitur *decennii* tempus constituit, quo mulier maritum militiæ causa absentem expectare jubetur; priusquam, juxta normam a Constantino præstitutam, alias nuptias inire queat.

Quin & postmodum Justinianus, in *Novella* 117. *cap.* 11. „ jubemus, inquit, quantoscumque annos, „ in expeditione manserit (mariti) sustinere eorum „ uxores, licet nec litteras, nec responsum aliquod „ a suis maritis susceperint. Justinian.

Itaque juxta hanc constitutionem Justiniani absentia mariti in expeditione militari existentis, quantumvis diuturna, etiam plusquam *decem* annorum, non est sufficiens, ut uxor, quæ aliunde de morte mariti nuntium non accepit, ad alias nuptias transire queat atque eatenus priorem suam Novellam correxit.

Dein pergit hic Justinianus. *Si qua vero ex hujusmodi mulieribus, suum maritum audierit esse mortuum, neque tunc ad alias eam venire nuptias finimus, nisi prius accesserit mulier, aut per se, aut per suos parentes, aut per aliam quamcumque personam, ad priores numeri Chartularios, in quo hujusmodi maritus militabat: & eos seu Tribunum, si tamen adest, interrogaverit, si pro veritate mortuus est ejus conjux: ut illi sacris Evangeliis propositis sub gestis monumentorum deponant, si pro veritate vir mortuus, & postquam hæc gesta monumentorum confecta, mulier pro suo testimonio perceperit, etiam post hoc jubemus manere eam per unius anni spatium, ut aliam post hunc decursum, liceat legitimas contrahere nuptias.*

Sane ubi hæc a Justiniano præscripta forma fuerit observata, videtur quædam moralis de morte mariti certitudo haberi.

At illud notandum, hanc Justiniani Constitutionem, uti & priorem de *decennii* termino, tantum spectare maritos, qui ob militiam absentes fuit: nam circa eos qui captivitatis causa sunt absentes, extat ejusdem Imperatoris declaratio, in citata *Novella* 22. *cap.* 7. his verbis. „ Si vero incertum sit utrum su„ perest, an non, quæ ad hostes persona devenit, „ tunc *quinquennium* expectandum est, sive a viro, „ sive a muliere; post quod, sive manifestum fit de „ morte, sive incertum maneat, nubere licebit sine „ periculo.

Evidens est Justinianum hic non requirere certitudinem de morte illius, qui in captivitate ab hoste detinetur, ut pars illa, quæ in libertate polita est, sine periculo nubere queat, sed ei sufficere, quod quinquennium expectaverit, licet incertum maneat, an in captivitate mortuus sit.

Hujus Constitutionis meminit Leo Imperator in *Novella* 33. eamque improbans vult, ut non minor in casu captivitatis, quam militiæ, de morte absentis certitudo habeatur, priusquam ad alias nuptias procedere par altera possit. Constitutio Leonis Imperatoris.

Hæc Leonis sapientis reformatio indissolubilitati matrimonii (cujus vinculum nulla etiam diuturna absentia, sed sola mors naturalis alterius conjugis dissolvit) omnino conformis est; eamque præsens Canon ex Canonibus S. Basilii conflatus, confirmat.

Primo enim generaliter declarat, quod *uxor viri, qui secessit, & non apparet, antequam de ejus morte certior facta sit, alteri cohabitans adulteretur.* Est Canon 31. S. Basilii in Epist. Can. *ad Amphilochium.* Quem Canonem Augustinus ita in compendio exhibet: *Quæ priusquam certior facta sit virum suum mortem obiisse, alii nupserit, mœchatur.*

Post hæc subjungitur ex Can. 36. ejusdem S. Doctoris, quod *similiter & militum uxores, quæ non apparentibus maritis nupserunt, in eamdem rationem incidant, quemadmodum & quæ, propter mariti peregrinationem, reditum non expectant*, sive ut habet S. Basilius, *reditu non expectato nupserint:* si nimirum ante reditum de morte certiores factæ non sint.

Igitur Synodus conformiter ad S. Basilium censet, ob absentiam conjugis ad alias nuptias non esse prosiliendum alteri conjugi, priusquam de morte absentes certitudo habeatur, idque tam in absentia militiæ causa, quam in alia quacumque pari ratione servandum: nisi quod, si uxor militis absentis alteri nupserit, *aliquam veniam habeat*, uti loquitur Canon Trullanus, vel juxta Basilium *res nonnullam veniam admittat*, ratione addita, *quod major sit ejus mortis suspicio*; utpote qui inter bella, cædes ac pericula vitam agit, quemadmodum notat Zonaras ad citatum Can. 36. Basilii; vel uti ibidem observat Aristenus: „ præsens Canon „ *Militum* uxores aliqua indulgentia dignatur, si ad „ secundas nuptias venerint, viris non apparentibus; „ quoniam isti potius *prope mortem* sunt, & eorum „ absentia *magnam* dat *suspicionem*, quod vel mortui „ sint vel interfecti. Venia porro illa fuerit (inquit „ ibidem Zonaras) ut de tempore pœnæ persolvendæ „ constituto aliquid ipsis detrahatur.

Prosequitur Synodus, atque ex *Can.* 46. S. Basilii declarat, quod si aliqua *illi, qui ad tempus erat ab uxore relictus, nupsit per ignorantiam*: puta si maritus hic esset pere-

peregrinus, & huic mulieri plane ignota esset hæc ejus uxoris ad tempus secessio, *deinde dimissa sit, quod prior uxor ad ipsum redierit*: vel uti habet Basilius, *ut prior ad ipsum redeat*: id est postquam ipsi mulieri, quæ per ignorantiam huic viro, cujus uxor adhuc vivit, conjuncta erat, innotuit priorem uxorem supervivere, dimissa sive separata est a viro, ut prior quæ *vera* uxor ejus mansit, ad ipsum redeat. Hæc, inquam, mulier dimissa, est *quidem fornicata* (ut ait Canon) sed per ignorantiam,

Hinc ulterius concludit Canon: *a matrimonio ergo non arcebitur*, scilicet quæ per ignorantiam sic fornicata est; *rectius* (seu Gr. *melius*) *autem, si sic manserit*, hoc est innupta. Licet enim ob viventem priorem uxorem, verum matrimonium non fuerit, nec consequenter fuerit hic verus istius mulieris vir; tamen quia creditus fuit legitimus ejus maritus, honestum non fuerit eo adhuc superstite, illam cum altero vitam agere. „In nuptiis siquidem (ait Zonaras) lex quo„que civilis testatur, quod nos non tam quod permis„sum sit, quam quod honestati conveniat, considera„mus.

Denique declarat Synodus in præsenti Canone, quod si uxor *militis propter longam ipsius absentiam*, quæ moralem mortis ipsius *certitudinem* fecerit, *alteri viro conjuncta sit*, & tamen postmodum reperiatur vir adhuc vivere, isque redierit, poterit hic non obstante longa sua absentia, & bona fide uxoris, quæ ad alias nuptias transierat, *suam uxorem* recipere, eo quod nec absentia matrimonium dissolvere potuerit, aut secundum matrimonium validum facere. Propter bonam tamen fidem de morte mariti absentis, tam uxori, quam secundo marito venia datur.

His conformiter responderat S. Leo interpellatus a Niceta Episcopo, *Epist. 129. Edit. Quenell.* de fœminis, quæ occasione captivitatis virorum aliis nupserant. Extat responsum Leonis apud Grat. *caus. 34. quæst. 2. cap. 1.*

Pontifices posteriores in suis Decretalibus conformiter ad hunc Canonem respondisse, videri potest ex iis quæ dixi in *Jure Ecclesiast. Tom. II. part. 2. sect. 1. tit. 15. cap. 3. num. 6. hujus editionis.*

CANON XCIV.

Eos, qui Gentilium Sacramenta jurant, Canon pœnis subjicit, & nos iis quoque segregationem decernimus.

SCHOLION.

Contra jurantes per falsos Deos.

CANON, cujus hic fit mentio, est Canon 81. S. Basilii, pœnis subjiciens eos, qui vel voluntarii, vel vi adacti Gentilium sacramenta jurarunt. „Qui „enim ait, gravem necessitatem ex tormentis sustinue„runt, & non ferentes labores, ad negationem tra„cti sunt, tribus annis sint non recipiendi, & in duo„bus audiant, & cum tribus annis substrati fuerint, „sic ad communionem admittantur. Qui autem sine „magna necessitate fidem in Deum prodiderunt, & „dæmoniorum mensam attigerunt, & Græca sacra„menta jurarunt, tribus quidem annis ejiciantur, „duobus audiant, postquam autem in substratione „tribus annis oraverint, & in aliis tribus cum fide„libus ad orationem constiterint, sic admittantur ad „boni communionem.

His pœnis subjectos declarat præsens Canon eos, qui *sacramentum Gentilium jurant*, ac insuper iis *segregationem decernit* eatenus pœnam augens.

Sunt autem *sacramenta Gentilium*, quæ jurantur a Gentilibus. Porro varia erant apud Gentes juramenta, uti videre est apud Alexandrum ab Alexandro Dierum genialium, *lib. 5. cap. 10.* cujus hic est titulus: *Quam varium & multiplex jusjurandum apud diversas Gentes fuerit, & per quos Deos jurare consueverint.*

Gentes autem sive per idola, seu per res alias jurantes quamdam *divinitatis* speciem, in rebus, per quas jurabant, testabantur. Quare Christiani eadem juramenta præstantes, suo facto eis rebus divinitatem aliquam inesse profiteri videbantur; quod speciem idololatriæ præ se ferebat.

Hinc Tertullianus de idololatria *cap. 20.* monet *esse in verbis quoque idololatriæ incursum præcavendum, aut de consuetudinis vitio, aut timiditatis*. Dein subjungit: „consuetudinis vitium est, *me Hercule dicere*; „*medius fidius*, accedente ignorantia quorumdam, qui „ignorant jusjurandum esse per *Herculem*. Porro quid „erit dejeratio per eos, quos dejerasti, quam præva„ricatio fidei cum idololatria? quis enim per quos „dejerat, non honorat?

Itaque hic evidenter supponit Tertullianus, jurare per falsos deos more Gentilium, continere quamdam idololatriam, quod & supposuit S. Basilius in allegato Canone, conferens hujusmodi jurantes cum iis, qui Christum prodiderunt, & dæmoniorum mensam attigerunt (*a*).

Ulterius hinc manifestum est, nec in præsenti Canone, neque in Canone S. Basilii reflecti, „an verum an falsum juratum sit, sed duntaxat, an juratum fuerit *per falsos deos, more Gentilium*; quamvis & illud indubitatum sit jurare *falsum* per falsos deos, duplicem malitiam continere, nimirum sacrilegii, sive idololatriæ, & perjurii, uti docet S. Augustinus *epistola 47. ad Publicolam*, ubi & addit: quod „*sine ulla dubitatione* mi„nus malum est, per falsum deum jurare veraciter, „quam per verum fallaciter: quanto enim per quod „juratur est magis sanctum, tanto magis & pœnale perjurium.

Si ergo Canones iis pœnis subjiciant jurantem per *falsos deos*, etiam *veraciter*; expendant Confessarii, quam sit a mente Patrum alienum leviusculas pœnitentias injungere falsum jurantibus per *verum* Deum.

Monet idem S. Doctor, *sermone 28. cap. 11. de verbis Apostoli*; quod suo tempore multi putarent, quia idolum, per quod jurant, nihil est; non se crimine teneri perjurii, si per falsos deos fallaciter jurent. Respondet autem Augustinus, *prorsus perjurus es, quia per illud, quod sanctum putas, falsum juras.*

Replicabit forsan jurans: *sed ego illud sanctum non puto*. Respondit rursus Augustinus: *non enim quando juras, tibi juras, aut lapidi juras, sed proximo juras; homini juras ante lapidem: sed numquid non ante Deum? Non te audit lapis loquentem, sed punit te Deus fallentem*. Extat apud Gratianum, *caus. 22. quæst. 5. Can. 10.*

Hic per transennam observet lector, ab Augustino jampridem fuisse probatum, quod sub nomine Isidori refertur ibidem *Can. 9* a Gratiano, & quo illa omnis fidei & totius societatis humanæ plane eversiva, artificiola mentalis restrictio subvertitur: „quacumque „arte verborum quisque juret, Deus tamen, qui „conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille, „cui juratur, intelligit.

CANON XCV.

Eos, qui ex hæreticis ad rectam fidem accedunt & parti eorum qui salvantur, subjecta consequentia & consuetudine recipientes, Arianos quidem, & Macedonianos, & Novatianos, qui se puros appellant, & Aristeros, & Tessareskaidecatitas seu Tetraditas, & Apollinaristas recipimus dantes libellos, & omnem hæresim anathematizantes, quæ non sentit, ut sentit sancta Dei universalis & Apostolica Ecclesia: sancto primum Chrismate inungentes & frontem, & oculos, & nares, & os, & aures; consignantes autem dicimus: Signaculum doni Spiritus sancti. *De Paulianis autem a Catholica Ecclesia statutum est, ut ii omnino rebaptizentur. Eunomianos quoque, qui in unam demersionem baptizant, & Montanistas, qui hic dicuntur Phryges, & Sabellianos, qui Filium eumdem esse cum Patre existimant, & alia quædam gravia faciunt, & omnes alias hæreses, quoniam multi hic sunt, & maxime qui ex Galatarum regione profecti sunt, omnes ex iis, qui ad rectam de fide sententiam volunt accedere, ut Gentiles recipimus. Et primo quidem die eos Christianos facimus, secundo autem Catechumenos: deinde tertio adjuramus, simul etiam ter in faciem & aures inspirantes, & sic initiamus, & diu in Ecclesia versari & scripturas audire facimus, & tunc ipsos baptizamus. Quin etiam Manichæos, & Valentinianos, & Marcionitas, & similes hæreticos oporteat libellos facere, & hæresim suam anathematizare, & Nestorium, & Eutychen, & Dioscorum, & Severum, & reliquos talium hæreseon principes, & qui eadem, quæ illi sentiunt, & omnes prædictas hæreses: & sic fieri sanctæ communionis participes.*

SCHOLION.

De recipiendis hæreticis.

HIc Canon, excepta finali periodo, exhibetur verbis sub nomine Canonis VII. Synodi Constantinopolitanæ I. apud Balsamonem, Zonaram, Photium, aliosque Græcos: uti in Scholio ad Canonem VII. hujus Synodi Constantinopolitanæ notavimus, ubi una ostensum est, admodum verisimile esse, hunc Canonem dictæ Synodo falso adscribi, nec a Latinis Canonum collectoribus, inter Canones hujus Synodi Constantinopolitanæ fuisse recensitum, immo nec apud Græcos, ante hanc Synodum in Trullo Canonibus annumeratum; quapropter nec in præsenti Canone ulla fit Canonis antiquioris mentio, uti contingere solet, ubi antiqui Canonis confirmatio vel innovatio contingit. Plura in hanc rem videri possunt in citato Scholio ad hunc Canonem.

In-

(*a*) Observant Canonistæ licitum esse juramentum ab infideli exigere, quem novimus juraturum per falsos Deos; in sua sententia patronum adducunt Sanctum Augustinum *epist. ad publicolam*: En Sancti Doctoris verba. „Qui utitur fide illius, quem „constat jurasse per Deos falsos, & utitur non ad malum, sed „ad licitum & ad bonum, non peccato ejus se sociat, quo per „dæmonia juravit, sed bono pacto ejus, quo fidem servavit,

Interim hoc Canone præscribitur ritus in recipiendis ad Ecclesiam hæreticis observandus, cujus triplex forma hic exhibetur (*a*).

Ariani, Macedoniani, Novatiani, Aristeri, Tetraditæ, Apollinaristæ facta abjuratione. Chrismate unguntur.

Primo, nonnullos recipiendos censet, Arianos nimirum, & Macedonianos, & alios qui sequuntur, *modo dent libellos*, hoc est, ait Zonaras „ scriptos a „ se codicillos, quibus opiniones suas damnent, & „ errorem suum infamia notent ". *Dein omnem hæresim anathematizent, quæ non sentit, ut sentit sancta Dei universalis & Apostolica Ecclesia.*

Hac facta abjuratione & professione, recipiendos censet illos Synodus, non iterantes eorum Baptismum, sed *sancto primum Chrismate inungentes, & frontem, & oculos, & nares, & os, & aures; consignantes autem dicimus inquit: Signaculum doni Spiritus sancti.*

Hujus ritus suscipiendi hæreticos ab hæresi ad Ecclesiam venientes, meminit quoque Synodus Laodicena *Can.* 7. uti ibidem notatum est.

Similiter & meminit S. Basilius *Can.* 1. epistolæ suæ Canonicæ ad Amphilochium, ubi scribit: ab antiquis fuisse dubitatum, an generaliter Baptismus ab hæreticis collatus, & in hæresi susceptus, non esset iterandus, dum ad Ecclesiam accedunt; videturque *ipse* Basilius SS. Cypriano, & Firmiliano contendentibus Baptismum iterandum admodum favere; nihilominus tamen sententiæ Stephani Papæ, sentientis Baptismum hæreticorum in nomine *SS Trinitatis* baptizantium non iterandum acquiescit. Dicit enim: „ sed quoniam „ nonnullis Asiaticis omnino visum est propter multorum œconomiam & dispensationem eorum Baptisma suscipi, suscipiatur.

Verum si probatus fuerit hujusmodi hæreticorum Baptismus, jubet omnino ut ii, cum hoc Baptismo suscipiendi sunt, ungantur, antequam mysteriorum participes fiant: „ omni autem ratione, ait, statuatur, ut qui ex illorum Baptismo accedunt, *ungantur* a fidelibus, & sic ad mysteria accedant.

Basilium hic loqui de iis, qui in ipsa hæresi ab hæreticis fuerant baptizati, manifestum est, atque de his solis præsentem Canonem agere, verisimilius est.

Qui enim credebant validum Baptismum ab hæreticis in nomine SS. *Trinitatis* collatum, vim tamen & gratiam, qua caruit, Unctionis Sacramento suscitandum putabant. Interrogatus enim Justinus Martyr, aut alius, sed antiquus auctor, in responsionibus ad orthodoxos, *quæst.* 14 Quare ab hæreticis baptizatus, cum ad Ecclesiam accedit, alio baptismo non imbuitur? Respondit: „ hæretici ad orthodoxiam transeuntis lapsus corripitur, pravæ quidem opinionis mutatione, *Baptismi* autem unguenti sancti Unctione.

Pauliani, Eunomiani Montanistæ, & Sabelliani rebaptizantur.

Et hæc quidem in receptione hæreticorum, quorum Baptismum validum existimabat, servanda existimavit Synodus; at circa Paulianos, aliosque in secunda classe enumeratos hæreticos, quorum Baptismum non admittendum credebant, statuit eos esse *rebaptizandos*, & ut *Gentiles* esse recipiendos.

Ritum hunce recipiendi subjicit in hæc verba: *& primo quidem die, eos Christianos facimus; secundo autem Catechumenos, deinde tertio adjuramus, simul etiam ter in faciem & aures inspirantes, & sic initiamus, & diu in Ecclesia versari, & scripturas audire facimus, & tunc ipsos baptizamus.*

Exorcismi ante Baptismum.

Hic videmus hujusmodi hæreticos in hæresi baptizatos, tractari ac si baptizati non fuissent, & ex ipso Gentilismo ad Christianismum primum converti essent.

Hic notari poterit, etiam ab Ecclesia Orientali, eo tempore ritus adjurandi & insufflandi in administratione Baptismi fuisse usitatos.

Insuper notare poterunt Sacerdotes, adultos ad Ecclesiam accedentes, nonnisi prævia inquisitione, & sedula instructione ad Baptismum recipiendos esse, uti supra ad Canonem 8. Laodicenum monui, & latius in *Jure Eccl. Tom. III. part. 2. sect. 1. tit. 2. cap. 4.*

Manichæi, Valentiniani, & Marcionitæ abjurata hæresi recipiantur.

Duos hosce ritus suscipiendi ab hæresi ad Ecclesiam venientes, exprimit quoque supradictus Canon vulgo Constantinopolitanus, & ut hujus Synodi a Græcis relatus, uti in Scholio notavi, quibus tertium hæc Synodus adjungit, recipiendi nimirum Manichæos, & Valentinianos, & Marcionitas, & similes hæreticos, per solam hæreseos abjurationem.

Varius ritus recipiendi hæreticos in Eccl. Latina ex S. Gregorio.

Duplicem ritum recipiendi redeuntes ad Ecclesiam, qui apud hæreticos in nomine *SS. Trinitatis* rite baptizati sunt, exposuerunt ante habitam hanc Synodum S. Gregorius *cap. 9. epist.* 61, ad Quirinum Episcopum qui a Gregorio quæsiverat: „ cum ad matrem Electorum omnium Catholicam Ecclesiam revertuntur " utrum debeant baptizari, an certe solius veræ fidei confessione, ejusdem matris Ecclesiæ visceribus adjungi? Respondet S. Gregorius. „ Et quidem ab antiqua „ Patrum institutione didicimus, ut qui apud *hæreti* „ *cos in Trinitatis nomine baptizantur*, cum ad sanctam Ecclesiam redeunt, *aut unctione Chrismatis*, „ aut *impositione manus*; aut *sola professione fidei*, ad „ sinum matris Ecclesiæ revocentur.

Non tantum hic agnoscit Gregorius duplicem ritum recipiendi hæreticos per unctionem Chrismatis, & *solam fidei professionem*, sed & utrumque ab antiqua Patrum institutione descendere asserit. Tertius autem ritus a Gregorio additus, scilicet *impositionis manus*, non ad Orientalem, sed Occidentalem Ecclesiam pertinet, quam pro *unctione*, *impositione manus* uti asserit idem Gregorius, dicens. „ Unde Arianus per *impositionem manus*. Occidens, per unctionem vero *sancti* „ *Chrismatis*, ad ingressum sanctæ Ecclesiæ Catholicæ „ Oriens reformat.

Deinde adjungit: „ Monophysitas vero, & alios ex „ sola vera confessione recipit; quia sanctum Baptisma, quod sunt apud hæreticos consecuti, tunc in „ eis vires emundationis recipit, cum vel ipsi per „ impositionem manus Spiritum sanctum acceperint, „ vel isti, propter professionem veræ fidei, sanctæ & „ universalis Ecclesiæ visceribus fuerint uniti.

Itaque, teste S. Gregorio, hæretici in hæresi in nomine Trinitatis baptizati, alii unctione, in Orientali; vel impositione manus, in Occidentali Ecclesia; alii in utraque Ecclesia *sola* professione fidei, quemadmodum in hoc Canone statuitur, recipiebantur.

Insuper indicat S. Gregorius, quod supra notatum est, Baptismum apud hæreticos susceptum vires *emundationis* recipere, per hanc manus impositionem, sacram unctionem, vel fidei professionem.

Unde postmodum tradidere Theologi, quod baptizati in *nomine Trinitatis* ab hæreticis, non quidem sint rebaptizandi, sed per impositionem manuum eis dandum Spiritum sanctum, uti expressit Rupertus Abbas *de divinis officiis lib.* 10. *cap.* 25. ubi de similibus hæreticis ad Ecclesiam accedentibus, ait: „ Quapropter cum baptizati a talibus ad Catholicam revertuntur Ecclesiam, non quidem repetitur in illis lavacrum carnis, siquidem baptizati sunt, *in nomine* „ *Patris, & Filii, & Spiritus sancti*; multæ quippe „ hæreses sic baptizant; sed per impositionem manuum „ accipiunt Spiritum sanctum, quem foris accipere „ non poterant. Ex Ruperto.

Porro notandum, quod assertum S. Gregorii, de differentia Orientalis & Occidentalis Ecclesiæ, in recipiendis hæreticis per unctionem, vel impositionem manus, non possit generaliter de omnibus Ecclesiis Occidentis intelligi: quia constat plures Ecclesias, puta Gallicanam, & Hispanicam, etiam unctione usas fuisse, uti notatur ad citatam epistolam Gregorii, nota 4. & latius ostendit Morinus. *lib. 9. de administr. Pœnit. cap.* 10. ubi per plura capita de ritu recipiendi hæreticos olim usitato tractat (*a*).

CANON XCVI.

Qui Christum per baptismum induerunt, ejus in carne vitæ agendæ rationem imitari professi sunt. Eos ergo, qui capillos ad videntium detrimentum, scite excogitatis nexibus adornant & componunt, & infirmis animis escam ea ratione objiciunt, convenienti supplicio paterne curamus; ipsos instituentes & temperanter vivere docentes, ut relicta fraude & vanitate, quæ ea materia oritur, ad exitio carentem beatamque vitam, mentem assidue traducant; & in timore puram & sanctam conversationem habeant, & Deo, quoad ejus fieri potest, appropinquent per vitæ puritatem; & internum magis quam externum hominem virtutibus & bonis inculpatisque moribus exornent; ut nullas in se ferant reliquias diabolicæ perversitatis. Si quis autem præter hunc Canonem versatus fuerit, excommunicetur.

SCHOLION.

Vita Baptizatorum.

MONITUM omni Christiano sæpius recogitandum, & cordi alte imprimendum hic Canon proponit in talibus verbis, quod qui *Christum per baptismum induerunt, ejus in carne vitæ agendæ rationem imitari professi sint*

Ex quo sanctissimo atque indubitato Christianæ Religionis principio concludit Synodus, ut in externo ornatu Christianorum nihil nisi modestum & sanctum appareat, *& internum magis quam externum hominem virtutibus, & bonis inculpatisque moribus exornent, ut nullas in se ferant reliquias diabolicæ fraudis* (seu Gr. *perversitatis usque adeo repugnantis*).

Contra capillorum artificiosum ornatum.

His reliquiis diabolicæ fraudis, sive perversitatis accenset Synodus capillorum exquisitum ornatum. *Eos*, ait, *qui capillos ad videntium detrimentum scite excogitatis nexibus adornant & componunt, & infirmis animis escam ea ratione objiciunt, convenienti supplicio paterne curamus; ipsos instituentes, & temperanter vivere*

(*a*) Nonnulli tamen ut Sirmondus in *Antirrhetico* secundo cap. 5. attendentes ad omnia, quæ in receptione hæreticorum leguntur, contenderant hæreticos per Confirmationem recipi: sed hanc opinionem erudite confutarunt Petrus Aurelius & Sambovius, quos consuluisse non pigebit.

(*a*) Observandum est, quod saltem in Occidente ea fuerat Ecclesiarum consuetudo, ut hæretici ab Episcopis solis extra casum necessitatis reciperentur. Ita Conc. Arausi. I. Can. 10.

vere docentes, ut relicta fraude & vanitate; quæ ex materia oritur, ad exitiq carentem beatamque vitam, mentem assidue traducant, & in timore puram & sanctam conversationem habeant, & Deo, quoad ejus fieri potest, appropinquent per vitæ puritatem.

Hæc notanda monet Balsamon propter eos, qui capillos nectunt, vel implicant, vel tingunt, vel cum aqua madefaciunt, vel aliquo alio modo capillos suos pleniores, elegantioresque faciunt, vel iis alienos connectunt.

Deplorat quoque Zonaras, circa hunc ornatum sua ætate fuisse summum abusum: additque, quod „ omnia „ comæ nutriendæ aut augendæ medicamenta, studiose nimis, atque accurate conquirerent: jungunt sibi, „ inquit, exinde crines calamistro, quo crispi fiant, „ intorquentes; tingunt quoque ut flavescant, & auri „ speciem referant; alii aqua madefactos in sole explicant, ejusque radiis torreri patiuntur, ut ater inde „ capillorum color immutetur.

Contra abusum fictitiæ Cæsariei.

Summus viguit & apud nos ab annis aliquot in curandis ornandisque Capillis abusus, & vanitas abominanda: at modo omnis pene in capillis propriis nutriendis & curandis cura evanuit; successitque alius, quem & Zonaras commemorat dicens: „ sunt etiam, „ qui mentitiam cæsariem nativo & ingenito crine abraso, induunt.

Præsertim in Clericis.

Quam hic abusus hodie sit communis & excessivus, non tantum in Laicis, sed & in Ecclesiasticis, qui ipsa tonsuræ susceptione huic vano ornatui capillorum specialiter solemni professione renuntiarunt, quique non ob necessitatem, aut defectum propriis ac nativi capillitii, sed ad fastum & vanitatem, mentitiam cæsariem multa arte compositam, & concinnis variis implicatam assumunt, cuilibet notorium est. Utinam attenta haberetur ab his hujus Canonis meditatio, considerarentque, quam parum conveniat hic ornatus illis, qui in baptismo Christum induerunt, ejusque in carne vitæ agendæ rationem imitari professi sunt. Insuper quod hoc vanitatis ornamento imbecilliores in fide animos, quique propterea ad intemperantiam facilius elabuntur, velut quidam esca deceptos in fraudem alliciunt; sive *infirmis animis escam ea ratione objiciant.*

CANON XCVII.

Eos, qui vel cum uxore cohabitant, vel alioqui indiscriminatim sacra loca communia faciunt: & contemptim in eis afficiuntur, & sic in eis permanent; etiam ex iis, quæ sunt in venerabilibus Templis, Catechumenorum mansionibus extrudi jubemus. Si quis autem hæc non servaverit, si sit quidem Clericus, deponatur: si vero Laicus, segregetur.

SCHOLION.

In Locis sacris vir cum uxore non cohabitet.

LOCA sacra hic dicuntur, ait Balsamon, quæ sunt Deo dedicata, ædes scilicet divinæ, & divinarum ædium porticus seu vestibula, & Catechumena, & quæ circa ea sunt.

Cum autem Canon speciatim vetat, ne vir cum uxore sacra illa loca inhabitet, & tamquam in locis profanis maneat, admodum verisimile est, Patres hoc loco præcipue spectasse ipsum actum *conjugalem*, qui indecentiam quamdam cum loco sacro habere, in comperto est: adeo ut & moris aliquando fuerit, conjugatos, post actum conjugalem antequam abluerentur, ab ingressu Ecclesiæ exclusos fuisse, uti manifestum est ex responso S. Gregorii ad *quæst.* 10. Augustini Anglorum Apostoli.

Quid S. Gregorius suo tempore requisierit in conjugatis, ut Ecclesiam ingrederentur.

Quæsivit Augustinus: „ an vir suæ conjugi *permixtus, antequam lavetur* aqua, Ecclesiam intrare possit „ ? Respondet Gregorius. „ Vir cum *propria* uxore dormiens, nisi lotus aqua, Ecclesiam intrare non „ debet; sed neque lotus, intrare debet. Lex autem „ veteri populo præcepit, ut mixtus vir mulieri, & „ lavari aqua debeat, & ante solis occasum Ecclesiam „ non intrare. Quod spiritualiter intelligi potest, *& spiritali animo servari a Christianis.* Quamvis enim hac „ re diversæ hominum nationes diversa sentiant, atque „ alii alia custodire videatur; Romanorum tamen semper ab antiquioribus usus fuit, post admixtionem „ propriæ conjugis, & lavacrum purificationis quærere, & ab ingressu Ecclesiæ paulum abstinere.

Itaque judicatum fuit, actum *conjugalem* quamdam habere indecentiam cum loco sacro, ut proinde merito hoc Canone prohibeatur vir cum uxore iis in locis manere.

Hunc Canonem & nos omnino probamus, ait Lupus hic, additque, quin immo etiam *in nostris Cœmeteriis nulla possit esse habitatio; nam*, ait, *per omnem voluntarium etiam conjugalem effluxum Ecclesia atque Cœmeterium profanantur.*

Cæterum, quod de præmittenda lotione post actum conjugalem ante ingressum Ecclesiæ apud aliquas Gentes obtinuisse scribitur; an unquam apud nos obtinuerit, nescio.

CANON XCVIII.

Qui alteri desponsam mulierem, eo adhuc vivo, cui desponsa est, in nuptiarum ducit societatem, adulterii crimini subjiciatur.

SCHOLION.

Alteri desponsatam ducens, adulterii pœnis subjiciendus.

SPONSALIA, etiam *de futuro*, quæ promissionem futuri matrimonii continent, esse summæ obligationis, præcipue si publice coram Sacerdote, ejusque benedictione interposita inita sint, expeditum est: eorum tamen prævaricationem esse plenum adulterium, sive habere omnimodam adulterii malitiam, non creditur.

Unde hoc Canone non dicitur, eum, qui *alteri desponsam mulierem, adhuc vivo, cui desponsata est, in nuptiarum ducit societatem*, adulterium committere, sed *adulterii crimini subjici*, id est pœna adulterii puniri, quæ pœna infligi potuit, licet verum, & stricte dictum non esset adulterium.

Adhæc non satis liquet, num Canon loquatur ad sponsa de *futuro*, an vero de sponsa de *præsenti*, quæ subinde sponsa dicitur, ad distinctionem uxoris, actum conjugalem consummavit; asseritque Christianus Lupus hic, quod in *Capitulari Aquisgranensi*, *cap.* 51. Carolus Magnus pro *nupturæ*, legat *nuptæ*, atque ita non de sponsalibus, sed agi existimet de matrimonio rato.

Neque ab hac interpretatione abhorrere videntur Balsamon & Zonaras, qui divam Virginem fuisse sponsam S. Josephi ad mentem Canonis asserunt, quæ tamen S. Josepho per sponsalia de præsenti juncta fuit.

CANON XCIX.

Porro hoc quoque in Armeniorum regione fieri didicimus, quod quidam intus in sacris altaribus carnium membra coquentes frusta offerunt Sacerdotibus Judaice distribuentes. Quocirca Ecclesiam immaculatam servantes, statuimus, nulli licere Sacerdoti separata carnium membra ab offerentibus accipere; sed iis sint contenti, quæ offerenti visa fuerint, ejusmodi oblatione facta extra Ecclesiam. Si quis autem hoc non fecerit, segregetur.

SCHOLION.

Contra ritus Judaicos, in altari carnes coquendo & Sacerdotibus offerendo.

SENSUM Canonis his verbis expressit Balsamon: „ Quoniam didicere SS. Patres, quod in Armeniorum regione per animalia quidem non fiunt sacrificia, sed carnium partes intra altare coquuntur, & „ ex iis frustra quædam, scilicet membra separata, „ pedes forte & caput, vel aliquid ejusmodi Sacerdotibus more Judæorum offerunt, statuerunt nec in „ altari carnium membra coquere, nec extra ipsum tales separatas partes Sacerdotibus offerre ex antiqua „ consuetudine oportere, sed ejusmodi cessare, & Sacerdotes a Laicis oblationem suscipere debere, in „ quibuscumque rebus & generibus ipsi voluerint.

VValafridus Strabo sæculo IX. scribens, similem errorem notat in Ecclesia Latina *c.* 18. „ Quorumdam „ simplicium error, de Judaicarum superstitionum seminario natus, & ad nostra usque tempora quædam „ vetustatis extendens vestigia, jam ex magna parte „ sapientium studio compressus est, & sicubi adhuc perniciosum hujus pestis germen revirescere fuerit comprobatum, mucrone spiritali radicitus est amputandum; illum dico errorem, quo quidam *Agni* carnes „ in Pascha, juxta vel sub altari eas ponentes, benedictione propria consecrabant, & in ipsa Resurrectionis die, ante cæteros corporales cibos, de ipsis carnibus percipiebant: cujus benedictionis series adhuc „ a multis habetur.

Usitata quidem fuit, & etiamnum hodie probata ejus formula, in *Ordine Romano* servatur Agni Paschalis benedictio; sed ritum hoc Canone expressum Judaismum redolentem, nunquam agnovit Ecclesia: quamvis non diffiteamur, in hunc, aliosque Ecclesiasticos ritus nonnullas Judaicas aut Gentiles superstitiones ex Pastorum desidia, atque exinde provenienti imperiti vulgi ignorantia irrepere & immisceri: at eas Ecclesiæ adscribere, propria sectariis nostris calumnia est.

CANON C.

Oculi tui recta aspiciant, & omni custodia serva cor tuum, *jubet Sapientia. Corporis enim sensus sua facile in animam effundunt. Picturas ergo, quæ oculos præstringunt sive in tabulis, sive quovis alio modo fiant, & mentem corrumpunt, & ad turpium voluptatum movent incendia, nullo modo deinceps exprimi jubemus. Si quis autem hoc facere aggressus fuerit, deponatur.*

SCHOLION.

Contra picturas lascivas.

QUAM salutare sit hoc præsentis Canonis decretum frustra ostendero. Hoc unum optandum, ut frequentissime licet renovatum, executioni mandaretur; atque Episcopi, reliquique tum Ecclesiæ, tum Reipublicæ moderatores in perniciosas has picturas „ quæ, „ ut recte notat Balsamon, sensum *præstringunt* seu „ fallunt, & *in animam infundunt* seu immittunt omne „ malum; turpibusque & inhonestis inceptis, quæque „ Dei imaginem corrumpunt, causam præbent „ sua „ auctoritate animadverterent.

CA-

CANON CI.

Corpus Christi & Templum, hominem ad imaginem Dei creatum, divinus magna voce appellat Apostolus. Omnem ergo sensibilem creaturam superans is, qui salutari passione cœlestem dignitatem est assecutus, Christum bibens vel comedens æternæ vitæ adaptatur, animam & corpus divinæ gratiæ participatione sanctificans. Quare si quis immaculati corporis in synaxis tempore esse particeps voluerit, & offerre se ad communionem, manus in crucis formam figurans sic accedat, & gratiæ communionem accipiat. Eos enim, qui ex auro, vel ex alia materia quædam loco manus receptacula efficiunt, ad divini muneris susceptionem, & per ipsa immaculatam communionem recipiunt, minime admittimus, ut qui inanimatam subjectamque materiam Dei imagini præferant. Si quis autem deprehensus fuerit immaculatam communionem iis impertiens; qui ejusmodi receptacula afferunt, & ipse segregetur, & is qui affert.

SCHOLION.

S. Eucharistia manu excipienda.

EX hoc Canone habemus, quod in quibusdam Ecclesiis mos invaluisset, ut communicantes quibusdam instrumentis seu *receptaculis, ex auro, vel alia materia, immaculatam communionem reciperent*: „ & ab initio „ quidem, ait Balsamon, hoc fortasse a quibusdam pro„pter pietatem excogitatum est, fortassis existimanti„bus manum non esse dignam Dominicum Corpus su„scipere, quæ turpia quædam & indigna tangit.

Verum, uti notat idem Balsamon, „ procedente „ tempore ad animæ perniciem conversa est, pietas, „ utpote iis qui illa faciunt pauperibus præferri quæ„rentibus, & se alioquin arroganter & insolenter ja„ctantibus.

Morem ergo hunc Synodus improbans voluit unum eumdemque ritum ab omnibus in suscipienda sacra Communione servari, quem his verbis expressit: *Si quis immaculati corporis in synaxis tempore, esse particeps voluerit, etiam antequam ejus fiat communio, manus in crucis formam figurans sic accedat, & gratiæ communionem accipiat.*

Eumdem ritum memorat S. Cyrillus Hierosolymitanus.

Eumdem ritum non obscure commemorat S. Cyrillus Hierosolymitanus, *Catechef. 5. Mystagog.* scribens. „ Accedens ad communionem, non expansis manuum „ velis accede, neque cum disjunctis digitis, sed sini„stram velut sedem quamquam subjiciens dexteræ, „ quæ tantum Regem susceptura est, & *concava* manu „ suscipe corpus Christi, dicens amen.

Item Damascenus,

Et clarioribus terminis sæculo VIII. hujus ritus meminit Damascenus, *lib. 4. orthod. fidei, cap. 14.* „ Ar„denti cupiditate ad eum adeamus, manibusque in cru„cis formam compositis, crucifixi corpus suscipiamus.

Cardinalis Bona,

Plurima cum Orientalium, tum Latinorum Patrum testimonia profert Cardinalis Bona, *lib. 2. Rerum Liturg. cap. 17. nu* 3. quibus ostendit, quod, „ ipsa sa„cra Communio, antiquo ritu, non ore excipi soleret, „ uti hodie fit, sed *manu*, quam qui susceperat, ori „ reverenter admoveret.

Monet ibidem eruditus Cardinalis dicens: ex hujus „ ritus ignorantia quidam apud Galanum in conciliatione Ecclesiæ Armenæ cum Romana, *parte 1. pag.* „ 132. inter errores Iberorum, quos nunc Georgianos „ vocamus, hunc enumerat: *aliquibus diebus festivis*, „ multi Sacerdotes Missæ sacrificio adstantes commu„nicant, sed Eucharistiam ab Episcopo celebrante re„cipiunt in *propriis manibus*, quam ipsimet proprio „ apponunt ori.

Mos iste sensim & varie mutatus.

Quam multi hodie simili ignorantia laborantes non reperiuntur; qui quidquid a Scholasticis, aut modernis Ritualibus, quibus unice incumbunt, dissonum sibi apparet, pro noxia novitate, aut periculoso errore reputant, immo tamquam nascentem pene hæresim proclamant.

Porro testatur Balsamon hic, suo tempore, in quibusdam Ecclesiis, Laicis datam communionem, nec eis in manus traditam. „ Ne mireris, ait, nec causam „ rogaveris, propter quam in quibusdam Ecclesiis da„tur Laicis sanctum Christi corpus, nec in manu tra„ditur, ut hoc Canone continetur: recta enim fides „ & Dei timor, & ab omni suspicione aliena pietas, „ hoc tradidit, non Laicorum indignitas.

Cum de solis Laicis loquatur Balsamon, verisimiliter Sacerdotes, Diaconi, aliique Clerici adhuc manu sua Eucharistiam excipiebant. Ritum enim hunc non fuisse quoad Laicos & Clericos uno eodemque tempore mutatum, evincit antiquus Codex Ritualis ad usum Ecclesiæ Latinæ a Morino in *opere de Sacris Ordinationibus parte* 2. laudatus, & annorum 700. ætatem, ut putat, superans, in quo de Clericorum Communione hæc præscribuntur: „ Presbyteri & Diaconi oscu„lando Episcopum corpus Christi ab eo *manibus* acci„piant... Subdiaconi autem osculando manum Epi„scopi *ore* accipiant corpus Christi ab eo.

Hac itaque a Balsamone indicata ratione, verisimiliter sensim inductus est mos, ut corpus Christi communicantibus in os detur, nec manu recipiatur.

CANON CII.

Oportet autem eos, qui solvendi & ligandi potestatem a Deo accepere, peccati qualitatem considerare, & ejus qui peccavit ad conversionem promptum studium, & sic morbo convenientem afferre medicinam: ne si in utroque immoderatione utatur, ab eius, qui laborat, salute excidat. Non enim simplex est morbus peccati, sed varius & multiformis, & multas incommodi propagines germinans: ex quibus malum multum diffunditur, & ulterius progreditur, donec viribus medentis constat. Quare qui medicinæ scientiam in spiritu profitetur, oportet primum eius, qui peccavit, affectionem considerare, & sive vergit ad sanitatem, sive contra, propriis moribus provocat in se morbum, aspicere; quomodo eius quæ intercedit vitæ rationis conversionisque curam gerat; & si artifici non reluctatur, & ulcus animæ auget per impositorum medicamentorum adiectionem, & sic misericordiam, prout dignus est, impertiri. Omnem enim rationem init Deus, isque cui Pastoralis traditus est Principatus, ut errantem ovem reducat, & ei, quod est a serpente vulneratum, medeatur; & neque per desperationis præcipitia impellat; nec ad vitæ dissolutionem, & contemptum frena relaxet: sed una quidem omnino ratione, sive per acriora & adstringentia, sive per molliora & leniora medicamenta affectioni resistat, & ad ulceris obductionem annitatur, fructus pœnitentiæ examinans, & sapienter dispensans & gubernans hominem, qui ad superiorem illuminationem vocatur. Nos enim utraque scire oportet, & quæ sunt summi juris, & quæ sunt consuetudinis: in iis autem, qui extrema non admittant, sequi formam traditam, quemadmodum sanctus nos docet Basilius.

SCHOLION.

QUOD præsens Canon pluribus exponit, hoc paucis comprehendit Concilium Lateranense IV. *omnis utriusque sexus* 21 de pœnit. & remiss. „ Sacer- Pœnitentis & peccati qualitates sollicite attendendæ.
„ dos autem sit discretus & cautus, ut more periti „ Medici superinfundat vinum & oleum vulneribus „ sauciati, diligenter inquirens & peccatoris circum„stantias, & peccati: quibus prudenter intelligat, „ quale debeat ei præbere consilium, & cujusmodi re„medium adhibere, diversis experimentis utendo ad „ salvandum ægrotum.

Hi, aliique his conformes Canones clamant, quanta prudentia, ac scientia non humana, sed divina potius requiratur in animarum directore; quodque non tantum de Officio Pastorum, sed & Confessariorum dici queat cum S. Gregorio: *Ars artium cura animarum Angelicis humeris formidanda.* Past. cur. part. 1. c. 1.

DISSERTATIO

In Synodum Œcumenicam septimam sive Nicænam secundam, ejusque Canones.

§. I.

De Actis in causa Iconoclastarum ab initio sæculi octavi regnante Imperatore Leone Isauro usque ad Synodum Nicænam secundam.

Hæresis Iconoclastarum initio sæculi VIII. sub Leone Isauro persecutore.

ICONOCLASTARUM hæresim Synodo septimæ Œcumenicæ occasionem dedisse notorium est.

Hæresis hæc ortum suum habuit sub initium sæculi octavi regnante Imperatore Leone Isauro.

Hic enim Judæorum quorumdam præstigiis in certam spem adductus imperii: ubi compos est factus, ut se gratum illis exhiberet, primo quidem Christi effigiem, quæ supra portam æneam Urbis Constantinopolitanæ in excelso illustrique loco steterat, & a populo, frendentibus Judæis, honorifice multo tempore culta fuerat, deturbari jussit anno imperii sui decimo. Hinc populus Regiæ Urbis dolore vehementi ac ira percitus, primum ipsum Leonem invadere cœpit, tum plures ipsius ministros trucidavit, atque inter alios a mulieribus satelles, cui dejiciendi imaginem cura mandata erat, e scala dejectus occubuit: quo factum est, ut & ipsæ gladio necarentur, alii vero inter vicos pro sacro imaginum cultu pugnantes, exilio, proscriptio-

ne

ne bonorum, aliisque suppliciis afficerentur, uti latius hæc recitantur a Cedreno, & in actis S. Stephani junioris apud Surium ad diem 28. Novembris.

Dum hæc adversus sacras imagines moliretur Leo, Sedi Constantinopolitanæ præerat S. Germanus, qui non tantum hisce Imperatoris ausibus fortiter restitit, sed insuper de omnibus certiorem reddidit Gregorium II. Romanum Pontificem.

Actis Epistolæ Gregorii II. ad Leonem.

De his certior factus Gregorius, duas epistolas dedit ad Leonem, quarum prima eaque prolixiori ipsi in primis significat, quod plures ipsius majestatis litteras plane orthodoxas acceperit. " Cumque illhæc accepissemus (ait) gratiarum actionis Hymnos Deo offerebamus, quod a Deo tibi plane donatum esset imperium. Et cum recte curreres, quis auribus tuis insonuit, & cor pervertit, ut arcum pravum, & in ea, quæ a tergo sunt, respexisti? Decem annos Dei benignitate recte ambulasti, neque *sacrarum imaginum* mentionem fecisti; nunc autem dicis, eas *idolorum* locum implere; atque illos, qui eas venerantur *idololatras* esse, teque ad eas evertendas penitusque delendas convertisti.

Acri admodum stylo post hæc perstringit Imperatorem, atque inter cætera ait: " necesse habemus crassa tibi & indocta scribere, ut indoctus es, & crassus, sed revera tamen virtutem ac veritatem Dei in se continent. Per Deum te obtestamur, ut arrogantiam deponas; ac superbiam qua circumfluis, multaque cum humilitate sincere nobis aures accommodes.

Gregorius probate contendit legitimum usum imaginum.

Deinde multa adducit, quibus probate contendit, usum imaginum ab ipsis exordiis Ecclesiæ fuisse; & primos Christianos habuisse imagines Christi, SS. Jacobi, Stephani, aliorumque martyrum, quorum facies *cum vidissent* (ait) *depinxerint*, " & his conspectis deinceps in toto terrarum orbe homines, derelictis diaboli adorationibus, has exhibuerunt, *non latria*, *sed habitudine*." Adducit quoque in argumentum hujus cultus, imaginem, quæ a Christo dicitur missa ad Abgarum Regem Edessæ, aitque, Christum Regis illius epistolæ *manu sua responsum*, *& sacram gloriosissimamque faciem ad eum misisse*.

Præterea dicit, Filium Dei postquam carnem propter nos assumere dignatus est, & visibilis in terra apparuit, potuisse depingi, immo ait, quod homines, qui Hierosolymam ex variis regionibus accurrerant " cum Dominum vidissent, prout viderant, spectandum ipsum proponentes depinxerunt.

Imagines SS. Trinitatis.

Tum sibi objiciendo quærit: " cur tandem Patrem Domini Jesu Christi non oculis subjicimus ac pingimus "? Respondet: " quoniam quis sit, non novimus, Deique natura spectando proponi non potest ac pingi. Quod si eum intuiti fuissemus ac novissemus prout *filium* ejus, illum quoque spectandum proponere potuissemus ac pingere.

Ex his evidens est, eo tempore nondum admissas fuisse imagines sanctissimæ Trinitatis, nec Patris aut Spiritus sancti (*a*), quod & vidit Card. Baronius, monens propterea in nota marginali ad citata Gregorii verba: " Postea usu venit, ut pingatur in Ecclesia Deus Pater & Spiritus sanctus, non quod sub aspectu cadant, sed uti apparuisse in Divinis scripturis leguntur sub forma senioris, & sub imagine columbæ: quod enim describitur, idem & pingitur, cum sit eadem ratio utriusque, styli nimirum & penicilli.

Quando autem usus imaginum sanctissimæ Trinitatis admissus sit, incertum est; fateturque ingenue Christianus Lupus se ignorare, quando hic usus inceperit, asseritque tempore Nicolai I, id est, sub medium sæculi noni, nondum fuisse illum usum. Videri possunt quæ dixi in *Jure Ecclesiast.* *Tom. II. part.* 2. *sect.* 2. *tit.* 1. *cap.* 1. *nu.* 23. & *cap.* 2. *n.* 41. *& seq. hujus edit.* alias 16. *cap.* 5. ibi quoque notavi, qua cautione hodie imagines illæ sint proponendæ.

Quis sit legitimus cultus imaginum?

Ad epistolam Gregorii revertamur. Scribit Gregorius, quod Imperator in justificationem destructionis imaginum diceret, Catholicos *lapides*, & *parietes*, ac *tabellas adorare*: respondet Gregorius: " non ita est, ut dicis, Imperator, sed ut memoria nostra excitetur, & ut stolida & imperita crassaque mens nostra erigatur, & in altum provehatur per eos, quorum hæc nomina, & quorum appellationes, & quorum hæ sunt imagines.

Asseritque præterea, quod fideles imagines non colant tamquam *Deos*; *non enim* (ait) *spem in illis habemus*. " Ac si quidem imago sit Domini, dicimus: Domine Jesu Christe fili Dei succurre & salva nos. Sin autem sanctæ Matris ejus, dicimus: sancta Dei genitrix Domini mater intercede apud Filium tuum verum Deum nostrum, ut salvas faciat animas nostras. Si sit Martyris, dicimus, *intercede pro nobis*.

Utriusque potestatis discreti termini.

Monet ipsum Leonem; *scis Imperator sanctæ Ecclesiæ dogmata non Imperatorum esse, sed Pontificum, quæ tuto debent dogmatizari. Idcirco Ecclesiis præpositi sunt Pontifices a Reipublicæ negotiis abstinentes; & Imperatores ergo similiter ab Ecclesiasticis abstineant, & quæ sibi commissa sunt capessant.*

Gregorius judicat inutile fore pro hac causa Concilium generale.

Postulaverat Leo congregari Concilium: respondit Papa; Et nobis inutilis ea res visa est: *Tu persecutor es imaginum, & hostis contumeliosus & eversor. Cessa, nobis largire hoc ut taceas; tum Mundus pace perfruetur, & scandala cessabunt.*

Leo fit insolentior ad quem Gregorius scribit secundam Epist. laudatque ejus prædecessores.

His litteris minacibus receptis, Leo sententiam non mutavit, sed insolentior factus, rescribit Pontifici, *Imperator sum & Sacerdos*, Gregorius ipsi respondens per secundam epistolam, agnoscit, Imperatores ejus prædecessores opere & sermone demonstrasse, se esse *Imperatores & Sacerdotes*: *qui condiderunt & coram gesserunt Ecclesiarum* una cum Pontificibus *cupiditate zeloque incensi*, rectæque fidei *veritatem pervestigantes . . . . . & cum Pontificibus uno concilio ac sententia Synodos congregantes, atque veritatem dogmatum perquirentes, sanctas Ecclesias constituerunt & ornarunt. Hi sunt Sacerdotes & Imperatores, qui id opere demonstrarunt.*

Post hæc dicit, quod ipse Leo eam sibi dignitatem arrogare non possit, utpote, qui definitiones Patrum non custodiret, & Ecclesias suis ornamentis spoliet; & imagines, quibus homines ædificantur, mentesque suas & corda ad Deum erigunt, destruat.

Imperatores non habent Ecclesiasticam potestatem.

Rursus eum monet, ut cessaret, & sanctam Ecclesiam sequeretur, prout invenerat, atque acceperat. *Non sunt*, *ait*, Imperatorum dogmata, *sed Pontificum*; *quoniam Christi sensum nos habemus*. *Alia est Ecclesiasticarum Constitutio, & alius sensus secularium ... nam quemadmodum Pontifex introspiciendi in Palatium potestatem non habet, ac potestates Regias deferendi, sic neque Imperator in Ecclesias introspiciendi, & electiones in Clero peragendi: neque consecrandi, vel symbola sanctorum Sacramentorum administrandi; sed neque participandi absque opera Sacerdotis, sed unusquisque nostrum, in qua vocatione vocatus est a Deo, in ea maneat*:

Dein ipsi exponit terminis vehementioribus suam duritiam & persecutiones, & tyrannidem, rursusque hortatur, ut se submittat. *Ecce nunc quoque te hortamur* (*inquit*) *pœnitentiam age, & convertere, atque ad veritatem regredere; sicut invenisti & accepisti, custodi*.

Scripserat quoque Imperator; *qui fit ut in sex Conciliis de Imaginibus nihil sit dictum?* Respondet, eas adeo fuisse vulgatas & usitatas, ut de iis loqui necesse non fuerit. *Ipsi Pontifices imagines ad Concilia deferebant* (*ait*) *nec ullus ex Christi amantibus ac Religiosis hominibus iter peragens, absque imaginibus peregrinationes obibat, utpote qui virtute præditi, atque apud Deum probi essent*.

Denique hortatur Leonem, ut se suo & Germani Patriarchæ Constantinopolitani judicio submittat. *Utpote* (*ait*) *qui potestatem a Domino acceperimus & auctoritatem terrena cælestiaque solvendi ac ligandi, teque ab hac cura quietum præstabimus*. Utraque habetur *tomo* 7. Conciliorum apud Labb. *colum.* 7. *& seqq.*

Leo promulgat edictum adversus imagines.

His nihilo mitior factus Leo, die septima Januarii anni 730. convocatis in aulam suam quibusdam Episcopis, accersito quoque S. Germano Episcopo Constantinopolitano edictum promulgavit, *ut nulla imago* cujuslibet Sancti aut Angeli ubicumque haberetur, sed omnia jusserat deponi & incendi.

S. Germanus dimittit Episcopatum Constantinop.

Hujus autem edicti subscriptionem cum nullatenus a sancto Germano impetrare posset, ipsum e throno Constantinopolitano dejecit. Is vero cedens violentiæ & persecutioni, pallium in sacra mensa deposuit, dicens: *Si ego sum Joannes, projicite me in mare. Nam extra universalem Synodum novi aliquid de fide statuere nequeo, o Imperator.*

S. Germano sufficitur Anastasius. Concilium Romanum.

Sancto Germano in Sede Constantinopolitana suffectus fuit opera Leonis, Anastasius Syncellus, Imperatori in causa abolitioni imaginum consentiens.

De his certior factus Gregorius Papa, videnisque Imperatorem in sua semper pertinacia persistere, atque orthodoxæ fidei defensores crudeliter persequi, habuit Synodum Romæ convocatis quoque vicinis Episcopis, in qua fides Catholica de cultu imaginum confirmatur. Et ne quis (ait) aliter propter *adorationem*, quæ a Prædecessoribus nostris Præsulibus promulgata est, oblatrare præsumat; sciat, *ipsos adorationem docuisse, qualem Prædecessor noster S. Gregorius in epistola sua docuit*. Extat ibidem *tom.* 6. *Concil. col.* 1460. De doctrina S. Gregorii circa cultum imaginum infra erit locus disserendi.

Verbum adorationis fuit offendiculum Iconoclastarum.

Interim ex relatis verbis intelligitur, quod & infra amplius patescet, præcipuum Iconoclastarum offensionis lapidem fuisse, verbum *adorationis*, quo Catholici in suis de cultu imaginum expressionibus subinde utebantur.

(a) Quarto tamen sæculo testabatur S. Amphilochius, quod S. Basilius apud Græcos columbas Spiritum Sanctum repræsentantes suspensas habuerit: legitur V. sæculo, quod S. Paulinus apud Latinos in Basilica S. Felicis sanctissimæ Trinitatis imaginem depingi permiserit. At diffiteri non possumus, quin eas imagines a plurimis Patribus fuerint improbatæ; quia ipsis periculum videbatur, ne eis latriæ cultus impenderetur.

Præ-

Synodus Romana Leonem excommunicat cum suis, eique vectigalia tenuit Gregorius.

Præterea in hac Synodo; *Gregorius qui tum Romæ veteris Ecclesiam gubernabat (ait Zonaras) repudiata societate Præsidis novæ Romæ Leonis scilicet Imperatoris, nec non eorum qui illum sequerentur, illos una cum Imperatore Synodico anathemate obstrinxit, & vectigalia, quæ ad id usque tempus Imperio impendebantur, inhibuit, icto cum Francis fœdere.*

Gregorius III. mittit Commonitorias ad Leonem. Lator Epistolæ in exilium relegatus.

Anno sequenti defuncto Gregorio II. suffectus est ipsi in Sede Romana Gregorius III. Hic mox a suscepto Pontificatu, Commonitorias litteras per Georgium Presbyterum scripsit ad Leonem Imperatorem, quibus eum ab hæresi avocare conabatur.

Verum minis ferocia Leonis perterritus hic Presbyter, re infecta Romam rediit, ac demum timiditatis suæ pœnitentia peracta, rursus anno sequenti scilicet 732. cum eisdem litteris ad Imperatorem ire voluit. At Imperator, cum de ejus reditu Constantinopolim certior esset factus, ipsum in Sicilia detineri jussit, ablatisque scriptis, in exilium relegavit, ut scribit Anastasius Bibliothecarius in vita Gregorii III.

Concilium Romanum an. 732. pro veneratione imaginum.

His intellectis, Gregorius Papa eodem anno, coacta Romæ Synodo 93. circiter Episcoporum, Clero, Senatu, populoque Romano præsentibus, Synodicum promulgavit Decretum: " Ut si quis deinceps antiquæ consuetudinis, & Apostolicæ Ecclesiæ tenentes fidelem usum, contemnens adversus eamdem venerationem sacrarum imaginum, videlicet Dei & Domini Jesu Christi, & genetricis ejus semper Virginis immaculatæ, atque gloriosæ Mariæ, beatorum Apostolorum & omnium Sanctorum depositor, atque destructor, & profanator vel blasphemator extiterit, sit extorris a corpore & sanguine Domini nostri Jesu Christi, vel totius Ecclesiæ unitate atque compage, quod & subscriptione sua solemniter universis firmaverunt.

Leo pergit in cruentia sua persecutione usque ad ann. 741.

Sed neque hoc Synodali Decreto, neque iteratis ad Imperatorem Legionibus, quidquam profectum est, uti scribit Anastasius in vita Gregorii III. quin & crudelius in sacrarum imaginum cultores exarsit; pluresque eorum diris suppliciis vexavit, ac morti addixit, perseveravitque in hac persecutione usque ad obitum suum, qui contigit anno 741.

Leoni successit filius ejus Constantinus, vulgo Copronymus dictus, quem impietatis suæ in sacras imagines non minus, quam Imperii hæredem reliquit.

Constantinus Copronymus persecutor imaginum, &c.

Præcipue autem furorem suum contra cultores imaginum ostendere cœpit circa annum 744 quando prostrato exercitu Artabasdi, eoque cum filiis suis trucidato, Imperio pacifice sine æmulo potiri incepit.

Zacharias Papa Rom.

Præerat tum Ecclesiæ Romanæ Zacharias Pontifex. Hic iteratis ad Imperatorem missis Legationibus, eum demulcere, & ad officium revocare tentavit, sed frustra.

Licet enim aliquando videretur remissius agere velle, animo tamen nihilo mitior factus, tandem bello contra Saracenos prospere confecto, bellum contra imagines, earumque cultores instauravit ardentius.

Conciliabulum 338. Episcoporum anno 754.

Anno itaque 754. Concilium Episcoporum Constantinopolim convocavit; conveneruntque ad diem statutum trecenti triginta octo Episcopi: quorum primi erant Ephesinus filius Absimari & Pastillus Pergenses Episcopi, ut refert Theophanes.

Legitur in actis Stephani junioris, quod cum ad Blachernensem Deiparæ Basilicam Iconomachi convenissent Antistites, ambonem conscendisse Imperatorem Copronymum, & Constantinum Monachum Silæi in Pamphylia Episcopum, Patriarcham Constantinopolitanum proclamasse, his verbis: *Constantino Patriarchæ OEcomenico, multi anni*. Dein uti legitur in actis, Imperator cum novo hoc Patriarcha in forum est progressus: & coram universo populo sententiam in hoc Concilio stabilitam promulgarunt, anathema dicentes imaginum cultoribus, ac defensoribus, notanter Germano Constantinopolitano antea Patriarchæ, Georgio Cyprio Episcopo, & Joanni Damasceno, quem per contumeliam *Manzur* appellarunt.

Acta hujus Concilii una cum eorum refutatione inserta sunt actioni sextæ Synodi VII. unde infra de his disserendi occasio dabitur, dum de illa actione sexta agetur.

Leo IV. Imp. anno 775. imaginibus quoque aversatur.

Bellum in sacras imagines, earumque cultores & defensores continuavit Copronymus usque ad annum 775. quo anno defunctus est. Ipsi successit filius Leo IV. eodem impietatis morbo laborans, etsi principio ut subditos demulceret a Catholicorum persecutione abstinuerit, nullas interim imagines in Ecclesiis permittens introduci.

At circa annum Imperii sui quintum *cum Leo Proceres quosdam Aulicos divinas imagines adorantes deprehendisset, exuta pelle vulpina (ait Joannes Zonaras in Annalibus) latitans sub ea Leo in apertum se protulit, eosque crudelissime excruciatos, ignominiosoque spectaculo per forum circumductos, cum prius pilis nudasset, in prætorium inclusit, ubi eorum quidam animas suas in manus Domini deposuerunt*. Idipsum compendio refert Paulus Diaconus; subdens, quod eodem anno mortuus sit Leo hoc modo: *Cum insaniret circa lapides, nimis adamavit coronam magnæ Ecclesiæ, & accipiens portavit eam, & exierunt Carbonculi in capite ejus, & captus a valida febre, mortuus est, cum regnasset annis quinque, diebus sex.*

Irene & ejus filius Constantinus cultores imaginum.

Leone mortuo, Irene Augusta & filius ejus Constantinus, decimum ætatis annum agens, Imperium suscepere, qui cum essent sacrarum imaginum cultores, eorum cultum paulatim restituere studuerunt, primum quidem permittentes omnibus libertatem amplectendi eam, quam vellent, opinionem de licito aut illicito imaginum cultu, neque eas hactenus restitui mandantes, abolentes duntaxat edicta Copronymi contra Catholicos imaginum cultores.

Quibus occasionibus restitutus cultus imaginum.

Ad excitandam populi devotionem erga imagines non parum profuit, quod circa illud tempus accidisse & divulgatum esse narrant Zonaras, Cedrenus, & Paulus Diaconus; quorum postremus, seu potius *Landulphus* cognomento *sagax* Pauli Diaconi historiarum libro 23 ad annum 774 qui est primus Irenes & Constantini ejus filii hæc scribit: " hoc etiam anno in longis Tracæ muris, quidam homo fodiens invenit arcam lapideam, quam cum purgasset, & revelasset, reperit virum jacentem & conglutinatas arcæ litteras continentes hæc: *Christus nascetur ex Virgine Maria, & credo in eum sub Constantino & Irene Imperatoribus, o sol, iterum me videbis*. Extat tomo 13. Biblioth. Patrum maximæ pag. 318.

Paulus Episcopus Constantinopolitanus.

At anno quarto Imperii opportuna admodum oblata fuit occasio, cultum imaginum generali Decreto restituendi. Paulus enim, qui post Nicetæ obitum inauguratus fuerat Patriarcha Constantinopolitanus *infirmatus Thronum reliquit (inquit Paulus Diaconus) & descendens ad Monasterium Flori, Monasticum suscepit habitum, Imperio ignorante.*

Cum autem Imperatrix didicisset, venit cum filio tristis & clamans: cur (inquit) hoc fecisti. At ille (Paulus Patriarcha) cum lamentis ait ad illam: utinam ne unquam in Sacerdotii throno sedissem, Ecclesia Dei tyrannidem patiente, præsertim cum scissa sit a reliquis universalibus sedibus & anathematizata.

Mox Imperatrix adscivit Patricios & Senatus primores, quos sciebat in cultu imaginum non ita ac communem populum inclinatos, eosque misit ad Patriarcham audituros, quæ ab ipso dicebantur " Qui dixit ad illos: nisi Synodus universalis fiat, & error, qui est in medio vestri, corrigatur, salutem non habetis ". At illi dixerunt ei: " Cur ergo Patriarcha designatus, inter ordinationis solemnia, imagines te nunquam adoraturum subscripsisti "? tum ille: " idcirco lamentis afficior & ad pœnitentiam curro, deprecaturus Deum, ne me sicut Sacerdotem judicet & cruciet, qui tacuerim usque nunc, & præ timore furoris vestri non prædicaverim veritatem.

Vix hæc dixerat & publice professus erat, cum spiritum emisit, & in pace obdormivit.

Edictum Irene.

Hic eventus, & publica hæc veritatis professio, & erroris retractatio facta a Patriarcha jamjam coram divino tribunali deducendo, mirum in modum omnes adstantes perstrinxit, animosque addidit Imperatrici, ulterius se circa cultum imaginum declarandi: Quapropter jam edicto publico declaravit, liber esse Catholicis Catholicam veritatem de *culto imaginum publicæ prædicare*, & in publicis disputationibus & collationibus errorem Iconoclastarum refutare.

Post hæc, Imperatrix, fœmina non parum astuta in prævidendis mediis opportunis ad finem sibi propositum pertingendi, vidit nihil fore opportunius ad restituendum sacrarum imaginum cultum, quam Sedi Constantinopolitanæ præponere Patriarcham, qui cultui huic promovendo & restaurando esset zelosus.

Tarasius Patriarchas Constantinopolitanus.

Porro neminem ad id operis perficiendum capaciorem invenit, quam *Tarasium*, qui tum ipsis Imperatoribus erat a Secretioribus.

Hic itaque in conventu Senatorum, Nobilium, totiusque populi præsentibus Imperatoribus, ac Irene perorante, communi acclamatione in Patriarcham fuit postulatus.

Hic cum adhuc esset Laicus, munus illud, cui se imparem dicebat, diu ac pertinaciter recusabat, donec tandem Imperatrice instante, illud suscepit ea conditione, ut Synodus *generalis* indiceretur, ut ita in unum omnes convenientes, una ubique fides circa cultum imaginum prædicaretur. Cui conditioni Imperatores totusque conventus assenserunt, consentientes, ut Synodus universalis haberetur.

Primum ut Tarasius Patriarcha Constantinopolitanus inauguratus est (*a*), de congreganda Synodo serio allaborari cœptum est: de cujus indictione & congregatione nunc paucis agendum.

§. II.

(a) Anno 742. ipso die natali Christi Domini, Episcopatum iniit Tarasius, cum ad Hadrianum Papam jam directæ essent litteræ de OEcumenica Synodo congreganda.

§. II.

De Indictione & Congregatione Concilii VII.

Indictio Concilii auctoritate Imperatoris in ann. 786.

TARASIUS in Patriarcham ordinatus institit, ut secundum promissa, indiceretur Synodus, quæ & anno 785 indicta fuit auctoritate Imperatorum Constantini & Irenes Constantinopolim in annum sequentem, scilicet 786. missique sunt ad Hadrianum I. tunc Romanum Pontificem, & cæteros Orientis Patriarchas, ut vel per se, vel per Legatos suos Synodo interessent.

Legati Pontificis Romani, ac trium Patriarcharum, & ultra 300. Episcopi conveniunt Constantinop.

Itaque ad tempus præfixum convenere & Legati Adriani Papæ, & trium Patriarchatum Orientalium scilicet Alexandrini, Antiocheni, & Hierosolymitani, & ultra ter centum Episcopi, cum pluribus Abbatibus.

Intendebant Imperatores, ut Synodus in Urbe Regia Constantinopolitana haberetur; at difficultates supervenientes celebrationem eo in loco haberi impedierunt.

Concilium impeditum ab Iconoclastis.

Plures enim etiam Episcopi, qui in Concilio habito an. 754. sub Copronymo, decreto *destructionis & abolitionis imaginum* subscripserant, fortiter se celebrationi Concilii opponebant, dicentes ulterius super hoc articulo *non admittendum ad efficiendam Synodum, sed consentiendum depositioni & injuriæ venerabilium imaginum*; utpote jam judicatæ in dicto Concilio.

Hi & factiones non paucas, & susurrationes contra Patriarcham commoverunt; ita ut conventicula facerent.

His non obstantibus mandato Imperatorum resolutum fuit, Synodum die statuto fieri debere in venerabili Templo sanctorum Apostolorum.

Episcopi autem, qui contra cultum imaginum subscripserant in Concilio sub Copronymo anno 754. suscitaverant interea milites (qui pene omnes a Præcedentibus Imperatoribus assumpti, Iconoclastis favebant) ut Synodum indictam turbarent.

Unde & *pridie, quam statutus dies habendæ Synodi advenisset, per meridiem commoti sunt milites furore ferventes, insaniamque spirantes: & venientes ad Luterem sanctæ Catholicæ Ecclesiæ aliud atque aliud clamabant. Sed vox omnium in unum terminabatur, quia videlicet non esset permissum fieri Synodum.*

Relatione horum tumultuum per Patriarcham facta Imperatoribus; *nequaquam Patriarcha prohibitus est quominus fieret Episcoporum conventus in prædicto venerabili Templo: sed postridie facta est congregatio Episcoporum in ipso, factisque quibusdam allocutionibus tam a sanctissimo Patriarcha, quam a Deo amabilibus Antistitibus, & lectis quibusdam Synodicis conscriptis, quæ perhibent, non oportere aliquando Synodum universalem fieri præter consensum cæterorum sanctissimorum Patriarcharum.*

Vix hæc dicta & lecta erant, quin *facta sit turba militum, & ante januas venerandi simultatem & clamorem faciebant, qui ex summissione quorumdam Episcoporum, qui in Synodo male sentiebant, ad hoc moti, reperti sunt esse.*

Hæc cum Imperatoribus renuntiata essent: "Imperium per cubicularium omni Synodo jussit dicere:
„ *interim abscedite*, ut populi inordinatum impetum
„ evadamus; & posthac voluntas Domini fiet". Hæc omnia latius describuntur apud Labb. *tom.* 7. *Concil. general. col.* 38.

Hoc itaque modo dissoluta fuit Synodus; ac anno integro suspensa, atque interea omnia per Imperatricem prudenter disposita fuere pro habenda tempore opportuniore & pacatiore generali Synodo.

Concilium Nicææ celebrari jussum ab Imperatoribus.

Unde militibus alio quæsito prætextu dimissis, aliisque obstaculis semotis, denuo præceperunt piissimi Imperatores, ut fieret Synodus in Nicænorum Metropoli, eumque in finem evulgatum est præceptum Imperatorum.

Igitur ad jussionem Imperatorum Episcopi in unum congregati sunt Nicææ; ubi prima generalis sub Constantino Magno celebrata fuerat. "Similiter & Pa-
„ triarcha Constantinopolitanus cum Vicariis Orien-
„ tis, & Occidentis ad eamdem pervenit urbem; &
„ facta est Synodus beneplacito Dei.

Celebrata ergo fuit hæc Synodus in civitate Nicæa, inde & vulgo dicitur Nicæna II. sed quia primum Constantinopolim convocata fuit; quin & ibidem cœpta est; ideirco subinde & Constantinopolitana appellata fuit, puta *in Canone* 2. *Concilii Francofordiensis*, uti contra Surium recte notavit Christianus Lupus in dissertatione de hac Synodo *cap.* 2. (*a*).

(a) Reverend. Pater Daniel Jesuita in sua Franciæ Historia secernit Concilium Constantinopolitanum a Concilio Nicæno, supponit primum fuisse particulare, alterum vero Oecumenicum; sed hujus auctoris error facti est; constat enim ex dictis Concilium congregatum primo fuisse Constantinopoli, deinde Nicæam translatum; Constantinopoli inchoatum est, deinde Nicææ continuatum & absolutum; unum igitur idemque est Concilium Oecumenicum.

§. III.

De actione prima hujus Synodi.

Actio Prima 24. 787. Septemb.

PRIMA actio sive sessio habita fuit 24. Septembris anni 787. apertaque Synodus sub hoc titulo: *Conveniente sancta & universali Synodo, quæ per divinam gratiam & piam sanctionem eorum Deo confirmatorum Imperatorum congregata est in Nicænsium clara Metropoli Bithyniensium Provinciæ: id est, Petro Reverendissimo Archipresbytero sanctissimæ Romæ Ecclesiæ scilicet Apostoli Petri, & Petro Reverendissimo Presbytero Monacho & Abbate venerabilis Monasterii S. Sabbæ Romæ siti; retinentibus locum Apostolicæ almi & sanctissimi Archiepiscopi & senioris Romæ Hadriani: Tarasio almo & sanctissimo Archiepiscopo magni nominis Constantinopoleos novæ Romæ, Joanne & Thoma Reverendissimis Presbyteris & Vicariis Apostolicarum Sedium Orientalis Diœceseos*: dein sequuntur nomina omnium aliorum Episcoporum.

Hic per transennam notet lector, non tantum Sedem Romanam dici Apostolicam, sed etiam alias Sedes Patriarchales, scilicet Alexandrinam, Antiochenam, & Hierosolymitanam, quarum hi Presbyteri, Joannis & Thomas erant Vicarii.

Consederunt autem Episcopi ante ambonem magnæ Ecclesiæ, quæ cognominatur *Sophia*: " præsentibus &
„ audientibus gloriosissimis & magnificentissimis Prin-
„ cipibus, id est, Petrona laudatissimo Exconsule,
„ Patricio & Comite Deo conservandi Imperialis of-
„ ficii, & Joanne Imperiali Ostiario, & Logotheta
„ Imperialis Logothesii, & Reverendissimis Archiman-
„ dritis, Hegumenis & Monachis, propositis sanctis &
„ immaculatis Dei Evangeliis.

His præmissis, Episcopi Siciliæ insulæ dixerunt:
„ justum esse ac huic Synodo conveniens, ut ad ex-
„ quirendum inchoationem Capitulorum, Tarasius Re-
„ giæ Constantinopoleos novæ Romæ prœmium fa-
„ ciat, & ostium verbo aperiat, & quæ congrua sunt,
„ vociferando pronuntiet", Cui suggestioni tamquam justæ annuit Synodus (*a*).

Tarasius itaque Synodo exposuit, quomodo anno elapso fuissent congregati Constantinopoli in Templo SS. Apostolorum, sed quod ob irruentem furentium turbam discedere coacti fuerint, re infecta; quod Imperatores rursus in idipsum congregaverint Synodum. Deinde Patres exhortatur, ut strenue ac constanter veritatem tueantur " & omnem vocum novitatem,
„ ambitum, atque superfluitatem tamquam puro triti-
„ co superseminata zizania, sine omni dilatione radi-
„ citus evellant, utpote veritati obviantia & Eccle-
„ siæ repugnantia": uti latius hæc enarrantur ibidem *Tom. 7. Concil. general. col.* 46. & 47.

Lecta Epistola Imperatorum.

Post hæc instantibus gloriosissimis judicibus, lecta est Epistola Imperatorum inscripta *Sanctissimis Episcopis, qui in voluntate & gratia Dei, & jussione pii Imperii nostri convenerunt in Nicæna Synodo*. Hic primum ostendunt Imperatores necessitatem congregandæ Synodi; & qualiter ad eam congregandam excitati fuerint publica pœnitentia & retractatione Pauli Patriarchæ Constantinopolitani, & instantia Tarasii, qui Patriarchatum suscipere noluit, nisi prius congregatio Synodi ei promissa fuisset. Dein Episcopos exortantur, ut
„ propositis sanctis Evangeliis, & intelligibiliter cla-
„ mantibus, *juste judicate*, stent stabiles pietatis pro-
„ pugnatores, & omnem novitatem vocum, & novi-
„ ter apparentem seditionem recidere procurarent .....
„ ut integrum Ecclesiæ corpus compactum & conve-
„ niens, atque paterna traditione corroboratum pax
„ spiritus custodiat, & totius Romanæ reipublicæ no-
„ stræ constitutio simul tranquilla cum fidei tranquil-
„ litate consistat.

Lectæ Epistolæ Adriani Papæ, & Patriarcharum Orientalium.

Significant præterea, se accepisse litteras ab Hadriano Papa senioris Romæ per Vicarios ipsius, quas & Synodo prælegi jubent, *secundum jus Synodicum*. Similiter & litteras Episcoporum Orientalis Diœcesis cum annexis monumentis. *Per ipsos cognoscetis* (inquiunt) *qualis sit Ecclesiæ Catholicæ sensus*.

Ex his manifestum est, Episcopos hic consedisse & agnitos fuisse tamquam legitimos judices, qui super quæstione circa cultum & adorationem imaginum judicarent; ipsas Epistolas Hadriani Papæ, tum aliorum Patriarcharum Orientalium cum monumentis illis annexis examinarent, atque iis examinatis declararent, quid de cultu imaginum esset sentiendum.

Basilii, Theodori, & Theodosii fidei professiones.

Lectis Imperialibus litteris, Basilius Ancyræ, Theodorus Myrorum, & Theodosius Ammorii respectiva Episcopi, prolixas coram Synodo fidei Catholicæ confessiones recitarunt, quibus non tantum suam circa dogmata prioribus sex Synodis universalibus contenta, professi sunt; sed & in specie declararunt, se recipere & probare *venerabiles imagines*, non tantum

(a) Episcopi Siciliæ eo loci in Græco nuncuparunt Tarasium Præsidem Πρόεδρον Ὑμέτερον, qui quidem titulus in versione Latino Tarasio non tribuitur.

tum Domini nostri Jesu Christi, sed & aliorum sanctorum, eisque *adorationem, quæ pertinet ad honorem, impendere*, ait Basilius Ancyræ Episcopus; & Theodosius Episcopus dixit: „ pingi autem consentio in Ecclesiis sanctorum principaliter Iconam Domini nostri „ Jesu Christi, & sanctæ Dei genitricis, ex varia materia auri & argenti, & omni colore, ut carneæ dispensatio ipsius omnibus innotescat. Similiter pingi conversationes sanctorum & famosissimorum Apostolorum „ Prophetarum, ac Martyrum, quo innotescant certamina & agones eorum in brevi scriptura, ad excitationem & magisterium populorum, maximeque simplicium.

Lectis hisce fidei professionibus, & contrariorum dogmatum facta abjuratione, hi tres a Synodo suscepti fuerunt, & *jussi sunt sedere in gradibus ac sedibus suis.*

Professiones fidei Episcoporum, qui contra Synodum Constantinop. nitio. fuerant tumultuati.

Post hos autem adducti & sunt Hypatius Episcopus Nicææ, aliique Episcopi, qui anno præcedenti contra Synodum Constantinopoli congregatam tumultuati fuerant, & milites excitarant, conventiculaque inter se contra orthodoxos Episcopos habuerant.

Hi similiter emissa anteactorum retractatione, & fidei orthodoxæ de cultu imaginum professione, postularunt a Synodo suscipi. Verum causa difficilior visa fuit, eo quod viderentur fuisse quasi duces & motores Iconomachorum, mora in hæresi diuturnior, quorum occasione dixit Tarasius Patriarcha Constantinopolitanus: *diuturniores passiones difficiliores sunt ad curandum: sic & anima, quæ in obscuro est hæreseos, lumen orthodoxiæ difficile recognoscit.*

De modo recipiendi hæreticos.

Hac occasione facta quoque disquisitio diligentior de modo, quo recipiendi hæretici, ac potissimum, utrum ab hæresi redeuntes, ad sacrorum Ordinum ministeria & dignitates Ecclesiasticas essent admittendi: eumque in finem, instante Joanne Monacho, Patriarcharum Orientalium Vicario, prolatus fuit ex Bibliotheca Patriarchali Constantinopolitana liber Canonum, e quo primum lectus est *Canon* 53. Apostolorum, qui de Laicis loquens ad rem præsentem non faciebat, uti & adverterunt Sabbas & qui cum eo erat.

Græcorum Codex plusquam 50. Canones Apost. constituit.

Interim ex his habemus Græcos seu Orientales plures quam quinquaginta Canones Apostolorum recognovisse, & in suo Codice habuisse.

Canon VIII. Nicænus de recipiendis Novatianis

Dein lectus est ex eodem Codice *Can.* 8. Nicænus de recipiendis Novatianorum Episcopis & Clericis, de quo dixit Theodorus Catanensis in Sicilia Episcopus: *ad hæresim hanc nihil habet Canon, qui lectus est.* Et quoniam Tarasio reponenti, *sed & de omni hæresi est*, nonnulli contradixere, tandem orta fuit quæstio de hisce Canonis istius verbis: *impositionem manus accipientes sic in Clero permaneat*: cumque Tarasius dixisset, *fieri potest, ut manus impositio pro benedictione accipiatur, non pro consecratione*, dixerunt gloriosissimi Judices: *si aliud non est, quod prohibeat, propter hanc pænitentiam* (vel ut alia lectio habet: *ob eorum istam resipiscentiam*) suscipientur *secundum Canones.*

Lecta Epistola S. Athanasii ad Ruffianum.

Sed quia difficultas nondum plane soluta apparebat, lecti sunt alii Canones, & ex Patribus ac historiis Ecclesiasticis petita testimonia; atque inter alia lecta est Epistola S. Athanasii ad Ruffianum Episcopum, in qua scribitur: „ ut his, qui cadunt & præsunt impietati, „ ignoscatur quidem cum pœnitentiam gesserint, non „ autem ulterius locus ei detur *in Clero*. His autem, „ qui auctores non fuerint impietatis, sed per necessitatem & vim abstrahuntur, placuit, ut venia detur, & habeant Cleri locum; maxime cum excusationem persuasoriam dederint.

Dum ergo juxta hoc Athanasii testimonium recipiendi sint, quæsitum fuit a supplicantibus Episcopis Iconomachis: *Dicant ergo, si tracti fuerint, & vim perpessi, & ideo recesserint a veritate?* respondit nomine omnium Hypatius Episcopus Nicææ: *quia nos neque vim sustinuimus, neque abstracti sumus, sed in hac nostra hæresi nati & educati sumus, & crevimus.*

Hoc responso quæstio soluta videbatur; quia inde apparebat, ipsos non fuisse auctores hæresis, immo nec proprie a fide Catholica Apostatas. Quare post aliquam de gravitate hujus hæresis respective ad alias disceptationem, tandem Tarasius Sanctissimus Patriarcha dixit; *docet nos dictum Patriarchæ nostri Athanasii, ut Reverendissimi Episcopi recipiantur, nisi alia qualibet eorum culpa facta sit.*

Quomodo recipiendi qui ab hæreticis fuere ordinati.

Cum sic difficultas absoluta videretur, novam movit difficultatem Sabbas Monachus, Studiani in Regia urbe Monasterii Abbas Iconoclastarum acerbus persecutor: *si placet sanctæ Synodo, videamus si ordinationes eorum, qui recepti sunt, ab hæreticis fuerunt, vel non* vel ut alia versio sonat: *si visum est sanctæ Synodo, videamus ordinationem eorum, quos recipimus, num sint ab hæreticis, an minus.* Hæc posterior lectio apparet verior. Prætendebat enim Sabbas cum suis, Canones hactenus lectos loqui de solis Episcopis & Clericis in Ecclesia Catholica ordinatis; & consequenter locum non habere in hisce Iconoclastis, qui in hæresi ordinatos se fatebantur. Et hinc Synodus edixit: „ quærite „ deinceps etiam de ordinatione". Plura eam in rem acta Ecclesiastica recitata fuere; interlocutusque Petrus Romanæ Ecclesiæ Archipresbyter & Legatus dixit. *Sanctus Meletius* Patriarcha Antiochenus *ab Arianis est ordinatus, & ascendit super ambonem; & prædicavit Homousion*, ordinatio autem ejus non est repudiata. Et per Theodorum Catanensem omnes Siculi Episcopi dixerunt. *Verum dicit Archipresbyter Apostolicæ Cathedræ.* Et Tarasius; *quid dicitis de Anatolio? nonne Primas sanctæ Synodi fuit? & ecce a Dioscoro impio ordinatus est: ergo & nos suscipiamus eos, qui ab hæreticis ordinati sunt, quemadmodum & Anatolius receptus est. Quia ex Deo consecratio est.*

Immo in sexta Synodo receptos ad suffragium ordinatos ab hæreticis tam clare ostendit Tarasius, ut applaudens Synodus dixerit: *clarum est.*

Qui studio ad hæreticos accessere, sunt, ut ab iis ordinentur.

Hic rursus remoram injecit Constantinus Episcopus Cypri dicens: sufficienter ostensum esse, quod *qui ab hæreticis accedunt, suscipiendi sunt. Si quis autem*, aiebat, *studio ad hæreticum ierit, & suscepit ordinationem, sine receptione sit.*

Indicare voluit, supplicantes Iconoclastas, non simpliciter aut ignoranter sed *studio* ordinatos ab hæreticis, ideoque in gradu suo non esse recipiendos, atque in eam rem adduxit testimonium S. Basilii, eique suffragati sunt Monachi Patriarcharum Orientalium Vicarii, nodum solvit Tarasius: „ & ego execror eos, „ qui ob hujusmodi causam & fidei destructionem sunt „ ordinati, & maxime si Episcopi orthodoxi præsentes fuerunt, a quibus poterant ordinari. Sic enim „ est paternus sensus „. Et infra: „ egregius Pater „ Basilius per illud tempus cum essent orthodoxi Episcopi plurimi, interdicebant alumnis Ecclesiæ uti „ ordinatione Arianorum ". Reverendissimi Monachi dixerunt: *congrue quæque dissoluta sunt.*

Episcopos qui fuerant Iconoclastæ, recipiendos decernitur.

Post hæc præcepit Synodus, ut Episcopi ab hæresi redeuntes proprios libellos confessionum legant: quibus lectis dixit Tarasius, *professionibus notis per lectionem libellorum, in alio conventu receptio fiet, si non inest in illis aliud quod impediat.*

Itaque resolutum fuit, redeuntes Iconoclastas in suo gradu recipiendos, etiam qui ab hæreticis fuerant ordinati, quamvis receptio in aliam actionem sive consessum fuerit rejecta.

§. IV.

Gesta actionis secundæ.

Actio II. 26. Sept. professio fidei Greg. Neocæsariensis.

ACTIO hæc celebrata fuit sexto Kalendas Octobris, sive 26. Septembris. In hac actione primum introductus fuit Gregorius Episcopus Neocæsariensis Iconoclasta, qui veniam petiit male actorum, & fidei orthodoxæ professionum coram Synodo publice fecit, sed ejus renuntiatio & receptio in sequentem actionem dilata est.

Lecta Epistola Hadriani I. Imp.

Post hæc lecta fuit coram Synodo Epistola Adriani I. Papæ ad Imperatores, quibus respondet sacræ jussioni ipsorum super indictione Concilii.

In principio litterarum narrat Hadrianus, se magnopere gavisum fuisse, adeo ut lingua humana nullus sufficiat explicare sermo: „ quia nimium major (ait) lætitia de *jussionibus* Imperatorum nunc orta sit, quam „ dudum pro schismaticorum hæresi mœror afficerit.

Multum extollit zelum Imperatorum in restituendo cultu imaginum, hortaturque eos, ut in zelo hoc sint constantes & perseverent; asseritque, quod si per ipsos in illis partibus Orientis in pristino statu erectæ fuerint *sacræ* ac *venerandæ imagines*, adinstar *Constantini Magni & Helenæ*, ipsorum in toto orbe terrarum Imperialis fama divulgabitur.

Deinde stabilire conatur cultum imaginum, prætenditque, quod Ecclesia Romana eum per traditionem a sancto Petro acceperit, adducta eam in rem relatione historiæ de Baptismo Constantini per Silvestrum, in qua inter cætera continetur, quod S. Silvester Constantino exhibuerit imaginem Apostolorum Petri, & Pauli in Ecclesia extantem: sed hodie historia hæc ab eruditis ut fabulosa uno consensu rejicitur.

Exponit, quanto zelo se opposuerint Pontifices prædecessores sui destructioni imaginum, hortaturque Imperatores, ut *usum imaginum* restituant in Græcia sive Oriente, prout est receptus in Occidente, ut sicut scriptum est, *fiat unus grex, & unum ovile*. Joan. cap. 10. vers. 16. (a).

Dicit dein falsum esse, quod Catholici imagines ut Deos venerentur: „ nam absit a nobis (ait) ut ipsas „ imagines (sicut quidam garriunt) *Deificemus*; sed „ affectum & dilectionem nostram, quam in Dei amorem, & Sanctorum ejus habemus, omni modo proferimus, & sicut divinæ Scripturæ libros, ipsas „ imagines ob memoriam venerationis habemus.

Multis quoque e sacris libris tum veteris tum novi Testamenti, & sanctorum Patrum petitis testimoniis, sed nonnullis supposititiis, & inadæquate applicatis intermixtis stabilire conatur usum & cultum sacrarum imaginum; tandemque concludens Imperatores alloquitur: „ Deprecans (ait) cum magna cordis dilectione mansuetissimam vestram Clementiam, & tamquam præsentialiter humo prostratus, & vestris Deo directis „ vestigiis provolutus quæso, & coram Deo deposco & adju-

(a) In Vulgata editione legitur *Unum ovile & unus Pastor.*

„ adjuro, ut eosdem sacratissimas imagines in ipsa a „ Deo conservata Regia urbe, & caeteris Graecis partibus in pristinum statum restituere & confirmare „ jubeatis, observantes traditionem hujus sacrosanctae „ nostrae Romanae Ecclesiae, abjicientes ac respuentes „ iniquorum atque haereticorum calliditates: ut in „ hujus nostrae sanctae Catholicae & Apostolicae, „ ac irreprehensibilis Romanae Ecclesiae ulnis suscipiamini.

Additamentum illius Epistolae apud Anastasium Bibliothecarium. Haec verborum expressio haud obscure innuit, hic finem fuisse Epistolae, prout & in actis *Graecis* hujus Synodi ea verba Epistolam claudunt. Assumentum enim in editione Latina Anastasii Bibliothecarii huic Epistolae post relata verba additum minime reperitur in actis *Graecis*. Uti *tomo 7. Concil. col. 115.* notatur; creditur que eam Epistolae partem coram Synodo nec lectam, nec exhibitam, eo quod in ea ordinatio Tarasii, qui Synodo praeerat, reprehenderetur tamquam qui adhuc *Laicus* ad Episcopatum fuerat assumptus: ac insuper quod Hadrianus in hac Epistolae parte improbaret, quod in litteris Imperatorum ad Tarasium, ipse Tarasius vocaretur *universalis*.

Epistola Hadriani ad Tarasium. Lectae deinde fuerunt litterae Hadriani Papae ad Tarasium, quibus suum de ejus ordinatione dolorem ostendit, eo quod ex litteris Tarasii cognovisset, *ipsum ex Laico ordine & Imperatoria administratione ad sacrati gradus sublimatum esse fastigium*; protestaturque, quod nisi ex professione fidei, quam litteris suis adjunxerat, novisset eum, fidem orthodoxam in Symbolo, & in sex generalibus Synodis contentam amplecti, nec non recipere sacras imagines, nullatenus ausus fuisset ejus communicatorias suscipere. Hinc apparet, nequaquam verisimilem esse rationem non lectorum verborum Epistolae Hadriani ad Imperatores: quia in his redargueretur ordinatio Tarasii tamquam *Laici*: quia eadem ratione & hujus Epistolae lectio coram Synodo fuisset omittenda. Verisimilior manet altera ratio de titulo universalis Patriarchae dato Tarasio, & ab Hadriano improbato: eo quod haec reprehensio in Imperatores, & Graecos Patres, qui hunc titulum Patriarchae suo tribuebant, cadere videretur.

Hortatur eum, ut zelum suum pro restituendo cultu imaginum continuet; atque Imperatoribus suggerat, ut pseudo Synodus sub Copronymo ad sacras imagines abolendas celebrata anathematizetur, praesentibus Apocrisiariis Sedis Apostolicae, ipsosque Imperatores nomine Papae *obsecrat, & ut in conspectu Dei per terribile illos adjuret judicium, ut sacras imagines in ipsa Deo conservanda & Regia urbe, & in omni loco in antiquum statum restituere & stabilire jubeant, conservantes traditionem hujus sacrae ac sanctissimae nostrae Romanae Ecclesiae*: Additque; *si autem sacras ac venerabiles imagines illis in partibus non restituerint, consecrationem vestram recipere non audemus*.

Tarasius consentit litteris Hadriani. His lectis interrogarunt Legati Hadriani Papae Tarasium, si consentiat litteris sanctissimi Papae senioris Romae Hadriani, an non? respondit Tarasius *se iis consentire*; *declarabatque, imaginales descriptiones suscipere secundum antiquam Patrum nostrorum traditionem, & has affectuoso amore adoramus (ait) tamquam ad nomen Christi Dei, & intemeratae Dominae sanctae Dei genitricis, sanctorumque Angelorum, & omnium sanctorum factas, manifestissime* in unum solum verum Deum *servitutem, & fidem nostram ponentes*.

Declarationem hanc probarunt Episcopi & Abbates, totaque Synodus.

§. V.

Gesta actionis tertiae.

Actio III. 28. aut 29. Septembris recipiuntur Episcopi Iconoclastae abjurata haeresi. Tertia actio celebrata fuit 28. aut 29. Septembris, & in ea post nonnullas altercationes suscepti fuerunt Gregorius Neocaesariensis, aliique Episcopi Iconoclastae etiam in haeresi ordinati, qui in praecedentibus congressibus libellos retractationis suorum errorum & professionis orthodoxae fidei Synodo obtulerant: quousque admittendos resolverat Synodus, nisi alia causa, quam haeresis, quam abjurarant, eos a Sacerdotali ejiciat ordine. Postquam igitur receptionem ipsorum Synodus hac actione probaverat, isti Episcopi *ascenderunt in competentes sibi cathedras*.

Leguntur litterae Tarasii post ejus ordinationem directae ad Patriarchas Orientales. Lectae sunt dein litterae Tarasii ad Patriarchas Alexandrinum, Antiochenum, & Hierosolymitanum, post ipsius ordinationem directas: quae & professionem fidei continebant, & preces, quibus rogabantur, ut Synodo per Legatos suos interessent. Lecta quoque sunt responsa istorum trium Patriarcharum ad Tarasium, quibus suam a Synodo absentiam excusabant, scribebantque, se mittere Joannem & Thomam Syncellos, qui suum locum tenerent: „ qui sanctas & universales sex „ Synodos voce consona praedicant (inquiunt) aliam „ ad has, quam & septimam quidam susurrando nun„ cupant, nullatenus admittentes, immo modis omni„ bus respuentes, nimirum ut dudum in Apostolica„ rum & Magistralium traditionum depositionem, at„ que sacrarum & venerabilium imaginum interemptio„ nem, & abolitionem, collectam.

Litterae responsoriae Patriarcharum Orientalium ad Tarasium. Ad haec scribunt absentiam suam, quae justa erat ob prementem Barbarorum tyrannidem, nequaquam obfuturam, ne Synodus haec esset Oecumenica, cum & in sexta universali Synodo nullus Episcopus eorum, qui tunc in his partibus erant, convenisse repertus sit. „ Sed nullum ex hoc (inquiunt) sanctae adhaesit Synodo „ praejudicium, neque vires habuit prohibitio aliqua „ statuendi, & manifesta faciendi recta dogmata pie„ tatis, praesertim cum Sanctissimus & Apostolicus Pa„ pa Romanus concordaverit.

Ut autem amplius eorum fides esset nota, suis litteris adjunxerunt Synodicum Theodori Hierosolymorum quondam Patriarchae ad Cosmam Alexandriae, & Theodorum Antiochiae Patriarchas decretum, quo ampla fidei professio continetur, atque inter caetera profitentur se recipere „ Apostolicas traditiones Ecclesiae, „ per quas honorare & *adorare sanctos*, & salutare „ docemur venerantes eos *ut famulos & amicos*, atque „ *filios Dei*.

Similiter profitentur, se Sanctorum reliquias, uti eorum imagines venerari & honorare: „ non in materia, „ aut coloribus (ajunt) honorem constituentes, sed „ per hoc officium nostrum, quod ipsis adeo, quarum „ *typum imagines* gestant, debemus, impartientes; cum „ sciamus juxta Basilii Magni sententiam, quod ima„ gini honor adhibitus ad ipsum *prototypum* referatur.

Consentiunt Legati Hadriani. His recitatis Vicarii Hadriani Papae professioni Orientalium acquieverunt; dixeruntque: „ Benedictus Deus, „ quia Orientis sanctissimi summi Sacerdotes concordes „ in orthodoxa fide, & adoratione venerabilium ima„ ginum sanctissimo Hadriano Papae Romano, & Ta„ rasio Patriarchae novae Romae inventi sunt, & qui „ ita non consentiunt, anathema sint a sanctis trecentis „ decem & octo Patribus, qui hic ante collecti sunt.

Applausit Synodus dicens: *fiat; fiat, fiat*.

Conclusio orthodoxa Concilii. Et postquam omnes Episcopi sigillatim lectas professiones ut orthodoxas probassent, tandem Tarasius conclusit dicens; *contentio quievit, & medius partes sublatus est inimicitiae. Oriens. Occidens, & Mesembria* (seu ut alia lectio habet, *Meridies*) *sub jugo uno & una consonantia facti sumus*. Sancta Synodus dixit: *Gloria tibi Domine, qui unisti nos*.

§. VI.

De gestis actionis quartae.

Actio V. 1. Octobris leguntur testimonia S. Scripturae. Actio haec celebrata fuit prima Octobris; in hac actione Tarasius jussit proferri & recitari testimonia e libris sacris & sanctis Patribus, quibus probetur usus & cultus sacrarum imaginum, ut ita ostenderetur, quod stabiliendo hunc usum & cultum *non transferrent terminos, quos posuerunt Patres eorum, sed Apostolicae docti tenerent traditiones, quas acceperunt*.

Et libris sacris lecta sunt aliqua *ex capite 25. Exodi capite 7. Numeri, capite 41. Ezechielis, & capite 9. Epistolae* S. Pauli ad Hebraeos, in quibus sermo est de *Cherubim*, qui erant supra propitiatorium. His lectis dixit Tarasius: „ si vetus habebat Cherubim obumbran„ tia propitiatorium, & nos Iconas Domini nostri Je„ su Christi, & sanctae Dei Genitricis, sanctorumque „ ipsius habeamus, obumbrantes Altare.

Item SS. Patrum. Post hoc haec varia testimonia, tum e libris sanctorum Patrum, tum historia prolata fuerunt, quae omnia simul evincebant, jampridem usum imaginum fuisse usitatum, quamvis fatendum sit, quod nonnulla eorum nequaquam per se sufficienter adstruere videantur publicum cultum imaginum, & quaedam sub nomine sanctorum Patrum fuisse allegata, quae hodie, ab eruditis agnoscuntur esse supposititia, necnon historias aliquas, quarum veritas haetenus non satis est adstructa, uti in sua Historia Ecclesiastica idipsum notavit Claudius Fleury.

Legitur Epistola Gregorii II. ad S. Germanum Constantinop. Hisce testimoniis recitatis, lecta quoque fuit Epistola Gregorii II. Papae ad S. Germanum Constantinopolitanum Patriarcham, qua usum & cultum imaginum probat; lectae dein sunt & tres Epistolae S. Germani, quibus & ipse *cultum imaginum* adstruit; ita tamen ut & moneat, cultum imaginibus exhibitum duntaxat esse exteriorem, quo venerationem interiorem debitam iis, quae per imagines repraesentantur, manifestemus. Dicitque inter alia Epistola tertia: „ Porro quae apud „ Christianos sunt imagines sanctorum virorum.... „ nihil aliud sunt, quam fortitudinis exemplum, con„ versationisque venerandae ac virtutum norma, atque „ ad glorificandum Deum, cui in praesenti vita bene „ placuerunt, excitamentum & excitatio... quae enim „ sermo historiae per auditum commendat, haec pictura „ tacens per imitationem ostendit.

Refutantur objecta ab Iconoclastis ex S. Scriptura. Post haec adduxerant Iconomachi testimonia sacrae Scripturae, & sanctorum Patrum contra usum & cultum sacrarum imaginum.

Primo allegant ex Evangelio S. Joannis *c. 4. vers. 24. Spiritus est Deus, & qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare*. Joan. c. 1. vers. 18. *nemo vidit Deum unquam*, & Joan. c. 5. vers. 37. *neque vocem ejus unquam audistis, neque speciem ejus vidistis*. Respondet haec Synodus, manifestissimum esse, omnia illa intelligi de *ipsa divinitate*, eaque erronee & spiritu haere-

hæretico applicari *humanitati* Christi Domini, asseruntque esse meram Iconomachorum calumniam & stoliditatem dicere: " quia *decentem Deum adorationem & servitutem imaginibus offerunt Christiani*, & quia incomprehensibilem *divinam* naturam *circumscribunt* ... „ Christiani quippe (ait hæc Synodus) *adorationem*, „ quæ in spiritu & veritate est, *neque imaginibus*, „ neque *divinæ figuræ* Crucis compartiti sunt, sed ne- „ que *invisibilis & incomprehensibilis naturæ imaginem* „ unquam fecerunt, sed secundum quod caro factum „ est, & habitavit in nobis, ea, quæ humanæ dispen- „ sationis ejus sunt, pingunt, & imaginibus expri- munt ". *Tomo 7. Concil. col. 466.*

Manifestum hinc est, nec tempore hujus Synodi notas aut admissas fuisse imagines sanctissimæ *Trinitatis*.

Opposuerunt Iconomachi & vulgatum illum Deuteronomii textum: *non facies tibimet idolum, neque omnem similitudinem* (a). Respondit Synodus, illud præceptum datum fuisse populo Judaico ituro in terram promissionis; eo quod in ea habitarent gentes colentes idola, & adorentes dæmonia, & non Deum vivum & verum: unde & subinfert sacer Textus, *non adorabis ea, neque servies illis*.

Quod autem non vetuerit omnem imaginem absolute formari, ostendunt ex facto Moysis qui cum tabernacu- „ lum testimonii secundum Domini dispositionem face- „ ret, universa ostendens servire illi, sensibiles Che- „ rubim humanæ formæ instar intelligentium ex auro „ patravit obumbrantes propitiatorium, Christum præ- „ figurans: *col. 467.*

Item objecta ex SS. Patribus. Plura e Patribus petita testimonia adversus sacrarum imaginum cultum produxit Synodus Iconomachorum, atque in primis verba *S. Epiphanii* ad populum: " & „ in hoc memoriam habete, filii dilecti, ne inducatis „ imagines in Ecclesias, neque in Cœmeteria sanctorum: „ sed per memoriam habere Deum in cordibus vestris: „ sed neque in domum communem. Non enim expedit „ Christiano per oculos & vagationes mentis efferri ". (Ex S. Epiphanio.) Responderunt Patres hujus Synodi, verba illa non esse S. Epiphanii; idque probarunt argumentis sequentibus. Primo quia hic Sanctus librum edidit quo cunctas „ hæreses publicavit, Paganas scilicet & Judaicas, & „ quotquot post Christianismum factæ sunt, nullam di- „ mittens: & si imaginum factionem alienam a Chri- „ sto nollet, hanc utique in numerum hæreseon sta- „ tuisset.

Secundo temporibus Epiphanii floruere Basilius Magnus, Gregorius Theologus, Gregorius Nyssenus, Joannes Chrysostomus, qui omnes & usum sacrum imaginum probarunt. His autem contradixisse Epiphanium verisimile non est.

Tertio, libri S. Epiphanii, sive qui dicitur " Ancyra- „ tos, sive reliqui, omnem terrarum orbem diffaman- „ tur (inquit hæc Synodus) & sonus eorum vulga- „ tus, & propemodum per universam Ecclesiam sparsi „ sunt ": quæ autem hic contra sacras imagines ex Epiphanio proferuntur, hactenus ignota fuerunt.

Quarto " discipuli Sancti Epiphanii Templum dedica- „ runt, nominantes illud ejusdem vocabulo Patris, & „ cum multis aliis titularibus picturis, imaginem ejus „ in ipso Templo locarunt. Et si ille taliter venerabi- „ lium abominaretur vultum imaginum, quomodo disci- „ puli ejus imaginabiliter hunc depingerent?

Quinti argumenti loco esse posset dissonantia styli hujus contextus a stylo Epiphanii.

Hic tamen non obstantibus, sunt & hodie inter Catholicos, qui sustinent, veram esse Epiphanii Epistolam, e qua hæc verba attulere Iconomachi agnoscentes, S. Epiphanium credidisse, *usum imaginum*, esse contrarium praxi Ecclesiæ: eo quod forsan in Palæstina aut Cypro moris notandum erat, imagines in Templi collocandi (b).

Ex S. Gregorio Nazianzeno. Protulerunt dein Iconomachi textum *Gregorii Nazianzeni* ex ejus carminibus, ubi dicit: „ injuria est, „ fidem habere in coloribus, & non in corde, quæ „ enim in coloribus est, facile diluitur; quæ vero in „ profundo mentis, illa est mihi amabili ". Respondet „ hæc Synodus, quod textus hic nullatenus spectet ad imagines, sed quod Gregorius protulerit quemdam moralem sermonem: „ informans (ait) vitam nostram, „ ut recedamus a temporalibus, & mundanis negotiis, „ & carnalibus voluptatibus, atque festemur vitam „ spiritualem, quæ ad Cœlestia ducit, & non creda- „ mus huic mundo & temporalibus, quæ non per- „ manent, nec perdurant, quæ & colores nominavit; „ sed hæreamus potius spiritualibus & veris, quæ in „ corde firmitatem habent, permanent in æternum.

Ex S. Chrysostomo. Quæ ex *Chrysostomo* & Basilio attulerunt Iconomachi, præterquam quod testimonium Chrysostomi sit apocryphum, non improbant usum imaginum; sed unice lectionem Scripturarum, & actorum sanctorum commendant, quam & Catholici commendant, at eorum lectionem nequaquam impediri per usum imaginum una sustinent. „ Quæ enim sermo per auditionem repræsen- „ tat, hæc pictura tacens per imitationem ostendit, „ sicuti ait magnus Basilius ". *Ibid. col. 482.*

Ex S. Athanasio. Quod ex *S. Athanasio* ab Iconomachis adductum est, concernit sola idola, sive dicit Athanasius *creaturas non esse colendas*: quod & Synodus hæc agnoscit; atque colentes imagines, nequaquam cultum Deo debitum transferre ad creaturas; sed quod imagines duntaxat ha- „ beamus " in commemorationem omnis sensus nostri, „ & in gloriam Dei ut sublevemur ad magnitudinem „ ejus ". *Col. 483.*

Ex S. Amphilochio. Ex sancto *Amphilochio* Iconiensi Episcopo hæc profe- „ runt Iconomachi. „ Non enim in tabulis carneas per- „ sonas sanctorum per colores cura nobis est figurare: „ quoniam non his opus habemus; sed conversationem „ eorum virtutibus imitari ". Respondit hæc Synodus, ex integro Amphilochii contextu patere, verba ipsius *non absolute*, sed *comparative* esse accipienda, quasi dicat, satius esse, virtutes sanctorum imitari, quam illorum imagines coloribus exprimere, quod verum esse „ ait Synodus: „ non enim (inquit) ad carnalem amo- „ rem illos laudamus, aut depingimus, sed ad imita- „ tionem volentes habere virtutem eorum, & in li- „ bris vitas ipsorum describimus, & in imaginali scri- „ ptura illos depingimus. Unum Emmanuel scientes „ Christum Dominum ipsum depingunt secundum quod „ verbum caro factum est, & multiplices garrulitates a „ se procul repellunt, simplici corde omnia, quæ sunt „ in Ecclesia suscipientes: & intuentes picturas nihil „ aliud intelligunt, nisi quæ signantur in ipsis.

Refutantur Iconomachi contendentes Christi imaginem esse Eucharistiam. Aliud argumentum de Eucharistia desumpserant Iconomachi. Prætendebant enim, nullam posse fieri imaginem Christi, sed veram *ejus imaginem* esse *Eucharistiam*.

Huic argumento respondent Patres hujus Synodi, quod " nullus Apostolorum aut illustrium Patrum, in- „ cruentum sacrificium nostrum, quod in commemo- „ rationem Christi Dei nostri, ac omnis dispensationis „ ejus efficitur, dixerit imaginem corporis ejus ". Tum prolatis verbis Evangelistarum & Apostoli Pauli de institutione Eucharistiæ & incruenti sacrificii concludunt, " ergo liquido demonstratum est, quod nusquam „ Dominus, vel Apostoli, aut Patres imaginem dixe- „ runt sacrificium sine sanguine, sed ipsum corpus, & ipsum sanguinem ".

Fatentur, quod hæc dona quidem ante sanctificationis consummationem dicta fuerint *typi* a quibusdam Patribus, puta Eustachio Antiocheno, & sancto Basilio; „ post sanctificationem autem *corpus proprie* ac *sanguis* „ Christi dicuntur, sunt, & creduntur.

Addunt insuper, quod nec Iconomachi potuerint non agnoscere veritatem; agnoscentes eodem illo loco, quod Eucharistia per consecrationem fiat corpus Christi. „ Deinde dimisso mendacio tangunt pauxillum quid „ veritatem, *divinum corpus dicentes fieri* " ait hæc Synodus de Iconomachis *col. 450.*

E quibus evincitur, utramque Synodum asseruisse realem præsentiam corporis Christi in Eucharistia, & duntaxat discrepasse circa expressionem & nomenclaturam, Synodo Iconomachorum nimirum sustinente, Eucharistiam etiam post consecrationem posse appellari & considerari ut *imaginem* seu *typum* Christi: hac Synodo ex adverso negante, a Patribus unquam Eucharistiam post consecrationem fuisse vocatam *imaginem* aut *typum*: quod licet non sit absolute & in rigore verum, verissimum tamen est, Eucharistiam non posse vocari imaginem seu typum, quemadmodum aliæ *pictæ* aut *factæ* imagines; quodque argumentum ab Eucharistia contra usum & cultum imaginum desumptum nullius sit roboris. Videri poterit dissertatio 4. R. P. Natalis Alexandri in historia sæculi octavi, qua late ostendit, Iconomachos non negasse realem præsentiam corporis Christi in Eucharistia; ostenditque, qua ratione dicerent esse *typum*, & quomodo inde contra usum aliarum imaginum Christi concludere vellent.

Objectio ex traditione desumpta, refutata. Dixerant in sua Synodo Iconomachi, usum imaginum neque ex traditione Christi, vel Apostolorum, aut Patrum esse. Respondet hæc Synodus, eum esse ex traditione Christi non scripta. " Cum multis (ait) „ quæ nobis sine scripto tradita sunt, etiam *imagi-* „ *num factio* in Ecclesia ab Apostolorum prædicatione „ dilatata est.

In probationem hujus traditionis adducitur historia statuæ, quam in honorem Christi erexisse scribitur mulier illa Hæmorrhoissa, quæ tangendo fimbriam vestimenti Christi a profluvio sanguinis liberata fuerit. Optandum esset, ut solidiore aliquo fundamento hæc traditio fuisset asserta (a).

Reliqua, quæ adducuntur, ostendunt quidem sæculo quarto, aut quinto *usum imaginum* usitatum fuisse in Templis; at nullum authenticum & indubitatum inter omnia, quæ adducuntur, occurrit monumentum, quod Christi aut Apostolorum tempora attingat.

Obji-

(a) Desumptum illud videtur ex *cap. 26. vers. 1. Levitici*, ubi legitur; *Non facietis vobis idolum*, & *cap. 20. Exodi, vers. 4.* ubi dicitur: *neque omnem similitudinem*.

(b) Ea fuit sententia Natalis Alexandri Dominicani *sæculo 8. dissert. de imaginibus*.

(a) Eusebius tamen, qui anno 300. vivebat, historiamque nascentis Ecclesiæ scripsit, lib. 7. hist. cap. 18 quod propriis oculis inspexerit statuam, quam mulier a Christo sanata in honorem ejus Paneade erexerat.

Objectiones eo, quod imagines nulla oratione sanctificentur, refutata.

Objiciebant prioris Synodi Antistites: „ nullam orationem sacram esse sanctificantem imaginem, ut ex „ hoc, sive mediante oratione, ad sanctificationem ab „ eo quod commune est, transferatur: sed manet commune, quemadmodum hoc pictor efficit. „ Respondent hujus Synodi Patres, quod multa, quæ in Ecclesia sacrata sunt, orationem sacram non recipiant, cum inde & ex ipso nomine plena sint sanctitudine simul & gratia. Inter hoc numerant *typum vivificæ crucis*, & vasa sacra, quæ licet nulla oratione sanctificarentur, tamen ob eorum nomen & usum salutantur & complectuntur: „ & sanctitatem quamdam (inquiunt) perci„ pere speramus. Similiter & in imagine per nominis „ annotationem ad primitivi honorem reducimur, & „ salutantes ac honorabiliter adorantes, percipimus sanctificationem.

Tempore Synodi VII. vasa sacra non benedicebantur.

Hic obiter notandum, tempore hujus Synodi, nondum fuisse morem, ut vasa sacra *speciali* oratione per Episcopum aut per Sacerdotes ex speciali ejusdem commissione benedicerentur, seu sanctificarentur.

Objectio, quod cultores imaginum sint idololatræ, refutata.

Accusabant prioris Synodi Episcopi cultores & propugnatores imaginum, quod in Paganismum inciderent, utpote idola adorantes. Huic accusationi tamquam Iconomachorum præcipuo prætextui, multis respondet Synodi Œcumenicæ, atque inter cætera, quod imagini non deferant cultum ut divinitati; sed eas honorent & venerentur propter eos, quos *repræsentant: quia (ait) imaginis honor ad principale transit, & quia qui intuetur imaginem Regis, intuetur in ea Regem. Qui ergo adorat imaginem, adorat Regem; illius enim forma & species est in imagine, & sicut, qui injuriam infert Regis imagini, pœnam jure perpetitur, tamquam qui ipsi causæ, videlicet Regi, inhonorificentiam intulit; quamquam imago nihil aliud sit, quam lignum, & colores ceræ immixti & temperati, ita & hoc modo qui figuram alicujus inhonorat, in idipsum cujus & imago injuriam refert. Sed & ipsa natura rerum docet, quia dum imago inhonoratur, ipsum principale inhonoratur* (a).

Præterea asserit hæc Synodus, imagines esse quasi libros, quibus acta sanctorum per picturæ narrationem in Ecclesia Catholica traduntur, maxime in memoriam nostræ mentis, & ad erectionem conversationis eorum, id est, ut acta eorum in pictura expressa, memoriam nostram resuscitent, & ad eorum imitationem excitent.

Anathemata in Iconomachos.

Omnibus hisce absolutis, Synodus hunc imaginum cultum probavit, *anathema dicens his, qui non salutant sanctas ac venerabiles Iconas: his qui appellant sacras imagines idola: his qui dicunt, quod veluti ad Deos Christiani, ita ad Iconas accedant*.

Professio fidei hujus Synodi.

Post pronuntiata anathemata lecta fuit jubente Sinodo per Euthymium Episcopum Sardorum professio fidei, qua profitentur, se recipere sex universales Synodos, adduntque, se honorare, & magnificare eam, *quæ proprie ac veraciter est Dei genitrix & superior Cælestibus cunctis virtutibus*, necnon sanctos Angelos, Apostolos, reliquosque sanctos *& horum expetere intercessiones, ut valentes nos familiares reddere Regi omnium Deo, custodientes videlicet mandata ejus, in virtutibus vivere procurantes*.

Profitentur insuper se *salutare & figuram pretiosæ ac vivificæ crucis, & sancta Lipsana sanctorum*.

Denique *& sanctas ac venerabiles* Iconas *se recipere & salutare, atque amplecti secundum antiquam traditionem sanctæ Catholicæ Dei Ecclesiæ . . . . utpote per picturam suam in recordationem & memoriam adducere nos valentes, & ad principale attrahere, atque participes facere alicujus sanctificationis*.

§. VII.

Actio quinta.

Actio V. ubi proferuntur varia monumenta ad ostendendum errorem Iconoclastarum, sed quæ non in omnibus probantur. Sermo Joannis Thessalonicensis Episcopi

HAc actione jubente Tarasio proferunt plura monumenta, quibus ostenditur, Iconoclastas in destructione imaginum imitatos esse Judæos, Paganos, Samaritas, Manichæos, similesque hæreticos, interque monumenta occurrunt nonnulla, quæ hodie apud eruditos nullam aut exiguam fidem habe[nt]. Item nonnulla, quorum doctrina nec a Synodo creditur probata, nec hodie a Catholicis recipitur, puta extractum ex sermone Joannis Episcopi Thessalonicæ, in quo evidenter docet, Angelos esse *corporeos*.

Objicienti enim Gentili, quod *Christiani Angelos depingerent ut homines, & adorarent, quamquam homines non sint, sed intelligibiles & incorporales & dicti & existentes. Respondit Joannes de Angelis & Archangelis, & sanctis Virtutibus, quæ supra istos sunt, addam autem etiam nostras hominum animas, intelligibiles quidem vos Catholica & Apostolica novit Ecclesia, non tamen incorporales omnino & invisibiles, sicuti vos Pagani fatemini: subtiles autem corpore & aerios, & igneos secundum id quod scriptum est: qui facit Angelos suos spiritus, & ministros ignem urentem, & hoc multos sanctorum Patrum nostrorum sensisse invenimus: quorum est Basilius ille Magnus, & sanctæ memoriæ Athanasius, atque Methodius, & qui circa ipsos sunt. Sola enim, ut veraciter fateamur; divinitas est incorporalis & incircumscripta: porro intelligibiles creaturæ non omnino incorporales & invisibiles, ut divinitas, sunt; propter quod in loco sunt, & circumscriptæ consistant*.

Licet Synodus hoc extractum protulerit, ut probaret, Gentiles usum imaginum improbasse, quem Catholici sustinebant, nequaquam in cæteris doctrinam hujus Episcopi probare intendit, quandoquidem supra *actione* 4. dixisset, Angelos esse *incorporeos*.

Neque sane Concilia censentur probare ea, quæ nonnunquam incidenter aut historice referuntur in monumentis seu scriptis, quæ ad stabiliendum dogma aliquod fidei, aut punctum disciplinæ adducuntur, sed id duntaxat quod directe ac primario pro dogmate fidei, aut puncto disciplinæ asserendo in illo scripto afferitur: quemadmodum in præsenti casu, sufficiebat Synodo, quod per extractum prolatum adstrueretur usus imaginum; parum attendens, quid de natura Angelorum auctor sentiret.

Post recitata plura monumenta dixit Tarasius; *jam satiati sumus ex paternis testimoniis, & cognovimus, quia prisca traditio est venerabilium imaginum erectio. Sectatores igitur sumus sanctorum Patrum. Sancta Synodus dixit, sectatores & concordes*.

Ex his evidens est, Synodum præter Epistolam Hadriani Papæ, necnon Epistolas Patriarcharum Orientalium, serio examinasse scripta SS. Patrum, aliaque Ecclesiastica monumenta, ut ex iis perspiceret, quod circa usum & cultum imaginum Ecclesiæ traditio haberet; atque iis perlectis & examinatis Patribus visum fuisse, ex traditione Apostolica usum & cultum imaginum sufficienter esse probatum.

§. VIII.

De actione sexta.

Actio VI. 5. aut 6. Octobris, leguntur acta pseudo-Synodi Constantinop. anno 753. & refutantur.

IN hac actione, quæ habita est quinta aut sexta Octobris, lecta fuere per Gregorium Neocæsariensem Episcopum acta pseudo-Synodi celebratæ anno 754. sub Copronymo *contra usum & cultum imaginum*; quibus subjuncta fuit actorum illorum confutatio, cujus lectionem incepit Joannes Ecclesiæ Constantinopolitanæ Diaconus, at perfecit Epiphanius Ecclesiæ Catanensis Diaconus, ac Thomæ Archiepiscopi Calaritani Vicarius & Legatus.

Lectio actorum pseudo Synodi merito imposita fuit Gregorio, eo quod ipse conventui isti interfuisset, ac[t]aque ejus compilasset ac digessisset.

Præcipua ac notabiliora puncta, super quibus inter utramque hanc Synodum dissensio fuit, breviter referenda putavi, ut ex iis pateat status quæstionis super cultu & usu *sacrarum imaginum*.

Pseudo-Synodi usurpatio tituli sanctæ & universalis Synodi.

Prior Synodus Iconoclastica assumpserat sibi hunc titulum *sancta magna & universalis septima Synodus*.

Patres hujus Synodi sustinuerunt, hunc titulum nullatenus illi Synodo posse tribui.

In primis non posse vocari *sanctam*, cum sit *polluta, profana*, & *execranda*: quia scilicet „ illi, qui in ea „ congregati fuere, inter sanctum & pollutum non di„ stinxerunt, *Iconam incarnati Dei verbi*, Domini vi„ delicet Jesu Christi, similiter ut *Iconam satanæ* ido„ lum nuncupantes.

Neque *universalem* dici posse, utpote quam non receperunt reliquarum Ecclesiarum Præsules, sed e contrario a pluribus rejecta fuerit. *In primis non habuit (inquiunt) adjutorem illius temporis Romanorum Papam, vel eos qui circa ipsum sunt Sacerdotes, nec etiam per Vicarios ejus, neque per encyclicam Epistolam, quemadmodum Lex dictat Conciliorum*.

Præterea inquiunt; *sed nec habuit consentientes sibi Patriarchas Orientis, Alexandriæ scilicet, Antiochiæ, ac sanctæ civitatis, vel comministros & summo Sacerdotes, qui cum ipsis existunt*.

Interim & hoc notandum, quod hæc Synodus non contestetur numerum Episcoporum prioris Synodi, quos acta istius Synodi ascendere faciebant *ad trecentos & triginta octo*, sed simpliciter Patres hujus Synodi asserunt, quod frustra de multitudine glorientur. „ Turbas quippe (inquiunt) contra Ecclesiam congre„ gantes garrientes, os non habens ostium aperien„ tes, quod licitum non est, *iniquitatem in excelso locuti sunt*.

Silentio transeo præfationem prioris Synodi Constantinopolitanæ, ejusque refutationem, quippe quæ unice pene continet professionem fidei circa mysterium sanctissimæ Trinitatis, & Incarnationis, & professionem eorum, quæ in sex Conciliis universalibus definita erant, super quibus utriusque Synodi Patres conveniebant.

Honorius inter Monothelitas condemnatur.

Quin & quod hic notat D. Fleury *lib.* 44. *cap.* 36. quod utraque Synodus, id est Constantinopolitana sub Copronymo, & hæc Nicæna, loquentes de sexta Synodo

(a) Itaque honor, qui defertur imaginibus, absolutus non est relativus; qui ad exemplar refertur & terminatur.

nodo nominent inter Monothelitas ibidem condemnatos Honorium Papam Romanum, idque præsentibus Legatis Hadriani Papæ, nec reclamantibus (*a*).

Verum Patres prioris Synodi prætendebant, quod *cultus imaginum* everteret primas illas *sex* Synodos universales; e contrario hujus Synodi Patres sustinebant, quod qui improbant usum & cultum imaginum, agerent contra mentem earum Synodorum, necnon contra praxim Episcoporum, qui illis Synodis interfuerunt.

Pseudo-Synodus contendit per cultum imaginum everti sex priores generales Synodos.

Et sane nihil infirmius, quam quod ex prioribus illis *sex* generalibus Synodis contra cultum & usum imaginum profertur. Quidquid enim allegabatur, vel petebat principium, vel æquivocum erat, aut sophisticum; volebant enim Eutychianismi, Arianismi, Nestorianismi, & aliarum hæresum: arguere admittentes *imaginem Christi*; quasi ejus efformatione *divinitatem* Christi negarent, aut cum *humanitatem confunderent*, & ita duas *separatas* in Christo naturas negarent. His respondebant Patres hujus Synodi: *Christianos habere virtutem eorum, & in libris vitas ipsorum describimus, & in imaginali scriptura illos depingimus .... non enim tantum passiones sanctorum nos ad salutem nostram erudiunt, sed ipsa conscriptio passionum ipsorum etiam per imaginalem picturam ostensa .... præterea Templa istis jugiter dedicare aut in imagine istos erigere illos, qui virtutem ipsorum contemnunt, non est laudabile. Nemo plane laudaverit, si viderit hominem virtutes sanctorum parvipendentem, de die in diem horum imagines commendantem, vel Templa multa erigentem, aut vasa sacra patrantem, & suum ipsius Templum Deificis virtutibus non adornantem.*

Respondetur ad allegata sub nomine Theodoti Ancyrani.

Allegantur etiam quædam contra usum imaginum sub nomine Theodoti Ancyrani: „ Sanctorum vultus „ non in imaginibus ex materialibus coloribus factis „ formandos accepimus, sed horum virtutes per ea, „ quæ de illis in scriptis indicantur, quasi quasdam „ animatas imagines imitari dicimus, & ex hoc ad similem illis zelum erigimur; nam dicant hi, qui „ tales erigunt formas, quasi putas ex his perfruantur utilitate, vel in quam spiritalem contemplationem ducantur per harum commemorationem) sed „ manifestum est, quod vana sit hujusmodi excogitatio „ & diabolicæ argumentationis inventio „. Respondit hæc Synodus, testimonium illud huic auctori esse suppositum, quod probarunt perlectis ejus sermonibus, operibusque ab eo editis, in quibus nihil simile reperitur; cum tamen Iconomachi assererent, ea ex ipsius scriptis esse desumpta, sed nullo indicato loco. Addidit præterea, verba illa non ex Codice Theodoti, sex ex charta volatica in Synodo Iconomachorum esse prælecta.

Item ad testimonium Eusebii in Epistola ad Constantiam Augustam.

Ultimo loco ab Iconomachis allatum testimonium Eusebii ex Epistola ad Constantiam Augustam, præterquam quod incertum sit, num sit revera hujus auctoris, nihil videtur continere contra sacras imagines, tantum enim videtur indicare, quod divina essentia coloribus exprimi nequeat; at Synodi hujus Patres non negant esse Eusebii, quin & usui sacrarum imaginum esse contrarium fatentur: sed auctoritatem ejus rejiciunt, eique tamquam adversario sacrarum imaginum anathema dicunt, eumque Theopaschitis (qui passionem divinitati adscribunt: unamque naturam duntaxat in Christo agnoscunt) annumerant.

Pseudo-Synodi anatema in cultores imaginum.

His testimoniis reproductis tandem pseudo-Synodus Iconomachorum definivit & decrevit: „ abjectam fore & alienam atque abominabilem ex Christianorum „ Ecclesia omnem imaginem ex diversa materia & coloribus per malam pictorum artem effectam. Qui „ vero ausus fuerit amodo construere imaginem, vel „ adorare, aut statuere in Ecclesia, vel in privata „ domo, seu occultare; si quidem Episcopus, aut „ Presbyter, aut Diaconus fuerit, deponatur; si vero „ Monachus aut Laicus anathematizetur, & Imperialium legum obnoxius sit, tamquam contrarius „ præceptorum Dei & inimicus dogmatum Paternorum.

Item in eos, qui non recipiunt sex generalia Concilia.

Post hæc anathema dicunt Episcopi istius Synodi, in eos, qui prima sex generalia Concilia non recipiunt,

Improbat pseudo-Synodus Christi imagines.

Multis quoque improbant *imagines Christi Domini*, quasi per earum efformationem, vel negaretur Christi divina essentia, quæ incomprehensibilis & incircumscriptibilis depingi nequit, vel certe Christus in duas personas divideretur, sive quod efformans Christi imaginem, *divideret Christum in subsistentias duas, separatim ponens Dei filium, & separatim Virginis Mariæ, & hinc eum in imagine quasi privatæ subsistentiæ sit ex Virgine pingens.*

Anathema dicit in eos qui non invocant B. Virginem, aliosque Sanctos.

Anathema dein & pronuntiant in eum, qui *non confitetur, sanctam semper Virginem Mariam proprie ac vere Dei genitricem, sublimiorem esse omni visibili & invisibili creatura, & cum sincera fide ipsius non expetit intercessiones tamquam fiduciam habentis ad Deum nostrum, qui ex illa genitus est. Item in eum, qui aliorum Sanctorum non postulat orationes tamquam fiduciam habentium pro mundo intercedere, secundum Ecclesiasticam traditionem*: col. 523. & 527

Hinc patet Iconoclastas probasse invocationem Sanctorum, ac specialiter Deiparæ Virginis; quamvis eorum imagines admittere noluerint.

Ultima anathemata pseudo-Synodi.

Anathema tandem fulminant, si quis non recipit hanc Synodum, quam *universalem septimam Synodum* vocant, ac nominatim anathematizantur Germanus, Georgius, & Joannes Damascenus, qui destructioni imaginum præ cæteris se opposuerant.

Acclamationes Imperatoribus Iconoclastis.

Ubi Imperatoribus Leoni Isauro & Constantino Copronymo acclamarunt, inter alia eos laudant tamquam qui *inconfusam in Christo dispensationem bene discreverint. Inseparabilitatem duarum in Christo naturarum firmius prædicaverint*. Ut enim supra monui, hæc per imaginis Christi efformationem clamabant.

Synodus VII. ad præcedentia respondet.

Præsens Synodus ad omnia articulatim respondens, probat quæ Catholice ab ipsis pronuntiata sunt, & improbat quæ contra usum & cultum imaginum in ea professione continentur, ac speciatim ostendit, quod efformando imaginem Christi secundum formam, qua similis nobis foris apparuit, nullatenus ipsas Christi naturas dividat. *Sicut enim* (ait) *quis hominem depingens sine anima, non facit hominem, sed ille cum anima permanet, & imago ejus dicitur, eo quod similis ei appareat: ita & nos imaginem Domini facientes, deificatam carnem Domini confitemur, & nihil imaginem aliud scimus, quam imaginem indicantem principalis imitationem*, col. 870.

§. IX.

De actione septima.

Actio VII. 13. Octobris, Recitatur definitio Synodi.

ACTIO hæc celebrata est 13. Octobris, in qua recitata fuit definitio Synodi super cultu & veneratione imaginum sub hoc titulo: *sancta magna & universalis Synodus, quæ gratia Dei, & juxta pium Christi amantium Imperatorum nostrorum Constantini & Irenes illius matris decretum, secundo in splendida Nicææ Metropoli, quæ est Bithyniæ, in sacra Dei Ecclesia Sophia congregata, traditionem Catholicæ Ecclesiæ secuta, hæc definivit subjecta.*

Renovantur definitiones fidei sex priorum Conciliorum.

In primis renovat Synodus definitiones fidei sex anteriorum generalium Synodorum, & anathema dicit illis, quorum dogmata in his generalibus Synodis damnata fuere; atque generatim omnes Ecclesiasticas sive scripto, sive sine scripto sancitas traditiones illibate servare profitetur: ac rursus de sexta Synodo disserens expresse asserit: *sexta Synodus exclamavit abjiciens Sergium, Honorium, Cyrum, Pyrrhum, Macarium, & eos, qui sine voluntate sunt pietatis, atque istis similia sentientes.*

Articuli definitiones circa cultum imaginum.

His præmissis definit Synodus, circa cultum & venerationem sacrarum imaginum hæc sequentia.]

Primo, proponi posse, *venerandas & sanctas imagines ad modum & formam venerandæ & vivificantis crucis e coloribus & tessellis, aut alia quavis materia commode paratas.*

Secundo, eas in *Templis sanctis Dei collocandas habendasque: tum in sacris vasis & vestibus, tum in parietibus, & tabulis, in ædibus privatis, in viis publicis.*

Tertio, posse proponi *maxime imaginem Domini & Dei salvatoris nostri Jesu Christi, deinde intemeratæ Dominæ nostræ Deiparæ, venerandorum Angelorum, & omnium deinde sanctorum virorum.*

Quarto addit finem seu scopum expositionis imaginum: *quo scilicet per hanc imaginum pictarum inspectionem omnes, qui contemplantur, ad Prototyporum memoriam & recordationem & desiderium veniant.*

Quinto, posse illis *salutationem* (sive Gr. *osculum*) & *honorariam adorationem exhiberi.*

Sexto monet, hanc quidem honorariam adorationem posse imaginibus exhiberi, *non secundum fidem nostram, veram latriam, quæ solum divinæ naturæ competit: sed quemadmodum typo venerandæ & vivificantis crucis, & sanctis Evangeliis, & reliquis sacris oblationibus suffitorum & luminarium reverenter accedimus, quemadmodum veteribus pie in consuetudinem hoc adductum est.*

Rationem permissæ hujus honorariæ adorationis & cultus subjicit: *imaginis enim honor in Prototypum resultat, & qui adorat imaginem, in ea adorat quoque descriptum argumentum* (sive Gr. *adorat in ea depicti subsistentiam*).

Denique decernit hæc ab omnibus esse recipienda, & eos, qui aliter audent sapere aut docere, si quidem Episcopi aut Clerici fuerint, deponi præcipit, Monachos autem vel Laicos a communione segregari.

Hæc igitur Synodus declarat & definit, imagines Christi, divæ Virginis, Angelorum, & aliorum Sanctorum non tantum esse in Templis retinendas ad memoriam eorum, quæ in iis repræsentantur, sed etiam externo cultu coli & adorari posse; nimirum adoratione relativa ad ipsum Prototypon; ait enim: *imaginis*

(a) Id confirmare videtur sententiam Theologorum, qui contendunt a sexta & septima Synodo Honorium Papam damnatum fuisse eodem modo ac Pyrrhum Sergium, cæterosque Monothelismi auctores,

S C H O L I A

In Canones Synodi Nicænæ II.

CANON PRIMUS.

Iis, qui Sacerdotalem dignitatem sortiti sunt ; testimonia & ad recte se gerendum instituta sunt Canonicarum constitutionum descriptiones. Quas cum divinoque David lubenter recipientes ad Dominum cantamus dicentes, in via mandatorum tuorum lætatus sum, tamquam in omnibus divitiis. *Et*, mandasti justitiam testimonia tua in sæculum: intellectum da mihi & vivam. *Et si in sæculum nos jubet vox Prophetica testimonia Dei servare, & in eis vivere, liquet ea nequaquam concutienda, nullaque ratione labefactactanda permanere; nam & venerandus Moyses sic ait*, eis non licet addere, nec eis licet detrahere, *& divinus Apostolus Petrus in iis glorians exclamat* : ad quæ Angeli declinare desierant. *Atque etiam dicit Paulus* : etiamsi vel Angelus annuntiet vobis aliud quam vobis annuntiavimus, sit anathema: *Cum ergo ita se habeant, & sint nobis testata, iis exultantes, ut si quis multa spolia invenerit, divinos Canones libenter amplectimur, eorumque constitutionem integram & illabefactabilem confirmamus, quæ edita fuerunt a sancti Spiritus tubis, omni ex parte celebrandis Apostolis, & sex sanctis universalibus Synodis, iisque quæ ad ejusmodi decretorum traditionem provinciatim coactæ fuerunt, & nostris sanctis Patribus. Ex uno enim omnes eodemque spiritu illuminati, quæ erant utilia decreverunt : & quos anathemati quidem transmittunt, nos quoque anathematizamus: quos vero depositioni, nos quoque deponimus: quos autem segregationi, nos itidem segregamus: quos autem pœnæ tradunt, nos quoque similiter subjicimus, Ab avaritia enim alieni mores sint, præsentibus contenti, is, qui tertium cælum conscendit, & arcana verba audivit, Paulus divinus Apostolus aperte vociferatur.*

SCHOLION.

Quare SS. Eloquiorum & Canonum notitia Episcopis summopere sit necessaria.

„ TEstimonia dicuntur (ait hic Balsamon) divinarum Scripturarum præcepta, ut quæ testificantur & describant, quomodo fideles vitam instituere oporteat.

Idipsum hic monet Zonaras subinferens : “ sunt ergo testimonii Domini Constitutiones, quæ nobis, & quo pacto vita instituenda, & quibus suppliciis puniendi sint, quicumque divina imperia contempsere, testantur atque ob oculos ponunt.

„ Qui ergo (pergit Zonaras) sacri ordinis dignitate honestati sunt, iis divinos Canones, quæque illorum auctoritate descripta & constituta sunt, testimonii loco esse debere, hujus Synodi Patres affirmant... sunt vero iisdem Canones etiam recte vivendi præcepta : vitæ siquidem illorum honestatem tuentur apteque siquidem illorum honestatem tuentur apteque componunt.

Itaque scopus hujus Canonis est, Episcopis, & Ecclesiæ Ministris divinorum Eloquiorum, & sacrorum Canonum scientiam & observantiam commendare: utpote e quibus cognoscere queant, quomodo vitam suam instituere, & populum sibi commissum regere, & gubernare debeant.

Synodus Canones, qui observari deberent, expressit.

Utque Canones, quorum præcepta amplecti oporteat; iis facilius innotescant, eos Synodi hujus Patres non tantum simpliciter designarunt, sed insuper declararunt, se eos amplecti, *eorumque Constitutionem integram & illabefactabilem* (G. *illabefactam*) *confirmare*.

Canones vulgo Apostolorum ipsis Apostolis non obscure adscripsit.

Primo loco confirmant, quæ *edita fuerunt a sancti Spiritus tubis, omni ex parte celebrandis Apostolis*.

His verbis intelligi Canones vulgo *Apostolorum*, nemo ambigit : eosque a Patribus hujus Synodi tribui *Apostolis* tamquam *veris* eorum auctoribus, conformiter ad Synodum Trullanam, & opinionem, quæ tum temporis de auctoribus horum Canonum apud Græcos invaluerat.

Cum enim Patres crederent passim disciplinam & doctrinam Canonibus hisce comprehensam ; posse suscipi & confirmari, parum solliciti fuere anxie inquirere, qui essent veri Canonum illorum auctores, contenti in hac facti quæstione sequi & amplecti communem ac tunc receptam opinionem, & Canones eis adscribere, quibus tunc vulgo adscribebantur: quemadmodum & novissima Synodus Tridentina *sess.* 25. *cap.* 1. *de Reformat.* hos Canones vocat simpliciter *Apostolorum*; quia tunc temporis prout & hodie passim eo nomine appellabantur.

Concilia enim in his, quæ facti sunt, non consueverunt criticum instituere examen ; id maxime præcaventia, ne quid a vera fide, aut rectis moribus abhorrens suis decisionibus aut Decretis approbent.

Secundo confirmantur hoc Canone Canones, qui editi fuerunt *a sex sanctis & universalibus Synodis*.

Confirmat Canones sex Synodorum generalium atque ita Canones Trullanos supposuit a quinta & sexta Synodo editos.

Ut hic numerus generalium Synodorum ante hanc Synodum celebratarum habeatur, necessario his Synodis generalibus annumerandæ sunt *quinta* sub Justiniano Imperatore habita in causa *trium Capitulorum*, & *sexta* sub Justiniano juniore contra Monothelitas.

Verum cum constet, neutram earum Synodorum Canones edidisse, solet quæri, qua ratione probari dicantur Canones in Synodis editi ? Communis opinio est, quod Synodus hæc Canones Trullanos, sive in Synodo Trullana editos, habuerit pro Canonibus ad *quintam & sextam* Synodum pertinentibus.

Et quidem in hac ipsa Synodo cum *actione IV.* prolatus *Can.* 82. Trullanus, tamquam Canon *sanctæ & universalis sextæ Synodi* : atque nonnulli huic titulo obloquerentur, interloquutus Tarasius Patriarcha dixit: „ quæ est hæc ignorantia, qua plerique laborant circa hos Canones? *scandalum* enim est *dubitare*, num sint *sextæ* Synodi.

Ut autem id persuadeat, subjungit, “ cognoscant igitur tales *sextam* Synodum temporibus Constantini fuisse congregatam, nimirum contra eos, qui tantummodo unam actionem & voluntatem in Christo collocant. Illi igitur hæreticos anathemate verberantes, orthodoxamque fidem confirmantes, sub annum decimumquartum Imperii Constantini domum redierunt. Post annos igitur quatuor aut quinque iidem illi Patres sub Justiniano Constantini filio congregati, prædictos Canones ediderunt: neque hac de re quisquam dubitet. Nam qui temporibus Constantini subscripserunt, iidem illi sub Justiniano quoque præsentem hanc chartam subsignarunt, quæ res satis clara est ex eorumdem propriarum manuum immutabili similitudine, necessum autem erat, ut post Synodum universalem definitam, Canones quoque Ecclesiasticos ederent.

Evidens est, ideo a Tarasio hos Canones *sextæ* Synodo adscribi, quod quasi in supplementum istius editi fuerint; qua ratione & *quintæ* Synodo adscripti fuerunt, quemadmodum Patres Synodi Trullanæ in allocutione ad Imperatores dixerunt. Hinc & Canones hi vulgo nuncupantur Canones Synodi *quini-sextæ*, uti notatum est dissertatione in Canones Trullanos.

Itaque sub Canonibus a *sex sanctis universalibus Synodis editis* comprehensi censentur Canones 102. in Synodo Trullana, seu *Quini-sexta* promulgati, qui & eatenus hic confirmantur : de qua confirmatione actum est in citata dissertatione.

Etiam confirmantur Canones Synodorum Provincialium qui ab Ecclesia jam recepti erant.

Tertio suscipiuntur & confirmantur Canones editi in iis Synodis, *quæ ad ejusmodi Decretorum traditionem Provinciatim* (G. *localiter*) *coactæ fuerunt*.

Synodi *Provinciatim* seu *localiter* coactæ, quarum Canones hic confirmantur, sunt Synodi *Ancyrana*, *Neocæsariensis*, aliæque particulares Græcorum Synodi, quas Dionysius Exiguus e Græco in Latinum vertit, & nominatim enumerantur & confirmantur in *Canone* 2. Trullano: atque hac rursus Synodali approbatione non mediocris Canonibus harum Synodorum accedit auctoritas.

Recipiuntur & Canones a S. Basilio, aliisque nonnullis Patribus editi.

Quarto probantur Canones, qui editi fuere a nostris sanctis Patribus, nimirum SS. Basilio, Athanasio, aliisque expressis in citato Can. 2. Trullano.

Omnes hi Canones quasi paris essent auctoritatis, confirmantur.

Et quod notandum, omnes hos Canones sub una verborum formula ita confirmant & recipiunt, quasi omnes essent paris auctoritatis. Rationem addunt : *ex uno enim omnes eodemque spiritu illuminati, quæ erant utilia, decreverunt.*

CANON II.

Quoniam psallentes Deo spondemus in justificationibus tuis meditabor, non obliviscar sermones tuos: *omnes quidem Christianos salutare est hoc servare, eos autem præcipue, qui Sacerdotalem dignitatem obtinent, Quamobrem decernimus quemlibet, qui ad Episcopalem gradum est provehendus, Psalterium omnino nosse, ut ex eo omnem quoque suum Clericum ita instrui moneat. A Metropolitano autem bene examinari, an ad sacros Canones diligenter, ac cum perscrutatione, non autem obiter cursimque legendos, & prompto paratoque sit animo, & sacrum etiam Evangelium, & librum divini Apostoli, omnemque divinam scripturam, & in divinis præceptis versari, & populum suum docere. Nostræ enim Hierarchiæ substantia sunt eloquia divinitus tradita, divinarum scilicet Scripturarum vera scientia, sicut Magnus ait Dionysius. Si quis autem dubius animi fuerit, & non lubenter hæc facere & docere voluerit, non ordinetur. Prophetice enim dicit Deus:* tu repulisti scientiam, & ego te repellam, ne sis mihi Sacerdos.

SCHO-

SCHOLION.

Omnes Christiani hortandi, ut scripturam sacram meditentur.

DOcet hoc Canone Synodus, *omnes quidem Christianos* in justificationibus Dei meditari, nec illius sermonem oblivisci saluberrimum esse, sed *eos* tamen *præcipue, qui Sacerdotalem dignita tem obtinent*, sive qui Episcopi ordinati sunt.

In Episcopum ordinandus omnino noverit Psalterium.

Hinc in primis decernit, *quemlibet, qui ad Episcopalem gradum est provehendus, Psalterium omnibus modis nosse, ut ex eo omnem quoque suum Clericum ita instrui moneat*. Hoc est, „ jubet in psalterii cognitione versatum esse, ut hoc pacto ab illo populus quoque initiari, hoc est, eadem cognitione imbui discat " ait Zonaras.

Jam olim moris fuit, ut ipsi fideles integrum Psalterium memoriter tenerent.

Pro quo notandum, jam olim moris fuisse, ut non tantum Clerici, sed etiam Laici Psalmos, sive integrum Psalterium memoriter discerent, atque eos inter communia opera, tamquam in omni labore dulcissimum, & fidelibus usitatum Celeuma assumerent (a).

Hinc S. Hieronymus epist. 12. nobili viro Gaudentio tradens regulam pro Pacatula infantula, ex utero per parentes Deo oblata, ait: „ Cum Virgunculam... „ septimus ætatis annus acceperit ... *discat memoriter* „ *Psalterium*.

Et idem Doctor de Barbaris Hunnis, fidem Catholicam amplecti incipientibus, scribit epist. 7. ad Lætam Matronam: *Hunni discunt Psalterium*. Id pluribus adductis ostendit Christianus Lupus in Scholio ad hunc Canonem.

Verum labentibus sæculis, sensim hæc pietas recitandi Psalterium, atque ejus recitationi & meditationi per temporum intervalla incumbendi, ad solos Clericos, Monachos, & Moniales, tamquam Dei servitio, & meditandis divinis eloquiis specialiter consecratos dilapsa est, ut & ibidem monet Lupus. Ex hac disciplina & praxi profluit & hodie superest Officii Ecclesiastici sive Canonicalis ordinatio, & quotidie per temporum quædam intervalla imposita recitandi necessitas.

Scimus enim, officium istud, si Lectores matutinales, aliaque pauca exceperis, integrum ex Psalmis esse concinnatum, idque eo ordine, ut nisi Officium Feriale per festorum interventum interrumperetur, totum Psaltarium 150. Psalmorum hebdomadatim recitaretur, uti pluribus ostendi *Tom. V.* in dissertatione *de Horis Canonicis parte* 2. *cap.* 1. 6. 7. monuitque jampridem pius Tungrensium Decanus Radulphus de Canonum observantia *proposit.* 17. quod sicut sunt pauci dies Dominici, & multæ feriæ, ita paucæ debeant esse Festivitates, & multæ feriæ, seu dies Sanctorum trium Lectionum, rationem addit: ut *Psalterium continuetur, in quo principaliter officium consistit*.

At illud pro intellectu præsentis Canonis observandum, etiam præceptum, ut Clerici Psalmos *memoriter* tenerent, tum ut eos omni loco & tempore recitare, & secum ruminare possent, tum etiam, quia mos Psalmos *memoriter* & sine libro cantandi diu in Ecclesia viguit, & etiamnum ejus moris vestigia quibusdam in locis remanserunt, ut in Ecclesia Lugdunensi, Rothomagensi, &c. uti notat vir eruditus Petrus Gussanvillæus ad *epist.* 45. *lib.* 4. sancti Gregorii. Addens: „ Taceo Carthusianos, & alios antiquiores Ascetas, „ apud quos novitii primo conversionis anno *Psalte-* „ *rium memoriter* addiscere tenentur, quia eosdem „ *memoriter* in Ecclesia cantare consueverunt.

Ad Andream Scholasticum scribit S. Gregorius *lib.* 4. *epist.* 45. „ Sed nec Joannem Presbyterum *Psalmo-* „ *rum nescium* præsumpsimus ordinare, quia hæc eum „ res minus sui profecto habere studium demonstra- „ bat ". Et Synodus Toletana VIII. *Can.* 8. ut „ nullus cujuscumque dignitatis Ecclesiasticæ deinceps „ percipiat gradum, qui non totum *Psalterium*, vel „ Canticorum usualium, & Hymnorum perfecta no- „ verit supplementum.

Et sub finem sæculi noni Riculfus Suessionensis Episcopus in suis Constitutionibus *cap.* 5. monet Presbyteros, ut unusquisque ipsorum *Psalmos memoriter* & veraciter, ac correcte tenere studeat.

Etiam apud Gratianum *dist.* 38. *Can.* 5. extat Decretum ex variis Conciliis collectum, uti monent Correctores Romani, quo exprimuntur, quæ ipsis Sacerdotibus necessaria sunt ad discendum, atque inter alia *Psalterium*.

Ex his omnibus patet, hoc Canone piam & pristinam fidelium pietatem, ac præsertim Clericorum meditandi in justificationibus Domini dumtaxat esse renovatam; ipsamque hodierni Officii Ecclesiastici recitationem ob hoc unice impositam esse Clericis, aliisque divino servitio specialiter mancipatis, ut quotidie per temporum intervalla Psalmos canentes aut recitantes *in justificationibus Domini meditarentur*. Nam ut apud Gratianum *dist.* 92. *Can.* 1. sanctus Hieronymus ait: *Deo non voce, sed corde cantandum*.

Ordinandus in Episcopum examinandus circa studium sacrarum Scripturarum, & Canonum.

Secundo requirit præsens Canon, ordinandum Episcopum *a Metropolitano bene examinari, an ad sacros Canones diligenter, ac cum perscrutatione* (A. *scrutabiliter*) *non autem obiter cursimque* (A. *transitorie*) *legendos, prompto paratoque sit animo* (A. *in promptu habeat*).

Scitur, jam pridem Patres judicasse, Canonum notitiam Sacerdotibus sive Episcopis necessariam esse. Ad Maximum & Severum Brutiorum (b) Episcopos scribit Innocentius I. *epist.* 5. „ Ecclesiasticorum *Ca-* „ *nonum* norma nulli debet esse *incognita Sacerdoti*, „ quia nesciri hæc a Pontifice satis est indecorum ". Plura vide apud Gratianum *dist.* 38.

Tertio præcipit Canon, ut in ordinatione Episcopi inquiratur *diligenter a Metropolitano, an ad legendum diligenter, ac cum perscrutatione. non autem obiter cursimque, prompto paratoque sit animo, sacrum Evangelium, & librum divini Apostoli, omnemque divinam Scripturam*.

Hoc studium esse Episcopis, & Pastoribus summopere necessarium asserunt SS. Patres.

Scripturarum notitiam Episcopis, qui verbi Domini pabulo populum sibi commissum pascere jubentur, esse plane necessariam uno ore clamant Patrum Decreta, quorum plura recitat Gratianus citata *dist.* 38.

Cumque hæc Scripturarum scientia sit profundissima, atque fecundissima, merito Synodus in Episcopo ordinando requirit *promptum paratumque animum* ad legendum sacrum Codicem. Et si Hieronymus in commentariis Prophetæ Aggiæ *cap.* 2. monet Episcopos, qui nondum plene Scripturas edocti ordinati sunt, saltem illud habeant, ut postquam Sacerdotes ordinati fuerunt, saltem discant legem Dei, ut possint „ docere quod didicerint, & augeant scientiam „ magis, quam opes, magisque noctes & dies Scriptu- „ rarum tractatu, quam in ratiociniis & supputatio- „ ne consumant.

Maximo Metropolitanus summa diligentia super hac notitia Scripturarum, & Canonum ordinandum in Episcopum examinare jubetur, & quare?

Notandum, quod Synodus exigat, ut super his ordinandus a Metropolitano *bene* sive *diligenter* examinetur, hoc est ea diligentia atque sedulitate, qua in tanti momenti negotio procedendum est, ne cum summo animarum periculo erretur, si populo præficiatur in Pastorem, qui ob defectum scientiæ verbi divini pabulo eum pascere idoneus non sit.

Præterea observandum, quod examinari oporteat ordinandum, non tantum, an *simpliciter* sacros Canones, & Scripturas sacras pervolvere velit, sed an *prompto paratoque animo sit* ad ea *diligenter, ac cum perscrutatione, non autem obiter cursimque legenda*: hoc est *ita perlegere, ut reconditas abditasque librorum sententias scrutetur, proindeque & uniuscujusque rei rationem intelligat .... non autem perfunctorie, hoc est, alias res agens, & verbis solum recitandis occupatus, subjectas vero sententias cognitione nequaquam attingens* „: *ut recte hic exponit Zonaras*.

Verbo requirit Synodus hoc diligens Scripturarum & Canonum studium in Episcopo, ut & secundum Dei mandata conversari, & docere populum sibi commissum prompto paratoque sit animo. *Nec solum* (*ait Zonaras*) *ab eo sacrarum litterarum studium, ut diximus, postulari, sed ut vitam præterea ac mores ad Legis divinæ præscriptum normamque componat, exigi placet: neque id tantum, sed ut in erudiendo præterea credito sibi populo elaboret*.

Jubetur & hodie ex præscripto Pontificalis Romani Metropolitanus ordinans ab ordinando petere: *Vis eas, quæ ex divinis Scripturis intelligis, plebem, cui ordinandus es, & verbis docere & exemplis?* Respondet Ordinandus: *Volo*.

Superest & hodie vestigium examinis in ordinatione Episcopi, sed multum a pristino examine dissimile.

Est quidem hoc examen vestigium aliquod examinis, quod sancti Patres ante ordinationem institui volebant de doctrina & vita ordinandi, at illud dolendum, quod examen illud a Patribus jampridem præscriptum, quodque serio ac summa diligentia institui volebant, tandem in nudam cæremoniam, & externum ritum transierit.

Verum quidem est, aliud quoddam examen circa ordinandos Episcopos præmitti, quod informatio dicitur, sed quam perfunctorie sæpius & hoc examen instituatur, ut formalitas quædam potius, quam serium examen videatur, notavi in *Jure Ecclesiast. Tom. I. parte* 1. *tit.* 14. *cap.* 2.

Cur studium Scripturarum ita necessarium judicet Synodus, rationem subjicit; *nostræ enim Hierarchiæ* (A. *sum-*

(a) *Celeuma* vel *Celeusma* a verbo Græco Κέλευσμα significat clamorem aut cantum plurium personarum. Vulgo dicitur de clamore Nautarum, improprie vero aliorum hominum, cum uno aliquid jubente, omnes uniformiter respondent, quasi sibi invicem jubentes; vel se invicem hortantes. Unde *Celeustes* dicitur, qui remiges hortatur, vel eis imperat.

(b) Brutiorum Regio, nunc Calabria dicitur, Regni Neapolitani Provincia.

(A. *summi Sacerdotii nostri*) *substantia sunt eloquia divinitus tradita*, *divinarum scilicet Scripturarum vera scientia* (A. *disciplina*) *sicut magnus ait Dionysius*.

Dicunt Patres *Hierarchiæ* seu *summi Sacerdotii nostri*, hoc est, Episcopatus, *substantiam* esse *eloquia divinitus tradita*, seu *Scripturarum veram scientiam* & disciplinam, eo quod Episcopi sit, præcepta in iis tradita, verbo & exemplo gregi sibi commisso continuo prædicare & inculcare.

Dionysius, qui hic cum laude citatur, indubie intelligitur Dionysius, qui vulgo sed falso Areopagita dicitur, sub cujus nomine extant plures libri, atque inter alios de divinis nominibus.

Cum tempore hujus Synodi nullum præsertim apud Græcos dubitaret, quin Dionysius hic esse verus horum librorum auctor; dubitavit Synodus receptæ tunc opinioni adhærens, hanc sententiam per se verissimam, sub ejus nomine proferre, nullatenus inquirens, num libri hi revera huic Dionysio adscribi deberent. Unde hæc Synodalis enuntiatio nullatenus præjudicat eruditorum virorum etiam Catholicorum opinioni, qui multis iisque admodum plausibilibus argumentis sustinent, hos libros non posse adscribi Dionysio *Areopagitæ*, cujus meminit Scriptura sacra.

Tandem concludit Canon: *Si autem dubius animi fuerit & non lubenter hoc facere & docere voluerit*. (A. *quod si disceptaverit*) *nullatenus ordinetur*: notat autem Labbæus ad marginem *tomo 7. Concil. col. 597.* in Codice quodam legi: *& ita libenter facere & docere minime spoponderit*.

Quidquid sit de hac varietate lectionis, scopus Synodi apparet, ut, si diligenti examine præmisso, Metropolitano videatur, ordinandum non esse *prompto paratoque animo*, *sacros Canones*, *omnemque divinam Scripturam diligenter & cum perscrutatione*, & non perfunctorie legere, nullatenus ordinetur: eo quod sat appareat illum nolle Canonum & Scripturarum scientia se instruere; ac proinde in ipsum congruere hanc divinam sententiam Prophetice ab Osee IV. scriptam: *quia tu scientiam repulisti*, *repellam te*, *ne Sacerdotio fungaris mihi*.

Extat hic Canon apud Gratianum *dist.* 33. *Can.* 6. ex versione Anastasii Bibliothecarii.

CANON III.

Omnem electionem, quæ fit a Magistratibus, Episcopi, vel Presbyteri, vel Diaconi, irritam manere; ex Canone dicente: si quis Episcopus sæcularibus Magistratibus usus, per eos Ecclesiam obtinuerit, deponatur & segregetur, & omnes qui cum eo communicant. Oportet enim eum qui est promovendus ad Episcopatum ab Episcopis eligi, quemadmodum a sanctis Patribus Nicææ decretum est in Canone, qui dicit: Episcopum oportet maxime quidem ab omnibus, qui sunt in Provincia, constitui: si autem hoc difficile fuerit, vel propter urgentem necessitatem, vel propter viæ longitudinem, tres omnino eodem convenientes, iis quoque qui absunt simul suffragium ferentibus & assentientibus per litteras, tunc facere electionem: eorum autem quæ a se fiunt, confirmationem dari in unaquaque Provincia Metropolitano.

SCHOLION.

Electio Episcoporum penes Episcopos Comprovinciales.

INNOVANTUR præsenti Canone *Canon* 29. vulgo Apostolorum, & *Canon* 4. Nicænus, qui electionem & ordinationem Episcoporum Episcopis Provinciæ committunt, quorum Scholia videri possunt.

Hoc ex verbis hujus Canonis sat perspicuum est, Synodum hoc Canone agere de electione & intrusione, quam Magistratus & Principes sibi arrogabant *Dominationis* titulo: nequaquam vero de electione seu potius nominatione, qua Principes & Reges Catholici passim ubique utuntur; idque cum subjectione ad Judicium Episcoporum Provinciæ, vel Romani Pontificis super dotibus & qualitatibus nominandi, aut nominati: de quo Principum jure, & forma, qua utuntur, egi in *Jure Ecclesiastico Tom. I. parte 1. tit. 13. cap. 4.*

Quæ electio per Laicos hic reprobetur.

Unde & hic monet Balsamon: „ De electionibus, „ quæ a Magistratibus vel Principibus fiunt, non de„ cernit hic Canon: sed de electionibus Episcoporum, „ quæ Principum, aut Magistratuum potestate proce„ dunt, & de electionibus Presbyterorum, vel dia„ conorum, quæ simili jussu procedunt. Dicit ergo, „ quod etiamsi opinione ac specie ab Antistitibus, „ penes quos est eligendi potestas, fiant, quoniam „ tamen potentia ac vi procedant, infirmari debent „ ac resolvi.

Extat Canon apud Gratianum *dist.* 93. *Can.* 7.

CANON IV.

Præco veritatis Paulus divinus Apostolus quemdam veluti Canonem Ephesiorum Presbyteris imponens, vel universæ potius Sacerdotali multitudini sic libere dixit: argentum, vel aurum, vel vestem nullius concupivi, omnia vobis ostendi, quod oportet sic laborantes infirmos suscipere; dare beatum existimans. *Quocirca ab eo edocti statuimus, ne turpis lucri gratia Episcopo in mentem veniat, quærenti excusationes in peccatis, aurum vel argentum, vel ullam aliam speciem ab iis, qui sibi subsunt Episcopis, vel Clericis, vel Monachis exigere*. *Dicit enim Apostolus*: injusti regnum Dei non possidebunt: *nec debent liberi parentibus thesaurum parare, sed parentes liberis. Si quis ergo per auri exactionem, vel alicujus alterius speciei, vel propter aliquam propriam affectionem a ministerio arcere inventus fuerit, vel segregare suorum Clericorum aliquem, vel venerandum Templum claudere, ne in eo divina fiant ministeria, ad id quod non est sensu præditum suam insaniam immittens, est revera sine sensu, & talionis erit legi obnoxius, & labor ipsius in caput ejus redibit, ut qui sit mandati Dei & Apostolicarum traditionum transgressor. Præcepit enim & Petrus suprema Apostolorum summitas*: pascite gregem Domini, Episcopatum gerentes, non per vim, sed sponte, ac voluntarie, secundum Deum: neque turpis lucri gratia, sed prompte & alacriter, nec ut dominatum in Clerum obtinentes, sed gregis exemplaria existentes: & cum summus Pastor apparuerit, quæ nec corrumpi, nec marcescere potest, gloriæ coronam referetis.

SCHOLION.

Arguitur avaritia Episcoporum in extorquendis quibusdam juribus a Clericis & Monachis sub variis prætextibus.

AVARITIAM Episcoporum, qui variis artibus, & sub diversis prætextibus a subjectis sibi Clericis & Monachis temporalia lucra extorquebant, redarguit præsens Canon.

Itaque præfationis instar præmittunt verba Pauli Apostoli, ad Presbyteros Ephesiorum, dicta & relata *Act. cap. 20. vers. 33. & 35. argentum, vel aurum, vel vestem nullius concupivi*. . . . *omnia vobis ostendi, quod oportet sic laborantes infirmos suscipere: dare beatum* (A. *beatius*) *existimans* (Gr. *dare beatius quam accipere existimantes*): quæ propius respondent sententiæ, quam tamquam verbum Domini Jesu protulit: *Beatius est magis dare, quam accipere*.

Apud Gratianum *caus.* 16. *quæst.* 1. *Can.* 64. post verbum *concupivi* ante Romanam Correctionem hæc addebantur. *Ipsi scitis, quoniam ea, quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, ministravit manus ista*: quæ & a Paulo verbis relatis adjuncta fuere *vers.* 34. attamen a Correctoribus Romanis sublata sunt.

Hoc igitur Apostoli dicto, & exemplo edocti Patres statuunt, *ne turpis lucri gratia Episcopo in mentem veniat, quærenti excusationes in peccatis* (G. *Episcopus excusationes in peccatis excogitans*). (A. *Nullatenus turpis lucri gratia excogitare ad excusandas excusationes in peccatis*).

Quidquid sit de hac varietate lectionis, hoc unum intendit Synodus, ne Episcopus lucri gratia pallia suæ avaritiæ, sive accusationes in peccatis quærat, atque ei ita in mentem veniat, *aurum, vel argentum, vel ullam aliam speciem ab iis, qui sibi subsunt, Episcopis, vel Clericis, vel Monachis exigere*.

Contra has Episcoporum injustas extorsiones urgent Patres sententiam Pauli: *injusti regnum Dei non possidebunt*. Idem & hanc: *non debent liberi parentibus thesaurum parare* (A. *thesaurizare*) *sed parentes liberis*.

Hinc itaque concludentes, statuunt: *Si quis per auri exactionem, vel alicujus alterius speciei, vel propter aliquam propriam affectionem* (A. *proprium vitium* *a Ministerio arcere inventus fuerit, vel segregare* (A. *sequestrans*) *suorum Clericorum aliquem* (A. qui sub se degunt) *vel venerandum Templum claudere, ne in eo divina fiant* (A. *celebrentur*) *Ministeria ad id quod non est sensu præditum* (A. *ad insensata*) *suam insaniam immittens, est revera sine sensu, & talionis erit legi subjectus* (A. *ac per hoc, simili pœnæ eo subjecto*) *& labor ipsius in caput ejus redibit* (A. *convertatur dolor ejus in caput ejus*) *ut qui sit mandati Dei & Apostolicarum traditionum* (G. *Constitutionum*) (A. *mandatorum Apostolorum* (*transgressor*.

Conclusio hujus Canonis omissa a Gratiano, merito tamen legenda, & attendenda.

Hæc conclusio Synodi apud Gratianum tota omittitur, neque eam suppleverunt Correctores Romani, sed per particulas & *infra* simpliciter insinuarunt aliqua deesse: cum tamen hinc habeatur, quibus prætextibus res temporales a Clericis extorquerent Episcopi.

Intelligimus enim nonnullos fuisse Episcopos; qui Clericos aut Monachos sibi subjectos ex cupiditate auri alteriusve rei temporalis, aut vitiosa aliqua affectione sive passione excommunicarent, aut a divinis ministeriis, sive functionibus Ecclesiasticis suspenderent; potestate sua & auctoritate divinitus sibi data abutentes, & in pallium suæ avaritiæ, aut inordinatæ passionis eam assumentes contra monitum Apostoli Petri, cujus monitu Patres Canonem ita concludunt: *Pascite* (A. *qui* in ve-

in vobis est) *gregem Domini* , *Episcopatum gerentes* , *non per vim* (A. *coacte*; id est pressi rerum temporalium , aut vitiosæ passionis cupiditate , *sed sponte* (A. *spontanee*) *ac voluntarie secundum Deum* , hoc est ex dilectione & amore Dei , quæ libere & volutarie agere facit , uti explicat verbis sequentibus , *neque turpis lucri gratia* , *sed prompte & alacriter* , *nec ut dominatum in Clerum obtinentes* (A. *dominantes in Clero*) *sed gregis exemplaria* (A. *forma*) *existentes* , *& cum summus Pastor* (A. *Princeps Pastorum*) *apparuerit* , *quæ nec corrumpi nec marcescere* (A. *immarcescibilem*) *gloriæ coronam referetis* .

Abusus pretio redimendi interdicta, aliasque pœnas Ecclesiasticas.

Abusus & extorsiones hic reprobatas in Ecclesia Latina aliquando viguisse constat . Etiam sæculo XI. de his scribit B. Petrus Damiani ad Albertum Episcopum *lib.* 4. *epist.* 2. „ Cave ne more quorumdam non dicam „ Pastorum , sed Fabrorum , cuiquam Sacerdotum sub „ pecuniæ *spe* (*a*) titulum cujuslibet reatus opponas: „ cumque ab administratione suspendens , postmodum „ per terreni lucri commodum in sui gradus jura restituas. Giezi nempe meretur lepram , qui suam mutat pro pecuniæ cupiditate sententiam . Qui commodum tollit , & ministerium reddit , ex ore vibratum in Simonem spiculum non evadit .

In Synodo Romana V. Decreto 9. sub Gregorio VII. legimus : „ Nullus Episcopus . . . interdictum Sacerdotale officium pretio interveniente restituat . Quod „ si fecerit , officii sui periculum subeat ": apud Labbæum *tom.* 10. *Concil. col.* 373.

Similem abusum reconciliandi notorios ac magnos peccatores , aut eos ob scelera excommunicatos ad sepulturam sacram admittendi spe lucri , gravissime in Archidiaconis Leodiensibus reprehendit Gerardus Episcopus Cameracensis apud Baldericum in Chronico *lib.* 3. *c.* 28. prævenitque prætextum , quo nonnemo hunc abusum palliabat : nimirum *absolutionis mercedem* , *& sepulturæ quærendam arbitratur* , *asserens ex hujusmodi rebus Palatia stare* , *Ecclesias instaurari* . Hanc sententiam refellit Gerardus verbis Ambrosii Autberti (sive Ausberti , qui floruisse scribitur anno 89. uti hæc latius videri possunt in prædicto Chronico Balderici .

Pœna Talionis hoc Canone decreta.

Episcopum , qui spe lucri , aliave vitiosa passione contra sibi subditos processisse convincitur , *pœna Talionis* punit præsens Canon , sive *pari pœna* , quam ipse aliis injuste inflixit : „ hoc est (ait Zonaras) segregatione damnabitur , quodque ipse fecit , Episcopus quidem a suo Metropolitano , Metropolitanus „ autem a Patriarcha , quibus subjiciuntur , patietur , „ & *revertetur labor ipsius in caput ejus* .

Qui simili affectu sive passione , *venerandum Templum* clauserit , ne in eo divina mysteria fiant , *esse sine sensu* , sive *insensatus* judicatur : creditque Balsamon „ quod Episcopus , qui ex quacumque sive *justa* sive *injusta* causa Templum clauserit , punietur.

Ratio apparet in Canone expressa , quia *ad id quod non est sensu præditum* , *suam insaniam immiserit* ; quod facere hominis *insani* & *passione excæcati* credit Synodus .

Interdictum locale apud Græcos multis sæculis ignotum fuisse apparet.

Hinc colligi videtur , eo tempore apud Græcos notum haud fuisse usum interdicti *localis* (*b*) : quo Ecclesia in punitionem hominum interdicto subjicitur : cujus usum serius , & in *Jure Eccles. Tom. IV. part.* 3. *tit.* 11. *cap.* 10. Salias *cap.* 9.

CANON V.

Est peccatum ad mortem , *quando peccantes aliqui manent incorrigibiles* . *Hoc autem est deterius* , *quando & erecta cervice adversus pietatem & veritatem insurgunt* , *mammona Dei obedientiæ præferentes* , *& ejus Canonicas constitutiones non ferentes* . *In iis ergo non est Dominus Deus* , *nisi forte humiliati a suo delicto resipuerint* . *Oportet enim eos magis Deo supplicare* , *& cum corde contrito hujus peccati remissionem & condonationem petere* , *& non de illicita donatione se jactare* : Deus enim prope est iis , qui sunt contrito corde . *Eos ergo* , *qui per auri donationem* , *se fuisse in Ecclesia constitutos gloriantur* , *& in ea improba consuetudine spem habent* , *quæ a Deo* , *& ab omni Sacerdotio alienat* , *& ideo impudente vultu & ore aperto* , *probrosis & contumeliosis verbis eos* , *qui propter actam ex virtute vitam a sancto Spiritu selecti ordinatique sunt præter auri dationem* , *vilipendunt & negligunt* , *primum quidem eos* , *qui hoc faciunt ultimum proprii ordinis gradum sumere* : *sin autem perseveraverint* , *inflicta quoque pœna corrigi decernimus* . *Si quis autem in ordinatione hoc quandoque fecisse visus fuerit* , *fiat ut vult Canon Apostolicus* . *qui dicit* , *si quis Episcopus per pecunias hanc si dignitatem assecutus* , *vel Presbyter* , *vel Diaconus* , *deponatur & ipse* , *& qui ordinavit* , *& exscindatur omnino a communione* , *ut Simon Magus a Petro* . *Et secundus Canon sanctorum Patrum* , *qui Chalcedone convenerunt* , *qui dicit* : *si quis Episcopus pecuniis ordinationem fecerit* , *& non venalem gratiam in emptionem deduxerit* , *& pecuniis ordinaverit Episcopum* , *vel Chorepiscopum* , *vel Presbyterum* , *vel Diaconum* , *vel aliquem eorum* , *qui Clero enumerantur* , *vel pecuniis promoverit œconomum* , *vel defensorem* , *vel Paramonarium* , *vel omnino aliquem ex Canone* , *turpis lucri gratia* , *qui hoc aggressus esse convictus fuerit* , *proprii gradus id faciat periculo* , *& qui ordinatur ex ea ordinatione vel promotione* , *quæ pretio dato instar mercaturæ facta est* , *nihil juvetur* , *sed sit alienus a dignitate vel munere* , *seu curatione* , *quam pecuniis assecutus est* . *Si quis autem rebus adeo turpibus & lucris illicitis intercessor seu sequester apparuerit* , *hic quoque si sit quidem Clericus* , *a proprio gradu excidat* : *sin autem Laicus* , *vel Monachus* , *segregetur* .

SCHOLION.

Quid peccatum ad mortem?

PRIMO docent Patres hoc Canone , *peccatum ad mortem* (de quo Joannes Apostolus in prima sua Epistola) esse : *quando peccantes aliqui manent incorrigibiles* (sive A. *incorrepti*) (Gr. *incorrigendi*) *persistunt* .

Hujus peccati rei arguuntur, qui erecta fronte contra veritatem se erigunt.

Secundo docent *deterius esse* , *quando & erecta cervice* (A. *arroganter elati*) *adversus pietatem & veritatem* (Gr. *Religionem*) *insurgunt* , *& mamona Dei obedientiæ præferentes* , *& ejus Canonicas constitutiones non ferentes* .

Tertio exponunt Patres , illos censendos esse mammonam Dei obedientiæ præferre , & *erecta cervice* , *seu arroganter elatos adversus pietatem & veritatem vel Religionem insurgere* , *qui per auri dationem se fuisse in Ecclesia constitutos* (A. *ordinatos*) *gloriantur* , *& in ea improba consuetudine spem habent* , *quæ a Deo omni Sacerdotio* , *& ideo impudenti vultu* , *& ore aperto* , *probrosis & contumeliosis verbis eos* , *qui propter actam ex virtute vitam a sancto Spiritu selecti ordinatique sunt præter auri dationem* (A. *sine datione auri*) *vilipendunt ac negligunt* .

Aliqui existimant hoc Canone agi contra eos ordinatos qui quod dotassent Ecclesiam aliis se præferebant.

Si tenor horum verborum tantum attendantur , apparet hac Canonis parte agi adversus illos , qui per auri dationem in Ecclesia fuerunt constituti sive ordinati , hoc est mediante illa donatione ordinari meruerunt .

Verum altera Canonis pars nonnullis Canonum commentatoribus persuasit , hic sermonem non esse de his , qui *per auri dationem* locum in Ecclesia obtinuerunt , sed de his „ qui primum quidem *sponte & pia mente* „ pecunias , vel aliqua alia in Ecclesias adferunt , postea autem propter donationem se jactant , & primas Sedes ; prioresque honores quærunt , in eos probra ingerentes , qui propter virtutem vel actionem „ in Clerum divinitus recepti sunt " : uti hic notat „ Balsamon .

Idem monet Zonaras , qui & una cum Balsamone notat : „ non quod seipsa sit talis , idcirco hæc iniqua „ dicta donatio est ; sed quod ejus vitio , qui se ob illam jactat , & æqualibus anteponat , ut proinde non „ illum demereri numen , sed auram inanem , popularesque rumusculos captare ea donatione voluisse suspicari liceat , speciem hominum existimatione induit „ pravitatis .

His Græcis commentatoribus assentit hac in parte Christianus Lupus in Scholio ad præsentem Canonem monens : „ Canonem nequaquam de *simoniacis* sacrorum Ordinum emptoribus agere , sed de illis , qui „ optima sua patrimonia titulari suæ Ecclesiæ dabant, „ eoque fuco *pauperibus* ob virtutum merita ad eumdem gradum promotis insultabant , ac priorem locum impudenter prætendebant .

Adversus similes gloriosos Religiosos in Regula sua ita loquitur S. Augustinus : „ Qui aliquid videbantur „ esse in sæculo , non habeant fastidio fratres suos , „ qui ad illam sanctam societatem ex paupertate venerunt . Magis autem studeant , non de parentum „ divitum dignitate , sed de pauperum fratrum societate gloriari . Nec extollantur , si communi vitæ aliquid de suis facultatibus contulerunt , nec de sua „ divitiis magis superbiant , quia eas Monasterio partiuntur , quam si eis in sæculo fruerentur iniquitas „ in malis operibus exercetur , ut fiant : superbia vero „ etiam operibus insidiatur , ut pereant . Et quid prodest dispergere dando pauperibus , & pauperem fieri , „ cum anima misera superbior efficitur divitias contemnendo , quam fuerat possidendo .

Vult autem Canon , ut similes contra pauperes se extollentes ultimum proprii Ordinis gradum sumere , id est , ad ultimum sui gradus locum dimitti , ut humilientur , ait Balsamon .

Clericis & Episcopis locum & præeminentia as-

Pro quo notandum , Clericis , quomodo & Episcopis , juxta ordinationis suæ tempus designari locum , esse morem perpetuum omnium Ecclesiarum , uti monet hic Lupus .

Unde

(a) Deest vocula spe , sed supplendam exigit contextus .

(b) Volunt tamen complures Theologi vestigium interdicti localis apud Græcos deprehendi 4. sæculo in Epistola 270. alias 244. S. Basilii , ubi decernit sanctus Doctor Vitinis Raptorem , & sceleris conscios excommunicatione esse persequendos , pagum vero seu ejus incolas , in quem Raptor confugerit & tutus servatus , a precibus esse arcendos .

signari secundum tempus ordinationis antiqui moris est.

Unde in Litteris ad Lucaniæ Episcopos vetat Gelasius I. *epist.* 9. „ cujuslibet utilitatis causa, seu Presbyterum seu Diaconum his præferri, qui ante ipsos „ fuerint ordinati.

Et de S. Gregorio scribit Joannes Diaconus: antiquissimum Ecclesiasticæ consuetudinis ordinem, ab Apostolis traditum, & ad sua usque tempora solemniter consecratum, Gregorius adeo studiosissime retinebat, ut nullum, quantalibet sanctitate, sapientia, nobilitateve polleret, anterioribus Clericis in conventu, consessu, statione, sive subscriptione præponeret.

His relatis reflectit Lupus: „ In Decreto Gelasiano „ vox *utilitatis*, & apud Joannem Diaconum vox *nobilitatis*, palam demonstrat ambitum a nostra Synodo damnatum istis quoque temporibus non defuisse. „ Vox *sapientiæ* ostendit, Fratrum in sacra Theologia „ præcedentiam, in quibusdam mendicantium Ordini„ bus usitatam, adversari antiquæ disciplinæ.

Si autem hæc *ad ultimum ordinis gradum dimissio*, hos gloriosos divites non humiliet, sed in sua arrogantia *perseveraverint, inflicta quoque pœna corrigi decernit* (A. *per episimum corrigantur*) id est, ut Episcopo omnino visum fuerit, ait Balsamon.

Pœna depositionis contra Simoniace ordinatos & ordinatores

Post hæc pergit Canon, & decernit: *Si quis autem in ordinatione hoc quandoque fecisse visus fuerit* (A. *si vero claruerit super consecratione hoc aliquando faciens*) *fiat*, ut vult *Canon Apostolorum*, scilicet 30. & Chalcedonensis Canon 2. qui utrumque hic innovatur.

Hac parte indubitanter agitur de eo, qui non liberaliter & voluntarie aliquid obtulit Ecclesiæ, sed qui ut ordinaretur, pecuniam dedit, in quem uti & in ejus ordinatorem, tamquam sacrarum Ordinationum nundinatores jubet servari Canonem Apostolorum, & Chalcedonensem, qui & taliter ordinatum & ordinatorem, a communione excidi volunt, uti in Scholiis notavi.

Cum autem hæc pœna non decernatur in eos, de quibus in priore Canonis parte, concludunt prædicti Canonum interpretes in priore Canonis parte non agi de iniqua hac donatione vel oblatione munerum, quæ fit pro ordinatione impetranda.

Etiam in priori parte Canonis de Simoniaca datione agi verisimilius est.

Verum fatendum est, dictam Græcorum expositionem prioris partis Canonis, ægre cum ipso textu consistere. Quandoquidem in ea parte agatur, *de his, qui de illicita donatione gloriantur; immo qui per auri dationem se fuisse in Ecclesia constitutos gloriantur, & in ea improba consuetudine spem habent.*

Accedit, quod hi dicantur vilipendere ac negligere eos, *qui propter actam ex virtute vitam a Spiritu sancto selecti ordinatique sunt præter auri dationem* (Gr. *sine auri largitione*): quod haud obscure probat, hos sine auri datione in Ecclesia constitutos irrideri & vilipendi per eos, qui *mediante* auri largitione in Ecclesia constituti sunt.

Deinde si sine vitiosa donatione in Ecclesia fuerint constituti, omnique criminis expers fuerit donatio, non facile ostenditur, in quo consistat *peccatum ad mortem*; hoc est, quomodo hi, de quibus agit Canon, sint in suo peccato pertinaces, & *gloriantes*.

Denique Synodus in secunda parte de ejusdem generis donatione auri agit, quam in priore descripseras; simpliciter decernens, *si quis in ordinatione hoc* (scilicet de quo jam actum erat) *quandoque fecisse, visus fuerit, fiat*, &c.

Quare non omnino absona apparet Aristeni reflexio interpretantis priorem Canonis partem de his, qui per quamcumque largitionem in Ecclesia constituuntur citra sacram Ordinationem: posteriorem vero de his, qui per pecuniam *Ordinationem* aliquam consequuntur, & de eo gloriantur. Hi tamquam enormius, quam priores peccantes; etiam graviore pœna depositionis puniuntur.

Hoc equidem negare nolim, eos merito redargui, qui ob suas ad Ecclesias aut Monasteria allata temporalia supra pauperes sæculi, qui nihil præter vitæ meritum attulerunt, se extollunt, eosque vilipendunt & negligunt.

Notandum, Canonem Apostolorum hic citari cum particula *ame*, quam manu recentiore alicujus Græci, hos Canones Apostolis adscribere volentis Canoni insertam fuisse notavimus in Scholio ad hunc Apostolorum Canonem 30.

CANON VI.

Quoniam Canon est, qui dicit bis in anno in unaquaque Provincia per congregationes Episcoporum fieri oportere quæstiones Canonicas; propter vexationem, & quod itineri perficiendo minus sufficerent, qui cogebantur, statuerunt sancti sextæ Synodi Patres, ea omnino & quacumque postposita causa semel in anno fieri & delicta corrigi. Hunc ergo Canonem nos quoque renovamus, & si quis Magistratus hoc prohibere inventus fuerit, segregetur. Si quis autem Metropolitanus hoc fieri non curaverit, præterquam vi vel necessitate, & justa aliqua de causa, Canonicis pœnis subjiciatur. Cum autem de Canonicis & Evangelicis rebus fiat Synodus, opus est, ut congregati Episcopi magnam curam & diligentiam gerant, ut divina & vivifica mandata serventur. In iis enim servandis est retributio multa: *quoniam lucerna est mandatum, lex vero lux, & via vitæ probatio & disciplina, &* præceptum Domini lucidum illuminans oculos; *ne liceat autem Metropolitano ex iis, quæ secum affert Episcopus, vel jumentum, vel aliquam rem aliam petere; si enim hoc fecisse deprehensus fuerit, reddet quadruplum.*

SCHOLION.

Synodi Provinciales saltem semel in anno convocandæ.

AGitur hoc Canone de Synodis Provincialibus per Metropolitanos cum suis respective Episcopis Suffraganeis celebrandis.

Canone quinto Nicæni Concilii decretum fuerat, bis in anno has Synodos habendas, at ob itineris molestias, & ne Episcopi sæpius in Ecclesiarum suarum regimine vexarentur, & absentes esse deberent, *Canone VIII.* Trullano cautum fuit, ut *saltem semel* per annum hæ Synodi habeantur: quem Canonem tamquam *sextæ Synodi* renovat præsens Canon.

Itaque volunt hujus Synodi Patres semel ut minus in anno Synodum Provincialem haberi; additque: & *si quis Magistratus* (A. *Princeps*) *hoc prohiberi inventus fuerit, segregetur* (A. *communione privetur*).

Magistratus civiles Episcopos in celebrandis hisce Conciliis impedire vetantur; his intendere non prohibentur.

Noluit Synodus, ut Magistratus civiles prohiberent, aut impedimento essent Episcopis, ne pro bono & necessitate suarum Ecclesiarum in unum consilium & rerum majoris momenti tractandarum causa convenirent, nequaquam tamen adimere voluit Magistratibus civilibus auctoritatem intendendi & prospiciendi, ut omnia recto ordine, & sine Reipublicæ turbatione in publicis hisce conventibus agantur: immo ut nonnunquam eorum celebratio differatur, si status Regni aut Reipublicæ eos haberi non patiatur. Hinc & videmus jampridem Episcopos in majoribus Synodis vix convenisse, nisi annuente Principe: neque in hisce vicinisque Europæ regnis Episcopi in Synodos Provinciales coire absque prævio Principis assensu consueverunt (*a*).

De quibus in his Synodis præcipue tractandum!

Deinde additur in Canone, Synodos has Provinciales *fieri de Canonicis & Evangelicis rebus* (A. *negotiis*). Per *Canonica negotia* intelliguntur, quæ disciplinam & judicia spectant; puta administratio rerum Ecclesiæ, excommunicatio & segregatio fidelium a communione, aliaque similia, utpote quæ Canonibus præcipue reguntur. *Evangelica* autem *negotia* sunt *fidei* dogmata ac religionis mysteria, quæ ex Evangelio præcipue petenda sunt.

Cum autem de Canonicis & Evangelicis rebus fiat Synodus, *opus est* (pergit præsens Canon) *ut congregati Episcopi magnam curam & diligentiam gerant, ut divina & vivifica mandata serventur.*

Hic exprimitur præcipuus harum Synodorum Episcopus, nimirum ut curent Episcopi, *ut divina & vivifica mandata serventur.*

Unde notat Zonaras, quod jampridem „ hæc omnia, „ an in subjectis cuique regionibus ita fierent, Episco„ pi convenientes inquirebant, & an juxta divina „ mandata homines vitam instituerent.

Attamen lectio Anastasii Bibliothecarii videtur, hæc verba ad Episcopos referre, atque significare, ipsos Episcopos congregatos debere esse sollicitos servare Dei mandata.

Episcopi in Synodis congregati qualiter conversari debeant.

Ita enim legit: *Dum autem Synodus agitur super Canonicis & Evangelicis negotiis, oportet congregatos Episcopos in meditatione & sollicitudine fieri custodiendorum divinorum & vivificorum Domini mandatorum.*

Et hic sensus apparet naturalior, & contextu congruentior, rationique subjectæ conformior. Dicit enim vel ideo custodienda mandata, quod *lex sit lux, lucerna sit mandatum; lex vero & mandatum Domini lucidum, illuminans oculos.* Quibus indicare voluere Patres, Episcopos, quid in Synodis de *Canonicis & Evangelicis rebus* judicare tenentur, etiam sollicitos esse debere, Dei mandata meditari, & opere complere, ut ita quæ agenda sunt, videant.

Contra extorsiones Metropolitanorum ab Episcopis Comprovincialibus

Metropolitani, qui his Synodis intendebant, & Episcopis suarum respective Provinciarum præsidebant, variis prætextibus temporalia ab Episcopis ad Synodum convenientibus extorquebant; atque propterea vetatur hoc Canone, *ne liceat Metropolitano, ex iis, quæ secum affert Episcopus, vel jumentum, vel aliquam rem aliam petere.* Ut autem ostendatur, has extorsiones esse speciem furti, addit, quod qui *hoc fecisse convictus fuerit*, reddet *quadruplum*; qua pœna & fur manifestus ex juris civilis dispositione punitur.

Subsidium Synodicum.

Nequaquam igitur hoc Canone damnatur *Synodicum*, seu subsidium moderatum, quod jampridem Metropoli-

tæ

(a) Id enim a Gallis diligenter observatur. In Arresto Consilii 10. Novembris 1640. hoc statutum legitur. *Fait Sa Majesté deffenses tres expresses .... de faire aucune Assemblée générale ou particuliere du Clergé, sans permission expresse de Sa Majesté, conformement à ses Ordonances.*

ta ab Episcopis; & Episcopi a subjectis sibi Presbyteris ad Synodorum expensas sublevandas, solvi consuevit. De quo in *cap. 16. titul. de offic. Ordinarii*, & *cap. 20. titul. de censibus*.

CANON VII.

Ait Paulus divinus Apostolus: quorumdam hominum peccata sunt manifesta, nonnullos autem consequentur (a). Praecedentibus autem peccatis, alia quoque ea sequuntur. Impiam ergo haeresim eorum, qui Christianos accusant, alia quoque impia consecuta sunt. Quemadmodum enim venerabilium imaginum aspectum ex Ecclesia sustulerunt, alios quoque mores reliquerunt, quos quidem oportet renovari, & tam ex jure scripto quam non scripto sic observari. Quocumque ergo Templa consecrata sunt absque sacris reliquiis martyrum, in iis fieri statuimus reliquiarum depositionem cum consuetis precibus. Episcopus autem posthac Templum consecrans sine sanctis reliquiis, deponatur, ut qui Ecclesiasticas traditiones transgressus sit.

SCHOLION.

Crimina semel commissa ad alia subsequentia facile inducunt.

PRimis hujus Canonis verbis id duntaxat significare voluere Patres, quod ex quibusdam peccatis, sive facinoribus alia subsequantur. *Praecedentibus autem peccatis* (ait Canon) *alia quoque ea sequuntur* (A. *peccatis ergo praevenientibus & alia peccata his accedunt*).

„ Hi ergo Patres (ait Zonaras) verbum illud *consequuntur* paulo simplicius accipere, ut ad priora scilicet facinora alia quoque solere sequi intelligendum sit.

Id in Iconoclastis contigisse supponit Synodus.

Id autem in Iconoclastis, sive fractoribus & eversoribus imaginum contigisse dicit Synodus: *Impiam ergo haeresim* (A. *sectam*) *eorum, qui Christianos accusant, alia quoque impia consecuta sunt*.

Hic significari haeresim *Iconoclastarum* ex contextu Canonis evidens est. Hi enim accusabant Catholicos *idololatriae* ob cultum imaginum, uti latius in dissertatione dictum fuit.

Itaque Iconoclastae sive eversores imaginum, *quemadmodum venerabilium imaginum aspectum ex Ecclesia sustulerunt, alios quoque mores reliquerunt*, sic uni peccato alia accumulantes.

Hos autem mores renovandos decernit Synodus, *& tam ex jure scripto, quam non scripto* (A. *secundum scriptam & non scriptam legislationem*) *sic observari*.

Usus reliquiarum in consecratione Ecclesiarum ab Iconoclastis sublatus hic restituitur.

Inter alia ab Iconoclastis rejecta, erat usus reliquiarum in consecratione Templorum. Unde decernunt Patres, *ut quaecumque Templa consecrata sunt absque sacris reliquiis martyrum, in iis fieri statuit reliquiarum depositionem cum consuetis precibus*.

Interdicitur dein Episcopo sub poena depositionis posthac Templa consecrare *sine sanctis reliquiis* (A. *Lypsanis*); *ut qui sic consecrando, Ecclesiasticas traditiones transgressus sit*.

Hic ritus jampridem in Ecclesia usitatus.

De hoc ritu, ejusque origine late agit Cardinalis Bona *lib. 1. rerum Liturgic. cap. 19.* variis Patrum testimoniis in eam rem citatis.

CANON VIII.

Quoniam Hebraeorum religionis quidam errantes Christum Deum nostrum subsannare visi sunt, se se Christianos esse fingentes, ipsum autem clanculum & occulte negant, Sabbata observantes, & alia Judaica facientes, statuimus, ut neque ad communionem, neque ad orationem, neque ad Ecclesiam admittantur, sed aperte sint secundum suam religionem Hebraei, & neque filios eorum baptizari, neque servum ab iis emi vel possideri. Sin autem ex pura & sincera fide quis eorum agens, conversus, & ex toto corde confessus fuerit, eorum mores et rebus insultans, veluti triumphum agens, ut & alii refellantur & corrigantur eum recipi & baptizari & ejus liberos, & tales reddi, ut se ab Hebraeorum studiis & institutis abstineant. Si autem non ita se gerant, eos nullo modo admitti.

Judaei arguuntur Christianismum simulantes.

HOc Canone primum conqueruntur Patres, quod quidam *Hebraeorum religionis* (A. *qui ex Hebraeorum superstitione consistunt*) *errantes Christum Deum nostrum subsannare visi essent* (A. *existiment*) *se se Christianos esse fingentes* (A. *simulantes Christianizare*) *ipsum autem clanculum & occulte negantes. Sabbata observantes, & alia Judaica* (A. *more Judaeorum*) *facientes*.

De his decernit Synodus, ut *neque ad communionem neque ad orationem, neque ad Ecclesiam admittantur, sed manifeste sint secundum suam religionem Hebraei*; hoc est, publice & palam profiteantur religionem, quam in corde tenent, neque simulare ac ficte religionem Christianam profiteantur.

Utrum hoc Canone filiorum Judaeorum filii aut servi baptizari vetentur.

Ulterius decernit Canon, *& neque filios eorum baptizari, neque servum ab eis emi vel possideri* (A. *acquiri*): uti & post Anastasium Bibliothecarium vertit Gentianus Hervetus.

Haec lectio haud obscure indicat, nec filios eorum, qui a Judaica religione *sincere* non sunt conversi, esse baptizandos, nec servum ab eis emendum aut acquirendum.

Quod contrariari videtur sancto Gregorio scribenti ad Cyprianum Rectorem Patrimonii Siciliae *lib. 4. Epist. 6.* ut colonos Judaeos ad Christum converti volentes magnae consuetae pensionis pendendae onere levaret, ut hoc pacto eos ad Christi fidem alliceret. " Nec hoc „ (ait) inutiliter facimus, si pro levandis pensionum „ oneribus, eos ad Christi gratiam perducamus, quia „ etsi ipsi minus fideliter veniunt, hi tamen, qui de „ ipsis nati fuerint, jam fidelibus baptizantur, aut „ ipsos ergo, aut eorum filios lucramur.

Apud Graecos praedicti Canonis verba ita leguntur. *Et ne filios suos baptizent, neque servum emant vel possideant*; quae lectio insinuat verba illa ad ipsos Judaeos referri, quasi his interdicatur baptizare suos filios, aut servum emere, vel possidere.

Hunc esse Canonis sensum Zonaram credidisse ex ejus ad hunc Canonem commentario liquet. Ait enim: „ ejusmodi igitur homines nec ad communionem recipi . . . nec liberos suos baptizare, nec ipsis mancipium emendi facultatem esse, Synodus jubet.

Cum enim fingerent se duntaxat Christianos, merito Synodus ipsis inhibuit liberos suos baptizare, utpote qui *ficte* ac *simulate* eos ad Baptismum adducere credebant, meritoque metuebatur, ne & ipsi liberi exemplo parentum *simulare* duntaxat Christianam religionem essent professuri, & ficte ad Baptismum accederent; praesertim quia juxta aetatis illius disciplinam praecipue de *adulterum* Baptismo agebatur.

Quod ipsis interdiceretur mancipium seu servum, scilicet *Christianum* (uti notat Balsamon) emere, mirum non est, cum enim essent viri Judaei, & tantum simulati Christiani, merito ob periculum perversionis eis emendi aut possidendi mancipium Christianum facultas adimitur.

Admodum igitur verisimilis est haec Graecorum lectio, praecavens ne per fictos & larvatos Christianos Baptisma & religio Christiana contaminetur, & Christiana mancipia ad Judaicam perfidiam traducantur.

Occasio, qua plurimi Judaeorum simulate ad Baptismum accedebant, & Christianismum exterius profitebantur.

Occasionem ficti hujus ad religionem accessus dedisse videtur Leo Isaurus, de quo Theophanes scribit: *Leo Imperator cogit Judaeos baptizari*; " at vero baptizati contra propositum suum diluerunt Baptisma.

Metu igitur adacti, plurimi Baptismum susceperant, & Religionem Christianam exterius professi fuerant. Nec enim terroribus & coactionibus fides infundi, aut corda converti consueverunt.

Judaei ad Baptismum suscipiendum non cogendi.

Hinc ad Virgilium Arelatensem Archiepiscopum scribit S. Gregorius *lib. 1. Epist. 45.* alias 47. " plurimi Judaicae religionis viri ad nostram perduxere notitiam, „ multos consistentium illis partibus Judaeorum vi magis ad fontem Baptismatis, quam praedicatione perductos ". Lucrandarum animarum zelum laudat quidem sanctus Pontifex, at modum penitus improbat. „ Dum enim quisquam (ait) ad Baptismatis fontem „ non praedicationis suavitate, sed necessitate pervenerit, ad pristinam superstitionem remeans; inde deterius moritur, unde renatus videbatur. Fraternitas „ ergo vestra (concludit) hujusmodi homines frequenti praedicatione provocet; quatenus mutare veterem „ vitam magis de Doctoris suavitate desiderent: sic „ enim intentio nostra recte perficitur, & conversi „ animus ad priorem denuo vomitum non mutatur.

Et ante Gregorium Magnum eleganter & praeclare admodum dixit in hanc rem S. Gregorius Nazianz. *Orat. 8.* " non tamen (ait) conducibilius est, nec tutius, quam „ ut volentes volentibus praesint: quandoquidem neminem vi duci vult Lex nostra coacteque, at sponte gubernari; hoc enim modo ne alia quidem Imperia contineri & conservari possunt, (quod ita „ natura comparatum sit, ut quidquid vi tenetur, arrepta occasione statim se in libertatem asserat) nedum nostrum non dicam Imperium, sed Magisterium, quod nulla re aeque ac voluntatis libertate „ conservatur.

Hinc illud S. Augustini *lib. 2. contra Epist. Petil. cap. 83. ad fidem nullus est cogendus invitus*, & specatim de Judaeis statuit Clemens III. in *c. 9. de Judaeis*: ut nullus " *invitos* vel *nolentes* Judaeos ad Baptismum venire compellat ": rationem subdens: „ quippe Christi fidem habere non creditur, qui ad „ Christianorum Baptismum non sponteneus, sed invitus cogitur pervenire.

Veri conversi suscipiendi sunt, & unde haec conversio cognosci debeat.

Hactenus de Judaeis simulate ad ficte duntaxat ad Christianam religionem conversis. Nunc de *vere* ac *sincere* conversis agit, hosque suscipi, eorumque liberos baptizari vult Canon.

„ Ad quod primo requirit, ut vere ac sincere conversus sit: *si ex pura & sincera fide quis conversus sit*.

Ut autem de hac sincera conversione constet, requirit, *ut & ex toto corde confessus sit*: " hoc est (ait Zo- „ naras)

(a) Textus citatus ex Apostolo legitur 1. ad Tim. cap. 5. vers. 24. his verbis: *quorumdam hominum peccata manifesta sunt, praecedentia ad judicium; quosdam autem & subsequuntur*.

„ naras) nobiscum in omnibus plane consentiat ". *Eorum moribus & rebus insultant*, pergit Canon, (A. *divulgans mores eorum & res*) *ac veluti triumphum agent*. " Hoc est (inquit Zonaras) se nihil simile „ facturum aperte profiteatur ac spondeat ": vel (uti notat Balsamon) " Judaicis moribus vale dixerit, & „ toto animo triumphum egerit " tamquam de iis valedictis: *ut nimirum* (sicuti subdit Canon) *& alii redarguantur* (A. *arguantur*) *& corrigantur*: id est interprete Zonara " ut ex eo alii quoque errores socii re„ fucentur & resipiscant.

Hic notari meretur, Patres non ex solis verbis conversionem *sinceram cordis* judicari velle, sed ex *factis*, atque ex his de conversione statuendum esse.

Et jampridem S. Basilius ad Amphilochium *Can.* 5. ait: " hæreticos, qui in excessu e vita pœnitentiam „ agunt, recipere oportet; recipere autem, non sine „ judicio, sed examinantes, an veram pœnitentiam „ ostendant, & si fructus habeant, qui salutis studium „ testificentur.

Qua cautione *infideles* ad Baptismum recipiendi sint, tractat S. Augustinus toto libro *de fide & operibus*, ac notanter *cap.* 6. " ad percipiendum Baptismum (ait) „ non sic admittendi homines, ut nulla ibi vigilet diligentia: *ne sanctum canibus detur* ". Tum meminit abstinentiæ, jejuniorum, exorcismorum. " Exorcizan„ tur, (inquit) scrutantur quanta vigilantia conve„ niant, quo studio ferveant, qua cura pendeant? &c.

His adde locum Tertulliani *lib. de pœnit. cap.* 6. scribentis: " peccator ante veniam deflere se debet, „ quia tempus pœnitentiæ idem quod periculi & ti„ moris: neque ego renuo divinum beneficium, id est „ abolitionem delictorum inituris aquam salvum esse, „ sed ut eo pervenire contingat, elaborandum est &c.

Hæc ut, & alia, quæ protuli in *Jure Eccles. Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 2. *cap.* 3. utinam consulant Presbyteri in absolutionibus impartiendis nimium faciles!

CANON IX.

Puerilia omnia ludibria, furiosaque ac insana dicta & scripta, quæ adversus sanctas imagines edita sunt, oportet dari Episcopo Constantinopolitano, ut cum reliquis libris hæreticis reponantur. Si quis autem hæc celare inventus fuerit, si sit quidem Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, deponatur, sin autem Laicus, vel Monachus, segregetur.

SCHOLION.

Scripta adversus cultum sacrarum imaginum, cum scriptis aliorum hæreticorum recondenda apud Episcopum Constant.

CUm Iconoclastæ, sive sacrarum imaginum confractores & hostes, multa scripta contra Catholicum eorum cultum evulgassent, volunt hic Patres, ea omnia *Episcopo Constantinopolitano dari* (A. *dari oportet in Episcopio Constantinopoleos*) *ut cum reliquis hæreticis libris reponantur* (A. *recondantur*).

Quod per *Episcopium* hic intelligatur?

Quod hic *Episcopium* dicitur, Palatium erat Patriarchæ. In hoc autem Palatio erat Archivum, quod *Chartophylacium* dictum fuit, quo Chartæ & jura erant Episcopalia recondita.

Describitur dignitas Chartophylacis, & quod ejus erat officium?

Huic erat præfectus magnus Chartophylax, unus ex præcipuis, primæque dignitatis Ecclesiæ Constantinopolitanæ officialibus, cujus officium ita describit Codinus. " Chartophylax tabulas habet chartaceas ad jura „ Ecclesiastica pertinentes (hoc est litteras, quibus „ privilegia, & alia jura Ecclesiæ continentur) & est „ Judex omnium causarum Ecclesiasticarum, & con„ troversiis matrimonialibus cognoscendis ac dirimen„ dis præsidet, quin & in cæteris Clericorum litibus „ Judex est, tamquam dextera Patriarchæ manus.

In hoc ergo *Chartophylacio*, seu Archivo, sub fidelis custodia Chartophylacis, scripta Iconoclastarum recondi voluere Patres, ne ea eorum lectione simpliciores Catholici in errorem inducerentur.

Ex pœna contra occultantes similia scripta, inflicta, ostenditur eo tempore Monachos potius Laicos fuisse.

Ex pœna, quæ decernitur contra eum, qui scripta hæc *celare inventus fuerit*, intelligimus, Monachos tunc temporis Laicos fuisse reputatos, nam *si Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus sit, qui ea celasse invenitur, deponitur. Si vero Laicus* (ait) *vel Monachus segregetur* (A. *anathematizetur*); ita ut Monachus tamquam Laicus pœnæ laicali subjiciatur.

CANON X.

Quoniam nonnulli Clerici Canonicam Constitutionem circumscribentes, sua relicta parœcia, in alias parœcias excurrunt, ut plurimum autem in hanc a Deo custoditam & Imperatoriam urbem, & apud Principes assident, & in eorum oratoriis divina ministeria faciunt: eos sine proprio Episcopo & Constantinopolitano non licet in quavis æde, vel Ecclesia recipi, si quis autem hoc fecerit, si perseveret, deponatur. Quicumque autem cum prædictorum Sacerdotum consensu hoc faciunt, non licet eis curas sæculares & mundanas suscipere, ut qui sint a Canonibus prohibiti hoc facere. Si quis autem eorum, qui Majores, id est Curatores, appellantur, curationem obtinere deprehensus fuerit, vel cesset, vel deponatur: potius autem offerat se docendos filiis & servos, legens ei divinas Scripturas: ad hoc enim etiam Sacerdotium sortitus est.

SCHOLION.

Discursiones Clericorum a suis propriis Ecclesiis reprobatur.

HOc Canone primum deplorant Patres, *quod nonnulli Clerici Canonicam Constitutionem circumscribentes* (A. *parvipendentes*) *sua relicta parœcia* (id est Diœcesi) *in alias parœcias* (id est Diœceses) *excurrerent*. Notum est multis Canonibus jampridem ante hanc Synodum, has Clericorum excursiones, & transmigrationes reprobatas fuisse.

Conqueruntur autem Patres, quod similes inquieti & discurrentes Clerici excurrant, ut plurimum *in hanc a Deo custoditam & Imperatoriam urbem* (Constantinopolitanam) *& apud Principes assideant* (A. *se se locent*) *& in eorum Oratoriis divina ministeria* (G. *sacra*) (A. *missas*) *faciant*.

Clerici sine licentia Episcopi, ad cujus Diœcesim transeunt, nullas ibid. functiones exercere possunt.

Renovans igitur Synodus pristinos Canones decernit, eos *sine proprio Episcopo*, a quo discedunt, & *Constantinopolitano*, ad cujus parochiam seu Diœcesim accedunt, non licere *quavis æde, vel Ecclesia recipi*: *si quis autem hoc fecerit, si perseveret*, id est " in pro„ prium Clerum non redierit post denuntiationem " uti notat Balsamon, *deponatur*.

Qui permittuntur ab Episcopis in Oratoriis Principum, aut Magistratuum sacra obire, curas sæculares suscipere vetantur.

Ulterius præcipit Synodus, ut *quicumque* Clerici *cum prædictorum Sacerdotum* sive Episcoporum *consensu* hoc faciunt; hoc est, in Oratoriis Principum vel Magistratuum divina officia peragunt, *non liceat eis curas sæculares & mundanas* (G. *ad victum pertinentes*) *suscipere, ut qui* (ait Synodus) *sint a Canonibus prohibiti hoc facere*. Canones hos retuli in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 2. *cap.* 6.

Specialiter autem Synodus decernit, *quod si quis eorum, qui Majores*, id est *Curatores, appellantur, curationem*, (A. *curam*) *obtinere deprehensus fuerit, vel cesset, vel deponatur*.

Qui per Majores intelligantur, & qua pœna puniantur Clerici qui officium illud suscipiunt?

Notandum, tam apud Græcos, quam apud Anastasium Bibliothecarium, deesse hæc verba, *id est Curatores*, sed verbum *appellantur*, seu *dicuntur*, jungi voci *Majores*, ita ut sic legatur, *qui dicuntur Majores*; dicebantur autem Majores (ait hic Zonaras) „ quorum munus erat, ut in agris Magistratuum cu„ rationem, quæ dicitur, exercerent ". De hujusmodi Magistratuum curationibus in suburbiis constitutis agit *Canon XI. Synodi*, quæ vocatur *prima & secunda* sub Photio, apud Beveregium *tom.* 1. *Pandect. Can. pag.* 351. verisimileque illis curationibus plures servos & operarios fuisse impensos, ac destinatos, illisque omnibus Clericos præpositos, principales Curatores, & inde *Majores* dictos esse. Quare monet hic Balsamon, hunc Canonem esse contra Clericos, *qui sæculares curas susceperunt, contra ac Canonibus continetur, vel Majores facti fuerunt*.

Vult autem Synodus, ut Clericus, qui ejusmodi *curationem obtinere deprehensus fuerit, vel cesset* (A. *desinat*) *vel deponatur*.

Quodnam sit proprium officium horum Clericorum?

Cum enim Clerici in militiam Christi specialiter sint vocati, merito eis curam temporalium, quæ eos a functionibus hujus militiæ avocat, interdicit, consulitque, *potius offerat se* (G. *accedat*) (A. *maneat*) *ad docendos filios* (G. *pueros*) *& servos* (A. *ad Magisterium puerorum & famulorum*) *legens eis divinas Scripturas: ad hoc enim etiam Sacerdotium sortitus est*.

Utinam hoc Synodale decretum expenderent hodierni Principum & Magistratuum Cappellani, attenderentque se Sacerdotium non esse sortitos, ut temporalibus se curis implicent, sed e contrario, ut his expediti, Dei & Ecclesiæ servitio; in his, quæ ad Deum sunt, pro suo quisque talento se impendant.

Attendant quoque, quibus puerorum & domesticorum instructio commissa est, juxta præsentem Canonem; atque ex eo discant, eos in lege Dei sedulo exercere limpidos fontes divini eloquii eis propinantes, id est, *divinas Scripturas eis legentes*.

Adde, quæ de lectione sacræ Scripturæ omnibus fidelibus indifferenter a SS. Patribus jampridem commendata notavimus ad *Canonem* 66. *Trullanum*.

CANON XI.

Cum omnes divinos Canones servare teneamur, eum quoque, qui jubet œconomos esse in singulis Ecclesiis, illæsum omnino servare debemus. Et si quidem unusquisque Metropolitanus in sua Ecclesia œconomum constituat, bene habet: sin minus, Constantinopolitano Episcopo speciali auctoritate licebit œconomum in ejus Ecclesia præficere. Similiter & Metropolitanis, si, qui eis subsunt, Episcopi nolint in suis Ecclesiis œconomos constituere. Hoc ipsum autem servari etiam in Monasteriis oportet.

SCHO-

SCHOLION.

Episcopi conformiter ad Canonem Chalcedonensem in suis respective Ecclesiis constituere debent œconomum. Etiam Metropolitani, & quis eorum defectum supplere debeat?

EPiscopi in sua ordinatione inter cætera promittunt, se Canones servaturos, ac propterea dicunt hujus Synodi Antistites : *cum omnes Canones servare teneamur* (A. *cum simus debitores omnes sacras regulas custodire*) *cum quoque, qui jubet œconomum esse in singulis Ecclesiis, illæsum omnino servare debemus.*

Canon hic indigitatus, est *Canon* 26. *Chalcedonensis*, in singulis Ecclesiis Episcopalibus *œconomum* de proprio Clero Ecclesiæ constitui volens, cujus Scholion consule.

Hic additur, quod si Metropolitanus in Ecclesia œconomum non constituerit, *Constantinopolitano Episcopo speciali* (A. *propria*) *auctoritate licebit œconomum in ejus Ecclesia constituere*. Metropolitanus autem constituet in Ecclesiis Episcopalibus sibi subditis, *si Episcopi nolint* (A. *non satagerunt*) *in suis Ecclesiis œconomos constituere.*

Idipsum & in Monasteriis hoc Canone servari jubetur.

Idem & in Monasteriis servari mandat Synodus. Atque eatenus Canonem Chalcedonensem qui de Ecclesiis *Episcopalibus* loquitur, extendit hæc Synodus.

Vult Synodus Tridentina, ut id fiat per officiales ad nutum amovibiles.

Synodus Tridentina *seff.* 25. *cap. de Regularib.* mandat bona Monasterii gubernari per officiales ad *nutum* Superiorum *amovibiles*. Verum circa Monachos officiales & hoc sollicite curandum, ut eligantur, qui per exercitia Monastica ad eum virtutis & perfectionis gradum pertigerunt, ut merito confidatur, quod interiorum curam per exteriorem rerum temporalium non negligant, neque rebus temporalibus se ita immergant, ut charitatis & fervoris ignem extinguant : quique, ut de fratre suo Gerardo loquitur Bernardus *serm.* 26. *nu.* 6. *in Cantica edit. Parif. an.* 1690. non petulanti aliquo (ut assolet) in eo officii detineantur affectu, sed solo intuitu charitatis, qui quantum in ipsis est, semper obtent quietem, sibi intendere, Deo vacare, nec implicitos tenent nisi timor Dei, voluntas fratrum, & studium obediendi.

Quinam in Officiales sint eligendi?

Nisi enim solitudini, quisque Religionis exercitiis multum delectentur, magnopere sane verendum, ne sensim illis neglectis, rerum temporalium curis ita implicentur, ut gellu rerum spiritualium paulatim extincto, tandem sub veste religiosa cor plane sæculare inveniant, idque vel eo magis in officialibus metuendum quod ipsis, ob varia incurrentia negotia, major esse soleat exercitia Monastica omittendi libertas.

Hinc Canonici Præmonstratenses in Constitutionibus *dist.* 2. *cap.* 16. §. 3. statuerunt, ne juniores temporalibus præficiantur : *quia in ruinam agitur, qui nondum in virtute roboratus suæ libertati committitur.*

Œconomus Ecclesiæ Constantinopolitanæ inter primos Officiales numeratur.

Inter Officiales Ecclesiæ Constantinopolitanæ primum nominat Codinus magnum Œconomum : " qui (ut ait) sua in potestate omnes Ecclesiæ facultates, omnesque in illis reditus tenet : & tam Patriarchæ, quam Ecclesiæ hac in re dispensator est.

Extat præsens Canon ex versione Anastasii apud Gratianum *causa* 9. *quæst.* 3. *Can.* 3.

CANON XII.

Si quis Episcopus, vel Monasterii Præfectus inventus fuerit ex Episcopatus vel Monasterii agris, in Principis alicujus manus alienare, vel alteri personæ tradere, nullius sit momenti traditio, ut sanctorum Apostolorum vult Canon, qui dicit : Omnium rerum Ecclesiasticarum Episcopus curam gerat, & ea administret tamquam Deo intuente. Ne liceat autem quidquam ex eis sibi vendicare, vel propriis cognatis, quæ Dei sunt, elargiri, Si sint autem pauperes, ut pauperibus suppeditet ; sed non eorum prætextu res Ecclesiæ venum det. Sin autem detrimentum afferre causetur, nec quidquam ex agro emolumenti percipi, ne sic quidem Principibus, qui sunt in eo loco, alienet prædium, sed Clericis, vel Agricolis. Sin autem aliqua improba calliditatem utentur, & ab Agricola vel Clerico agrum Princeps emerit, si quoque nullius sit momenti venditio, & Episcopatui vel Monasterio restituatur. Porro Episcopus, vel Monasterii Præfectus, qui hoc fecerit, exturbetur, quidem Episcopus ab Episcopatu, Monasterii vero Præfectus a Monasterio; ut qui male dissipent, quæ non congregavere.

SCHOLION.

Indebita bonorum Ecclesiasticorum in Principes vel Magistratus translatio irrita.

AGIT præsens Canon contra Episcopos & Abbates, seu Monasteriorum Præfectos, res suarum Ecclesiarum aut Monasteriorum indebite alienantes, innovato *Canone* 39. (*a*) *Apostolorum*, cujus Scholion consuli poterit.

Hic præcipue agitur contra illos, *qui ex Episcopatus, vel Monasterii agris* (A. *de salariis*) *in Principis alicujus manus alienare, vel alteri personæ tradere inventi sunt*, declaraturque, quod *nullius sit momenti traditio* (A. *irritum sit, quod datum esse constiterit.*)

Cum tempore hujus Synodi Regum ac Principum favore ad dignitates Ecclesiasticas aditus frequenter pateret, Clerici ambitionis æstu incitati facile Principibus aliqua e rebus Ecclesiæ addicebant, si modo ad dignitates eorum intercedente patrocinio pervenirent : huic vero simoniacæ pollicitationi satisfacere cupientes, variis prætextibus res Ecclesiæ in suos Patronos transferre studebant : quibus occurrere per præsens Decretum Synodus voluit.

Occasione harum indebitarum alienationum : & quomodo Clerici eas palliare conarentur?

Sed quia humana ambitio sagax fit, quæratque sollicite modum, quo ad finem suum pertingat, Clerici ambitiosi variis coloribus has rerum in Principes & Magistratus translationes colorare & palliare conabantur, ut nimirum Principum & Magistratuum favore pollent pertingere ad id quod ambiunt.

Binos prætextus hic detegit & rejicit Synodus.

Duos prætextus præsenti Canone detexit, & rejecit Synodus. Primo quidem Episcopus, vel Monasterii Præfectus, Principi aut Magistratui gratificare volens rem Episcopatus, aut Monasterii, *detrimentum afferre* (A. *damnum facere*) *causabatur, nec quidquam ex agro emolumenti percipi.*

Quamvis Synodus non inficietur, agrum, aliamve rem Ecclesiæ *inutilem* merito alienari, ne tamen prætextus palliandæ prohibitæ alienationi subserviat ut (sive hoc casu) *quidem Principibus, qui sunt in eo loco, alienet* (G. *det*) *prædium* (A. *tribuatur ager vel locus*) *sed Clericis, vel Agricolis* " . Clericis quidem (ait Zonaras) quia interiores sunt, & subjecti sunt ; Agricolis vero, utpote qui ruri degentes in humiliore atque subjectiore fortuna versantur.

Hac de causa in Gallia decretum fuit, ut prædia, aliave ad Ecclesias, aut pia loca spectantia, elocentur duntaxat communibus Civibus aut Agricolis (*a*).

Aliud pallium, quo improba hæc rerum alienatio palliabatur, erat, quod *aliqua improba calliditate uteretur, & ab Agricola, vel Clerico Princeps agrum emeret* : hoc est " si versute ac dolose Clerico quidem Aut colæ ager dedatur, sed ab eo postea cuiquam e Magistratu mancipetur " : ait Zonaras.

Pœna in Fautores horum Ecclesiasticorum dissipatores decreta.

Hoc modo adornata *venditio nullius sit momenti*, ait Canon, & *Episcopatui, aut Monasterio restituatur*. Episcopus autem, vel Monasterii Præfectus, qui hoc fecerit, *exturbetur* (A. *abjiciatur*) *ab Episcopatu, vel Monasterio tamquam qui male dissipent, quæ non congregavere*; hoc est, dissipavit ea, quæ ipse suo labore aut industria non congregavit, seu acquisivit, sed a fidelibus Deo in alimoniam Clericorum aut Monachorum, & pauperum oblata & donata sunt, quorum duntaxat fidelis administratio ad Episcopos, & Monasteriorum Præfectos pertinet.

CANON XIII.

Quoniam per eam, qua fuit propter peccata nostra, in Ecclesiis calamitatem sacrosanctæ quædam ædes a quibusdam viris arreptæ sunt, & Episcopatus, & Monasteria, & facta sunt communia diversoria : si qui ea quidem tenent, volunt reddere, ut id pristinum statum restituantur, bene & pulchre habet : sin minus, si sint quidem Sacerdotalis catalogi, eos deponi jubemus. Sin autem Monachi, vel Laici segregati, ut qui sunt condemnati a Patre, & Filio, & Spiritu sancto : & ponantur ubi vermis non moritur, nec ignis extinguitur : *quia voci Domini adversantur, quæ dicit* : ne facite domum Patris mei, domum negotiationis.

SCHOLION.

Qua occasione Monasteria, & ædes Episcopales fuerint in diversoria commutatæ?

NArrat hic Synodus, quod *per eam, quæ fuit* (A. *facta*) *propter peccata nostra, in Ecclesiis calamitatem, sacrosanctæ quædam ædes a quibusdam viris arreptæ* (A. *subreptæ*) *sunt* (A. *tum videlicet*) *Episcopatus* (A. *Episcopia quam*) *Monasteria*, & *facta sunt communia diversoria*.

Non dubium per calamitatem hic notatam, indicari calamitatem exortam occasione *Iconoclastarum*, quorum tempore nefaria multa contra orthodoxos perpetrata fuere, acerbissimaque persecutio præsertim in Monachos, ac Sacerdotes a Leone Isauro, ejusque successore & filio Constantino Copronymo Iconoclastarum fautoribus excitata fuit ; uti scribit Theophanes, & in Dissertatione notavimus.

Hac

(a) A quibusdam Canonum collectoribus, numeratus 38. Canon.

(a) Observandum enim est, quod in Regno Galliarum prohibitum sit viris nobilibus, & iis, qui judiciario munere funguntur, ne prædia, aliaque bona Ecclesiastica conducant, id enim eis vetitum fuit Edicto Melodunensi an. 1579. art. 31. Huic legi adjicere solent Jurisconsulti art. 48. Edicti Blesensis, & art. 38. Edicti quod an. 1606. Henricus IV. emisit. En hujus oraculum : *Ajoutant au 48. article de nos Ordonnances de Blois, nous voulons que les Gentilshommes qui par eux, ou par personnes interposées prendront ou feront prendre à titre de ferme les revenus desdits Ecclesiastiques soient condamnez en amende pecuniaire, à l'arbitrage aux Juges, applicable moitié à Nous, & moitié aux reparations des Benefices, & contraints au payement d'icelle, comme pour nos propres deniers.*

Pœnas graviores viris nobilibus & officiatiis, qui decimas, aliaque Ecclesiastica bona ruralia elocant vel per se, vel per alios, imponit ordinatio Blesensis art. 48.

Hac igitur persecutione, & nefariis Iconoclastarum vexationibus contigit, ut multi Monachi, & Clerici fugientes Monasteria, & *Episcopia*, sive sacrosanctas ædes deseruerint, factaque sit facultas Monasteria, & Religiosas ædes vacantes occupandi, & in communia diversoria seu habitacula convertendi, accedente præsertim Imperatorum, & Iconoclastarum in Monachos ac Episcopos, & Sacerdotes imaginum cultores odio.

Et de prædicto Costantino Copronymo opportune in hanc rem scribit Theophanes ad annum 767. „ *Monasteria*, quæ in gloriam Dei, & in salvandorum refugium facta sunt, *domos* fore *communes* suis militibus sanciebat, effectis jam illis prætoriis castri.

Has factas ædes injuste, & sine titulo occupatas & possessas restitui vult Synodus, & pœnas in non restituentes decernit.

Hæc ergo sacra ædificia, a quibusdam sine ullo titulo injuste occupata, & in communia diversoria commutata, restitui voluit Patres hujus Synodi ab occupatoribus, ut in *pristinum statum* (seu A. *secundum antiquitatem*) *restituantur* (A. *instaurentur*).

Si hoc renuant, si sunt quidem *Sacerdotalis catalogi* (A. *de sacrato catalogo*) *eos deponi jubet: sin autem Monachi, vel Laici: segregari* (A. *excommunicari*). *Ut qui sint condemnati a Patre, & Filio, & Spiritu sancto* (A. *quos constat condemnatos esse a Patre, &c.*) *& ponantur* (A. *deputentur*) *ubi vermis non moritur, nec ignis extinguitur; quia voci Domini adversantur, quæ dicit: Ne facite domum Patris mei, domum negotiationis.*

Hic videmus excommunicationis sententiam pluribus verbis expositam ad majorem indubie terrorem, ut quantopere homini Christiano timenda sit, persuaderetur.

Hunc in finem, eam cum externis quibusdam cæremoniis ad terrorem hominibus incutiendum compositis, effectumque ejus terribiliore modo exprimendum, proferri cœpisse, notavi in *Jure Eccles. Tom. IV. parte 3. tit. 11. cap. 5.* alias *cap. 8.*

Canon hic extat apud Gratianum *caus. 19. quæst. 3. Can. 5.* ex versione Anastasii, sed omissis prioribus verbis, quæ supplent Correctores Romani.

CANON XIV.

Quod ordo in Sacerdotio versetur, est omnibus manifestum: & Sacerdotii munera exacte servare Deo gratum est. Quoniam ergo videmus nonnullos a pueris Cleri tonsuram accipientes, nondum vero accepta Episcopi manuum impositione, in congregatione in suggestu legentes, & id non Canonice facientes, hoc a præsenti Canone fieri non permittimus: hoc ipsum autem etiam in Monacho servari. Lectoris autem manuum impositionem licet in proprio Monasterio unicuique Monasterii Præfecto facere, si ipsi Præfecto scilicet ab Episcopo manus est imposita ad præfecturam Hegumeni; dum sit & ipse Presbyter. Similiter & ex antiqua consuetudine Chorepiscopos Episcopi permissu oportet Lectores ordinare.

SCHOLION.

Promotio ad Sacerdotium servato ordine præscripto fieri debet.

PRimo dicunt hoc Canone Patres, omnibus manifestum est, *quod in ordo in Sacerdote versetur* (A. *quia debet ordo in sacratione custodiri*): *& Sacerdotii munera* (A. *Sacerdotii promotiones*) *exacte servare Deo* (A. *prorsus*) *gratum esse*. Id est, Deo gratum esse, ut regularis ordo & gradus prescripti in Sacerdotio exacte serventur, omnisque juxta ordinem præscriptum promotio fiat.

Secundo referunt abusum huic præscripto ordini contrarium, nimirum videbant *nonnullos a pueris* (A. *a parvula ætate*) *Cleri tonsuram ac accipientes, nondum vero accepta Episcopi manuum impositione, in congregatione* (A. *collecta*) *in suggestu* (A. *super ambonem legentes, & id non canonice* (A. *irregulariter*) *facientes.*

Pro quo notandum *tonsura Cleri* hic accipi pro certa Capillorum incisione, & vestium gestatione, quæ Clericis erat propria.

Tonsura Clericalis jam pridem, citra Episcopi auctoritatem accipiebatur.

Hæc tonsura Clericalis etiam sine ulla Episcopi interventione aut consensu conferebatur pueris, immo & propria manu sibi capillos attendebant, & in Clericos faciebant; quod in Ecclesia Latina factum esse evincit quod de S. Clodoaldo narrat Gregorius Turonensis *lib. 3. Hist. Franc. cap. 18.* „ sibi propria manu „ capillos incidens, Clericus factus est"; & Liber de gestis Regum Francorum: „ Relicto terreno Regno, „ ipse propria manu se totondit, & Clericus factus est.

In Ecclesia Græca eum morem viguisse tempore hujus Synodi luculenter ostendit hic Canon: neque Patres improbant, quod pueri accepissent *tonsuram Cleri sine impositione manuum Episcopi*, sed quod nondum hac accepta manuum impositione, publice in Ecclesia legerent, sive Lectoris officium agerent.

Lectoratus sine impositione manuum Episcopi non conferebatur.

Ad hæc notandum, apud Græcos moris fuisse, & etiamnum esse, ut probat Morinus *de Sacris Ordinat. parte 3. Exercitat. 15. cap. 4. num. 1.* quod „ tonsuram Clericalem cum Lectoractu conjungant. primo invocata sancta Trinitate (ait Morinus) & sigillo crucis interim peracto, tondetur in formam crucis Lectora tui inaugurandus. Deinde manus illi ab „ Episcopo in Lectoratum imponitur, ut videri potest „ in variis *Lectoris* ordinationibus. . . Lectoratus ordo „ non datur nisi præcedat tonsura, nec tonsura, nisi „ statim subsequatur Lectoratus; ita ut tonsura apud „ eos sit velut cæremonia ad Lectoratus collationem „ pertinens". Et *num. 4.* adeo vulgatum erat, inquit, „ tonsuram Clericalem & Lectoratum *idem* esse, ut „ tum nonnulli Sacerdotes permitterent puellos tonsura nigrisque vestibus a parentibus indutos, *publice* in Ecclesia sacras Scripturas legere; quod Concilium prohibet, donec ab Episcopo tonsuram Clericalem cum manuum impositione susceperint.

Inordinatum quippe apparebat, quemquam ad functionem aliquam publicam in Ecclesia admitti, nisi ab Episcopo ad eam vocatus & applicatus.

Itaque agitur dumtaxat contra eos, qui accepta tonsura sine impositione manuum Episcopi, Lectoris munus vi similis tonsuræ obire audebant, hoc est, statuunt Patres: „ ne quis divinas Scripturas aliter in „ suggestu legat, quam si tonsuræ characterem acceperint per Episcopalem manuum impositionem": ait hic Balsamon.

Voluit autem Patres, *hoc ipsum etiam in Monachis servari*: nimirum quod licet tonsuram habeant, Lectoris tamen officio fungi nequeant, nisi accepta manuum impositione. Verum Lectoris manuum impositionem permittit *unicuique Monasterii* præfecto (A. *Abbati*).

Hæc manus impositio permittitur Monasterii Præfecto.

Potestatem tamen hanc restringit Canon ad proprium singulorum Monasterium, *in proprio* (ait) *Monasterio tantum*, id est Monachis sibi subjectis, & ad suum Monasterium spectantibus.

Secundo licentia hæc datur Monasterii Præfecto, sub conditione, *si ipsi Præfecto scilicet ab Episcopo manus est imposita ad Præfecturam Hegumeni* (G. *ad ejus Præfecturam*) *dum sit & ipse Presbyter* (G. *qui scilicet & ipse sit Presbyter*) (A. *dum constat illum esse Presbyterum.*

Num hic requirat Synodus aliam impositionem manuum, quam quæ facta est in Presbyteratu, quem Synodus in Præfecto Monasterii requirit, obscurum apparet.

Balsamon de hac facultate Præfectis Monasteriorum indulta loquens, aliquam quam Sacerdotalem, seu in ordinatione Presbyteratus acceptam requirere non videtur, ita scribens: „ Concessum est eorum Præfectis „ qui ab Episcopis characterem accepere, Presbyteris „ quidem necessario existentibus . . . . Hic non videtur alium quam Presbyteralem characterem requirere.

At Zonaras ait Præfectum Monasterii Lectorem creare posse „ si modo ab Episcopo Præfecturæ characterem accepit, & Sacerdotio initiatus fuerit." Et Aristenus notat, Præfectis Monasteriorum datam facultatem manus in Lectorem imponendi „ si Presbyteri „ sint, & ab Episcopo per manus ejus impositionem mansionis curam acceperunt": videntur hi præter impositionem manuum Episcopi in Presbyteratu, insuper requirere similem *impositionem in Præfecturam*.

Quidquid sit, hoc sufficienter constat, per impositionem manuum Episcopi in Præfecturam, non aliud indicari, quam simplicem admissionem seu institutionem Præfecti auctoritate Episcopi, quodque hæc facultas omnium Monasteriorum Præfectis ab Episcopo constitutis, modo Presbyteris, esset communis.

Gratianus refert hunc Canonem *dist. 69. Can. 1.* ex versione Anastasii Bibliothecarii cum hac clausula: *si dumtaxat Abbati manus impositio facta noscatur ab Episcopo secundum morem præficiendorum Abbatum.* Quæ finalia verba tandem occasionem dedere, hanc licentiam restringendi ad Abbates solemniter benedictos, ut ostendi in *Jure Eccles. Tom. I. parte 1. tit. 31. cap. 6.* ibi una ostendi, quid de hac Abbatum facultate statuerit Synodus Tridentina.

Tandem vult Nicæna Synodus, ex antiqua consuetudine (A. secundum *antiquam consuetudinem*) *Chorepiscopos permissu* (A. *præceptione*) *Episcopi*, cui scilicet subjicitur, *oportere per manuum impositionem Lectores creare*: ut ita nullus ad publicum Ecclesiæ ministerium admittatur, nisi Episcopalis manuum impositio saltem mediate accesserit.

Quid requiritur ut Chorepiscopi Lectorem ordinare queant?

CANON XV.

Clericus ab hoc deinceps tempore in duabus Ecclesiis non collocetur. Hoc enim est negotiationis & turpis lucri proprium, & ab Ecclesiastica consuetudine alienum ab ipsa enim Domini voce audivimus, non posse quempiam duobus Dominis servire. Vel enim unum odio habebit, & alterum diliget, aut unum sustinebit, & alterum contemnet. Unusquisque *ergo, ut vox est Apostolica*, in eo, in quo vocatus est, debet manere, & in una Ecclesia assidere. *Quæ enim propter turpe lucrum fiunt in Ecclesiasticis negotiis, ea a Deo sunt aliena. Ad hujus autem vitæ usum sunt diversa studia: ex iis ergo, si quis velit, ea, quæ sunt corpori ad usum necessaria, comparet. Dixit enim Apostolus*: usui meo, & iis, qui mecum sunt, subministraverunt manus meæ. *Et hoc quidem in hac a Deo custodita civitate. In iis autem quæ extra sunt locis, propter hominum inopiam permittatur.*

SCHO-

S C H O L I O N.

Beneficiatus in duabus Ecclesiis.

VETAT præsens Canon, ne *Clericus in duabus Ecclesiis collocetur* (A. *connumeretur*): hoc est, Minister, sive phrasi hodierna Beneficiatus, fiat.

Dicit Synodus, *hoc esse negotiationis & turpis lucri proprium, & ab Ecclesiastica consuetudine alienum*. Hoc est: „ eumdem duabus Ecclesiis Clericum adscri„ bi Canon vetat, turpis lucri aviditatem & nego„ tiationem id appellans " : ait Zonaras.

Synodus nulla beneficia recognoscit non requirentia residentiam.

In confirmationem sui Decreti adducit Synodus textum Evangelii Matth. cap. 6. vers. 24. dicens: *ab ipsa enim Domini voce audivimus, non posse quempiam duobus Dominis servire: vel alterum unum odio habebit, & alterum diliget, &c.*

Dein tamquam subsequens subjungit ex Apostol. 1. Cor. cap. 7. vers. 24. *unusquisque ergo, ut vox est Apostolica, in eo in quo vocatus est, debet manere, & in una Ecclesia assidere* (A. *locari*,)

Concludens erat hoc argumentum, omnemque Beneficiorum pluralitatem exclusit, quamdiu persuasum fuit nullum esse Beneficium, quod non requireret personale officium per ipsos Beneficiorum possessores personaliter præstandum in ea Ecclesia, cui per Beneficii institutionem erat adscriptus.

Verum postquam invaluit distinctio inter Beneficia requirentia residentiam, & eam non requirentia, nullo negotio ipsa plurium Beneficiorum compatibilitas hactenus ignota quasi naturaliter sequuta est (*a*).

Cum enim crederent Beneficiati, se non tantum ab officio præstando immunes, sed etiam a residentia *personali* in Ecclesia, cui servire deberent, absolutos, nihil obstare videbatur, quare cum Beneficio, nec *personale* officium nec *personalem* residentiam requirente, aliud, cujus officium præstare possent, obtinere haud valerent.

Porro prædicta Beneficiorum distinctio non a Canone, sed a consuetudine, sive potius inolito abusu originem duxit. Cum enim circa seculum X. & XI. omnes passim Dignitates, ac Beneficia, etiam curam animarum habentes residentiam negligerent, functionesque sacras Vicariis delegarent; Pontifices huic abusui occurrere volentes, edixerunt, ut obtinentes Dignitates, Beneficia cum cura animarum, aut etiam Canonicatus, residere tenerentur, nulla reliquorum inferiorum Beneficiorum facta mentione; hinc creditum fuit ea pristinæ consuetudini, sive potius abusui esse relicta: ideoque & Canonistæ unanimiter fatentur, omnia Beneficia de *Jure communi* requirere residentiam: aliqua vero de consuetudine ab ea dumtaxat esse exempta: qua distinctione stabilita compatibilitas Beneficiorum sua sponte quoque invaluit.

Prætextu insufficientiæ pluralitatem beneficiorum Canon non permittit.

Et quia omnia indistincte Beneficia, sive Ecclesiastica ministeria, ratione quorum Clerici jus aliquod ad proventus Ecclesiasticos accipiebant, exigebant personalem residentiam & personale servitium, ideo nec prætextu insufficientis sustentationis ex uno Beneficio, permittitur adjunctio secundi: *Quæ enim* (ait Canon) *propter* (vel A. *per*) *turpe lucrum fiunt in Ecclesiasticis negotiis, ea Deo sunt aliena*.

„ Abducunt siquidem (ait Zonaras) prorsus a Deo „ quæcumque in Ecclesiasticis rebus sordidæ utilitatis „ cupiditate geruntur. Quod vero duabus Ecclesiis „ quispiam adscribatur, prorsus ex eo fit, ut ex utra„ que videlicet demensum accipiat, quo in lucello „ turpitudo inest.

Quid Clerico non sufficienter ex proventibus Ecclesiæ proviso sit agendum?

Objicienti cuipiam, qua ratione igitur vitam Clerici honeste agent, si minus, quam ipsis necessarium est, ab una Ecclesia suppeditetur? Respondit Synodus: *Ad hujus vitæ usum* (A. *necessitatem*) *sunt diversa studia, ex iis ergo, si quis velit, ea quæ sunt corpori ad usum necessaria* (A. *opportuna*) *comparet. Dixit enim Apostolus: usui meo* (A. *ad ea quæ mihi opus*) *& his, qui mecum sunt, subministraverunt manus meæ*.

Hic notetur; quod Synodus *turpe lucrum*, & *a Deo alienum* reputet, si etiam *ad vitæ necessaria* destinentur ministeria Ecclesiastica, potiusque debeant Clerici ex honesto opificio vel artificio exemplo Pauli, quærere suam sustentationem, quam Ecclesiastica Ministeria ad comparandum temporalia ordinare, atque his tamquam arte de pane lucrando uti: præsertim dum & contra sacros Canones, & Ecclesiæ utilitatem, ministeria Ecclesiastica eum in finem assumerentur, uti in hac Beneficiorum conjunctione contigeret.

Clericus in villis constituendus excipitur propter inopiam hominum.

Hæc autem, quæ contra Clericorum *in pluribus Ecclesiis* collocationem, sive contra *pluralitatem Beneficiorum* (ut phrasi moderna loquar) decreta sunt, declarat Synodus locum habere *in hac a Deo custodita* (A. *conservanda*) *Civitate*, scilicet Constantinopolitana: in his autem, quæ *extra sunt locis* (seu A. *in villis*) *propter inopiam hominum permittatur*. Hoc est; in his duarum Ecclesiarum ministerio addici, permittitur.

Nequaquam id hic permittitur eum in finem, ut hac ratione Clericus e duabus Ecclesiis queat *suæ necessitati providere*; sed id dumtaxat permittitur, ut unus duabus Ecclesiis vicinis deserviat *ob hominum inopiam*: id est, in villis sive ubi tanta est hominum inopia, ut unaquæque Parochia Presbyterum habere nequiret, permittit, unum Presbyterum duabus Ecclesiis servire, non ut ejus inopiæ succurratur, uti hodie per Beneficii simplicis combinationem permittitur, sed ut hominum seu incolarum necessitati provideatur.

Deplorat Balsamon, quod sua ætate Canon hic neglectui esset habitus, & quod non puniantur ejus contemptores. Quis autem satis deploret, quam hic & cæteri Canones contra pluralitatem Beneficiorum neglectui habeantur hodie in Ecclesia Latina! quando non tantum non puniuntur contemptores, sed passim & sine ulla plerumque causa dantur licentiæ sive dispensationes Canones hos transgrediendi.

Extat Canon apud Gratianum *causa* 21. *quæst.* 1. *Can.* 1. ibi Glossa inter alia dicit, extra civitatem permitti Clericum conscribi in duabus Ecclesiis, quia ibi sunt pauci Clerici.

C A N O N XVI.

Omnis luxus & ornatus corporeus est a Sacerdotali statu alienus. Episcopus ergo vel Clericus qui se splendidis & insignibus vestibus exornant, se corrigere oportet: sin autem permaneant; supplicio tradi; similiter & eos, qui sunt unguentis delibuti. Quoniam autem radix acerbitatis sursum pullulans, fuit nostræ Ecclesiæ inquinamentum, Christianos scilicet accusantium hæresis, & qui eam susceperunt, non solum imaginum picturas aversati sunt, sed omnem etiam pietatem ac religionem extruserunt, in eos, qui pie & honeste vivunt, invehentes, & in eis impletum fuit, quod scriptum est, execratio peccatori Dei cultura. *Si inventi itaque fuerint nonnulli irridentes, qui vilem & modestum amictum induti sunt, pœna corrigantur. A superioribus enim usque temporibus omnis vir Sacerdotalis cum moderato & honesto indumento versabatur. Quidquid enim non propter usum sed ostentatorium ornamentum assumitur*, in nequitiæ reprehensionem incurrit, *ut ait Magnus Basilius Sed nec ex sericeis texturis variatum quis vestimentum habebat, neque in extremis vestimentis, adjecta erant alieni coloris additamenta, ex divina enim lingua audierunt*, quod qui mollia fuerunt, sunt in ædibus Regum.

S C H O L I O N.

Vanus ornatus a veste Clericali abesse præcipitur.

HOc Canone agit Synodus contra luxum & ornatum mundanum, quem nonnulli Episcopi & Clerici in vestibus suis ostentabant.

Primo itaque generaliter declarant Patres, quod *omnis luxus & ornatus corporeus* (A. *jactantia & ornatura corporalis*) *est a Sacerdotali statu* (A. *ordine*) *alienus*.

Hinc concludit, *Episcopos vel Clericos, qui se splendidis & insignibus* (A. *claris*) *vestibus exornant, se corrigere* (A. *emendari*) *oportere: sin autem permaneant supplicio* (A. *epitimio*) *tradi*. Similiter & eos, *qui sunt unguentis delibuti*. Hoc est, hi puniendi sunt, si post factam monitionem non corrigantur, sed persistant.

Luxus hic in Episcopis & Clericis per Iconoclastas inductus creditur.

Notant Balsamon & Zonaras, hunc in Episcopis & Clericis abusum per Iconoclastas fuisse inductum: „ Cum enim Iconomachi (ait Balsamon) omnem Ec„ clesiasticam Constitutionem & pietatem in confusio„ nem & impietatem mutassent, utpote Clericis & „ Episcopis, qui ad eos accedebant, impie & temere „ vitam instituere permissis, ut eorum voluntati obse„ querentur; & ideo Sacerdotale quoque indumentum „ ad id quod plus habet luxus & ornatus mu„ tatum est.

Non obscure ipsa Synodus abusus hujus propaginem in Iconoclastas rejicit: *Quoniam autem* (ait) *radix acerbitatis sursum pullulans* (A. *radice amaritudinis exorta*) *fuit nostræ Ecclesiæ inquinamentum* (A. *contaminatio facta est in Catholica Ecclesia*) *Christianos scilicet accusantium* (A. *calumniantium*) *hæresis, & qui eam susceperunt, non solum imaginum* (A *imaginarias picturas aversati sunt, sed omnem etiam pietatem ac religionem* (A. *reverentiam*) *extruserunt* (A. *repulerunt in eos qui pie & honeste* (A. *religiose*) *vivunt invehentes* (A. *offendentes*) *& in eis impletum fuit* (A. *per hoc impletur in eis*) *quod scriptum est, execratio peccatori Dei cultura*. Ecclesiastici *cap.* 1. *vers.* 32.

Irrisores simplicitatis vestium Clericalium.

Vult itaque Synodus, ut si inventi fuerint nonnulli irridentes eos, *qui vilem & molestum amictum induti sunt, pœna* (A. *per epitimium*) *corrigantur*.

Nam, ut ait Synodus, *a superioribus* (A. *priscis*) *usque temporibus omnis vir Sacerdotalis* (G. *sacratus*) *cum moderato & honesto* (A. *mediocri & vili*) *indumento versabatur*.

(*a*) Nullus in Jure Canonico extat contextus sæculo 13. antiquior, qui clare indigitet beneficiorum divisionem in illa, quæ residentiam exigunt, & illa, quæ non exigunt residentiam; primum autem, in quo ea divisio reperitur, volunt esse *cap.* 17. *de Clericis non residentibus*, a Gregorii IX. Epist. an 1731. desumptum.

Quis

Quis autem sit vestitus moderatus & honestus, & quis superfluus & vitiosus explica testimonio S. Basilii dicentis: *quidquid non propter usum* (A. *necessitatem suam*) *sed ostentatorium ornatum*, (seu A. *vetustatem*) *assumitur, nequitiæ reprehensionem incurrit* (A. *elationis habet calumniam*)(

Vult igitur Synodus, ut modesto atque honesto, qui ad usum sive necessitatem corporis serviat, vestitu utantur homines Deo sacrati; eum qui ad luxum & ostentationem est, rejiciant, tamquam statui suo, & Patrum praxi contrarium.

Quid præcipue invectum Clericorum reprehendatur

Quis autem esset vestitus, quo uterentur nonnulli ad luxum & ostentationem, insinuat Synodus finalibus verbis, carpens illorum Clericorum vanitatem per Patrum venerandam simplicitatem.

Sed nec (ait Synodus) *ex sericeis texturis variatum quis vestimentum habebat, neque in extremis vestimentis* (A. *in summitatibus vestimentum*) *adjecta erant alieni coloris* (A. *variorum*) *colorum additamenta* (A. *ornamenta*).

Dixit denique Synodus, sanctos jampridem mollitiem & luxum in vestibus fugisse, quia *ex divina lingua audierunt, quod qui mollia ferunt* (A. *mollibus vestiuntur*) *sint in ædibus Regum* (*a*).

Quid Tarasius Patriarcha conformiter ad hunc Canonem præceperit observari

Qua ratione hunc Canonem executus sit, & ad praxim deduxerit S. Tarasius Patriarcha Constantinopolitanus, qui & hanc Synodum procuraverat, narrat auctor vitæ ejus apud Surium ad 25. Februarii scribens: „ multis ex iis, qui erant relati in numerum Clericorum, qui suos lumbos zonis cingebant aureis, & ornati erant variis, & pretiosis vestibus sericeis, aurum quidem ademit; fecit autem succingere lumbos cingulis contextis ex pilis caprarum. Eis vero, qui toti corporis ex iisdem filiis purpureas vestes habebant contextas, excogitat tunicas remotas a curiositate nimia & deliciis, ut quæ essent vestitus honestus, & convenirent iis, qui Deo servire statuerunt, & profitentur humilitatem. Ex quo quid evenit? ut tolleretur quidem quidquid damni ex eo nascebatur, honoraretur autem frugalitas, ut thesaurus quisquiam pretiosissimus.

Cæterum de honestate ac moderatione in vestitu servandis a Clericis egi in *Jure Eccles. Tom. I. parte 1. tit. 2. cap. 2.* & in *Scholio ad Canonem XII. Gangrensem*: ubi actum est de iis, qui contra intentionem Ecclesiæ & Patrum alicui vestimentorum externo cultui quamdam sanctitatem inesse credunt, eique nimium superstitiose adhærent, singularitatemque quamdam affectant.

CANON XVII.

Quidam Monachi suis Monasteriis relictis, ut qui imperare desiderent, & parere recusent, Oratoria ædificare aggrediuntur, cum ea non habeant, quæ ad perfectionem pertinent; si quis ergo hoc facere aggressus fuerit, prohibeatur ab ejus loci Episcopo, si quis autem ea habet, quæ ad perfectionem sufficiunt, quæ ab ipso deliberata sunt, ad finem deducantur. Idem autem servetur in Laicis & Clericis.

SCHOLION.

De Monachis ex ambitu Prælaturæ nova Monasteria extruentibus.

PRÆSENTI Canone obviam ire voluit Synodus Monachorum quorumdam insolentiæ, *qui suis Monasteriis relictis, ut qui imperare desiderent, & parere* (A. *obedire*) *recusent, oratoria ædificare aggrediuntur* (A. *inchoant construere oratorias domos*) *cum ea non habeant, quæ ad perfectionem pertinent* (A. *necessaria sunt*).

Statuit igitur Synodus, *si quis hoc facere aggressus fuerit, prohibeatur ab ejus loci Episcopo*.

Addit deinde; *si quis autem ea habet, quæ ad perfectionem sufficiunt, quæ ab ipso deliberata sunt, ad finem* (A. *terminos*) *deducantur*.

Voluerunt itaque Patres, ad obviandum Monachorum illorum ambitioni, & excutiendi jugum obedientiæ desideriis, ut nemo aggrederetur ædificare oratoria sive domos oratorias (quæ hic pro *exiguis Monasteriis* accipiuntur) nisi habeat & suppeditet sumptus ad perficiendam fabricam, aliaque ad usum Oratorii sive Monasterii, & Monachorum necessaria; quemadmodum sapienter a Patribus jampridem decretum fuerat, uti videri potest apud Gratianum *dist. 1. de Consecr. Can. 9. & seq.*

Sine sufficienti dote nova Monasteria non admittenda.

Et sane, qui attenderit incommoda, quæ in Monasteriis præsertim Monialium oriuntur ex defectu necessariorum mediorum temporalium, fatebitur hoc Decretum merito a recentioribus etiam Synodis renovatum, sapienterque decretum fuisse in novissima generali Synodo Tridentina *sess. 25. c. 3. de Regularib.* „ ut in Monasteriis & Domibus tam virorum quam mulierum, bona immobilia possidentibus, vel non possidentibus is tantum numerus constituatur, ac in posterum conservetur, qui vel ex reditibus, vel consuetis eleemosynis commode possit sustentari.

(*a*) In eo Canone laudatur versus 25. *cap. 7.* Evang. secundum Lucam. Sic autem legitur. *Ecce qui in veste pretiosa sunt & deliciis, in domibus Regum sunt.*

Dotium exactiones in Monasteriis.

Et quidem neglectui horum saluberrimorum Decretorum adscribere non veretur Christianus Lupus sordidas illas ac simoniacas, & Monasteriis plane exitiosas exactiones in Monasteriis Belgicis, notanter Monialium adeo usitatas.

Quamvis enim Doctor hic hodiernas stipulationes Dotium fucato titulo *transactionis super hæreditate* Monachi justificare contenderit, sed sine fundamento, ut ostendi in dissertatione *de simonia circa ingressum Religionis* (*a*): nihilominus postquam pro animi sui candore respondit „ pacta illa esse de fœdo isto ulcere simoniæ graviter suspecta, frequenterque infecta, semper sordida, statui Monastico dedecorosa, immo & graviter perniciosa, ideoque eliminanda, nihilque posse esse fœdius aut perniciosius, quam stipulata pecunia solos opulentos ad Monasteria admittere. Ideoque inopiam patientibus (ait) necessarium fratrum & sororum numerum alere non valentibus Monasteriis, servanda est antiqua, quam Regulæ suæ S. Benedictus inseruit, Patrum lex, ut sponte oblatum accepterur, & nihil penitus exigatur. Quam legem diversæ generales Synodi innovarunt, & usque ad paucos abhinc annos Belgium nostrum observavit sanctissime ". His, inquam, præmissis subjungit; „ reducenda omnino est illa animæ castitas, rogandi Episcopi nostri, ne novis & insuperfluis, quibus oriuntur nobis tantæ sordes, præsertim Monialium Monasteriis, sinant suas Ecclesias gravari.

Hæc ille in resolutione ad quæstionem; *num licita sint pacta de dote danda ab ingredientibus Monasterium*: cujus autographum habetur in Monasterio Monialium S. Teresiæ Alosti.

Quæ ratio moverit Monachos ad extructionem novorum Monasteriorum prosilire?

Porro cum Monachi hi Monasteria seu oratoria extruere aggrederentur, ut suis propriis Monasteriis relictis præessent potius quam subessent, satis eis erat eatenus oratoria inchoare, ut saltem vita ipsorum durante in iis versari possent, parum solliciti, num ad perfectionem deducerentur, quapropter Synodus decernit, ut qui oratorii constructionem inchoavit, illud ad perfectionem perducat, si habet quæ ad perfectionem sufficiunt.

Et quia Clerici & laici nonnunquam præcipitanter ac ambitiose ad extruenda oratoria, aut Monasteria feruntur, Synodus, decernit, *ut idem servetur in Laicis & Clericis* (A. *id ipsum servandum esse super Laicis & Clericis*).

Etiam Laicis & Clericis ad extructionem Monasteriorum non admittendi, nisi sufficientem dotem conferant. Et quid de hoc constituerit Leo Imperator.

Ad hunc Canonem reflexisse apparet Leo Imperator vulgo Sapiens *Novella 14.* decernens, neminem ad construendum Monasterium admittendum, nisi prius deprehensum sit, eum ad *perficiendum* sufficientem esse, & si admissus fuerit, atque inter ædificandum ante operis perfectionem morte præventus sit, voluit „ ut *si testamentum conditum sit*, quæ in illo Ecclesiæ assignata sunt, ea illi cedant. Si vero (ut identidem ex mortis incertitudine contingit) antequam de rebus suis statuerit, evectus fuerit, tum si ad tres numero liberi supersint, quadrantem bonorum involabit Monasterium: sin ultra ternarium numerum sobolis multitudo procedet, liberis connumerabitur Monasterium, & deducto ære alieno, & universa substantia quantum ipsorum quisque, capiet. Quod si defunctus sine liberis decesserit, parentes autem superstites habeat, rebus bifariam divisis, una pars parentibus, altera Monasterio applicabitur. At si neque parentes, neque liberos hæredes habeat, & cognati ad hæreditatem prodeant, ipsi quidem quotcunque fuerint, trientem inter se distribuent, bes vero Ecclesiæ accedet. Verum enim vero si aut per oblivionem, aut aliam quampiam causam, in contrariam laudabili legitimoque proposito testamentum sententiam conceptum sit, ut ejus loci Antistes Dei amantissimus, quantum ad Ecclesiæ, eorumque, qui in illa assessuri sunt, sustentationem sufficerit, vendicet; de reliquis legum præscriptis & testamentum dijudicent.

CANON XVIII.

Sine offensione esse etiam iis qui extra sunt, inquit divinus Apostolus. Mulieres autem in Episcopiis vel Monasteriis versari, est omnis offensionis causa. Si quis ergo ancillam vel liberam in Episcopio possidere deprehensus fuerit, vel in Monasterio ad ministerium aliquod obeundum, puniatur. Sin autem perseveret, deponatur. Si vero etiam in suburbanis mulieres esse contigerit, & voluerit Episcopus, vel Monasterii Præfectus illuc iter facere, præsente Episcopo, vel Monasterii præfecto mulier eo tempore nullo modo ministerium obeat, sed alio in loco seorsum versetur, donec recesserit Episcopus aut Hegumenus, ut omnis reprehensionis locus vitetur.

SCHO-

(*a*) Extat hæc Dissertatio *De Simonia &c. Tom. V. & seq.* hujusce editionis, quam consulere non pigebit.

SCHOLION.

In Episcopiis, vel Monasteriis mulieres non versentur.

EX vita S. Stephani Auxentiani Episcopi habetur, quod Iconoclastæ Episcopos orthodoxos, Clericos & Monachos incontinentiæ arguerent.

Voluit ergo Synodus, ut Episcopi & Monachi *sine offensione essent etiam iis:qui extra* (A. *foris*) *sunt*: id est, etiam *infidelibus* & hæreticis, quamvis sint extra Ecclesiam Catholicam.

Dein notat, *mulieres in Episcopiis, vel Monasteriis versari, esse omnis offensionis causam*.

Notum est, nihil esse quod amplius inhonestet Episcopos, Monachos, aliosque viros Deo sacratos, quam vitium incontinentiæ, cujus suspicionem familiaris cum mulieribus conversatio facile parit.

Recte proinde Patres, ut huic suspicioni omnem causam vel materiam substrahant, decreverunt primo, *ut si quis ancillam vel liberam in Episcopo possidere deprehensus fuerit, vel in Monasterio ad ministerium aliquod obeundum, reprehendatur, sin autem perseveret, deponatur*.

Canon hic conformis est Novellæ Justiniani quoad Episcopos & Monachos.

Omnem quamcumque mulierem ab Episcopio, seu domo Episcopali arcet præsens Canon, conformiter ad Novellam Justiniani Imperatoris 123. *c.* 29. quæ licet juxta Canonem Nicænum e numero mulierum, quarum cohabitatio Clericis interdicitur, excipiat *matrem, sororem*, aut *filiam*, & alias personas, quæ omnem suspicionem effugiunt, in *Episcopo* tamen nullam exceptionum admittit: ait enim: „ Episcopum vero *nullam* penitus *mulierem* habere, aut cum ea habitare permittimus.

Cum enim Episcopi in eminentiori gradu supra reliquum Clerum sint constituti, omnibusque tamquam luminaria supra candelabrum posita lucere debeant, merito quoque præ reliquis magis sollicite omnem mali speciem, & suspicionis materiam a se amovere jubentur.

Monachis quoque, qui singularem ab omni mundana conversatione secessum profitentur, omnis mulierum conversatio seu cohabitatio in Monasterio interdicitur, idque etiam conformiter ad Novellam Justiniani 133. *cap.* 3. qua generaliter decernitur, ut non ingrediantur *neque mulieres in virile Monasterium, neque viri in fœmineum*. Adeoque (uti hic notat Balsamon) multo magis prohibet, mulierem habitare in virorum Monasterio, si nec illud ingredi permittat.

Quin & in suburbanis Episcopis mulieres ministrare prohibentur.

Præterea ad amputandam omnem penitus suspicionis materiam progreditur Synodus, & statuit, *quod si etiam in suburbanis mulieres esse contigerit, & voluerit Episcopus, vel Monasterii Præfectus* (A. *Abbas*) *illac iter facere: præsente Episcopo, vel Monasterii Præfecto* (A. *Abbate*) *mulier eo tempore nullo modo ministerium obeat, sed alio in loco seorsum degat, donec recesserit Episcopus, aut Hegumenus* (A. *Abbas*) *ut omnis reprehensionis occasio vitetur*.

Quid per suburbana intelligatur?

Recte hic monet Balsamon: „ quæ de mulieribus, „ quæ sunt in *suburbanis*, dicta sunt, citra ullam curiosiorem investigationem assumentur de suburbanis, „ quæ ad Episcopium vel Monasterium jure dominii „ pertinent: si enim (ait) in publicis hospitiis, vel „ etiam in alienis suburbanis diverterint, difficile est; „ ut existimo, ea, quæ in Canone continentur, ob- „ servari.

Interim hic notent Episcopi & Monachi, sollicite admodum omnem cum mulieribus esse conversationem evitandam, quæ qualemcumque suspicioni materiam suppeditare posset.

CANON XIX.

Tanta execrabilis avaritiæ labes Ecclesiarum præfectos invasit, ut nonnulli eorum virorum ac mulierum, qui pii ac religiosi dicuntur, Domini mandati obliti fallantur, & eos qui ad Sacerdotalem ordinem, & vitam Monasticam accedunt, pecuniis admittant, & quorum reprobum est principium, universum quoque rejiciendum efficitur, ut ait Magnus Basilius, nec enim Deo licet & Mammonæ servire: Si quis ergo inventus fuerit hoc facere, qui hoc facit, si quidem Episcopus; vel Monasterii Præfectus, vel ex Sacerdotali ordine, vel deponatur, ut vult Secundus Canon Chalcedonensis Synodi: Sin autem Monasterii Præfecta e Monasterio extrudatur, & alii Monasterio tradatur ad subjectionem: similiter & Monasterii Præfectus, qui Presbyterii ordinationem habet. De iis autem, quæ dantur liberis a parentibus instar dotis; vel rebus suis propriis oblatis, profitentibus iis, qui ea offerunt, esse Deo consecrata, statuimus ut sive maneant, sive exeant, ea in Monasterio maneant, ut fuit ipsorum professio, nisi is, qui præest, in culpa fuerit.

SCHOLION.

Reprobatur pari modo accessus ad Sacerdotium, & introitus ad vitam Monasticam, mediante temporali pecuniæ datione.

IN præsenti Canone Patres *execrabilem avaritiæ labem* (A. *facinus*) esse pronuntiant, eorum qui *mandati Domini obliti, eos qui ad Sacerdotalem ordinem, & vitam Monasticam accedunt, pecuniis admittunt* (A. *per aurum introitus accedentium tam ad sacratum ordinem, quam ad Monasticum efficiunt*).

Præterea testantur Patres, quod tempore hujus Synodi labes hæc *execrabilis* (A. *in tantum*) *Ecclesiarum Rectores invasisset* (A. *inolevisset*) *ut nonnulli eorum virorum ac mulierum, qui pii ac religiosi dicuntur*, illud admitterent.

Unde & hoc notat Zonaras, quod „ Canon id eo „ tempore usitatum fuisse, atque adeo a quibusdam „ moderationis fama commendatis viris pariter ac mu- „ lieribus, non nisi soluta pecunia quemquam aut sa- „ cris Ordinibus annumeratum, aut in Monasteria ad- „ missum fuisse, affirmat.

Utinam hæc attenderentur ab his Monasteriorum moderatoribus & moderatricibus, qui non nisi præviis contractibus ad professionem monasticam quemquam admittere volunt; unico pene infirmo & hic confutato argumento, ab *inolita* praxi petito, contra tot expressos Canones, nescio quam sibi securitatem promittentes.

Hæc simoniaca labes a communi praxi nullatenus justificari indicat hæc Synodus.

Hanc enim inolitam praxim, ut insufficientem ad abstergendam tam execrabilem avaritiæ labem reprobantes decernunt Patres, *quod si Episcopus quidem, vel Monasterii Præfectus* (A. *Abbas*) *vel ex Sacerdotali ordine* (A. *de sacrato Collegio*) *inventus fuerit hoc facere, cesset, vel deponatur*: id est, si post denuntiationem in malo perstiterit. *Ut vult* (ait Synodus) *Canon Secundus Chalcedonensis*; qui duntaxat agit de simonia in admissione ad ministeria Ecclesiastica, & quem hæc Synodus extendit ad eos, qui ad Monasterium mediante pecunia quempiam admittunt, quasi similis cum prioribus criminis reos.

Pœna in prævaricatores.

Monasterii autem *Præfectam* (A. *Abbatissam*) *a Monasterio* extrudendam, & *alii Monasterio* tradendam *ad subjectionem* decernit Synodus: similiter & *Monasterii Præfectum* (A. *Abbatem*) *qui Presbyterii ordinationem* (A. *manus impositionem*) habet.

Hic per transennam notetur cum Balsamone: „ Quo- „ niam, ut ex præsenti Canone apparet, Monasterio- „ rum Præfecti in duo dividuntur, Sacerdotes, & eos „ qui non sunt sacris initiati, & illi quidem deponun- „ tur, hi vero e Monasterio extruduntur, dicimus re- „ cte aliquos ad Monasteriorum Præfecturas provehi, „ etiam sacros Ordines non susceperint". Non dubi- „ um quin olim sacer Ordo nec in Abbate requisitus fuerit: sed hodie alia disciplina invaluit, uti notavi in *Jure Eccles. Tom. I. part.* 1. *tit.* 31. *cap.* 1. & *cap.* 10. alias *cap.* 9.

Concilium Lateranense sub Innocentio III. eamdem simoniam arctius perstringit.

Concilium Lateranense IV. sub Innocentio III. in *c.* 40. *tit. de Simonia* deplorans „ quoniam, ait, simo- „ niaca labes adeo plerasque Moniales infecit, ut „ vix aliquas sine pretio recipiant in sorores, pauper- „ tatis prætextu volentes hujusmodi vitium palliare, „ ne id de cætero fiat, penitus prohibemus, statuen- „ tes, ut quæcumque de cætero talem commiserint „ pravitatem, tam recipiens, quam recepta, sive sit „ subdita, sive Prælata sine spe restitutionis de suo „ Monasterio expellatur, in locum arctioris Regulæ ad „ agendum perpetuam pœnitentiam retrudenda.

Patet, quod Concilium Lateranense IV. pœnam præsenti Canone decretam ad plures extenderit, & nonnihil intenderit: quia verisimiliter malum amplius invaluerat, ut efficaciore remedio cohiberi deberet. Utinam qui hodie Monialium directioni sunt præpositi, ex gravitate pœnæ, gravitatem criminis serio expenderent, atque sibi subditas ab eo pernicioso & regularis disciplinæ exitioso vitio præservare serio allaborarent.

Admittitur voluntaria oblatio.

Quamvis autem Ecclesia nunquam non improbaverit ingressum Monasticum atinuere propter aurum, nequaquam tamen improbaverit recipere ea, quæ *gratanter*, & plane voluntarie, ab ingredientibus, eorumque parentibus Monasterio offeruntur, quod nec præsens Canon improbat, immo probat.

Ait enim: *De iis autem, quæ dantur liberis a parentibus instar dotis: vel rebus suis propriis oblatis* (A. *si quæ ex propriis rebus acquisita offeruntur*) *profitentibus iis, qui ea offerunt* (A. *Deo dicanda*) *esse Deo consecrata, statuit Synodus, ut sive maneant, sive exeant, ea in Monasterio maneant, uti fuit ipsorum professio* (A. *secundum repromissionem ipsorum*) *nisi is, qui præest, in culpa fuerit*, scilicet quod discesserit.

Certum est hic agi de sponte & gratanter oblatis, ideoque sive offerens maneat in Monasterio, sive exeat, equidem hæc manent affixa Monasterio: eo quod fuerint absoluta & *gratanter*, & non *ob causam* oblata.

Quia tamen parentes, vel ipsi ingredientes, ad eam voluntariam oblationem permoti sunt, quia spe ducti quod ingrediens in Monasterio vitam suam esse exacturus, ideo Patres volunt, hæc oblata esse restituenda, si *is, qui Monasterio præest, in culpa fuerit*, quod ingrediens discesserit.

Quæ circa ea, quæ voluntarie dicuntur offerri, observanda sunt, ne sub specie voluntariæ oblationis delitescat fœda labes simoniæ, & quæ pallia hodie adhibeantur, ut hæc simoniaca labes tegatur, late discussimus in *Dissertatione de Simonia circa ingressum Religionis*, nec non aliis nonnullis scriptis in defensionem illius Dissertationis evulgatis, ac simul cum aliis opusculis in quinto tomo hujusce editionis reimpressis.

CA-

CANON XX.

A præsenti statuimus non fieri duplex Monasterium, quoniam hoc fit multis scandalum & offensio. Si qui autem volunt cum cognatis mundo renuntiare, & vitam sequi Monasticam, viros quidem oportet in virorum Monasteria discedere: fœminas autem ingredi in mulierum Monasteria: hoc enim est Deo acceptum. Quæ autem hucusque duplicia fuerunt, serventur secundum Canonem sancti Patris nostri Basilii, & secundum ejus constitutionem ita regantur. In uno autem Monasterio ne versentur Monachi & Monachæ; adulterium enim inest media conversatione, nec Monachus libere cum Monacha, vel Monacha cum Monacho seorsim confabuletur, nec cubet Monachus in fœminarum Monasterio, nec cum Monacha seorsim comedat. Et quando quæ sunt vitæ necessaria a parte virorum ad regulares fœminas deferuntur, extra portam hæc accipiat Monasterii muliebris Præfecta cum aliqua anu Monacha. Si autem eveniat, ut aliquam velit cognatam Monachus aspicere, præsente Præfecta cum ea colloquatur exiguo & brevi sermone, & mox ab ea recedat.

SCHOLION.

Justinianus duplicia Monasteria vetuisse videtur.

JAMPRIDEM Justinianus Imperator in *L. 44 Cod. de Episcopis & clericis*, sanctissimarum Ecclesiarum, & pissimorum Monasteriorum decori consulens, voluit Monachos & Moniales „ ita segregatos esse, ut „ nullum participationem ad invicem ob quamcumque „ causam habeant ipsi, neque excogitari aliquam occa„ sionem vel illis vel his mutuæ inter se commoratio„ nis, sed soli per se homines in quolibet Monasterio „ degant, a vicinis sibi per quamcumque causam Mo„ nasteriis segregati; solæ item per se mulieres non „ commixtæ viris, ut omnis (ait) suspicio indecoræ „ conversationis penitus tollatur.

Dein quem modum in transferendis virorum vel mulierum Monasteriis, quæ sibi mutuo erant vicina, Episcopi servare debeant, describit.

Quid observandum circa eos qui in Monasteriis mulierum sacra peragere debent.

Et quia mulieres sibi non sufficiunt *ad divinas peragendas Liturgias*, ideo ad eas agendas, *& sancta communione participandas*, vult ab Episcopo ipsi *unum Presbyterum & unum Diaconum honestæ vitæ dari, qui hæc sola superdicta agere debeant, non etiam convesci & conversari, aut cohabitare cum ipsis*.

Denique concludit: „ his enim servatis, & ipsis felix „ vita erit, qui solitariam vitam elegerint, & communis nostræ Reipublicæ res paratiorem consequentur a „ Deo clementissimo opem „. Idipsum cavetur *Novella 123. cap. 36.* quem textum ex versione Juliani Antecessoris refert Gratianus *causa 18. quæst. 2. Can. 22.* uti ibidem notant Correctores Romani.

Conformiter ad has Imperatorias Constitutiones Synodus, statuit, *a præsenti non fieri duplex Monasterium, quoniam* (ait) *hoc fit multis scandalum & offensio*.

Quænam hic Monasteria duplicia intelligantur.

Recte notat hic Zonaras, quod duplicia Monasteria, quæ hic fieri vetat Synodus, non sint ea, in quibus Moniales cum viris simul in eodem loco degebant: „ sed ita propinquo, ut voces audire, reddereque invi„ cem utrique possent. Id ergo quia offensionem mul„ tis afferret illa vicinitas, quæ speciem in eodem quasi „ domicilio commorantium virorum & mulierum ex„ hiberet, nullo modo Synodus licere decernit.

Nec prætextu cognationis similia Monasteria Synodus permittit.

Sed nec prætextu cognationis Synodus similia Monasteria fieri permittit, sed *si qui volunt cum cognatis mundo renuntiare, & vitam amplecti Monasticam, viros quidem* (ait Synodus) *oportet in virorum Monasteria discedere, fœminas autem ingredi in mulierum Monasteria: hoc enim est Deo acceptum*. Hoc est (monente Zonara) „ Deo sic accepti servient, si sejuncti invicem „ ac divisi vitam agant, nec alter alteri incitamentum „ ad libidinem, neque aliis offensionem præbeant.

Quæ circa similia Monasteria jam erecta hæc Synodus servari voluit ad cavendam omnem suspicionem mali.

Et hæc quidem de hujusmodi Monasteriis posthac non ædificandis: at Monasteria, *quæ hucusque duplicia fuerunt, servari* vult Synodus *secundum Canonem* (ait) *sancti Patris nostri Basilii, & secundum ejus Constitutionem ita regantur*.

Hic Regulæ & Constitutionum S. Basilii fit specialis mentio: eo quod unica pene hæc Regula apud Monachos Orientales nota esset.

Volunt itaque Patres conformiter ad Regulam & Constitutionem hujus S. Patri servari sequentia.

Primo, *in uno Monasterio ne versentur* (A. *habitent*) *Monachi & Monachæ: adulterium enim inest media conversatione* (sive A. *intercipit cohabitationem*): „ hoc „ est, ait Balsamon, quoniam adulterii suspicio oritur „ ex cohabitatione.

Evidens hinc est, quod supra notavimus ex Zonara, duplicia Monasteria non dici, in quibus viri & mulieres *simul in uno* Monasterio vivunt, quod hic nullatenus toleratur, sed quæ sibi ita vicina sunt, ut facile de uno ad aliud aditus pateat, quæ hic sub certis cautionibus tolerantur.

Secundo vult Synodus, *ut Monachus cum Monacha libere non loquatur* (A. *non habeat aditum ad Monacham*) *vel Monacha cum Monacho seorsim confabuletur* (A. *non habeat aditum secreto ad collocutionem*).

Tertio decernit Synodus, *ut nec cubet Monachus in fœminarum Monasterio, nec cum Monacha seorsum comedat.*

Quod & de his, qui divinas Liturgias Monialibus exhibere debent, intelligendum docet citata Lex Justiniani Imperatoris.

Et quia juxta institutum & formam istorum duplicium Monasteriorum debebant ipsæ Moniales subinde aliqua sibi necessaria ex virorum Monasteriis accipere, ne ea occasione aliquid inhonestis, aut suspicionem nimiæ familiaritatis ingerentis contingat, statuit Synodus, *ut quando quæ sunt vitæ necessaria a parte virorum ad Regulares fœminas deferuntur, extra portam hæc accipiat Monasterii muliebris Præfecta* (A. *Abbatissa*) *cum aliqua anu* (A. *vetula*) *Monacha*: id est, nec hoc casu „ Monachi nequaquam intra septa Mona„ sterii muliebris ingrediantur: sed ubi ad portam per„ venerint, extra fores consistant: Præfecta vero ea„ rum, & quæ ætate provectiores sunt, Monialium „ comitatu septa, portæ appropinquans, quæ afferun„ tur, accipiat ". Ut ait Zonaras.

Denique *si eveniat, ut aliquam velit cognatam* (A. *propinquam*) *Monachus aspicere* (A. *videre*) vult Synodus, ut *præsente Præfecta* (*in præsentia Abbatissæ*) *cum ea colloquatur, exiguo & brevi sermone* (A. *per modica & compendiosa verba*) *& mox ab ea recedat*.

Huic Canoni conformes sunt Pontificum Constitutiones.

His, quæ Canon de cavenda Monachorum cum Monialibus conversatione, atque in ea servanda cautione statuit, conformes sunt etiam recentiores Pontificum Constitutiones, uti videre est apud Fagnanum *ad cap. Quanto 14 de Privilegiis*, qui & ibidem multis probat, Regulares sine licentia accedentes ad Monasteria Monialium, Regularibus etiam subjectarum, ibique in loco colloquiis destinato cum Monialibus colloquentes, a Diœcesano Episcopo tamquam Sedis Apostolicæ Delegato posse puniri & coerceri; immo si Episcopus sub pœna excommunicationis inhibuisset accessum ac Monasteria Monialium sine legitima licentia, resolvisse S. Congregationem Regulares quantumvis exemptos huic Decreto Episcopi esse subjectos: eo quod hæc omnia ad custodiam clausuræ, Episcopis Synodum Tridentinam tam sollicite commendatam, pertineant.

Hæc duplicia Monasteria tandem ubique abrogata.

Cæterum non tantum Græci, sed & Latini duplicia hæc Monasteria sæpius improbarunt. Extat eam in rem Decretum sub nomine Synodi Agathensis apud Gratianum *caus. 18. qu. 2. Can. 23.* & ad Didacum Compostellæ Archiepiscopum scribit Paschalis II. Papa *epist. 10* „ Illud omnino congruum est, quod per religionem „ vestram Monachos cum Sanctimonialibus habitare „ didicimus, ad quod resecandum experientia vestra „ immineat, ut qui impræseatiarum simul sunt, divi„ sis *longe* habitaculis separentur, neque in posterum „ consuetudo hujusmodi præsumatur.

Nihilominus circa initium sæculi XV. rursus duplicia Monasteria instituit B. Brigitta, de quorum originali instituto inter alia scribit ad annum 1414. Thomas VValsingham Monachus S. Albani in Anglia, quod eo anno Rex Henricus fundavit tria Monasteria, quorum tertium erat (inquit) Brigittinorum, qui S. Augustini Regulam profitentur, quæ cum aliis adjectis cæremoniis vocatur ab iis Regula Salvatoris; „ In hoc Mo„ nasterio juxta Regulam debent esse Sorores sexa„ ginta, Sacerdotes tredecim, Diaconi quatuor, Laici „ fratres octo, quibus omnibus computatis, tantus „ erat numerus personarum, quantus erat tredecim „ Apostolorum, & septuaginta duorum Discipulorum „ Christi . . . . Qui duo Conventus habebant *unam* „ Ecclesiam *in communi*, Moniales habebant superius „ sub tecto, fratres inferius ad terram, & tunc uter„ que Conventus *separatim* inclusi, quibus post pro„ fessionem non licebat egredi, nisi de Domini Papæ „ licentia speciali.

Hæc duplicia S. Brigittæ Monasteria a quibusdam fuisse improbata etiam in Regno Sueciæ, in quo primum exorta fuere, probat epistola Episcoporum hujus „ Regni ad Synodum Basileensem anno 1434. missa, in qua hæc de Monasteriis his scribunt; „ De modo „ cohabitationis sororum & fratrum in Monasteriis „ ordinis prædicti, quæ situata sunt in Regnis istis, „ quam alii quidam pacis æmuli & tranquillitatis ca„ lumniari conantur, nulla data hic cuiquam Christi „ fidelium suspicionis occasio, quod eorum habitacula „ adeo firmis altisque muris & ædificiis distincta ac „ divisa sunt, prout fere nos omnes, præcipue autem „ qui Monasteriorum & locorum eorumdem visitato„ res sumus, vidimus. Quod secure & absque con„ scientiarum scrupulo juxta primariam ordinis insti„ tutionem, quam adeo pie credimus factam esse, so„ rores licite poterunt commorari.

Verum quæcumque cautio primitus adhibita sit, nihilominus experientia docuit, nec hæc sic instituta Monasteria sine periculo & offensione facile persistere posse qua propter etiam hujus instituti Monasteria, præsertim in Belgio, ad simplices Conventus reducta sunt sub alterutro tantum sexu, qualia novi plura in hisce Provinciis extare Monialium, & unum virorum non procul ab Antuerpia in pago vulgo Hobooken.

CANON XXI.

Non oportet Monachum vel Monacham proprium relinquere Monasterium, & ad aliud se conferre. Si hoc autem contigerit; ipsum ut hospitem accipi est necessarium: sed eum recipi sine mente Monasterii ejus Præfecti non convenit.

SCHOLION.

Monachi transmigratio ad aliud Monasterium vetita.

POSTQUAM Monachi & Moniales certam Regulam, & stabilitatem in determinato Monasterio profiteri cœperunt, rarior fuit & difficilior Monachorum & Monialium de uno ad aliud Monasterium transmigratio & translatio: atque de his intelligere oportet, quod ad hunc Canonem scribit Christianus Lupus: „ Quomodo „ Clerici ad certam Ecclesiam ordinati; ita olim omnes „ Monachi ad certum Monasterium fuere professi, & „ professione, quasi spirituali matrimonio, adfixi.

Itaque præsens Canon conformiter ad hanc disciplinam statuit, quod *non oportet Monachum vel Monacham proprium relinquere Monasterium, & ad aliud se conferre.*

Si autem non obstante hoc Decreto contigerit, Monachum vel Monacham ad aliud Monasterium se conferre, vult Synodus, ipsum ut *hospitem* (A. *hospitio*) *accipi*: hoc est, ut ei tamquam extraneo, & ad hoc Monasterium non pertinenti hospitalitas exhibeatur: de quo vide quæ ex Regula S. Benedicti notavi in *Jure Eccles. Tom. I. part. 1. tit. 27. cap. 5.*

Ut vero absoluta recipiatur, sive incorporetur Monasterio, quod accessit, requirit Synodus licentiam superioris Monasterii, a quo discessit: *sed eum recipi sine mente* (Gr. *notitia*) (A. *voluntate*) *Monasterii ejus Præfecti* (*Abbatis ejus non convenit.*

Ita hæc finalia verba intellexit Aristenus scribens, quod Canon quidem permittat, Monacham ad aliud Monasterium divertentem hospitio excipere: „ at eam „ admittere, ac præterea accipere, & inter sorores „ sine Præfectæ voluntate collocare non permittit.

CANON XXII.

Deo quidem universum dedicare, & non propriis voluntatibus servire, res magna est. Sive enim comeditis, sive bibitis, inquit divinus Apostolus, omnia in Dei gloriam facite. Christus autem Deus noster in suis Evangeliis jussit peccatorum principia resecare, non enim adulterium solum apud ipsum punitur, sed etiam cogitationis motus, ad aggrediendum adulterium condemnatur, ipso dicente: Qui aspexerit mulierem ad concupiscendam ipsam, eam jam in corde suo adulteravit, *unde nos quoque edocti, debemus cogitationes purgare*; etsi enim omnia licent non tamen omnia expediunt, *ut a voce Apostolica docemur. Cuivis ergo homini necesse est comedere, ut vivat, & quibus est vita quidem Matrimonii, & liberorum & Laicæ constitutionis, permixtim comedere viros & mulieres, est ab omni reprehensione alienum, si modo ei, qui dat nutrimentum, gratias agant, non cum scenicis quibusdam studiis, sive satanicis canticis, & Citharœdicis, ac meretriciis inflexionibus, quos Prophetica execratio persequitur, sic dicens:* Væ qui cum Cithara & Psalterio vinum bibunt, Domini autem opera non respiciunt, & opera manuum ejus non considerant, *& sicubi tales fuerint inter Christianos, corrigentur: sin minus, adversus eos robur suum obtineant, quæ ab iis, qui nos præcesserunt, Canonice tradita sunt. Cui autem quieta est vita & solitaria, ut qui Domino Deo jugum Monasticum tollere statuerit, in solitudine & silentio sedebit. Atqui nec iis etiam, qui vitam Sacerdotalem elegerint, licet omnino scorsum cum mulieribus comedere, nisi utique cum divinis religiosis & viris ac mulieribus: ut ipsum etiam convivium ad spiritalem correctionem adducat. Porro id ipsum etiam in cognatis faciat: si autem rursus contingat, ut quæ sunt ad usum necessaria non afferat Monachus vel Sacerdos, & propter necessitatem velit sive in publico diversorio, sive in alicujus domo divertere, ei liceat hoc facere, utpote urgente necessitate.*

SCHOLION.

Quænam cautela adhibenda circa accubitum ad mensam cum mulieribus.

IN exordio hujus Canonis duo docent Patres hujus Synodi.

Primum, *Deo quidem universum dedicare* (A. *totum committere*) *& non propriis voluntatibus servire, rem magnam esse.*

Hoc autem fieri debere adstruunt verbis Apostoli dicentis, *1. Cor. cap. 10. vers. 31. sive comeditis sive bibitis, omnia in gloriam Dei facite.*

Id est, omnia ad Deum referenda esse demonstrat Synodus, ait Zonaras, quod præceptum quomodo intelligendum & implendum latius explanant Theologi.

Secundo docet Canon, quod *Christus Deus noster in suis Evangeliis jusserit peccatorum principia resecare.*

Probat id, quia *non adulterium* (A. *mœchia*) *solum apud ipsum punitur* (A. *ab eo inhibetur*); *sed etiam cogitationis motus ad aggrediendum adulterium condemnatur*. Nempe verbis Christi dicentis, *Matth. cap. 5. vers. 28. qui mulierem aspexerit* (A. *viderit*) *ad concupiscendam ipsam, eam jam in corde suo adulteravit.*

Hinc inferunt Patres, quod etiam *debeamus cogitationes purgare*, id est, cogitationes exurgentes interimere debemus, priusquam se se altius extollere, ac nobiscum colluctari possint, ac demum in delectationem & consensum impellere.

Ut autem hæ cogitationes purgentur, sive quis eas a se procul amoveat, etiam aliqua sollicite sunt cavenda, quæ alias ex se illicita non sunt, unde hic applicant Patres illud Apostoli 1. *Cor. cap. 6. vers. 12. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt* (a).

Mulierum familiaritas illic vitanda est, præsertim a Deo sacratis hominibus.

Cum autem impuras ac periculosas cogitationes parere soleat familiarior virorum cum altero sexu, præcipue inter convivantium conversatio, Patres primum, ut huic periculo occurrant, decernunt sequentia.

In primis agnoscunt, *cuivis homini necesse esse comedere ut vivat*: sed ut in hoc necessitatis actu evitantur cogitiones malæ, & malæ suspiciones, declarat Canon.

Epulæ Christianorum sint modestæ.

Primo, quod *quibus est vita quidem Matrimonii & liberorum & Laicæ Constitutionis* (A. *Laicalis affectus*) *permixtim comedere viros & mulieres esse ab omni reprehensione alienum* (A. *nulli detractioni patere*): modo ab ipsis hoc observetur, *ut ei, qui dat nutrimentum, gratias agant, non cum scenicis quibusdam studiis, sive satanicis canticis & citharœdicis, meretriciis inflexionibus* (A. *& non ab eis per thymelicas voluptates satanæ imago cantationibus, citharisque, atque meretriciis contorsionibus coli videatur*).

Quantopere similes cantiones, instrumentorumque impudici aut leves moduli, nec non corporis gesticulationes ad libidinem, præsertim inter epulas, & utriusque sexus personarum liberiores confabulationes, incitent immo impellant, notius est, quam ut probari debeat; ut merito eas *satanicas* dicat Synodus, tamquam a *satana*, seu humani generis necatore suggestas, meritoque pronuntiet, quod ipsis superveniet *Prophetica* hæc maledictio: *Væ qui cum cithara & psalterio vinum bibunt, Domini autem opera non respiciunt, & opera manuum ejus non considerant* (A. *non intelligunt*).

Ab hoc pernicioso ac periculoso convivandi modo Christianos omnes retrahere volens Synodus decernit, ut sicubi tales fuerint inter Christianos, *corrigantur*, & si moniti non corrigantur, *adversus eos robur suum obtineant, quæ ab iis, qui nos* (ajunt) *præcesserunt, canonice tradita sunt*. Videntur Patres hic indicare ea, quæ in Canone 62. Trullano statuta sunt, quæ tum in textu Canonis, tum in Scholio ejus supra exhibitis videri possunt.

Monachus caveat conversationem.

Hactenus de Laicis, & qui Laicæ institutionis sunt, nunc quid Monachis & Clericis observandum sit, declarat Synodus, & quidem primum de Monachis dicit; *Cui autem quieta est vita & solitaria, ut qui Domino Deo jugum Monasticum tollere statuerit* (A. *spoponderit*) *in solitudine & silentio sedebit* (A. *sedere & tacere convenit*); id est, solitarie & quiete in suis Monasteriis sedebunt, nec Laicorum multo minus mulierum conviviis intererunt: quod non tantum antiquioribus, sed & recentioribus Monachorum Regulis & Constitutionibus provide cautum: optandum tantum, ut exactius observarentur. Videri possunt, quæ eam in rem dicta sunt in *Jure Eccles. Tom. I. part. 1. tit. 27. cap. 4.*

Quæ cautela Clericis quando, quæ permittitur edere cum mulieribus

Quantumvis Clerici a Deo in ministerium Ecclesiæ sacrati homines, non profiteantur Monachalem solitudinem & silentium, nihilominus, quia ob instituti sui sanctitatem tenentur quæ Laicis omnem plane vel mali speciem, præsertim in materia incontinentiæ a se amoliri, declarant Patres, *quod nec iis etiam, qui vitam sacerdotalem* (A. *sacratam*) *elegerint, liceat omnino scorsum cum mulieribus comedere, nisi utique* (A. *forte*) *cum divinis & Religiosis* (A. *Deum timentibus, & reverendis*) *viris ac mulieribus: ut ipsum etiam convivium ad spiritalem correctionem adducat* (A. *proficiat*).

Quin & idipsum observari vult Synodus inter cognatos, hoc est, non solum quando cum alienis, sed etiam quando cum consanguinitate junctis mulieribus sacrati homines convivantur, adesse vult modestia spectatos viros. Uti notat Zonaras.

Tametsi non ubique locorum conversatio cum mulieribus eamdem imprimat ideam, aut mali suspicionem pariat; certum nihilominus est admodum sollicite familiariorem cum altero sexu conversationem, ac potissimum secretas confabulationes & convivationes Clericis esse cavendas, ac vix nimiam hic posse adhiberi cautelam, de qua & Synodi nostræ Belgicæ multa statuerunt. Uti in *Jure Eccles. Tom. I. parte 1. tit. 2. cap. 3.* annotavi.

Si

(a) Canonistæ docent gravis peccati reus esse, qui quamvis corpore non abutantur, mente tamen illicite concupiscunt; ea fuit Gratiani mens causa 32. quæst. 7. can. 13. non solum infr. vide quoque dist. 49. can. 1. Hinc §. *Panderasus*. Ea est spiritalis fornicatio, de qua Dominus ait: *Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est eam in corde suo*. Ibid. Gratianus & Matth. *cap. 5. vers. 28.*

Non nisi necessitate cogente Monachus, aut Clericus in diversorio moretur.

Si contingat Monachum, vel Sacerdotem esse in itinere, & *non attulerint sibi necessaria* (A. *non circumtulerint, quæ victui opportuna sunt*) *& propter necessitatem velit sive in publico diversorio* (A. *in xenodochium*) *sive in alterius domo divertere, ei liceat* (ait Synodus) *hoc facere, utpote urgente necessitate*.

Per publicum diversorium intelligit hic Balsamon, *publicum hospitium*, & Zonaras *cauponam*, qui & addit: " sed in eis quoque locis Religionis nihilo minus " ac temperantiæ rationem ab illis Canon haberi " jubet.

Decretum S. Caroli

Verum quia admodum difficile est, ut sacrati homines in publicis illis hospitiis vel diversoriis, quæ omnis generis & sexus hominibus patent, Religionis ac temperantiæ rationem teneant, quæ statui ipsorum congruat, merito statuit S. Carolus, exemplo aliis Episcopis imitando: " ut in singulis civitatibus curent Episcopi parandum unum, aut alterum publicum & honestum diversorium, quo suarum Diœcesium Clericis " Rusticanis necessitatis causa convenire liceat, nec in " eo hospitio improbis aut nequaquam hominibus locus " sit, neve fœminis ullo modo, sed tantum Clerici & " Religiosi viri, si fieri possit, in eo recipiantur ". In *Concilio Provinc. 1. part. 2. tit. 25.*

Borromæi de hospitio ad recipiendos Clericos Rusticanos.

D I S S E R T A T I O

In Schisma Photii, & conventus tunc habitos.

§. *Unicus*.

IGNATIUS ex Imperatorum stirpe oriundus, sed pietate longe clarior Methodio Patriarchæ Constantinopolitano successit, cum Michael hoc nomine III. in Oriente imperaret an. 847.

Tum certa & constans erat fama Bardam Patricium fratrem Theodoræ Augustæ, quæ erat mater Imperatoris, incestus consuetudinem cum propria nuru habere: qua de causa Ignatius multoties Bardam privatim monuerat, ut a tam nefario scelere abstineret: idque nisi faceret, tandem se illum anathemate percussurum minitatum.

Quibus de causis Bardas Ignatio infensus, Michaeli Imperatori nepoti suo ex Theodora sorore persuadet, Ignatium Theodoræ matri (quæ consors regiminis Imperii in florenti ætate erat) consuluisse, ut ad secundas nuptias convolaret: porro nullum huic malo præsentius remedium occurrere, quam si Imperator Ignatio præciperet, ut Theodoram matrem cum Thecla filia sorore ipsius Imperatoris tonderet, & in Monasterium detruderet.

Hoc autem Michael Imperator admodum juvenis cum imperasset Ignatio, isque id facere detrectaret, quod apprime sciret Theodoram & Theclam ejus filiam hoc genus vitæ non delegisse; Imperator dolis Bardæ vehementius contra Ignatium exacerbatus, illum confestim in insulam deportari, & propriam matrem cum Thecla sorore tonsam Monasterio includi jubet.

Photius hanc occasionem nactus, Barda juvante, auctor fuit Imperatori cogendi Synodum, ut aliquo judiciæ prætextu Ignatius abdicaretur: quem ad Conventum soli Episcopi metu aut adulationibus corrupti, vel Ignatio infesti convolarunt, ac deposito Ignatio Photium in ejus sedem suffecerunt. Qui quidem cum de more solito litteras Synodicas de sua ordinatione Romam, & veritatem actorum, quam Nicolaus Papa aliunde hauserat, celavisset, id occasionem præbuit Nicolao ea de re conquerendi, & duos Legatos mittendi Constantinop. ad celebrandam Synodum, cui Ignatius interesset, ac pro se ipse diceret.

Sed cum Legati, quos Papa Nicolaus miserat, Photii largitionibus corrupti fuissent, atque Ignatius Patriarcha absque ulla eorum oppositione damnatus fuisset; hoc resciens Nicolaus non modo Photium, verum etiam proprios nuncios male multavit; præsertim quod litteras Apostolicas legi in Synodo minime curavissent, ac insontem Ignatium abdicari passi essent.

Sed postquam Ignatius hac pseudo-Synodo damnatus est, Clerusque, & populus Constantinop. magis in dies a Photii communione abhorreret: Photius Bardæ, atque Imperatoris gratia fultus, gravissime in populum & Clericum desæviebat; adeo ut plurimi Episcopi fuga vitæ propriæ consulere, & deserta quærere cogerentur. Interea Photius, ut sese contra adversos motus instrueret, pseudo-Synodum Imperatore præsidente habuit, & Nicolaum Pontificem sibi resistentem anathemate feriit; multis Episcopis qui Synodo aderant reclamantibus.

Cæterum ingravescente in dies populi odio adversus Photium, contigit ut interimeretur Bardas, & Basilius in societatem Imperii ascisceretur: non multo post Michael ipse vino temulentus trucidatur. Potitur imperio solus Basilius, pius quidem Princeps, qui tot scelerum atque etiam erroris Iconoclastarum pertæsus, tot malis ope generalis Concilii medicinam facere constituit. Quamobrem Synodum VIII. omnibus Patriarchis indixit.

Hadrianus Papa II. qui Nicolao successerat ad Synodum Legatos suos direxit: jam Photium Imperator de Throno Patriarchali in Monasterium depulerat: cum magnifico & splendido apparatu reductus fuerat Ignatius, reducem Patriarcham ordo Patricius, & lætitia gestiens populus exceperat.

Synodo universali interfuerunt, ut scribit Nicetas, Episcopi duo supra centum. Antistites vero & Sacerdotes, qui a Methodio & Ignatio consecrati, postmodum ad Photii communionem abrepti sunt, libellis pœnitentiæ porrectis ad Synodi pedes procubuere, lacrymis effusis veniam supplicantes. Mitius cum his actum est, impositaque pœnitentia ad consessum tandem Synodi, & pristinum ministerium admissi sunt. Photius citatus ad Synodum adducitur; de propriis sceleribus interrogatus, adduci non potuit, ut aliud responderet quam illud Davidicum, *posui ori meo custodiam*. Instant Legati dicentes per obstinatum hoc silentium non evasurum damnationem, quibus ille *neque Jesu tacendo evasit damnationem*.

Blande rogatur, ut se justificet circa sibi objecta. Respondit hypocrita: *justificationes meæ non sunt de hoc mundo*: suadetur ut pœnitentiam agat, qua solvatur anathemate, at ille pertinaciter tacet, & sic a conspectu se subducit. Quibus confectis Synodus anathematis telum in Photium contorsit.

Narrat Nicetas in vita S. Ignatii damnationi Photii subscriptum fuisse a Synodi Patribus cum calamis non solum atramento, sed etiam tremendo Christi sanguine tinctis. Octava hæc Synodus OEcumenica aliquot edidit Canones, qui recensentur in Græcis exemplaribus numero quatuordecim, at vero in Anastasii Latina editione 27. enumerantur.

Canon IV. Photium declarat nec esse, nec fuisse unquam Episcopum, eo quod prohibeat Apostolus ad Timotheum scribens, *fieri quemquam ex Neophyto Episcopum*: quam rem sequens Canon V. exponit tam de Neophyto in ordine Clericorum, quam de Neophyto in Christi fide, Idem declarat de Episcopatu & Sacerdotio eorum, quos Photius ordinarat. Idem Canon IV. in Anastasii editione addit, Ecclesias iterum dedicari aut consecrari debere, quas vel Photius ipse, vel alii ab eo ordinati dedicaverant, vel consecraverant.

Gravis eo loci oritur difficultas de sensu, quo Synodus ordinationes Photii irritas dixerit. Sed hanc difficultatem Witassius de charactere Sacramenti ordinis *tractatu de ordine part. 1. pag. 195.* ita dissolvit; has ordinationes declarari irritas quoad usum & exercitium legitimæ potestatis, non vero quoad characterem. Quod enim Photius, & qui ab eo fuerunt ordinati Episcopi; veri essent Episcopi, plura Witassius argumenta, quæ illud evincunt, affert: consule *pag. 195. 196. &c.*

In octavo Concilio OEcumenico fidei definitiones, quæ a septem Conciliis OEcumenicis præcedentibus confectæ sunt, iterum renovatæ & confirmatæ fuerunt.

In Sessione X. lecti Canones, quibus perlectis, dictum est anathema omnibus Monothelitis, quos inter Honorius recensetur. Lecta sunt deinde acta Concilii, quibus recitatis Basilius Imperator ad hunc modum Patres affatus est: *Dicat nunc sancta & universalis Synodus, si omnibus sanctissimis Episcopis concordantibus, atque consentientibus præsens terminus sit depromptus*: Sancta Synodus exclamavit: *omnes ita sapimus, omnes ita prædicamus, omnes consentientes prompte subscribimus*.

Qui ad hæc animum adjunxerit, facile cognoscet Synodum hanc sicut & septem præcedentes suum robur habuisse a communi consensu & subscriptionibus Patrum, qui Ecclesiam repræsentabant (a).

Mortuo circa annum 878. Ignatio, Photius, qui interim

(a) Eo loci non erit superfluum observare, quod Doctissimus quidam Canonista notavit in suo opere Gallico adhuc manuscripto, cui hunc fecit titulum: *Maximes & usages de France sur les Conciles & les Assemblées du Clergé*, &c. Vir autem eruditus sic loquitur: *Quoique la definition faite par le huitieme Concile general ne regarde que les mœurs, on ne laisse pas d'y rapporter en abregé ce qui a été defini par les Conciles generaux qui ont precédé; & pour trouver quelque liaison entre les definitions dont il a parlé & celle qu'il va faire, il fait observer que le violement des preceptes divins ne cause pas moins de trouble, & de division, que*

ne ab Episcopis; & Episcopi a subjectis sibi Presbyteris ad Synodorum expensas sublevandas, solvi consuevit. De quo in *cap. 16. titul. de offic. Ordinarii*, & *cap. 20. titul. de censibus*.

CANON VII.

Ait Paulus divinus Apostolus: quorumdam hominum peccata sunt manifesta, nonnullos autem consequentur (a). *Præcedentibus autem peccatis, alia quoque ea sequuntur. Impiam ergo hæresim eorum, qui Christianos accusant, alia quoque impia consecuta sunt. Quemadmodum enim venerabilium imaginum aspectum ex Ecclesia sustulerunt, alios quoque mores reliquerunt, quos quidem oportet renovari, & tam ex jure scripto quam non scripto sic observari. Quocumque ergo Templa consecrata sunt absque sacris reliquiis martyrum, in iis fieri statuimus reliquiarum depositionem cum consuetis precibus. Episcopus autem posthac Templum consecrans sine sanctis reliquiis, deponatur, ut qui Ecclesiasticas traditiones transgressus sit.*

SCHOLION.

Crimina semel commissa ad alia subsequentia facile inducunt.

PRimis hujus Canonis verbis id duntaxat significare voluere Patres, quod ex quibusdam peccatis, sive facinoribus alia subsequantur. *Præcedentibus autem peccatis* (ait Canon) *alia quoque ea sequuntur* (A. *peccatis ergo prævenientibus & alia peccata his accedunt*).

„ Hi ergo Patres (ait Zonaras) verbum istud *consequuntur* paulo simplicius accipere, ut ad priora scilicet facinora alia quoque solere sequi intelligendum sit.

Id in Iconoclastis contigisse supponit Synodus.

Id autem in Iconoclastis, sive fractoribus & eversoribus imaginum contigisse dicit Synodus: *Impiam ergo hæresim* (A. *sectam*) *eorum, qui Christianos accusant, alia quoque impia consecuta sunt*.

Hic significari hæresim *Iconoclastarum* ex contextu Canonis evident est. Hi enim accusabant Catholicos *idololatriæ* ob cultum imaginum, uti latius in dissertatione dictum fuit.

Itaque Iconoclastæ sive eversores imaginum, *quemadmodum venerabilium imaginum aspectum ex Ecclesia sustulerunt, alios quoque mores reliquerunt*, sic uni peccato alia accumulantes.

Hoc autem mores renovandos decernit Synodus, *& tam ex jure scripto, quam non scripto* (A. *secundum scriptam & non scriptam legislationem*) *sic observari*.

Usus reliquiarum in consecratione Ecclesiarum ab Iconoclastis sublatus hic restituitur.

Inter alia ab Iconoclastis rejecta, erat usus reliquiarum in consecratione Templorum. Unde decernunt Patres, *ut quæcumque Templa consecrata sunt absque sacris reliquiis martyrum, in iis fieri statuit reliquiarum depositionem cum consuetis precibus*.

Interdicitur dein Episcopo sub pœna depositionis posthac Templa consecrare *sine sanctis reliquiis* (A. *Lypsanis*); *ut qui sic consecrando, Ecclesiasticas traditiones transgressus sit*.

Hic ritus jampridem in Ecclesia usitatus.

De hoc ritu, ejusque origine late agit Cardinalis Bona *lib. 1. rerum Liturgic. cap. 19.* variis Patrum testimoniis in eam rem citatis.

CANON VIII.

Quoniam Hebræorum religionis quidam errantes Christum Deum nostrum subsannare visi sunt, se se Christianos esse fingentes, ipsum autem clanculum & occulte negant, Sabbata observantes, & alia Judaica facientes, statuimus, ut neque ad communionem, neque ad orationem, neque ad Ecclesiam admittantur, sed aperte sint secundum suam religionem Hebræi, & neque filios eorum baptizari, neque servum ab iis emi vel possideri. Sin autem ex pura & sincera fide quis eorum agens, conversus, & ex toto corde confessus fuerit, eorum mores & rebus insultans, veluti triumphum, agens, ut & alii refellantur & corrigantur eum recipi & baptizari & ejus liberos, & cautos reddi, ut se ab Hebræorum studiis & institutis abstineant. Si autem non ita se gerant, eos nullo modo admitti.

Judæi assequunter Christianismum simulantes.

HOc Canone primum conqueruntur Patres, quod quidam *Hebræorum religionis* (A. *qui ex Hebræorum superstitione consistunt*) *errantes Christum Deum nostrum subsannare visi essent* (A. *existiment*) *se se Christianos esse fingentes* (A. *simulanter Christianizare*) *ipsum autem clanculum & occulte negantes. Sabbata observantes, & alia Judaica* (A. *more Judæorum*) *facientes*.

De his decernit Synodus, ut *neque ad communionem neque ad orationem, neque ad Ecclesiam admittantur, sed manifeste sint secundum suam religionem Hebræi*; hoc est, publice & palam profiteantur religionem, quam in corde tenent, neque simulate ac ficte religionem Christianam profiteantur.

(a) Textus citatus ex Apostolo legitur 1. ad Tim. cap. 5. vers. 24. his verbis: *quorumdam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad judicium, quosdam autem & subsequuntur.*

Utrum hoc Canone filiorum Judæorum filii aut servi baptizari vetentur.

Ulterius decernit Canon, *& neque filios eorum baptizari, neque servum ab eis emi vel possideri* (A. *acquiri*): uti & post Anastasium Bibliothecarium vertit Gentianus Hervetus.

Hæc lectio haud obscure indicat, nec filios eorum, qui a Judaica religione *sincere* non sunt conversi, esse baptizandos, nec servum ab eis emendum aut acquirendum.

Quod contrariari videtur sancto Gregorio scribenti ad Cyprianum Rectorem Patrimonii Siciliæ *lib. 4. Epist. 6.* ut colonos Judæos ad Christum converti volentes magnæ consuetæ pensionis pendendæ onere levaret, ut hoc pacto eos ad Christi fidem alliceret. " Nec hoc „ (ait) inutiliter facimus, si pro levandis pensionum „ oneribus, eos ad Christi gratiam perducamus, quia „ etsi ipsi minus fideliter veniunt, hi tamen, qui de „ ipsis nati fuerint, jam fidelibus baptizantur, aut „ ipsos ergo, aut eorum filios lucramur.

Apud Græcos prædicta Canonis verba ita leguntur. *Et ne filios suos baptizent, neque servum emant vel possideant*; quæ lectio insinuat verba illa ad ipsos Judæos referri, quasi his interdicatur baptizare suos filios, aut servum emere, vel possidere.

Hunc esse Canonis sensum Zonaram credidisse ex ejus ad hunc Canonem commentario liquet. Ait enim: „ ejusmodi igitur homines nec ad communionem recipi . . . . nec liberos suos baptizare, nec ipsis mancipium emendi facultatem esse; Synodus jubet.

Cum enim fingerent se duntaxat Christianos, merito Synodus ipsis inhibuit liberos suos baptizare, utpote qui *ficte* ac *simulate* eos ad Baptismum adducere credebant, meritoque metuebatur, ne & ipsi liberi exemplo parentum *simulare* duntaxat Christianam religionem essent professuri; & ficte ad Baptismum accederent; præsertim quia juxta ætatis illius disciplinam præcipue de *adulterum* Baptismo agebatur.

Quod ipsis interdiceretur mancipium seu servum, scilicet *Christianum* (uti notat Balsamon) emere, mirum non est, cum enim essent viri Judæi, & tantum simulati Christiani, merito ob periculum perversionis eis emendi aut possidendi mancipium Christianum facultas adimitur.

Admodum igitur verisimilis est hæc Græcorum lectio, præcavens ne per fictos & larvatos Christianos Baptisma & religio Christiana contaminetur, & Christiana mancipia ad Judaicam perfidiam traducantur.

Occasio, qua plurimi Judæorum simulate ad Baptismum accedebant, & Christianismum exterius profitebantur.

Occasionem ficti hujus ad religionem accessus dedisse videtur Leo Isaurus, de quo Theophanes scribit: Leo Imperator *cogit* Judæos baptizari; " at vero baptizati contra propositum suum diluerunt Batisma.

Metu igitur adacti, plurimi Baptismum susceperant, & Religionem Christianam exterius professi fuerant. Nec enim terroribus & coactionibus fides infundi, aut corda converti consueverunt.

Judæi ad Baptismum suscipiendum non cogendi.

Hinc ad Virgilium Arelatensem Archiepiscopum scribit S. Gregorius *lib. 1. Epist. 45.* alias 47. " plurimi Judaicæ religionis viri ad nostram perduxere notitiam, „ multos consistentium illis partibus Judæorum vi magis ad fontem Baptismatis, quam prædicatione perductus ". Lucrandarum animarum zelum laudat quidem sanctus Pontifex, at modum penitus improbat. „ Dum enim quisquam (ait) ad Baptismatis fontem „ non prædicationis suavitate, sed necessitate pervenerit, ad pristinam superstitionem remeans; inde deterius moritur, unde renatus videbatur. Fraternitas „ ergo vestra (concludit) hujusmodi homines frequenti prædicatione provocet; quatenus mutare veterem „ vitam magis de Doctoris suavitate desiderent: sic „ enim intentio nostra recte perficitur, & conversi „ animus ad priorem denuo vomitum non mutatur.

Et ante Gregorium Magnum eleganter & præclare admodum dixit in hanc rem S. Gregorius Nazianz. *Orat. 8.* " non tamen (ait) conducibilius est, nec tutius, quam „ ut volentes volentibus præsint: quandoquidem neminem vi duci vult Lex nostra coacteque, at sponte gubernari; hoc enim modo ne alia quidem Imperia contineri & conservari possunt, (quod ita „ natura comparatum sit, ut quidquid vi tenetur, arrepta occasione statim se in libertatem asserat) nedum nostrum non dicam Imperium, sed Magisterium, quod nulla re æque ac voluntatis libertate „ conservatur.

Hinc illud S. Augustini *lib. 2. contra Epist. Petil. cap. 83. ad fidem nullus est cogendus invitus*, & speciatim de Judæis statuit Clemens III. in *c. 9. x de Judæis*: ut nullus " *invitos* vel *nolentes* Judæos ad Baptismum venire compellat ": rationem subdens: „ quippe Christi fidem habere non creditur, qui ad „ Christianorum Baptismum non spontaneus, sed invitus cogitur pervenire.

Veri conversi suscipiendi sunt, & unde hæc conversio cognosci debeat.

Hactenus de Judæis simulate ac ficte duntaxat ad Christianam religionem conversis. Nunc de *vere* ac *sincere* conversis agit, hosque suscipi, eorumque liberos baptizari vult Canon.

„ Ad quod primo requirit, ut vere ac sincere conversus sit: *si ex pura & sincera fide quis conversus* sit.

Ut autem de hac sincera conversione constet, requirit, *ut & ex toto corde confessus sit*: " hoc est ait Zo- „ naras)

„ naras) nobiscum in omnibus plane consentiat ". *Eorum moribus & rebus insultant*, pergit Canon, (A. *divulgans mores eorum & res*) *ac veluti triumphum agens*. " Hoc est (inquit Zonaras) se nihil simile „ facturum aperte profiteatur ac spondeat "; vel (uti notat Balsamon) " Judaicis moribus vale dixerit, & „ toto animo triumphum egerit " tamquam de iis valedictis: *ut nimirum* (sicuti subdit Canon) *& alii refellantur* (A. *arguantur*) *& corrigantur*: id est interprete Zonara " ut ex eo alii quoque errores socii se- „ fucentur & resipiscant.

Hic notari meretur, Patres non ex solis verbis conversionem *sinceram cordis* judicari velle, sed ex *factis*, atque ex his de conversione statuendum esse.

Et jampridem S. Basilius ad Amphilochium *Can.* 5. ait: " hæreticos, qui in excessu e vita pœnitentiam „ agunt, recipere oportet; recipere autem, non sine „ judicio, sed examinantes, an veram pœnitentiam „ ostendant, & si fructus habeant, qui salutis studium „ testificentur.

Qua cautione *infideles* ad Baptismum recipiendi sint, tractat S. Augustinus toto libro *de fide & operibus*, ac notanter *cap.* 6. " ad percipiendum Baptismum (ait) „ non sic admittendi homines, ut nulla ibi vigilet diligentia: *ne sanctum canibus detur* ". Tum meminit abstinentiæ, jejuniorum, exorcismorum. " Exorcizan- „ tur, (inquit) scrutantur quanta vigilantia conve- „ niant, quo studio ferveant, qua cura pendeant? &c.

His adde locum Tertulliani *lib. de pœnit. cap.* 61. scribentis: " peccator ante veniam deflere se debet, „ quia tempus pœnitentiæ idem quod periculi & ti- „ moris: neque ego renuo divinum beneficium, id est „ abolitionem delictorum inituris aquam salvum esse, „ sed ut eo pervenire contingat, elaborandum est &c.

Hæc ut, & alia, quæ protuli in *Jure Ecclesf. Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 2. *cap.* 3. utinam consulant Presbyteri in absolutionibus impartiendis nimium faciles!

CANON IX.

Puerilia omnia ludibria, furiosaque ac insana dicta & scripta, quæ adversus sanctas imagines edita sunt, oportet dari Episcopo Constantinopolitano, ut cum reliquis libris hæreticis reponantur. Si quis autem hæc celare inventus fuerit, si sit quidem Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, deponatur, sin autem Laicus, vel Monachus, segregetur.

SCHOLION.

Scripta adversus cultum sacrarum imaginum, cum scriptis aliorum hæreticorum recondenda apud Episcopum Constant.

CUm Iconoclastæ, sive sacrarum imaginum contractores & hostes, multa scripta contra Catholicum earum cultum evulgassent, volunt hic Patres, ea omnia *Episcopo Constantinopolitano dari* (A. *dari oportet in Episcopio Constantinopoleos*) *ut cum reliquis hæreticis libris reponantur* (A. *recondantur*).

Quod per Episcopium hic intelligatur?

Quod hic *Episcopium* dicitur, Palatium erat Patriarchæ. In hoc autem Palatio erat Archivum, quod *Chartophylacium* dictum fuit, quo Chartæ & jura erant Episcopalia recondita.

Describitur dignitas Chartophylacis, & quod ejus erat officium?

Huic erat præfectus magnus Chartophylax, unus ex præcipuis, primæque dignitatis Ecclesiæ Constantinopolitanæ officialibus, cujus officium ita describit Codinus. " Chartophylax tabulas habet chartaceas ad jura „ Ecclesiastica pertinentes (hoc est litteras, quibus „ privilegia, & alia jura Ecclesiæ continentur) & est „ Judex omnium causarum Ecclesiasticarum, & controversiis matrimonialibus cognoscendis ac dirimen- „ dis præsidet, quin & in cæteris Clericorum litibus „ Judex est, tamquam dextera Patriarchæ manus.

In hoc ergo *Chartophylacio*, seu Archivo, sub fidelis custodia Chartophylacis, scripta Iconoclastarum recondi voluere Patres, ne ea eorum lectione simpliciores Catholici in errorem inducerentur.

Ex pœna contra occultantes similia scripta, inflicta, ostenditur eo tempore Monachos passim Laicos fuisse.

Ex pœna, quæ decernitur contra eum, qui scripta hæc *celare inventus fuerit*, intelligimus, Monachos tunc temporis Laicos fuisse reputatos, nam *si Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus sit, qui ea celasse invenitur, deponitur. Si vero Laicus* (ait) *vel Monachus segregetur* (A. *anathematizetur*); ita ut Monachus tamquam Laicus pœnæ laicali subjiciatur.

CANON X.

Quoniam nonnulli Clerici Canonicam Constitutionem circumscribentes, sua relicta parœcia, in alias parœcias excurrunt, ut plurimum autem in hanc a Deo custoditam & Imperatoriam urbem, & apud Principes assident, & in eorum oratoriis divina ministeria faciunt: eos sine proprio Episcopo & Constantinopolitano non licet in quavis æde, vel Ecclesia recipi, si quis autem hoc fecerit, si perseveret, deponatur. Quicumque autem cum prædictorum Sacerdotum consensu hoc faciunt, non licet eis curas sæculares & mundanas suscipere, ut qui sint a Canonibus prohibiti hoc facere. Si quis autem eorum, qui Majores, id est Curatores, appellantur, curationem obtinere deprehensus fuerit, vel cesset, vel deponatur: potius autem offerat se docendos filiis & servos, legens ei divinas Scripturas: ad hoc enim etiam Sacerdotium sortitus est.

SCHOLION.

Discursiones Clericorum a suis propriis Ecclesiis reprobantur.

HOc Canone primum deplorant Patres, *quod nonnulli Clerici Canonicam Constitutionem circumscribentes* (A. *parvipendentes*) *sua relicta parœcia* (id est Diœcesi) *in alias parœcias* (id est Diœceses) *excurrerent*. Notum est multis Canonibus jampridem ante hanc Synodum, has Clericorum excursiones, & transmigrationes reprobatas fuisse.

Conqueruntur autem Patres, quod similes inquieti & discurrentes Clerici excurrant, ut plurimum *in hanc a Deo custoditam & Imperatoriam urbem* (Constantinopolitanam) *& apud Principes assideant* (A. *se se locent*) *& in eorum Oratoriis divina ministeria* (G. *sacra*) (A. *missas*) *faciant*.

Clerici sine licentia Episcopi, ad cujus Diœcesim transeunt, nullas ibid. functiones exercere possunt.

Renovans igitur Synodus pristinos Canones decernit, eos *sine proprio Episcopo*, a quo discedunt, & *Constantinopolitano*, ad cujus parochiam seu Diœcesim accedunt, non licere *quavis æde, vel Ecclesia recipi: si quis autem hoc fecerit, si perseveret*, id est " in pro- „ prium Clerum non redierit post denuntiationem " uti notat Balsamon, *deponatur*.

Qui permittuntur ab Episcopis in Oratoriis Principum, aut Magistratuum sacra obire, curas sæculares suscipere vetantur.

Ulterius præcipit Synodus, ut *quicumque* Clerici cum *prædictorum Sacerdotum* sive Episcoporum *consensu* hoc faciunt; hoc est, in Oratoriis Principum vel Magistratuum divina officia peragunt, *non liceat eis curas sæculares & mundanas* (G. *ad victum pertinentes*) *suscipere, ut qui* (ait Synodus) *sint a Canonibus prohibiti hoc facere*. Canones hos retuli in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 2. *cap.* 6.

Specialiter autem Synodus decernit, *quod si quis eorum, qui Majores*, id est *Curatores, appellantur, curationem*, (A. *curam*) *obtinere deprehensus fuerit, vel cesset, vel deponatur*.

Qui per Majores intelligantur, & quas per eas puniantur Clerici qui officium illud susciperent.

Notandum, tam apud Græcos, quam apud Anastasium Bibliothecarium, deesse hæc verba, *id est Curatores*, sed verbum *appellantur*, seu *dicuntur*, jungi voci *Majores*, ita ut sic legatur, *qui dicuntur Majores*; dicebantur autem Majores (ait hic Zonaras) „ quorum munus erat, ut in agris Magistratuum cu- „ rationem, quæ dicitur, exercerent ". De hujusmodi Magistratuum curationibus in suburbiis constitutis agit *Canon XI.* Synodi, quæ vocatur *prima & secunda* sub Photio, apud Beveregium *tom.* 1. *Pandect. Can. pag.* 351. verisimileque illis curationibus plures servos & operarios fuisse impensos, ac destinatos, illisque omnibus Clericos præpositos, principales Curatores, & inde *Majores* dictos esse. Quare monet hic Balsamon, hunc Canonem esse contra Clericos, *qui sæculares curas susceperunt, contra ac Canonibus continetur, vel Majores facti fuerunt*.

Vult autem Synodus, ut Clericus, qui ejusmodi *curationem obtinere deprehensus fuerit, vel cesset* (A. *desinat*) *vel deponatur*.

Quodnam sit proprium officium horum Clericorum?

Cum enim Clerici in militiam Christi specialiter sint vocati, merito eis curam temporalium, quæ eos a functionibus hujus militiæ avocat, interdicit, consuliteque, *potius offerat se* (G. *accedat*) (A. *maneat*) *ad docendos filios* (G. *pueros*) *& servos* (A. *ad Magisterium puerorum & famulorum*) *legens eis divinas Scripturas: ad hoc enim etiam Sacerdotium sortitus est*.

Utinam hoc Synodale decretum expenderent hodierni Principum & Magistratuum Cappellani, attenderentque se Sacerdotium non esse sortitos, ut temporalibus se curis implicent, sed e contrario, ut his expediti, Dei & Ecclesiæ servitio; in his, quæ ad Deum sunt, pro suo quisque talento se impendant.

Attendant quoque, quibus puerorum & domesticorum instructio commissa est, juxta præsentem Canonem; atque ex eo discant, eos in lege Dei sedulo exercere limpidos fontes divini eloquii eis propinantes, id est, *divinas Scripturas ei legentes*.

Adde, quæ de lectione sacræ Scripturæ omnibus fidelibus indifferenter a SS. Patribus jampridem commendata notavimus ad *Canonem 66. Trullanum*.

CANON XI.

Cum omnes divinos Canones servare teneamur, eum quoque, qui jubet œconomos esse in singulis Ecclesiis, illæsum omnino servare debemus. Et si quidem unusque Metropolitanus in sua Ecclesia œconomum constituat, bene habet: sin minus, Constantinopolitano Episcopo speciali auctoritate licebit œconomum in ejus Ecclesia præficere. Similiter & Metropolitanis, si, qui eis subsunt, Episcopi nolint in suis Ecclesiis œconomos constituere. Hoc ipsum autem servari etiam in Monasteriis oportet.

SCHO-

SCHOLION.

Episcopi conformiter ad Canonem Chalcedonensem in suis respectiveEcclesiis constituere debent œconomum.

EPiscopi in sua ordinatione inter cætera promittunt, se Canones servaturos, ac propterea dicunt huius Synodi Antistites: *cum omnes Canones servare teneamur* (*A. cum simus debitores omnes sacras regulas custodire*) *eum quoque, qui jubet œconomum esse in singulis Ecclesiis, illæsum omnino servare debemus.*

Canon hic indigitatus, est *Canon 26. Chalcedonensis*, in singulis Ecclesiis Episcopalibus *œconomum* de proprio Clero Ecclesiæ constitui volens, cujus Scholion consule.

Etiam Metropolitani, & quis eorum defectum supplere debeat?

Hic additur, quod si Metropolitanus in Ecclesia œconomum non constituerit, *Constantinopolitano Episcopo speciali* (*A. propria*) *auctoritate licebit œconomum in ejus Ecclesia constituere*. Metropolitanus autem constituet in Ecclesiis Episcopalibus sibi subditis, *si Episcopi nolint* (*A. non satagerunt*) *in suis Ecclesiis œconomos constituere*.

Idipsum & in Monasteriis hoc Canone servari jubetur.

Idem & in Monasteriis servari mandat Synodus. Atque eatenus Canonem Chalcedonensem qui de Ecclesiis *Episcopalibus* loquitur, extendit hæc Synodus.

Vult Synodus Tridentina, ut id fiat per officiales ad nutum amovibiles.

Synodus Tridentina *sess. 15. cap. de Regularib.* mandat bona Monasterii gubernari per officiales ad *nutum* Superiorum *amovibiles*. Verum circa Monachos officiales & hoc sollicite curandum, ut eligantur, qui per exercitia Monastica ad eum virtutis & perfectionis gradum pertigerunt, ut merito confidatur, quod interiorum curam per exteriorem rerum temporalium non negligant, neque rebus temporalibus se ita immergant, ut charitatis & fervoris ignem extinguant: quique, ut de fratre suo Gerardo loquitur Bernardus *serm. 26. nu. 6. in Cantica edit. Paris. an.* 1690, non petulanti aliquo (ut assolet) in eo officii detineantur affectu, sed solo intuitu charitatis, qui quantum in ipsis est, semper obtent quietem, sibi intendere, Deo vacare, nec implicitos tenent nisi timor Dei, voluntas fratrum, & studium obediendi.

Quinam in Officiales sint eligendi?

Nisi enim solitudini, quisque Religionis exercitiis multum delectentur, magnopere sane verendum, ne sensim illis neglectis, rerum temporalium curis ita implicentur, ut gestu rerum spiritualium paulatim extincto, tandem sub veste religiosa cor plane sæculare inveniant, idque vel eo magis in officialibus metuendum quod ipsis, ob varia incurrentia negotia, major esse soleat exercitia Monastica omittendi libertas.

Hinc Canonici Præmonstratenses in Constitutionibus *dist. 2. cap. 16. §. 3.* statuerunt, ne juniores temporalibus præficiantur: *quia in ruinam agitur, qui nondum in virtute roboratus suæ libertati committitur.*

OEconomus Ecclesiæ Constantinopolitanæ inter primos Officiales numeratur.

Inter Officiales Ecclesiæ Constantinopolitanæ primum nominat Codinus magnum OEconomum: " qui (ut ait) sua in potestate omnes Ecclesiæ facultates, om-" nesque in illis reditus tenet: & tam Patriarchæ, quam Ecclesiæ hac in re dispensator est.

Extat præsens Canon ex versione Anastasii apud Gratianum *causa 9. quæst. 3. Can. 3.*

CANON XII.

Si quis Episcopus, vel Monasterii Præfectus inventus fuerit ex Episcopatus vel Monasterii agris, in Principis alicujus manus alienare, vel alteri personæ tradere, nullius sit momenti traditio, ut sanctorum Apostolorum vult Canon, qui dicit: Omnium rerum Ecclesiasticarum Episcopus curam gerat, & ea administret tamquam Deo intuente. Ne liceat autem quidquam ex eis sibi vendicare, vel propriis cognatis, quæ Dei sunt, elargiri, Si sint autem pauperes, ut pauperibus suppeditet; sed non eorum prætextu res Ecclesiæ venumdet. Sin autem detrimentum afferre causetur, nec quidquam ex agro emolumenti percipi, ne sic quidem Principibus, qui sunt in eo loco, alienet prædium, sed Clericis, vel Agricolis. Sin autem aliqua improba calliditatem utentur, & ab Agricola vel Clerico agrum Princeps emerit, sic quoque nullius sit momenti venditio, & Episcopatui, vel Monasterio restituatur. Porro Episcopus, vel Monasterii Præfectus, qui hoc fecerit, exturbetur, quidem Episcopus ab Episcopatu, Monasterii vero Præfectus a Monasterio; ut qui male dissipent, quæ non congregavere.

SCHOLION.

Indebita bonorum Ecclesiasticorum in Principes vel Magistratus translatio irrita.

AGIT præsens Canon contra Episcopo & Abbates, seu Monasteriorum Præfectos, res suarum Ecclesiarum aut Monasteriorum indebite alienantes, innovato *Canone* 39. (*a*) *Apostolorum*, cujus Scholion consuli poterit.

Hic præcipue agitur contra illos, *qui ex Episcopatus, vel Monasterii agris* (*A. de salariis*) *in Principis alicujus manus alienare, vel alteri personæ tradere inventi sunt*, declaraturque, quod *nullius sit momenti traditio* (*A. irritum sit, quod datum esse constiterit.*)

Cum tempore hujus Synodi Regum ac Principum favore ad dignitates Ecclesiasticas aditus frequenter pateret, Clerici ambitionis æstu incitati facile Principibus aliqua e rebus Ecclesiæ addicebant, si modo ad dignitates eorum intercedente patrocinio pervenirent: huic vero simoniacæ pollicitationi satisfacere cupientes, variis prætextibus res Ecclesiæ in suos Patronos transferre studebant: quibus occurrere per præsens Decretum Synodus voluit.

Ex casu harum indebita alienationum: & quomodo Clerici eas palliare conarentur?

Sed quia humana ambitio sagax sit, quæratque sollicite modum, quo ad finem suum pertingat, Clerici ambitiosi variis coloribus has rerum in Principes & Magistratus translationes colorare & palliare conabantur, ut nimirum Principum & Magistratuum favore possent pertingere ad id quod ambiunt.

Binos prætextus hic detexit & rejecit Synodus.

Duos prætextus præsenti Canone detexit, & rejecit Synodus. Primo quidem Episcopus, vel Monasterii Præfectus, Principi aut Magistratui gratificare volens rem Episcopatus, aut Monasterii, *detrimentum afferre* (*A. damnum facere*) *causabatur, nec quidquam ex agro emolumenti percipi.*

Quamvis Synodus non inficietur, agrum, aliamve rem Ecclesiæ *inutilem* merito alienari, ne tamen prætextus palliandæ prohibitæ alienationi subserviat *ne sic* (sive hoc casu) *quidem Principibus, qui sunt in eo loco, alienet* (*G. det*) *prædium* (*A. tribuatur ager vel locus*) *sed Clericis, vel Agricolis* ". Clericis qui-" dem (ait Zonaras) quia inferiores sunt, & subjecti " sunt; Agricolis vero, utpote qui ruri degentes in " humiliore atque subjectiore fortuna versantur.

Hac de causa in Gallia decretum fuit, ut prædia, aliave ad Ecclesias, aut pia loca spectantia, elocentur duntaxat communibus Civibus aut Agricolis (*a*).

Aliud pallium, quo improba hæc rerum alienatio palliabatur, erat, quod *aliqua improba calliditate uteretur, & ab Agricola, vel Clerico Princeps agrum emeret*: hoc est " si versute ac dolose Clerico quidem Agri-" colæ ager dedatur, sed ab eo postea cuiquam e Ma-" gistratu mancipetur ": ait Zonaras.

Hoc modo adornata *venditio nullius sit momenti*, ait Canon, *& Episcopatui, aut Monasterio restituatur*.

Pœna in [illegible] bonorum Ecclesiasticorum dissipatores decreta.

Episcopus autem, vel Monasterii Præfectus, qui hoc fecerit, *exturbetur* (*A. abjiciatur*) *ab Episcopatu, vel Monasterio tamquam qui male dissipent, quæ non congregavere*; hoc est, dissipavit ea, quæ ipse suo labore aut industria non congregavit, seu acquisivit, sed a fidelibus Deo in alimoniam Clericorum aut Monachorum, & pauperum oblata & donata sunt, quorum duntaxat fidelis administratio ad Episcopos, & Monasteriorum Præfectos pertinet.

CANON XIII.

Quoniam per eam, quæ fuit propter peccata nostra, in Ecclesiis calamitatem sacrosanctæ quædam ædes a quibusdam viris arreptæ sunt, & Episcopatus, & Monasteria, & facta sunt communia diversoria: si qui ea quidem tenent, volunt reddere, ut id pristinum statum restituantur, bene & pulchre habet: sin minus, si sint quidem Sacerdotalis catalogi, eos deponi jubemus. Sin autem Monachi, vel Laici segregati, ut qui sunt condemnati a Patre, & Filio, & Spiritu sancto: & ponantur ubi vermis non moritur; nec ignis extinguitur: *quia voci Domini adversantur, quæ dicit*: ne facite domum Patris mei, domum negotiationis.

SCHOLION.

Qua occasione Monasteria, & ædes Episcopales [illegible] in diversoria communia [illegible]?

NArrat hic Synodus, quod *per eam, quæ fuit* (*A. facta*) *propter peccata nostra, in Ecclesiis calamitatem, sacrosanctæ quædam ædes a quibusdam viris arreptæ* (*A. subreptæ*) *sunt* (*A. tum videlicet*) *Episcopatus* (*A. Episcopia quam*) *Monasteria, & facta sunt communia diversoria*.

Non dubium per calamitatem hic notatam, indicari calamitatem exortam occasione *Iconoclastarum*, quorum tempore nefaria multa contra orthodoxos perpetrata fuere, acerbissimaque persecutio præsertim in Monachos, ac Sacerdotes a Leone Isauro, ejusque successore & filio Constantino Copronymo Iconoclastarum fautoribus excitata fuit; uti scribit Theophanes, & in Dissertatione notavimus.

Hac

(a) A quibusdam Canonum collectoribus, numeratus 38. Canon.

(a) Observandum enim est, quod in Regno Galliarum prohibitum sit viris nobilibus, & iis, qui judiciario munere funguntur, ne prædia, aliaque bona Ecclesiastica conducant, id enim eis vetitum fuit Edicto Meludunensi an. 1570. art. 35. Huic legi adjicere solent Juriconsulti art. 48. Edicti Blesensis. & art. 38. Edicti quod an. 1606. Henricus IV. emisit. En hujus oraculum: *Ajoutant au 48. article de nos Ordonnances de Blois, nous voulons que les Gentilshommes qui par eux, ou par personnes interposées prennent ou font prendre à titre de ferme les revenus desdits Ecclesiastiques soient condamnes en amende pecuniaire, à l'arbitrage aux Juges, aplicable moitié à Nous, & moitié aux reparations des Benefices, & contraints au payement d'icelle, comme pour nos propres deniers.*

Pœnas graviores viris nobilibus & officiariis, qui decimas, aliaque Ecclesiastica bona suialia elocant vel per se, vel per alios, imponit ordinatio Blesensis art. 48.

Hac igitur persecutione, & nefariis Iconoclastarum vexationibus contigit, ut multi Monachi, & Clerici fugientes Monasteria, & *Episcopia*, sive sacrosanctas ædes deseruerint, factaque sit facultas Monasteria, & Religiosas ædes vacantes occupandi, & in communia diversoria seu habitacula convertendi, accedente præsertim Imperatorum, & Iconoclastarum in Monachos ac Episcopos, & Sacerdotes imaginum cultores odio.

Et de prædicto Costantino Copronymo opportune in hanc rem scribit Theophanes ad annum 767. „ *Monasteria*, quæ in gloriam Dei, & in salvandorum refugium facta sunt, *domos* fore *communes* suis militibus sanciebat, effectis jam illis prætoriis castri.

Has sacras ædes injuste, & sine titulo occupatas & possessas restitui vult Synodus, & pœnas in non restituentes decernit.

Hæc ergo sacra ædificia, a quibusdam sine ullo titulo injuste occupata, & in communia diversoria commutata, restitui volunt Patres hujus Synodi ab occupatoribus, ut in *pristinum statum* (seu A. *secundum antiquitatem*) *restituantur* (A. *instaurentur*).

Si hoc renuant, si sunt quidem *Sacerdotalis catalogi* (A. *de sacrato catalogo*) *eos deponi jubet: sin autem Monachi, vel Laici: segregari* (A. *excommunicari*). *Ut qui sint condemnati a Patre, & Filio, & Spiritu sancto* (A. *quos constat condemnatos esse a Patre, &c.*) *& ponantur* (A. *deputentur*) *ubi vermis non moritur, nec ignis extinguitur; quia voci Domini adversantur, quæ dicit: Ne facite domum Patris mei, domum negotiationis.*

Hic videmus excommunicationis sententiam pluribus verbis expositam ad majorem indubie terrorem, ut quantopere homini Christiano timenda sit, persuaderetur.

Hunc in finem, eam cum externis quibusdam cæremoniis ad terrorem hominibus incutiendum compositis, effectumque ejus terribiliore modo exprimendum, proferri cœpisse, notavi in *Jure Eccles. Tom. IV. parte 3. tit. 11. cap. 5.* alias *cap. 8.*

Canon hic extat apud Gratianum *caus. 19. quæst. 3. Can. 5.* ex versione Anastasii, sed omissis prioribus verbis, quæ supplent Correctores Romani.

CANON XIV.

Quod ordo in Sacerdotio versetur, est omnibus manifestum: & Sacerdotii munera exacte servare Deo gratum est. Quoniam ergo videmus nonnullos a pueris Cleri tonsuram accipientes, nondum vero accepta Episcopi manuum impositione, in congregatione in suggestu legentes, & id non Canonice facientes, hoc a præsenti Canone fieri non permittimus: hoc ipsum autem etiam in Monacho servari. Lectoris autem manuum impositionem licet in proprio Monasterio unicuique Monasterii Præfecto facere, si ipsi Præfecto scilicet ab Episcopo manus est imposita ad præfecturam Hegumeni; dum sit & ipse Presbyter. Similiter & ex antiqua consuetudine Chorepiscopos Episcopi permissu oportet Lectores ordinare.

SCHOLION.

Promotio ad Sacerdotium servato ordine præscripto fieri debet.

PRIMO dicunt hoc Canone Patres, omnibus manifestum est, *quod in ordo in Sacerdote versetur* (A. *quia debet ordo in sacratione custodiri*): *& Sacerdotii munera* (A. *Sacerdotii promotiones*) *exacte servare Deo* (A. *prorsus*) *gratum esse*. Id est, Deo gratum esse, ut regularis ordo & gradus prescripti in Sacerdotio exacte serventur, omnisque juxta ordinem præscriptum promotio fiat.

Secundo referunt abusum huic præscripto ordini contrarium, nimirum videbant *nonnullos a pueris* (A. *a parvula ætate*) *Cleri tonsuram ac accipientes, nondum vero accepta Episcopi manuum impositione, in congregatione* (A. *collecta*) *in suggestu* (A. *super ambonem legentes, & id non canonice* (A. *irregulariter*) *facientes.*

Pro quo notandum *tonsura Cleri* hic accipi pro certa Capillorum incisione, & vestium gestatione, quæ Clericis erat propria.

Tonsura Clericalis jam pridem, citra Episcopi auctoritatem accipiebatur.

Hæc tonsura Clericalis etiam sine ulla Episcopi interventione aut consensu conferebatur pueris, immo & propria manu sibi capillos attendebant, & in Clericos faciebant; quod in Ecclesia Latina factum esse evincit quod de S. Clodoaldo narrat Gregorius Turonensis *lib. 3. Hist. Franc. cap. 18.* „ sibi propria manu „ capillos incidens, Clericus factus est “: & Liber de gestis Regum Francorum: „ Relicto terreno Regno, „ ipse propria manu se totondit, & Clericus factus est.

In Ecclesia Græca eum morem viguisse tempore hujus Synodi luculenter ostendit hic Canon: neque Patres improbant, quod pueri accepissent *tonsuram Cleri sine impositione manuum Episcopi*, sed quod nondum hac accepta manuum impositione, publice in Ecclesia legerent, sive Lectoris officium agerent.

Lectoratus sine impositione manuum Episcopi non conferebatur.

Ad hæc notandum, apud Græcos moris fuisse, & etiamnum esse, ut probat Morinus *de Sacris Ordinat. parte 3. Exercitat. 15. cap. 4. num. 1.* quod „ tonsuram Clericalem cum Lectoratu conjungant, pri„ mo invocata sancta Trinitate (ait Morinus) & sigil„ lo crucis interim peracto, tondetur in formam cru„ cis Lectora tui inaugurandus. Deinde manus illi ab „ Episcopo in Lectoratum imponitur, ut videri potest „ in variis Lectoris ordinationibus. . . Lectoratus ordo „ non datur nisi præcedat tonsura, nec tonsura, nisi „ statim subsequatur Lectoratus; ita ut tonsura apud „ eos sit velut cæremonia ad Lectoratus collationem „ pertinens “. Et *num. 4.* adeo vulgatum erat, inquit, „ tonsuram Clericalem & Lectoratum idem esse, ut „ tum nonnulli Sacerdotes permitterent puellos ton„ sura nigrisque vestibus a parentibus indutos, *publi„ ce* in Ecclesia sacras Scripturas legere; quod Conci„ lium prohibet, donec ab Episcopo tonsuram Cleri„ calem cum manuum impositione susceperint.

Inordinatum quippe apparebat, quemquam ad functionem aliquam publicam in Ecclesia admitti, nisi ab Episcopo ad eam vocatus & applicatus.

Itaque agitur dumtaxat contra eos, qui accepta tonsura sine impositione manuum Episcopi, Lectoris munus vi similis tonsuræ obire audebant, hoc est, statuunt Patres: „ ne quis divinas Scripturas aliter in „ suggestu legat, quam si tonsuræ characterem acce„ perint per Episcopalem manuum impositionem “: ait hic Balsamon.

Volunt autem Patres, *hoc ipsum etiam in Monachis servari*: nimirum quod licet tonsuram habeant, Lectoris tamen officio fungi nequeant, nisi accepta manuum impositione. Verum Lectoris manuum impositionem permittit *unicuique Monasterii* præfecto (A. *Abbati*).

Hæc manus impositio permittitur Monasterii Præfecto.

Potestatem tamen hanc restringit Canon ad proprium singulorum Monasterium, *in proprio* (ait) *Monasterio tantum*, id est Monachis sibi subjectis, & ad suum Monasterium spectantibus.

Secundo licentia hæc datur Monasterii Præfecto, sub conditione, *si ipsi Præfecto scilicet ab Episcopo manus est imposita ad Præfecturam Hegumeni* (G. *ad ejus Præfecturam*) *dum sit & ipse Presbyter* (G. *qui scilicet & ipse sit Presbyter*) (A. *dum constat illum esse Presbyterum*.

Num hic requirat Synodus aliam impositionem manuum, quam quæ facta est in Presbyteratu, quem Synodus in Præfecto Monasterii requirit, obscurum apparet.

Balsamon de hac facultate Præfectis Monasteriorum indulta loquens, aliquam quam Sacerdotalem, seu in ordinatione Presbyteratus acceptam requirere non videtur, ita scribens: „ Concessum est eorum Præfectis „ qui ab Episcopis characterem accepere, Presbyteris „ quidem necessario existentibus . . . . Hic non videtur alium quam Presbyteralem characterem requirere.

At Zonaras ait Præfectum Monasterii Lectorem creare posse „ si modo ab Episcopo Præfecturæ characte„ rem accepit, & Sacerdotio initiatus fuerit. “ Et Aristenus notat, Præfectis Monasteriorum datam facultatem manus in Lectorem imponendi „ si Presbyteri „ sint, & ab Episcopo per manus ejus impositionem man„ sionis curam acceperunt “: videntur hi præter impositionem manuum Episcopi in Presbyteratu, insuper requirere similem *impositionem in Præfecturam*.

Quidquid sit, hoc sufficienter constat, per impositionem manuum Episcopi in Præfecturam, non aliud indicari, quam simplicem admissionem seu institutionem Præfecti auctoritate Episcopi, quodque hæc facultas omnium Monasteriorum Præfectis ab Episcopo constitutis, modo Presbyteris, esset communis.

Gratianus refert hunc Canonem *dist. 69. Can. 1.* ex versione Anastasii Bibliothecarii cum hac clausula: *si dumtaxat Abbati manus impositio facta noscatur ab Episcopo secundum morem præficiendorum Abbatum*. Quæ finalia verba tandem occasionem dedere, hanc licentiam restringendi ad Abbates solemniter benedictos, ut ostendi in *Jure Eccles. Tom. I. parte 1. tit. 31. cap. 6.* ibi una ostendi, quid de hac Abbatum facultate statuerit Synodus Tridentina.

Quid requiritur, ut Chorepiscopi Lectorem ordinare queant?

Tandem vult Nicæna Synodus, ex antiqua consuetudine (A. secundum *antiquam consuetudinem*) *Chorepiscopos permissu* (A. *præceptione*) *Episcopi*, cui scilicet subjicitur, *oportere per manuum impositionem Lectores creare*: ut ita nullus ad publicum Ecclesiæ ministerium admittatur, nisi Episcopalis manuum impositio saltem mediate accesserit.

CANON XV.

Clericus ab hoc deinceps tempore in duabus Ecclesiis non collocetur. Hoc enim est negotiationis & turpis lucri proprium, & ab Ecclesiastica consuetudine alienum ab ipsa enim Domini voce audivimus, non posse quempiam duobus Dominis servire. Vel enim unum odio habebit, & alterum diliget, aut unum sustinebit, & alterum contemnet. Unusquisque *ergo*, *ut vox est Apostolica*, in eo, in quo vocatus est, debet manere, & in una Ecclesia assidere. *Quæ enim propter turpe lucrum fiunt in Ecclesiasticis negotiis, ea a Deo sunt aliena. Ad hujus autem vitæ usum sunt diversa studia: ex iis ergo, si quis velit, ea, quæ sunt corpori ad usum necessaria, comparet. Dixit enim Apostolus:* usui meo, & iis, qui mecum sunt, subministraverunt manus meæ. *Et hoc quidem in hac a Deo custodita civitate. In iis autem quæ extra sunt locis, propter hominum inopiam permittatur.*

SCHO-

SCHOLION.

Beneficiatus in duabus Ecclesiis.

VEtat præsens Canon, ne *Clericus in duabus Ecclesiis collocetur* (A. *connumeretur*): hoc est, Minister, sive phrasi hodierna Beneficiatus, fiat.

Dicit Synodus, *hoc esse negotiationis & turpis lucri proprium, & ab Ecclesiastica consuetudine alienum*. Hoc est: „ eumdem duabus Ecclesiis Clericum adscri„ bi Canon vetat, turpis lucri aviditatem & nego„ tiationem id appellans “ : ait Zonaras.

Synodus nulla beneficia recognoscit non requirentia residentiam.

In confirmationem sui Decreti adducit Synodus textum Evangelii Matth. cap. 6. vers. 24. dicens: *ab ipsa enim Domini voce audivimus, non posse quempiam duobus Dominis servire: vel alterum unum odio habebit, & alterum diliget, &c.*

Dein tamquam subsequens subjungit ex Apostol. 1. Cor. cap. 7. vers. 24. *unusquisque ergo, ut vox est Apostolica, in eo in quo vocatus est, debet manere, & in una Ecclesia assidere* (A. *locari*,)

Concludens erat hoc argumentum, omnemque Beneficiorum pluralitatem exclusit, quamdiu persuasum fuit nullum esse Beneficium, quod non requireret personale officium per ipsos Beneficiorum possessores personaliter præstandum in ea Ecclesia, cui per Beneficii institutionem erat adscriptus.

Verum postquam invaluit distinctio inter Beneficia requirentia residentiam, & eam non requirentia, nullo negotio ipsa plurium Beneficiorum compatibilitas hactenus ignota quasi naturaliter sequuta est (*a*).

Cum enim crederent Beneficiati, se non tantum ab officio præstando immunes, sed etiam a residentia *personali* in Ecclesia, cui servire deberent, absolutos, nihil obstare videbatur, quare cum Beneficio, nec *personale* officium nec *personalem* residentiam requirente, aliud, cujus officium præstare possent, obtinere haud valerent.

Porro prædicta Beneficiorum distinctio non a Canone, sed a consuetudine, sive potius insolito abusu originem duxit. Cum enim circa seculum X. & XI. omnes passim Dignitates, ac Beneficia, etiam curam animarum habentes residentiam negligerent, functionesque sacras Vicariis delegarent; Pontifices huic abusui occurrere volentes, edixerunt, ut obtinentes Dignitates, Beneficia cum cura animarum, aut etiam Canonicatus, residere tenerentur, nulla reliquorum inferiorum Beneficiorum facta mentione; hinc creditum fuit ea pristinæ consuetudini, sive potius abusui esse relicta: ideoque & Canonistæ unanimiter fatentur, omnia Beneficia de *Jure communi* requirere residentiam: aliqua vero de consuetudine ab ea dumtaxat esse exempta: qua distinctione stabilita compatibilitas Beneficiorum sua sponte quoque invaluit.

Prætextu insufficientiæ pluralitatem beneficiorum Canon non permittit.

Et quia omnia indistincte Beneficia, siva Ecclesiastica ministeria, ratione quorum Clerici jus aliquod ad proventus Ecclesiasticos accipiebant, exigebant personalem residentiam & personale servitium, ideo nec prætextu insufficientiæ sustentationis ex uno Beneficio, permittitur adjunctio secundi: *Quæ enim* (ait Canon) *propter* (vel A. *per*) *turpe lucrum fiunt in Ecclesiasticis negotiis, ea Deo sunt aliena*.

„ Abducunt siquidem (ait Zonaras) prorsus a Deo „ quæcumque in Ecclesiasticis rebus sordidæ utilitatis „ cupiditate geruntur. Quod vero duabus Ecclesiis „ quispiam adscribatur, prorsus ex eo fit, ut ex utra„ que videlicet demensum accipiat, quo in lucello „ turpitudo inest.

Quid Clerico non sufficientes ex proventibus Ecclesiæ provise sit agendum?

Objicienti cuipiam, qua ratione igitur vitam Clerici honeste agent, si minus, quam ipsis necessarium est, ab una Ecclesia suppeditetur? Respondit Synodus: *Ad hujus vitæ usum* (A. *necessitatem*) *sunt diversa studia, ex iis ergo, si quis velit, ea quæ sunt corpori ad usum necessaria* (A. *opportuna*) *comparet. Dixit enim Apostolus: usui meo* (A. *ad ea quæ mihi opus*) *& his, qui mecum sunt, subministraverunt manus meæ*.

Hic notetur; quod Synodus *turpe lucrum*, & *a Deo alienum* reputet, si etiam *ad vitæ necessaria* destinentur ministeria Ecclesiastica, potiusque debeant Clerici ex honesto opificio vel artificio exemplo Pauli, quærere suam sustentationem, quam Ecclesiastica Ministeria ad comparandum temporalia ordinare, atque his tamquam arte de pane lucrando uti: præsertim dum & contra sacros Canones, & Ecclesiæ utilitatem, ministeria Ecclesiastica eum in finem assumerentur, uti in hac Beneficiorum conjunctione contigeret.

Clericus in villis constituendus excipitur propter inopiam hominum.

Hæc autem, quæ contra Clericorum *in pluribus Ecclesiis* collocationem, sive contra *pluralitatem Beneficiorum* (ut phrasi moderna loquar) decreta sunt, declarat Synodus locum habere *in hac a Deo custodita* (A. *conservanda*) *Civitate*, scilicet Constantinopolitana: in his autem, quæ *extra sunt locis* (seu A. *in villis*) *propter inopiam hominum permittatur*. Hoc est: in his duarum Ecclesiarum ministerio addici permittitur.

Nequaquam id hic permittitur eum in finem, ut hac ratione Clericus e duabus Ecclesiis queat *suæ necessitati providere*; sed id dumtaxat permittitur, ut unus duabus Ecclesiis vicinis deserviat *ob hominum inopiam*: id est, in villis sive ubi tanta est hominum inopia, ut unaquæque Parochia Presbyterum habere nequiret, permittit, unum Presbyterum duabus Ecclesiis servire, non ut ejus inopiæ succurratur, uti hodie per Beneficii simplicis combinationem permittitur, sed ut hominum seu incolarum necessitati provideatur.

Deplorat Balsamon, quod sua ætate Canon hic neglectui esset habitus, & quod non puniantur ejus contemptores. Quis autem satis deploret, quam hic & cæteri Canones contra pluralitatem Beneficiorum neglectui habeantur hodie in Ecclesia Latina! quando non tantum non puniuntur contemptores, sed passim & sine ulla plerumque causa dantur licentiæ sive dispensationes Canones hos transgrediendi.

Extat Canon apud Gratianum *causa* 21. *quæst.* 1. *Can.* 1. ibi Glossa inter alia dicit, extra civitatem permitti Clericum conscribi in duabus Ecclesiis, quia ibi sunt pauci Clerici.

CANON XVI.

Omnis luxus & ornatus corporeus est a Sacerdotali statu alienus. Episcopus ergo vel Clericus qui se splendidis & insignibus vestibus exornant, se corrigere oportet: sin autem permaneant; supplicio tradi; similiter & eos, qui sunt unguentis delibuti. Quoniam autem radix acerbitatis sursum pullulans, fuit nostræ Ecclesiæ inquinamentam, Christianos scilicet accusantium hæresis, & qui eam susceperunt, non solum imaginum picturas aversati sunt, sed omnem etiam pietatem ac religionem extruserunt, in eos, qui pie & honeste vivunt, invehentes, & in eis impletum fuit, quod scriptum est, execratio peccatori Dei cultura. *Si inventi itaque fuerint nonnulli irridentes, qui velim & modestum amictum induti sant, pœna corrigantur. A superioribus enim usque temporibus omnis vir Sacerdotalis cum moderato & honesto indumento versabatur. Quidquid enim non propter usum sed ostentatorium ornamentum assumitur*, in nequitiæ reprehensionem incurrit, *ut ait Magnus Basilius Sed nec ex sericeis textaris variatum quis vestimentum habebat, neque in extremis vestimentis, adjecta erant alieni coloris additamenta, ex divina enim lingua audierunt, quod* qui mollia fuerunt, sunt in ædibus Regum.

SCHOLION.

HOc Canone agit Synodus contra luxum & ornatum mundanum, quem nonnulli Episcopi & Clerici in vestibus suis ostentabant. — Vanus ornatus a veste Clericali abesse præcipitur.

Primo itaque generaliter declarant Patres, quod *omnis luxus & ornatus corporeus* (A. *jactantia & ornatura corporalis*) *est a Sacerdotali statu* (A. *ordine*) *alienus*.

Hinc concludit, *Episcopos vel Clericos, qui se splendidis & insignibus* (A. *claris*) *vestibus exornant, se corrigere* (A. *emendari*) *oportere: sin autem permaneant supplicio* (A. *epitimio*) *tradi*. Similiter & eos, *qui sunt unguentis delibuti*. Hoc est, hi puniendi sunt, si post factam monitionem non corrigantur, sed persistant.

Luxus hic in Episcopis & Clericis per Iconoclastas inductus creditur.

Notant Balsamon & Zonaras, hunc in Episcopis & Clericis abusum per Iconoclastas fuisse inductum: „ Cum enim Iconomachi (ait Balsamon) omnem Ec„ clesiasticam Constitutionem & pietatem in confusio„ nem & impietatem mutassent, utpote Clericis & „ Episcopis, qui ad eos accedebant, impie & temere „ vitam instituere permissis, ut eorum voluntati obse„ querentur; & ideo Sacerdotale quoque indumentum „ ad id quod plus habet luxus & ornatus mu„ ratum est.

Non obscure ipsa Synodus abusus hujus propaginem in Iconoclastas rejicit: *Quoniam autem* (ait) *radix acerbitatis sursum pallalans* (A. *radice amaritudinis exorta*) *fuit nostræ Ecclesiæ inquinamentam* (A. *contaminatio facta est in Catholica Ecclesia*) *Christianos scilicet accusantium* (A. *calumniantium*) *hæresis, & qui eam susceperunt, non solum imaginum* (A *imaginarias picturas aversati sunt, sed omnem etiam pietatem ac religionem* (A. *reverentiam*) *extruserunt* (A. *repulerunt in eos qui pie & honeste* (A. *religiose*) *vivunt invehentes* (A. *offendentes*) *& in eis impletum fuit* (A. *per hoc impletur in eis*) *quod scriptum est, execratio peccatori Dei cultura*. Ecclesiastici *cap.* 1. *vers.* 32.

Irrisores simplicitatis vestium Clericalium.

Vult itaque Synodus, ut si inventi fuerint nonnulli irridentes eos, *qui vilem & molestum amictum induti sant, pœna* (A. *per epitimium*) *corrigantur*.

Nam, ut ait Synodus, *a superioribus* (A. *priscis*) *usque temporibus omnis vir Sacerdotalis* (G. *sacratus*) *cum moderato & honesto* (A. *mediocri & vili*) *indumento versabatur*.

Quis

(*a*) Nullus in Jure Canonico extat contextus sæculo 13. antiquior, qui clare indigitet beneficiorum divisionem in illa, quæ residentiam exigunt, & illa, quæ non exigunt residentiam: primum autem, in quo ea divisio reperitur, volunt esse *cap.* 17. *de Clericis non residentibus*, e Gregorii IX. Epist. an 1731. desumptum.

Quis autem sit vestitus moderatus & honestus, & quis superfluus & vitiosus explica testimonio S. Basilii dicentis: *quidquid non propter usum* (A. *necessitatem suam*) *sed ostentatorium ornatum*, (seu A. *vetustatem*) *assumitur, nequitiæ reprehensionem incurrit* (A. *elationis habet calumniam*)(

Vult igitur Synodus, ut modesto atque honesto, qui ad usum sive necessitatem corporis serviat, vestitu utantur homines Deo sacrati; eum qui ad luxum & ostentationem est, rejiciant, tamquam statui suo, & Patrum praxi contrarium.

Quid præcipue in vestitu Clericorum reprehendatur

Quis autem esset vestitus, quo uterentur nonnulli ad luxum & ostentationem, insinuat Synodus finalibus verbis, carpens illorum Clericorum vanitatem per Patrum venerandam simplicitatem.

Sed nec (ait Synodus) *ex sericeis texturis variatum quis vestimentum habebat, neque in extremis vestimentis* (A. *in summitatibus vestimentum*) *adjecta erant alieni coloris* (A. *variorum*) *colorum additamenta* (A. *ornamenta*).

Dixit denique Synodus, sanctos jampridem mollitiem & luxum in vestibus fugisse, quia *ex divina lingua audierunt, quod qui mollia ferunt* (A. *mollibus vestiuntur*) *sint in ædibus Regum* (*a*).

Quid Tarasius Patriarcha conformiter ad hunc Canonem preceperit observari,

Qua ratione hunc Canonem executus sit, & ad praxim deduxerit S. Tarasius Patriarcha Constantinopolitanus, qui & hanc Synodum procuraverat, narrat auctor vitæ ejus apud Surium ad 25. Februarii scribens: „ multis ex iis, qui erant relati in numerum Clericorum, qui suos lumbos zonis cingebant aureis, & ornati erant variis, & pretiosis vestibus sericeis, aurum quidem ademit; fecit autem succingere lumbos cingulis contextis ex pilis caprarum. Eis vero, qui toti corporis ex iisdem filiis purpureas vestes habebant contextas, excogitat tunicas remotas a curiositate nimia & deliciis, ut quæ essent vestitus honestus, & convenirent iis, qui Deo servire statuerunt, & profitentur humilitatem. Ex quo quid evenit? ut tolleretur quidem quidquid damni ex eo nascebatur, honoraretur autem frugalitas, ut thesaurus quisquiam pretiosissimus.

Cæterum de honestate ac moderatione in vestitu servandis a Clericis egi in *Jure Eccles. Tom. I. parte 1. tit. 2. cap. 2.* & in *Scholio ad Canonem XII. Gangrensem*: ubi actum est de iis, qui contra intentionem Ecclesiæ & Patrum alicui vestimentorum externo cultui quamdam sanctitatem inesse credunt, eique nimium superstitiose adhærent, singularitatemque quamdam affectant,

CANON XVII.

Quidam Monachi suis Monasteriis relictis, ut qui imperare desiderent, & parere recusent, Oratoria ædificare aggrediuntur, cum ea non habeant, quæ ad perfectionem pertinent; si quis ergo hoc facere aggressus fuerit, prohibeatur ab ejus loci Episcopo, si quis autem ea habet, quæ ad perfectionem sufficiunt, quæ ab ipso deliberata sunt, ad finem deducantur. Idem autem servetur in Laicis & Clericis.

SCHOLION.

De Monachis ex ambitu Prælaturæ nova Monasteria exstruentibus,

PRÆSENTI Canone obviam ire voluit Synodus Monachorum quorumdam insolentiæ, *qui suis Monasteriis relictis, ut qui imperare desiderent, & parere* (A. *obedire*) *recusent, oratoria ædificare aggrediuntur* (A. *inchoant construere oratorias domos*) *cum ea non habeant, quæ ad perfectionem pertinent* (A. *necessaria sunt*).

Statuit igitur *Synodus, si quis hoc facere aggressus fuerit, prohibeatur ab ejus loci Episcopo*.

Addit deinde; *si quis autem ea habet, quæ ad perfectionem sufficiunt, quæ ab ipso deliberata sunt, ad finem* (A. *terminos*) *deducantur*.

Voluerunt itaque Patres, ad obviandum Monachorum illorum ambitioni, & excutiendi jugum obedientiæ desideriis, ut nemo aggrederetur ædificare oratoria sive domos oratorias (quæ hic pro *exiguis Monasteriis* accipiuntur) nisi habeat & suppeditet sumptus ad perficiendam fabricam, aliaque ad usum Oratorii sive Monasterii, & Monachorum necessaria; quemadmodum sapienter a Patribus jampridem decretum fuerat, uti videri potest apud Gratianum *dist. 1. de Consecr. Can. 9. & seq.*

Sine sufficienti dote nova Monasteria non admittenda.

Et sane, qui attenderit incommoda, quæ in Monasteriis præsertim Monialium oriuntur ex defectu necessariorum mediorum temporalium, fatebitur hoc Decretum merito a recentioribus etiam Synodis renovatum, sapienterque decretum fuisse in novissima generali Synodo Tridentina *sess. 25. c. 3. de Regularib.* „ ut in „ Monasteriis & Domibus tam virorum quam mulierum, bona immobilia possidentibus, vel non possidentibus is tantum numerus constituatur, ac in posterum conservetur, qui vel ex reditibus, vel consuetis eleemosynis commode possit sustentari.

(a) In eo Canone laudatur versus 25. *cap.* 7. Evang. secundum Lucam. Sic autem legitur. *Ecce qui in veste pretiosa sunt & deliciis, in domibus Regum sunt.*

Dotium exactiones in Monasteriis,

Et quidem neglectui horum saluberrimorum Decretorum adscribere non veretur Christianus Lupus sordidas illas ac simoniacas, & Monasteriis plane exitiosas exactiones in Monasteriis Belgicis, notanter Monialium adeo usitatas.

Quamvis enim Doctor hic hodiernas stipulationes Dotium fucato titulo *transactionis super hæreditate* Monachi justificare contenderit, sed sine fundamento, ut ostendi in dissertatione *de simonia circa ingressum Religionis* (*a*): nihilominus postquam pro animi sui candore respondit „ pacta illa esse de fœdo isto ulcere simoniæ graviter suspecta, frequenterque infecta, semper sordida, statui Monastico dedecorosa, immo & graviter perniciosa, ideoque eliminanda, nihilque posse esse fœdius aut perniciosius, quam stipulata pecunia solos opulentos ad Monasteria admittere. Ideoque inopiam patientibus (ait) necessarium fratrum & sororum numerum alere non valentibus Monasteriis, servanda est antiqua, quam Regulæ suæ S. Benedictus inseruit, Patrum lex, ut sponte oblatum acceptetur, & nihil penitus exigatur. Quam legem diversæ generales Synodi innovarunt, & usque ad paucos abhinc annos Belgium nostrum observavit sanctissime". His, inquam, præmissis subjungit; „ reducenda omnino est illa animæ castitas, rogandi Episcopi nostri, ne novis & insuperfluis, quibus oriuntur nobis tantæ sordes, præsertim Monialium Monasteriis, sinant suas Ecclesias gravari.

Hæc ille in resolutione ad quæstionem; *num licita sint pacta de dote dandæ ab ingredientibus Monasterium*: cujus autographum habetur in Monasterio Monialium S. Teresiæ Alosti.

Quæ ratio moverit Monachos ad extructionem novorum Monasteriorum prosilire?

Porro cum Monachi hi Monasteria seu oratoria extruere aggrederentur, ut suis propriis Monasteriis relictis præessent potius quam subessent, satis eis erat eatenus oratoria inchoare, ut saltem vita ipsorum durante in iis versari possent, parum solliciti, num ad perfectionem deducerentur, quapropter Synodus decernit, ut qui oratorii constructionem inchoavit, illud ad perfectionem perducat, si habet quæ ad perfectionem sufficiunt.

Et quia Clerici & laici nonnunquam præcipitanter ac ambitiose ad extruenda oratoria, aut Monasteria feruntur, Synodus, decernit, *ut idem servetur in Laicis & Clericis* (A. *id ipsum servandum esse super Laicis & Clericis*).

Etiam Laici & Clerici ad extructionem Monasteriorum non admittendi, nisi sufficientem dotem conferant. Et quid de hoc constituerit Leo Imperator.

Ad hunc Canonem reflexisse apparet Leo Imperator vulgo Sapiens *Novella* 14. decernens, neminem ad construendum Monasterium admittendum, nisi prius deprehensum sit, eum ad *perficiendum* sufficientem esse, & si admissus fuerit, atque inter ædificandum ante operis perfectionem morte præventus sit, voluit „ ut *si testamentum conditum sit*, quæ in illo Ecclesiæ assignata sunt, ea illi cedant. Si vero (ut identidem ex mortis incertitudine contingit) antequam de rebus suis statuerit, evectus fuerit, tum si ad tres numero liberi supersint, quadrantem bonorum involabit Monasterium: sin ultra ternarium numerum sobolis multitudo proceder, liberis connumerabitur Monasterium, & deducto ære alieno, & universa substantia quantum ipsorum quisque, capiet. Quod si defunctus sine liberis decesserit, parentes autem superstites habeat, rebus bifariam divisis, una pars parentibus, altera Monasterio applicabitur. At si neque parentes, neque liberos hæredes habeat, & cognati ad hæreditatem prodeant, ipsi quidem quotcumque fuerint, trientem inter se distribuent, bes vero Ecclesiæ accedet. Verum enim vero si aut per oblivionem, aut aliam quampiam causam, in contrariam laudabili legitimoque proposito testamentum sententiam conceptum sit, ut ejus loci Antistes Dei amantissimus, quantum ad Ecclesiæ, eorumque, qui in illa assessuri sunt, sustentationem suffecerit, vendicet; de reliquis legum præscriptis & testamentum dijudicent.

CANON XVIII.

Sine offensione esse etiam iis qui extra sunt, inquit divinus Apostolus. Mulieres autem in Episcopiis vel Monasteriis versari, est omnis offensionis causa. Si quis ergo ancillam vel liberam in Episcopio possidere deprehensus fuerit, vel in Monasterio ad ministerium aliquod obeundum, puniatur. Sin autem perseveret, deponatur. Si vero etiam in suburbanis mulieres esse contigerit, & voluerit Episcopus, vel Monasterii Præfectus illuc iter facere, præsente Episcopo, vel Monasterii præfecto mulier eo tempore nullo modo ministerium obeat, sed alio in loco seorsum versetur, donec recesserit Episcopus aut Hegumenus, ut omnis reprehensionis locus vitetur.

SCHO-

(a) Extat hæc Dissertatio *De Simonia &c. Tom. V. & seq.* hujusce editionis, quam consulere non pigebit.

SCHOLION.

In Episcopiis, vel Monasteriis mulieres non versentur.

EX vita S. Stephani Auxentiani Episcopi habetur, quod Iconociastæ Episcopos orthodoxos, Clericos & Monachos incontinentiæ arguerent.

Voluit ergo Synodus, ut Episcopi & Monachi *sine offensione essent etiam iis: qui extra* (A. *foris*) *sunt*: id est, etiam *infidelibus* & hæreticis, quamvis sint extra Ecclesiam Catholicam.

Dein notat, *mulieres in Episcopiis, vel Monasteriis versari, esse omnis offensionis causam*.

Notum est, nihil esse quod amplius inhonestet Episcopos, Monachos, aliosque viros Deo sacratos, quam vitium incontinentiæ, cujus suspicionem familiaris cum mulieribus conversatio facile parit.

Recte proinde Patres, ut huic suspicioni omnem causam vel materiam substrahant, decreverunt primo, *ut si quis ancillam vel liberam in Episcopo possidere deprehensus fuerit, vel in Monasterio ad ministerium aliquod obeundum, reprehendatur, sin autem perseveret, deponatur*.

Canon hic conformis est Novellæ Justiniani quoad Episcopos & Monachos.

Omnem quamcumque mulierem ab Episcopio, seu domo Episcopali arcet præsens Canon, conformiter ad Novellam Justiniani Imperatoris 123. c. 29. quæ licet juxta Canonem Nicænum e numero mulierum, quarum cohabitatio Clericis interdicitur, excipiat *matrem, sororem*, aut *filiam*, & alias personas, quæ omnem suspicionem effugiunt, in *Episcopo* tamen nullam exceptionum admittit: ait enim: „ Episcopum vero *nullam* penitus *mulierem* habere, aut cum ea habitare permittimus.

Cum enim Episcopi in eminentiori gradu supra reliquum Clerum sint constituti, omnibusque tamquam luminaria supra candelabrum posita lucere debeant, merito quoque præ reliquis magis sollicite omnem mali speciem, & suspicionis materiam a se amovere jubentur.

Monachis quoque, qui singularem ab omni mundana conversatione secessum profitentur, omnis mulierum conversatio seu cohabitatio in Monasterio interdicitur, idque etiam conformiter ad Novellam Justiniani 133. *cap.* 3. qua generaliter decernitur, ut non ingrediantur *neque mulieres in virile Monasterium, neque viri in fœmineum*. Adeoque (uti hic notat Balsamon) multo magis prohibet, mulierem habitare in virorum Monasterio, si nec illud ingredi permittat.

Quin & in suburbanis Episcopis mulieres ministrare prohibentur.

Præterea ad amputandam omnem penitus suspicionis materiam progreditur Synodus, & statuit, *quod si etiam in suburbanis mulieres esse contigerit, & voluerit Episcopus, vel Monasterii Præfectus* (A. *Abbas*) *illuc iter facere: præsente Episcopo, vel Monasterii Præfecto* (A. *Abbate*) *mulier eo tempore nullo modo ministerium obeat*, *sed alio in loco seorsum degat, donec recesserit Episcopus, aut Hegumenus* (A. *Abbas*) *ut omnis reprehensionis occasio vitetur*.

Quid per suburbana intelligatur.

Recte hic monet Balsamon: „ quæ de mulieribus, „ quæ sunt in *suburbanis*, dicta sunt, citra ullam curiosiorem investigationem assumentur de suburbanis, „ quæ ad Episcopium vel Monasterium jure dominii „ pertinent: si enim (ait) in publicis hospitiis, vel „ etiam in alienis suburbanis diverterint, difficile est; „ ut existimo, ea, quæ in Canone continentur, observari.

Interim hic notent Episcopi & Monachi, sollicite admodum omnem cum mulieribus esse conversationem evitandam, quæ qualemcumque suspicioni materiam suppeditare posset.

CANON XIX.

Tanta execrabilis avaritiæ labes Ecclesiarum præfectos invasit, ut nonnulli eorum virorum ac mulierum, qui pii ac religiosi dicuntur, Domini mandati obliti fallantur, & eos qui ad Sacerdotalem ordinem, & vitam Monasticam accedunt, pecuniis admittant, & quorum reprobum est principium, universum quoque rejiciendum efficitur, ut ait Magnus Basilius: nec enim Deo licet & Mammonæ servire: Si quis ergo inventus fuerit hoc facere, qui hoc facit, si quidem Episcopus, vel Monasterii Præfectus, vel ex Sacerdotali ordine, vel deponatur, ut vult Secundus Canon Chalcedonensis Synodi: Sin autem Monasterii Præfecta e Monasterio extrudatur, & alii Monasterio tradatur ad subjectionem: similiter & Monasterii Præfectus, qui Presbyterii ordinationem habet. De iis autem, quæ dantur liberis a parentibus instar dotis; vel rebus suis propriis oblatis, profitentibus iis, qui ea offerunt, esse Deo consecrata, statuimus ut sive maneant, sive exeant, ea in Monasterio maneant, ut fuit ipsorum professio, nisi is, qui præest, in culpa fuerit.

SCHOLION.

Reprobatur pari modo accessus ad Sacerdotium, & introitus ad vitam Monasticam, mediante temporali pecuniæ datione.

IN præsenti Canone Patres *execrabilem avaritiæ labem* (A. *facinus*) esse pronuntiant, eorum qui *mandati Domini obliti, eos qui ad Sacerdotalem ordinem, & vitam Monasticam accedunt, pecuniis admittunt* (A. *per aurum introitus accedentium tam ad sacratum ordinem, quam ad Monasticum efficiunt*).

Præterea testantur Patres, quod tempore hujus Synodi labes hæc *execrabilis* (A. *in tantum*) *Ecclesiarum Rectores invasisset* (A. *inolevisset*) *ut nonnulli eorum virorum ac mulierum, qui pii ac religiosi dicuntur*, illud admitterent.

Unde & hoc notat Zonaras, quod „ Canon id eo „ tempore usitatum fuisse, atque adeo a quibusdam „ moderationis fama commendatis viris pariter ac mu„ lieribus, non nisi soluta pecunia quemquam aut sa„ eris Ordinibus annumeratum, aut in Monasteria ad„ missum fuisse, affirmat.

Utinam hæc attenderentur ab his Monasteriorum moderatoribus & moderatricibus, qui non nisi præviis contractibus ad professionem monasticam quemquam admittere volunt; unico pene infirmo & hic confutato argumento, ab *inolita* praxi petito, contra tot expressos Canones, nescio quam sibi securitatem promittentes.

Hæc simoniaca labes a communi praxi nullatenus justificari indicat hæc Synodus.

Hanc enim inolitam praxim, ut insufficientem ad abstergendam tam execrabilem avaritiæ labem reprobantes decernunt Patres, *quod si Episcopus quidem, vel Monasterii Præfectus* (A. *Abbas*) *vel ex Sacerdotali ordine* (A. *de sacrato Collegio*) *inventus fuerit hoc facere, cesset, vel deponatur*: id est, si post denunciationem in malo perstiterit. *Ut vult* (ait Synodus) *Canon Secundus Chalcedonensis*; qui duntaxat agit de simonia in admissione ad ministeria Ecclesiastica, & quem hæc Synodus extendit ad eos, qui ad Monasterium mediante pecunia quempiam admittunt, quasi similis cum prioribus criminis reos.

Pœna in prævaricatores.

Monasterii autem *Præfectam* (A. *Abbatissam*) *a Monasterio* extrudendam, & *alii Monasterio* tradendam *ad subjectionem* decernit Synodus: similiter & *Monasterii Præfectum* (A. *Abbatem*) *qui Presbyterii ordinationem* (A. *manus impositionem*) habet.

Hic per transennam notetur cum Balsamone: „ Quo„ niam, ut ex præsenti Canone apparet, Monasterio„ rum Præfecti in duo dividuntur, Sacerdotes, & eos „ qui non sunt sacris initiati, & illi quidem deponun„ tur, hi vero e Monasterio extruduntur, dicimus te„ ste aliquos ad Monasteriorum Præfecturas provehi, „ etiam sacros Ordines non susceperint ". Non dubium quin olim sacer Ordo nec in Abbate requisitus fuerit: sed hodie alia disciplina invaluit, uti notavi in *Jure Eccles. Tom. I. part. 1. tit. 31. cap. 1. & cap. 10. alias cap. 9.*

Concilium Lateranense IV. sub Innocentio III. eamdem simoniam acrius perstringit.

Concilium Lateranense IV. sub Innocentio III. in *c.* 40. *tit. de Simonia* deplorans „ quoniam, ait, simo„ niaca labes adeo pleraque Moniales infecisset, ut „ vix aliquas sine pretio recipiant in sorores, pauper„ tatis prætextu volentes hujusmodi vitium palliare, „ ne id de cætero fiat, penitus prohibemus, statuen„ tes, ut quæcumque de cætero talem commiserint „ pravitatem, tam recipiens, quam recepta, sive sit „ subdita, sive Prælata sine spe restitutionis de suo „ Monasterio expellatur, in locum arctioris Regulæ ad „ agendum perpetuam pœnitentiam retrudenda.

Patet, quod Concilium Lateranense IV. pœnam præsenti Canone decretam ad plures extenderit, & nonnihil intenderit; quia verisimiliter malum amplius invaluerat, ut efficaciore remedio cohiberi deberet. Utinam qui hodie Monialium directioni sunt præpositi, ex gravitate pœnæ, gravitatem criminis serio expenderent, atque sibi subditas ab eo pernicioso & regularis disciplinæ exitioso vitio præservare serio allaborarent.

Admittitur voluntaria oblatio.

Quamvis autem Ecclesia nunquam non improbaverit ingressum Monasticum annuere propter aurum, nequaquam tamen improbaverit recipere ea, quæ *gratanter*, & plane voluntarie, ab ingredientibus, eorumque parentibus Monasterio offeruntur, quod nec præsens Canon improbat, immo probat.

Ait enim: *De iis autem, quæ dantur liberis a parentibus instar dotis; vel rebus suis propriis oblatis* (A. *si quæ ex propriis rebus acquisita offeruntur*) *profitentibus iis, qui ea offerunt* (A. *Deo dicanda*) *esse Deo consecrata, statuit Synodus, ut sive maneant, sive exeant, ea in Monasterio maneant, uti fuit ipsorum professio* (A. *secundum repromissionem ipsorum*) *nisi is, qui præest, in culpa fuerit*, scilicet quod discesserit.

Certum est hic agi de sponte & gratanter oblatis, ideoque sive offerens maneat in Monasterio, sive exeat, equidem hæc manent affixa Monasterio; eo quod fuerint absoluta & *gratanter*, & non *ob causam* oblata.

Quia tamen parentes, vel ipsi ingredientes, ad eam voluntariam oblationem permoti sunt, quia ipse ducti quod ingrediens in Monasterio vitam suam esse exacturus, ideo Patres volunt, hæc oblata esse restituenda, si *is, qui* Monasterio *præest, in culpa fuerit*, quod ingrediens discesserit.

Quæ circa ea, quæ voluntarie dicuntur offerri, observanda sunt, ne sub specie voluntariæ oblationis delitescat fœda labes simoniæ, & quæ pallia hodie adhibeantur, ut hæc simoniaca labes tegatur, late discussimus in *Dissertatione de Simonia circa ingressum Religionis*, nec non aliis nonnullis scriptis in defensionem illius Dissertationis evulgatis, ac simul cum aliis opusculis in quinto tomo hujusce editionis reimpressis.

CA-

CANON XX.

A præsenti statuimus non fieri duplex Monasterium, quoniam hoc fit multis scandalum & offensio. Si qui autem volunt cum cognatis mundo renuntiare, & vitam sequi Monasticam, viros quidem oportet in virorum Monasteria discedere: fœminas autem ingredi in mulierum Monasteria: hoc enim est Deo acceptum. Quæ autem hucusque duplicia fuerunt, serventur secundum Canonem sancti Patris nostri Basilii, & secundum ejus constitutionem ita regantur. In uno autem Monasterio ne versentur Monachi & Monachæ; adulterium enim inest media conversatione, nec Monachus libere cum Monacha, vel Monacha cum Monacho seorsim confabuletur, nec cubet Monachus in fœminarum Monasterio, nec cum Monacha seorsum comedat. Et quando quæ sunt vitæ necessaria a parte virorum ad regulares fœminas deferuntur, extra portam hæc accipiat Monasterii muliebris Præfecta cum aliqua anu Monacha. Si autem eveniat, ut aliquam velit cognatam Monachus aspicerre, præsente Præfecta cum ea colloquatur exiguo & brevi sermone, & mox ab ea recedat.

SCHOLION.

Justinianus duplicia Monasteria vetuisse videtur.

JAMPRIDEM Justinianus Imperator in *L.* 44. *Cod. de Episcopis & Clericis*, sanctissimarum Ecclesiarum, & piissimorum Monasteriorum decori consulens, voluit Monachos & Moniales „ ita segregatos esse, ut „ nullum participationem ad invicem ob quamcumque „ causam habeant ipsi, neque excogitari aliquam occa„ sionem vel illis vel his mutuæ inter se commoratio„ nis, sed soli per se homines in quolibet Monasterio „ degant, a vicinis sibi per quamcumque causam Mo„ nasteriis segregati; solæ item per se mulieres non „ commixtæ viris, ut omnis (ait) suspicio indecoræ „ conversationis penitus tollatur.

Deinquemmodum in transferendis virorum vel mulierum Monasteriis, quæ sibi mutuo erant vicina, Episcopi servare debeant, describit.

Qiid observandum circa eos qui in Monasteriis mulierum sacra peragere deeent

Et quia mulieres soli non sufficiunt *ad divinas peragendas Liturgias*, ideo ad eas agendas, *& sancta communione participandas*, vult ab Episcopo ipsi *unum Presbyterum & unum Diaconum honestæ vitæ dari, qui hæc sola superdicta agere debeant, non etiam convesci & conversari, aut cohabitare cum ipsis.*

Denique concludit: „ his enim servatis, & ipsis felix „ vita erit, qui solitariam vitam elegerint, & commu„ nis nostræ Reipublicæ res paratiorem consequentur a „ Deo clementissimo opem „. Idipsum cavetur *Novella* 123. *cap.* 36 quem textum ex versione Juliani Antecessoris refert Gratianus *causa* 18. *quæst.* 2. *Can.* 22. uti ibidem notant Correctores Romani.

Conformiter ad has Imperatorias Constitutiones Synodus, statuit, *a præsenti non fieri duplex Monasterium, quoniam* (ait) *hoc fit multis scandalum & offensio.*

Quænam hic Monasteria duplicia intelliguntur.

Recte notat hic Zonaras, quod duplicia Monasteria, quæ hic fieri vetat Synodus, non sint ea, in quibus Moniales cum viris simul in eodem loco degebant: „ sed ita propinquo, ut voces audire, reddereque invi„ cem utrique possent. Id ergo quia offensionem mul„ tis afferret illa vicinitas, quæ speciem in eodem quasi „ domicilio commorantium virorum & mulierum ex„ hiberet, nullo modo Synodus licere decernit.

Nec prætextu cognationis similia Monasteria Synodus permittit.

Sed nec prætextu cognationis Synodus similia Monasteria fieri permittit, sed *si quis volunt cum cognatis mundo renuntiare, & vitam amplecti Monasticam, viros quidem* (ait Synodus) *oportet in virorum Monasteria discedere, fœminas autem ingredi in mulierum Monasteria: hoc enim est Deo acceptum.* Hoc est (monente Zonara) „ Deo sic accepti servient, si sejuncti invicem „ ac divisi vitam agant, nec alter alteri incitamentum „ ad libidinem, neque aliis offensionem præbeant.

Quæ circa similia Monasteria jam erecta hæc Synodus servari voluit ad cavendam omnem suspicionem mali.

Et hæc quidem de hujusmodi Monasteriis posthac non ædificandis: at Monasteria, *quæ hucusque duplicia fuerunt, servari* vult Synodus *secundum Canonem* (ait) *sancti Patris nostri Basilii, & secundum ejus Constitutionem ita regantur.*

Hic Regulæ & Constitutionum S. Basilii fit specialis mentio: eo quod unica pene hæc Regula apud Monachos Orientales nota esset.

Volunt itaque Patres conformiter ad Regulam & Constitutionem hujus S. Patri servari sequentia.

Primo, *in uno Monasterio ne versentur* (A. *habitent*) *Monachi & Monachæ: adulterium enim inest media conversatione* (sive A. *intercipit cohabitationem*): „ hoc „ est, ait Balsamon, quoniam adulterii suspicio oritur „ ex cohabitatione.

Evidens hinc est, quod supra notavimus ex Zonara, duplicia Monasteria non dici, in quibus viri & mulieres *simul in uno* Monasterio vivunt, quod hic nullatenus toleratur, sed quæ sibi ita vicina sunt, ut facile de uno ad aliud aditus pateat, quæ hic sub certis cautionibus tolerantur.

Secundo vult Synodus, *ut Monachus cum Monacha libere non loquatur* (A. *non habeat aditum ad Monacham*) *vel Monacha cum Monacho seorsum confabuletur* (A. *non habeat aditum secreto ad collocutionem*).

Tertio decernit Synodus, *ut nec cubet Monacus in fœminarum Monasterio, nec cum Monacha seorsum comedat.*

Quod & de his, qui divinas Liturgias Monialibus exhibere debent, intelligendum docet citata Lex Justiniani Imperatores.

Et quia juxta institutum & formam istorum duplicium Monasteriorum debebant ipsæ Moniales subinde aliqua sibi necessaria ex virorum Monasteriis accipere, ne ea occasione aliquid inhonestis, aut suspicionem nimiæ familiaritatis ingerentis contingat, statuit Synodus, *ut quando quæ sunt vitæ necessaria a parte virorum ad Regulares fœminas deferuntur, extra portam hæc accipiat Monasterii muliebris Præfecta* (A. *Abbatissa*) *cum aliqua anu* (A. *vetula*) *Monacha*: id est, nec hoc casu „ Monachi nequaquam intra septa Mona„ sterii muliebris ingrediantur: sed ubi ad portam per„ venerint, extra fores consistant: Præfecta vero ea„ rum, & quæ ætate provectiores sunt, Monialium „ comitatu septa, portæ appropinquans, quæ afferun„ tur, accipiat". Ut ait Zonaras.

Denique *si eveniat, ut aliquam velit cognatam* (A. *propinquam*) *Monachus aspicere* (A. *videre*) vult Synodus, ut *præsente Præfecta* (*in præsentia Abbatissæ*) *cum ea colloquatur, exiguo & brevi sermone* (A. *per modica & compendiosa verba*) *& mox ab ea recedat.*

Huic Canoni conformes sunt Pontificum Constitutiones.

His, quæ Canon de cavenda Monachorum cum Monialibus conversatione, atque in ea servanda cautione statuit, conformes sunt etiam recentiores Pontificum Constitutiones, uti videre est apud Fagnanum *ad cap. Quanto* 3. *de Privilegiis*, qui & ibidem multis probat, Regulares sine licentia accedentes ad Monasteria Monialium, Regularibus etiam subjectarum, ibique in loco colloquiis destinato cum Monialibus colloquentes, a Diœcesano Episcopo tamquam Sedis Apostolicæ Delegato posse puniri & coerceri; immo si Episcopus sub pœna excommunicationis inhibuisset accessum ac Monasteria Monialium sine legitima licentia, resolvisse S. Congregationem Regulares quamtumvis exemptos huic Decreto Episcopi esse subjectos: eo quod hæc omnia ad custodiam clausuræ, Episcopis Synodum Tridentinam tam sollicite commendatam, pertineant.

Hæc duplicia Monasteria tandemubique abrogata.

Cæterum non tantum Græci, sed & Latini duplicia hæc Monasteria sæpius improbarunt. Extat eam in rem Decretum sub nomine Synodi Agathensis apud Gratianum *caus* 18. *qu.* 2. *Can* 23. & ad Didacum Compostellæ Archiepiscopum scribit Paschalis II. Papa *epist.* 10 „ Illud omnino congruum est, quod per religionem „ vestram Monachos cum Sanctimonialibus habitare „ didicimus, ad quod resecandum experientia vestra „ immineat, ut qui impræsentiarum simul sunt, divi„ sis *longe* habitaculis separentur, neque in posterum „ consuetudo hujusmodi præsumatur.

Nihilominuscirca initium sæculi XV. rursus duplicia Monasteria instituit B. Brigitta, de quorum originali instituto inter alia scribit ad annum 1414. Thoma VValsingham Monachus S. Albani in Anglia, quod eo anno Rex Henricus fundavit tria Monasteria, quorum tertium erat (inquit) Brigittinorum, qui S. Augustini Regulam profitentur, quæ cum aliis adjectis cæremoniis vocatur ab iis Regula Salvatoris; „ In hoc Mo„ nasterio juxta Regulam debent esse Sorores sexa„ ginta, Sacerdotes tredecim, Diaconi quatuor, Laici „ fratres octo, quibus omnibus computatis, tantus „ erat numerus personarum, quantus erat tredecim „ Apostolorum, & septuaginta duorum Discipulorum „ Christi .... Qui duo Conventus habebant *unam* „ Ecclesiam *in communi*, Moniales habebant superius „ sub tecto, fratres inferius ad terram, & sunt uter„ que Conventus *separatim* inclusi, quibus post pro„ fessionem non licebat egredi, nisi de Domini Papæ „ licentia speciali.

Hæc duplicia S. Brigittæ Monasteria a quibusdam fuisse improbata etiam in Regno Sueciæ, in quo primum exorta fuere, probat epistola Episcoporum hujus „ Regni ad Synodum Basileensem anno 1434. missa, in qua hæc de Monasteriis his scribunt; „ De modo „ cohabitationis sororum & fratrum in Monasteriis „ ordinis prædicti, quæ situata sunt in Regnis istis, „ quam alii quidam pacis æmuli & tranquillitatis ca„ lumniari conantur, nulla data hic cuiquam Christi „ fidelium suspicionis occasio, quod eorum habitacula „ adeo firmis altisque muris & ædificiis distincta ac „ divisa sunt, prout fere nos omnes, præcipue autem „ qui Monasteriorum & locorum eorumdem visitato„ res sumus, vidimus. Quod secure & absque con„ scientiarum scrupulo juxta primariam ordinis insti„ tutionem, quam adeo pie credimus factam esse, so„ rores licite poterunt commorari.

Verum quæcumque cautio primitus adhibita sit, nihilominus experientia docuit, nec hæc sic instituta Monasteria sine periculo & offensione facile persistere posse qua propter etiam hujus instituti Monasteria, præsertim in Belgio, ad simplices Conventus reducta sunt sub alterutro tantum sexu, qualia novi plura in hisce Provinciis extare Monialium, & unum virorum non procul ab Antuerpia in pago vulgo Hobooken.

Non nisi necessitate cogente Monachus, aut Clericus in diversorio moretur.

Si contingat Monachum, vel Sacerdotem esse in itinere, & *non attulerint sibi necessaria* (A. *non circumtulerint, quæ victui opportuna sunt*) *& propter necessitatem velit sive in publico diversorio* (A. *in xenodochium*) *sive in alterius domo divertere, ei liceat* (ait Synodus) *hoc facere, utpote urgente necessitate*.

Per publicum diversorium intelligit hic Balsamon, *publicum hospitium*, & Zonaras *cauponam*, qui & addit: " sed in eis quoque locis Religiosus nihilo minus „ ac temperantiæ rationem ab illis Canon haberi „ jubet.

Decretum S. Caroli

Verum quia admodum difficile est, ut sacrati homines in publicis illis hospitiis vel diversoriis, quæ omnis generis & sexus hominibus pateant, Religionis ac temperantiæ rationem teneant, quæ statui ipsorum congruat, merito statuit S. Carolus, exemplo aliis Episcopis imitando: " ut in singulis civitatibus curent Epi- „ scopi parandum unum, aut alterum publicum & ho- „ nestum diversorium, quo suarum Diœcesium Clericis „ Rusticanis necessitatis causa convenire liceat, nec in „ eo hospitio improbis aut nequaquam hominibus locus „ sit, neve fœminis ullo modo, sed tantum Clerici & „ Religiosi viri, si fieri possit, ineo recipiantur ". In *Concilio Provinc. 1. part. 2. tit. 25.*

Borromæi de hospitio ad recipiendos Clericos Rusticanos.

D I S S E R T A T I O

In Schisma Photii, & conventus tunc habitos.

§. *Unicus*.

IGNATIUS ex Imperatorum stirpe oriundus, sed pietate longe clarior Methodio Patriarchæ Constantinopolitano successit, cum Michael hoc nomine III. in Oriente imperaret an. 847.

Tum certa & constans erat fama Bardam Patricium fratrem Theodoræ Augustæ, quæ erat mater Imperatoris, incestus consuetudinem cum propria nuru habere: qua de causa Ignatius multoties Bardam privatim monuerat, ut a tam nefario scelere abstineret: idque nisi faceret, tandem se illum anathemate percussurum minitatum.

Quibus de causis Bardas Ignatio infensus, Michaeli Imperatori nepoti suo ex Theodora sorore persuadet, Ignatium Theodoræ matri (quæ consors regiminis Imperii in florenti ætate erat) consuluisse, ut ad secundas nuptias convolaret: porro nullum huic malo præsentius remedium occurrere, quam si Imperator Ignatio præciperet, ut Theodoram matrem cum Thecla filia sorore ipsius Imperatoris tonderet, & in Monasterium detruderet.

Hoc autem Michael Imperator admodum juvenis cum imperasset Ignatio, hicque id facere detrectaret, quod apprime sciret Theodoram & Theclam ejus filiam hoc genus vitæ non delegisse; imperator dolis Bardæ vehementius contra Ignatium exacerbatus, illum confestim in insulam deportari, & propriam matrem cum Thecla sorore tonsam Monasterio includi jubet.

Photius hanc occasionem nactus, Barda juvante, auctor fuit Imperatori cogendi Synodum, ut aliquo justitiæ prætextu Ignatius abdicaretur: quem ad Conventum soli Episcopi metu aut adulationibus corrupti, vel Ignatio infesti convolarunt, ac deposito Ignatio Photium in ejus sedem suffecerunt. Qui quidem cum de more solito litteras Synodicas de sua ordinatione Romam, & veritatem actorum, quam Nicolaus Papa aliunde hauserat, celavisset, id occasionem præbuit Nicolao ea de re conquerendi, & duos Legatos mittendi Constantinop. ad celebrandam Synodum, cui Ignatius interesset, ac pro se ipse diceret.

Sed cum Legati, quos Papa Nicolaus miserat, Photii largitionibus corrupti fuissent, atque Ignatius Patriarcha absque ulla eorum oppositione damnatus fuisset; hoc reiciens Nicolaus non modo Photium, verum etiam proprios nuncios male multavit; præsertim quod litteras Apostolicas legi in Synodo minime curavissent, ac insontem Ignatium abdicari passi essent.

Sed postquam Ignatius hac pseudo-Synodo damnatus est, Clerusque, & populus Constantinop. magis in dies a Photii communione abhorreret: Photius Bardæ, atque Imperatoris gratia fultus, gravissime in populum & Clericum desæviebat; adeo ut plurimi Episcopi fuga vitæ propriæ consulere, & deserta quærere cogerentur. Interea Photius, ut sese contra adversos motus instrueret, pseudo-Synodum Imperatore præsidente habuit, & Nicolaum Pontificem sibi resistentem anathemate feriit; multis Episcopis qui Synodo aderant reclamantibus.

Cæterum ingravescente in dies populi odio adversus Photium, contigit ut interimeretur Bardas, & Basilius in societatem Imperii asciscceretur: non multo post Michael ipse vino temulentus trucidatur. Potitur Imperio solus Basilius, pius quidem Princeps, qui tot scelerum atque etiam erroris Iconoclastarum pertæsus, tot malis ope generalis Concilii medicinam facere constituit. Quamobrem Synodum VIII. omnibus Patriarchis indixit.

Hadrianus Papa II. qui Nicolao successerat ad Synodum Legatos suos direxit: jam Photium Imperator de Throno Patriarchali in Monasterium depulerat: cum magnifico & splendido apparatu reductus fuerat Ignatius, reducem Patriarcham ordo Patricius, & lætitia gestiens populus exceperat.

Synodo universali interfuerunt, ut scribit Nicetas, Episcopi duo supra centum. Antistites vero & Sacerdotes, qui a Methodio & Ignatio consecrati, postmodum ad Photii communionem abrepti sunt, libellis pœnitentiæ porrectis ad Synodi pedes procubuere, lacrymis effusis veniam supplicantes. Mitius cum his actum est, impositaque pœnitentia ad consessum tandem Synodi, & pristinum ministerium admissi sunt. Photius citatus ad Synodum adducitur; de propriis sceleribus interrogatus, adduci non potuit, ut aliud responderet quam illud Davidicum, *posui ori meo custodia*. Instant Legati dicentes per obstinatum hoc silentium non evasurum damnationem, quibus ille *neque Jesu tacendo evasit damnationem*.

Blande rogatur, ut se justificet circa sibi objecta. Respondit hypocrita: *justificationes meæ non sunt de hoc mundo*: suadetur ut pœnitentiam agat, qua solvatur anathemate, at ille pertinaciter tacet, & sic a conspectu se subducit. Quibus confectis Synodus anathematis telum in Photium contorsit.

Narrat Nicetas in vita S. Ignatii damnationi Photii subscriptum fuisse a Synodi Patribus cum calamis non solum atramento, sed etiam tremendo Christi sanguine tinctis. Octava hæc Synodus Œcumenica aliquot edidit Canones, qui recensentur in Græcis exemplaribus numero quatuordecim, at vero in Anastasii Latina editione 27. enumerantur.

Canon IV. Photium declarat nec esse, nec fuisse unquam Episcopum, eo quod prohibeat Apostolus ad Timotheum scribens, *fieri quemquam ex Neophyto Episcopum*: quam rem sequens Canon V. exponit tam de Neophyto in ordine Clericorum, quam de Neophyto in Christi fide. Idem declarat de Episcopatu & Sacerdotio eorum, quos Photius ordinarat. Idem Canon IV. in Anastasii editione addit, Ecclesias iterum dedicari aut consecrari debere, quas vel Photius ipse, vel alii ab eo ordinati dedicaverant, vel consecraverant.

Gravis eo loci oritur difficultas de sensu, quo Synodus ordinationes Photii irritas dixerit. Sed hanc difficultatem Witassius de charactere Sacramenti ordinis *tractatu de ordine part. 1. pag. 195.* ita dissolvit; has ordinationes declarari irritas quoad usum & exercitium legitimæ potestatis, non vero quoad characterem. Quod enim Photius, & qui ab eo fuerunt ordinati Episcopi; veri essent Episcopi, plura Witassius argumenta, quæ illud evincunt, affert: consule *pag. 195. 196.* &c.

In octavo Concilio Œcumenico fidei definitiones, quæ a septem Conciliis Œcumenicis præcedentibus confectæ sunt, iterum renovatæ & confirmatæ fuerunt.

In Sessione X. lecti Canones, quibus perlectis, dictum est anathema omnibus Monothelitis, quos inter Honorius recensetur. Lecta sunt deinde acta Concilii, quibus recitatis Basilius Imperator ad hunc modum Patres affatus est: *Dicat nunc sancta & universalis Synodus, si omnibus sanctissimis Episcopis concordantibus, atque consentientibus præsens terminus sit depromptus*: Sancta Synodus exclamavit: *omnes ita sapimus, omnes ita prædicamus, omnes consentientes prompte subscribimus*.

Qui ad hæc animum adjunxerit, facile cognoscet Synodum hanc sicut & septem præcedentes suum robur habuisse a communi consensu & subscriptionibus Patrum, qui Ecclesiam repræsentabant (a).

Mortuo circa annum 878. Ignatio, Photius, qui interim

(a) Eo loci non erit superfluum observare, quod Doctissimus quidam Canonista notavit in suo opere Gallico adhuc manuscripto, cui hunc fecit titulum: *Maximes & usages de France sur les Conciles & les Assemblées du Clergé*, &c. Vir autem eruditus sic loquitur: *Quoique la definition faite par le huitieme Concile general ne regarde que les mœurs, on ne laisse pas d'y rapporter en abregé ce qui a été defini par les Conciles generaux qui ont precedé; & pour trouver quelque liaison entre les definitions dont il a parlé & celle qu'il va faire, il fait observer que le violement des preceptes divins ne cause pas moins de trouble, & de division, que*

les

terim Basilii Imperatoris benevolentiam variis artibus captaverat, conabatur Principis opera ac favore pristinam dignitatem recuperare. Nec fuerunt ejus conatus inutiles: res enim ipsi ex sententia successit.

Joannes VIII. ob preces Imperatoris Photium in Sedem Constantinop. restituit.

Anno 879. Basilius Augustus Legationem misit ad Joannem VIII. qua Photium in Sedem Patriarchalem Constantinopolitanam, contra iterata Decreta Nicolai I. & Hadriani II. intrusum, in Sedis Apostolicæ communionem suscipi, & in Patriarchali Sede confirmari, ardentibus votis postulabat.

Imperatoris precibus permotus, ac tandem victus Joannes VIII. ejus votis annuit, & Photius in communionem & Sedem restituit.

Fabula de Joanne Papissa.

Hoc suo facto *magnam existimationi suæ, & Cathedræ Pontificiæ notam inussit*, ait Baronius, qui subdit: „ Hinc factum puto, quod ob nimiam Joannis animi „ facilitatem & mollitudinem, abjecta penitus omni „ virilitate, fractus animo, Sacerdotalis constantiæ „ expers, atque robore enervatus, non Papa ut Ni- „ colaus & Hadrianus, sed Papissa fuerit contumeliæ „ loco dictus: utpote quod qui nec resistere sciret Eu- „ nucho, quique vinceretur a semiviro, non vir, sed „ esset fœmina potius nuncupandus, & sic nomen „ contumeliæ transierit posteris rerum inscìis in veri- „ tatis opinionem, atque ita a compluribus decanta- „ tum fuerit, Joannem VIII. Papam fuisse fœminam, „ sieque jactata vulgo invenerit eo modo locum fabula.

Legatus cum litteris & Commonitorio Joannis VIII. Constantinop. missus.

Igitur cum Oratoribus Imperatoris Joannes VIII. novum Legatum Petrum Tituli S. Chrysogoni Presbyterum Cardinalem Constantinopolim direxit, qui duobus aliis Legatis jam in Oriente degentibus adjunctus, Ecclesiæ Constantinopolitanæ statum secundum mandata Sedis Apostolicæ in commonitorio contenta, quod ex Synodi sententia ipsi datum erat, componeret.

Synodus Constantinopol. 380. Episcoporum sub Photio.

Petrus Constantinopolim advenit in Novembri 779. itaque Photio summi Pontificis Epistolas & commonitorium tradidit, & credit fore ut in Græcum versæ in Synodo mox celebranda recitarentur: eas vero Photium in multis truncasse, interpolasse ac immutasse ostendere conatur Baronius loco citato, illas, ut in Synodo a Photio lectæ sunt, conferendo cum ipsis eisdem litteris, prout in Regesto Epistolarum Joannis VIII. conservatas & repertas fuisse testatur idem Baronius.

Photius litteras Joannis VIII. corrupisse dicitur.

Synodus itaque celebrata fuit in ipsa urbis Regiæ primaria Ecclesia *sanctæ Sophiæ*. Adfuere 380. Episcopi, cum Patriarcharum Orientalium Vicariis, & Legatis Apostolicis. Imperator quoque cum filiis suis & Imperii collegiis eam sua præsentia decoravit.

Ab Ecclesia Romana non recepta.

In hac Synodo inter cetera abrogata & annullata fuit Synodus habita sub Hadriano II. quæ communiter dicitur VIII. *OEcumenica*, in qua contra Photium sententia dicta fuerat; ac omnia, quæ contra Photium acta fuerunt sub Pontificatu Nicolai I. & Hadriani II. in irritum missa & annullata; multaque injuriosa in dictos Pontifices declamata fuere; ut idcirco nec Ecclesia Romana eam ut legitimam ac OEcumenicam Synodum receperit: ac propterea etiam ab ejusdem Canonibus referendis abstinuissem, nisi Gratianus, aliique nonnulli recentiores Canonum Collectores, hanc Synodum agnovissent; & unum e 3. Canonibus eidem a Græcis adscriptis, sub nomine Synodi Constantinopolitanæ retulissent; atque ita quodammodo eos Canones probassent, ut mox videbimus (*a*).

Quare illius Canones hic exhibeantur?

les contestations touchant la foi; Appliquant ensuite cette reflexion au sujet il s'agit, il insinue que les preceptes qui ont été violés, sont ceux qui defendent l'ambition, laquelle depose l'innocent pour elever le coupable, comme elle avoit fait en depostant le Saint Patriarche Ignace, pour mettre à sa place l'injuste, le méchant & l'impie Photius.

(a) Observandum a Græcis non admitti Synodum octavam OEcumenicam, in qua Photius damnatus est, sed in hujus locum supponunt pseudo-Synodum, cujus Canones inferius exponuntur; istius pseudo-Synodi conventum habuit Photius ut memoria Concilii VIII. in quo damnatus fuerat, deleretur. Causæ Photii adblandiuntur schismatici Græci, & pseudo-Synodi Canones in sua collectione admiserunt Balsamon, & Zonaras.

S C H O L I A

In Canones Pseudo-Synodi Constantinopolitanæ sub Photio 879.

CANON PRIMUS.

Statuit sancta & universalis Synodus, ut si qui ex Italiæ Clericis vel Laicis, vel Episcopis in Asia, vel Europa, vel Libya versantes sub ligatione, vel depositione, vel anathematizatione apud sanctissimum Papam Joannem fuerunt, ut ii quoque sint apud Photium sanctissimum Patriarcham Constantinopolit. in eadem pœnæ definitione, id est, vel depositi, vel anathematizati, vel segregati: & quos Photius quidem sanctiss. noster Patriarcha Clericos vel Laicos, vel Episcopalis, vel Sacerdotalis Ordinis in quacumque Parœcia, segregationi, vel depositioni, vel anathematizationi subjecerit, sanctissimus quoque Papa Joannes, & sancta Dei Romanorum Ecclesia, eosdem in eadem pœnæ judicio habeat; privilegiis, quæ sanctissimæ Romanorum Ecclesiæ Sedi, & ejus Antistiti adjunt, nihil penitus innovatis, nec nunc, nec in posterum.

SCHOLION.

Excommunicatus ab uno Episcopo, non recipiendus ab aliis.

SEVERINUS Binius in notis ad hanc Synodum secutus more suo Cardinalem Baronium, relato hoc Canone, ait: " sicque confectus de his est primus Canon; „ quo quis non videat summa Photii calliditate inter- „ ceptas esse appellationes ad Apostolicam Sedem & „ recursum ad eam? siquidem ablata fuit per Cano- „ nem istum auctoritas Romani Pontificis, ut judicare „ non posset, quos Photius condemnasset. Quis ani- „ mo concipere potest, Legatos Apostolicæ Sedis adeo „ oscitantes & prodigentes jura Apostolicæ Sedis, ut „ & adversus contra ea obnitentes, non tantum non „ restiterint, sed ut isthæc sancirentur, ipsi suggesse- „ rint? an non manu palpantur commenta Photii?

Verum cum jampridem Canone V. Nicæno, aliisque quamplurimis decretum esset, excommunicatum ab uno Episcopo, ab aliis non esse recipiendum; atque per clausulam finalem hujus Photiani Canonis sollicite cautum esset, nihil per hoc decretum derogatum iri *Privilegiis sanctissimæ Romanorum Ecclesiæ*, non video cur Vicarii Sedis Apostolicæ tantæ oscitantiæ aut prodigalitatis jurium Sedis Apostolicæ essent arguendi; tametsi ipsis præsentibus & non contradicentibus hic Canon editus esset.

CANON II.

Etiamsi hucusque nonnulli Antistites, qui ad Monachorum habitum descenderant, ut in Episcopali fastigio manerent, viam adhibuerunt: & cum hoc facerent, neglecti sunt; sancta tamen & universalis hæc Synodus hanc negligentiam quoque corrigens, & ad ritus Ecclesiasticos hanc inordinatam actionem redigens, statuit, ut si quis Episcopus, vel aliquis alius ex Pontificali dignitate voluerit ad vitam Monasticam descendere, & pænitentiæ locum implere, ne amplius Antistitis dignitatem usurpet. Monachorum enim professiones subjectionis & discendi cupiditatis rationem habent, non autem doctrinæ vel primatus; nec alios pascere, sed ipsos pasci profitentur: & ideo quemadmodum prædictum est, decernimus, ut nemo eorum, qui in Episcopalem Pastorumque catalogum relatus est, ad eorum, qui pascuntur & agunt pænitentiam, locum se dimittat: si quis autem hoc facere ausus fuerit, post denuntiationem & declarationem hujus editæ sententiæ, ipse qui seipsum Episcopali gradu privavit, non amplius ad priorem, quam factis despicatui habuit, dignitatem revertetur.

SCHOLION.

Quod Episcopus transiens ad vitam Monasticam, ad Episcopatum redire nequeat. Canon contra S. Ignatium conditus.

HUNC Canonem a Photio, ejusque fautoribus editum fuisse creditur, ut S. Ignatium, qui a solio Patriarchali Constantinopolitano pulsus, in Monasterium secesserat, a Sede Apostolica & VIII. Synodo illegitime restitutum fuisse imperitis persuaderet.

Refertur nihilominus ab Ivone.

Nihilominus Ivo Carnutensis in suo Decreto *p. 7. c.* 149. Canonem ita expressit; *Apocrysiarii Papæ dixerunt: hoc nequaquam apud nos habetur, ut quicumque de Pontificali ordine ad Monachorum, id est pænitentium descenderit vitam, ulterius possit ad Pontificatum reverti* Item. *Præcepit sancta Synodus, ut quicumque de Pontificali dignitate ad Monachorum vitam, & pænitentiæ descenderit locum, nequaquam jam ad Pontificatum resurgat: Monachorum enim vita subjectionis verbum habet & discipulatus, non docendi, vel præsidendi, vel pascendi alios.*

A Gratiano. [illegible]

Ivonem secutus Gratianus eumdem Canonem iisdem verbis retulit 7. *quæst.* 1. *Can.* 45. tamquam *ex* 5. *actione Constantinopolitanæ Synodi* 383. *Patrum sub Joanne VIII. cui præfuit Petrus Presbyter Cardinalis, & Paulus Anconitanus Episcopus, & Eugenius Ostiensis Episcopus.*

Monent hic Correctores Romani; *hæc Synodus sub*

Joanne

Joanne VIII. extat in Vaticana Bibliotheca, cujus Synodi tres tantum Canones cum explanatione Balsamonis editi sunt Lutetiæ, & apud ipsum inscribitur: Synodus in Templo sapientiæ habita sub Photio Patriarcha. In Secundo autem trium illorum Capitulo habetur hujus capitis Sententia. Hæc illi; qui ad clariorem hujus Canonis, prout a Gratiano refertur, explanationem, eum integrum, ut apud Balsamonem extat, Græce & Latine subjiciunt.

a S. Thoma.

Hujus quoque Canonis auctoritate, Gratianum secutus, utitur S. Thomas 2. 2. *qu.* 185. *art.* 4. *ad* 2.

Quia & Innocentius III. in *cap. XI. ii de renuntiatione*, rogatus ut postulatum in Ravenatem Archiepiscopum confirmare dignaretur, respondit: *verum postulationi hujusmodi videbatur Concilii Constantinopolitani Capitulum obviare, in quo statutum, ut quicunque de Pontificali dignitate ad Monachorum vitam, & pœnitentiæ locum descenderit, nequaquam ulterius ad Pontificatum ascendat: unde contra dictum Concilium (cum sit unum ex quatuor principalibus, quæ cut quatuor Evangelia Ecclesia Catholica veneratur) nullatenus videbatur eorum postulatio admittenda.*

Innocentius III. cum tribuit Concilio Constantinop. Primo.

Quin hic citet Innocentius Canonem præsentem, prout in Gratiano extabat, nemo ambigit. Qud autem Concilium Constantinopolitanum, cui Cnonem attribuit, dicat esse unum e quatuor Conciliis, *quæ sicut quatuor Evangelia Ecclesia Catholica veneratur*, evidenter ostendit, Innocentium hunc Canonem tribuisse Concilio Constantinopolitano I. in qu *doctissimi Pontificis Scriniarium memoria fuisse lapsum*, monet Lupus *tomo* 2. *Schol. pag.* 1560.

Sensus Canonis ex mente Innocentii III.

Ceterum Canonem illum intelligendum ele docet Innocentius, ut ad Episcopalem dignitatem esurgere non valeat, qui ob crimen Episcopatum deseens, vitam Monasticam agendæ pœnitentiæ causa mplexus est: plures autem casus esse, in quibus, ho Canone non obstante, rursus queat a vita Monastica ad Episcopatum ascendere.

Institutum Episcopale & Monasticum in hoc Canone recte discerni; vitamque Monasticam vitam *pœnitentiæ* dici, ex Scholiis ad Canonem IV. Chalcedonensem, & XLIII. Trullanum intelligi potest.

Id autem bene advertit Balsamon; quod Præsules prohibentes, Episcopos ad vitam Monasticam umquam statum pœnitentiæ transire " non prohibeant pœni-„ tentiam ut rem odiosam & avertendam (ea enim „ magna quoque laude digna est) sed significent tales „ esse Antistites, & ita vivere, ut propemodum pœ-„ nitentia non indigeant, sed & suis intercessionibus „ Deum aliis placent.

CANON III.

Si quis Laicus auctoritate usus, divinis quidem & regiis jussis contemptis, reverendisque Ecclesiæ ritibus & legibus irrisis, aliquem Episcopum verberare ausus fuerit, vel in custodiam tradere, vel sine causa, vel aliqua conficta causa, is sit anathema.

SCHOLION.

Contra Magistratus, verberantes aut incarcerantes Episcopos.

„ CUM audis, inquit hic Balsamon, Canonem di-„ centem, quod ille Laicus anathematizatur, „ qui sine causa vel cum ficta causa, hoc est præter „ rationem sola auctoritate usus Episcopum vel ver-„ beraverit, vel custodiæ tradiderit, ne dicas, argu-„ mento a contrario sumpto, licere Laicis Magistra-„ tibus Episcopos ex justa & probabili causa verbe-„ rare & custodiæ tradere. A diversis enim Canoni-„ bus, & Novellis Constitutionibus didicisti, quod „ Laici Magistratus nullam habent in Episcopos juris-„ dictionem; unde etiam Laicus, qui quemvis Antisti-„ tem vel verberat, vel conjicit in carcerem, etiamsi „ ex causa longe justissima, & majorem Magistratum „ gerat, punietur, & causæ bonitas ac probabilitas ei „ non proderit. Audiet enim, quod Synodis, iisque „ solis, Antistites punire permissum est: & debebat de „ Antistite cognitionem ad convenientem Synodum re-„ mittere; & se ab Episcopalis causæ disceptatione „ integrum intactumque conservare. Adjectum est au-„ tem Canoni istud *sine causa*, & reliqua, propter „ anathematizationem. Neque enim æquum erat, ut „ Magistratus, qui justæ causæ prætextu tale quid „ fecerat contumeliosius in Episcopum, anathematiza-„ retur, sed aliquo alio modo puniretur.

COM-

COMMENTARIUS IN JUS NOVUM CANONICUM.

PARS SECUNDA.

De primis Decretalium Collectionibus.

DISSERTATIO PRIMA.

De Collectionibus Isidori vulgo Mercatoris.

§ I.

Quando, & a quo hæc Collectio facta?

Quo præcise tempore confecta, incertum est.

UO præcise tempore hæc Canonum collectio confecta sit, incertum est.

Eminentissimus Cardinalis de Aguirre dissertatione 1. *num.* 10. *tom.* 1. collectionis maximæ Conciliorum omnium Hispaniæ præfixa, ait, *certum apud omnes exploratumque* esse, collectionem Isidorianam intra spatium duorum sæculorum, id est, ab initio sæculi septimi, usque ad finem sæculi noni factam fuisse, non vero antea, aut postea. Sed quo præcise tempore intra duo sæcula illa facta sit, nescitur.

Sub finem sæculi octavi in Germaniam allata.

Scribit Hincmarus Rhemensis in opusculo adversus Hincmarum Laudunensem Nepotem suum *cap.* 24. De libro " collectarum Epistolarum ab Isidoro, quam de " Hispania allatum Riculphus Episcopus Moguntinus, " in hujusmodi sicut & in Capitulis Regiis studiosus, " obtinuit, & istas regiones ex illo repleri fecit (*a*).

Hincmarum hoc loco indicare collectionem vulgo Isidori Mercatoris, quæ veterum Pontificum Romanorum Decretales Epistolas continet, nemo dubitat. Quare nec illud ambiguum, hanc collectionem primum a Riculpho Moguntino Episcopo Moguntiam allatam, & in alias Regiones divulgatam: idque, ut apparet, circa finem sæculi octavi, nam ut constat ex Annalibus incerti auctoris a Pithæo evulgatis, *anno* 786. *Lullo Moguntiacensi Episcopo defuncto Richolf successit*.

Præferebat nomen Isidori; eumque *Hispalensem* credidit Hincmarus.

Ex relatis Hincmari Rhemensis verbis constat, collectionem hanc a Riculpho in Germaniam allatam prætulisse nomen *Isidori*. Cum autem ex Hispania asportaretur, facile creditum fuit, per Isidorum significari Isidorum *Hispalensem*, virum non tantum apud Hispanos, sed & exteros tunc temporis nominatissimum: atque in eam opinionem transiisse Hincmarum patet ex ejusdem *Epistola* 7. *cap.* 12. ubi scribit: " Scriptum " namque est in quodam sermone sine exceptoris nomine de gestis Sylvestri excepto, quem *Isidorus Hispalensis* Episcopus collegit cum Epistolis Romanæ Sedis a S. Clemente usque ad Beatum Gregorium.

Nonnulli præeunte Hincmaro idipsum crediderunt; atque in citata Dissertatione pluribus adstruere conatur Cardinalis de Aguirre.

(*a*) Ab Hincmarus Rhemensi complures saltem ex his Epistolis rejectas fuisse, inter viros criticos confessa res est.

Et quidam alii.

Illud constat ex Redempto Diacono aliisque vitæ S. Isidori Hispalensis scriptoribus, hunc Isidorum finem vivendi fecisse anno 636.

Constat integram collectionem ei non posse adscribi.

Hinc evidenter concluditur, collectionem Canonum, prout hodie extat sub nomine Isidori, nequaquam posse adscribi S. Isidoro Hispalensi, quandoquidem plura " in ea referantur Concilia, quæ pluribus annis post designatum annum mortis ejus celebrata fuere, quemadmodum notavit Antonius Augustinus de Collectionibus Canonum *c.* 18. ubi de hac Collectione agitur.

Neque id negat Aguirrius, qui & propterea candide fatetur, hanc collectionem integram, ut nunc extat, huic sancto Episcopo Hispalensi tribui non posse: " id" que (ait *num.* 21.) patet ex ipsa præfatione, in " qua allegatur Concilium Constantinopolitanum cele" bratum sub Agathone Papa anno 680. id est quadra" ginta quatuor annis post obitum ejusdem Isidori. Pa" tet similiter ex Epistolis in collectione contentis, " Gregorii III. & Zachariæ Pontificum Romanorum, " quorum prior pervenit usque ad annum 741. poste" rior usque ad 751. Quod argumento ineluctabili est, " alium quempiam Isidoro Hispalensi longe posterio" rem, immo & fortasse nonnullos alios, post obitum " curasse, ut collectioni jam editæ recentiora Conci" lia, & Epistolæ posteriores Romanorum Præsulum " adjicerentur in aliquibus exemplaribus.

Nec integram Præfationem.

Similiter nec totam præfationem Isidorianæ collectioni præfixum S. Isidoro Hispallensi tribui posse, ingenue fatetur, eo quod & in hac istius Concilii Constantinopolitani sub Agathone mentio occurrat.

Præcipuam partem ei adscribit Card. De Aguirre. Cujus sententiæ plura obstare videretur.

Prætendit tamen Aguirrius " priorem & præcipuam, " tam collectionis, quam præfationis partem, nimi" rum usque ad annum 619. ab eodem S. Doctore " elaboratam fuisse.

Verum si Sanctus hic Doctor tum doctrina, cum sanctitate apud Hispanos adeo celebris, hanc collectionem usque ad eum annum elaborasset, totque consequenter primorum Pontificum Romanorum, qui ipsis etiam Apostolis aut Apostolicis temporibus pene coævi fuerant, & fidem Christianam profuso sanguine confirmarunt, litteras Decretales e tenebris eruisset; quis credat, opus tale omitti potuisse ab iis, qui hujus sancti Doctoris opera diligenti cura annotarunt? Maxime cum initio præfationis auctor collectionis dicat; " compul" sum a multis tam Episcopis, quam reliquis Servis " Christi, Canonum sententias colligere, & in unum " volumen redigere, & de multis unum facere.

Quin §. 13. scribit: " Scire autem vos *octoginta* " Episcopos, qui hoc opus me incipere & perficere " coegistis, & reliquos Domini Sacerdotes oportet, " quod plura quam illa viginti Capitula &c.

Hæc esse S. Isidori Hispalensis, credibile admodum esse putat Auguirrius. Nam (ait) quis " alius, rogo, " in Hispania Isidorus fuit, præter Hispalensem, tan" tæ auctoritatis & opinionis adeo celebris, ut octo-

ginta

„ ginta Hispaniæ Episcopi illum iteratis precibus com-
„ pellerent ad eam collectionem elaborandum ? Nemo
„ certo fuit ; nec invenietur , aut conjici prudenter
„ poterit.

Sane si nemo Isidorus in Hispania esset *tanta auctoritatis , & opinionis tam celebris* , præter Hispalensem, qui ad hoc opus elaborandum ab 80. Episcopis rogaretur , an etiam credibile , ut opus rogatu tot Episcoporum, a tanto viro elaboratum, totque pretiosa venerandæ antiquitatis monumenta complectens, adeo fuisset obscurum , ae ita neglectum, ut nemo id inter ejus opera recensere voluisset?

In nullo exemplari nomen Hispalensis exprimitur

Quin , quod amplius est , ullum hactenus repertum esset exemplar , quod hujus sancti Episcopi nomen præferret.

Asserit quidem Aguirrius , a se visum antiquum MS. in Bibliotheca Vaticana scriptum ab octingentis triginta circiter retro annis, tempore Nicolai I. in quo definit , in quo habetur initio litteris grandioribus : *Incipit præfatio Isidori Episcopi* ; sed cum non dicatur , Episcopi *Hispalensis* , nihil ex hoc titulo per Hispalensi efficaciter concludi potest.

Et licet exponeretur non sequeretur, quod esset auctor,

Deinde licet etiam in titulo nomen *Isidori Hispalensis* esset expressum , an hinc concludendum esset , hoc esse hujus Isidori genuinum opus ? Si enim collectionis auctor tot Decretales Epistolas primis Romanis Pontificibus affingere & suppone re ausus sit , quidni , ut operi suo fidem & auctoritatem conciliaret , illud tantæ auctoritatis, & opinionis adeo celebris , viro adscribere, & sub ejus nomine evulgare potuit?

Nec id evincit congruentia Præfatio nis cum verbis Isidori.

Similiter , quod „ multa verba , quæ in præfatione
„ hujus collectionis leguntur , sint in libro quinto E-
„ thymologiarum Isidori Hispalensis " : uti natant Correctores Romani , argumento ne est, præfationem esse ipsius, uti contendit Aguirrius? Nequaquam; cum eadem opera collectionis auctor , laciniam hanc e libro Isidori suæ præfationi assuere potuerit , qua Decretales Epistolas , aliaque plura suæ collectionis monumenta e variis Patrum laciniis conflavit, uti infra notabimus.

Quis igitur fuerit hujus collectionis auctor, admodum incertum apparet.

Manet incertum quis sit auctor ; sed vulgo dicitur Isidorus Mercator,

Testantur Correctores Romani Decreti Gratiani in præfatione ad Lectorem : „ In Codice Dominicanæ Bi-
„ bliothecæ initio præfationis ita legitur: *Isidorus Mer-*
„ *cator servus Christi , lectori conservo suo* , &c. nec
„ multo secus in Vaticanis: quo loco in impressis est,
„ *Isidorus servus Christi* &c.

Plures credunt cum Petro de Marca *lib. 3. de Concordia Sacerdotii & Imp, cap. 5.* primitus scriptum fuisse , *Isidorus Peccator* ; quod olim solemnis mos fuerit , in Episcopi humilitatis gratia , se *peccatores* scriberent ; pro *peccatore* , autem Scribarum oscitantia positum fuisse, *Mercatore*.

Certum est, jampridem collectionem hanc vulgo dictam esse , & hodie dici *Isidori Mercatoris*.

Observat Antonius Augustinus *lib. 1. de emendat. Gratiani dial. 6.* „ Apud Ivonem in veteri Panormiæ
„ libro dicitur *Isidorus Mercator*, & in excerptionibus
„ sic est ; *Ex præfatione Isidori in Opus Canonum . Isi-*
„ *dorus Mercator servus Christi*, &c. Idem nomen scio
„ in quibusdam veteribus libris Conciliorum Romæ in-
„ veniri.

Quidquid sit de auctore hujus collectionis , vulgo quidem creditum fuit , eam , notanter quoad Epistolas Decretales primis Pontificibus adscriptas , in Hispania confectam , atque ibidem tandem repertam per Riculphum Moguntinum Archiepiscopum in Germaniam fuisse allatam , ac proinde a plerisque creditum fuit , auctorem hujus collectionis indubitanter fuisse Hispanum :

Opinio Davidis Blondelli.

verum David Blondellus , qui præ ceteris hanc collectionem , summo labore & industria discussit , atque Decretalium illarum falsitatem detexit in opere , cui titulus: *Pseudo-Isidorius & Turrianus vapulantes* , &c. ostendit in Prolegomenis *cap. 5.* auctorem seu collectorem harum Decretalium nequaquam fuisse Hispanum , nec hanc collectionem in Hispania fuisse confectam , sed ejus auctorem fuisse Germano Francum , vel Gallo-Francum verisimile esse, contenditque admodum probabile esse , Moguntinenses , ac notanter Benedictum Levitam seu Diaconum ejusdem Ecclesiæ ad hanc collectionem non parum contulisse.

Utrum argumenta illic producta id sufficienter evincant, lectoris judicio suspensus relinquo . Illud interim recte reflectit auctor quidam non ineruditus , quod *audacissimi consilii videatur , inceptum esse , ut privatus aliquis Episcopus , aut Levita , tam numerosam Epistolarum , velut a primis Romanæ Ecclesiæ Pontificibus profectarum congeriem , sine altioris auctoritatis fulcro sustineat comminisci , & pro sinceris mercibus tam spuriascrupta coram tota Ecclesia in vulgus spargere . Nam pro talibus ausis sponte susceptis , frequenter hujusmodi interpolator aut veterator vice præmii non aliud referret . nisi quoad animam , Ecclesiasticis diris percelli , & quod corpus , in pane doloris & aqua tristitiæ ergastulo perpetuo mancipari*.

Illud præterea indubitatum est , Curiam Romanam hanc falsarum Decretalium collectionem non omni studio sustinuisse , atque allaborasse , ut Epistolæ hæ Decretales ut authenticæ , & tamquam a primis illis & sanctissimis Pontificibus emanatæ ubique reciperentur , ipsa auctoritas Pontificibus Romanis in illis asserta ab omnibus agnosceretur.

§. II

De Materia hujus Collectionis.

Prima expressit ordinem celebrandi Concilia.

Illa, quæ Auctor hujus Collectionis in unum collegit , ipse in præfatione operi præfixa attingit.

„ In principio , ait , voluminis hujus , qualiter Con-
„ cilium apud nos celebretur , posuimus " . Ordinem nimirum de celebrando Concilio ex Concilio Toletano IV. desumptum . Integer ex Collectione Isidori habetur apud Labbæum *tom. 1. Concil.*

Deinde Canones Apostolorum legendi.

Sequitur in præfatione ; „ Propter eorum auctorita-
„ tem cæteris Conciliis præposuimus Canones , qui
„ dicuntur Apostolorum (licet a quibusdam Apocry-
„ phi dicantur) quoniam plures , qui eos recipiunt ,
„ & Sancti Patres eorum sententias Synodali auctori-
„ tate roboraverunt , & inter Canonicas posuerunt
„ constitutiones.

Sed tantum 50. priores.

Solos priores 50. Canones Apostolorum retulit : atque hic patet , nequidem horum auctoritatem , etiam sæculo VIII. ab omnibus agnitam fuisse.

Hanc præfationis partem sub nomine Isidori refert Gratianus *dist. 16. Can. 4.* cum immediate ante *Can. 1.* etiam sub nomine Isidori retulisset plane contrarium his verbis ; „ Canones , qui dicuntur Apostolorum , seu quia
„ eosdem nec Sedes Apostolica recipit , nec Sancti Pa-
„ tres illis assensum præbuerunt , pro eo quod ab hære-
„ ticis sub nomine Apostolorum compositi dignoscun-
„ tur . Quamvis in eis utilia inveniantur , tamen ab au-
„ ctoritate Canonica atque Apostolica , eorum gesta con-
„ stat esse remota , atque inter apocrypha deputata.

Antonius Augustinus *lib. 1. Dial. 6. de Emend. Gratiani* ait : hæc verba (scilicet postrema) „ in omnibus
„ veteribus libris Hispaniæ Conciliorum inveniuntur ,
„ non illa , quæ Isidorus Mercator in præfatione Con-
„ ciliorum scripsit , quæ etiam Gratianus in *capite* 4.
„ ejusdem distinctionis posuit ; neque distinxit varieta-
„ tem horum scriptorum , ut debuit , cum contraria
„ dicerent (hic enim Mercator hos Canones probat ,
„ quos ille rejecerat) sed utrumque Isidorum vocat " .
Hæc ille.

Argumentum sane non exiguum , collectionis hujus auctorem haud fuisse S. Isidorum Hispalensem , apud Hispanos tam a doctrina , quam vitæ Sanctitate nimium celebratum , quam ut ejus scriptorum memoria in Hispaniarum Conciliis ita periisset.

Hinc quoque collige, quam parum exactus in sua compilatione fuerit Gratianus.

Post hæc exhibet Epistolas Decretales primorum Pontificum.

Prosequitur præfatio: „ Deinde quarumdam Episto-
„ larum Decreta Virorum Apostolicorum inseruimus ,
„ idest , Clementis , Anacleti , Evaristi , & cæterorum
„ Apostolicorum , quas potuimus hactenus reperire Epi-
„ stolas usque ad Sylvestrum Papam.

Hæ sunt fere famosæ veterum Pontificum Decretales , de quibus inter Eruditos , præsertim circa initia proxime elapsi sæculi , non exigua contentio fuit.

Ne quis vero eas cum veris & genuinis nonnullis horum Pontificum Epistolis aut scriptis a fide dignis Historicis , aliisque auctoribus , tamquam probatis antiquitatis monumentis, posteritati conservatis , confundet , nominatim infra recensebimus illas , quas Isidorus primus prodidisse legitur; quodque sit singularem præcipuum argumentum , breviter annotabimus , & quæ falsitatis seu suppositionis indicia singulæ præferant , indicabimus.

Et decreta Synodorum & recentiorum Pontificum.

Prosequitur præfatio : *Postmodum vero Nicænam Synodum constituimus , propter auctoritatem ejusdem magni Concilii , deinceps diversa Concilia Græcorum & Latinorum , sive quæ ante , sive quæ postmodum facta sunt , sub ordine numerorum ac temporum capitulis suis distincta , sub hujus voluminis aspectu locavimus , subjicientes etiam reliqua Decreta Præsulum Romanorum usque ad Sanctum Gregorium , & quasdam Epistolas ipsius , in quibus pro culmine Sedis Apostolicæ non impar Conciliorum extat auctoritas.*

Quæ his verbis ab Isidoro insinuantur , sunt hæc ;
„ Fides Gregorii majores; Concilium Ancyranum , Neo-
„ cæsariense , Gangrese , Sardicense , Antiochenum ,
„ Laodicenum , Constantinopolitanum , Ephesinum ,
„ Chalcedonense; Edictum Martiani Imperatoris , Sa-
„ cra Velentini & Martiani Augustorum , Edictum
„ Martiani Imperatoris contra hæreticos , Epistola
„ formata qualiter debet fieri : Concilium Carthagi-
„ nense 1. 2. 3. 4. 5. 6. Milevitanum , Arelatense 1.
„ 2. 3. Valentinum , Taurinatense , Regiense , Aurai-
„ cense seu Arausicum , Valense , Agathense , Aurelia-
„ nense , Elibertinum , Tarraconense , Gerundense , Cæ-
„ sar-Augustanum , Illerdense , Valentinum, Toletanum
„ 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. Bracarense
„ 1. 2. Liber Capitulorum ex diversis Conciliis colle-

" ctorum a B. Martino Bracarensi Episcopo, Concilium Bracarense 3. Hispalense 1. 2. Excerptiones ex Decretis Sylvestri Papæ, Decreta Marcii Papæ, Julii, Liberii, Felicis, Damasi, Siricii, Anastasii, Innocentii, Zosimi, Bonifacii, Cœlestini, Sixti Papæ III. Decreta Epistolica Leonis Papæ I. Decreta Hilarii, Simplicii, Felicis, Gelasii, Anastasii Symmachi; Liber Ennodii, Decreta Hormisdæ Papæ: Libellus fidei Joannis Constantinopolitani, Decreta Joannis Papæ, Felicis, Bonifacii, Joannis, Agapiti, Sylverii, Vigilii, Pelagii, Joannis, Benedicti, Pelagii, Gregorii,

Post hæc Jacobus Merlinus Doctor Parisiensis edita integra hac Isidori collectione tom. 1. suæ collectionis subdidit tamquam ex ipsa Isidoriana collectione, Decreta Gregorii II. Vitaliani, Martini, Gregorii III. & Zachariæ Romanorum Pontificum; quæ Isidori esse non possunt: " cum in Gregorio Magno desisse Isidorum ex ejus præfatione compertum est ": ait Labbæus in observatione ad Merlini præfationem; quam ipse Labbæus cum aliorum præfationibus tomo 16. suæ compilationis vice apparatus Conciliorum inseruit.

Quædam recentiore manu adjecta.

Ipsi quoque Gratiani Correctores Romani in citata admonitione Decreto præfixa, Isidorianæ collectioni recentiore manu quædam adjecta esse monent: " Cæterum, inquiunt, inter privatos Collectores, qui multo plura congerere studuerunt, perantiquus est Isidorus, cujus collectio protenditur a Canonibus Apostolorum usque ad Concilium Hispalense 2. habeturque in duobus Codicibus Vaticanæ Bibliothecæ, & uno Monasterii Dominicanorum S. Mariæ super Minervam: extat autem impressa in editionibus Conciliorum, in antiquioribus quidem purior, in recentioribus autem multis aliis Conciliis, scriptisque admixta.

Quare versio Isidoriana dicatur vetus. Et quo ordine in collectione Conciliorum exhibeatur.

Porro quidquid hac collectione continetur, sive verum & genuinum, sive falsum & apocryphum, in Labbæana Conciliorum compilatione est insertum. Et quidem Canones Græci sub hoc titulo; *Ex interpretatione Isidori Mercatoris*; vel hoc modo, interposita nota marginali, quam ubique adjicit Labbæus: *Ex interpretatione veteri, quæ reperitur in collectione, quam vulgo dicunt Isidori Mercatoris*.

Creditur enim, Isidorum veterem Canonum Græcorum versionem sive interpretationem nobis conservasse; quæ licet nonnunquam minus, quam aliæ versiones, congruat textui originali: uti ex relatione & Scholiis Canonum supra tomo VI. exhibitis colligi potest: nihilominus vel ad disciplinam illius temporis cognoscendam, vel etiam ad sensum Canonis percipiendum, nonnunquam conducere, ex Scholiis nostris quoque disci potest.

Reliqua Conciliorum Decreta, aliaque monumenta ordine temporum servato referuntur, Decreta sive Decretales Pontificum singulis eorum vitis subjiciuntur.

Ea usi Gratianus, aliique Canonum Collectores.

Gratianus quoque, aliique Canonum compilatores magna ex parte Isidorianam collectionem in suas compilationes retulerunt; ut vel inde intelligi possit, quam necessarium sit, discernere quæ vera & genuina, quæ falsa & apocrypha in hac collectione contineantur.

§. III.

Isidoriana collectio, & in ea contenta, multis sæculis communi applausu recepta.

Receptionem promovit nomen auctoris præfixum.

Nova hæc Canonum ac Decretalium Isidoriana collectio, mox ut apparuit, vel ob solius nominis splendorem, quo insignita apparebat, plerosque in sui comprobationem intraxit.

Cum enim Isidori nomine esset larvata, vix dubitabatur, quin S. Isidori Hispalensis sanctitate & doctrina nominatissimi opus esset, ut ex Hincmaro Rhemensi supra diximus, & ita nemo non illius desiderio trahebatur.

Item Decretales plurimorum Pontificum huic collectioni insertæ.

Ad hæc Decretales illæ Epistolæ, quæ sub gloriosissimis illis nominibus Pontificum Romanorum, qui immediate post Apostolos non tantum doctrina, sed & martyrio Ecclesiam illustrarunt, & firmarunt, hactenus ignotæ, in hac collectione apparebant; mirum, quam venerationem apud multos conciliaverint, præsertim cum viderent, & Ecclesiæ disciplinam, ac doctrinam in illis tam vivaciter expressam, & tamquam Apostolicam comprobatam.

Præcipue quia hæ Decretales in multis adstruebant auctoritatem Sedis Apostolicæ.

Accedebat, quod Decretales hac collectione contentæ, & quæ præcipuam ejus partem conficiebant, ad efferendam Sedis Apostolicæ auctoritatem, ipsamque Ecclesiasticam jurisdictionem extollendam & fulciendam essent totæ compositæ, uti recte advertit Christianus Lupus tomo 4. Scholiorum in notis ad Canonem 3. Dictatus vulgo Gregorii VII.

Postquam enim ex præcedentibus conclusit; " Suffraganeos igitur Episcopos judicare ac degradare Provinciales Synodi usque ad octavum Domini sæculum omnino potuerunt "; deinde immediate subjungit; " in Gallia tunc ac Germania per Francos, in Hispania per Saracenos, in Italia ac Illyrico per Longobardos & Græcos admodum vexata ac depressa erat Apostolicæ Sedis Majestas, & omnis Ecclesiastica jurisdictio; ideoque ad ipsas sublevandas nescio quis pius fidelis finxit sub antiquorum Romanorum Pontificum nomine Decretales illas Epistolas, quas passim vocamus collectionem Isidori Mercatoris.

Quam pernicioso fini hæ spuriæ Decretales.

Sed ad hæc verba Christiani Lupi reflectens, idem eruditus Auctor, de quo supra §. 1. id ferre non potest quod harum Epistolarum Decretalium conflictor *pius fidelis* vocetur: unde dicere non veretur, quod hujus) viri (Christiani Lupi) servilitas (in Curiam Romanam vel " etiamnum luceat in hoc præbito in gratiis testimonio, dum audacissimum illum ludificatorem Ecclesiæ Dei, adhuc *pii fidelis* titulo insignire non reformidat. Nimirum egregia est plane pietas & fidelitas sanctissimis Romanæ Apostolicæ Sedis Episcopis, & generosissimis Christianæ Religionis Martyribus spurios Litterarum ad totius Ecclesiæ regimen spectantium fœtus supponere, primorum & præstantissimorum Conciliorum generalium statuta convellere; juri veteri Ecclesiastico abolendo, ac Dominatui Monarchico in Christianam Rempublicam invehendo, certissima fundamenta ponere: Evangelicam a Christo institutam, & ab Apostolis observatam disciplinam eradicare; ima summis permiscère, & omnia susdeque vertere. Quantumvis enim spuriarum Decretalium fabula viris eruditis omnibus jam explorato detecta sit, non tamen propterea abolitæ novæ sunt Decretales Pontificum, quæ ex veteribus illis adulterinis traxere originem, & quæ in jure dicendo, Sacerdotalis distribuendis, dispensationibus elargiendis, indulgentiis concedendis, denium in tota fere Gubernatione Ecclesiæ, putridis illis Pseudo-Isidorianis tibicinibus, velut sua basi præcipua innituntur ". Quod latius hic Auctor exponit.

Et revera his confictis Decretalibus primitivam Ecclesiæ disciplinam per VIII. ut minus sæcula in Ecclesia conservatam, auctoritate earumdem collapsam quin & abolitam fuisse a pluribus jam notatum fuit, atque recenter pluribus ostendit Claudius Fleury *Discursu 3. Historico num. 2 & seqq* in Ecclesia Græca sive Orientali etiamnum hodie disciplinam avitam magis quam in Ecclesia Latina conservatam; eo quod Ecclesia Orientalis has Decretales, sive Isidorianam collectionem hactenus non receperit.

Cum vero harum Epistolarum fragmenta sparsim Gratiani Decreto sint inserta in *Commentario* ad hoc Decretum singulatim notavimus, qualiter per hanc Decretalium confictionem & receptionem Patrum disciplina fuerit contracta, & quod insuper Romani Pontifices nova hæc in his Decretalibus asserta principia quasi Apostolica Traditione ad nos transmissa suis Decretalibus inseruerint, & pro jure haberi voluerint.

Id probatur ipsius pseudo-Epistolis, eas fuisse compositas ad Apost. Sedis Majestatem augendam.

Interim ex his, quæ in litteris occurrunt, & infra summatim referentur, evincitur, verissimam esse eam Lupi animadversionem; cum vix una sit, quæ non vel ex ipsius summariis ad Sedis Apostolicæ, & Episcoporum auctoritatem composita appareat.

Præcipue autem urgetur in his Decretalibus auctoritas Sedis Apostolicæ in Episcoporum, aliisque majoribus caussis dijudicandis & determinandis, quæ in hisce Epistolis privative dictæ Sedi reservatæ asseruntur.

Inter cætera in Epistola 3. Anacleto attributa dicitur, ab hoc sanctissimo Pontifice & Martyre scriptum omnibus Episcopis, ac reliquis Christi Sacerdotibus: " Si quæ caussæ *difficiliores* inter vos ortæ fuerint, ad hujus Sanctæ Sedis apicem eas quasi in Caput, referte, ut Apostolico terminentur judicio; quia sic Dominum velle, ab eoque ita constitutum esse, antedictis testimoniis declaratur. Hæc vero Apostolica Sedes cardo & caput (ut prætactum est) omnium Ecclesiarum, a Domino & non ab alio est constituta. Et sicut cardine ostium regitur, sic hujus Sanctæ Sedis auctoritate omnes Ecclesiæ, Domino disponente, reguntur.

Eleutherius vero ad Episcopos Galliæ scribit: *De accusationibus ergo Clericorum, super quibus consulti sumus, quia omnes eorum accusationes difficile est ad Sedem Apost. deferre, finitiva Episcoporum tantum judicia huc deferantur, ut hujus Sanctæ Sedis auctoritate finiantur, sicut ab Apostolis, eorumque Successoribus multorum consensu Episcoporum jam definitum est.*

Quin & in prima Epistola Julio I. adscripta dicitur; *Ipsi vero primæ Sedis Ecclesiæ convocandarum generalium Synodorum jura & judicia Episcoporum singulari privilegio Evangelicis & Apostolicis, atque Canonicis concessa sunt institutis, quia semper majores caussæ ad Apostolicam Sedem multis auctoritatibus referri præceptæ sunt. Nec ullo modo potest major a minori judicari. Cap. 1. & cap. 2. Porro dudum a sanctis Apostolis, Successoribusque eorum, in præfatis antiquis decretum fuerat statutis, quæ hactenus sancta & universalis Apostolica tenet Ecclesia, non oportere præter sententiam Romani Pontificis Concilia celebrari, nec Episcopum damnari, quoniam sanctam Romanam Ecclesiam Primatem omnium esse voluerunt.*

Cum ergo necdum harum Decretalium fictio & suppositio

Earum propterea auctoritatem tuebantur Pontifices, ac præcipue Nicolaus I.

positio esset detecta; immo nec suspicio hujusmodi fraudis incideret, eas in defensionem & assertionem auctoritatis Sedis Apostolicæ assumere non dubitarunt Romani Pontifices, præsertim ut auctoritatem in judicandis & deponendis Episcopis Sedi Apostolicæ privative vendicarent. „ Easdem (ait Lupus) acerrime „ defendit, ac in praxim redegit Nicolaus I. sine prævio sui consensu nullum, licet Sedem Romanam „ non appellaret, deponi deinceps permittens Episcopum, ideoque graviter in Hincmarum Metropolitam „ Rhemensem, qui ex vetusta Synodorum auctoritate „ degradarat Rothaldum Episcopum Suessionensem. „ Episcoporum degradationem asseruit esse de majoribus Ecclesiæ causis, ideoque juxta vetustam Ecclesiæ „ legem non posse sine prævia ad Sedem Romanam relatione attentari.

Hinc illud Nicolai I. *Epist.* 47. ad Galliæ Episcopos de causa dicti Rothaldi: „ Etsi Sedem Apostolicam nullatenus appellasset, contra tot tamen & *tanta* vos „ *Decretalium* efferre *statuta*, & Episcopum inconsulti „ nobis deponere nullo modo debuistis.

Et in eadem Epistola generaliter de his Decretalibus ait: „ Absit, ut scripta eorum quoquo modo parvipen- „ denda ducamus, quorum videmus Deo Auctore sanctam Ecclesiam, aut roseo cruore floridam, aut rori- „ fluis sudoribus & salutaribus eloquiis adornatam.

Neque earum auctoritatem negabant Episcopi Galliæ.

Quamvis Hincmarus Rhemensis, & cum ipso plurimi Galliæ Episcopi, acriter sibi causas Episcoporum vendicarent, nequaquam tamen harum Decretalium auctoritatem aut sinceritatem negabant; vel de fictione eas insimulabant; sed cum in Codice Canonum non extarent, sustinebant, earum auctoritate non posse disciplinam stabilitam tot Canonibus & Decretis Pontificum postmodum editis, & in Codice Canonum relatis, per has Decretales everti: cum si quid hisce contrarium contineatur, censeri debeat per *posteriora* Decreta in Codice Canonum relata illi disciplinæ derogatum, uti advertit Petrus de Marca *lib.* 3. *de Concordia Sacerd. & Imp. cap* 5. *num.* 3. & post ipsum Emmanuel A Schelstrate in Antiquitate illustrata *Dissert.* 3. *cap.* 5. *num.* 303. „ Nam totum (ait) quod ex Hincmaro potest colligi, est, eum non admisisse Decreta Epistola- „ rum *antiquata* per Canones.

Immo teste Flodoardo, cum Hincmarus apud Joannem VIII. accusaretur, quod Decretales Romanorum Pontificum non reciperet, apologeticum scripsit, quo idipsum falso de se dici ostendit. Sic enim hic in historia Ecclesiæ Rhemensis habet *lib.* 3. *cap.* 21. ex editione Sirmondi: „ Scripsit & Hincmarus Rhemensis) apo- „ logeticum contra obtrectatores suos, qui calumnia- „ bantur eum diversis detrectationum appetitionibus, „ scilicet apud Papam Joannem, quod nollent in aucto- „ ritatem recipere Decreto Pontificum Sedis Romanæ, „ atque & tunc in Synodo Tricassina, & postea hoc „ in apologetico refellens hos conviciatores suos, & se „ Decretalia Pontificum Romanorum a sanctis Canoni- „ bus recepta & approbata recipere & sequi discrete, „ prout sunt sequenda, depromens (*a*).

Immo iisdem sæpius utebantur.

Quin & Hincmarum, aliosque Episcopos sæpius usos fuisse hisce Decretalibus, notat ex Hincmari Epistolis de Marca loco citato; convinciturque ipsius Nicolai I. testimonio Galliæ Episcopis exprobrantis citata Epistola, quod earum auctoritate pro causæ suæ commoditate uterentur. „ Quamquam quidam vestram (ait) „ scripserint, haud illa Decretalia priscorum Pontifi- „ cum in toto Codicis Canonum corpore contineri de- „ scripta: cum ipsi, ubi suæ intentioni hæc suffragari „ conspiciunt, illis indifferenter utantur, & solum nunc „ ad imminutionem potestatis Sedis Apostolicæ, & ad „ suorum augmentum privilegiorum minus accepta es- „ se præbeant.

Ideoque communi consensu probata.

Dum igitur nemo harum Decretalium sinceritatem & veritatem in dubium vocaret, ac præterea Romani Pontifices accerrime earumdem auctoritatem urgerent; quin & Episcopi iis frequenter uterentur tamquam sinceris & pretiosis Antiquitatis monumentis, easque libenter amplecterentur quoad ea, quæ posterioribus Canonibus non erant contraria; tandem effectum, ut uno quasi consensu, tantis nominibus pristinorum Pontificum & Martyrum cedentes Episcopi, earum auctoritatem & disciplinam iis contentam receperint.

Et in Synodis allegatæ.

Ita in Concilio Rhemensi anno 992. Episcopi Galliæ „ Anacleti, Julii, Damasi, & aliorum Pontificum Epi- „ stola expendunt in causa Arnulphi, inquit de Mar- „ ca *l.* 2. *cap.* 6. § 2. *de Concord. Sacerd. & Imp.* ac „ si in Canonum censu receptæ essent.

A Gratiano, aliisque Canonum Collectoribus receptæ.

Quinimmo quotquot hoc, & sequentibus sæculis celebrata fuere Concilia, Epistolis his, aliisque in hac collectione exhibitis testimoniis usa fuere.

Sequuti sunt ipsorum Canonum Collectores, Burchardus Wormatiensis, Ivo Carnutensis, ipseque Gratianus; cujus Decretum fragmentis Epistolarum Decretalium, aliorumque ex hac collectione desumptis plenum est.

Quod Decretum cum cœpit publice in Scholis prælegi, & Commentariis Doctorum illustrari, omnes passim Theologi Polemici & Scholastici, omnesque Juris Canonici interpretes plusquam a 400. annis ad nostra fere tempora, horum omnium testimonia pro confirmatione Dogmatum Catholicorum, & stabilienda Ecclesiæ disciplina uno quasi consensu laudarunt, & iis libros suos impleverunt; quod manifestius est, quam ut nostra expositione indigeat (*a*).

§. IV.

Probatur falsitas Decretalium, quæ in Collectione Isidoriana adscribuntur primis Pontificibus Romanis.

Primum falsitatis argumentum.

PRIMUM argumentum desumitur ex silentio omnium Antiquorum per sex ut minus sæcula de his Epistolis. Omnes enim hæ famosæ Decretales, quas Isidoriana collectio adscribit pristinis Pontificibus Romanis a Clemente usque ad Siricium, si primam Clementis; quam saltem pro parte e Græco in Latinum vertit Ruffinus, exceperis; pristinis Patribus & auctoribus, quin & Romanis Pontificibus usque ad VII. ut minus sæculum ignotæ fuerunt; nec in ullo ætatis illius Concilio auctoritas illarum adducta fuit; uti etiam ipse Antonius Augustinus (qui pene solus ex Eruditis pro earum auctoritate adduci solet) jam pridem non obscure fassus. „ Illud (ait) verum est, Nicolaum I. referre non „ uno loco verba earum Epistolarum: quod a tempo- „ ribus Hadriani Pontificis, & Caroli Magni Imperatoris „ fieri cœptum est. Prioribus Scriptoribus ignotæ fuis- „ se videntur „: *Lib.* 2. *de Emend. Grat. dial.* 14.

Quis vero credat, tot Epistolas a sanctissimis illis atque Apostolicis viris conscriptas, totque momentosa disciplinæ puncta, & dogmatum articulos continentes, fuisse Eusebio, Hieronymo, aliisque Ecclesiasticis Scriptoribus, qui tam sollicite Romanorum Pontificum litteras conservarunt, adeo ignotas, ut ne vel unius apud ipsos vestigium extet?

Quis credat fieri potuisse, ut tam momentosa antiquitatis instrumenta per tot sæcula ita fuissent ne lecta, ita occultata, ut nullus earum auctoritate usus esset: præsertim cum notorium sit, plurimas fuisse toto illo sex septemve sæculorum curriculo controversias, easque magna utrimque animorum contentione agitatas super punctis, quæ harum Decretalium auctoritate facile decisæ fuissent?

An credibile est, quod nullus Romanorum Pontificum usque ad sæculum IX. quo sedit Nicolaus I. iis usus fuisset pro asserenda auctoritate Sedis Apostolicæ, quæ tam claris & urgentibus terminis, etiam in punctis, super quibus acerrime aliquando decertatum fuit, in iis Epistolis asseritur?

Verisimilene est, quod si hæ Epistolæ a pristinis illis sanctissimis Pontificibus, & gloriosis Martyribus quaquaversum, ad omnes etiam remotiores Provincias & Regiones missæ fuissent (quemadmodum inscriptiones earum passim præferunt) sic oblitterari potuissent, ut nulla earum exemplaria ante sæculum VII. vel VIII. innotuissent? aut earum memoria ita periisset, ut pro stabiliendis fidei Catholicæ dogmatibus, aut firmanda Ecclesiastica disciplina, a nullo umquam ante sæculum VIII. vel IX. mentio illarum facta esset? licet frequenter de iis dogmatibus & disciplina Ecclesiæ asserendis ante hoc sæculum actum sit, quæ in his Decretalibus fortiter & dilucide asseruntur & determinantur: atque ita auctoritate harum Decretalium plurimum ponderis accepissent; quin & decisæ fuissent acerrimæ super his contentiones & divisiones.

Quam opportunæ, quantique ponderis fuissent hæ Decretales ad asserendam & stabiliendam Canonicam quamcumque disciplinam, probant universa Concilia, Pontificum Decretales, Episcoporum Decreta, nec non Canonum collectiones, quæ sæculo IX. & sequentibus disciplinam Ecclesiasticam promovere sategerunt: utpote quæ ubique pene harum Decretalium (quæ tum invaluerunt) auctoritate utuntur, iisque disciplinam stabilire conantur; idem facturi indubie horum Prædecessores, si Decretales hæ ipsis cognitæ fuissent.

Argumentum ex silentio Dionysii Exigui.

Secundum argumentum suppeditat Dionysius Exiguus. Hic enim in Epistola Juliano Presbytero inscripta, & parti posteriori sui Codicis vice præfationis præfixa, ait:

(a) Verba hæc ultima præsertim notanda sunt; quasdam Decretales admittebat Hincmarus Rhemensis, has scilicet, quas vetustis Canonibus conformes ipse arbitrabatur: cæteras vero ut forte spurias rejiciebat; quia, ipso teste, adversabantur antiquis Canonibus, quorum *Gelasius accuratam observationem præceperat.*

(a) Decimo sexto sæculo omnium Decretalium, quas architectatus est Isidorus, fidem illibatam in litem vocaverunt Centuriatores Magdeburgenses, ac plures Catholici, præ cæteris autem Contius Bituricensis Academiæ Antecessor in suo corpore Juris, quod Antuerpiæ anno 1577. editum est, earum suppositionem probaverat; ejusque rationes extabant in operis Præfatione consignatæ, sed a Censoribus, Decretalium Patronis, suppressa aut mutilata fuit Præfatio. Opinio tamen Contii adhuc manifesta supererat in notis, quæ passim in opere legebantur; at ille ex editione, quæ subsecuta est, rejectæ fuerunt Censorum injuriam conquestus est, & exposuit Contius in *lib.* 1. *Lect. subseciv. cap.* 10. *sub finem*. Suam opinionem rationibus tuetur, quæ cum fructu & voluptate legi possunt.

ait : „ Præteritorum Sedis Apostolicæ Præsulum constitu„ta, *qua valui cura & diligentia* collegi, & in quem„dam redigens ordinem, titulis distinxi compositis.

Si igitur Dionysius vir summæ eruditionis Romæ existens *qua valuit cura & diligentia* collegerit præteritorum Sedis Apostolicæ Præsulum Constituta, an non merito de falsitate suspectæ sunt Decretales illæ, quæ omnem plane Dionysii notitiam fugerunt; quarumque ne vel verbo meminit (a)?

Accedit, quod nullæ Epistolæ instituto & proposito Dionysii potuissent esse opportuniores. Cum enim Dionysius totus esset in asserenda Canonica disciplina auctoritate Canonum & Decretalium Romanorum Pontificum, quid solidius & accommodatius adferri potuisset a Dionysio, quam hæ Decretales; quæ a sanctitate & veneranda antiquitate suorum auctorum maximæ apud omnes esse debebant auctoritatis; & in omni pene materia disciplinam Ecclesiastiam dilucide proponebant.

Ad hæc, qua specie Dionysius has Pontificum Decretales neglexisset, in quibus tam perspicue valideque Sedis Apostolicæ auctoritas asseritur? cum ipse natione Schyta, & Romæ opus suum conficiens, nihil prætermissurus fuisset, quod illud Romanis gratum reddere poterat.

Solvitur objectio contra hoc argumentum.

Verum quidem est, in Dionysii collectione quasdam veterum Pontificum Epistolas non reperiri, quarum antiqui Scriptores meminere, & quas genuinos eorum fœtus esse Eruditi omnes agnoscunt: sed sciendum plerasque spectare ad particularem aliquam quæstionem aut controversiam eo tempore exortam, quæ minus instituto & scopo Dionysii congruebant. At Decretales Isidorianæ, tamquam ad disciplinam præcipue pertinentes, etiam scopo Dionysii erant perquam opportunæ.

Argumentum ex fragmentis recentiorum auctorum his Epistolis immixtis.

Deinde nec illud mirum, si inter plures Pontificum Decretales Epistolas, una alterave hinc inde *curam & diligentiam* Dionysii effugisset; at tot tantique momenti Decretales omnes Dionysii curam & studium effugisse, incredibile est.

Tertium argumentum suppositionis suppeditant recentiorum Pontificum, Conciliorum, Patrum, & auctorum fragmenta, e quibus hæ Epistolæ consarcinatæ reperiuntur.

Et quidem David Blondellus unus e Calvinistarum secta, qui singulari studio, & exactiori criterio has Decretales aggressus est, magno labore & industria in singulis Epistolis notavit sententias ex scriptis posteriorum auctorum delibatas, & ad verbum descriptas, e quibus singulæ Epistolæ fabricatæ fuere; easque indicatis Patrum, Conciliorum, & auctorum locis in notis marginalibus ad singulas Epistolas indicat P. Labbæus; notatque hunc insignem novarum mercium *Mercatorem*, non tantum ex recentioribus scriptis has Decretales consarcinasse, sed insuper mutilasse, & truncasse Patrum sententias, ut vel sic incautos falleret.

Exempli gratia, in nota marginali ad Epistolam 3. Anacleti *col.* 530. indicans sententiam esse desumptam ex S. Hieronymo Epist. 2. ad Nepotianum addit: *Cujus verba mire deformata mangonio nostri Mercatoris*.

Rursus ad Epistolam 1. Alexandri, notata sententia Idacii duobus ut minus sæculis Alexandro posterioris, monet *col.* 548. *Arianorum expunxit nomen, ut melius falleret incautos*.

Objectio huic argumento opposita rejecta.

Neque robur argumenti infringi potest, quod dicantur Scriptores, quorum sententiæ his Epistolis insertæ sunt, eas ex hisce Epistolis desumpsisse. Quis enim credat, infinitos pene auctores loca ex his Epistolis tantis nominibus inscriptis desumpsisse, & numquam eas aut earum auctores citasse; cum nihil esset, quod eorum dictis majorem conciliasset auctoritatem?

Deinde hæc fragmenta horum auctorum stylo scripta sunt. At quis credat veteres illos Pontifices tot variis stylis scripsisse. Denique hæc loca in his Epistolis ita sunt posita, ut facile animadvertatur, ea esse adjecta, & reliquo sermoni adtexta: cum contra in libris Patrum, ex quibus deprompta sunt, naturali ordine sint collocata?

Argumentum de usu Scripturæ sacræ ex interpretatione S. Hieronymi.

Argumentum quartum pro falsitate harum Decretalium suppeditat citatio sacræ Scripturæ ex versione vulgata; nec non ex interpretatione S. Hieronymi: quæ cum sint integris sæculis posteriores Pontificibus Romanis, quibus hæ Decretales tribuuntur, manifestam earum suppositionem produnt. Sed de his latius §. sequenti.

Argumentum ex Stylo.

Quintum argumentum desumitur ex stylo harum Epistolarum, qui totus est barbarus, solœcismis refertus, atque in omnibus idem & plane uniformis: indicium non obscurum, una eademque manu omnes esse exaratas.

Argumentum ex silentio de iis, quæ primis seculis præcipue viguerunt.

Pro sexto falsitatis argumento adducitur, quod in his Epistolis nullibi impugnentur hæretici trium primorum sæculorum; immo ne nominentur quidem. Similiter altum est in illis silentium de persecutionibus tyrannorum Gentilium; uti & de Confessorum consolatione atque ad Martyrium subeundum pia exhortatione; de lapsis in persecutione eorumque pœnitentiis, aliisque, quibus sæculorum illorum sincera scripta redundant. Argumentum admodum probabile, Epistolas has esse fabricatas postquam hæc omnia, data Ecclesiæ pace, nec non extinctis antiquis illis hæresibus, & mutata in multis Ecclesiæ disciplina, erant obliterata.

Denique cum hæ Decretales asserantur scriptæ a Romanis Pontificibus, an ulla verisimilitudine credi potest, earum exemplaria nulla fuisse in archivis & registris Romanis conservata; ut eas primum ex Hispania in Galliam, & ita in reliquas orbis partes deferri oportuerit, uti ex Hincmaro Rhemensi constat?

Hæc sunt præcipua argumenta, quibus Eruditis passim persuasa est Decretalium illarum suppositio; quibus & accedunt nonnulla singularia argumenta, quæ singulæ fere abunde suppeditant; quæ §. sequenti breviter annotabimus; ac una summarie referemus, quid potissimum singulæ Decretales tractent; easque segregabimus a nonnullis eorumdem veterum Pontificum Epistolis & Scriptis, quorum apud antiquos & probatos Scriptores mentio occurrit; & quæ etiamnum Eruditi pro genuinis eorum scriptis agnoscunt.

§. V.

Referunt summarie contenta dictarum Decretalium; & argumenta quæ singulæ pro sua falsitate suppeditant.

Nullæ S. Lino, aut Clero adscriptæ Decretales; sed S. Clementi quinque.

QUisquis is fuerit, qui sub nomine veterum Pontificum ante Siricium, Epistolas Decretales fabricavit, nullas sancto Lino, qui primus post S. Petrum sedit, affingere ausus est, veritus ne forte Linus ante S. Petrum obiisset; sicuti nec postea Cleto ullas adscripsit, utpote eumdem ab Anacleto non distinguens, ait Daniel Papebrochius in *Conatu Chronico-historico* in S. Clemente *num.* 4. Itaque loco apud Isidorum occurrunt quinque Decretales S. *Clementi* Pontifici Romano adscriptæ.

Inscriptio primæ probat ejus suppositionem.

Prima earum inscribitur *Jacobo, fratri Domini, & Episcopo Episcoporum regenti Hebræorum sanctam Ecclesiam Hierosolymis, sed & omnes Ecclesias, quæ ubique Dei providentia fundatæ sunt cum Presbyteris & Diaconis, & cæteris omnibus fratribus.*

Hæc vel sola inscriptio suppositionem arguit. Quid enim ab ætatis illius phrasi & simplicitate magis alienum, quam Jacobum dici *Episcopum Episcoporum*? titulus sane antiquatus, multisque sæculis plane incognitus.

Narrat pseudo-Clemens, quod S. Petrus, ubi finem vitæ sibi imminere præsensit, in Conventu Fratrum positus, apprehensa manu ipsius Clementis, repente consurgens, in auribus totius Ecclesiæ hæc protulerit verba: „ Audite me Fratres & Conservi mei; quo„niam ut edoctus sum ab eo, qui misit me, Domino „& Magistro meo Jesu Christo, dies mortis meæ in„stat. Clementem hunc Episcopum vobis ordino, cui „soli meæ prædicationis & doctrinæ *cathedram* tra„do". Post hæc, enarratis multis quæ Clementem „commendabant, atque præ ceteris constituendum Episcopum probabant, additur: „ Hæc eo di„cente, ego Clemens, procidens ad pedes ejus, roga„bam, excusans me, & declinans honorem *cathedræ* „vel potestatem. At ille (Sanctus Petrus) respondens: „pro hoc, inquit, ne me rogaveris. Hoc enim fieri sta„tutum est mihi, & eo magis quod excusas: quia hæc „cathedra eum, qui cupit eam, & audacter *expetit*, „non requirit, sed ornatum moribus & in verbis e„ruditum.

Quam parum hæc de *honore cathedræ*, & potestate, nec non de cupientibus & expetentibus eam, consonant temporibus Apostolorum! Nonne potius redolent posteriora sæcula, quibus, data pace Ecclesiæ, Episcopatus ob honores & divitias ambiri & expeti cœperunt?

Præter hæc in hac Epistola occurrunt plurimi textus Scripturæ sacræ ex versione vulgata multo recentiore ipso Clemente. Reperiuntur plura fragmenta desumpta ex sancto Cyrillo Alexandrino, Regula S. Benedicti, expositione Symboli per Venantium Fortunatum, S. Gregorio, & Isidoro Hispalensi. Denique loquitur Epistola de Primatibus, & Archipresbyteris tempore Clementis nondum cognitis.

Secunda quoque plura falsitatis præfert indicia.

Secunda similiter inscribitur *Jacobo Fratri Domini*, nec minora prodit suppositionis argumenta quam præcedens. Loquitur in primis de vestibus, quibus Sacerdotes sacra peragere oporteat: de palla, vasis sacris, calicibus, aliisque similibus, quæ omnia tempore S. Clementis nondum erant in usu. Loquitur pariter de Ostiariis, Archidiaconis, aliisque Ecclesiæ ministris, qui demum post tempora Sancti Clementis instituti fuere. Insuper Epistola hæc repleta est ordinationibus, quæ nullatenus cum ætate disciplina nascentes Ecclesiæ conveniunt; sed recentioris ætatis disciplinam manifeste exprimunt. Plena quoque est fragmentis & textibus recentiorum auctorum, & versionis vulgatæ sacræ Scripturæ.

Indicia falsitatis in tertia Epistola occurrentia.

Tertia inscribitur: *Clemens Urbis Romæ Episcopus omnibus Episcopis, Presbyteris, Diaconis, ac reliquis Clericis, & cunctis Principibus, majoribus, minoribusque, omnibusque generaliter fidelibus.*

Verum vel sola hæc inscriptio suppositionem ejus manifestat. Tempore quippe S. Clementis, nec *majores*, nec *minores Principes* inter fideles & Ecclesiæ filios erant.

Adhæc mentionem facit Ordinis Subdiaconatus, qui tum temporis necdum notus erat. Præterea tota per

(a) Hæc erat una e rationibus, quibus Hincmarus Rhemensis complures ex his Epistolis explodebat.

ne hæc Epistola contexta est ex libris *Recognitionum*, quod suppositios, & recentiore ævo collectos esse nemo Eruditus diffitetur.

Probatur suppositio quartæ.

Quarta inscripta; *Charissimis fratribus Julio & Juliano, ac reliquis consodalibus nostris, gentibusque, quæ circa vos sunt*, similiter ex libris Recognitionum conflata est; multasque habet expressiones, quæ ejus suppositionem & falsitatem produnt.

Similiter & quintæ.

Epistola quinta hunc refert titulum: *Dilectissimis fratribus & condiscipulis Hierosolymis cum charissimo fratre Jacobo Episcopo habitantibus Clemens Episcopus*, Titulus huic ætati parum conformis.

Auctor hujus Epistolæ, prout legitur in editione Jacobi Merlini, & Crabbe, non obscure probat errorem quorumdam veterum hæreticorum de communione uxorum; quod fragmentum desumptum est ex libris *Recognitionum*, ibi aliquis Philosophus Platonicus introducitur disserens de communione bonorum.

Retulit hoc fragmentum Gratianus *caus. 12. quæst. 1. Can. 2.* notantque ibidem Correctores Romani, quod verba, quæ probare videntur communionem uxorum „ absint ab originali in recentioribus Conciliorum edi„ tionibus impresso, & in duobus ipsius manuscriptis „ Codicibus, uno Vaticano, altero Bibliothecæ sancti „ Marci Florentiæ, & ab Anselmo.

Interim quod occurrat textus desumptus ex libris *Recognitionum*, argumentum est suppositionis. Cui & hoc accedit, quod auctor dicat, se præsentem fuisse morti Ananiæ & Saphiræ: cum certum sit, Clementem Romanum nondum fuisse conversum, dum ad Petri vocem hæc mors contigit.

Argumentum suppositionis omnibus quinque commune.

Denique commune his quinque Epistolis falsitatis argumentum desumitur ex stylo, qui idem est, & plane difformis a stylo Epistolæ Clementis ad Corinthios, quam genuinum ejus fœtum esse uno consensu agnoscunt Eruditi, uti notavimus ad Canonem ultimum vulgo *Apostolorum*; ubi & de alia ejusdem ad Corinthios non æque indubitata egimus.

Omnes quinque Eruditis suspectæ.

Merito igitur hæ Decretales Clementi I. adscriptæ, & e quibus plura desumpta a Gratiano, viris Catholicis sunt suspectæ, uti notat Labbæus in nota marginali ad priorem harum Epistolarum in ultima Conciliorum collectione, *col.* 82. " Hæc, & sequentes qua„ tuor Epistolæ, Baronio, Bellarmino, Petronio, Pe„ tavio, aliisque eruditis Catholicis multis nominibus „ suspectæ sunt.

Post has quinque Clementis Epistolas sequuntur apud Isidorum tres sub nomine *Anacleti* Papæ.

Suppositionis indicia ex capite 1. Epistolæ 1. Anacleti.

Prima constat quatuor capitibus, quorum primo agitur de iis, qui Sacerdotes accusant: ubi multis agit contra accusatores Sacerdotum; atque inter alia producit testimonium S. Clementis ex supra citata Epistola 1. ad Jacobum Fratrem Domini; vocatque hunc Clementem, suum *beatum Prædecessorem*. Haud obscurum suppositionis indicium: cum juxta Irenæi, Eusebii, & Hieronymi RR. Pontificum catalogos, Anacletus non S. Clementi, sed sancto Petro successerit. Producit insuper ibidem centones Ennodii auctoris multo Anacleto recentioris, *fraudis atque imposturæ manifestissimi indices*, ait Labbæus in nota marginali *col.* 514. & 515. additque: " Atque hæc vel sola ex Ennodio „ furta imposturam cuivis cordato detegunt ". Occurrunt præterea verba Interpretis Ruffini, qui trecentis annis post Anacletum vixit, uti ibidem Labbæus monet *col.* 513. Item verba sacræ Scripturæ ex versione Sancti Hieronymi, qui est posterior Anacleto trecentis annis.

Ex capite 2. desumpta.

Secundo capite inculcat, ut Episcopus Deo sacrificans testes secum habeat. Inter alia dicit: " Episco„ pus Deo sacrificans testes (ut præfixum est) secum „ habeat, & plures quam alius Sacerdos. Sicut enim „ majoris honoris gradu fruitur, sic majoris testimo„ nii incremento indiget. In solemnioribus quippe die„ bus, aut septem, aut quinque, aut tres Diaconos, „ qui ejus oculi dicuntur, & Subdiaconos, atque re„ liquos ministros secum habeat, qui sacris induti ve„ stimentis, in fronte & a tergo, & Presbyteri e re„ gione dextra levaque, contrito corde & humiliato „ spiritu, ac prono stent vultu, custodientes eum a „ malevolis hominibus, & consensum ejus præbeant „ sacrificio.

Quam sunt hæc ab ætate Anacleti remota! quando nec Subdiaconi instituti, nec tanta ministrorum copia, aut sacræ vestes reperiebantur.

Allegantur præterea fragmenta ex S. Ambrosio, & textus sacræ Scripturæ ex versione Sancti Hieronymi, quæ falsitatem Epistolæ evincunt.

Quæ indicia suppeditet caput tertium?

Tertio capite agitur de peregrinis & Provincialibus judiciis; ordinemque judiciorum constituit alienum omnino a temporibus Apostolorum; quando nec Primates, nec Metropolitani, quorum hic fit mentio, noti erant; multoque minus receptum, ut sæcularia judicia judicio Episcoporum terminari deberent, ut vult hic prætensus Anacletus.

Quæ quartum?

Capite quarto decernitur, ut oppressus judicio sæcularium, appellet judicium Sacerdotum; & de majoribus causis ad Sedem Apostolicam referendis. Qui non videt, hæc ab ævo Anacleti esse quam remotissima, omnis antiquæ & pristinæ disciplinæ & historiæ plane expers sit oportet.

Intermiscentur huic Epistolæ & longiores e sacro Textu laciniæ, quæ longe absunt a stylo Anacleti, alteriusve Romani Pontificis, ait Labbæum *col.* 519.

Secunda Epistola Anacleto adscripta rursus in quatuor capita distribuitur.

Quæ indicia suppeditet Epist. 2. cap. 1.

Priore capite tractatur de Ordinationibus Episcoporum, & omnium Clericorum; formaque ordinationis describitur, idque eo modo, ut manifestum sit, auctorem Epistolæ præ oculis habuisse formam recentioribus Ecclesiæ sæculis usitatam, sed primis omnino ignotam; puta de impositione Evangeliorum, de unctione, chrismatione, aliisque similibus, quæ ordinationi posterior ætas adjecit, uti multis ostendit Morinus *de Sacris Ordinat.* Occurrit & inferiorum graduum post Diaconatum distributio, ætate Anacleti nondum nata.

Capite 2.

Capite secundo agitur de accusationibus Episcoporum, sive Episcopos temere & a vilibus personis non esse accusandos; nec accusationes adversus ipsos facile recipiendas, adductis textibus desumptis ex S. Gregorio, Isidoro, aliisque, qui multis sæculis Anacleto sunt recentiores.

Capite 3.

Caput tertium exhibet textum Isidori, quo probetur, Episcopum non minus quam a tribus Episcopis posse ordinari.

Capite 4.

Quarto capite ostenditur, in quibus civitatibus Primates, in quibus Metropolitani esse debeant. Sed quam hæc quæstio a tempore Apostolorum & Anacleti est aliena! Hic postquam multa de Metropolitanis & de Primatibus instituendis dixit, subjungit: " Hæc ab an„ tiquis, hæc a sanctis Patribus accepimus, vobisque „ (ut postulatis) rimanda, & futuris tenenda tem„ poribus mittimus ". Quam hæc parum quadrant Anacleto! Qui hæc scripsisse fingitur, dum a martyrio sancti Petri nondum 60. anni fluxerant.

Immiscentur & hic verba Isidori multo Anacleto recentioris, *quæ imposturam arguant Mercatoris*, ait Labbæus *col.* 526.

Epistola 3. cap. 1. & 2.

Tertia Anacleto adscripta Epistola continet quinque capita, quorum primo agitur de bipartito ordine Sacerdotum; secundo de ordinatione & constitutione Episcoporum, ac Presbyterorum; idque verbis Canonum Concilii Sardicensis & Laodiceni, tribus circiter sæculis post tempora Anacleti habitorum.

Capite 3.

Tertio capite late tractat de discretione Episcoporum in Metropolitanos, Primates, & Patriarchas, idque juxta normam ævo recentiore institutam, & verbis ex recentioribus auctoribus depromptis, quos in notis marginalibus expressit Labbæus.

Capite 4.

Caput quartum conflatur ex verbis S. Leonis, & Vigilii Papæ, quibus prætendit, difficiliores causas ad sedem Apostolicam esse referendas.

Quid capite 5.

Denique capite quinto docet, qui ab accusatione Episcopi sint repellendi, congestis textibus auctorum recentiorum; quin & subinde truncatis, uti de verbis S. Hieronymi ex *Epistola 2. ad Nepotianum* monet Labbæus dicens: *Cujus verba mire deformata Mangonio nostri Mercatoris*.

Sive igitur materiam harum Epistolarum, sive verba & textus, quibus refertæ sunt, spectemus, merito dixit Labbæus *column.* 512. has Epistolas eruditis Catholicis videri suspectas (*a*).

Sequuntur in collectione Isidoriana bonæ Epistolæ Decretales sub nomine *Evaristi* Papæ.

Epistolæ 1. Evaristi P. p. cap. 1.

Prima dirigitur *ad omnes Episcopos Africanos*, in quorum Conciliis aut scriptis nullibi occurrit. Non exiguum falsitatis argumentum.

Capite primo determinatur septenarius numerus Diaconorum in unaquaque civitate juxta Apostolorum constituta; quod desumptum esse ex Can. XIV. Neocæsariensi, qui ducentis ut minus annis post mortem Evaristi editus est, haud obscurum est.

Caput 2. ejusdem.

Secundo capite agit de iis, quæ requiruntur ad legitimum conjugium; atque ritus illos describit, eosque requirit, quos constat antiquitus fuisse ignotos, & recentiore ævo sensim introductos: puta " ut uxor suo „ tempore sacerdotaliter cum precibus & oblationi„ bus a Sacerdote benedicatur; & a paranymphis (ut „ consuetudo docet) custodita & consociata a proxi„ mis, tempore congruo petita, legibus dotetur, & „ solemniter accipiatur ". Et quidem si *aliter*; quam secundum hæc, aliaque ibidem præscripta " præsum„ pta sint, non conjugia, sed aut adulteria, aut con„ tubernia, aut stupra, vel fornicationes " esse, scribit; idque se a Patribus accepisse, & a Sanctis Apostolis, eorumque successoribus traditum evenisse testatur. Sed quam hæc temporibus Evaristi, qui sub initium sæculi II. sedit, parum conveniant, nemo non videt. Addit & nonnulla ex Epistola 12. Innocentii I. ad Aurelium Carthaginensem Episcopum, uti notat Lab-

(a) Decimo quinto sæculo Nicolaus Cusanus in sua *concordia l.* 2. *cap.* 37. & *l.* 3. *cap.* 2. dubitabat de veritate Epistolarum, quas Isidorus Clementi & Anacleto adscripsit.

Labbæus *col.* 534. additque, *unde plagii merito arguas Mercatorem, eumve a quo delapsi est.*

Denique laciniam annectit de non injuriandis Episcopis, desumptam ex Itacio adversus Warimadum Arianum.

Datam signat Epistolam Consulibus Valente & Vetere qui Consules fuerunt anno 96. quo nondum obierat S. Clemens, ait Labbæus col. 536.

Epistola altera Evaristi Papæ. Secunda Epistola Evaristo attributa dirigitur *omnibus per Ægyptum domino conglutinatis fratribus*: contenditque ostendere, quod Christus sit caput Ecclesiæ, & nos membra ejus. Item ipse Sponsus, & Ecclesia Sponsa: & Sacerdotes, qui ejus vice legatione funguntur, similiter sint Ecclesiis suis sponsi: sive *quod sicut Christo conjuncta est Sponsa, id est Ecclesia, sic Episcopis junguntur Ecclesiæ, unicuique pro portione sua*. Hinc ulterius infert, quod sicut vir debet diligere, & sollicite regere & custodire uxorem suam, & uxor diligere virum suum, eique obedire, ita quoque Episcopus & Ecclesia debeant se diligere, & officia hæc sedulo exhibere. Et sicuti vir non potest dimittere uxorem, ita citra spirituale adulterium Episcopus non dimittat Ecclesiam.

In hanc rem plura ex recentioribus Patribus, nec non sacro Textu ex versione Sancti Hieronymi adducuntur, quæ suppositionem hujus Epistolæ manifestant; ut & Consules *Gallus* & *Bradua*, qui consulatum gesserunt adhuc sedente Anacleto anno 108. quemadmodum monet Labbæus col. 540. Unde idem auctor col. 533. monuerat de his duabus Epistolis: *Suppositiæ Contio, ultisque eruditis Catholicis*.

Epistolæ 3. Alexandri cap. 1. Sequuntur tres præferentes nomen *Alexandri I.* quarum prima dirigitur *ad omnes Orthodoxos*, continetque sex capita, quorum primo agitur de iis, qui Sacerdotes accusant, vel persequuntur, ubi multis ostendit, quam grave sit persequi Domini Sacerdotes, de quibus dixit Dominus: *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei*. Multa suffuratus est ex Epistola S. Clementis I. ad Jacobum juxta interpretationem Rufini, qui ut minus 200. annis Alexandro recentior est. Item ex Epistola Procli ad Domnum Episcopum Antiochenum: non exiguum suppositionis indicium.

Caput 2. ejusdem. Secundo capite declarat, scripturam, aut confessionem metu gravi extortam non debere Episcopis nocere.

Caput 3. Statuitur capite tertio, ut si quis adversus Episcopum, vel actores Ecclesiæ querelam habeat, prius pacem quærat, & negotium componere, quam eos ad judicem vocare. *Boni namque & vere Christiani hominis est (ait) rem ipsam omnibus amicitiæ ac pacis legibus prius tentare, quam in judicio (ubi frequenter amarissimus animæ rancor innascitur) suum jus pertinaciter experiri.*

Caput 4. Quarto capite decernitur, ut *panis tantum & vinum aqua permixtum in sacrificio offerantur. Non debet enim (ut a Patribus accepimus, & ipsa ratio docet) in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum, quia utrumque ex latere ejus in passione sua profluxisse legitur.*

Quod hic mentio fiat traditionis *a Patribus* acceptæ, arguit, Epistolam S. Alexandro tribui non posse, utpote qui sub initium sæculi II. sedit, quando nondum hæc *Patrum* traditio habebatur.

Additur eodem capite, quod *crimina, atque peccata oblatis his Domino sacrificiis deleantur; idcirco & passionem ejus in his commemorandam, qua redempti sumus, & sæpius recitandam, atque hæc Domino offerenda*. Quæ desumpta sunt ex Concilio Bracarensi III. Can. 1. pluribus sæculis Alexandro recentiore.

Quid capite 5. Caput quintum totum est de benedictione aquæ cum mixtione salis. *Aquam (ait) sale conspersam populis benedicimus, ut ea cuncti aspersi sanctificentur, ac purificentur: quod & omnibus Sacerdotibus faciendum esse mandamus*. Ritum hunc esse post Alexandri tempora primum in Ecclesia institutum scitur, unde & quæ hic præterea adducuntur, ex recentioribus libris ritualibus desumpta sunt.

Et capite 6. Sexto capite adeo dilucide & accurate refellit errores Arianorum & Sabellianorum, ut evidens sit, Epistolam scriptam ab aliquo, qui post exortas has hæreses vixit; præterquam quod totum pene caput sit unicus contextus Ithacii, sive Idacii Clari: *qui (uti notat Labbæus* col. 547.) *vixit exeunte sæcula Christi, quarto vel potius quinto, aut sexto, si idem est cum Vigilio Tapsensi.*

Summarium Epistolæ 2. ejusdem. Epistola secunda ostendit, quod boni a malis semper persecutionem patiantur; quodque diabolus circumeat tamquam Leo rugiens quærens quos devoret, & maxime illos, quos ardentiores in servitio Salvatoris, eique familiariores invenerit. *Familiariores dico (inquit) eos, quos sibi sacrari & in ordine Apostolatus constitui voluit*. Hinc multis agit adversus eos, qui Sacerdotes, sive Episcopos in suis functionibus perturbant, iisque detrahunt; adductis auctoritate sacræ Scripturæ ex versione Hieronymi, & textu Concilii Lateranensis sub Martino I. quæ recentiorem hujus Epistolæ auctorem produnt.

Item Epistolæ 3. Epistola tertia agit de vitio detractionis, allatis textibus Scripturæ ex interpretatione Hieronymi, & a verbis Sixti Philosophi, Isidori Hispalensis aliorumque recentiorum, quæ probant, eam Alexandro I. adscribi non posse; atque propterea uti duæ præcedentes *viris apprime Catholicis valde sunt suspectæ sunt*, uti monet Labbæus, *col.* 542.

Epistola prima Sixti Primi. Sancto Alexandro successit in Sede Romana *Sixtus I.* cui adscribuntur Epistolæ duæ, in quarum prima, directa *ad omnes Christi fideles*, nominat se Sixtus Romanæ Ecclesiæ *Archiepiscopum*, nomen ætate Sixti necdum natum.

Propugnat Divinitatem Filii ac si impietatem & hæresim Arii præ oculis habuisset: ac dein dicit, quod qui veram fidem non habeant, ad accusationem Episcoporum orthodoxorum haud sint admittendi; & hæc quidem verbis Ithacii, sive Idacii Clari, & Sixti Philosophi ex interpretatione Rufini, qui duobus & amplius sæculis fuere Sixto Papa posteriores.

Ejusdem Epistolæ 2. inscriptio. Altera hujus Pontificis Epistola hunc habet titulum: *Sixtus universalis Apostolicæ Ecclesiæ Episcopus, omnibus Episcopis in Domino salutem*. Hæc autem inscriptio tam est ab ætate & stylo primorum sæculorum aliena, ut vel sola hujus Epistolæ suppositionem evincat.

Caput 1. hujus Epistolæ. Dividitur in tria capita: quorum priore agit de vasis sacris; intimatque Episcopis: *Qui in hac sancta Sede Apostolica a nobis, & reliquis Episcopis, ceterisque Domini Sacerdotibus statutum est, ut vasa sacra non ab aliis, quam a sacratis, Dominoque dicatis, contrectentur hominibus*. Et quidem monet; ut hæc attendant, nec deinceps aliter fieri permittant: *ne grex pretioso Christi sanguine redemptus in præcipitium (quod absit) ruat*. Hæc recentioris disciplinæ esse nemo eruditus ignorat.

Caput 2. Secundo capite tractatur de Appellationibus ad Sedem Apostolicam, additurque, quod si appellare ausus non fuerit *& vocatus tamen ab hac Sancta Sede fuerit, venire non renuat .... ad Ecclesiam suam non prius revertatur, quam Litteris Apostolicis vel formatis pleniter instructus, atque purgatus sit, si fuerit unde*. Asseritque ulterius, Apostolos causas & judicia Episcoporum hujus sanctæ Sedis dispositioni servasse, Quam hæc ab ætate Sixti sint remota, norunt Eruditi.

Caput 3. Caput tertium est conflatum ex verbis Historiæ tripartitæ, & Synodi Lateranensis sub Martino I. sæculis aliquot Sixto junioribus, quibus ostendit, Episcopos expoliatos aut e Sede sua pulsos ab aliis Episcopis non esse excommunicandos aut judicandos.

Hæc rursus sufficiunt, ut merito hæ duæ Epistolæ habeantur suppositiæ, ut monet Labbæus *col.* 554.

Epistola Telesphori & quid continet. Sequitur Epistola *Telesphori* Papæ constans capitulis quatuor, quorum primo scribit: *A nobis & a cunctis Episcopis in hac sancta & Apostolica Sede congregatis statutum esse, ut septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes Clerici in sortem Domini vocati, a carne jejunent: quia sicut discreta esse debet vita Clericorum a Laicorum conversatione, ita & in jejunio debet fieri discretio. Eodem capite dicitur; & sicut laici & Sæculares homines nolunt eos recipere in accusationibus & infamationibus suis, ita nec Clerici debent eos recipere in impulsationibus suis; quoniam in omnibus discreta semper debet esse, & segregata vita & conversatio Clericorum, ac sæcularium Laicorum.*

Hæc nullo modo conveniunt ætati hujus Pontificis, sed recentioris plane disciplinæ sunt: unde & ex recentioribus auctoribus desumpta esse notat Labbæus.

Quid cap. 2. Capite secundo decernitur, in nocte Nativitatis Domini esse celebrandas tres Missas, & Hymnum Angelicum in eis esse solemniter decantandum: reliquis autem temporibus, Missarum celebrationes ante horam diei tertiam nunime esse agendas. Quæ rursus sunt disciplinæ recentioris.

Capite 3. Capite tertio scribit, quod Sacerdotes sive Episcopi non sint arguendi a populo, nec sit in eorum accusatione suscipiendus. *Populus enim (ait) ab iis docendus est & corripiendus: non ipsi ab eo, quia non est discipulus supra Magistrum*. Totum desumptum est ex Epistola Damasi ad Illyricos, & Isidoro Hispalensi, Telesphoro multo recentioribus.

Capite 4. Quartum caput est de iis, qui ad accusandum idonei non sunt, prolatis testibus sacræ Scripturæ ex versione Sancti Hieronymi, & citata Epistola Damasi, & S. Leonis, & Flaviani ad Leonem; quæ Epistolæ recentiorem auctorem evincunt.

Epistola 1. Hygini, & c. 1. Subjunguntur duæ sub nomine *Hygini* Papæ, quarum prima constans quatuor capitibus dirigitur *ad omnes Christi fideles*; & capite primo agit de missione Filii a Patre, verbis Ithacii contra Warimadum *cap.* 3. *Unde fraus patescit Mercatoris*, ait Labbæus *col.* 566.

Caput 2. ejusdem. Causas Episcoporum a Metropolitanis non esse audiendas absque ceterorum omnium comprovincialium Episcoporum instantia scribit *cap.* 2. addita hac clausula recentiorem manum prodente: *Salvo in omnibus Romanæ Ecclesiæ privilegio*.

Caput 3. De criminationibus majorum natu tractatur *cap.* 3. determinaturque per quos faciendæ, verbis ex Aniani interpretatione, Hygino multo juniore, desumptis.

Caput 4. Quarto capite prohibet, Episcopos trahi ad judicia peregrina, id est, sæcularia: *quia indignum est, ut ab externis judicentur, qui Provinciales & a se electos debent habere judices*. Occurrunt hic fragmen-

ta ex

ta ex Hadriano I. & Ennodio, qui hoc Pontifice sunt posteriores; ipsamque suppositionem probant, prout & falsa Consulum nota, quod Labbæus monet.

Epistola 2. ejusdem.
Altera sub nomine Hygini Epistola directa *ad Athenienses* continet exhortationem, ne vitam cum infidelibus ducant, ex textibus sacræ Scripturæ juxta versionem vulgatam Hygino posteriorem; quæ & hujus Epistolæ falsitatem ostendit; uti *falsa itidem temporis adnotatio*, quemadmodum notat Labbæus.

De his itaque Decretalibus ait Labbæus in nota marginali ad earum priorem *col.* 566. *Suspecta quoque cum sequenti dicitur viris eruditis.*

Epistola 1. Pii Papæ quid cap. 1. contineat?
Post hæc sequuntur duæ Pio I. Papæ adscriptæ; quarum prima capite 1. dicit, Pascha celebrandum esse die Dominico; asseritque, Hermæ (qui vulgo *Pastor* dicitur) apparuisse Angelum Domini in habitu Pastoris, & præcepisse ei, ut Pascha die Dominico ab omnibus celebraretur.

Ut nihil de hac visione dicatur, quis credat, hanc Epistolam a Pio Pontifice & Martyre scriptam; & tamen nunquam in summa contentione de die celebrandi Pascha reproductam?

Caput 2.
Capite secundo scribitur, accusationes hominum pravæ vitæ non esse recipiendas. „Fides autem (ait) & „ conversatio primum scrutanda est, & denuo, qui „ irreprehensibiles apparuerint, sunt recipiendi, & non „ prius": scilicet ad accusandum. Quæ eam in rem adducuntur, desumpta sunt ex Isidoro Hispalensi, Hadriano I. aliisque auctoribus hoc Pontifice recentioribus.

Epistola 2. ejusdem.
In secunda Epistola huic Pontifici adscripta, & *Italicis fratribus directa*, dicitur in titulo Episcopi: *Pius Romanæ Urbis Archiepiscopus*; nomen ætate illa needum natum.

Invehitur auctor Epistolæ in eos, qui *prædia* usibus Ecclesiasticis dicata in usus profanos transferebant; quod sapit potius tempora, quibus Ecclesia liberalitate Imperatorum Christianorum præsidiis locupleta fuit, quam tempora, quibus sub persecutione Imperatorum Gentilium afflicta & pauper gemebat.

Adhæc, in hac Epistola mandatur, ut quæcumque sunt ad Religionis observantiam pertinentia, locis suis, & in suæ Diœceseos Synodis audiantur; quæ e Codice Theodosiano deprompta recentiorem manum produnt, uti & clausula hæc ab auctore Epistolæ apposita: *Salva in omnibus Apostolica auctoritate.*

Denique præcipitur, ut Clericus suo inobediens & rebellis Episcopo *mox Curiæ tradatur*, id est brachio sæculari: quod plane a disciplina sæculi secundi, quo sedit Pius I. est alienum.

Ob hæc, & falsam temporis notam utrique adscriptam, utraque ab Eruditis tamquam supposititia rejicitur.

Tertia ejusdem ab Isidoro omissa.
Præter has duas ab Isidoro Pio I. suppositas, extant sub nomine ejusdem binæ Epistolæ directæ *Justo* Episcopo Viennensi, ex Archivio Viennensi productæ, quas Baronius suis Annalibus ad annum 166. inseruit: „ Hasce germanas atque legitimas esse, cum rerum „ argumentum, & admirabilis quædam cum aliis ho„ rum temporum gestis contestatio, tum simplicissi„ mus ille antiquitatis candor facile persuadeut:" ait Baronius.

Verum istarum Epistolarum auctor narrat in priore, quod quædam Eurepia, quam sororem suam appellat, titulum domus suæ pauperibus assignaverit: „ ubi nunc (ait) cum pauperibus nostris commorantes *Missas* agimus". Vox autem *Missa* recentior est, quam ut ætati Pii I. consonet, atque hinc Eruditis nonnullis suspecta redditur Epistola: præsertim quia & alii nonnulli inusitati & antiquitati incogniti termini in eadem occurrunt, puta *superbeate*, *Senatoriam urbem*, *tubilibus æternis*.

Secunda etiam ab Isidoro omissa.
In secunda dat monita salutaria Episcopo, hortando; ut ministerium, quod accepit, in Domino impleat. In ea urbem Viennensem vocat *Senatoriam*; & specialis habitus Episcoporum, quod *colobium* vocat, meminit: quæ cum ætate Pii I. non convenire credunt Eruditi; ideoque & hanc suspectam habent; accedente barbaro utriusque stylo, & omnimodo apud antiquos de utraque silentio.

Unica a pseudo-Isidoro attribuitur *Aniceto* Epistola *ad Galliæ Episcopos* in quatuor capita divisa.

Aniceti Epistolæ cap. 1.
Primo ordinationem Episcopi & Archiepiscopi ita describit; ut perquam manifestum sit, ea partim ex S. Leone, partim ex Canonibus Nicænis & Antiochenis esse desumpta.

Ejusdem cap. 2.
Secundo capite agit de Primatibus, & Patriarchis, ut „ nulli Archiepiscopi *Primates* vocentur, nisi illi „ qui primas tenent civitates, quarum Episcopo Apostoli & successores Apostolorum regulariter Patriar„ chas & Primates esse constituerunt; nisi aliqua gens „ deinceps ad fidem convertatur, cui necesse sit, pro„ pter multitudinem eorum: Primatem constitui". Quam hæc a primis hisce sæculis sunt aliena.

Caput 3.
Capite tertio decernit: si Metropolitanus causa ad suam propriam Diœcesim non pertinentes, sive Comprovincialium Episcoporum præsentia & consilio agere voluerit, ab omnibus directe corrigatur. Quod ex Concilio Antiocheno desumptum est.

Addit autem Auctor Epistolæ: „ si vero incorrigi„ bilis eisque inobediens apparuit, ad hanc Apostoli„ cam Sedem (cui omnia Episcoporum judicia termi„ nare præcepta sunt) ejus contumacia referatur, ut „ vindicta de eo fiat, & cæteri timorem habeant.

Si autem molestum & grave esset ob distantiam locorum aut temporis incommoditatem ad Sedem Apostolicam causam referre, permittit, ut ad Primatem ejus causa deferatur, addita clausula pluribus sæculis incognita: *Et penes ipsum hujus sanctæ Sedis auctoritate judicetur.*

Capite quarto præscribendum censet Clericis ut jux„ ta Apostolum *comam non nutriant*, sed desuper ca„ put in modum *sphæræ* radant: quia sicut discreti „ debent esse conversatione, ita & in *Tonsura*, & om„ ni *habitu* discreti debent apparere". Quam hæc male quadrent temporibus persecutionum, nemo non intelligit. Caput 4.

Ob hæc, necnon versionem vulgatam sacræ Scripturæ, qua utitur, atque mendacem Consulum notam ei adscriptam, merito viri Eruditi hanc Epistolam censent supposititiam, uti monet Labbæus *col.* 580.

Sequuntur duæ Decretales *Soteris* Papæ, quarum prima suppositionis argumentum ostentat in ipsa inscriptione, in qua Soter dicitur *Apostolicæ Sedis Archiepiscopus*: quod nomen ignotum erat tempore illo. Epistola 1. Soteris.

Tota est de Incarnatione Domini ex verbis Ithacii & S. Leonis; necnon textibus Scripturæ secundum vulgatam versionem conflata: notanturque Consules, qui functi erant Consulatu ante tempora Soteris, ut monet Labbæus *col.* 585.

Secunda *ad Episcopos Italiæ*, redarguit tamquam maximum abusum, & *pestem* funditus evellendam, quod sacratæ Deo fœminæ & Monachæ, sacra vasa, vel sacratas pallas contingere, & incensum circa altaria deferre dicerentur; quam in rem plura sacræ Scripturæ testimonia ex versione vulgata parum apposite adducit, atque aliqua ex Gelasio, S. Leone, & Synodo Lateranensi sub Martino I. admodum inconcinne, & sine ulla connexione conglomerat; falsamque notam Consulum adjicit. Altera ejusdem.

Hinc monet Labbæus in nota marginali ad priorem Epistolam *col.* 584. *Hæc & sequens ejusdem cum aliis commata, apud eruditos Catholicos.*

Eleutheri Epistolæ cap. 1.
Subjuncta Epistola *Eleutherii* Papæ *ad Galliæ Provincias* in tria capita distributa. Primo capite tractat de escis *irrationabiliter* non vitandis, adductus variis locis Scripturæ sacræ ex versione vulgata.

Secundo capite congessit nonnulla ex Concilio Sardicensi, ex Codice Theodosiano, interpretatione Aniani, Felice III. S. Leone, aliisque auctoribus recentioribus Eleutherio, ut adstruat, „ finitiva Episcoporum „ judicia huc (id est, ad Sedem Apostolicam) esse de„ ferenda, ut hujus sanctæ Sedis Auctoritate finiantur, „ sicut ab Apostolis, eorumque successoribus, multo„ rum consensu jam definitum est.... Quoniam quam„ vis liceat apud Provinciales & Metropolitanos, at„ que Primates eorum ventilare accusationes, vel cri„ minationes, non licet tamen definire secus quam „ prædictam". Hæc a praxi & disciplina primorum sæculorum sunt remotissima. Caput 2. ejusdem.

Docet quoque modum, quo, judex in causæ instructione, & partium interrogatione procedere debeat, nec sententiam ante conclusionem dicere in causa; „ nihilque absque legitimo & idoneo accusatore fiat. „ Nam si leges sæculi accusatores requirunt, quanto „ magis Ecclesiasticæ regulæ? Docent enim terrestria „ & humana, quæ sint Ecclesiastica atque cœlestia". Hæc omnia rursus recentiorem manum indicant. Notatque vir eruditus Antonius Contius ad *Canonem* 11. *caus.* 30. *quæst.* 5. ubi refertur fragmentum hujus capitis: „ Adulterinam esse hanc Eleutherii Epistolam „ vel ex hoc fragmento liquet. Hæc enim sunt ver„ ba Constantini Imperatoris in *l.* 1. *Cod. Theod. de Judiciis*, quæ plusquam centum post „ Eleutherium an„ nis sunt a Constantino rescripta, quæ illius Episto„ læ fabricator, suppresso nomine Constantini compi„ lavit, putans furtum semper celari posse; sed & „ tam infeliciter compilavit, ut verba textus cum „ verbis subjectæ illi præposteræ interpretationis in „ Alarico breviario temere miscuerit.

Tertio capite cavetur, ut Clerici accusatores in Provincia, in qua is, qui pulsatur, consistit, instituantur: „ nec æstimet accusator eum alibi, aut longius „ ad judicium protrahendum. Illi vero, qui pulsatus „ fuerit, si judicem suspectum habuerit, liceat appel„ lare". Hæc ex Aniani interpretione, & Codice Theodosiano deprompsit; uti reliqua sine ulla connexione & ordine recentiorum sunt congesta fragmenta. Caput 3.

Jure merito ergo hæc Epistola *Contio, Antonio, Augustino, Baronio, aliisque viris Eruditis adulterina est*, uti monet Labbæus *col.* 588.

Eleutherio successit *Victor*, cui Isidoriana collectio binas litteras tribuit, quarum prior inscribitur: *Victor Romanæ ac Universalis Ecclesiæ Archiepiscopus Theophilo Episcopo, & cunctis Fratribus in Alexandria Domino famulantibus in Dno salutem.* Hæc inscriptio toti antiquitati contraria vel sola Epistolæ suppositionem evincit. Victoris Epistola 1. cap. 1.

Capite primo dicit, Pascha die Dominico esse celebran-

brandum, eo denique die Baptismum Catholicum, nisi aliud necessitas exigat, celebrandum: ipsumque caput concludit verbis S. Leonis plusquam duobus sæculis Victore junioris: „ Hæc vero statuta nulla debent im- „ probitate convelli, nulla novitate mutari, quia alia „ ratio est causatum sæcularium, alia divinarum.

Ejusdem c. 2. & 3. Capite secundo agit contra judicia incerta & temeraria verbis Isidori Hispalensis.

Tertium caput est de causis Episcoporum; scribitque ad Apostolicam Sedem delatum, quod ea judicare præsumant quæ (*ait*) *præter nostram vobis definire non licet auctoritatem, idest, Episcoporum causa*. In hujus probationem adducit tamquam constitutum *a temporibus Apostolorum*, *Canonem IV*. Sardicensem, suppresso nomine, & nonnihil immutatum. Addit quoque *Canonem XVII*. Chalcedonensem; at tursus non parum suo scopo accommodatum: atque ex eis concludit; *Nihil aliud est, fratres, nisi præsumptio, nisi Apostolorum, suorumque successorum terminos transgredi, eorumque Decreta violare. Culpantur enim (ut scriptum est) fratres, qui aliter circa Episcopos judicare præsumant, quam Apostolicæ Sedis Papæ fieri placuerit. Et quis est qui judicat eum, quem Dominus sibi & huic sanctæ Sedi reservari voluit judicandum*.

Tum inserit textum ex Isaia *cap*. 50. ex interpretatione Hieronymi, sed impertinentissime: ut vel hinc inscitia & imprudentia hujus fabricatoris ad oculum patescat.

Altera victoris Epistola. Altera Epistola ab Isidoro Mercatore Victori adscripta similiter in ipsa inscriptione suam prodit suppositionem. Dicit enim similiter se Ecclesiæ Romanæ & urbis *Archiepiscopum*, contra morem illius sæculi, quo nomen *Archiepiscopi* nondum in Ecclesia invaluerat.

In hac Epistola exhortatur Episcopos Africanos ad concordiam, præcipue in Sacramentis divinis; idque verbis a S. Leone mutuatis.

Itaque recta utraque Epistola eruditis est suspecta, ut monet Labbæus *col*. 292.

Item duæ ab Isidoro omissæ. Præter has Isidorianas extant & aliæ duæ sub nomine Victoris Papæ, quas ex Bibliotheca Floriacensi primus edidit Joannes a Bosco, quarum prior inscribitur *Desiderio Viennensi Episcopo*; agitque de celebritione Paschæ die Dominica facienda. Sed cum nullus reperiatur inter Episcopos Viennenses illius nominis ante tempora S. Gregorii, redditur hæc Epistola eruditis admodum suspecta: uti & altera, quæ etiam de celebratione Paschæ tractat; eo quod in utriusque stylus sit multum barbarus & inconcinnus, & Scriptura sacra citetur ex versione vulgata.

Zephyrini Epistola 1. Victori successit *Zephyrinus*, cui binas Decretales Epistolas Isidorus adscribit. Prima *ad Episcopos omnes Sicilienses* directa tractat de judiciis Episcoporum: atque inter alia decernitur, ut „ Patriarchæ vel Prima- „ tes accusatum discutientes Episcopum, non ante sen- „ tentiam proferant finitivam, quam Apostolica fulti „ auctoritate . . . Duodecim enim judices quilibet E- „ piscopus accusatus, si necesse fuerit, eligat, a qui- „ bus ejus causa juste judicetur. Nec prius audiatur, „ aut excommunicetur, vel judicetur, quam ipsi per „ se eligantur, & regulariter vocato ad suorum primo „ conventum Episcoporum, per eos ejus causa juste „ audiatur, & rationabiliter discernatur. Finis vero „ ejus causæ ad Sedem Apostolicam deferatur, ut ibi- „ dem terminetur. Nec antea finiatur, sicut ab Apo- „ stolis, vel successoribus eorum olim statutum est, „ quam ejus auctoritate fulciatur.

Ulterius addit: *Ad eam quoque ab omnibus, maxime tamen ab oppressis, appellandum est, & concurrendum quasi ad matrem, ut ejus uberibus nutriantur, auctoritate defendantur, & a suis oppressionibus releventur, quia non potest, nec debet mater oblivisci filium suum*.

Judicia enim Episcoporum, majoresque Ecclesiæ causæ a Sede Apostolica, & non ab alia, sicut Apostoli, & sancti successores eorum statuerunt; cum aliis Episcopis sunt terminanda, quia licet in alios transferatur Episcopos, beatissimo tamen Apostolo Petro dictum est; Quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata & in cælis, & quæcumque solveris super terram, erunt soluta & in cælis.

Hæc a modo loquendi, & disciplina pristinorum sæculorum sunt plane aliena, unde & Recentiorum verbis sunt expressa; uti ad marginem notavit Labbæus *col*. 604.

Altera Zephyrino adscripta Epistola *ad Ægypti Provinciæ Episcopos* in ipso titulo suam prodit suppositionem: dum Zephyrinus vocatur Romanæ urbis *Archiepiscopus*: nomen ætate illa incognitum.

Zephyrini Epistola 2. cap. 1. Primo capite hortatur Episcopos rebus suis spoliatos, vel a Sede sua pulsos ad pietatem. *Nec mirum* (*ait*) *fratres, si vos persequuntur, cum Caput vestrum Christum Dominum nostrum usque ad mortem sint persecuti. Ipsæ tamen persecutiones patienter portandæ sunt, ut discipuli ejus esse cognoscamini, pro quo & patimini*. Sed hæc, aliaque e quibus conflatur Epistola ex recentioribus auctoribus & monumentis deprompta sunt, & sine ordine conglomerata, in quibus etiam *Apocrysiariorum* Sedis Apostolicæ meminit, qui multo post Zephyrinum tempore exorti sunt.

Caput 2. ejusdem. Capite secundo, Ordinationes Presbyterorum & Levitarum tempore congruo, & multis coram adstantibus solemniter agi vult: quod parum temporibus persecutionum congruit: assuitque fragmentum Gelasii I. præcedentibus nullatenus connexum.

Unde hæc & præcedens, Antonio Augustino, aliisque viris eruditis suppositicia habetur, teste Labbæo *col*. 603.

Callisti Epistola 1. *Callisto* Papæ, qui successit Zephyrino, duæ attribuuntur. Prima *ad Benedictum Episcopum*, primo agit de jejunio quatuor temporum, asseritque quod jejunium *ter* in anno Romæ hactenus celebraretur: sed (ait) *convenientius nunc per quatuor tempora fieri decernimus, ut sicut annus per quatuor volvitur tempora, sic & nos quaternum solemne agamus jejunium, per anni quatuor tempora*. Hæc recentiorem rursus auctorem produnt: cum constet, hujus jejunii institutionem esse recentioris ætatis.

Deinde nulla cum prioribus connexione discurrit contra falsas criminationes, quæ fiunt adversus Doctores sive veritatis Magistros; multaque ex SS. Augustino, Ambrosio, Prospero, Leone, Synodo Nicæna, aliisque ipso Callisto sæculis duobus & amplius junioris, sine ullo ordine congerit: ipsorum etiam verbis interpolatis, uti notat Labbæus; quibus manifestam prodit suppositionem.

Ejusdem Epistola 2. cap. 1. Secunda *ad omnes Galliarum Episcopos* in sex capita divisa, primo capite agit contra conspirantes in Episcopos, adductis verbis Concilii Chalcedonensis, & S. Gregorii.

Caput 2. Capite secundo proibet communicari cum excommunicatis, aut cum infidelibus: præcipiens, cum eis nullam participationem haberi. Quod nullatenus congruit tempori Callisti I. quo summa rerum adhuc penes Gentiles residebat, & si fideles cum eis nullam potuissent participationem habere, oportuisset eos *de mundo exire*, ut ait Apostolus 1. *Cor. cap*. 5. *vers*. 10.

Caput 3. Tertio capite multis laciniis decerpit ex Codice Theodosiano, Hadriano I. ostendere intendit, quod nullus Episcopus in alterius Diœcesi aliquid agere queat sine ipsius Episcopi licentia, mentionemque etiam injicit *Primatis*, tempore Callisti necdum noti.

Caput 4. Agit & ibidem contra transmigrationes Episcoporum, aitque, quod „ si utilitatis causa fuerit mutandus, non „ per se hoc agat, sed fratribus invitantibus, & au- „ ctoritate hujus sanctæ Sedis faciat, non ambitus cau- „ sa, sed utilitatis ". Quod requirat *auctoritatem sanctæ Sedis*, recentioris esse instituti notorium est.

Caput 5. Tractat capite quarto de conjunctionibus consanguineorum, & sub quibus pœnis eas tum leges divinæ, tum leges sæculi prohibeant, summa confusione exponit, additque: „ Eos autem consanguineos dicimus, „ quos divinæ & Imperatorum ac Romanorum atque „ Græcorum leges consanguineos appellant, & in hæ- „ reditatem suscipiunt, nec repellere possunt. Talium „ enim conjunctiones nec legitimæ sunt, nec manere „ possunt, sed sunt repellendæ „. Quis unquam quid simile apud primorum sæculorum auctores legit?

Caput 6. Capite quinto dicit, quod illegitime conjunctus, vel absque dotali titulo ac benedictione Sacerdotis copulatus, Sacerdotes vel legitime conjunctos criminari, vel in eos testificari minime possit; quoniam qui est incestus macula pollutus, infamis est. Multa deinde ex diversis recentioribus auctoribus de accusatoribus & forma accusationis sine ullo ordine, & cohærentia in unum conglomerat; ut vel sola confusio inscitiam auctoris prodat.

Denique capite sexto prætendit „ errare eos, qui „ putant Domini Sacerdotes post lapsum, si condi- „ gnam egerint pœnitentiam, Domino ministrare non „ posse, & suis honoribus frui, si bonam deinceps vi- „ tam duxerint, & suum Sacerdotium condigne custo- „ dierint ", Quod imprudenter Callisto attribui fatebuntur, qui sciunt per septem ut minus sæcula totius Ecclesiæ fuisse constantem eam praxim & doctrinam, quæ erroris hic insimulatur, uti ostendi *Tom. V.* in *Dissert*. de *Instituto Canonicorum part*. 2. (*a*).

Qui hæc in hisce Epistolis occurrentia manifesta suppositionis argumenta attenderit, non mirabitur, has Epistolas rejectas fuisse a selectis viris, qui Romæ operam navarunt in Gratiano corrigendo, uti testatur Antonius Augustinus *lib*. 2. *de Ement. Grat. dial*. 14. *Idem sentiunt viri eruditi, & res ipsa clamat*, ait Labbæus in nota ad priorem Epistolam *col*. 609.

Epistola Urbani I. cap. 1. *Urbano*, qui Callisto successit unica attribuitur Epistola constans capitibus septem, quorum primo extollit vitam communem; narratque, quod Sacerdotes convenientius esse judicarint, si hæreditates & agros, quos in sumptus pauperum vendere solebant fideles, Ecclesia servaret: „ eo quod ex sumptibus eorum tam præ- „ sen-

(a) Qui sub Callisti persona SS. Patres, Sacerdotibus lapsis ad honorem pristinum redeundi omnem spem adimentes, tam impudentes *erroris* accusare ausus fuit, idem S. Gregorio simile commentum affingere non dubitavit. Certe adeo similis uterque fœtus, ut ab eodem parente prodiisse dubitandum non sit; ut eruditis probavit D. Van-Espen *Tom. V. in dissert. de Instit. Canon.*

„ sentibus, quam futuris temporibus, plurima & elegantiora possent ministrare fidelibus communem fidem docentibus, quam ex pretio eorum; cœperunt „ prædia & agros, quos vendere solebant, *Matricibus* „ Ecclesiis tradere, & ex sumptibus eorum vivere „. Hæc parum sapiunt tempora Urbani I. dum Ecclesia adhuc sub Imperatorum Gentilium persecutione premebatur; nec *Matricis* Ecclesiæ nomen cognitum erat.

Ejusdem cap. 2. Capite secundo de dispensatione rerum Ecclesiæ agit verbis potissimum Juliani Pomerii, cujus hanc vulgatissimam sententiam exscribit, res Ecclesiæ *vota sunt fidelium, & pretia peccatorum, ac patrimonium pauperum.*

Caput 3. Dein capite tertio scribit, quod memoratis augmentationibus in tantum Ecclesiæ, quibus Episcopi præsident, Domino adminiculante creverint, & tantis maxima pars earum abundent rebus, ut nullus sit in eis, vitam eligens communem, egens.

Caput 4. Capite quarto docet: „ quod *Sedes* in Episcoporum „ Ecclesiis *excelsæ* constitutæ & præparatæ inveniun„ tur, ut *thronus* speculationem & potestatem judican„ di & solvendi atque ligandi, a Domino sibi datam „ materiam docent ". Sed quam hæc ætati Urbani parum consonant!

Caput 5. Monet dein capite quinto, præcedentia de Episcopis dicta esse, ut intelligant potestatem Episcoporum suorum, in iisque Deum venerentur, & eos ut animas suas diligant; nec communicent iis, quibus ipsi non communicant, & quos ejecerint, non recipiant; ac tum subdit sententiam vulgatissimam a Sancto Gregorio tribus ut minus sæculis post obitum Urbani I. prolatam: „ Valde timenda est sententia Episcopi, licet injuste „ liget aliquem, quod tamen summopere prævidere de„ bet ". Vide quæ de hac sententia notavi in *Jure Eccles. Tom. IV. part. 3. tit. 11. cap. 5.*

Caput 6. Sexto capite hortatur, ut Christiani sponsionem, quam in Baptismo fecerunt, fideliter servent; idque verbis ex Isido o Hispalensi mutuatis: ac dein ex abrupto agit de iis, qui voverint nihil proprium habere, monetque, ut quod voverunt, Domino reddant: quoniam satius est non vovere, quam votum, prout melius potest, non perficere. Post hæc assuit sententiam Eucherii, sive alterius auctoris Homiliæ in die Pentecostes, qua ostenditur, quod sapientia hujus sæculi suadeat terrena quærere, & cupiditatem omnium malorum radicem commendet, & in deliciis & peccatis vivere.

Caput 7. Ejusdem Eucherii verbis agit capite septimo de Sacramento Confirmationis; asseritque, quod „ omnes fi„ deles per manus impositionem Episcoporum Spiri„ tum sanctum post Baptismum accipere debeant, ut „ plene Christiani inveniantur ". Deinde quid Christiani per Spiritum sanctum accipiant, exponit.

Data legitur Epistola *Antonio* & *Alexandro* Consulibus; qui, ut notat Labbæus *col.* 621. anno 122. vivente adhuc Callisto, cui Urbanus successit, Consulatum gesserunt.

De hac itaque Epistola pronuntiat, Labbæus *col.* 618. *Ejusdem ponderis apud eruditos ac præcedentes.*

Pontiani Epistolæ 2. Post Urbanum sequitur in ordine Pontificum Romanorum *Pontianus*, cui duæ adscribuntur Epistolæ. Prima agit de honore exhibendo Sacerdotibus; deque accusationibus contra ipsos non facile recipiendis, stylo plane confuso. Tum interserit consolatoriam super obitu fratris illius, cui Epistola dirigitur, idque verbis S. Gregorii, sed *pro more suisque deque versis*, ait Labbæus *col.* 624.

Altera ejusdem. Altera Epistola præfert inscriptionem hanc: *Pontianus sanctæ & universalis Ecclesiæ Episcopus, omnibus recte Dominum colentibus, & divinum cultum amantibus salutem*, Stylus priscis sæculis haud notus.

Agit hic de fraterna dilectione, concluditur: „ Et „ ideo unusquisque prævideat, ne hoc machinetur, aut „ agat in fratrem, quod ipse pati noluerit. Et nec in „ suspicionem veniat homo fidelis, ut dicat, aut fa„ ciat ea, quæ pati non vult.

Tractat & de malis hominibus vitandis, & de non admittendis in testes, vel accusatores, iis, qui non sunt bonæ conversationis, aut quorum vita est accusabilis, & qui rectam non tenent & docent fidem. Quæ sententia in plerisque hisce Decretalibus occurrit, seu potius intruditur.

Contexta est hæc Decretalia, uti & præcedens, ex verbis S. Gregorii, & Sixti Philosophi, ut propterea teste Labbæo *col.* 623. *Fictæ ac suppositiiæ doctis viris habeantur, ex Gregorii, & Sixti præsertim laciniis consutæ.*

Epistola Anteri Papæ. Sequitur Epistola *Anteri* Papæ de mutatione Episcoporum *ad Episcopos Provinciarum Bæticæ & Toletanæ*. Multis contendit „ eam mutationem communi utili„ tate atque necessitate fieri licere, sed non libitu cu„ jusquam aut dominatione.

Ut hanc resolutionem probet, exempla multorum Episcoporum, quos de una civitate ad aliam translatos fuisse dicit, atque inter alios adducit exemplum cujusdam „ *Eusebii*, qui de quadam parva civitate Apostolica auctoritate mutatus est *Alexandriam* ". Item „ *Felicis*, qui de civitate, qua ordinatus erat electione „ civium, propter doctrinam & bonam vitam quam „ habebat, communi Episcoporum & reliquorum Sa„ cerdotum ac populorum consilio translatus est *Ephe„ sum* ". Sed tam Eusebius inter Alexandrinos, quam „ Felix inter Ephesinos Episcopos *ignotus viris doctis*, uti monet Labbæus *col.* 630. Adulterinam quoque manum sapit, quod Eusebium *auctoritate Apostolica* translatum dicat: cum pristina ætas eam Synodis Provincialibus deferret; de quo vide *Jur. Eccles. Tom. I. part. 1. tit. 15. cap. 5.* alias *cap.* 5.

Conflata est tota hæc Decretalis stylo plane barbaro & confuso ex recentioris sæculi segmentis, ac præsertim Sancti Hieronymi. *Unde arguitur Mercatoris Mangonium putidissimum*, ait Labbæus *col.* 632. Et *col.* 629. ait: *Suspecta pariter viris doctis vel ex unius Hieronymi segmentis.*

Epistola 1. Fabiano adscripta. Huic Epistolæ Anteri subjiciuntur tres *Fabiano* Papæ adscriptæ; in quarum prima *dilectissimis ubique Catholicæ Ecclesiæ comministris* inscripta inter alia dicit: „ Septem Diaconos in urbe Roma per septem regiones „ civitatis, sicut a Patribus accepimus, habemus: qui „ per singulas hebdomadas, & Dominicos dies, at„ que festivitatem solemnia cum Subdiaconibus & „ Acolythis, ac sequentium ordinum ministris, injun„ cta sibi observant ministeria, & parati omni hora „ sunt ad divinum officium, & quicquid eis injungi„ tur, peragendum.

Deinde scribit; „ Similiter & vobis, prout opportu„ num fuerit, per singulas civitates est faciendum, ut „ divinum absque ulla mora & negligentia studiose ac „ solemniter agatur officium ". Sed quam parum hæc Fabiani temporibus, quando adhuc Concilium Imperatorum persecutio divinum officium in locis abditis persolvi cogebat, congruunt!

Adhæc in eadem Epistola scribit: „ Insuper & illud „ vos scire desideramus, quia nostris temporibus, præ„ pedientibus quidem nostris peccatis, suadente anti„ quo hoste, qui semper *ut leo rugiens circuit, quærens* „ *quem devoret*, supervenit Novatus ex Africa, & „ separavit de Ecclesia Christi Confessores, & conver„ tit in pravam doctrinam.

At hoc sub Cornelio tantum contigisse, defuncto jam Fabiano, testimonio Cypriani, Eusebii, aliorumque probat Baronius ad annum 238. *num.* 9.

Conflata est & hæc Epistola; uti passim præcedentes, ex variis inter se haud cohærentibus recentiorum laciniis non parum interpolatis, quæ ejus suppositionem probant.

Ejusdem Epistola 2. cap. 1. Secunda Fabiano attributa *ad omnes Orientales Episcopos, capite* 1. docet, per singulos annos in Cœna Domini Chrisma esse renovandum, & vetus in sanctis Ecclesiis cremandum; addens: „ Hæc sancta Romana „ Ecclesia, & Antiochena a tempore Apostolorum cu„ stodit: hæc Hierosolymorum & Ephesinorum tenet: „ In quibus Apostoli præsidentes, hæc docuerunt, & „ vetus Chrisma incendi, & non amplius quam uno „ anno uti permiserunt, atque deinceps novo frui, & „ non veteri, jubentes docuerunt.

Cum nihil de hoc ritu in authenticis veterum scriptis occurrat, merito hæc a recentiore huic Pontifici supposita creduntur: quam suspicionem augent laciniæ ex Siricii, Innocentii, Augustini, & Hieronymi scriptis consutæ, ut ostendat, quod merito indulgentiæ aditus obseratur ei, qui huic ritui obviare tentaverit; „ quia (ait) pravissimarum mentium perversa doctri„ na, dum indulgentius frænis utitur, in prævarica„ tionem præsumptionis delabitur.

Caput 2. hujus Epistolæ. Capite secundo, rursus more auctori harum Epistolorum admodum familiari, agitur contra temerarias Episcoporum accusationes, & qui ab horum accusatione repellendi, late deducitur. „ Similiter auctoritate Apo„ stolica jubens, ne Pastorem suum oves, quæ ei com„ missæ fuerant, nisi in fide erraverit, reprehendere „ audeant, quia facta Præpositorum oris gladio ferienda „ non sunt, neque potest esse discipulus supra Magi„ strum „. Ut vel hinc pateat, huic Mercatori propositum fuisse, merces suas Episcopis gratas reddere.

Quin & ibidem statuit: „ ut si aliquis Clericorum „ suis Episcopis infestus aut insidiator fuerit, eosque „ criminari voluerit, aut conspirator fuerit, ut mox „ ante examinatum judicium submotus a Clero, curiæ „ tradatur, cui diebus vitæ suæ deserviat, & infamis „ absque ulla restitutionis spe permaneat.

Hæc verba Antonio Augustino suspecta sunt. *Quid enim* (ait) *Fabiani tempore (qui Maximini & Gordiani tempore vixit) Curia ad Pontifices pertinet?* In notis ad caput 38. coll. Hadriani *tom. 6. Concil. col.* 1853.

Tertia Fabiani Epistolæ cap. 1. Tertia Fabiano adscripta quinque capite distinguitur; eamdem, more sibi usitato, inchoans capite primo per exclusionem ab accusatione Episcoporum illorum „ qui „ non sunt bonæ conversationis, aut quorum vita est „ accusabilis, aut quorum fides, vita, & libertas ne„ scitur ". Quæ habentur in collectione Hadriani: notatque ibique Antonius Augustinus, hoc Decretum in pluribus Pontificum Epistolis extare: quia, ut supra monui, hæc ad favendum Episcopis, ubique pene suis mercibus immiscuit falsus Mercator.

Ejusdem cap. 2. Capite secundo generali sanctione prohibet peregrina judicia: „ Quia indignum est (ait) ab externis, ut „ judicetur, qui Provinciales, & a se electos debet ha„ bere judices, nisi fuerit appellatum „. Sed, ut non tan-

tantum Episcopis, verum & Sedi Apostolicæ bene saperent hæ merces, hanc more suo interseruit clausulam: *Salva in omnibus Apostolica auctoritate*. Quæ & a Collectione Hadriani ubi *cap.* 16. idem statutum refertur, abest.

Caput 3.

Tertio capite decernitur: „ Pulsatus ante suum judicem, causam dicat, & ante non suum judicem „ pulsatus, si voluerit, taceat: & ut pulsatis, quoties appellaverint, induciæ dentur „. Similia ex jure civili desumpta, tempore Fabiani nondum forum Ecclesiæ intraverant.

Caput 4.

Quarto capite inter alia decernitur, ut „ omnis qui „ crimen objicit, scribat se probaturum. Revera semper „ ibi causa agatur, ubi crimen admittitur. Et qui „ non probaverit, quod objecit, pœnam intulerit; „ ipse patiatur „. Nec hæc in foro Ecclesiæ ea ætate usitata reperio.

Caput 5.

Denique capite quinto agit rursus de appellationibus Episcoporum ad Apostolicam Sedem, scribitque, ut „ si Episcopus accusatus appellaverit ad Apostolicam „ Sedem, id statuendum, quod ejusdem Sedis Pontifex „ censuerit „. Quod recentiorem sapere disciplinam sæpius monui, ideoque & hæc & præcedentes Fabiano adscriptæ Epistolæ ex variis interpolatis, & sibi non cohærentibus fragmentis recentiorum conflatæ, *pariter suppositæ ac spuriæ viris doctis habentur, & merito*, ait Labbæus *col.* 636

Prima S. Cornelii ad Lupum.

Fabiano successit *S. Cornelius*, cui in Isidoriane collectione assignantur duæ Epistolæ Decretales, in quarum prima agit de translatione corporum SS. Petri & Pauli: scribitque „ rogatu cujusdam devotæ fœminæ „ ac nobilissimæ matronæ Lucinæ levata esse corpora „ illa de catacumbis. Et primo quidem Beati Pauli „ corpus, levatum silentio, positum est in prædio „ prædictæ matronæ, via Ostiensi ad latus ubi decollatus est. Postea vero Beati Apostolorum Principis „ Petri accepimus corpus, & condecenter posuimus „ illud juxta locum, ubi crucifixus est, inter corpora „ Sanctorum Episcoporum in templo Apollinis, in „ monte aureo in Vaticano palatii Neroniani, tertio „ Kalendarum Juliarum die.

Hæc historia Veteribus incognita; ipsique præterea S. Gregorio *lib.* 3. *Epist.* 30. aperte contraria, etiam ab ipso Baronio tamquam fabulosa rejicitur; faceturque hanc Epistolam esse suspectæ fidei: ad annum 221.

Post hæc in eadem Epistola subjungitur longa exhortatio ad constantiam in fide retinendam, allatis multis sacræ Scripturæ textibus; quam in pluribus Pontificum Epistolis repetit Mercator, uti notat Labbæus *col.* 669.

Secunda ei... [illegible]

Altera Cornelio Papæ ab Isidoro adscripta Epistola *ad Rufum* vel *Rusticum Coepiscopum* in duo capita divisa, priore contendit: „ Sacramentum a summis Sacerdotibus, vel Dei Ministris exigi, nisi pro fide recta, minime cognovimus, nec spontaneos jurare reperimus „. Tum prolato textu Epistolæ S. Jacobi, & Evangelii contra juramenta facile præstanda, subjungit: „ Hæc Apostoli maxime omnes, hæc sancti viri Prædecessores nostri, qui huic sanctæ universali Apostolicæ Ecclesiæ præfuerunt ante nos, hæc Prophetæ, „ & reliqui sancti Doctores, per universum mundum „ dispersi ad prædicandum, juramenta fieri vetant.

Ubi quæso simile quid apud primorum sæculorum auctores reperitur? Quis ejus ætatis Pontifex unquam Ecclesiam Romanam appellavit, *universalem Apostolicam Ecclesiam?*

Multa hic admodum impertinentia ex recentioribus scriptis & actis interserit; ac notanter „ summopere „ prævidendum esse, ne Pastorem suum oves, quæ ei „ commissæ fuerant, reprehendere (nisi a fide exorbitaverit) neque accusare præsumant: quoniam tales „ accusationes vim non habent, neque eis nocere possunt „. Quæ sententia talem in substantia in plerasque hasce Decretales intrusa reperitur; uti & hæc præcedenti subjecta: „ Nullus Sacerdotum causam suam alieno committat judicio, nisi ad Sedem Apostolicam fuerit appellatum.

Hujus caput 2.

Capite secundo scribit, quod „ quæ adversus absentes „ in omni negotio aut loco aguntur aut judicantur, „ omnino vacuentur, quoniam absentem nullus addicit, nec ulla lex damnat „. Hæc & recentiorem stylum sapiunt; & recentiora sunt, quæ hic adducuntur. Igitur ob illa apud eruditos hæc non majoris est fidei quam præcedens, uti monet Labbæus *col.* 668.

Epistola 3. ... omissa, ... tamen ... spectæ fidei.

Præter has Isidorianas est & tertia, quam ex Bibliotheca Floriacensi descripsit Baronius, directa ad Lupicinum Episcopum Viennensem; in qua ipsi nunciat: „ ... ream Dominicam vento persecutionis acerrime commoveri, & Edictis Imperatorum Christianos ubique „ tormentis variis affici: Nam (ait) in Urbe Roma „ Imperator ad hoc constitutus est, unde publice neo „ in cryptis notioribus *Missa* agere Christianis licet „. Deinde monet Lupicinum: „ ut exhortetur omnes credentes in Christum, *ne timeant eos, qui occidunt*, „ *sed potius eum, qui habet corpus & animam potestatem perdendi* „. Additque: „ Jam plures Fratrum „ martyrio coronati sunt.

At cum nullus Veterum hujus Epistolæ meminerit, ... atque vox *Missas* ea ætate incognita: atque stylus multum dissimilis sit a stylo Litterarum Cornelii, quarum Eusebius & Cyprianus, aliique Veteres meminere, & quas pro genuinis eruditi communi consensu recipiunt, admodum suspectæ fidei redditur hæc Epistola.

Binæ Epistolæ Cornelii Papæ ad S. Cyprianum extant inter Epistolas Cypriani, quarum fides a nemine in dubium vocatur.

Binæ genuinæ S. Cornelii Epistolæ ad S. Cyprianum.

Prima est de Confessoribus ad unitatem conversis; e qua discimus, quanta prudentia ac circumspectione procederent Episcopi priusquam lapsos reciperent: ipsumque Concilium noluisse hac in re suo fidere judicio; „ sed „ placuit (ait) contrahi Presbyterium. Adfuerunt etiam Episcopi quinque, qui & hodie præsentes fuerunt; ut firmato consilio, quid circa personas eorum „ observari deberet, consensu omnium statueretur.

Altera ad S. Cyprianum agit breviter de factione Novatiani cum suis; describit nefanda scelera aliquorum, ut „ sciret Cyprianus, quales duces & protectores ille schismaticus & hæreticus, lateri suo semper „ junctos habeat.

Item fragmentum alterius etiam genuinæ.

Extat & longum fragmentum Epistolæ Cornelii ad Fabium Antiochensis Ecclesiæ Episcopum apud Eusebium *l.* 6. *Hist. Eccles. cap.* 43. in qua describit, cujusmodi ingenio & moribus fuerit Novatianus, & qua ratione in Episcopum Romanum se fecerit contra Canones & Ecclesiasticam disciplinam ordinari (*a*). Plura admodum notanda disciplinæ puncta in ea occurrunt.

Qui tres has genuinas Cornelii Litteras legerit, stylumque ac materiam attenderit, facile agnoscet, recte notatum esse a Labbæo ad earum primam *col.* 683. *Hæc & sequens Epistola cum iis, quas Clerus Romanus scripsit docent, quid distent æra lupinis, & subæratæ merces aureis veterum scriptis.*

Epistola Lucii Papæ cap. 1.

Binis Litteris Cornelio adscriptis subjungit, Isidorus Epistolam sub nomine *Lucii* Papæ I. *ad Galliæ, atque Hispaniæ Episcopos*, quæ constat sex capitibus, quorum primo hortatur Episcopos, ut propter impios, qui ipsis insidiantur, semper testes secum Sacerdotes & Diaconos habeant. „ Et licet (ait) conscientia sufficere „ possit propria, tamen propter malevolos, juxta „ Apostolum, etiam *testimonium vos oportet habere* „ *bonum ab his, qui foris sunt* „. Deinde addit: „ Quoniam & in hac sancta Sede constitutum habemus, ut duo Presbyteri, vel tres Diaconi in omni „ loco Episcopum non deserant, propter testimonium „ Ecclesiasticum.

Tametsi hæc praxis vituperanda non sit, nullum tamen constitutum simile ante tempora Lucii I. reperitur ab hac Sede emanatum.

Ejusdem caput 2.

Capite secundo rursus more suo agit de non leviter accusandis Episcopis: „ Quia injuria eorum ad Christum pertinet, cujus vice & legatione funguntur in Ecclesia „. Clausula hactenus Decretalium fabricatori familiaris; uti & illa, quam subjicit, sententia, de non admittendis ad accusationem Episcopi, nisi qui docuerint, *se irreprensibilem fidem ac conversationem ducere*.

Caput 3.

Capite tertio repetit, quod in aliis sæpe occurrit, ut nullus Metropolitanus sine consilio Episcoporum comprovincialium aliquid agat sub gradus sui periculo, nec hi sine Metropolitano quidquam faciant, nisi quantum ad proprias pertinet Parochias sive Diœceses. Hæc desumpta esse ex Concilio III. Carthaginensi *Can.* 10. notat Labbæus; ipsiusque Epistolæ suppositionem insinuant.

Caput 4.

Quarto capite præcipit „ *auctoritate fultus Apostolica*, ut nullus Metropolitanus Episcopus, absque „ cæterorum omnium comprovincialium Episcoporum „ instantia; aliquorum audiat causas eorum; quia irrita erunt, & ipse causam pro facto dabit „. Stylus obscurus, & phrasis loquendi veteribus Pontificibus haud usitata.

Caput 5.

Quinto capite mandat; „ ne posteriores Episcopi se „ prioribus suis præferant: nec iis inconsultis, nisi „ quantum ad propriam pertinet Parochiam, aliquid „ agant „. Quæ sunt decerpta ex Concilio Milevitano *Can.* 13. duobus circiter sæculis ab obitu Lucii Papæ celebrato.

Addit dein sine ulla connexione, quod bonum esset, si intra Catholicam Ecclesiam nullius mali aut infestationis alicujus, erga Domini Sacerdotes, aut juste & pie volentes vivere, germen exurgeret. Atque ad illud abscindendum longum textum adducit ex libro Ecclesiastici parum convenientem, & more priscis auctoribus insueto, præcipue in litteris.

Caput 6.

Contra rerum Ecclesiasticarum, & oblationum raptores late agit *capite 6.* allatis testimoniis ex SS. Augustino, Gregorio, aliisque recentioribus; nec non textu sacræ Scripturæ ex versione Hieronymi, quem inepte admodum suo applicat proposito. Deinde affuit longum discursum de servanda constantia in fide; idque præcipue verbis Agathonis adversus Monothelitas: nec non S. Leonis: eaque omnia summa confusione inter se commiscet.

Hæc, una cum falsa nota Consulari, abunde sufficiunt, ut

(a) Novatianus ille, primus Antipapa censetur.

ut habeatur *suspecta eodem jure cum aliis Isidori mercibus*, uti loquitur Labbæus *colum.* 721.

Stephani Epistolæ prioris cap. 1. *Stephano* Papæ, qui Lucio successit, duas Decretales assignat Isidoriana collectio, quarum prior *capite* 1. rursus exponit, qui censendi sint infames; pluresque designat, sed, uti satis patescit, verbis e Codice Theodosiano, aut Aniani interpretatione acceptis: quos nec ad sacros Ordines promovendos censet, adjecta solita sua clausula: „ Nec rectam fidem, vel dignam con„ versationem non habentes, summos Sacerdotes pos„ sunt accusare.

Item cap. 2. & 3. Qualis obedientia & reverentia Præpositis debita sit, docet *cap.* 2. verbis S. Gregorii; sed stylo contuso & inconcinno.

Vestimenta Ecclesiastica, quibus Domino ministratur, sacrata esse debere, & honesta scribit *cap.* 3. iisque nec in aliis usibus frui quemquam posse, quam Ecclesiasticis & Deo dignis officiis. „ Quæ nec ab aliis debent „ contingi (ait) aut ferri nisi a sacratis hominibus, „ ne ultio, quæ Balthasar Regem percussit, super hæc „ transgredientes, & talia præsumentes, veniat divi„ na, & corruere eos faciat divinæ ultionis justum „ flagellum ad ima „. Quam sint hæc a pristinis hisce sæculis remota, monui ad Epistolam Sixti I. & Hygini, in quibus sacrarum vestium mentio quoque occurrit.

Posterioris Epistolæ cap. 1. Altera Stephano adscripta Epistola suam in ipsa inscriptione suppositionem prodit, ubi Stephanus *Sanctæ Apostolicæ & universalis Romanæ Ecclesiæ Episcopus* dicitur; titulus Veteribus ignotus.

Distribuitur Epistola in 12. capita, repetitis fere iis, quæ in anterioribus sæpius fuere dicta, puta *c.* 1. de accusationibus Episcoporum, quod claudit hac sententia: „ Nam quidquid in sacratis Deo rebus & Episcopis in„ juste agitur, pro sacrilegio reputabitur, quia sacra „ sunt, & violari a quoquam non debent.

Ejusdem caput 2. Agit *cap.* 2. iterum de Episcopis expulsis e suis Sedibus, aut rebus suis spoliatis; decernitque nullum sic expulsum aut spoliatum, posse accusari priusquam integerrime restauretur; eique „ cuncta injuste ablata, „ atque fructus omnes, ante cœptam accusationem, „ *Primates* & Synodus Episcopo, de quo agitur, fun„ ditus restituant „. Quæ esse recentiore manu apposi„ ta, & vox *Primates*, & materia constituti evincunt.

Caput 3. Capite tertio iterum decernitur, nullum Ecclesiarum actorem vel defensorem apud aliquos accusandum, nisi prius charitative bis aut ter monitum, ut ab iis aut familiarem emendationem, aut justam percipiant excusationem; quod ex Concilio Aurelianensi V. desumptum monet Labbæus.

Caput 4. De accusatoribus & accusationibus Episcoporum, & qui ad eas non recipiendi, more suo replet caput 4. hujus Epistolæ: omnesque Laicos ab accusatione repellit.

Caput 5. Prosequitur materiam accusationis *cap.* 5. prohibetque accusationem *per scripta* suscipi, sed *propria voce* „ præsente videlicet eo, quem accusare desiderat; quia „ nullus absens aut accusari potest, aut accusare „. Quin & addit: „ nullus præfati ordinis (Episcopalis) „ vir accusari potest, aut respondere suis accusatoribus „ debet, priusquam regulariter a suo *Primate* vocatus „ sit „. Putridæ Mercatoris merces.

Caput 6. Et capite sexto „ ut nulli Metropolitani, aut alii „ Episcopi appellentur Primates, nisi hi qui primas Se„ des tenent, & quorum civitates antiqui Primates esse censuerunt . . . . Urbes enim & loca, quibus Pri„ mates præsidere debent, non modernis, sed etiam „ multis ante adventum Christi sunt statutæ tem„ poribus, quorum Primates etiam Gentiles pro majo„ ribus etiam negotiis appellabant. In ipsis vero urbi„ bus post Christi adventum Apostoli & successores eo„ rum Patriarchas vel Primates posuerunt, ad quos „ Episcoporum negotia salva in omnibus Apostolica „ auctoritate, & majores causæ, post Apostolicam Se„ dem sunt referendæ.

Quæ omnia esse a primis sæculis omnino aliena jam supra sæpius notavimus, & in *Scholiis ad veteres Canones* amplius ostensum est.

Caput 7. Prosequitur de judiciis Episcoporum; atque *capite* 7. „ Episcoporum non aliter debere audiri, aut judicari, „ nisi in præsentia omnium Comprovincialium, & ab „ omnibus Comprovincialibus Episcopis: quia ipsis ab„ sentibus, nec debet, nec potest.

Caput 8. Pergit *capite* 8. scribitque, ut ultra Provinciæ terminos accusandi licentia non progrediatur, sed omnis accusatio intra Provinciam terminetur: *nisi ad Apostolicam Sedem fuerit tantum appellatum*. Clausula Isidoro Fabricatori familiaris. Qui nec hic rursus omittere potuit agere de his, qui ad accusandum non sint admittendi; idque sine ulla cum prioribus connexione, aut materiæ affinitate.

Caput 9. Et quidem tribus sequentibus capitibus hanc accusationis materiam iisdem pene verbis, quibus in præcedentibus Decretalibus exposita legitur, repetit, atque *capite* 9. ex præcedentibus infert, nulla specie consequentiæ; „ Clericus *ergo*, qui Episcopum su„ um accusaverit, aut ei insidiator extiterit, non „ est recipiendus: quia infamis effectus est, & a gra„ du debet recedere, aut *Curiæ tradi serviturus* „.

Quæ postrema clausula recentiorem manum prodit; Clericum enim Curiæ seu brachio sæculari tradi Veteribus fuit ignotum.

„ Apostolos, ac successores eorum, ac reliquos san„ ctos Patres noluisse fieri faciliem Episcoporum accu„ sationem, ait *cap.* 10. " Quoniam si *facilis* esset, „ aut nullus, aut vix aliquis modo inveniretur. Ad„ jungitque: Throni enim Dei vocantur: ideo non de„ bent moveri, aut affligi, vel perturbari ". Quæ „ postrema ex Concilio Toletano XI. *Can.* 5. excerpsit. Caput 10.

Toties hisce Epistolis repetitum, rursus ad nauseam hic *capite* 11. repetitur, quod " hi qui non sunt bonæ „ conversationis, & quorum vita est accusabilis, aut „ quorum fides, vita, & libertas nescitur, non possint „ Episcopos accusare. Caput 11.

Idem argumentum prosequitur *capite* 12. multis parergis, nec sibi cohærentibus summa confusione intermixtis ex recentiorum fragmentis, & textibus Scripturæ satis prolixis, ex Hieronymiana & vulgata versionibus. Caput 12.

Plurima itaque sunt, sive stylum sive materiam spectemus, ob quæ *hæc* & prior Epistola, *non secus ac præcedentes, adulterinæ viris eruditis censentur*, ut notat Labbæus *col.* 722.

Stephano in Sede Romana successit *Sixtus II.* cui in collectione Isidoriana binæ dantur Epistolæ. Harum prima ipsam Arii hæresim, nondum tempore hujus Papæ exortam, expugnat, idque prolixo Ithacii adversus Varimadum discursu; ad cujus finalia verba notam hanc marginalem apponit Labbæus *col.* 821. *Hactenus Ithacii verba; unde fraus mangonis detegitur evidentissime.* Sixti II. Epistola 1.

Post hæc more suo de appellationibus ad sanctam Sedem sermonem interserit; asseritque: " in hac sancta „ Sede (Romana) dudum a multis Episcopis consti„ tutum fuisse, & modo (ait) ad vestrum & cætero„ rum fratrum auxilium est denuo roboratum, ut om„ nes Episcopi, qui in quibusdam gravioribus pulsantur „ vel criminantur causis, quoties necesse fuerit, libe„ re Apostolicam appellent Sedem; atque ad eam quasi „ ad matrem confugiant, ut ab ea (sicut semper fuit) „ pie fulciantur, defendantur, & liberentur.

Post hæc tamquam *antiquam* Apostolorum, & eorum successorum auctoritatem adducit Canones Synodi Sardicensis, verbis non parum interpolatis, ac tam demum subjungit: " Et si quis putaverit, se proprio Metropolitano gravari, apud Primatem Diœceseos, aut „ penes universalis Apostolicæ Ecclesiæ Papam judice„ tur ". Attende hujus compilatoris subjunctam insignem probationem: Ait enim, inquit, Jacobus Apostolus: *Judicium sine misericordia illi fiet, qui non fecit misericordiam. Superexaltat autem misericordiam judicio*. Jacobi *Epist. cap.* 2. *vers.* 13.

Similiter sacri textus applicationes frequentes in hisce Decretalibus occurrentes, probant earum compilatorem exigui admodum judicii fuisse.

Epistola 2. huic Pontifici adscripta & inscripta, *dilectissimis fratribus per Hispaniarum Provincias constitutis*, constans quinque capitibus, nihil habet singulare, & repetit quæ sæpius de Episcopis, eorumque judiciis in præcedentibus dicta fuere: ut operæ pretium non sit, singula repetere; sed dicere sufficit: utrasque non minus ac præcedentes eruditis *spurias* censeri. Ejusdem Epistola 2.

Dionysio Papæ, qui Sixto II. successit, binæ attribuuntur Decretales, quarum prima dirigitur *Urbano Præfecto*: eique gratias agit, quod fideles S. Petri bene suscipiat & adjuvet: hortaturque ut in bono perseveret: *Quia non laudatur initium, sed finis*. Hortatur quoque, ut sapientiam diligat & scrutetur: " Ut ratio„ nabiliter (ait) & sapienter disponas & judices, quæ „ tibi commissa sunt ". Tum prolixos affert textus Sacræ Scripturæ, quid haud obscure imperiti Mercatoris ingenium produnt: concluditque Epistolam hoc epilogo: " Unde optamus, ut vos beatus Petrus Apostolorum Princeps ad *sua lumina* feliciter perducat, „ quatenus in omnipotentis gratia, perfrui vestra præ„ sentia mereamus ". Quæ non obscure novitium calamum præferunt. Dionysii papæ Epistola 1.

Altera *ad Severum Episcopum*, initio adstruit, quod Divina dispensatio sapienter & utiliter diversos Ordines superiores & inferiores in Ecclesia ordinarit, ad exemplar cœlestium militiarum: idque verbis S. Gregorii, *quibusdam leviter duntaxat commutatis*, uti notat Lab. *c.* 829. Ejusdem altera.

Post hæc agit de institutione Ecclesiarum Parochialium: asseritque " se singulas singulis Presbyteris de„ disse Parochias, & cœmeteria eis divisisse, & unicui„ que jus proprium habere statuisse, ita videlicet, ut „ nullus alterius Parochiæ terras, terminos, aut jus „ invadat, sed unusquisque suis terminis sit contentus, „ & taliter Ecclesiam & plebem sibi commissam custo„ diat, ut ante tribunal æterni Judicis, ex omnibus „ sibi commissis rationem reddat, & non judicium, „ sed gloriam pro suis actibus accipiat.

Hæc nostri Mercatoris manum indicant; eo quod Parochiarum institutio & divisio, præsertim tam exacta, ut hic describitur, sit recentioris ætatis fœtus.

Sed & illud mire prodit nostri fabricatoris ingenium, quod hic rursus per summam violentiam intexerat suam solitam laciniam de his, qui ad accusandum Episcopos admitti non debent; quasi hoc unum præ oculis habuit-

habuisset, Episcopos contra omnem accusationem immunes reddere. Proinde merito utraque ab eruditis inter putridas Mercatoris merces reponitur.

Felicis Papæ I. Decretalis 1. Sequuntur tres Epistolæ Decretales *Felici* Papæ adscriptæ: quarum prior, *ad Paternum Episcopum* constans sex capitibus, repetit rursus, quæ aliis passim Epistolis more suo Mercator inseruit, de accusationibus & judiciis Episcoporum; unde & eadem, quæ præcedentes, indicia suppositionis præfert; monetque Labbæus *col.* 906. *falsam esse Consultum notam quamcumque te vertas in partem*.

Ejusdem Epistola 2. Epistola 2. inscripta *universis Episcopis per Galliæ Provincias constitutis*, rursus de judiciis & accusatione Episcoporum multa intermiscet; asseritque insuper, se ad supplementum ipsorum vocasse amplius quam septuaginta Coepiscopos suos; „ cum quibus hæc, quæ subter „ habentur inserta (ait) regulariter tractanda decrevi„ mus „: Subduntur autem ea, quæ de accusatione Episcoporum sæpius repetita fuere, ex recentioribus fragmentis congesta & interpolata; atque hic inter alia decernitur, quod, Primates in congruo loco intra ipsam „ Provinciam, tempore congruo, id est, autumnali „ vel æstivo, Concilium regulariter convocare de„ beant, ita ut ab omnibus ejusdem Provinciæ Episcopis „ inibi audiatur “ Episcopus accusatus. Hæc manifeste respiciunt Canonem V. Nicænum medio & amplius sæculo post Felicem editum. Unde in collectione Hadriani I. *cap.* 5. ubi fragmentum hujus Epistolæ refertur, pro *tempore congruo*, legitur, *tempore a Canonibus præfixo Nicænis*, quod & Labbæus notavit *col.* 907. addens: *Inde arguitur fraus interpolatoris*.

Tertia ei dem assignata. Tertia Epistola *ad Benignum Episcopum* in duo capita distributa, primo demonstrat: errare, qui Filium non videre Patrem contendunt, eo quod *Deum nemo vidit unquam*; idque verbis Ithacii adversus Varimadum Harianum, cujus si videas *c.* 18. 19 *&* 20. eorumque titulos, *fraudem agnosces*, ut monet Labbæus *col.* 910. Dein *cap.* 2. rursus verbis Ithacii ostendit, errare, affirmantes Filium minorem Patre, quia est invisibilis, Filius vero visibilis. Tandem adjungit nonnulla, quæ & Epistolæ Lucii inseruerat, ex Agathone, Epistola ad Imperatores relata Actione 4. *Conc. VI.* Œcumenici tomo 6. Concil. *col.* 636. adjunctis in nonnullis S. Leonis adversus Manichæos.

Denique concludit verbis S. Leonis: quæ omnia manifeste probant, *supposititias* has esse Mercatoris merces, quales & a viris *doctis* censeri monet Labbæus *col.* 903.

Prima Eutychiano Papæ adscripta. Subjicit Isidoriana collectio duas Epistolas Decretales *Eutychiani* Papæ: quarum priore, directa *ad Joannem, & ad omnes Episcopos Bæticæ Provinciæ*, adstruitur fides Incarnationis Dominicæ, verbis ex S. Leone, & Hilario suffuratis, *ex quibus perpendat Lector* (ait Labbæus *col.* 916.) *quam hæc distet purpura a vilibus ac quotidianis Mercatoris panniculis*.

Altera eidem supposita. Altera Eutychiano adscripta Epistola genium quoque sapit Mercatoris; unice quippe tractans de modo recipiendi accusationem adversus Clericos; item qui non admittantur ad eorum accusationem, & de modo procedendi in negotiis Ecclesiasticis, fragmentis deceptis ex Codice Theodosiano & Aniani interpretatione; nec non pro more suo insertis prolixis laciniis sacræ Scripturæ ex versione Italica & Hieronymiana mixta: ut proinde jure merito, *utraque spuria doctis videatur*, uti monet Labbæus *col.* 914.

Caji Papæ Decretalis. Sequitur Epistola Decretalis *Caji* Papæ, quæ rursus vel hinc Mercatorem prodit, quod prioribus tribus capitibus iterum agit de accusationibus & judiciis; atque *capite* 1. scribit: „ Paganos & hæreticos non pos„ se Christianos accusare, aut vocem eis infamationis „ inferre “. Porro manifestum est, vocem *Paganos* hic sumi pro *Gentilibus*: in qua significatione, si Baronio credimus in *Notis ad Martyrologium Romanum* ad diem 31. Januarii, ante tempora Imperatorum Christianorum usurpata non fuit; primumque sic sumptam circa annum 350. ab Optato Milevitano, se reperisse dicit. Atque hinc hujus Epistolæ suppositionis haud obscurum indicium.

Quod *capite* 2. scribitur, quod nemo unquam „ Episco„ pum apud judices sæculares, aut alios Clericos, accusare „ præsumat „ non obscurius manum prodit recentionem.

De Episcopo, Presbytero, Diacono, & reliquis Clericis apud Episcopos accusandis, ex Codice Theodosiano, & Ariani interpretatione tractat *capite* 3. faterturque insignis fabricator, de iisdem sufficienter a Prædecessoribus esse statutum; ut tamen sui ingenii & hic specimen det, addit hoc insigne monitum; „ Si eorum „ autem statuta non habueritis, mittite fidelissimos „ scriptores, qui hæc coram fidelibus testibus excipe„ re, volentque reportare sub stipulatione valeant.

Ejusdem caput 4. & 5. Contra negantes Verbi Dei incarnationem agit *cap.* 4. Et dein *cap.* 5. ostendit, quod ad spem vitæ æternæ pervenire non possit, nisi per Mediatorem Dei & hominum Christum Jesum; idque verbis S. Leonis, ad quorum calcem hanc notam apposuit Labbæus *col.* 929. *Huc usque verba S. Leonis, ex quibus videat, aliter alere catulos*.

Caput 6. De Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum, & sequentium Clericorum ordinatione tractat *capite* 6. remittens ad spuriam Epistolam 2. Anacleti supra cum suis suppositionis argumentis repræsentatam; statuens insuper ipse, & mandans omnibus, ut „ ad Ordines „ Ecclesiasticos sic ascendant in Ecclesia, qui ordinari „ merentur, id est, si quis Episcopus esse meretur, sit „ primo Ostiarius, deinde Lector, postea Exorcista, „ inde sacretur Acolythus, demum vero Subdiaconus, „ deinde Diaconus, & postea Presbyter, & exinde, si „ meretur, Episcopus ordinetur. Et regiones, sicut in „ hac urbe fecimus, per singulas urbes, quæ populosæ „ fuerint, Diaconibus dividantur.

Expers sit omnis historiæ, & veteris disciplinæ, qui hic non agnoscat recentiorem auctorem; quem & prodit astuta clausula Isidoro familiaris; *Et quæcumque difficiles quæstiones per singulas Provincias exortæ fuerint, semper ad Sedem Apostolicam referantur*.

Non sine fundamento igitur, hæc Epistola, ut ceteræ, ab Isiduro supposita habetur.

Huic subjiciuntur ab Isidoro duæ Epistolæ *Marcellini* Papæ; prior *ad Salomonem Episcopum*, in qua confutatur error dicentium, Patrem esse Filio majorem; idque fragmentis ex Ithacio adversus Varimadum præcipue decerptis; intermixtis hinc inde laciniis ex variis Epistolis Hormisdæ Papæ, qui demum sedit sub initium sæculi sexti. Marcellini Epistola 1.

Altera *ad Orientales Episcopos*, incipit per longum fragmentum desumptum ex *Epistola* 65. Hormisdæ Papæ: occasione cujus monet Labbæus *col.* 934. *Quæ vel unica omnes pseudo-Isidori merces evertit proscribitque eruditorum virorum judicio*. Ipsa autem Hormisdæ Epistola dirigebatur ad Episcopos Hispaniæ, congratulatoria de pace Orientalis Ecclesiæ, ubi inter alia significaverat Hormisda: *Mox post nostrum reditum ab Orientalibus missa legatio est*; quæ Mercator noster sic interpolavit: *Mox pro nostro Edicto ab Orientalibus missa legatio est*: quasi mox ad Papæ *Edictum* ab Orientalibus missa esset legatio; de quo nihil apud Hormisdam, apud quem alias totus contextus extat. Unde circa hanc interpolationem notat Labbæus: *Hinc videas fraudem mali artificis sole meridiano clarius emicare*. Altera eidem adscripta.

Mercator hic semper idem, non potuit non adjicere licet valde impertinenter, de solitis sibi mercibus; quod a persecutione fratrum, & omni litigio abstinendum sit: quare etiam ad hanc adjectam Isidorianam laciniam admonuit Labbæus ibidem: *Hic initium capiunt solitæ Mercatoris cantiones*.

Post hæc rursus more solito revertitur ad judicia, quæ Clerici subire debeant: atque de accusationibus & detractionibus inter Christianos vitandis, adductis, ut solet, prolixis ac parum accommodis sacræ Scripturæ contextibus ex recentiore versione; necnon recentiorum monumentorum segmentis, puta hæc Nicæni Canonis IX. sententia: „ Omne enim quod ir„ reprehensibile est, Catholica defendit Ecclesia “. Quæ sententia etiam in Concilio Romano VI. sub Symmacho anno 504. recitata fuit, adjunctis verbis, quæ & hic pseudo-Isidorus adjunxit: ut nequaquam obscurum sit, hæc ex Concilio illo esse subrepta; uti & verba, quæ hujus Epistolæ *capite* 4. abducuntur, quibus evincatur: „ quod injustum judicium, & injusta defi„ nitio, Regis metu vel jussu a judicibus ordinata non „ valeat.

Quæ omnia evincunt, quam æquum sit Labbæi de his Epistolis judicium *col.* 932. *Utraque suppositítia*.

Subjiciuntur binæ Decretales *Marcelli* Papæ; quarum prior *ad Episcopus Provinciæ Antiochenæ* tractat de Romanæ Ecclesiæ primatu & auctoritate: inchoaturque verbis desumptis ex Epistola 3. Hilarii Papæ, sed parum mutatis, hortaturque Antiochenos: „ nec a Sedis „ Romanæ dispositione ipsos deviare oportere, ad quam „ (ait) cuncta majora Ecclesiastica negotia (divina di„ sponente gratia) jussa sunt referri, ut ab ea regu„ lariter disponantur, a qua sumpsere principia “. Addit præterea, quod „ juxta Apostolorum, eorum„ que successorum sanctiones, Episcopi, qui voluerint, „ vel quibus necesse fuerit, suffugere, eamque appel„ lare debeant, ut inde accipiant tuitionem & libera„ tionem, unde acceperunt informationem atque con„ secrationem . . . Simulque (pergit) iidem (inspiran„ te Domino) constituerunt, ut nulla Synodus fieret „ præter ejusdem Sedis auctoritatem, nec ullus Epi„ scopus, nisi in legitima Synodo suo tempore Apo„ stolica auctoritate convocata, super quibuslibet cri„ minibus pulsatus audiatur vel judicetur; quia „ (ut paulo superius prælibatum est) Episcoporum „ judicia, & summarum causarum negotia, sive cun„ cta dubia, Apostolicæ Sedis auctoritate sunt agenda „ & finienda. Et omnia comprovincialia negotia, hu„ jus sancto universalis & Apostolicæ Ecclesiæ sunt „ retractanda judicio, si hujus Ecclesiæ Pontifex præceperit. Marcelli Epistola 1.

Hæc & similia in hisce pseudo-Isidorianis Epistolis multum frequentia, non esse consona ætati & disciplinæ, aut phrasi primorum Pontificum, quibus Epistolæ hæ affinguntur, supra notavi, & eruditis sat notum est.

Tandem concludit auctor Epistolæ, „ sæpe dicen„ dum & agendum esse, quia mala pullulantia frater„ na charitate oporteat resecare “; adductis eam in rem, tum Novi tum Veteris Testamenti prolixis fragmentis.

tis, ad materiam propositam parum aut nihil attinentibus.

Secunda ejusdem.

Altera Marcello adscripta Epistola est *ad Maxentium Tyrannum:* eumque monet, ut desinat sævire in Christianos: concinnata stylo pseudo-Isidoriano, id est, omnino confuso & inconcinno ex pluribus recentiorum auctorum laciniis, ac notanter S. Gregorii, & textibus S. Scripturæ ex versione S. Hieronymi contexta: ut jure merito tam de hac quam de præcedenti dicat Labbæus: *Supposita utraque.*

Epistola 1. Eusebii Papæ.

Marcello succedit *Eusebius* Papa: cui tres Decretales apud Isidorum Mercatorem assignantur: quarum prima *ad omnes Galliæ Episcopos*, prolixe, sed admodum confuse, variis intermixtis parergis, proponit auctor sibi propriam & familiarem materiam de accusatoribus & accusationibus Episcoporum, idque eodem sensu, ac iisdem pene verbis, & fragmentis in quibus præcedentibus eamdem sæpius tractavit.

Ejusdem secunda.

In secunda huic Papæ assignata, similiter eodem sensu, atque iisdem pene verbis, ac ex iisdem fragmentis recentioribus agit de Episcopis rebus suis spoliatis; aut Sede sua pulsis, quibus in anterioribus passim eamdem materiam proposuit.

Et tertia.

Similiter & in tertia reperit, quod in omnibus pene præcedentibus Epistolis immiscuit, de infamibus ad testimonium non admittendis: & qui dicantur infames: ac præterea post multa ex abrupto mandat *Episcopis Tusciæ & Campaniæ* (quibus Epistola inscribitur) „ Crucis Domini nostri Jesu Christi, quæ nuper (ait) „ nobis gustans gubernacula sanctæ Romanæ Ecclesiæ „ tenentibus, quinto nonas Maji inventa est, in prædicto Kalendarum die inventionis festum solemniter celebrare (a).

Id contra omnium Historicorum fidem huic Epistolæ assutum esse, & tempori Eusebii Papæ haud convenire, omnibus sat persuasum est, ut & Binius ex Baronio hic observat.

Sive igitur materiam, sive stylum attendamus, evidenter apparebit, omnes tres has Epistolas esse ejusdem cum præcedentibus fabricaturæ; meritoque notasse Labbæum: *Confictæ ac spuriæ omnes.*

Epistola Melchiadis Papæ.

Melchiadi Papæ, qui Eusebio successit, unica tribuitur Epistola *ad omnes Hispaniæ Episcopos;* in qua noster Mercator solitas suas merces de judiciis Episcoporum, & majoribus causis ad Sedem Apostolicam deferendis, atque de appellationibus ad eamdem, venditat: eadem plane confusione, & fragmentorum conglomeratione, qua in præcedentibus usus est.

Addit *cap.* 2. longum discursum de effectu Sacramenti Confirmationis: ostenditque Confirmationem ad Baptismi pertinere perfectionem, verbis *Euceberti Homilia de Pentecoste Eusebio Emisseno passim, sed falso tributa: cujus auctor quibusdam perhibetur Faustus*, uti notat Labbæus *col.* 1397. addens: *Hinc vero discat lector aurum latere plurimum in sarcinis nostri Mercatoris.* Et ad calcem hujus prolixi discursus ait: *Hucusque Orator quisquis fuit Gallicana facundia præstans.*

Capite 3.

Denique *capite* 3. scribit, quod jejunium Dominici diei, & quintæ feriæ nemo celebrare debet, ut inter jejunium Christianorum & Gentilium, veraciter credentium, atque infidelium & hæreticorum, vera & non falsa discretio habeatur. Tum adducit, more suo, prolixum admodum ex pluribus locis sacræ Scripturæ concinnatum, inconcinnum discursum: ut palam innotescat, quod & hanc Epistolam merito *docti viri confictam arbitrentur*, uti notat Labbæus *col.* 1395.

Altera eidem adscripta.

Extat & apud Isidorum Epistola de primitiva Ecclesia, quam nonnulli Melchiadi tribuerunt: sed manifesto errore: quandoquidem disertis verbis citetur Synodus Nicæna, quæ omnium consensu sub Silvestro successore Melchiadis demum indicta fuit; quin & refertur Canon Concilii Chalcedonensis sæculo V. celebrati: unde & ipse Severinus Binius sequutus Baronium, verius credit, " ipsum Isidorum compilatorem potius „ quam collectorem, auctorem esse hujus Epistolæ: „ quam (ait) ex *Canone* 3. Concilii Chalcedonensis, „ & fragmento quodam S. Gregorii *Epist.* 24. *lib.* 1. „ & Niceni Concilii historia compilatam esse constat.

Eruditorum de omnibus his Decretalibus judicium.

Hactenus Epistolæ Decretales in Isidoriana collectione primis Pontificibus & Martyribus adscriptæ: quæ pluribus sæculis magno ubique consensu receptæ: sæculo XVI. examinari, & ad incudem redigi cœptæ, tandem ab omnibus eruditis jure merito, tum ob argumenta generalia §. præcedenti proposita, tum specialia, quæ singulas suppeditare hoc §. demonstratum, uno quasi consensu tamquam spuriæ, & confictæ a pseudo-Isidoro Mercatore, sive quocumque alio inepto & subdolo, sed parum ingenioso artifice, rejiciuntur. Nec immerito prævie ad S. Clementis Decretales notavit Labbæus tomo 1. Concil. general. *col.* 78. " Mirum est „ viris doctissimis Turriano, Binio, & quibusdam aliis „ in tanta eruditionis Ecclesiasticæ luce probari potuisse Decretales illas Epistolas, a quocumque, seu Mercatore seu Peccatore fabricatas, & antiquis Romanæ Urbis Pontificibus circiter annum Christianæ „ epochæ octingentesimum suppositas: adeo enim perspicacibus viris deformes videntur hoc saltem tempore, ut nulla arte, nulla cerussa, aut purpurisso „ fucari possint. Eas omnes, saltem pleraque earum „ repudiarunt eruditissimi quinque tractatores Catholici, *Baronius*, *Bellarminus*, *Petronius*, *Contius*, „ *Antonius Augustinus*, *Lorinus*, *Sirmondus*, *Ducæus*, „ *Petavius*, *Marca*, *Bosquetus*, ut alios modo sive antiquiores sive recentiores silentio obvolvam.

Cur de his fusius actum.

De his nihilominus Decretalibus Epistolis communi consensu ut putridis Mercatoris mercibus rejectis, non nihil fusius differere volui, eo quod pleræque earum per fragmenta concilæ extent apud Canonum Collectores, ac notanter Gratianum; & ex hoc libros passim Canonistarum & Theologorum Scholasticorum impleverint; & quasi genuina antiquitatis monumenta allegentur.

Poterunt autem tam Canonum, quam Theologiæ studiosi judicare ex his, quæ sit citatis ex fragmentis Gratiano, aliisve Canonum Collectoribus sub nomine Canonum, tribuenda auctoritas: spuriaque a legitimi Veterum scriptis secernere.

§. VI.

Nonnulli alia ab Isidoro supposita.

Plura supposititia in Isidori collectione præter relatas Decretales.

ISIDORUS relatis primorum Pontificum usque ad Silvestrum exclusive Decretalibus Epistolis, quæ vulgo vocantur pseudo-Isidori merces, & de quibus præcipue aliquando controversia extitit, refert varia alia Ecclesiastica monumenta, ac præsertim Synodorum, tum generalium, tum particularium sive Latinarum sive Græcarum Decreta; adjunctis dein nonnullorum Pontificum, qui Silvestrum sequuti sunt, Decretalibus Epistolis, inter quæ & nonnulla miscentur, quæ non secus ac præcedentes Epistolæ hodie ab Eruditis, uno quasi consensu pseudo-Isidori confictis mercibus addicuntur: licet tamquam genuina eorum scripta a multis, ac notanter Gratiano, & hunc sequutis Canonistis & Theologis, proferantur.

Hæc igitur & hic breviter annotare, ne falsa pro veris assumantur, non inutile visum fuit.

Occurrit primo loco Edictum, sive *Donatio Constantini*, cujus meminit Gratianus *dist.* 96. *Can*, 13. & 14. cum hoc proœmio: " Constantinus Imperator coronam & omnem Regiam dignitatem in Urbe Roma„ na, & in Italia, & in partibus Occidentalibus A„ postolico concessit.

Quæ communiter ut supposititia rejicitur.

Integra extat in collectione Isidori: creduntque non pauci, nec sine fundamento, eumdem esse hujus instrumenti fabricatorem, qui prædictarum Epistolarum Decretalium: Neque pauciora aut obscuriora præterit suppositionis argumenta: unde & Eruditorum consensu ut supposititium repudiatur. Vide Cardinalem Cusanum *lib.* 3. *concord. Cathol. cap.* 2. Antoninum *part.* 1. *hist tit.* 8. *c.* 2. Baronium ad annum 1191. atque inter recentissimos, Christianum Lupum *tomo* 4. *Scholiorum ad Canonem* 8. *Dictatus Gregorii VII.* ubi asserit, Gregorium in condendo hoc Canone, *Quod solus Papa possit uti Imperialibus insigniis*, respexisse ad hoc Constantini Edictum, atque ex hoc fonte processisse, quod referente Conrado Abbate Urspergensi, Bonifacius VIII. *penes se utriusque gladii potestatem esse affirmavit.* " Plurium Jurisconsultorum, qui non solam Ro„ manam urbem, sed omnecum spectantibus ad ipsum „ Regnis Occidentale Imperium fuisse a Constantino „ datum Silvestro tunc docebant, sententiam Bonifa„ cius sequebatur. Et quidem istud donationis instru„ mentum a cunctis tunc adeo credebatur authenti„ cum: ut ipsum admiserit etiam Henrici Regis Ad„ vocatus ", Hæc Lupus, qui subdit: *Esse spurium & fictitium nemo eruditus hodie dubitat.*

Non dissentit a Lupo Papebrochius, qui in citato *Propilæo part.* 1. *pag.* 123. non dubitat hanc donationem vocare *fictitiam*, *pudendam*, *supposititiam*, *commentum confictum*, &c. Et in Paralipomenis ad hoc Propilæum *pag.* 43 adverteus, Paulum II. anno 1469. hoc instrumento usum fuisse, ait: " Sed hæc utcum„ que a Paulo dicta, & plenius apud Mabillonem sua „ originali actorum ipsorum lingua legenda *l.* 5, *de re* „ *diplom. nu.* 20. nunquam efficere poterunt, ut viri „ eruditi desinant de rei veritate dubitare: optentque „ videre certiora Constantinianæ donationis, etiam „ quoad solam substantiam, documenta.

Synodus Romana sub Silvestro.

Sancto Silvestro litteræ Decretales in Collectione Isidoriana non adscribuntur; sed exhibetur Synodus Romana sub Silvestro Papa constans 20. capitibus: cui epilogus brevis præmittitur sub hoc titulo: *Incipiunt exerpta quædam ex Synodalibus gestis S. Silvestri Papæ.*

Qua usus Leo IV.

Quod Leo IV. sub medium IX. sæculi scribit ad Episcopos Britanniæ: nullam esse unquam damnationem „ Episcoporum, nisi aut ante legitimum numerum E„ piscoporum, qui fit per 12. Episcopos, aut probata „ sententia per 72. idoneos testes, qui tales sint, qui „ & accusare possint, & prius ad sacra Christi quatuor „ Evan-

(a) Eusebii Papæ tempore nondum festum inventionis Crucis institutum, cum Christi crux non esset tunc inventa, nec etiam fuisset quæsita.

„ Evangelia præsent, quod nil falsum depromant ". ad hanc Silvestri Synodum respexit, quod haud obscurum est.

In hac enim legitur *cap. Non damnabitur Præsul nisi in septuaginta duobus*. Unde & in plerisque hujus Leoninæ editionibus additur verbis superius descriptis: *sicut nobis beatus Silvester tradidit*: eamque lectionem secuti quoque sunt Ivo Carnutensis, & post ipsum Gratianus *causa* 2. *quæst*. 4 *Can*. 3. quamvis hæc verba deesse in editione Romana, & MS. Codice Vaticano dictæ Epistolæ, observaverit Lucas Holstenius: & notarint Correctores Romani ad citatum locum Gratiani.

Eadem usi Canonum collectores, ac signanter Gratianus.

Hac Synodo sæpius recentiores Canonum collectores, ac signanter Gratianus usi sunt; atque hic quidem *caus*. 2. *quæst*. 4. *Can*. 2. sub nomine *Silvestri Papæ in generali Synodo residentis* refert hæc ex *Canone* 3. „ Præsul non damnabitur nisi cum 72. testibus: nec Præsul summus a quoquam judicabitur, quoniam scriptum est: *non est discipulus supera magistrum*. Presbyter autem Cardinalis nisi cum 44. testibus non damnabitur: Diaconus vero Cardinalis urbis Romæ, nisi cum 27. testibus non condemnabitur. Subdiaconus, Acolythus, Exorcista, Lector, Ostiarius non nisi septem testibus condemnabitur. Testes autem & accusatores sine aliqua sint infamia.

Et *causa* 2. *quæst*. 7. *Can*. 10. ex eodem Canone 3. refert: „ Clericus adversus Exorcistam, Exorcista adversus Acolythum, Acolythus adversus Subdiaconum, Diaconus adversus Presbyterum, Presbyter adversus Episcopum accusationem dare, aut testimonium ferre non valet.

Ac *Canone* 2. ibidem sub nomine ejusdem Synodi; „ Nullus Laicus audeat Clerico crimen inferre.

Rursus *causa* 11. *quæst*. 1. *Can*. 9. nomine *Silvestri in Synodo Romana cap*. 14 hæc profert: „ Testimonium Clerici adversus Laicum nemo recipiat: nemo enim Clericum quemlibet in publico examinare præsumat, nisi in Eclesia ". Et *Can*. 10. „ Si quis Clericus accusans Clericum in curiam introierit, anathema sit.

Sed quam hæc parum consona sint ætati S. Silvestri, quando Ecclesia a Gentilium Imperatorum persecutione vix respirare cœperat, cuivis facile est judicare. Nec magis sæculo illi congruunt, quæ sæculo IX. ex eadem Synodo recitavit Nicolaus I. *Epistola* 8. ad Michaelem Imperatorem sub nomine S. Silvestri. „ Neque ab Augusto, neque ab omni Clero, neque a Regibus, neque a populo, judex judicabitur ". Quæ sunt ipsissima verba *cap*. 20. dictæ Synodi; sed quam absona a tempore Silvestri! quo nullos *Reges* in Imperio Romano extitisse compertum est.

Ab Eruditis ut supposititia rejicitur.

Ob hæc, aliaque plurima disciplinæ & historiæ illius ætatis difformia; necnon barbarum plane stylum. Synodus una cum Decretis illi adscriptis, a viris eruditis hodie tamquam spuria ejicitur. Petrus de Marca *lib*. 1. *de Concord. Sacerd. & Imp. cap*. 11. *n*. 4. citata hac Synodo ait: „ Sed viri emunctioris judicii hunc fœtum ut adulterinum damnant, & inter cæteras Isidori Mercatoris quisquilias reponunt.

Similiter Christianus Lupus *tom*. 4. *Schol. in Canones* hanc Synodum esse *fictam & spuriam* dicere non dubitavit. Et Labbæus ad viginti hujus Synodi capita *tom*. 1. *Concil. col*. 1544. apposuit hanc notam marginalem: „ *Supposita* videntur Hincmaro, ac plerisque viris Eruditis XX. ista capita quæ Isidorus collectioni suæ intexuit.

Uti & Epistola Ægyptiorum ad Marcum Papam, & hujus responsoria.

Occurrit post hæc apud Isidorum Epistola Sancti Athanasii, & Ægyptiorum Episcoporum ad Marcum Papam successorem Silvestri, qua petebant exemplar Nicæni Concilii, quia Ariani exemplaria incenderant. Item Rescriptum Marci ad hanc Epistolam. Verum præterquam quod in his palam eluceat barbarus & inconcinnus stylus ex variis Recentiorum fragmentis more ipsi pseudo-Isidoro familiari conflatus, multa insuper occurrunt, quæ cum veritate historiæ & factorum non conveniunt: ut propterea viris Eruditis conficta videantur, uti monuit Labbæus *t*. 2. *Concil. col*. 469. „ Hæ Mercatoris merces Baronio, Bellarmino, aliisque peritis Catholicis merito suspectæ & suppositæ visæ sunt. Nec Binius ipse diffitetur, Baronianis rationibus oppressus ". Eas quoque ut supposititias recenter rejecit Papebrochius in *vita S. Athanasii ad* 2. *Maji n*. 138.

Quibus & Gratianus usus.

Fragmentum fictitiæ Epistolæ S. Athanasii retulit Gratianus *dist*. 16. *Can*. 12. atque inde credidit, in Nicæna Synodo edita fuisse 70. Capitula sive Canones: ipsique Correctores Romani hujus Epistolæ auctoritate delusi, ibidem annotarunt: „ Ex his Athanasii verbis constat, non omnes Nicænæ Synodi Canones aut Græce aut Latine nunc haberi ". Omnes autem hujus Synodi Canones hodie haberi; nec plures quam 20. editos esse concludentibus rationibus ostenderunt viri eruditi, & *in Dissert. ad Concilium Nicænum, ejusque Canones* §. 12. demonstratum est (*a*).

Sub nomine *Julii* I. qui Marco successit, duæ Epistolæ Decretales extant apud Isidorum, utraque *ad Orientales*; in quibus palam ipse pseudo-Isidori stylus elucet; & repetuntur antiquæ & familiares Isidorianæ cantiones, de appellationibus ad Sedem Apostolicam, de Episcoporum judiciis, & majoribus causis ad eam referendis; de forma in judicandis Episcopis servanda; de accusatoribus & accusationibus Episcoporum, aliisque similibus, quibus merces Isidorianæ (de quibus §. præcedenti) redundant: idque iisdem ex laciniis, eademque confusione contextis; uti etiam advertit post alios Labbæus, qui *col*. 475. hanc notam apposuit. *Hæc cum sequenti supposita Baronio, aliisque eruditis merito videtur, nec secus atque aliæ Isidori merces, ex Hispania primum, ut volunt, profectæ*.

Epistolæ Julii I. similiter rejectæ.

Inter has binas Julii Decretales interposuit Isidorus Epistolam Orientalium ad Julium; in qua causantur, quod in communionem receperit Athanasium, & cæteros, quos ipsi damnaverant. Sed sive stylum, sive materiam, & fragmenta, e quibus conflata est, attendamus, apparebit justam esse Labbæi notam marginalem: *Baronio, aliisque eruditis commentitia ex variis aliorum fragmentis Latine scriptis consuta*.

Epistola Orientalium ad Julium apocrypha.

Præter has merces Isidorianas, extant duæ Epistolæ Julii in causa S. Athanasii, una ad Orientales, & altera ad Alexandrinos in defensionem ejusdem sancti; quas sinceras, nulloque Mercatoris mangonio fucatas, agnoscunt eruditi; earumque meminit Athanasius, aliique Veteres, & a stylo & materia pseudo-Isidori multum distant.

Duæ Epistolæ Julii non suspectæ.

Has germanas Julii litteras, *nullo Consule* signatas esse notavit Papebrochius in suo conatu Chronico historico in *S. Julio* Papa: *Quia*, ait, *id forte Romanis Pontificibus nondum in usu erat*.

Sequitur apud Isidorum Epistola *S. Athanasii*, & Ægyptiorum Episcoporum *ad Papam Liberium*, de oppressionibus, quas patiebantur ab Arianis; & *Liberii* Epistola ab eodem responsoria. Utraque autem adeo manifeste prodit Mercatoris phrasim & stylum, aliaque fictionis indicia, ut eas *falsatis annumerandas censeant non eruditi modo, sed etiam proletarii quique scriptores*, uti notat Labbæus *col*. 763. Quod & Papebrochius loco citato in *Liberio* monuit; id unum observans cum Cantelio: „ antiquiori in usu Episcoporum, etiam Romanorum fuisse; ut alios *Episcopos* non minori titulo, quam *Coepiscopi*, aut *fratris* appellarent. Primus Gregorius II. invenitur sæculo VIII. ineunte scripsisse, ut *Dilectis filiis*, Donato *Patriarchæ & Episcopis, atque Marcello Duci & plebi Venetiæ & Istriæ*. Hoc exemplum secutus est nemo ante finem sæculi X. *quando Silvester scripsit Dilecto in Christo filio Arnulfo sanctæ Rhemensis Ecclesiæ Archiepiscopo*: neque ulteriorem progressum id scitur habuisse, mansitque prior & antiquior usus.

Epistola Athanasii ad Liberium Papam; & hujus responsoria. Utraque supposititia.

Cum igitur in hac Epistola Liberius, contra morem tunc receptum, S. Athanasium Episcopum Alexandrinum vocet *Dilectum filium*, redditur vel hoc titulo suspecta.

Plures extant Liberii Epistolæ apud Hilarium in fragmentis, item S. Athanasium, aliosque fide dignos auctores, quarum apud eruditos integra est auctoritas; & quarum stylus & materia facile ipsas a mercibus pseudo-Isidorianis distinguunt.

Plures ejusdem Papæ Epistolæ non suspectæ.

Sequitur in collectione Isidori Epistola *S. Athanasii*, & Ægyptiorum Episcoporum *ad Felicem II*. Papam; qui in Sedem Romanam, Liberio in exilium misso, intrusus fuerat; & de quo inter eruditos controvertitur, num inter legitimos Romanos Episcopos referendus sit.

S. Athanasii Epistola ad Felicem II. e mercibus pseudo-Isidori.

Hæc interim Epistola, sive materiam, sive stylum, sive fragmenta spectes, e quibus sine ullo ordine contexta est, evidenter & palam exhibet manum Mercatoris nostri, ideoque, uti notat Labbæus *tom*. 2. *Concil. col*. 844. *ad malas merces Mercatoris has ineptæ farraginis quisquilias Baronius, aliique eruditi viri ablegant*.

Similiter Epistola huic *Felici* assignata apud Isidorum, & directa *ad Episcopos in Alexandrina Synodo congregatos*, solitas pseudo-Isidori cantilenas, de judiciis Episcoporum, eorum accusatoribus, & accusationibus barbaro & confuso stylo recantans, non minora aut obscuriora exhibet suppositionis & fictionis indicia; uti & altera, *ad eosdem & reliquos Domini Sacerdotes*; ut propterea jure meritissimo tamquam falsæ & fictitiæ uno quasi consensu rejiciantur.

Similiter ejusdem Felicis ad eosdem Epistola.

Post hæc refertur apud Isidorum Epistola sub nomine *Damasi Papæ ad Paulinum Antiochenum Episcopum*; cujus capite primo docet, quod integrum hominem susceperit Christus sine peccato. Secundo autem capite docet, quod unus sit Christus, ante sæcula ex Patre natus, & in tempore ex Virgine editus: una exhibens in hac Epistola, professionem ab Hæreticis ad Ecclesiam revertentibus exigendam. Apud Theod. *lib*. 5. *cap*. 11.

Epistola sincera Damasi ad Paulinum Antiochenum.

Sequitur ejusdem Epistola *ad Hieronymum Presbyterum*, qua petit, ut *Græcorum psallentiam* ad ipsum dirigat: „ quia (ait) tanta apud nos simplicitatis indago est, ut tantum in die Dominica Apostoli Epistola una recitetur, & Evangelii Capitulum unum dicatur, & nec psallentium mos tenetur, nec hymni decus in ore nostro cognoscitur.

Supposititia Damasi ad Hieronymum.

Subjicitur huic Epistolæ rescriptum *Hieronymi* respon-

Et Hieronymi ad Damasum.

(*a*) Extat hæc citata Dissertatio ad Concil. Nicænum, ejusque Canones, *Tom. VI. part*. 2. *Dissert*. 2. §. 12. hujusce editionis.

ponsorium ad dictam Epistolam, quo suggerit de *Gloria Patri & Alleluja* in fine Psalmorum in Ecclesia Romana concinendo. Sed tam hoc rescriptum, quam præcedens Epistola, tot evidentia suppositionis argumenta suppeditant, ut etiam ipsi Baronio commentitia appareant: dicatque Labbæus in nota marginali ad Damasi Epistolam *tom. 2. col. 867. Hæc & sequens supposititiæ, apocryphæ, & ineptissimæ viris doctis habentur; tantumque a stylo Damasi & Hieronymi distant: quantum cœlum a terra, & polus antarcticus ab arctico.*

Epistola Africanorum ad Damasum conficta.

Epistola *Stephani Archiepiscopi*, & trium Conciliorum Africæ *ad Damasum Papam* de privilegio Romanæ Sedis, quam subjungit Isidorus, haud obscuriora præfert pseudo Isidorianæ fictionis indicia, phrasibus & stylo Mercatoris contexta: ac inter alia, notum faciunt Damaso: *quod quidam fratres in confinio nobis (inquiunt) positi, quosdam fratres nostros, venerabiles videlicet Episcopos, vobis inconsultis, a proprio dejiciunt gradu; vel dejicere moluntur, cum vestræ Sedi, Episcoporum judicia & summorum finem Ecclesiasticorum negotiorum, in honore Beatissimi Petri, Patrum Decreta omnium, cunctam reservare sententiam, inquirendi reverentia de Dei rebus, quas omni cura & sollicitudine observare debemus. Maxime vero juste ab ipso debent Præsulum examinari vertice Apostolico, cujus hæc vetusta sollicitudo, tam mala damnare, quam revelare laudanda.* Hæc e recentioribus scriptis contexta nullo modo cum disciplina & genio Africanorum consentiunt; immo quasi directe opponuntur, ut supra in Scholiis ad Canones Africanos vidimus.

Uti & ejusdem responsoria.

Epistola *Damasi* responsoria ad præcedentem, ex ipsa materia Mercatoris prodit auctoritatem; agit enim de Primatu Apostolicæ Sedis: de causis Episcoporum, eorumque damnatione, non finiendis seu decidendis absque *hujus Sedis auctoritate*: ratione hac subjuncta:
„ Nam (ut nostris) Synodum sine auctoritate fieri,
„ non est Catholicum: Nec Episcopus, nisi in legitima
„ Synodo & suo tempore Apostolica vocatione con-
„ gregata definite damnari potest; neque ulla unquam
„ Concilia rata leguntur, quæ non sunt fulta Aposto-
„ lica auctoritate.

Hæc esse ordinarias pseudo-Isidori merces, uti quæ sequuntur in hac Epistola, de accusatoribus & accusationibus Episcoporum, sæpius ostensum & notatum fuit §. præcedenti. Accedit & falsa nota Consularis. Data enim dicitur, *Flavio & Stilicone viris clarissimis Consulibus:* cum constet Consulatum Stiliconis demum sedecim annis post obitum Damasi incidisse, ut proinde merito, tam hæc, quam præcedens, viris eruditis *falsæ atque adulterinæ* videantur, ut monet Labbæus *tom. 2. Concil. col.* 869.

Similiter Epistola ejus de Chorepiscopis.

Eidem Pontifici adscripta Epistola in collectione Isidori *de Chorepiscopis, & qui iidem sint, aut si aliquid sint, aut nihil, & de vana superstitione eorum vitanda*, stylum Isidorianum plane barbarum, & confusum, ex recentioribus sibi haud cohærentibus segmentis conflatum præfert: citatis etiam Canonibus ex versionibus Dionysii Exigui, necnon *Canone* Concilii Calcedonensis Damaso multo recentioribus: unde merito & hæc ad supposititias Isidori merces communi consensu rejicitur.

Item Epistola illius ad Episcopos Italiæ.

Damasi Epistola *ad Episcopos Italiæ* apud Isidorum, sive materiam, sive stylum spectes, prodit manum pseudo-Isidori. Agit quippe rursus in hac Epistola, de accusationibus Episcoporum: quas pene omnibus suis mercibus intermiscet, idque eodem inconcinno ex recentioribus laciniis conflato stylo, ut propterea non dubitent eruditi, eam esse *commentum Mercatoris*, teste Labbæo *tomo 2. col.* 883.

Nonnullæ non suspectæ.

Præter has spurias & adulterinas merces habentur nonnullæ huic sancto Pontifici adscriptæ Epistolæ, quæ majorem apud Eruditos fidem merentur: puta duæ Epistolæ Damasi ad S. Hieronymum, quæ inter opera Hieronymi prostant, ab eruditis ut genuinæ recipiuntur: nec stylum aut materiam pseudo-Isidori præferunt. In priore excitat Hieronymum, ut ei scribere velit; eique nonnullas ex Scriptura sacra difficultates proponit, ut ipsum sic ad scribendum permoveat. In posteriore postulat ab Hieronymo explicari illud, *Osanna filio David*: de quo, ut ait *commentaria Græco latinoque sermone, in Evangeliorum interpretatione ab orthodoxis viris olim ac nuper scripta, non solum diversa, sed etiam contraria sibimet proferunt.*

Post hæc concludit: *Dilectionis tuæ est, ut ardenti illo strenuitatis ingenio, abscissis opinionibus, ambiguitatibusque scrupulosis, quid se habeat apud Hebræos vivo sensu scribas: ut de hoc, sicut & de multis, tibi curæ nostræ in Christo Jesu gratias referant.*

Hic per transennam notet Theologus, judicio hujus sancti Pontificis, utile esse, pro intellectu sacræ Scripturæ inquirere, quis sit ejus apud Hebræos verus sensus.

Similiter Epistola *Damasi, & Episcoporum, qui ad eum in Romanam urbem ex Italia & Gallia convenerant numero XC. ad Episcopos in Illyrico*, relata apud Theodorum *lib. 2. cap. 22.* & Sozomenum *lib. 6. cap.* 23. merces Isidorianas non redolet, tametsi & eam suis mercibus interseruerit: sed stylo & materia multum distinguibili.

Hortantur Episcopos in Illyrico, ut fidem Nicænam contra nascentes hæreses, ac notanter Auxentium Mediolanensem jam de hæresi damnatum, constanter tueantur; scribuntque, quod definitioni Nicæni Concil „ præ-
„ judicium aliquod fieri non potuerunt per numerum
„ Arimino, congregatum quando constat, neque Ro-
„ manum Episcopum, cujus ante omnia decebat eos
„ spectare decretum, neque Vincentium, qui tantis an-
„ nis Episcopatum inviolabiliter custodivit, neque alios
„ talibus præbuisse consensum, maxime dum (sicuti
„ prædiximus) illi ipsi, qui per circumventionem de-
„ clinasse videbantur, ipsi denuo utentes meliori con-
„ silio hæc sibi displicere testati sunt.

Hæc ex editione Lucæ Holstenii, quam sequutus est Labbæus *tomo 2. Conciliorum*, consentitque in substantia Theodoretus: at apud Sozomenum, ratio petita ex sententia Episcopi Romani, & aliorum non occurrit.

Germanæ nonnullæ ab Isidoro relata Pontificum Epistolæ sed & falsis intermixtis.

Post hactenus relatas Pontificum Romanorum Epistolas, sequuntur in Isidoriana collectione Epistolæ Pontificum Siricii, qui Damaso successit, & aliquot subsequentium; quæ & a Dionysio Exiguo inter Decreta Romanorum Pontificum relatæ; & ut genuinæ ab eruditis receptæ; styloque omnino a stylo pseudo-Isidori distincto conscriptæ sunt: quapropter has hic referre animus non est; sed tantum nonnulla, quæ collectionis auctor de suis supposititiis & putridis mercibus internascuit, a sinceris secernere; ut de iis præmonitus Canonum studiosus, spuria pro sinceris non æquali facilitate auctoritatem admittat.

Falsa una Siricio adscripta.

Siricio Papæ quatuor Decretales assignat Isidorus, quarum tres priores nullus in dubium revocat; at de quarta, quæ dirigitur *ad Episcopos Africanos*, dubitare cœpit XVII. sæculo David Blondellus, nihil tamen de ea definire ausus. At Paschasius Quenellus, eadem propius discussa, ostendit argumentis, ut apparet, concludentibus, eam esse plane supposititiam & confictam; uti & Concilium Thelense, quod huic Epistolæ apud Isidorum præmittitur, & in quo hæc Epistola dicitur probata. *Differtat.* 15. operibus S. Leonis subjuncta; quæ eruditione multa referta non sine fructu legetur.

Pariter duæ Anastasio suppositæ.

Anastasio I. Papæ, qui Siricio successit, nullas Decretales assignat Dionysius Exiguus; at noster Isidorus duos tribuit, quarum prima inscribitur *cunctis Germaniciæ, & Burgundicæ regionis Episcopis*; quæ vel sola inscriptio nota evidens est suppositionis: nam Ethnici adhuc erant Burgundiones Anastasii temporibus, primum sub Valentiniano III. ad fidem conversi: quin, uti notat Papebrochius in Conatu Chronico-historico *in Anastasio*, nondum *Burgundia* tempore hujus Pontificis nomen habebat a *Burgundionibus*.

Præterea Epistola hæc pene tota contexta est ex Epistola S. Leonis adversus Manichæos; intermixtis & additis nonnullis aliorum laciniis, quæ confusum ac inconcinnum contextum conficiunt; & stylum pseudo-Isidorianum palam ostentant. Fragmenta hujus Epistolæ extant apud Gratianum *dist. 98. Can. 2. & dist. 1. de Consecrat. Can. 68.*

Altera Epistola, quam Anastasio assignat Isidoriana collectio, dirigitur *Nertano nobilissimo viro*: æque ac præcedens ex S. Leonis, Gregorii, aliorumque segmentis more consueto nostri Mercatoris fabricata; apposita nota Consulari, quæ nequaquam cum ætate hujus Pontificis convenit; nimirum *septimo Idus Junii, Theodosio Augusto VII. & Palladio Viris Clarissimis Consulibus*; qui Consulatus incidit in annum 416. mortuo a pluribus annis Anastasio, uti monet Labbæus *tomo 2. Concil. col.* 1194. qui & in nota marginali ad priorem *col.* 1191. ait: *Hæc & proxime sequens adulterinæ sunt.* Citat tamen & hujus fragmentum sub nomine Anastasii Gratianus *causa* 13. *quæstione 2. Can.* 27.

Tertia genuina ab Isidoro omissa.

Est & tertia Epistola sub nomine Anastasii Papæ ad Joannem Hierosolymorum Episcopum ab Isidoro omissa, sed quæ extat apud S. Hieronymum tomo 9. Operum ipsius, & cujus meminit in *Apologia 3. adversus Rufinum*: in qua Anastasius versionem librorum Origenis per Rufinum factam improbat: de qua Anastasium consulerat Joannes Hierosolymorum Episcopus. Epistola hæc stylum ab Isidoriano habet omnino dissimilem, nequaquam confusum, vel ex aliorum laciniis consutum, sed uniformem: unde & hujus genuinæ Epistolæ stylus evincit, duas præcedentes esse spurias: quare & huic appendit hanc notam Labbæus *col.* 1194. *Compone cum duabus præcedentibus, sentiesque aliter olere catulos.*

Sixto III. adscripta judicatur supposititia.

Sixto III. unicam adscribit Isidorus inscriptam *omnibus Orientalibus Episcopis*: quæ tam quoad materiam de detractionibus & iniquis accusationibus adversus Episcopos, quam quoad stylum olet putridas merces nostri Mercatoris: estque, ipso Binio fatente, magna pars hujus Epistolæ recitata hic verbo tenus ex Epistola tertia Fabiani supposititia: addita ad finem Epistolæ, temporis & Consulum nota plane subreptitia: quare eruditi uno consensu ut *fidei admodum suspectæ, immo nullius*, rejiciunt, inquit Labbæus *tom* 3. *col.* 1263.

Uti & Epistola S. Leonis de Chorepiscopis.

Sancto *Leoni*, qui Sixto successit, inter varias Epistolas assignavit unam de privilegio Chorepiscoporum *ad universos Germaniæ & Galliæ Episcopos*, quam esse *suppositam multa arguunt*, ait Labbæus *tomo 3. Concil. col.*

cit. col. 1394. clarisque argumentis evincit Paschasius Quenellus in speciali dissertatione undecima operibus S. Leonis subjecta.

Citatur hac Epistola in Decreto Gratiani sub nomine Leonis I. errore Correctorum Romanorum.

Cumque vir hic eruditus sibi objiceret auctoritatem Gratiani, in cujus Decreto hodie extat fragmentum hujus Epistolæ sub nomine Leonis I. *dist.* 68. *Can.* 4. respondet; " Notarunt omnes quam crassi naris jure merito habeatur Gratianus in discernendis legitimis scriptis auctorum a spuriis. Attamen Gratiano imputanda non est Leonis *primi* inserta Decretis mentio; sed novellis correctoribus, qui errorem hunc cum aliis innumeris ex Epistolarum Pontificiarum interpolatis editionibus hauserunt. Antiquiores enim Decreti editiones, Parisiensis an. 1531. Lugdunensis Hugonis a Porta 1548. & aliquot aliæ, hæc tantummodo habent; *De his ita scribit Leo Episcopus omnibus Episcopis.*"

Duæ Epistolæ Joanni I. adscriptæ præferunt characteres Isidorianæ suppositionis.

Joanni I. Papæ adscribuntur ab Isidoro duæ Epistolæ, quarum prior dirigitur *ad Zachariam Archiepiscopum*, sapitque merces Isidorianas tam in materia de non accusandis Episcopis, quam in stylo ex laciniis diversorum more Isidoriano conflato.

Secunda eumdem Isidorianæ suppositionis characterem refert in stylo, & citatione sive potius conglomeratione textuum sacræ Scripturæ; quibus & nonnulla fabulosa admiscet, uti ostendit Papebrochius in Conatu Chronico historico *dissertatione* 12 quare & utramque *supposititiam* reputant Eruditi. *Labb. t.* 4. *col.* 1603.

Similiter Epistola Bonifacii II. ad Alexandrinum Episcopum, & cum pernitiosa hujus Epistolæ suppositio.

Bonifacio Papæ II. adscribitur in hac Isidoriana collectione Epistola unica *ad Eulalium Alexandrinum Episcopum*, ex S. Leonis, Gregorii, & Hormisdæ Epistolis stylo Isidoriano consarcinata; qua scribitur, Aurelium Episcopum Cartaginensem & collegas ejus Episcopos Africanos temporibus Bonifacii I. & Cœlestini ab Ecclesiæ Romanæ communione segregatos; ac nunc tandem eorum nomine Eulalium quamdam culpam suam agnoscendo pacem & communionem petiisse. Ex quo consequens esset, sanctissimos Episcopos & Martyres, atque ipsum Ecclesiæ lumen S. Augustinum extra communionem Ecclesiæ Romanæ mortuos fuisse; eosque nedum e Martyrologio, sed & a Kalendario Romano delendos, uti recte notat Baronius in notis ad Martyrologium Romanum ad diem 16. Octobris qui tum subjungit: " Ecce in quod discrimen unus Isidorus Mercator illarum Epistolarum collector, res nostras adduxit: ut ea ex parte periclitari videatur Ecclesia, si quæ ipse collegit, vel potius effinxit, firma certaque esse dixerimus. Testimonium illi perhibeo (utar verbis Apostoli) quod zelum habuit, sed non secundum scientiam, ut quia sibi visa est paulo ardentior altercatio Aurelii Episcopi Carthaginensis, Augustini, & aliorum Africanorum Episcoporum cum Bonifacio & Cœlestino Romanis Pontificibus in causa Apiarii Presbyteri; ea Epistola nomine Bonifacii conficta sarciendum, quod scissum putabat, existimavit. Pacessant hæc: non innititur vel fulcitur paleis Dei Ecclesia, quæ est columna & firmamentum veritatis."

Post hæc multis concludentibus argumentis evincit ibidem Baronius, communionem Ecclesiæ Africanæ cum Romana nunquam fuisse interruptam; sed semper integram perseverasse.

Ejusdem farinæ est exemplar Precum subjectum isti Epistolæ.

Exemplar *precum ejus* (id est Eulalii) *& Justiniani Principis*, quod prædictæ Epistolæ Bonifacianæ apud Isidorum subjicitur, ejusdem dum Epistola est ponderis; atque ab Eruditis hæ tamquam *a callido Veteratore confictæ* rejiciuntur, uti monet Labbæus *tomo* 4. *Concil. col.* 1676. Supponunt enim, non secus ac Epistola, Ecclesiam Africanam a communione Ecclesiæ Romanæ fuisse separatam, & Africanos sui errati veniam postulasse, & prædecessorum suorum errores agnovisse: sed & anathematizant omnes, qui contra sanctam Romanam & Apostolicam Ecclesiam superbiendo suas erigunt cervices.

Deinde facta professione de amplectendis per omnia Constitutis Sedis Apostolicæ, ejusque communioni firmiter adhærendo, tandem concludit pseudo-Eulalius: " Hanc autem professionem meam manu mea subscripsi, & Bonifacio sancto & venerabili Papæ urbis Romæ direxi damnans & Antecessores & Successores meos, qui Sanctæ Romanæ & Apostolicæ Ecclesiæ privilegia cassare nituntur."

Hæc aliaque in hisce precibus contenta, evidenter ostendunt, eumdem confictæ Epistolæ, & hujus exemplaris artificem; eumdemque confictioni, scopum fuisse.

Non majoris ponderis est Epistola Silverii Papæ ad Vigilium.

Silverio Papæ binæ affienantur Epistolæ ab Isidoro: una *ad Vigilium* pseudo-Papam, qua ei ambitionem Sedis Apostolicæ, & Simoniæ crimen exprobrat, cumque sententia anathematis percellit. Sed ea est styli barbaries, & laciniarum confusio, ut omnibus Eruditis suspectæ fidei sit, & e mercibus Isidori esse credatur; accedente nota " *Principe Basilio* præter stylum notandum tunc annorum, quod ineptus sarcinator sumpsit ex subscriptionibus annum 540 securis, cum cœpit scribi, P. C. *Basilii* V. C. " uti monet Papebrochius in citato Conatu *dissert.* 13. *n.* 20. Vide etiam de falsa nota Consulari huic Epistolæ adjecta observationem *Labbæi tomo* 5. *Concil. col.* 291.

Uti nec Silverii ad Amatorem Augustodunensem Episcopum.

Altera Epistola Silverio assignata dirigitur *ad Amatorem Augustodunensem Episcopum*: qua ejus charitatem laudat: sed rursus stylo Isidoriano ex verbis S. Gregorii, aliorumque conflato atque intermixto ordinaria Isidori toties revocata crambe de non admittendis quibuscumque testibus in accusatione Episcoporum, ad quam sententiam merito notat Labbæus t. 5. *col.* 293. *Hæc jam sæpe sæpius ab Isidoro in fictis Epistolis decantata.* Notatur *data IX. Kalendas Decembris Justiniano quintum, & Belisario viris Clarissimis Consulibus*: quæ data dies cum veritate historica consistere nequit; quia Justinianus post IV. Consulatum anno 534. nullum amplius gessit; & Belisarius semel duntaxat Consul fuit, scilicet anno 535. cum tamen Agapetus, cui Silverius successit, demum anno sequenti mortuus sit. Unde & Binius fatetur, Epistolam hanc *nota mendaci insignitam*: ac propterea *indignam judicatam, quæ sub ipsius Silverii nomine edatur.*

Epistola Amatoris ad Silverium similiter suppositia.

Refertur & ab Isidoro Epistola *Amatoris ad Silverium*, qua ei ad levandam inopiam exilii mittit munuscula, petens de statu ejus certior fieri; cui prælegata Silverii tamquam responsoria subjicitur. Sed *hanc quoque* (ait Labbæus *col.* 292.) *suspectæ fidei censent viri docti, nec immerito cum iisdem atque sequens* (quæ hic præmissa est) *vitiis laborat.*

Joannis III. ad Episcopos Germaniæ & Galliæ Epistola multa quoque præ se fert suppositionis argumenta.

Joanni Papæ III. supponitur Epistola unica *ad Episcopos Germaniæ & Galliæ*, in tria capita divisa: quorum primo arguit quosdam Chorepiscopos temerario olim jam damnatos, quod auctoritatem imponendi manus, sive conferendi Sacramentum Confirmationis sibi arrogarent: citatis pseudo-Epistolis Damasi & Leonis de Chorepiscopis.

Secundo capite prætendit monstrare, Clementem I. post beatum Petrum Sedem Apostolicam rexisse; Linum vero & Cletum tantummodo Chorepiscopos fuisse: eosque Petrum sibi adjutores adscivisse: non tamen potestatem Pontificiam: aut ligandi aut solvendi eis normam tradidisse, sed successori suo Sancto Clementi, qui Sedem Apostolicam post eum, & potestatem Pontificalem, tradente sibi B. Petro promeruisset.

Quis hic non videat commenta Mercatoris: qualia & hæc: " Linus vero & Cletus ministrabant exteriora, Princeps autem Apostolorum Petrus verbo & orationi insistebat: quæ non incongrue ad traditionem Spiritus Sancti per manus impositionem pertinent."

Capite tertio hortatur Episcopos ad curam & sollicitudinem pastoralem stylo admodum barbaro, ex laciniis Epistolæ etiam suppositiciæ Damasi de Chorepiscopis; addita ad calcem falsa nota Consulari.

Ob hæc aliaque, hanc Epistolam *adulterinam omnes docti censent, nec, ipso Baronio præeunte, ausus est refragari Binius*, ait Labbæus *t.* 5. *Concil. col.* 823.

Falsa etiam Benedicti I. ad David Episcopum.

Benedicto I. unam adscripsit Epistolam directam *ad David Episcopum*, qua contendit probare ex sacris litteris summam Trinitatem esse unitatem: idque prolixo centone ex Ithacio adversus Varimadum, adjunctis nonnullis laciniis Sancti Gregorii; nec non textibus sacræ Scripturæ parum sibi cohærentibus, nec ad propositum pertinentibus: ita ut manifestam prodat Mercatoris nostri manum; qua & falsam notam Consularem addit; ut merito a Labbæo *tom.* 5. *col.* 915. vocetur, *Falsa & commentitia ab eodem Mercatore supposita farrago.*

Epistola S. Gregorii ad Secundinum corrupta; & ratione hujus corruptionis mutata disciplina circa Sacerdotes lapsos.

Inter Epistolas *S. Gregorii* ab Isidoro in suam collectionem relatas occurrit una directa *ad Secundinum inclusum*, referturque *lib.* 7. *indict.* 1. *Epist.* 54. De hac Epistola in suis ad eam notis ait vir eruditus Petrus Gussanvillæus: " Hæc Epistola facilius expungeretur quam sanaretur. Eam variis assumentis auctam fuisse probant MSS. Codices, consentiunt eruditi, quibus palatum sapit. Disciplinam circa lapsos (Sacerdotes) sancti Gregorii placitis ex adverso repugnantem ingessit homo, quisquis est audacissimus (a)". Circa hoc ultimum consule dissertationem nostram de Instituto Canonicorum *Tom. V. part.* 2. *cap.* 2. §. ubi dein §. 6. ostenditur, quod occasione istius fragmenti huic Epistolæ assuti, necnon aliarum Isidori falsarum mercium, cœperit circa sæculum IX. aut X. relaxari disciplina multis sæculis constantissime conservata de non restituendis Sacerdotibus lapsis, præsertim in crimen carnis, etiam post actam pœnitentiam.

Monitum insuper voluit eruditus Notator, se plusquam *ducentas* in hac Epistola *variantes lectiones deprehendisse, ne dicam* (ait) *depravationes, quibus tota scatet.* Præcipuas exhibet, ac inter alias jam citatum sat prolixum fragmentum *de Sacerdotibus lapsis*, incipiens ab his verbis Epistolæ: *Et quia tua Sanctitas;* & finiens ad hæc: *qui peccatores sanguine suo redimere venit;* quod fragmentum (inquit) " in maxime parte MSS. Codicum non reperitur, & quantum a vera & constanti sancti Gregorii circa lapsos Clericos doctrina

(a) Quod Epistola ad Secundinum sit saltem depravata, fidem faciunt octo antiqua manuscripta Anglica a Jamesio memorata, & vetustissimus Codex Registri Gregoriani in Claravallensi cœnobio asservatus, ab his omnibus abest lacinia de Sacerdotibus lapsis,

„ ctrina deviet, manifestum est ex *l. 1. Epist. 18. lib. 3.* „ *Epist. 26. l. 4. Epist. 15. 16. 17. lib. 6. Epist. 39. lib.* „ *7. indict. 10. Epist. 25.* & aliis. Sed & vox *Sanctitas* omnimodo insolita est, & sancto Gregorio inusitata, quam vix Episcopis tribuit, nunquam vero „ Monachis, erga quos solummodo utitur voce *charitatis* aut *dilectionis*, ut in aliis locis hujus Epistolæ.

Suppositiis merces Isidorianæ, multis seculis pro sinceris acceptæ.

Hæc præcipua sunt quæ tamquam a Mercatore nostro supposita & conficta hodie agnoscunt unanimi pene consensu, non Acatholici modo, sed & Catholici viri eruditiores: quibus tamen præteritis aliquot sæculis, ut sinceris antiquitatis monumentis usi sunt Collectores Canonum, ipseque Gratianus, qui e plerisque tam hoc, quam præcedenti § indicatis pseudo-Isidori mercibus plures Canones suo Decreto inseruit; seu potius a præcedentibus Canonum compilatoribus, puta Reginone, Burchardo VVormatiensi, & Ivone Carnutensi assumpta in suum Codicem sive Decretum derivavit.

Porro Decreti Gratiani auctoritate illecti Theologi & Canonistæ, fragmenta fictarum Decretalium in probationem dogmatum & disciplinæ passim assumpserant authentica; quin & Concilia & Pontifices iis non raro ad stabilienda sua Decreta usi sunt, uti recte notavit Papebrochius in citato Conatu in *Nicolao I.* addens: „ Nihil quidem approbantes a fide aut moribus „ Ecclesiæ abhorrens, in eo tamen quod facti erat & „ historiæ omnino errantes; sed citra culpam. Quis „ enim a Romani Pontificibus, in quanticumque momenti negotio, majorem exigat distinctioremque rerum præteritarum scientiam, quam sua cujusque ferebant tempora? Aut cur debuerunt illi dubitare de „ quibus tunc nemo dubitabat.

Haud multo earum auctoritatem urgebat Nicolaus I.

Utrum Nicolaus I. suo tempore tanta animositate, quæ in ejus litteris visitur, potuerit harum Decretalium auctoritatem pro asserendis Sedi Apostolicæ Episcoporum judiciis, urgere contra Hincmarum Archiepiscopum Rhemensem, aliosque Episcopos Gallicanos, prout prætendit Papebrochius, merito ambigitur. Certum quippe est, eo tempore, nullam harum Decretalium relatam adhuc extitisse in Codice Canonum, quo tunc utebatur Ecclesia Gallicana.

Præterea indubitatum est, Ecclesiam Gallicanam non agnovisse auctoritatem Decretalium Romanorum Pontificum, nisi earum quæ Codici Canonum reperiebantur insertæ; præsertim ubi reperiebantur contrariæ Canonibus eidem Codicis insertis: uti contrariebantur pseudo-Decretales istæ Canonibus Nicænis, Antiochenis, aliisque Codici Canonum insertis, qui judicia Episcoporum Synodis Provinciarum evidenter committunt.

Hæc nec Nicolaum Papam negasse §. constat ex ejus Epistola ad Episcopos Gallicanos data, & illius fragmento per Gratianum relato *dist. 19. Can. 1.*

DISSERTATIO SECUNDA.

De Capitulis vulgo Hadriani Papæ.

§. I.

Quis horum Capitulorum auctor? & unde desumpta?

Hadriano I. vulgo adscripta hæc Capitula.

SUb finem sæculi VIII. nova prodiit Collectio ex Synodis Romanis, & Decretis Pontificum conflata: quam ab Hadriano I. anno 785. oblatam fuisse Ingilramno Metensi Episcopo supposuit Hincmarus Rhemensis in Opusculo adversus Hincmarum Laudunensem *cap. 24.* eamque pleræque editiones repræsentant sub hoc titulo: „ *Hadriani Papæ* Capitula, quæ ex Græcis & Latinis Canonibus, & Synodis Romanis, atque Decretis Præsulum, ac Principum Romanorum sparsim „ collecta sunt, & Ingilramno Mediomatricæ urbis Episcopo Romæ a Beato Hadriano Papa tradita, sub „ die 13. Kalendas Octobris, indictione nona, quando „ pro sui negotii causa agebatur.

Sed illi adscribenda non esse innuit Antonius Augustinus.

Verum de hoc titulo se dubitasse in proœmio notarum suarum ad hæc Capitula sat innuit Antonius Augustinus, dum ait: „ De Hadriani Papæ Decretis sumptis, *ut ajunt*, ex Græcis & Latinis Canonibus, & „ Synodis Romanis, atque Decretis Præsulum, ac Principum Romanorum, & traditis Ingilramno Mediomatricis urbis Episcopo 13. Kalendas Octobris, indictione nona, anno Christi 785. ut suspicor.

Quid quæso indicant hæc verba, *ut ajunt*, nisi viri illius vacillationem de tituli veritate.

Quid vero in titulo falli suspicatus fuerit, aperuit in *Dialogo 15. lib. 1. de Emendat. Grat.* ubi cum ostendisset a Gratiano Canones Trullanos falso adscribi Synodo sextæ, subjungit: „ Conjungi his possunt illa Hadriani „ nomine Capita ad Ingilramnum, quæ *cum Hadriani nihil habeant*, ejus nomine feruntur.

Hinc non obscurum est, Antonium Augustinum scivisse, hæc Capitula quidem habita fuisse Hadriani; ideoque eis & titulum vulgarem præposuisse; sed tamen credidisse, ea ab Hadriano non fuisse ex Synodis & Decretis Pontificum collecta.

Nec hæc opinio caret fundamentum.

Hoc id sane sine fundamento credit. Collectio enim plena est fallis illi pseudo-Isidorianis Decretalibus, quemadmodum in notis suis ad singula pene Capita ostendit Antonius Augustinus,

Verisimile autem non est, Hadriano notas fuisse dictas Decretales; quandoquidem anno 774. offerens Canonum Codicem Carolo Magno, solas Decretales a Dionysio Exiguo relatas eidem inseruerit: nulla harum Decretalium facta mentione, aut ullo ex illis relato Decreto.

Plures credunt esse collecta ab Ingilramno Metensi Episcopo.

Quare plures hodie credunt cum Antonio Augustino, hæc Capitula non ab Hadriano esse collecta, sed esse Ingilramni, qui ea ex novitiis veterum Pontificum Epistolis ut plurimum collegerint, & Hadriano obtulerit, & ita suspicatur Stephanus Baluzius in præfatione ad Dialogos Antonii Augustini de Emendatione Gratiani; qui & addit „: Hanc conjecturam multa adjuvant, „ sed in primis vetus Codex MS. Bibliothecæ S. Victoris Parisiensis, in quo sic habetur: *Incipiunt* Capitula collecta ex diversis Conciliis sive Decretis Pontificum Romanorum ab Ingilramno Metensi Episcopo, & Hadriano Papæ oblata.

Eumdem titulum præferre & aliud manuscriptum optimæ fidei & venerandæ antiquitatis Monasterii Laurtiensis, testatur Natalis Alexander *tom. 13. Hist. Eccles. pag. 54. ed. 1.*

Quis fuisse creditur Ingilramnus in his colligendis scopus?

Credit autem Baluzius, Ingilramnum hanc collectionem e novitiis hisce Decretalibus confecisse, *quando pro sui causa agebatur*, id est, ut ego arbitror (inquit) subtrahere se voluit cognitioni suorum judicium.

Non sine fundamento creditur hæc collectio esse e putridis mercibus Mercatoris.

Verum cum hæc Capitula apparuerunt sub idem tempus, quo pseudo-Isidorianæ merces prodierunt, eademque materia, nec dissimili stylo, in his Capitulis tractetur, quæ pseudo-Isidoro propria est, puta de judiciis Episcoporum & majoribus causis ad Sedem Apostolicam deferendis; de appellationibus ad eamdem; de accusatoribus & accusationibus, aliisque similibus, non sine fundamento a nonnullis viris eruditis creditur, hanc Capitulorum collectionem, æque ac Epistolas primis Pontificibus adscriptas (de quibus *Dissertatione* præcedenti) esse e putridis mercibus, & audacissimis commentis ejusdem Mercatoris. Accedit, quod hæc Capitula ex illis pseudo-Isidorianis litteris desumpta, & contexta, vel hoc titulo præferant hujus impostoris genium: utpote, cui familiare admodum fuit, eadem sæpius in diversis Scriptis repetere, uti in relatione pseudo-Epistolarum non semel notavimus.

Accedit, quod si quæ his Capitulis addita sint, quæ in prioribus suis confictis Epistolis non continebantur, ea ad sublevandam aut stabiliendam Sedis Romanæ auctoritatem & prærogativam unica pene spectent: quod hunc Mercatorem præcipue præ oculis habuisse *ibidem* §. 3. observatum, & ex omnibus ejus mercibus manifestum est.

Tandem tamen credita Hadriani I. auctoritate.

Quidquid sit de hac Eruditorum quorumdam non improbabili conjectura; hoc equidem constat, successu temporis, creditum fuisse; hæc Capitula auctoritate Hadriani I. collecta esse; atque tandem vulgo dicta esse *capitula Hadriani* (*a*): vel quia titulus eis appensus sic ferebat; vel quia saltem in titulo asserebatur, ea ab Ingilramno Metensi Episcopo collecta, *& Hadriano Papæ oblata*, ex qua oblatione non rejecta, tacitam saltem approbationem inferre fuit proclive; ac cum alterius ei collectionem, ut major auctoritas conciliaretur, simpliciter adscribere.

Cæterum præcipuum argumentum Eruditorum, qui sustinent hæc Capitula nequaquam ab Hadriano Papa collecta & Ingilramno rata, hoc est, quod Codex ab hoc Pontifice missus ad Carolum Magnum, nullas, uti § *superiori* notavimus, ex falsis Decretalibus pseudo-Isidorianis, quibus hæc Capitula abundant, contineret.

Verum hoc argumentum non videtur evincere, Hadriano non esse hæc Capitula adscribenda, aut saltem ipsum postea non concurrisse ad confectionem horum Capitulorum cum adjunctis & intermixtis fragmentis ad asserendas Pontificias prærogativas, quibus falsæ illæ Decretales abundant.

§. II.

(a) Quod si ea collectio tribuatur Hadriano, ea secernenda est ab altera, quam idem summus Pontifex Romæ an. 774. Carolo Magno dedit: hæc nihil aliud est quam Epitome Canonum vulgo Apostolorum & Conciliorum Orientalium a Dionysio Exiguo Latinæ fidei creditorum, item Canonum Concilii Sardicensis, & Conciliorum Africanorum, quos Dionysius suæ collectioni adjecit.

§. II.

De Auctoritate horum Capitulorum.

Hæc Capitula una cum pseudoDecretalibus priscorum Pontificum publicata eosdem patronos habuere.

CApitula hæc sub idem tempus cum pseudo-Epistolis Decretalibus primorum Pontificum in lucem producta, parem quoque pene sortem subierunt.

Sicuti enim Decretales illæ Romanos Pontifices, ac signanter Nicolaum I. Patronos nactæ sunt; item Episcopos, qui a suis Metropolitanis & Primatibus se eximi, & Sedi Apostolicæ subjici avebant; ita & hæc Capitula iisdem ex motivis eosdem Patronos habuere.

Ea allegasse Hincmarum Laudunensem [1], dum a suo Metropolita & Avunculo Hincmaro Rhemensi impeteretur, constat ex hujus opusculo adversus Laudunensem *c.* 24. Quin eumdem Laudunensem solemni professione hæc Decreta suscepisse, & alios ad id coegisse, qui secum in vinculo pacis vivere vellent, testatur Hincmarus Rhemensis in citato Opusculo *c.* 36. formulam referens hujus tenoris: *Hincmarus Deo miserante Ecclesiæ Laudunensis Episcopus, his Sanctorum Apostolicæ Sedis Patrum Decretis obtemperandum subscripsi. Qui quoque mihi eodem auctore commissi sunt, & in his similiter sentiunt, solliciti servare unitatem Spiritus in vinculo pacis, hac mecum pace potiantur. Si vero aliqui secus volentes fieri socii hujus disciplinæ, nec habeantur participes communionis nostræ. Actum Lauduni VIII. Idus Julias.*

Quamvis hic specifice non exprimantur *Sedis Apostolicæ Decreta*, tamen nequaquam obscurum est ex totius opusculi contextu, sub his & Capitula hæc comprehendi, quorum auctoritas urgebatur, restaturque Sirmondus in nota his Capitulis subjecta apud Labbæum *tom.* 6. *Concil. general. col.* 1839. quod in Codice sanctæ Mariæ Virdunensis, post hæc Hadriani Capitula extet Hincmari Laudunensis Episcopi prædicta professio.

Qui illorum Decretalium auctoribus refragabantur, etiam his Capitulis repugnabant.

Sicuti autem nonnulli Episcopi, præsertim Metropolitani, ac præ cæteris Hincmarus Rhemensis, ægre admittebant auctoritatem Decretalium Mercatoris, eo quod Metropolitica auctoritas iis labefactari videretur, ita & hæc Capitula eidem auctoritati non magis faventia, ipsis haud placebant.

Itaque Hincmarus Rhemensis citato *cap.* 24. ait: „ De sententiis vero, quæ dicuntur ex Græcis & Latinis „ Canonibus, & Synodis Romanis, atque Decretis Præ„ sulum, ac dudum Romanorum collectæ ab Hadriano „ Papa, & Ingilramno Metensium Episcopo datæ, quan„ do pro sui negotii causa agebatur, ex quibus quæ„ dam tuis commentis interposuisti, quam dissonæ in„ ter se habeantur, qui legit satis intelligit, & quam „ diversæ a sacris Canonibus, & quam discrepantes in „ quibusdam ab Ecclesiasticis judiciis habeantur (ut hic „ quædam de plurimis ponam) evidenter manifestatur. „ *Delator*, inquiunt, *aut lingua capuletur, aut convi„ cto caput amputetur. Judex criminosum discutiens, „ non ante sententiam proferat capitalem, quam aut „ reus ipse confiteatur, aut per innocentes testes convin„ catur. Testes autem sine aliqua sint infamia, uxores „ & filios habentes, & omnino Christum prædicantes. „ Testimonium Clerici adversus Laicum nemo suscipiat.* „ Quæ quantum aliena sint a sacris Canonibus, & „ quantum inimica sint Ecclesiasticis judicii, nemo est „ qui ignoret.

Contraria igitur sacris Canonibus, & disciplinæ Ecclesiasticæ esse hæc Capitula sustinebat Hincmarus: qui & propterea in dictam professionem seu subscriptionem sui nepotis Hincmari Laudunensis multum invehitur *c.* 36. quod subscripsisset, aliosque ad subscribendum induceret Decretis, quæ Nicæno Concilio, & aliis generalibus Catholicis Synodis, eorumque fixis & immobilibus decretis contraria sunt.

Nemo tamen ut supposititia rejiciebat.

Verum licet Capitula hæc contraria aliis Canonibus, & disciplinæ iis stabilitæ dicerentur, tamen nemo ea ut supposititia & conficta arguebat aut rejiciebat; quemadmodum *Differt.* præcedenti §. 3. circa supposititias Decretales accidisse notavimus. Quapropter, sicuti hæ promoventibus Pontificibus, & Episcopis suorum Metropolitanorum judicia fugientibus, tandem in auctoritatem receptæ fuere; ita quoque & his Capitulis accidit: ut communi quasi consensu eorum auctoritas ubique sine ullius contradictione admissa sit.

Sed a collectoribus Canonum ut sincera passim recepta.

Præcipue autem invaluerunt, dum ipsa Regum Francorum Capitularia eorum auctoritate redundare cœperunt: post quæ omnes passim Canonum Compilatores ea tamquam sincera Decreta citarunt, ac notanter Gratianus, cujus Canones sæpius ex lectione horum Capitulorum lucem accipere possunt; atque hinc eorum notitiam utiles esse apparebit, ut sequenti §. ostendetur.

§. III.

Quomodo Gratianus hac collectione usus sit? & quid hic observandum?

Gratianus non sumpsit ex hodierna Capitulorum collectione

PLurima ex his, quæ in his Capitulis occurrunt, Decreto Gratiani inserta sunt. At e multis colligitur, Gratianum illa non ex hac Capitulorum collectione sumpsisse, sed ex variis Canonum collectoribus.

Non citat sub nomine Capitularum.

Primo, quia nunc sub uno, nunc sub alio titulo proponuntur: quin & monet Baluzius in notis ad Gratianum, quod referendo hæc *Capitula*, illa in titulo nunquam nominaverit: advertitque titulum Canonis 40. *cauf.* 2. *quæst.* qui in editione Romana correcta ita legitur: *Hadrianus Papa ait in Capitulis a se collectis cap.* 44 per Correctores esse extensum, cum antea simpliciter legeretur: *Unde Hadrianus Papa ait*. Et hoc quidam titulo in relatione Capitulorum ordinaria usum fuisse Gratianum exemplaribus antiquioribus Romana Correctione intelligitur.

Sed citat sub diversis titulis.

Sic *causa* 5. *quæst.* 3. *Can.* 1. referens fragmentum capituli 5. citat illud sub nomine *Synodi Romanæ, quæ tempore Hadriani Papæ celebrata est*. Et *cauf.* 3. *quæst.* 7. *Can.* 1. proferens aliud ejusdem capituli 5. fragmentum, hunc titulum ei præfigit: *Dicit enim Sancta Romana Synodus*. Ac rursus ex capite 5. referens laciniam *cauf.* 3. *quæst.* 6. *Can.* 18. utitur hoc titulo: *Ex Decreto Hadriani Papæ*.

Prout ea apud alios citata reperit.

Quæ diversitas citationis non obscure significat, Gratianum hæc Capitulorum fragmenta in suum Decretum contulisse, prout ea apud præcedentes Canonum collectores reperiebat.

Hinc mutilata refert.

Idipsum evincit, quod Gratianus valde mutile ac confuse Capitulorum illorum segmenta referat.

Exempli gratia *cauf.* 3. *quæst.* 6. *Can.* 18. hæc habet sub nomine Decreti Hadriani Papæ: „ Qui crimen ob„ jicit, sciat se probaturum. Revera ibi causa aga„ tur, ubi crimen admittitur „: cum in capitulo 52. Hadriani ita legatur; „ Qui crimen objicit, scribat se „ probaturum revera, & ibi causa agatur, ubi crimen „ admittitur, ut qui non probaverit, quod objicit, „ pœnam, quam intulerit, ipse patiatur „. Quæ alium ac planiorem sensum facere, nemo non videt.

Et plura fragmenta in unum conflata.

Interdum vero plura fragmenta ex variis his Capitulis desumpta in unum conflat; eaque conflatione & sensum obscuriorem, & a textu originali plane dissonum efformat. Exemplum pete ex Canone 16 *cauf.* 3. *quæst.* 6. Hic plura fragmenta ex capitulo 5. 8. 9. & 10 in unum conflantur, ac una nonnulla adduntur, quæ nec in Capitulis occurrunt, ut notant Correctores Romani.

Idemque Decretum bis refert sub diversis nominibus.

Ad hæc nescivit, aut certe non advertit Gratianus, hæc Capitula esse desumpta ex Epistolis Decretalibus veterum Pontificum. Hinc cum *cauf.* 4. *quæst.* 6. *Can.* 3. retulisset ex Epistola Felicis Papæ hanc laciniam: „ Si accusatorum personæ in judicio Episcoporum cul„ pabiles apparuerint, ad arguendum non admittan„ tur, nisi proprias causas asserere, non tamen crimi„ nales, vel Ecclesiasticas voluerint „; eadem omnino verba sub Hadriani Papæ retulit *Canone* 3. immediate sequenti.

Hinc notitia Capitulorum utilis pro intellectu Decreti Gratiani.

Hinc quisque facile colliget, quam utilis sit ad intellectum Canonum in Decreto Gratiani hæc Capitulorum notitia, ac insuper scire, quæ horum sit auctoritas; ut & sensus Canonum Gratini haberi possit, & statui quæ horum auctoritas: cum hæc major esse nequeat, quam sit eorum, unde desumpti sunt a Gratiano.

DIS-

DISSERTATIO TERTIA

De Capitularibus Regum Francorum.

§. I.

De Nomine Capitularium.

Capitularia a legibus solebant distingui.

QUAMQUAM Canonum Ecclesiasticorum & Legum Regiarum Codices *Capitula & Capitularia* dicti interdum fuerint, eo quod per *Capitula* seu sectiones digesti distinctique essent, ut ostendit Du-Cange Glossario Verb. *Capitularia*, & latius Stephanus Baluzius in doctissima ac disertissima præfatione Capitularibus Regum Francorum præfixa, ea tamen potissimum *Capitularium* nomine donata sunt, quæ in publicis Comitiis, vel Synodis, Episcoporum & populi consensu, ab ipsis Principibus edebantur; in iis præsertim casibus, qui in Legibus deerant. Unde *Capitula* a Legibus distinguuntur apud Hincmarum Rhemensem *Opusc.* 14. *cap.* 8. „ Habent enim Reges & Reipublicæ Ministri *Leges*, „ quibus in quacumque Provincia degentes regere de„ bent; habent *Capitula* Christianorum Regum ac Pro„ genitorum suorum, quæ generali consensu Fidelium „ suorum tenere legaliter promulgaverunt ". Et *cap.* 21. „ Et Christianorum Regum Constitutionibus per „ *Capitula* breviter ac salubriter, si teneantur & exe„ quantur, collecta continentur ". Denique *Opusc.* 15. *cap.* 15. „ Quando sperant aliquid lucrari, ad *legem* „ se convertunt: quando vero per legem non æstimant „ acquirere, ad *Capitula* confugiunt ". In Synodo Suessionensi *anno* 853. *cap.* 44. Capitula Synodalia Caroli Magni, &c.

Et habebantur pro appendicibus legum.

Erant igitur (inquit Du-Cange in Glossario loco citato) *Capitula* legum appendices & additamenta, eaque in Synodis sancita. Eginhardus anno 819. „ legi„ bus etiam Capitula quædam necessaria, quia deerant, „ conscripta atque addita sunt ". Capitulare *an.* 821. *cap. ult.* „ Capitula, quæ præterito anno legi Salicæ „ per omnium consensum *addenda* esse censuimus, jam „ non ulterius Capitula, sed tantum lex dicantur, & „ pro lege teneantur.

Quamvis & vim legis obtinerent.

Attamen quia Principum Decreta in communem regni utilitatem edebantur, vimque subditos ligandi habebant, nihil eis deerat de vigore & essentia legis; ideoque & interdum legis nomine donata fuerunt: communiter tamen *Capitularia* aut *Capitula* appellata sunt, atque sub hoc nomine apud Gratianum, aliosque Canonum collectores recitantur.

§. II.

Quomodo Capitularia ederentur?

Edebantur in conventibus publicis Procerum.

REGUM Francorum Capitularia in generali Procerum conventu primitus edita fuisse, expresse ostenditur *lib.* 6. *Capitular. cap.* 371. editionis Baluzianæ (qua sola in hoc opere utemur). „ Et quando, vita „ comite, Deo auxiliante, ad generale placitum vene„ rimus, consultu omnium fidelium nostrorum Scriptis „ firmare, nostris nostrorumque atque futuris tempori„ bus irrefragabiliter manenda firmissime Domino ad„ miniculante cupimus. Modo, ea, quæ generalia sunt „ & omnibus conveniunt Ordinibus, statuere, ac cun„ ctis sanctæ Dei Ecclesiæ nostrisque fidelibus ob Dei „ omnipotentis amorem & recordationem tradere pa„ rati sumus, & ad proximum Synodale nostrorum „ conventum, ac generale placitum, ubi plures Epi„ scopi & Comites conveniunt, ista, sicut postulatis, „ firmabimus.

Et Carolus Calvus in Capitulari apud Carisiacum anno 873. *cap.* 8. „ Capitula avi & patris nostri, quæ „ Franci pro lege tenenda judicaverunt, & fideles no„ stri in *generali placito* nostro conservanda decreverunt.

Idipsum clarius & latius exprimitur in ejusdem Caroli altero Capitulari anni 877. etiam apud Carisiacum *cap.* 2. „ Capitula, quæ noster avus & pater pro sta„ tu & munimine sanctæ Dei Ecclesiæ, & Ministro„ rum ejus, & pro pace & justitia populi ac quiete „ regni constituerunt, & quæ nos cum fratribus no„ stris Regibus & nostris & eorum fidelibus communi„ ter constituimus, sed & quæ nos consilio & *consen„ su Episcoporum & cæterorum Dei* & nostrorum pro „ supra scriptis causis in diversis *placitis nostris* conser„ vanda statuimus, & manere inconvulsa decernimus, „ similiter & a filio nostro inconvulsa conservari vo„ lumus & mandamus.

Hinc docemur, in his Conventibus adfuisse cum ipso Principe Episcopos, & cæteros fideles, id est Abbates, Duces, Comites, aliosque Proceres: ut legitur in præfatione Capitularis secundi anni 813. „ Carolus „ Serenissimus Imperator Augustus, a Deo coronatus, „ magnus, & pacificus, cum Episcopis, Abbatibus, „ Comitibus, Ducibus, omnibus fidelibus Christianæ „ Ecclesiæ cum consensu consilioque Gundobada Capi„ tula ista in Palatio Aquis, ut unusquisque fidelis ju„ stitias ita faceret, quæ & ipse manu propria firma„ vit Capitula ista, ut omnes fideles manu roborare „ studuissent.

Idem occurrit in præfatione Capitularis anni 779. aliisque multis locis: ut proinde recte observatum sit a viro doctissimo Francisco Floreme in Dissert. *de Origine juris Can.* „ adhibitos fuisse in consilium Episco„ pos una cum Regni Proceribus in Conventibus pu„ blicis, quia Regibus indicebantur, in quibus Capi„ tularia confirmabantur; res ad Ecclesiasticam politi„ am spectantes ordinabantur, & ad omnium utilita„ tem capitula seu leges promulgabantur omnium Or„ dinum consensu.

Qui subscribebant, & ipsa Capitula confirmabant.

Postquam omnes Capitulis a Principe propositis consenserant, novis illis Capitulis omnes subscribebant. Capitulare III. anni 803. cap. 19. „ Ut populus inter„ rogetur de Capitulis, quæ in lege noviter addita sunt. „ Et postquam omnes consenserint, *subscriptiones*, & „ *manufirmationes* suas in ipsis Capitulis faciant.

Et Capitulari secundo ejusdem anni, quod Jacobus Sirmondus ex veteri Codice descripserat, præfixa hæc epigrapha legebatur: „ Anno tertio clementissimi Do„ mini nostri Caroli Augusti, sub ipso anno, hæc fa„ cta Capitula sunt, & consignata Stephano Comiti, „ ut hæc manifesta faceret in civitate Parisius Mallo pu„ blico, & illa legere faceret coram Scabineis. Quod „ ita & fecit. Et omnes in uno consenserunt, quod „ ipsi voluissent omni tempore observare usque in po„ sterum. Etiam omnes Scabinei, Episcopi, Abbates, „ Comites, manu propria subter signaverunt.

Ut majori pollerent auctoritate.

Ex hac epigraphe non obscurum quoque est, hanc subscriptionem adhiberi solitam fuisse, ne lex, quam populus acceperat, perrumpi posset, ut res omnium consensu laudata, singulorum manibus roborata, nullam in posterum contradictionem pateretur, nullisque repugnantium querelis obnoxia esset; uti etiam monuit Stephanus Baluzius in citata præfatione *num.* 8.

Subinde e Synodis sumpta a Regibus probabantur.

Verum licet ex his perquam manifestum sit, Capitularia in publico Episcoporum & Procerum conventu edita fuisse, constat tamen, plura eorum, quæ inter Capitularia Regum Francorum numerantur, atque pro talibus a Regibus probata, e Synodis & Conciliis Episcoporum sumpta esse; ut proinde non male suspicatus sit Antonius Augustinus: „ fontem hunc Capitularium „ fuisse ipsa Concilia, atque conventus, in quibus Im„ perator cum Episcopis, & aliis Consiliariis de rebus „ tam Ecclesiasticis, quam profanis agebat „. Hæc ille *lib.* 2. *dial.* 10. *de Emendat. Grat.* additque. „ Sic in „ Concilio Troslejano appellantur Conciliorum *pedisse„ qua* hæc Capitularia Principum.

Observationem hanc probat quoque Stephanus Baluzius in dicta præfatione *num.* 9. & pluribus adstruit Petrus de Marca *lib.* 6. *de Concordia Sacerdotii & Imperii cap.* 25.

Idque auctoritate Principis interdum in privatis virorum cœtibus.

Non tamen excerpta hæc Synodorum semper fiebant in Synodis aut Conventibus publicis; sed ex delegatione Principis subinde in privatis Episcoporum, virorumque Ecclesiasticorum cœtibus, qui cum apud Principem in comitatu essent, ut indicat titulus Capitularis tertii ad annum 814. apud Baluzium: *Capitula a Domino Carolo & filio ejus Ludovico, ac sapientissimis ipsorum Episcopis excerpta.*

Scribit quoque *Benedictus Levita* in præfatione ad libros Capitularium: „ Tertio si quidem in libello post „ ejusdem libelli Capitulorum numerum, quædam ex „ Capitulis a Paulino Episcopo & Albino Magistro, „ reliquisque *jussione* Caroli invictissimi Principis Magi„ stris sparsim collecta, sunt inserta Capitularia.

Unde nonnunquam a privatis excerpta publica Principis auctoritate muniebantur.

Hinc colligitur, principis auctoritatem nonnunquam aliqua a quibusdam Episcopis, aut aliis viris sapientibus ex Placitis antiquorum Patrum, & Canonibus, ad restaurandam, aut stabiliendam Canonicam disciplinam excerpta fuisse: quæ postmodum Principis auctoritate muniebantur, ut publicæ legis vim obtinerent: quod satis aperte docet præfatiuncula Additioni quartæ ad Capitularia præfixa: „ Sequentia quædam Capitula ex „ Sanctorum Patrum Decretis, & Imperatorum Edictis „ colligere curavimus, atque inter nostra Capitula lege „ *firmissima* tenenda generali consultu Erchembaldo „ Cancellario nostro inserere jussimus.

Quæ tamen aliquando in publicis conventibus relegebantur.

Verum nec illud negari potest, quin illa, quæ extra publicos conventus & Synodos Princeps promulgari fecerat, ea nonnunquam postmodum jussu Principis in publicis Conventibus aut Synodis regulariter, & publico omnium consensu relegerentur.

Promulgatio, & executio eorum Episcopis, vel missis Dominicis committebantur.

Quemadmodum autem antiquitus Imperatores Romani Rescripta sive Constitutiones suas mittebant ad Præfectos Prætorio, ut eorum cura proponerentur populis & executioni mandarentur, ita Carolus Magnus, Ludovicus Pius, aliique Reges Galliæ, Capitularium suorum promulgationem, & executionem committebant Episcopis, & Comitibus, ac *Missis Dominicis*.

De forma promulgationis & intimationis extat Edictum Ludovici Pii in Capitulari anni 823. *c.* 24. „ Vo„ lumus etiam ut Capitula, quæ nunc & alio tem„ pore consultu nostrorum fidelium a nobis constituta

„ sunt, a Cancellario nostro Archiepiscopi, & Comi„ tes eorum de propriis civitatibus modo aut per se, „ aut per suos Missos accipiant, & unusquisque per su„ am Diœcesim cæteris Episcopis, Abbatibus, Comiti„ bus, & aliis fidelibus nostris ea transcribi faciant, „ & in suis Comitatibus coram omnibus relegant, ut „ cunctis nostra ordinatio & voluntas nota fieri possit. „ Cancellarius tamen noster nomina Episcoporum, & „ Comitum, qui ea accipere curaverint, notet, & ea „ ad nostram notitiam perferat, ut nullus hoc præter„ mittere præsumat.

Sed præcipue Missis Dominicis.

Hanc Ludovici Constitutionem renovavit & confirmavit an. 853 Carolus Calvus apud Silvacum *tit. 14. cap. XI.* his verbis: „ Capitula autem avi & patris nostri, „ quæ in præsenti eis commemoravimus, qui ex Missis „ nostris non habuerint, & eis indiguerint, ut com„ missa per illa corrigere possint, sicut in eisdem Ca„ pitulis jubetur, de scrinio nostro, vel a Cancellario „ nostro accipiant, ut rationabiliter & legaliter cun„ cta corrigant, & disponant.

Hinc patet, non tantum executionem & curam Capitularium creditam fuisse Episcopis, & Comitibus; sed & *Missis Dominicis*, immo & præcipue his; quia ad horum officium pertinebat supplere negligentiam Episcoporum & Comitum, eaque emendare, quæ perperam ab illis acta essent in Provinciis adversus leges publicas; ut probat instructio data *Missis* in Capitulari Ludovici Pii anno 823. *cap.* 27. & alia Caroli, aut Ludovici *lib.* 3. *Capitul. cap.* 260. & *lib.* 6. *cap.* 290

Ob specialem illis demandatam curam.

Missi Dominici enim dicebantur, qui e Palatio in civitates, & Provincias extra ordinem mittebantur cum amplissima potestate: „ ut de omnibus causis, quæ ad „ correctionem pertinere videntur, quanto possent stu„ dio, per semetipsos Regia auctoritate corrigerent, „ & si aliqua difficultas in qualibet re eis obsisteret, „ ad Regis seu Imperatoris notitiam deferre curarent „. Deinde ut inquirerent: „ quomodo hi, qui populum „ regere deberent, unusquisque in suo ministerio se cu„ stoditum haberet, quique gratiarum actione, & qui „ correctione & increpatione digni haberentur „: ut est in Capitulari 3. Ludovici Pii *cap.* 3. 4. & 5.

Qui plura de eorum inquirendi facultate scire desiderat, consulat Du-Cange in Glossario Verbo, *Missi*.

Ne vero Episcopi, aliive, quibus Capitularium executio incumbebat, tergiversandi occasionem haberent, cautum erat; ut Archiepiscopi, & Comites maiores a Cancellario Palatii seu Archicancellario Capitularia acciperent, & ipsi eorum postea copiam facerent minoribus Comitibus, & aliis Magistratibus, illaque relegi ac transcribi facerent in suis Comitatibus & Provinciis, ut videre est in Capitulari Ludovici Pii an. 823. *cap.* 24. & Caroli Calvi an. 853. apud Sylvacum *tit.* 14. *cap.* 11. item in instructione Missis Dominicis data an. 824. *cap.* 27.

§. III.

De Auctoritate Capitularium.

Capitularium præcipua auctoritas in causis Ecclesiasticis.

QUAMQUAM Capitularia debite promulgata omnes indifferenter in respective materiis obligarent, quamdam tamen eximiam obtinuisse auctoritatem in causis Ecclesiasticis videntur; adeo ut pari reverentia hæc ab Episcopis suscepta videantur, atque sacri Conciliorum Canones.

Episcopi enim anno 881. apud Martyrium sive Ecclesiam sanctæ Macræ convenientes, ita de his Capitularibus loquuntur: „ Ab omnibus, qui juste & pie in com„ munione Catholicæ Ecclesiæ, quæ Christi corpus est, „ vivere volunt, ea quæ sequuntur, Domino median„ te, observari decernimus, non nova condentes, sed „ quæ a Majoribus nostris secundum tramitem SS. Scri„ pturarum statuta, & a Christianis Imperatoribus ac „ Regibus promulgata, & usque ad hæc periculosa no„ stræ infelicitatis tempora fuere servata, quasi lumi„ na in malignorum hominum tenebris, quæ excæcant „ diffidentiæ filios, devocamus.

Concilium quoque Trosleianum an. 909. ab Archiepiscopo Rhemensi, ejusque Suffraganeis celebratum, *Capitularium* indifferenter & sacrorum Canonum auctoritate in stabilienda Regulari disciplina utitur; dicitque ea esse Canonum *pedissequa*; id est, quasi ad Canonum supplementum edita: „ Itemque & Canonum, inquit, „ præcipiunt instituta, simulque eorum *pedissequa Re„ gum Capitularia*, sicut in libro primo Capitulorum „ Imperialium continentur Capitulo 28. ut Clerici & „ Monachi, si inter se negotium aliquod habuerint, a „ suo Episcopo judicentur, & non a sæcularibus.

His adinstar sacrorum Canonum utebantur Episcopi.

Verbo, Episcopi Capitularia adinstar sacrorum Canonum suscipiebant. Sic Hierardi Turonensis Archiepiscopi Capitula, quæ constat esse e libris Capitularium accepta, dicuntur esse *excerpta ex corpore sacrorum Canonum* Habentur *tom.* 8. *Concil. pag.* 627.

Capitula quoque Isaac Episcopi Lingonensis, quæ ex libris tribus postremis Capitularium desumpta sunt, ut ipsa præfatio declarat, in Chronico S. Benigni Divionensis, teste Sirmondo in nota his Capitulis præfixa, *Canones Isaac* vocantur, & Capitularia, *Libri Canonum*. „ *Composuit*, inquit auctor, & *librum*, qui dicitur *Ca„ nones Isaac*, eo quod ex libris Canonum utiliora „ quæque eligendo in unum volumen coarctaverit.

Extant hæc Capitula lectu digna, una cum nota Sirmondi *tom.* 8. *Concil. pag.* 598.

Etiam Pontifices eorum auctoritatem agnoscebant.

Sed nihil est, quod Capitularium auctoritatem amplius commendare possit, quam illud quod ex Epistola Leonis IV. post Ivonem refert Gratianus *dist.* 10. *Can.* 9. „ De Capitulis vel præceptis Imperialibus vestris, „ vestrorumque Pontificum prædecessorum irrefragabili„ ter custodiendis, & conservandis, quantum valuimus „ & valemus, Christo propitio, & nunc & in ævum „ nos conservaturos omnibus modis profitemur. Et si „ fortasse quilibet vobis aliter dixerit, vel dicturus „ fuerit, sciatis eum pro certo mendacem.

Hæc auctoritas etiam Romæ, & per totam Italiam duravit usque ad tempora Gratiani Monachi.

Monent ad hunc Canonem Correctores Romani ante dictionem *Prædecessorum* addendam esse conjunctionem &, quemadmodum est in Panormia Ivonis. „ Nam hoc „ significabitur (inquiunt) „ Imperatores illos solitos „ fuisse edere *Capitula*, adhibitis in consilium Pontifici„ bus Regni, quod verissimum est. Omnino hæc, quæ „ a Leone scribunt, spectare videntur ad Capitula Ca„ roli & Ludovici, quæ Lotharius in universa Italia „ servari mandaverat, Nam in legibus Longobardicis *lib.* 3. *tit.* 13. Lutharius ita constituisse traditur; *Pla„ cuit nobis, ut Capitula, quæ excerpsimus de Capitu„ lari Bon. mem. gloriosissimi Domini nostri Caroli, & „ genitoris nostri Ludovici Imp. invictissimi, his omni„ bus, & fidelibus nostris, & sanctæ Ecclesiæ in regno „ Italiæ consistentibus per legem teneantur & serventur: „ & quicumque horum Capitulorum contemptor extiterit „ 60. solidis componatur*, Id populo Romano, qui jure „ antiquo Romanorum uti prohiberetur, valde displi„ cuit: sicut ex *Canone finali infra eadem dist.* colligi „ potest, disseminatusque etiam rumor fuit eamdem es„ se Pontificis & populi sententiam. De qua re Leo „ hac se Epistola videtur purgare voluisse, & tamen „ postea pro conservando jure civili Romanorum cum „ eodem Lothario iterum diligentius egit: quod appa„ ret ex dicto Canone finali.

Non tantum igitur per Galliam aut Germaniam; sed & per Italiam, quin & Romæ Capitularia auctoritatem obtinuisse, hactenus dicta evincunt, multisque adstruit Baluzius in præfatione ad Capitularia; contenditque, eorum auctoritatem usque ad tempora Gratiani, qui sæculo XII. Decretum suum compilavit, in Italia perseverasse; ipsumque Gratianum in sua Collectione Capitularibus usum fuisse, eorumque auctoritatem agnovisse; idque probari ex *Can. Volumus* 37. *caus.* 11. *qu.* 1. ubi refert Constitutionem Caroli M. qua renovavit legem Constantini de Episcopali judicio; quam ex Ivone accipere non potuit Gratianus, utpote apud quem non extat, sed ex Capitularibus accepit; quemadmodum ipse Gratianus non obscure innuit, dicens: „ Hæc si quis antiquata contenderit, quia in Justinia„ ni Codice non inveniuntur, ita inserta, per *Caro„ lum* renovata cognoscat, qui in suis *Capitularibus* „ ait inter cætera: *Volumus atque præcipimus*, ut „ *omnes* ", &c.

§. IV.

De varia Capitularium collectione.

Capitularia primum sæculo IX. ab Ansegiso in unum collecta, & in 4. libros distributa.

QUæ hodie prostrant in unum collecta Regum Francorum Capitularia, sub variis Regibus, ac variis temporibus edita fuisse constat; neque ante annum 827. in unum volumen relata fuisse, sed separatim scripta in scedulis & membranulis.

Circa verum dictum tempus, *Ansegisus* Abbas vulgo Lobbiensis, collegit aliquot Caroli Magni, & Ludovici Pii Capitula, ne oblivioni traderentur, ut ipse in præfatione monet: eaque in 4. libros digessit. Duobus libris comprehendit ad Ecclesiasticam legem pertinentia, & duobus ad legem mundanam spectantia.

Collectionem probavit Ludovicus Pius.

Collectio illa Capitularium ab Ansegiso Abbate confecta statim auctoritatem non exiguam obtinuit, quod eam Ludovicus Pius Imperator suam fecerit.

Etenim in Constitutionibus editis post annum 827. referens verba vel sensum legum a Patre suo Carolo aut a se ante editarum, reperiri illa scribit in *Capitulari*; quo nomine intelligit collectionem Ansegisi.

Sic in Capitulari VVormatiensi anni 829. *tit.* 2. *c.* 5. „ Ita enim continetur in *Capitulari* bonæ mem. geni„ toris nostri *in libro primo c.* 157. Ut qui Ecclesia„ rum beneficia „ &c. Et paulo post; „ *Item in Ca„ pitulari nostro in lib.* 1. *cap.* 21. *de eadem re*.

Similia passim in Ludovici Capitularibus occurrunt; quæ evidenter ostendunt, ipsum hanc collectionem pro Codice Capitularium habuisse.

Eam quoque Carolus Calvus laudavit.

Carolum Calvum eamdem quoque collectionem sæpius laudasse, tamquam publicum legum Francicarum Codicem, ex ejus Capitularibus probari potest.

Exemplum illius sit Capitularium ejus tituli 36. caput 1. „ Comites Episcopis & Ministris Ecclesiæ in „ eorum ministeriis adjutores in omnibus fiant, sicut „ in *Capitulari* Prædecessorum ac Progenitorum no„ strorum continetur *in* 2. *lib. capitul.* 23. &c. "

Ibid.

Ibid. *cap.* 4. „ Volumus & expresse mandamus Comi„ tibus nostris, ut sicut in 24. capitulo *libri secun„ di Capitulorum* Prædecessorum nostrorum contine„ tur " &c.

Si quis capite reliqua ejusdem percurrat; videbit, Carolum ad hanc collectionem, tamquam ad publicum legum Codicem continuo remisisse.

Quem in sua collectione sibi ordinem proposuerit?

Collectionis suæ ordinem ipse Ansegisus in præfatione expressit; „ Hoc notum sit lectori (inquit) quia „ prædicta Capitula, quæ per intervalla temporum a „ præfatis sunt Principibus edita, in quatuor distinxi „ libellis. Illa scilicet, quæ Dominus Carolus Impe„ rator fecit ad ordinem pertinentia Ecclesiasticum, „ in primo adunavi libello. Ea vero Ecclesiastica, „ quæ Dominus ac piissimus Ludovicus Imperator edi„ dit, in secundo descripsi. Illa autem, quæ Domi„ nus Carolus in diversis fecit temporibus ad munda„ nam pertinentia legem, in tertio adunavi. Ipsa „ vero, quæ Dominus Ludovicus præclarus Imperator „ fecit ad augmentum mundanæ pertinentia legis, in „ quarto congessi.

Et quare adjunxerit appendices

Voluit itaque Ansegisus in secundum & quartum librum colligere sola Capitularia Ludovici Pii, non autem Caroli M. additis tamen ad calcem libri quarti duabus appendicibus, quæ sumptæ sunt ex Capitulis Caroli Magni, quæ in prioribus ab Ansegiso omissa fuerant, uti titulus prioris appendicis indicat; „ Capi„ tula Domini Caroli Imperatoris Ecclesiastica, quæ „ ideo supra scriptis non conjunxi Capitulis, quia alia „ ex istis quasi causa memoriæ scripta fuerant, & non „ videntur plenum explere sensum, alia sunt geminata „ cum aliis videlicet mixta Capitulis, alia penitus fini„ ta, atque ad perfectionem perducta.

Ad eumdem titulum alludit alter posteriori appendici præpositus: „ Incipiunt iterum Capitula Domini Ca„ roli Imperatoris mundana, quæ *suprascriptam* viden„ tur habere causam.

Ab ordine sibi proposito subinde deflexit.

Cæterum tametsi Institutum Ansegisi fuerit in primo libro tantum Capitula Caroli ponere, certum tamen esse monet Baluzius in sæpius laudata præfatione, permixta per errorem ab illo fuisse quædam Capitula Ludovici Pii; caput nimirum 79. sequentia usque 104. quæ sumpta sunt ex Capitulis, quæ anno 816. a Ludovico sancita sunt. Hæc Baluzius, qui ibidem causam erroris assignat.

Ab Ansegiso omissa supplevit Benedictus Levita.

Quoniam vero Ansegisus plurima Caroli Magni, ac Ludovici Pii Capitula prætermiserat, abstinueratque præterea a ferendis Pippini & Carlomanni Constitutionibus, quarum tamen frequens usus erat, *Benedictus Levita* Moguntinensis hanc in se curam suscepit circa annum 845. ut hæc Capitularia in unum colligeret, & in tres libros distribueret.

Ea in tres libros distribuit.

Materiam ordinemque librorum suorum nobis ipse Benedictus in præfatione aperuit.

Primum monet, ab Ansegiso collectos libros nonnulla quidem Caroli Magni, & Ludovici Pii Capitula continere, sed plura superesse, quæ vel ab ipso non sunt inventa vel non collecta: „ quapropter (ait Be„ nedictus) ea, quæ ille aut invenire nequivit, aut „ inserere fortasse noluit, & illa, quæ postmodum a „ fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ & Pippini ac Caroli „ atque Ludovici didicimus in jam dictis libellis mini„ me esse inserta, pro Dei omnipotentis amore, & „ sanctæ Dei Ecclesiæ ac servorum ejus, atque totius „ populi utilitate fideliter investigare curavimus, & „ in tribus subsequentibus libellis distincte cum titulis suis coadunare . . . . non distulimus.

Materiam & ordinem ipse exposuit.

Primo igitur in loco dicit se posuisse nonnullos versiculos in laudem Principum, quibus libros suos obtulit. „ Deinde sequuntur Capitula primi libelli, subje„ ctis numeris suis, ut facilius inveniri possit sen„ tentia, quæ quæritur. His ita peractis, est in fron„ te primi libelli posita Zachariæ Papæ Epistola omni„ bus Episcopis, ac reliquis Ecclesiastici ordinis gradi„ bus, & cunctis Ducibus atque Comitibus, omnibus„ que Deum timentibus per Gallias & Francorum Pro„ vincias constitutis directa, sicut in ea continetur. „ Quam sequuntur duo Synodales conventus, quos S. „ Rom. & Apostol. Ecclesiæ Legatus Bonifacius memo„ ratæ Moguntiacensis Ecclesiæ Archiepiscopus vice „ supradicti Zachariæ Papæ, una cum Carlomanno „ Francorum Principe Canonice tenuit. Ut agnoscant „ omnes hæc prædictorum Principum Capitula maxi„ me Apostolica auctoritate fore firmata. Post illa „ quoque quæ sequuntur, eadem auctoritate, maxima, „ ut diximus, ex parte, & omnium Francorum utri„ usque ordinis virorum assensu sunt roborata.

Hæc non obscure innuunt, Benedictum in primum suum librum collegisse Capitula, quæ citra controversiam edita essent a Regibus Francorum in publicis Con„ ventibus.

Deinde prosequitur præfatio: „ Secundo vero in li„ bello, post Capitulorum numerum, prima fronte „ posita sunt quædam ex lege divina excerpta Capitu„ la, sicut ea sparsim in eorum mixta Capitulis repe„ rimus (ut omnes hæc Capitula legibus divinis, regu„ lisque Canonicis concordare non ignorent. Tertio si„ quidem in libello, post ejusdem libelli Capitulorum „ numerum, quædam ex Canonibus a Paulino Episco„ po, & Albino Magistro, reliquisque jussione Caroli „ invictissimi Principis Magistris sparsim collecta, sunt „ inserta Capitula, & quibusdam interpositis, sequun„ tur alia regulæ Monasticæ congruentia, & demum „ ea, quæ sequuntur ad Sanctæ Dei Ecclesiæ, servo„ rumque ejus, atque totius Christiani populi utilita„ tem sunt conscripta Capitula, sicut in eodem con„ tinentur libello.

His igitur duobus ultimis libris ea posuit, quæ Principum jussu ab Episcopis, aut Viris doctis excerpta erant ex libris Divinæ Scripturæ, sicut ea sparsim in eorum mixta Capitulis invenit, & quæ excerpta ob eadem fuerunt ex Canonibus Conciliorum, Decretis Pontificum, ex dictis SS. PP. Constitutionibus Synodalibus, ac Codice Theodosiano, seu Aniani Interpretationibus, Pauli Sententiis, Juliani Antecessoris Novellis, Codice Legum VVisigothorum, ex Lege Salica, ex Lege Ripuariorum, & ex Lege Bajuvariorum.

Et unde contigerit, eam confusione laborare?

Ex his enim Benedicti collectio conflata est; confuse sane facta, nullo servato temporum ordine; mutatis etiam sæpius verbis Capitulorum, quæ illic referuntur; ut omni legenti obvium est advertere. Illud tamen Benedicto imputandum non videtur; cum ipse in præfatione præmonuerit, se Capitula illa sic indigesta & confusa in diversis schedulis invenisse, & ob id tam „ cito hæc emendare nequivimus (ait) sed cunctis scien„ tiæ repletis lectoribus hæc corrigenda dimisimus. In„ venimus insuper (pergit Benedictus) quædam ex his „ paria initia habentia & imparem finem; quædam „ vero pares fines, sed non paria initia; in quibus„ dam autem minus, & in quibusdam plus. Et pro„ pterea illa sic dimisimus sicut invenimus.

Non ergo culpandus Benedictus, cujus labore & industria nobis conservata sunt temporum illorum pulcherrima & utilissima monumenta, prout ea invenire potuit.

Fuit nihilominus ut quidam Canonum Codex recepta

Hanc collectionem mox receptam fuisse ceu quemdam Canonum & Legum publicum Codicem, constat ex Decretis Episcopalibus & Synodalibus, nec non Canonum Collectoribus, qui passi ex hac collectione expresso nomine, Canones desumpserunt.

Et una cum Collectione Ansegisi constituit hodiernum corpus Capitularium in 7. libros distinctum.

Hæ duæ collectiones hodie constituunt septem libros Capitularium Regum Francorum: quamquam Benedicti collectionem non semper constituisse unum cum Ansegisi collectione corpus, certum sit.

Atque ideo quæ hodie extant in libro quinto Capitularium, qui est primus in collectione Benedicti, aliquando citata reperiuntur apud veteres ex libro primo Capitularium; nimirum Benedicti Levitæ. Vide loca citata apud Baluzium in præfatione *num.* 48.

Objectio Papebrochii contra hæc acta Capitularia.

In hoc libro *cap.* 2. exhibetur integrum Capitulare editum anno 742. cujus initium ita legitur: „ In No„ mine Domini Nostri Jesu Christi. Carlomannus Dux „ & Princeps Francorum anno ab Incarnatione Chri„ sti DCCXLII. XI. videlicet Kalendas Maias, cum „ Concilio servorum Dei, & optimatum meorum Epi„ scopos, qui in regno meo sunt cum Presbyteris ad „ Concilium & Synodum pro timore Christi congre„ gati, id est Bonifacium Archiepiscopum, & Bur„ chardum, & Regenfridum, & Vuintanum, & Vuite„ baldum, & Didanum, & Eddanum, ac reliquos Epi„ scopos, cum Presbyteris eorum, ut mihi consilium „ dedissent, quomodo lex Dei & Ecclesiastica Religio „ recuperetur, quæ in diebus præteritorum Principum „ dissipata corruit, & qualiter populus Christianus ad „ salutem animæ pervenire possit, & per falsos Sacer„ dotes deceptus non pereat.

Et revera plura in hoc Capitulari occurrunt, quæ ad Ecclesiasticam disciplinam, & rectum Ecclesiæ regimen conducunt.

Baluzius refutat Papebrochium.

Verum hoc Capitulare hic sub nomine Collectoris Benedicti Levitæ relatum, nequaquam arrisit viro alias erudito Danieli Papebrochio in Prolegomenis ad tom. 2. Aprilis pag. 7. uti monet Stephanus Baluzius in Notis pag. 1200. „ Daniel Papebrochius, inquit, hæc acta abo„ minatur, quia Principem Laicum faciunt conventui „ Ecclesiastico præsidere, adeoque pro genuinis ea non „ vult agnoscere, Baronium etiam redarguens, quod „ illa non satis severo examine ponderaverit, cum in „ Annales suos referret. Hæc sunt verba Papebrochii: „ *Cum hæc omnia excedant potestatem sæcularem, &* „ *Principem Laicum faciant conventui Ecclesiastico præ*„ *sidere, eaque ordinare, quæ disciplinam & correctio*„ *nem Cleri, ac Monachatus concernunt, absit, ut ea* „ *habeamus pro genuinis*. Et paulo post: *Extant ea* „ *quidem in vulgatis Conciliorum collectionibus, æque ac* „ *alia spuria non pauca, suisque Annalibus haud indi*„ *gna Baronius censuit. Sed, quod salva tanti Scripto*„ *ris reverentia dictum sit: severiori fuerant examine* „ *ponderanda, nec propter eam quam præferunt spe*„ *ciem utilitatis statim recipienda*. Sed hæc Papebrochii „ argumenta adeo nullius momenti sunt, ait Baluzius, „ ut supervacaneum existimem his refellendis occupari; „ illud tantum dicam, nemini hactenus ante ipsum in „ mentem venisse ea acta, quæ in multis vetustissimis „ libris ac Bibliothecis reperiuntur, ac tot sæculorum „ reverentia, & usu celebrata fuerunt, esse falsa „ ac suppositia. Nam quod ea vir clarissimus rejicit,

„ quia Princeps Laicos Ecclesiastico conventui præsedisse huic narratur, ac Decreta condidisse de emendanda vita Clericorum, ac Monachorum, si semel „ ista disputandi ratio permissa fuerit, certum est, „ plures Constitutiones Ecclesiasticas, quæ vetustis „ temporibus editæ fuerunt, casuras, cum constet „ Principes olim præfuisse per semetipsos pluribus „ Conventibus Ecclesiasticis, pluribus etiam per suos „ gloriosissimos judices sive Legatos.

Septem libris Capitularium subjiciuntur 4. additiones: varia Capitula continentes.

Post septem libros Capitularium hodie sequuntur quatuor *Additiones*; quarum *prima* continet 80. Capitula ad Monachos spectantia, quæ anno 817. in Conventu Aquilgranensi Abbatum & Monachorum edita sunt. *Secunda* constat 28. Capitulis, partim Clericos & Monachos, & partim reliquos fideles Laicos concernentibus. *Tertia* continet 124. Capitula, propriead E„ piscopos, vel ad Ordines quosque Ecclesiasticos pertinentia; quæ non solum observare, sed etiam sibi subjectos vel commissos facienda perdocere debent. *Additio quarta* constans Capitulis 171. hoc profert proœmium: „ Sequentia quædam Capitula ex Sanctorum „ Patrum Decretis, & Imperatorum Edictis colligere „ curavimus, atque inter nostra Capitula lege firmissima tenenda generali consultu Erchembaldo Cancellario nostro inserere jussimus.

Quæ omnia simul edita sunt.

Prima Capitularium per typographos editio contigit anno 1549. quam plures postmodum subsecutæ sunt, sed satis imperfectæ; quousque vir clarissimus Stephanus Baluzius anno 1677. absolutissimam Capitularium editionem, ad plurima exemplaria manuscripta fideliter collatam in duobus tomis procuravit: additis insuper plurimis antiquitatis monumentis, & doctissimis notis, ad illustrationem non solum Capitularium, sed totius Disciplinæ Ecclesiasticæ notitiam plurimum conducentibus.

§. V.

Multiplex Capitularium utilitas.

Utilitas ex ipsa Capitularium materia.

UT utilitas horum Capitularium innotescat, sola ipsorum lectio necessaria est. In his enim Lector videbit integram, omnibusque numeris absolutam disciplinam Ecclesiasticam; eamque tam Ecclesiæ Ministros, quam Monachos, omnemque populum concernentem; & quidem in omni pene rerum & negotiorum genere.

Hic reperient Episcopi, & Pastores, quomodo vitam suam instituere, quomodo populum docere; qualiter Sacramenta administrare debeant.

Reperient Canonici, quid exigat ad mentem Ecclesiæ vita Canonicalis, qua pietate & reverentia, atque assiduitate Officio Divino peragendo incumbere debeant: quam sobrie & fideliter in participandis & expendendis Ecclesiæ proventibus versari teneantur.

Clerici denique universi normam Clericalis vitæ, perfectamque agendi, rationem expressam offendent.

Monachalem institutionem, ejusque disciplinam secundum S. Benedicti Regulam, quæ tunc unica pene in usu erat, elaganter & copiose descriptam; vitiaque & corruptelas damnata invenient.

Quod communem fidelium vitam concernit, pluribus canonibus expositum est.

Uno verbo, nihil pene est disciplinam & rationem moresque vivendi in quocumque statu & ordine concernens, quod in his libris non formatur; ut proinde non immerito hæc Regum Francorum Capitularia, Corpus Canonicum illius temporis nuncupari queant.

Disciplina in iis contenta in plerisque immutabilis.

Et licet eorum non sit eadem, quæ olim, auctoritas & vis obligandi, nihilominus & hodie illa magno cum fructu & ædificatione revolvi, & pertractari nemo negaverit, qui scit in Canonibus, præsertim morum vitæque rationem exprimentibus, plurima, immo omnia pene esse talia, quæ nec temporum lapsu, nec locorum intervallis mutari possint.

Et hodierna disciplina per Capitularia stabilitur.

Insuper in his reperiuntur quam plurima hodiernæ disciplinæ conformia; quæ proinde non exiguam huic disciplinæ, ex tot sæculorum antiquitate, atque eorum, qui hæc Capitularia probarunt, auctoritate, venerationem conciliabunt.

Serviunt & utiliter ad notitiam disciplinæ antiquatæ.

Subservit quoque hæc notitia, ut sciamus disciplinam aliquam, jam forsan abolitam, ad illa usque tempora fuisse continuatam, novisque Decretis stabilitam. Atque hinc concludi poterit, quo in pretio hujusmodi disciplina, tot sæculorum decursu continuata, & iteratis Decretis stabilita habenda sit; quomodo pro temporum & locorum, atque personarum ratione ad ejus restaurationem laborandum sit: vel si nondum in totum collapsa sit, quomodo conservanda & suffulcienda.

Ex horum similiumve veterum monumentorum lectione non raro quoque intelligemus, disciplinam quamdam, etiam circa Sacramentorum administrationem ab hodierna diversam; eamque magis Patrum praxi, quam nostram modernam, respondentem. Hincque apparebit, non esse mox culpandos, si qui, moderna ultimorum sæculorum disciplina seposita, illam amplectantur, quam plurimis sæculis in veneratione fuisse, compertum habemus; modo id fiat prudentia Christiana moderante.

Similiter ad notitiam Decreti Gratiani remissive.

Ad intellectum quoque Decreti Gratiani; quo hodie utimur, non parum conducere potest Capitularium notitia; utpote quibus Gratianus sæpius usus est; e quibus a Gratiano relata non modicam lucem nonnunquam recipere possunt, uti §. sequenti ostendetur.

§. VI.

Ad notitiam Decreti Gratiani multum conducit notitia Capitularum.

A Gratiano relata e Capitularibus elucidanda.

QUAM utile sit notitiam habere Capitularium Regum Francorum ad assequendum verum sensum multorum, quæ a Gratiano referuntur, atque de eorum auctoritate probe judicandum, non difficulter intelliget, qui pervolvendo Decretum Gratiani advertit, quam multa in eo ex Capitularibus passim occurrant, quæ ex Capitularibus lucem & verum sensum accipere debent.

Quia aliter interdum referuntur a Gratiano, quam in Capitularibus habentur.

Primo refert nonnunquam Gratianus aliter, quam in Capitulari continetur.

Exemplum sit *Can. 59. cauf. 16. quæst.* 1. Ubi ex *lib.* 1. *cap.* 77. refert hunc Canonem: „ Quia juxta sanctorum Patrum traditionem novimus res Ecclesiæ vota „ fidelium esse, pretia peccatorum: cuique non solum „ habita conservare, verum etiam (Deo opitulante) „ conferre optamus. Ut autem ab Ecclesiasticis Officiis „ dividendis rebus Ecclesiæ suspicionem dudum conceptam penitus amoveamus, statuimus, ut neque nostris, neque filiorum & Deo dispensante successorum nostrorum temporibus illam penitus divisionem „ aut jacturam patiantur.

Si consulatur ipsum citatum caput 77. Capitularium reperietur Gratianum addidisse hanc voculam, *officiis*, post vocem *Ecclesiasticis*, quod sensum alienum reddere, etiam notant Correctores Romani. Insuper pro *dividendis* in Capitularibus legitur negative, *non dividendis*.

Correctores Romani, suppleverunt quædam, nulla suppletionis facta mentione.

Adhæc, post illa verba, *successorum nostrorum temporibus*, in Capitulari sequitur: *Qui nostram vel Primogenitorum nostrorum voluntatem, vel exemplum imitari voluerint*, quæ Gatianus omisit. Suppleverunt quidem Correctores Romani; sed nulla correctionis facta mentione: ut hinc pateseat, post Correctionem Romanam non esse idem Decretum, quod a Gratiano est compilatum.

Rursus *cauf. 17. quæst. 4. Can.* 20. ita habet: „ Omnes „ Presbyteri interfectores compositione Episcopi, ad „ cujus parochiam pertinent, solvantur: ita videlicet, „ ut medietatem Wiregeldi ejus Episcopus utilitatibus „ Ecclesiæ, cui præfuit, tribuat, & alteram medietatem in eleemosynam illius juste dispertiat: quia „ nullus nobis ejus hæres proximior videtur, quam „ ille, qui ipsum Domino sociavit.

Hoc quidem Decretum citat Gratianus sequutus Burchardum ex Concilio Triburiensi; sed esse *ex cap.* 15. *L.* 4. *Capitularium* constat, ubi etiam nonnulla adduntur, & aliqua aliter leguntur.

Ubi Gratianus legit, *Presbyteri interfectores*, in Capitularibus legitur, *Presbyteri interfecti*. Vox *compositione* a Gratiano ex Burchardo addita est.

In Capitularibus post verbum, *solvantur*, sequitur: *secundum Capitulare gloriosi Caroli genitoris nostri*, quæ Gratianus omisit; quia non ex fonte, nimirum Capitularibus; sed Burchardo sumpsit.

Obiter hic notandum *Wiregeldum* esse *pœnam pecuniariam*, uti ad *capit.* 1. *de Pœnis* in prima collectione Decretalium notat Antonius Augustinus.

Sensus itaque Canonis est pœnam pecuniariam Presbyteri interfecti, esse solvendam Episcopo Presbyteri interfecti, qui eam partim in eleemosynam distribuat.

Capitulare subinde divisit, & ordinem turbavit.

Adhæc, nonnunquam unum Capitulare in plures Canones divisit, ac ordinem partium turbavit.

Sic caput 366. lib. 6. Capituiarium dividit in tres partes; atque ex iis conficit Canonem 35. 36. & 37. 11. *quæst.* 1. & ita quidem, ut quæ vicem præfationis conficiunt in Capitulari, Canone 37. id est, ultimo loco, referat: quod *inepte factum* merito existimat Antonius Augustinus *lib.* 2. *dial.* 13. *de Emend. Gratiani*.

Deinde hæc Sectio obscurum reddit sensum, qui clarior redderetur, si textus integer in fonte legatur.

Interdum erravit circa auctorem Capitularium.

Præterea errorem commisit Gratianus, Constitutionem, cujus hic sit mentio, tribuendo *Theodosio Imperatori*; cum certum sit eam *Theodosio* tribui non posse; inscripta quippe est Ablavio PP. quem non sub Theodosio, sed sub Constantino M. fuisse constat.

In hunc errorem incidisse videtur Gratianus, eo quod in Capitularibus citetur hæc Constitutio *ex sexto decimo Theodosii Imperatoris libro*, uti & notat Antonius Augustinus loco citato; credidit verisimiliter Gratianus, omnia in Codice Theodosiano contenta ipsi Theodosio Imperatori tribuenda esse, quod falsum esse nemo nescit: convenitque inter omnes, nemini Constitutionem, quæ hic innovatur, tribui posse, quam Constantino Magno; sed, ut hic per transennam moneam etiam Constantino suppositam esse, nonnulli Eruditi cum Jacobo Gothofredo ad *lib.* 1. *Cod. Theod. de Episcop. judicio*, contendunt.

Qui error a Gratiano transivit in Decretales.

Error Gratiani irrepsit quoque in *cap.* 13. *tit. de Judiciis*;

tiis; idque ex more illius temporis, quo non ad fontes, sed ad Decretum Gratiani pene unice recursus habebatur.

Ex Capitularibus desumpta allis attribuit. Illud denique notandum, multa referri ex Capitularibus in Decreto Gratiani, quæ tamen aliam inscriptionem habent, idque exinde profluxit, quod Gratianus ordinarie non ad fontes recurrerit, sed fidem aliorum Collectorum sequutus fuerit ac præcipue Buchardi Episcopi Wormatiensis, qui quasi ex professo citationem Capitularium evitavit, uti *Dissert. V.* §. 2. ostendemus, ubi quæ illius fuerit ratio, dicemus.

Huic Gratiani defectui in multis occurrerunt Correctores Romani in nota marginali, capita Capitularium, unde Canones Gratiani desumpti sunt, indicando.

Nonnulla etiam apocrypha in Capitularibus occurrunt. Priusquam concludam, illud monendum censui; quod tametsi Capitularia multa præclara Ecclesiasticæ disciplinæ monumenta suppeditent; multumque tum ad illustrandam Ecclesiasticam disciplinam, tum assequendum sensum Decreti Gratiani conducant, tamen etiam in illis non pauca in adstructionem & confirmationem disciplinæ allegari tamquam primitivæ Ecclesiæ monumenta, quæ revera falsa sunt & apocrypha. Et quidem primorum illorum Pontificum Decretales, quas apocryphas esse hodie nemo eruditus negat, frequenter occurrunt: alia quædam non magis certa allegantur; ac ipsa Patrum loca interdum mutila referuntur.

Quapropter ipsa Capitularium fides quidem evincit, quid sæculo illo obtinuerit, aut creditum fuerit; sed si quis ex actis in Capitularibus recitatis seu allegaris, primitivam Ecclesiæ disciplinam eruere vellet, necesse esset, ut veritatem, ac sinceritatem illorum monumentorum sedulo prius expendisset; cum certissimum sit, eo tempore, quo Capitularia edita sunt, multa falsa pro veris obtrusa fuisse; ut circa Epistolas Decretales, aliaque apocrypha in Collectione Isidoriana contenta ostendimus.

DISSERTATIO QUARTA.

De Collectione Reginonis Abbatis.

§. I.

Quis Ordo Collectionis, & unde desumpta?

Quis Regino? REGINONIS sæpius meminit cum laude Joannes Tritemius. Et quidem in Chronico Hirsaugiensi, ad annum 892. ait: "Farabertus Abbas Prumiensis, annuente Rege Francorum, Abbatiam suam sponte resignavit. Cui Regino Monachus ejusdem Cœnobii successit, vir vita & eruditione celeberrimus, qui inter cætera ingenii sui opuscula, translati temporis Chronicon scripsit ad Adelberonem Treverensem Archiepiscopum, incipiens ab origine mundi usque ad tempora sua, opus profecto celeberrimum, & lectione doctorum Virorum dignissimum.

Rursus in Catalogo illustrium virorum: "Regino Abbas Monasterii Prumiensis Ordinis Divi Patris Benedicti in Diœcesi Treverorum, vir in divinis Scripturis eruditissimus, & in sæcularibus litteris egregie doctus, ingenio subtilis, eloquio clarus, vita & conversatione devotus, facile inter doctores sui temporis obtinuit principatum.

Testimonia de hoc opere. Deinde injecta rursus mentione chronici a Reginone compilati subjungit: "Jubente Rathbodo Archiepiscopo Treverorum comportavit ex Decretis, & sententiis, Patrum, & Conciliorum generalium *Opus Canonum* insigne, quod prænotavit de Ecclesiastica disciplina, & Religione Christiana": illudque est, quod merito collectionem Canonum vocari credimus.

Occasio operis. Opus illud composuit sub initium sæculi X. cum æmulorum insidiis & calumniis, auctoritate Principis Abbatiali dignitate cedere coactus, simplicem Monachum agebat; idque instigante Ratbodo Treverorum Episcopo, in cujus Diœcesi situm erat Monasterium Prumiense.

Titulum operi hunc præfixit: "Incipit libellus de Ecclesiasticis disciplinis, & Religione Christiana, collectus ex jussu D. Metropolitani Rathbodi Trevericæ urbis Episcopi a Reginone quondam Abbate Prumiensis Monasterii ex diversis Sanctorum Patrum Conciliis, & Decretis Rom. Pontificum feliciter in Dei nomine. Amen.

Ejusdem divisio in duos libros. Usus est autem Regino non vulgari artificio in cudendo hoc suo opusculo.

Divisit illud in duos libros: in quorum primo tractat de rebus & personis Ecclesiasticis; in secundo de vita & conversatione Laicorum, ut ipsemet docet in præfatione libri secundi: In superiori libello (ait) quid Episcopo, vel ejus Ministris cum Ecclesiasticis viris sit agendum, & in sua Synodo requirendum ex parte notavimus. Nunc quid cum Sæcularibus & Laicis sit agendum vel agere oporteat, prout Dominus dederit, percurramus.

Quorum prior formulam inquisitionis circa Clericos; posterior circa Laicos exhibet. In fronte libri primi *Inquisitio*, sive formula *Inquisitionis*, secundum quam Episcopi interrogare debebant de vita & conversatione Clericorum. In initio autem secundi, *Inquisitio* ab Episcopo facienda circa Laicos.

Harum formularum origo & usus. Pro quo notandum, jam pridem in more positum fuisse, ut Presbyteri, qui plebes regebant, semel in anno, Episcopo, ejusve Ministris in Synodo reddere deberent rationem suæ villicationis, tam de fide Catholica, quam de administratione Sacramentorum, aliisque, quæ statum interiorem & exteriorem Parochiæ suæ concernabant.

Porro ut Presbyteri juxta Sacros Canones officii sui rite admonerentur, & de omnibus debita fieret *Inquisitio*; mediis sæculis, cum esset magna in Presbyteris & Clero Canonum ignorantia, necesse fuit componi brevissimum Canonum seu Regularem Breviarium, quo continebantur ea, de quibus Presbyteri præcipue essent admonendi, aut super quibus esset inquirendum.

Hunc in finem edita videtur *admonitio* illa, quæ sub nomine Leonis IV. extat apud Labbæum *tom. 8. Concil. pag.* 33. in qua continentur vivendi & docendi Ecclesiasticæ Regulæ.

Non solum autem hæc admonitio coram Presbyteris in Synodo legebatur; sed insuper Episcopus, ejusve Ministri munus visitationis obeuntes, secundum titulos illa admonitione comprehensos inquirebant de vita & conversatione tam Clericorum, quam Laicorum: atque eo titulo formula illa nunc *Admonitio*, nunc *Inquisitio* dicta fuit.

Hæc autem formula *Admonitionis* sive *Inquisitionis* communis erat omnibus Provinciis: ut vel inde colligitur, quod a Burchardo Wormatiensi in fronte sui Decreti descripta sit tamquam formula eorum, quæ ab unoquoque Episcopo intimanda erant Presbyteris in Synodo residentibus.

Confirmat & hanc sententiam hodiernus Ecclesiæ usus, secundum quem ea *Admonitio*, quamvis nonnihil immutata, ab Episcopo mitrato legenda est in Synodo Diœcesana: ut habetur in Pontificali Romano, titulo *de ordine ad Synodum*.

Itaque ut ad Reginonem redeamus, ipse in fronte sui primi libri posuit formulam seu articulos *Inquisitionis*, secundum quos Episcopus inquirere & interrogare deberet de vita & conversatione Clericorum: sub initium vero secundi, *Inquisitionem* ab Episcopo faciendam circa Laicos.

His generalibus *Inquisitionibus* subjicit auctoritatem Canonicam, id est, Canonum aut Decretorum, aliarumque sanctarum institutionum auctoritatem, quibus fulciri & approbari queant capita, quæ in utraque *Inquisitione* continentur. *Ad quorum confirmationem adducuntur Canones, & dicta Patrum.*

Hunc suum scopum ipse aperit, post *Inquisitionem* libri primi subjiciens: *Capitula hæc, quæ per ordinem adnotavimus, Canonicis oportet roborari Decretis.* Et post *Inquisitionem* de vita Laicorum rursus ait. *Capitula hæc, quæ per ordinem adnotavimus, Canonicis oportet roborari Decretis.*

Ad probationem itaque istorum Capitulorum affert Canones Conciliorum, Decreta Pontificum Romanorum, dicta SS. Patrum, Basilii, Ambrosii, Hieronymi, Augustini, Gregorii, & Cassiani, Ferrandi, Benedicti, Fructuosi, Aureliani, Theodori, Bedæ, Rabani.

Adducit præterea leges ex Codice Theodosiano, seu potius Aniani interpretis. Plerumque etiam utitur auctoritate Capitularium Regum Francorum Caroli Magni, Ludovici Pii, & Caroli Calvi, tum etiam legum Burgundiorum & Ripuariorum (a). *Item leges Imperatorum.*

Epistolas Romanorum Pontificum, quas vere illorum esse constat, citat frequenter: at veterum Pontificum pseudo-Epistolas ab Isidoro confictas, raro. Ut vel inde appareat, Reginonem non magni eis fecisse. *Raro autem pseudoDecretales.*

Hoc Reginonis opusculum, quod merito inter collectiones Canonum reponitur, ut ex dictis fas intelligitur, primus typis evulgavit Joachimus Hildebrandus, Helmæstadii anno 1659. ex vetustissimo MS. Codice; cumque nactus Stephanus Baluzius editionem Helmæstadiensem contulit cum altero veteri MS. quo se usum fuisse scribit Morinus in appendice libri *de Pœnitentia*. Hac collatione facta: ac Reginone innumeris propemodum in locis (ut ipse loquitur in præfatione) emendato, restituto, ac perfecto, novam elegantemque editionem dedit; adjectis ad duos libros Reginonis binis appen- *De hujus operis editione.*

(a) Regino generali Canonum nomine citat & complectur quæcumque laudat e Pontificibus, Patribus, auctoribus Ecclesiasticis, legibusque sæcularibus; hanc methodum secuti sunt, quicumque Collectiones juris Ecclesiastici deinde confecerunt.

appendicibus; prima ex Codice MS. Parisiensi, altera ex editioque Helmæstadiensi, una tamen mones, illas nullatenus videri esse Reginonis, sed a quodam studioso adjectas fuisse: quare & illas appendices ab opere Reginonis divisit, & suos unicuique numeros attribuit.

Doctissimus insuper notis illustravit, atque appendicem veterum actorum ex antiquis manuscriptis adjecit.

§. II.

Hujus Collectionis utilitas.

Servit pro compendio disciplinæ Ecclesiasticæ.

IN primis hæc Reginonis lucubratio Canonum studiosis loco compendii esse potest, in quo compendioso pleraque disciplinæ Ecclesiasticæ puncta variis Canonibus, & testimoniis asserta & probata videant.

Item pro notitia antiquæ disciplinæ.

Ulterius exhibetur hic vetus formula, secundum quam Episcopi de vita & conversatione Clericorum, eorumque ministeriis, nec non de vita Laicorum inquirebant.

Ac rursus hic in multis pristinam disciplinam relucentem erit invenire.

Exemplum administratæ Extremæ Unctionis ante Viaticum.

Sic prima parte *Inquisitionis* articulo 18. hanc reperies interrogationem: *Si visitet infirmos, si eos reconciliet, si eos ungat Oleo sancto juxta Apostolum, si eos propria manu communicet, & non per quemlibet Laicum. Si tradat communionem Laico, aut fœmina ad deferendum infirmo, quod nefas est.*

Hæc interrogatio sat aperte exhibet veterem disciplinam ungendi infirmos ante receptionem Viatici; unde in confirmationem hujus articuli subjicit hoc testimonium *cap. 119. Postquam infirmus sacra Unctione fuerit delibutus, statim Corpore & Sanguine Domini recreandus est; ut de cujus vita corporali desperatur, vivificari in anima aut vita mereatur æterna.*

Hinc ulterius intelliges, quod *Admonitio* in Pontificali Romano eumdem articulum exhibens, sed Unctionem post Viaticum referens, ævo recentiori condita, & ad disciplinam sui temporis fuerit accommodata.

Alterum de injungendis pœnitentiis juxta pœnitentiale.

Item art. 57. inquiritur: *Si feria quarta ante quadragesimam plebem sibi commissam ad confessionem invitet; & ei juxta qualitatem delicti pœnitentiam injungat, non ex corde suo, sed sicut in Pœnitentiali scriptum est.*

Idem edicitur in *Admonitione* hodierna; at rursus novitiam manum videre est. Hæc enim simpliciter monet: *ut Presbyteri ante quadragesimam feria quarta populum ad confessionem invitent, & confessis juxta qualitatem criminum Pœnitentiam injungat omissis his verbis, non ex corde suo, sed sicut in Pœnitentiali scriptum est*: quibus innuitur veteris disciplinæ institutum, quo Presbyteri Pœnitentiam pro qualitate & gravitate peccatorum imponere debebant, *non ex corde*, id est, ex animi sui motu, sive prout sibi visum fuisset, sed prout in *Pœnitentiali* scriptum est, in quo singulorum peccatorum remedia, pœnitentiæque convenientes continebantur & præscribebantur. Unde articulo 95. istius *Inquisitionis* interrogatur Presbyter: "si habeat pœnitentiale Romanum, vel a Theodoro Episcopo, aut a venerabili Presbytero Beda editum; ut secundum quod ibi scriptum est, interroget confitentem, aut confesso modum pœnitentiæ imponat.

Tertium de obligatione ter in annum communicandi.

Admonitio moderna in Pontificali Romano vult, ut Presbyteri tribus temporibus in anno, Nativitate Domini, Pascha, & Pentecoste, omnes fideles accedere ad communionem Corporis D. N. J. C. admoneant; addita hac clausula: *Et ne omittant, quin saltem in Pascha communicent*; quæ clausula in articulo 58. *Inquisitionis* Reginonis omittitur: indicium non obscurum, eam additam esse, postquam obligatio communicandi ad solam solemnitatem Paschalem restringi cœpit.

Quartum de præcepto abstinendi certo tempore ab actu conjugali.

Admonitio hodierna habet: certis temporibus conjugatos abstinere ab uxoribus *exhortamini*. *Inquisitio* vero Reginonis articulo 59. ita interrogare jubet: "Si illud etiam admoneat, quibus temporibus conjugati se abstinere *debent* a propriis uxoribus.

Hos binos articulos si quis expendat, facile videbit, priorem labentis, immo collapsæ disciplinæ præferre ætatem; cum Ecclesia infirmitate filiorum coacta, multa intra limites consilii permittere debuit, quæ melior ætas vinculo legis concluserat.

Quintum de obligatione Laicorum accedendi ad Matutinas & Vesperas.

Nec tantum ea pars *Inquisitionis*, & Reginonianæ lucubrationis, quæ circa Clericos versatur; plurima, eaque utilissima disciplinæ capita Lectori offert, sed & altera, quæ Laicos spectat, non pauca quoque exhibet.

Exempli gratia articulo 57. occurrit hæc interrogatio: "Est aliquis, qui in die Dominico, vel in præcipuis festivitatibus quicquam operis faciat; & si ad Matutinas, & ad Missam, & ad Vesperas his diebus imprætermisse omnes occurrant?

Hæc interrogatio insinuat disciplinam, quæ multis etiam sæculis in Ecclesia viguit, quæ Laicos jubebat diebus Dominicis, & præcipuis festivitatibus, non tantum interesse Missæ sacrificio, sed & reliquo officio Ecclesiastico, Matutinis scilicet & Vesperis: quo titulo officium hoc & *publicum* primitus dictum fuit, quia in gratiam populi publice a Clero persolvitur; uti latius ostendi in Dissertatione *de Horis Canonicis* (a).

Articulus 68. censet: "inquirendum de mendicis, qui per parochias discurrunt, & si unusquisque pauperem de familia sua pascat.

Sextum de alendis pauperibus in propriis civitatibus.

In hujus autem articuli confirmatione *cap.* 417. adducit Regino hoc Concilii Turonensis decretum: *Unaquæque civitas pauperes & egenos alimentis congruentibus pascat secundum vires, & tam vicini Presbyteri quam cives unusquisque suum pauperem nutriat: quo fiat, ut ipsi pauperes per alias civitates non vagentur.*

Septimum de Decanis per singulas parochias constituendis.

Articulo 69. hanc exhibet interrogationem; *Si in unaquaque parochia Decani sunt per villas constituti, viri veraces & Deum timentes, qui cæteros admoneant, ut ad Ecclesiam pergant ad Matutinas, Missam, & Vesperas, & nihil operis in diebus festis faciant; & si horum quispiam transgressus fuerit, statim Presbytero adnuntient. Similiter & de luxuria, & de omni opere pravo.*

Non tamen hinc concluditur, quod relata per Reginonem eo tempore in usu fuerint.

Hæc, aliaque plura in hoc libello occurrentia; & auctoritate sacrorum Canonum, aliisque Ecclesiasticis monumentis firmata & probata, sufficienter evincunt hujus collectionis utilitatem.

Illud tamen notandum, quod tametsi in hac formula Inquisitionis, quam Regino sub finem sæculi IX. aut initium sæculi X. exhibuit, & Canonibus, ac Patrum sententiis firmavit, aliqua occurrant, nullatenus hinc concludi possit, hæc tempore Reginonis adhuc in usu fuisse. Scitur enim quod hujusmodi formulæ non statim mutentur, mox ut aliqua in iis contenta in desuetudinem abierunt: vel tollantur, quæ abusibus quibusdam, opposita fuerant, licet abusus illi desierint.

Quapropter male concluserunt nonnulli, abusum tradendi communionem seu sacram Eucharistiam Laicis ac fœminis ad deferendam infirmis, perseverasse in Ecclesia usque ad X. sæculum; quia in *Inquisitione art.* 18. apud Reginonem jubetur a Presbytero inquiri: *Si eos (infirmos) propria manu communicet, & non per quemlibet Laicum. Si tradat communionem Laico aut fœminæ ad deferendum infirmo, quod nefas est.*

Si enim hæc argumentatio valeret, pari ratione concludi posset, etiamnum hodie abusum, illum deferendi S. Eucharistiam ad infirmos per Laicos aut fœminas perseverare in Ecclesia: cum in admonitione Synodali, quæ in hodierno Pontificali Romano extat, & ab Episcopis Presbyteros congregatos in Synodo dicenda est, hæc legantur: *Nullus præsumat tradere communionem Laico aut fœminæ, ad deferendum infirmo.*

Regino nobis antiquos Canones reservavit.

Collectionis hujus utilitatem commendat quoque, quod in hac collectione Regino nonnullos nobis reservaverit Canones, qui hactenus vel latent, vel deperditi sunt: uti sunt Canones Concilii Triburiensis, quos sæpius laudat Regino; qui tamen in vulgatis Editionibus desiderantur: quos interim germanos esse multa persuadent: uti in Præfatione *nu.* 10. probat Baluzius. Similiter cujusdam Concilii Rothomagensis Canones frequenter adducit, qui tamen in Conciliorum collectionibus non inveniuntur: quos tamen propterea apocryphos esse nequaquam consequens est: quandoquidem compertum sit, multa antiquitatis monumenta periisse (b), vel adhuc sub pulveribus Bibliothecarum delitescere, quorum antiqui notitiam habuere. Ni ergo alia sint suppositionis argumenta sive indicia, nequaquam ut apocryphum est rejiciendum, quod sub alicujus Concilii nomine refertur, tametsi hodie vel acta Concilii illius nulla reperiantur, vel id quod refertur, in actis vulgatis illius Concilii non reperiatur.

Immo si aliunde constet de bona fide, & eruditione referentis, vel hac sola relatione non parum adstruitur veritas relati; præsertim si nihil appareat, quod ipsum bona fide agentem in errorem ducere potuisset.

Et fontes eorum, quæ apud Collectores Canonum reperiuntur.

Denique subservit Reginoniana collectio, ut reperiantur fontes aliquorum, quæ apud posteriores Collectores reperiuntur. Plura enim Burchardus de quo *Dissert.* sequenti, ex Reginone in suum Opus derivavit: Burchardo autem Gratianus, & Decretalium Collectores frequenter usi fuere: ejusque fidem secuti sunt (c).

(a) Van-Espen erudite admodum ac docte *Dissertationem Canonico-Historicam de Horis Canonicis, & singulis earum partibus* instituit, quæ *Tom. V.* hujus editionis exhibetur, quamque consulere non pigebit.

(b) Tempus edax rerum, tuque invidiosa vetustas,
Omnia destruitis.

(c) Ignoratur utrum Gratianus Reginonis collectionem agnoverit: id notum est Canones a Reginone laudatos: in quorum margine *Gratianum* laudat Baluzius, diverso modo apud *Gratianum*, quam apud *Reginonem* concipi.

D I S.

DISSERTATIO QUINTA.

De Decreto Burchardi Episcopi Wormatiensis.

§. I.

De ordine & materia hujus collectionis.

Qualis fuerit Burchardus?

„ BURCHARDUS fuit Wormatiensis Episcopus (ait Sigebertus in Chronico ad annum 1008) qui in Scripturis studiosus, magnum illud Canonum volumen edidit, Scripturarum sententiis undique compilatis destoratum, collaborante sibi in hoc Magistro suo Olberto Abbate, viro undecumque doctissimo. Et Trithemius de Scriptoribus Ecclesiasticis sic ibit, „ Burchardus ex Monacho Lobiensis Monasterii Ordinis S. Benedicti Episcopus Wormatiensis in Germania, Alberti Gemblacensis Abbatis apud Lobias quondam auditor atque discipulus. Huius in Canone fit mentio 73. Dist. cap. 1. *In nomine Domini*. Vir in divinis Scripturis studiosissimus & valde eruditus scripsit ex sententiis SS. Patrum, & generalium Conciliorum, atque Summorum Pontificum, magnum & insigne opus post Isidorum videlicet Decretorum, quod divisit in Libro XX.

A quo, & quo motivo inductus ad exarandum Decretum?

Hoc volumen, quod hodie per abusum, ad exemplum forsitan *Decreti* Gratiani, vocatur *Decretum* Burchardi, aggressus fuit Burchardus hortante & urgente Brunichone Wormatiensis Ecclesiæ Præposito, ut ipse Burchardus refert in Epistola Operis præfixa, & Præposito inscripta. Rationem deinde adiungit, cur tam instanter id postularet Præpositus. “ Et id quidem vel ea ratione maxime flagitare videbaris; quod Canonem jura, atque pœnitentium formæ, in nostra quidem Diœcesi adeo confusa sint, atque inter se discrepantia, ut aut ex toto neglecta, aut omni pene auctoritate destituta, vel modice in Ecclesiastica disciplina institutis apparere possint. Qua de causa sæpe accidit, ut ad pœnitentiæ remedium confugientibus, cum ob Canonum descriptionem confusam, tum ob Presbyterorum nostrorum ignorantiam], non facile subveniatur. Quod an ideo potissimum fieret, non imprudenter ex me rogasti ... Et quia hæc res ita habet, eo me dilectio tua rogavit, ut opellam hanc congestam junioribus nostris legendam proponerem, quo ipsi nimirum in idonea ætate ea discant, quæ vel serior æqualium nostrorum ætas modo assequi non possit, vel Antecessorum negligentia non attigit. Utpote docentissimum fore existimans, ut quis cum omni probitate se discipulum prius exhibeat, quam Doctoris auctoritate apud vulgum temere præsumat; & in Scholis discat, quod suæ fidei commissos doceat.

Ex quibus collectum?

Deinde concludit, quod non obstante mole negotiorum, qua quotidie premitur: “ Sanctis petitionibus Præpositi obsecutus Synodalia præcepta, sanctaque instituta tam ex SS. Patrum sententiis, quam ex Canonicis Scriptis, adjutore Deo, in unum fasceın ex amplissimo orbe collegit. Eaque ut potui (pergit) uno veluti corpore connexa, viginti libris distinxi; ita ut quisquis eos diligenter legerit, fructum non vulgarem sentiet se brevi consequi posse. Perutilem quidem in docenda plebe, firmum autem propter Scripturarum auctoritate, honestum tamquam studio & diligentia acquisitum: neque enim Sacerdotis nomen meretur, qui, quam sollicite Evangelicam minam expendi oportet, ignorat, ut cæcus cæco dux esse non potest.

Divisit in 20. libros, quorum summa refertur.

Opus suum in XX. libros divisit, ut dictum est, atque unicuique suam particularem materiam attribuit.

Singulorum librorum indicem & summam in fronte sui Operis permittit.

„ Primus liber continet de Potestate & Primatu Apostolicæ Sedis, Patriarcharum, cæterorumque Primatu, Metropolitanorum, & de Synodo celebranda, & Vocatione ad Synodum, de Accusatis, & Accusatoribus, & testibus, de Expoliatis injuste, de Judicibus, ac de omni honore competenti ac dignitate, & diverso negotio, & ministerio Episcoporum.

„ Secundus liber continet de congruente Dignitate, & diversa Institutione, ac Nutrimento, vel Qualitate vitæ, & diverso negotio, & ministerio Presbyterorum & Diaconorum, seu reliquorum Ordinum Ecclesiasticorum.

„ Liber tertius continet de Divinarum Domorum Institutione, & Cultu, & Honore. De Decimis & Oblationibus, & Justitiis singulorum, & qui Libri in sacro Catalogo recipiantur, qui vero apocryphi, & quando apponendi sint.

„ Quartus liber continet Sacramentum Baptismatis, & Ministerium baptizandorum, & baptizatorum, & consignandorum, & consignatorum.

„ Quintus liber continet de Sacramento Corporis & Sanguinis Domini, & de perceptione, & observatione eorum.

Sextus & sequentes usque ad decimum septimum inclusive tractant de variis generibus peccatorum, & pœnitentia singulorum.

„ Octavus decimus liber continet de visitatione & pœnitentia, & reconciliatione infirmorum.

„ Nonus decimus liber qui *corrector* vocatur, continet correctiones corporum, & animarum medicinas, & docet unumquemque Sacerdotem, etiam simplicem, quomodo & qualiter unicuique succurrere valeat, ordinato vel sine, pauperi, diviti, puero, juveni, seni, decrepito, sano, infirmo, in omni ætate, in utroque sexu.

„ Vigesimus liber *speculationum* vocatur, speculatur enim de providentia, & de prædestinatione divina, & de adventu Anti-Christi, de ejus operibus, de resurrectione, de die judicii, de infernalibus pœnis, de felicitate perpetuæ vitæ.

Magna fuit Burchardi in colligendis sententiis diligentia.

Hæc est summa librorum 20. qui vulgo Decretum Burchardi dicuntur: de quo Antonius August. in Opusculo de Collectoribus Canonum *c.* 27. ita loquitur: „ Laudanda est Burchardi maxima diligentia in colligendis variis sententiis ex Conciliis, & Decretis Pontificum Romanorum, & aliis scriptis SS. Virorum; item ex Imperatorum & Regum Sanctionibus, aliisque libris. Laudo etiam ejus prudentiam in discernendis, & separandis rebus, de quibus agitur; quamvis alius fortassis ordo aptior inveniri potuisset, tamen hic ipse ab eo excogitatus, non est inutilis.

Sed monumentorum exiguum habuit delectum.

Hoc unum dolendum, Buchardum pro sæculi sui obscuritate & incuria, nullum pene habuisse scriptorum delectum; sed omnia, quæ suo scopo videbat congruere, in unum congessisse, opusque suum multis apocryphis, & falsis inscriptionibus implevisse; de quo §. sequenti, originem erratorum una indicaturi.

§. II.

Errata Burchardi, & eorum origo.

Ætate Burchardi quidquid apud Canonum Collectores occurrebat, authenticum reputabatur.

EA erat sæculi, quo florebat Burchadus, miseria, ut authenticum fere crederetur, quidquid in Canonum aut aliorum monumentorum collectionibus inveniebatur.

Hinc in more positum erat, non ad ipsos fontes recurrere, sed solas Canonum Collectiones revolvere, & quidquid in iis pro materia, quam tractare volebant, opportunum videbant, tamquam authenticum arripiebant: uti recte notavit Antonius Augustinus.

Laudata enim Burchardi prudentia in discernendis & separandis rebus, de quibus agitur, subjungit: *In librorum delectu, & in inscriptione singulorum capitum minus certa notari potest. Est enim Burchardus, ut cæteri qui postea scripserunt, reprehendendus, quod non ex fontibus ipsis hausit singula, sed ex rivulis & stagnis aliorum.*

Unde spurias Isidori merces pro sinceris accepit.

Cum vero ætate Buchardi famosa esset ea collectio, quæ Isidori Mercatoris vulgo dicitur, ea, sine ulla discretione apocrypha inter & sincera, usus Burchardus, opus suum replevit fragmentis pseudo-Decretalium veterum Pontificum, aliisque supposititiis monumentis, quæ in illa collectione continebantur.

Errata Reginonis in suum Decretum derivavit; & plura de suo addidit.

Insuper usus fuit Burchardus libris collectione Reginonis, adeo, ut, notante Baluzio, capita 670. aut circiter ex collectione Reginonis in suam transtulisse videatur; idque simpliciter fidem, & citationem Reginonis sequendo.

Hinc rursus omnia errata Reginonis in suam collectionem transtulit: quin & ex malo intellectu Reginonis plurimos proprios errores addidit.

Exempli gratia Regino volens certum articulum *Inquisitionis* auctoritate aliquorum Canonum confirmare, citato uno Canone, sequenti titulo frequenter scribit, *Unde supra*; quo indicare volebat, hic de eodem articulo *Inquisitionis* tractari, de quo titulo præcedenti.

Burchardus vero credidit, Reginonem per hæc, *Unde supra*, voluisse notare fontem, e quo Caput illud esset desumptum; adeoque Caput illud illud esse ex eodem Concilio aut Patre decerptum, e quo præcedens.

Hac persuasione factum, ut multa Capita suæ collectionis falso inscripserit.

Rem uno alterove exemplo declarabo. Regino *lib.* 2. *cap.* 363. citat Canonem ex Concilio *Anquirensi*, sive Ancyrano, & Capite sequenti alium cum hac simplici inscriptione, *Unde supra*: Burchardus autem eumdem referens *lib.* 10. *cap.* 1. ex jam dicta persuasione tribuit illum Concilio *Anquirensi*.

Ex eodem errore factum, ut Caput 407. & 408. *libri* 2. Reginonis tribuat Burchardus *lib.* 11. *cap.* 2. & 3. Concilio Rothomagensi; eo quod apud Reginonem sequan-

sequantur immediate Caput 406. citatum ex dicto Concilio cum nota, *Unde supra*.

Simili ex errore, ut credit Stephanus Baluzius, plures Canones Conciliis Toletanis a Burchardo, & aliis Canonum Collectoribus Burchardum secutis tribuuntur, qui nulli Concilio Toletano tribui possunt, quos ad calcem Concilii Toletani I. cum hac epigraphe exhibet Garzias Loaisa. „ Fragmenta sub titulo Con„ciliorum Toletanorum, vel corrupte, vel falso cita„ta, cum in his Conciliis non inveniantur ". Habentur apud Labbæum *tomo* 2. *Concil. pag.* 1232.

Unde factum, et cum hac apocryphorum immixtione jampridem opus hoc fuerit laudatum?

Quod autem non refragante hac apocryphorum, & falsarum inscriptionum copia de Burchardo dixerit Sigebertus de Scriptoribus Eccles. cap. 141. ipsum magnum Canonum volumen multo labore composuisse, quod testimoniis omnium *authenticorum* Conciliorum, & Decretis Romanorum Pontificum, & sententiis omnium pene Catholicorum Patrum auctorizavit: ex quo adhuc omnium Conciliorum Decreta *auctorizantur*; id sane infelicitati illius ætatis adscribendum; quæ, ut dictum est, passim pro *authentico* recipiebant, quidquid in Opere alicujus viri, pro conditione temporis doctrina & eruditione celebris, referebatur.

Eidem Burchardi sequuti posteriores Canonum collectores.

Hinc factum, ut quemadmodum Burchardus neglectis fontibus rivulos & stagna consuluit, ita qui post Burchardum Canones colligere instituerunt, Burchardi fidem secuti, plurima ab ipso collecta in suas collectiones derivaverint; quod de Gratiano, & de Collectoribus Decretalium §. sequenti, nonnullis adductis exemplis; ostendemus; ut vel hinc appareat, opus Burchardi etiam ad hoc utile esse, ut fontes, e quibus Gratianus, & illi Collectores sua hauserunt, noscantur.

§. III.

Gratianus Burchardi errata secutus.

Errata Burcardi sequutus Gratianus.

GRATIANUM nostrum in multis Buchardi fidem secutum in referendis Canonibus, & Patrum sententiis, eoque ex capite in multiplices errores incidisse a multis jam pridem annotatum; pauca e pluribus hic annotasse sufficiet (*a*).

Exemplum circa formam Epistolæ formatæ.

Regino *lib.* 1. *cap.* 139. refert exemplar *Epistolæ formatæ* cum hac epigraphe: *Reverendissimo ac Santissimo Rathbodo Sanctæ Treverensis Ecclesiæ Archiepiscopo Dado Wirdunensis Ecclesiæ devotus gregis Christi famulus in Domino vero Rege summam felicitatis beatitudinem.*

Burchardus hoc caput referre intendens, procemium mutavit in hæc verba: *In nomine Patris* π. *& Filii* λ. *& Spiritus Sancti* α. *VValterio Spirensi Episcopo, Ego Burchardus sanctæ VVarmatiensis Ecclesiæ devotus gregis Christi famulus in Deo vero summam felicitatis beatitudinem.*

Et tandem concludit: *Data* VVormatiæ Idus Mar„tii anno Dominicæ Incarnationis millesimo duodeci„mo indictione X. " Qui fuit annus, quo Burchardus Volumen suum compilabat. Apud Reginonem annus Dominicæ Incarnationis 904. erat expressus; quo nimirum Regino suæ erat occupatus collectioni. Gratianus vero nulla plane facta mutatione, exemplar illud iisdem verbis, etiam *Burchardi* & *VVormatiæ* nomine; nec non annorum numero retentis, prout a Burchardo erat conceptum, refert *dist.* 37. *Can.* 1.

Circa Canonem falso tributum Synodo Ancyranæ.

Supra monuimus, Burchardum ex errore quodam caput 364. lib. 2. Reginonis tribuisse Concilio Ancyrano, cui tribui non posse etiam monet Antonius Augustinus *lib.* 1. *de Emend. Grat. dial.* 14.

Hic rursus sequutus Burchardum Gratianus eumdem refert 26. *quæst.* 5. *Can.* 12. ex Concilio *Anquirensi cap.* 1. notantque ibidem Correctores Romani *In Concilio Ancyrano Græco aut Latino, neque impresso, nec manuscripto est inventus.*

Item circa desumpta Capitularibus Regum Francorum.

Præterea Burchardus cum in Germania versaretur, eo tempore quo Francorum nomen parum ibidem gratum esset, licet multa referat, quæ ex Capitularibus sumpta esse non obscure constat, tamen sollicite valde a nomine *Capitularium* abstinuit, uti pluribus ostendit Stephanus Baluzius tam in notis ad Reginonem §. 22. quam in notis ad Capitularia; monetque, Burchardum tantum semel citare Capitula Caroli Magni, nimirum *lib.* 2. *cap.* 281. sic tamen ut addat, illa ab Episcopis collaudata esse apud Aquisgranum, alioqui forsitan non usurus.

Hinc multa apud Burchardum, & ex Burchardo apud Gratianum variis Synodis adscripta, quæ non solum in Capitularibus Regum Francorum, sed & in Capitularibus passim reperiuntur, quemadmodum in multis notarunt Correctores Romani.

Sed hujus Burchardini instituti illustrius specimen expeti nequit, quam quod occurrit *lib.* 6. *c.* 2. Ibidem enim referens sub nomine Concilii Triburiensis *caput* 15. *lib.* 4. *Capitularium* omittit hanc clausulam: *secundum Capitulare gloriosi Caroli genitoris nostri.*

Cum vero apud Gratianum 17. *q.* 4. *Can.* 26. referatur & sub nomine Concilii Triburiensis, ubi non extat, & omissa eadem clausula evidentius argumentum esse non potest, ex Burchardo in Gratianum errores derivatos esse.

Collectores Decretalium fidem Burchardi sequuti.

Quod ad Decretalium Collectores attinet, hi non tantum Burchardi fidem in referendis Canonibus & Decretis sequuti sunt, sed expresso nomine operis illius auctoritate usi fuerunt.

Sic Bernardus Papiensis auctor primæ collectionis Decretalium *lib.* 4. *de Sponsa duorum c.* 2. refert hoc Decretum: *Accepisti illam tibi uxorem, quam alter sibi desponsatam habuerat, dimitte illam, quia nunquam potest tibi fieri legitima, & 40. dies in pane & aqua, quod carinam vocant cum 7. sequentibus annis pœniteat* Refertur autem cum hoc titulo: *Ex B. lib* 19. hac vero clausula notari *Burchardum* nemini dubium est, & nota marginalis monet.

Unde Raymundus dictum Decretum ex prima compilatione transferens in Decretales Gregorii IX. in *c.* 2. *tit. de Sponsa duorum*, dedit hunc titulum, *ex Brocardo l.* 30. at in margine notatur: *ex Burchardo l.* 19. *cap.* 5. Nam ut observat Boerius Epo apud Duacenses olim Canonum Antecessor Primarius *l.* 2 *de Jure sacro*: *Burchardum nationes exteræ, id est, non Germanicæ, corrupto nomine passim vocant* Brocardum; *cujus idcirco Decretum libris* 20. *comprehensum sub vocabulo* Brocardicorum *plerumque profertur in medium.*

Simili epigraphe inscribuntur *cap.* 1. *tit. de Frigidis & maleficiatis*: & *cap.* 8. *tit. de Accusationibus*: quæ si conferantur cum iis, quæ *l.* 19. *c.* 5. Burchardi habentur, uti etiam monet Boerius, ea non aliunde quam ex Burchardo desumpta esse videbitur. Ut vel hinc pateat, etiam Burchardi Decretum ad hoc conducere, ut sciamus, unde ipsæ Decretales primitus desumptæ fuerint; earumque genuini fontes detegantur.

(*a*) Gratianus Burchardum nunquam citavit nominatim, nec Ivonem, e quo plura quoque desumpsit: duxit enim opportunius fore, si Canones cum inscriptione, quam in illis auctoribus habent, referret, velut, si eos e fontibus desumpsisset: Forte Autographa, in quibus Burchardus & Ivo hauserant, Gratianus non habebat: ut ut sit de causis hujus silentii atque optionis, qua neglectis fontibus rivulus protulit, id ejus operi plurimum nocuit, sic enim istarum Collectionum menda in Decretum irrepsere.

DISSERTATIO SEXTA.

De Collectione Ivonis Episcopi Carnutensis.

§. I.

De Decreto & Panormia Ivonis.

Ivo eruditione, & vitæ sanctimonie clarus.

SIGEBERTUS de viris illustribus *cap.* 168. ait: *Ivo Carnutensis Episcopus scripsit ad Hugonem Lugdunensem Archiepiscopum, & Apostolicæ Ecclesiæ Legatum Epistolam non multum prolixam, sed multum Canonicis & Catholicis testimoniis auctorizatam pro dissidio regni & Sacerdotii, & pro inusitatis Romanæ Ecclesiæ Decretis. Scripsit & ad diversos amicos utiles valde Epistolas. Composuit etiam* insigne volumen Canonum.

Præter Sigebertum omnes fere historici illius temporis cum laude Ivonis meminerunt. Et ut hi silerent, ejus Epistolæ adeo manifeste loquuntur viri eruditionem, & in Canonibus peritiam conjunctam cum vitæ sanctitate; ac præcipue Episcopali magnanimitate, qua Regis sui vitiis obsistere, cum summo illius in se concitando odio, quod prævidebat, non reformidavit (*a*); atque Ecclesiasticæ disciplinæ reformationis cum plurimorum obloquiis, & in se conjectis injuriis generose incumbere perrexit, ut mirandum non sit, si Pius V. Canonicis Regularibus Lateranensis Congregationis diem ejus festum celebrare permiserit 20. Maji Bulla data 28. Decembris 1570.

Opus composuit, quod hodie abusive dicitur Decretum Ivonis.

Duplex sub ejus nomine hodie extat Canonum collectio. Una quæ vulgo dicitur, *Decretum D. Ivonis Episcopi Carnutensis*; cum tamen verus titulus ab ipso auctore in prologo sui operis expressus esset: *Excerptiones Ecclesiasticarum Regularum*; id est, excerpta ex Ecclesiasticis Regulis (*a*).

At alterum, quod dicitur Panormia, recte ipsi adscribatur!

Nec dubium, quin hic titulus operi huic convenientior sit, quam hodiernus: quandoquidem nullum hic Ivonis Decretum, sed solum ex Conciliis, Pontificum Decretis, aliisque monumentis *Excerpta* occurrunt, ut infra dicemus. At postquam Gratiani collectio dicta fuit, *Decretum Gratiani*, etiam eumdem titulum Ivoni tributum fuisse credo.

Altera collectio inscribitur: *Panormia Ivonis*; eamdem

(*a*) Hic autem Princeps fuit Philippus I. Francorum Rex qui relicta Bertha sua uxore, Bertradam de Monteforti duxerat in uxorem.

(*a*) Ivo secutus est Egbertum Archiepiscopum Eboracensem, qui sæculo VIII. floruit, quique suam Collectionem Excerptiones, aut *Excerptiones Regularum* nuncupavit.

dem cum priori præfationem habens. Quo factum, ut viri eruditi non pauci crediderint non esse Ivonis opus, sed Hugonis cujusdam Catalaunensis, aut alterius incerti auctoris, qui Decretum Ivonis in compendium redegerit: idque probari putant ex Vincentino Bellovacensi, qui *lib. 25. Speculi hist. cap. 84.* refert, Hugonem ex volumine abbreviato libellum portatilem composuisse, qui *Summa Decretorum Ivonis* appellatur.

Verum cum referat Stephanus Baluzius in præfatione ad Dialogos Antonii Augustini de Emendatione Gratiani, hunc libellum, qui vulgo *Panormia* vocatur, in vetustissimo Codice MS. Sancti Victoris Parisiensis, & in duobus antiquis Codicibus MSS. Monasterii S. Albini Andegavensis vocari *Panormiam*, nunquam vero *Summam Decretorum*, sat apparet, libellum a Vincentio Bellovacensi adscriptum Hugoni, fuisse diversum ab illo, qui *Panormia* dicitur; præsertim si vera sit Baluzii suspicio, Codicem manuscriptum Victorinum antiquiorem esse ipso Hugone Catalaunensi, cujus meminit Bellovacensis.

His manuscriptis consonat Trithemius, qui in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis agens de Ivone ita loquitur: „ Scripsit post Burchardum Wormatiensem Episcopum ex Canonibus Sanctorum compendiosum Decretum, quo ante Gratiani tempora utebantur Juristæ, quod prænotavit *Panormiam lib. 10.*

Quod vero in editis *Panormiæ* exemplaribus ad calcem descripta sit Decreta Innocentii II. qui multis post Ivonis obitum annis factus est Pontifex (a), non infert, illam esse Ivoni suppositam; quia Decreta illa manu recentiori esse adjecta evincit Codex MS. cujus meminit Antonius Augustinus, a quo illa Decreta aberant; uti & absunt in antiquissimo Codice Bibliothecæ Sancti Victoris: „ In quo (ait Stephanus Baluzius) caput quod est „ 136. octavæ partis in editionibus (*Leo Papa in Synodo* „ *congregata*) finem imponit Panormiæ. Postea vero „ nihil aliud reperitur scriptum in Codice illo.

De bina Decreti Ivoniani editione

Decretum Ivonis primum typis evulgavit ex Codice MS. Joannes Molinæus in hac Academia Lovaniensi Jurium Doctor & Decretorum Regius Professor anno 1561.

Vir eruditus Joannes Fronteau Canonicus Regularis Sanctæ Genovefæ, ejusdem Abbatiæ & Universitatis Parisiensis Cancellarius hanc Molinæi editionem contulit cum alio antiquissimo manuscripto Bibliothecæ Sancti Victoris Parisiensis, & a multis mendis, quibus scatebat, emendatam, & brevibus notis illustratam anno 1647. rursus evulgavit: unde satis intelligitur, quæ editio præferenda.

Alterum opusculum, quod *Panormia* dicitur, primum typis evulgatum fuit cura & opera Sebastiani Brant Basileæ anno 1499. qui hæc de etymo vocis *Panormia* apposuit: „ Appellavit autem hunc suum „ librum Panormiam, quasi totius Justitiæ sive legis „ materiam continentem. a *Pan* quod est *totum*, & „ *nomos lex*, sive *nomia* Justitia, sive a norma, quæ „ est regula, sive fabrorum directorium.

Et ejusdem Panormiæ.

Altera editio prodiit Lovanii anno 1557. opera Melchioris a Volmediano Atrono & S. Theologiæ Doctore; qui ut habet ejus ad Lectorem Epistola, multa Conciliorum & Pontificum annotavit Decreta, e quibus capitis hujus operis excerpta videbantur: „ Etiam „ capitum summaria, quæ desiderabantur, adjeci (ait) „ & capitum distinctiones toto opere apposui: præter „ alia multa, quæ ipse restitui & emendavi.

§. II.

Unde sua hauserit Ivo? Et aliqua de ejus Prologo.

Unde habuerit, indicatur in prologo operum.

FONTES, e quibus opus suum hausit, indicat ipse in prologo utrique operi præfixo. „ Exceptiones „ Ecclesiasticarum Regularum, inquit, partim ex „ Epistolis Romanorum Pontificum, partim ex Gestis „ Conciliorum Catholicorum Episcoporum, partim „ ex Institutionibus Catholicorum Regum, nonnulla „ in unum corpus adunare curavi, ut qui Scripta illa, ex quibus ista excerpta sunt, ad manum habe„ re non poterit, hinc saltem accipiat, quod ad com„ modum causæ suæ valere perspexit.

Anteriorem Collectorum fidem sequutus est.

Huic rursus viro, alioquin erudito, ex sui temporis misera conditione accidit, quod non ex fontibus, „ sed rivulis & stagnis; id est, præcedentibus Canonum Collectoribus, aut posteriorum temporum Scriptoribus, veterum Conciliorum & Patrum sententias retulerit.

Sua ex Burchardo mutuavit, & pauca excepit.

Et quidem Ivonem pleraque ex Burchardo mutasse, eumque *paucis additis & mutatis* secutum esse, monet Antonius Augustinus.

Fatetur quoque Joannes Molinæus in præfatione Decreti Ivoniani, sibi non videri quid scientiæ Pontificiæ post Burchardum præstiterit Ivo, si hæc duo excipias.

Pata quia concernunt hæresim Berengarii

Unum, quod concernit hæresim Berengarii; quæ tempore Ivonis orta demum erat. In cujus confutationem parte 2. Decreti, & parte 2. Panormiæ, multæ Conciliorum, & Patrum sententiæ referuntur ad confirmationem dogmatis Catholici de reali præsentia Corporis Christi in Eucharistia; quarum nulla apud Burchardum occurrit: sed eas postmodum ex Ivone Gratianus in suum Decretum transtulit.

Item ex legibus civilibus desumpta.

Alterum, quod in Ivone, & non in Burchardo reperitur, est conjunctio Juris Civilis cum Canonico.

Ivo enim parte 16. sui Decreti, & parte 5. Panormiæ *cap. 23. & seqq.* tractans de causis & negotiis Laicorum multa adfert ex libris Juris Civilis; tam ex Pandectis, quam ex Codice & Novellis, ac Institutionibus Imperatoris Justiniani, cum Burchardus ne meminerit quidem Juris Civilis; nisi quod semel iterumve Codicis Theodosiani testimonio usus fuerit: adeo ut Ivo primus credatur, qui in Occidente Jus Civile cum Canonico conjunxerit; quem sequuti fuere Gratianus, aliique posteriores Canonum & Decretalium Collectores; atque inde contigit, ut operam dantes Juri Canonico etiam animum ad Jus Civile applicare cœperint: adeo ut suo tempore quereretur S. Bernardus de Curia Romana, quod *& quidem quotidie in Palatio perstreperent leges, sed Justiniani, non Domini*. Lib. 1. de Consid. cap. 30.

Decreti & Panormiæ idem prologus.

Prologus Decreto Ivoniano præfixus, etiam ipsi Panormiæ in editis exemplaribus præfigitur sub hac epigraphe: *Incipit prologus Panormiæ Ivonis Carnutensis Episcopi de multimoda distinctione Scripturarum sub una castorum eloquiorum contentarum.*

Et hæc prius cum prologo confecta videtur.

Et quidem prologum a se primum compositum, ut Panormiæ præponeretur, satis videtur insinuasse, dum ad calcem prologi dixit: „ se deinceps singularum „ partium totius Voluminis intentionem breviter perstringere velle, ut hic prudens Lector advertat, „ quid in utraque parte sibi necessarium quærere de„ beat": ibique tantum octo partium, quibus Panormia constat, compendia refert; cum Decretum septemdecim partes complectatur.

Ut proinde non sine fundamento credat Vir Clarissimus Stephanus Baluzius, Ivonem primo scripsisse Panormiam & præfationem sive Prologum eodem tempore confecisse, quæ postea magno Decretalium Volumini præfixa est.

Cum enim videret Panormiam favorabiliter acceptam in manibus studiosorum versari, majus Opus aggressus est, in quo & causas tractaret abundantius, & præterea excurreret ultra terminos Panormiæ præfixos. Ergo incipiens rursus a Prologo Opus, quod in 8. tantum partes diviserat, nunc in 17. distribuit, mutato tamen ordine, a Burchardo nimirum non multum absimili.

Totius Decreti summariam.

Prima pars Decreti agit de Sacramento Baptismi & Confirmationis. 2. De Eucharistia, Sacrificio Missæ, & reliquis Sacramentis. 3. De Ecclesia, & rebus Ecclesiasticis, & earumdem reverentia & observatione. 4. De Festivitatibus & Jejuniis; Scripturis Canonicis; Consuetudinibus & Celebratione Concilii. 5. De Primatu R. E. de Jure Primatum, Metropolitanorum & Episcoporum, eorumque Ordinatione & Dignitate. 6. De Clericorum conversatione & ordinatione, & correctione, & causis. 7. De Monachorum & Monacharum singularitate & quiete; & pœnitentia eorum, qui a proposito recesserunt. 8. De legitimis Conjugiis, de Virginibus & Viduis non velatis, de Raptoribus earum, de Concubinis & pœnitentia singulorum. 9. De diversi generis Fornicatione: & in qua linea Fideles conjungi & separari debeant: & de correctione & pœnitentia singulorum. 10. De variis homicidiorum generibus, & singulorum pœnitentia. 11. De diversis speciebus Magiæ, & earum pœnitentia. 12. De Furibus & Usurariis: de Venatoribus: de Maledicis & contentiosis: de Commessationibus & ebrietatibus: de Furiosis: de Judæis. 13. De Excommunicatione; & quibus de causis, & quo ordine facienda sit. 14. De Pœnitentia sanorum & infirmorum; & qua commutatione leniri possit pœnitentia. 15. De Officiis Laicorum, & causis eorumdem. 16. Continet speculativas SS. Patrum sententias de Fide, Spe, & Charitate.

Compendium Panormiæ.

Compendium Panormiæ, ut dixi, inveniet Lector ad calcem prologi ab ipso Ivone descriptum.

Utrumque opus lectu utilissimum.

Sive Decretum sive Panormiam, spectes, plurima in omni materia, reperiuntur in compendio coacervata Conciliorum & Pontificum sanctissima Decreta; Sanctorum Patrum gravissimæ sententiæ; aliave veneranda antiquitatis monumenta; ut proinde non sine fructu hæc Ivonis opera resolvantur; modo tamen cum adhibito discretionis sale apocrypha a sinceris secernantur.

Præcipue prologus.

Verum præ omnibus lectu dignissimus est prologus utrique operi præfixus, in quo Ivonis non tantum eruditio, sed & verissima Sanctorum scientia mire relucet; dilucide pariter ac docte exponendo, quomodo in iis, quæ disciplinæ sunt Ecclesiæ Prælati versari debeant.

In quo exponit, quomodo Prælati Ecclesiæ in omnibus saluti proximi consulere debeant.

In primis hanc figit fundamentalem regulam; quod omnis disciplina Ecclesiastica principaliter habeat „ hanc „ intentionem, vel omnem ædificationem adversus „ scientiam Christi se erigentem destruere, vel ædifi„ cationem Dei, fidei veritate, & morum honestate „ constantem construere, vel eamdem si contaminata „ fuerit, pœnitentiæ remediis emundare. Hujus ædi„ ficationis magistra est charitas, quæ saluti proximo„ rum consulens, id præcipit aliis fieri, quod sibi „ quisque vult ab aliis impendi. Quicumque ergo Ec„ clesiasticus Doctor, Ecclesiasticas Regulas ita interpre„ tatur

(a) Obiit Ivo an. 1115. aut 1116. Innocentius II. electus est Pontifex an. 1130.

„ tatur aut moderatur, ut ad regnum charitatis cuncta, quæ docuerit, vel expofuerit, referat, nec peccat nec errat; cum faluti proximorum confulens, ad finem facris inftitutionibus debitum pervenire intendat. Unde dicit B. Auguftinus de difciplina Ecclefiaftica tractans: charitatem habe, & fac quidquid vis. Si corripis, corripe cum charitate. Si parcis, parce cum charitate. Sed in his adhibenda eft fumma diligentia, & mundandus oculus cordis; quatenus in puniendo, vel parcendo, fanandis morbis charitas fincera fubveniat: & nemo ibi vænalium medicorum more, quod fuum eft quærat, & propheticam illam reprehenfionem incurrat; mortificabant animas, quæ non moriebantur, & *vivificabant animas, quæ non vivebant*". Ezech. cap. 13. verf. 19.

Et fecundum hanc nunc durius nunc levius procedere.

Hac fundamentali regula præmiffa, exemplo medici corporalis, qui fibi contrarius non cenfetur; dum pro diverfa qualitate morbi & ægri nunc mordentia, nunc mollientia applicat medicamenta, oftendit, fpirituales medicos, Doctores videlicet fanctæ Ecclefiæ nec a fe, nec inter fe diffentire, cum illicita prohibent, neceffaria jubent, fumma fuadent, venalia indulgent; *Cum fecundum duritiam cordis deliquentium pro correctione eorum, vel cautela cæterorum, feveras pœnitentiæ leges imponunt, vel fecundum devotionem dolentium, & refurgere volentium, confiderata fragilitate vafis, quod portant, indulgentiæ malagma fuperponunt, Nam qui indulgent: majoribus morbis amovendis provident; & qui illicita prohibent, a morte deterrent: qui vero neceffaria jubent, falutem cupiunt confervare; qui autem fummam fuadent, falutem ftudent augere.*

Deinde exponit, circa quæ cadat difpenfatio.

Poft hæc explicat, quomodo quædam fint abfolute ad falutem neceffaria; quædam abfolute vetita; alia vero confilii & perfectionis, fine quorum obfervantia falus æterna etiam acquiri poteft, quæ ab hominibus ad falutem tutius muniendam, aut facilius confequendam inftituta funt.

His ita breviter prælibatis concludit; *Præceptiones itaque & prohibitiones, aliæ funt mobiles, aliæ immobiles. Præceptiones immobiles funt, quas lex æterna fanxit; quæ obfervatæ falutem conferunt: non obfervatæ eamdem auferunt. Qualia funt*. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & Proximum tuum ficut teipfum: & honora Patrem tuum & Matrem tuam. *Et fi qua funt his fimilia.*

„ Mobiles vero funt, quas lex æterna non fanxit, fed pofteriorum diligentia, ratione utilitatis invenit, non ad falutem principaliter obtinendam, fed ad eam tutius muniendam. Quale eft illud Apoftoli ad Tit. cap. 3. verf. 10. *hæreticum hominem poft primam & fecundam correptionem devita*. Non eorum colloquium per fe faluti obeffet: fed quod frequentatum ex obloquio quorumdam fimplicitatem corrumpere poffet. Et multa reperies in Canonicis inftitutionibus in hunc modum.

Et quæ in difpenfatione regulæ fervandæ?

Poft hæc binas, eafque utiliffimas regulas in materia difpenfationis fubnectit: " In his igitur, in quibus obfervatis falus acquiritur; vel in quibus neglectis mors indubitata confequitur, nulla eft admittenda difpenfatio: fed ita funt omnia mandata vel interdicta fervanda, ficut funt æterna lege fancita. In his vero quæ propter rigorem difciplinæ, vel muniendam falutem, pofteriorum fanxit diligentia, fi honefta vel utilis fequatur compenfatio, poteft præcedere auctoritate præfidentium diligenter deliberata difpenfatio."

Hæ fanctiffimæ regulæ, fi jampridem obfervatæ fuiffent, & etiamnum hodie fervarentur; nec Canonum fieret relaxatio; nifi *honefta* vel *utilis* fequatur *compenfatio*, hoc eft; nifi ea ex relaxatione utilitas fequeretur, quæ malum, quod relaxatio fecum trahit, compenfaret; quomodo non videremus Ecclefiæ difciplinam in multis vigere, quam effrænis Prælatorum relaxatio paulatim evacuabit, & tandem obliterabit?

§. III.

Qualiter hac Collectione ufus fit Gratianus?

Gratianus Panormia ufus eft.

ANTONIUS Auguftinus tractatu de Collectoribus Canonum *cap.* 30. tractans de Panormia Ivonis ait: *Ex hoc libro pleraque eodem ordine fumpfiffe* (*Gratianum*) *apparebit, fi quis conferat utrumque diligenter.*

Et ex hac pleraque fumpfit non ex Decreto.

Quin & addit: *Gratianum fufpicor ex hoc libro plura fumpfiffe, quam ex Burchardi aut Ivonis Decretis; quæ Decreta vix eum vidiffe conftat.*

Probatur exemplis.

Hinc Antonii Auguftini fufpicionem, non pauca funt, quæ probant: atque notanter *Canon* 39. *dift.* 2, *de Confecrat.* ubi fub nomine Sancti Ambrofii *in libro de catechizandis Rudibus* refertur hic Canon: *Panis & calix non qualibet, fed certa confecratione myfticus fit nobis, non nafcitur. Proinde, quod ita fit nobis, quamvis fit panis, & calix, alimentum eft refurrectionis, non Sacramentum Religionis: non quod benedicimus; gratiafque agimus Domino in omni ejus munere, non tantum fpirituali, verum etiam corporali.*

Certum eft, Gratianum hunc textum non fumpfiffe ex lucubrationibus S. Ambrofii; cum nullus extet aut extitiffe fciatur liber S. Ambrofii de catechizandis Rudibus.

Neque ex Ifidori, aut Burchardi Collectionibus eum defumere potuit: cum in his is textus non occurat, ut notavit Joannes Molinæus in præfatione ad Decretum Ivonis.

Extat quidem fimilis in Decreto Ivonis *parte* 2. *c.* 9. fed fub nomine S. Auguftini *lib. de catechizandis Rudibus*, & licet non extet apud S. Auguftinum hoc loco, extat tamen apud eumdem *lib.* 20. *contra Fauftum, cap.* 13, monent Correctores Romani, una notantes, quod Ivo eo loco non quidem integrum Auguftini textum, fed in fummam redactum retulerit; apud Gratianum autem *multis locis depravatum; quæ* (inquiunt) *ob Gloffam correcta non funt*. Immo dicere non dubitat Joannes Molinæus, quod textus prout a Gratiano relatus eft, *nullam fententiam habeat: quam falfam, & fin minus hæreticam, certe vehementer abfurdam*. Prout enim a Gratiano relatus eft, non obfcure innuit, poft *confecrationem manere panem & vinum*: ut autem ab Ivone in fuo Decreto extat, fignificat, quod panis & calix non ficta confecratione fit panis & vinum. Verba Ivonis funt: *Panis & calix non qualibet, fed certa confecratione, myfticus fit nobis, non nafcitur. Proinde quod non ita fit nobis, quamvis fit panis & calix, alimentum eft refectionis, non Sacramentum Religionis, nifi quod benedicimus, gratiafque agimus Domino in omni ejus munere, non tantum fpirituali, verum etiam corporali.*

Unde ergo hunc textum deprompfit? indubie ex Panormia, ubi *part* 1. *cap.* 123. extat iifdem plane verbis, & fub eadem epigraphe, quibus apud Gratianum.

Sed dicet quis, cum prædictus textus in Panormia referatur fub nomine S. Ambrofii, & in Decreto fub nomine S. Auguftini; atque in utroque opere contrariam quodammodo fententiam exprimat, verifimile non apparet, utrumque opus eidem auctori, fcilicet S. Ivoni Carnutenfi tribui poffe.

Monuimus §. 1. nonnullos viros eruditos *Panormiam* Ivoni abjudicare, & inter eos Joannes Molinæus in præfatione Decreti Ivonis ab ipfo evulgato, credit, quod Panormia *nihil fit, quam mendis & erroribus fcatens epitome, eaque* (*ait*) *meo quidem judicio incerti auctoris, quamvis non defint, qui Hugonem Catalaunum fuiffe Compendiarium fufpicentur.*

Non deeffe tamen, qui opus hoc Ivoni vendicent; idque argumentis ex vetuftis MSS. Codicibus defumptis, ibidem obfervavimus: quorum conjectura fi vera fit, dicendum, in Panormia primum ab Ivone vulgata, errorem commiffum, quem in pofteriore, eoque prolixiore opere correxit.

Idipfum pluribus exemplis probatur.

Quidquid fit de Auctore hujus opufculi, hoc interim ex relatione dicti textus fatis elucet, Gratianum e Panormia potius, quam e Decreto Ivonis fua haufiffe: quod & probat textus relatus a Gratiano *citata dift.* 2. *de Confecrat. Can.* 40. ubi refertur fententia fub nomine S. Ambrofii ex variis laciniis conflata, idque iifdem præcife verbis, prout extat in Panormia *parte* 1. *cap.* 124. cum in Decreto extet multis aliis fententiis prolixioribus immixta: ut manifeftum fit, eam a Gratiano non ex Decreto, fed ex Panormia deprompitam effe.

Rurfus *eadem diftinctione Can.* 42. retulit confeffionem Berengarii, prout hæc extat in Panormia *parte* 1. *cap.* 126. omiffis iis, quæ eidem adjunguntur in Decreto Ivonis *parte* 2. *cap.* 10. Indicium, quod Gratianus hic rurfus non Decreto, fed Panormia ufus fit. Unde huic confeffioni immediate fubjungit Canonem 43. qui & eidem in Panormia etiam immediate fubjicitur: cum in Decreto referatur ante confeffionem Berengarii, & quidem multis aliis textibus immixtus, unum cum his caput five Canonem conficiens. Similiter & immediate ante confeffionem Berengarii retulit duos Canones, prout in Panormia quoque funt relati; cum in Decreto unum duntaxat cum nonnullis aliis fententiis caput conficiant: quin & fub *eadem diftinct.* refert *Canonem* 21. prout in Panormia habetur conflatus ex duobus diftinctis capitibus Decreti, fcilicet, *parte* 2. *cap.* 32. & 33.

Aliqua nihilominus & ex Decreto fumpfit.

Plurima funt fimilia, quæ evincunt, Gratianum fua magis ex Panormia, quam ex Decreto Ivonis haufiffe: ordinemque potius Panormiæ, quam Decreti fequutum; licet dubitari non poffe videatur, quin & ex Decreto aliqua fumpferit: cum aliqua occurrant a Gratiano relata, quæ extant in Decreto, non tamen in Panormia, ut exempli gratia, *Canones* 72. & 74. *eadem diftinct.* extant in Decreto *parte* 2. *cap.* 71. qui tamen in Panormia non occurrunt, unde nec in Corpore Juris in margine Panormia citatur.

FINIS TOMI SEPTIMI.

